INSTITUTIO THEOLOGIAE ELENCTICAE, STATUS CONTROVERSIAE PERSPICUE...

François Turrettini, Jan : van Vianen, Benedict Pictet

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
18 L
12

FRANCISCVS TVRRETTINVS
THEOLOGVS GENEVENSIS
Obyt XXVIII Septemb Anno MDCLXXXVII
Annos natus LXIII Mens XI dies XI

INSTITUTIO THEOLOGIÆ ELENCTICÆ,

IN QUA

STATUS CONTROVERSIÆ PERSPICUE

exponitur, Præcipua ORTHODOXORUM ARGUMENTA proponuntur & vindicantur, & FONTES SOLUTIONUM aperiuntur.

AUTHORE

FRANCISCO TURRETTINO

In Ecclesia & Academia GENEVENSI Pastore, & S. S. Theologiæ Professore.

EDITIO

NOVA *Recognita & multis locis aucta:*

Addita est

BENEDICTI PICTETI PROFESS.

GENEVENSIS *Oratio* DE VITA & OBITU AUTHORIS,

Nec non ENCOMIUM *Operis, scribente M. L. S. S. Th. D. & P.*

PARS PRIMA.

LUGD. BATAVOR.

FREDERICUM HARING.

Apud

TRAJECTI ad RHENUM,

ERNESTUM VOSKUYL. 1696.

Cum Privilegio.

E Staten van Holland ende West-Vriesland, DOEN TE WETEN. Alsoo Ons vertoont is by FREDRIK HARING, Boekverkooper binnen Leyden, ende ERNESTUS VOSKUYL, Boekdrukker binnen Utrecht, dat sy Supplianten in Compagnie besig waren met het Drukken van *Francisci Turrettini in Ecclesia & Academia Genevensi Pastoris & Theologiæ Professoris opera omnia Theologica*, 5 Volumina in Quarto, welk voorschreve Werk niet sonder groote moeyte en excessive onkosten van hare Supplianten was by der hand genomen, en alsoo sy Supplianten bedugt waren, dat ligtelijk ymand anders uyt wangunste ofte baadsugt het selve soude willen nadrukken, tot haar seer groote schade ofte nadeel, soo was 't, dat sy Supplianten te rade waren geworden haar te keeren tot Ons, ootmoedelijk versoekende, dat Wy haar Supplianten geliefden te begunstigen met een speciaal Octroy voor Haar en hare Nakomelingen, omme het gemelte Boek gedurende den tijd van vijftien achter een volgende Jaren alleen te mogen Drukken, doen Drukken, ende te Verkoopen met verbod dat niemand wie hy sy het voornoemde Werk in geenderhande Talen het zy in 't geheel ofte ten deele soude mogen nadrukken, ofte elders gedrukt in Ons Gebied te mogen inbrengen, verruylen, verhandelen ofte verkoopen op sekere pœne by Ons daar tegen te statueren: SOO IS 'T, Dat Wy de sake ende 't versoek voorschreve overgemerkt hebbende, ende genegen wesende ten bede van de Supplianten, uyt Onse rechte wetenschap, Souveraine Macht, ende Authoriteyt de selve Supplianten geconsenteert, geaccordeert, ende geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen, ende Octroyeren mids desen, dat sy gedurende den tijd van vijftien eerst achter een volgende Jaren het voorschreve Boek genaamt *Francisci Turrettini in Ecclesia & Academia Genevensi Pastoris & S. S. Theologiæ Professoris opera omnia Theologica*, 5 Volumina in Quarto, binnen den voorschreve Onsen Lande alleen sullen mogen drukken, doen drukken, uytgeven ende verkoopen, verbiedende daarom allen ende een ygelijken het selve Boek in 't geheel ofte deel naar te drukken, ofte elders naargedrukt binnen den selven Onsen Lande te brengen, uyt te geven, ofte te verkoopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebrachte, ofte verkochte Exemplaren, ende een boete van drie hondert Guldens daar en boven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier, die de Calange doen sal, een derde part voor den Armen der plaatse, daar het casus voorvallen sal ende het resterende derde part voor de Supplianten, alles in dien verstande, Dat Wy de Supplianten met desen Onsen Octroye alleen willende gratificeren tot verhoedinge van hare schade door het naardrukken van het voorschreven Boek, daar door in geenigen deele verstaan den Inhouden van dien te Authoriseren, ofte te advouëren ende veel min het selve onder Onse protectie ende bescherminge eenig meerder credit, aansien ofte reputatie te geven, Nemaar de Supplianten in cas daar inne iets onbehoorlijks soude influeren, alle het selve tot haren lasten sullen gehouden wesen te verantwoorden, tot dien eynde wel expresselijk begeerende, dat by aldien sy desen Onsen Octroye voor het selve Boek sullen willen stellen daar van geen geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie sullen mogen maken, Nemaar gehouden sullen wesen het selve Octroy in 't geheel ende sonder eenige omissie daar voor te drukken, of te doen drukken, en dat sy gehouden sullen zijn een Exemplaar van het voorschreve Boek gebonden en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van Onse Universiteyt tot Leyden, ende daar van behoorlijk te doen blijken, alles op pœne van het effect van dien te verliesen; Ende ten Eynde de Supplianten desen Onsen consente ende Octroye mogen genieten, als naar behooren: Lasten Wy allen ende een ygelijken die 't aangaan mag, dat sy de Supplianten van den Inhouden van desen doen laten ende gedogen rustelijk, vredelijk, ende volkomentlijk genieten ende gebruyken, cesserende alle belet ter contrarie. Gedaan in den Hage, onder Onsen grooten Zegele hier aan doen hangen op den 22 Jannuary in 't Jaar Onses Heeren ende Saligmakers duysent ses hondert vijf en t'negentig.

A. HEINSIUS. V[t].

Ter Ordonnantie van de Staten.

SIMON VAN BEAUMONT.

MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS,

CONSULTISSIMISQUE

VIRIS,

D.D. CONSULIBUS,

TOTIQUE SENATUI

Inclytæ Reipublicæ GENEVENSIS,

Salutem & omnimodam Felicitatem precatur

FRANCISCUS TURRETTINUS.

QUOTIES Reipublicæ istius, ad cujus clavum sedere Vos Deus voluit, status in mentem venit, PROCERES AMPLISSIMI, tot & tanta, quibus inclaruit, occurrunt Dei miracula, ut quod olim de Jerosolyma canebat divinus Vates, de ipsa non immeritò prædicari posse nemo inficias iverit, *Gloriosa de Te dicuntur Civitas Dei.* Exigua quidem, fateor, *Ps. 87. 2.* & quâ vix alia minor in millibus Judæ, si Naturæ commoda spectentur; magna tamen, & quâ vix alia major, si attendantur Dei munera. Quamvis verò innumera sint, quæ largâ manu Dominus in eam effudit hactenus, & quotidie effundit benefi-

cia: Duo tamen præ cæteris sunt eximia, quæ dignitatem ejus commendant; *Religio*, quâ nihil sanctius, & *Libertas*, quâ nihil dulcius: Cùm hæc sit veluti altera *Goscen*, quam Solis justitiæ radii collustrant, dum Ægyptus mundi, plusquam Cimmeriis errorum tenebris tegitur; altera *Tsohar* parva, sed tuta, in qua gratum pii nanciscuntur asylum, dum feralis judicii divini ignis alias complures Mundi plagas incendit & depascitur; vera *Bethsemes* & *Heliopolis*, *Domus* & *Civitas Solis*, ubi non ampliùs Sol ille aspectabilis colitur, quod in Gentilismo factitatum hîc fuisse non minùs constanti, quàm consentiente famâ proditum est; sed divinus Oriens ex alto adoratur, Christus Dominus, qui *Sol* nobis est & *Clypeus*, Sol omnigenæ benedictionis, qui Religionis gloriam asserit, Clypeus Protectionis tutissimæ, qui invictum & inexpugnabile Libertatis præsidium præbet; Quod utrumque Genevæ decus maximum, justissimum admirabilem Dei erga nos Providentiam celebrandi suppeditat argumentum. Quis enim non stupeat, quòd in gravissimis illis totius penè Europæ motibus, in quibus nulla ferme regio belli expers visa est, nulla quæ funestissimos ejus effectus non senserit: Nos tamen hactenus penè soli in hoc terrarum angulo alcyoniis gaudentes intacti, & immunes mansérimus? Dum alii vastatos agros, Urbes captas & expilatas, incensos Pagos, Provincias excisas, & cætera quæ insunt bello lamentabilia, dira visu & immania, non sine summo animi mœrore cernere coguntur, & à patriis sedibus avulsi extorres ac palantes miserè vagantur; Nos sub vite & sub ficu nostrâ pane nostro tranquillè vescamur, & altâ pace fruamur? Ingratissimi sanè essemus mortalium, nisi hanc libertatem & pacem merum Dei, pro salute nostra excubantis, beneficium interpretaremur. Ille solus nobis hæc otia fecit, & facit; Ille unus qui tanti muneris semel Author fuit; ejusdem Stator & Conservator deinceps esse voluit. Quis enim alius tot conjurationum & proditionum technas præter omnem hominum expectationem retegere; Quis alius tot incursiones & molimina ausu nefando facta repellere & irrita reddere potuisset? Qui Hieroglyphicis delectantur, Providen-

dentiam omnia ſuſtentantem adumbraturi, Urbem nullo tibicine fultam, in aëre medio pendulam, grandi brachio cœlitus exerto ſuſtentatam ingenioſè deſcribere ſolent. Geneva noſtra non umbraticè & emblematicè, ſed verè eſt Urbs illa, quæ ſolâ Dei manu, non humanis mediis aut præſidiis ſuſtentatur: *Non exercitu, non viribus, ſed Spiritu meo*, inquit Dominus. Verùm longè majus & illuſtrius cenſeri debet alterum illud beneficium, quod præcipuum eſt divinæ Protectionis fundamentum, ſub cujus umbra hactenus tuti quieſcimus; Cœleſtis nimirum Veritas, & purioris Religionis depoſitum, cujus inæſtimabili dono beare nos voluit Deus, per quam profligatâ Romani Anti-Chriſti tyrannide, Errore triumphato, fugatâ Superſtitione, Idolis dirutis, diſcuſſis Tenebris, *Lux* illa ſalutaris, quæ *Poſt Tenebras* jam olim ſperabatur, orta eſt feliciter iis qui jacebant in tenebris umbræ mortis. Beati colles, quos eatenus dilexit Deus, ut in illis aureum Veritatis Candelabrum collocaret, ex quo divinæ lucis radii undiquaque diffuſi magnam Orbis Reformati partem illuſtrârunt. Felix Civitas, & Eccleſia, quam tanto honore dignatus eſt Chriſtus, ut eam in Arcæ domicilium, Evangelii ſedem, & Nominis ſui ſacrarium conſecrârit, quæ, utut mundo exoſa furorem & rabiem Diaboli, & Anti-Chriſti in ſe magis magíſque concitari ſentiat, Deo tamen dilecta, & inſtar pupillæ oculi chara, ſub umbra alarum ejus ſuaviter deliteſcit, non bonis tantùm ſuis læta gaudens, ſed ea etiam pluribus aliis grata impertiens, quarum ideo vel Mater, vel Nutrix dici meruit, quæ ſua incunabula, vel incrementa poſt Deum huic noſtræ debere ſe profitentur. Sed eo nomine potiſſimùm beata, quòd admirabili Reformationis privilegio ſingulari Dei favore ſemper fruatur, & pretioſiſſimum Religionis κειμήλιον ſibi commiſſum illibatum hactenus ſervârit. Hæc eſt gloria, Hæc corona noſtra, quâ aliis bene multis terrarum populis, quibus ſimilem denegavit gratiam, antiſtamus, & glorioſo Peculii Dei, & ſacræ Sionis nomine inſignimur.

Zach. 4. 6.

Cùm verò nihil antiquius nobis eſſe debeat, quàm tanti beneficii, cum gratâ ejus erga Deum largitorem commemoratione,

tione, conſtans & fidelis cuſtodia: Id fuit, PROCERES AMPLISSIMI, indefeſſum Piorum Majorum Veſtrorum ſtudium, qui ut optimi Eccleſiæ Nutritii, inter primas curas ſemper habuerunt Religionis non minùs ac Libertatis cauſam ſtrenuè agere, ut ea pura, & ab omni errorum contagio libera ſervaretur: ſapientiſſimè judicantes, illam eſſe, non tam Palladium quò Troja, vel Ancile οὐρανοπετὲς quò Roma olim gloriabatur, quàm Arcam fœderis, præſentiæ Dei pignus indubitabile, ex quâ retentâ & conſervatâ Reipublicæ, æquè ac Eccleſiæ ſecuritas ac felicitas pendent. Longum eſſet recenſere, quibus errorum portentis teterrimus ille Generis humani hoſtis, ſuperiori ſeculo renaſcentis Evangelii lucem obſcurare, & extinguere identidem anniſus ſit; non modò per juratos Reformationis hoſtes, qui eam ſub priſtinum Anti-Chriſtianæ ſervitutis jugum retrahere moliebantur; ſed & per vafros Sinones, qui in ejus ſinu verſantes, ſub Religionis fovendæ & illuſtrandæ plauſibili ſed falſo prætextu, exitialium opinionum ſordes in doctrinam invehere tentârunt, à quibus mirâ felicitate Majorum veſtrorum vigilantiâ Dominus eam liberavit. Teſtantur Annales Veſtri, quot & quantis machinis divinum Reformationis opus à primis ferme incunabulis impetitum fuerit. Quot profanorum & factioſorum furoribus ſancta morum diſciplina ſit oppugnata, & quoties veritatis Evangelicæ puritas tentata fuerit: modò per fanaticam *Anabaptiſtarum* colluviem, qui anno 1536. ſtatim à ſuſceptâ Reformatione turbas hìc dederunt; poſtea per *Petri Caroli* impudentis Sophiſtæ Proteo mutabilioris artes ſubdolas, & iniquiſſimas calumnias; mox per *Sebaſtiani Caſtalionis*, hodiernorum Semipelagianorum anteſignani, exitiales Verbi Dei & Doctrinæ Orthodoxæ corruptelas; Per *Grueti* hominis factioſi, Samoſatenianiſmum cum Manichæiſmo in eandem errorum farraginem conflantis, peſſimas technas. Exinde anno 1551. per *Hieronymi Bolſeci* impietatem, ſanctam Prædeſtinationis & Gratiæ ſalutaris doctrinam Pelagiano veneno corrumpere ſatagentis: Et per horrendas tandem *Michaëlis Serveti*, non hominis, ſed monſtri ad omnem improbitatem

facti, super adorando S. S. Triadis Mysterio blasphemias; quas dum evomere homo perditissimus, licèt sæpius monitus, non desinit ad pestilentissimum venenum in vulgus spargendum, quod latè jam à pluribus annis in celebribus Europæ locis sparserat, tandem in carcerem conjectus, & in pertinaciâ suâ diabolicâ perseverans, justissimas anno 1553. impietatis execrandæ pœnas tulit. Non desiit tamen Satan toties victus pugnam redintegrare, & novos subinde impietatis magistros excitare, quales fuerunt *Valentinus Gentilis*, *Paulus Alciatus*, & alii ex eodem sodalitio impurissimi Serveti discipuli, qui anno 1558. Tritheïtarum errorem cum Samosatenianismo & Arianismo, id est monstra monstris copulârunt. Quos Prædecessorum Vestrorum authoritas fortiter compescuit, & feliciter fugavit, ut semper magnâ cum laude, *strenuos & cordatos piæ causæ Vindices se probarint*, quod summus Vir Dei Calvinus ipsis olim honorificum elogium tribuit. *Tr. de Prædestinat.*

Hanc etiam præcipuam esse vestram sollicitudinem, PATRIÆ PATRES Vigilantissimi, zelus & pietas vestra dubitare nos non patiuntur: Nempe meministis Solium pietate & justitiâ firmandum esse ex Regum sapientissimi Oraculo, nec unquam felix & bene compositum esse posse Regimen vestrum: nisi curetis, ut Verbo Dei sua semper apud Vos constet authoritas, & ut Christus ipse per Vos regnet: ut hîc non tam Aristocratia, quàm *Theocratia* sit quædam, quæ Deum Præsidem & Rectorem semper habeat: Nec meliùs consuli posse censetis Reipublicæ saluti, quæ suprema Lex semper esse debet, quàm invicta duo ista propugnacula tuendo, puræ Religionis cultum, & piam Ecclesiæ fovendæ curam, quam Deus alis vestris tegendam commisit. Quod ita hactenus à Vobis præstitum, ut non modò intemerata ab omni erroris & superstitionis labe Religio hîc singulari Dei beneficio permanserit; sed nihil insuper in receptâ semel hîc puriori doctrinâ, quam religiosè semper retinendam sanxistis, immutatum fuerit. Pergite, DOMINI, constanter in hoc sancto proposito, & facite piâ vestrâ & indefessâ vigilantiâ, ut tanta bona nobis sint perpetua; ut sub ve-

ſtris auſpiciis pietate florens, & felix ſit ſemper hæc Reſpubl, ad ſeros uſque nepotes. Quod quidem haud dubiè ſperare poteſtis à Deo, qui ſe fidum cuſtodem fore promiſit earùm Urbium, quæ ſedes Veritatis, & Piorum hoſpitium forent; Quandiu de eo religiosè colendo & retinendo, & gloriâ ejus ante omnia promovendâ ſemper eritis ſolliciti; Quandiu curabitis, ut inter Cives veſtros Pietas & Juſtitia, Religionis & Patriæ amor, Charitas & ſancta animorum Concordia vigeant, & vitia, plus nimis corruptiſſimo hoc ſeculo in Eccleſia etiam pullulantia, ſeverè reprimantur; Quandiu ſtudio veſtro Urbs iſta ſuo nomini reſpondens Reformata verè audiet, tam quoad morum honeſtatem, quàm doctrinæ puritatem; & ut verbo dicam, *Civitas Dei*, & vera חפצובה *in qua* ſit *Dei Beneplacitum.*

Quia verò non Rectores Reipublicæ & Viros Principes tantùm hæc cura ſpectat: ſed propiùs tangit eos qui Sacris operantur, quos ad opus ſuum adhibet ſummus rerum Arbiter; Non poſſumus ſatis mirari providam ejus erga nos curam, qui ut Veritatis ſedem ſibi hîc eligere voluit; Ita nunquam defuit Operi ſuo, fideles ſtrenuóſque Operarios in meſſem ſuam mittendo, qui dotibus eximiis prædìti divinum repurgandæ Religionis opus intrepidè inchoarent, & inchoatum promoverent & perficerent. Neminem latet quantum Geneva debeat inſignium Dei Servorum *Gulielmi Farelli*, & *Petri Vireti* laboribus, quibus Deus uti voluit in jaciendis Reformationis fundamentis: ſed imprimis maximi & nunquam ſatis laudati Theologi *Johannis Calvini* τοῦ πάνυ ferventiſſimo zelo & indefeſsâ diligentiâ, quem Deus heroïco ſpiritu, ſubactiſſimo judicio, & profundâ eruditione mirabiliter inſtructum ad opus ſuum Genevæ difficillimis temporibus omnia alia cogitantem addixit; cujuſque operam ad ſanciendam puriorem doctrinam, & morum diſciplinam non ſine magnis certaminibus feliciter impendi voluit. Horum veſtigiis inſiſtentes, qui poſt ipſos lampada tenuerunt, hoc præ cæteris ſibi ſemper propoſuerunt, ut rejectis βεβήλοις καινοφωνίαις & ἑτεροδιδασκαλίαις, quas procul eſſe jubet Apo-

ſtolus,

ſtolus, ſanctiſſimam illam παρακαταθήκην, quam illibatam à Majoribus acceperant, illibatam etiam religioſè cuſtodirent, & ad ſucceſſores tranſmitterent. Quo ſingulari beneficio, cùm per Dei gratiam etiamnum hodie fruamur, graviſſimi criminis reatum effugere non poſſemus, ſi hanc gloriam & coronam eripi nobis pateremur, & ſi quotquot in labores tantorum Virorum ſuccedunt de premendis ſideliter eorum veſtigiis non eſſent ſolliciti. Ego ſanè, ut de me aliquid dicam; ex quo Deus ad honorificam ſtationem, in qua à triginta circiter annis jam verſor, ſingulari veſtro favore evectum me voluit, licèt me longè imparem tanto oneri ſemper ſenſerim, & tenuitatis meæ conſcientia facilè mihi perſuadeat, quàm procul abſim à magnis illis Viris, qui nobis hîc præiverunt; ſanctè tamen coram Deo teſtari poſſum, non alium unquam mihi ſcopum propoſitum fuiſſe, quàm ut præeuntes, non eodem gradu, ſed eâdem viâ ſemper ſequerer, & magna veſtigia, licèt non paſſibus æquis, pro virili calcarem. Nec meliùs ſpartam quam nactus ſum ornare me poſſe credidi, & ſacramenti, ad quod adactus ſum in munere mihi commiſſo, conſcientiæ ſatisfacere, quàm ſi id unicè ſtuderem, ut Juventus nobis concredita puriori Theologiâ, ac ſobriâ & ſolidâ, quæ hîc ſemper obtinuit, doctrinâ imbueretur. Quò ſponte propendentem, domeſticum etiam duorum fidelium Chriſti Servorum ſanguine mihi conjunctorum, impulit exemplum, magnum dico Theologum *Johannem Deodatum*, Avunculum meum, cujus nomen toto Orbe celeberrimum, & laudatiſſimum, ac cedro digniſſimum in Sacram Scripturam Opus, ne quid aliud dicam, Virum monſtrat: Et *Benedictum Turrettinum*, Parentem meum dulciſſimum, benedictæ & deſideratiſſimæ memoriæ, quem immaturo & luctuoſiſſimo præreptum obitu, accurati & ſolidi Theologi laudem obtinuiſſe, & fama, me tacente, loquitur, & ſcripta ejus teſtantur. Hiſce magis magiſque ad officium excitatus, hoc unum agendum mihi ſemper duxi, ut, miſſis vanis & inutilibus quæſtionibus, quæ curioſitatem paſcunt, ſed fidem non ædificant, ad ſacram Verbi Cynoſuram omnia mea

com-

componerem, & sacræ Deo Juventuti λογικὸν ἄδολον γάλα propinarem, quo in veritate quæ secundùm pietatem est quotidie proficere, & ad opus ministerii sese parare posset. Eò respicit Scriptum hoc, cujus prima pars in lucem prodit, quod privatis Tyronum nostrorum usibus primò destinatum, & rudi penicillo adumbratum, publici juris facere, non tam sponte adducor, quàm quodammodo cogor, crebris & iteratis eorum flagitationibus satisfacturus, qui aliquod inde commodum accessurum putârunt Sacrorum Mystis, ad faciliorem Controversiarum, quæ nobis cum Adversariis intercedunt, enodationem. An spes ipsorum rata debeat esse, eventus suo tempore cum bono Deo nos docebit.

Interim hoc quicquid est Operis, VIRI AMPLISSIMI, N.N. & A.A. D.D. V.V. quâ possum submissione offerre & nuncupare constitui. Licèt enim non parum anceps hæserim, an cum levidensi hoc munere ad Vos accedere deberem; nec deessent rationes variæ, quæ à proposito me deterrere poterant: effecit tamen benignitatis vestræ persuasio, & officii mei ratio, ut excusso omni metu non dubitaverim splendida vestra Nomina huic Operi meo præscribere, ut sub auspiciis vestris feliciùs & tutiùs in publicum prodiret; Persuasus, non ingratum fore Vobis argumentum, quod doctrinæ salutaris vindicias continet, quâ nihil potest esse in se sublimius, nihil nobis debet esse carius; Nec patrocinium vestrum denegaturos huic opellæ, quæ non aliò collimat, quàm ad causam Dei, & cœlestem Veritatem, cujus Vos defensores voluit; adversus vana hominum commenta asserendam. Adde quod nihil justius fuit, quàm fructus hosce, licèt tenues, studiorum meorum vestros facere, qui ipso jure vestri jam erant, utpote in fundo vestro nati & culti; ut meam, si non eruditionem, saltem fidelitatem in obeundo munere mihi commisso, vel ex hoc specimine Vobis probarem. Nec sine ἀχαριστίας crimine aliò me respicere patiebatur singularis illa benevolentia, quam familia nostra tota semper à Vobis experta est, ex quo piissimus & integerrimus Vir *Franciscus Turrettinus* Avus meus

b. m.

b. m. ante centum circiter annos ex Civitate Lucensi, relictis omnibus patriæ dulcissimæ commodis, huc concessit, sancto puriorem Religionem profitendi zelo impulsus, ubi sub Amplissimi Senatus protectione cum suis sedem fixit, optatissimæ lucis Evangelicæ usurâ gaudens, cum compluribus Italæ gentis propinquis & affinibus, aliisque piis viris, quos Veritatis amor, & Christi ἀγωνία huc adduxerat; ubi ab anno 1552. Ecclesia Italica studio Joh. Calvini, sub præsidio & authoritate Christiani Magistratus constituta est, quæ etiamnum hodie singulari Dei gratiâ, sub vestro patrocinio conservatur. Cujus beneficii memoria, ut animis nostris infixa æternùm hærebit; ita postulat, ut grati animi testificatione apud omnes prædicetur: Eoque magis, quòd exinde ejusdem favoris non obscura dare non desiistis argumenta, erga me inprimis, quem non uno honoris genere mactum reddidistis; non modò sacrum, quo tum in Ecclesia, tum in Academia fungor, munus præter omne meritum meum mihi committendo, sed & benignè semper me fovendo, & qualescunque conatus meos eatenus probando, ut non semel aliò invitatum, licèt nihil minùs quàm de mutandis sedibus cogitantem, & maximè ante aliquot annos à Celsissimis & Præpotentibus, tum Belgii Fœderati, tum Hollandiæ Ordinibus, ad Professionem Theologicam in Florentissimo Athenæo Lugduno-Batavo honorificè vocatum, benevolo in me affectu hìc retinere volueritis: Quo facto meam vobis fidem & obsequium jam addictum, magis magisque ita obstrinxistis, ut malum Nomen meritò censerer, si cùm debitum dispungere non possim, ingenuè saltem illud non profiterer; nec curarem, ut constans aliquod observantiæ in Vos meæ, & grati animi semper extaret monimentum. Accipite ergo serenâ fronte, AMPLISSIMI PROCERES, hoc exiguum, non exigui, sed devotissimi obsequii mei, & propensissimi erga hanc vestram lucis Evangelicæ sedem, studii pignus; Et favere pergite illi, qui ut se Vobis plurimùm jam debere lubens agnoscit: Ita totum se cultu & obsequio vestrum perpetuò futurum profitetur

& ſpondet. Quod ſupereſt, Deum Opt. Max. per quem Reges regnant, ſupplex veneror, ut N. N. & A. A. D. D. V. V. propitius ſemper adſit; Rempublicam Vobis, Vos Reipubl. quàm diutiſſimè præſtet incolumes, & omni benedictionum genere cumulet, Spiritu ſuo verè ἡγεμονικῷ ſapientiæ & fortitudinis, pietatis & juſtitiæ ita Vos ſemper regendo, ut Conſilia omnia veſtra ad Sanctiſſimi Nominis ſui gloriam, Reipublicæ commodum, & Eccleſiæ felicitatem cedant. AMEN. *Dabam Genevæ*, IV. *Idus Februarii*, *Anno* τῆς Οἰκονομίας M. DC. LXXIX.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

ON *possum*, LECTOR BENEVOLE, *quin paucis hic in limine consilii mei, in edendo isto quod vides Opere, rationes & scopum tibi aperiam, ne aliud de eo censeas, quàm quod est revera, vel mihi quicquam hac in parte adscribas, à quo fui semper alienus. Cùm enim tot laudatissima istius generis Scripta à Viris Theologis hactenus edita sint, quorum copia Studiosos sæpe inopes facit, incertos cui potissimum adjicere se debeant; temeritatis vel imprudentiæ notam vix effugere posse videor, dum ego, qui illis nec ingenio, nec doctrinâ sum comparandus, quique me ab iis omnibus imparatum agnosco, quæ ad tantum opus cum laude exequendum requiruntur; meos tamen conatus in hoc scribendi genere in medium protrudere audeam, quasi Soli lucem fœnerari possem, vel Iliada post Homerum vellem scribere. Verùm præterquàm quòd sola Muneris mihi impositi conscientia satis supérque metueri hic posset, quod nihil non tentandum præscribit, ut quacunque ratione sive vivâ voce, sive scripto Juventutis Deo sacræ studia promoveantur; ut in Tabernaculo Domini extruendo, laudabilis etiam fuit eorum diligentia, qui si aurum, argentum, coccum, & alia id genus pretiosiora conferre non poterant, æs saltem & ferrum, & viliora quæque quæ penes se habebant, imò & pelles, & caprarum pilos offerre non verebantur, Deo non ex pretio rerum do-*

na, sed ex animi affectu æstimante: Ipsa Operis suscepti occasio, non quæsita, sed oblata, imò obtrusa, quid a me sit præstitum, & quo animo abundè testabitur. Dum enim informandæ Juventuti ex Muneris mihi demandati ratione, non publicè tantùm, sed & privatim pro virili incumbo; inter cætera Celeberrimi Maresii Decades Tyronibus nostris ventilandas proposui, quod ut utiliùs ab ipsis fieret, Controversiarum, quæ ibi attinguntur, statum, & fundamentum paucis aperiendum duxi, additis etiam distinctionibus & Observationibus aliquot, quibus πρῶτον ψεῦδος Adversariorum retegeretur, & præcipuæ objectiones solvi possent: nec vivâ voce contentus, scripto etiam consignari ista volui, ut firmiùs memoriæ infigerentur. Ita opus paulatim crevit, nec sine aliquo fructu Studiosorum manibus versatum est. Atque hunc laboris mei scopum mihi duntaxat proponebam, nec de tumultuario opere edendo unquam cogitassem; nisi hoc & Studiosorum preces, & Amicorum vota, & non incerti rumores ad aures meas perlati de illo ab aliis me inscio alibi evulgando non tam obtinuissent, quàm extorsissent. Ne ergo rude & indigestum, variisque mendis & lacunis fœdatum prodiret, constitui tandem ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ votis hoc à me efflagitantium cedere, & qualemcunque hanc opellam, diligentiori paulò curâ recognitam, & auctam, & accuratiori methodo digestam, in lucem mittere, ut qui eruditionem non possum, obsequium saltem amicis, & studium veritatis tuendæ omnibus probarem. Unde si quis plura in illa desiderat, & fœtum hunc crudum & immaturum dicat, habebit me confitentem, qui id primus profiteor, & hoc etiam addo, tolli potius debuisse, quàm exponi. Ideo etiam Institutionis Theologiæ Elencticæ nomen illi impositum, ne Systema aliquod Theologiæ plenum & accuratum hic tradi quis credat, hic enim mihi scopus propositus nunc quidem non fuit; sed tantùm ad præcipuarum Controversiarum, quæ nobis cum Adversariis quà veteribus, quà recentioribus intercedunt momentum exponerem, & filum Adriadneum Junioribus subministrarem, cujus ope ex earum labyrintho se faciliùs extricare possent. Cum enim in hoc Eristico sæculo, Viros Dei non deceat tantùm

penitiori

penitiori Veritatis notitiâ imbutos esse, πρὸς τὸ ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ; *sed & armis justitiæ potentibus, & scuto inprimis fidei instructos esse* πρὸς τὸ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, *ad ignita Satanæ tela restinguenda, & destruendas munitiones & ratiocinia adversus cognitionem Dei se efferentia, ut omnis cogitatio captiva in obsequium Christi abducatur: Non meliùs prospici potest Studiosorum profectibus, quàm si doceantur cum* trulla gladium *tractare, quod olim Ædificatores Jerosolymitanos fecisse refert historia sacra; id est cum* παιδείᾳ *veri, cui fides inædificetur, jungere* ἔλεγχον *falsi, quo errores, quibus vel directè vel indirectè impugnari solet, solidè refutentur, ut feliciter occupari queant in expediendis tot tantisque Controversiis gravissimis, quæ hodie plus nimis proh dolor! inter Christianos fervent, & Ecclesiam Domini miserè lacerant. Quia verò constat præ cæteris periculosè errari sæpissimè circa Controversiæ statum, quò ignoratô, fit ut* ἀστόχως *Andabatarum more, cum larvis infeliciter dimicetur; Id mihi ante omnia negotii dedi, ut remotis illis quæ sunt* ἐξαγώνια, *Statum & Cardinem præcipuum Quæstionum diligenter ex sententiâ Partium quantum fieri potuit eruerem & exponerem, ut eo semel rite posito & explorato via facilis ad reliqua complanaretur, sive* κατασκευαστικῶς *Veritas esset adstruenda, sive per* ἀνασκευὴν *Error destruendus veniret. Quæ duo mihi insuper exequenda proposui; non ut rationes omnes operosè congererem, quæ in medium afferri solent confirmandæ veritati, quia hic non tam numero quàm pondere certandum; sed ut potiores & solidiores quibus fulciri potest cum judicio sublegerem, robore etiam, ubi opus fuit, iis addito, & Exceptionibus præcipuis* τῶν ἐξ ἐναντίας *dilutis. Quibus tandem Fontes Solutionum subjiciendos censui, ut paucis & uno veluti obtutu, missâ prolixâ argumentorum serie, distinctiones occurrerent, quibus tela Adversariorum retundi, & nervi præcipuarum Objectionum sine magno labore incidi possent. Quæ omnia brevitate & perspicuitate exequi conatus sum, ut nec nimia brevitas obscuritatem, nec nimia prolixitas tædium pareret. Unde nudâ & simplici rerum expositione contentus, omissâ* ope-

operosâ testimoniorum quæ coacervari poterant, citatione, omnique eruditionis apparatu, brevibus punctis signare satis habui, quæ aliàs in justâ argumenti tractatione deducere potuissem. Nemini autem mirum videri debet, si, vel Quæstiones varias proletarias attingam, quia prodesse hic studeo, non eruditis & mysteriorum nostrorum ἐπόπταις, *qui scriptis istis haudquaquam egent, sed* τοῖς κατηχουμένοις, *& nondum initiatis, qui erudiri volunt; quorum institutioni, ut vocem loquendo, ita stylum scribendo accommodare debemus: Vel alias intactas reliquerim, quarum in Locis Communibus mentio sæpe fieri solet: Cùm enim Controversiarum mole plus nimis jam laboret, & tantùm non obruatur Theologia nostra, ex quibus non paucæ minùs necessariæ sunt, multæ etiam temerè moventur ab hominibus malè sanis, qui, vel infelici curiositate, fastidientes aperta in Scripturis, in clausa & obsignata in cælis quærunt, & in arcana Dei penetralia irrumpere satagunt* ἐμβατεύοντες εἰς ἃ μὴ ἑώρακασι, *vel illiberali* καρφολογίᾳ *inanes verborum apices sectantur, & nodum in scirpo quærunt; plurimùm semper interesse duxi ad discentium profectum, & pietatis incrementum, Quæstiones minuere potiùs quàm augere, quantum veritatis ratio patitur: Ideo eas seligere volui, quæ majoris momenti, vel magis necessariæ hoc tempore visæ sunt, cæteris missis, quæ vel arduæ sunt nimis & curiosæ, vel inanes & jejunæ, quas Apostolus* ζητήσεις μωρὰς, καὶ ἀπεράντους *vocat, quæ nec ignoranti nocent, nec scientem juvant; Ut aurea semper obtineat Apostoli regula* φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. *Atque ita sollicitè fugiendam judicavi profanam illam ingeniorum libidinem, ad nova & curiosa prurientium, nihilque studiosiùs egi, quàm ne deflecterem à formâ saniorum sermonum, & ut fidei pristinæ simplicitas &* εἰλικρίνεια, *quam post Christum & Apostolos pii Decessores nostri nobis tradiderunt, & quæ constanter hic obtinuit, intemerata semper à me quantum fieri posset servaretur. Non ignoro equidem hoc fortè minùs fore ad palatum multorum, quorum ninis ferax est hoc seculum, quibus vetera sordent, & nihil nisi musteum & recens probatur, qui* δοκησίσοφοι & ἰδιογνώμονες, *sibi solis sapientes, rationis suæ judicio*

plus

plus æquo tribuunt, quasi mensura esset veritatis, & sub specioso majoris lucis, & penitioris indaginis veritatis antea ignoratæ prætextu, ante se tradita convellere, bene constituta destruere, & ἰδίας ὑπολήψεις & κυρίας δόξας instar oraculorum obtrudere præsumunt, & à se dissentientes tanquam bonæ mentis vacuos, imperitos, & veteribus formulis serviliter addictos traducere non erubescunt. Sed quod illi vitio vertunt, vel inscitiæ tribuunt, id ego cum verè cordatis laudi duco, & præcipuum commendationis argumentum arbitror. Nam cùm antiquissimùm quòdque sit verissimum, nulla melioris notæ scriptio dari potest, in argumento præsertim sacro, nisi quæ minùs novitatum habet; Vetera hic optima, & quæ ad primam antiquitatem exacta; tristique experientiâ nimis compertum est, quam periculosè sæpe aberrent, qui notos & tritos hic calles spernunt, ut sectentur novos, qui in avia & præcipitia ut plurimùm abducunt.

Fateor, non aspernandam esse Recentiorum industriam, qui luculentiora dona à Deo consecuti, & peculiari ingenii acumine pollentes, cum laude occupantur in Scripturis scrutandis, & veritate illustranda; Et ingratus esset in Deum talium donorum authorem, qui debitâ laude illos fraudare vellet, vel nollet ex illis proficere. Sed ut sub hoc prætextu vetera superciliosè rejiciantur, & novitia dogmata in Ecclesiam inducantur, quasi illi qui nobis præiverunt in caligine & tenebris adhuc versati sint, nec Religionem ab erroribus suis satis repurgaverint: Hoc sanè & famæ tantorum Virorum est injurium, & Religioni probrosum, & piis auribus intolerandum. Commendentur ergo Libri alii à novitate, hoc elogium nolim huic meo vindicare; imò id sedulò cavi, ne quid novum haberet, & à Verbo Dei, & formulis publicis ex illo in Ecclesiis nostris receptis alienum, & ut nihil ibi adstrueretur, quod probatissimorum & optimæ notæ Theologorum nostrorum calculo non confirmaretur. Laudem porro ex hac meâ opellâ nec expecto, nec expeto, sed satis bene mecum actum putabo, si æqui bonique consulas hoc qualecunque meum de Ecclesia Dei bene merendi studium: & si aliquis inde fructus, divinâ benedictione accedente, ad Veritatis illustrationem & Piorum ædificationem redeat.

redeat. Quod si non ingratam tibi, nec planè inutilem primam hanc Laboris mei partem, quam solam in lucem prodire ægrè patior, fuisse intellexero, alacriùs ad alteram pergam, & faciam cum bono Deo, si vires vitámque largiri dignetur, ut quantò ocyùs fidem datam exolvam. Interim quia homo sum, & nihil humani à me alienum puto, si quid à me hic dictum fuerit, quod cum Scripturâ unicâ fidei nostræ regulâ minùs conveniat, non solùm illud indictum, sed & expunctum volo. Tu verò, LECTOR AMICE, *dum bene dictis favorem, & erratis veniam indulges, si quid* nosti rectius istis,

Candidus imperti, si non, his utere mecum.

Faxit Deus veritatis & pacis, ut in veritate & charitate semper ambulantes, crescamus in dies in eo qui Caput est, donec perveniamus omnes ad unitatem fidei, & cognitionis Filii Dei, in Virum perfectum, & ad mensuram adultæ ætatis Christi. AMEN.

ORA-

ENCOMIUM OPERIS.

Uis quantusque sit FRANCISCUS TURRETTINUS, novit Europæus Orbis. Etenim Ipsius laudes celebrant omnium Eruditorum ora, ejusque scripta quanti fiant ubique, testantur Officinæ, Nundinæ, Bibliothecæ. Sane vix Libros excudi videas, qui, ceu Turrettini opera, omnibus in Academiis a Professoribus commendati, Studiosorum nocturnis diurnisque manibus teruntur. Etenim quidquid est Elenchticæ Theologiæ exhibuit plenissimè, explicatâ summâ puritate & evidentiâ Ecclesiæ Reformatæ Religione, atque refutatis fortiter quorumcunque erroribus, quibus Christiana fides vitiata & oppugnata unquam fuit. Quin in hoc genere scribendi palmam tulit inter Eruditos; nec invenias, qui cum Turrettino abundantia rerum, scribendi perspicuitate, nitore styli ac facundia, ordinataque rerum quarumcunque dispositione comparari queant. Ne dicam de aliis ejusdem Viri Celebratissimi dissertationibus varii argumenti, sanctissimisque concionibus, quas dudum in Belgicum sermonem translatas, mirata est Christi Ecclesia.

Igitur haud mirum fuit ubique in orbe expetita fuisse scriptorum Turrettini innumera exemplaria, maximeque in Belgio, ubi purior Theologia obtinet, atque ad militiam spiritualem armari debet, si ullibi, Deo & Ecclesiæ dicata Juventus. Et *quo plus sunt potæ plus sitiuntur aquæ*, adeò restingui sitis non potuit!

Quæ etiam causa est, quod de Eximii Viri Operibus in Belgio excudendis non semel habita sint consilia, usque dum prælo commissa, nitidissimo charactere prodiere in lucem, uti videbit Lector. Atqui rogabar ab iis, quorum sumptibus edebantur, ut Encomium adscriberem. Hæsi tamen dubius, an annuerem flagitantibus. Nulla enim ederâ hæc Volumina opus habebant, quum nomen ἐπίσημον tanti Authoris præferrent. Accedebat rumor Genevensi Typographo non admodum gratum fore, quod Opus, sibi ab Authore, dum viveret, commissum, hic excuderetur. Unde consultum magis videbatur me potius invidia abnuendo absolvere, quam quodam prologo indignationi hinc orituræ & litibus immiscere. Verum rogabar, quando Operæ Typographicæ ad finem properarent, nec meum erat quidquam dissuadere aut currenti rotæ, quo minus ultimæ paginæ excuderentur, intercedere. Regerebant etiam Typographi, hoc Opus post mortem Autoris communis quasi Juris factum, quando a toto Orbe tantopere expeteretur; se privilegium nactos Præpotentium Ordinum; atque cedere id in Defuncti laudes, quod in Belgio prælo subjiceretur. Itaque semel iterumque rogatus concessi tandem votis, quod arbitrarer æquum esse, ut quodam εὐχαριστίας testimonio venerarer post fata Autorem, quem ante summo honore colueram, & qui me vicissim summopere dilexerat. Nempe cum recens pedem in hanc Academiam intulissem, meumque edidissem Libellum *de Oeconomia S. S. Trinitatis in Salutis negotio*, benevola sponte salutavit humanissimis literis, gratulatus demandatum munus, missò simul dono, quod exosculabar, *Theologiæ Elenchticæ* Tomo priore, in quò me honoris causa nominaverat, probatâ non uno loco ὁμονοίᾳ. Unde mihi nata est ad Virum Eximium, quem uti Patrem venerabar, sæpius scribendi libertas. Nec literas a me accepit, quin quibusvis Nundinis Francofurtensibus responderet. Unde putabam me sublimi ferire sidera vertice, quod colloquio hoc epistolari tanto cum Viro fœlix beatusque viderer.

Hæc autem ad me Literarum verba fuêre, quæ cur non repe-

tam cum gaudio, quod tantum Theologum mei ſtudii habuerim encomiaſten? *Perlegi jam magna cum voluptate Vim Veritatis, in qua bonam cauſam ſolidiſſime tueris. Noviſſimum tractatum de Oeconomia Trium Perſonarum, non ſine ſingulari gaudio etiam ex parte jam perluſtravi, & ubique eximias dotes tibi a Deo datas & coruſcantes ſuſpicio & exoſculor. Spero Eccleſiam Dei magnum emolumentum ex utiliſſimis laboribus percepturam, ſi te diu ſalvum & incolumem ſupereſſe velit in bonum Eccleſiæ atque Academiæ veſtræ, totiuſque orbis Reformati; quod voveo ex animo.*

Hæc Vir Egregius. Atque eſt quod hoc teſtimonio admodum debeam lætari, quidquid indignentur invidi & maligni, qui meos labores pro fide ſemel tradita ſanctis, & exponi ſolita in Academiis, non ferunt. Imò verò placuit Beato TURRETTINO mei meminiſſe moribundo, ceu ad me ſcripſit D. B. PICTETUS, digniſſimus Nepos & Succeſſor, addens, *gaudebat a te amari, & inter ſuos intimos te numerabat.* Sane non ſemel ſuis ad me literis profeſſus eſt, *ſe dulciſſima, quam mecum contraxerat, amicitiâ delectari, imò me in oculis & corde gerere.* Et verò cùm eô erga me animô vixerit & mortuus ſit TURRETTINUS, quidni *meum* porrò dicam? Cur non adſcriberem ipſius Operibus in Belgio jam recuſis venerationis atque δὶχαιρεσίας ergò Encomia, quæ merentur?

Nimirum ſcripta ſunt a Viro, qui nobilem & excelſum in pectore animum gerebat; qui multifaria pollebat eruditione; qui perſpicaciſſima mente ſcrutabatur omnia; qui ſolido Judicio de quibuſcunque rebus arbitrium ferebat; qui arcana noverat errorum, & intima Reformatæ fidei Myſteria; qui vim veritatis ſancto corde tenebat, ac tuebatur tanto robore, ut nullus unquam eſſet inter hoſtes, qui vel quicquam refellere ſuſtinuerit. Imò verò hæc Elenchtica juxta Dei verbum doctorem reddere queat εἰς πᾶν ἔργον accuratæ diſputationis in Adverſarios ἐξηρτισμένον, καὶ δυνατὸν τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Neque adeò in Academiis alii Elenchtici ſunt commendandi ſtudioſæ Juventuti, quando ex Turrettino vel ſolo ſapere ad ſapientiam Academicam

micam in polemicis fere sufficit. Adeò omnes controversias dextrè exposuit, arcana acutè detexit, veritatem solide probavit, & errores fortissime refellit, vel notatis tantum responsionum fontibus. Unde in Juvenibus rectum format judicium, excitat atque acuit mentem, dirigit meditationes, ne vagentur extra oleas, occupat animum, ut veritati cum fidei obedientia reddat testimonium. Id utique tenere ætati facilique ac cereæ in vitium flecti apprime necessarium, hoc ævo, quo tanta ubique luxuries ingeniorum regnat, tot fastidia antiquæ veritatis vigent, tot novæ opiniones quæruntur aut laudantur, quasi ad eruditionem masculam id unum pertineret, vetera contemnere, recentiora mirari. Neque aliunde tanta est opinionum lubrica discordia, quam quod incertæ sint hominum mentes, qui solida veræ sapientiæ fundamenta nunquam posuerunt. Hinc enim inepti sunt, ut de rebus judicium ferant, verum a falso distinguant, intelligantque

Lana Tarentino quam sit medicata veneno.

Igitur Vir Egregius cum animum ad scribendum appelleret, imprimis necessariam esse Theologiam Elenchticam censebat, & jure merito. Hac enim secura est Ecclesia Christi adversus hostium tela, dum militat in terris; illa exercentur Viri Juvenes ut similes evadant *sexaginta Heroïbus ad prælia edoctis, qui lectum Salomonis cinxere;* atque hoc est Dei consilium, ut permittantur *esse hæreses, quò qui probi sunt manifesti fiant inter nos*, uti loquitur Paulus. Nec fieri potest, ut errores non nascantur, vel nati non permaneant in orbe, quum in peccato originali, quod definiente Augustino ignorantia & concupiscentia est, cuncti mortales concipiantur, nec deponere possint proclivem in quemvis errorem animum, nisi per illuminantem gratiam, qua veritas SOLE JUSTITIÆ manifestata cordi illucescat. Hæc verò paucis data est per Servatorem, qui solus est *via, veritas, & vita*: cur non multis ubique erroribus occurras, maximè quod homines ψυχικοὶ ament deserere Christianismi principium, i. e. Dei verbum, naturamque sequi? Etenim hinc fieri non potest, ut ad veritatem perveniant

veniant, proni ipſum Dei verbum, quod agnoſcere ceu Divinum aliàs videntur, *pervertere ad ſuam perniciem*, uti habet Petrus. Et quidem id fit quodam prætextu, quando Ratio, & quidem naturalis venditatur, i e. Philoſophia, quaſi lumen eſſet in mentibus a Deo accenſum, imò oraculum falli & fallere neſcium, niſi ipſi Deus, quod abſit, fallere dicatur.

Sane ex eô eſt, quod Ratio evaſerit principium fidei, uti antiquitus Arianis & Pelagianis, ſic etiam hodie, tanto cum faſtu, ut agnoſcatur ceu prima veritas, ad quam ſecunda & acceſſoria, quæ eſt Revelationis, exigenda fuerit. Neque tantum hoc crimen fuit Socinianorum, & deinde Remonſtrantium, quando ipſorum veſtigia ſtatuerunt ſequi; ſed etiam in noſtra communione quorundam, qui hinc ſibi liberum putarunt ſuſpendere Divinitatem Verbi, quoad conſcientiam ac fidem, a ratione, & porrò per eandem interpretari S. S. Scripturas, quaſi illarum ſenſus non conſtaret, niſi ex humani cordis dictamine vel concupiſcentia. Nempe ſic evaſit Philoſophia Scripturarum Interpres, non tantum in Phyſicis & Aſtronomicis, quando de motu Terræ an Solis agitur; verùm etiam in Revelatis myſteriis, quæ inter primarium obtinet locum S. S. Trinitas & Filii Dei Incarnatio, ipſis Angelis admiranda.

Vera loquimur dolentes. Itaque cum Religio per hoſce Doctores parum tuta eſſet, Synodi in Belgio, & hinc Patriæ Patres adverſus iſtam luxuriem, & philoſophandi licentiam decreta conceperunt. Quæ utinam optatum habeant finem! At quid talibus facias, qui tegere virus hic & alibi norunt, iterumque afflare iſtis, maxime illis, apud quos ſe proficere poſſe arbitrantur, & qui dein *prædicant in tectis*, *quod a magiſtris audiverunt in penetralibus*, ut loquar cum Hieronymo? Hiſce nullum repagulum objicias, niſi veritatem ore & calamo demonſtratam, vel armatam Elenchtica Theologia Juventutem, quæ ignita tela errorum queat extinguere. Atque utinam hoc Elenchtices ſtudium vigeat magis in Academiis, quando in ſpiritualibus armis eſt Eccleſiæ ſecuritas! Hinc enim tuta evadit adverſus inteſtinos & exteros hoſtes, qui cati cautique ſe in

omnes vertunt formas, nova pila fingunt, insolitisque methodis se tuentur, ut nostrorum arma, scilicet, retundant. Quâ in arte disputandi dolosos se præstant præsertim Pontificii, ut nuper in Galliis visum, quando ad persecutionem, cui similis in Orbe nunquam fuit, via præparata fuit. Quam verò prudenter & acute dolos & μεθοδείας τῆς πλάνης detexerit noster Turrettinus *part.* III. Lector videbit.

Sane hinc necessarium est continuo arma armis opponere, & pila minantia pilis, imò victricia per verbum & Spiritum Dei, quo *omnia possumus pro veritate*. Atque adeò excutiendus est iste veternus, qui plurimum animos concepit, ut negligant vel ignorent θέλοντες *Bella Jehovæ*, atque in utramvis aurem dormiant securi, dum vigilant & surgunt hostes, nunquam quieti pro suis erroribus tum propagandis, tum defendendis. Nimirum, sic isti clamant: devicti sunt Adversarii, & reportatus est jam diu triumphus. Atqui interea nesciunt iidem quid actum sit, & disputandi data occasione silere coguntur, pisce mutiores, hoc unum reponentes, jam victi estis a Theologis; vel forte utuntur insolitis ac necdum probatis armis, quorum saltem vim ipsi non intelligunt, vel facile infringunt Inimici. Utique tales inveniri demonstrant vel ipsa examina, quibus ad ministerium præparatur Academica Juventus. Nempe isti prompti sæpe sunt respondere ad quæstiones, quæ ad ima Religionis fundamenta non spectant; inepti ad rationem fidei reddendam, ad argumenta pro veritate, uti convenit, adducenda, ad solvendas adversariorum objectiones, ad loca Scripturæ vindicanda, quorum aut usus est aut abusus. Unde fieri nequit, quin novis exercitati opinionibus, & aurem recentioribus præbentes Magistris, quasi soli saperent, & reliqui volitarent sicut umbræ, desciscant incauti sæpius a fidei puritate, locuti cum adversariis, imò in illorum territorio oberrantes, quasi transfugæ forent. Nempe ut aliud dicere videantur, & quid doctiùs cæteris, quos delectat sequi veteris vestigia recti.

Neque illos excusatos volumus, qui antiqua videntur novis præferre, at parum intelligunt quæ loquuntur, imperiti arcano-

rum

rum Religionis Reformatæ, nesciique Scriptorum, qui ante murus fuere adversus hostium molimina. Atque hinc inscitia, atque eruditorum penuries in Belgio, minata tantum non barbariem. Scilicet jactitant nonnulli ceu ἀεὶ ὑπεράνω τῶν νεφελῶν, sapientiæ profectum, dum decrescunt studia & labores, nec centesimus Patrum subactam & multifariam eruditionem, tot vigiliis acquisitam, assequitur. Quin etiam illi, qui sapere adeò videntur, aliena laudant, quæ parum ad bonam aut eruditam mentem faciunt. Nempe Antiquitatum Hebraicarum prætextu sapientiam existimant in Judæorum fabulis versari, Scripturas ex Rabbinorum scriptis & nugis explicare, ex stercore Thalmudis aurum legere, invento exclamare, εὕρηκα, εὕρηκα, quasi judices & interpretes Divini verbi debeamus ἀπίστους venerari, qui non nisi cæcorum duces sunt. Quin qui mirantur plurimum, non nisi ex rivulis bibunt, inepti ad adeundos fontes.

Neque hæc dico, ut Philologiæ & Linguarum Orientalium studia insuper habeam, ignarus tanti thesauri; quum ipse annos XVIII vix natus commentaria Hebræorum in Scripturas exponere a Judæo edoctus fuerim, & forte plura possem hodie in hoc negotio, quam multi, qui Philologico fastu turgent. Imò potius desidiam illorum castigandam censeo, qui Linguas Orientales vix addiscunt, nisi ut ope Lexici locum Scripturæ explicent, neque Philologiam callent, ut decet, maxime necessariam & utilem in Theologicis. Verùm illos reprehendo, qui ceu Rabbanitæ audire amant, omnem sapientiam suam in explicandis ritibus aut Antiquitatibus Judaicis reponunt, atque ut pretium operæ fecisse videantur, ex illis S. S. Dei verbum interpretari, dicam pervertere, gestiunt; quò in studio nimium præivit Ligtfoetius. Quales Thalmudicos, quibus hoc otium placet, aliàs suo sensu & genio frui facile patimur, ridendos potiùs cum Pseudo-philologicis inventis, quam mirandos ob solidam eruditionem. Graviora sane studia Christianos decent, neque Rabbinos æquum est Ecclesiæ magistros esse, quibus κάλυμμα in corde jacet, quique ipsi velum Divino verbo obducunt,

ducunt, commenti fabulas ceu historias sine fine, ubi Leges Mosaicas exponunt, sicuti vel uno *Sotha* Wagenzelii manifestum est. Scilicet illa, quæ fuêre in usû sequioribus temporibus ex institutis Pharisæorum apud Judæos, instituit, aut facienda præcepit ipse Divinus Moses! Quasi Misnici & Gemaristæ, qui legem non nisi oralem jactitant, possint docere quænam fuerit mens Divini Legislatoris, aut antiqua Patrum sub V.T. a primis temporibus consuetudo. Credat Judæus Apella, non ego. Parum abest, quin dixerim istiusmodi Viros a Karæis esse condemnandos.

Quamquam in pejus periculum Ecclesiam conjiciunt, qui divâ Critice seu Philologiâ abusi, nihil non Mosaici instituti ex Gentilium, maximeque Ægyptiorum lacunis & moribus repetunt. Fuit quum Viri Eruditi Nationum ritus, ceu Imitamina quædam ex Mose derivarent, uti post Patres, Clementem & Eusebium videre est apud *Seldenum, Libro de Jure Naturali & Gentium*, cæterosque ejus vestigia secutos. Etenim vix dubium esse queat Philosophos, qui ad Ægyptios concessêre, uti ipsorum sapientiam audirent (*Strabone* memorante de *Situ Orbis Lib.* XVII. ut Alexandriæ Plato in conducta domô habitaverit) pariter cum Judæis, quorum diu ante Christum multus admodum ibi numerus erat, esse collocutos, atque adeo suam *sitim*, tam ex *ipsorum*, quam Ægyptiorum *fontibus restinxisse*, quod alibi dixit *Tertullianus*.

Quamquam eò hæc trahi non debeant, ut nihil non inter Gentes sacri aut fabulosi ad Hebræos fontes referatur, quô vitio peccavit *Huëtius in Demonstratione Euangelica*, qui ubique Mosen vel Josuam invenit. At mutata sunt a quibusdam Philologis jam ab aliquo tempore studia. Nam Marshamus & Spencerus, Viri, qui sua Philologia aut antiquitatis peritiâ quam jactitabant, Eruditis imposuêre, primò *Circumcisionem*, sacramentum licet fœderis gratuiti, i. e. *sigillum justitiæ fidei*, sic appellante *Paulo, in Epistolâ ad Rom.* Cap. IV. 11. deinde *Leges de Tabernaculo, Arca inter Cherubinos collocata, Altari*,

Altari, Cornibus altaris, Veste lineâ Sacerdotum, Urim & Thummim, Naziræis, sacris Epulis, Festis, Primitiis, Decimis, Sacrificiis, cæteris, ab Ægyptiis, (damnata licet a Noacho gente) repetivêre. Nempe Deus cum videret Israëlitas a moribus Gentium abduci non posse, utile putavit Ægyptiacos ritus retinere, sordibus purgare, quo decora quodam modo cultui suo forent instituta, concessa magis duræ genti, cui aliquid dandum erant, quam præcepta, ne suo ingenio ad Nationum, maximeque Ægyptiorum, consuetudines delaberetur. Quasi non sit profanum sanctas Dei leges profanas suâ origine censere, & scribere, *Leges Euangelicæ sunt* ἔκγονοι τῆς διανοίας, *mentis divinæ tantum soboles; at Leges Mosaicæ* ἔκγονοι τοῦ χρόνου, *temporis partus, & ad seculi tum præsentis ingenium accommodatæ.*

Satis autem apparet cujus ista sint styli, & incudis. Nempe Viri docti deseruêre Reformatæ fidei principia de statu Patrum sub V. T. uti de ingenio & scopo Legum Ceremonialium, quas non adeò ad Deum Servatorem, quam Creatorem retulerunt, ne haberentur divina fidei in Messiam exercitia, ceu illius typi, σκιαὶ καὶ εἰκόνες, *Umbræ & Picturæ.* Utique indignum foret istiusmodi Leges, quæ divino ex scopo augusto modo Christum promissum oculis quasi offerrent, ad gentiles fontes reducere.

Ut verò manifestum foret, quò ex principio ista profluxerint; Viri Docti ut firment commentum, non tantum ad Pontificios & Remonstrantes, *Tostatum, Petavium, Grotium, similesque*, sed etiam ad ipsos *Judæos* provocarunt. Nempe eò jam sunt delapsi Protestantes ut Pelagiana dogmata & Pontificia laudare debeant. Quin Judæos ἀπίστους, qui nequeunt ἀτενίσαι εἰς τὸ τέλος *intueri in scopum* veteris Oeconomiæ, ac pro suâ cœcitate sæpius ipsam Legem rituum, ceu poenam μοσχολατρείας attendunt, uti apud *Kimchium* in *Psal.* XL. & *Abarbinelem in Jer.* VII. videre est. Quasi unquam istos in tanto negotio audire judices, sit honori Christianis! Parum abest, quin hic dictum Christi, *Matth.* XV. 14. repetam, *si cæcus cæcum duxerit, ambo* εἰς βόθυνον πεσοῦνται: Adeò sibi caven-

vendum putent Philologi, ne istorum hominum stupidam ignorantiam imitentur, laudentque veluti sapientiam!

Par periculum ab illis metuendum, qui sua abusi Philologiâ corrumpunt Dei verba, magno fastu imponentes incautis, ne videantur fidei mysteria testari. Atque eò tendunt audaces conjecturæ, & Scepticæ, imo Socinianæ, commentationes; ut non frusta veritus sit olim Usserius (& quantus ille!) ne id genus Philologi plus aliquando mali inferrent Christianismo, quam Philosophi, uti refert in *Schol. sacrif.* Cloppenburgius. Et plura id genus expectamus hac ætate, quando nihil nisi criticum placet, nec refert an egrè fiat Theologis, qui solidis ad Scripturam interpretationibus rectæ fidei fundamenta adstruxerunt. Nempe qui hasce scripsêrent, sunt vulgus Theologorum, nimium controversiis intentum; longe sublimius sapiunt, qui ope divinæ Critices & antiquitatis peritia arcanos sensus inveniunt, quos hactenus vidit nemo. Ergo jubemur ab istorum arbitrio pendere, qui ultra tendunt, ut amissa Hebræarum vocum significatione, nova Lexica cudantur, quorum ipsi, ceu literaturæ cujusvis callentissimi, forent artifices, majore cum protervia in Scripturas criticos ungues injecturi, quam illi hactenus, qui antiquitatem punctorum negârunt, ut consonantium sensus a suo arbitrio suspenderent. Quin etiam eò pergere gestiunt isti, ut infinita Scripturæ loca, foliis antiquitus admodum confusis & male digestis, ceu perperam ab imperitis collocata, disponant alieno loco. Hac enim impietate præivit in Pontificiis Simonius, & secuturi mox alii, etiam in Belgiô eadem audaciâ, nisi publica authoritate secum habitare jubeantur, ne sacerrima Christianismi Religio ac fides maxime Reformata quid detrimenti capiat.

Verùm ad institutum revertamur, quod est Theologiam Elenchticam commendare, saltem Auditoribus. Nimirum hoc studium postulant tempora, et nihil magis necessarium hodie est, quam ut acuatur in Sarmaticos Italosque ferrum. Sic

accurata theologia & fidei puritas sarta tecta inter nos custodienda, detegendis mox illorum fraudibus, qui suaderent *incedere* veluti *per ignes, suppositos cineri doloso.* Quin etiam sic solida eruditio servabitur in Ecclesia Dei, notis fidei S.Sanctæ arcanis, & acute expositis aut defensis ex Scriptura, quæ in eo tota est, ut præter Oeconomias etiam Causas salutis exponat.

Neque tamen suadeo solis sic Controversiis incumbere, ut agatur præterea nihil, quam lites audire aut movere. Æquum est, ut addatur huic studio Scripturarum proba intelligentia, atque Historiarum Ecclesiasticarum cognitio, sine qua Elenchticæ peritia quid morosi & parum jucundi continebit. Sane illa diffundit mentem per sæcula, & facit Eruditum ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω ἰδεῖν, quod utile est & amœnum Theologo, qui tantis gaudet latifundiis. Neque dantur hodierni errores, nisi ex antiquis fontibus deducti: unde illos conferre cum veterum hæresibus imprimis est necessarium: imò etiam sæpe cum Gentilium opinionibus. Ex istis enim lacunis pessima sunt orta dogmata, uti conquesti sunt antiqui Patres. Sane Arianismus & Pelagianismus, summæ hæreses, non nisi ex principiis Platonicis & Aristotelicis profluxerunt; illæque sunt hodie omnium errorum quasi fontes. Imò horum Paganizantium studia imitati sunt quidam Philologi, qui ipsum Mosen sibi similem fecêre, quasi ex gentilitate sua instituta repetivisset (quod iterùm observo) sed pessimo conatu, invisoque Viris Doctis, qui interiora Oeconomiæ Mosaicæ cognoverant. Neque adeò sequaces isti habuêre, nisi ejusdem farinæ mortales, aut Literatores, qui sueti in antiquitates Gentium, Romanas aut Græcas inquirere, existimarunt summæ id esse eruditionis, Ægyptiacam i.e. Chamiticam sapientiam admirari, ex qua ipse Moses suas Leges desumpsisset. Quin etiam fuit nonnullus, qui asserere non veritus est Mosis Cosmopœiam cum Gentium antiquitatibus esse contendendam, ut tandem censendus sit locutus ad mentem vulgi Israëlitici, λαοδογματικῶς, non ex accurata rei veritate. Quin falsum erat mundum VI. diebus conditum esse, aut terram formatam exornatamque ante cœli

li ſidera, Solem & Lunam: quidquid ipſe Deus in Lege IV. Decalogi dixerit ſe VI. diebus *Cœlum, Terram, Mare, & omnia quæ in iis ſunt* produxiſſe, ac quieviſſe ſeptimo die. Quid? Aliud Syſtema, quam Moſaïcum, erat concipiendum, ſi veritatem quis amaret, imò Moſi conſtaret fides, quando de Diluvio univerſali diſſerit. Adeò in fideles fiunt Viri docti, quando ſemel ſtatuerunt magis ſuo indulgere ingenio, quam divinæ Revelationi mentem ſubjicere!

Porrò ad eruditam mentem in Elenchticis plurimum ſpectat Hiſtoriam Eccleſiaſticam, Conciliorum acta & antiquorum Patrum ſcripta noſſe. Sane] prout inter Philoſophos nullus verè doctus poſſit haberi, niſi qui hiſtoriam calleat Philoſophicam aut Veterum ſcripta ac diſſertationes; ſic mihi non erit Theologus, qualem decet Eruditum eſſe, niſi hiſtoriam ſæculorum evolverit; noverit hæreſium authores, dolos, tempora; cognoſcat Patrum antagoniſtarum diſputationes, utique non adeò ineptas, ut quibuſdam perſuaſum, qui ſibi ſapiunt. Quaſi antiquitus Orthodoxa veritas non recte intellecta, nec recte defenſa fuiſſet! Quaſi hæretici vel hanc ob cauſam habendi non forent ἀναπολόγητοι! Quibus conſultum eſſet, ſi nolint, præ faſtidio ingentium voluminum, opera Patrum pervolvere, luſtrare, quæ diligentiſſimus *Forbeſius* in *Inſtructionibus Theologicis* collegit, meritus prolixum Voſſii teſtimonium; in quo affirmat, attendendum imprimis eſſe, non quid unus aut alter, ſed omninò quid conſtanter docuerit Eccleſia Dei. Quantopere enim repugnat perſpicuitati Scripturæ, ſi ita exaratæ credantur ut ab Apoſtolorum exceſſu, ne in præcipuis quidem fidei capitibus ipſi eas Eccleſiarum doctiſſimi ceperint Antiſtites? Quantum item adverſatur bonitati Dei & amori erga nos, ſi per tot ſæcula ad intelligentiam ſcripturarum defuiſſe ſtatuamus Spiritum Dei, viris licet pietate, & ſanctimonia præcellentibus, Eccleſiæque ſemper commendatiſſimis, atque eò melioribus, quo Apoſtolicis erant proprieres temporibus? Nec ignoro dicta hæc noſtra parum de-

„ ſcen-

„ ſcendere in animos multorum, quia vident etiam ad antiquitatem provocari in cauſa deploratiſſima. Qui cogitare debebant, niſi hoſpites forent in Veterum lectione non tam futilibus motum iri. Viderent enim bellos hoſce provocatores incaſſum jactare antiquos, præterquam apud vetuſtatis neſcios, qualibus ſe os facile ſublinere poſſe ſperant.

Bene hæc Voſſius, dum Patrum honori conſuleret, eaque repetimus nos, quando contemptum atque neglectum videmus doctæ Antiquitatis ſtudium, quin accuſatos a nonnullis Patres, quaſi tantum non Tritheitæ forent, Neſtoriumve male accuſatum, peſſime damnaſſent, homines in Concilio Epheſino furibundi & imperiti. Quod vituperium in illis, qui iſtam Synodum pari loco habent quo Tridentinam, non ferimus. Saltem iſtis αὐτοδιδάκτοις, qui fonte labra non proluerunt vetuſto, manifeſtum debebat eſſe Theodoretum primum a partibus damnati Neſtorii ſtetiſſe, ejuſque cauſam impugnatis Cyrilli vel Concilii Epheſini Anathematiſmis ſuſcepiſſe, defendiſſe, at convictum reſipuiſſe palam. Unde mihi conſtat, miſerum Neſtorium nunquam mala fide accuſatum; ſed hominem ſuperbum, antiquitatis imperitum, σπερμολόγον magis, quam Theologum, ſummo jure, productis ipſius ſcriptis, quæ adhuc apud Cyrillum haberi ſciant imperiti, condemnatum. Intereà qui Neſtorium excuſatum tantopere volunt, videant ne ipſos Epheſinos Patres accuſent idololatrici erroris erga θεοτόκον, forte non credentes, quod hactenus docuit & profeſſa eſt *de Perſonâ Chriſti* vel Incarnatione Orthodoxa Eccleſia.

At tempus eſt contrahendi vela. Repeto ergo Magni Turrettini, quas ante memoravi, laudes, atque hujus operis Encomia, quod omnibus Auditoribus præprimis commendatum eſſe velim, cum in hoc genere ſtudiorum nihil melius vel utilius cognoſcam: ſic enim autumare æquum eſt. Quæ porrò Viri Eximii præconia ſpectant, executus eſt digniſſimus ejus Succeſſor, ac Nepos Benedictus Pictetus, qui Laudatione Funebri ipſius vitam & mortem deſcripſit. Atque adeò ſufficeret Oratorem, non ex affectu, ſed conſcientia

§§§§ 2 di

dicentem audire. Sunt tamen nonnulla, quæ addere debui, quum amicas Viri defuncti literas repeterem. Nimirum in istis sæpiùs intimo dolore conquestus est de intestinis Ecclesiæ dissidiis, id maximopere exoptans, ut communi animo hostes oppugnarentur, a quibus tanta esset afflictio & periculum. Sic enim scribebat, A. 1683. 12. Mart. *Ex novissimis meis colligere potuisti, quantum me sacra afficiant dissidia. In eo statu religio nunc ferme versatur ubique, ut de omnibus aliis cogitandum sit, quam de lacerando Ecclesiæ corpore, ut junctis viribus animisque opus Domini ὁμοθυμαδὸν promoveatur, & hostis communis molimma repellantur, qui nihil intentatum relinquit, ut sive vi sive dolo bona causa obruatur, & greges Domini pereant.* Atque hinc dilabitur Vir Pientissimus, ut Ecclesiæ Gallicanæ miseriam, quæ jam inceperat, intimo affectus mœrore describeret. *Non dubito*, inquit, *quin vobis probe sit perspectum, quid in Gallia quotidie geratur & quantæ sint fratrum calamitates, quibus nisi Deus veluti ἀπὸ μηχανῆς succurrat, valde metuimus, ne tandem illis succumbere sit necessum. Non possumus non obstupescere ad multorum Principum & Rerumpublicarum protestantium ἀδιαφορίαν, qui tristissimum illum statum securè & tacite respiciunt, nec quicquam hactenus, quod sciamus, tentarunt, ut intercessione saltem aliquâ mitigetur, Regis animus, & edictorum crudelitas reprimatur. Nescio an arctissima illa sanctorum communio, quam profitemur, hæc pati queat. Credo equidem sapientissimam Dei providentiam hæc ita dispensare, ut clarius constet non brachio carnis Ecclesiam sustentari, sed solâ Dei virtute, nec consiliis humanis opus Dei perfici, sed solo ejus spiritu, ut ipse solus tutor & vindex Ecclesiæ suæ agnoscatur, illique soli gloria liberationis & conservationis reddatur. Interim valde metuo, ne negligentiam istam & teporem Deus severè ulciscatur, si contritio Jacobi non magis sit nobis cordi. Nostrum est, qui stamus in specula non negligere, quod est officii nostri, ut vigilemus semper, & stantes in irruptione, iram Domini, in populum suum accensam ardentissimis precibus & seria pœnitentia avertere satagamus; quin imò populum Christianum*

stianum Magistratusque amplissimos ad hoc excitemus ut fratrum calamitatibus magis magisque compatiantur, eosque tum precibus suis, tum aliis omnibus, quæ ab ipsorum pietate & bonitate proficisci queant officiis, solari & juvare non desinant. In eo nos hic laboramus pro virili, qui minimi sumus in millibus Judæ.

Sic tum Vir Sanctus, & Prudentissimus. Et verò cum deinde mala accrescerent, pluribus exulibus Genevam confluentibus, hæc Ille iterùm ad me sequentibus Annis. *Concatenata negotia, quæ me a pluribus mensibus hoc tempore obstrictum tenent, præsertim ob fratres exules, huc quotidie appellentes, necessitatem mihi imponunt a justissimis officiis abstinere, quin de aliis negotiis cogitare vix sinunt, melioremque temporis partem subducunt. Et mæstissima Ecclesiarum Gallicarum facies ac tristissimus status ita animum meum sauciat, angitque, ut de tanta calamitate sine suspiriis & lacrymis cogitare nec loqui possim. Eòque magis quòd nulla videatur affulgere undiquaque restaurationis & liberationis spes: imò omnia ultimum excidium &* πανολεθρίαν *portendere videantur, nisi Deus misertus afflictissimi populi sui* ἀπὸ μηχανῆς, *laboranti & sub onere tantum non fatiscenti succurrat. Sperabam Principes & Status Euangelicos ad florentissimarum Ecclesiarum casum oculos aperturos, & de aliquo remedio tantis malis quærendo sedulo deliberaturos, ut suam non modò* συμπάθειαν *fratribus afflictis testarentur; sed & sibi ipsis ac suæ saluti prospicerent, cum certùm sit ipsorum etiam rem agi, si quidem consilia Adversariorum ad commune Religionis excidium tendunt: verùm ita sunt apud eos omnia perturbata & divisa, ut nihil præsidii inde expectari queat, maximè post mutationem in Anglia factam, quæ variorum motuum poterit esse causa, licet hactenus omnia videantur esse tranquilla. Sed hæc & alia id genus, quæ pias mentes cruciant, committenda sunt sapientissimi & optimi summi Numinis providentiæ, quæ* ἐκ τῶν ἀδοκήτων πόρον *invenire solet & ex tenebris densissimis lucem educere novit. Nec nos hic, licet hactenus in exiguo portu aliorum labores satis tranquille spectaverimus, otia diuturna nobis polli-*

vri non possumus; imò tempestatem jam jam imminentem videmus & persentiscimus, non modò in fratribus Tractûs Gessiensis, in viciniâ nostrâ, quorum duo reliqua templa paucis abhinc diebus Intendens dirui jussit, ut iter bidui, imò tridui facere cogantur ad audiendam concionem, & S. Synaxin celebrandam, additô severô interdictô, ne ad nos hac de causâ accedant: sed nec nos ipsi immunes sumus ab omni periculo, cum idem præfectus Regius in pago uno vel altero ditionis nostræ templa etiam clandere voluerit, & reipsa clauserit, non obstantibus appellationibus nostris, sub prætextu, quod aliquod jus Regi competat in istiusmodi locis, quæ sunt Juris mixti; licet antea non semel id ab Episcopo vicino frustra tentatum fuisset. Sed quia hoc tempore omnia illis facilia videntur, ideò litem hinc renovare voluit; cujus exitum non sine causa metuimus ne pejora etiam succedant.

Sic Vir Optimus, cum lugeret afflictissima Ecclesiæ fata, & pævideret pejora, tanto cum mœrore, ut inde affligeretur valetudo. Addebat autem aliis literis. *Non dubito quin afflictissimus Ecclesiæ Gallicare status sit tibi perspectus, atque cum piis omnibus casum illius defleas amarè. Me sane ita perpetuo angit, ut sine lacrymis & gemitibus de eo cogitare non possim. Nec sine stupore Principum & Statuum Euangelicorum* ἀναισθησίαν *intueri queo, quos* πνεῦμα δειλίας *vel* δουλείας *ita occupat, ut ne verbum quidem in gratiam fratrum pereuntium dicere audeant. Sed hic altius assurgendum est, & Dei manus respicienda, qui ingratitudinem & impœnitentiam nostram hoc pacto vult severius castigare, ut repurgati a sordibus nostris, & excusso securitatis carnalis veterno, ad percutientem seriò nos convertamus, & de emendandis viis nostris corruptis sedulò cogitemus. Hac spe freti, Deum, qui dejicit, suo tempore erecturum, nec passurum portas inferorum adversus Ecclesiam prævalere. Velle quidem eum habenas quandoque laxare Diabolo & mundo, ut ad incitas eam redigant, & mulierem cogant in desertum aufugere, sed nolle tamen ad internecionem deleri, nec unquam permissurum Draconi, ut ipsàm* ποταμοφόρητον ποιήσῃ. *Hæc fiducia*

nos erigere debet adversus ingruentes undique calamitates, ut in specula stantes expectemus liberationem Domini, eamque votis & suspiriis nostris acceleremus. Sic oculis motus Angliæ novissimos intueri nos decet, Deumque toto pectore orare, ut misereatur magni illius populi, nec patiatur idolum denuò erigi in illo regno, sed puriorem Religionem magis magisque confirmare dignetur adversus quævis Antichristi molimina. Ita συναγωνίζεσθαι *debemus pro invicem precibus nostris, ut sub umbra alarum Divinarum latentes, experiamur semper beatum esse populum, cujus Jehova Deus est.*

Sic Vir Eximius de statu Ecclesiæ Anglicanæ quotidie in pejus ruente sollicitus admodum. Nec ipsi contigit videre suarum supplicationum fructus, i. e. beatam liberationem, quæ incepit A. LXXXVIII. Etenim superiore LXXXVII. mortuus est & obdormivit in Domino, certus Deum suæ Ecclesiæ non defuturum, quando ipse persentisceret in corde Ecclesiæ triumphantis gaudia.

Tu interim Lector ex hisce Beati Turrettini, dum in terris peregrinaretur, ingenium, intimamque pietatem, tot sollicitis precibus & votis pro Ecclesiæ salute demonstratam, conspicias & mediteris ceu exemplum. Ac possem plurima id genus alia ex continuatis ad me literis proferre, nisi ex repetitis satis appareret, quam piam sanctamque animam in pectore gereret. Scilicet in Doctissimorum Virorum literis quasi ipsorum genius conspicitur, hinc edendis sæpe in publicum, si vel in illis egregii nihil aut eruditi inveniatur: quidni hæc, quæ descripsi, exhibuerim, quando vivam Turrettini Imaginem menti offerunt, & coram videndam repræsentant? Et quanta est virtus in Theologis masculam adeò pietatem & eruditionem jungi? Sic sane juvat vim veritatis sanctissimæ experiri, ut ipse animus summo quasi argumento, id est Sp. S. testimonio, certus sit non vanam esse fidem, quæ Euangelio adhibetur!

Denique id colligo ex Illustris Viri ad me literis, quod uno alterove anno ante mortem, etiam cum tertiam Elenchticæ partem conscriberet, cum *infirma admodum valetudine luctatus*

tus sit. Hanc enim ex morbo satis gravi & tenaci, crebris laboribus, mœstoque dolore ob Ecclesiæ miserias, contraxerat. Ut verum fuerit, paulatim Turrettino defecisse vires, ad beatam sic vitam & quietem præparando. Ita enim placuit D.O.M. cujus non insolens est hæc circa Eruditos, quorum præ aliis operâ vult uti in suo Regno, providentia. Neque corpusculum, quod gerunt, satis valet ad ferendos labores, quibus occupatur ipsorum nunquam non meditabunda & cogitans de seriis anima. Imò verò mentis abstractiones, quibus delectantur, non permittunt in membra spirituum vitalium influxus, unde vegetæ vires & robusta valetudo. Nempe vita eorum velut meditatio mortis est, plus quam Pythagorico sensu (quo suadebatur mentem a corpore ad philosophandum revocare) id est Christiano, quô fit, ut aliquando sint quasi ἐν πνεύματι, & divina meditantes desiderent πρὸς τὸν κύριον ἐνδημῆσαι, dum jam habent suum πολίτευμα in cœlis. Neque desistunt sæpe moniti, quum Dei opus sit ipsorum cibus & potus, regerantque, *quid ergò! vultis me otiosum a Domino deprehendi?* Sic sane Turrettinus, hisce verbis & exemplo Calvinum secutus, qui laboribus defectus tantum Annos LV. natus occubuit in eadem Genevensi Academia & Ecclesia, uti venerabilis Beza retulit.

Nunc manum de tabula, nisi unum esset, de quo Te Lector, monerem. Etenim ne credas, velim, Compendium Elenchticæ Turrettinianæ, editum ante aliquot annos in Helvetiâ, industria & judicio *D. Leonardi Rysseni* prodiisse in lucem. Sane cum hic nuper Ultrajecti quidam Bibliopola illud recudere statuisset; ego dubitabundus, (quando primùm in Helvetia excusum esset) an rectè Clar. Doctoris nomen præferret, de eô Virum Literis monendum censui. Is verò respondit *se mirari tale compendium suo sub nomine vulgatum esse per orbem; imò hactenus istud non vidisse; deliberaturum tamen, quid in posterum ipse facturus esset.* Cur verò id non sciant Eruditi, ne furtivo colore volet per orbem avicula? Quamquam posset Academicæ Juventuti esse non inuti-

lis

lis liber. At cur ſuum non præfixit nomen Editor, ſi Clariſſimum Rijſſenium non dedeceat? Interim utatur is qui velit. Optimè tamen fecerit, qui totum Turrettini opus pervolvat: *juvat integros accedere fontes.* Non ego valde amo compendia. Sunt illa meo judicio ſæpe diſpendia, cum cedant in detrimentum Eruditionis, nutrimenta potius pigritiæ, quam ſapientiæ. Satis minuta ſunt ingenia hominum: diffundenda magis ſunt, quando tam ampla ſtudii Theologici dantur latifundia, ut imitentur, quantum licet, Salomonis ſapientiam, cui dicitur data a Deo חכמה הרבה מאד ורחב לב *multa ſapientia & latum cor* 1 *Reg.* IV. 29. Non comprimenda ſunt aut arctioribus compendiorum vinculis conſtringenda. Quin ſi quærenda ſint illa, ſibi faciat ſtudioſa Juventus, expertura vires, judicium, calamumque, ubi ex uberrima ſegete quædam ſeliget & colliget, quæ optima videbuntur aut præprimis neceſſaria. Si quis ad hæc ineptus ſit, haud dignus eſt, qui tractet Theologica, vel aliquando dicatur Theologus. Imò verò hinc Eruditorum tanta eſt hodie penuries, quod lectione multijuga non ſubigantur ſatis aut exerceantur Juniorum mentes, atque ex quibuſvis floribus, ut apes ſua non legant mella, quæ domi in cellulas reponant: ſed levi ſatis defunctæ labore, mox putent ſe meditatione privata, forte in pigris lectulis, aut in plateis, ad eruditionis culmen perrecturas, quin etiam ſuperaturas Patrum ſapientiam, quibus diuturno ſtudio omnis doctrinæ fons ſuppetebat. Unde fit, ut minuta acquiratur eruditio, nec ingenia excolantur, quæ norint, ut diſtent falſa veris, ſolida incertis, atque æra lupinis. Quid, quod levia hæc ſtudia amet puerilis animus; multo magis, quando unus forte aut alter Scriptor commendatur, quaſi ad eruditionem ſufficeret. Quod genus hominum, ſi quodam dein acumine polleat, invenies αὐτοδίδακτον, errori, antequam ſciat, implicitum, αὐθάδες tamen, nec demovendum a male conceptis, aut falſo creditis opinionibus. Hi ſi quid ſcribant, magis videntur ſapere, quam eſſe eruditi, neque Patrum maſculam eruditionem aſſequuntur, imitati hac ætate Pictores, qui vivis colo-

ribus fallunt incautos, dum Veterum imagines, artemque, qua pinxerunt æternitati, nequeunt imitari. Verùm Posteritas istorum

---- pallere ligustra
Expirare rosas, decrescere lilia cernat,

ubi Patrum scripta videbit ceu arbores, consitas ut sæculis prosint, vel uti palmas, annosasque quercus florere.

Atqui talibus accensebuntur Opera Turrettini, qui Veterum pressit vestigia. Tu, Lector, utere & videbis te qualibet ex pagina eruditiorem. Interim precare & vove mecum, ut hæc fidei puritas, quam hic mascule defensam habes, in Ecclesia Dei nequicquam repugnantibus Inferorum portis, sarta tecta permaneat ad usque consummationem sæculorum, quando de omni peccato, errore & hoste æternus celebrabitur triumphus.

Tuus ad omnia Officia,

Dabam Ultraj.
2 Novemb. 1695.

M. LEYDECKER,

S. S. Th. D. & Prof.

BENE-

BENEDICTA MEMORIA FRANCISCI TURRETTINI THEOLOGI GENEVENSIS

Oratione parentali celebrata

A

BENEDICTO PICTETO

Pastore & S. S. Theol. Professore in alma Genevensi Academia

Die III. Novemb. A. M. DC. LXXXVII.

Amplissimi Proceres, Reipublicæ nostræ lumina ac columina. Magnifice hujus Athenæi Rector. Venerandi & Celeberrimi Pastores ac Professores, Genevensis Ecclesiæ & Academiæ splendida decora. Nobilissimi, Generosissimi, Præstantissimique Omnium Ordinum Hospites. Vósque Sacri Deo Naziræi, Prophetarum filii dilectissimi.

ERBA desunt rebus immensis. Vis magna vocem emittit; Major tenet. Curæ leves loquuntur, Ingentes stupent. Non sese confestim ostentat intensus dolor; sed vi sua verbis obluctantibus viam intercludit. Post publici parentis interitum gelidus cuique præ animi consternatione hebet sanguis, sicut amisso Patrefamilias vastum tota domo silentium, &

elinguis lachrymarum imber, aut turbidi, & confusi quidam ejulatus. Hactenus tacuit Athenæum nostrum, & horrore sacri silentii luctum obsignavit. Dolor infandus repressit ora, & tristia negavit verba. Verùm diutiùs vox nostra supprimi nequit, nec valet amplius animus tacitum sub pectore nutrire vulnus. Majora cruciant quàm ut moras possim pati; flammæ medullas & cor exurunt meum. Lachrymas lachrymis miscere juvat, & verbis obductum dolorem vulgare. At quid eloquar? Unde dicendi exordium? *Grandes*, ut cum Hieronymo loquar, *materias ingenia parva non sustinent, & in ipso conatu ultra vires ausa succumbunt, quantóque majus fuerit quod dicendum est, tantò magis obruitur, qui magnitudinem rei explicare verbis non potest.* Mens stupet, manus tremit, lingua balbutit, & quoties nitor in verba prorumpere, toties implentur oculi, & renovato dolore totus sum in funere. *Turrettinus* noster fuit, Eheu!

Quis talia fando
Temperet à lachrymis?

VERÙM si quædam mœroris solatia esse dixerunt nonnulli, de mortuorum ortu, supremóque fati die verba facere, hanc qualemcunque gravissimo dolori quæramus medelam, ac quandoquidem nobis, licèt balbutientibus, Tanti Viri locus venit occupandus, sit ille nostræ primæ post ferias prælectionis argumentum; Etenim bene ac sapienter instituerunt Veteres, ut hominum illustrium, qui rebus gestis, aut studiorum præstantiâ inclaruissent, ne funera quidem tacita ducerentur; Sed hæc quoque laudantium exequialis honos prosequeretur. Ipsis Indis alio Sole calentibus viguit consuetudo, ut mortuorum Vitam morésque pro foribus domus ipse describeret Magistratus; & Quis XII. Tabularum Legis sancitum, cujus meminit Tullius, ac Græcorum Ἰάλεμον ignorat; Barbarici quippe operis Mausolæa, Phrygios lapides, saxo aut ære structa monumenta tabida atque invidiosa consumit vetustas; at durat exempta fortunæ merita laus & prædicatio virtutum.

QUÒD si moris erat, teste Stridonensi, *Ut supra cadavera paren-*

parentum in concione pro rostris laudes liberi dicerent, & instar lugubrium carminum ad fletus, & gemitus audientium pectora concitarent. Quidni hodierna die idem officium præstarem desideratissimo Avunculo, imò Venerando Patri, quod olim *Cæsario* aliisque præstitit Nazianzenus, & Hieronymus *Nepotiano*, atque hoc seculo apud nos θαυμασίῳ *Bezæ* Consultissimus *Lectius*, Clarissimus *Fayus*, Doctissimus *Laurentius*, & Venerabili *Goulartio* Celeberrimus *Tronchinus*.

Eant alii in laudes Magnatum fato functorum, atque meris mœroris imitamentis, aut fallaci Encomiorum jactatione blandiantur, dum hæc justa Mystæ meritissimo, ac dulcissimæ mihi æternùm memoriæ Doctori persolvam.

Favete, *Amplissimi Proceres*, Quem vivum ac spirantem tanto cum applausu audistis, audite etiam defunctum.

Favete, *Ecclesiæ* & *Academiæ*, cujus pars non parva fuit, radiantia sydera.

Favete omnes, quos hic funestat dolor, nec à me inanem verborum apparatum expectetis. Lugubri argumento non conveniunt vernantes Oratorum flores; in hoc imprimis justissimo luctu, ubi publica velut orbitas se omnium oculis ingerit. Date igitur veniam, & mihi parcite ad dolendum, quàm ad orandum paratiori.

QUAMVIS, juxta *Senecæ* effatum, *non faciat nobilem atrium plenum fumosis imaginibus, quia nemo in nostram gloriam vixit, nec quod ante nos fuit, nostrum est.* Si tamen familiæ dignitas quicquam facit ad justam excelsis mentibus conciliandam venerationem, De Nobili stirpe gloriari potuisse nostrum *Turrettinum* illis omnibus notum est, qui in pervetusta Lucensi Republica ejus Majores primas sedes tenuisse norunt.

PRIMUS, qui nostras Oras appulit, & Genevæ pedem fixit, vocabatur *Franciscus Turrettinus* nostri defuncti avus p. m., qui ante seculum relictis omnibus patriæ dulcissimæ commodis, sancto veram Religionem profitendi & optatissimæ lucis Euangelicæ usurâ gaudendi zelo impulsus, post varios

casus hùc tandem concessit. Antverpiæ per aliquot vixerat annos, ubi Nobilissimi Marnixii Santaldegondani familiaritate utebatur. At ex illa Urbe à Duce Parmensi obsessâ exire coactus, non sine magno vitæ discrimine, cùm primùm Genevam, dein Tigurum tanquam in asylum, & velut quoddam humanitatis pluribus locis proscriptæ lararium se recepisset, ibíque totum transegisset quinquennium, rursus Genevam nostram exosculatus est, nec eam reliquit dum vita mansit superstes. Vir erat, si quis unquam, integer vitæ, scelerísque purus, fraudis expers, tenax promissi, fidémque indocilis temerare pactam; sinceræ pietatis amans, qui non divitias, ut verbis Claudiani utar, nigrantibus abdebat antris, nec tenebris damnabat opes, sed imbre largior egenos sublevare lætabatur, & ita sibi gloriam post fata superstitem ad suos nepotes servavit, orbe vivaciorem, nec senectæ æruginosæ dentibus obnoxiam. De illo dicere par est quod sacer Vates Psal. 112. *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum.*

Ex illo natus est *Benedictus Turrettinus* nostri ὑπερνομπλίτου parens, Genevæ quondam amor ac decus grande, hujus Ecclesiæ & Academiæ splendidissimum jubar, μεγάλη σάλπιγξ, καὶ ὁ θερμὸς τῆς ἀληθείας προστάτης; cui haud dubiè Gregorii Nazianzeni Athanasium laudare aggredientis aptari vox illa posset, Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι;

Cujus inexhaustum fœcundi pectoris uber,
Doctrinæ pollentis opes, mirandáque mentis
Lumina doctorum mirata est turba Virorum,
Et quæ perpetuis sacravit pignora chartis.

Imprimis doctissimum illud Opus adversus *Petrum Cotonum*, veteranum illum Jesuitam, qui Bibliorum nostrorum Versionem adortus fuerat, ac de Genevæ conservatione non Dodonæam quercum, sed atrum Ditis tripodem excusserat, & ab Energumenâ, ut refert Thuanus, digna Theologo curiositate fuerat sciscitatus; quo tempore Calvini hæresis extingueretur, atque alia quæ observante celeberrimo Historico aliunde

aliunde (à patre mendacii scilicet) cognoscere spes non erat. De illo hoste miros *Benedictus* noster egit triumphos, & spolia ampla retulit,

Non suspendenda Quirino
Dona Patri.

Anno M. DC XX. Alezianæ Synodo interfuerat, cujus Præses erat *Petrus Molinæus*, de quo præstat tacere, quàm pauca dicere, siquidem Gallia, Germania, Britannia, Helvetia, Batavia, Europa tota, totus orbis Christianus novit quantus fuerit. In hac Synodo omnium amorem, & admirationem meruit Magnus *Turrettinus*; Ne enim credas solius Theologiæ arcana scrutatum fuisse, vix dici poterat, (quod de nonnulliis observat Hieronymus) quid plus in illo admirarentur docti, Eruditionem seculi, an scientiam Scripturarum, qua laude inclaruerunt Tertullianns, Arnobius, Victorinus, Ambrosius, Boëtius, Cassiodorus, Calvinus, Beza, Danæus, Junius. Vir erat cujus omnes laudabant fœlicem authoritatem, eruditam pietatem, salutarem eloquentiam, animum ad utramque fortunam infractum, simplicem illam, & à Christo laudatam prudentiam, sanctam tolerantiam, pacis ubique sarciendæ studium, cœlo dignam sanctimoniam, integritatem, effusam in omnes benignitatem, quas singulas virtutes in Leone X frustra aliquando sperasse Erasmum, cuivis, ut reor, notum est.

Longævitate dignus videbatur, qui immortale nomen sibi pepererat; At ferè terris nostris tantùm ostenderunt fata. Vix septimam annorum hebdomadam ingressus, durissimâ correptus febre, immaturâ morte ereptus est, & velut à visceribus patriæ avulsus. Vivas tamen & expressas sui imagines reliquit; Duxerat uxorem lectissimam & nobilissimam virginem omni sexus laude præditam ex illustri *Michæliorum* prosapiâ oriundam anno 1616. Ex illâ (præter natas, quas adhuc in vivis esse gratias agimus Deo quantas possumus maximas, & de quibus hoc unum dicere sufficit, utroque parente non esse indignas) plures habuit natos, quorum duo etiamnum hodie superstites, Viri integritate, pietate, candore, multiplici rerum usu,

usu, nec vulgari cognitione conspicui. Medium inter eos tenebat desideratissimus Noster *Franciscus*. Dies illi natalis fuit 17. Octobris anni M. DC. XXIII., qui emortualis fuerat *Philippo Mornæo Plessæo*, & *Paulo Veneto* Ordinis Servitarum, Viris Majorum imaginibus, & suâ virtute ac eruditione inclytis, metas ingenii & laudis egressis; Nimirum sicut inter Astra aliis horizontem nostrum subeuntibus, alia in adverso hemisphærio emergunt. Eodem anno Gregorius XV. Pontifex extremo sua fata die clausit, & Franciscus Contarenus in locum Antonii Prioli Venetiarum Principis subrogatus est. Eodem, Synodus Carentonensis habita, & Ecclesia Genevensis cœpit in Eucharistia fermentato uti pane, juxta veterum Christianorum praxim.

ORIENTIS Solis jubar admiramur, & de culmo segetéque futuram conjicimus messem. Ab ineunte ætate noster *Turrettinus* ingenii sui edidit specimina, unde facile erat augurium ab his carceribus eum ad summa quæque perventurum. Suo confirmabat exemplo sententiam Scriptoris sapientissimi Probi Imperatoris indolem primam extollentis. *Nemo*, inquit, *unquam ad virtutem pervenit jam maturus, nisi qui puer virtutum seminario generosiore concretus aliquid inclytum designavit.* Hos ingenii igniculos, & hæc virtutum seminaria pro suâ sagacitate apprimè percepit Venerandus Nostri *Francisci* parens; Cùm enim morti proximus esset, & ferè jam supremo erraret in ore spiritus, ac ejus lecto dilectus noster admotus fuisset, de eo sanctum illum Virum, dicámne Vatem, seriori rogo dignum, hæc verba protulisse nobis relatum; *Hic sigillo Dei obsignatus est.* Ita Athanasius à teneris Alexandrino Episcopo suspicandi dedit locum fore aliquando insignem gregis Dominici Pastorem, & in Basilii magni ætate prima, florentis ingenii, sanctæque pietatis ignes ita emicuisse legimus, ut Sacerdotem inter Christianos diu ante sacerdotium fuisse dixerit non nemo.

PERACTIS aliquot pueritiæ annis, & primis literarum spatiis, quæ fastidiosâ oratione prosequi non est animus, scho-

lastico

lastico pulvere fœliciter excusso, publicarum lectionum auditor, & Philosophicarum artium ἀσκητὴς factus est: Quâ erat ingenii fœlicitate, eos tunc fecisse progressus, qui prolixam messem spondebant, ab illis accepimus, qui cum eo vacabant studiis, & quos adhuc vivere nostræ Ecclesiæ gratulamur, inter quos eminet Venerandus *Carolus à Furno*, vigilantissimus ac meritissimus Ecclesiastes, canorum reverentiâ, pectoris candore, laborum patientiâ, nec vulgari eruditione insignis, quem diserto ore nec senescente facundia concionantem, ac pulpita nostra pulsantem miramur. Nullam partem literarum noster μακαρίτης intactam aut inexpertam relinquebat, sed curiosâ indagatione omnia rimabatur, & manibus libros, adolescens veteranis evolvebat; sic ambitu fervido suprema laudum surgebat ad cacumina, longè suorum vota vi mentis superans, & factis probans velociores esse mentis vias, quàm qui citato volvitur dies gradu.

EMENSO fœliciter Philosophico stadio, Theologiæ se totum mancipavit. Summos Viros, & toto orbe celebratissimos habuit præceptores; *Johannem Deodatum* magnum illum Theologum, qui in Synodo Dordrechtanâ, quâ nulla fuit à multis retrò seculis celebrior, tot habuit suæ eruditionis ac subacti judicii, & excelsi ingenii testes & tubas, quot auditores, ac in Conventu Salmuriensi animos nimiùm effervescentes ita tranquillavit, ut Regina Galliarum ipsi suo nomine gratias agi non semel voluerit; Cujus amicitiam Principes viri, ac purpurati suo verendi murice exoptarunt, & opus in sacrum Codicem monimentum est ære perennius. *Theodorum Tronchinum*, qui etiam inter Dordracenos Patres tantam de se existimationem excitavit, ut summi Theologi nomen meruerit, & cujus laus non infima est fortissimo *Robano* placuisse; Veritatis assertorem acerrimum, qui adversus Cotonum calamum vividè strinxit; Senem beatum, quem ad ultimam canitiem rara fœlicitate videre lætata est *Geneva* ordinis nostri decus illustre, & sacræ pharum juventæ, quémque renascentem venerati sumus & veneramur in Reverendo nostro *Tronchino* hujus Athenæi splendidissimo

ſydere. *Fridericum Spanhemium* famigeratiſſimum illum Doctorem, quem revereri non deſinet ſacrata Doctorum turba,

Dum lumina Titan
Exſeret ac ſtellarum ignes volventur Olympo.

Μυστιπόλων μέγα κῦδος; Europæ θαῦμα καὶ κλέος φίλον οὐρανίδεσσι; Cujus immaturum obitum Reformatus adhuc defleret orbis, niſi duos poſt ſe reliquiſſet natos *Ezechielem* & *Fridericum*, Quantos Viros! Proh Deum immortalem! duo totius Reipublicæ literariæ lumina, ſeculi miracula, noſtri temporis Phœnices, quos nulla annorum ſeries poterit

Deturbare gradu, memorique expungere ſeclo.

Alexandrum Morum, diſertiſſimum illum virum, cujus os facundum Pylium ſenem vincere potuiſſet, & immites ferarum animos lenire; qui ita noſtrum *Turrettinum* exoſculabatur, ut cùm ſub ejus præſidio anno hujus ſeculi XLIV. Theſes de *Neceſſariâ Dei Gratiâ* propugnandas ſuſcepiſſet, (ut ſub eo, anno XL. de *Fœlicitate Morali* & *Politica* defenderat) in ejus gratiam verſus condere haud gravatus fuerit. Sub tantis Viris quantùm profecerit, judicet orbis, non pronuntio. Hoc unum memoraſſe juvabit, quòd ſcilicet ea facilitate diſcenda diſceret, ut probabilem effecerit quorundam Philoſophorum amabilem inſaniam, nihil aliud eſſe diſcere quàm recordari; ſic raro cœli favore, quaſi per ludum & aliud agendo plus proficiebat, quàm alii improbo ac pertinaci labore, & ita magnam eruditionis penum ſibi comparavit.

Cùm per aliquot annos ſtudiis acriter incubuiſſet in Academiâ patriâ, alias toto orbe celebres luſtrandi cupido inceſſit, & luculento teſtimonio diſcedentem comitantur Venerandi noſtri Synedrii Patres. Statim ſe Lugdunum Batavorum contulit, quæ urbs tunc erat, & etiamnum eſt Muſarum domus, officina Palladis, Sophiæ palæſtra, dulcis artium parens, læta virtutum ſeges, & ferax frugis bonæ ſeminarium. In hac ſcientiarum, Doctorúmque ſede non privatam tantùm Theologorum commendationem meruit, verùm & totam Academiam ſuæ eruditionis teſtem habuit; ſub celeberrimo enim Spanhemio, de *Verbo Dei ſcripto* publicas Theſes in ſolenni panægyri defendit.

dit. Omnes Viros in Belgio rarâ eruditione suspiciendos, eloquentiâ & vitæ sanctimoniâ claros sectabatur, Venerandum *Polyandrum*, τὸν πάνυ *Andream Rivetum*, incomparabilem *Salmasium*, θαυμάσιον *Heinsium*, Clarissimum *Triglandium*. Celeberrimum *Voetium*, Doctissimum *Hoornbekium*, eruditissimum *Hottonem*, πολύγλωττον *Golium*, facundissimum *Æmilium*, aliósque Viros dicámne heroas ἐν τῇ τ' ἀνθρωπίνῃ καὶ θείᾳ σοφίᾳ πεντάθλους, collabentium literarum instauratores, eruditionis principes. Illorum publicis privatísque pasci avebat sermonibus, & contubernium omne eruditionis virtutísque expers solitudinem appellitabat. Ultrajecti non sine stupore vidit Virginum doctissimam, decimam Musarum, ultimum in hoc sexu naturæ conatum, *Annam Mariam à Schurman*, nec satis laudibus efferre poterat ejus vastum ingenium, omniúmque rerum capax, ac imprimis pietatem quà si non superabat, saltem æquabat *Lætas*, *Eustochias*, *Furias*, *Paulas*, *Priscillas*, *Tellas*, quarum incredibilis vitæ sanctitas multijugâ eruditione decoratâ, Christiani nominis antistites præcones meruit.

Cùm ita Belgium perlustrasset, congressus cum his, quos vel eruditio vel integritas morum reddiderat insignes, & undiquaque nonnihil decerpens, quod ad Christianum institutum facere videbatur, anno XLV. tendit in Galliam quæ semper eminuit claritudine Præceptorum, ut agnoverunt Impp. ipsi *Valens*, *Gratianus*, & *Valentinianus*, nec unquam fortissimis viris & eloquentissimis caruit, ut testatur Hieronymus, qui Galliarum studia florentissima vocabat. Primùm Lutetiam appulit, Europæ quasi metropolim, quam Franciscus I. inter Provincias Galliæ numerabat, & quam Academiarum matrem vocare solebat Lipsius. In hac florentissima Urbe degebant Viri omni laude majores, rei literariæ antistites, ingenii miracula, eruditionis portenta, *Michaël Falcarius*, *Johannes Mestrezatus*, *Carolus Drelincurtius*, *Johannes Dallæus*, *Edmundus Albertinus*, *David Biondellus*, quorum ingentia merita

Non ventura silebunt
Lustra, nec ignota rapiet sub nube vetustas.

Commorabatur noſter *Turrettinus* in ædibus Magni *Dallæi*, quod nomen quoties profero, cernere mihi videor aſſurgentem totam Doctorum catervam. Illius ſummi Viri amorem, ut & aliorum ſibi comparavit. Mirabantur omnes in hoc juveni Viro eam animi magnitudinem, eos ſtimulos, & judicii memoriæque fœlicitatem, aliáque animi bona cum ſanctitate morum & ὀικσαςίᾳ conjuncta. Non tantùm in hac auguſta & potenti Urbe Theologiæ vacabat, ſed & ſub Petri *Gaſſendi* auſpiciis, Sphæræ & Coſmographiæ curſum abſolvit, ac ex tanto Philoſopho intellexit*,

Quam variæ mundi partes, quo ſemina rerum
Fœdere conveniant diſcordia, lucis & umbræ
Tempora quis motus regat, æſtum frigore mutet,
Obſcuret Solis vultum, Lunæque tenebris.

Relictis Pariſiis Salmurium contendit, ibíque docentes audivit ſummos Theologos, *Ludovicum Capellum*, *Moſem Amyraldum*, *Joſuam Placæum*. Illinc Montalbanum uſque progreſſus eſt, ubi Clariſſimi Viri *Carolus*, & *Gariſſolius* Europæ Reformatæ decora ſummâ cum laude Cathedram Theologicam occupabant; Inde Nemauſum petiit Urbem antiquitatis Venerandæ monumentis, & admirandæ partim pulchritudinis ruderibus ac fragmentis ſpectatiſſimam, in qua *Benedictus Turrettinus* miniſterio functus fuerat. Hic noſter μακαρίτης Venerandum *Calvum* ſalutavit, qui ipſum arctiſſimè amplexus eſt, nec dimittere poterat, ſiquidem amiciſſimi Parentis in eo, ut ajebat, imaginem intuebatur expreſſam. Sic totam peragravit Galliam, ubique ſui deſiderium relinquens, ac nominis fragrantiſſimum ſpargens odorem. Tandem rerum uſu, literis ac pietatis ardore locupletior factus, Gallorum ac Belgarum doctis onuſtus ſpoliis,

Optatos lares, & pignora læta reviſit.

TEMPUS erat, ut concredita ſibi talenta in publicos erogaret uſus; Non mora longa fuit, vix enim patriæ ſedis limina tetigit, ſtatim ſacri Miniſterii honore dignus habitus eſt, anno XLVII., & ſequenti Venerandi Synedrii Patribus cooptatus

fuit,

fuit, ac hujus Eccleſiæ Paſtor creatus, Italico Cœtui ſacra etiam miniſtrans; (Nam ſeu Gallico, ſeu Latino, ſeu Italico idiomate pari ac ſtupenda facilitate perorabat.) Ubi primùm vox ejus in Templis audita fuit, omnes redivivum Patrem agnoverunt, & *Benedictum* in *Franciſco* exoſculati ſunt. Quoties aſcendebat ſuggeſtum, toties velut altero Sole orto animi recreabantur, omniúmque ad ipſum convertebantur oculi & aures; eo flumine eloquii, eo ſucco ſuavitatis auribus ſeſe omnium inſinuabat, ut Athenis Atticis altum educatúmque dixiſſes; Cuncta uſque adeò in ejus labellis plena mellis, plena nectaris. Luxuriabat tanta dicendorum ubertate & copia, ut ſi quid minùs attento effugiſſet in primis, id in ſecundis facilè reparari poſſet. Oculorum & oris majeſtas ea fuit juxta & humanitas, ut attentionem auditorum nullus denegare poſſet, quippe grata illa auguſti ſimul & humani conjunctio, quæ in fronte obſervabatur, reverentiam ac amorem omnium adſpectantium ſtatim extorquebat; Sic tantam de ſe exiſtimationem primis illis annis excitavit apud Genevenſes, ut anno M. DC. L., ab Ampliſſimis Proceribus noſtrique Synedrii Patribus Philoſophica Cathedra ipſi non ſemel oblata fuerit, quam pro ſuâ modeſtiâ amplecti renuit.

N O N intra anguſtos Genevæ noſtræ cancellos coarctabatur fama noſtri μακαρίτου; hinc factum ut cùm Eccleſia Lugdunenſis *Aaronis Mori* tunc defuncti miniſterio orbata plangeret, per literas *Turrettinum* noſtrum invitaverit, ei verba viri Macedonis acclamans, βοήθησον ἡμῖν. Hanc vocationem annuente utroque Senatu amplexus eſt, & à Lugdunenſibus blando vultu, lætis vocibus, & ſæpius ingeminatis acceptus fuit.

F A U S T I S auſpiciis de eo cogitaverat Lugdunenſis Cœtus; Eccleſia quippe hæc in partes ibat, atque aliquis erat diſcordiarum fomes, quum *Noſter* æſtus animorum compeſcuit, & motibus omnibus ſedatis priſtinam reduxit tranquillitatem Per anni ſpatium illic ſuo functus eſt miniſterio, quanto cum applauſu referant ipſi Lugdunenſes. Diutiùs apud ipſos eſſet commoratus, ſi eorum vota fuiſſent exaudita; at hoc Viro ampliùs

carere non poterat Athenæum nostrum, & revocare cogebant Ecclesiæ nostræ commoda. Discessit itaque, & quem non sine lætis plausibus acceperant Lugdunenses, non sine lachrymis dimiserunt; Sospes natale solum tetigit; illicò de eo in partem laborum Academicorum vocando cogitatum est, & quidem loco Venerandi *Tronchini*, quem cana senectus publicè legere non patiebatur. Theologicam itaque Cathedram conscendit anno hujus seculi LIII. & præter Celeberrimum *Tronchinum* τὸν ἐν ἁγίοις, Collegas habuit Clarissimum *Antonium Legerum* Virum magnum, fœcundum literarum pectus, judicio subactum, pietate fervidum, eruditione consummatum; Reverendum *Philippum Mestrezatum* Facultatis Theologicæ Decanum meritissimum nostro præconio majorem, & cujus encomium honore silentii supprimere cogit ejus præsentia.

Ex quo compos factus est assignatorum munerum, Orationem habuit inauguralem in primum Epistolæ ad Hebræos versiculum tota plaudente corona, & se in solidum rebus Ecclesiasticis ac Theologicis mancipavit. Hic in laudes hujus Theologi excurrendi latissimus sese offert campus; Verùm quamvis juxta Nazianzenum æquitatis ratio lædatur, si laudentur alieni, & proximi silentio premantur obscuro; tacere tamen malo quàm loqui, ne desideratissimi Avunculi in ore nepotis sordescant laudes, quæ altiùs eminent quàm ut invidiæ morsu appeti possint. Τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐκ τῆς τῶν λόγων αὐξήσεως συνίσταται τὰ ἐγκώμια, τοῖς δικαίοις ἢ ἀρκεῖ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἡ ἀλήθεια, πρὸς τὸ δεῖξαι αὐτῶν τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς. Narrent alii quanto studio ad Regnum Christi propagandum, & profligandam Antichristi Tyrrannidem incubuerit, ac quantâ pro Ecclesiæ salute solicitudine fuerit obsessus; quàm solidè & eruditè sacrum Christi Euangelium exposuerit, non verborum lenociniis auditorum animos, sed solidâ pascens doctrinâ, tum histrionicum & ampullatum, tum incultum & neglectum dicendi genus devitans, & anxiè cavens, ne oratio nimia verborum compositione frondesceret, ut loquitur Hieronymus, aut spumantia verba trutinaret, & ne tamen humi reperet. Referant alii quanta cum παῤῥησίᾳ seculi mores insecta-

insectaretur, à servili illo silentio planè alienus, quod divinis Oraculis convenienter, talibus viris interdixit Justinianus ipse: quanto cum animi vigore adversus vitiorum publicam labem intonaret, non sine uberibus lachrymis singulos ad pœnitentiam hortans, ipsa ut res fidem faceret non inconsulto ardore; sed paterno in eos quibus irascebatur affectu, publicíque boni desiderio permoveri. Quantâ cum solertiâ Doctoris partibus in Cathedrâ Theologicâ functus fuerit, quanta ingenii velocitate, quantâ perspicuitate involuta evolvebat, distinguebat perplexa, obscura explicabat, dignos vindice nodos resolvebat, aperiebat Sophistarum latebras & recessus, ac quâ parte laborabat hostis, detegebat, dicant Prophetarum filii, imò Prophetæ: si enim tres aut quatuor excipias, vix Pastor est apud nos, qui non eo usus sit præceptore, & qui ex ejus disciplina non prodierit. Doctorem suum grato animo agnoscunt Helvetii, Galli, Genevenses; Vos omnes appello testes, posteros ac nepotes docete, qualis fuerit Doctor noster μακαρίτης. Heu utinam hodie doceret!

Sobrius erat, si quis unquam, Theologus, noverat quippe, ut olim populo Judaïco ad radicem montis accessuro clathri, cancellíque audaciæ suæ obices positi, sic certa nobis repagula esse constituta, ac nostræ cognitioni multa subducta, quæ summus omnium arbiter hîc ignorari voluit, expectari verò in futurâ beatorum sede; apertâ Scripturæ sedulà pervestigabat industriâ, sed in occulta καὶ ἀνωτέρω τῆς κοσμικῆς καταλήψεως temerario ausu non perrumpebat. Dolebat summopere ruere omnia in pejus per vetitum nefas, lacerari Christi tunicam, augeri errores, multorum fidem labefactari, pietatis mysteria hisce temporibus cavillis humanis vellicari, & Samosatenum, Photinum, Arium, infausta & in Christianæ Religionis probrum nata nomina denuò velut ex orco reduci. Sanguineis deflebat lachrymis, quòd multos afficere audiret serpentis Atheïsmi tabes, Socinianismi ac Pelagianismi gliscentis contagia. Omnia Dei arcana mirabatur, non scrutabatur, ajebat inquiri non decere quæ non capit terrestris imbecillitas, ac insanientis

nientis esse opus scientiæ, plus sciscitari quàm docere vult Deus.

CHRISTIANARUM virtutum imaginem moribus ac vita eum expressisse omnibus notum, qui illius familiaritate utebantur; Nec enim erat ex eorum numero, *qui loquuntur quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt, phaleratâ magis quàm verâ sapientiâ,* ὁποῖοι οἱ αὐτοῦ λόγοι, τοῖαι καὶ αἱ πράξεις, καὶ ὁποῖα τὰ ἔργα, τοιοῦτος ὁ βίος. Quod Athanasio Nazianzenus tribuit encomium, in *Turrettinum* nostrum apprimè quadrabat, ὑψηλὸς μὲν τοῖς ἔργοις; ταπεινὸς δὲ φρονήμασι tam animo demissus, quàm vitâ erat sublimis. Non quærebat theatrum, nec plausum; honestam apud alios existimationem non spernebat; sed nec etiam captabat, neque unquam ex aliorum obtrectatione monumentum sibi cupiebat erectum; nihil ad gloriam suam, omnia ad publicam referebat utilitatem, & ad eorum quibus se totum dederat commoda; Imò si decora sibi ab aliis audiebat occini, eò magis se deprimebat. Cæco sui amore non abripiebatur, quo aliquando nec rarò offuscantur complures docti, quibus sua placita, scripta sola placent, aliena sordent, imò qui suas amant cicatrices, & qui sententiam fovent non tanquam veram, sed tanquam suam, neque charitatem, ut præclare Hipponensis ille, ad Christi Domini regulam, verùm ad suos affectus exigunt atque metiuntur. Nunquam sibimet *Noster* placebat, nervósque suos ignorans de se sentiebat admodum demissè. Suâ abutentem authoritate nullus vidit, semper rogabat, jubebat nunquam, nec ulli quicquam dictatorio fastu præscribebat. Aberant à candidissimo pectore & miti ingenio excandescentiæ & iracundiæ furores, nec parùm ea displicebant ingenia, in quibus adeò ignei spiritus resident, ut nullo negotio flammula incendatur, incensa mox erumpat & latè grassetur, ac quò plus trahuntur pacis ad studia eò animosiùs proruant ad bellum. Nec mordax, nec maledicens erat, ab Hieronymo planè diversus, qui eâ linguæ impotentiâ laborabat, ut nullis non morsibus sæviret, nullo non sale luderet, injuriis nullis temperaret, quod ex ejus cum Ruffino Aquilejensi Presbytero, cum Vigilantio Hispaniarum Episcopo, cum Joviniano Monacho, & cum

Johanne

Johanne Hierosolymorum Præsule, crebris acerbísque simultatibus colligere est. Pacis erat amantissimus; Norat quippe non decere pacis & gratiæ ministros fieri Bellonæ filios, & in Martis classica converti tubas Zionis; summóque dolore afficiebatur, dum fratres, Hannibale ad portas neglecto in mutuam ruere peniciem intelligebat.

Alienis bonis non macrescebat, ea potiùs summo cum gaudio intuebatur. Nihil illo erat in vitæ officiis humanius, nihil ad promovenda aliena commoda promptius; Viduarum, pupillorum, peregrinorum, egentium paratus erat defensor, verúsque ὀρφανοτρόφος, quod officium τοῖς ἱερεῦσιν ἁρμόζειν rectè observavit nonnullus Citri Episcopus; ἐλεημονικὴν καὶ φιλόπτωχον ἕξιν possidebat, ut verbis utar Olympiodori; pauperes consilio & reapse juvabat, atque alacri animo eorum egestati succurrebat, ut qui probè cognosceret τὸ τῆς ἐλεημοσύνης μέγεθος οὐκ ἐν τῷ πλήθει τῶν χρημάτων κρίνεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ προθυμίᾳ τῶν διδόντων, καὶ οὐ ποσότητα εἰσφορᾶς ἀπαιτεῖν τὸν θεὸν ἀλλὰ μέτρα γνώμης. Exterorum amorem omnibus officiis sibi comparabat, ac ipsius domus ædes erant exterorum. Nemo ab ejus sermone tristis discedebat, & diem perdidisse opinabatur, cùm nihil cuiquam toto die præstitisset, quod de Tito narrat Tranquillus, ac de Friderico I. refert author non obscurus. φίλεργος erat, laboris patientissimus, & in perpetuo motu nunquam fatigari videbatur, quasi ipsa contentione animi vires reficerentur, ac repararentur.

Duris ut ilex tonsa bipennibus
Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes animúmque ferro.

Ea non refero, ut τὸν μακαρίτην laudibus extollam, nostro quippe præconio non indiget, sed ut vivam defuncti imaginem intueri adhuc valeatis, & hæc nobis ad æmulandum proposita sunto.

Ubi primum Theologiæ Professor creatus est, illicò summus Academiæ Magistratus ei demandatur anno 54. in quo obeundo, quâ fuerit ille in tutandis Athenæi nostri juribus fide, in surgentem magnis animis juventutem affectu, multo-

rum est recordatio. Permultos annos Rectoratum exercuit, & non semel in celeberrimâ panegyri peroravit. Digna semper Theologo, digna splendido auditorio seligebat argumenta. De *hujus Scholæ & Academiæ natali die*; de *Alexandri VII. Tiberini Pontificis electione*; de *Virtutis* ac *Veritatis amico consortio, indivulsóque nexu*, & de *Præjudiciis Euangelicorum Christianam concordiam impedientibus*, magnis cum Auditorum acclamationibus dissertavit.

Hoc levatus onere cùm fuisset, aliud ipsi non minùs grave impositum fuit Anno LXI. Cùm enim ad nostræ Urbis munimentorum constructionem non sufficerent Genevensium vires, de legatione quadam ad Potentissimos & Celsissimos Fœderati Belgii Ordines Gentem nostræ Genevæ propensissimam cogitatum est, & huic negotio aptissimum fore judicavit noster Senatus dignissimum natum *Benedicti Turrettini*, qui ante quadraginta annos eundem in finem fuerat Legatus. Discessit *Noster* mense Majo. Basileæ lætis vocibus acceptus fuit ab inclytis illis Viris, qui Rauracum Athenæum suo jubare illustrabant; imprimis à Reverendo nostrísque laudibus longè majori *Gernlero*, quo non erat nostro dum vixit conjunctior alter, toto orbe Celebratissimo *Wetstenio*, Doctissimo *Schenavvero*, Clarissimo *Vollebio*, & Venerando *Werenfelsio*, Vigilantissimo Ecclesiaste, subactissimo Theologo, qui jam in Alma Basileensium Ecclesia & Academia sublime Antistitis munus màgno cum omnium applausu sustinet. Inde iter suum in Hollandiam usque direxit. Gratus recensebat, quàm humanissimè acceperant Illustrissimi Fœderati Belgii Proceres, à quibus aureo torque cum numismate haud exigui ponderis donatus fuerat. Memori mente recolebat gratiosissimas voces & propitium vultum quo suscipere haud dedignatus erat *Serenissimus Princeps Auriacus* totius orbis miraculum, generis humani amor & delicium. Lætus recordabatur, quot ipsi amoris τεκμήρια exhibuerant Docti, qui tunc in Belgio erant superstites. Pro voto successit Legatio, & si taceremus, munimenta nostra loquerentur. Non refero, Auditores, quanto conatu ac molimine, quibus obtesta-

obtestationibus, & quàm invidendis conditionibus Hagensis & Leydensis Ecclesia illius ministerio frui annisæ sint; quantùm & quoties Universitas Lugduno-Batava illum ambierit Doctorem, ut novâ luce illustraretur, & cæteris luminibus, quibus coruscabat, accenseri posset *Turrettinus*, cujus mirabantur candidissimam animam & totam cœlo devotam, doctrinam ab omni ostentatione intactam; raram integritatem, variæ & reconditæ eruditionis ubertatem, castigatissimi judicii acrimoniam, vigilem ac imperterritum in tuendâ & asserendâ veritate animum τὸν μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχον, τῆς δὲ καινοδοξίας ἀντίμαχον. Frustranea fuerunt hæc molimina, reliquit Belgium noster οὐρανοπολίτης, ac suo discessu mœstos reddidit Batavos suæ eruditionis, ac suarum virtutum cultores. Illos tamen nunquam nostri Theologi cepit oblivio, hinc inter ejus κειμήλια multas legimus literas ad ipsum exaratas ab Amplissimo Consultissimóque *Burgesdicio*, non Leydensis tantùm Urbis, sed & totius Belgii summo ornamento, Magni parentis Magno filio muneribus suis majori, ídque non rarò nomine Illustrium, Nobilissimorúmque Academiæ Lugduno-Batavæ Curatorum & Magnificorum Reipublicæ Leydensis Consulum. Per Germaniam contenderat *Noster* in Hollandiam; at in reditu aliud instituit iter; Parisios iterum lustrare, ac suos claros Præceptores compellare exoptavit. Qui superstites erant, quem audiverant discipulum, audire Doctorem gestierunt; Ipsorum petitioni reluctari non ausus est Noster μακαρίτης, & bis peroravit in Carentonensi Cœtu numerosissimo, cujus dum recordor horret animus, vox hæret faucibus, & turgescunt fletu lumina. Tunc primùm cognovit Incomparabilem *Johannem Claudium*, cujus nominis splendore ac radiis totus perstringor, atque circumfundor, & quem laudare aut exprimere non aggredior, siquidem res est nostris conatibus major, & ad primam lineam acies hebescit, penicillus labat, industria retunditur, & tremuli ac errantes oculi id effigiare non possunt, quo fascinantur. Tandem sospes reversus ad optata patriæ tecta, magno undique Amplissimo-

rum Procerum, Collegarum & amicorum gratulantium concursu, calidissimo omnium affectu excipitur, & Academia quæ magno *Legero* orbata squallebat, tanti Doctoris funere exsternata ad conspectum nostri lætos induere cœpit vultus, ac exultare visa est.

AD pristinos rediit labores, majorique cum impetu. Anno 68. iterum Athenæi nostri clavum tenuit, atque in solennibus Academicis pro more & quâ solebat facundiâ de *Geneva conservata*, ac *Ecclesiæ malis & scandalis* peroravit.

NIHIL ipsi deesse videbatur præter ultimos thalami honores, itaque de ducenda uxore cogitare cœpit, ac nobilissimam virginem fecit sui tori consortem *Elizabetham de Masse*, ex qua natam trésque habuit filios, quorum unum adhuc superstitem

---- Magnarum gradientem ad culmina laudum
Prosequimur cupide, votisque favemus eunti.

Quædam tunc ingenii sui pignora ævo transcripserat, quæ nulla sequens dies oblivione ingloria premi sinet. Anno 64. Pontificio scripto responderat, & veritatem Religionis Reformatæ à cavillis & calumniis Adversariorum vindicaverat. Anno 66. Disputationes emiserat de *Satisfactione Christi* adversus Socinum ejúsque infaustam prolem, & adversus Pontificios quibus alias addiderat de *Circulo Pontificio*, ac de *Concordia Pauli & Jacobi in Justificationis articulo*. Anno 74. *Institutionem Theologiæ Elencticæ* adornavit, in qua statum Controversiarum perspicuè exposuit, sine quo Andabatarum more atque infœlici marte dimicatur. Diu quidem hæsit an illud Opus ederet, quippe noverat laborasse pridem in hujus generis lucubrationibus magnorum tum veterum tum recentium Theologorum industriam, imò immensâ illarum copiâ ita obrui litigiosum seculum, ut ni illæ aliquo novitatis lenocino alliciant lectorem fastidiosum, illum continuò iniquum parturientibus nanciscantur. At tot votis expetita fuit hæc Institutio, ut denegare ampliùs non potuerit, ac è præli carceribus prorumpere passus fuerit. Viris doctis non displicuisse testantur innumeræ summorum totius orbis Theologorum literæ; creberrima

rima enim erant ipsi commercia ferè cum omnibus, quos inusitatâ quâdam doctrinæ gloriâ aliis præcellere audiebat, unde si quis Musæum ejus expendat, totius Europæ compendium fuisse comperiet. Eodem tempore prodierunt ejus Conciones quæ hodie manibus omnium tanto cum fructu teruntur. Anno 87. de *Necessariâ Secessione nostrâ ab Ecclesiâ Romanâ*, & *Impossibili cum ea Syncretismo* Disputationes recognovit & auxit, quibus addidit *Miscellanearum Disputationum Decadem*. Suam etiam Institutionem recognoscere incipiebat, & multa addere ac illustrare meditabatur, cùm cœli incola factus est, & æternitatis candidatus. In dies Vir ille pientissimus moriebatur per multos annos, præ summo dolore quo angebatur, ob luctuosissimas Ecclesiarum dissipationes & strages. Nam *cùm alii omnes*, quod de Basilio narrat ejus ἐγκωμιαστής, *id tantùm quod ante pedes est videant, suáque ut in tuto sint laborent (si tamen id satis tutum esse potest) neque ulteriùs progrediantur, nec magni aliquid & strenui vel cogitatione complecti, vel efficere queant, ipse contrà tametsi cæteris in rebus moderatus esset, hic tamen modum haud quaquam tenebat, verùm sublato in altum capite mentisque oculis quaquaversum jactatis, omnes eas orbis partes, quas salutifera Christi doctrina pervagata est, comprehendebat; & quum vineam Domini devastatam audiebat, nec somnum oculis aut dormitationem palpebris concedebat, quicquidque carnium supererat curis absumebat.* Quoties & publicè & privatim in lachrymas pium illum Virum erumpentem conspeximus, quum audivit Pedemontanorum Fratrum infandam sortem, atque intuitus est miserabiles eorum reliquias, partim ex inaccessis montium jugis, & abditis rupium antris, partim ex tetris & obscuris carceribus elapsas, velut titiones ex igne ereptos. Quoties violavit oborto rore genas, quum Gallorum fratrum dolendas vices intellexit, quas præstat sipario tegere, quàm eas referendo infandum renovare dolorem. Quoties ingemiscens dixit:

O Rex armipotens, quem statues modum
Iræ, quando humiles suscipies preces.

Traduxti Pharia de scrobe vineam,
Nudatam solitis cur modò sepibus
In prædam hospitibus deseris hanc vagis.
Audi gementes carcerum qui vinculis
Marcent, potenti dextera
De fauce mortis libera.

Summe Deus, hos gemitus, & hæc suspiria nosti. Nostis Auditores, qui non semel madentibus oculis hæc deflentem audivistis: Ea describere non aggredior ad exemplum sagacis illius pictoris, qui cùm artificio excelleret, ingenio tamen magis abundans, velo obumbrabat, quod penicillo exæquare desperabat.

AUDIVIT ejus gemitus Omnipotens, vidit lachrymas & abstersit; sic sensim ad fatale illud momentum descendit Oratio, quo *Turrettinus* noster ad metam communis mortalitatis properavit. Valetudo satis ipsi firma erat & temperamentum corporis eximium corroborabat animus semper sibi constans. Raro ægrotantem vidimus, colicis doloribus solùm aliquatenus obnoxius, tribúsque vicibus tantùm nodosæ podagræ senserat dolores. Ad ultimam usque senectam perventurum sperabamus; verùm usu venire solet, ut quò quis magnificentiùs divinis literarum & sapientiæ ornamentis animum excoluerit, eò citiùs mens terrestris pertæsa domicilii sublimiora cogitet, & corpus, omni jam spiritu in tantis laboribus exhausto plenè & absumto, fatiscat. Die 26 Septembris, quâ se ad lectum composuit, summo mane & ante primi lumina Solis surrexerat, ac varias ad amicos exaraverat literas, & alias etiam parare in animo erat, ut ab eo intellexeramus, ad summos illos Theologos, quorum nomina tote orbe notissima absque præfatione referre non possum, Reverendum *J. H. Heideggerum* non Helvetiæ tantùm, sed & totius Europæ φῶς λαμπρότατον, & Celeberrimum *Petrum Jurieu* quem nominare sat est, Reformatæ causæ acerrimum Patronum, hæreticorum malleum, Viros Magnos, inter quos & *Turrettinum* nostrum arctissima semper intercessit necessitudo. Eâdem die

cum

cum quibusdam de variis ad Ecclesiæ Christi commodum pertinentibus, ad horam decimam usque collocutus fuerat, quum subitò se torminibus fatiferis excarnificatum sensit. O Fœlicem illum, *quem extrema dies ita invenerit Christo militantèm.* Simul ac se morbo correptum percepit, continuò mens quasi præscia futuri instare sibi ultimum vitæ terminum augurata est, nec dilectissimam sororem hoc latere voluit. Et cum de morbo monitus ad eum festinante gradu cucurrissem, mihi dixit illicò, se maturè corporis ergastulo liberari ardentibus votis exoptare, dolere tantùm, quòd præ torminum quibus premebatur carnificinâ, satis pro voto Patrem æternum suis interpellare precibus non posset; Nosse tamen Redemptorem suum in quem crediderat, & dum suos spiritus regeret artus, crediturus erat, animámque suam unicum anhelare Christum; Id unum supplicibus à Deo contendere votis, ut condonatis peccatis, vires ferendis doloribus pares sufficere vellet, & placidam concederet εὐθανασίαν. Medici accersuntur experientissimi, qui morbo probè cognito omnia Apollineæ artis adhibuerunt remedia, ut gravissimos hosce dolores si non pellere, saltem levare possent, dum *Noster* æternum vitæ mortisque Arbitrum ita cum Regio Vate compellabat:

Audi vocantem rebus in asperis
Et lenis aurem da precibus meis
Rerum Creator.
Juris severi ne trutinâ meam
Expende vitam, nemo hominum innocens
Sic est, Tribunal possit ut ad tuum
Se profiteri crimine liberum.

Christe Salvator, sanguine tuo animam consperge, quæso, audi, Pater, sanguinis hujus clamores. Aliquando ea repetebat quæ novissimè & paucos ante dies in Concione Italica exposuerat ex Ps. 38.

Ne me furoris æstuante incendio
Servator orbis argue:
Neu promerentem quamlibet pœnas graves

Pergas

Pergas per iram plectere,
Hærent medullis penitus infixa meis
Tuæ sagittæ dexteræ.

Sequenti die Æsculapii nostri summo cum dolore suos omnes irritos viderunt conatus, ac morbum ingravescere propter κοιλίας νάρκωσιν, καὶ σώματος ἀῤῥωσίαν: Unde si de nostri μακαρίτου vitâ nondum desperabant, exigua tamen spe trahebantur, & inter spem metúmque fluctuantes quò vergeret iste morbus dubitabant. Ille verò quasi præsagus futuri ad mortem se accingebat; Cùm lachrymantes adstantes videret; Quid plangitis, ajebat, via lethi omnibus calcanda; non hæc vita quam vivimus vita est, at mali taberna, curarum mare, palæstra luctus, fomes doloris, mors mera. Vita quâ jamjam fruar sola hoc vitæ nomine digna est; O quando te deseram contubernium mali, & officinam tristium, quando mortis isto corpore dissolvar, ac mei potens, Christóque junctus perfruar beatitate perpeti!

FILIUM unicè dilectum hâc die pluribus allocutus est, & præter varia quæ ipsi injunxit, quatuor hæc imprimis præscripsit, Ecclesiæ Dei curam, si aliquando ad sacrum vocaretur Ministerium, veritatis amorem, humilitatem, & charitatem; Et cùm ejus lecto proximus adstarem, me ad opus Domini verbis prægnantibus hortatus est, aliáque in mandatis dedit, quæ memori recolam mente, dum vitales ducam spiritus, sed quæ præ dolore referre nunc non valeo. Sub vesperam vires labascere visæ sunt, monuit tamen se hac nocte non moriturum, sed adhuc lucem diei sequentis visurum. Mirabamur omnes ejus in ferendis doloribus patientiam; si quando enim dolorem voce querula acerbius accusabat, mox ad se statim redibat, & in mediis cruciatibus paternam Dei prædicabat misericordiam. Ad lucis primæ auroram instare tempus suæ ἀναλύσεως agnovit; Jam tempus est, inquit, ut à te sejungar, O durum divortium! Quid ad hæc responderim ne expectetis, vox nulla, lachrymarum imber. Tunc accessit Magnificus hujus Athenæi Rector, *Michaël Turrettinus*, dilectissimus defuncti cognatus, Linguarum Orienta-

Orientalium meritiſſimus Profeſſor, Hebrææ decus Cathedræ, digniſſimus hujus Eccleſiæ Paſtor. Illi multis verbis teſtatus eſt quantâ peccatorum pœnitentiâ duceretur, quibus addidit ſe tamen de illorum remiſſione, ac de ſui Salvatoris miſericordiâ dubitaſſe nunquam, ſe hanc miſericordiam toto pectore amplecti, ſupplicémque à Deo petere, ut Unigeniti ſui ſanguine mundatum ad beatas ſedes evocaret; Ipſi Eccleſiam, Academiam, filiúmque commendavit; rogavítque ut ſuo nomine Venerandum Synedrium ſalutaret, referrétque ſe in ea quam ſemper defenderat & publicè docuerat mori fide, crediſſe, credere, & ad finem uſque crediturum; hortari Fratres, ut poſitis omnibus ſimultatibus, ſedatis affectibus pari conſpiratione animorum & ſtudiorum opus Domini peragerent, unicæ veritati litantes, memoréſque eſſent communis fidei, nominis, ordinis, characteris, officii, ac tandem communis mortalitatis, illiúſque ſupremæ diei, qua unuſquiſque coram Chriſti tribunali ſuæ diſpenſationis rationem redditurus eſt. Commendavit Venerando Domino *Bernardo*, pro Chriſti cauſâ exuli, omnibus bonis colendo, ſuæ Eccleſiæ miſeras reliquias, omnibus nobis Eccleſiæ Chriſti curam, & Clariſſimo *Marco Michælio*, Vigilantiſſimo & fideliſſimo Paſtori, conjunctiſſimo conſobrino fauſta omnia animitus precatus eſt. Non morientis, ſed triumphantis vultum habebat; Eheu non fidei tantùm aut ſpei, ſed ut ita dicam ipſius gloriæ in eo revelandæ ſtricturas ex ipſius ore emicantes etiamnum cernere mihi videor, & ſupremis vocibus nihil amplius humanum ſpirantibus aures meæ adhuc perſonant. Horâ ſeptimâ deficere cœpit, & ejus tabernaculum fatiſcere viſum eſt, nobis ultimum vale dixit, & ex intimis viſceribus Deo commendavit. Precibus noſtris cœlum perrumpimus, & cum Reverendus Paſtor *Bernardus* illum moneret, ut recordaretur Concionis, quam ultimam habuerat ad populum die ſacræ Synaxeos, in hæc verba Pauli, *Eamus ad thronum gratiæ*, ſtatim exclamavit *Noſter*, quaſi impatiens moræ, *Eamus*, *Eamus*. Hæc dicta poſtquam promſit è mentis ſinu, tranquilla mors ut ſomnus obrepit,

nullo corporis succussu, nulla oris, oculorum distorsione, nullo pectoris singultu; tum lenta letho labitur cervix velut defectum olivo lumen, aut quassum gravi papaver aurâ molle demittit caput.

Sic obiit Vir iste magnus annos 64. natus, sic assertum & redonatum est patrio cœlo nobile illud pignus ac depositum quod nostris terris commodarat Deus. O te felicem, ô nos infelices! tu nunc mole corporis solutus cœlestes orbes perambulas, beato Cœlitum adscriptus choro humana cuncta temnis, & sub te vides telluris orbem; ex lugenti campo ad sempiternam fœlicitatem, ex mortalitatis carcere ad vitam eam commigrasti, quæ nec temporum metis, nec beatitudinis modo circumscribitur; Nos in hac mundi pila procul vagamur à supernis sedibus, patrióque cœlo. Tu quiescis in vado fœlicitatis, imò functus ævi errore jam portum tenes diu fervidis cupitum vocatibus; Nos inter naufragia & scopulos horrisonis agitamur procellis, nunc timore penduli, nunc spe tumentes. Pax te beat mansura semper, Nos premit vitæ labes mox desituræ. Mors tua *finis est laborum, victoriæ consummatio, vitæ janua, perfectæ securitatis ingressus*, non exitus est, sed ad æternitatem transitus, οὐ φθορὰ ἀλλὰ ζωῆς ἀφορμὴ, οὐκ ἀφανισμὸς, ἀλλὰ μετάβασις πρὸς λιμένα, καὶ δρόμος ἐπὶ τοὺς στεφάνους. Vita quâ jam frueris *certa est securitas, secura tranquillitas; tranquilla fœlicitas, fœlix æternitas.* At vita quam adhuc vivimus, Vita *est dubia, vita cæca, vita ærumnosa, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exsiccant, aëra morbidant, escæ inflant, jejunia macerant, joci dissolvunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, divitiæ jactitant, paupertas dejicit, juventus extollit, senectus incurvat, infirmitas frangit*, Vivere incipis, mors enim dies est natalis, Nos morimur in dies, nec mori desinimus. Cum Deo atque Angelis exsultas depositis curis, pulsoque omni mœrore; Nostra lachrymæ cadunt per ora, & assiduo genæ rore irrigantur. O Pater, Pater, currus Israëlis! Quid agam post tua superstes fata? Mors est & omni morte pejus vivere, postquam tui

careo.

careo. Non igitur ampliùs tuum contuebor vultum, nec ampliùs tuo grato doctóque fruar colloquio; Heu pars optima mei me reliquit! Plange Ecclesia! non vocem illam audies, quæ totum Dei consilium tibi recludebat, animis ægris medebatur, solabatur afflictos, errantes in viam reducebat, vacillantes corroborabat, ignaros docebat, confirmabat doctos, Os illud unde dictionis aureæ medulla profluebat haud ulla oracula fundet in terris! Plangite Prophetarum filii, hi ipsi parietes vocis ejus repercussu non ampliùs resonabunt! Cathedra hæc *Turrettino* orbata erit; Quis ego sum, qui locum hunc occupare & tanto Viro succedere possim? De Imperatore quodam defuncto, cui alter ei impar successerat, ait Tranquillus, fuisse ipso successore desiderabiliorem. Quantum| pertimesco, ne idem de Nostro *Turrettino* dicatur, cui jam licèt infans successor destinatus sum. Precibus me vestris juvate obsecro, Præstantissimi & Nobilissimi Auditores, vestra meis vota conjungite, ut si chara hæc vestigia passibus æquis premere non valeam, saltem sequi possim.

F A X I T Omnipotens ne hujus Syderis deliquium malum aliquod Ecclesiæ nostræ portendat; Sinistra omina averte summe Deus, hujus Urbis Stator, sit ea semper salva & tranquilla, invictum potentiæ ac virtutis tuæ theatrum. Vivant ac perennent Patriæ Patres, vivant Ecclesiæ & Academiæ ςύλοι ϗ ἑδραιώματα. Sit hæc Academia sincerioris sapientiæ sedes, nudæ veritatis arx inexpugnabilis, rectarum animarum Prytanæum, doctorum lararium, totius orbis eruditi compendium, famámque & gloriam ad orbis terminos extendat; tandem sit hæc Ecclesia constans tuæ gratiæ, & Arcæ sedes. Eliam nostrum abstulisti, mitte Elizæos. Excita, quosque excitasti robore tuo confirma veritatis vindices, docentium & discentium mentes cœlesti luce illustra, sapientiæ & pietatis amore accende.

I N T E R I M quandoquidem *Turrettini* grato & decoro non ampliùs fruimur conspectu, *illum nostra pagella decantet; quem*

corpore non valemus, recordatione teneamus, & cum quo loqui non possumus, de eo loqui non desinamus.

VALE desideratissime *Turrettine*, φίλτατον καὶ θαυμάσιον κάρα. Vale recepta cœlo mens, Nos te sequemur quo quemque nostrûm ordine vocabit fatalis hora.

Cyprianus Serm. de Mort.

Quis non ad suos navigare festinans ventum prosperum cupidius optaret, ut velociter charos liceret amplecti? Patriam nostram Paradisum computamus, parentes nostros Patriarchas jam habere cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat.

August. lib. 19. de Civit. Dei cap. 8.

Quorum nos vita propter amicitiæ solatia delectabat, unde fieri potest ut eorum mors nullam nobis ingerat mœstitudinem? Quam qui prohibet, prohibeat si potest amica colloquia, interdicat amicabilem societatem, vel intercidat affectum omnium humanarum necessitudinum, vincula mentis immiti stupore dirumpat: aut sic eis utendum censeat, ut nulla ex eis animum dulcedo perfundat. Quod si fieri nullo modo potest, etiam hoc quo pacto futurum est, ut ejus nobis amara mors non sit, cujus dulcis est vita?

ELENCHUS LOCORUM, ET QUÆSTIONUM, QUÆ IN HOC VOLUMINE Tractantur.

LOCUS PRIMUS DE THEOLOGIA.

LOCUS SECUNDUS
DE
SCRIPTURA SACRA.

DE

DE

LOCUS TERTIUS
DE
DEO UNO, ET TRINO.

DE

LOCUS QUARTUS
DE DECRETIS DEI
in Genere,
ET
DE PRÆDESTINATIONE
in Specie.

LOCUS QUINTUS DE CREATIONE.

LOCUS SEXTUS
DE PROVIDENTIA DEI ACTUALI.

LOCUS SEPTIMUS
DE ANGELIS.

LOCUS OCTAVUS
DE STATU HOMINIS
ANTE LAPSUM,
ET
FOEDERE NATURÆ.

QUÆ-

LOCUS NONUS
DE PECCATO,
in Genere & Specie.

DE

LOCUS DECIMUS
DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO
in Statu Peccati.

IN

BEATI VIRI

D. FRANCISCI TURRETTINI

OPERA

ENCOMIASTICON.

TURRETTINE, *pio quam Te venerabar honore,*
Quando Orbe nostro viveres?
Absentem memori Te corde oculisque gerebam,
Ut in Virorum maximis
Te posui exemplar doctæ virtutis; imago
Quô non renidet pulcrior.
Nunc dixisse tuas licuit post funera laudes,
(Solamen hoc est unicum)
Æternasque animô grates, teste Orbe, fateri,
Quum millies obstrinxeris.
Aurea mittebas tot Munera, scripta perenni
Peritura nunquam sæculo,
Sed digna æternùm scribantur ut ære, vel ipso,
Si durius sit, Marmore.
Ut verò amplexus prohibebat dissita sedes,
Tu literis suavissimis
Per loca dixisti multam longinqua salutem,
Quô dulcius nil contigit.
Nunc cum sancta, prius quæ membra artusque regebat,
Inter Beatos coelites
Mens vivit, corpusque sacrum monumenta recondunt,
Eheu, deinceps ut siles!
Fallor; an ipse siles, tua dum divina loquuntur
Clamantque tot volumina?
Quin loquimur Tecum, quæ tu facundus in illis
Arcana docte disseris.
Heic gladios, currus, clypeos & quælibet arma
Ter sancta repperit fides.

§§§§§§§§§§ *Hæc*

Hæc fuerint arces, & murus abeneus; hostis
Quicunque bella moverit,
Hic habet audacem quod frontem terreat omnem,
Quidquid minetur horridi.
Experiare tuas modò vires, Roma, Socine,
Vafrique proles Memnonis,
Et tu, quem Pelago Monachi lusisse Britanni,
Hermannidæque Belgici,
Juverit, arma armis & pila minantia pilis
Regesta cernas dextera
Victrici: nec acuta furor, visque ulla retundat
Latrantis Orco Cerberi.
TURRETTINE, *Pater, quo non celebraberis ore?*
Labente semper sæculo,
Te quacunque patet Tellus, FRANCISCE, *locabit,*
Inter Virorum Principes,
Et Tibi semper honos, nomen, laudesque manebunt,
Dum pascet Æther sidera.
Tuque, GENEVA, *tuum quanto memorare Magistrum*
Non debeas præconio?
Is decus & columen Patriæ, Tutelaque vestræ
Adversus omnes inferos
Et fidei & pietatis erat, solamen in arctis,
Quô cogites nil suavius.
Doctior, an melior fuerit, fidissima Testis
Dic, ora cum conspexeris;
Ora Viri radiis veluti renitentia sanctis
Speculaque mentis entheæ.
Calvini Excelsam decoravit honore Cathedram,
Quin Sole lustravit suo,
Hinc potis a magno solus Doctore secundus
In Urbe vestra dicier.
Tum premere in terris vestigia grata memento:
Hac itur in cœlos via!
Et post fata Viri, quando virtute paternâ
Jam floret ipse Filius

Quem

Quem ſuſcepiſti gremio & juvenilibus annis,
Ut mater aſſolet pia,
Foviſti, ſpes certa ferat, PATRUUMQUE PATREMQUE
Hunc redditurum Poſteris,

M. LEYDECKER, *S. S. T. D. & P.*

ODE
IN
THEOLOGIAM ELENCTICAM
VIRI CELEBERRIMI
FRANCISCI TURRETTINI.

FRuſtra ſuperbas incolimus levi
Virtute turres, ſi neque aheneis
Nitantur impugnata clauſtris,
Ne tumida famulentur Hoſti,

Vallata denſo milite moenia;
Nec Martiales ſuſtineant minas,
Fremente ſignorum tumultu,
Ancipiti ſuperanda bello.

Fruſtra Juventas Chriſtiadum, Deo
Dicata pubes, fingitur, ut ſacros
Ducatur ad colles, pioque
Imbuitur generoſa ſucco:

Fruſtra ſerenis fulget in atriis
Armata raro præſidio fides,
Impune vaſtanda, & pudendo
Sacrilegûm quatienda ferro.

Defenſa nullo robore veritas
Prolapſa tandem corruet : hinc labor
Hic unus exantlandus Orbi eſt,
Ut gladiis gladios retundat.

Ingens Genevæ gloria, Tu præis,
Franciſce, pilis pila, manu manum,
Repellis, infeſtamque late
Auſoniæ popularis Urbem.

Deliberatis jam petitur dolis
Injuſta vani Præſidis Infula,
Unoque confunduntur ore
Imperii Latialis auſus.

Fallorne? victrix dextra minantium
Turbavit iras, & juga montium,
Tentata divinas per artes,
Turrigeræ gemuêre Romæ.

Fraudeſque & aſtus, queis Ratio tumens
Chriſto repugnat, Numine concidunt
Spirante, dum ſacrata lætis
Prælia conſeruiſſe Parmis;

Mirantur hoſtes, Te duce & auſpice,
Fortem juventam : dira lues fugit.
Gens ſacra, per cædes, per ignes,
In mediis revireſcit armis.

ADRIANUS REELAND.

LOCUS

LOCUS PRIMUS
DE
THEOLOGIA.

QUÆSTIO PRIMA.

An Theologiæ Vox usurpanda sit in Scholis Christianis; Et quot modis sumatur?

Um ex accuratæ Methodi legibus necesse sit πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, id est *usum & vim nominum prius expendere*, ut vult Philosophus; quia verba sunt rerum τύποι: de voce *Theologiæ* quædam præmittenda sunt, antequam ad rem ipsam veniamus. Licèt autem quæstio proposita parum necessaria videatur, in communi & recepto apud plerosque omnes istius vocis usu, qui eam tanquam vocabulum τεχνικὸν, quod propriè & emphaticè subjectum suum declarat, retinendam censent; Occurrendum tamen est nonnullorum sententiæ, quibus nomen hoc displicet, eo quòd in Scriptura non extet, & ad Ethnicorum matæologiam significandam usurpari soleat, quique convenientius judicant vocibus aliis ex Scriptura petitis uti.

Vox THEOLOGIÆ *bene usurpatur.*

II. Licèt vox Theologiæ non sit ἔγγραφος αὐτολεξεὶ, non est tamen planè ἄγραφος; siquidem voces simplices ex quibus componitur, ibi sæpe occurrunt, ut λόγος τοῦ θεοῦ, & λόγια τοῦ θεοῦ Roman. 3. 2. 1. Pet. 4. 10. Heb. 5. 12. Aliud ergo est *esse in Scriptura quoad sonum* & syllabas, sive formaliter & in abstracto; Aliud *quoad sensum*, & rem significatam, seu materialiter & in concreto; Theologia non extat in Scriptura priori modo, sed posteriori.

QUÆST. 1. III. Quamvis non liceat dogmata ulla fingere extra Scripturam; licet tamen uti nonnunquam verbis, quæ in Scriptura non reperiuntur, si commoda sint, vel rebus divinis explicandis, vel erroribus præcavendis; quem in finem voces *Triadis*, *ὁμοουσίου*, *Peccati originalis*, & similes à Theologis sunt usurpatæ.

IV. Licet Ethnici sæpe abusi sint hac voce ad suam matæologiam designandam; non obstat hoc tamen quominus, quod illi falsæ & ψευδωνύμῳ suæ Theologiæ nomen malè tribuebant, veræ & salutari doctrinæ nostræ vindicetur. Quomodo nomen *Dei*, quod falsum & fictitium Deum apud Ethnicos significabat; & nomen *Ecclesiæ*, quod Cœtum profanum designabat; in Scriptura saniore sensu de vero Deo, & de Cœtu Sanctorum accipitur. Ita vox Theologiæ quæ origine græca est, è Gentilium scholis translata est ad usus sacros, ut olim vasa Ægyptiorum ab Israëlitis sacris destinata sunt usibus.

V. Non negamus varia esse synonyma in Scriptura, quibus doctrina cœlestis designatur, ut quum dicitur *sapientia in mysterio* 1. Cor. 2. 7. *forma saniorum sermonum* 2. Timoth. 1. 13. *cognitio veritatis secundum pietatem* Tit. 1. 1. *doctrina* Tit. 1. 9. & aliis id genus vocibus exprimitur. Sed non minùs ideo nomen hoc retineri potest & debet, quia & longo usu receptum est, & commodissimum est doctrinæ isti salutari exprimendæ.

Usus Nominis. VI. Vocem *Theologiæ* apud Gentiles in usu fuisse constat. Qui enim de Deo sublimia dicebant, vel Deorum cultum explicabant, vel eorum natales, conjugia, progeniem, imperia & res gestas explicabant, ipsi *Theologi* sunt appellati, & eorum scientia *Theologia*, ut notant Lactan. de Ira Dei c. 11. Clem. Alex. strom. 3 Isido. lib. 5. Aristo. Metaph. 3.

VII. Nomen Theologiæ inter Christianos vel sumitur *inadæquatè*, à parte efficientis ut sonat Θεοῦ λόγον *Sermonem Dei*, & à parte objecti λόγον περὶ τοῦ Θεοῦ *Sermonem de Deo*; vel *adæquatè* prout notat utrumque, & sermonem Dei & sermonem de Deo, quæ duo conjungenda sunt, quia de Deo sine Deo loqui non possumus; Ut notetur doctrina, quæ *originaliter* est à Deo, *objectivè* de Deo agit, & *terminativè* in Deum fertur & ad Deum ducit, quod non malè Thomas 1ª 1æ q. 7. exprimit, *Theologia à Deo docetur, Deum docet, & ad Deum ducit.* Sic complectitur ista nomenclatio duplex Theologiæ *principium*; unum *essendi*, quod Deus est, alterum *cognoscendi*, quod est Verbum ipsius.

VIII. Rursus trifariam sumitur apud Authores. 1. Latè. 2. Strictè. 3. secundùm justam significationis suæ amplitudinem. Primo modo accommodatur *Metaphysicæ*, quo sensu *Aristot.* primam Philosophiam vocat *Theologiam* lib. 6. Met. cap. 1. & lib. 10. Philosophiam Theoreticam dividit in tres partes, φυσικὴν, μαθηματικὴν, & θεολογικήν.

γνῶσιν. Secundò, Patres *Theologiæ* nomine peculiariter designant illam doctrinæ Christianæ partem, quæ de Christi Divinitate agit, quo sensu Joannes singulariter *Theologus* est nominatus, quia fortiter præ cæteris τὴν τοῦ Λόγου θεότητα asseruit, ut ipse exponere videtur Apoc. 1. 2. & *Gregorius Nazianz.* inter reliquos Patres nomen *Theologi* obtinuit, quia Christi Divinitatem variis Orationibus demonstravit; Unde distinctio apud ipsos nata θεολογίας & οἰκονομίας *Theologiæ* & *Oeconomiæ*; illâ doctrinam de Divinitate Christi, istâ doctrinam de ejusdem Incarnatione intelligunt, & θεολογεῖν Ἰησοῦν ipsis est, de Christi Divinitate disserere. *Euseb.* hist. Eccl. lib. 5. c. 28. *Basil.* lib. 2. c. Eunomi. & *Nazian.* Orat. 42. & 49. Tertiò maximè propriè notat *Syntagma seu Corpus doctrinæ de Deo & rebus divinis, à Deo ad suam gloriam, & hominum salutem revelatæ*, quo sensu hîc à nobis sumitur. QUÆST. II.

IX. *Usus* nominis Theologiæ, vel est *æquivocus* & abusivus, quando tribuitur falsæ Theologiæ Ethnicorum, & Hæreticorum; Vel *minùs proprius*, quando effertur de originali & infinita Sapientia, quæ à nobis in Deo concipitur seipsum in effabili & perfectissimo modo cognoscente, hoc enim nomen rei ipsius dignitatem assequi non potest; Vel de Theologia Christi; Et de Theologia Anglica; Vel *proprius*, quando tribuitur Theologiæ hominum Viatorum, quæ in naturalem & supernaturalem distinguitur, ut infrà dicetur.

QUÆSTIO II.

An sit Theologia, & Quotuplex?

DAri Theologiam multa probant, 1. *Natura & Bonitas Dei*, qui cùm sit optimus, sui maximè est communicativus; non autem se communicat creaturæ rationali commodiùs & humanæ naturæ convenientiùs, quàm per sui cognitionem & amorem. 2. *Populorum consensus*, & affectus innatus omnibus cognoscendi Deum, qui vanus esse nequit. Licèt enim à vera Theologia turpiter aberrârint, talem tamen dari, eam consectando comprobarunt; Unde nulla tam barbara natio unquam reperta est, quæ suos hierophantas non habuerit, qui in rebus divinis cognoscendis & docendis se occuparent. 3. *Finis Creationis*; Ideo enim Creaturas rationales condidit Deus, ut ab illis agnosceretur & celebraretur, quod sine Theologia fieri nequit. 4. *Res natura*; quia quæ duo ad constitutionem disciplinæ requiruntur τὸ γνωστὸν seu objectum scibile, & τὸ γνωστικὸν seu subjectum cognoscitivum hic occurrunt; Deus scilicet τῶν ἐπιστητῶν ἐπιστητότατον, & Creaturæ rationales

Theologiam dari probatur.

QUÆST. II. tionales intellectu præditæ ad eum cognoſcendum. 5. *Salutis neceſſitas*, ut enim homo ordinatur ad finem ſupernaturalem, neceſſe eſt illi dari medium ſupernaturale quo finem illum aſſequatur, quod non aliud eſt quàm fides, quæ Dei cognitionem neceſſariò infert.

II. Licet entia omnia tractentur in Diſciplinis Philoſophicis, non tractantur tamen ſecundùm omnia quæ de ipſis cognoſci poſſunt, ſed tantùm ſecundùm illud quod de ipſis naturaliter percipi poteſt, unde ex latitudine objecti Philoſophici nullum infertur præjudicium Theologiæ ſupernaturali, quæ de Entibus quibuſdam agit, non quà per naturam, ſed quà per revelationem cognoſcuntur. 2. Quamvis omnia Entia naturalia tradantur in inferioribus ſcientiis, non tollitur tamen neceſſitas Theologiæ, ubi myſteria varia docentur ſupernaturalia, ad quæ nulla humana ſcientia unquam pertigit.

III. Etſi ſenſus nullâ indiget cognitione ſupernaturali ad ſui perfectionem, non ſequitur nec intelleſtum eâ indigere, quia intellectus ad finem ſupernaturalem ordinatur, qui comprehenſionem rationis excedit, Senſus autem minimè. Quamvis verò hæc intellectus indigentia imperfectionis nota ſit reſpectu finis nondum adepti, & ut ſignificatur finis abſentia, tamen perfectionem etiam deſignat reſpectu capacitatis ad obtinendum finem.

IV. *Metaphyſica* eſt ſcientia omnium ſuprema in ordine naturali, ſed ſe ſuperiorem agnoſcit Theologiam in ordine ſupernaturali. Quod verò dicitur apud Philoſophos, ſcientias diſtingui per majorem aut minorem abſtractionem, atque adeò ſcientiam, quæ maximè omnium abſtrahit à materia, ut Metaphyſicam, eſſe omnibus ſuperiorem, intelligendum eſt de ſcientiis merè theoreticis, & quæ non niſi circa res univerſales verſantur, quæque ſunt ordinis naturalis; Illæ enim ſuum ſibi objectum per mentis abſtractionem conſtituunt; & quò majori abſtractione utuntur, eò ſunt ſuperiores; Sed non poteſt accommodari ad Theologiam, quæ mixta eſt ex theoria & praxi, quæ omni ordine naturali ſuperior eſt, & ſuum ſibi objectum per aliquam abſtractionem non conſtituit, ſed conſtitutum & diſtinctum accipit à Revelatione.

Quotuplex ſit THEOLOGIA. V. *Theologia* diverſimodè diſtingui ſolet. 1. In *veram* & *falſam*. *Falſa* & æquivocè ita dicta, quæ eſt doctrina erronea de Deo ejuſque cultu, varia eſt. Primò *Gentilium*, quam multiplicem fuiſſe conſtat; unde *Plato* lib. 2. de Repub. geminam illam ſtatuit, συμβολικὴν, ſive μυθικὴν, quæ ſignorum involucris implicita continebatur, ſub quibus divina docere myſteria Gentilium, præſertim Ægyptiorum, mos erat, & φιλοσοφικὴν ſeu ἐνδεικτικὴν, quæ in rerum divinarum commentatione occupabatur; *Varro* apud *Aug*. lib. 6. de Civitate Dei cap. 5. & lib. 8. cap. 1. triplicem facit, μυθικὴν ſeu *fabuloſam* Poëtarum, quæ ſcenis & theatris erat deſtinata,

nata, πολιτικὴν seu *civilem* Sacerdotum & populi, quæ publicè exerce- Quæst.
batur in Templis juxta cujusque urbis & gentis ritus, & φυσικὴν seu *na-* II.
turalem Philosophorum, quæ in scholis docebatur, unde & *Poëtæ* ob θεολογημένους μύθους, & Philosophi, & Sacerdotes *Theologi* dicti apud *Justin. Cohort. ad Græc.* & *Clem. Alex. strom.* 5. præcipua vero Theologiæ ipsorum pars fuit θεογονίας expositio, quia Deos genitos fuisse putabant. Secundò *Infidelium* & *Hæreticorum*, qui vel Christum planè rejiciunt, ut *Judæi*, *Mahummedani* &c. Vel qui Christi nomen retinent, sed in fundamentalibus cum Dei Verbo pugnant, qualis est Theologia *Pontificiorum*, *Socinianorum*, & aliorum idgenus hæreticorum. Licèt enim eorum Theologia aliquid veri habeat; quia tamen maxima ex parte falsa est, & peccat in fundamentalibus, rectè falsa dicitur denominatione facta à potiori.

VII. *Theologia vera* distribuitur 1. in *infinitam* & increatam, quæ tum est essentialis Dei de seipso cognitio Matth. 11.27. in qua Deus solus est simul ἐπιστητὸν, ἐπιστήμων, & ἐπιστήμη, tum id quod de seipso decrevit nobis revelare, quæ vulgò *Archetypa* dicitur; Et *finitam* ac creatam, quæ est infinitæ illius ac πρωτοτύπου effigies & ἔκτυπον, Creaturarum scilicet de Deo & rebus divinis notitia, à suprema illa efformata & creaturis intelligentibus communicata, vel per unionem hypostaticam animæ Christi, Unde oritur *Theologia Unionis*; Vel per visionem beatificam Angelis & Beatis, qui non ambulant per fidem, sed per aspectum; quæ dicitur *Theologia Visionis*: Vel per revelationem quæ fit Viatoribus, iis puta qui ad metam nondum pervenerunt, & vocatur *Theologia Revelationis*, seu Stadii.

VIII. Secundò *Theologia Revelationis* rursus dividitur in naturalem & supernaturalem. *Naturalis* quæ versatur circa τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, tum *insita* ex impressis cuique notionibus communibus, tum *acquisita* ex discursu per creaturas, quæ in Adamo quidem integro fuit exquisita, sed in homine corrupto perturbatissima. *Supernaturalis*, quæ rationem nostram transcendit, & nobis à Deo communicatur novo gratiæ lumine, ut ad summi boni fruitionem deveniamus, quæ tum Patriarchis revelata est, tam ante quàm post diluvium, Tum per Mosem à Deo populo Israëlitico tradita, Et Veteris Testamenti dicitur; Vel *N. T.* quæ *Christiana* peculiariter vocatur, quia Christum authorem & objectum habet, est à Christo Joan. 1. 18. & de Christo agit Act. 1. 1. 1. Cor. 2. 2. & *Revelata* strictè vocatur, quia principium ejus est divina Revelatio strictè sumpta, & facta per Verbum, non per Creaturas.

IX. *Theologia supernaturalis* consideratur, Vel *systematicè* prout notat compagem doctrinæ salutaris de Deo & rebus divinis ex Scriptura expressæ, per modum disciplinæ alicujus in sua præcepta certâ methodo dispositæ, quæ & *abstractiva* & *objectiva* dicitur; Vel *habitualiter*, & per

QUÆST. II. per modum habitus in intellectu reſidentis, & *concretiva* & *ſubjectiva* vocatur: Rurſus Theologia habitualis, vel eſt *habitus principiorum*, quo unuſquiſque fidelis res à ratione alienas & remotas percipit, vel *habitus concluſionum*, quo ex principiis ſidei lumine notis doctrinam ſalutarem explicamus & confirmamus.

X. Ut triplex datur Schola Dei, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ, & triplex Liber, Creaturæ, Scripturæ, & Vitæ; Ita trifariam ſolet diſtingui Theologia, ut prima ſit naturalis, ſecunda ſupernaturalis, tertia beatifica; prima ex lumine rationis, ſecunda ex lumine fidei, tertia ex lumine gloriæ: illa eſt hominum in mundo, iſta fidelium in Eccleſia, hæc beatorum in cœlo.

Unitas THEOLOGIÆ. XI. Licèt *Theologia* agat de diverſis rebus, & ad diverſas ſcientias pertinentibus, non deſinit eſſe *una*, quia agit de illis ſub eadem ratione formali, prout ſunt res divinæ Verbo Dei nobis revelatæ. Unitas autem doctrinæ pendet ab unitate objecti, non materialiter, ſed formaliter conſiderati. Unde ſi aliæ diſciplinæ tractant de variis in Theologia contentis, non de illis tractant eodem modo, nec ſub eadem ratione formali; Nam Theologia de illis agit, quatenus nobis Verbo Dei ſunt revelatæ; Deinde eas conſiderat juxta cauſas remotas puta efficientem primam à qua ſunt, & finem ultimum ad quem referuntur, non autem proximas; & juxta accidentia ſupernaturalia, non naturalia.

XII. Aliud eſt Theologiam eſſe unam quoad *ſubſtantiam* & *genus doctrinæ*; Aliud quoad *modum tractandi*; Poſteriori ſenſu poteſt dici multiplex juxta varium παιδείας τρόπον, ſecundùm quem tradi poteſt, & ſic in Didacticam, Problematicam, Elencticam, Caſuiſticam &c. diſtribuitur; ſed priori ſenſu nec eſt, nec poteſt eſſe multiplex, quia unum idemque genus doctrinæ ſemper in ea traditur.

XIII. Hinc etiam patet poſſe eam differre ſecundùm magis & minus, quoad varios *gradus* revelationis, prout vel obſcurior eſt ſub Veteri Teſtamento, vel clarior ſub Novo, vel perfectior vel imperfectior pro ratione ſubjectorum; ſed non inde ſequitur eam differre quoad *ſpeciem*, quia eadem ſubſtantia doctrinæ utrobique retinetur, ut Chriſtus idem eſt heri, hodie & in ſecula. Hebr. 13. 8.

XIV. Non perit Theologiæ ſua *Unitas* licèt dicatur partim theoretica, partim practica; quia ſcientia quævis una dicitur, non unitate ſimplici & abſoluta, quæ unitas numerica & individualis dicitur, quaſi eſſet una & ſimplex qualitas v. g. albedo in pariete; ſed *unitate aggregativa*, quæ dicitur *unitas collectionis*, quatenus ſcilicet multi ſpeciales habitus conſtantur & ordinantur ad unum totalem ſcientiæ habitum conſtituendum. Sic Imago Dei una eſt, licèt novitatem mentis & affectuum complectatur; & Liberum Arbitrium unum, licèt in intellectu & voluntate ſitum ſit.

QUÆSTIO III.

An detur Theologia Naturalis?

NOn quæritur de *Theologia* in genere, sed de *naturali* in specie; Nec de ea qualis fuit in Adamo ante lapsum, hanc enim fuisse in Adamo, vel ex sola Dei imagine ad quam conditus est, satis constat; sed de ea qualis remansit post lapsum. *Status Quæstionis.*

II. Non quæritur, An detur *Theologia naturalis*, quæ talis sit *actu* statim atque homo nascitur, ut actus vitæ est in vivente, & sensus in sentiente statim ab utero: Certum enim est nullius rei actualem cognitionem nobiscum nasci, & hac ratione hominem esse instar tabulæ rasæ. Sed, An talis detur saltem ratione *principii* & *potentiæ*, seu, An detur in homine talis facultas naturalis ipsi insita, quæ se ultro & sponte exerat in omnibus adultis sanâ mente præditis, quæ complectatur non modò potentiam intelligendi, sed etiam principia naturalia notitiarum, ex quibus conclusiones tum theoreticæ tum practicæ deducuntur; quod asserimus.

III. Non quæritur, An cognitio ista sit perfecta & salutaris; fatemur enim post peccatum valde obscuratam esse, ut ad salutem penitus insufficiens facta sit; Sed tantùm, An aliqualis supersit in homine de Deo cognitio, per quam persuadeatur, Deum esse, & esse religiosè colendum.

IV. Res nobis hic est cum *Socinianis*, qui negant dari talem Theologiam seu cognitionem Dei naturalem, & si quæ esse videtur, eam partim à Traditione Majorum inde ab Adamo, partim ex variâ revelatione diversis temporibus factâ dimanâsse volunt. *Socin. Prælect. Theol.* c. 2. *Ostorod. Institut. Relig. Christ.* c. 3. Orthodoxi verò Theologiam naturalem dari partim *insitam* quæ ex libro conscientiæ hauritur κοινὰς ἐννοίας, partim *acquisitam* quæ ex libro Creaturarum petitur per discursum, constanter docent. Et sequentibus argumentis probant.

V. Quia datur in homine *Lex naturalis*, quæ scripta est in uniuscujusque conscientia, & quæ hominem excusat & accusat in bene vel malè factis, quæque ideo necessariò includit cognitionem Dei Legislatoris, cujus autoritate homines obligat ad obedientiam, iisdemque præmia vel pœnas denunciat. *Gentes quæ Legem non habent*, id est Legem Mosis, *naturâ quæ legis sunt faciunt, adeòque Legem non habentes sibi ipsis sunt Lex; ut qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus & excusantibus.* Rom. 2. 14. 15. quod dici non posset, nisi conscientiâ dictaret unicuique dari aliquod Numen probans rectè facta, & impro- *THEOLOGIA naturalis probatur ex Rom. 2. 14. 15.*

QUÆST. III. improbans, ac puniens malè facta. Nec excipi potest. 1. Non Legem, sed *opus Legis* dici inscriptum, quia Apostolo ista sunt synonyma, *sibi ipsi esse Legem* v. 14. & *opus Legis cordibus inscriptum habere* v. 15. Et rei natura hoc evincit, quia tale opus Legis intelligitur, cujus instinctu homo non modò honestum à turpi distinguit, sed ad illud præstandum, & hoc fugiendum impellitur. 2. Legem non dici innatam, sed *inscriptam*, id est cognitam, ut Judæis cognita Lex Mosis ex revelatione; Nam *inscriptio* naturalem revelationem istius Legis infert in hominis conscientia, oppositam revelationi externæ, quæ facta est Judæis per inscriptionem in tabulis lapideis. Unde per conscientiam, quæ se tum in συντηρήσει, tum in συνειδήσει exerit, exponitur v. 15.

Ex Ps. 19. 1. Act. 14. 15. 16. 17. & 17. 23. Rom. 1. 19.

VI. Quia Deus sui dedit notitiam tum insitam, tum acquisitam homini, quò pertinent loca Psal. 19. 1. Act. 14. 15. 16. 17. & 17. 23. Rom. 1. 19. 20. Nec admitti potest audax *Socini* corruptela, qui verba Pauli ad secundam Creationem refert per Christum factam; quasi Apostolus innuat ea quæ inde à Creatione invisibilia & incognita fuerint hominibus, nunc conspici & cognosci factis Dei & hominum divinorum, id est Christi & Apostolorum ejus. Verba enim Pauli, & series sermonis clamant de prima eum loqui: Nam probare vult homines impios adversùs quos cœlitus ira Dei demonstratur v. 18. Veritatem in injustitiâ detinere, nimirum veras de Deo notiones, quæ in revelatione naturali continentur, quod ostendit v. 19. quum ait *id quod cognosci potest de Deo* manifestum esse *ἐν αὐτοῖς in ipsis, quia Deus ipsis revelavit*, partim in cordibus ipsorum, partim in operibus Creationis. 2. Scopus Pauli idem docet, qui est demonstrare nec Gentiles ex Natura cap. 1. nec Judæos ex Lege justificari potuisse cap. 2. quia omnes sint peccatores, sed demum ex Evangelio quod à Christo revelatum est. 3. ποιήματα hic non possunt referri ad miracula ab Apostolis facta, quia nunquam in Scriptura sic appellantur, nec innotuerunt Ethnicis, de quibus agit Paulus; sed ad opera creationis Mundi, quia invisibilia Dei ἀπὸ κτίσεως κόσμου in illis dicuntur patefieri.

Ex Experientia universali.

VII. *Experientia universalis* hoc confirmat. Nam quod omnibus & singulis hominibus communiter & immutabiliter inest, id debet inesse naturaliter: Quia naturalia omnibus conveniunt & immutabilia sunt; sed notitia Divinitatis omnibus inest immutabiliter, quia nulla est tam barbara natio, cui non insideat hæc persuasio Deum esse *Cic. lib. 1. de Nat. Deor.* Ita ut res quasque vilissimas, imò Cacodæmonem ipsum potiùs pro Numine colant, quàm ut nullum habeant Numen. Et si qui sensum hunc excutere conati sunt, nunquam potuerunt; licèt ad tempus videantur callum obduxisse, recurrit tamen terror Numinis, maximè in adversis.

Ex Religionum institutione.

VIII. *Religionum* in Mundo *institutio*, Theologiam naturalem clarissi-

clarissimè evincit. Nam unde occulta illa hominum ad Religionem propensio, juxta quam homo Platoni est ζῶον θεοσεβέστατον, nisi ex sensu Numinis, quod colendum agnoscunt? Nec tam proni fuissent ad idololatriam & quidem teterrimam amplectendam Populi, & ad falsas & fictitias religiones tam facilè recipiendas, quas Impostores astu Politico excogitarunt ad homines mancipandos, nisi instinctu quodam naturali ad Religionem & cultum alicujus Numinis impulsi fuissent. Nec dici potest Gentes hoc non tam instinctu, quàm imitatione fecisse; nam si non fuisset instinctus naturalis, homo animal gloriæ coram vilissimis creaturis se non abjecisset, ne censeretur omni Numine carere, nec quod ab imitatione tantùm oritur, adeò commune & universale esse potest. Quæst. III.

IX. Licèt dentur Gentes nonnullæ maximè feræ, quæ videntur omni sensu Numinis destitutæ; non tamen carent omni cognitione Dei; exilia quidem possunt esse Religionis semina, quæ in ipsis remanent, propter maximam cæcitatem, & stuporem quo ad feras & bruta videntur magis accedere; sed supersunt tamen quædam in iis, ut in Americanis & Brasiliensibus, quod nobis hîc objicit Socinus: Licèt *Jo. Lerius Burgundus* observet nullos Deos apud eos agnosci, vestigia tamen divinitatis in iis superesse non obscurè innuit tum ex eo quòd suos *Caribes* seu Sacerdotes habere narret, quos sunt persuasi & fortitudinem bellicam impertiri, & omnes è terra fructus producere, eo quòd cum spiritibus commercium habeant; tum ex eo quòd fateantur animas eorum qui virtutem coluerunt, post altissimos montes evolantes, in amœnissimis hortis perpetuis deliciis lætum ævum agere, ignavorum contrà abripi ad *Stignan* sic cacodæmonem vocant, & cum eo inter æternos cruciatus vivere. Idem in histo. naviga. in Brasiliam c. 6. narrat Mexicanorum summum Deum esse *Hoizili Pochtli*. Josephus à Costa in histo. Indi. Occiden. lib. 5. c. 2. & 3. Peruvianos suos habere Deos, & inter eos suum Piracocha, quem Pachacamak creatorem cœli & terræ vocant. Non absimilia leguntur apud Hiero. Benzonium in historia novi mundi, & Bartolo. de las Cazas, aliosque. *Fontes Solutionum.*

X. Non repugnat unum idemque vario respectu & ex lumine rationis cognosci, & credi lumine fidei, ut quod non nisi subobscure ex uno colligitur, ex altero certiùs teneatur; sic Deum esse & ex natura cognoscimus, & ex fide, Hebr. 11. 6. ex natura obscuriùs, ex fide verò certiùs. *Heb.* 11. 6. Ita notitia specialis veræ fidei, per quam fideles placent Deo, & aditum habent ad ipsum, de qua ibi Paulus agit, non excludit, sed supponit generalem per naturam.

XI. *Mens* hominis est *tabula rasa* non absolutè, sed secundùm quid, quoad discursum & cognitionem dianoëticam, quæ acquiritur necessariò unum ex alio inferendo. Sed non quoad cognitionem apprehensivam & noëticam: Nam vel teste ipso Paulo opus Legis ita insculptum est

QUÆST. III. cordibus Gentium, ut naturâ faciant quæ sunt Legis; unde duplex Scriptura legitur in corde hominis: Alia Dei in reliquiis imaginis suæ & Lege naturali; Alia Diaboli per peccatum.

XII. Quod naturale est subjectivè & constitutivè semper eodem modo se habet; Sed non quod tale est qualitativè & consecutivè, nam qualitates recipiunt magis & minus; Theologia naturalis ita dicitur non primo, sed secundo sensu; Unde non mirum, si pro ratione subjectorum, quæ vel majori vel minori pollent acumine, variat quoad gradum.

XIII. Licèt non negemus Theologiam naturalem ab hominum institutione etiam pendere; Certum est tamen modum illum insufficientem futurum fuisse, nisi supposita fuisset cognitio Dei naturalis tum innata tum acquisita.

XIV. Licèt cognitio Dei sit naturalis, non sequitur neminem mortalium Deum negare potuisse; Quia si qui negarunt, non tam ignoratiâ negarunt, quàm malitiâ, redarguente eos propriâ conscientiâ, quod de Atheis irrisoribus in populo Dei testatur David Psalm. 14. 4. 5. & de Philosophis asserit Paulus Rom. 1. 18. 19. docens eos veritatem, id est, veras de Deo notiones in injustitia detinuisse. Causa negationis ergo non tam fuit ignorantia absoluta Dei, quàm corruptio & malitia cognitionem insitam suffocans & tantùm non extinguens, ut liberiùs peccare possent.

QUÆSTIO IV.

An Theologia naturalis sit sufficiens ad salutem, seu, An Religio aliqua communis detur, per quam omnes promiscuè salvari possint? N. c. Socin. & Remonstrantes.

Occasio Quæstionis. I. OCcasionem quæstioni dedit dogma impium Pelagianorum; Unumquemque in Religione suâ bene institutum servari, quod non tantùm retinent Libertini, David-Jorristæ & similes, qui honestâ & civili conversatione contenti, quamlibet Religionem censent indifferentem; Sed & Sociniani hodie approbant, partim directè, dum docent eos, qui juxta lumen naturæ tanquam interius quoddam verbum Deum colunt, ipsi placere & gratos esse, & remuneratorem ipsum experiri, *Socin. Prælect. cap.* 2. partim indirectè & obliquè dum Capita Religionis præcisè ad salutem necessaria ad paucissima revocant, eaque suo modo & gradu omnibus communia faciunt, ut suo loco dicetur. Ad quos *Remonstrantes* non obscurè accedunt; Alii apertiùs ut *Curcellæus*, & *Adolph. Venator*, qui in Apologia sua contra Ministros Dordracenos disertè hanc propo-

positionem negat, *Nemo potest servari qui Christo per veram fidem non sit insitus.* Alii cautiùs ut *Arminius*, *Corvinus*, *Episcopius*, qui non immediatè sed mediatè Ethnicos aliosque ad salutem admittunt, dum statuunt recto usu luminis Naturæ acquiri lumen Gratiæ, & per gratiam perveniri ad gloriam, *Armin. resp. ad Art.* 15. 16. 17. & *Arnoldus contra Tilenum.* In eodem errore versantur varii ex Pontificiis, qui salutem Ethnicorum absque Christi notitia ausi sunt propugnare, ut *Abulensis*, *Durandus*, *Capreolus*, *Andradius*, *Vega*, *Soto*, *Erasmus* & alii. QUÆST. IV.

II. Orthodoxi verò contrà constanter tuentur, Theologiam sive veram Religionem per quam homini post lapsum contingere potest salus, unam esse tantùm, Verbo Legis & Evangelii revelatam; alias verò Religiones omnes præter hanc unam, vel impias esse & idololatricas, vel falsas & erroneas; quæ licèt notitias quasdam obscuras & imperfectas Legis & τοῦ γνωστοῦ Θεοῦ retineant, non ulteriùs tamen juvent, quàm ad hominem reddendum ἀναπολόγητον.

III. Non quæritur, An sint principia quædam Religionis apud omnes communia; fatemur enim in Theologia naturali ex lumine naturæ talia quædam dari, quibus superstruitur Theologia supernaturalis; verbi gratiâ, Deum esse, Deum esse colendum &c. Sed quæritur, An principia adæquata & propria veræ Religionis possint haberi apud omnes; quod negamus. *Status Quæstionis.*

IV. Non quæritur, An hominibus utilis sit Theologia naturalis; Agnoscimus enim varios ejus fines & usus, 1. ut sit testimonium bonitatis Dei erga homines peccatores indignos etiam hisce reliquiis lucis, Act. 14. 16. 17. Joan. 1. 5. 2. Ut sit vinculum externæ disciplinæ inter homines, ne mundus in latrocinium abeat, Rom. 2. 14. 15. 3. Ut sit conditio subjectiva in homine ad lumen gratiæ admittendum, quia Deus non alloquitur bruta & truncos, sed creaturas rationales. 4. Ut sit incitamentum ad quærendam illustriorem Dei revelationem, Act. 14. 27. 5. Ut reddantur homines inexcusabiles, Rom. 1. 20. tum in hac vita in judicio conscientiæ accusantis, Rom. 2. 15. tum in futura in judicio Dei qui judicabit de latebris hominum, Rom. 2. 16. Sed quæritur, An sufficiat per se ad salutem, & An finis à Deo intentus in illa revelatione fuerit salus hominum quibus facta est; quod negamus.

V. Rationes sunt variæ 1. Quia Religio salutaris nulla esse potest sine Christo, & fide in ipsum, Joan. 3. 16. & 17. 3. Act. 4. 11. 12. 1. Cor. 3. 11. Heb. 11. 6. At nuspiam Christus revelatur nisi in Evangelio; nec fides datur sine Verbo, cùm sit ex auditu, Rom. 10. 17. Nec excipi debet hinc tantùm sequi Religionem Christianam esse unicam viam ordinariam salutis; sed inde non colligi Deum non posse extraordinarie salutem conferre iis qui sanctè vixerint juxta legem naturæ, etsi Christus illis annuntiatus non *THEOLOGIAM naturalem non sufficere ad salutem probatur.*

QUÆST. IV. fuerit: Nam cùm Scriptura testetur Christum unicam esse viam salutis, sine quo nemo veniat ad Patrem, via extraordinaria absque Christo fingi sine crimine nequit. 2. quia Status Gentilium & eorum omnium qui Christi Verbo destituuntur, vocatur *Tempus ignorantiæ*, Act. 17. 30. quo Deus quasi connivendo eos dissimulavit, gentibus permittens in viis suis incedere, Act. 14. 16. & quo serviebant ignoto Deo, Act. 17. 23. & Athei erant in mundo, Eph. 2. 12. quod dici non posset, si revelatio naturalis habuisset ea quæ poterant sufficere ad salutem. 3. quia si salus posset haberi ex Religione communi, non opus fuisset Evangelio & Verbi præconio; cùm tamen testetur Paulus 1. Cor. 1. 21. postquam in Dei sapientia, Mundus Deum non cognovit per sapientiam, placuisse Deo servare credentes per stultitiam prædicationis, id est, per Verbum Evangelii, quod impiis est stultitia.

Act. 17. 30. *Eph. 2. 12.* *1. Cor. 1. 21.*

Fontes Solutionum.

VI. Aliud est dari aliquam notitiam Dei Creatoris & Conservatoris, sed imperfectam, corruptam & obscuram; Aliud habere plenam, integram & claram cognitionem Dei Redemptoris & legitimi cultus illi debiti: Illud habet Theologia naturalis in γνωστῷ τοῦ Θεοῦ: Hoc sola revelata in τῷ πιστῷ, quod ex Verbo tantùm habetur. Nec sic Deus non se reliquit ἀμάρτυρον in natura benefaciendo hominibus quoad τὰ βιωτικὰ Act. 14. 17. quæ sæpe largitur iis quos odio habet, & quos exitio devovit, sequitur Vocationem externam objectivè fuisse sufficientem ad salutem, quia dicitur v. 16. *Sivisse gentes ire viis suis*, & cap. 17. 30. vocatur *tempus illud ignorantiæ*, quod non aliò respicit, quàm ad defectum Vocationis externæ, quia illud opponit tempori Novi Testamenti quo per Verbum vocat homines ad pœnitentiam.

Act. 14. 17.

VII. Aliud est quærere favorem & gratiam Dei per Verbum suum revelati, vi promissionum suarum in Christo; Aliud quærere Deum ignotum in operibus naturæ & providentiæ, si forsan palpando inveniri possit. Posterius rectè dicitur de Gentibus Act. 17. 26. 27. sed non prius. Nec si alibi in Scriptura τὸ *quærere Deum* significat ad fidem ejus confugere & gratiæ ejus præsidium expetere, Et *eum invenire* notat expetitum ejus præsidium obtinere, & sanctissimum ejus Numen propitium experiri. Sequitur hoc in loco eodem sensu intelligendum esse: Quia & diversa sunt objecta, & planè diversa quærendi ratio. In aliis locis, quæ afferuntur agitur de populo Dei fœderato. In hoc verò de iis tantùm, qui extranei erant quoad pactorum promissiones. In illis de iis qui Deum cognoverunt in Verbo, & idola abominati sunt. In hoc de idololatris, quibus Deus erat ignotus. In illis de quærendo & inveniendo Dei cogniti favore per Christum. In hoc verò de Deo ignoto per opera naturæ & providentiæ quærendo, ut cognoscatur, & ab idolis discernatur. Denique in illis simpliciter & absolutè dicitur fideles Deum quærere debere ut eum

Act. 17. 26. 27.

ad

ad salutem inveniant, sed in hoc Deum ideo in mundo condendo & regendo potentiæ & Divinitatis suæ documenta dedisse istiusmodi, quibus inducerentur ad omnium conditorem *eo modo* quærendum, nempe si modò *palpando eum inveniant*, quod de Sanctis iis, quorum in V. T. fit mentio, qui certissimis Dei in Christo promissis nixi ad eum accedere soliti sunt, dici debere nemo dixerit. Quæst. IV.

VIII. Locus Rom. 1. 19. 20. de γνωστῷ τοῦ Θεοῦ non favet Religioni communi per quam omnes possint salvari, & quæ sufficiat ad salutem. 1ò quia agitur hìc tantùm de γνωστῷ, non de πιστῷ, quod solum est salutare. 2ò Paulus dicit τὸ γνωστὸν Dei patefactum esse Gentibus, sed non πᾶν γνωστὸν, illud scilicet quod haberi potest ex libro naturæ, non autem illud omne quod de Deo cognosci potest ex Verbo, & quod scitu necessarium est ad salutem, quale est Mysterium Trinitatis, & Christi Redemptoris *&c.* 3ò restringitur ab Apostolo illud γνωστὸν ad *potentiam Dei & ejus Divinitatem*, id est, ad cognitionem existentiæ Dei & illorum attributorum, quæ in operibus Creationis & Providentiæ in sensus magis incurrunt, quod ad Theologiam naturalem referri solet: Sed non extenditur ad cognitionem voluntatis & misericordiæ ejus in Christo, quæ ex Verbo tantùm, nequaquam vero ex operibus Dei haberi potest, sine qua tamen nulla salus. 4ò tale est γνωστὸν quod non aliò potest pertinere, quàm ut reddat homines inexcusabiles, Rom. 1. 20. Nec particula εἰς τὸ quæ ibi habetur debet intelligi tantùm *eventualiter*, ut notetur rei eventus per accidens, sed etiam *finaliter* quoad Dei consilium, quia eventus iste non potest non esse à Deo intentus, cum hìc agatur de opere quod facit Deus ex decreto, non de eo quod præcipit tantùm ex Lege. Rom. 1. 19. 20.

IX. Quod sufficit ad inexcusabilitatem non statim sufficit ad salutem, si eo bene utaris; plura enim requiruntur ad salutem conficiendam, quàm ad damnationem justè & ἀναπολογήτως incurrendam; malum enim ex quolibet defectu oritur, at bonum requirit integram causam; v. g. qui impegerit in uno reus est omnium, ex Jac. 2. 10. sed non statim qui bene fecerit in uno justus est in omnibus: unius peccati admissio potest reddere hominem inexcusabilem, sed unius boni operis impletio non sufficit ad hominem salvandum; Sic inexcusabiles erant Gentiles, quòd loco unius Dei, quem poterant ex lumine naturæ cognoscere, innumeros sibi fingerent: Sed non ideo cognitio unius Dei potest dici sufficere absolutè ad salutem. Ita inexcusabilitas ista restringenda est ad materiam subjectam de qua agit Apostolus, nimirum ad idololatriam quæ sufficiebat ad eorum damnationem, licèt ejus fuga non sufficeret ad salutem.

X. Aliud est hominem esse excusabilem vel excusandum; aliud salvabilem vel salvandum, si excusabilis est tantùm à *tanto* non à *toto*, quod Ethnicis competeret, si per impossibile bene uterentur lumine naturæ;

 quia

QUÆST. IV. quia licèt actiones suas externas ritè componerent à peccatis sequentibus abstinendo, non possent tamen veniam præcedentium peccatorum præsertim originalis obtinere, & statum & naturam corruptam reformare; actiones enim quas facerent, externæ tantùm essent & bonæ quoad substantiam operis, non item quoad modum & principium, Spiritu Sancto quippe destitutæ; & si homini prodessent, prodessent tantùm quoad præsens vel futurum, non verò quoad præteritum, ad tollendum reatum præcedentem, absque quo tamen nulla dari potest homini salus.

XI. Perperam dicitur in γνωστῷ τοῦ Θεοῦ sufficientem dari *objectivè* Gratiæ & Redemptoris revelationem ad salutem, si non claram & explicitam, saltem obscuram & implicitam; quatenus in illo Deus cognoscitur ut Misericors, ac proinde aliquo licèt confuso modo Redemptor, qui satisfactionem acceperit, & qui ad pœnitentiam vocet & remissionem peccatorum promittat. Nam primò, Aliud est longè posse cognosci Deum ut misericordem *misericordiâ generali*, quæ ad bonum aliquod temporale & pœnarum dilationem vergat; Aliud ut misericordem *misericordiâ speciali* & salutari in Christo, & positâ satisfactione. Aliud posse cognosci Deum ut *placabilem* & benignum; Aliud ut reipsa *placatum*, vel certò *placandum*. Prius damus Ethnicos ex lumine naturæ habere potuisse; sed non posterius, quod tamen necessariò requiritur ad tranquillandam conscientiam; Quid enim juvaret scire Deum posse placari, nisi constaret eum etiam velle placari, & medium talis placationis esset perspectum? Cùm enim conscientia prematur peccati reatu, & Justitiæ divinæ sensu, nunquam tranquillari poterit, nisi & bona Dei voluntas, & modus Justitiam ejus placandi ipsi innotescat; quis autem dixerit hoc ex libro naturæ, ubi se Deus Creatorem tantùm & Conservatorem exhibet, posse haberi? Quis non contrà ex solo Verbo Evangelii quod misericordiam Dei in Christo nobis revelat, petendum esse fateatur? Aliàs quare Paulus Mysterium hoc vocaret quod omnibus ætatibus incognitum fuit, Rom. 16. 25. Quare diceret Gentes alienas fuisse à fœderibus, & extra Christum, Ephes. 2. 12. si suberant semper aliquatenus fœderi gratiæ, in quo data fuit aliqua; licèt confusa & implicita, misericordiæ salutaris in Christo notitia?

XII. Non meliùs sese expediunt qui aliud incrustamentum quærunt, & distinguunt *sufficientiam mediatam* & *immediatam*, quasi Gentiles qui non potuerunt habere revelationem sufficientem immediatè, habuerint tamen sufficientem mediatè; quatenus supponunt, si aliquis bene usus fuisset lumine naturæ, Deum superadditurum fuisse lumen gratiæ; hoc enim decere misericordiam ejus, & ex dicto Christi Matth. 13. 11. *habenti dabitur* colligi posse. Nam præterquam quod absurdè dicitur illa revelatio sufficiens, quæ eget aliâ revelatione superadditâ; quo sensu carpimus Pontificiorum sententiam, qui pertendunt Scripturam dici posse sufficientem

Matt. 13. 11.

ficientem mediatè, quia licèt omnia non contineat, nos ad Traditionem amandat à qua possunt peti: Supponitur hîc gratis quod probandum fuit, Deum bene utenti lumine naturæ superadditurum fuisse lumen gratiæ, quasi Deus sese ad quicquam adstrinxerit, aut homini quicquam debeat, aut uspiam nexus ille ex Scripturis probetur. Imò hoc è Pelagii fontibus videtur haustum, qui statuebat *facienti quod in se est Deum non denegaturum gratiam.* Locus Matth. 13. 11. huc trahi non potest, quia agitur ibi manifestè de donis gratiæ, quæ Deus novis donis coronare solet, non de donis naturæ. Quæst. IV.

XIII. Locus Pauli Rom. 2.4. quum ait *τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἄγειν, benignitatem Dei ad pœnitentiam invitare*, non huc pertinet, quia non agit de Gentilibus, sed de Judæis, quos hoc capite convincere vult peccati, ut cap. 1. Ethnicos jam ejusdem reatus convicerat: Patet 1. ex iis quæ isti homini quem compellat tribuit, quæ in nullum alium, quàm in Judæum aptiùs quadrant, ut quòd alios judicet in iis quæ ipse perpetrat, *&c.* 2. ex v. 17. ubi nominatim dirigitur sermo ad Judæum, qui dicitur esse homo ille quem alloquutus fuerat, *Ecce tu Judæus nominaris*, quæ verba non sunt sermonis novi inchoatio ad alium hominem à præcedente, sed prioris continuatio cum clariori designatione personæ: *χρηστότης* ergo de qua hîc agitur notat revelationem factam Judæis, & beneficia ipsis collata; sed nihil commune habet cum operibus providentiæ generalis. Rom. 2.4.

XIV. Quamvis conscientia Gentilium aliquando eos excusare dicatur, Rom. 2. 14. 15. non sequitur posse eos in illo statu verâ & solidâ pace, & quæ eam sequitur perfectâ salute frui; Quia aliud est excusare in quibusdam, vel à tanto quod facit; aliud in omnibus & à toto, quod illi est impossibile; Aliud excusare à gravioribus sceleribus, & comparatè ad alios nequiores; Aliud pacem certam & constantem nobis largiri, quæ fluit ex sensu amoris Dei & nostræ cum eo reconciliationis, quæ in Ethnico dari non potest. Rom. 2. 14. 15.

XV. Alia ratio est *status instituti & destituti*; Alia Legis in se & naturâ suâ consideratæ, Alia respectu nostri: Lex initio homini integro data ad vitam, & per se etiam ad vitam duxit, juxta sanctionem, *Fac hoc & vives*; sic intellige Rom. 2. 13. Sed post lapsum quando viribus destituta est per carnem, non ad vitam, sed in speculum peccati & miseriæ, ad hominis peccatoris inexcusabilitatem data est, Rom. 3. 19. 20. Rom. 2. 13.

XVI. *Opus Legis* bifariam dicitur, vel *formaliter*, quod Lex ipsa præstat, vel *imperativè* quod homini præcipit; prius est opus seu officium Legis circa hominem quod in præceptione, promissione, interdictione & comminatione versatur; posterius est opus hominis circa Legem; prius est propositio & revelatio Legis; posterius ejus observatio & impletio.

Gen-

QUÆST. IV. Gentiles dicuntur *facere quæ sunt Legis*, Rom. 2. 14. non quoad posterius, sed prius; non implendo mandata quæ Lex præscribit, sed faciendo quod ipsa facit, honesta præcipiendo, & turpia vetando; patet 1ò ex scopo generali Pauli, qui est convincere Gentiles etiam sine Lege scripta, mortis reos esse ex Lege naturali. 2ò ex verbis sequentibus quæ sunt ἐξηγητικὰ, quia *Legem non habentes, sunt sibi ipsis Lex*. E. facere quæ sunt Legis est, esse sibi ipsis Legem.

XVII. Licèt Ethnici comparatè considerati, & relatè ad se invicem, alii aliis justiores fuerint; licèt eorum opera civiliter & moraliter loquendo virtutes dici possint; atque ita non ipsis defuerit vitæ rectè institutæ duplex præmium; tum positivum, quia hoc illis plerumque cessit in bonum aliquod temporale & conscientiæ aliquam tranquillitatem in hoc mundo; tum negativum, quia tolerabilior illis pœnæ evasit conditio: Tamen Theologicè loquendo & relatè ad Deum, eorum opera in speciem optima, nihil aliud fuerunt quàm splendidiora peccata, quæ apud Deum nihil conferre potuerunt ad salutem.

XVIII. Exempla Melchisedeci, Jobi, Centurionis, & similium quæ afferuntur sunt aliena; quia illi omnes specialis gratiæ & revelationis auxilio, & verâ fide fecerunt ea propter quæ laudantur in Scripturis, non ex simplici naturæ lumine.

XIX. *Cornelius* licèt Gentilis origine, fuit tamen Proselytus Religione; etsi non crederet Messiam venisse, & esse Jesum quem Petrus nunciabat; poterat tamen credere cum Judæis eum venturum ex oraculis Propheticis: Ita non accensendus est Ethnicis, sed Patribus, qui salutem à Redemptore nondum patefacto expectabant; unde ab adventu Petri non accepit fidei initium, sed augmentum.

Heb. 11. 6. XX. Articuli duo de quibus Heb. 11. 6. non intelligendi sunt physicè, quatenus rationis lumine percipi possunt; sed hyperphysicè & Theologicè, quatenus per Scripturas nobis manifestantur cognitione salvificâ, quâ non tantùm novimus, quòd sit Deus, & quòd sit omnipotens rerum omnium Creator, sed quis sit, Pater, Filius & Spiritus Sanctus, & post lapsum Redemptor; non tantùm Remunerator legaliter ex merito eum quærentibus, sed ex gratia eum quærentibus Evangelicè per fidem in Mediatorem. Hanc esse mentem Apostoli probat 1. adjunctum fidei salvificæ, quam toto capite prædicat. 2. Exempla Sanctorum quæ ibidem referuntur: Ita fides in Deum, de qua Apostolus loquitur, non est generalis notitia Dei bonitatem suam quovis modo diffundentis; sed cognitio veri Dei propter Christum bona cœlestia largientis. *Accedere ad Deum* Apostolo nihil aliud est quàm communionem cum Deo in Christo obtinere, ut passim alibi in eadem Epistola, Heb. 4. 16. & 7. 25. & 10. 22. Unde perperam *Curcellaus* fidem in Deum, & fidem in Christum distinguit, ut illa sit

absolutè

absolutè necessaria ad salutem, hæc non nisi ex revelatione divina; Nam nulla vera & salutaris potest esse fides in Deum, quæ non conjuncta sit cum fide in Christum, Joan. 14. 1. Cùm in Deum non possimus credere, nisi per Christum. QUÆST. IV.

XXI. Non negamus varios ex Veteribus de Gentilium & Philosophorum juxta rationem vitam suam instituentium salute bene sperasse, ut *Clem. Alex. Strom. 7. Justi. Apol. 2. Chrysost. homil. 37. in Matth.* & alios citatos *Casaubono Exercit. 7. in Baronium*; Sed minùs mirum est istos in eo errore versatos fuisse, cùm ante exortum Pelagium securiùs loquerentur; quàm multos Scholasticos post gratiæ in Christo necessitatem tam fortiter ab Augustino & discipulis ejus assertam, qui ad eundem lapidem impegêre.

XXII. Si Zuinglius, Herculem, Theseum, Numam, Aristidem, Socratem, & similes Heroes cœlo adscripsit, in Epist. ad Franciscum I. præfixâ Confessioni fidei, ubi cœlestium consortium describendo post nominatos Veteres & Novi Testamenti Sanctos, addit. *Hìc Herculem, Theseum, Socratem, Aristidem, Numam &c. Hìc Antecessores tuos & quotquot in fide hinc migrârunt Majores tuos videbis.* Præterquàm quòd à Nostris non probatur; certum est eum potiùs errasse in facto quàm in jure, non quasi senserit januam salutis patere extra Christum & fidem, sed quia speravit misericordiam divinam modo nobis occulto, sed ipsi cognito, fidem aliis instillasse quos virtutibus aliàs heroicis tam egregiè illustrasset, quod patet ex eo quòd expressè loquitur de iis qui *in fide migrârunt*, quod non debet ad Majores Regis restringi, sed ad eos omnes de quibus loquutus fuerat in præcedentibus. Hanc autem illi mentem fuisse docet ejus de peccato originali declaratio ad Urbanum Rhegium Tom. 2. p. 109. ubi cùm errare eos dixisset, qui damnationi adjudicant omnes quos Gentiles vocamus, addit, *Quid enim scimus, quid fidei quisque in corde suo Dei manu scriptum habeat?*

XXIII. Licèt Ethnici varia sacrificia obtulerint, non sequitur eos misericordiam Dei in Christo agnovisse, quia eorum sacrificia non tam fiebant ad impetrandam Dei gratiam salutarem, quæ homini sine revelatione innotescere non potest, quia ejus exercitium planè est liberum, quàm ad placandam ejus justitiam, quæ naturaliter nota est, & cujus exercitium est necessarium.

QUÆSTIO V.

DE THEOLOGIÆ OBJECTO.

An Deus & Res Divinæ sint Objectum Theologiæ? Aff.

I. OBjectum scientiæ alicujus est id omne quod præcipuè in ea tractatur, & ad quod referuntur omnes ejus Conclusiones; spe- THEOLOGIÆ Objectum.

QUÆST. V. spectari autem potest, vel *materialiter* quoad rem consideratam, vel *formaliter* quoad modum considerandi.

Deus & Res Divinæ. II. Quamvis diversimodè loquantur Theologi de Objecto Theologiæ, communior & verior est eorum sententia qui hoc ad *Deum* & *Res Divinas* referunt; ut Deus quidem sit primarium, res divinæ verò secundarium; sive quæ à Deo factæ, sive quæ ab hominibus vel credendæ sunt vel faciendæ, id est, Deus in *recto* & in *obliquo*; nimirum Deus, & quæ Dei sunt ut ejus Opera, & quæ Deo subsunt ut creaturæ, & quæ ad Deum tendunt ut hominis officia. Ita omnia in Theologia tractantur, vel quia sunt ipse Deus, vel quia σχέσιν habent ad Deum ut primum principium & ultimum finem.

III. Deum esse Objectum Theologiæ patet; Tum ex nomine ipso θεολογίας & θεοσεβείας; Tum ex Scriptura, quæ non aliud objectum principale agnoscit; Tum ex conditionibus objecti, quæ in eo deprehenduntur; 1. ut sit aliquid incomplexum, 2. ut quædam de eo denominativè prædicentur, putà affectiones aut proprietates. 3. ut ad illud respiciant quæcunque tractantur in disciplina: Deus enim est Ens incompletum & maximè simplex; Quædam de eo prædicantur denominativè, ut ejus attributa; Ad eum omnia referuntur & habent relationem originis, conservationis, ac dependentiæ.

Deus ut revelatus & fœderatus. IV. Sed quando Deus proponitur ut Objectum Theologiæ, non spectandus est simpliciter ut Deus in se, sic enim nobis est ἀκατάληπτος; sed quatenus *revelatus* & ut se in Verbo nobis patefacere dignatus est, ut revelatio divina sit ratio formalis quæ in hoc objecto spectanda venit. Nec præcisè considerandus est sub *ratione Deitatis*, ut vult Thomas & post eum plerique Scholastici; hoc enim modo cognitio ejus non potest esse salutaris, sed exitialis peccatoribus: Sed ut est *Deus noster*, id est, fœderatus in Christo, quomodo se nobis in Verbo patefecit, non modò ut cognoscendum, sed etiam ut colendum, quibus duobus vera Religio quam Theologia docet, continetur.

Fontes Solutionum. V. Unitas scientiæ & distinctio ab alia, non sumitur semper ab unitate *Objecti materialis*, sive à re considerata; sed ab unitate *Objecti formalis*, seu à modo considerandi: Quanquam Physica, Ethica, & Medicina tractent idem subjectum, non desinunt esse diversæ scientiæ, quia hominem sub diversa ratione considerant; Physica quà Corporis naturalis species est; Ethica quà virtutis & felicitatis capax; Medicina, quà à morbis curandus & sanitati restituendus. Ita quamvis Theologia de iis tractet de quibus agunt Metaphysica, Physica & Ethica; modus tamen considerandi longè diversus est. De Deo tractat, non ut Metaphysica quatenus est Ens, aut quà lumine naturali cognosci potest, sed quà per revelationem innotescit ut Creator & Redemptor: De Creaturis agit, non quatenus sunt res naturæ, sed quatenus

nus

nus sunt res Dei, idest, quatenus habitudinem & ordinem habent ad Deum, ut Creatorem, Provisorem, Redemptorem suum, idque juxta revelationem ab ipso factam; quem considerandi modum aut non norunt, aut non assumunt reliquæ scientiæ. Quæst. V.

VI. Si Theologia probare satagit Deum esse, non id efficit ex prima & propria intentione, sed quasi per accidens ex adventitia necessitate, nimirum ad confutandos profanos & Atheos, qui excusso omni pudore & conscientiæ sensu id negare sustinent. 2. Axioma illud, *Scientiam non probare subjectum suum, sed supponere*, verum est in Scientiis humanis & inferioris ordinis; Sed Theologiæ quæ altioris est ordinis alia est ratio; extendit enim se ad omnia probanda quæ probari possunt per medium illis proprium, nimirum divinam revelationem, & hoc facit non instrumentaliter, sed architectonicè.

VII. Non necesse est ad Scientiæ habitum, ut Objectum suum ita capiat, ut quæcunque ipsi competere possunt perfectè cognoscat; sufficet si multa ex eo noverit, & de principiis suis deducere possit; Non ergo oportet subjecto adæquari scientiam secundùm exactam & arithmeticam æqualitatem; sed satis est si adæquetur secundùm aliquam æqualitatis proportionem, quæ adæquatio in Theologia reperitur; versatur enim illa circa Deum & perfectiones ejus infinitas, non ut infinite cognoscat, sed finito modo, nec absolute quantum cognosci in se possunt, sed quantum eas revelare de se dignatus est; sic Theologia dici potest adæquari Objecto suo secundùm formalem rationem revelationis, non adæquando Deum ipsum, sed tantùm Revelationem de Deo datam.

VIII. Quod vulgò dicitur *Scientiam non esse singularium, sed universalium*; non sine limitatione admittendum est: Nam Metaphysica, Physica *&c.* scientiæ sunt, nec tamen eò minùs de singularibus agunt, de Deo & de Mundo: Axioma E. Intelligendum est de singularibus ex materia compositis, & sub infima specie constitutis. Quod si de talibus agatur in Theologia, ut de Adamo, Noacho & aliis, hoc non fit principaliter, sed tantùm ut aperiantur rerum origines, vel in exemplum vitæ, & testimonium divinæ providentiæ, atque adeò propter causas generales: At si sit aliquod singulare immateriatum & in actu puro, dubium non est quin possit esse de eo scientia; quia objectum intellectus est Ens; Ergo quò Ens est perfectius, eò magis sciri & cognosci potest; perfectius autem est, quò magis est in actu & minùs in potentia. 2. Deus inter universalia meritò potest referri, est enim universale in *causando*, cùm sit causa universalis rerum omnium; Item in *prædicando* non quidem in recto, sed in obliquo, nam omnia quidem Deus non sunt, sed omnia tamen sunt Dei, vel à Deo, vel ad Deum: Itaque non deest etiam hac in parte in subjecto Theologiæ omnis ratio universalitatis.

IX. Certum est in scientiis inferioribus principia scientiæ esse à subje-

cto diversa, ut quæ passiones & proprietates demonstrent de subjecto per propria principia; Quia cùm scientiæ cujuslibet humanæ subjectum finitæ sit essentiæ & virtutis; necessarium est aliqua esse principia, ex quibus fluat vel componatur: Sed in Theologia quæ superioris est ordinis, datur subjectum planè divinum, quod est & naturâ & potentiâ infinitum, adeoque omni re prius, ut nullam principiati rationem habere possit; unde propter eam infinitatem fit, ut duas hasce rationes simul contineat, sitque subjectum de quo agit Theologia & simul etiam ejus principium.

X. Theologia agit *de peccato* non prout Dei est, sed prout quandam σχέσιν ad Deum habet, vel sub ratione oppositi & contrarii; vel quatenus subjacet ejus Providentiæ & Justitiæ, ut Medicina agit de morbis & venenis, licèt præcipuum ejus objectum sit homo sanandus.

QUÆSTIO VI.

DE THEOLOGIÆ GENERE.

Quodnam sit Genus Theologiæ?

Genus Theologiæ Systematicæ, Doctrina.

I. THeologia consideratur vel *Systematicè* & *Objectivè* per modum disciplinæ, vel *habitualiter* & *subjectivè*, per modum habitus in intellectu residentis. Primo sensu non aliud genus accuratius illi potest assignari quàm *Doctrina*, quia à Deo docetur, & in Ecclesia discitur. Sed doctrina antonomasticè talis, omni humana longè præstantior, tum ratione originis, tum ratione materiæ, tum ratione formæ, & finis. Sic passim describitur in Scriptura per διδαχὴν Joan. 7. 17. 1. Tim. 4. 6. & 6. 3. per τύπον διδαχῆς Rom. 6. 17. ut in Vet. Test. תורה totam salutis doctrinam notat. Posteriori bene per habitum aliquem mentis describitur.

Joan. 7. 17. 1. Tim. 4. 6. & 6. 3. Rom. 6. 17.

Quisnam habitus illi sit assignandus.

II. Ut meliùs dignoscatur, Quisnam mentis habitus illi assignandus sit. Observandum, omnem habitum mentis esse, vel habitum *sciendi*, vel habitum *credendi*, vel habitum *opinandi*; Ut sunt tres assensus mentis ad quos ordinantur, actus sciendi, credendi, & opinandi: Nam omnis assensus mentis vel nititur testimonio, vel ratione; Si nititur testimonio est *Fides*, si nititur ratione certa & solida, est *Scientia*, si tantùm probabili, est *Opinio*.

Distinctio quintuplex habituum unde orta.

III. Habitus sciendi, prout opponitur habitui credendi & opinandi, sub se complectitur quinque habitus intellectuales ab Aristotele enumeratos lib. 6. Ethic. *Intelligentiam*, *Scientiam*, *Sapientiam*, *Prudentiam*, *Artem*, quia tunc sumitur latè pro quavis notitia habituali certâ & evidente, sive ea sit de rebus necessariis & speculabilibus, sive de

rebus

rebus contingentibus & practicis. Quintuplex autem ista distinctio ex quintuplici varietate objectorum circa quæ mens occupatur, oritur. Nam vel versatur circa necessaria, quæ sunt, vel Principia quibus sponte assentimur sine demonstratione, & horum notitia vocatur *Intelligentia*, Vel Conclusiones quibus assentimur per Demonstrationem, quæ *Scientiam* constituunt, Vel Conclusiones cum Principiis conjunctæ, quæ *Sapientiam* exprimunt; Vel circa contingentia, quæ iterum, vel sunt πρακτὰ, quorum nullus alius est finis præter ἐνέργειαν, circa quæ versatur *Prudentia*, vel ποιητὰ, quæ habent pro fine effectionem, in quibus *Ars* occupatur.

QUÆST. VI.

Ad nullum habituum propriè refertur.

IV. Nullus habituum intellectualium, prout in Ethicis tractantur & à se invicem contradistinguuntur, potest verum & proprium genus Theologiæ constituere, quia isti habitus omnes sunt habitus sciendi, sed Theologia non est habitus sciendi, sed credendi. 2. sunt habitus naturales, & hominum solertiâ inventi & exculti; At Theologia est supernaturalis & θεόδοτος, cujus principium non est humana ratio, sed divina revelatio. 3. sunt omnes vel Theoretici vel Practici simpliciter, sed Theologia mixti generis partim Theoretica, partim Practica.

V. In specie *Theologia* non potest esse *Intelligentia*, quia ista est tantùm notitia principiorum, non conclusionum; At Theologia est notitia tum principiorum, tum conclusionum. Deinde versatur circa principia naturâ nota, & suâ luce clara; At Theologia circa principia Verbo Dei revelata. Non est *Scientia*, quia non nititur evidentiâ rationis, sed tantùm testimonio, nec in cognitione acquiescit, sed eam ad operationem dirigit & ordinat. Non est *Sapientia*, quia de ea negantur omnes partes Sapientiæ, putà intelligentia principiorum per se notorum, & notitia conclusionum. Non est *Prudentia*, quia non est tantùm agendorum, sed etiam credendorum, & virtus est directiva actionum spiritualium, non civilium. Non denique *Ars*, quia non est habitus effectivus, & eorum quæ extra efficientem in aliquo opere terminantur.

Omnes tamen continet eminenter.

VI. Licèt verò Theologia nullus possit dici propriè & strictè ex istis habitibus, tamen bene dicitur eminenter omnes illos in se includere; Nam quatenus de Deo agit, ut summâ causâ similis est Sapientiæ; quatenus principia continet, Intelligentiæ; quatenus conclusiones demonstrat, Scientiæ; quatenus actiones dirigit, Prudentiæ; quatenus verò est ædificativa Ecclesiæ, Arti. Hinc in Scriptura promiscuè illi tribuuntur voces *Intelligentiæ* Ps. 119. 22. 34. *Scientiæ* Ps. 119. 66. Is. 5. 13. *Sapientiæ* 1. Cor. 2. 6. 7. *Prudentiæ* Ps. 119. 110. & passim in lib. Proverb. 1. 2. 3. 4. 5. capit. *Artis*, quum Doctrina fidei vocatur opus & ædificium quod debemus perficere, 1. Cor. 3. 11. 2. Cor. 6. 1.

Sapientia maximè ex omnibus illi convenit.

VII. Si genus aliquod ex istis habitibus est Theologiæ tribuendum, *Sapientia* ei maximè analoga est, & ad naturam ejus proximè

QUÆST. VI.

accedit; Non quidem ſenſu Ariſtotelico præciſè, quia ſic non multùm differt ab Intelligentia & Scientia, ſed potiùs ſenſu Stoicorum, quomodo eſt collectio habituum omnium tam ſpeculativorum quàm moralium, apud Stobæ. Serm. 1. de Virtu. Unde Suidas ait Sapientiam eſſe ἁπάντων μάθησιν καὶ τέχνην, καὶ τὴν φρόνησιν, ἢ ἐπιστήμην, ἢ νοῦν. Sic ſæpe in Scriptura doctrina fidei Sapientiæ nomine deſignatur ut in lib. Proverb. & 1. Cor. 2. 6. 7. *&c.* Et ratio hoc evincit 1. quia Sapientia eſt ſcientia rerum præſtantiſſimarum, At Theologia de Deo & ejus operibus agit, & de æterna felicitate noſtra, quæ ſunt omnino res præſtantiſſimæ, de quibus agit modo præſtantiſſimo, non ex ratione, ſed ex divina revelatione. 2. Sapientia eſt diſciplina Architectonica, quæ aliis omnibus imperat, eaſque dirigit; At Theologiæ maximè proprium hoc eſt, quæ ita eſt omnium arbitra & domina, ut de ipſis judicet, & ipſa à nulla alia ſcientia judicetur, omnes enim aliæ diſciplinæ exigendæ ſunt ad ejus amuſſim, ut quicquid habent cum Theologia non conſonum rejiciatur: Ita licet principia & objecta aliis diſciplinis non præſcribat, attamen illis eatenus dominatur, quia limites illis ponit, ut nec objectum aliquod ſtatuere audeant contra Theologiam, nec ſuis principiis adverſùs illam utantur; tum etiam ratione finis ultimi, nimirum gloriæ Dei, quem quamvis non attingant immediatè, tamen ad illum ſeſe debent dirigere.

VIII. Si Theologia ſumit quædam ab aliis diſciplinis, non hoc petit ab illis ut inferior à ſuperioribus, ſed ut ſuperior ab inferioribus, tanquam domina, quæ utitur liberè ancillis ſuis, & non tam ſumit ab aliis, quàm præſupponit præcognita quædam quibus revelationem ſuperſtruit.

QUÆSTIO VII.

An Theologia ſit Theoretica, an Practica?

Origo Quæſtionis,

I. PRimi Quæſtionem hanc moverunt Scholaſtici, inter quos diu multumque jam olim agitata fuit. Quidam voluerunt Theologiam ſimpliciter eſſe ſpeculativam, ut *Henricus* in ſumma artic. 8. q. 3. *Durandus* in proleg. ſent. q. 6. *Joannes Rada* controv. 3. Alii ſimpliciter practicam, ut *Scotus* cum ſuis. Alii nec Theoreticam, nec Practicam, ſed potiùs *affectivam* vel dilectivam, altiorem ſcilicet diſciplinis Theoreticis & Practicis; utpote cujus finis ſit charitas, quæ ſub praxi non contineatur, ut *Bonavent. Albertus, Ægidius Romanus.* Alii denique mixtam, ſpeculativam ſcilicet & practicam ſimul, ſed magis ſpeculativam, ut *Thomiſtæ*; vel magis practicam, ut *Thom. de Argentina.*

Et Momentum.

II. Quæſtio non modò neceſſaria eſt ad intelligendam veram Theologiæ natu-

naturam; ſed etiam propter Controverſias hujus temporis, maximè contra Socin. & Remonſtrantes, qui Theologiam ita ſtrictè practicam dicunt, ut nihil in ea præciſe ad ſalutem neceſſarium ſit, niſi quod pertinet ad præcepta morum & promiſſiones; unde *Obedientiâ præceptorum, & fiduciâ promiſſionum*, Religionem totam quoad fundamentalia abſolvunt, ſecluſâ myſteriorum notitiâ; Quo fine obſcurum non eſt, ut elevent neceſſitatem cognitionis dogmatum de Trinitate & Incarnatione *&c.* & ſic viam faciliùs ſternant ad Religionem communem, per quam omnes promiſcuè ſervari poſſint, id eſt, ad Atheiſmum. Inter Orthodoxos nonnulli etiam merè practicam, plures mixti generis; ſed alii magis ſpeculativam, alii magis practicam ſtatuunt. Ad quos accedimus, cenſemuſque Theologiam nec eſſe ſimpliciter Theoreticam, nec ſimpliciter Practicam; ſed partim Theoreticam, partim Practicam, utpote quæ ſimul conjungit theoriam veri & praxim boni; magis tamen eſſe practicam quàm theoreticam. QUÆST. VII.

III. *Diſciplina Theoretica* dicitur, quæ in ſola contemplatione occupatur, & finem alium non habet à cognitione; *Practica*, quæ ſubſiſtit in ſolâ rei notitiâ, ſed naturâ ſuâ & per ſe tendit ad praxim, & pro fine habet operationem. Rurſus, Notitia aliqua poteſt ad operationem tanquam ad finem dirigi duobus modis, vel abſolutè & per ſe, vel ſecundùm quid & per accidens: Illa notitia per ſe ad praxim dirigitur, quæ ſecundùm naturam illius diſciplinæ ad quam pertinet ad operationem refertur; quomodo notitia rerum Ethicarum eſt practica, quia natura Ethicæ poſtulat, ut quæcunque in ea tractantur ad operationem & uſum referantur: Illa notitia per accidens ad operationem refertur, quæ non eſt practica ſecundùm naturam illius diſciplinæ ad quam pertinet, ſed tantùm ratione finis quem ſibi proponit is qui eâ notitiâ præditus eſt; ſic Phyſica eſt practica per accidens, quando is qui eâ notitiâ præditus eſt, eam ad operationem aut uſum dirigit. Theologia non poſteriori tantùm ſenſu, ſed priori dicitur practica. *Quid ſit Diſciplina Theoretica & Practica.*

IV. Scientia per ſe practica, non ea tantùm dicitur quæ eſt de re operabili, eſtque *regulativa & directiva alicuius operationis*; aliàs ea Medicinæ pars quæ conſiderat partes humani corporis, & partium morbos & ſigna & cauſas morborum, eſſet ſpeculativa & non practica, quod abſurdum; quia ultimus & præcipuus finis illius partis Medicinæ, non eſt morborum cognitio ſed curatio: Sed etiam ea, quæ vel *eſt impulſiva ad operationem*, ut notitia bonorum vel malorum quæ ſequuntur virtutem vel vitium, impellit ad honeſtas actiones; vel eſt prærequiſita ad *melius operandum* & agendum, ut pars παθολογικὴ in Medicina. Theologia non dicitur tantùm practica priori ſenſu, ſed etiam ſecundo & tertio; quia nullum eſt Myſterium quod contemplationi noſtræ tanquam credendum

pro-

proponitur, quod non incitet nos ad Dei cultum, vel ad eum feliciter institituendum non prærequiratur.

V. Argumenta quæ probant Theologiam vel esse Theoreticam vel practicam, si exclusivè de alterutra accipiantur, deficiunt & nimis eam restringunt; sed si inclusivè intelligantur pariter vera sunt; Quia Theologia non est generis simplicis, id est, vel tantùm Theoretica, vel tantùm practica, prout Physica & Ethica in Philosophia, sed mixti quod utramque σχέσιν includit.

Theologia est Theoretico-practica.

VI. Theologiam esse mixtam, id est, partim theoreticam, partim practicam evincunt, 1. *Objectum* Deus cognoscendus & colendus, ut primum Verum, & summum Bonum. 2. *Subjectum* Homo perficiendus cognitione veri quo illustratur intellectus, & amore boni quo ornatur voluntas, *fide* quæ ad πιστὰ, & *charitate*, quæ ad πρακτὰ extenditur. 3. *Principium*; tum *externum Verbum Dei* quod complectitur Legem & Evangelium, illa quæ facienda, istud quod credenda & cognoscenda proponit, unde *Mysterium pietatis* & *Verbum vitæ* dicitur; tum *internum Spiritus*, qui Spiritus est veritatis & sanctificationis, scientiæ & reverentiæ Jehovæ, Isa. 11.2. 4. *Forma* quæ veræ Religionis essentiam complectitur, quæ cognitionem & cultum Dei postulat, quæ inter se indivulso nexu copulantur, ut in Sole lux & calor nunquam à se invicem separantur. Ideo nec cognitio Dei potest esse vera, nisi quam praxis comitatur, Joan. 13. 17. 1. Joan. 2. 5. Nec praxis recta & salutaris, nisi quæ à cognitione dirigitur, Joan. 17. 3. Unde *Lactant.* l. 1. c. 1. *Nec ulla Religio sine sapientia suscipienda est, nec ulla sine Religione probanda sapientia.* Et l. 3. de falsa Sapi. c. 3. *Omnis sapientia hominis in hoc uno est, ut Deum cognoscat & colat*, & l. 4. c. 4. *Non potest nec Religio à sapientia separari, nec sapientia à Religione secerni, quia idem Deus est, qui & intelligi debet, quod est sapientiæ, & honorari quod est Religionis; sed sapientia præcedit; Religio autem sequitur, quia prius est Deum scire, consequens colere. Ita in duobus nominibus una vis est, quamvis diversa esse videatur; alterum enim positum est in sensu, alterum in actis, attamen similia sunt duobus rivis ex uno fonte manantibus* &c. 5. *Finis*, hominis beatitudo, quæ partim in visione Dei, partim in ejus fruitione posita est, ex qua utraque oritur assimilatio Dei, Joan. 13. 17.

Fontes Solutionum.

VII. Ut scientia quædam sit merè practica, requiritur quidem ut *objectum* sit πρακτὸν & *operabile*, sed ut sit Theoretico-practica sufficit, non ut objectum ad praxim perducatur, sed ut praxis circa illud operetur: Ita Deus non est quidem πρακτὸς, sed circa illius cultum & amorem praxis debet occupari. Deinde, licèt objectum materiale non sit πρακτὸν, tamen objectum formale, nimirum Deus quà supernaturaliter in Verbo revelatus est, partim θεωρητὸς, partim πρακτὸς dici potest, quia revelatur tum ut cognoscendus, tum ut colendus.

VIII.

VIII. τὸ *Speculativum* & *Practicum* possunt esse differentiæ discipli- QUÆST. VII.
narum inferiorum, ad quas facultas naturalis intellectus pertingere potest; Ita ut objectum non possit esse determinatum & ad contemplationem, & ad praxim simul: Sed cùm Theologia sit ordinis altioris & eminentioris, inter breves hos naturæ cancellos non cohibetur, sed potest speculativum & practicum ambitu suo facilè complecti; quomodo sensus communis eminenter continet differentias sensuum externorum, & vita rationalis vitam vegetativam & sensitivam in homine.

IX. Quum vita æterna dicitur sita in agnitione Dei, Jo. 17. 3. & felicitas in ejus visione, hoc quidem ostendit Theologiam esse etiam speculativam, utpote quæ multa objecta θεωρητὰ habeat; sed non potest inde propterea colligi esse merè speculativam, quia cognitio ista non theoretica tantùm est, sed practica, 1. Joan. 2. 5. & visio non cognitionem tantùm, sed & fruitionem ex usu Scripturæ notat. *Joan.* 17. 3. 1. *Jo.* 2. 5.

X. Disciplina potest dici *practica*, vel respectu *finis ultimi*, quia destinatur ad operationem tanquam ad finem suum, vel etiam respectu *objecti*, quia versatur circa objectum πρακτὸν, quod cadit sub voluntatem & actionem hominis. Priori sensu Theologia vocatur practica, non posteriori, quia præter materias merè practicas, habet etiam multas theoreticas quæ constituunt dogmata fidei.

XI. Licèt notitia Dei & attributorum ejus, non sit strictè practica, quatenus practicum notat id quod est regulativum alicujus operationis ut res cognita agatur; ut notitia Legis est regula obedientiæ, & actuum moraliter bonorum; est tamen practica, prout practicum dicit, id quod movet & impellit ad operationem, ut si res cognita non agitur, tamen ad actionem moralem incitet; Nam ideo Deus se nobis cognoscendum præbet, ut eum colamus; ideo potentiam suam nobis patefecit ut eam revereamur, & bonitatem ut eam amemus.

XII. Theologia consideratur vel abstractè in objecto, vel in subjecto concretè. Quamvis Theologus impius eam non transferat ad praxim, non de[s]init esse practica in se, quia abusus subjecti non evertit legitimum usum objecti.

XIII. Theologia Comprehensorum non potest dici merè Theoretica, quia beatitudo complectitur, non modò summi boni *apprehensionem* per visionem quæ est in intellectu; sed & illius *fruitionem* per amorem qui est actus voluntatis.

XIV. Theologia ita est Theoretico-Practica, ut non dicenda sit merè Practica, sed etiam Theoretica, ut mysteriorum notitia pars ejus sit essentialis. 1. Quia cognitionem veritatis Deus non minùs præcipit & urget, ac obedientiam præceptorum, Jer. 31. 34. Imò & *Jer.* 31.
vita æterna in Dei cognitione ponitur, Jo. 17. 3. Nec dicendum cum 34. *Jo.*
Schlichringio agi de cognitione voluntatis per Christum in Evangelio 17. 3.

pate-

QUÆST. VII. patefactæ, sed non de cognitione naturæ; Quia textus docet agi non tantum de voluntate, sed præcipuè de natura, ut *cognoscant te* &c. nimirum esse verum Deum, quod naturam non voluntatem notat. 2. Quia ex notitia oritur fides, ex qua pendet Religio, Rom. 10. 17. 3. Quia Symbolum Apostolicum quod juxta Socinianos continet Religionis compendium & ejus articulos, agit tantùm de credendis, non de faciendis. 4. Quia cognitio Dei ponitur pro universo cultu, Jer. 31. 34. Is. 53. 11. 1. Jo. 2. 3.

Is. 53. 11. 1. Jo. 2. 3.

XV. Theologiam tamen magis esse practicam quàm speculativam, patet ex *fine ultimo* qui est praxis; licèt enim omnia mysteria non sint regulativa operationis, sunt tamen impulsiva ad operationem; Nullum enim est tam θεωρητὸν & à praxi remotum, quin incitet ad Dei admirationem & cultum; nec Theoria salutaris est nisi ad praxim revocetur, Jo. 13. 17. 1. Cor. 13. 2. Tit. 1. 1. 1. Jo. 2. 3. 4. Tit. 2. 12.

QUÆSTIO VIII.

An Ratio humana sit principium & norma, ad quam exigi debent Religionis Christianæ & Theologiæ dogmata, quæ sunt fidei objectum? N. c. Socin.

Status Quæstionis.

I. UT Quæstionis status clariùs percipiatur, termini sunt ante omnia explicandi, & præcognita quædam præstruenda. 1. *Ratio humana* sumitur, vel *subjectivè* pro facultate animæ rationalis quâ homo intelligit & dijudicat intelligibilia sibi oblata, naturalia & supernaturâlia, divina & humana; Vel *objectivè* pro lumine naturali tum exteriùs proposito, tum interiùs menti impresso, quo ratio disponitur ad conceptus quosdam formandos & conclusiones eliciendas de Deo rebusque divinis: Illa verò iterum spectari potest bifariam, vel ut *sana* & integra ante lapsum, vel ut *corrupta* & cæca post illum. *Principium* de quo hic quæritur debet esse primum & αὐτόπιστον ex quo primò educuntur, & in quod ultimò resolvuntur omnes fidei veritates & articuli; Ut omnibus artibus sua sunt principia à quibus extructæ sunt & demonstrantur, & supra quæ non licet assurgere. *Objectum fidei* hìc intelligitur *formale*, non *præsuppositum*, id est Articuli fidei salvificæ οἰκεῖοι proprii & strictè dicti; non verò præsuppositi, qui ipsi cum Theologia naturali & cum sana ratione sunt communes, quales sunt v. g. esse Deum, Deum esse justum, sapientem, bonum, Animam esse immortalem &c.

II. In hac Controversia peccatum fuit & in excessu & in defectu: In *excessu* ab iis qui plus justo rationi tribuunt in rebus fidei, prout fit à Socinianis: In *defectu* ab iis qui non satis, ut fit ab Anabaptistis, Lutheranis

nis & Pontificiis; Nos hic adversus primos disputamus, cum aliis acturi in sequentibus. QUÆST. VIII.

III. Non quæritur, An Ratio aliquem usum obtineat in rebus Theologicis; fatemur enim multiplicem esse ejus usum, tum ad *illustrationem*, ex rebus humanis & terrenis Mysteria divina declarando; tum ad *collationem*, vetera cum novis, Versiones cum Fontibus, Doctorum placita & Conciliorum decreta cum Verbi Divini Normâ conferendo; tum ad *illationem*, consequentias nectendo; tum ad *argumentationem*, rationes ex penu suo depromendo ad propugnandam ὀρθοδοξίαν, & ἑτεροδοξίαν impugnandam: Sed quæritur tantùm, An se habeat ad modum *Principii* & *Normæ* ad cujus trutinam debeant expendi maxima religionis Mysteria; ut nihil admittendum sit quod illius palato non sapiat, quodque in ratione non fundetur, & ex ratione non eliciatur; quod negamus contra Socinianos, qui ut faciliùs Mysteria Trinitatis, Incarnationis, & Satisfactionis & alia id genus quæ in Scripturis clarissimè revelantur, rejiciant, contendunt, Rationem esse normam religionis & credendorum, & non esse credenda quæ menti impossibilia esse videantur; Ostoro. *Instit.* c. 6. *Homo non tenetur credere, quod ratio dictat falsum esse*; & Smalzius contra Frantzium; *Si rationi adversaretur religio, eo ipso religio non esset, summa enim & ipsa ratio Religio est.*

IV. Non quæritur, An Ratio sit *instrumentum quo*, vel *medium per quod* ad fidem possumus adduci; Agnoscimus enim Rationem utrumque esse posse, prius quidem semper & ubique, posterius verò quum agitur de articulis præsuppositis; Sed an sit *principium ex quo* fidei dogmata probantur, Vel *fundamentum* quo nituntur, ut falsum habendum sit in rebus fidei, quicquid lumen naturale, aut ratio humana non capit; quod negamus.

Ratio non est principium fidei. Eph. 4. 17. 18. Ro. 1. 27. 28. & 8. 7. Eph. 5. 8. 1. Cor. 2. 14. 2. Cor. 10. 3. 4.

V. Rationes sunt 1. quia Ratio hominis irregeniti circa legem cæcutit Eph. 4. 17. 18. Rom. 1. 27. 28. & 8. 7. & circa Evangelium planè cæca est & meræ tenebræ Eph. 5. 8. 1. Cor. 2. 14. quæ ideo captivanda est ut subjiciatur fidei, non efferenda ut illi imperet 2. Cor. 10. 3. 4. 2. quia mysteria fidei sunt supra sphæram rationis, ad quæ homo animalis assurgere non potest: Et ut sensus sibi judicium non assumit in illa quæ supra sensum posita sunt; Ita nec ratio in ea quæ rationem superant & supernaturalia sunt. 3. Fides non resolvitur ultimò in rationem, ut credere debeam, quia ita intelligo & capio; sed in Verbum, quia Deus in Scriptura ita loquitur. 4. Spiritus S. ad solum Verbum nos remittit Deut. 4. 1. Isa. 8. 20. Jo. 5. 39. 2. Tim. 3. 15. 16. 2. Pet. 1. 19. 5. Si ratio esset principium fidei, Primò sequeretur totam religionem esse naturalem, & naturali ratione & lumine demonstrabilem; sic confunderetur natura & gratia, revelatio naturalis & supernaturalis. Secundò rationem nuspiam esse captivandam & abnegandam, contra loca expressa Scripturæ, & eos qui acu-

QUÆST. VIII. acutiori pollent ratione, & ingenio magis subacto, posse meliùs percipere & dijudicare mysteria fidei, contra universalem experientiam, 1. Cor. 1. 19. 20 & Matt. 11. 25. 6. Ratio religionis norma esse nequit; nec quà corrupta, quia non solùm est infra fidem, sed & contra eam, Rom. 8. 7. 1. Cor. 2. 14. Matt. 16. 17. nec quà sana, quia talis in homine corrupto non datur, nec in homine integro potuisset esse norma mysteriorum supernaturalium; nec ubi nunc per Spiritum corrigitur judicandum est juxta ipsam, sed juxta principium primum quod ratio illuminata jam admittit, nimirum Scripturam.

1. Cor. 1. 19. 20. Matth. 11. 25. Matt. 16. 17.

Fontes Solutionum.

VI. Aliud est *ministerialiter* & organicè se habere; Aliud *principaliter* & despoticè: Ratio priori modo se habet respectu Theologiæ, non posteriori: Est Agar ancilla quæ subjici debet Scripturæ, non Sara domina quæ illi præficiatur; debet exigere quæ proponuntur credenda ad Scripturas Sacras, ceu normam veritatis indeclinabilem, ut quum manu & oculo ad ulnam publicam exigimus quæ metiri volumus, sed ipsa in normam credendorum constitui non potest nec debet.

VII. Aliud est *instrumentum fidei*; Aliud *fidei fundamentum*: Aliud inferre aliquid credendum; Aliud efferre quid ex dictis sit intelligendum & explicandum, non textui aliquid imponendo, sed exponendo quod involutum videbatur: *Ratio* est *instrumentum* quo utitur fidelis, sed non est fundamentum & principium quo fides nitatur; & si in variis Scripturæ locis rationis usus prædicatur, non statim fundamentum fidei statuitur, ut ex ratione tanquam normâ agere debeam; sed ministerium tantùm ejus notatur, ut fideles secundùm eam & per eam operentur ut instrumentum.

Rom. 12. 1. VIII. *Cultus rationalis* bifariam dicitur, vel *originaliter* qui est à ratione ut origine & principio; Vel *subjectivè* & *organicè* qui est in ratione tanquam in subjecto, & per rationem tanquam per instrumentum exercetur: Paulus Rom. 12. 1. Cultum rationalem quem fidelibus præscribit, non intelligit primo modo, sic enim ἐθελοθρησκείας quas alibi damnat approbaret; sed secundo pro eo qui in ratione positus est, & per rationem exercetur, id est, qui spiritualis est & internus, non carnalis & externus, per antithesim ad cultum Leviticum & Cæremonialem V. T. qui carnalis fuit in brutorum oblatione; ubi jam non bruta ampliùs Deus postulat, sed *hostias rationales & spirituales*, ut Petrus vocat 1ª c. 2. 5.

IX. Christus potest dici rationabiliter docuisse, Vel quoad doctrinæ genus, Vel quoad docendi modum: Si intelligatur primo modo, de quo hic quæritur, falsum est; imò doctrinam rationi cæcæ adversam & ignotam attulit, Matth. 16. 17. Secundus verò modus non huc pertinet, fatemur enim rationem se habere ad modum instrumenti.

X. Aliud est doctrinam ex natura haurire; Aliud doctrinam jam cognitam

gnitam aliquo modo illustrare, vel docendi occasionem ex natura arripe- QUÆST. VIII.
re: Posterius in parabolis Domini agnoscimus; Prius non item: Nec enim per parabolas mysteria sua expressè probavit, sed tantùm illustravit, ut faciliùs sub hisce emblematibus perciperentur.

XI. Alia est *veritas sententiarum*; Alia *veritas connexionum*, ut observat *Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. cap.* 32. Illa respondet judicio axiomatico, ista judicio dianoëtico: Axiomata sive sententias fidei dictat nobis in Scripturis divina revelatio; ideo ubi captum superant simpliciter credi debent propter authoritatem infallibilis istius Magistri sententiarum, cujus αὐτὸς ἔφα est in omnibus tenendum: At veritatem connexionum apprehendit recta ratio, & per se dijudicat quid ex altero sequatur.

XII. Aliud est Consequentiæ rationem deprehendere; Aliud verò ipsum Consequens: Sæpe deprehenditur consequentiæ ratio, quum nec deprehenditur antecedens, nec comprehenditur consequens, tantùm intelligitur hoc ex illo sequi; Consequens deprehendit fides sed Consequentiam Ratio: Rationis enim est deprehendere consequentiæ rationem, an sit recta & necessaria, an secus; nec inde sequitur fidem quâ consequens deprehenditur niti ratione, quia ratio hîc non argumentum, sed instrumentum est; ut quum *fides* dicitur esse *ex auditu*, auditus non est argumentum fidei sed instrumentum, quia ratio non introducit in textum sensum qui ibi non erat, sed educit per legitimam consequentiam aliquid quod in textu latebat, adeòque eo implicitè docebatur.

XIII. Licèt ratio se habeat in rebus fidei non modò per modum organi quo, sed etiam nonnunquam *medii* & argumenti ex quo Theologus arguit, quum nimirum ex proprio penu argumenta pro fide promit; sive agat pro principiis, ostendendo eorum credibilitatem iis qui eam non agnoscunt, sive agat ex principiis producendo argumenta ex natura ad conclusiones Theologicas vel probandas vel confirmandas; (unde fit ut eadem conclusio quatenus ex Scriptura probatur sit de fide, quatenus autem ex ratione demonstratur, de scientia;) Non potest inde colligi habere rationem principii & normæ, ad quam exigi debent fidei dogmata.

XIV. In *Syllogismis mixtis* ubi una propositio est de fide, altera ex ratione; ratio hac in parte non est fundamentum & norma quâ nititur conclusio, sed tantùm medium & instrumentum, cujus operâ elicitur veritas in præmissarum altera virtualiter latens: Itaque in istiusmodi syllogismis medius terminus non sumitur à ratione, sed à Scriptura; nexus verò medii cum majore extremo quum negatur ab Adversario, per rationis principia ostenditur, non ad corroborandam Medii veritatem, sed connexionis: verbi gratiâ, nego Corpus Christi gloriosum esse ubique, assumpto hoc medio à Scriptura, quòd sit corpus verum; Major verò, *Syllogismi mixti sunt de fide.*

 quod

QUÆST. VIII. quod nullum corpus sit ubique, petitur à ratione; unde in talibus argumentis conclusio emergit Theologica à medio inferente, & Logica à ratione quæ consequentiam nectit; alterâ præmissarum, quæ est de fide vim suam communicante conclusioni, eatenus ut quoad materiam & consequens solâ revelatione nitatur, licet quoad formam & consequentiæ modum pendeat à ratione.

XV. Nec hic reponi debet conclusionem sequi semper debiliorem partem, id est rationem, quæ infirmior est divinâ revelatione. Nam 1. axioma illud non ultra quantitatem & qualitatem est extendendum, ut si præmissarum una sit universalis, alia particularis, una affirmans, alia negans, conclusio debeat semper esse particularis & negans. 2. juxta plerosque conclusio sequitur debiliorum partem, dum sequitur revelationem quæ est inevidens saltem philosophicè loquendo; ubi debilior censetur & inevidentior illa propositio quæ authoritate nititur, eâ quæ nititur ratione, quia à scientifica demonstratione est remotior.

XVI. Hinc bene colligimus in istiusmodi syllogismis mixtis conclusionem esse Theologicam & de fide, quia propositio quælibet denominationem accipit à subjecto, non à prædicato suo. Cum ergo subjectum sit Theologicum, propositio est Theologica, licèt prædicatum habeatur Philosophicum, vel de lumine naturali; Unde assensus qui istiusmodi conclusionibus adhibetur, est assensus fidei potius quam scientiæ, quia assensus sequitur naturam Propositionis cui præstatur; Itaque si propositio sit Philosophica, assensum habet evidentem, ad quem mens inclinatur per lumen rationis & scientiæ; si verò sit Theologica, assensum habet fidei, ad quem inclinatur per lumen revelationis; quamvis ergo assensus conclusionis fiat ab utraque propositione, quia tamen potior est ratio propositionis quæ ex Theologia deducitur, quam ejus quæ ex Philosophia habetur, fit ut assensus ille simpliciter ad Theologiam pertinere dicatur, non autem ad Philosophiam.

XVII. Ratio vel *materialiter* sumitur pro genere doctrinæ quod petitur ex lumine rationis, vel *formaliter* pro modo eam tradendi, qui πρόποδος παιδείας vulgò vocatur; At neutro modo potest dici principium Theologiæ; Non priori, quia nec ex ratione extruitur Theologia, nec in eam resolvitur; non posteriori, quia licèt sit hoc sensu instrumentum, ut jam dictum, non potest tamen censeri principium.

XVIII. Aliud est aliquid esse *contra rationem*; Aliud *supra & præter*: Aliud à ratione everti; Aliud ab ea ignorari. Mysteria fidei sunt quidem contra rationem corruptam, & ab ea impugnantur: Sed sunt tantùm supra & præter rationem rectam, & ab ea non docentur; Sic neutro modo potest dici eorum principium.

XIX. Licèt res fidei cum ratione consentiant, nec ullum dogma

cum

cum ratione recta & illuminata pugnet; Non sequitur consentire cum ratione corrupta & cæca; Vel rationem etiam sanam esse ejus principium; Quia non solum consensus, sed dependentia facit principium, qualis est inter causam & effectum. QUÆST. VIII.

XX. Norma propria credendorum & non credendorum, non est sensus possibilitatis vel impossibilitatis, sed Verbum Dei: nec enim ea solùm possibilia Deo, quæ humanæ menti videntur potest enim facere supra id quod possumus cogitare, Eph. 3.20. Matth. 19.16. & impium esset mentis finitæ angustiis infinitam potentiam Dei circumscribere. *Eph.* 3.20. *Matth.* 19.26.

XXI. Quamvis lumen lumini non sit contrarium, & veritas naturalis & revelata sibi mutuò non repugnent: attamen ipsa veritas naturalis non est sæpe id quod dictat humana ratio, quæ sæpe hallucinatur abusu luminis naturalis & revelati: ideo veritas revelati potest adversari ratiocinationi & humanis conceptibus, licèt congruat cum veritate naturali, quam ratio sæpe non videt nec capit; ut hic distinguenda veniant prima principia naturæ per se nota, à conclusionibus & conceptibus rationis qui ex istis principiis educuntur: Illa sunt vera & certa; Isti verò obscuri, sæpe erronei & fallibiles.

XXII. Lux parva & magna possunt differre gradu, & specie, gradu quoad objectum naturale, specie quoad supernaturale: Ratio potest esse lux parva; sed in rebus civilibus & naturalibus, non supernaturalibus.

XXIII. Quamvis ratio non sit principium fidei, non sequitur Atheos non posse converti, quia modus agendi cum illis potest esse, vel Theologicus per argumenta Scripturæ insita, vel Philosophicus, ut ex rationis principiis tollantur præjudicia contra religionem Christianam ex corrupta ratione hausta.

XXIV. Perperam nobis impingitur à Lutheranis, quod rationem principium & normam demonstrationis in Controversiis statuamus, eo quòd petamus aliquando argumenta ex rationis censu, & ubiquitatem corporis Christi ex ratione impugnemus: Nam rationi tribuimus tantùm partes ministeriales & instrumentales, non principales; & si in quæstionibus mixtis utimur ratione ad aliquid probandum, habet id rationem non principii, sed medii ex quo Theologus arguit; & ista nobis non sunt argumenta primaria, sed secundaria tantùm & copiæ auxiliares: Adde quod dum Theologus argumentis utitur à ratione petitis, non tam Theologum quam Physicum agit. Quoad ubiquitatem corporis Christi rejicimus hoc dogma, & Philosophicè & Theologicè, quia absurdum est, contradicens principiis Theologiæ & Philosophiæ.

QUÆS-

QUÆSTIO IX.

An Rationi judicium aliquod competat in rebus fidei? An verò nullus omnino ejus sit usus?

Status Quæstionis.

I. DUo extrema hîc sunt vitanda; Alterum eorum qui in *excessu* peccant, nimium tribuentes Rationi, & eam pro Religionis & fidei Norma habentes; quod faciunt *Sociniani*, contra quos actum fuit Quæstione præcedenti; Alterum eorum qui in *defectu* errant, qui ne videantur statuere rationem pro Norma fidei, vel parum vel nihil rationi concedunt in qua sententia sunt non modo *Anabaptistæ*, & *Weigeliani*, sed & *Lutherani*, & *Pontificii*, qui vellent testimonium Rationis non esse audiendum, quoties judicat de Mysteriis quibusdam fidei; verbi gratiâ, quum dogma transubstantiationis vel ubiquitatis non vult admittere, quia rationis rectæ lumini repugnat: Et nobis quia usum rationis planè non repudiamus, dicam talem propterea scribunt, quasi nos ipsos constituamus Judices & Arbitros ultimos in rebus fidei, & sic pulchro prætextu orbem decipiamus, dum nos solam Scripturam judicem agnoscere gloriamur.

II. Non Quæritur de *judicio decisionis*, quo publicè determinatur controversia aliqua: Hoc nemo nostrûm Rationi tribuit; Sed vel Deo soli in Scriptura loquenti, si de summo agatur, vel Pastoribus in Ecclesia constitutis, si de subalterno quæstio sit: Sed quæritur tantùm de *judicio privatæ discretionis*, quo verum à falso discernitur, quodque rationi illustratæ rectè tribui censemus. 2. In judicio distinguendum est *subjectum* sive potentia cognoscens, à *Norma* seu lege & fundamento quo nititur intellectus, ut ex illius præscripto judicet. 3. *Norma* pro ratione Objecti judicandi, vel respicit veritatem sententiarum, vel veritatem connexionum: Sententiæ rursus, vel sunt rerum naturâ notarum, vel tantùm ex supernaturali revelatione.

III. Hoc posito; Rationi dico competere judicium discretionis in rebus fidei; tum *subjectivè*, quia intellectus solius est cognoscere & discernere res fidei; tum *Normaliter*, & quidem respectu veritatis connexionum in omnibus omnino enunciationibus, sive ex naturâ notæ sint, sive ex revelatione; Sed respectu veritatis sententiarum, tantùm in iis quæ naturaliter nota sunt, & quidem cum triplici hac cautione. 1. ne pro necessario habeatur id judicium rationis, quasi Theologia absque eo esse non possit, 2. ut Verbum Dei in quo etiam veritates istæ revelatæ sunt pro primaria semper norma habea-

habeatur, Ratio verò pro secundaria. 3. ut quum Verbum aliquid addit rei naturâ notæ, quod natura ipsa ignorat, tum de ea non ex natura aut ratione, sed ex Verbo judicetur, non quasi Verbum & ratio inter se pugnent, sed quia ratio à Verbo perficitur; At in rebus tantùm notis ex revelatione, ut in Mysterio Trinitatis, Incarnationis &c. sola Norma Verbum Dei est, ultra aut præter quam non est sapiendum. Quæst. IX.

IV. Non quæritur, An mysteria fidei sint supra Rationem, vel, An ratio illa assequi possit; Damus enim facilè esse res quæ longissimè captum non tantùm humanum, sed Angelicum superant, & ad quarum cognitionem opus fuit supernaturali revelatione: Fatemur etiam rationem non modò incapacem esse ea retegendi nisi revelarentur; non modò infirmam ad ea capienda postquam revelata sunt, sed etiam lubricam & fallibilem, quæ facilè mendacium loco veritatis, & veritatem loco mendacii sequitur, & quæ nunquam Verbo Dei ejusque mysteriis crederet, nisi Spiritus gratiâ eam illuminante: Sed quæritur, An nullus sit omnino ejus usus, & An Rationis testimonium planè repudiare debeamus, quoties de veritate vel falsitate alicujus dogmatis judicandum; quod Adversarii vellent, Nos negamus.

V. Licèt maxima sit intellectus humani cæcitas, certum tamen est reliquos adhuc esse in ipso radios aliquos luminis naturalis, & quædam principia quorum indubitata est veritas, qualia sunt, Totum majus esse sua parte, Effectum supponere causam, Esse & non esse terminos esse ἀσυστάτους &c. & nisi hoc foret, nullæ dari possent scientiæ aut artes, nec quicquam certi esset in rerum natura. 2. Principia ista non modò certa sunt in natura, sed etiam in gratia & in mysteriis fidei; tantùm enim abest ut ea destruat fides, quin contrà ea mutuatur à ratione, & iis utitur ad confirmationem dogmatum suorum. 3. Quamvis ratio & fides sint diversi ordinis, illa naturalis, hæc supernaturalis, non tamen sunt oppositæ, sed relationem habent ad se invicem & sibi subordinantur; ratio perficitur à fide, & fides supponit rationem, ut illi superstruat mysteria gratiæ.

VI. Ratio non potest nec debet ex penu suo Mysteria proponere, solum Verbum Dei hoc habet juris, & nisi inde petantur, eo ipso rejicienda sunt, Gal. 1. 8. 2. Non audienda est ratio quoties queritur se non posse capere mysteria fidei; qui enim infinitum caperetur à finito? Velle ergo rejicere mysteria, quia à ratione capi non possunt, non modò est peccâre in fidem, sed & in rationem, quæ se finitam & longè inferiorem agnoscit sublimibus istis mysteriis. 3. Non audienda est quoties sub prætextu mysteriorum fidei proprios errores vult stabilire evertendo veritatem indubitatam principiorum luminis naturalis, sive quoad res merè naturales, sive quoad merè supernaturales, sive quoad mixtas, quæ gratia mutuatur à natura ad eas ad

QUÆST. IX. usum transferendas: Hinc recta ratio talia commenta debet rejicere, utpote ἀσύστατα cum principiis indubitatis luminis naturalis.

Rationis usus probatur. VII. Rationis usum in Mysteriis fidei multiplicem esse antea visum, ad illustrationem, collationem, illationem, probationem: Et probatur insuper 1. ex 1. Cor. 10. 15. ubi Apostolus provocat ad judicium Corinthiorum, non modò Doctorum, sed & plebis. 2. ab exemplis Christi & Apostolorum ac Prophetarum, qui ubique ratiocinantur ad docenda mysteria fidei: Nec dicendum non licere ab illis qui θεόπνευστοι, ad nos argumentari qui fallibiles; quia vis ratiocinationum non nititur infallibilitate probantis, sed rei evidentiâ. 3. ex 1. Joan. 4. 1. ubi jubemur *probare spiritus*, quod non potest fieri nisi rationis beneficio. 4. Sensus testimonium non est planè rejiciendum in rebus fidei, ut postea dicetur, ergo nec rationis, quia sensus est longè inferior ratione.

1. Cor. 10. 15. — *1. Joan. 4. 1.*

Fontes Solutionum. VIII. Aliud est cognoscere sensum propositionis alicujus, Aliud cognoscere ejus veritatem; priori modo respicitur Evangelium simpliciter ut Verbum, posteriori ut Verbum divinum & infallibile: Ratio circa prius occupatur, sed fides tantùm circa posterius.

IX. Aliud est rem aliquam esse *incomprehensibilem*, quæ capi non possit; Aliud esse *incompossibilem* quæ concipi non queat: Mysteria Trinitatis, Incarnationis & Prædestinationis sunt incomprehensibilia, quorum notitiam tantùm obscuram & imperfectam habere possumus; Sed figmentum Transubstantiationis vel Ubiquitatis, concipi non potest propter repugnantiam naturalem intellectus nostri in concipienda re penitus impossibili.

X. Ratio corrupta & in concreto potest repugnare Theologiæ; sed non sana & in abstracto, quæ potest mysteria ignorare & non docere, sed non statim ea negare censenda est; ut malè colliges Medicum repugnare Jurisconsulto, quia leges non citat, sic nec Philosophus Theologo repugnat, licèt mysteria ejus non tractet, & supra se esse agnoscat.

XI. *Humana* dicuntur, vel quæ ex corruptione carnali sunt, & hoc sensu opponit Christus humana divinis Matth. 16. 17. vel quæ ex imagine Dei residua sunt, & sic non repugnant, sed subordinantur, nec lumen lumini, nec veritas veritati contradicit, quia utriusque Deus Author est.

Matth. 16. 17.

XII. Licèt rationi per Spiritum Sanctum illustratæ judicium aliquod discretionis tribuamus; non propterea nosmet ultimos Arbitros & Judices in causis fidei constituimus, vel judicium supremum & decisionis Scripturæ detrahimus; hæc enim subordinata sunt, non contraria, & sic ratio judicat semper secundùm Scripturam, tanquam normam primam & infallibilem.

XIII. Ex eo quòd Mysteria fidei captum rationis superant, sequitur quidem eam non debere adhiberi tanquam principium & fundamentum

ad

ad ostendendam veritatem sententiarum fidei; sed non sequitur eam non Quæst. IX.
posse adhiberi, ad ostendendam veritatem aut falsitatem connexionum in controversiis fidei; nam veritas connexionum in rerum natura perpetua est, & in scholis quoque illis quæ extra Ecclesiam sunt disci potest, ut *August*. non semel lib. 2. de Doctrina Christiana docet.

XIV. Quando judicium aliquod rationi in rebus fidei tribuimus, non intelligimus rationem cæcam & corruptam per peccatum, quo sensu fatemur hominem animalem non posse percipere quæ sunt Dei 1. Cor. 2. 14. 1. Cor. 2. 14.
& *φρόνημα carnis esse inimicitiam adversus Deum* Rom. 8. 7. sed loquimur Rom. 8. 7.
de ratione recta & sanata per gratiam, quo sensu *homo spiritualis dicitur omnia judicare* 1. Cor. 2. 15. & Paulus sæpe provocat ad judicium fidelium 1. Cor. 10. 15. & 11. 13. Hebr. 5. 13. 14.

XV. *Captivatio intellectus* quam Apostolus præscribit 2. Cor. 10. 5. 2. Cor. 10. 5.
non excludit omnem judicandi libertatem, sed tantùm contradicendi studium, quando se effert adversus Christum & Evangelium ipsius, non ut ratio non possit discernere, sed ut non audeat repugnare, etsi mysteria quæ proponuntur superent ejus captum, nec possit ea assequi; non vult ergo rationem prorsus tollere, quia gratia naturam non destruit sed perficit, sed tantùm vult fidei servire & ancillari, ut sit pedissequa quæ obediat non domina quæ imperet; ut subjiciatur, sed non ut penitus abjiciatur, ut fidem non fundet, pro fide tamen militet, & fidem jam fundatam amplectatur, defendat & illustret.

XVI. Aliud est negare vel impugnare aliquem Articulum fidei, quia non videtur cum ratione convenire; Aliud impugnare erroneas opiniones circa eum, & falsas Scripturæ expositiones; non quia regulæ philosophicæ eas non admittunt, sed quia Verbo Dei, cui veritas naturalis connexionum inservit, contrariæ sunt.

XVII. Licèt utamur ratione & ejus principiis in controversiis Theologicis, non sequitur fieri à nobis mixturam Philosophiæ cum Theologia, & rerum humanarum cum Divinis; quia non adhibentur tanquam fundamentum & principium fidei ex quo mysteria probamus, sed tantùm ut instrumenta cognitionis; ut quum oculo corporis, & lumine Solis videmus aliquod objectum visibile, nulla fit mixtio oculi cum Sole, quia non concurrunt eadem ratione sed diversa.

XVIII. Transitus de genere in genus tum committitur, quando, quod proprium est unius disciplinæ, assumitur ad demonstrandam conclusionem alterius disciplinæ; sed hoc nequaquam à nobis fieri solet in hoc negotio, quia non assumitur medius terminus ex Philosophia ad probandam conclusionem fidei, sed ex Scriptura. 2. principia vel axiomata quæ assumuntur ex ratione, vel ex Philosophia ad probandum aliquem articu-

Quæst. X. lum fidei, non sunt ita propria Philosophiæ, quin censeantur etiam pertinere ad Theologiam saltem naturalem, quæ præstrui debet supernaturali & revelatæ, atque ita ad Articulos fidei possunt dici spectare, si non formales, saltem præsuppositos.

QUÆSTIO X.

An Rationi humanæ judicium contradictionis in Rebus Fidei permittendum sit? Affirm.

Occasio Quæstionis. I. HÆc etiam Controversia agitatur inter Nos & Lutheranos, potissimùm Ubiquitarios, quibus quia objicere solemus opinionem eorum de πολυτοπίᾳ vel πανταχουσίᾳ Corporis Christi esse contradictoriam, regerere solent, Judicium contradictionis in articulis fidei non ad Rationem pertinere, sed ad Scripturam sacram, *Osiand. Enchiri. Calvin.* c. 1. q. 3. *Menzerus in Elencho errorum Sadeelis ad Arg.* 6. *Stegmanus* in *Photin. disp.* 2. *q.* 3. unde *Meisnerus quæst. metaph.* 3. *contra Calvin.* dicit axioma istud, *Contradictoria prorsus sunt impossibilia, quia idem esse & non esse sit ἀδύνατον*; periculosissimum esse in divinis. Ad quæstionis statum tenendum, distinguenda hìc tria sunt, ratio judicans, principium ex quo judicium formatur, & norma consequentiæ quâ judicium formatur. 1. *Ratio* hìc intelligitur non cæca & depravata per peccatum, sed restituta & illuminata à Spiritu Sancto. 2. *Principia* sunt axiomata, non naturâ nota, aut humanâ authoritate constituta, sed in Scriptura tradita. 3. *Norma* quâ dirigitur & firmatur ratio in eruenda & applicanda veritate è Scriptura, sunt regulæ bonæ consequentiæ à Deo Creaturæ rationali inditæ. Norma autem ista non est *Norma veritatis* ipsius, quæ est solum Dei Verbum & prima veritas normalis, sed *Norma* tantùm *consequentiæ*, cujus interventu certiùs cognoscitur & discernitur quid sequatur ex vero, quid non.

Status Quæstionis. II. Non quæritur, An Ratio possit assequi Mysteria fidei per se, nemo enim diffitetur plurima ex ipsis longissimè rationis captum superare; Sed, An possit cognoscere de contradictione propositionum, quæ non nisi ex naturæ & rationis legibus discerni potest. 2. Non quæritur de Judicio decisionis absoluto & illimitato, sed de Judicio discretionis, quod limitatum est & alligatum Verbo, & quod ex eo semper probandum est 1. Thes. 5. 21. 1. Joan. 4. 1. quod si non facit semper ad convictionem alienam, sufficit tamen ad propriam.

III. Sic ergo statuimus; Judicium contradictionis ad rationem pertinere,

nere, sed 1. suppositâ semper revelatione, ejusque veritate per se fide digna. 2. organicè & ministerialiter, non despoticè & autoritativè. 3. cum exigentia ad ipsam Scripturam, quæ satis seipsam interpretatur, nec extra se ullum requirit interpretem, quo ejus sensus stabiliatur. Atque ita Rationem à Spiritu Sancto illuminatam per Verbum, ex ipsomet Verbo juxta regulas bonæ & necessariæ consequentiæ posse considerare & judicare, quomodo partes doctrinæ inter se cohæreant, & quid ex illis sequatur, quid non. QUÆST. X.

IV. Rationes sunt 1. Quia Scriptura hoc judicium non semel præcipit Matt. 7. 15. & 16. 6. Col. 2. 8. 1. Thessal. 5. 21. Hebr. 5. 14. 2. Exempla Sanctorum confirmant, ut Berœensium Act. 17. 11. & Corinthiorum 1. Cor. 10. 15. 3. Finis Scripturæ docet, qui est perfectio Viri Dei in veritatis cognitione, & contradicentium convictione, 1. Tim. 3. 16. Tit. 1. 9. qui sine eo obtineri nequit. 4. Rationis usus evincit, quia ut ad eam pertinet cognitio affirmationis vel negationis propositionum, & doctrina contradictionis, ita & judicium ejus ad eam spectat, & nisi hoc statuatur, latissima aperitur porta omnis generis hæreticis & fanaticis, figmenta sua & opinionum monstra obtrudendi, nec ulla unquam vera esse poterit contradictio. *Judicium contradictionis Rationi competere probatur. Matt. 7. 15. & 16. 6. Coloss. 2. 8. 1. Thess. 5. 21. Heb. 5. 14.*

V. Licèt judicium hoc ab homine fiat subjectivè, non censendum tamen est *humanum*, quod more hominum originaliter ex ratiociniis aut affectibus humanis concipiatur, sed *Divinum*, quod ex luce & affectu Spiritus Sancti promitur, quo sensu Paulus ait 1. Cor. 2. 14. *hominem spiritualem omnia judicare*, spiritualiter scilicet ex lumine gratiæ, non rationis animalis. *Fontes Solutionum. 1. Cor. 2. 14.*

VI. Ratio non potest judicare de potentia Dei ex principiis naturalibus; Sed nihil obstat quominus de ea judicet ex Verbo, Matth. 19. 26. 2. Tim. 1. 12. Psal. 115. 3. Ita periculosum est judicium contradictionis quoad rationem excæcatam, quando ex corruptis principiis judicat; sed nos loquimur de ratione illuminata, ex Verbo pronunciante.

VII. Captivanda est ratio 2. Cor. 10. 5. quatenus se effert adversus Christum & Evangelium ejus, sed potest audiri quando illi subservit, & ex eo judicat. *2. Cor. 10. 5.*

VIII. Tenebræ ingenii humani non impediunt, quominus de veritate connexionum, & sic de contradictione sana ratio judicare possit; Damus quidem non posse judicare de veritate sententiarum, utpote quam ignorat per se, & quæ ex Lege & Testimonio petenda est; sed non inde sequitur non posse judicare de contradictione enunciationum, & opinionum ac interpretationum, quas homines formant circa ista mysteria.

IX. Ratio non tantùm judicare potest *contradictione directa* & formali, quæ constat iisdem terminis, & expressa affirmatione & negatione,

 sed

QUÆST. X. ſed etiam de *indirecta* & implicita, quæ per neceſſariam conſequentiam deducitur: Qualis hæc eſt, Chriſti Sanguis nos purgat ab omni peccato, ergo non datur Purgatorium; Chriſtus aſcendit in cœlos, ergo non eſt ubique.

X. Non neceſſe eſt ad contradictionem cognoſcendam noſſe diſtinctè res ipſas & earum eſſentiam, ſed ſufficit ut cognoſcatur veritas connexionum, ex quibus de contradictione propoſitionis facilè judicium ferri poteſt.

XI. Licèt multa contradictoria variis videantur, quæ tamen reipſa non ſunt; non ſequitur hominibus ratione bene utentibus, & rectè ſentientibus tale quid videri quod non ſit.

XII. Aliud eſt loqui de ratione ſana & regenita in abſtracto; Aliud de eadem in concreto, & prout eſt in hoc vel illo ſubjecto corrupto: Judicium damus rationi non poſteriori, ſed priori tantùm ſenſu.

XIII. Aliud eſt rationi omne judicium adimere, & ſtatuere ei abſolutè credendum non eſſe; Aliud non tantùm credenda eſſe quæ ratio novit, ſed in perfectiore ſchola ea diſcenda eſſe quæ ratio tradere & aſſequi non poteſt; Prius non dicimus, ſed poſterius.

XIV. Licèt Judicium contradictionis in rebus fidei ratione permittatur, non ſequitur intellectum humanum fieri regulam potentiæ divinæ, quaſi Deus non poſſit plura præſtare, quàm ratio humana poſſit concipere: Quia aliud eſt fieri poſſe aliquid à Deo *ſupra* naturam & conceptum humanum, quod veriſſimè dicitur Epheſ. 3. 20. Aliud verò *contra* naturam & principia luminis naturalis, quod falſiſſimum; Neque ita limitatur potentia Dei ad regulam intellectus noſtri, ſed mens noſtra judicat ex Verbo, quid juxta rei naturam à Deo conſtitutam poſſibile vel impoſſibile dicendum ſit.

XV. Ratio non poteſt judicare de potentia Dei, ut eam penitus comprehendere valeat, vel ut impoſſibilia putet quæ ſupra naturam ſunt, vel ut aliquid in Theologiam inferat ſub prætextu potentiæ divinæ, niſi antea de illo ex Verbo conſtet; multò minùs ut quum Verbum Dei aliquid certè & clarè ſtatuit, ad illud evertendum ad omnipotentiam Dei confugiat. Sed eatenus bene judicat de Potentia Dei, quum illam ad rerum naturam & Verbum ejus expendit; ut illud impoſſibile dicatur & contradictorium, non quod tale videtur huic vel illi, ſed quod tale eſt reipſa, quia repugnat naturæ rei, & veritati in Verbo revelatæ.

XVI. Aliud eſt rationem eſſe poſſe Judicem falſi, contradictorii, & repugnantis tam rationis univerſaliſſimis principiis, quàm revelationi, v. g. in materia de Tranſubſtantiatione, Ubiquitate, Adoratione creaturarum & ſim. Aliud Rationem eſſe debere Judicem, & normalem quidem veri revelati, & μυστηριώδους quod ſupra illius ſphæram quàm longiſſimè evectum eſt, quod à Deo traditum, cujus cogitationes immenſum quantum huma-

humanas transcendunt, & qui rationem vult captivam duci ad obsequium fidei 2 Cor. 10. 5. Istud negamus, sed illud asserimus. QUÆST. XI.

QUÆSTIO XI.

An aliquis sit usus testimonii sensuum in Mysteriis fidei; An penitus sit repudiandum?

Affir. pr. Neg. poster.

I. QUæstio hæc nobis movetur à Pontificiis, qui ut elevent argumentum quod petimus ad impugnandum commentum Transubstantiationis, & Præsentiæ carnalis Christi in Eucharistia & ad confirmandam veritatem substantiæ panis & vini, ex Testimonio sensuum, quia sensus nihil vident, nihil tangunt & gustant nisi panem & vinum, eò deveniunt, ut dicant non esse audiendum in Mysteriis fidei sensuum testimonium, eo quòd mysteria sint supra sensum, & fides in eo sita sit ut credamus quæ non videmus. *Status Quæstionis.*

II. Licèt Orthodoxi nolint sensus audiendos esse in omnibus Mysteriis, pertendunt tamen, suum etiam locum esse debere eorum testimonio, quum agitur de rebus sensibilibus & corporeis, quæ sunt in sphæra eorum activitatis.

III. Ad statum quæstionis, Observandum; Ut tria sunt genera rerum quæ cognosci possunt, aliæ quæ sunt *αἰσθητὰ*, aliæ *νοητὰ*, aliæ *πιστὰ*, ita tres esse facultates quæ circa illas occupantur, *sensum*, *rationem*, & *fidem*; & Sensum res sensibiles percipere, Rationem res intelligibiles, Fidem spirituales & supernaturales: Ut verò sensus non sibi arrogat judicium de rebus quæ sunt objectum rationis; Ita multò minùs rationem & sensum posse judicare de rebus fidei, sed unamquamque facultatem proprium habere objectum circa quod versatur, quæ ut confundi non debent, ita nec sibi invicem sunt opponenda.

IV. Non quæritur ergo, An sensuum testimonium sit ubique audiendum, ut nihil concedamus nisi quod sensus capere possunt; fatemur enim multa esse mysteria ad quæ ratio & multò minùs sensus non potest assurgere, qualia sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis *&c.* Sed quæritur, Quum sensus judicant de objecto proprio, neque extra sphæram suam egrediuntur, An repudiandum sit, An verò admittendum eorum testimonium; Quæritur, An fides opponatur judicio sensuum bene ordinato, illudque evertat? quod negamus.

V. Mysteria fidei alia sunt merè spiritualia & posita longissimè suprà captum nostrum, qualia sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis *&c.* alia verò quæ in rebus sensibilibus & corporeis sita sunt, sive Deus iis utatur tanquam

organis

QUAEST. XI. organis & mediis ad exequenda consilia sua, sive velit nos per illa evehere ad clariorem cognitionem sublimiorum mysteriorum, qualia sunt miracula Christi, typi & figuræ Veteris Testamenti, Sacramenta Novi; Priora sunt propriè objectum fidei nostræ, nec ullo modo cadunt sub sensus; sed quoad posteriora, in quibus res spiritualis cum corporea jungitur, res spiritualis manet semper objectum fidei, sed res corporea manet objectum sensus. Quæritur ergo; An fides utatur testimonio sensuum in rebus corporeis v. g. quum judicat de substantia panis & vini in Eucharistia, & de absentia Corporis Christi; An verò illud rejiciat?

Testimonium sensuum probatur. Luc. 24. 39. Matt. 28. 6. Act. 1. 1. Jo. 1. 1. 2. 2. Pet. 1. 17.

VI.. Testimonium sensuum non esse rejiciendum patet. 1. Exemplo Christi, qui ad probandam veritatem Corporis sui post resurrectionem, provocat ad sensus, *videte & palpate*, Luc. 24. 39. quod non fecisset omnino, si fallax & dubium esset eorum testimonium: Ita Angelus hoc argumento utitur Matt. 28. 6. *Non est hic, sed suscitatus est, videte locum ubi jacebat*, & Act. 1. Apostoli eadem probatione utuntur, dum pollicentur reditum Christi eo modo quo abiit, sic Jo. 1æ c. 1. 1. 2. & Pet. c. 1. 2æ 17. fundant præcipuam rationem veritatis & Divinitatis Evangelii super testimonium sensuum. 2. Quia Deus utitur Verbi præconio & operum contemplatione ad nos ad fidem adducendos; certum est autem ista media præsupponere non modò usum sensuum, sine quorum ministerio & Verbum & opera Dei nobis ignota essent, sed etiam fidelitatem & veritatem testimonii eorum; nam si sensus possent falli, quænam certitudo posset ingenerari in nobis, vel ex Verbo, vel ex operibus Dei? 3. Spiritus S. utitur operationibus sensuum ad describendas actiones intellectus, ut visu, auditu, gustu &c. quod fieri non posset, nisi certum esset & non lubricum sensus testimonium. 4. Fidelitas Dei non patitur ut credamus Deum voluisse illudere hominibus, amandando ad testimonium quod decipere & fallere posset.

Fontes Solutionum.

VII. Licèt sensus non sint absolutè infallibiles; non sequitur eorum testimonium nullum esse debere; quia variæ sunt conditiones quibus positis sensus non falluntur, 1a ut objectum sit in debita distantia. 2. Ut medium sit purum & immune ab omni eo quod imaginem corrumpere posset. 3. Ut organum sit legitimè dispositum. 4. Ut omnes sensus, saltem qui possunt cognoscere aliquod objectum, consulantur, & idem judicium faciant. 5. Ut sensus attentè agant & non præcipitanter, aliàs possunt decipi. 6. Ut phantasia sit libera, neque in ea vel phrenesis vel febris adsint, aliàs sæpe fieri solet, ut ea credamus videre & audire, quæ non videmus aut audimus; tamen si ad istas conditiones omnes attendimus patebit, ita concurrere omnes in testimonio circa veritatem substantiæ panis & vini in Eucharistia, ut nulla ratione fallax esse possit vel in dubium revocari.

VIII. Non potest dici facta sensibus illusio, Vel in Maria Magdalena, quæ

quæ Christum credidit esse hortulanum, Joan. 20. 15. quia decepta fuit judicii præcipitatione, quod statim correxit, quum auribus oculis succurrentibus, agnovit ex voce Servatorem esse. Vel in discipulis Emaunticis, Luc. 24.31. qui non agnoverunt Christum, quia hoc testatur cognitionem eorum fuisse imperfectam & obscuram, sed non falsam, quippe credebant verum hominem esse qui incedebat cum ipsis, sed non Christum esse putabant. Vel in Angelis sub humana forma apparentibus; Nam licèt non essent veri homines, vera tamen erant corpora & non phantasmata sub quibus apparebant, & aliquid in illis erat semper, unde discernere poterant non esse meros homines, sed aliquid esse supernaturale, qualis erat splendor ille qui eos circumdabat, ut visum in Angelo nuntiante Christi nativitatem, & vestes candidæ sub quibus apparebant Angeli testes resurrectionis Christi; unde non difficile erat sensibus & rationi rectum de illis judicium facere; Quòd si nonnulli decepti sunt, ut credibile est hoc non rarò contigisse, error fuit non à parte objecti, quod satis se prodebat, sed à parte subjecti & principii judicii sensuum.

QUÆST. XI.
Joan. 20. 15.
Luc. 24. 31.

IX. Aliud est à Deo percuti scotomate, ne videatur aliquod objectum rectè & clarè; Aliud sensus bene constitutos fallere in testimonio quod perhibent de objecto proprio & bene disposito; Prius dicitur de Sodomæis Gen. 19. 11. & Syriis militibus 2. Reg. 6. 18. qui non poterant januam Lothi invenire, & Urbem Samariæ agnoscere, sed non posterius.

Gen. 19. 11.
2. Reg. 6. 18.

X. Si Christus evasit per mediam turbam, quæ præcipitem eum agere voluit è monte, Luc. 4. 30. non propterea credendum eum Corpus suum reddidisse invisibile & imperceptibile sensibus; sed sese in turba abscondisse, ut se subduceret eorum furori, sive eos scotomate percusserit, sive eorum furorem subitò pacaverit, vel represserit, ut volunt *Ambrosius* & *Beda*.

Luc. 4. 30.

QUÆSTIO XII.

DE USU CONSEQUENTIARUM.

An Dogmata fidei & morum tantùm expresso Dei Verbo demonstranda sint, An non etiam per Consequentias ex Scriptura institutas legitimè probari possint? Aff. poster.

I. Quæstio nata est ex nova Agyrtarum & Circulatorum apud Pontificios disputandi methodo, qui ut faciliùs se expedirent ab argumentis nostris, quibus invictè ex Scriptura sententiam nostram adstruimus, & errores ipsorum confodimus; non aliam commodiorem elabendi

Status Quæstionis.

QUÆST. XII. bendi rationem se habituros arbitrati sunt, quàm si nos eò adigerent, ut dogmata nostra omnia totidem verbis in Scriptura contineri demonstraremus, rejecto omni consequentiarum usu. Primus inter Pontificios videtur hanc artem excogitasse *Perronius* Cardin. in Replica sua adversus Regem M. Britanniæ; quem secuti sunt alii plures ejusdem furfuris, *Gunterius*, *Cottonus*, *Arnoldus*, & præcipue *Veronus*, qui peculiarem etiam Methodum exinde disputandi Veronianam dictam concinnavit, quibus se adjunxerunt *Fratres Wallemburgii* in Germania, aliique lucifugæ Missionarii. Sed veteres hæretici illis jam præluxerunt, Arriani enim hoc argumento non semel usi sunt ut τὸ ὁμοούσιον expugnarent; sic Macedoniani negabant Spiritus Divinitatem, eo quòd in Scriptura nuspiam expressè dicatur Spiritum Sanctum esse Deum; vide *Greg. Nazianz. Orat.* 5. *de Theol.* Iisdem armis Apollinaristas & Monophysitas usos fuisse testatur *Maximus Monachus* in orationibus viginti, quæ vulgò, sed perperam, Athanasio tribuuntur.

II. Articulus quintus Confessionis Gallicanæ, unde videri volunt hausisse sententiam quam nobis affingunt, asserit quidem Scripturæ perfectionem, quum ait, eam *esse omnis veritatis regulam, & complecti quicquid ad gloriam Dei & salutem nostram requiritur, ut non liceat hominibus imò ne Angelis ipsis quicquam illi addere vel detrahere*; sed non statuit nihil admittendum, nisi quod totidem verbis in Scriptura legatur: imò sub finem quando additur tria Symbola à nobis admitti, Apostolicum, Nicenum, & Athanasianum, satis innuitur nos apices verborum non sectari, sed veritatem doctrinæ & cultus. Vult ergo *solum* Dei *Verbum* retineri exclusivè ad quasvis traditiones, sed non statim restringit nos ad expressum Verbum exclusivè ad consequentias.

III. Ad quæstionis intelligentiam, Observandum, aliquid in Scriptura posse dici bifariam, vel κατὰ λέξιν, vel κατὰ διάνοιαν, vel expressè & totidem verbis, vel implicitè & quoad sensum; omnia contineri dicimus in Scriptura non primo modo, sed secundo.

IV. *Consequentiæ* possunt spectari, vel *materialiter*, prout notant dogmata ipsa per consequentias educta, vel *formaliter* pro connexione ipsa terminorum, quomodo Aug. lib. 2. de Doctrina Christi. c. 31. distinguit inter *veritatem sententiarum* & *veritatem connexionum*. Rursus aliæ sunt *innatæ* & eductæ ex Scriptura, quæ virtualiter in ea continentur, aliæ *illatæ* in Scripturam & invectæ in eam. Aliæ proximæ, necessariæ, & evidentes; Aliæ remotæ, probabiles, & obscuræ; de illis hîc agitur, non de istis.

V. Solida probatio rei, vel talis est in se, vel in ordine ad hominem hunc vel illum: illa in evictione rei sita est, ista in convictione hominis; illa semper habetur in argumentatione recta per consequentias, ista non item.

VI. *Articuli fidei* qui ex Scriptura probari debent, vel sunt *positivi* & affir-

affirmativi, qui dogma aliquod credendum continent, vel *negativi* & *exclusivi*, qui errores ab hæreticis invictos rejiciunt; Illi clarè & certò ex Scripturis debent probari; quia sunt proprium objectum fidei, sed quod ad istos sufficit de ipsis in Scripturis nullam mentionem fieri, & ea tradi ex quibus facilè falsitatis convincuntur; Hinc ludibrium debent Adversarii, quum à nobis petunt ut probemus totidem verbis in Scriptura nullum esse Purgatorium, Papam non esse Caput Ecclesiæ, Missam non esse Sacrificium &c. 1. quia affirmantis est probare, non negantis. 2. ista dogmata nobis non sunt positiva, sed negativa, sufficit ergo ut doceamus ea nuspiam contineri in Scripturis, & alia haberi ex quibus facilè refutantur. Quæst. XII.

VII. Sufficientia & perfectio Scripturæ, non in eo est posita, ut omnes errores & hæreses nominatim in ea damnentur, sed tantùm ut omnia dogmata positiva clarè tradantur; nam ut rectum est index sui & obliqui, facile positâ omni veritate necessariâ, errores illi oppositi rejiciuntur.

VIII. Quæstio E. ad hosce terminos redigitur; An præter expressum Dei Verbum, Consequentiæ evidentes & necessariæ in Theologia admittendæ sint; seu An dogmata fidei & morum ex iis legitimè probari possint; affirmamus Nos, negant Adversarii; non tamen omnes. Nam *Bellarminus* nobiscum hìc facit lib. 4. de Verbo Dei c. 9. & lib. 3. de Justificatione c. 8. *Nihil est*, inquit, *de fide, nisi quod Deus per Apostolos & Prophetas revelavit, aut quod evidenter inde deducitur*, cui adstipulantur *Canus* l. 12. loc. com. c. 6. *Salmero* tom. 1. prol. 9. c. 7. *Turrecremata* lib. 4. sum. Eccl. p. 2. c. 8. & alii plures, id statuentes esse de fide, quod per necessariam & legitimam consequentiam ex Scripturis deducitur.

IX. Consequentiarum usum in rebus fidei multa probant: 1. *finis Scripturæ*, qui est διδασκαλία, ἔλεγχος, ἐπανόρθωσις, παιδεία, παράκλησις 2. Tim. 3. 16. Rom. 15. 4. qui sine illis obtineri nequit, quia nec thesis ad hypothesim transferri, nec ulla applicatio Scripturæ ad usus vel Theoreticos vel Practicos fieri unquam poterit. 2. *Natura hominis* cui mysteria Religionis concreduntur, qui non est truncus aut brutum, sed creatura rationalis, quæ proinde, cùm ratiocinationis sit capax, debet Scripturas scrutari, Joan. 5. 39. & non in cortice verborum hærere, sed ad medullam ipsam & sensum penetrare, ut ex iis quæ legit, aliqua etiam quæ non legit intelligat, ut bene notat *Aug. lib. 3. contr. Maxi.* c. 3. 3. *Sapientia Dei*; Nam ut qui sapit quando loquitur, vult ut omne illud dictum à se intelligatur, quod ex verbis legitimè elici potest: Ita cùm sapientissimus sit, qui prævidit quicquid ex Verbo deduci potuit, ita loquutus est, ut voluerit pro Verbo suo haberi quod ex dictis legitimè colligitur. 4. *Praxis hæreticorum*, qui ut meliùs adversus Orthodoxos errores suos tuerentur, consequentiarum usum omnino repudiabant, ut Ariani τὸ ὁμοούσιον negabant, eo quòd αὐτολεξεὶ non contine-

Consequentiarum usus probatur à fine Scripturæ.

Naturâ hominis.

Sapientiâ Dei.

Praxi Hæreticorum.

QUÆST. XII. tineretur in Scripturis; unde *syllabarum aucupes* dicti sunt Basilio; & Nazianz. orat. 37. Pneumatomachum simili fraude utentem vocat alphabetarium sophistam, & συκοφάντην τῶν ὀνομάτων. 5. *Pontificiorum usus*, qui pleraque sua dogmata de primatu & infallibilitate Papæ, de Transubstantiatione, de Purgatorio, & sim. per consequentias probare solent. 6. *Exemplum Christi & Apostolorum*, qui passim usi leguntur consequentiis: Ut quum Christus ex formula fœderis contra Sadducæos probat resurrectionem mortuorum Matth. 22. cùm tamen nihil expresse hìc de resurrectione habeatur: Et quum Apostoli Jesum Nazarenum probant esse verum Messiam in V. T. promissum, cùm tamen de eo nihil αὐτολεξεὶ legatur. Nec juvat excipere Christi & Apostolorum authoritatem esse infallibilem; ideo consequentias etiam indubitatæ veritatis esse, nostras verò tales non esse: Nam licèt in se ab authoritate dicentis infallibiles sint Consequentiæ Christi; tamen vim suam non habebant apud Sadducæos ab authoritate dicentis, quam non agnoscebant, sed à natura dictorum; aliàs qui Christus illa ipsa probatione obstruxisset os hostibus suis, qui authoritatem ejus non agnoscebant?

Pontificiorum usu.

Exemplo Christi & Apostolorum.

X. Licèt illationes Christi quoad nos transeant eo ipso in Verbum Dei, quia à Christo proficiscuntur, & objectum fidei reddantur de jure, tamen falsum eas pro tali habitas à Sadducæis Christi hostibus de facto quà tales, imò ideo tantùm admissæ sunt, quia habebant fundamentum in dicto Mosis à Christo allegato. Itaque ut tales ab illis cognoscebantur, ut ratio habita fuerit dictorum, non dicentis.

Fontes Solutionum.

2. Cor. 10. 4.

XI. Λογισμοὶ adversus quos arma militiæ nostræ diriguntur de quibus 2. Cor. 10. 4. non sunt quævis ratiocinationes, sed ut ibidem ait λογισμοὶ ἐπαιρόμενοι κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, *oppugnantes* scilicet non ancillantes, quæ opponuntur Evangelio non quæ illi subserviunt; illæ meritò destruendæ sunt, quia ἀσύστατοι cum fide; sed non pariter legitimæ ratiocinationes, quæ subjiciuntur revelationi, & ad illam explicandam & applicandam rectè usurpantur.

XII. Aliud est *fundamentum* quo res aliqua nititur; Aliud *instrumentum* quo utimur ad rei istius cognitionem. Quod habet fundamentum fallibile non potest esse infallibile, quia effectus non potest esse nobilior toto genere causâ suâ: sed ratio hìc non est fundamentum, sed instrumentum.

XIII. Licèt intellectus qui elicit consequentias sit fallibilis; non sequitur consequentias esse falsas & incertas. 1. quia aliud est fallere posse, aliud actu fallere; Aliud fallere aliquando; Aliud fallere semper: Potentia quæ est per se & semper fallibilis in omnibus operationibus, non potest fundare certitudinem infallibilem, sed intellectus talis non est, quia fallibilis est non per se, sed per accidens, nec in omnibus, sed in quibusdam tantùm; aliàs si universaliter procederet argumentum, & si quia ratio aliquando fallitur,

nulla

nulla illi adhibenda esset fides; sequeretur omnem revera notitiam & certitudinem tolli de mundo, & introduci Pyrrhonismum & ἀκαταληψίαν; sic tolleretur omnis certitudo sensus, quia aliquando fallit, quod absurdissimum esse quivis facilè intelligit; nam fallibilitatis potentia non necessariò conjuncta est cum actu, imò caveri potest ne exeat in actum adhibitis legitimis mediis: Ut ergo liberandi sunt sensus ab impedimentis, quibus eorum certitudo inhibetur, quæ vel in objecto, vel in medio, vel in organo deprehenduntur; ita liberandus est intellectus à præjudiciis rationem rectam impedientibus, & tunc non errabit, hìc autem loquimur de intellectu sano & bene constituto. QUÆST. XII.

XIV. Aliud est Consequentiæ rationem deprehendere, Aliud verò ipsum Consequens. Consequens deprehendit fides, Consequentiam Ratio; Nec tamen inde sequitur fidem quâ consequens creditur, niti ratione, quia hic ratio non est argumentum propter quod credo, sed instrumentum quo credo, instrumentum autem non introducit in Textum quod ibi non erat, sed educit per legitimam consequentiam quod antea ibi latebat; Unde conclusio emergit Theologica à medio inferente, Logica verò à ratione sive instrumento eliciente consequentias; & Consequentia quoad τὸ *materiale* fundatur in Verbo, quoad *formale* in Ratione.

XV. Licèt Ratio concurrat ad eliciendas consequentias, non sequitur fidem ratione stabiliri; ut nec, quamvis fides sit ex auditu, sequitur sensum esse fidei fundamentum: fides utitur ratione, non eâ nititur, utitur tanquam instrumento applicationis & modo cognoscendi, non verò eâ nititur ut fundamento & regulâ credendorum.

XVI. Syllogismi mixti, in quibus altera præmissarum est luminis naturalis, altera revelati, non desinunt esse de fide: 1. quia propositio quælibet denominationem accipit à subjecto non à prædicato. 2. propositio quæ est luminis revelati virtualiter continet id quod petitur à lumine naturali ad sui probationem, atque adeò vim suam illi communicat. 3. ad probandam fidei conclusionem medius terminus desumitur non à natura, sed à Scriptura; sed ubi nexus medii cum majore extremo negatur ab Adversario, succurritur per rationis principia, non ad probandam medii veritatem, sed nexus, v.g. nego panem fieri in Cœna Corpus Christi, assumpto hoc medio, quia habet accidentia panis; Si verò negatur connexio medii cum majore extremo; scilicet id quod habet accidentia panis, esse verum panem, probanda est ex ratione, quia formaliter non extat in Scriptura, sed tantùm virtualiter.

XVII. Tantùm abest ut ministerium rationis fidem dubiam faciat, ut potiùs cognitionem & certitudinem ejus plurimùm adjuvet, & stabiliat: Distingue modò rationem in abstracto, & in concreto, rationem illuminatam in homine fideli, vel cæcam in irregenito: Verum est rationem cæcam

QUÆST. XII. & falsam dubiam fidem facere ; sed negatur de ratione sana & illustrata.

XVIII. Licèt Theologus perfectiorem notitiam habeat consequentiarum, Non obstat tamen quominus idiota idipsum possit pro modulo suo, quamvis ignoret Logicam & Metaphysicam, quia sufficit illi lumen rationis, & Logica naturalis ad discernendas consequentias naturales.

XIX. In hoc argumentationis genere, ubi aliquid per consequentiam elicitur, requiritur, 1° ut altera præmissarum, vel utraque immediatè vel mediatè, verbis propriis vel figuratis in Scriptura contineatur. 2° ut consequentia seu illatio sit necessaria & evidens, necessaria non solùm necessitate formæ, sed etiam materiæ sive consequentis, ut quum ex antecedente consequens, ex genere species, ex causa effectum deducitur. 3° ut sit evidens propter assensum, ut propter evidentiam illationis non minùs conclusionibus quàm præmissis assentiamur.

XX. Aliud est loqui de ratiocinationibus extractis ex Scriptura & secundùm eam, & quæ subordinantur revelationi & in eam resolvuntur ; Aliud de iis quæ illi opponuntur. Non sequitur, licèt hæretici utantur istis ad errores suos confirmandos, illas non esse admittendas; nam propter rei abusum, ejus usus legitimus tolli non debet.

XXI. Usus consequentiarum non est alienus à simplicitate discipulorum Christi; nam oves Christi etsi simplices esse debent, non debent tamen esse brutæ, sed rationales; nec si unam Christi audire debemus vocem, continuò impeditur ratiocinationum usus, modò adhibeatur cum temperamento legitimo ; imò quia Christi vox est audienda, scrutandæ sunt Scripturæ, & vox peregrina à voce Christi discernenda, quod sine rationis usu fieri nequit. Ita tantùm abest ut ratiocinationibus per consequentias è Scriptura deductis recedatur à Scriptura, vel illi aliquid addatur, ut ea duntaxat quæ sunt in Scriptura eruantur & ad usum reducantur.

XXII. Licèt Scriptura dicatur perfecta in genere fundamenti credendorum & faciendorum, quatenus omnia dogmata continet & præcepta morum, quæ necessaria sunt ad salutem ; hoc non obstat quominus & explicatione & applicatione opus habeat ; ut regula perfecta est, & tamen ejus applicatione opus est; nec ista applicatio intercedit perfectioni regulæ, sed potiùs eam probat & declarat.

XXIII. *Ματαιολογία* seu *vaniloquentia*, quam proscribit Apostolus 1. Tim. 1. 6. non est ratiocinatio sana per consequentias ex Scriptura; sed est curiosa & anxia de rebus vanis dissertatio, quas vocat v. 4. *μύθους καὶ γενεαλογίας ἀπεράντους*, quales erant non modò Gentilium fabulæ de Diis suis & *θεογονία*, sed & Judæorum deliria de Lilith, Behemoth, Leviathan, & aliis idgenus Talmudicis nugis febrilibus. *1. Tim. 1. 6.*

XXIV. Abusus ratiocinationum non est confundendus cum earum usus,

usus, nec res considerata in abstracto in se damnanda, ob perversam ejus applicationem in concreto: Sic multi falluntur in objectis variis dignoscendis per visum, nec ob id tamen dicendum incerta omnia esse quæ sensibus istis apprehenduntur. Ita si peccant illi, qui consequentiis utuntur ad firmanda falsa Transubstantiationis vel Consubstantiationis dogmata, quia sunt violentæ & illegitimæ, non continuò damnari debent illi qui legitimè iis utuntur; aliàs sequeretur damnandum etiam esse Scripturæ ipsius usum, quia multi hæretici eâ abutuntur. Quæst. XII.

XXV. Aliud est aliquem audire, ut *artificem dogmatum*, sic Moses, Prophetæ, & Christus soli audiendi, & quoad res traditas, & quoad modum tradendi; Aliud audire, ut *artificem instrumentorum* dogmatibus explicandis, & applicandis idoneorum, sic homines consequentiis utentes possunt audiri.

XXVI. Alia sunt *principia dogmatum* & Veritatis sententiarum, Alia sunt *principa veritatis eductionum*; Illa ducuntur ex Scriptura, Ista ex ratione, & quia Veritas sententiarum potissima est, spectatur potissimùm in argumentis, & ex ista judicium fieri debet de conclusione; Unde conclusio argumenti Theologica erit, quia principium dogmatum tale est, *Ratio* verò non est *principium rei*, sed *cognitionis rei*, Nec tam principium, quàm instrumentum quo cognoscitur id quod probatur.

XXVII. Consequentia est *opus rationis*, quatenus consideratur *formaliter* & organicè, quia per rationem elicitur, sed non ut *originaliter* & *materialiter* spectatur, pro doctrina per consequentiam elicita. Ita Consequentiæ non sunt de fide ex parte *organi*, quo eliciuntur, non enim credo, quia sic ratiocinor, sed quia hoc dicit Verbum Dei; sunt tamen de fide ex parte *principii*, ex quo eliciuntur; quales enim sunt præmissæ, tales conclusiones inde deductæ.

XXVIII. Aliquid censetur profectum à Spiritu Sancto, vel mediatè & in ramis, quod nempe ex Scriptura elicitur ministerio ratiocinationis, vel immediatè & in radice, quod totidem verbis in illa continetur, priori modo consequentiæ sunt à Spiritu Sancto, non posteriori.

XXIX. Licèt pro Reformatorum doctrina non sit habendum, quod ex ipsorum Confessionibus quomodocunque elicitur, & illis imputatur; nec pro sententia Lutheranorum statim quod ex eorum dogmate colligitur; non sequitur non posse haberi pro Dei Verbo, quod ex eo legitimè & evidenter elicitur, quia non est par ratio; Spiritus enim Sanctus, qui τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ scrutatur 1.Cor.2.10. ut omniscius potuit prævidere & intendere quicquid ex dictis suis erui ritè poterat; sed homines, qui nec sunt omniscii nec infallibiles, scire non potuerunt quid ex dictis suis in posterum erui posset.

XXX. Quum Petrus negat Scripturam esse privatæ interpretationis 2.Pet.1.20.

QUÆST. XII. c. 1. 2 & 20. non intelligit *privatam subjectivè*, quæ à privato aliquo potest legitimè ex Scripturæ collatione erui; aliàs non juberet Spiritus Sanctus legere & scrutari Scripturas, & spiritualia cum spiritualibus conferre 1. Cor. 2. 13. prophetare ad analogiam fidei, Rom. 12. 6. & applicare eas ad convictionem & correctionem &c. 2. Tim. 3. 15. Sed intelligitur interpretatio *privata originaliter*, & ut habet textus *ἰδίας ἐπιλύσεως*, id est propria & singularis, quæ ex cujusque cerebro & arbitrio oritur, & quam non suppeditant Scripturæ verba eorumque collatio, quale est jus quod sibi tribuit Papa Scripturam pro libitu interpretandi secundùm spiritum illum infallibilem, quem sibi proprium & privatum facit.

XXXI. Ut Scriptura per Scripturam exponatur, sufficit ut Scriptura in circumstantiis, antecedentibus, consequentibus, parallelis, scopo &c. fundamenta & rationes Interpreti suppeditet, quibus ille genuinum Scripturæ sensum eliciat, aliisque ad conscientiam eorum demonstret: Sed non necesse est ut Scripturæ ullibi dicant locum istum per alterum esse explicandum, & ut in Scriptura legatur expressè consequentia & interpretatio quam propono; ut quum Jurisconsultus legem cum lege conferens, & unam ex altera explicans, dicit Imperatorem & Legislatorem seipsum interpretari, non opus est ut Imperator alicubi dicat expressè hanc Legem per illam, & hæc verba ex istis esse exponenda.

XXXII. Licèt Scriptura non judicet de bonitate consequentiæ quoad veritatem connexionis, quia hoc pendet à ministerio rationis, non desinit esse sola Judex controversiarum fidei quoad veritatem sententiarum; ut Lex non desinit esse Judex litium quæ oriuntur in Republica, licèt non dicat consequentias, quæ ex ipsa deducuntur ad hunc absolvendum & ad istum damnandum, bonas esse & bene formatas: Nec unquam auditum principia disciplinarum realium judicare de bonitate consequentiarum quæ inde formantur, quamvis ex illis controversiæ dijudicentur, Physicæ ex Physicis, Ethicæ ex Ethicis.

XXXIII. Ut auditus non facit sonum, & visus non facit lumen, quod videndo percipit; Ita nec intellectus facit objectum suum seu veritatem & Verbum Dei quod ratiocinando intelligit, sed supponit pariter: Sed ut intellectus ratiocinando facit ut veritas seu Verbum Dei sit conclusum; ita visus & auditus videndo & audiendo faciunt ut lumen sit visum, & sonus sit auditus.

XXXIV. Licèt id sit perspicuum & evidens, quod à nemine negatur, & quod ab omnibus statim comprehenditur; non sequitur non esse perspicuum, quod ab omnibus statim non capitur, nam sæpe multis multa sunt obscura, quæ iisdem potuissent & debuissent esse maximè perspicua, vel quia non adhibent debitam attentionem, vel quia præjudicis excæcati sunt. Quando dicimus consequentias nostras evidentes esse, non eo sensu intelligimus,

gimus, quasi à nemine negentur, & à quovis facilè capiantur sine ulla attentione & examine; sed intelligimus evidentes esse diligenter attendentibus, & debito modo considerantibus, vel tales, ut si quis eas non videat bonam conscientiam habere nequeat. QUÆST. XIII.

XXXV. Si per τὸ *formaliter revelatum* intelligatur id quod expresse legitur in Verbo Dei, certum est consequentias non posse dici formaliter revelatas: Sed si intelligatur illud quod vel totidem verbis, vel æquivalentibus, vel per evidentem & necessariam consequentiam elicitur, non potest negari esse formaliter revelatas, ideoque bene dici objectum formale fidei.

QUÆSTIO XIII.

An aliquis sit Philosophiæ in Theologia Usus? Affirm.

I. PEccatur hac in parte in *Excessu* & in *Defectu*. In *Excessu*, ab iis qui Philosophiam cum Theologia confundunt: quod faciebant olim *Pseudapostoli*, qui dogmata varia Philosophica malè sana doctrinæ Christianæ immiscebant, qui propterea arguuntur ab Apostolo. Colos. 2. 8. *Patres* nonnulli, qui ex Philosophis egressi, nonnullas eorum sententias erroneas retinuerunt, & dogmatum Philosophicorum & Theologicorum mixturâ Gentiles ad Christianismum adducere tentarunt, ut *Justin. Martyr*, *Origenes*, *Clemens Alexandrinus*. Et *Scholastici*, quorum doctrina magis est Philosophica quàm Theologica, quæ magis nititur rationibus Aristotelis & aliorum Philosophorum, quàm testimoniis Prophetarum & Apostolorum. In eundem lapidem impingunt hodie *Sociniani*, qui Philosophiam in arce collocant, ut fidei principium & Scripturæ interpretem, quod imprimis urget *Paradoxus Exercitator* in impio tractatu non ita pridem edito, de *Philosophia Scripturæ interprete*. In *Defectu* peccant qui Philosophiam Theologiæ contrariam censent, ideoque à Theologia penitus eliminandam, non modò, ut inutilem, sed etiam ut noxiam, quod superioribus seculis *Fanatici* & *Enthusiastæ* statuebant, & hodie *Anabaptistæ* & *Weigeliani* retinent, qui Philosophiæ & liberalibus artibus bellum ex professo videntur indixisse.

In Excessu peccarunt Pseudapostoli. *Patres nonnulli.* *Col. 2. 8.* *Scholastici.* *Sociniani.* *In Defectu.* *Fanatici, Anabaptistæ, Weigeliani.*

II. Orthodoxi medium tenent: non confundunt Theologiam cum sana Philosophia tanquam partes totius, nec opponunt ut contrarias, sed subordinant & componunt ut subordinatas, quæ non repugnent sibi, sed subserviant, quod Philo Judæus, & ex eo Patres apposite declararunt per allegoriam Saræ & Agaræ, Dominæ & Servæ, ut Theologia dominetur Philosophiæ, & hæc ei ancilletur & subserviat. Fatentur varium & multipli-

Orthodoxi medium tenent. *Et Usum ab abusu distinguunt.*

QUÆST. XIII. tiplicem ejus esse in Theologia *usum*, sed qui à multiplici ejus *abusu* sit accuratè discernendus.

III. Quamvis non quicquid verum est ratione demonstrari queat, cùm multò latius pateant veritatis quàm rationis fines; nullum tamen mendacium ullo veræ rationis patrocinio contra veritatem niti potest; nec veritas à veritate potest aboleri, quamvis una alteram transcendat & superet; quia quæcunque illa sit, sive *infra rationem*, quæ sensu, sive *juxta rationem*, quæ intellectu, sive *supra rationem*, quæ fide percipitur; non aliunde quàm à veritatis parente Deo est profecta. Ita gratia non destruit naturam, sed perficit, nec revelatio supernaturalis naturalem abrogat, sed repurgat.

IV. *Philosophia* vel *proprie* sumitur & in *abstracto* pro rerum divinarum & humanarum cognitione, quatenus luce naturæ cognosci possunt; vel *improprie* & in *concreto* pro sylloge variarum opinionum inter se pugnantium, quas diversarum Sectarum Philosophi tenuerunt. Posteriori hoc sensu fatemur multos errores continere & nullum usum ejus esse, sed maximum *Coloss.* 2.8. abusum, & sic eam damnat Paulus Coloss. 2. 8. sed priori non potest negari multiplices ejus esse usus. Nos generales tantùm obiter indicamus.

Usus Philosophiæ. V. Primò ut sit medium tum convincendorum, tum ad fidem Christianam præparandorum Gentilium, unde *Clem. Alex.* stro. 1. dicit eam προκατασκευάζειν τὴν ὁδὸν τῇ βασιλικωτάτῃ διδασκαλίᾳ, ut patet ex concionibus Paulinis Act. 14. & 17. & ex Scriptis Patrum contra Gentiles; quò pertinet Juliani Apostatæ vox, quum videret Gentilium errores profligari à Christianis Philosophiæ & humaniorum literarum subsidio, τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἁλισκόμεθα *nostris ipsorum alis capimur*. Ita Deus vult ut quicquid veri latet in scientiis inferioribus ad Theologiam applicemus, & Ethnicis ut malæ fidei possessoribus eripiendo, Christo qui veritas est asseramus & vendicemus, ad Templi mystici ædificium, ut olim tabernaculum auro Ægyptio exornavit Moses, & Sidoniorum & Tyriorum operâ in extruendo Templo usus est Salomo. 2. Ut sit testimonium consensus in rebus naturâ notis, quo sic ex gemina revelatione veritas & certitudo ipsarum magis confirmetur. 3. Ut sit organum clarè res percipiendi, & rectè de iis disserendi, judicando de vero & falso, consequente & inconsequente juxta regulas bonæ & necessariæ consequentiæ, naturæ rationali à Deo impressas, præeunte Verbi Divini luce, de quo actum suprà Quæst. X. Quamvis enim Ratio Religionis principia sumat à lumine fidei, tamen hoc lumine præeunte ex hisce principiis debet judicare, quomodo partes doctrinæ cœlestis inter se cohæreant & se mutuò stabiliant, quid cum illis consentaneum, quid ab illis sit dissentaneum. 4. Ut animus excolatur & præparetur in disciplinis inferioribus, ad tractationem & susceptionem scientiæ altioris. Quod ita tamen sobriè præstandum, ne nimius Philosophiæ nos capiat amor, ut eam

sem-

ſemper ancillæ loco habeamus, non Dominæ, juxta illud *Clemen. Alex.* QUÆST. XIII.
Philoſophia Theologiæ ſe ſubmittat, ut Agar Saræ, patiatur ſe admoneri & corrigi; ſin minus pareat, ejice ancillam.

VI. Sed multiplex etiam abuſus ejus poteſt obſervari. 1. Quum ea quæ Philoſophia de rebus ſibi ſubjectis & in ordine inferiori verè pronunciat, ad myſteria Theologiæ transferuntur; v. g. ex nihilo nihil fieri, à privatione ad habitum non dari regreſſum, Virginem non eſſe matrem, &c. quia fit μετάβασις εἰς ἄλλο γένος, & quod Philoſophia tradit de regno ſuo, & de cauſis naturalibus intelligendum eſt, non de regno gratiæ & in ordine ſupernaturali. Peccant E. qui hinc argutantur contra Creationem mundi, Incarnationem, & Reſurrectionem mortuorum, quia hæc Scriptura fieri docet, non per virtutem cauſarum naturalium, ſed per omnipotentiam Dei. 2. Quum prætextu Philoſophiæ, falſa placita Philoſophorum aſſumuntur, & ex illis errores in Theologia extruuntur vel defenduntur, qualis eſt opinio Ariſtotelis de æternitate mundi, Platonis de Igne purgatorio, Stoicorum de fatali rerum neceſſitate &c. At Errores Philoſophorum non ſunt decreta Philoſophiæ, ut errata Artificum non ſunt imputanda ipſi arti. *Philoſophia*, inquit Clem. Stro. 1. *non eſt dicenda Stoica, nec Platonica, aut Epicurea, aut Ariſtotelica, ſed quæcunque ab his ſectis rectè dicta ſunt hoc totum ſelectum dicendum eſt Philoſophia.* 3. Quum Philoſophia circa articulos fidei magiſterium ſibi aſſumit, non contenta miniſterio, quod factum à Scholaſticis qui Ariſtotelem in throno collocarunt, & à Socinianis qui myſteria Trinitatis, Incarnationis, &c. nolunt admittere, quia Philoſophiæ principiis non videntur congruere. 4. Quum novi termini & phraſes è Philoſophia in Theologiam inferuntur citra neceſſitatem, ſub quibus nova ſæpe & pericuLoſa latent dogmata.

Et abuſus

VII. Aliud eſt à Philoſophia negari; Aliud ab eâ non doceri: Non negamus varia myſteria Theologica non doceri in Philoſophia; ſed non ſequitur ea negari ab ipſa, quia limites ſcientiarum non ſunt confundendi; Ut Geometrica non tractat Medicus, nec Phyſica Juriſconſultus. Ita intra terminos ſuos contineri debet Philoſophia, nec falcem in alienam meſſem immittere; licèt ergo nihil de Trinitate & Incarnatione tradat, non propterea illa myſteria negare cenſenda eſt.

Fontes Solutionum.

VIII. Paulus Col. 2. 8. veram Philoſophiam in ſe ſpectatam non damnat, ſed vanam & falſam, quæ erat in Philoſophis illius ævi, à quibus doctrina Evangelii corrumpebatur, qualis ſemper reperitur in concreto, quum fertur extra proprios limites, & judicium ſibi ſumit de rebus ſupernaturalibus & divinis, quò reſpiciunt iſta *Prudentii* lib. 2. *contr. Symma.* *Col. 2. 8.*

Quippe minor natura aciem ſi intendere tentet
Acriùs, ac penetrare Dei decreta ſupremi,

QUÆST. XIII.

Quis dubitet victo fragilem lassescere visu,
Vimque fatigatæ mentis sub pectore parvo
Turbari, invalidisque hebetem succumbere curis?
Sed facilis fidei via &c.

Talem autem Philosophiam Paulum intelligere patet 1. ex descriptione addita, quia eam vocat *κενὴν ἀπάτην vanam deceptionem.* 2. ab exemplo de *Angelorum cultu* v. 18. qui veræ Philosophiæ dogma non est, sed carcinoma. 3. à pari, quia Paulus damnat πιθανολογίαν v. 4. non omnem, siquidem & ipse eâ usus legitur non semel, sed παραλογίζεσθαι; Ita non damnat omnem Philosophiam, sed tantum malè sanam & deceptricem, qualem scilicet Pseudapostoli invehere conabantur, ut sic à simplicitate & veritate Evangelii fideles abducerent, dum sub prætextu arcanæ cujusdam sapientiæ obtrudere satagebant Colossensibus novas & erroneas doctrinas de cultu Angelorum, ex Platonicorum lacunis fortè traductas; vel παραλογισμοῖς & sophismatibus studebant Cæremoniarum legalium, & Traditionum humanarum usum & necessitatem commendare, & sic paulatim à Christo ad Mosem eos reducere.

Rom. 1. 21. 22. IX. Apostolus Rom. 1. 21. 22. non damnat veram Philosophiam, sed tantùm abusum ejus; nec loquitur de Philosophia, sed de Philosophis, qui inani sapientiæ suæ opinione turgidi, vani fiebant in ratiociniis suis. Ita quum disputat Act. 17. Athenis contra Stoicos & Epicureos, non rejicit propterea Philosophiam in se, sed dogmata tantùm illorum Philosophorum, qui fidem unius veri Dei & Jesu Christi, & resurrectionem mortuorum oppugnabant.

X. Absurde ex eo quòd Deus est Philosophiæ & rationis naturalis author, infertur quòd hæc Scripturæ sit interpres. Illius enim Deus est author per naturalem φανέρωσιν, in statu hominis corrupto, quantum ad veritates naturâ adhuc notas: Hujus verò per gratiosam ἀποκάλυψιν in statu restituendo per gratiam, quantum ad mysteria rationi inaccessa. Nec quia Deus author est Philosophiæ eo ipso statim author est interpretationum, quas elicit hic & ille Philosophus.

XI. Si aliquando Patres duriùs contra Philosophiam loquuti sunt, ut *Tertull.* contra Hermoge. c.8. dum ait *Philosophos esse Hæreticorum Patriarchas.* & de Præscript. adv. hæret. c. 7. *Quid Athenis & Jerosolymis, quid Academiæ & Ecclesiæ, quid Hæreticis & Christianis? nostra institutio de porticu Solomonis est, non Zenonis: viderint qui Stoicum & Platonicum & Dialecticum Christianum attulerunt. Nobis curiositate opus non est post Jesum Christum, nec inquisitione post Evangelium* &c. Cypri. li. 4. epist. 2. Lactant. li. 3. c. 13. & alii, non veram damnant Philosophiam intra terminos manentem, sed falsam & temerariam, quæ immiscere se audet rebus supra captum suum, & Philosophos illius temporis, qui fidei Christianæ hostes erant acerrimi.

XII.

XII. Licèt Apostoli sine subsidio Philosophiæ Theologiam docuerint; non sequitur & nos hoc posse; quia ab extraordinaria & immediata Dei institutione, quæ necessaria erat primis illis nascentis Ecclesiæ primordiis, ad ordinariam & mediatam, quæ fit studio & subsidio disciplinarum inferiorum, non valet consequentia. QUÆST. XIII.

XIII. Licèt Theologia multa tradat, quæ ignorat Philosophia; non sequitur aliquid falsum esse in Philosophia, quod Theologicè verum est, quia verum vero non repugnat, nec lumen lumini contrarium est; sed cavendum ne veritates Philosophicæ ultra sphæram suam & vires ordinarias naturæ extendantur, ad ea quæ sunt supernaturalis revelationis aut potentiæ, & physica cum hyperphysicis, humana cum divinis confundantur; v. g. in Philosophia verum est, Virginem non parere, Corpus grave deorsum ferri, Ignem urere admotâ materiâ, Ex nihilo nihil fieri *&c.* quibus contrarium Theologia statuit; Sed non sibi propterea adversantur, quia κατ' ἄλλο ϗ ἄλλο ista dicuntur. In Philosophia negantur secundùm leges naturæ; in Theologia verò affirmantur respectu omnipotentiæ divinæ, & supernaturaliter.

XIV. Quamvis Philosopho concedi posset, ad tutiorem rerum naturæ indagationem, ut à dubitatione incipiat; perperam tamen hoc ad res Theologicas & fidei traheretur, quæ certis & indubitatis nituntur principiis & veritatibus per se notis, de quibus dubitare est nefas ut de Dei existentia, nisi velimus conscientiam exuere, & dependentiam moralem à Creatore, quæ sine crimine excuti non potest vel ad momentum ejerare; atque adeò ἐποχὴν Academicam in Religionem invehere, & *Theologiam* totam *Scepticam* reddere.

QUÆSTIO XIV.

De Articulis & Erroribus Fundamentalibus.

An dentur loci quidam Theologici fundamentales, Alii non: & quomodo inter se dignosci possint?

I. QUæstio de *Articulis fundamentalibus* gravis est & ardua, quæ à variis movetur, & circa quam peccatum est diversimodè, tum in defectu, tum in excessu 1. In *defectu* peccant *Sociniani*, qui fundamentalia paucissima admittunt, & non nisi Practica, Theoreticis fermè sepositis, ut ita facilem esse dissidiorum de Religione compositionem doceant, utpote quæ versentur potiùs circa conclusiones Theologicas, & dogmata Scholarum, quàm circa fundamentales fidei articulos, qui & pauci sint numero, & utrinque ferè confessi. Hoc prætextu præcipua fidei dogmata removent à fundamentalibus, ut dogma de Spiritu *In Defectu peccant Sociniani.*

QUÆST. XIV. Sancto, de Trinitate, de Persona Christi, de Satisfactione &c. Ad eos accedunt non obscurè *Arminiani*, qui fundamentalia etiam ad ea redigunt capita, quæ apud Christianos omnes ferme sunt extra controversiam posita, & tribus istis continentur, *fide divinarum promissionum*, *obedientiâ divinorum præceptorum*, *& debitâ Scripturis reverentiâ.*

In Excessu Pontificii & Lutherani. II. In *excessu* peccant, tum *Pontificii* qui sæpe pro fundamentalibus fœnum suum & stipulas, & quicquid Romana Ecclesia definit, obtrudere non erubescunt, tum *Lutherani* rigidiores, qui ut syncretismum nobiscum difficiliorem reddant, fundamentalia latiùs quàm par est extendunt, errorem quemlibet sæpe in hæresim vertunt, & ex adiaphoris necessaria faciunt, ut faciliùs evincant nos dissidere in fundamentalibus.

III. Inter utrosque medium tenent Orthodoxi, qui ut fundamentalibus quibusdam necessariò nituntur; Ita nec nimis ea restringunt cum illis, nec nimis extendunt cum istis.

Quid sit Articulus fundamentalis. IV. Ut fundamentum in ædificio dicitur, quod illi ita substernitur, ut absque eo nec exstrui nec consistere possit; Ita in Religione illud *fundamentum* dicitur, quo Religio tota nititur, & quo stante stat, quo sublato corruit. Sumitur autem bifariam: Vel *incomplexè* & *personaliter*, & transfertur ad Christum salutis omnis fundamentum, cui Ecclesia & Religio ceu petræ immotæ inconcussæ superstruitur, Matt. 16. 18. 1. Pet. 2. 6. 7. & 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum aliud nemo potest statuere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*; Vel *complexè* & *normaliter*, pro veritate fundamentali, quæ omnibus credenda præscribitur, & quæ proinde fidei fundamentum dicitur. *1. Cor. 3. 11.*

Qui vel latè, Hoc verò, vel *latè* extenditur ad prima Religionis Christianæ rudimenta, quæ initiandis Catechumenis tradi solebant, quæ ab Apostolo Heb. 6. 1. 2. nomine θεμελίου *fundamenti* seu ἀρχῆς veniunt, qualia sunt *resipiscentia ab operibus mortuis*, *fides in Deum*, *baptismorum doctrina*, *impositio manuum*, *resurrectio mortuorum*, *& judicium æternum*, quæ tamen capita parem necessitatis gradum non obtinent; sed alia primariò & per se, alia verò secundariò tantùm & per aliud necessaria sunt; quo sensu articuli fundamentales Religionis referuntur ad Decalogum, Symbolum Apostolicum, Orationem Dominicam, Sacramenta, & Potestatem clavium, quia illi necessariam & fundamentalem salutis doctrinam continent, sine qua reliqua capere non possumus. *Heb. 6. 1. 2.*

Vel strictè sumitur. Vel *strictè* notat essentialia Christianæ fidei dogmata, quorum θεωρία vel praxis simpliciter quoad rem ipsam est necessaria, seu quæ omnibus fidelibus simpliciter & absolutè necessaria sunt creditu, quæque vel ignorari vel negari absque salutis dispendio nequeunt: quo sensu jam de Articulis fundamentalibus loquimur.

Non omnes articuli sunt fundamentales. V. Licèt veritates omnes quæ in Scriptura revelantur creditu sint necessariæ, ut divinæ & infallibiles, non tamen omnes ex æquo sunt necessariæ, & di-

& distinguenda est hîc accuratè *fidei amplitudo* & extensio, ab ejusdem *necessitate*. Non quicquid est de fidei amplitudine, statim est de ejus necessitate. Non omnes veritates ejusdem sunt ponderis; aliæ majorem, aliæ minorem necessitatis gradum obtinent; v. g. Alia est ratio eorum quæ necessaria sunt necessitate medii; Alia eorum quæ sunt tantùm necessaria necessitate præcepti; Alia eorum quæ spectant dogmata strictè dicta; Alia eorum quæ ad ritus & cæremonias tantùm pertinent; Alia ratio dogmatis vel articuli alicujus quoad substantiam, v. g. Christum passum esse & mortuum; Alia ejusdem spectati tantùm quoad circumstantias, v. g. Christum passum esse sub Pontio Pilato, & crucifixum inter duos latrones; hæc enim possent sine salutis dispendio ignorari. QUÆST. XIV.

VI. Scriptura discrimen istud articulorum non obscurè insinuat 1. Cor. 3. 11. 12. 13. ubi Paulus distinguit fundamentum, ab iis quæ fundamento inædificantur, & Phil. 2. 15. ubi docet posse dari quædam doctrinæ capita, in quibus Christiani dissident salvâ pace & charitate; Fundamentalia si quis tangit, subjicitur anathemati, *Etiam si nos aut Angelus à cælo evangelizat vobis præter id quod evangelizavimus, anathema esto* Gal. 1.8. In aliis locus est tolerantiæ Christianæ, Rom. 14. 1. *Eum qui fide infirmus est assumite*, & Phil. 3. 15. 16. *quotquot adulti sumus hoc sentiamus, quòd si quid aliter sentitis, hoc quoque Deus vobis revelabit; Attamen in eo ad quod pervenimus eadem incedamus regula & idem sentiamus.* Ut verò in fide discrimen est respectu dogmatum; Ita & in Lege respectu præceptorum, alia est necessitas moralium, alia cæremonialium; illa absoluta & indispensabilis, ista verò hypothetica & mutabilis. *Quod probatur ex Scriptura.* 1. *Cor.* 3. 11. 12. 13. *Phil.* 3. 15. *Gal.* 1. 8. *Rom.* 14. 1.

VII. Hinc dogmata quædam necessaria sunt scitu simpliciter *ad ipsum esse* fidei; Alia κατά τι tantùm, & ad *bene esse*. Alia ad generationem fidei, Alia ad perfectionem, Heb. 6. 1. Alia per se & absolutè omnibus sive νηπίοις, sive τελείοις, Alia per *accidens* tantùm τελείοις, & provectis, Heb. 5. 13. 14. & relatè ad institutionem aliorum; quæ rursus necessitas cum quadam latitudine est intelligenda, pro ratione donorum institutionis, vocationis, sexus, ætatis; prout alii sunt de grege, alii verò Pastores quibus commissa sunt Dei eloquia, quibus competit διδάσκειν, & τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν Tit. 1. 9. *Heb.* 5. 13. 14.

VIII. Rursus, ut objectum fidei aliud est generale & adæquatum, totum scilicet Dei Verbum: Aliud verò speciale & proprium, doctrina scilicet de Christo cum annexis capitibus & promissionibus Dei; Ita *dogmata* fidei alia sunt *primaria & immediata*, quales sunt articuli de Trinitate, Christo Mediatore, Justificatione &c. Alia *secundaria* & *mediata*, seu consectaria, hypotheses & conclusiones ex illis primariis natæ atque eductæ. Alia *positiva*, quæ dogma aliquod verum affirmant; ut Christum esse Filium Dei, Mortem ejus esse λύτρον pro peccatis nostris. Alia *negativa*, quæ falsum rejiciunt, ut non dari Missam, nec Purgatorium; &c.

Pro

QUAEST. XIV. Pro varia autem istorum dogmatum ratione, alia creditu necessaria *explicitè & formaliter*, ut speciale & proprium fidei objectum, & primaria ac immediata dogmata, & positivi articuli de præcipuis fidei capitibus; alia tantùm *implicitè & virtualiter*.

Error triplex, contra fundamentum, Circa fundamentum, & præter fundamentum.

IX. Quod autem de fidei articulis dicimus; Idem & de *Erroribus* quibus oppugnantur dici debet. Ut non omnes Veritates sunt ejusdem necessitatis; Ita nec omnia vulnera quæ Veritati infliguntur statim sunt lethalia, nec omnis Error est capitalis, Unde triplex *Error* potest statui. 1. *contra fundamentum.* 2. *circa fundamentum.* 3. *præter fundamentum. Error contra fundamentum*, ille est, qui directè aut unum aut plures fidei articulos evertit, v. g. qui negat Christi Divinitatem, & Trinitatem Personarum. *Circa fundamentum*, qui non negat quidem directè articulum fundamentalem, sed tamen antithesim tenet, quâ stante, indirectè & per necessariam consequentiam articulus ille evertitur; ut qui Deum credit, sed non agnoscere vult ejus providentiam, quia sublatâ providentiâ tollitur Deus. *Præter fundamentum* est error, qui vel non tangit omnino fundamentum, vel illud respicit tantùm per remotam & obscuram consequentiam, qui versatur circa quæstiones problematicas & curiosas, quæ nec in Verbo sunt revelatæ, nec scitu necessariæ. Cujusmodi sunt doctrinæ quas Apostolus vocat *fœnum & stipulas* 1. Cor. 3. 11. quæ possunt consistere cum vero fundamento, & quæ non impediunt quo minus salvetur is qui eas profitetur, amisso tamen operæ suæ pretio.

X. Alius est error qui *directè*, primò & *immediatè* fundamentum evertit; Alius qui *indirectè*, secundariò & per consequentiam: Ille procul dubio gravior est isto. Rursus error potest evertere fundamentum indirectè & per consequentiam proximam, evidentem, necessariam, vel per remotam, inevidentem & contortam: Ille propriè lethalis est, non item iste. Sic Pontificii Satisfactionis Christi sufficientiam, & Justificationem per fidem, & alia id genus dogmata non directè adoriuntur, sed indirectè & per consequentiam, sed evidentem & necessariam suis demeritis operum, satisfactionibus propriis, sacrificio missatico, purgatorio *&c.* erroribus impugnant, & non minùs censendi sunt fundamentum evertere quàm ii, qui directè illud impetunt, quia consistunt in terminis implicitæ contradictionis, ubi fit oppositum in apposito, & contradictio in adjecto.

XI. Error qui per consequentiam inevidentem & violentam deducitur ex aliquo dogmate, Vel quem seriò & sanctè detestantur & rejiciunt qui dogma illud retinent, non potest justè impingi iis; v. g. quæ Reformatis imputantur, quòd Deum faciant peccati authorem, quòd negent Dei omnipotentiam, quia ubiquitatem corporis Christi nolunt admittere, quòd Sacramenta in nuda signa convertant, quia negant corporalem Christi in Cœna præsentiam, & ejus oralem manducationem *&c.* Non legitimè

Pro

possunt illis adscribi: quia isti errores, nec sequuntur, sed sequi tantùm supponuntur; nec consequentiæ istæ evidentes sunt & innatæ, quæ educantur ex Reformatorum vera doctrina, sed contortæ præter eorum mentem; nec ab iis recipiuntur, sed damnantur & rejiciuntur. QUÆST. XIV.

XII. Alius est *error verbalis* circa phrases tantùm, Alius *realis* circa dogmata ipsa: Ille non potest esse fundamentalis, quia *de intelligentia est hæresis, non de Scriptura*, ut ait *Hilar.* lib. 8. *de Trinitate*, & sensus, non sermo fit crimen, & ut *Hieron.* in cap. 1. ad Galat. *Evangelium non in verbis Scripturarum, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.*

XIII. Aliud est loqui de *Dogmatibus*, & *Principiis Theologicis*, Aliud de eorum *Conclusionibus* & consectariis: Horum quidem notitia & assensus in hanc vel illam partem, Theologis necessaria est ad rerum divinarum uberiorem scientiam habendam, & ad κατασκευὴν veri & ἀνασκευὴν falsi: Sed Christianis in communi non semper necessaria sunt, & possunt ab iis citra salutis periculum ignorari. Nos verò hîc, quando loquimur de articulis fundamentalibus, non intelligimus eos qui homini *perfecto*, imprimis verò *viro Dei* explicitè necessarii sunt cognitu, ut muneris & nominis sui mensuram impleat; sed precisè eos, qui cuilibet fideli & Christiano ad salutem sunt creditu necessarii.

XIV. Alia sunt quæ habent necessitatem medii; Alia quæ tantùm necessitatem præcepti: Illa fundamentum per se & primò constituunt, Ista secundariò fundamento firmando & obsignando superstruuntur: Illa necessaria absolutè & semper; Hæc verò secundùm quid; sine illis salus non potest obtineri, sed sine his potest; nec privatio simpliciter horum damnat, sed tantùm contemptus, qualia sunt Sacramenta.

XV. Distinguendum *Articuli* seu dogmatis Corpus, & *substantia*, ab ejus *modo & circumstantiis*; *Substantia* articuli fundamentalis non potest nec debet ignorari, & semper eadem fuit; sed alia ratio circumstantiæ seu modi, cujus ignoratio non statim damnat. Hinc *Error*, vel est circa *rei substantiam*, vel circa *modum*, circumstantias aut gradum, vel circa τὸ ὅτι, vel circa τὸ πῶς, & τὸ διότι. Verum est, aliquando modo everso tolli rem ipsam, quia modus ingreditur essentiam rei, eamque ex parte constituit; ut in practicis, qui tollit *modum* divini *cultus* à Deo sancitum, cultum ipsum evertit, Matth. 15. 9. qui tollit modum redemptionis per λύτρον Christi, modum justificationis per fidem, Redemptionem ipsam & Justificationem evertit. Sed fieri potest aliàs, ut error circa modum & circumstantias re ipsa salvâ occupetur; v. g. Græci erroris arcessuntur circa *modum processionis* Spiritus S. qui tamen Trinitatis mysterium & Divinitatem Spiritus profitentur.

XVI. *Fides* potest spectari, vel secundùm *plenitudinem* & *gradum luminis*,

QUÆST. XIV. *nis*, Vel secundùm *multitudinem credendorum*: Priori respectu fides potuit crescere juxta mensuram revelationis, & amplior esse sub Novo Testamento quàm sub Veteri: sed non posteriori, quia hoc sensu una semper fuit fides, Eph. 4. 5. & *Christus idem est heri, & hodie, & in secula* Heb. 13. 8.

XVII. Dogma de Jesu filio Mariæ vero Messia, non est novus articulus fidei quoad substantiam, & *in Thesi*; siquidem Veteres crediderunt Messiam venturum; Sed est tantùm determinatio & applicatio specialis Oraculorum propheticorum in *hypothesi*.

XVIII. Alii sunt loci fundamentales per se; alii fiunt tantùm tales per accidens, quatenus in locum aliquem fundamentalem incurrunt; v. g. Circumcisio non est per se fundamentalis, sed fit fundamentalis quum fingitur necessaria ad salutem, & incurrit in articulum Justificationis, quo sensu Apostolus invehitur in Pseudo-Apostolos, qui Circumcisionis usum retinere volebant, tanquam errantes exitialiter, Gal. 5. 2. 3. *&c.* sic articulus de Cœna non est per se fundamentalis, redditur tamen talis à Pontificiis, quando fingitur esse sacrificium propitiatorium pro peccatis.

XIX. Articulorum fundamentalium hæc sunt propria. 1. Ut sint *Catholici*, quia requiruntur ad fidem Catholicam, quæ singulis salvandis est necessaria, juxta illud Symboli Athanas. *Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat fidem Catholicam, quam nisi quis integram inviolatamque servàrit in æternum peribit.* 2. Ut eorum fides salutem necessariò post se trahat; Et eorum ignoratio damnabilis sit, dubitatio periculi plena, negatio impia & hæretica. 3. Ut fideles quoad eos verum consensum foveant, neque alii ab aliis diversum sentiant, quia si quis aliter sentiat vel loquatur, subjicitur anathemati, Gal. 1. 8. Unde ubi est dissensus in fundamentalibus, nullus potest dari Syncretismus. 4. Ut ad eos reducantur omnia dogmata Theologica tanquam ad regulam, quod Apostolus vocat ἀναλογίαν πίστεως. 5. Ut sint primariæ & principales veritates, quibus omnes aliæ tanquam fundamento nitantur, & quibus sublatis fides prorsus evertatur; non secundariæ & minùs principales, quibus sublatis fides tantùm quatiatur.

Criteria articulorum fundamentalium petuntur.

1. à natura dogmatum.

XX. *Criteria* quibus possunt discerni articuli fundamentales à non fundamentalibus possunt peti. 1. à *natura & conditione ipsorum dogmatum*; Illa scilicet quæ necessarias salutis tum causas, tum conditiones continent, tum finem, tum necessaria ad illum media, quia negatis causis tollitur etiam effectus, & negatis mediis non potest haberi finis: Hinc, ut Gratia Dei quâ eligimur, Meritum Christi quo redimimur, & Spiritus quo sanctificamur sunt causæ principales salutis, & instrumentalis fides, Joh. 3. 16. 17. pœnitentia verò & conversio ad Deum conditiones necessariæ, Heb. 6. 2. Matth. 3. 2. dicimus hæc omnia dogmata fundamentalia.

XXI.

XXI. Secundò ex ipsius *Scripturæ declaratione*; Nam quorum cognitio necessaria & salutaris dicitur, & ignoratio vel negatio exitialis, illi meritò censentur fundamentales. Talis est articulus de Deo Uno & Trino, tum positivè Joh. 17. 3. tum negativè 1. Joh. 2. 23. De Peccato 1. Johan. 1. 10. Eph. 2. 1. de Christo tum quoad personam, naturas, & officia, 1. Cor. 3. 11. Act. 4. 12. 1. Johan. 4. 3. Eph. 2. 11. 12. de Evangelio Rom. 1. 16. 17. Gal. 1. 8. 9. de Fide Heb. 11. 6. Marc. 16. 16. de Justificatione absque operibus Rom. 3. 27. Gal. 2. & 3. cap. de Sanctificatione & cultu Dei, Eph. 2. 10. Heb. 12. 14. de Resurrectione & Vitâ æternâ 1. Cor. 15. 14. 2. Tim. 2. 8. Rom. 10. 9. *&c.*

QUÆST. XIV. 2. *à Scriptura.*

XXII. Tertius Character Articulorum fundamentalium peti potest ex *Symbolo Apostolico*, quô Veteres ex Scriptis Apostolicis summam doctrinæ fundamentalis complexi sunt; Unde & illi nomen *Symboli* inditum, quia fuit veluti tessera & signaculum Christianismi. Ubi tamen accuratè observandum 1. non posse esse notam adæquatam articulorum fundamentalium, quia agitur tantùm de articulis theoreticis, qui spectant ad fidem, non de practicis, qui ad cultum. 2. credenda hìc exhiberi non αὐτολεξεὶ, & explicitè, sed implicitè & per consequentiam & analogiam, v. g. licèt nihil de gratia Dei, & satisfactione Christi, nihil de providentia & conservatione & sim. dicatur, facilè tamen ex dictis colliguntur. 3. Symbolum non spectandum esse tantùm quoad verba, sed quoad sensum, quia *Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt*, ut ait Hilar. & *fundamentalia non sunt in verbis, sed in sententia*, ut Hiero. Ergo licèt hæretici profiteantur se recipere Symbolum, non faciunt tamen, quia sensum ejus verum & genuinum non retinent. Sic olim frustra fidem in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum professi sunt ex Symbolo *Sabellius*, *Arrius*, *Macedonius*, & alii Antitrinitarii, dum hanc ipsam non occultis cuniculis, sed apertis machinis oppugnandam suscepêre, quod faciunt & hodie Sociniani eorum discipuli; Frustra Pontificii fidem ejus profitentur, qui variorum articulorum ejus de morte & passionibus Christi, de descensu ad inferos, de Ecclesia Catholica, de remissione peccatorum & sim. sensum corrumpunt.

3. *à Symbolo.*

XXIII. Licèt Theologia non sit tantùm Theoretica, sed Practica, perperam tamen articuli fundamentales à non fundamentalibus discerni dicuntur à Socinianis unico hoc Criterio, *Obedientiâ Deo & Christo præstandâ*, seu studio pietatis ac bonorum operum; quia non tantùm præcepta faciendorum necessaria sunt ad salutem, sed etiam dogmata credendorum ex locis Johan. 20. 31. 2. Tim. 3. 16. unde ut sunt Articuli fundamentales Practici, ita & debent esse Theoretici.

XXIV. Licèt ex Orthodoxis quidam plures, quidam pauciores articulos fidei statuant, non dissentiunt reipsa, sed tantùm verbis & modo

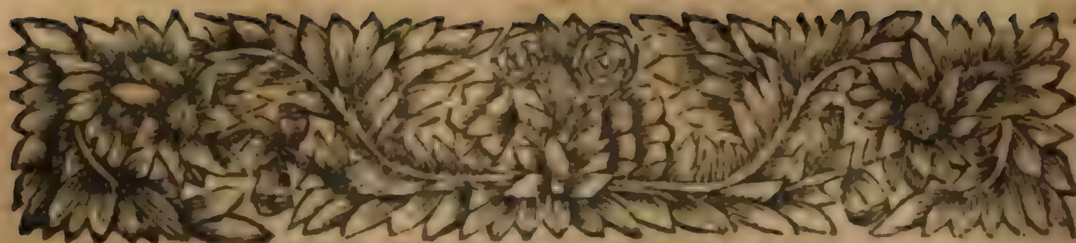
QUÆST. XIV. proponendi, qui alii generaliùs & summatim eos complectuntur, alii specialiùs ea enarrant & κατὰ μέρη. Hinc quidem unicâ veritate de Jesu Christo crucifixo Redemptore nostro ex 1. Cor. 2. 2. sed quæ plures alias complectatur, fundamentum salutis describunt: Alii duabus cognitione Dei & Christi ex Joan. 17. 3. Alii ad quatuor capita extendunt tum Theoretica tum Practica, Alii ad sex. Cæterùm omnes consentiunt articulos fundamentales esse, Dogmata de Scriptura Sacra θεοπνεύστῳ solâ & perfectâ fidei regulâ, de Deo Uno & Trino, de Christo Redemptore & plenissima ejus Satisfactione, De Peccato & morte ejus salario, De Lege & ejus impotentiâ ad salutem, De Justificatione per fidem, De Necessitate gratiæ & bonorum operum ad Sanctificationem & Cultum Dei, De Ecclesia, de Resurrectione mortuorum, Judicio ultimo, & Vita æterna, & si quæ alia hisce connexa sunt, quæ omnia ita inter se copulantur, ut à se invicem pendeant, nec unum subduci queat, quin cætera corruant.

Quæstio de numero articulorum fundamentalium temeraria, & inutilis.

XXV. Quæstio de *numero Articulorum* fundamentalium, quæ nobis ab Adversariis subinde movetur; præterquam quòd temeraria est, Scripturâ nihil hac in parte præcisè definiente; inutilis etiam & non necessaria deprehenditur ad Controversias quæ nobis cum ipsis intercedunt; quia non opus est sigillatim nosse quot sint numero tales articuli, si possumus evincere ipsos in uno, vel in pluribus errare fundamentaliter, quod facilè demonstrari potest contra Pontificios, Socinianos, Anabaptistas, & similes hæreticos.

XXVI. Neque hinc sequitur, vel Scripturæ ipsius perfectionem in necessariis laborare, vel Communionis Ecclesiasticæ normam apud nos deficere: Quia non desinit Scriptura plenissimè continere omnia necessaria ad salutem, licèt numerum eorum præcisè non definiat, & Veritas Articulorum fundamentalium, qui nobis normæ loco esse debent, satis colligitur ex Criteriis antè allatis.

XXVII. Si Orthodoxi aliquando articulos fundamentales paucos esse statuunt, hoc non absolutè & simpliciter intelligendum est: Sed tum quoad primaria capita, quæ συλλήβδην sumpta pauca sunt præ reliquis, tum comparatè ad Pontificos, qui in immensum eos augent, dum Canones Ecclesiæ, Scholarum placita publicè recepta, & Traditiones Patrum, in fidei articulos vertunt, à quibus sine hæresis crimine nemo discedere possit.

LOCUS SECUNDUS
DE
SCRIPTURA S.
QUÆSTIO PRIMA.
DE VERBO DEI.
An necessaria fuerit Revelatio per Verbum? Aff.

I. UT *Verbum Dei* unicum est Theologiæ principium, Ita de ejus *necessitate* meritò quæritur ante omnia; An necesse fuerit Deum se nobis revelare per Verbum; seu, An Verbum Dei necessarium fuerit? Fuerunt enim jam olim, & sunt etiamnum hodie varii, qui sentiunt satis esse præsidii in humana ratione ad bene beateque vivendum, unde omnem revelationem cœlitus profectam, non modò supervacaneam, sed & ridiculam existimant; eò quòd verisimile sit omnino, naturam homini, non minùs ac cæteris animantibus prospexisse: itaque rationem seu naturæ lumen abundè sufficere censent ad vitæ directionem, & felicitatis consecutionem.

II. Sed longè aliter Ecclesia Orthodoxa semper credidit, quæ Verbi Dei revelationem homini ad salutem absolutè & simpliciter necessariam statuit. Quia *semen* est quo regeneramur 1. Pet. 1. 23. *lux* quâ dirigimur Ps. 119. 105. *cibus* quo pascimur, Heb. 5. 13. 14. & *fundamentum* quo nitimur: Eph. 2. 20.

III. Eam demonstrat 1. *summa Dei bonitas* sui communicativa: cùm enim hominem condiderit ad se, id est ad finem supernaturalem, & conditionem hac terrenâ longè feliciorem, noluit illi proculdubio hac in parte deesse, sed illi felicitatem ipsam, & viam eò perveniendi, quam ratio ignorabat Verbo declaravit. 2. *Extrema hominis cæcitas & corruptio*; qui licet in terrenis rebus & mundanis post peccatum residuum adhuc habeat aliquod lumen ad sui ductum; tamen in divinis & cœlestibus quæ felicitatem

Necessitas Verbi probatur à Dei bonitate.

Hominis cæcitate.

 spe-

QUÆST. I. ſpectant, ita cæcus eſt & depravatus, ut nec quidquam veri cognoſcere, nec quidquam boni præſtare, niſi Deo præeunte, poſſit 1. Cor. 2. 14. Eph. 5. 8. 3.

Recta ratione. *Recta Ratio* quæ docet Deum non niſi Dei lumine cognoſci poſſe & coli ad ſalutem, ut Sol à nobis non niſi proprio lumine videri poteſt, Pſ. 36. 10. Nec debuiſſent Impoſtores, qui nova ſacra ſunt commenti, fingere colloquia cum Numinibus aut Angelis, ut Numa Pompilius cum Ægeria Nympha, & Mahumetes cum Gabriele; niſi omnibus eſſet perſuaſum, rectam colendi Numinis rationem ab illius revelatione pendere. Unde omnium Gentium etiam barbararum conſenſu receptum eſt, ut homini bene ſit, præter eam rationem, quam vitæ ducem vocant, requiri prætereà cœleſtem quandam ſapientiam; quod ortum dedit Religionibus variis, quæ paſſim in Orbe obtinuerunt. Nec hic audiendi, qui hæc ingenioſa tantum volunt eſſe hominum commenta ad populos in officio continendos: licèt enim certum ſit plurima aſtutos homines in Religione commentos eſſe, quibus reverentiam plebeculæ injecerunt, quo haberent obſequentiores ejus animos, nunquam tamen id obtinuiſſent, niſi jam priùs ingenitus fuiſſet humano animo ignorantiæ ſuæ & inopiæ aliquis ſenſus, quo factum ut faciliùs ſe ab iſtiuſmodi agyrtis & circulatoribus circumduci paſius ſit.

Duplici hominis appetitu. IV. Hoc confirmat duplex *appetitus* homini naturaliter inſitus, alter *veritatis*, alter *immortalitatis*, unus ſciendi verum, alter fruendi ſummo bono, ut intellectus contemplatione veri, voluntas fructu perficiatur boni, in quo vita beata ſita eſt: Cùm autem fruſtra eſſe non poſſint iſti appetitus, neceſſaria fuit revelatio quæ primum verum & ſummum bonum, & utriuſque viam oſtenderet; quod natura non potuit. Denique *Dei gloria* & *hominum ſalus* eam poſtulabat, quia Schola naturæ, nec ad veri Dei cognitionem, ejuſque legitimum cultum ducere nos potuit, nec ſalutis rationem aperire, quâ poſſent homines ex peccati miſeria ad perfectæ beatitatis ſtatum, qui in unione cum Deo poſitus eſt, eluctari. Neceſſaria ergo fuit Schola ſuperior gratiæ, in qua Deus per Verbum veram Religionem nos doceret, nos in ſui cognitione & cultu inſtituendo, & ad æternæ ſalutis fruitionem in ſui communione evehendo, quò nec Philoſophia, nec Ratio unquam aſſurgere potuit.

Dei gloriâ & hominum ſalute.

V. Licèt in operibus Creationis & Providentiæ luculenter jam Deus ſe patefecerit, adeò ut *τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ in illis manifeſtum ſit, & invisibilia ejus à Creatione mundi conſpiciantur*, Rom. 1. 19. 20. non potuit tamen poſt peccatum ſufficere ad ſalutem Revelatio illa realis, non modò ratione *ſubjecti*, quia nullam habuit vim Spiritus comitem, quâ cæcitas & malitia hominis corrigeretur; ſed etiam ratione *objecti*, quia de myſteriis ſalutis, & miſericordiâ Dei in Chriſto, ſine quo nulla ſalus Act. 4. 12. nihil ibi habetur: Occurrit quidem τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ſed non τὸ πιστὸν; Deus Creator,

Rom. 1. 19. 20.

ſed

sed non Redemptor; potentia & Divinitas, id est existentia Numinis, & virtus ejus infinita ex opere Creationis colliguntur, sed non gratia & misericordia salutaris. Necesse ergo fuit suppleri defectum prioris revelationis, quæ per peccatum facta fuerat inutilis & insufficiens, per aliam luculentiorem, non modò quoad gradum, sed & quoad speciem; ut non mutis tantùm magistris uteretur Deus, sed os quoque sacrosanctum reseraret, quod non modò excellentiam virtutum suarum patefaceret, sed & mysterium voluntatis suæ ad salutem nobis aperiret. QUÆST. I.

VI. Quamvis Revelatio naturalis varia tradat de Deo & ejus proprietatibus, de ejus Voluntate & operibus; non tamen ea nos docet, quæ possint sufficere ad salutarem Dei cognitionem sine revelatione supernaturali Verbi. Ostendit quidem *quod sit Deus*, & *qualis*, tum unitate Essentiæ, tum Attributorum variorum proprietate; sed *quis sit* in individuo, & ratione Personarum ignorat. *Voluntatem Lege* expressam patefacit imperfectè & obscurè Rom. 2. 14. 15. sed *Mysterium Evangelii* apud illam planè absconditum. *Opera Creationis* & Providentiæ exhibet Ps. 19. Act. 14. & 17. Rom. 1. 19. 20. Sed ad *Opera Redemptionis* & gratiæ non assurgit, quæ solo Verbo nobis possunt innotescere. Rom. 10. 17. & 16. 25. 26.

QUÆSTIO II.

De NECESSITATE SCRIPTURÆ.

An necesse fuerit Dei Verbum scripto consignari? Aff.

I. UT præcedenti quæstione necessitatem Verbi probavimus, Ita in hac agitur de *Necessitate Scripturæ*, seu Verbi scripti contra Pontificios. Nam ut illi magno studio Scripturæ authoritatem deprimere conantur, ut faciliùs Traditiones suas ἀγράφους, & supremum Pontificis sui Tribunal stabiliant; Ita eadem de causa necessitatem ejus non unâ ratione elevare solent, ut evincant utilem quidem fuisse Ecclesiæ, sed non necessariam, ut *Bellar.* probat lib. 4. de Verbo Dei c. 4. imò *Hosius* Cardinalis eò blasphemiæ prorupit ut dixerit, *melius consultum fuisse Ecclesiæ, si nulla unquam extitisset Scriptura*; & Valentia *commodius fuisse non scribi*.

II. Ad quæstionis statum observa, *Scripturam* posse considerari bifariam, vel *materialiter* ratione *doctrinæ traditæ*, vel *formaliter* ratione *scriptionis* & modi tradendi: Priori sensu fatemur, ut antea dictum, necessariam esse simpliciter & absolutè, ita ut nunquam eâ carere possit Ecclesia: Sed posteriori de quo nunc quæstio est; agnoscimus non esse necessariam absolute respectu Dei; quia ut Deus ante Mosem per bis mille annos vivâ voce solâ Ecclesiam suam *Status Quæstionis.*

QUÆST. II. ſuam inſtituerat, Ita & poterat ſi voluiſſet eam eo modo docere poſtea: ſed *hypothetice* tantùm propter voluntatem divinam, quatenus Deo viſum eſt gravibus de cauſis Verbum ſuum ſcripto conſignari: unde poſitâ ordinatione divinâ facta eſt adeò neceſſaria Eccleſiæ, ut non tantùm pertineat ad bene eſſe Eccleſiæ, ſed etiam ad ipſum eſſe, ut Eccleſia abſque ea hodie non poſſit ſubſiſtere: Ita Deus quidem non eſt alligatus Scripturæ, ſed nos alligavit Scripturæ.

III. Non ergo quæritur, An ſcriptio Verbi abſolutè & ſimpliciter neceſſaria fuerit, ſed ſecundùm quid & ex hypotheſi; non ab omni ævo, ſed hodie hoc rerum ſtatu; nec relatè ad Dei potentiam & libertatem, ſed ad ſapientiam & œconomiam ejus cum homine agentis. Nam ut in œconomia naturali parentes inſtitutionis rationem cum creſcente liberorum ætate variant, ut infantes vivâ voce primò formentur, tum voce Magiſtri, & librorum lectione doceantur, ac demum ſubductâ manu ferulæ per ſe doctrinas ex libris hauriant: Ita Pater cœleſtis, qui erudit populum ſuum ut pater filium Deut. 8. 5. Eccleſiam infantem & balbutientem adhuc, cum ea balbutiens vivâ voce, qui ſimpliciſſimus eſt revelationis modus, inſtituit: Mox adoleſcentem & in prima juventute ſub Lege conſtitutam, & vivâ voce docuit, propter reliquias infantilis ætatis, & ſcripto propter primitias ætatis robuſtioris ad Apoſtolorum tempus: Tandem adultam ſub Evangelio perfectiſſimo revelationis modo Verbi ſcilicet ſcripti luce contentam eſſe voluit. Ita Scriptura neceſſaria facta eſt non modò neceſſitate mandati, ſed ex hypotheſi œconomiæ divinæ, quam Deus pro variis ætatibus Eccleſiæ, voluit eſſe variam & πολυποίκιλον Eph. 3. 10.

IV. Hinc orta diſtinctio *Verbi* in ἄγραφον & ἔγγραφον; quæ non eſt diviſio generis in ſpecies, ut Pontificii ſtatuunt; quaſi aliud eſſet Verbum non ſcriptum à ſcripto: ſed eſt diſtinctio ſubjecti in ſua accidentia, quia eidem Verbo accidit, ut fuerit non ſcriptum olim, & nunc ſit ſcriptum: ἄγραφον ergo dicitur, non reſpectu temporis præſentis, ſed præteriti, quo viſum eſt Deo Eccleſiam ſolâ vivâ voce & non ſcripto edocere.

Heb. 1. 1. V. Licèt Deus πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως Heb. 1. 1. Patres olim alloquutus fuerit, modò clarâ voce & ſermone προφορικῷ, modò interno afflatu tanquam ſermone ἐνδιαθέτῳ, nonnunquam immiſſis ſomniis, quandoque viſionibus exhibitis, aliquando aſſumptâ ſpecie humanâ, ſæpe Angelorum miniſterio, aliiſque præſentiæ ſuæ ſymbolis: Doctrina tamen ſemper fuit eadem: nec revelandi tradendique modo, vel temporum mutatione mutata eſt.

Neceſſitas S. Scripturæ probatur. VI. Tria potiſſimùm neceſſitatem Scripturæ confirmant, 1. *Conſervatio* Verbi, 2. *Vindicatio*, 3. *Propagatio*. Neceſſe fuit Verbum ſcriptum Eccleſiæ tradi, ut eſſet conſtans & immotus fidei veræ Religionis Canon, qui con-

conservaretur faciliùs purus & integer adversus memoriæ infirmitatem, hominum perversitatem, & vitæ brevitatem: Ut vindicaretur certiùs à fraudibus & corruptelis Satanæ: Ut commodiùs non tantùm ad absentes & dissitos, sed & ad posteros propagaretur & transmitteretur: *Literis* enim, ut bene monet *Vives* de Causis Corrupt. Artium, lib. 1. *Artes omnes ceu thesauro conservantur, ne unquam intercidant, cùm contrà infelix sit illa per manus traditio. Divinum hoc literarum & mirabile beneficium*, ut ait Quintilianus, *ut custodiant voces, & veluti depositum reddant absentibus.* Nec alia de causa Leges publicæ, Statuta & Edicta Regum & Plebiscita in ære inscribuntur, vel tabulis publicis consignantur, nisi quia hæc certissima est ratio conservandi incorruptè, & per multa secula propagandi earum rerum, quas publice interest scire memoriam. QUÆST. II.

VII. Etsi Ecclesia ante Mosem caruerit Verbo scripto; non sequitur & posse nunc ea carere: quia alia est ratio Ecclesiæ adhuc infantis, quæ nondum corpus Reipublicæ constituebat; alia jam auctæ & populosioris, alia primorum temporum, alia verò sequentium: In illis faciliùs Verbum ἄγραφον conservari potuit propter *longævitatem Patriarcharum*, *fœderatorum paucitatem*, & *frequentiam revelationum*; (licèt suas etiam non paucas passum sit corruptelas.) Sed in aliis, ubi vita hominum ad brevius tempus contracta fuit, & Ecclesia non intra unam vel alteram familiam inclusa latuit, sed in populum numerosissimum excrevit, & Oracula divina parciùs sunt exhibita; alia debuit esse institutionis ratio, ut sacra hæc Respublica non vivâ voce tantùm, sed legibus scriptis regeretur. *Fontes Solutionum.*

VIII. Licèt Ecclesiæ quædam particulares ad tempus carere potuerint scripto Dei Verbo, maximè quum primum erigebantur; tamen nec caruerunt eo Dei Verbo quod scriptum est, quod proculdubio per hominum ministerium auribus eorum insonabat, nec Ecclesia tunc in communi caruit Scripturâ.

IX. Spiritus Sanctus θεοπνευστία quâ fideles debent esse θεοδίδακτοι Jer. 31. 34. Johan. 6. 43. 1. Johan. 2. 27. Scripturam non reddit minùs necessariam; quia non datur nobis, ut afferat novas revelationes, sed ut Verbum scriptum cordibus imprimat: Ut hic nunquam Verbum à Spiritu divellendum sit, Isa. 59. 21. Illud objectivè, hic efficienter operatur; illud extrinsecus aures ferit, hic intus corda aperit; Spiritus est Doctor, Scriptura est doctrina quam nos docet. 2. Verba Jeremiæ 31. & 1. Joh. 2. 27. non sunt absolute & simpliciter intelligenda, quasi non ampliùs esset necesse fideles Novi Testamenti uti Scripturâ; aliàs frustra ad eos scriberet Johannes; sed secundùm quid, quia propter pleniorem copiam Spiritus Sancti in Novo Testamento non tam operose erant docendi, ut sub Veteri per rudia & egena elementa. 3. Promissio Jeremiæ complementum suum tantùm obtinebit in cœlis, ubi propter claram Dei visionem, nullo ampliùs erit opus vel *Jer. 31. 34. 1. Joh. 2. 27.*

QUÆST. II. Scripturæ vel Pastorum ministerio, sed quisque immediatè facie ad faciem Deum contemplabitur.

Dan. 9. 2. Neh. 8. 2. Esd. 4. 23. X. Falsum est Ecclesiam conservatam fuisse in captivitate Babylonica absque Scriptura: nam Daniel c. 9. 2. dicitur sub finem 70. annorum considerasse ex libris numerum annorum, & Nehem. 8. 2. dicitur Esdras afferre, non de novo condere, librum Legis. Locus 4. Esd. cap. 4. 23. ut apocryphus nihil probat. Etsi verò Esdras libros sacros collegerit in unum corpus, imò Scribarum negligentiâ depravata correxerit, non sequitur Ecclesiam absolutè Scripturâ caruisse.

XI. Gratis fingitur à Bellarm. post tempora Mosis, eos, qui ex aliis populis ad veram Religionem adducebantur, solâ traditione usos fuisse, & Scripturâ caruisse: Nam si qui proselyti fiebant in Mosis & Prophetarum doctrina erudiebantur sedulò, quod vel ex uno Eunuchi Candacis Reginæ exemplo constat Act. 8. Nec absolutè Scriptura ignota fuit gentibus, maximè postquam in linguam Græcam tempore Ptolemæi Philadelphi translata fuit.

Matth. 23. 8. XII. Christus ita est unicus Doctor noster Matth. 23. 8. ut non excludatur ministerium Scripturæ, sed includatur necessariò, quia nunc in ea tantùm nos alloquitur, & per eam nos instituit. Non opponitur Christus Scripturæ, sed falsis Pharisæorum Doctoribus, qui ambitiose magisterium affectabant, quod soli Christo debetur.

XIII. Quamvis Scriptura formaliter nullum usum habeat personalem erga ἀναλφαβήτους legere nescios, tamen materialiter eorum instructioni & ædificationi inservit, quatenus non aliunde desumitur doctrina quæ in Ecclesia resonat.

QUÆSTIO III.

An Scriptura Sacra occasionaliter tantùm absque jussu divino sit exarata? Neg. contra Pontificios.

Status Quæstionis. I. HÆc Quæstio inter Nos & Pontificios movetur; qui ut Scripturæ authoritatem & perfectionem imminuant, non tantùm docent minùs necessariam fuisse, & Ecclesiam potuisse ea carere, sed etiam non expresso Dei mandato, sed peculiaribus tantùm occasionibus traditam Ecclesiæ fuisse; Nec Christum Apostolis præcepisse ut scriberent, nec Apostolos de scribendo Evangelio primariâ intentione cogitasse, sed secundariâ tantùm, & ex occasione, *Bellarm. lib. 4. de Verbo Dei* cap. 3. 4.

II. Non quæritur; An Scriptores S. quibusdam occasionibus impulsi fuerint ad scribendum? Non negamus enim oblatis occasionibus sæpius usos

usos fuisse ad scriptis consignanda Dei mysteria: Sed quæritur; An ita occasionaliter scripserint, ut non scripserint etiam ex professo ex mandato divino? Nos enim hæc non opponenda, sed componenda censemus; potuerunt & oblatâ occasione scribere, & tamen ex mandato divino, divinaque inspiratione; Imò quia occasio talis non nisi divinitus oblata illis fuit, divinâ etiam voluntate illis scribendum fuit, nec enim vel temerè iis oblata, vel sponte fuit ab ipsis occupata. QUÆST. III.

III. Mandatum aliud est *implicitum & generale*; Aliud *explicitum & speciale*: Licèt Scriptores S. omnes non habuerint mandatum speciale scribendi, quod in multis tamen occurrit Exod. 17. Deut. 31. 19. Is. 8. 1. Jer. 36. 2. Habac. 2. 2. Apoc. 1. 12. *&c.* habuerunt tamen omnes generale. Nam *mandatum docendi* Matth. 28. 19. continet etiam mandatum scribendi, cùm absentes & posteros non nisi Scripturâ docere possimus, unde prædicatio alia dicitur fieri in *scripto*, alia *in facto*, alia in *verbo*: Deinde *inspiratio immediata*, & impulsus internus, quo acti fuerunt à Spiritu S. fuit Scriptoribus S. loco mandati; Unde Paulus 2. Tim. 3. 16. vocat Scripturam θεόπνευστον, Petrus 2. cap. 1. 21. dicit *Prophetiam non allatam esse voluntate hominis, sed viros Dei loquutos esse* ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερομένους *à Spiritu S. actos*: ἀσύστατον autem dicere Deo inspirante & movente Apostolos scripsisse, & tamen non præcipiente; Nec efficacius mandatum datur inspiratione rerum scribendarum; Nec fidorum est Legatorum quicquam præter mandata exequi. *Matth.* 28. 19. 2. *Tim.* 3. 16. 2. *Pet.* 1. 21.

IV. Licèt Apostoli nuspiam mandatum speciale Christi commemorarent, quod faciunt tamen non rarò, ut *Johannes*, *Judas* & alii; sufficienter hoc testantur, 1. quum se universales omnem gentium Doctores profitentur. 2. quum se fidos Christi servos vocant, adeoque de mandatis Christi implendis unicè sollicitos. 3. quum se à Spiritu actos testantur, 2. Pet. 1. 21. Unde *Grego.* præfat. in Job. optimè, *Ipse scripsit qui hac scribenda dictavit; Ipse scripsit qui & illius operis inspirator extitit.*

V. Non debuerunt Apostoli singuli scribere, licèt singuli tenebantur prædicare. Nam sicut divinæ inspirationi se committebant in prædicationis exercitio; sic eandem debuerunt expectare, & sequi in scriptione: munus enim æquale fuit, in iis quæ essentialia Apostolatui fuère, ut essent ex æquo omnes Doctores θεόπνευστοι; non verò fuit munus æquale in exercitio omnium actuum singularium ad id pertinentium; Unde non mirum si pro libertate Spiritus Sancti, alii ad scriptionem simul & prædicationem, alii ad prædicationem tantùm fuerint adhibiti. *Fontes Solutionum.*

VI. Communis liber non fuit condendus ab omnibus Apostolis conjunctim; tum ne viderentur omnes ex compacto egisse, tum ne majoris videretur authoritatis, quàm quod à singulis seorsim scriptum foret; quæ

 ratio

QUÆST. III. ratio etiam videtur esse, cur Christus à scribendo abstinuerit: ne hîc dicamus, eum esse qui doctrinam suam non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in charta sed in corde scribit, 2. Cor. 3. 2. sufficit ergo ea ab aliquibus scribi, quæ à cæteris probarentur: Imò plurimùm addit ponderis & authoritatis scriptis Apostolicis, quòd variis in locis, variis de causis & occasionibus, vario stylo & diversâ methodo scribentes ad varios, tam consona tamen scripserint.

VII. Non necesse fuit Catechismum ab Apostolis conscribi, ut doctrinam suam traderent ex professo: sufficiebat ea illos tradere, ad quæ libri symbolici omnes & Catechismi essent exigendi. 2. Si formaliter Catechesim non scripserunt; at materialiter ea tradiderunt sive in Evangeliis, sive in Epistolis, ex quibus possumus luculentèr κατηχεῖσθαι.

VIII. Ut non debemus legem figere Spiritui Sancto, & illi præscribere methodum revelandi voluntatem suam: Ita non debemus dubitare, quin convenientissima sit scribendi ratio quam secuti sunt; non tantùm, quia mos erat tunc temporis receptus apud plerosque docendi per Epistolas, quia hoc scribendi genus commodissimum erat ad disseminandum properè Evangelium, qui fuit præcipuus Apostolorum scopus; sed & quia methodus illa scribendi simplex & popularis omnibus se accommodabat tam indoctis quàm doctis, & Theologiam non idealem & mere theoreticam, sed practicam & in hypothesi tradebat.

IX. *Symbolum Apostolicum* ita dicitur, non *efficienter* quod ab Apostolis sit traditum, sed *materialiter*, quod ex doctrina Apostolica fuerit confectum, & medulla sit & compendium doctrinæ Apostolicæ.

X. Qui ex oblata occasione & illius necessitate scripserunt, potuerunt tamen scribere ex mandato, subordinata enim non pugnant: Christi mandatum fuit causa impulsiva principalis, & occasio oblata tanquam causa impulsiva secundaria & minùs principalis, quâ uti sciverunt ad gloriam Dei & proximi ædificationem, planè ut Apostoli & ex mandato & ex occasione prædicarunt.

XI. Licèt Apostoli ideo debuerunt scribere, quia tenebantur docere, non sequitur Pastores hodiernos pariter teneri semper ad scribendum, ut ad docendum, quia alia est utrorumque ratio; Apostoli quippe omnes gentes debuerunt docere, ut Doctores Oecumenici, non sic Pastores ordinarii, qui peculiarem gregem habent sibi commissum.

QUÆSTIO IV.

DE SCRIPTURÆ S. AUTHORITATE.

An Scriptura Sacra verè sit authentica & divina? Aff.

I. EX Scripturæ Origine, de qua in præcedentibus, pendet ejus Authoritas, quia enim à Deo est, non potest non esse authentica & divina. Hinc oritur quæstio de ejus *Authoritate*, quæ bimembris potest esse. 1. Cum Atheis & Ethnicis, qui nullam agnoscunt Scripturæ authoritatem, præ reliquis libris humanis. 2. Cum Christianis, qui eam agnoscentes suspendere tamen volunt, saltem quoad nos à Testimonio Ecclesiæ. Quoad illos, Quæritur, An Scriptura Sacra sit verè αὐτόπιστος & divina? Quoad istos verò; Unde nobis costet talem esse, seu quo Testimonio præcipuè fides αὐθεντίας Scripturæ nitatur? Hic de primâ tantùm quæstione agitur, non de secunda.

II. Licèt verò prima quæstio parum necessaria videatur inter Christianos, apud quos extra omnem controversiam positum esse debet, Scripturam esse θεόπνευστον, tanquam fidei primarium fundamentum; Quia tamen nimis multi sunt adhuc hodie inter Christianos Athei & Libertini, qui sanctissimam hanc veritatem labefactare modis omnibus conantur; Ideo maximi est ad salutem momenti, fidem nostram adversus talium impiorum diabolica cavilla maturè muniri.

III. *Authoritas* Scripturæ, de qua hic quæritur, nihil aliud est quàm jus & dignitas librorum sacrorum, propter quam in iis quæ credenda proponunt dignissimi sunt fide, & in iis quæ omittenda vel facienda præcipiunt, obsequio: Fundamentum est divina & infallibilis horum librorum Veritas, qui Deum authorem habent, quia jus summum habet obligandi homines ad fidem & obsequium. Ea verò potest esse, vel *intrinseca*, vel *extrinseca*. Illa est ipsius Verbi ἀξιοπιστία in se, quæ semper æqualis est & sibi constans, sive accedat hominum testimonium, sive non. Ista est æstimatio sive judicium hominum de Scriptura, quod varium est pro ratione subjectorum. *Authoritas Scripturæ.* *Intrinseca & extrinseca.*

IV. Rursus *Authentia*, alia est *historiæ* seu *narrationis*, alia insuper *veritatis* & *normæ*; Juxta illam quicquid narratur in Scriptura verissimum est prout narratur sive bonum, sive malum; sive verum sit, sive falsum. Istam verò habere dicuntur ea quæ ita in se vera sunt, ut pro normâ fidei & morum tradantur. Non omnia quæ sunt in Scriptura habent authentiam normæ, ut ea quæ ab impiis vel Diabolo dicta referuntur; sed omnia tamen habent authentiam historiæ. *Historia & norma.*

Quæst. IV. *Status Quæstionis.*

V. Non quæritur; An Scriptores Sacri *quà homines* ſimpliciter & in *ſenſu diviſo*, errare potuerint; hoc enim facilè concedimus, ſeu, An *quà homines ſacri* acti à Spiritu S. & in *ſenſu compoſito*, reipſa errarint; hoc enim nemo ut opinor ex Adverſariis, niſi planè Atheus dicere ſuſtinebit: Sed, An in ſcribendo ita acti & inſpirati fuerint à Spiritu Sancto, & quoad res ipſas, & quoad verba, ut ab omni errore immunes fuerint, & ſcripta ipſorum verè ſint authentica & divina? Adverſarii negant; Nos affirmamus.

Scriptura ſeipſam probat.

VI. Scriptura ſeipſam Divinam probat, non modò *authoritativè* & per modum argumenti inartificialis ſeu Teſtimonii, quando ſe θεόπνευστον vocat quod licèt bene uſurpetur adverſus Chriſtianos; qui eam ſe recipere profitentur, non poteſt tamen urgeri adverſus alios qui eam rejiciunt: Sed *ratiocinativè* argumento artificiali, ex *Notis* quas Scripturæ Deus impreſſit, quæ indubitata præ ſe ferunt Divinitatis argumenta. Nam ut opera Dei incomparabilem Opificis ſui præſtantiam veluti oculis conſpiciendam certis characteribus exhibent; & ut Sol propriâ luce innoteſcit: Ita voluit in Scriptura, quæ eſt ἀπόῤῥοια Patris luminum & Solis juſtitiæ, fulgere varios Divinitatis radios quibus ſe cognoſcendam præbeat.

per Notas, quæ ſunt vel

VII. *Notæ* autem iſtæ, vel ſunt *extrinſecæ*, vel *intrinſecæ*. Illæ etſi non poſſunt ſufficere ad plenam rei demonſtrationem, magni tamen ſunt ponderis ad ejus confirmationem, & contradicentium convictionem. Sed in iſtis præcipuum robur argumenti ſitum eſt.

Externa.

VIII. Externæ ſunt 1. ex parte *originis*; Prima Antiquitas ſupra omnia Pagana monumenta; *Primum* enim *quodque veriſſimum*, ut inquit *Tertull.* 2. Ex parte *durationis*; Mira Verbi Divini per providam ejus curam, contra hoſtes potentiſſimos & infenſſimos qui ferro & flammis illud exciſum voluerunt, in hunc uſque diem conſervatio, cùm tot alii libri, adverſus quos nihil tale tentatum eſt, penitus interciderint. 3. Ex parte *Inſtrumentorum* & Amanuenſium; Summus in ſcribendo *candor* & ſinceritas, qui nec propria ſua ἡττήματα diſſimulant, ſed ingenuè pandunt. 4. Ex parte *adjunctorum*; Numerus, conſtantia & conditio *Martyrum*, qui eam ſuo ſanguine obſignarunt. Cùm enim nihil homini ſit vitâ carius, non potuiſſent tot hominum myriades omnis ſexus, ætatis, & conditionis, pro defenſione Scripturæ tam libenter mortem oppetere etiam crudeliſſimam, niſi de ejus Divinitate perſuaſi fuiſſent. Nec Deus omnipotentiam ſuam adhibere voluiſſet ad tot tantàque *Miracula* patranda, quæ facta ſunt, tum in Lege tum in Evangelio, ad fidem faciendam Scripturæ Divinitati, ſi merum humani cerebi figmentum fuiſſet. Accedunt Adverſariorum ipſorum teſtimonia; ut Ethnicorum de Moſe, Joſephi & Thalmudiſtarum de Chriſto, & Mahumetis, ipſius de utroque Teſtamento, quæ ex *Vive*, *Pleſſæo*, *Grotio* & aliis peti poſſunt. Denique *Populorum conſenſu*, qui licèt ritibus, opinionibus etiam circa ſacra, cultu, linguâ & ſtudio differrent,

differrent, hoc Verbum tanquam pretiosum divinæ Veritatis thesaurum exceperunt, illudque pro Religionis & Dei cultus fundamento habuerunt: nec enim credibile est Deum passurum fuisse, ut tanta hominum multitudo, quæ ipsum studiose quærebat, mendacibus libris tamdiu deciperetur. QUÆST. IV.

IX. *Interna*, quæ potissimæ sunt, sunt etiam multiplices. 1. Ex parte *materia*; Admiranda *Mysteriorum sublimitas*, quæ nulla rationis sagacitate investigari potuissent; qualia sunt Trinitas, Incarnatio, Satisfactio Christi, Resurrectio mortuorum, & sim. *Præceptorum sanctitas* & puritas, quæ cogitationes ipsas & affectus internos cordis in ordinem cogunt, & apta sunt ad hominem omni virtutum genere perfectum & Deo dignum reddendum. *Oraculorum* de rebus etiam occultissimis & remotissimis *certitudo*: Prævidere enim, & prædicere futura ex sola Dei voluntate pendentia, solius est Numinis Isa. 41. 23. 2. Ex parte *styli*; Divina *Majestas*, non minùs ex simplicitate quàm gravitate dictionis elucens, & summa illa quibusvis promiscuè & summis & imis imperandi παῤῥησία. 3. Ex parte *formæ*; Divinus *doctrinæ consensus* & πανάρμονια, non modò inter utrumque Testamentum prædictionum & typorum complemento, sed etiam inter singulos utriusque Testamenti libros; tantò magis mirandus, quantò illorum Scriptores, & plures numero fuerunt, & variis temporibus & locis scripserunt, unde de rebus scribendis inter se conferre non potuerunt. 4. Ex parte *finis*; omnium ad unius Dei gloriam, & hominum sanctitatem & salutem directio. 5. Ex parte *effectuum*; divinæ doctrinæ *Lux* & *Efficacia*, quæ tanta est, ut penetrantior quovis gladio ancipiti ad ipsam animam pertingat, fidem & pietatem auditorum suorum animis, invictam Confessoribus constantiam ingeneret, & semper victrix de regno Satanæ & falsis Religionibus triumphet. Quæ sanè criteria talia sunt, ut in nullum humanum scriptum, quod humanæ fragilitatis semper præ se fert argumenta, cadere queant, sed Scriptum verè divinum arguunt; maximè quando non seorsim singula, sed omnia ἀθρόως considerantur. *Vel Interna.*

X. Non putandum tamen notas istas pariter & æquali gradu fulgere in omnibus Scripturæ libris: Ut enim stella à stella luce differt; ita in hoc Scripturæ cœlo, libri quidam splendidiores & uberiores lucis radios emittunt, alii longè tenuiores & pauciores, quò magis vel minùs necessarii sunt Ecclesiæ, & doctrinas majoris vel minoris momenti continent; ut longè magis radiant isto splendore Evangelia & Epistolæ Paulinæ, quàm liber Ruthæ vel Estheræ, sed tamen certum in omnibus ea esse veritatis & majestatis argumenta, quæ librum divinum & authenticum per se arguunt, vel saltem nihil in iis deprehendi, quod eorum αὐθεντίαν dubiam reddere queat.

XI. Non opus est etiam, ut notæ istæ omnes in qualibet libri Canonici pericope vel versiculo occurrant, quibus ab Apocrypho discernatur; vel in singulis

QUÆST. IV.

singulis Scripturæ partibus à toto separatis: sufficit ut dentur in Scriptis divinis, prout considerantur conjunctim & secundùm se tota.

XII. Licèt falsæ Religiones Criteria ista doctrinæ suæ vendicare soleant; Non minùs tamen justè vera poterit illa sibi tribuere; quia vana & falsa hominum opinatio, rei veritatem non labefactat: Nec si Turca Alcorano, vel Judæus Cabalæ suæ divinitatem falsissimè affingit, quia fabulæ & mendacia quibus uterque liber totus consutus est contrarium satis produnt; fidelis Scripturæ Sacræ non verè poterit Divinitatem prædicare, in qua fulgentissimos ubique videt divinæ Veritatis radios.

XIII. Quamvis fides Authoritate testimonii nitatur, non autem scientifica demonstratione; non sequitur argumentis artificialibus non posse subinde adjuvari, maximè in principio fidei adstruendo; quia fides antequam credat, debet perspectam habere divinitatem Testis cui credere debet, ex certis quibusdam notis quas in eo deprehendit; alias ipsi credere non posset. Nam ubi desunt idoneæ alicui credendi rationes, talis Testis testimonium non potest esse ἀξιόπιστον.

Authentia Testimonii Prophetarum & Apostolorum. Qui nec decepti sunt.

XIV. *Testimonium Prophetarum & Apostolorum* omni exceptione majus est, nec potest à quoquam cum ratione in dubium vocari: Nam si incertum esset & fallax, id foret, vel quia ipsi decepti sunt, vel quia alios ipsi deceperunt: sed neutrum dici potest. 1. *Non decepti sunt* nec decipi potuerunt. Nam si decepti sunt, vel ab alio decepti sunt, vel à seipsis; Illud dici nequit, quia nec à Deo, qui ut falli à nemine potest, ita nec quemquam potest fallere; nec ab Angelis qui non fallunt; nec à Dæmonibus, quia doctrina ista tota ad destructionem regni Diaboli tendit. Istud verò non magis, nam si quis fallitur in re aliqua, hoc fit ideo potissimùm, vel quia ipse eam non vidit, sed ab aliis accepit quorum fide nititur, vel quia eam obiter tantùm & in transcursu aspexit, vel quia res est obscura & difficilis quæ hominis captum longè superat, vel quia subjectum est malè dispositum & aliquo morbo præpeditum quominus rite judicet. Sed hìc nihil tale occurrit: Nam 1. ea quæ narrant profitentur se non ex incerto rumore, & ab aliis accepisse qui minùs accuratè ea novissent, sed quorum certissimam & exploratissimam habebant notitiam, utpote qui testes oculati & auriti fuerant, & in quibus pernoscendis magna attentione & studio versati erant. 2. Nec de remotis & dissitis rebus loquuntur, sed quæ in iis ipsis locis & eo tempore quo scribebant gesta erant, unde 1. Joh. 1. 1. *Quod videmus*, inquit, *oculis nostris, quod audivimus de Verbo vitæ id annunciamus* &c. 3. Non agebatur de rebus obscuris & in mera speculatione positis, in quibus rudes & illiterati potuissent facile decipi, non assequendo earum sublimitatem, sed de factis in sensus & oculos incurrentibus v.g. de resurrectione Christi; cum quo ante obitum versati fuerant familiariter, & qui se ipsis post resurrectionem con-

conſpiciendum præbuerat, non obiter, ſed diu, non ſemel, ſed ſæpius, non coram uno vel altero, ſed coram pluribus omnis ſexus, & conditionis. 4. Denique nec dici poteſt facultatem ipſorum malè diſpoſitam fuiſſe: nam præterquam quòd nulla præ ſe ferunt indicia corruptæ phantaſiæ & mentis emotæ, imò ſapientiam & bene compoſitum animum verbis ſuis & vitâ produnt; Accedit quòd non unus aut alter, ſed plures numero idem ſentiant & loquantur. Unde ſequitur nihil eſſe cur decepti hìc dicantur. QUÆST. IV.

XV. Sed ut decepti hìc non ſunt, Ita *nec decipere voluerunt*: Nam qui fallunt & mentiuntur, aliquod ſibi proponunt mendacii & deceptionis emolumentum, vel ut gloriam captent, vel ut hominum gratiam aucupentur, vel ut opes & commoda ſibi comparent: At Viris Dei in iſto teſtimonio dicendo, quid optabile vel viventibus quærebatur, vel vitâ functis? Viventibus quidem ea omnia propter quæ propulſanda mentiri homines non rarò conſueverunt, inopia, exilia, cruciatus, & extrema ſupplicia, poſt mortem verò infamia & pœna æterna. Et tamen omnibus iſtis poſthabitis non dubitarunt ſcientes prudentes, ad hoc ſuum confirmandum teſtimonium infinita adire diſcrimina, & graviſſimas ſubire contumelias & acerbiſſimas perpeti mortes. Quis ergo credat eos talia ferre non recuſaſſe pro eo quod haberent incertum & falſum; cùm pro certiſſimis & compertiſſimis vix ac ne vix quidem reperiantur, qui vel exiſtimationis, vel bonorum diſcrimen adire ſuſtineant, nedum mortem oppetere? Nemo ſanè eos affectati tam ingentis mendacii reos agere poteſt, quin eos faciat ſtultiſſimos ſimul & peſſimos; ſtultiſſimos, qui nullo ſuo bono, certiſſimoque malo ſuo mentiri voluerint, contra ipſa religionis ſuæ quam ſcribebant, quæ tam ſeverè mendacium vetat, dogmata; peſſimos verò, qui mentiendo mundum univerſum fallere voluerint, nulloque ipſorum bono ſecum malis omnibus involvere.

Nec decipere voluerunt.

XVI. Denique *nec decipere potuerunt*, etſi voluiſſent; quia ſcribebant non de rebus remotis & diſſitis, aut quæ priſcis temporibus, aut quæ clam & remotis arbitris in angulo aliquo geſtæ erant; prout vulgò impoſtores ſolent, ne facilè poſſint mendacii coargui: Sed ea referebant, quæ illo ipſo tempore publicè & coram Sole, illo ipſo loco quo ſcribebant, & quidem ſæpe iis videntibus & audientibus ad quos ſcribebant, contigerant, quique facilè fraudem & impoſturam, ſi qua fuiſſet, retegere poterant. Si ergo nec decepti ſunt nec deceperunt, dubium non eſt, quin divinum ſit eorum Teſtimonium, atque adeò authentica omnis illa doctrina quæ ex eo pendet & illo nititur.

Nec potuerunt.

XVII. Non poteſt in dubium vocari; An Prophetæ & Apoſtoli fuerint aliquando, & libros ſcripſerint qui illorum eſſe dicuntur, quin nutet totius Antiquitatis fides, & Pyrrhoniſmus introducatur: Sic enim de omnibus aliis ſcriptis, quæ in manibus verſantur, dubitari poterit: Cùm

QUÆST. IV. autem certum sit tales libros à certis authoribus scriptos fuisse, quis sanæ mentis non crediderit potiùs scriptos esse ab iis quorum nomen præferunt, quod Ecclesiæ omnes Christianæ ubique locorum constanter crediderunt, de quo nulla unquam aut à Judæis, aut à Paganis mota controversia fuit, & quod antiquissimis temporibus, cùm ea de re constare posset, jam receptum est, quàm à quolibet alio?

Authentia librorum Mosis ostenditur. XVIII. Quicquid in medium afferri potest ad elevandam fidem historiæ Mosaïcæ, facilè refelli potest si penitiùs excutiatur. Nam si quis forte neget Mosem unquam fuisse, vel authorem esse librorum qui illi adscribuntur, nullo negotio convincetur: tum quia non soli Judæi & Christiani ejus meminerunt, sed & profani Scriptores non pauci; tum quia hoc constanter creditum est à numerosissima gente, nec ulla causa dubitandi est, nisi velimus fidem omnium omnino historiarum convellere & negare, Platonem, Aristotelem, Ciceronem & alios unquam extitisse, & libros qui eorum nomen præferunt scripsisse, quod nemo nisi mente captus dixerit. Multò verò minùs hoc de Mose, quàm de cæteris dici potest, quia nullus liber majori cum rationis specie debuisset à Judæis aboleri, qui sic à Legis durissimæ jugo se liberassent: & nullus tamen majori studio & zelo ab iis exceptus est & conservatus, nullus unquam tantam authoritatem subitò consecutus est, ut pro Lege divina & Religionis norma haberetur; non alia sanè de causa, quàm ex veritatis illo contentæ persuasione.

XIX. Secundò, si quis inde depulsus aliò se recipiat, & fateatur quidem Mosem extitisse, & libros qui illi tribuuntur conscripsisse; Sed fuisse Impostorem & fabulatorem insignem asserat, qui inanibus mendaciis & falsis prodigiis populo Israëlitico imposuerit, ut eum Legi, quam proponebat, atque adeò sibi ipsi manciparet; non minùs facilè confutabitur. Nam præterquam quòd ipsi Ethnici, & infensissimi hostes, ut *Porphyrius* lib. 4. adversus Christianos, veracis scriptoris laudem dant Mosi: facilè capi non potest, quomodo insignis illa sapientia & eximiæ virtutes, quibus tota vita Mosis radiat, cum tam nefanda impostura conciliari queant, vel quo pacto tam admirabilem Legem, à qua quicquid boni cæteræ habuerunt mutuatæ sunt, quæ ad unius Dei gloriam & populi sanctitatem respiciebat, excogitare potuerit ut fraudi & imposturæ suæ faveret. Deinde, si impostor fuit, mirum est cur viam consilio suo planè contrariam secutus sit, ex qua facilè falsitatis convinci potuit. Nam si falsa est quam tradidit narratio originis mundi, nihil facilius fuit quàm mendacii eum arguere ex exiguo generationum numero, quæ ab Adamo ad diluvium, & à diluvio ad exitum populi ex Ægypto recensentur, siquidem tempore Mosis superesse adhuc poterant varii, qui Josephum viderant, cujus parens Semum viderat, qui usque ad centesimum annum vitæ suæ potuit versari cum Methusalem ad illud usque tempus super-

perstite, qui & ipse Adamum viderat; unde nullo negotio rei veritas vel falsitas deprehendi potuit. 3. Si Moses impostor fuit, qui Israëlitas decipere voluerit, speravit proculdubio, se mendacia sua & fraudes Israëlitis persuasurum: sed quo tandem pacto potuit in animum suum inducere, se persuasurum illis tot tantaque prodigia, quæ vel in Ægypto vel in deserto facta dicuntur, si nihil tale contigisset? maximè cùm ad eos scriberet, qui vel auriti vel oculati testes eorum esse debuerunt, & cùm de iis scriberet, non quæ multa ante secula gesta erant, sed illo ipso tempore, non clam & in angulo, & coram paucis testibus, qui facilè corrumpi potuissent, sed palam & publicè sub oculis sexcentorum millium hominum, & hostium etiam ipsorum infensissimorum, qui potuerunt mendacia ipsius arguere? An potuit sperare nullum repertum iri in populo qui de istis dubitaret? vel qui ab Ægyptiis rerum gestarum veritatem non requireret? An credibile est, ex tanto hominum numero, quos subinde durissimè tanquam gentem rebellem & indomitam increpabat, imò pœnis nonnunquam gravissimis affligebat, subitaneâ morte non centenos tantùm sed millenos plectendo, & talia præstando quibus meritò exacerbari potuerunt adversus ipsum, neminem futurum fuisse qui suam illi fraudem & imposturam non objecisset, cùm toties adversus ipsum tam iniquè murmurare & rebellare cernantur? Denique si impostorem egit, commodum aliquod sine dubio, vel gloriam vel opes inde captavit, ut vel Imperium sibi & posteris confirmaret, vel laudem sapientiæ & heroïcæ virtutis apud homines consequeretur; sed quàm alienus à lucri vel gloriæ cupiditate Moses fuerit, & res ipsa clamat, & sinceritas quâ propria peccata sua, & incredulitatem imprimis tam ingenuè confitetur, satis testatur.

XX. Sed fortè Israëlitæ falsitatem rerum quæ à Mose referebantur agnoscentes, consenserunt in fraudem & imposturam, ad majorem genti gloriam conciliandam. Sed quis credere ausit Israëlitas tam insanos fuisse, ut consentire non recusarint in tam insignem imposturam, per quam jugo ἀβαστάκτῳ Legis durissimæ subjiciebantur, si persuasi verè fuissent talem Legem fuisse merum Mosis commentum? Vel an ulla veri specie dici potest ex sexcentis hominum millibus ad unum omnes in talem fraudem consensisse, ut nemo repertus fuerit qui tali consilio se opposuerit? 2. Tantùm abest ut gloriam & laudem apud alios sibi inde conciliarent, ut contrà odium & contemptum omnium meritò in se accerserent: quis enim dixerit ad decus gentis pertinuisse, ut eorum murmura & peccata gravissima oculis hominum exponerentur, ut arguerentur tanquam σκληροτράχηλοι & ingratissimi mortalium, ut pœnæ severissimæ quibus Deus eorum pervicaciam & rebellionem ultus erat non semel recenserentur, imò quis non videt hæc in æternum gentis probrum cedere? Uno verbo causa nulla est, cur populus tam duræ cervicis, & φιλήδονος, Legis molestissimæ & quæ minimam

QUÆST. IV. transgressionem tam severè ulciscebatur, jugum adeò facilè subire voluisset, nisi de divinitate vocationis Mosis, & veritate dictorum ejus persuasus fuisset.

Conversio mundi Scripturæ Divinitatem probat. XXI. *Conversio mundi*, & *Evangelii successus* clarissimum est Divinitatis ejus argumentum; Nam nisi Viri Dei fuissent Apostoli, & cœlestem veritatem attulissent, capi animo non potest quì fieri potuerit, ut eorum doctrina iis omnibus præsidiis destituta, quibus doctrina aliqua humanitus commendari & propagari potest, & iis omnibus rebus pertinacissimè oppugnata quibus doctrinæ alicui resisti potest, authoritate Majorum, consuetudine Populorum, favore Principum, eloquentiâ Oratorum, subtilitate Philosophorum, accommodatione ad mores & ingenium humanum; quæ per paucos rudes & infirmos homines promulgata est, à fingendi non modò fraude sed & suspicione alienissimos, nullo eloquentiæ adjumento instructos, nullo simulationis artificio eruditos, & spretos & despicabiles, sola persuasione, sine ullo authoritatis & favoris publici præsidio, sine armorum auxilio, per mille mortes & discrimina, brevissimo tamen tempore ubique locorum ferme, ita propagata fuerit, ut omnia obstacula perruperit, & aliarum Religionum quæ istis omnibus præsidiis communitæ erant victrix evaserit, ut integri populi & Reges ipsi, relictis patriis Religionibus in quibus nati erant & educati, sine spe commodi, imò cum certa malorum expectatione, istam, quæ rationi absurda & carni ingrata erat, & quæ repellere potiùs à se homines quàm ad se allicere videbatur, amplexi fuerint.

XXII. *Certitudo* triplex potest esse, 1. *Mathematica*, 2. *Moralis*, 3. *Theologica*. *Mathematica*, seu metaphysica illa est, quæ competit primis principiis naturâ & per se notis, & conclusionibus per hujusmodi principia demonstratis; ut quando *Totum dicitur esse majus sua parte*, & quòd *idem non possit simul esse & non esse*. 2. *Moralis* quæ cernitur in rebus quæ quidem demonstrari non possunt, sed talibus tamen indiciis & argumentis tam probabilibus suadentur, ut de iis vir prudens dubitare nequeat; ut Æneidem scriptam esse à Virgilio, & historiam Livii à Livio; etsi enim res non est per se nota, tam constanti tamen famâ testata est, ut de ea dubitare nemo possit, qui aliquam rerum & literarum notitiam habet. 3. *Theologica* quæ habetur in rebus, quæ etsi demonstrari nequeant, vel per se & naturâ notæ sint, non tamen probabilibus tantùm indiciis & moralibus argumentis nituntur, sed verè Theologicis & divinis, divinâ puta revelatione, quæ proinde non certitudinem tantùm moralem & conjecturalem faciunt sed fidem verè divinam. Scriptura non habet certitudinem *metaphysicam*; aliàs assensus quem illi præbemus scientiam pareret non fidem: non habet etiam simpliciter *moralem* & probabilem, aliàs fides nostra non certior esset quolibet assensu historico qui scriptis humanis adhibetur; sed habet certitudinem *Theologicam* & infalli-

infallibilem, quæ hominem fidelem & Spiritu Dei illustratum decipere non potest. QUÆST. IV.

XXIII. Prophetæ non errarunt in illis quæ scripserunt θεοπνεύστως & *quà Prophetæ*, ne quidem in rebus minoris momenti, quia aliàs universæ Scripturæ fides dubia redderetur. Sed potuerunt errare in aliis *quà homines*, quo modo David erravit in Epistola de Uria occidendo, quæ authentiam quidem habet historiæ sed non normæ, & Nathan in consilio quod dedit Davidi condendi Templum, sed inconsulto Deo, 2. Sam. 7. 3. quia nec universalis, nec continuus fuit Spiritus Sancti afflatus, ne putaretur esse motus ordinarius, vel effectus naturæ, 2. Reg. 2. 17. *Fontes Solutionum.*

XXIV. Apostoli fuerunt infallibiles in fide, non in moribus; & Spiritus deducturus fuit eos in omnem veritatem ne unquam errarent, non in omnem pietatem ne unquam peccarent, quia similes nobis fuerunt in omnibus. *Petri simulatio* & hypocrisis, de qua Galat. 2. 12. fuit peccatum vitæ, non error fidei; lapsus moralis conversationis ex infirmitate & timore, ne in odium incurreret Judæorum; non verò error mentis ex libertatis Christianæ ignorantia, quam se cognoscere in familiari cum Gentilibus commercio ante Judæorum adventum satis testabatur. *Gal. 2. 12.*

XXV. Quum Paulus ait 1. Cor. 7. 10. *Ego dico non Dominus*, non negat inspirationem Domini cui dicta sua vendicat v. 40. sed tantum præceptum hoc, seu hanc legem à Domino expressè ante se latam esse; ut sensus sit, controversiam illam de malitiosa desertione, Christi tempore non fuisse adhuc motam, neque eam decidendi illum occasionem tum habuisse; quod Paulus jam Spiritu illustratus facit. *1. Cor. 7. 10.*

XXVI. Quæ ludicra & inutilia videntur in Lege, maximi inveniuntur esse momenti à piis & cordatis ad exercendam obedientiam, aversandam idololatriam, mores informandos, & Messiam indigitandum, si dextrè ut oportet accipiantur. Genealogiæ, & cætera quæ videntur superflua, testimonia sunt ortus, propagationis, & conservationis Ecclesiæ, & impletæ promissionis de Messia è Semine Abrahami & Davidis deducendo.

XXVII. Prophetæ Hoseæ cap. 1. 2. non injungitur ut meretricem ducat in uxorem, sic enim filii ex tali matrimonio non possent dici spurii, ut vocantur v. 2. Sed hæc *allegoricè* sunt intelligenda, ut Israëli spurca sua idololatria sub tali Symbolo repræsentetur. *Hos. 1. 2.*

QUÆST. V.

QUÆSTIO V.

An in Scriptura occurrant veræ contradictiones, seu loca quædam ἄλυτα, quæ nulla ratione solvi & conciliari possint? N.

I. QUamvis assertâ Scripturæ Divinitate, de qua actum fuit quæstione præcedenti, sequatur necessariò ejus Infallibilitas; Quia tamen non pauca ab omni ævo ἐναντιοφανῆ in Scriptura invenire sibi visi sunt, & studiosè conquisita jactarunt, veræ Religionis & Scripturæ hostes, ad ejus αὐθεντίαν convellendam, ut *Porphyrius*, *Lucianus*, *Julianus Apostata*, aliique olim ex Gentilibus, & hodierno die Athei varii, qui non paucas in ea contradictiones & ἄπορα, quæ nulla ratione conciliari possint, occurrere clamitant. Ideo peculiari quæstione cum illis agendum est, ut Scripturæ Integritas adversus impia ipsorum tela sarta tectaque conservetur.

II. Res nobis hîc est, non modò cum apertis Atheis & Gentilibus, qui Scripturam Sacram non admittunt, sed & cum aliis qui, licèt recipere illam videantur, indirectè tamen illam hac ratione evertunt: Ut *Enthusiastæ*, qui imperfectionem Verbi scripti prætexunt; ut homines ad verbum suum occultum, seu privatas revelationes abducant; *Pontificii*, qui licèt aliàs Divinitatem Scripturæ contra Atheos tueantur, non verentur tamen ipsorum armis sibi aptatis propriam suam atque adeò totius Christianismi causam quantum in se est oppugnare, & hostibus suis prodere, corruptionem Fontium urgendo, ut Versioni suæ Vulgatæ authoritatem concilient; Denique *Libertini* varii, qui in sinu Ecclesiæ versantes, non desinunt varia ista ἄπορα & ἐναντιοφανῆ objicere, ad Scripturæ authoritatem labefactandam.

III. Ut illis occurratur diversam sequuntur viam Doctores. Quidam facilè rem expediri posse putant, si dicatur Scriptores sacros, memoriâ labi, aut in levioribus errare potuisse, Sic *Socinus* de authoritate Scripturæ, *Castellio* in Dialogis & alii. Ast hoc non est causam tueri adversus Atheos, sed illam turpiter prodere. Alii Hebræos & Græcos fontes in aliquot locis corruptos esse fatentur, Judæorum vel hæreticorum malitiâ, sed remedium facilè peti posse à Vulgata Versione & Ecclesiæ authoritate infallibili. Quæ sententia est plurimorum ex Pontificiis, adversus quos postea disputaturi sumus, quum de puritate Fontium agemus. Alii paucula quædam menda irrepsisse in Scripturam censent, & nunc etiam extare, quæ nulla Msc. Codicum fide & collatione sanari possint, sed quæ Scriptoribus ipsis sacris non sint adscribenda, sed partim temporum injuriæ, partim Exscriptorum & Librariorum

brariorum culpæ; Unde tamen Scripturæ αὐθεντία labefactari nequeat, quia occurrunt tantùm in rebus minùs necessariis, & levioribus; sic *Scaliger*, *Cappellus*, *Amama*, *Vossius*, & alii statuunt. Alii denique Scripturæ integritatem tuentur, & contradictiones quidem varias apparentes occurrere non diffitentur, sed non veras & reales; loca quædam esse δυσνόητα, sed non planè ἄλυτα & desperata; quæ communior est Orthodoxorum sententia, quam ut tutiorem & veriorem sequimur. QUÆST. V.

IV. Non quæritur de *irregulari* vocum *scriptione* vel *punctatione*, vel de *variis lectionibus*, quas non raró occurrere fatentur omnes. Vel, An Apographa quæ habemus ita cum Autographis primis conveniant, ut in nullo planè apiculo, vel literulâ ab illis recedant: Sed, An ita ab iis discrepent, ut sensus genuinus corrumpatur, nec possint ampliùs Textus originales censeri fidei & morum regula. *Status Quæstionis.*

V. Non quæritur de *particulari* quorundam Codicum *depravatione*; Vel de Erratis quæ Exscriptorum, vel Typothetarum negligentiâ in hujus vel illius editionis Codices irrepserunt; Nam nemo negat varias esse tales corruptelas: Sed, An dentur corruptelæ & *menda universalia* per omnes Codices tam manuscriptos quam impressos ita diffusa, ut nulla vel Codicum variorum, vel Scripturæ ipsius & locorum parallelorum collatione sanari & corrigi possint; An sint quædam veræ & reales, & non tantùm apparentes contradictiones; Quod negamus.

VI. Rationes sunt 1. Quia Scriptura est θεόπνευστος 2. Tim. 3. 16. Verbum Dei mentiri nescii Ps. 19. 8. 9. Heb. 6. 18. quod excidere & solvi non potest Matth. 5. 18. quod manet in æternum 1. Pet. 1. 25. & quod est ipsa Veritas Johan. 17. 17. Quomodo enim talia de ipsa prædicarentur si esset contradictionibus obnoxia, & si Deus passus esset, vel Scriptores sacros errare & memoria labi, vel menda in eam irrepere insanabilia? *Scripturam non esse corruptam probatur.*

VII. 2. Quia nisi integritas illibata Scripturæ tribuatur, non poterit censeri unica fidei morumque regula, & lata porta aperietur Atheis, Libertinis, Enthusiastis, & aliis idgenus profanis, ad ejus αὐθεντίαν convellendam & salutis fundamentum evertendum. Cùm enim fidei non possit subesse falsum, quomodo authentica haberi poterit, & divina censeri Scriptura, quæ contradictionibus & corruptelis esset obnoxia; Nec dici hìc debet corruptelas tantùm esse in levioribus, quæ fidei fundamentum non attingunt: Nam si semel Scripturæ αὐθεντία convellitur, quod fit vel ex unius loci corruptione insanabili, quomodo fidem nostram ulteriùs fundare poterit? Et si in levioribus corruptio admittitur, cur non in aliis gravioribus? Quis mihi fidem facere poterit; nullam labem vel mendum in loca fundamentalia irrepsisse? Vel quid responderi poterit Atheo, vel hæretico subtili, qui hunc vel illum locum minùs sibi faventem in mendo cubare pertinaciter assereret?

Neque

QUÆST. V.

Neque hîc reponendum, Providentiam divinam voluisse à gravioribus corruptelis eam immunem præstare, non verò à levioribus. Nam, præterquam quòd hoc gratis dicitur; non sine quadam ejus injuria asseritur, quasi defuerit in necessariis, quæ ad plenam Scripturæ αὐτοπιστίαν requirebantur: Nec facilè credi potest, Deum, qui omnia & singula verba Viris θεοπνεύστοις dictavit & inspiravit, de omnibus etiam conservandis non curasse. Si homines verba sua sollicitè conservari curant quantum possunt, maximè si sint alicujus momenti, v. g. si sit Testamentum vel contractus, ne quid immutetur vel corrumpatur: Quantò magis Deus, Verbi sui, quod Testamenti & Tabularum publicarum fœderis sui nobiscum initi loco esse voluit, curam gessisse censendus est, ne quid in eo corrumperetur; maximè cùm similes corruptelas prævidere & impedire facilè potuerit, ad confirmandam Ecclesiæ suæ fidem?

VIII. Quatuor præcipua Argumenta sunt Integritatis Scripturæ & Puritatis fontium. 1. Primarium *Dei Providentia*, qui ut prospicere voluit fidei nostræ, Scriptoribus Sacris inspirando quæ scriberent, & Scripturam conservando contra hostium molimina, qui nihil intentatum reliquerunt ut eam delerent, Ita eam puram & intemeratam tutari debuit adversus falsariorum corruptelas, ut fides nostra firmum semper haberet fulcrum quo niteretur. 2. *Judæorum religio*, qui ad superstitionem usque solliciti fuerunt semper de fideli sacrorum Codicum custodia. 3. *Masoretharum diligentia*, qui notis suis sepimentum veluti Legi apposuerunt, ne mutari ullatenus vel corrumpi posset. 4. *Exemplarium numerus* & *multitudo*, per quam factum, ut si quidam Codices corrumpi potuerint, non tamen omnes.

Fontes Solutionum.

IX. Quæcunque in Scripturis reperitur ἀντιλογία, apparens est non vera; nostri respectu tantùm intelligenda, qui consensum ejus ubique cernere & capere non possumus, sed non in reipsa. Et si legitimæ contradictionis leges observentur, ut opposita conveniant τῷ αὐτῷ, *eidem*, κατὰ τὸ αὐτὸ *secundum idem*, πρὸς τὸ αὐτὸ *ad idem*, & τῷ αὐτῷ χρόνῳ *eodem tempore*; facilè conciliari poterunt varia ἐναντιοφανῆ Scripturæ. Nam vel *de eodem* non est sermo, ut quum Jacobus adscribit justificationem operibus, quam Paulus detrahit ipsis: Ille enim de *justificatione effectus* declarativa à posteriori loquitur; Iste verò de *Justificatione causa* à priori.

Luc. 6. 36. Sic Luc. 6. 36. præcipitur misericordia, *Estote misericordes*, quæ vetatur Deut. 19. 13. *Non miseraberis*; Illud de privatis, hoc verò de Ma-
Deut. 19. 13. *Matth.* 26. 15. & c. 28. 20. gistratibus. Vel non *secundum idem* dicuntur, ut Matth. 26. 15. negatur præsentia Christi in mundo, *Me non semper habebitis*, & cap. 28. 20. eadem promittitur, *Ero vobiscum usque ad consummationem seculi*. Illud respectu naturæ humanæ, & præsentiæ corporalis; hoc verò respectu divinæ & præ-

ſentiæ ſpiritualis. Vel non *ad idem*; ut quum aliquid abſolutè, aliud verò comparatè dicitur; *Honora patrem tuum*; & Luc. 14. 26. *Si quis non oderit patrem ſuum*: Illud abſolutè; hoc comparatè intelligendum, pro eo quod eſt minùs diligere, & poſthabere Chriſto. Vel non *eodem tempore*; unde illud, *Diſtingue tempora & conciliabis Scripturas*: ſic modò extollitur Circumciſio, tanquam magnum Judæorum privilegium Rom. 3. 2. modò deprimitur, ut res nihili Gal. 5. 3. ſed illud de V. T. tempore quo fuit Sacramentum ordinarium & ſigillum juſtitiæ fidei, hoc verò de tempore Evangelii poſt abrogatam Legem cæremonialem. Modò mittuntur Apoſtoli ad ſolos Judæos ante paſſionem Chriſti miſſione ſpeciali, & prohibentur ire ad gentes, Matth. 10. 5. *In viam gentium ne abieritis*; modò ad omnes gentes miſſione generali poſt reſurrectionem Marc. 16. 15.

Quæst. V. Luc. 14. 26. Rom. 3. 2. Gal. 5. 3. Matth. 10. 5. Marc. 16. 15.

X. Licèt integritatem abſolutam tribuamus Scripturæ, non ideo tamen cenſemus Exſcriptores vel Typothetas θεοπνεύστους fuiſſe; ſed tantùm Dei Providentiam invigilaſſe ſacrorum librorum exſcriptioni, ut etſi potuerint irrepere varii errores, non irrepſerint tamen, vel non ita in Codices irrepſerint, quin ex collatione aliorum, vel Scripturæ ipſius inter ſe, ſanari facilè poſſint. Itaque fundamentum puritatis & integritatis fontium, non ponendum eſt in hominum ἀναμαρτησίᾳ, ſed in Dei providentia, quæ, utcunque homines in ſacris Literis deſcribendis occupati varios errores admiſcere potuerint, ſedulò tamen ſemper cavit ut corrigerentur, vel corrigi facilè poſſent vel ex Scripturæ ipſius collatione, vel ex probatioribus Codicibus. Non ergo neceſſe fuit Scribas omnes infallibiles reddere, ſed tantùm eos ita dirigere, ut vera lectio ſemper reperiri queat, & liber hic ſupra quoſvis alios puritate longè emineat.

XI. Quamvis non poſſemus ſtatim invenire conciliationem planam & omnis difficultatis expertem inter loca Scripturæ, quæ vel de nominibus vel de notis numericis, & chronologicis agunt; non ſtatim inter ἄλυτα reponenda ſunt: vel ſi ἄλυτα dicuntur, talia erunt tantùm τῇ ἀδυναμίᾳ τοῦ λύοντος, non reipſa, ut hîc ſatius ſit ignorantiam noſtram agnoſcere, quàm contradictionem ullam admittere. Hiſtoriæ enim illæ non ita ſigillatim conſcriptæ ſunt, ut omnes circumſtantiæ notatæ fuerint: multa proculdubio in epitomen redacta ſunt, aliis omiſſis, quæ non ita neceſſaria videbantur: fieri etiam poteſt, ut loca iſta varias σχέσεις habebant, quæ Scriptoribus apprimè cognitæ erant, licèt jam nos lateant. Hinc *P. Martyr* in 2. Reg. 8. 17. optimè; *Licèt occurrant*, inquit, *obſcura loca in chronologicis, ad ea concilianda non eſt eò concedendum ut dicamus Codicem ſacrum mendoſum. Nam Deus qui pro ſua miſericordia divinas Literas nobis conſervatas voluit, eas etiam integras & non corruptas conceſſit. Quamobrem ſi quando quoad numerum annorum explicare non valeamus, fatenda eſt igno-*

QUÆST. V. *rantia quâ laboramus, & attendendum sacras Literas tam concisè loqui, ut non facile appareat unde supputatio incipienda sit: maneat itaque Scriptura incorrupta, quæ si labefactetur in uno vel altero loco, in aliis quoque suspecta erit.* Et ad 1. Reg. c. 15. v. 1. *Fit non rarò, ut in hac historia numeri annorum qui Regibus tribuuntur parum videantur inter sese consentire. Verum dubitationes istiusmodi possunt multiplici ratione discuti: fit enim quandoque ut unus idemque annus duobus tribuatur, quod à neutro impletus fuerit & perfectus. Aliquando filii cum parentibus regnarunt aliquot annos, & illi nunc parentum, nunc verò liberorum regno adscribuntur. Contingebant etiam aliquando interregna, & vacuum tempus, modo priori, modo posteriori Regi attribuitur. Sunt etiam nonnunquam aliquot anni, quibus Principes tyrannicè & impiè regnarunt, ideoque prætereuntur, neque cæteris annis imperii eorum accensentur.*

Luc. 3. 36. *De Cainan.* *Gen.* 11. 13. XII. Locus Luc. 3. 36. de *Cainane* juniore, qui inseritur inter Arphaxad & Sala, contra historiæ Mosaïcæ veritatem Gen. 11. 13. revera est δυσνόητος, qui doctorum ingenia diversimodè exercuit; non tamen censeri debet planè ἄλυτος, cùm varii dari possint solutionis modi. Nos missis aliis sententiis, commodissimam putamus eam quæ statuit Cainan esse ὑποβολιμαῖον & spurium, qui ex versione LXX. in qua etiam ante Christi tempora extitisse Demetrii Chronologia apud *Eusebium* Evang. præpar. lib. 9. testatur, irrepserit Exscriptorum incuriâ, vel pio quodam studio, ne committeretur Lucas cum LXX. Versione, quæ magnæ tum erat authoritatis. Hoc autem manifestè evincit 1. *Authoritas Mosis & Libri Paralipomenon*, qui in descriptionibus genealogicis, quas tribus in locis instituerunt Gen. 10. 24. & 11. 13. & 1. Paral. 1. 18. ubi sanè de eo loquendum fuit, nullam mentionem ejus faciunt. 2. *Paraphrases Chaldaica*, quæ constanter tam in Genesi quàm in libro Paralipo. Cainanem omittunt. 3. *Josephus* illum non agnoscit, nec *Berosus* ab ipso productus, nec *Africanus* cujus verba citat Eusebius in Chronico. 4. Sic conturbatur Chronologia sacra, & in dubium vocatur historia Mosis, si inseruntur anni Cainanis inter Arphaxad & Sala; & Abrahamus non erit decimus à Noacho, ut apud Mosem asseritur, sed undecimus. 5. Non extat in omnibus Codicibus, *Beza* noster testatur non extare in MS. antiquissimo suo, & *Usserius* dissert. de Cainane p. 196. asserit sibi visum librum Lucæ Græco-Lat. in antiquissimis membranis, literis majusculis sine spiritibus & accentibus descriptum, qui ex Græcia in Galliam translatus olim in Monasterio S. Irenæi in suburbio Lugdunensi repositus, & anno 1562. repertus, in Angliam postea delatus sit, & Cantabrigiensi Academiæ donatus, ubi Cainan non comparet. *Scaliger* in Prolego. in Chroni. Eusebii in antiquissimis exemplaribus secundùm Lucam Cainan desiderari affirmat. Quicquid sit, licèt in mendo cubare dicatur locus apud Lucam, non potest

potest propterea in dubium vocari ejus αὐθεντία 1. quia corruptio non est universalis, 2. parum in eo errore situm est, eique corrigendo facilè remedium suppetit ex Mose, ut nihil opus fuerit Doctiss. If. Vossium ideo puritatem Hebræi codicis sollicitare, ut αὐθεντίαν Versioni LXX. conciliaret. QUÆST. V.

XIII. Si varietas magna occurrit in *Genealogia Christi*, quæ texitur à Matthæo & Luca, tum quoad personas, tum quoad numerum ipsarum, mirum videri non debet; quia non est eadem, sed diversa. Matthæus enim genealogiam instituit Josephi, cujus genus à Davide per Salomonem deducit: Lucas verò Mariæ genus per Nathanem alterum Davidis filium ad eundem Davidem refert. Matthæus genus Sponsæ in genere Sponsi more Hebræo quærendum relinquit; Lucas verò voluit supplere quod prætermissum erat, describendo stemma Mariæ, ut scilicet plena & perfecta extaret genealogia Christi ab utroque parente, ne vel scrupulis infirmorum, vel cavillis hostium Evangelii locus esset, & illi confirmarentur, isti convincerentur, Christum juxta vaticinia Prophetica verum & naturalem fuisse Davidis filium; sive Josephi Sponsi, in cujus familiam transierat per conjugium Mariæ, sive ipsius Mariæ haberetur ratio. Maximè cùm certum sit virgines ἐπικλήρους, quæ dotem habebant in hæreditatibus familiarum, qualis fuit B. Virgo, extra tribum & familiam nubere non debuisse. Genealogia autem ideo refertur ad Josephum, non ad Mariam apud Lucam, quia mos non erat per mulieres genealogiam texere, nam censebantur vel in parentibus aut fratribus si innuptæ, vel in maritis si desponsæ; hinc Judæorum axioma משפחת אם לא משפחת, *Matris familia non familia*. Matth. 1. Luc. 3.

XIV. Licèt *Jacobus* vocetur pater Josephi apud Matthæum, *Heli* verò apud Lucam, nulla tamen est contradictio, quia hoc κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο intelligendum. Primò nihil est absurdi unum filium duos habere patres in diverso genere, ut alter pater sit *naturalis* qui ex se filium genuit, alter *legalis* qui ab alio genitum secundùm legem sibi in omnia jura adoptat: quomodo Manasse & Ephraïm solius Josephi fuerunt filii naturales, sed Jacobi legales per adoptionem; Davidis Avus Obed naturalem patrem unum habuit Boas, sed legalem etiam Machlon maritum priorem suæ matris Ruth, cui maritus posterior Boas secundùm legem suscitavit semen: Sic Jacobus fuit pater naturalis Josephi; Heli verò qui pater naturalis fuit Mariæ, potest dici pater Josephi vel *legalis*, ut voluit Africanus, quia mortuo Heli sine liberis, Jacobus duxit ejus uxorem ex Lege Deut. 25. 5. & ex ea Josephum Mariæ maritum procreavit; Vel *civilis* ratione matrimonii cum Maria filia contracti, quo factus est ejus gener, quomodo Noëmi vocat nurus suas *filias suas* Ruth. 1. 11. 12. qui mos loquendi receptus est apud omnes. Vel dici potest Josephum non vocari filium Heli, sed Christum, ut ista verba parenthesi sint includenda, ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσὴφ, non verò parenthesis ut vulgò fieri solet,

QUÆST. V. let, post verbum ἐνομίζετο finiatur, hoc sensu, ὢν (ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσὴφ) τοῦ Ἡλὶ, *existens* scilicet Jesus (ut *existimabatur filius Joseph*) *Heli* scilicet filius id est, nepos in Virgine Maria filia: Nec insolens est iste transitus ab avis ad nepotes, præsertim ubi patres extincti, eoque magis in hoc exemplo, quia Christus fuit ἀπάτωρ secundùm naturam humanam.

Matt. 1. 8. *2. Reg.* 8. 24. *1. Chro.* 3. 11. 12. XV. Si quæritur, Cur Matth. 1. 8. Joram dicatur genuisse Oziam, cùm constet ex 2. Reg. 8. 24. & 1. Chro. 3. 11. 12. Joramum genuisse Achaziam, Achaziam Joasum, Joasum Amaziam, & sic tres omittuntur Reges, & saltus fit à Joramo ad Oziam abnepotem. Responderi potest non insolitum esse in Scriptura ut seri nepotes atavorum & ab ultima antiquitate majorum, dicantur filii & filiæ; ut Judæi vocant se Abrahami filios Johan. 8. 39. Elizabetha dicitur esse ex filiabus Aaron Luc. 1. 5. Christus filius Davidis dicitur Matth. 22. Ita Joram dicitur genuisse Oziam generatione mediata, ob quam nepotes & abnepotes à majoribus descendentes filii dicuntur. Cur verò tres isti Reges omissi sint præ cæteris non usque adeò est obvium, nec rationes quæ afferri solent à variis assensum possunt impetrare; Commodius est quod dicitur, hoc factum esse rotundandi numeri causâ, quia voluit Matthæus omnes illas generationes in tessaradecadas referre, opportuno ad memoriam juvandam compendio; quod ut consequeretur parvi duxit personas quasdam minùs nobiles transilire, quod & alii historici facere non rarò solent, ubi rem in summam conferunt. Peculiariter verò isti tres possunt dici omissi, ut posteritas Achabi usque ad tertiam aut quartam generationem hoc etiam maledictionis charactere notaretur 1. Reg. 21. 22. tres hosce Reges qui erant è posteritate Achabi prorsus eradendo, & quasi capite minuendo, ut haberentur quasi nunquam vixissent aut regnassent. Non excluditur autem Joram, quia ex maledicto Achabi sanguine non erat oriundus, nec abnepos Ozias licet ab Achabo descenderit, quia ultra tertiam aut quartam generationem maledictio divina non solet procedere.

Matt. 1. 9. *2. Reg.* 24. 6. XVI. Si quæritur, quomodo Matth. 1. 9. Josias dicitur *genuisse Jechoniam* cùm ex libris Regum 2. Reg. 24. 6. & 1. Paralip. 3. 15. 16. constet Josiam habuisse quatuor filios ἐπιφερωνύμους Joanan, qui & Joachaz, Joiakim, qui & Eliakim, Sedekiam, qui & Mattanias, & tandem Sallum. Jechoniam verò fuisse filium Joiakim? ℟. variè responderi potest, vel Textum à Librariis corruptum esse & supplendum esse inter Josiam & Jechoniam Ἰωακείμ, Joakimum filium Josiæ & patrem Jechoniæ, quod firmatur authoritate vetusti Codicis quo usus est R. Stephanus & Henricus filius, quem Stapulensis & Bucerus laudant, atque ita restituendus sit veriùs Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωακείμ. Ἰωακεὶμ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν. Vel Josiam dici patrem Jechoniæ mediatè quia fuit ejus avus, omissum verò fuisse Joakimum, quia ut non erat dignus luctu & sepul-

ſepulturâ Regum Juda Jer. 22. 18. ita nec dignus erat qui genealogiæ Chriſti insereretur. Vel Jechonias duos fuiſſe & commemorari v. 11. & 12. primum *Joakimum* Joſiæ filium, qui & *Eliakim* vocatur, & *Jechonias*; Nec id mirum videri debere, cùm non pauci Reges Judæorum binomines, vel etiam trinomines fuerint, ut Zedekias dictus & Mattania, Ozias dictus Azarias; alterum verò Jechoniam propriè 1. Chron. 3. 16. qui & Joiachim, nepotem Joſiæ de quo v. 12. qui rectè à priore diſtinguatur, tum mentione fratrum, quibus hic poſtremus caruit Jerem. 22. 18. 19. tum commemoratione geniti à Jechonia Salathielis κατὰ μετοικεσίαν v. 12. QUÆST. V.

XVII. Quamvis *Salathiel* dicatur genuiſſe Zorobabelem Matth. 1. 12. & 1. Chron. 3. 17. 18. dicatur *filius Pedaja*, nulla tamen eſt contradictio: Quia Salathiele extincto ſine liberis, Pedaja frater potuit illi ſuſcitare ſemen, & ex uxore ejus jure Leviratus Zorobabelem habere, unde vocatur filius Pedajæ 1. Chron. 3. quia ab eo verè genitus eſt, & Salathielis, Matt. 1. 1. Agg. 1. 1. quia illi ſuſcitatus fuerat à fratre; Vel quia Zorobabel ſucceſſor fuit Salathielis, mortuo ſcilicet Pedaja ante Salathielem patrem, ut filius fuerit immediatus Pedajæ, Salathielis verò avi ſui tantùm mediatus. 1. *Chro.* 3. 17. 18. & *Mat.* 1. 12.

XVIII. Non eſt contradictio inter 1. Chro. 3. 19. & Mat. 1. 13. & Luc. 3. 27. quum filii Zorobabelis dicuntur eſſe in lib. Chro. *Meſchullam* & *Hanania*, apud Matthæum verò *Abiud*, apud Lucam *Reſa*; quia hoc facilè conciliatur, ſi tres lineas Zorobabelis diverſas deſcribi dicamus, unam in lib. Chroni. filii ejus natu maximi *Meſullam* & aliorum quorum progenies fuit præclara, & ex quibus gubernatores & duces aliquot ſeculis Judæorum Genti Babylone reduci præpoſiti ſunt; ſecundam apud Matth. *Abiud*, ex quo Joſephus; tertiam apud Lucam *Reſa*, ex quo Maria, qui fuerunt homines privati, quorum vita inter populum obſcura, propterea in Chronicis videtur omiſſa. Vel cum aliis dicendum diverſos fuiſſe Zorobabeles & Salathieles, ideo non mirum videri debere ſi diverſi ſint eorum poſteri. 1. *Chro.* 3. 19. & *Mat.* 1. 13. *Luc.* 3. 27.

XIX. Quum Joſias dicitur genuiſſe Jechoniam ἐπὶ τῆς μετοικεσίας, verba iſta non ſunt vertenda præciſè *in tranſportatione*, cùm conſtet ex promiſſione divina peculiari non vidiſſe malum illud & aliquot annis ante captivitatem fuiſſe mortuum 2. Chron. 34. 38. & 35. 24. ſed *ad* vel *circa* eam, cùm ſcilicet illa deportatio immineret; ita ut ἐπὶ coincidat cum ἕως uſque ad deportationem, ut μετὰ cum ἀπὸ v. 17. Sic ἐπὶ notabit tempus quo res geſta fuit, non tamen ſtrictè ſumptum, ſed cum latitudine, ut Marc. 2. 26. Luc. 3. 2. ut ſit idem quod ב Hebræis, quod ſæpe valet *circa* vel *prope* Geneſ. 2. 2. Exod. 12. 15. & vertendum eſt *ſub* vel *circa*, q. d. inſtante tranſportatione. Vel vox ἐπὶ non eſt referenda ad verbum remotius *genuit*, ſed ad proximum *fratres ejus* ἐπὶ μετοικεσίας pro ἐκ μετοικεσίας per enallagen præpoſitionis quæ frequentiſſima eſt, pro τοὺς ἐκ μετοικεσίας

QUÆST. V. qui fuerunt ex deportatione, id est, *inter eos qui Babylonem sunt abducti.*

Matth. 1. 12. Luc. 3. 37. XX. Licèt Jechonias dicatur genuisse Salathielem Matt. 1. 12. & Luc. 3. 37. *Salathiel* dicatur *filius Neri*, nulla est contradictio; Quia diversi fuerunt Salathieles, unus filius Jechoniæ, de quo Matthæus, alter Neri, de quo Lucas; Ille ex linea Salomonis, Iste ex linea Nathanis: Et cùm alii longè fuerint majores Salathielis usque ad Davidem apud Lucam, quàm Salathielis apud Matthæum, probabile est de diversis personis sermonem esse. Nec obstat quòd Salathiel tam apud Matthæum quàm apud Lucam dicatur pater Zorobabel, quia pariter duo potuerunt esse Zorobabeles, ut similis est duorum aut plurium eodem ordine succedentium concursus Luc. 3. 24. Mattati & Levi & v. 29. Et 1. Chro. 6. 7. 8. idemque de quatuor eorum nepotibus repetitur v. 12.

Ps. 22. 17. XXI. Locus Ps. 22. 17. de כארי non est ἄλυτος. Nam licèt retineatur lectio vulgata non propterea corruptio ibi esset statuenda, sed tantùm Scriptionis anomalia, ubi א additum esset per epenthesim, ut non rarò alibi Zach. 14. 10. דאמרה pro רמרה *exaltabitur*, & ו in י mutatum esset, ut literæ istæ inter se facilè permutantur Esd. 10. v. ult. נשאי pro נשאו *acceperunt*. Et *Marinus in Arca Noæ*, literam illam non Jod sed Vau diminutum vocat, & ideo positam existimat, ut innuat clarè clavorum Christi stigmata: Unde in Codicibus Regiis cum Jod punctato scribitur, quasi esset Jod schurec כארי, loco Vau schurec, ut Jerem. 50. 11. 2. confirmatur ex eo, quòd Masora parva notat ad hunc locum, bis tantùm כארי occurrere in Scriptura cum Cametz sub כ, & quidem in diversa significatione. At Isa. 38. 13. ubi semel occurrit, non potest aliter exponi; quam *sicut Leo*, Ergo hìc alio sensu ista vox venit exponenda, qui alius esse non potest ex ἀκολουθίᾳ verborum, quàm qui vulgò ponitur nimir. *foderunt*. 3. In Masora magna finali proponitur alphabetum constans ex binis vocibus quæ scriptione conveniunt, significatione verò differunt, inter quas recensetur ista quæ Isa. 38. & hic occurrit; unde alia significatio apud Psaltem debet obtinere, quàm apud Isaiam. 4. Versiones antiquissimæ ita exponunt, LXX. ὤρυξαν, sic Arabica, Syriaca, Æthiopica. 5. Psalmi scopus, qui est agere de consilio hostium Christi circa ejus crucifixionem, quod patet ex vestium divisione, & tunicæ sortitione & sim. Quis verò credat id quod præcipuum erat, & cæterorum caput silentio fuisse prætermissum? 6. Series verborum hoc postulat; nam si legamus sicut Leo, hiulca erit oratio, & nullus ejus sensus, *manus & pedes meos sicut Leo*; oportet ergo ut sit aliquod verbum periodum claudens, quod non potest aliud esse quàm כרו *foderunt*, quò respicit aliud Oraculum Zacha. 12. 10. *videbunt quem transfixerunt*. 7. Quamvis daremus locum fuisse corruptum à Judæis, non sequeretur corruptionem esse universalem, quia Masorethæ testantur se in Codicibus probatioribus scriptum invenisse כארו, Masora marginalis ad Num. 24. 9. Et

Is. 38. 13.

24.9. Et *Jacob Ben-Haiim* collector operis Masorethici Veneti in quibusdam exemplaribus correctis invenit scriptum, scilicet in textu, כארו, lectum verò, id in margine notatum כארי, *Joh. Isaacus* ex Judæo Christianus factus contra Lindanum testatur in Psalterio avi sui se idem reperisse, quod confirmat *Capito*. Instit. Hebr. li. 1. c. 10. Nec diffiteri possunt Pontificii, cùm Biblia Complutensia ita legant, & Genebrardus variis testimoniis Judæorum probet ita lectum fuisse. QUÆST. V.

XXII. 2. Sam. 24. 24. David dicitur emisse ab Arauna aream & boves siclis quinquaginta argenti. At 1. Paralip. 21. 25. siclorum auri sexcentorum fit mentio: Conciliatio facilis est ex materia emptionis: dedit 50. siclos pro ea parte areæ in qua altare primò ædificavit; sed postquam ex igne cœlitus delapso cognovit locum esse quem Deus ad ædificandam domum selegerat; jam exiguâ illâ areâ non contentus, universum agrum & montem emit 600. siclis. *2. Sam. 24. 24. 1 Paral. 21. 25.*

XXIII. Ibidem v. 13. proponuntur à Gade Davidi septem anni famis in pœnam à Deo insligendam. At 1. Paralip. 21. 12. fit tantùm mentio trium. Sed ista facili negotio conciliantur, si dicamus, vel Gadem primò proposuisse septennium, quod postea cohorrescente Davide, ad preces Gadis sive Davidis ad tres annos reductum fuerit, ut Gen. 18. numerus 50. justorum redigitur ad decem: Vel in numero septenario, de quo agit liber Samuelis, includi tres annos famis, qui jam præterierant, quæ imposita fuit propter Gibeonitas, de qua 2. Sam. 21. 1. cum anno labente: sed in lib. Chroni. mentionem tantùm fieri trium annorum, qui venturi erant: sic sentiunt *Kimchi*, *Martyr*, *Junius*. *2 Sam. 24. 13. 1. Paral. 21. 12.*

XXIV. 2. Reg. 21. 8. Joachim dicitur regnum adiisse quum annos 18. natus esset. At 2. Chro. 36. 9. dicitur natus tantùm octo. Nimirum anno octavo regnare cœpit cum Patre, prout ferebat sæpe Regum eo tempore consuetudo, ut patres filios sibi in regni societatem assumerent, ut jam designaretur & agnosceretur legitimus regni hæres; At anno demum 18. defuncto parente regnare cœpit. Sic *Wolphius*, *Sanctius*, & alii post Kimchium conciliant. *Abarbenel* vult *decem dies*, qui adduntur in lib. Chron. sumi pro *decem annis*, ut non rarò alibi, quod eò verisimilius putat, quia aliàs non commemorari solent dies quibus Reges regnant, sed tantùm anni vel menses. *2. Reg. 21. 8. 2. Chro. 36. 9.*

XXV. Licet varii nodum insolubilem esse putent inter 2. Chron. 22. 2. & 2. Reg. 8. 26. ubi Joram pater Achaziæ dicitur cœpisse regnare anno tricesimo secundo ætatis 2. Chron. 21. 5. & regnasse octo annis, ut sit mortuus anno 40. ætatis v. 20. Achazias verò dicitur c. 22. cœpisse regnare an. 42. atque ita filius duobus annis antiquior patre videretur. Rursus in libro Regum dicitur cœpisse regnare an. 22. non 42. Non omnium tamen ea est sententia; nec desunt varii conciliationis modi, qui nodum commodè solvunt. Quidam, ut *Junius* & *Tremellius* secuti R. Levi ben Gerson, volunt in libro Regum enarrari verum ætatis Achaziæ annum, quo cœpit regnare, & dura- *2. Chron. 22. 2. 2. Reg. 8. 26.*

QUÆST. V. durationem ipsius vitæ: in li. Chron. verò non durationem ipsius vitæ, sed maternæ familiæ Omri, ex quo regnare cœpit usque ad ejus finem, qui hoc ipso anno clarissimo Dei judicio contigit; ob cujus insignis miraculi memoriam calculus hic Achaziæ tributus est, qui eodem anno, cum cætera Achabi & Omri familia gladio Jehu sublatus est: Nam Omri regnavit 6. annis in Israël 1. Reg. 16.23. Achab filius ejus 22. annis 1. Reg. 16. 19. Achazia Achabi filius 2. annis, Joram hujus filius 12. annis, qui simul collecti faciunt numerum 42. Jorami autem Regis Israël anno 12. regnare cœpit hic Achazia Rex Judæ 2. Reg. 8. 25. Qui in ea sunt sententia volunt trajectionem esse in verbis v. 1. ut sic invertantur, *Cujus matri nomen Athalia nata Omri* (i.e. neptis, puta filia Achabi Omri filii) *agentis quadragesimum secundum annum quum Achazia regnaret.* Quia verò coactior & obscurior videtur trajectio, satius esse putant alii, ut an. 42. notatio, non ad Omri, sed ad ipsam Athaliam referatur, & sic legatur; *Cujus matri nomen Athalia nata Omri agens 42. annum*; quia nihil erat quod vel Achaziam vel regni Judaïci statum propiùs attingeret, quàm ortus Athaliæ fœminæ, non ad mariti solùm & filii, sed etiam ad totius Reip. & regii imprimis seminis, perniciem natæ. Alii quibus durior etiam videtur hæc conciliatio, aliam addunt nimi. ut Joram pater Achaziæ præter annos regni & vitæ commemoratos in Scriptura, vixerit adhuc & regnarit viginti annos, dicatur verò regnasse tantùm 8. annis בחוקתו *in fortitudine sua*, i.e. bene & feliciter; sed ab eo tempore quo incidit in manus Arabum, & morbo gravi correptus fuit, de quo agitur c. 21. 16. 17. 19. Chroni. per plures annos adhuc vixerit, sed qui non accensentur ipsius regno, sed Achaziæ filii in lib. Regum, quia inglorius vixit, unde nullum sui desiderium reliquisse dicitur, nec sepulchris Regum fuit illatus 2. Paral. 21. v. ult. Achazias verò qui cœpit regnare cum Patre anno 22. post mortem anno 42. solus regnum adiit, & per unum annum tantùm regnavit, quod notatur in lib. Parali. 22. 2. Sic conciliant post *Kimchium*, *Martyr*, *Vatablus*, *Lyranus* & alii, quæ fuit sententia *Hieronymi* in lib. Paralip. Alii fatentur mendum esse in lib. Paralipo. non à Scriptoribus sacris profectum, sed ab Exscriptoribus, quod facilè irrepere potuit eorum incuria, in βραχυγραφίᾳ, quæ in recensione numerorum sæpe obtinebat, ut מב, quod 42. notat, positum sit pro כב, quod 22. designat. Sed negant inde sequi locum esse ἄλυτον, quia facilè solvi potest nodus, & restitui vera lectio ex collatione libri Regum, qui numerum veritati historiæ, & annorum Jorami & Achaziæ respondentem refert. Et constat varias versiones in lib. Paralipo. numerum 22. retinere, ut Syriacam, Arabicam, & varios Codices græcos mss. ut Oxoniensem, Cantabrigiensem & Romanum.

Exo. 12. 40. Gen. 15. 13. XXVI. Exod. 12. 40. habitatio filiorum Israël dicitur futura in Ægypto quadringentorum & triginta annorum; Et tamen Gen. 15. 13. dicitur semen Abrahæ quadringentis annis vexandum ab alienigenis, quod confir-

matur

matur Act. 7. 6. Responsio facilis est. Gen. 15. numerum rotundum pro o- QUAEST. V.
bliquo poni, ut sæpe fieri solet tam apud Sacros quàm profanos Scriptores;
licèt ergo ab eo tempore, quo oraculum hoc datum Abrahæ, à quo inchoandus est iste numerus, revera effluere debuerint 430. anni; numerantur tantùm 400. ad rotundationem numeri, nec ratio habetur 30. annorum. Quòd si dicuntur Israëlitæ habitaturi in Ægypto 430. Exod. 12. non ideo fit, quòd per tot annos manere debuerint in Ægypto, cùm constet eorum moram fuisse tantùm 210. annorum, sed refertur ad Ægyptum afflictio Israëlitarum, quia fuit principium ejus ex Gen. 12. 10. & finis; vel quia diuturnior, durior & posterior fuit nobilitata imperio Josephi, Hebræorum multiplicatione & eorum oppressione gravissima, & stupenda liberatione.

XXVII. 1. Reg. 9. v. ultim. Servi Salomonis dicuntur attulisse ex Ophir auri *1. Reg. 9.*
talenta 420. At 2. Chro. 8. v. ult. recensentur 450. Sed facilè ista conciliantur, *v. ult & 2. Chron. 8. v. ult.*
si dicamus, vel non de eodem, sed de diversis profectionibus sermonem esse, eo quòd Salomon singulis tribus annis naves illuc mitteret ex 1. Reg. 10. 22. vel quia triginta talenta non ad Regem fuerunt perlata, sed in usum Classis consumpta.

XXVIII. Matth. 27. 9. Jeremiæ tribuitur Oraculum quod citatur de 30. *Matth. 27. 9.*
Siclis argenteis, & de agro ex illis empto, quod certum est apud Zach. extare
c. 11. 12. unde videtur colligi mendum universale & σφάλμα μνημονικὸν in *Zach. 11. 12.*
Matthæo. Sed variè solvi potest nodus. Quidam volunt nomen Ἰερεμίου irrepsisse in textum ab exscriptore compendio Scripturæ non intellecto, cùm adscriptum esset per abbreviationem ζου pro ζαχαρίου. Sed errorem esse exigui momenti, puta in nomine proprio, & correctionem facilem esse ex collatione V. & N. T. Alii, quod verisimilius est, statuunt dari hîc σύγχυσιν duorum locorum propheticorum, ex quibus coaluit hoc testimonium, scilic. ex
Jerem. 32. & Zach. 11. Quibus varia exempla similia occurrunt, ut Matth. *Jerem. 32.*
21. 8. ex Isa. 62. 11. & Zach. 9. 9. & Matth. 21. 14. ex Isa. 56 7. & Jer. 7. 11. Act. 1. 20. ex Ps. 69. 26. & 109. 8. 1. Pet. 2. 7. ex Ps. 118. 22. & Is. 8. 14. Nec inusitatum est, ut quum verba aut testimonia duorum sunt, ut altero omisso,
alterius tantùm nomine exprimantur, ut Marc. 1. 2. 3. ubi prior testimonii *Marc. 1. 2. 3.*
pars Malachiæ est, posterior Isaiæ, & tamen omisso Malachia unus nominatur Isaias. Hoc autem eò magis fieri potest, quando alter qui citatur, vel antiquior est altero, & ex quo postremus multa hauserit, ut hîc obtenet: nam & Jeremias prior est Zacharia, & multa solet ab eo mutuari Zacharias, & quasi imitari ejus conciones, ut facilè ostendi potest ex Zach. 1. 14. quod petitur ex Jerem. 18. 11. & 35. 15. & Zach. 3. 8. ex Jerem. 23. 5. & sim. unde dicere solent Judæi, *Spiritum Jeremiæ fuisse in Zacharia.* Quibus addi potest quòd ex traditione Rabbinorum in Talmude Babyl. Bava bathra fol. 14. quam citat R. D. K. in præfat. in Jerem. in volumine Prophetarum,

QUÆST. V. Jeremias primum locum obtinuerit, unde primus nominatur Matth. 16. 14. Potuit ergo Matthæus verba ista in volumine Prophetarum citans, sub illius nomine tantùm referre, quia primum locum ibi tenuit; ut Lucæ 24. 44. Liber Hagiographorum exprimitur nomine Psalmorum, quia primus est inter eos. Denique Jeremias hic potuit à Matthæo solus nominari, quia rationem reddere voluit non tam 30. siclorum, seu pretii quo Christus emptus est, de quo Zacharias, quàm agri de pretio empti, de quo Jeremias. Quod ergo hic de pretio dicitur, ex Zacharia, quod verò de agro, ex Jeremia petitur.

Gen. 11. 26. & Act. 7. 4. XXIX. Gravis quidem & intricatus nodus oritur ex locis Gen. 11. 26. & Act. 7. 4. inter se collatis, in cujus enodatione ipse *Josephus Scaliger* ἰσπέχει, nec quicquam respondere conatur animadv. in Euseb. p. 17. & *Hiero.* in qu. Hebr. & *Aug.* in 15. de C. D. c. 16. profitentur esse dubium insolubile. Verùm non desunt tamen commodæ conciliandi rationes, quæ modestis ingeniis satisfacere possint. Nodus in eo est quòd Moses Gen. 11. 26. velit Abrahamum natum anno Tharæ septuagesimo, & Stephanus Act. 7. 4. disertè asserat Abrahamum translatum Charrane in Canaan postquam mortuus est Thare. At certum ex Gen. 12. 4. Abrahamum profectum fuisse Charrane ætatis anno septuagesimo quinto, & patrem Thare vixisse ad 205. ex Gen. 11. 32. Jam si constat Abrahamum natum anno 70. Tharæ, & profectum Charrane anno ætatis suæ 75. non profectus erit post mortem Patris, ut ait Stephanus, sed 60. annis ante, id est, 145. anno ætatis Tharæ. Sunt qui volunt Stephanum memoriâ lapsum hic fuisse in temporis computatione, nec propterea historiam Lucæ minùs esse αὐτόπιστον, quia sat illi fuit referre fideliter quæ à Stephano dicta fuerant, nec de corrigendo ejus errore fuit sollicitus. Sed cùm certum sit Stephanum Spiritu plenum fuisse etiam θεόπνευστον, non potest erroris argui, quin Verbi αὐτοπιστία nutet. Alii statuunt Abrahami nativitatem non præcisè assignandam esse anno 70. ætatis Tharæ, sed tantùm anno 130. nec contrarium posse inferri ex eo quod Gen. 11. 26. dicitur *Thara anno 70. genuisse Abraham, Nachor & Haran*, quia licèt primus ponatur, non hoc fiat tamen *ætatis*, sed *dignitatis* privilegio, ut Gen. 5. 32. *Noachus* dicitur *genuisse anno* 500. *Sem*, *Cham & Japhet*, id est, generasse cœpisse tres suos filios, quorum dignissimus fuit Sem, licet anno uno aut duobus post Japhetum majorem genitus: Ita Tharam anno 70. generare cœpisse tres suos filios, quorum Abraham dignissimus fuit, ideoque primo loco positus, non tamen primogenitus: Juxta hanc sententiam Abram natus anno 130. ætatis Tharæ, vixit cum ipso partim in Chaldæa partim in Charan 75. annos, usque ad obitum ejus, post quem Dei mandato quod in Chaldæa acceperat obtemperaturus ex Charan in Cananæam cum suis emigravit. Verùm alii quibus durum videtur differre generationem Abrami ad an. 130. Tharæ, quia de eo nihil habet Scriptura, & sic tota Abrami genealogia

logia incerta redditur, quam tamen supra cæteras omnes Moses recensere instituit, aliter solvunt nodum, duas statuentes vocationes Abrami, primam ex Ur Chaldæorum Caranem vivente adhud patre & agente annum 145. ipso verò Abramo 75. an. nato, de qua Moses loquatur Gen. 11.3. & 12.1. Alteram verò post mortem patris Carrane in Canaan, quæ videtur insinuari Gen. 12. 4. 5. Stephanus certè hoc non obscurè indicat Act. 7. 4. quum ait *Abramum à Deo vocatum exivisse ex terra Chaldæorum & habitasse in Caran*, & postea *post mortem patris Deum transtulisse ipsum in terram Canaan*, ubi bis Deus dicitur eum evocasse, primò ex Ur Chaldæorum in Caran, postea ex Caran in Canaan; quæ commoda & facilis videtur conciliationis ratio. Denique sunt qui mendum volunt esse in recensione annorum vitæ Tharæ, quæ non protendenda sit usque ad an. 205. sed tantùm ad an. 145. ut habet Pentateuchus Samaritanus, quod *Euseb. in Chroni. Canon. græc.* l. 1. p. 10. annotavit κατὰ τὸ Σαμαρειτικὸν Ἑβραϊκὸν, Θάῤῥα γενόμενος ἐτῶν ο̅ γεννᾷ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη οε̅ μέχρις οε̅ ἔτους Ἀβραάμ, *Thara natus annos 70. genuit Abrahamum, & vixit annos 75. usque ad 75. annum Abrahami*. Errorem autem vulgarem conjiciunt ex eo facilè oriri potuisse, quod computando per literas, litera מ quæ valet 40. mutata sit in ק quæ notat centum, unde discrimen sexaginta annorum ortum sit. Verùm cùm communis sit Judæorum & Christianorum sententia, solum Pentateuchum Hebraïcum, non verò Samaritanum esse authenticum, non facilè quis dixerit illum ex isto corrigendum esse. QUÆST. V.

XXX. Si quæratur quomodo locus Gen. 46. 27. ubi *septuaginta* Israëlitæ in Ægyptum descendisse dicuntur, cum Act. 7. 14. ubi *septuaginta quinque* numerantur, conciliari possit, diversimodè respondetur. 1. Quidam nullam esse discrepantiam volunt, quia loca non sint parallela; Mosem scilicet instituere genealogiam Jacobi, sive catalogum solorum posterorum, qui ex ejus femore egressi erant, & ingressi in Ægyptum cum eo, exceptis uxoribus filiorum; & sic dicuntur fuisse 66. v. 26. qui numerus ut inveniatur excludendi sunt ab eo Josephus & duo filii, qui non ingressi sunt cum ipso in Ægyptum, quia jam ibi erant, & Er & Onam qui mortui sunt in Canaan, & addenda Dina filia, nam integer numerus filiorum & nepotum Jacobi ascendit ad 71. è quo si demas quinque, restabunt 66. At v. 27. Mosem texere Catalogum totius familiæ, tam eorum qui ingressi sunt cum ipso in Ægyptum, quàm eorum qui ibi jam erant, id est, Josephi cum duobus filiis, quibus si addas Jacobum familiæ ipsius caput, habebis numerum 70. Stephanum verò docere voluisse, quosnam Josephus in Ægyptum advocaverit, propterea Josephum cum duobus filiis ejus excludere, & duobus Judæ nepotes Hezron & Hamul, de quibus v. 12. qui nati sunt tantùm in Ægypto. Jacobum verò seorsim connumerare, à συγγενείᾳ sua eum distinguendo; Ita restare 11. fratres filios Jacobi, cum Dina sorore, 52. nepotes, quibus si addantur 11. Gen. 46. 27. Act. 7. 14.

QUÆST. V. uxores filiorum, quæ ad τὴν συγγένειαν pertinebant, haberi numerum 75. animarum. Alii volunt locum esse depravatum, nec Stephanum dixisse, vel Lucam scripsisse πέντε, sed πάντες, quam particulam expressit quoque Moses, Genes. 46. 27. *omnis anima* &c. & locum sic vertendum esse, *qui omnes*, id est, simul conjuncti *erant animæ*, id est, capita *septuaginta*, vel πάντως *omnino*, Librariorum autem incuriâ facilè fieri potuisse, ut ex πάντες vel πάντως πέντε prodirent, tum apud LXX. tum apud Lucam; nec tamen propterea authentiam Scripturæ labefactari, cùm ex aliorum locorum collatione, & analogia fidei facilè emendari possit, & salva nihilominus tum doctrinæ, tum historiæ fides permaneat. Alii Stephanum hîc non secutum fuisse textum Hebræum, sed Versionem LXX. quæ numerum 75. habet, veluti vulgatiorem & ubique receptam, & quod non existimaret numeri rationem ad id de quo agebatur pertinere, hunc autem numerum LXX. colligunt additis quinque filiis Josephi ex lib. 1. Chro. cap. 7. quos Moses non memorat, quique post ingressum in Ægyptum nati sunt, videlicet *Machir*, *Gilead*, *Suthelah*, *Toben & Eden.* Sive autem Stephanus secutus sit hîc LXX. sive error in LXX. in Lucam irrepserit Exscriptorum incuriâ; certum est errorem non esse insanabilem, cùm ex textu Hebræo proclive sit illum corrigere; Scripturæ enim per Scripturas exponi debent.

Act. 7. 16. XXXI. Act. 7. 16. Stephanus ita loquitur de Patriarchis, *Translati sunt in Sichem, & positi in monumento quod emit Abraham pretio argenti à filiis* *Gen.* 23. 9. *Emmor* τοῦ Συχέμ. At ex Genes. 23. 9. constat Abrahamum emisse sepul- *Jos.* 24. 32. chrum ab Ephron juxta urbem Hebron, & ex Genes. 33. 19. & Jos. 24. v. 32. certum est non Abrahamum, sed Jacobum à filiis Emmor agrum emisse, non pretio argenti, sed centum agnis. Unde nodus videtur oriri insolubilis. Non incommodè tamen solvi potest, si dicamus Stephanum non respicere ad emptionem Abrahami de qua agitur Gen. 23. 9. sed ad illam Ja- *Gen.* 33. 19. cobi de qua Gen. 33. 19. *Deinde venit Jacob incolumis ad Civitatem Sichem, emitque portionem illius agri à filiis Emmor Patris Sichemi centum agnis*, ubi sepultus dicitur Josephus Josu. 24. v. 32. Nec obstat 1. quod dicitur à Stephano Abraham emisse agrum, non Jacobus; quia vel Abraham hîc potest esse genitivus ut legatur ὁ τοῦ Ἀβραὰμ sub. ἔκγονος; vel quod satius est Abraham patronymicè sumitur pro Abrahamide, id est, pro Jacobo Abrahæ nepote, ut sæpe patrum nomina solent poni ad designandos posteros; ubi etiam de singularibus personis agitur, ut David pro Roboamo nepote ponitur 1. Reg. 12. 16. *qua nobis portio est cum Davide?* &c. & Roboam pro Abia 1. Reg. 14. 15. David pro Christo Jer. 30. 9. Ezec. 34. 23. ut apud Virgilium Æneas *Dardanus* pro Dardanide Ænei. 4. dicitur; vel cum Beza dicendum nomen *Abraham* esse glossema, quod à sciolo in margine adscriptum, tandem in textum irrepserit. Ita non Abraham sed Jacob dicitur emisse hunc agrum.

agrum. Nec 2. quod Patres dicuntur translati in Sichem, cùm Josephus legatur tantùm ibi sepultus. Nam licèt de solo Josepho fiat mentio apud Mosem, quia solus vates erat & liberationem prævidit, & ex fide petiit, ut ossa in Canaanem transferrentur Hebr. 11. 22. quod & cavit juramento Gen. 50. 28. unde & hoc narrari oportuit, quia se hoc modo juramento liberarunt Israëlitæ Exod. 13. 19. potuit tamen Stephanus loqui in plurali per enallagem numeri, vel per synecdochen integri, ut sæpe ita Scriptura amat loqui, Matth. 26. 8. *murmurare* dicuntur *discipuli*, quod de uno Juda Iscariota intelligitur, qui solus indignabatur ob profusum unguentum, ut exponit Joh. 12. 11. & Matt. 27. 44. latrones dicuntur obloquuti Christo in cruce, quod ad unum latronem impœnitentem refertur, ut Lucas explicat 23. 39. Deinde licèt expressè hoc non indicavit Moses, alios tamen fratres Josephi ibidem sepultos fuisse facilè colligi potest, quia par erat ratio omnium Patriacharum apud Judæos, eadem dignitas, & eadem omnibus causa, quæ Josephum movit ut hoc peteret, fides in promissione Dei, proprietas in terra, & spes resurrectionis. Eò pertinet quod *Hiero.* in *Epitaph. Paulæ* refert eam in Sichem divertentem, vidisse ibidem duodecim Patriarcharum sepulchra; quod testimonium utpote oculati testis videtur præferendum testimonio *Josephi*, qui l. 2. Antiq. c. 4. tradit Patriarchas Hebrone sepultos fuisse. 3. Non obstat quod in textu non extat *Patris Sichem*, ut habetur Gen. 33. 29. sed simpliciter τῦ Συχὲμ. Nam rectè subintelligi potest nomen Patris, ut alibi non semel; ut Luc. 14. 10. *Maria Jacobi*, id est, Jacobi mater. *Herodo. Thalia* Κῦρος ὁ Καμβύσεω *Cyrus Cambysis* scilicet pater, *Ælia.* lib. 13. 30. Ολυμπιὰς ἡ Αλεξάνδρυ *Olympias Alexandri* puta mater. Denique nec obstat, quòd Jacobus dicitur emisse agrum *centum agnis* apud Mosem, apud Lucam verò ager emptus dicitur *pretio argenti.* Nam vox קשיטה non minùs *nummum* quàm *agnum* notat, quia nummi tum signabantur imagine agni, ut olim omnis pecunia gestabat pecudis imaginem, quia ante nummos pecudibus mercimonia commutabantur. Vide *Radices* R. D. K. in voce קשיטה & *Buxtor. Dictio. Chald. Bochar. Hieroz.* p. 436. &c.

Quæst. V.

Mat. 26. 8

& 27. 44.

XXXII. Nulla est contradictio inter 2. Cor. 11. 4. & Gal. 1. 8. quia in isto non *aliud* dicitur *Evangelium* esse reipsa & quoad veritatem ab eo quod ab Apostolis fuit prædicatum: Sed in illo tantùm ex hypothesi per impossibile, non quòd detur revera, vel dari possit, sed ut omnem Corinthiis excusationem adimat in levitate quam ostendebant in recipiendis Pseudoapostolis; q. d. Si ita esset ut quis ad vos veniens alium Jesum & aliud Evangelium perfectius afferre potuerit, rectè admitteretis & ferretis talem magistrum, nobis contemptis. Sed cùm hoc sit penitus impossibile, ut vos agnoscitis, nec ipsi Pseudo-apostoli diffiteri possunt, non potestis ad excusationem vestri quicquam prætendere.

2. Cor. 11. 4. & Gal. 1. 8.

QUÆST. V.

1.Reg.8.9. Heb.9.4. XXXIII. Licèt 1.Reg.8.9. dicatur nihil fuisse *in Arca præter Legis tabulas*. Et Heb. 9.4. Apostolus alia dicat ibidem fuisse, quum ait, In ea scilicet Arca de qua immediatè loquutus erat fuisse *Urnam auream habentem manna, & virgam Aaronis quæ germinavit, & tabulas pacti*. Non occurrit contradictio, & facilè difficultas solvitur, sive dicamus ἐν ᾗ referri non ad vocem proximam κιβωτὸν *arcam*, sed ad remotiorem nimirum σκηνὴν v. 3. ut notum est, relativum aliquando ad antecedens non proximum, sed remotius referri. Sive præpositionem ἐν hìc non poni pro *in*, quasi in arca ipsa fuerit manna & virga Aaron, sed pro *cum* vel *juxta* & *ad*, & sic respondere præpositioni ב apud Hebræos, quæ non semper notat rem quæ intra aliam est, sed & quæ alteri annexa & illi adhæret, & valet modò *cum*, ut Deut. 6.7. *loqueris* בם *cum eis*, 1 Sam.1.24. בפרים *cum juvencis*, Hos.4.3. *in bestia*, i.e. *cum bestia*, sic Matt. 16.27. ἐν δόξῃ *cum gloria* 1.Thess.4.10. *in voce, in tuba* pro *cum*; modò valet *apud* vel *juxta* Jos.10.10. *in Gabaon* Jud.18.12. in Ciriathiarim, id est, propè illa loca, Matth. 21.12. *Ementes & vendentes* dicuntur *in templo fuisse*, id est, in porticibus ejus, ut & Johan. 10.23. alibi Christus dicitur passus *in Jerusalem*, id est, propè eam. Ita potest optimè verti in qua vel juxta quam nempe Arcam erant Urna & Virga, ut significetur non impositio, sed appositio. Vel *cum qua*, id est, cui Arcæ urna ac virga & tabulæ Legis conjunctæ fuerunt, sed diversimodè, tabulæ quidem intra Arcam, urna verò & virga foris, sive ad Arcam.

Matt.5.33. XXXIV. Quum Christus Matt. 5.33. prohibet jurare ὅλως *omnino*, non vult absolutè & simpliciter damnare juramentum, quod alibi permittitur
Exod.22.8.10.11. & probatur ac præcipitur à Deo Exod. 22.8.10.11. Levi. 5.4. Num.5.19. 20. Prov.18.18. Heb.6.16. sed certas species juramenti, quæ à Judæis usurpari solebant, de quibus ibidem agitur, nimirum per *cælum, terram, Hierosolymam*, caput & alias idgenus creaturas, quæ omnes ut temerariæ & illicitæ damnantur à Christo. Quomodo notæ universales sæpe restringuntur
Johan.10.8. ad certam speciem Johan. 10.8. *Quotquot ante me fuerunt, sunt fures*, scilicet non vocati, nec missi, vel se, aut alium quemvis dicentes esse ostium
1.Cor.10.20. & 9.22. ovium. Et 1. Cor.10.20. *Omnia mihi licent*. & cap. 9.22. *Omnia omnibus factus sum*, nimirum in rebus licitis & indifferentibus, nec enim malæ & vitiosæ cuiquam vel unquam licent.

Act.13.21. 1.Sam.13.1. XXXV. Act. 13.21. Saul dicitur quadraginta annis regnasse, sed 1 Sam. 13.1. biennio tantùm regnasse dicitur. Respondetur non dici 1. Sam. 13. Saulum biennio tantùm regnasse: sed tantùm biennio jam tum regnasse, cùm tria illa satellitum millia elegit de quibus agitur v. seq. cùm duobus annis regnasset tum demum exacto illo biennio coegisse copias illas militares, ut Syrus & Arabs notant.

XXXVI. Ex quibus patet loca ista varia ἐναντιοφανῆ, quæ afferuntur

ad

ad αὐθεντίαν Scripturæ convellendam, quæ speciminis ergo à nobis allata sunt, licèt difficilia sint & δυσνόητα, non esse tamen planè ἄλυτα. Sunt & alia nonnulla quæ à Pontificiis afferri solent ad evincendam corruptionem fontium à Judæis vel Hæreticis factam; sed vindicabuntur commodiùs in sequentibus, quum de Editione authentica disputabimus. Quæst. VI.

QUÆSTIO VI.

Unde nobis innotescat Divina Scripturæ Authoritas? An ea vel quoad se, vel quoad nos, pendeat à Testimonio Ecclesiæ? Neg. contra Pontificios.

I. SCopus Pontificiorum in hac & in cæteris, quæ de Scriptura ab ipsis moventur Controversiis, non obscurus est; ut scilicet Scripturæ tribunal, in quo satis præsidii ad errores suos tuendos non inveniunt, declinent, & ad Ecclesiam i.e. Pontificem suum provocent, atque ita in propria causa Judices fiant. Hinc, cùm antea ex Scripturâ disputaretur de doctrina; An esset ipsi consentanea necne? jam de ipsa Scriptura disputari cœptum est; An idonea esset cujus authoritate & testimonio Religionis controversiæ definirentur. Eum in finem de ejus Origine & Necessitate, de Perfectione & Perspicuitate, de Canonis Integritate & Puritate, & præcipuè de ejus Authoritate gravis mota lis fuit, ad eam si non penitus evertendam, mirum in modum saltem labefactandam. Ita apprime in eos quadrat quod *Irenæus* de hæreticis sui temporis ait lib. 3. cap. 2. *Cùm ex Scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur Scripturarum, quasi non rectè habeant, neque sint ex authoritate.* *Occasio Quæstionis.*

II. Observandum autem alios duriùs, alios moderatiùs in hac quæstione loqui. Quidam enim γυμνῇ τῇ κεφαλῇ Scripturæ αὐθεντίαν in se sine testimonio Ecclesiæ simpliciter negârunt, nec majori fide dignam censuerunt, horresco referens, quàm Alcoranum, Titum Livium, vel Æsopi fabulas; quas blasphemias eructabant qui superiori seculo adversus Nostros de Scripturæ Authoritate disputare cœperunt. Quò pertinent impiæ voces Hosii lib. 3. contra Brentium, qui asserit pio sensu posse dici; *Scripturas tantum valere quantum Æsopi fabulas, si destituantur Ecclesiæ authoritate*: Eckii de authoritate Ecclesiæ; *Scripturam non esse authenticam, nisi Ecclesiæ authoritate*: Bayli. tractat. 1. catech. q. 12. *Sine Ecclesiæ authoritate non magis se crediturum S. Matthæo quam Tito Livio* profitentis: Andradii lib. 3. defens. Conc. Trident. *Nihil inesse divinitatis in iis libris quibus sacra mysteria conscripta sunt, nec inveniri in iis, quod nos religione cogat & constringat ad credendum quæ in illis conti-* *Pontificii alii duriùs, alii molliùs loquuntur.*

QUÆST. VI. *continentur: sed Ecclesiæ tantam esse vim & amplitudinem, ut nemo sine maxima impietatis nota repugnare illi possit.* Stapleton. adversus Whittak. li. 1. c. 7. *Sic attestari Ecclesiam, ut non secus Ecclesiæ testimonio credere debeamus, ac Christi testimonio crediderunt Apostoli, & non credi Deum esse nisi propter Ecclesiam.* Quia verò hoc tanquam impium & blasphemum à Nostris exagitari nec sine ratione viderunt, alii cautiùs loquuti sunt, ita mentem suam exponentes; ut fateantur quidem Scripturam absolutè & in se authenticam esse & Divinam, utpote à Deo omnis veritatis fonte profectam, sed velint tamen *relatè* & *quoad nos* istam authoritatem non obtinere nisi propter Ecclesiæ testimonium, cujus beneficio nobis innotescat, & à nobis ut Divina recipiatur. Unde orta distinctio Authoritatis *quoad se*, & *quoad nos*, quam *Bellar.* li. 2. de Concil. c. 12. *Staplet.* doctri. princip. c. 1. & de auth. Eccles. li. 2. c. 11. & alii subinde afferunt.

III. Sed quocunque modo mentem suam explicent, si rite rem putamus, patebit ad fucum faciendum, & invidiam tam impii dogmatis amoliendam potiùs, quàm ad explicandam rei veritatem distinctionem istam fuisse excogitatam: Quia cùm authoritas sit ex genere relatorum, & ἐκ τῶν πρός τι, non debet absolutè spectari, sed relate; itaque non potest Scriptura esse authentica in se, quin sit etiam quoad nos: nam quæ argumenta illi authoritatem quoad se conciliant, eadem debent nos ad assentiendum permovere, ut quoad nos sit authentica; sin verò authoritas Scripturæ quoad nos suspenditur à testimonio Ecclesiæ, ut sit ratio formalis propter quam credo Scripturam esse divinam, necesse est ut suspendatur etiam quoad se, quod magis rotundè alii fatebantur. Nec aliam esse ipsorum mentem facilè colligitur ex aliis quas hìc movent controversiis: nam quomodo vel perfectionem ejus, vel perspicuitatem, vel puritatem negarent, si verè authenticam in se crederent?

Status Quæstionis. IV. Ut Status Quæstionis pateat, 1 Non quæritur; An Scriptura S. sit authentica & Divina, hoc enim non diffitentur Adversarii, vel videri volunt saltem credere. Sed unde ut talis nobis innotescat, seu quo argumento nobis constare possit hæc divinitas. Pontificii enim authoritatem istam suspendunt à Testimonio Ecclesiæ, & volunt præcipuum motivum, quo movemur ad credendum Scripturæ αὐθεντίαν esse Ecclesiæ vocem. Nos verò licèt non negemus Ecclesiæ testimonium suum habere pondus, ut postea videbitur; statuimus tamen primariò & præcipuè Scripturam ut Divinam propter seipsam seu notas ipsi insitas, non propter Ecclesiam à nobis credi.

V. Secundo, non quæritur de *Principio* seu Causa efficiente fidei per quam Scripturæ Divinitatem credimus; An Spiritus S. eam in nobis operetur, nec ne? Hoc enim ad aliam quæstionem pertinet de libero arbitrio, & nobiscum agnoscunt Adversarii, *Staplet. triplic. adv. Whittak.* c. 9. *Canus lo. Theo. li.* 2. *c.* 8. Sed de *Argumento* seu motivo

præcipuo

præcipuo quo Spiritus iste utitur in persuadenda nobis ista veritate; An sit argumentum inartificiale Testimonii Ecclesiæ, quod volunt Pontificii; An artificiale petitum ex notis ipsius Scripturæ? quod statuimus. Quæst. VI.

VI. Ut triplex dari potest causa ad rei alicujus manifestationem, *objectiva efficiens*, & *instrumentalis* seu organica. Ita triplex formari potest Quæstio circa congnitionem Divinitatis Scripturæ. Prima de *argumento propter quod* credo. Secunda de principio seu *causa efficiente à qua* ad credendum adducor. Tertia de *medio & instrumento per quod* credo. Et ad triplicem quæstionem trifariam respondetur. *Scriptura* enim in notis suis habet se ad modum argumenti propter quod credo. *Spiritus Sanctus* se habet ad modum causæ efficientis & principii à quo fit ut credam; *Ecclesia* verò est instrumentum & medium per quod credo. Unde si quæritur, *Cur vel propter quid* credam Scripturam esse Divinam; respondebo hoc fieri propter ipsam Scripturam quæ se talem per notas demonstrat: Si quæritur, *Unde seu à quo* fit ut credam; respondebo à Spiritu Sancto qui fidem istam in me produxit: Denique si quæritur, *Quo medio vel organo* hoc credam; respondebo per Ecclesiam quâ utitur Deus in tradenda mihi Scriptura.

VII. 3. Non quæritur de motivo seu medio εἰσαγωγικῷ & λειτουργικῷ, cujus ministerio utatur Spiritus S. in suadenda nobis Scripturæ authoritate; hoc enim Ecclesiæ facilè concedimus: sed de argumento & motivo principali, quo ad fidem, non humanam sed divinam adducamur; quod Illi in Ecclesia statuunt; Nos extra Scripturam ipsam non esse quærendum credimus.

VIII. 4. Non quæritur, An Revelatio Divina sit fidei nostræ ratio formalis simpliciter & absolutè; hoc enim Adversarii nobiscum agnoscunt: Sed quænam sit illa Revelatio nostri respectu prima & notissima quæ per & propter se recipi debet, non verò propter ullam aliam quæ nobis sit notior, quæque adeò sit communissimum & primum fidei principium per quod omnia probari debeant, ipsum verò à nullo priore. An illa Revelatio in Scriptura quærenda sit, An verò in Ecclesia? Nos revelationem istam solâ Scripturâ contineri censemus, quæ prima est & infallibilis Veritas & fidei regula. Pontificii verò in Ecclesiæ voce & testimonio quærendam esse statuunt. *Stapleto*. lib. 1. de auth. Eccl. contra *Whita*. c. 8. *Nunc ergo supremum externum testimonium in terris est, Ecclesiæ vox*, & c. 9. *Deus per Ecclesiam loquens non aliter loquitur, quàm si immediatè per visiones & somnia, aut quovis alio supernaturali revelandi modo Deus loqueretur*, & c. 14. s. 12. *Tota formalis ratio fidei nostræ est Deus per Ecclesiam revelans*. Gretser. de Script. Cano. c. 7. *Solum Testimonium Ecclesiæ aptè redditur ad quæstionem, Unde scis Scripturam esse divinitus revelatam?* Bell. l. 3. de V.D. c. 10. resp. ad arg. 13. *Certum est nos non certò scire quod Deus revelaverit nisi ex Ecclesiæ testimonio*,

N &c lib. 6.

QUÆST. VI.

& lib. 6 de libero arbit. c. 3. *Credunt Catholici id quod credunt, quia Deus revelavit, Deum autem revelaſſe credunt, quia Eccleſiam ita dicentem & declarantem audiunt.*

IX. Quæſtio ergo redigitur ad hos terminos, *Cur ſeu propter quid credamus Scripturam eſſe Verbum Dei*, ſeu quo argumento præcipuè utatur Spiritus S. ad perſuadendam nobis Scripturæ Divinitatem. An Teſtimonio ſeu voce Eccleſiæ; An verò notis & criteriis ipſi Scripturæ inſitis? Prius aſſerunt Adverſarii; Nos poſterius.

Scriptura authoritas non pendet quoad nos à Teſtimonio Eccleſiæ Eph. 2. 20.

X. Scripturæ authoritatem nec quoad ſe, nec quoad nos pendere à Teſtimonio Eccleſiæ probatur, 1. quia Eccleſia fundatur ſuper Scripturam Eph. 2. 20. & omnem authoritatem ſuam à Scriptura mutuatur, quod Adverſarii non poſſunt diffiteri; ſiquidem quum de ea quæritur, non aliò quàm ad Scripturam confugiunt ut eam probent. Ergo non poteſt Scripturæ authoritatem conciliare vel quoad ſe vel quoad nos, niſi velimus cauſam pendere ab effectu, principium à principiato, & fundamentum ab ædificio. Neque hìc excipi debet utrumque verum eſſe poſſe, Eccleſiam mutuari ſuam authoritatem à Scriptura, & Scripturam viciſſim ab Eccleſia, ut Johannes teſtimonium perhibuit Chriſto, qui & ipſe teſtimonium dedit Johanni. Nam aliud eſt teſtimonium alicui perhibere ut Miniſtrum, quomodo Johannes teſtatus eſt de Chriſto, ut *δι' αὐτοῦ per ipſum*, non *δι' αὐτὸν propter ipſum* crederent Judæi, Jo. 1. 7. Aliud verò authoritatem illi conciliare ut Dominum, quod Chriſtus fecit erga Johannem. 2. Quia authoritas Eccleſiæ eſſet prior authoritate Scripturæ atque ita primum eſſet credibile à quo primò penderet & in quod ultimò reſolveretur fides noſtra; quod non admittent Adverſarii, qui volunt Eccleſiæ authoritatem pendere à Scriptura. 3. Quia manifeſtus committitur circulus dum Eccleſiæ authoritas probatur ex Scriptura, & viciſſim authoritas Scripturæ ex Eccleſia. 4. Quia nondum inter Adverſarios conſtat quid per Eccleſiam intelligendum ſit; An hodierna, An vetus, An collectiva, An repræſentativa, An particularis, An univerſalis; Quiſve ſit ille actus teſtans de Scripturæ authoritate, vel ſignatus per ſententiam aliquam judicialem, vel exercitus per continuam & ſucceſſivam traditionem? 5. Quia teſtimonium fallibile & humanum, quale eſt teſtimonium Eccleſiæ, non poteſt fundare fidem divinam: Nec ſi per Eccleſiam hodie loquitur Deus, ſequitur ſtatim eam eſſe infallibilem; quia alia eſt inſpiratio ſpecialis & extraordinaria, quæ Apoſtolos & Prophetas reddidit ἀναμαρτήτους, & de qua Chriſtus propriè loquitur quum dicit Spiritum S. ducturum Apoſtolos in omnem veritatem Jo. 16. 14. alia communis & ordinaria, quæ non reddit Paſtores θεοπνεύστους.

Sed probatur per ſe ipſam.

XI. Scripturam per ſe ipſam nobis innoteſcere probatur. 1. à *Scripturæ ipſius natura*. Nam ut Lex ſuam à Judicibus ſubalternis qui eam interpretantur, vel à Præconibus qui eam promulgant authoritatem non mutuatur, ſed

à ſolo

à ſolo Principe qui eam ſancit; ut Teſtamentum non à Notario cui commiſ- QUÆST. VI.
ſum eſt, ſed à voluntate Teſtatoris pondus obtinet; ut Regula virtutem regulandi ab innata ſua perfectione habet, non ab Artifice qui eâ utitur: Ita Scriptura quæ Lex eſt ſummi Principis, Teſtamentum Patris Cœleſtis, & Regula fidei ἀκλινὴς, non poteſt authoritatem etiam quoad nos habere ab Eccleſia, ſed tantùm à ſcipſa. 2. A *natura ſummorum generum & primorum Principiorum.* Ut enim iſta nota ſunt ſeipſis, & ſunt ἀναπόδεικτα quæ aliunde demonſtrari non poſſunt, alioqui res abiret in infinitum, unde *Baſil. in Pſ.* 115. ἀνάγκη ἑκάστης μαθήσεως ἀνεξετάστους εἶναι τὰς ἀρχάς: Ita Scriptura quæ primum eſt Principium in ordine ſupernaturali nota eſt ſe ipſâ, nec argumentis extra ſe petitis opus habet quibus nobis probetur & innoteſcat. Si omnibus principiis notas indidit Deus quibus ab omnibus cognoſcantur, dubium non eſt, quin tales poſuerit in ſancto hoc Principio ad ſalutem ſummè neceſſario. 3. A *Comparatis.* Ut Objecta ſenſuum facultatibus bene diſpoſitis applicata, dijudicantur ſtatim & cognoſcuntur abſque ullo alio argumento externo, propter arcanam proportionem & propenſionem facultatis ad objectum; Lux proprio ſplendore, Cibus propriâ dulcedine, Odor propriâ fragrantiâ, etiam nemine teſtante, ſtatim à nobis cognoſcitur certiſſime: Ita Scriptura quæ nobis reſpectu novi hominis & ſenſuum ſpiritualium, modò ſub lucis admirabilis, Pſ. 119.105. modò cibi ſuaviſſimi Pſ. 19.10. Iſ. 55.1.2. Heb. 5.14. modò odoris fragrantiſſimi ſymbolo deſcribitur Cant. 1. 3. per ſeipſam à novi hominis ſenſibus ſtatim atque illis objicitur, facilè internoſcitur, & propriâ luce, ſuavitate & εὐωδίᾳ cognoſcendam ſe præbet, nihil ut opus ſit argumenta aliunde quærere, quæ hoc eſſe lucem vel cibum vel bonum odorem doceant. 4. A *Teſtimonio Adverſariorum* qui Scripturæ Divinitatem probant ex notis ipſius, Bell. lib. 1. de V. D. c. 2. *Sacris Scripturis, quæ Propheticis & Apoſtolicis literis continentur, nihil eſt notius, nihil certius, ut ſtultiſſimum eſſe neceſſe ſit, qui fidem illis habendam negat.* Vide Canum loc. Theo. l. 2. c. 8. Greg. de Valen. l. 1. de Analy. fid. c. 15. Soto defenſ. Catho. c. 47.

XII. Multiplex officium Eccleſiæ circa Scripturam competere non diffitemur, 1. ut ſit *Cuſtos* Oraculorum Dei, cui ſunt concredita, quæque tabulas authenticas Fœderis Gratiæ ſummâ fide, Tabellionis inſtar, aſſervet; Rom. 3. 2. 2. *Index* qui indicat Scripturam, & ad eam manuducit; Iſa. 30. 21. 3. *Vindex* qui eam tuetur & vindicat, libros genuinos ab adulterinis ſecernendo, quo ſenſu vocatur ejus ἑδραίωμα 1. Tim. 3. 16. 4. *Præco* qui eam proponit & promulgat; 2. Cor. 5. 19. Rom. 10. 16. 5. *Interpres* qui verum ejus ſenſum ſcrutatur & aperit. Sed iſta omnia miniſterium tantùm important, non magiſterium; ut per eam quidem credamus, ſed non propter eam; ut per Johannem Baptiſtam fideles in Chriſtum credebant, non propter ipſum, Jo. 1. 7. & per Mulierem Samaritanam Chriſtus cognitus eſt à Samaritanis, non propter eam, Jo. 4. 39. *Fontes Solutionum.*

QUÆST. VI. XIII. Alia est *Resolutio fidei* spectatæ *objectivè* quoad *res credendas*; Alia dum spectatur *subjectivè* vel formaliter ratione *actus credendi*. Illa fit in Scripturam & Testimonium externum Spiritus S. expressum in Scriptura; Ista in Testimonium ejus internum impressum in conscientia, & loquens in corde. Ut enim duo sunt ad fidem ingenerandam necessaria, Veritatis propositio in Verbo, & ejusdem applicatio in corde, *Spiritus S.* utrobique operatur, & in Verbo & in Corde. Ideo dicitur *testari* propriè in Verbo *objectivè*, per modum argumenti propter quod credimus. In Corde verò dicitur etiam, sed minùs propriè, testari *efficienter*, & per modum *principii* cujus virtute credimus, quo sensu 1. Joh. 5. 6. *Spiritus* qui inter testes Divinitatis Christi, & Veritatis Evangelii reponitur, dicitur *testari quòd Spiritus est veritas*; id est, Spiritus in corde fidelium agens, testatur quod doctrina Evangelii à Spiritu tradita est vera & divina.

XIV. Quum Confessionis Gallic. Arti. 5. dicitur, *Nos cognoscere Scripturæ libros esse Canonicos, non tam communi Ecclesiæ consensu, quàm testimonio & persuasione internâ Spiritus S.*; per Spiritum S. intelligendus est Spiritus tam in Verbo, quàm in corde loquens. Idem enim Spiritus qui agit objectivè in Verbo veritatem proponendo, operatur etiam efficienter in corde veritatem istam mentibus nostris imprimendo; & sic alienissimus est à *Spiritu Enthusiastico*.

XV. Aliud est *Judicium privatum* Spiritus, quod est tale *subjectivè* ratione subjecti cui inest; Aliud quod tale est *originaliter*, quia à proprio hominis arbitrio pendet. Prius concedimus hìc dari, sed non posterius: Nam Spiritus qui testatur in nobis de Divinitate Scripturæ, non est proprius singulorum ratione principii & originis, quia communis est toti Ecclesiæ, & omnibus fidelibus in quibus eandem fidem ingenerat; etsi sit talis subjectivè ratione cujusque individui, quia singulis fidelibus privatim datur.

XVI. Licèt *Ecclesia* sit *antiquior Scripturâ formaliter* consideratâ & quoad modum scriptionis: non tamen talis dici potest respectu Scripturæ *materialiter* spectatæ & quoad substantiam doctrinæ; quia Verbum Dei antiquius fuit ipsa Ecclesia, utpote ejus fundamentum & semen. 2. Non quæritur de testimonio Ecclesiæ Veteris Patriarcharum quæ fuit ante Scripturam, sed hodiernæ quæ ipsâ longè recentior est.

XVII. Licèt fideles Spiritus S. testimonio persuadeantur de Scripturæ Divinitate; non sequitur tamen omnes qui Spiritum illum habent consentire debere in singulis libris pariter accipiendis: quia ut non datur omnibus æquali mensurâ, ita nec omnes æquali cognitionis luce tam quoad principium Religionis, quàm quoad ejus dogmata perfundit, vel æquali efficacia ad assensum permovet: Hinc quidam Protestantes potuerunt dubitare de uno vel altero libro Canonico, quia nondum satis illustrati erant lumine Spiritus Sancti.

XVIII.

XVIII. Non necesse est semper, ut quicquid probatur per aliud probetur. Quædam enim sunt nota seipsis, juxta Philosophos, ut summa rerum genera & ultimæ differentiæ & prima principia, quæ aliunde non possunt demonstrari sed sua luce patent, & tanquam certa & indubitata supponuntur; & si quis ea fortè negaverit, non argumentis conveniendus est, sed ad agnatos relegandus aut suppliciis coërcendus, ut qui teste Philosopho, vel sensu vel pœnâ indigeat. Sic Posteri. Analyt. l. 1. c. 10. dicit quædam Axiomata esse, quæ veritatis causam externam non habent; ὃ ἀνάγκη εἶναι δι' αὑτὸ καὶ δοκεῖν ἀνάγκη, *quod necesse est per se esse & videri tale*, id est, quod non modò est αὐτόπιστον, verùm à nemine seriò negari potest qui modò sit rationis compos. Cùm ergo Scriptura sit primum Principium, & prima & Infallibilis Veritas, quid mirum si per se ipsam probari dicatur? 2. Scriptura potest se ipsam probare; vel pars ex parte, quum non omnes partes pariter in dubium vocantur, ut quum Judæos convincimus ex V. Testamento; vel tota ex tota, non argumento inartificiali testimonii, quia divinam se dicit; sed artificiali & ratiocinativo, quia in ea deprehenduntur notæ divinæ quæ in hominum scripta non cadunt. Ideo nec petitur principium, quia Criteria ista sunt aliquid contradistinctum Scripturæ, si non materialiter at formaliter, ut adjuncta & proprietates quæ demonstrantur de subjecto: Nec idem per æquè ignotum probatur, quia sunt *notiora nobis*; ut bene causam ab effectis, & subjectum à proprietatibus suis demonstramus. 3. Argumentum Pontificiorum; quòd Scriptura per seipsam probari non possit, quia notior & ignotior seipsa foret; multò fortiùs retorqueri potest adversus Ecclesiam. QUÆST. VI.

XIX. Si qui sunt qui non agnoscunt Scripturæ Divinitatem, non inde est quòd objectum per se non sit notum vel cognoscibile, sed quia facultate bene dispositâ destituuntur; quibus Evangelium tectum est, quia Satan excæcavit oculos eorum 2. Cor. 4. 4. ut qui Deum negant, qui est maximè intelligibilis, quia mente capti sunt, vel qui Solem non vident quia cæci sunt; ut apud Senecam mulier illa quæ oculis capta Solem non exoriri quiritabatur; nihilo tamen minus Sol radios semper emittit, quos per se usurpant qui valent oculis. 2. Cor. 4. 4.

XX. Aliud est *Scripturæ Canonem discernere* & declarare, Aliud *Canonem ipsum constituere & authenticum facere*. Ecclesia posterius non potest facere, quod ad Deum solum Scripturæ authorem pertinet; sed facit tantùm prius, quod ministerii est non magisterii: Ut aurifex qui scoriam ab auro secernit, vel qui lydio lapide explorat aurum, discernit quidem verum ab adulterino, sed non facit esse verum, nec quoad se nec quoad nos: Ita Ecclesia per examen suum discernit quidem libros Canonicos à non Canonicis & Apocryphis, sed tales non facit; nec judicium Ecclesiæ potest authoritatem libris quam per se non habebant conciliare, sed authoritatem jam existentem declarat argumentis à libris ipsis petitis.

QUÆST. VI. XXI. Alia est Cognitio rei confusa, Alia distincta. Cognitione confusâ Ecclesia potest cognosci ante Scripturam, sed distincta Scripturæ cognitio præcedere debet, quia veritas Ecclesiæ non nisi in Scriptura deprehendi potest. Ecclesia potest à nobis apprehendi *fide humanâ* ante Scripturam tanquam Cœtus hominum iisdem sacris utentium; Sed non potest cognosci & credi, ut Cœtus fidelium & Communio Sanctorum *fide divinâ*, nisi post cognitam Scripturam quæ Ecclesiæ notas nobis suppeditat.

Rom. 10. 17. XXII. Quum Apostolus Rom. 10. 17. dicit *fidem esse ex auditu*, innuit quidem Ecclesiæ ministerium intercedere debere tanquam medium ordinarium ad fidem in adultis ingenerandam: sed non docet propterea Ecclesiam clariorem & notiorem esse Scripturâ.

XXIII. Aliud est quærere de librorum sacrorum numero, authoribus, partibus & singulis verbis; Aliud de doctrina fundamentali libris istis contentâ: Cognitio ista ad quemlibet fidelem pertinet, sed non illa; nec periclitabitur salus illius qui nesciret à quo scriptum sit Evangelium Matthæi, modò crederet librum esse authenticum & divinum. Alia est cognitio authoris primarii alicujus libri: alia verò ejus amanuensis tantùm: Ista est tantùm fidei historicæ; Illa verò divinæ.

XXIV. Cùm *Circulus* juxta Philosophos sit argumentatio sophistica, quâ idem probatur per seipsum, quæ versatur circa idem causæ genus ambitu quodam sine fine in se recurrente; non potest nobis impingi Circulus, quum Scripturam probamus per Spiritum, & Spiritum vicissim ex Scriptura: Nam hìc quæstio diversa est, & aliud medium seu causæ genus; quippe probamus Scripturam per Spiritum tanquam per causam efficientem quâ credimus; sed probamus Spiritum ex Scriptura, tanquam ex objecto & argumento propter quod credimus. In primo respondetur ad quæstionem, *Unde, seu qua virtute* credis Scripturam esse Divinam? scilicet per Spiritum. In secundo verò respondetur ad quæstionem, *Quare, seu propter quid* credis Spiritum qui est in te, esse Spiritum Sanctum? nimirum propter notas Spiritus Sancti quæ sunt Scriptura. Sed Pontificii qui Circulum nobis objiciunt, in illum manifestè incurrunt in hac quæstione; quum probant Scripturam ex Ecclesia & Ecclesiam ex Scriptura; hoc enim fit per idem medium, & idem causæ genus. Si quærimus, Cur vel propter quid credant Scripturam esse divinam? quia Ecclesia hoc dicit, respondent; Si petimus rursus, Cur Ecclesiæ credant? quia Scriptura illi infallibilitatem tribuit, regerunt, dum eam vocat columnam & firmamentum veritatis: Si instamus, unde sciant hoc Scripturæ testimonium esse *αὐτόπιστον*? quia Ecclesia de eo nos certiores facit, addunt: Ita revolvuntur eò unde fecerant disputandi initium, & in infinitum progrediuntur, nec in ullo primo credibili sistere possunt. Neque hìc diversa quæstio est; utrobique enim quæritur de

de ratione & argumento propter quod credo, non verò de facultate aut principio per quod credo. QUÆST. VI.

XXV. *Ecclesia* dicitur στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας 1. Timot. 3. 15. non quòd Veritatem fulciat & illi authoritatem conciliet: Cùm potiùs Veritas sit Ecclesiæ fundamentum cui superstruitur Eph. 2. 20. sed quia in Ecclesia tanquam in columna prostat & omnibus se conspiciendam exhibet. *Columna* ergo dicitur non *sensu architectonico*; quatenus columnæ adhibentur ad ædificii sustentationem, sed *sensu forensi* & politico, prout Columnis ante Curias & Prætoria, & pro foribus Basilicarum Edicta Principis & Decreta ac Leges Magistratus affigi solebant, ut omnibus innotescerent, ut notat *Plin. histo. natur.* li. 6. c. 28. & *Joseph. lib.* 1. *Antiq.* c. 4. Ita *Ecclesia Columna* est Veritatis, tum ratione *promulgationis* & præconii, quia Leges Dei promulgare tenetur, & cœlestis Veritas illi appenditur ut omnibus innotescat; tum ratione *custodiæ*, quia eam non modò proponere sed & vindicare debet & tueri, atque ideo non tantùm στύλος, sed etiam ἑδραίωμα dicitur, *firmamentum* quo Veritas cognita vindicetur & adversus omnes corruptelas sarta tectaque conservetur; sed non θεμέλιον *fundamentum*, quod det ipsi veritati suam ὑπόστασιν & firmitatem. 2. Quicquid *Columna & firmamentum veritatis* dicitur, non statim est infallibile; sic enim Veteres vocabant eos, qui vel doctrinæ fulgore, vel vitæ sanctimoniâ, vel constantiæ firmitate cæteris præstabant, & doctrinam Evangelii & fidem Christianam doctrinâ vel exemplo confirmabant; quomodo fideles Lugdunenses apud *Euseb.* histor. lib. 5. cap. 1. vocant Attalum Martyrem, *Basili.* ep. 120. Episcopos Orthodoxos qui Arrianam hæresim oppugnabant hoc nomine insignit, οἱ στύλοι καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Et *Grego. Nazianz.* Athanasium sic appellat. Eodem sensu in Republica integri & incorrupti Judices dicuntur Columnæ & firmamenta Legum. 3. Locus docet officium Ecclesiæ, sed non ejus privilegium infallibile; quid teneatur facere in promulganda & defendenda veritate contra Adversariorum corruptelas, non verò quid faciat semper; ut nomina sæpe ab officio desumuntur non à rei veritate, Malac. 2. 7. *Labia Sacerdotis* dicuntur *custodire scientiam*, quia tenetur hoc facere, licèt non faciat semper ut v. 8. docetur. 4. Quicquid hìc Ecclesiæ tribuitur pertinet ad *Ecclesiam particularem Ephesinam*, cui tamen privilegium infallibilitatis nollent dare Pontificii: deinde agitur de *Ecclesia collectiva* fidelium, in qua Timotheus versari debuit, & ministerium suum exercere, non repræsentativâ Pastorum; multò minùs de Pontifice, in quo solo ἀναμαρτησίαν residere arbitrantur. 5. Alludit hìc Paulus tum ad usum Columnarum in Delubris Gentilium, in quibus vel Deorum imagines, vel Leges & morum præcepta, imò & Oracula appendebantur, teste *Pausaniâ* & *Athenæo*, ut opponat *Columnas* illas *mendacii* & erroris, ubi nihil præter fabulas & falsorum Deorum imagines proponebantur, *Co-*

1. Tim. 3. 15.

Mala. 2. 7.

QUÆST. VI. *lumna* isti mysticæ *Veritatis*, in qua vera Dei invisibilis imago exhibetur Col. 1. 15. & cœlestia Dei Oracula proponuntur. Tum ad Columnam illam memorabilem, quam in Templo erigi curaverat Solomon, de qua 2. Chron. 6. 13. & 2. Reg. 11. 4. & 23. 3. quam veluti suggestum conscendebant Reges, quoties vel populum alloquebantur vel solemne aliquid præstabant, quæ ideo *Regia Columna* Judæis dicebatur. Sic Veritas Reginæ instar Ecclesiæ insidet, non ut suam authoritatem ab ea mutuetur, ut nec Solomon suam habebat ab ista Columna; sed ut Veritas in ea proponatur & conservetur.

2. Chron. 6. 13. 2. Reg. 11. 4.

August. locus contra Epist. funda. c. 5.

XXVI. Locus *Augustini* contra Episto. Funda. cap. 5. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia commoveret authoritas*, non favet Pontificiis. 1. Quia August. loquitur de se adhuc Manichæo, & nondum Christiano, & quod ponit in imperfecto valet præteritum plusquamperfectum; *crederem & commoveret*, pro *credidissem* & *commovisset*, phrasi Afris usitatissima, ut Docti observant; sic lib. 2. Confess. cap. 8. *Si tunc amarem poma illa*, pro amavissem. 2. *Authoritas* de qua loquitur, non est *juris* & *imperii*, quam hîc obtendunt Adversarii, quasi crediderit quia Ecclesia dicebat; sed *dignitatis*, quæ petebatur ex magnis & illustribus Providentiæ Dei argumentis, quæ in Ecclesia conspiciebantur, qualia erant miracula, vetustas, populorum consensio, successio *&c.* c. 4. quæ potest ad fidem manuducere, licèt non possit illam primariò ingenerare. 3. Notatur ergo hîc *motivum externum* ad fidem, non verò *infallibile credendi principium*, quod in veritate sola quærendum docet c. 4. dum agnoscit veritatem omnibus esse præferendam, si tam perfectè monstratur ut in dubium revocari non possit, & cap. 14. *Eos sequamur qui nos invitant prius credere, quum nondum valemus intueri, ut ipsâ fide valentiores facti, quod credimus intelligere mereamur, non jam hominibus, sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante & illuminante*: sic intelligit *Petrus de Alliaco* q. 1. in 1. sent. art. 3. & *Canus* lib. 2. lo. Theo. c. 8. *Gerson*, *Driedo*, *Durandus* de Ecclesia primitiva & Apostolica interpretantur, non de præsenti pro cujus authoritate hîc pugnatur. Vide Disput. nostr. de Authori. Scripturæ.

QUÆSTIO VII.

DE CANONE.

An Liber aliquis Canonicus perierit? Neg.

Canon vel latè vel strictè sumitur.

I. UT variæ quæ de *Scriptura Canone* moventur quæstiones faciliùs possint expediri, præmittenda est *Canonis* distinctio. Vox enim ista vel *latè* vel *strictè* sumitur. Priori sensu adhibita fuit à Patribus designandis *Decretis & Constitutionibus Ecclesiasticis*, quibus Concilia & Re-

Rectores Ecclesiarum definire solebant quæ ad fidem, vel mores, vel εὐταξίαν pertinere videbantur. Quò spectant *Canones* varii, tum *Ecclesiæ universalis* tum *Africanæ*, & *Canonum collectio* Burchardi, Ivonis, Gratiani, & *Jus* ipsum *Canonicum*, quod Codice Canonum continetur, distinctum à *Jure Divino*, quod Codice S. Scripturæ includitur. Posteriori κατ' ἐξοχὴν soli Scripturæ tribuitur, quia Deus nobis eam dedit, ut sit fidei morumque regula, quo sensu Irenæo Κανὼν τῆς ἀληθείας ἀκλινὴς *norma veritatis invariabilis* lib. 4. c. 69. *Chrysostomo* ἁπάντων ἀκριβὴς ζυγὸς, καὶ γνώμων καὶ κανὼν *Exquisita omnium rerum trutina, norma & regula*, dicitur. QUÆST. VII.

II. Ut verò Verbum Dei bifariam spectari potest, vel pro Doctrina divinitus revelata, vel pro Libris sacris quibus illa continetur. Ita duplex *Canon* esse potest; Unus *Dogmatum*, qui doctrinas omnes fundamentales complectitur; Alter *Librorum*, qui libros omnes θεοπνεύστους continet. *Scriptura Canonica* dicitur duplici de causa, tum ratione dogmatum, quia est Canon & norma fidei & morum, originatione ducta ab Hebr. קנה quod *arundinem* seu calamum mensorium significat, & ita usurpatur. Gal. 6. 16. Phil. 3. 16. tum ratione librorum, quia continet libros omnes Canonicos, quo sensu *Athanasius in synopsi* ab initio monet libros Christianorum non esse infinitos sed finitos, & *certo Canone* comprehensos. *Canon Dogmatum & Librorum. Scriptura cur Canonica dicatur. Gal. 6. 16. Phil. 3. 16.*

III. Prima Quæstio de Canone agit de ejus *Integritate*, An liber aliquis Canonicus perierit, seu, An Scripturæ syntagma ullo libro quem Deus in Canonem retulit hodie destituatur? Circa quam in partes varias abeunt tum Pontificii, tum Orthodoxi. Plerique ex Pontificiis varios libros Canonicos periisse contendunt, ut ita imperfectionem Scripturæ & Traditionum necessitatem, quibus ejus lacunas expleant, evincant. Quidam ex nostris, ut *Musculus*, *Whitakerus*, post Chrysostomum idem asserunt, sed duplici cum discrimine; primò quòd hoc de libris nonnullis Vet. Test. tantùm affirment; non verò Novi ut Pontificii; secundò quòd nihil propterea perfectioni Scripturæ quam Pontificii inde oppugnant decedere arbitrentur, quia integritatem Canonis non metiuntur ex numero Librorum sacrorum, seu *perfectione* eorum *quantitativa*, sed ex plenitudine dogmatum, & *perfectione essentiali* rerum omnium ad salutem necessariarum, quæ in libris qui supersunt abundè occurrat. Communior tamen est & sanior aliorum sententia, qui nullos libros verè Canonicos periisse censent, & si qui perierunt, tali charactere insignitos non fuisse. *Status Quæstionis.*

IV. Rationes petuntur 1. à *Testimonio Christi* Matth. 5. 18. & Luc. 16. 17. *facilius est cœlum & terram præterire, quàm Legis unum apicem excidere.* At si ne apex quidem, vel minima literula potest excidere, quomodo varii libri Canonici potuerunt intercidere? Licèt verò Christus directè de doctrina Legis loquatur, non de ejus libris; analogicè tamen potest libris sacris *Nullum Librorum Canonicorum periisse probatur à Testimonio Christi Matt. 5. 18.*

 ap-

QUÆST. VII. applicari, ut eorum immunitas ab interitu asseratur; eò magis quòd, non
solùm literarum & apicum quibus Scriptura perficitur mentio fiat, sed etiam
2. à Luce & Pauli declaratione. in libris scriptis Deus doctrinam istam conservari voluerit. 2. à *Luca &*
Pauli declaratione. Nam nec Lucas 24. 27. mentionem facere potuisset
omnium Prophetarum & *omnium Scripturarum*, si aliquæ ejus partes periissent: Nec Paulus Rom. 15. 4. *quæcunque scripta sunt ad nostram institutionem* scripta esse asserere posset, nisi omnia scripta V. T. extare supponeret.

3. à Provident. Dei. V. 3. à *Providentia Dei* pro Ecclesiæ salute perpetuò excubante, quæ concipi non potest pati voluisse tam exitialem jacturam; aliàs quid fiet tum sapientiæ, tum bonitati, tum potentiæ Dei, si tanti pretii thesaurum Ecclesiæ suæ ostensum quidem, sed subductum voluit, & Corpus Scripturæ lacerum & mutilem hodie extare? 4. ab Ecclesiæ officio. 4. ab *Ecclesiæ officio*, quod est Oracula Dei sibi commissa religiosè servare, & studiosè scrutari; Cui non defuisse vel ex eo patet, quòd nec Christus nec Apostoli Judæos unquam hoc nomine accusent; quod sacrilegium non tacuissent omnino, qui minora non omittunt, si hic rei fuissent: Imò Paulus hoc privilegium Judæorum prædicat, quòd λόγια τοῦ Θεοῦ ipsis fuerunt concredita, Rom. 3. 2. & 9. 4. 5. à fine Scripturæ. 5. à *Fine Scripturæ*, quæ consignata est in Canonem fidei & vitæ usque ad consummationem seculi, qui obtineri non posset, si per jacturam quorundam librorum Canonicorum, Canon mutilus & truncatus Ecclesiæ relictus esset, id est, qui ampliùs Canon esse non possit. 6. à Judæorum praxi. 6. à *Judæorum praxi*; quia nunquam plures libri Canonici V. T. iis quos habemus agniti sunt, nec à Targumim expressi, nec à LXX. versi.

Fontes Solutionum. VI. Non omnia quæ scripserunt Viri Dei continuò sunt divina & θεόπνευστα; quædam enim ut *homines* historicâ diligentiâ meditari & exarare potuerunt ad ubertatem cognitionis, quædam ut *Prophetæ* inspiratione divinâ ad authoritatem Religionis; illa cum libertate judicari possunt, hæc cum necessitate credi debent, ut bene *Aug.* de C. D. lib. 18. c. 38. Ut non quicquid dixerunt Canonicum fuit, ita nec quicquid scripserunt. Si ergo Salomon libros varios scripsit Parabolarum & Carminum, ut de Plantis & Animalibus 1. Reg. 4. 32. 33. non sequitur eos fuisse Canonicos; potuerunt enim humanâ diligentiâ adornari, ad testandam multiplicem quâ instructus erat rerum cognitionem, non verò in argumentum divinæ & supernaturalis inspirationis. (1. Reg. 4. 32. 33.)

VII. Libri qui dicuntur periisse, Vel non sunt *Sacri & Canonici*, qualis fuit *liber bellorum Jehovæ* de quo Num. 21. 14. Jos. 10. 15. *Liber Justi* 2. Sam. 1. 14. *Chronica Regum Judæ & Israelis* 1. Reg. 14. 19. 20. & 15. 7. qui non doctrinam Religionis, sed vel Annales Politicos, quibus res gestæ Israëlitarum consignabantur, vel Tabulas Actorum publicorum & Statutorum politicorum complectebantur, ut patet ex 1. Reg. 11. 41. Vel libri qui di- (Num. 21. 14 Jos. 10. 15. 2. Sam. 1. 14. 1. Reg. 14. 19. 20. & 15. 7. 1. Reg. 11. 41.)

dicuntur periisse, adhuc extant sub aliis nominibus, ut *libri Nathanis* & *Gadis* de quibus 1. Chron. 29.29. Et *Jehdonis* 2. Chro. 9. 29. *Semajæ* & *Hiddonis* c. 12. 15. quos partem librorum Samuelis & Regum facere, & Judæi docent, & Patres quidam notant, & varii ex Pontificiis non obscuri nominis, ut *Sixtus Senensis*, *Paulus Burgensis*, *Ludo. de Tena*, *Sanctius* & alii fatentur. QUÆST. VII. *1. Chro. 29. 29.* *2. Chro. 9. 29.*

VIII. *Liber Jehovæ* de quo Isa. 34. 16. non alius est ab ipsa Prophetia quam scribebat nomine Domini, & quem propterea librum Jehovæ vocat. *Liber Lamentationum Jeremiæ* super morte Regis Josiæ cujus mentio fit 2. Paral. 35. 25. etiamnum in Threnis legitur. *Isa. 34. 16.* *2. Paralip. 35. 25.*

IX. Non dicitur Coloss. 4. 16. ullam fuisse Epistolam Pauli ad Laodicenses, quia agitur de epistola ἐκ Λαοδικείας, non πρὸς Λαοδικείαν, poterat esse Epistola à Laodicensibus ad Paulum scripta, in qua, quia nonnulla erant quæ scire interesset Colossensium, Paulus vult cum sua ab illis legi. Unde liquet quàm sine ratione *Faber Stapulensis* voluerit Epistolam ad Laodicenses obtrudere orbi Christiano, quod cordatiores ex Pontificiis agnoverunt. *Col. 4. 16.*

X. *Judæ* 14. non fit mentio Libri Enochi, sed tantùm ejus Prophetiæ, quia dicitur *Prophetasse* non scripsisse; Librum autem, si quis fuit, nunquam in Canonem relatum fuisse, patet tum ex Josephi & Hieronymi silentio, tum ex eo quòd Moses tanquam primus Scriptor Canonicus recensetur Luc. 24. 27. Apparet quidem ex Augustino lib. 15. de C. D. c. 13. extitisse iis temporibus librum Apocryphum, cujus index mentiebatur Enochum authorem, cujus etiam fragmentum debemus Scaligero in animadvers. Euseb. *Judæ 14.*

XI. Si quædam ab Apostolis referuntur loca ex Vet. Test. quæ nunc non leguntur expressè in ullo libro Canonico; Non sequitur librum aliquem Canonicum in quo ista extabant periisse: sed, Vel continentur implicitè & κατὰ διάνοιαν, ut quod Matth. 2. 23. dicitur de Christo, *Nazarenus vocabitur*, desumitur, vel ex Isaiæ 11. 7. juxta *Hier.* ubi Christus surculus vocatur, vel ex Jud. 13. 5. ubi agitur de Samsone Christi typo, qui *Nazarenus Dei* dicitur futurus ab utero. Vel in eo quod dicitur 1. Cor. 5. 9. de Epistola quam ad ipsos scripserat, nihil obstat quominus illam ipsam intelligamus epistolam quam scribebat, in qua paulò ante jusserat excommunicari eum qui se incesto coinquinarat, ut Col. 4. 16. quando ἡ ἐπιστολὴ *lecta fuerit*, nim. hæc quam exarabat. Vel merè historica sunt, ut quod refert Judas v. 9. de altercatione Diaboli cum Michaële super corpore Mosis, quod potuit habere sive ex traditione, ut quidam volunt, sive ex libro aliquo Ecclesiastico, sed non Canonico qui perierit. *Mat. 2. 23.* *Isa. 11. 7.* *Jud. 13. 5.* *1. Cor. 5. 9.* *Jud. v. 9.*

XII. Quamvis fieri potuerit ut Autographa Legis & Prophetarum quæ asservabantur in Arca, cum ea conflagrarint, quum eversa est Civitas & incensum Templum tempore Captivitatis Babylonicæ; Non sequitur propter-

QUÆST. VII. ea tunc intercidisse omnes Libros sacros, qui per Esdram denuo velut per alterum Mosem intra 40. dies restituti fuerint; quia apographa penes pios varia remanere potuerunt, ex quibus postea cultus Dei instauratus est, Esd. 6. 18. Nehem. 8. 2. Nec verisimile est Ezechielem & pios Sacerdotes, ut & Jeremiam, Gedaliam & Baruchum, qui libertatem manendi in Judæa acceperant, illis caruisse, maximè cùm custodia & lectio Librorum sacrorum ad ipsos pertineret; de Daniele videtur planum ex c. 9. 2. Locus 4. Esdr. c. 4. 23. & c. 14. 21. unde universalis interitus petitur, ut Apocryphus ipsis etiam Pontificiis, nihil probat, & refellitur ab alio libro Apocrypho qui Canonicus est Pontificiis 1. Maccab. 2. 4. qui Arcam in qua depositus erat liber Legis Deuter. 31. 26. servatam dicit à Jeremia in Cavea montis Nebo. Præcipuè hoc commentum refellit altum Scripturæ silentium, quæ cùm tam anxiè Sanctuarii pollutionem, Jerosolymorum excidium, Vasorum S. interceptionem, Templi ruinam & alia defleat, tantam jacturam sine publico luctu non prætermisisset. Esdras ergo potuit operam ponere in colligendis, imò & corrigendis & restituendis exemplaribus quæ depravata fuerant in captivitate, quod optimè potuit ut θεόπνευστος; sed non opus fuit illum de novo illa Ecclesiæ tradere.

Esd. 6. 18. Neh. 8. 2.

4. Esd. 4. 23. & 14. 21.

QUÆSTIO VIII.

An Libri Veteris Testamenti sint adhuc pars Canonis fidei, morumque Regulæ in Ecclesia Novi Test? Affir. contra Anabaptistas.

Status Quæstionis.

I. QUæstio hæc nobis intercedit cum Anabaptistis, qui V. T. libros à Canone fidei rejiciunt, quasi ad Christianos minimè pertineant, nec ex illis fidei dogmata vel vitæ præcepta peti debeant. *Memnonitæ* in Confess. sua Artic. 11. Docent *omnes Christianos, quantum ad fidem attinet, debere se tantùm necessariò componere ad Evangelium Christi*; quod confirmatur in Colloquio Francothal. Act. 1. 57. Orthodoxi contra statuunt V. T. non minùs ad Christianos pertinere quàm N. & ex utroque fidei dogmata & vitæ regulam esse petendam, Confess. Gallic. art. 4. & 5. Helvetica art. 1.

II. Non quæritur De V. T. ratione *Oeconomiæ Mosaïcæ*; hanc enim ita abrogatam esse censemus per Christum, ut nullus ampliùs ei locus esse debeat in Oeconomia Gratiæ: Sed de eo quoad *doctrinam*; An nullus sit ampliùs ejus usus in N. T. quoad Canonem fidei & morum?

III. Non quæritur, An Christus Legem in V. T. datam reformaverit sub N. corrigendo eam & perficiendo; de hoc enim cum Socinianis postea agetur: Sed, An V. T. Scriptura ad Christianos pertineat, ut ex ea non minus

ac ex N. Test. Canon fidei & regula vitæ peti debeat & probari, & Christi Religio non minùs in Mose & Prophetis quàm in N. T. libris contineatur, & ex iis demonstrari possit; quod Adversarii negant, Nos asserimus. QUÆST. VIII.

IV. Non quæritur de discrimine Vet. & Novi Test. & de differentia doctrinæ quæ utrobique sonuit; hanc enim non diffitemur longè clariorem esse in N. Test. quàm in Veteri, tum propter typos quibus involvebatur, tum propter prædictiones & promissiones, quæ in ea tradebantur: Sed de *Principio Religionis Christianæ*; Utrùm principium illud sint tantùm N. Test. An verò etiam Vet. Testamenti? quod statuimus.

V. Rationes sunt 1. Quia Christus V. T. commendat, & Mosem & Prophetas vult à fidelibus audiri Luc. 16. 26. Nec dicitur hoc Judæis exclusivè ad cæteros, quia hìc præceptum datur generale quod pertinet ad omnes qui æternum judicium prævertere cupiunt, & quod hic proponitur ut præceptum, ejus praxis commendatur à Petro in Christianis 2. Pet. 1. 19. *Habemus Sermonem Propheticum firmissimum cui rectè facitis quod attendatis, velut lucernæ splendenti in loco obscuro, usquedum dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Nec excipi potest, limitationem addi à Petro, ut hoc locum habeat tantùm usque ad tempus N. T. quo dies illucescere debuit; Nam si de N. T. sumatur, non propterea restringitur hac voce usus sermonis Prophetici usque ad tempus N. Test. quia τὸ ἕως ὗ *usquedum*, non ita semper est positivum præteriti, ut sit exclusivum futuri, ut constat ex variis locis, Gen. 28. 15. Matt. 28. 30. 1. Cor. 15. 25. Si verò ad idem vitæ æternæ referatur, & ad exortum Luciferi in hemisphærio gloriæ, quæ dies revera est κατ' ἐξοχὴν, quod satius videtur, quia scribit ad fideles qui jam sortiti erant fidem ἰσότιμον, adeoque in quorum cordibus dies gratiæ, & Lucifer Evangelii jam exortus erat: fortiùs stringet argumentum, attendendum scil. sermoni Prophetico, usque ad finem seculi, donec beata illa dies exoriatur, quæ vera dies, perpetua quippe & nulla nocte terminanda. *V. T. esse Canonicum Christianis probatur. Luc. 16. 29. 2. Pet. 1. 19.*

VI. 2. Quia Ecclesia N. T. superstruitur fundamento Prophetarum & Apostolorum Eph. 2. 20. id est, doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ. Neque hìc Prophetæ N. T. de quibus Eph. 3. 5. & 1. Cor. 12. 28. intelligi possunt; quia loquitur de fundamento perpetuo universalis Ecclesiæ; At donum Propheticum N. T. fuit temporarium. Nec ordo collocationis prioritatem vel posterioritatem temporis vel durationis statim infert; ut Eph. 4. 11. Prophetæ N. T. ponuntur ante Evangelistas, nec tamen illis ideo fuêre anteriores. *Eph. 2. 20.*

VII. 3. Quia *Quæcunque ante scripta sunt, ad nostram doctrinam ante scripta sunt, ut per tolerantiam & consolationem Scripturarum spem habeamus*, Rom. 15. 4. Quamvis verò omnia non sint æqualia in Scriptura ratione materiæ & usus, omnia tamen sunt æqualia ratione *Rom. 15. 4.*

 originis

QUÆST. VIII. originis & αὐθεντίας, data proinde ex æquo ad bonum & ædificationem Ecclesiæ.

VIII. 4. Quia Canon V. T. habet sufficientiam ad fidem & mores, & sacræ illæ literæ in quibus Timotheus institutus erat ab utero, quum nondum erat consignatus Canon N. T. potuerunt illum σοφίσαι ad salutem 2. Tim. 3. 15. 16. Et si *homo Dei*, id est, minister Evangelii potest ad omne bonum opus ex illis instrui, multò magis fidei hominis privati, & vitæ ejus dirigendæ utiles sunt & necessariæ: Neque hoc Paulus refert tantùm ad tempora antecedentia scriptionem N. T. quia loquitur in genere de tota Scriptura θεοπνεύστῳ vers. 16.

Jo. 5. 39. IX. 5. Quia Christus Judæos amandat ad scrutandas Scripturas Joh. 5. 39. utpote ex quibus haberi possit vita: Nec hoc indicativè dicitur tantùm Judæis, sed & imperativè; quia scopus Christi est inducere Judæos ad lectionem Scripturarum tanquam medium ad sui cognitionem conducens, & testimonium omni exceptione majus. 2. licèt Christus loquutus fuisset indicativè res eòdem rediret, quia Christus praxim illam probat non culpat.

X. 6. Quia Scriptura V. T. eandem doctrinæ substantiam cum N. T. sive quoad credenda, sive quoad facienda, continet, nec aliud Evangelium nobis hodie proponitur, quàm quod antea in Scripturis Propheticis promissum, Rom. 1. 3. & 16. 25. 26. Unde Paulus qui totum Dei consilium de salute annunciavit Christianis Act. 20. 26. nihil tamen extra ea quæ à Mose & Prophetis dicta sunt, se dixisse profitetur Act. 26. 22. Nec alia Lex nobis præscribitur, quàm quæ à Mose olim lata, quæ amorem Dei & dilectionem proximi imperat, Matth. 22. 37. 38.

XI. 7. Quia si V. T. ad Christianos non pertinet, non poterit solidè probari adversus Judæos Jesum Christum Nazarenum esse verum Messiam; quod non nisi per collationem Scripturarum & σύγκρισιν characterum prædictorum in Vet. Test. de Messia, & impletorum in Jesu nostro sub Novo fieri potest, ut hoc non semel à Christo & Apostolis præstitum, Luc. 24. 27. 44. Act. 10. 43. & 17. 11. & 26. 22. Rom. 3. 21. Nec poterunt Judæi erroris convinci, & ad fidem adduci; quia aliud principium non agnoscunt.

Fontes Solutionum. XII. Per *Legem & Prophetas* qui debuerunt durare usque ad Johannem Matth. 11. 12. non intelligendi sunt libri V. T. eorumque duratio; Sed *œconomia V. T.* collata cum œconomia Novi, quarum illa erat Prophetica, ista Evangelica; Illa umbratilis & typica, quæ promittebat Messiam exhibendum; Ista clara & aperta, quæ annunciabat Messiam exhibitum: Christus ergo duos istos modos revelationis inter se conferendo dicit, primum per προφητείαν durasse tantùm usque ad Johannem, quia Messiâ exhibito, non ampliùs prædici voluit ut futurus, alterum verò per εὐαγγελισμὸν qui nunciabat Christi adventum, cœpisse à Johanne.

Matt. 11. 12. & Luc. 16. 16.

XIII.

XIII. Quum Apostoli dicuntur *Ministri Spiritus, non Literæ* 2. Cor. 3. 5. 6. per *Literam* non intelliguntur libri V. T. quasi nullus ampliùs eorum usus esse deberet, cùm tamen passim illis utantur; sed Oeconomia Legalis contradistincta Evangelicæ, quæ multis modis illi præstat, non modò ratione claritatis & amplitudinis, sed præcipuè ratione efficaciæ, quia non tantùm jubet & imperat officium ut Lex, sed etiam operatur per Spiritum Legem inscribendo in cordibus. QUÆST. VIII. 2. Cor. 3. 5. 6.

XIV. Aliud est *Vetus Fœdus antiquatum* esse quoad *modum administrationis*, & quoad accidentia fœderis, sive observationem externam appendicum fœderi annexarum; quod Paulus asserit Heb. 8. 13. Aliud verò quoad *rem administratam* & substantiam, seu internam fœderis ipsius formam; quod negamus. Heb. 8. 13.

XV. Aliud est loqui de vigore cæremoniarum V. T. vel Legis secundùm illas; Aliud de duratione, & cognitione ac meditatione librorum Legis & Prophetarum. Quod umbram tantùm habet futurorum bonorum non pertinet ad Christianos, qui habent expressam rerum imaginem quoad *praxim* & *observationem*: potest tamen pertinere quoad *doctrinam* & cognitionem, & relationem ad τὴν εἰκόνα. Imò ex collatione umbræ & formæ expressæ, clariùs elucescit ipsum *Corpus*. Heb. 10. 1.

XVI. Christus Matt. 5. non disputat contra Mosem & ipsa præcepta Legis, sed agit potiùs interpretem & vindicem Legis, corruptelas & glossemata, quæ à Judæorum magistris infarta erant in Legem rejiciendo, & illam nitori suo & genuino sensui restituendo; ut sigillatim videbitur in loco de Lege. Matth. 5.

XVII. Quamvis Scriptura N. T. *perfecta* sit *intensivè*, quoad doctrinæ salutaris substantiam; non tamen talis est *extensivè*, quoad omnem Revelationis divinæ latitudinem; quia loquitur tantùm de Christo exhibito, non verò de eo exhibendo, quod testimonii genus utilissimum fuit confirmandæ fidei: Ideo perfectio librorum N. T. non excludit usum librorum V. tum quia se inniti testantur V. T.; tum quia iteratum plurium testium de eadem re testimonium validius est respectu nostri, & facit ad majorem fidei nostræ ἀσφάλειαν.

XVIII. Quod nullo modo datum fuit à Christo, nec *mediatè* nec *immediatè*, id non pertinet ad Christianos. Sed Lex quæ data fuit per Mosem, data etiam fuit à Christo, per Mosem ut servum, à Christo ut Domino: Unde Act. 7. 38. *Angelus* idem qui apparuit Mosi in deserto v. 30. & qui fuit ipse Jehova Exod. 3. 2. dicitur *alloquutus Mosem in monte Sinai*, quia Filius Dei qui Angelus fœderis & faciei vocatur, fuit primarius author & promulgator Legis, cujus Moses erat tantùm minister. Nec sic discrimen tollitur inter promulgationem Legis & Evangelii, quia Filius Dei *mediatè* tantùm, & ut ἄσαρκος, in Lege operabatur, sed author dicitur primus Evangelii *immediatè*, & ut ἔνσαρκος Heb. 2. 3. Act. 7. 38. Heb. 2. 3.

XIX Christus

QUÆST. VIII. XIX. Christus dicitur *finis Legis* Rom. 10. 4. tum quia fuit *scopus* ad quem Lex tota respexit; tum fuit ejus πλήρωσις & *complementum*, non abrogando omnem ejus usum, sed implendo ejus Oracula, & eam exequendo, tum in se, agendo & patiendo, tum in suis, inscribendo eam in cordibus fidelium; unde Matt. 5. 17. dicitur *non venisse ad dissolvendam Legem, sed ad eam implendam*.

Rom. 10. 4.

XX. Non sunt audiendi servi præsente Domino, si testantur aut injussu ejus, contra eum; Sed audiri possunt & debent, si ex mandato ejus testantur de ipso. Quod non minùs fecerunt Moses & Prophetæ Jo. 5. 46. Act. 10. 43. quàm Apostoli: & Christus Luc. 16. 29. jubet expressè audiri Mosem & Prophetas. Nec hoc est à Christo ad Mosem retrogredi, sed à Mose ad Christum progredi, qui pædagogus est ad Christum Gal. 3. 24.

XXI. Initium prædicationis Johannis bene dicitur *Initium Evangelii* Marc. 1. 1. quoad *complementum*, & respectu Christi exhibiti, non quoad *promissionem* & respectu Christi exhibendi, quod jam sub V. T. locum habuit, Rom. 1. 2. Gal. 3. 8. Is. 52. 7. & 61. 1.

Marc. 1. 1.

QUÆSTIO IX.

DE LIBRIS APOCRYPHIS.

An Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, duo priores Maccabæorum libri, Baruch, Additamenta ad Estheram & Danielem, bene referantur in censum librorum Canonicorum? N. contra Pontificios.

Libri Apocryphi unde dicti.

I. *Libri Apocryphi* ita vocantur, non quòd Authores librorum ignorentur; sunt enim & Canonici quorum Author ignoratur, & Apocryphi nonnulli quorum scitur: non quòd privatim tantùm & non publicè legerentur; nam varii legebantur etiam publicè: Sed vel quia remoti erant ἀπὸ τῆς κρύπτης à sacra illa capsula, in qua Libri sacri recondebantur, ut volunt *Epiphanius* & *Augustinus*. Vel quòd occulta fuerit & suspecta eorum authoritas, & consequenter absconditus quoque eorum usus: quippe quos non consuevit Ecclesia legere ad Ecclesiasticorum dogmatum authoritatem confirmandam, ut habet *Hiero. præf. in Proverb. Salom.* Vel quod verius est, quia sunt incertæ & occultæ originis, quorum occulta origo non claruit illis, quorum testificatione authoritas Scripturarum ad nos pervenit, ut ait *Aug.* l. 5. de C. D. c. 24.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur de Libris V. & N. T. quos pro Canonicis habemus, hos

hos enim Pontificii ut Canonicos nobiſcum admittunt. Nec de omnibus Apocryphis, ſunt enim qui à Pontificiis non minùs ac à nobis rejiciuntur, ut 3. *&* 4. *Eſdra*, 3. *&* 4. *Maccabæorum*, *Oratio Manaſſis*, &c. Sed agitur tantùm de *Tobia*, *Judith*, *Baruch*, *Sapientiâ*, *Eccleſiaſtico*, 1. *&* 2. *Maccabæorum*, *Additamentis Eſtheræ & Danielis*, quos in numerum Canonicorum referunt Pontificii: Nos ab illo eos excludimus; non quòd multa vera & pia iis non contineantur, ſed quòd librorum Canonicorum notas non habeant. QUÆST. IX.

III. Rationes ſunt variæ. 1. Quia Eccleſia Judaïca cui commiſſa ſunt Eloquia Dei Rom. 3. 2. nunquam eos habuit pro Canonicis, eundem nobiſcum Canonem retinens, ut teſtatur *Joſeph. lib.* 1. *contra Appionem*, & fatetur *Beca. Manu. Contr.* lib. 1. c. 1. & *Stapleto.* to. 1. lib. 3. Contr. 5. c. 14. Quod fieri non potuiſſet ſine gravi crimine, ſi libri illi non minùs ac cæteri ipſi concrediti fuiſſent; quod tamen ipſi nec à Chriſto, nec ab Apoſtolis unquam impactum. Neque hic Canon Judæorum à Canone Chriſtianorum diſtingui debet; quia Chriſtiani nec poſſunt nec debent acceptare alios libros V. T. pro Canonicis, quàm quos acceperunt à Judæis eorum Capſariis, ut vocat eos *Aug.* in Pſ. 40. *qui ſtudentibus nobis Codices portant.* 2. Quia nuſquam citantur à Chriſto & Apoſtolis ut Canonici, non ſecus ac cæteri: imò dum Chriſtus omnes V. T. libros Luc. 24. 44. in tres Claſſes partitur, Legem, Pſalmos, & Prophetas, non obſcurè Canonem Judæorum probat, & libros iſtos qui illâ diviſione non continentur à Canone excludit. 3. Quia Eccleſia Chriſtiana per 400. annos eoſdem nobiſcum, & non alios libros Canonicos agnovit; patet ex *Conc. Laodic.* c. 59. *Melitone* Sardenſi Epiſcopo qui vixit a. C. 16. *apud Euſeb. hiſt. l.* 4. c. 25. *Epiphanio* in hæreſi Epicuræorum, *Hieronymo* in Prologo galeato, *Athanaſio* in ſynopſi *&c.* 4. Quia nec Authores fuerunt Prophetæ & Viri θεόπνευστοι, cùm ſcripti ſint poſt Malachiam ultimum Prophetarum; nec linguâ Hebraïcâ exarati ſunt, ut libri V. T. ſed græcâ. Unde Joſephus loco citato agnoſcit ea quæ apud ſuos ſcripta fuerunt poſt Artaxerxis tempora, non paris eſſe fidei & authoritatis cum præcedentibus διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβῆ διαδοχήν. Cur Libri Apocryphi à Canone excluduntur.

IV. Quia *ſtylus & materia* Librorum eos humanos eſſe non divinos clamant, ut minimè ſagacem oporteat eſſe eum, qui non ſentiat eos ab humana profectos induſtria, licèt alii aliis ſint præſtabiliores. Nam præterquam quòd ſtylus non reſipit majeſtatem & ſimplicitatem ſtyli divini, ſed redolet vitia & infirmitates ingenii humani, in vanitate, aſſentatione, curioſitate, affectatione, intempeſtiva eruditionis & eloquentiæ affectatione, quæ non rarò occurrunt: in illis tot extant, non modò frivola & abſurda, ſed & falſa, ſuperſtitioſa & contradictoria, ut facilè pateat non divina ſed humana eſſe ſcripta. Pauca è multis damus Errorum ſpecimina. *Tobias* mendacium Angelo tribuit qui capite 5. v. 15. dicit ſe Azariam Ananiæ filium,

 & cap.

QUÆST. IX. & cap. 12. 15. Raphaëlem Angelum Domini: Idem cap. 6. consilium magicum dat de fugando dæmone fumo piscini hepatis contra illud Christi Matth. 17. 21. Sibi tribuit oblationem precum uni Christo propriam c. 12. 12. Liber *Judith* factum Simeonis celebrat c. 9. 2. quod Jacobus ferit anathemate, Gen. 49. fraudes & mendacia Judithæ laudat c. 11. quæ malè conveniunt pietati; pejus adhuc, quòd illa fraudibus & mendaciis suis benedictionem à Deo petit c. 9. 13. Nulla *Bethuliæ* urbis in Scripturis mentio, nec vel apud Josephum vel Philonem, qui de rebus Judaïcis scripserunt, ullum vestigium occurrit liberationis ibi memoratæ. Author *Sapientiæ* fallò se regem in Israële fuisse asserit c. 9. 7. 8. ut pro Salomone habeatur, cùm tamen c. 4. 2. alludat ad Certamina athletica nondum in usu apud Græcos Salomonis tempore; adde quòd Pythagoricam adstruit μετεμψύχωσιν c. 8. 19. 20. & falsa narrat de origine Idolorum c. 14. 15. 16. *Syracides* c. 46. 20. Samueli tribuit quod factum est à Cacodæmone malis artibus evocato 1. Sam. 28. 11. falsa narrat de Elia corporaliter reversuro c. 48. 10. & hallucinationes suas in Prologo excusat.

V. In Additionibus *Estheræ & Danielis* tam multa sunt contradictoria & absurda, ut *Sixtus Senensis* eas planè rejiciat. *Baruch* dicit se anno quinto post excidium Hierosolymitanum librum suum legisse Jechoniæ & toti populo Babylone; cùm tamen Jechonias esset in carcere, & Baruch cum Jechonia abductus fuisset in Ægyptum post cædem Godoliæ Jer. 43. 10. Aram Domini commemorat c. 1. 10. cùm Templo diruto nulla esset. *Libri Maccabæorum* non semel inter se dissentiunt: confer 1. Maccab. c. 1. 16. cum c. 9. 5. 28. & l. 1. c. 10. αὐτοχειρία Raziæ laudatur 2. Maccab. 14. 4. Ἐθελοθρησκεία commendatur l. 2. c. 12. 42. in Juda sacrificium pro mortuis præter Legem offerente: Author infantiam & infirmitatem suam excusat, & de laboris in consarcinando Centone suo ex quinque libris Jasonis Cyrenæi molestia queritur c. 2. 24. & 15. 39. Si quis de Libris istis plura desideret, consulat *Rainoldum*, *Chamierum*, *Molinæum*, *Spanhemium*, & alios qui fusè & solidè hoc argumentum sunt executi.

Fontes Solutionum. VI. Alius est *Canon fidei*, Alius *Canon lectionis Ecclesiasticæ*: Non agitur hîc de Canone posteriori sensu; Nam certum est libros istos Apocryphos publicè etiam lectos aliquando fuisse in Ecclesia; sed *ad ædificationem plebis* tantum, *non ad authoritatem dogmatum confirmandam*, ut habet *Hiero. præfat. in li. Salomo.* sic *Legendæ* quæ à legendo dicuntur, & quæ passiones Martyrum continebant, publicè in Ecclesia legebantur, licèt pro Canonicis non haberentur. Sed agitur hîc de Canone fidei.

VII. Vox *Canonis* apud Patres bifariàm sumitur, vel *latè* vel *strictè*. Primo sensu complectitur Canonem non tantùm fidei, sed & lectionis Ecclesiasticæ. Et hac ratione intelligendum est Concilium Carthaginense III. Ca-

no. 47. quum hos libros Canonicos vocat (si tamen Canon ille non est παρείσακτος, quia Bonifacii Papæ meminit, qui eo tempore Papa nondum fuit: unde *Surius* Monachus Canonem hunc non Carthaginensi III. sed VII. vindicat To. 1. Concil. p. 546.) non strictè & propriè de Canone fidei, sed latè de Canone lectionis, ut expressè Synodus loquitur, quæ vult etiam legi *passiones Martyrum*: & sic intelligendus etiam *August.* quum eos vocat *Canonicos*, facit enim duos ordines Canonicorum: Primum eorum qui ab omnibus admittuntur Ecclesiis, & de quibus nunquam est dubitatum; Secundum eorum qui à nonnullis tantùm sunt admissi, & qui solebant ex ambone legi; & hos judicat non esse faciendos quanti priores, & longè imparem eorum esse authoritatem lib. 11. *cont. Manich.* cap. 5. Apocryphi verò illi sunt scripta adulterina, falsa & improba l. 5. de C. D. cap. 24. fabulas vocat Scripturarum, quæ Apocryphæ dicuntur. Canon verò *strictè* sumitur pro eo quod habet divinam & infallibilem authoritatem ad probanda fidei dogmata: Et sic *Hiero.* vocem Canonis sumit, quum eos excludit à Canone. Ita August. latiùs accipit vocem *Canonici*, quàm *Hiero.* qui vocem *Apocryphi* latiùs accepit quàm *Augustinus*, non modò pro apertè falsis & fabulosis libris, sed etiam pro iis, qui licèt legerentur in Ecclesia, non adhibebantur ad probanda fidei dogmata: Unde facilè conciliantur dicta Patrum istorum, quæ inter se hoc in negotio arietare videntur. Sic *Caieta.* Commen. in Esther. sub finem dicta Patrum explicat, ut *ad limam Hieronymi reducenda* dicat *tam verba Conciliorum, quàm Doctorum, ut libri isti non sint Canonici*, id est, *regulares ad firmandam ea quæ sunt fidei, licèt possint dici Canonici*, id est, *regulares ad ædificationem fidelium, utpote in Canone Biblico ad hoc recepti* &c. cum quo facit *Diony. Carthus. proœm. in l. Tobi.* QUÆST. IX.

VIII. Frustra Pontificii distinguunt inter Canonem Judæorum, & Canonem Christianorum: Nam licèt Canon noster prout totaliter sumitur pro omnibus libris V. & N. T. in quibus consistit adæquatè, non ex æquo admittatur à Judæis, qui N. T. rejiciunt: Tamen si sumatur partialiter ratione V. T. quo sensu de eo hîc loquimur; Certum est nostrum non differre à Canone Judæorum, quia non alios admittebant in Canonem, iis quos recipimus.

IX. Si apud Patres mentio fit nonnunquam Deutero-Canonicorum, non intelliguntur illi qui verè & univocè sunt Canonici quoad fidem, sed tantùm qui referebantur in Canonem Lectionis, propter multa pia & utilia quæ facere possunt ad ædificationem.

X. Citatio loci alicujus non probat statim librum esse Canonicum; sic enim *Aratus*, *Menander*, *Epimenides* citati Paulo Act. 17. 28. 1. Cor. 15. 33. Tit. 1. 12. essent Canonici. 2. quæ allegantur ab Adversariis tanquam citata ex Apocryphis, eadem in aliis libris Canonicis habentur, ex qui-

QUÆST. IX. bus proinde Apostoli potiùs quàm ex Apocryphis citare illa potuerunt.

XI. Si conjunguntur cum Libris Canonicis, non sequitur eos esse paris authoritatis, sed tantùm utiles esse ad mores formandos, & historiam temporum cognoscendam, non verò ad fidem stabiliendam.

XII. Quamvis quidam ex Apocryphis meliores sint & castigatiores cæteris, & habeant varia ethica probi commatis, quæ usum suum habere possunt, ut liber Sapientiæ & Syracides; quia tamen alia habent non pauca falsa & absurda, meritò ex Canone fidei removentur.

XIII. Licèt quidam dubitarent de authentia nonnullorum librorum N. T. ut Epistolæ Jacobi, posterioris Petri, 2. & 3. Johan. & Apoc. qui postea ab Ecclesia pro Canonicis sunt habiti; Non sequitur idem fieri potuisse respectu librorum Apocryphorum: quia alia est ratio librorum V. & N. T. in hoc negotio. Nam Libri V. T. non per vices, temporis successu, & per partes Ecclesiæ Christianæ dati sunt: Sed uno & eodem tempore libros omnes ad illud pertinentes in uno Codice descriptos à Judæis accepit, postquam authoritatem indubitatam habuissent, ab ipso Christo & Apostolis confirmatam. Sed Libri N. T. per partes variis temporibus & locis editi fuerunt, & paulatim in unum Corpus collecti. Unde factum ut libri nonnulli posteriores, qui tardiùs in manus venerunt apud aliquas Ecclesias, in locis præsertim remotis, à nonnullis habiti fuerint dubii, donec paulatim authentia eorum innotuit. 2. Quamvis in quibusdam Ecclesiis sit contradictum nonnullis Epistolis & libro Apocal. semper tamen multò plures fuerunt qui receperunt quàm qui contradixerunt. Sed de libris Apocryphis non disceptatum fuit, quia semper ab Ecclesia Judaïca sunt rejecti.

QUÆSTIO X.

DE PURITATE FONTIUM.

An Textus Originales V. & N. Test. puri & incorrupti ad nos pervenerint? Aff. contra Pontif.

I. QUæstio hæc Nobis movetur à Pontificiis; qui puritatem Fontium ideo impugnant, ut Vulgatæ suæ Versioni authentiam faciliùs concilient, & ad Ecclesiæ Tribunal nos abducant.

II. *Textuum Originalium* nomine, non intelligimus ipsa *Autographa* manu Mosis, Prophetarum & Apostolorum exarata, quæ desiderari hodie constat. Sed eorum *Apographa*, quæ eo nomine veniunt, quia exprimunt nobis Verbum illud Dei illis ipsis verbis quibus Scriptores sacri id consignarunt sub immediata inspiratione Spiritus Sancti.

III.

III. Non quæritur, An fontes ita sint puri, ut nulla menda in multos Codices sacros irrepserint, vel temporum injuriâ, vel librariorum incuriâ, aut malitiâ Judæorum aut Hæreticorum; Hoc enim utrinque est in confesso, & *Variæ Lectiones*, quas studiosè observarunt *Beza* & *R. Stephanus* in Græcis, & in Hebræis Judæi, satis hoc testantur. Sed, An Textus Originales sive Codices Hebræi & Græci, ita sint corrupti sive à librariis per incuriam, sive à Judæis & Hæreticis per malitiam, ut non possint ampliùs censeri Judex Controversiarum, & Norma ad quam omnes omnino Versiones sint exigendæ. Affirmant Pontificii; Nos negamus. QUÆST. X.

IV. Non omnes tamen Pontificii in ea sunt sententiâ: sunt enim non pauci quos *Hebraizantes* vocant, qui fontium puritatem agnoverunt, & ex professo etiam propugnarunt, ut *Sixtus Senensis* Bibli. S. l. 8. *Bannes* in 1. Thom. q. 1. artic. 8. *Andradius* Defens. Concil. Triden. lib. 4. *Driedo* lib. 2. de Dogma. *Arias Montanus* in præfat. ad Bib. Heb. *Joh. Isaacus* contra Lindanum; *Jac. Bonfrerius* in Præloq. in Script. S. c. 12. §. 5. *Simeon de Muis* Epist. de veri. Heb. p. 17. & alii non pauci. Verùm alii ex opposito corruptionem fontium urgent acriter, ut *Stapletonus*, *Lindanus*, *Canus*, *Cottonus*, *Morinus*, *Perronius*, *Gordonus*, & sim. Sunt qui mediam viam sequentes, nolunt quidem asserere corruptos esse fontes; interea non ea puritate & integritate fluere asserunt, ut omnia in Versionibus ad eos examinari & emendari debeant; quæ sententia est *Bellarmini* lib. 2. de Verbo Dei c. 2. qui hac in parte parum sibi constare, ut non semel alibi, deprehenditur.

V. Fontes non esse corruptos evincit 1. *Providentia Dei*, cui repugnat, libros quos ad salutem hominum exarari voluit ab hominibus θεοπνεύστοις, quosque permanere voluit ad finem mundi ut ex iis aquæ salutares haurirentur, ita falsari sivisse ut ad hunc finem inepti essent. Et cùm novæ revelationes non sint expectandæ; postquam Deus totam voluntatem suam de doctrina salutis libris Scripturæ consignavit; quid magis injurium Deo, qui se Ecclesiæ semper adfuturum promisit, quàm asserere passum esse, ut libri quibus hæc doctrina continetur, corrupti sint eatenus ut non possint esse Canon fidei? 2. *Ecclesiæ Christianæ fidelitas*, & improbus in conservandis Codicibus labor; cùm enim magno studio semper Christiani in id incubuerint, ut sacrum hoc depositum intemeratum servarent, credibile non est eos vel illud falsasse, vel falsari à quoquam permisisse. 3. *Judæorum religio*, qui circa Codices sacros magnâ fide & diligentiâ ad superstitionem usque versati sunt; Hinc *Josephus* lib. 2. *contr. Appio.* post seculorum decursum, neminem ait ausum ex propriis Judæorum libris quicquam vel addere, vel demere, vel immutare, atque adeò innatum ipsis esse pro Scriptura decorum mori. *Philo* libro de egressu filiorum Israël ab Ægypto citatus *Eusebio* li. 8. præpa. Evang. c. 2. ulteriùs progreditur, dum asserit *usque ad sua tempora per*

Fontes non esse corruptos probatur à Dei Providentia.

Ecclesiæ fidelitate.

Judæorum religione.

QUÆST. X.

spatium ampliùs quàm duorum millium annorum, ne verbum quidem fuisse in Lege Hebræorum mutatum, & quemlibet Judæum centies potius moriturum, quàm ut pateretur Legem in aliquo mutari. Imò eousque ridiculè superstitiosi deprehenduntur circa Codicem sacrum, ut si liber Legis emendatus in terram ceciderit indicant jejunium, & metuendum dicant ne tota rerum universitas in pristinum Chaos revertatur; tantùm abest ut fraudem facere sacro Codici sustineant. 4. *Masoretharum diligentia* non tantùm circa versus & voces sed & singulas literas, quas unà cum omnibus variationibus punctationis & scriptionis, non solùm in numerato habuêre, sed & scripto consignavêre, ne falsariis manibus, vel locus, vel suspicio saltem daretur; quod argumentum urget *Arias Montanus* præfat. in Bibl. 5. *Exemplarium multitudo*, cùm enim longè lateque diffusi essent Codices sacri, quo tandem pacto potuerunt omnes corrumpi, vel Librariorum injuria, vel falsariorum malitiâ? Aug. li. 15. de C. D. c. 12. *Absit ut prudens quispiam, vel Judæos cujuslibet perversitatis atque malitiæ tantum potuisse credat, in codicibus tam multis, & tam longè lateque diffusis*; quod *Vives* dicit opponi debere iis, qui *falsatos & corruptos Hebræos V. T. Codices & Græcos Novi objiciunt, ne veritas sacrorum Librorum ex illis fontibus petatur.*

à Masoretharum diligentiâ.

ab Exemplarium multitudine.

VI. 6. Si corrupti fuissent fontes, vel *ante Christum* id factum, vel *post*: sed neutrum dici potest. Non *ante*; quia Christus hoc non dissimulasset, qui varias doctrinæ depravationes arguit, nec libris corruptis uti sustinuisset: An tam parum sollicitus fuit Dominus de salute suorum, ut falsatos esse Mosis & Prophetarum libros nec per se, nec per Apostolos verbo saltem admoneret, cùm interea ex libris illis revincat Judæos, (quorsum autem, si corrupti erant & adulterati) & discipulos suos ad eorum librorum lectionem & & scrutinium invitet & urgat? Non *post*; tum quia exemplaria inter Christianos distracta irritos reddidissent tales conatus, tum quia talis corruptionis nullum vestigium occurrit: Nam si tale quid contigisset, Cur loca quæ Christus & Apostoli citant ex Mose & Prophetis eodem modo hodie ac olim, & nullatenus depravata leguntur? Cur *Origenes* & *Hieronymus*, qui linguæ sanctæ peritiâ excellebant ab hoc crimine Judæos tam disertè absolvunt? Igitur si nec ante nec post Christum corruptio facta est, sequitur nunquam factam esse, quod argumentum persequitur Bellarminus lib. 2. de V. D. c. 2.

VII. 7. Judæi nec *voluerunt* nec *potuerunt* fontes corrumpere. *Noluisse*; præter Religionem eorum de qua diximus, probat *Textuum Sacrorum consideratio*: quia si quid corrumpere voluissent, utique Oracula quæ de Christo loquuntur, & fidem Christianam confirmant, depravassent; quis enim credat eos, si odio Christianorum hoc fecerunt, ut supponitur, ea loca falsasse ex quibus nihil adversus Christianos emolumenti capiunt; ea verò intacta prætermisisse in quibus tanquam palmariis Veritatis Evangelicæ fundamen-

tum

tum Christiani constituunt? At res omnino ita se habet, quæcunque depravata dicuntur à Judæis, vel parum vel nihil obsunt Christianis; Et potissima Oracula de Christo, integra supersunt, & multò clariora & ἐμφατικώτερα in Hebræo, quàm in Versionibus extant, ut *Hiero.* epilto. 74. ad Marcellam; *Johannes Isaacus* adversus Lindanum, li. 2. *Andrads.* li. 2. defens. Conci. Triden. observant. Non *potuisse* etiam, licèt maximè voluissent; evincit non modò *Exemplarium multitudo*, sed & *Christianorum vigilantia*, quorum exemplaria Judæi ne cuncti quidem corrumpere potuerunt. Et *provida Dei sapientia*, quæ si non patitur unum jota aut apicem perire ex Lege quin impleatur Matt. 5. 18. multò minùs siverit Corpus doctrinæ cœlestis labefieri à Judæis, & tantum thesaurum nobis eripi; quin potiùs, ut bene notat Bell. in *eum finem Judæos dispergere voluit per totum orbem terrarum, & circumferre libros Legis & Prophetarum ut inimici nostri Christianæ veritati testimonium præberent* li. 2. de V. D. c. 2. arg. 5. Hinc Augusti. Judæos vocat *Gentem scriniariam, bajulantem Legem & Prophetas, quomodo solent servi codices ferre, ut illi portando deficiant, & hi legendo proficiant, nobis enim serviunt Judæi tanquam Capsarii, & Librarii, qui studentibus nobis Codices portant*, li. 22. cont. F. Manich. c. 23. *in Cordibus hostes, in Codicibus testes*, ut alibi loquitur. QUÆST. X.

VIII. Quamvis Exscriptorum incuriâ, vel temporum injuriâ variæ corruptelæ in Codices Hebræos irrepere potuerint, non desinunt tamen esse Canon fidei & morum. Nam præterquam quòd sunt in rebus levioris momenti, & quæ fidem & mores non spectant, ut *Bell.* ipse fatetur lib. 2. de V. D. c. 2. quas propterea Scripturæ integritati officere negat; Non sunt universales in omnibus omnino Codicibus, vel tales quæ ex Scripturæ ipsius & variorum Codicum collatione facilè corrigi non possint. *Fontes Solutionum.*

IX. Odium Judæorum erga Christianos potuit quidem esse causa corruptionis Fontium remota, sed quæ ab alia causa superiore impediri potuit, nimir. Dei providentiâ, quæ non minùs prospexit Christianis de certa fidei regula, ac Judæis, ut ex indubitatis fundamentis Evangelium deduceretur, quod fieri non potuit, si corrumpi fontes permisisset.

X. Discrimen Versionis LXX. à Textu originali, non infert Textum esse corruptum, sed potiùs Versionem esse vitiatam; quod *Hiero.* suo tempore jam agnovit Præfat. in Deutero. & in Paralipo. & Epist. ad Suniam & Fretellam. *Bellarminus* de V. D. li. 2. c. 6. dicit adeò esse corruptam & vitiatam, ut omnino alia videatur, ita ut jam tutum non sit Hebræos vel Latinos Textus ex Græcis Codicibus emendare.

XI. Tantùm abest ut *Keri* & *Cethib*, quæ 848. vulgò numerantur, corrumpant Textum, ut varias potiùs ostendant lectiones variorum Exemplarium, per quas excluditur omnis Novatorum corruptio: Quò pertinent

QUÆST. X. tinent etiam *Chasir* & *Jother*, qui defectus aut redundantias grammaticales indicant; Ex quibus Masorethārum patet superstitiosum quasi Textus conservandi, non minimum depravandi studium.

XII. *Tikkun Sopherim* seu *Correctiones Scribarum*, quæ sunt tantùm 18. non supponunt aliquid in Textu fuisse vitiatum; aliàs, vel Christus si ante ipsum factæ fuissent, vel Orthodoxi Patres si post Christum contigissent, sine censura non prætermisissent. Nec sunt necessariæ correctiones, ut legenti patet, sed potiùs elegantes lectiones & non tam sensus quàm verborum mutationes, quæ factæ sunt, vel à Viris Synagogæ magnæ, quorum Esdras princeps fuit θεόπνευστος, qui post reditum ex Captivitate Babylonica, Exemplaria Librorum Sacrorum dissipata vel vitiata in integrum restituit, & eo quem habemus ordine digessit; vel ab Authoribus ipsis, qui Rhetorum more per Epanorthosim quod dixerant in textu corrigunt; sed minùs esse necessarias res ipsa clamat, quia non desinit sensus integer esse, licèt verba retineantur prout sonant. Vid. *Glass. Philol.* l. l. 1. *Tract.* 1. *de Textus Hebr. puritate.*

XIII. Literarum quarundam similitudo, potest quidem facere, ut quidam Errores irrepserint in varios Codices Exscriptorum negligentiâ, sed non ita universales fuerunt, quin corrigi potuerint ex aliis, maximè post Masorethārum diligentiam, qui non tantùm dictiones omnes, sed & literas numerarunt quoties in textu occurrebant.

XIV. Tantùm abest ut opus Masorethicum sit argumentum corruptionis fontium; ut contrà ad præcavendos errores sit institutum, ne vel unus apex in posterum possit mutari aut excidere.

Ps. 19. 5. & *Rom.* 10. 18. XV. Licèt Apostolus Rom. 10. 18. reddat per φθόγγον quod Ps. 19. 5. per קום expressum fuerat; Non sequitur corruptum esse textum Hebræum, & repositum קום *linea eorum*, pro קולם *vox* vel *sonus eorum*. Nam קו non significat tantùm lineam extensa seu perpendiculum, sed etiam *lineam scriptam*, seu literam quâ pueri elementarii informantur; qua voce usus est Isa. 28. 10. ut rudem infantiam populi Israëlitici designaret, dum *præceptum post præceptum, lineam post lineam*, populum illum ait esse docendum instar puerorum. Sic Psaltes *Dies*, inquit, *diem docet*, & *nox alteri ostendit scientiam.* Huic autem voci non malè respondet φθόγγος, quæ non modò pro sono, sed & pro scriptura literæ sumitur, non aliter quàm diphtongum & vocalem scriptam dicimus. Deinde Paulus non allegat propriè hunc locum, sed tantùm allusivè & anagogice accommodat ad prædicationem Evangelii ab Apostolis factam, ad sensum potiùs quàm ad verba respiciendo.

Isa. 9. 6. XVI. Alia est *depravatio verborum*, Alia verò *interpretationis.* Judæi potuerunt corrumpere interpretationem loci Isa. 9. 6., ut verba ista ויקרא שמו *vocabit nomen ejus*, referantur ad Patrem qui vocat, non

non ad Christum qui vocatur; sed non depravarunt ipsa verba, quia sive passivè, sive activè reddantur res eòdem redit, siquidem ex idiotismo linguæ hebraïcæ, futurum activum sine supposito sæpe passivam habet significationem, ut habet *Ribera* in Mich. 2. 17. & ita verba tertiæ personæ impersonaliter accepta modò activè, modo passivè reddi possunt. Itaque non mutanda est lectio hebræa, & *vocabit nomen ejus*, sed explicanda; subaudiendo subjectum, non *Deus Pater*, quod Judæi supplent, sed *unusquisque*, nimirum fidelium, vocabit nomen ejus scil. Christi, quod ut clariùs liqueret, redditum est passivè, *Vocabitur nomen ejus*. Sic Jerem. 23. 6. corruptela est in interpretatione non in verbis, quæ rectè redduntur; Vel in singulari *vocabit eum* uti sonant relatè ad nominativum præcedentem *Israël*, & *Juda*, ut LXX. vertunt; Vel in plurali *vocabunt*, ut vertunt *Pagninus*, *Vatablus*, *Arias Montanus* post Chaldæum, Syrum, Arabem & Vulgatam. Hieronymus in h. l. utramque lectionem habet *vocabit* & *vocabunt*; nec apud Veteres ullus est qui locum hunc depravatum dixerit. QUÆST. X. *Jer.* 23. 6.

XVII. Cùm Gen. 49. 10. per שילה tria Targumin Onke. Hieroso. & Jonath. & Kimchi intelligant *Messiam*, liquet Judæos locum hunc non corrupisse, ut probarent Messiam nondum venisse: adde quòd nomen שילה, quod in *Talmude* Messiæ attribuitur *Codi. Sanhed.* c. 11. non minùs adversatur Judæis & Christum indicat, quàm vox שילח *missus*, quam ibi fuisse pertendunt; sive à שיל deducatur, quæ filium significat, sive à שלה quæ pacificum esse innuit, sive quod LXX. sequuntur, & commodius videtur pro אשר לו ᾧ ἀπόκειται cujus est regnum, ut similis phrasis legitur apud Ezech. c. 21. 32. *Gen.* 49. 10.

XVIII. Locus Zacha. 9. 9. non est corruptus, quando Messias dicitur futurus Rex justus & נושע: vox enim ista vel passivè sumi potest, ut denotet Christum salvatum fuisse ut loquitur Apost. Heb. 5. 7. à morte, vel seipsum salvasse ut dicitur Is. 63. 3. vel per formam deponentis activè usurpatur, ut apud Hebræos non pauca reperiuntur, ut נשבע *juravit* נצל *spoliavit*; & erit participium idem significans quod מושיע *Liberator*, *Servator*. *Zach.* 9. 9.

XIX. Licèt Exod. 12. 40. Habitatio filiorum Israël in Ægypto fuisse dicatur annorum quadringintorum & triginta, quod non potest intelligi de mora in Ægypto, quæ fuit tantùm 215. annorum; sed de mora quam fecerunt tam in terra Canaan, quàm in Ægypto, ut explicant Samaritanus & Græcus contextus: Non propterea Codex Hebræus debet censeri corruptus, sed est locutio synecdochica, quæ meminit tantùm Ægypti, quia præcipuum fuit Israëlitarum exilium, denominatione facta à potiori. *Exod.* 12. 40.

XX. Psalmo 14. nulli versus sunt omissi, nam qui Rom. 3. 11. 12. &c. citantur, non hinc petiti sunt ab Apostolo, sed ex pluribus Psalmis in unum contracti; ut ex Ps. 5. 11. 36. 140. & Is. 59. quod Hiero. docuit præfat. in 16. lib. Commen. in Isa. *Ps.* 14. *Ro.* 11. 12.

 XXI.

QUÆST. X. 1. Cor. 15. 47. XXI. 1. Cor. 15. 47. non est corruptio in Textu Græco, sed in Vulgata Versione, quæ omisit nomen Κύριος, quo hic insignitur Christus, ut constet esse Dominum Jehovam, non nudum hominem, & sic antithesis primi & secundi Adami multò est fortior, *Primus homo de terra terrenus, sed secundus homo Dominus è cœlo.*

Matt. 6. 13. XXII. Quamvis δοξολογία, quæ habetur Matth. 6. 13. in clausula Orationis Dominicæ non extet apud Lucam c. 11. nec in variis exemplaribus: Non sequitur corruptum esse locum, quia Dominus potuit bis eandem precandi formulam proponere, primò in privata discipulorum institutione sine ea, deinde turbæ promiscuæ, ubi illam adjecit. Nec insolitum unum Evangelistam præterire quod alter exponit, cùm omnia omnes perscribere non necessarium duxerint, ut Matth. 6. 33. habetur, *Quærite Regnum Dei & justitiam ejus.* At Luc. 6. 31. simpliciter habetur, *Quærite Regnum Dei.* Non ergo eradere, sed supplere oportet ex Matthæo, quod Lucas omisit, cùm uterque sit θεόπνευστος; maximè cùm ista pericope habeatur in omnibus græcis codicibus apud Matthæum, ut *Erasmus* & *Bellar. fatentur.*

Rom. 12. 11. XXIII. Quamvis in quibusdam Codicibus legatur Rom. 12. 11. καιρῷ δουλεύοντες *tempori servientes*, hoc non habetur in omnibus, imò *Franciscus Lucas* testatur se sex vidisse, in quibus esset Κυρίῳ. *Beza* asserit ita legi in probatissimis quibusque, & *Dom. à Soto* observat eam lectionem jam universim extare, tum Græcè tum Latinè.

1. Jo. 4. 3. XXIV. Certum est omnes Græcos Codices dissidere à Latinis 1. Joh. 4. 3. nam ubi Græci habent *omnis Spiritus qui non confitetur Jesum Christum in carne venisse*, Latini sic legunt, *omnis Spiritus qui solvit Jesum*: non sequitur corruptos esse fontes, quia lectio græca & augustior est, & longè fortior adversus Nestorium & Eutychem.

XXV. Aliud est *Corruptio*, Aliud *varia Lectio.* Varias lectiones plures dari tam in V. quam in N. T. fatemur, quæ ex variorum Codicum collatione oriuntur; sed corruptionem saltem universalem dari negamus.

XXVI. Aliud est loqui de *hæreticorum conatu* in corrumpendis quibusdam Codicibus, quod facilè concedimus, quò pertinent querelæ Patrum, ut de Marcione *Irenæ.* lib. 11. c. 29. & *Orige.* in Rom. 16. 13. & *Theodor.* de Tatiano lib. 1. hæres. Aliud verò de *successu*, seu de plenaria & universali corruptione, quam negamus, tum propter Providentiam Dei, quæ non passa est eos perficere quod intendebant, tum propter Patrum Orthodoxorum diligentiam, qui penes se Codices varios habentes, à corruptelis immunes eos præstiterunt.

QUÆSTIO

QUÆST. XI.

QUÆSTIO XI.

DE EDITIONE AUTHENTICA.

An sola Editio Hebræa Vet. Test. & Græca Novi sit authentica? Aff. contra Pontificios.

I. EDitiones *Scripturæ*, aliæ sunt πρωτότυποι seu ἀρχέτυποι, *originales* & *primariæ* quibus primò usi sunt authores librorum; Aliæ verò ἔκτυποι vel *secundariæ*, nim. Versiones quibus in alias linguas est derivata. Hebræam V. & Græcam N. T. esse originalem & primigeniam nemo negat: Sed, An Authentica sit utraque, quæ ex se fidem & authoritatem mereatur, ad quam exigendæ sint Versiones omnes, id inter nos & Pontificios controvertitur.

II. Licèt quidam ex Pontificiis æquiores sint fontibus, puritatem eorum asserendo, ut antea visum, & ex puritate authentiam illis adscribendo, ut Versiones omnes & Vulgata etiam ad eos revocari debeant, & ex iis corrigi possint; ut *Sixtus Senen. lib. 8. hær. 2. Driedo. lib. 2. Andradius lib. 2. defens. Conc. Trid.* & alii. Plerique tamen illis sunt iniquiores, qui dicunt nullam esse contextus Hebraïci certitudinem, nec in disputationibus fidei ad fontes esse provocandum, vel V. Versionem ex iis emendandam esse, ut *Stapleto. de princip. fid. doct. contro. 5. q. 3. a. 1. Canus lib. 2. c. 11. 13. Lindanus* & alii, qui corruptionem fontium tuentur. Hausta autem est hæc sententia ex Decreto Concilii Tridentini Sessi. 4. quo sancitur, ut *V. Versio Latina in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, ita ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat.* Licèt verò non pauci ex Pontificiis quos hujus decreti pudet, alienum sensum ei affingere conentur, quasi nihil contra Textuum originalium authentiam Concilium decreverit, nec V. Versionem fontibus prætulerit; sed solùm ex Latinis Versionibus, quæ nunc circumferuntur, unam delegerit, quam cæteris anteponeret, ut ait *Bell.* lib. 2. de V.D. c. 10. quæ sententia est *Andradii*, *Salmeronis*, *Serarii*, & aliorum. Tamen hanc detorsionem esse Decreti Synodici meritò clamat D. *Bannes*, & ex ipsis decreti verbis facilè colligitur. Nam si pro authentica haberi debet, ut nemo illam quovis prætextu rejicere audeat, nonne fontibus ipsis æquatur, imò & præfertur? nec enim si discedit à fontibus exigenda erit ad ipsos, sed ipsi potiùs ad eam. Unde *Mariana* de V. V. p. 99. conqueritur post promulgationem Concilii Tridentini, *Græca & Hebræa uno impetu concidisse.* Nostra verò sententia est, solam Editionem Hebraïcam V. T. & Græcam N. semper fuisse & adhuc esse au-

Sententia Pontificiorum.

QUÆST. XI. thenticam, ad quam omnes de fide & Religione Controversiæ, omnesque Versiones probari & examinari debeant.

Authenticum scriptum quid sit?

III. *Authenticum Scriptum* illud est, cui ad fidem faciendam abunde omnia suppetunt, & cui plenissima fides in suo genere debetur, de quo certò constat quòd & profectum sit ab eo authore, cujus nomen præ se fert, & quòd omnia in eo scripta sint quomodo illa scribi ipse voluit. Duobus autem modis scriptum aliquod *authenticum* esse potest, vel *primariò & originaliter*, vel *secundario & derivative*. Primariò authenticum est id scriptum quod est αὐτόπιστον, cui sua per se fides constat, & cui ob seipsum planè creditur ac credi debet, quo pacto sunt authenticæ tabulæ archetypæ Edictorum Regum, Decretorum Magistratuum, Testamentorum, Contractuum, & quævis Authorum Authographa. Secundariò authentica sunt omnia Apographa accuratè & fideliter ex archetypis descripta per idoneos homines, quales pro Edictis Principum, aliisque tabulis publicis, sunt duntaxat Tabelliones publicâ authoritate ad id destinati; pro libris autem & aliis scriptis quivis probi & diligentes scribæ & descriptores. Primo sensu sola Autographa Mosis, Prophetarum, & Apostolorum sunt authentica: Sed posteriori Apographa fidelia & accurata sunt etiam authentica.

IV. Rursus, *Authoritas* cujusque Scripti authentici duplex est, altera in *rebus ipsis* de quibus id agit fundatur, & homines spectat ad quos id scriptum dirigitur: Altera circa *sermonem* ipsum & *scripturam* versatur, & ad congenera exemplaria, & translationes inde factas refertur; inque ea omnia jus tale obtinet, ut hæc ad scriptum authenticum examinari debeant, & sicubi ab eo variant corrigi & emendari. Prior illa authoritas potest esse vel major vel minor, prout est ejus authoritas à quo scriptum id de quo quæritur profectum est, & prout is vel majus vel minus imperium obtinet in homines, ad qnos scriptum suum dirigit: In sacris autem Scripturis est ea longè maxima, qualis in nullo alio scripto esse potest, cùm Deo, pro summo illo imperio quod in homines, ut in alia omnia obtinet, & pro summa illa veritate & sapientia quæ in ipso eminent, simpliciter credere debeamus, & parere in omnibus quæ sacratissimum ejus Verbum Scripturâ authenticâ comprehensum aut credenda aut facienda proponit. Sed posterior in eo consistit, ut autographa, nec non accurata & fidelia apographa sint norma aliorum omnium ejusdem scripti exemplarium, ut & ejus Translationum; in quibus, si aliquid à scriptis authenticis sive ea sint autographa sive apographa, dissonum reperitur, id authentici nomine indignum est, pro spurio & adulterino rejiciendum, nec ulla alia ratione ad exercendam illam censuram opus est præter ipsum dissensum. De priori authoritate actum fuit antea Quæst. IV. quum de Scripturæ Divinitate disputavimus, nunc de altera disputamus, quæ in Editione authentica deprehenditur.

V. De-

V. Denique *Authentia* bifariam spectatur, vel *materialiter* quoad *res enunciatas*, vel *formaliter* quoad verba & *modum enunciandi*. Non quæritur hîc de authentia priori sensu, hanc enim Versionibus non denegamus, quando cum fontibus consentiunt, sed tantùm posteriori, quæ solis fontibus competit. QUÆST. XI.

VI. Rationes sunt, 1. Quia soli fontes sunt θεόπνευστοι, tàm quoad res quàm quoad verba, 2. Tim. 3. 16. unde soli possunt esse authentici. Nam si quid Viri Dei scripserunt, id fecerunt acti à Spiritu Sancto 2. Pet. 1. 21. qui ipsis ne errarent, non modò res sed ipsa etiam verba dictavit, quod de nulla Versione dici potest. 2. Quia sunt norma & regula ad quam Versiones omnes sunt examinandæ, ut ἔκτυπον debet referri ad ἀρχέτυπον & rivus ex fonte discerni. Quò pertinet *Gratiani* Canon ex Augustino Dist. 19. *Ut Veterum librorum fides de Hebræis Voluminibus examinanda; Ita Novorum veritas Græci sermonis normam desiderat*. Multus est in hac re *Hieron.* ut Hebraïci textus authoritatem tueatur, tanquam fontis ad quem rivuli omnes Versionum referri debeant & emendari, vide ep. 102. *ad Marcellam*, & *ad Vitalem*, & *ad Suniam* & *Fretellam*. 3. Quia Editiones istæ ab ipsa origine authenticæ fuerunt, & pro talibus ab Ecclesia Judaïca & Christiana semper habitæ, multis post Christum seculis: nec ulla dari potest ratio propter quam authenticæ nunc esse desierint: Nam quæ à corruptione petitur, præterquam quòd supponit quod est in quæstione, antea à nobis confutata est. *Editio Hebræa V. T. & Græca N. sola est authentica.*

VII. 4. Quia si Editio Hebræa V. & Græca N. T. non est authentica, nulla erit editio authentica; nulla quippe præter istas habuit αὐθεντίας suæ divinum testimonium. Sic nullum esset Dei Verbum authenticum in Ecclesia, nullus esset contentionum finis, quia nulla esset certa regula fidei & morum in qua omnino sit acquiescendum; & Scriptura instar nasi cerei, vel regulæ lesbiæ posset in utramque partem pro arbitrio flecti. 5. Quia Adversarii ipsi fatentur in certis casibus ad fontes fas esse recurrere. *Bellar.* lib. 2. de V. D. c. 11. 1. *Cùm in Latinis Codicibus error aliquis esse videtur Librariorum.* 2. *Quum varias habent lectiones, ut quæ vera sit certò statui nequeat.* 3. *Quando habent aliquid anceps sive in verbis, sive in rebus.* 4. *Quando ἐνέργεια & proprietas vocabulorum non videtur satis expressa.* Quod fieri utique non posset nisi fontes authentici essent. *Arias Montanus* præfat. in Bibl. variis rationibus ostendit errores Versionum non posse emendari nisi ex primariæ linguæ veritate. *Vives* in lib. 14. Aug. de C. D. c. 8. hoc tanquam certum & indubitatum ponit ad fontes esse recurrendum. Idem sentiunt *Salmero*, *Bonfrerius*, *Masius*, *Muisius*, *Jansenius* cum familia sua, aliique qui subinde ad fontes provocant.

VIII. *Variæ Lectiones* quæ occurrunt in Scriptura, authentiam ejus non evertunt, quia facilè deprehenduntur & dijudicantur, partim ex cohærentia Textus, partim ex collatione meliorum Codicum, non- *Fontes Solutionum.*

QUÆST. XI. nullæ etiam tales ſunt, ut licèt diverſæ, non malè tamen eidem Textui conveniant.

IX. Licèt ex Hebræis & Græcis fontibus variæ contentiones oriantur, non ſequitur non poſſe eſſe authenticos; quia aliàs nulla omnino editio Bibliorum authentica foret ad quam recurrendum eſſet; nulla enim eſt lingua quæ non præbeat multam contentioſis rixandi materiam. Deinde, quia hoc non fit fontium vitio, ſed eorum qui fontibus abutuntur, vel non intelligendo vel torquendo verba ad ſua placita, iiſque pertinaciter inhærendo.

X. Falsò Editio Hebræa Vet. & Græca N. T. dicitur mutila: Nec quæ ab Adverſariis afferuntur teſtimonia hoc evincere poſſunt. Non hiſtoria adulteræ Joh. 8. licèt enim deſit in Syriaca Verſione, reperitur in omnibus Græcis Codicibus. Non dictum 1. Joh. 5. 7. quamvis enim quidam in dubium olim vocarint, & vocent hodie hæretici, habent tamen omnia Exemplaria Græca, ut *Sixtus Senenſis* agnoſcit, *verba indubitata ſemper veritatis fuerunt, & in omnibus Græcis exemplaribus ab ipſis Apoſtolorum temporibus lecta.* Non Marci 16. caput, quod potuit in variis exemplaribus deſiderari tempore Hieronymi, ut ipſe fatetur; ſed nunc in omnibus habetur etiam in Syriaca Verſione, & eſt planè neceſſarium ad pertexendam hiſtoriam reſurrectionis Chriſti.

XI. Fruſtra Adverſarii, ut Editionis Hebraïcæ αὐθεντίαν labefactent, ad *punctorum novitatem* confugiunt, quaſi punctatio fuerit tantùm humanum inventum à Maſorethis excogitatum, quod humanâ proinde nitatur authoritate non divinâ & infallibili, quodque pro libitu ſine periculo mutari poſſit, atque ita ſenſum Textus incertum & ambiguum ſemper relinquat. Varia enim reponi poſſunt. 1. *Bellarminus* pro nobis hìc reſpondebit lib. 2. de V. D. c. 2. *Errores qui ex punctorum additione acciderunt, nihil officere veritati, quia puncta extrinſecus ſint addita, nec Textum mutent.* 2. Poſitâ hac hypotheſi, corruit certitudo non modò Textus originalis, ſed & Vulgatæ Verſionis, quæ ex illo fonte deducta eſt, niſi probetur eum qui primus fuit Verſionis illius author, ſive Hieronymus, ſive alius fuerit, à Spiritu S. immediatè accepiſſe vocalium neceſſariarum revelationem, quam alioqui à Judæorum traditione accepiſſe certum erit; quæ ſi incerta fuerit, nutabit omnis ſacri Textus authoritas.

XII. 3. Licèt puncta de novo addita eſſent, ut pertendunt illi qui à Maſorethis Tiberienſibus illorum originem arceſſunt; non ſequeretur punctationem eſſe inventum merè humanum, quod ab humano tantùm penderet arbitrio; quod ſanè ſi ſtatueretur non parum Codicis Hebraïci authentiam labefactaret: Quia Punctatio, ex mente ſaltem plerorumque qui in ea ſunt ſententia, non ſupponitur facta pro libitu Rabbinorum, ſed juxta analogiam Scripturæ, genium Linguæ Sanctæ, & ſenſum inter Judæos longo uſu receptum; Quippe licèt Puncta non fuerint juxta illam hypotheſim

ſim à principio quoad *figuram*, negari non poteſt fuiſſe ſemper quoad *ſonum* QUÆST. XI.
& valorem, ſeu *poteſtatem*: aliàs cùm vocales ſint animæ conſonantium, ambiguus eſſet ſemper, imò nullus planè exurgeret verborum ſenſus, niſi eſſent illæ coævæ conſonantibus: Quod *Prideauxius* Lectione 12. de Punctorum antiquitate bene obſervat, *Quoad ſonum*, ait, *& valorem, nullus negaverit ab origine fuiſſe puncta & accentus, ſed tantùm quoad ſigna & characteres.* Et paulò poſt, *Vocales fuerunt coæva conſonantibus quoad vim ſubſtratam & ſonos, tametſi apices & figuræ de quibus agitur, lucem tunc temporis nondum aſpexiſſent,* Imò vix dubitari poteſt, vocales, ſi non eadem figurâ quâ nunc pinguntur, notulis tamen quibuſdam vice punctorum deſignatas eſſe, v. g. per literas אוי, ut quidam cenſent, quæ propterea *matres lectionis* dicuntur, ut certus & conſtans poſſet haberi Spiritus S. ſenſus; qui aliàs à mera Traditione, & hominum inſtitutione ac memoria pendens, facilè potuiſſet oblivioni tradi, & adulterari; quæ ſententia eſt Doctiſſimi *Waltoni* Proleg. 7. ad Bibl. Polyglotta: *Ex uſu*, inquit, *& Majorum Traditione ope trium literarum* אוי *quæ matres lectionis vocantur, & ante punctorum inventionem loco vocalium erant, vera lectio & pronunciatio conſervata fuit.*

XIII. 4. Gratis ſupponunt Adverſarii quod probandum fuit, Puncta recens & humanum eſſe inventum, cujus contrarium magno conſenſu Judæi hactenus, præter unum Eliam Levitam, qui ante annos centum vixit, aſſeruerunt, quos hîc ſequuntur complures Viri Celeberrimi tam Grammatici, quàm Theologi, Proteſtantes & Pontificii, *Junius*, *Illyricus*, *Reuchlinus*, *Munſterus*, *Cevalerius*, *Pagninus*, *M. Marinus*, *Polanus*, *Deodatus*, *Brougthonus*, *Muiſius*, *Tailorius*, *Bootius*, *Ligtfootius*, maxima pars recentium Theologorum, & qui omne punctum videntur hîc tuliſſe *Buxtorfii* pater & filius, Ille in ſua Tiberiade, Iſte in ſolidiſſimo opere quod oppoſuit *Arcano Punctationis Revelato.* Nec difficile eſſet variis argumentis hanc ſententiam confirmare, ſi id nunc ageremus: Sed cùm quæſtio iſta magis videatur Grammatica, quàm Theologica, noſtram litem eam nolumus facere: Verbo notaſſe ſufficiat, veriorem & tutiorem nobis ſemper viſam, ad Textus originalis αὐθεντίαν adverſus quævis profanorum & hæreticorum cavilla ſartam tectamque conſervandam, ad certum immotumque fidei principium conſtituendum, illam quæ Puncta originis eſſe divinæ ſtatuit, ſive ea ad Moſem ſive ad Eſdram Synagogæ magnæ Principem referantur; atque adeò perperam Adverſarios ex novitate Punctorum Codicis Hebraïci authoritatem impugnare velle.

QUÆST. XII.

QUÆSTIO XII.

An Textus Hebraïcus hodiernus tam circa res quàm circa verba ita sit authenticus & θεόπνευστος, ut ad ejus normam universæ quæ extant Versiones sint exigendæ, & sicubi deflectunt revocandæ sint? An verò liceat lectionem quam suppeditat, si minùs commoda judicetur, deserere, & eam vel ex Veterum Interpretum collatione, vel quandoque ex proprio judicio, & facultate στοχαστικῇ corrigere, & aliam commodiorem sequi? Affirm. Prius, Neg. Posterius.

I. UT Textus Sacri αὐθεντία primarium est fidei fundamentum; nihil antiquius piis omnibus esse debet, quàm ut illibata conservetur, adversus eorum molimina, qui eam vel penitus convellere, vel quocunque modo labefactare conantur. In eum finem præcedens jam instituta fuit Controversia adversus Pontificios; Eò etiam spectat Quæstio proposita, in qua ad examen revocatur R. & D. Viri *Ludovici Cappelli* sententia, qui ut novitatem Punctorum, tanquam recens Masoretharum inventum, ab humana proinde industria & labore profectum, acerrimè propugnandam suscepit in *Arcano Punctationis Revelato*; Ita in *Critica sua sacra* magno studio probare intendit; Nos ad hodiernam Lectionem Textus Hebraïci nequaquam ita teneri, quin licitum sit sæpe ab ea discedere, quoties vel ex Veterum Interpretum collatione, vel ex rectæ rationis vi, vel proprio judicio, & conjectandi facultate lectionem aliam meliorem & convenientiorem deprehendere possumus, ut fusè hoc persequitur lib. 6. cap. 4. 5. *&c.* Quod eo animo non facimus, quasi quicquam propterea detractum velimus famæ Viri de Ecclesia Dei aliàs bene meriti, sed tantùm ut sententiam hactenus in Ecclesiis nostris constanter receptam de intemerata Textus sacri αὐθεντίᾳ confirmemus adversus eos, qui κυρίας istas δόξας & novitias hypotheses adoptare adhuc hodie sustinent, vel de illis tanquam de re levicula, & quæ vel nullius vel admodum exigui sit ad fidem momenti, loquuntur.

II. Ejus sententia eò redit. 1. Quia puncta sunt humanum inventum, posse ea, necessitate ita postulante, immutari & alia substitui, quando sensus quem fundunt vel falsus est vel absurdus. 2. non modò liberum esse lectionem mutare

tare quoad punctationem, sed etiam quoad ipsam scriptionem; majorem tamen libertatem esse circa illam quàm circa istam, quia illam Masorethæ sæpe pro suo arbitrio & ex privato judicio fecerunt, ad quod nos non debemus esse adstricti. 3. Si ex Veterum Interpretum, sive Græcorum sive Chaldæorum, sive Latinorum collatione ostendi potest sensum Versionum, vel æquè bonum & commodum, vel veriorem & convenientiorem quàm nostri Codicis Hebæi, licere lectionem hodiernam immutare, & aliam sequi ac substituere. 4. Nec modò ex Interpretum collatione, hoc fieri posse: sed etiam si ostendere possumus vitium in lectione hodierna subesse; & sensum vel nullum, vel absurdum & falsum esse, atque adeò vel ex rectæ rationis vi, & naturali ratiocinandi & argumentandi facultate, vel etiam ex conjecturis divinando meliorem, planiorem & aptiorem sensum invenire possumus per aliam commodiorem lectionem; tum licere in his casibus lectionem hodiernam configere, & aliam ei præferre. Hanc autem ejus esse mentem ex variis locis patere potest, & ex hoc imprimis *Criti.* lib. 6. c. 5. parag. 9. *Ex his liquet, quòd si qua lectio discrepans ab hodierno Textu Hebræo*, etiam quoad consonas, *sive literas*, *adeoque &* quoad voces & periodos integras, *sensum paris commodiorem*, *illam esse magis genuinam*, *sinceram atque germanam*, *ubicunque tandem illa inveniatur*, *sive apud LXX. sive apud Chaldæos Paraphrastas*, *vel Aquilam*, *Symmachum*, *Theodotionem*, *vel S. Hieronymum V. Versionis authorem*, *ac proinde magis esse sequendam & amplectendam hodiernâ Masorethica*; quod confirmat alibi sæpius. QUÆST. XII.

III. Ut verò hanc sententiam confirmet, aliam hypothesim adducit, nimirum Codices Hebræos quibus usi sunt LXX. & alii Interpretes, diversos fuisse à Codice hodierno, quem per contemptum Codicem Masorethicum & Judaïcum vocat, & discrepantias Versionum Veterum ab hodierno Codice Hebraïco totidem esse varias Lectiones Textus Hebraïci, exceptis fortè illis quæ ab hallucinatione ipsorum Interpretum oriuntur, qui vocum Hebraïcarum significationem, vel non ceperunt vel non satis ad eas attenderunt. Unde negat Biblia nostra Hebraïca hodiernâ totum constituere fontem, sed pro unico exemplari tantùm esse habenda; & verum ac genuinum Textum originalem authenticum, ex omnium demum Versionum Veterum collatione constituendum & formandum esse. Atque ideo distinguit inter *Codicem Hebræum in se*, & *Codicem hodiernum Masorethicum*. Istum haberi in omnibus exemplaribus quæ hodie habentur, sive inter Judæos sive inter Christianos; Illum verò demum posse colligi ex collatione Textus hodierni & Versionum Veterum. Quas in casibus positis non modò æquiparat Codici hodierno, sed & non obscurè præfert, dum sensum quem illæ fundunt, ut commodiorem & veriorem sequendum esse præ alio quem reddit Codex hodiernus passim statuit, ut suprà visum. *Nec modò*, inquit Apol. contra Bootium p. 54.

QUÆST. XII. *si meliorem, verùm etiam si tam bonum & commodum sensum fundit Lectio τῶν LXX. quam hodierna, tam haberi debet illius ratio, quàm istius, quia illa antiquior est istâ, atque in pari bonitate lectionis & sensus, potior habetur ratio Codicis antiquioris.* Et Paulò post, *Authoritas Codicis τῶν LXX. aliqua est supra hodiernum, non modo iis in locis ubi ejus lectio sensum parit convenientiorem, sed etiam ubi tam bonum & commodum fundit, & quidem propter illius antiquitatem. Idem dici potest & debet de omnibus Codicibus Veterum Interpretum.*

IV. Sed longè alia est recepta & communis in Ecclesiis nostris sententia; Non alium scilicet agnoscendum esse Codicem præter Hebraïcum hodiernum pro Authentico, ad quem ceu Lydium lapidem Versiones omnes tam veteres quàm recentiores exigendæ sint, & sicubi ab eo deflectunt corrigendæ sint; non verò ex illis ipsum esse emendandum. Quamvis verò Codices varios inter se conferri posse ac debere censeant, ut variæ lectiones, quæ describtorum vel librariorum incuriâ oriri potuerunt discernantur, & menda quæ in his vel illis Codicibus occurrunt corrigantur; Nec diffiteantur fructum non exiguum percipi posse ad veri sensus indagationem, ex Veterum Versionum collatione: Negant tamen eas unquam æquiparandas esse, multò minùs præferendas Textui originali, ut liceat sensum quem illæ fundunt, & qui commodior nobis videtur amplecti, & alium qui ex lectione Textus hodierni fluit rejicere.

V. Hanc fuisse semper inde ab initio omnium Protestantium mentem res est luce meridiana clarior; & Controversia quæ cum Pontificiis ipsis intercedit de Editione Authentica de qua superiùs actum, satis hoc evincit. Ne diffiteri potest V. D. cum quo agimus, qui in ipso *Critica* Initio lib. 1. c. 1. *Primi quique ac Veteres Protestantes dixerunt omnia examinari & emendari debere ad Hebraum Textum, quem purissimum fontem appellant.* Quod *Sixtinus Amama* in laudatissimo Opere Antibarb. Biblici lib. 1. c. 3. confirmat, postquam propriam sententiam super hac re proposuit, *Concludimus*, inquit, *ad eum* scil. Textum Hebraïcum, *examinandas esse omnes quà veteres, quà recentes, nullâ exceptâ, Versiones*, &c. *eum etiamnum esse normam, regulam & Canonem omnium Versionum*, & c. 4. *Proinde nulla Versio, qualiscunque ea sit Textui Hebraico æquari, nedum præferri potest. Ita Protestantes de omnibus Versionibus veteribus & recentibus sentiunt omnes.*

Status Quæstionis. VI. Ex quibus facilè colligitur Status istius quæstionis. Non quæritur enim; An liceat Versiones inter se, & cum Originali conferre ad veri sensus investigationem. Sed; An liceat ipsi vel æquiparare vel præferre lectionem quæ ex illis oritur, & quæ commodior videtur, substituendo in locum lectionis hodiernæ, quum ea nostro judicio, vel nullum, vel falsum & absurdum sensum reddit. Non quæritur; An discrepantiæ sint variæ inter Textum hodier-

diernum, & Versiones veteres; Sed, An illæ discrepantiæ habendæ sint pro totidem variis lectionibus Codicis Hebraïci, ita ut lectio authentica non alia agnoscenda sit, quàm quæ exurgit ex collatione Textus hodierni, & Veterum Versionum. Denique non quæritur; An in examine & collatione Codicum inter se, tum manuscriptorum tum impressorum, possimus uti judicio nostro, & ratiocinandi facultate ad discernendos probatiores, & ad dijudicandum utra lectio sit melior & convenientior; Sed an liceat conjecturas criticas facere in Textu sacro, non minùs ac in authoribus prophanis ad mutationem literarum & punctorum imò & vocum integrarum, quando sensus nobis non videtur commodus ex lectione hodierna; quod V. D. pertendit; Nos negamus. Quæst. XII.

VII. Rationes sunt, 1. Quia ex hac hypothesi sequitur nullum dari Textum authenticum, in quo fides omnino acquiescere possit; Nam vel esset Codex hodiernus hebraïcus: sed ex ista sententia locum tenet tantùm unius Exemplaris, & illa demum lectio haberi potest pro authentico fonte Hebræo, ubi nullus est inter Interpretes dissensus à Codice hodierno, ut ait V. D. Apolo. cont. Bootium pag. 17. Non Codices alii quibus usi sunt veteres Interpretes; Nam præterquam quòd gratis fingitur eos diversos fuisse à Codice hodierno, quod est ejus πρῶτον ψεῦδος, ut postea probabitur; licèt hoc illi daretur, non possent tamen nunc fidem facere, quia desiderantur, nec ampliùs extant uspiam, nisi in ista Versione, quæ cùm sit humana & fallibilis, non potest Codicem authenticum reddere. Deinde quis fidem facere poterit, 70. fidelissimè secutos fuisse suum Textum Hebræum, & Textum Græcum, cum qui hodie legitur, ipsissimum esse cum eo quem LXX. exararunt?

VIII. 2. Si discrepantiæ omnes Versionum veterum à Textu hodierno essent totidem variæ lectiones Codicum hebræorum diversorum à nostro quibus usi sunt Interpretes; Cur talium Codicum nulla remansit memoria apud Veteres, & nulla sunt vestigia apud Hebræos, qui à multis jam seculis tam deligentes fuerunt in minimis etiam varietatibus observandis & colligendis, uti docent discrepantes lectiones Ben Ascher & Ben Nephtali, Orientalium & Occidentalium? Quis enim credat has varietates quæ minoris sunt momenti remansisse, & illas quæ ex V. Interpretibus hodie observantur, ita plane intercidisse ut nulla eorum supersit memoria? ut enim plura fuerunt exemplaria, mirum est nulla ad nos usque pervenisse. 2. Supponitur gratis nullas esse discrepantiarum istarum causas præter diversitatem Codicum; cùm aliæ plures longè certiores occurrant; quemadmodum in hodiernis Versionibus malè quis colligeret Interpretes usos fuisse diversis Codicibus, quia diversitates innumeræ translationum occurrunt, cùm nullus præter Codicem hodiernum extet ex quo factæ sunt. Nam quis nescit eos sæpius ad sensum potiùs quàm ad verba attendere potuisse, ut Hieron. non semel ait de LXX. Interpretibus? Deinde aliquando discrepantia potuit oriri

QUAEST. XII. ab eorum imperitia vel negligentia, quia non satis attenderunt ad verba, unde sæpius aberrare potuerunt in literis & vocibus similibus, etiam sine vario codice; ut *Hiero.* hoc non semel in illis carpit. 3. Nimiam licentiam potuerunt etiam sumere, ut licèt aliter legerent in suo codice, aliter tamen nimis audacter redderent, quòd non satis sensum & cohærentiam Textus Hebraïci assequerentur, & cum levi mutatione sensum quem existimabant commodiùs fluere sequi mallent. 4. Constat Versiones varias veteres non ampliùs tales esse quales primitus adornatæ fuerant, sed mirum in modum corruptas & immutatas, ut certum est præsertim de LXX. & Vulgatâ. 5. Exscriptorum oscitantiâ, vel imperitiâ fieri potuit, ut multæ corruptelæ in Versiones irreperent, quæ non ideo à varietate Codicum ortæ sunt.

IX. 3. Sic Versiones Veteres æquiparantur Textui originali; Nam si in omnibus discrepantiis, nihilo magis V. Interpretes ad Textum sunt examinandi, quàm hic ad illos, sed utrique ad communem Canonem commodioris sensus sint exigendi, ut illa lectio vincat; quam major sensus convenientia commendaverit, sive illa in Textu Hebræo, sive in quocunque istorum Interpretum inveniatur; Nulla Textui Hebraïco supra V. Interpretes authoritas relinquitur, nisi quæ à majore sensus commoditate petitur, imò sæpe infra Translationes deprimitur, dum lectio ejus aliis postponitur.

X. 4. Si non adstricti sumus ad lectionem hodiernam Textus Hebraïci, sed vera lectio authentica petenda est partim ex collatione veterum Versionum, partim ex nostromet judicio & facultate στοχαστικῇ, ut nullus alius Canon lectionis authenticæ sit, quàm commodior sensus qui nobis ita videtur; Constitutio lectionis authenticæ erit humani arbitrii, & rationis opus, non Spiritus S. Ratio humana in arce collocabitur, & pro normâ & principio fidei cum Socinianis erit habenda.

X. 5. Si Conjecturas licet facere in Textu sacro, etiam quum Codices hebræi cum Versionibus consentiunt, ut V. D. ait Criti. lib. 6. cap. 8. parag. 17. nulla ampliùs poterit esse certitudo αὐθεντίας Textus sacri, sed dubia omnia & incerta reddentur, & privati cujusque Conjectoris arbitrio Textus sacer subjicietur; quod annon sit omni authoritate eum exuere quivis cordatus facilè agnoscit. Nec reponi debet, Conjecturas non esse admittendas nisi certis rationibus & argumentis nitantur, & demonstrentur: quum lectio recepta sensum fundit vel falsum & absurdum, vel dubium & perturbatum. Nam nemo erit qui rationes Conjecturarum suarum non putet se reddere posse, & qui lectionem quam configere satagit falsitatis & absurditatis non insimulet. Quis verò Judex poterit esse istarum conjecturarum, an rectè & verè sint factæ? At sine Judice perpetuæ lites & contentiones inter Interpretes erunt, dum quisque pro suis pugnabit, nec alias suis præferri patietur. Nec si conjecturæ locum possunt habere in examine variorum Codicum,

dicum, ut expendatur quænam lectio melior sit & convenientior, continuò admittendæ erunt aliæ, quæ proprio judicio, nullius autem Codicis probati authoritate nitantur, quarum nullus usus esse potest, sed maximum periculum & certa Scripturarum pernicies ex magna & audaci ingenii humani præsumptione. Neque hìc exemplum Authorum profanorum, circa quos Critica potest liberè & sine periculo exerceri, valere debet. Quasi eadem sit ratio Criticæ sacræ & profanæ, & maximum non sit discrimen inter scripta humana & errori obnoxia, & divinum & θεόπνευστον cujus sacrosancta debet esse majestas, quod tanta veneratione fuit exceptum, tanta cura conservatum, tanto consensu approbatum, ut veritatis authenticæ, & fontis elogium meruerit; Quid verò fiet de Codice hoc sacro, si cuivis æquè in illum liceat censorium stylum stringere & Criticam exercere, ac in quosvis libros profanos? QUÆST. XII.

XI. 6. Si nulla datur prærogativa Codicis hodierni Hebraïci supra veteres Interpretes, ut non major sit habenda ratio illius quàm istorum; imò istorum lectio præferenda sit non raro lectioni hodiernæ, quando commodiorem sensum fundere videtur: Perperam Protestantes contra Pontificios hactenus pugnarunt, ut Textus Hebraïci hodierni solius authentiam, supra Versiones quascunque sive veteres, sive recentiores assererent, nec poterit ampliùs urgeri adversus ipsos, Versiones omnes & præsertim Vulgatam adeum exigendas esse, & ex eo corrigendas, cùm toties Versiones non modò illi æquiparentur, sed & præferantur.

XII. Aliud est *varia lectio*, Aliud *varians interpretatio*. Interpretes potuerunt varias interpretationes dare; ast non sequitur eas ex variis variorum Codicum lectionibus esse profectas, sed aliis ex causis suprà memoratis. *Fontes Solutionum.*

XIII. Non necesse est ut Scribæ fuerint ἀναμάρτητοι, si non dantur varii Codices Hebræi; sed sufficit Providentiam ita invigilasse integritati Codicis authentici, ut licèt varios errores vel imperitâ vel oscitantiâ potuerint in Textum sacrum inducere, non induxerint tamen, vel non induxerint in omnia omnino exemplaria, vel ea ratione, ut nullo modo restitui & corrigi possint ex collatione variorum Codicum & ipsius Scripturæ.

XIV. Licèt bene dicamus Scripturam incertam reddi per diversas varias lectiones ex variis Interpretibus, non nisi per conjecturam erutas; Non statim incerta reddetur ex diversis interpretationibus, quia Interpretes illi diversimodè ex uno & eodem Textu sunt interpretati. Nam sic sensus quidem redditur dubius & incertus, sed non lectio verborum & phrasium; sed difficillimum est positis tot variis & incertis lectionibus & conjecturis, certitudinem illis tueri; quia hìc gemina inducitur incertitudo & lectionis & sensus; Illic fundamentum certum positum est, ad quod Interpretes dissentientes adstringuntur; sed hìc nullum certum funda-

QUÆST. XII. fundamentum positum est, sed à judicii humani arbitrio & decisione omnia suspenduntur.

XV. Ut adstricti simus Codici hodierno, non opus est, ut repræsentet nobis ipsum Mosis & Prophetarum αὐτόγραφον sine ullo vel minimo discrimine: Nam ad tuendam exactam exemplarium cum archetypis conformitatem sufficit, ut eædem sint utrobique voces sine quibus sensus non constat, & cum vocibus quoque literæ sine quibus non constant voces, neque scribi aut exarari possunt, licèt quædam discrepantiæ possint in minutiis aliis & apiculis occurrere.

XVI. Quamvis sæpius profiteatur V. D. Versiones omnes ex Textu Hebraïco authentico judicandas esse & corrigendas, ipsumque quibuslibet translationibus esse præferendum; Non continuò liberari potest à culpa quæ illi impingitur, quòd Versiones Veteres Textui originali æquiparet, imò & quandoque præferat: Quia per Textum Hebraïcum non intelligit Textum originalem hodiernum, qui omnium manibus teritur tam Judæorum quàm Christianorum, sed Textum Hebræum in genere, quem vult colligere tum ex Codice hodierno, tum ex Codicibus veteribus quibus supponit Interpretes usos fuisse, quod, ut antea dictum, sine ullo solido fundamento asseritur: Et omnes Theologi qui hucusque de Textu Hebræo & ejus authentiâ disputarunt, nullum alium intellexerunt quàm communem & hodie receptum.

XVII. Ex quibus, ne plura jam addamus, liquere satis potest, quàm periculosæ sint V. D. hypotheses, & quanta cum ratione Nostri Operis illius Editioni ubique restiterint, ne scilicet, quod futurum prævidebant, aliquod inde causa Dei detrimentum pateretur, & ne Adversariis contra Textus S. αὐθεντίαν, licèt procul dubio præter ejus mentem, arma suppeditarentur.

XVIII. Si quis porro plura desideret, consulat Celeberrimi *Buxtorfii Anti-Criticam*, quam isti Criticæ V. D. opposuit, in qua accuratè & solidissimè totum hoc argumentum executus est. Possent & alia magnorum Virorum afferri testimonia, quibus constat quantopere ipsis sententia & Scriptum V. D. displicuerit. Ut summi Viri *Jacobi Usserii* Archiepiscopi Armachani, qui *errorem periculosissimum* continere ait, cui maturè occurrendum sit, priusquam latiùs serpat, in *Epistola ad Bootium*. Et ejusdem *Arnol. Bootii* in *Epistola* ad venerandum illum Præsulem, & in ejus *Vindiciis*, in quibus de hoc opere loquitur, tanquam *de scripto perniciosissimo, in quo οὐδὲν sit ὑγιὲς* pag. 51. quod vocat *infelicem & vere sacram Criticam, quæ sententiam summè falsam & in sacrum Dei Verbum unicè injuriosam proponat*, pag. 57. Cujus Author *Veritatis Hebraïcæ sit infensissimus hostis, qui omni eam certitudine & authoritate exuat*, p. 1. & aliorum non paucorum qui publicè de eo conquesti sunt. Sed nobis nunc quidem sufficiet magni, & totâ Galliâ & Belgio Celeberrimi *Andreæ Riveti* testimonium, qui licèt

Arcano V.D. lecto, in ejus sententiam pertractus videretur; tamen perlecta Celeberr. Buxtorfii responsione aliter longè de ea loquitur in epistola ad Buxtorfium Hagâ-Comitis datâ anno 1645. quam ipse refert l. 1. *Anti-Criti.* c. 20. p. 345. *Quod spectat Cappellum, Clariss. amicus noster curabit ad Te deferri ejus Diatribam contra Te, quam nondum vidi, sed editam esse & Amstelodami prostare novi. Illa tibi occasionem præbebit exactius in alia inquirendi quæ adversus Textum sacrum, periculosis rationibus innixus, sub candoris & veri specie, meditatur. In quibus video eum Viris doctis & gravibus, sed in talibus non satis exercitatis, imposuisse, quorum nonnulli Criticen ejus extollunt, tanquam elimatum non solùm sed & pene necessarium opus. Aliter hic judicarunt Collegæ nostri in literis istis versatissimi, qui non authores potuerunt esse Typographis nostris ut eam typis suis describerent.* Et in alia Bredâ ad eundem datâ anno 1648. *Hoc mihi inter alia summè probatur, quòd vero ductus zelo pro Verbi Divini αὐθεντίᾳ subruisti penitus fundamentum pessimæ illius & profanæ Critices, quam vir ille molitus est, & hostibus suscipiendam dedit, postquam ab Orthodoxis fuit rejecta. Ea certè si obtineret, actum esset de Scriptura tota V.T. quæ nihil aliud esset quàm Cothurnus Theramenis, omnibus aptandus pedibus.* Et mox. *Coercebit Deus hanc audaciam, ne ulteriùs prorumpat. Gratulor tibi ex animo, quòd Te vindicem pium non tantùm privata causa τοῦ μακαρίτου parentis tui excitarit, sed etiam publici totius veræ Ecclesiæ peculii. Benedicat Deus huic tuo labori, teque diu servet, ut aliis similibus nos beare possis.* Hoc viri Celeberrimi Judicium non pauci secuti sunt, qui licet faventiores fuissent ab initio Viri Docti hypothesibus, re accuratiùs postea expensâ, & perlectis Clariss. Buxtorfii & aliorum adversus ipsas lucubrationibus, priorem revocare sententiam non erubuerunt, & meliori locum dederunt. QUÆST. XII.

QUÆSTIO XIII.

DE VERSIONIBUS.

An necessariæ sint Versiones, & quinam earum usus & authoritas in Ecclesia esse debeat?

I. DUæ sunt Quæstionis partes. Prima de *Necessitate* Versionum agit; Secunda de earum *Authoritate*. Quoad priorem, licèt saniores ex Pontificiis Versionum necessitatem & utilitatem agnoscant, unde & ipsi varias in variis linguis adornarunt; Non pauci tamen illis infensi, ut noxias & periculosas eas damnant, ut *Arboreus* Theosoph. li. 8.

QUÆST. XIII. li. 8. c. 4. qui *hæresium unam originem esse*, ait, *S. Literas in vulgarem linguam vertere*, cum quo faciunt *Asoto*, *Hardingus*, *Baylius*, & plerique ex societate Lojolitica, qui pium & sanctum Literas sacras transferendi studium, ut *hæreticorum orthodoxæ religionis extorrium*, *curiosum* ἔϱγμα, *Ecclesiis proinde inutile*, & *ad serendas hæreses excogitatum* impiè & iniquè exagitare solent; adversus quos Orthodoxi non modò utilitatem, sed & necessitatem Versionum tuentur, & variis argumentis probant.

Versiones Vernaculæ sunt necessaria.

II. 1. Quia Scripturæ lectio & meditatio omnium linguarum hominibus est præcepta. Ergo ejus interpretatio in linguis vernaculis est necessaria: nam ex quo homines in multiplices linguas sunt divisi, nec omnibus familiares sunt duæ illæ linguæ, quibus primùm tradita est, non posset ab illis percipi, nisi verteretur; perinde autem est nihil omnino dixisse, & ea dicere quæ nemo intelligat. Sed hic mirabili Dei gratiâ factum, ut divisio linguarum, quæ olim maledictionis fuerat signum, jam benedictionis cœlestis sit argumentum, quæ ad destructionem Babelis inducta fuerat, jam ad extructionem Sionis mysticæ usurpetur.

III. 2. Quia Evangelium in omnibus linguis prædicatum est, Ergo in omnes linguas verti potest & debet; Conseq. valet à Verbo prædicato ad scriptum; quia eadem est utriusque ratio, & quæ rationes movebant Apostolos ut vernaculè prædicarent, eædem Versionum necessitatem evincunt. Licèt autem Apostoli unâ tantùm linguâ scripserint, non sequitur in alias non esse Scripturam vertendam, quia alia ratio est Fontium, alia Versionum: Fontes unâ tantùm linguâ exarari debuerunt, & propterea Apostoli, ut Doctores universales Ecclesiæ, non aliâ quàm universali & communissimâ linguâ, quæ Græca erat tunc temporis, scribere debuerunt, ut V. T. quod Judæis destinabatur, linguâ hebræâ ipsis vernaculâ conscriptum est. Sed ubi usus græcæ linguæ desiit, Versionibus opus fuit ad Evangelii præconium.

IV. 3. Praxis constans Ecclesiarum, juxta quam cèrtum est Ecclesias tum Orientales, tum Occidentales Versiones suas habuisse, & sacra linguâ populo Vernaculâ celebrasse, ut constat ex earum Liturgiis: quidni ergo idem fiet hodie, cùm eadem sit populi instituendi necessitas & ratio? Ita cùm duæ fuerint memorabiles Israëlis dispersiones, una apud Chaldæos, altera apud Græcos, & populus Dei eorum idiomatis utendo, hebrææ linguæ pene oblitus esset; hinc Thargumim seu Paraphrases Chaldaïcæ, inde Versiones græcæ adornatæ fuerunt in gratiam populi rudioris. Et quoad Thargumim plures fuerunt. Primò occurrit *Paraphrasis Chaldaïca*, *Jonathanis* Uzielis filii discipuli Hillelis, Simeonis coætanei, qui vixit 40. annis ante Christum. Is cùm videret linguam purè hebræam paulatim abire in desuetudinem, & versari solùm in usu doctiorum, Versionem Chaldaïcam adornavit, ne vulgus tanto defraudaretur thesauro; Ex eo habemus

habemus Versionem Prophetarum priorum & posteriorum. Cui *Onkelos*, qui post Christum floruit, & Gamalieli fuit σύγχρονος, addidit translationem Pentateuchi. Paraphrasis etiam exstat Hagiographorum, sed de authore nihil certi habetur. Extant præterea Versiones Syriacæ, Arabicæ, Persicæ, Æthiopicæ, sed minùs usitatæ & cognitæ. Quoad N. T. datur *Translatio Syriaca*, quæ censetur opus esse antiquissimum, & à quibusdam Ecclesiæ Antiochenæ nascenti tribuitur. Quæst. XIII.

V. Has sequuntur Versiones Græcæ V. T. quæ etiam sunt multiplices. Prima celebratissima est *Versio LXX.* quæ sub Rege Ptolomæo Philadelpho Ægypti Rege 300. circiter ante Christum annis facta est. Secunda *Aquilæ Pontici* sub Adriano Imperatore. anno C. 137. qui initio Græcus religione, pòst Christianus, cùm ob insanum Astrologiæ studium Ecclesiâ moveretur, odio Christianorum defecit ad Judæos, & V. T. vertit ut Oracula de Christo corrumperet. 3. *Theodotionis* qui sub Commodo vixit an. C. 184. & genere Ponticus, religione Marcionita, postea Judæus factus novam Versionem paravit, in qua sequitur ut plurimùm LXX. 4. *Symmachi* sub Antonino & Aurelio Vero Imperato. circa ann. C. 197. qui Samaritanus primò, mox Judæus factus V. T. transtulit, ut Samaritanos confutaret. Quibus aliæ adduntur duæ incerti authoris, una *Hierichuntina* in dolio inventa prope Jerichuntem sub Caracalla ann. C. 220. Altera *Nicopolitana* reperta etiam prope Nicopolim sub Alexandro Severo ann. C. 230. Ex quibus omnibus inter se junctis *Origenes* Tetrapla, Hexapla, Octapla sua concinnavit. Tetrapla continebant quatuor Versiones græcas totidem columnis distinctas, LXX. Aquilæ, Symmachi, Theodotionis. In Hexaplis addiderat duas Editiones hebræas, unam literis hebraïcis, alteram literis græcis. In Octaplis denique insertæ erant duæ aliæ Versiones græcæ ἀνώνυμοι Jerichuntina & Nicopolitana, quam Editionem nonnulli septimam vocant. Octavam addunt *Luciani* Martyris, qui præcedentes feliciter emendavit, & à Constantinopolitanis valde comprobata est. Non fuit *Hesychii*, quam Ægyptii & Alexandrini amplexi sunt. Decima quam ex Hieronymi Latina factam esse græcam Veteres dixerunt.

VI. Latinæ Versiones veteres variæ etiam circumferuntur primitus factæ, non tam ex fontibus, quàm ex Versione græca. Una communior dicta fuit *Itala*, ut *Aug.* notat lib. 2. de doct. Christ. c. 15. Duæ aliæ adornatæ ab Hieronymo, una ex Versione LXX. altera, quam ad veritatem Textus hebræi & græci diligenter correxit, quæ existimatur esse Vulgata Versio hodierna, sed quæ progressu temporis diversimodè fuit corrupta, unde varii Viri docti *L. Valla*, *I. Faber Stapulensis*, *Caietanus*, *Arias Montanus* & alii, correctiones ejus notarunt. Aliæ sunt recentiores superiori & nostro seculo factæ, partim Latinæ, partim vernaculæ in aliis linguis, de quibus quia notissimæ sunt,

QUAEST. XIII. nihil opus est dicere. Unde constat praxim fuisse Ecclesiarum perpetuam; ut Versionibus uterentur.

Fontes Solutionum.

VII. Titulus Crucis non ideo tribus linguis tantùm descriptus est, ut tres illæ linguæ consecrarentur in usu sacrorum; sed quia erant tum temporis nobilissimæ & notissimæ, atque adeò accommodatissimæ, ut fama de Christo quaquaversum per universum orbem disseminaretur, quod fuit Dei in eo titulo consilium.

VIII. Ecclesiæ unitas non linguæ, sed doctrinæ unitate conservatur Eph. 4. 3. & prima Concilia non obstante linguarum diversitate legitimè coacta & cum fructu celebrata sunt.

IX. Majestas Scripturæ potiùs ex sensu quàm ex Verbis oritur; quòd si tres istæ linguæ videntur majestatem augere, fit hoc per accidens ex superstitione imperitæ plebeculæ, non per se.

X. Non negamus tres istas linguas, postquam desierunt esse vernaculæ, retentas esse sæpius in Cœtibus doctiorum, ut in illis & secundùm illas negotia Ecclesiastica peragerentur, & dirimerentur Controversiæ; sed non pariter usum habuerunt inter populos, & in usu sacrorum, ubi uniuscujusque exercenda est fides & devotio, sic ut intelligat pro captu quid agatur.

XI. Quamvis non negemus linguam Hebræam in captivitate ex peregrinorum commercio inter vulgus variè corruptam fuisse, & Chaldaïca & Syriaca multa vocabula in eam invaluisse; non sequitur tamen inde, aut Textum quovis modo fuisse mutatum, aut à populo cui inculcabatur non intellectum, quia Zacharias, Aggæus & Malachias scripserunt linguâ purè Hebraïcâ, quod non fecissent, nisi populus intellexisset. Deinde ex Nehem. 8. 18. colligitur Esdram legisse librum Legis coram tota multitudine, ad quem dicitur attenta fuisse, quod non poterat tamen si non intellexisset; Et si Esdras cum Levitis dicitur interpretatus quæ legebat, hoc ad expositionem sensus & rerum ipsarum referendum est, potiùs quàm ad translationem vocum.

XII. Licèt Versiones non sint formaliter authenticæ & quoad modum enunciandi; Non ideo minùs in Ecclesia obtinere debent, quia si accuratæ sunt & cum fontibus consentiunt, sunt semper authenticæ materialiter & quoad res enunciatas.

Quænam sit Versionum authoritas.

XIII. Hinc patet quænam sit *Versionum Authoritas*; licèt enim earum utilitas sit magna ad fidelium institutionem, non potest tamen, aut debet unquam ulla Versio æquiparari Originali, multò minùs præferri. 1. Quia nihil habet Versio ulla momentosi, quod fons hebræus vel græcus pleniùs non habeat, quippe in fontibus non modò res & sententiæ, sed ipsa verba sunt à Spiritu S. immediatè dictata; quod de nulla Versione dici potest. 2. Quia aliud est esse *Interpretem*, Aliud esse *Vatem*, ut ait *Hiero.* præfat. in Pentateuc. Vates ut θεόπνευστος errare non potest, sed Interpres ut homo est nihil humani à se alie-

alienum habet, quippe errori semper obnoxius est. 3. Quia Versiones omnes sunt rivuli, Textus verò Originalis Fons ex quo manant: iste est regula; illæ verò regulatum, quod nullam nisi humanam habet authoritatem. Quæst. XIII.

XIV. Non tamen omnis denegari potest Versionibus authoritas, distinguenda enim hic accuratè *Authoritas Divina* duplex, vel *Rerum*, vel *Verborum*. Illa quæ versatur circa *substantiam doctrinæ*, quæ formam internam Scripturæ constituit; Ista verò circa *accidens scriptionis*, quæ forma est externa & accidentalis. Fons utramque habet; quia tam quoad res, quàm quoad voces est θεόπνευστος: Sed Versiones tantùm primam; quia verbis humanis non divinis expressæ sunt.

XV. Hinc patet *Versiones quà tales* non esse Authenticas & Canonicas in se, quia humanâ industriâ & studio sunt adornatæ, atque adeò sub illa σχέσει posse esse errori obnoxias, & correctiones admittere; sed *authenticas* tamen esse *respectu doctrinæ* quam continent, quæ divina est & infallibilis. Ita non fundant fidem divinam *formaliter* quà tales quoad verba, sed *materialiter* quoad doctrinæ substantiam illis expressam.

XVI. Alia est *perfectio Rei & veritatis*, cui nihil addi potest vel detrahi, & alia *perfectio ipsius Versionis*. Illa est opus merè divinum, quodque est absolutè & omni modo αὐτόπιστον; Talis est in Verbo Versionibus expresso. Ista verò est opus humanum & errori proinde ac correctioni obnoxium, cui competere quidem potest authoritas magna, sed humana tantùm, quæ in fidelitate & conformitate cum Textu Originali versatur, non verò divina.

XVII. *Certitudo* conformitatis Versionum cum Originali duplex est, Alia mere *grammatica* & *scientiæ humanæ* cognoscentis conformitatem verborum quæ sunt in Versionibus cum verbis Originalis, quæ doctiorum est, qui linguas callent; Alia verò *spiritualis* & *fidei divinæ* respectu conformitatis rerum & doctrinarum, quæ ad singulos fideles pertinet pro mensura doni Christi, juxta illud Christi; *Oves meæ vocem meam audiunt*, Joh. 10. 27. & istud Pauli, *homo spiritualis dijudicat omnia* 1. Cor. 2. 15. quamvis ergo Idiota sit ignarus linguarum, non desinet fidelitatem Versionis quoad res ipsas colligere ex analogia fidei & dogmatum ipsorum nexu: *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina utrùm ex Deo sit, an ego à me ipso loquar*; Joh. 7. 17.

XVIII. Aliud est esse *conformem* Originali, Aliud verò esse *æqualem*: Quælibet Versio, modò sit fidelis, conformis quidem est Originali, quia eadem doctrina quoad substantiam ibi exponitur; sed non est propterea æqualis, quia modus illam exponendi est humanus non divinus.

XIX. Licèt Versio quælibet ab hominibus errori obnoxiis adornata non possit censeri Divina & infallibilis ratione terminorum, potest tamen optimè talis censeri ratione rerum, quum veritatem divinam fontibus expres-

QUÆST. XIV. sam fideliter reddit: Ut Verbum quod prædicat minister Evangelii non desinit esse divinum & infallibile, & fidem nostram fundare, licèt verbis humanis ab eo proponatur. Sic fides non pendet ab Interpretis vel Ministri autoritate, sed nititur rerum ipsarum quæ sunt in Versionibus veritate & αὐθεντίᾳ.

XX. Si Versio contineret purum Dei Verbum verbis divinis, nullus daretur locus ejus correctioni, ut Fontes propterea nec possunt nec debent corrigi, quia tam quoad res, quàm quoad verba sunt θεόπνευστοι: sed quia Dei Verbum verbis humanis nobis exponit, inde fit ut correctionem possit admittere, non ratione doctrinæ ipsius quæ eadem utrobique manet, sed ipsorum terminorum, qui, maximè in locis difficilibus & obscuris, possunt à variis variè reddi pro mensura doni Christi.

QUÆSTIO XIV.

DE VERSIONE LXX.

An Versio LXX. Vet. Test. sit authentica? Neg.

I. INter Græcas V. T. Versiones, primum locum meritò obtinet nobis illa LXXII. Interpretum, quæ in tanto honore fuit tam apud Judæos quàm Christianos, tum Orientis tum Occidentis, ut ab illis in Synagogis, ab his ferè sola, vel ex ea factæ Versiones in Ecclesiis publicè prælegerentur. Ex hac reliquæ Versiones omnes ab Ecclesia antiquitus approbatæ, solâ exceptâ Syriacâ, traductæ sunt, vid. Arabica, Æthiopica, Armena, Illyrica, Gothica, Latina ante Hieronymum: nec aliam Ecclesia Græca, & pleræque Orientales in hunc usque diem agnoscunt hâc solâ contentæ.

Status Quæstionis. II. Non quæ de *tempore*, vel de *modo* quo Versio ista fuit adornata; An sub auspiciis Ptolemæi Philadelphi & ejus sumptibus facta fuerit; An verò à Judæis suadente utilitate, quod existimat Scaliger epist. 14. An à LXXII. Interpretibus qui in cellulis separatis spatio 72. dierum singuli totum opus absolverint, & quidem summo cum consensu, etsi eorum unusquisque, seorsim ab alio, totum opus suscepisset & absolvisset, & alia idgenus quæ de istis Interpretibus referuntur, tum ab *Aristea*, qui peculiari libello prolixam de ea re narrationem instituit, tum à Josepho & Christianis, qui, quia Versio illa in usu fuit, faciles se istis narrationibus præbuerunt, avidè arripientes quæcunque faciebant ad authoritatem illi conciliandam. Hæc enim merè sunt historica, ideoque ad institutum nostrum nunc non pertinent; Quamvis si mentem nostram verbo aperire licet, ad Virorum Doctorum sententiam faciles accedamus, quibus ista omnia valdè suspecta sunt & dubiæ fidei, quorum vanitatem suo tempore *Hieronymus* jam retegere cœpit, & refellere, quod clariùs adhuc & fortiùs fecerunt recentiores, *Vives* in lib. 11.

Aug.

Aug. de C. D. c. 42. *Scaliger* in Eusebium, *Drusius*, *Casaubonus*, *Wouverus*, *Usserius*, *Rivetus*, *Heinsius*, & alii. Sed agitur hìc tantùm de ejus *Authoritate*; An talis illi tribuenda sit, secundùm quam verè θεόπνευστος & authentica censeatur. QUÆST. XIV.

III. Pontificii licèt non eodem modo omnes loquantur, plerique tamen in id consentiunt Versionem illam factam esse divinitus, eoque authoritatem divinam meritò obtinere, atque adeò Translatores non tam Interpretes quàm Prophetas censendos, qui necubi errarent peculiari modo Spiritum S. assistentem habuerint, ut *Bellarm.* loquitur lib. 2. de V. D. c. 6. ad quos accedunt *Baylius*, *Stapleto*. P. *Carthusia.* de Translat. Bibli. c. 4. 5. *Joh. D'Espeires* tr. 2. disp. 1. dub. 10. & præsertim *Jo. Morinus*, in Exercit. Bibli. qui magno molimine αὐθεντίαν Versionis istius adstruere conatus est. E Nostris Vir Doctiss. *Isaacus Vossius* peculiari tractatu idem variis rationibus confirmare satagit.

IV. Nos verò licèt non diffiteamur magnæ esse authoritatis in Ecclesia, authoritatem tamen illam humanam censemus non divinam, utpote quæ ab Interpretibus tantùm humanâ industriâ adornata sit, non verò à Prophetis & Viris θεοπνεύστοις immediatâ Spiritus S. inspiratione.

V. Non quæritur ergo, An aliquam authoritatem habere debeat in Ecclesia: Concedimus enim magni esse ponderis, & meritò aliis Versionibus præferri. 1. Quòd sit omnium antiquissima, ante bis mille annos facta, quæ ideo ob canitiem omnibus honoranda sit. 2. Quòd à Judæis ubique terrarum dispersis publicè & privatim perlecta fuerit. 3. Quòd Apostoli & Evangelistæ eâ plerumque in citatione locorum V. T. usi legantur, eamque scriptis suis quasi consecrarint. 4. Quia Apostoli eam Ecclesiæ tradiderunt, cùm per eam mundum Christo subegissent, adeò ut per illam inter Gentes Ecclesia genita, & hujus lacte enutrita fuerit. 5. Quia Ecclesia Græca & Latina, eam pro vulgata per 600. annos habuit. 6. Quia Patres & Scriptores Ecclesiastici antiqui hanc commentariis explicârunt, populo in homiliis exposuerunt, & ex ea orientes hæreses jugularunt, & in Conciliis Canones ad fidem & mores formandos ex eadem hauserunt. Sed quæritur, An talis sit ista Authoritas, ut propterea authentica censeri debeat & fontibus æquiparari; quod vellent Adversarii, Nos negamus.

VI. Rationes sunt, 1. Quia humano studio & labore concinnata est, non verò à Viris θεοπνεύστοις; Authores ejus fuerunt Interpretes non Prophetæ, qui post Malachiam, qui vocatur sigillum Prophetarum à Judæis, desierunt: & ex eo etiam patet, quia apud Aristæam dicuntur *Interpretes inter se contulisse, disputantes & conferentes inter se de re qualibet, donec tandem in unum omnes convenerint* &c. At si inter se contulerunt, non prophetarunt: nam sacri Scriptores nunquam cum aliis contulerunt, disputantes *Versio LXX. non est authentica.*

QUÆST. XIV. de qualibet re quam scriberent, sed prout à Spiritu S. edocti erant, sine ulla disputatione vel mora scriptis omnia mandarunt. 2. Quia si Spiritus S. afflatu scripserunt, numerus talis superfluus fuisset, cùm unus sufficeret, nec opus esset viris doctrinâ claris, & linguæ Hebraïcæ & græcæ peritis, si sine studio & auxiliis humanis confecta fuisset. 3. Quia nec rebus nec verbis convenit in multis cum fontibus, sed varias habet παρερμηνείας, & discrepantias, ut ostensum est ab illis qui hoc argumentum tractarunt; unde *Morinus* tandem fateri coactus est Exerc. 7. cap. 4. *Authoritatem aliam non adscribendam esse huic Versioni, quàm aliis industriâ humanâ factis.* 4. Quia non habetur hodie pura, sed mirum in modum corrupta & interpolata; Ejus rudera tantùm & λείψανα habemus, ut vix possit jam vocari Versio LXX. similis navi Argo, quæ sæpius refecta, nec eadem nec alia ampliùs erat; quod non semel observavit *Hieron.* epist. 89. ad Aug. præfat. in Esdr. & in lib. Paralipo. Unde inter Doctos fermè jam receptum est, illam esse ex Versione κοινῇ quæ Λουκιανὴ etiam dicebatur, teste Hiero. ad Suniam & Fretellam.

Fontes Solutionum. VII. Si Apostoli sæpius usi sunt ista Versione, non ideo fecerunt, quòd eam authenticam crederent & divinam, sed quia tunc temporis usitatissima erat & recepta inter omnes; & quia, ubi sensus & veritatis ratio patiebatur, noluerunt aut intempestivè rixari, aut scrupulum creare infirmioribus, sed per sanctam œconomiam immutatum reliquerunt quod mutatum offenderet, cùm præsertim etiam non mutatum rem conficeret. Quod non ita faciunt tamen, quin nonnunquam ubi res postulare id videtur, quum non tantùm incommoda, sed veritati parum opportuna visa est Versio LXX. illi prætulerint fontes, quod *Hieron.* observavit li. 2. contr. Ruffin. & facilè potest colligi ex Matt. 2. 18. coll. cum Hos. 11. 1. Joh. 19. 37. cum Zach. 12. 10. Jer. 31. 15. cum Matt. 2. 18. Isa. 20. 8. cum. 1. Cor. 15. 54. & alibi non raró.

VIII. Testimonia quæ ex LXX. versione allegantur in N. T. authentica sunt non per se, sive quatenus à LXX. ex Hebræo in Græcum sunt traducta sed per accidens, quatenus approbata & sanctificata sunt à Spiritu S. & ejus afflatu ab Evangelistis in contextum sacrum relata.

IX. Si Patres nonnulli extollunt istam Versionem, & authenticam prædicant, ut non diffitendum est, Irenæum Clementem Alexandrinum, Augustinum & alios eò propendisse, hoc affectu magis quàm studio faciunt, linguæ Hebreæ ferè rudes: nec tenemur in eorum verba jurare, cùm non minùs quàm LXX. humanis & erroribus & affectibus obnoxii vixerint. At qui doctiores inter eos erant, ut Origenes & Hieronymus, longè in alia sunt sententia, qui Interpretes docent fuisse non Vates.

X. Quamvis Ecclesia per multos annos usa sit ista Versione, non sequitur eam habuisse pro authentica & divina, sed tantùm magno apud eam in pretio fuisse habitam. Verùm ordinarius ille usus non præjudi-

præjudicare potuit libertati recurrendi ad fontes quoties opus esset. Quæst. XIV.

XI. Discrepantia maxima quæ occurrit inter Textum Hebraïcum & Versionem LXX. in Chronologia, dum ab Orbe condito usque ad cataclysmum Hebræi Codices umerant tantùm annos 1656. LXX. verò recensent 2242. non evincit Versionem istam esse authenticam, sed potiùs ejus corruptionem arguit. Quia pro calculo Hebraïco militant Codicum Hebræorum consensus, circà quos ex confessione omnium nulla hac in parte occurrit lectionis varietas. 2. Versionum omnium antiquarum συμφωνία Chaldaïcæ, Syriacæ, Samaritanæ, Arabicæ, Latinæ, quæ hic discedunt à Versione LXX. & Hebræos Fontes sequuntur. 3. Versionis græcæ in locis de quibus agitur manifestus error, nimir. dum extendit vitam Mathusalæ ultra diluvium annis minimùm quatuordecim, si non viginti, nec eum tamen in arca vult ab aqua salvatum; Nam si Mathusalem genuit filium Lamech anno vitæ suæ 165. prout legunt Biblia græca optimæ notæ in Editione Waltoni, debuit vixisse Mathusalem tot annos post diluvium; Nec si quædam exemplaria græca hic sequuntur hebræum, ut ait Vossius de Africano & Alexandrino Codice, pauca illa quæ ex hebræo procul dubio sunt correcta, opponi debent tot millibus quæ Ecclesiæ & Patres sequuntur, in quibus talis computus habetur.

XII. Quæ hìc afferuntur pro calculo Græcorum facilè solvuntur. Primò quoad *annos pubertatis*, qui majori cum proportione ad totam vitam referantur apud græcos circa annum ducentesimum, quàm apud Hebræos anno 100. Quippe *Waltonus* ipse, licèt non sit alienus à *Vossii* sententiâ, agnoscit tamen istius argumenti vanitatem, dum ait *vanas esse conjecturas, quæ in hominis sani mentem venire vix poterant*, proleg. 9. p. 68. & gratis supponitur, annos pubertatis seu παιδογονίαν necessariò sequi proportionem quadruplam aut quintuplam totius vitæ, cùm illi respondere debeant corporis vigori, & absurdum sit primis illis seculis, quibus maximè vegeta erant corpora, pubertatem differri ad ducentesimum annum. Constat certè in pædogoniis à Mose memoratis non observatam fuisse proportionem pubertatis ad vitam, cùm magna sit inter eas inæqualitas; Noachus gignit anno 500. Mahaleed ann. 65. Lamech. an. 102. Cainan a. 70. Enoch a. 65. Et Patrum postdiluvianorum pædogoniæ, quamvis eorum vita longè esset contractior, apud græcos cum prioribus pene sunt pares, quæ referuntur ut plurimum ad an. 130.

XIII. Secundò quæ adduntur ad probandam Textus Græci αὐθεντίαν, quia nec casu contingere potuit talis corruptio, siquidem multoties est facta, nec consilio, quia dici non potest cui bono facta sit, longè fortiùs stringunt pro integritate Codicis Hebræi, cui cæteris paribus, non solet prærogativa denegari. Licèt verò deditâ operâ hæc corruptio facta non esset, cur non potuit fieri exscriptorum incuriâ, vel ἀβλεψίᾳ? Deinde prætextus satis

satis plausibilis potuit esse, ut scilicet Ægyptiis in ratione temporum gratificarentur, quia Ægyptiorum antiquitatibus Hebræus Textus multò magis adversatur quàm Græcus; quamvis enim Waltono pro nihilo sit hæc ratio, magni tamen eam facit Vossius, & ex hoc ipso Græcum Hebræo præfert, quòd ille quàm iste Ægyptiorum antiquitatibus magis consonet: nam per istorum mille & sexcentorum annorum additionem Ægyptiorum Dynastiæ facilè intra creationis terminos coërcentur, imò à Scaligero & G. Vossio modi afferuntur, quibus intra diluvii terminos possunt restringi, si additamenta græcorum cum hebræo admittantur.

XIV. Licèt Ecclesia Græca, & plerique Scriptores Græci calculum LXX. sequantur, & non hebræum, nihil inde ponderis potest accedere calculo Græcorum, quia hoc potuit fieri ex errore, vel linguæ hebrææ ignorantiâ, per quam fiebat ut neglectis fontibus Versionem istam ubique receptam sequerentur.

XV. Ἀναχρονισμὸς qui occurrit apud LXX. in calculo vitæ Patrum postdiluvianorum, ubi numerum annorum supra mille septingentos usque ad nativitatem Abrahami extendunt, cùm Hebræus habeat tantùm annos ducentos nonaginta duos, quia ad Patriarcharum singulorum vitas, qui à Diluvio ad Abrahamum vixerunt, addunt annos minimum centum; non potest Versioni isti authentiam conciliare: Imò errorem ejus undecunque ortus sit manifestum demonstrat; Nec quæ à Vossio & Waltono afferuntur ad ejus confirmationem satis valida sunt ad Textus sacri αὐθεντίαν propterea convellendam, ut fusè & solidè *Bailius* lib. 1. Operis histo. & Chrono. c.4. ostendit.

QUÆSTIO XV.

DE VERSIONE VULGATA.

An Versio Vulgata sit authentica? Neg. contra Pontificios.

I. NOn quæritur, An Versio Vulgata utilis sit, & aliquoties etiam veritatem apprimè reddat, quod nemo diffitetur; Non item, An sit antiqua & longo tempore in Ecclesia usitata, quod etiam apud omnes constat; Sed, An sit authenticæ veritatis ut Fontibus ipsis sit æquanda, & Versionibus cæteris omnibus anteponenda; quod negamus, asserunt Pontificii ex Concilio Tridentino Sess. 4. Decret. 1. *Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in Veteri Vulgata Editione habentur, pro Sacris & Canonicis non susceperit, Ana-*

Anathema sit. Et mox, *Insuper eadem S. Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis Editionibus, quæ circumferuntur sacrorum Librorum, quænam pro authenticâ habenda sit, innotescat, statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata Editio, quæ longo tot seculorum usu, in ipsa Ecclesia probata est, in publicis Lectionibus, prædicationibus, & expositionibus pro authenticâ habeatur, & ut nemo eam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.* QUÆST. XV.

II. Verum est variantes esse Pontificiorum sententias circa Canonis Concilii sensum; dum alii nullam inter Versionem istam & Fontem comparationem factam esse volunt, sed tantùm cum aliis Versionibus Latinis quæ circumferuntur; ut *Bellarminus*, *Serarius*, *Salmero*, *Mariana*, & alii complures, qui eam etiam ex fontibus corrigi & emendari posse censent: Alii verò authenticam eam absolutè declaratam esse, ut melior dari non possit, & omnibus editionibus cujuscunque idiomatis præferenda sit, imò ex qua primigenii codices utpote corrupti emendandi sint. Ut *Canus*, *Valentia*, *Gordonus*, *Gretserus*, *Suarezius*, & alii. Sed qui penitiùs verba Canonis expenderit agnoscet facilè in posteriorem inclinare sententiam. Nam si *nullo prætextu* rejici potest: Ergo nec *prætextu hebraici codicis*, quod apertè pronunciavit *Hartus* colloquio cum *Rainoldo*. Hinc Ximenius Cardinalis præf. ad Biblia Complutensia protestatur se *Latinam posuisse mediam inter hebraicam & græcam, tanquam duos hinc inde latrones, medium autem Jesum, hoc est Romanam sive Latinam Ecclesiam.* Nec fidem à sodalibus impetrat *Mariana*, quum libro de V. Versione eam non minoris authoritatis esse ait, quàm fontes, ubi cum fontibus convenit, alioqui quando discrepat excusandam esse: ideo verba ista, *ubi cum fontibus convenit*, Index Expurg. induxit, & *Ludo. de Tena* Isag. ad script. lib. 1. dist. 6. sect. 3. arguens Marianam, *Si Vulgata esset authentica*, inquit, *quatenus cum fontibus convenit; & quando discrepat vitiosa, Ergo absolutè non esset authentica, neque per decretum Tridentinum majorem quoad nos recipit certitudinem quàm ante habebat, quando etiam ante decretum hoc obtinebat sub prædicta conditione, nim. convenientia cum fontibus. Ergo Concilium Tridentinum ita si decrevit, nihil de novo definiit, sed lis mansit ut antea.*

III. Nos verò etsi V. Versionem ut antiquam in pretio habemus, tamen authenticam esse negamus. 1. Quia humana industria est elaborata, non verò authorem habet θεόπνευστον, quod Editio authentica postulat. Nam sive ejus author statuatur Hieronymus, ut volunt Pontificii, sive ante Hieronymum alius quispiam qui Versionem Italam & Vulgatam dictam concinnaverit, sive Sixtus V. & Clemens VIII. qui veterem usitatam in Ecclesia multis modis correxerunt, nemo ex illis fuit θεόπνευστος. *Versio Vulgata non est authentica.*

IV. 2. Quia nec ante decretum Concilii, nec post fuit authenti-

QUÆST. XV. ca. Non ante quia multos habuit errores, quos liberè redarguunt varii ex Pontificiis, Nicolaus Lyra, P. Burgensis, Driedo, Hier. ab Oleastro, Caietanus & alii, præcipuè Isidorus Clarius, qui octoginta millia errorum in Vulgata Lati. se observasse dicit. Sixtus Senensis lib. 8. Biblio. ad finem. *Ingenuè fatemur & nos multos errores ab Hieronymo emendatos in veteri traductione, & similiter in hac nostra nova editione nonnullas inveniri mendas, solœcismos, barbarismos, & multa parum accommodatè versa, & minus latinè versa, obscurè & ambiguè interpretata, itemque nonnulla superaddita, aliqua omissa, quædam transposita, immutata, ac vitio Scriptorum depravata quæ Pagninus, Oleastrius, Vatablus, Caietanus, interpretationibus & expositionibus suis judicarunt.* Certè si authenticam antea judicasset Leo X. Pontifex, non fuisset author S. Pagnino Lucensi novam adornare versionem, eo quòd vidisset celebrem illam Hieronymi versionem hominum incuriâ & temporum injuriâ, magna ex parte vel intercidisse vel corruptam fuisse ut refert Sixtus Senen. lib. 4. Non potest dici authentica post Concilium, quia non potuit Concilium authenticam facere, quæ ante non fuit; ut enim librum non Canonicum, non potest Canonicum facere, sed tantùm declarare; sic non potest versionem authenticam facere, hoc enim solius Dei est, qui divinam authoritatem cuilibet scripto conferre potest, sed tantùm declarare versionem esse fidelem, & fonti suo conformem; vel si mendæ irrepserant eas corrigere, & usum ejus in publicis Ecclesiæ officiis imperare.

V. 3. Quia pluribus in locis à fontibus deflectit, quod de Sixtina concedit Clemens VIII. qui eam, licèt authenticam à Concilio pronunciatam, & emendatissimam ex Sixti judicio, emendare tamen sustinuit, & biennio post ad incudem revocavit, expuncta nonnulla à Sixto restituit, plura mutavit, & correxit; ut patet ex collatione Exemplarium in *Bello Papali Thomæ Jamesii*, ubi præter innumeras varietates ad bis mille lectiones produxit, quas à Sixto authoritate Apostolica adversus hebræam & græcam veritatem confirmatas, Clemens eadem authoritate refinxit, & ad fontes reformavit, quæ præli vitio, ut causatur Clemens, non possunt adscribi; quis enim credat chiliadas sphalmatum præli vitio in eam editionem irrepsisse; quam tantâ diligentiâ Sixtus procuraverat? Clementinam etiam, quam post Sixtinam authenticam esse jussit Clemens, variis vitiis scatere ipsa præfatio docet; *Accipe itaque Christiane Lector*, inquit, *eodem Pontifice annuente, Vulgatam S. Scripturæ editionem quantâ fieri potuit diligentiâ castigatam; quam quidem sicut omnibus numeris absolutam pro humana imbecillitate affirmare difficile est, Ita cæteris omnibus, quæ hucusque prodierunt, emendatiorem & puriorem esse, minimè dubitandum.* Si enim difficile est affirmare eam omnibus numeris esse absolutam sed tantùm puriorem fuisse omnibus quæ hucusque prodierant; Ergo non negatur posse deinceps prodire correctiores, nec potuit

dici

dici à Concilio *emendatissima*. Sed in sequentibus hoc ipsum clariùs patet, quum disertè dicitur *in Vulgato Vetere Bibliorum Interprete quadam visa fuisse mutanda, quæ consultò immutata relicta sunt*. Nec hoc dissimulat Bellar. qui inter Correctores fuerat in Episto. ad L. Brugensem datâ, cujus ipse meminit, *Scias velim, Biblia Vulgata non esse à nobis accuratissime castigata, multa enim de industria justis de causis præterivimus, quæ correctione indigere videbantur*. QUÆST. XV.

VI. 4. Variis mendis refertam esse V. Versionem jam olim agnoverunt non pauci è Pontificiis, Erasmus, Valla, Pagninus, Caietanus, Oleastrius, Forerius, Sixtus Senensis, & id hodieque fatentur Interpretes varii celebres, Salmero, Bonfrerius, Serarius, Masius, Muisius, & alii complures Viri doctissimi, qui subinde ab ea ad fontes provocant.

VII. 5. Multa sunt loca, quæ perperam reddita erroribus gravissimis, vel occasionem, vel patrocinium præbuerunt; Sic Gen. 3. 15. *ipsa* conteret, ut ad B. Virginem referatur, cùm in fonte legatur הוא, ipsum, scilicet semen, & 14. 18. *Erat enim Sacerdos*, pro *Et erat*, & 48. 18. *invocetur nomen meum super eos*, pro *vocetur in iis nomen meum*. Psal. 99. 15. *Adorate scabellum pedum ejus*, pro *ad scabellum*, si arca notatur, vel *in scabello*, id est in Templo, quod scabellum pedum ejus est. Ecclesiast. 9. 2. *omnia in futurum servantur incerta*; pro *omnia sunt ante eos*. Joh. 14. 26. *suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis*, ad insinuandas Traditiones Apostolicas ἀγράφους; sed aliter sonant græca, πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν, *omnia quæ dixi vobis*. Heb. 11. 21. *adoravit fastigium virgæ*, contra mentem Pauli προσεκύνησε ἐπὶ τὸ ἄκρον, *adoravit super summitatem baculi*, id est, ut Beza vertit, pro *baculo innixus*. Heb. 13. 16. *talibus hostiis promeretur Deus*, pro *delectatur*. 1. Cor. 15. 10. *Non ego, sed gratia Dei mecum*, pro *quæ mecum est*. Addi possunt alia loca in quibus vel detractione vel additione peccatur, ut Rom. 11. 6. *Si autem gratiâ, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*, deest post hæc verba integra sententia, quæ in græco habetur. *Sin ex operibus, jam non est gratia, alioquin opus jam non est opus*, Matth. 6. 4. 6. 18. ter desunt ista verba *In propatulo*, quæ extant in græco. c. 15. 8. desunt ista, *appropinquat mihi populus hic ore suo*. cap. 20. 22. desunt ista, *& baptismate quo ego baptizor, baptizari?* 1. Cor. 6. 20. post *in corpore vestro*, desunt, *& in spiritu quæ sunt Dei*. Additione etiam non semel peccat, Luc. 10. 1. designavit & alios septuaginta duos, in græco ἑτέρους ἑβδομήκοντα. Act. 9. 29. *loquebatur quoque gentibus, & disputabat cum Græcis*, pro *loquebatur, & disceptabat adversus Græcos*, Rom. 4. *ex operibus Legis*, in græco est tantùm *operibus*. Plura sunt id generis, quæ legentibus occurrere possunt. Vide plura apud Whitakerum, Chamierum, Amama, Jamesium, & alios ex Nostris, qui errores Versionis istius notarunt.

QUÆST. XV. VIII. 6. Quæcunque sit illa Versio, quam volunt conflatam partim ex veteri quæ *Itala* dicitur Aug. lib. 2. de Doct. Christ. cap. 18. & Vulgata ipsi Hieronymo in Is. cap. 49. partim ex novâ Hieronymi; non potest esse authentica: nam neque Vulgata θεόπνευστος fuit, aliàs Hieronymo non licuisset illam corrigere, & interpolare, neque Nova quæ ex utraque coaluit talis censeri potest, ipso fatente Hieronymo.

IX. 7. Quia Decretum Concilii canonizavit Editionem quæ nondum fuit in rerum natura, sed post quadraginta sex annos demum prodire debuit: Nam decretum rogatum est an. 1546. & anno demum 1590. à Sixto V. biennio autem post à Clemente opus confectum est & publicatum. At quî Concilium potuit probare & authenticam declarare editionem quam non examinarat, & quæ nequidem tunc adhuc facta erat?

Fontes Solutionum. X. Licèt Hebræi & Græci suos habuerint Textus authenticos, non sequitur Latinos authenticum etiam habere debere, quia non eadem est utrorumque ratio; Nam à Prophetis & Apostolis à Spiritu S. inspiratis certò profluxisse V. T. Textum Hebræum, & Græcum Novi constat: sed nemo dixerit V. Versionis authores vel promotores fuisse pariter θεοπνεύστους.

XI. Longus Versionis usus cum ratione conjunctus illi authoritatem conciliare potest, sed non authentiam illi tribuere, ut ab eo nullo prætextu discedere fas sit. Talis enim authentia, non à longo usu, sed à divina inspiratione pendet. Deinde qualiscunque fuerit istius Versionis usus, in sola Ecclesia Latina obtinuit, non Græca & Orientali.

XII Vera & propria causa Editionis authenticæ, non est Patrum testimonium, praxis Ecclesiæ, vel confirmatio Concilii. Nam etiam teste Bell. lib. 1. de V. D. c. 10. Ecclesia non facit libros authenticos, sed tales esse declarat. Quæ ergo Versio in se authentica non fuit, eam talem Ecclesia declarare non potest.

XIII. Non opus est ut Vulgus quod imperitum est linguarum hebraïcæ & græcæ, habeat Vulgatam pro authentica, ut possit scire an Scripturam legat necne. Quia Scripturæ veritatem non minùs ex Versionibus vernaculis quas legit & intelligit cognoscere potest, quàm ex Vulgata quam non intelligit.

QUÆSTIO XVI.

DE PERFECTIONE SCRIPTURÆ.

An Scriptura ita perfectè contineat quæcunque sunt ad salutem necessaria, ut nullis post eam Traditionibus ἀγράφοις opus sit? Aff. contra Pontificios.

I. UT Pontificii faciliùs Scripturæ Tribunal, quod sibi adversari intelligunt, declinent; Non tantùm ejus αὐθεντίαν & integritatem convellere, sed Perfectionem etiam & Perspicuitatem arguere conantur. Unde inter nos & ipsos quæstio agitatur de *Perfectione Scripturæ*.

II. Ad Statum Quæstionis observa. 1. Non quæri, An Scriptura ea omnia contineat, quæ à Christo & Sanctis vel dicta sunt vel facta, vel quæ ad religionem quomodocunque possunt pertinere: Non negamus enim multa à Christo facta, quæ scripto non sunt consignata ex Joh. 20. 30. multa item occurrere, quæ Religionis sunt veluti appendices & adminicula, ut quæ versantur circa ritus & politiam Ecclesiasticam, quæ sigillatim non traduntur in Scriptura, & relinquuntur prudentiæ Rectorum Ecclesiæ, qui prospicere debent ex Pauli præcepto, 1. Cor. 14. 40. ut omnia decenter fiant in Ecclesia: Sed quæri tantùm de *Rebus necessariis ad salutem*, sive pertineant ad fidem, sive ad mores; An omnia ista ita Scripturâ contineantur, ut possit esse totalis & adæquata fidei morumque regula; quod statuimus; Adversarii negant. *Status Quæst.onis.* *Joh.20.30.*

III. Non quæritur, An omnia ista αὐτολεξεὶ & totidem verbis, seu immediatè & expressè tradantur in Scriptura: Fatemur enim multa per legitimam consequentiam bene ex Scriptura deduci, & pro Dei Verbo habenda esse. Sed, An ita continantur in Scriptura, vel expressè in ea sint vel legitimè ex ea deducantur, ut nullo alio fidei principio ἀγράφῳ opus sit, unde quæ Religionis & salutis sunt petere oporteat.

IV. Non quæritur de *Perfectione intensiva* seu *qualitativa*, quæ in dogmatum & præceptorum exquisita veritate, & modo ea tradendi perfectissimo versatur. Sed de *Perfectione extensiva* seu *quantitatis*, quæ ad omnia credenda & facienda extenditur. Illa in unaquaque Scripturæ parte occurrit. Ista in toto corpore conspicitur.

V. Non quæritur, An Perfectio Scripturæ eadem semper fuerit quoad gradum. Fatemur enim pro variis ætatibus Ecclesiæ variam etiam fuisse ejus revelationem, ita ut crescente Ecclesia creverit etiam revelatio, non quidem

QUÆST. XVI. quoad substantiam rerum credendarum, quæ semper eadem fuit, sed tantùm quoad clariorem earum manifestationem & applicationem. Sed, An ita plena sit hodie, ut sine ullo Traditionum supplemento sit adæquata fidei morumque regula.

VI. Non quæritur, An nullus unquam locus in Ecclesia fuerit Traditionibus ἀγράφοις. Fatemur enim Deum aliquando verbo ἀγράφῳ Ecclesiam docuisse, ut ante Mosem. Sed, An consignato semel Scripturæ Canone, dentur quædam Traditiones ἄγραφοι *quæ pari pietatis affectu recipiendæ sint cum Scriptura*; quod Pontificii volunt, Nos negamus.

VII. Non quæritur, An omnes omnino Traditiones sint absolutè rejiciendæ: Nam concedimus posse dari *Traditiones historicas* quæ rerum gestarum mentionem continent, *Traditiones rituales* quæ de ritibus & cæremoniis liberæ observationis agunt. Sed agitur tantùm de *Traditionibus Dogmaticis* & *Ethicis*, id est, quæ vel fidem vel mores spectent, quas extra Scripturam dari negamus.

VIII. Non quæritur, An admittendæ sint Traditiones Divinæ & Apostolicæ, id est, ea omnia dogmata quæ vel à Christo vel ab Apostolis tradita sunt, hoc enim facile omnes concedunt. Sed an dentur ullæ Traditiones tales præter Scripturam. Donec ergo Adversarii suas Traditiones ἀγράφους certo argumento probent à Christo & Apostolis revera manasse, quod nunquam facturi sunt, tandiu eas ut humanas rejicimus.

IX. Quæstio ergo eò redit; An Scriptura S. contineat perfectè, non omnia absolutè, sed necessaria ad salutem, non expressè & totidem verbis, sed æquipollenter vel per legitimam consequentiam, ut nihil opus sit ad verbum aliquod ἄγραφον confugere, quod Traditiones aliquas dogmaticas vel Ethicas contineat. Seu, An Scriptura sit regula totalis & adæquata fidei & morum, An verò partialis tantùm & inadæquata. Nos prius tuemur; Pontificii posterius statuunt, qui volunt *Traditiones non scriptas tum ad fidem tum ad mores pertinentes pari pietatis affectu & reverentia cum Scriptura esse recipiendas*, Concil. Triden. Sess. 4. Bellar. li. 4. de V. D. c. 2. & 3.

X. Præiverunt Pontificiis in Traditionibus recipiendis Judæi, qui Legem partiebantur in *Scriptam* & *Oralem* quam Moses in monte Sinaï acceptam tradiderit Josuæ, hic LXX. Senioribus, hi verò Prophetis, Prophetæ Synagogæ magnæ, & ita deinceps, donec tandem conscripta & in Talmud relata sit. Unde variæ δευτερώσεις apud ipsos invaluerunt, ut ipsis Christus exprobrat; quod fuit Satanæ artificium ut per Legem hanc Judæos à Lege scripta facilius avocaret. Eadem arte effecit ut Pontificii duplex Dei Verbum finxerint, aliud scriptum, aliud non scriptum, quasi Christus & Apostoli multa vivâ voce docuerint quæ scripto non tradiderunt. Hinc Traditiones ortæ sunt ἄγραφοι, ita dictæ, non quòd nusquam scriptæ sint, sed quod juxta

Bell.

Bell. à primo authore non ſcriptæ ſint, aut quòd in nullo libro Apoſtolico ſcriptæ inveniantur. QUÆST. XVI.

XI. Ne videantur verò hac ratione Scripturam inſufficientiæ arguere, diſtinguunt inter eos nonnulli *ſufficientiam explicitam* & *implicitam* ut Staplet. & Serarius, vel *mediatam* & *immediatam* ut Perronius. Et Scripturam quidem non eſſe *ſufficientem* immediate & explicitè fatentur; ſed poſſe dici tamen ſufficientem *mediate* & *implicite*, quia in iis quæ non habet in ſe, amandat ad Eccleſiam & Traditionem.

XII. Nos verò talem ſufficientiam & perfectionem Scripturæ tribuimus, quæ ſit immediata & explicita, ut nihil neceſſe ſit extra Scripturam ad ullam Traditionem confugere, licèt pro Divina & Apoſtolica venditetur.

Scripturam eſſe perfectam probatur ex 2. Tim. 3. 15. 16. 17.

XIII. 1. Quia Paulus dicit πᾶσαν γραφὴν eſſe θεόπνευστον *& utilem ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad diſciplinam in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum perfectè inſtructus*, 2. Tim. 3. 15. 16. 17. ubi varia latent argumenta pro Scripturæ perfectione. Primò quia Literæ ſacræ poſſunt hominem σοφίσαι *ad ſalutem* v. 15. quid enim quærimus ampliùs, quàm ut ſalutis fiamus compotes? 2. quia utilis eſt ad omnes uſus theoreticos & practicos, ad docendam fidem, & formandos mores. 3. quia poteſt perfectum reddere Virum Dei ad omne bonum opus; at quod Paſtoribus ſufficit, utique & ovibus ſufficere poteſt.

XIV. Fruſtra Pontificii excipiunt. Primò, *utilem* dici, non autem omne utile ſufficiens eſſe; aquam utilem eſſe ad vitam, aërem ad ſanitatem, non tamen ſufficere. Nam quod utile eſt non ad quædam tantùm, ſed univerſaliter ad omnia, utilitate completa & adæquata, non partiali & incompleta, ſufficientiam neceſſariò importat. At Scriptura talis hic prædicatur, quando dicitur poſſe hominem ad ſalutem σοφίσαι, & utilis eſſe tum ad διδασκαλίαν veri, & ἔλεγχον falſi, tum ad ἐπανόρθωσιν mali, & ad παιδείαν boni; nihil enim præterea requiritur ad perfectionem. Nec ſimilia allata huc pertinent; quia aliud eſt loqui de utilitate, quæ ad finem tantùm remotum & accidentalem refertur, qualis eſt in aëre ad ſanitatem, in aqua ad nutritionem; tunc enim utilitas poteſt notare tantùm adminiculum, non ſufficientiam. Aliud verò de utilitate, quæ finem proprium immediatum & naturalem reſpicit; tunc enim utilitas neceſſariò ſufficientiam ſecum trahit, ut quum ignis dicitur utilis ad calefaciendum. Eo autem modo Scripturam utilem dici patet. Secundò, agi tantùm de Scriptura V. T. Si ergo ſola ſufficiens dicitur ad omnia, ſuperfluitatis damnari N. T. vel ſi potuit addi Vet. Teſt. Novum, nihil obſtare quominus Novo etiam aliquid hodie addi poſſit. Nam Paulus loquitur de tota Scriptura tunc temporis extante; Jam verò, non V. T. tantùm, ſed variæ partes Novi jam conſcriptæ erant. 2. Si Vet. Teſt. ſufficiens fuit, Ergo multò magis V. & N. 3. Si V. T. fuit ſufficiens ſuo tempore, non propterea Novum ſuperfluum

QUÆST. XVI. fluum sunt, ut enim ætas Ecclesiæ variat, ita variat gradus revelationis, non ut perfectior reddatur quoad substantiam dogmatum, sed tantùm quoad circumstantias & clariorem eorum propositionem. 4. Si V. T. Novum est additum non sequitur aliquid posse jam addi Novo, quia perfectus jam est omnimodo Scripturæ Canon, non modò quoad substantiam rerum credendarum, sed etiam quoad modum & gradum revelationis qui potest haberi in hac vita. Tertiò, non dici ὅλην *totam*, sed πᾶσαν γραφὴν, *omnem Scripturam*; At si urgetur syncategorema, perfectionem istam inveniendam esse in qualibet Scripturæ parte, quod absurdum. Nam vox πᾶσα hìc non *distributive* pro singulis partibus, vel versibus Scripturæ est intelligenda, sed *collective* pro toto integrali, quomodo sæpe sumitur Matt. 2. 3. & 27. 45. Actor. 2. 36. Luc. 21. 32. Act. 20. 24. & sic intelligunt *Cornelius à Lapide, Estius, Catechesis Tridentina.*

Ex Deut. 4. 2. Gal. 1. 8. Apoc. 22. 18. XV. 2. Quia Deus expressè vetat quicquam Verbo suo addere, vel detrahere, Deut. 4. 2. *Ne addite ad Verbum illud quod ego præcipio vobis, neque detrahite de eo.* Gal. 1. 8. *etiamsi nos aut Angelus è cœlo evangelizet vobis præter id quod evangelizatum est, anathema esto.* Apo. 22. 18. *si quis adjecerit ad hæc, imponet ei Deus plagas scriptas in libro isto, & si quis abstulerit aliquid, auferet Deus partem ejus è libro vitæ.* Ubi non potest dici: Vel intelligi tantùm Legem à Mose vivâ voce traditam, quæ amplior fuerit scriptâ: Quia verbum Mosis ἄγραφον & ἔγγραφον, non re sed modo tantùm differunt, nec aliud vivâ voce docuit, quàm quod scripsit; Unde Legem totam non mutilam in perpetuum Ecclesiæ usum perscribere jussus est, & ut servus fidelis perscripsit, Exod. 24. 4. Deut. 31. 9. 11. 19. *&c.* sic passim per *Legem* intelligitur liber Legis, Deut. 28. 38. Josu. 1. 7. Vel agi de integritate tantùm obedientiæ, quia integritas obedientiæ refertur ad integritatem Legis, quæ talis est ut nefas sit ei quicquam addere. Vel agi de *additionibus corrumpentibus, non perficientibus.* Quia nulla datur Traditio perficiens illud quod jam perfectum est; nec damnatur tantùm corruptio, sed simplex additio, appositio, non tantùm oppositio; Unde Galat. 1. 8. non dicit tantùm Paulus contra, sed *supra* vel *præter* παρ' ὃ *evangelizatum est* ut V. Versio reddit; ubi rectè Theophy. οὐκ εἶπεν ὅτι ἐὰν ἐναντία καταγγέλωσι ἀλλὰ κἂν μικρόν τι εὐαγγελίζωνται παρ' ὃ εὐαγγελισάμεθα. Omnis additio in materia fidei est corrumpens, quia additur fundamento, quod unicum esse debet, & cui si quid additur, eo ipso evertitur, ut circulus destruitur si vel tantillum addas, nec pondus justum ampliùs erit si ultra quod requiritur aliquid apponas. Nec ideo peccasse censendi sunt Prophetæ & Apostoli qui tam multa Canoni Mosaïco addiderunt; quia discernendæ sunt ætates Ecclesiæ, juxta quas crescere debuit revelatio, non quoad substantiam dogmatum, sed quoad modum & circumstantias; nam alias Paulus, qui profitetur se totum Dei consilium annunciasse fidelibus Act. 20. 20. 27. protestatur

statur tamen se nihil dixisse extra ea quæ Moses & Prophetæ dixerant, Actor. 26. 22. Denique pleraque quæ Pontificii addunt, non tantùm sunt *præter* Verbum, sed etiam *contra* illud. Ad Johannem verò quod attinet, non spectavit tantùm Prophetiam suam, ut vetaret eam interpolari; sed ut fuit Scriptorum sacrorum ultimus, Apocalypsi suâ totum Scripturæ Canonem clausit, & extremis verbis veluti diris quibusdam obsignavit. Adde quod à pari semper valeret argumentum; & quod de isto libro dicitur, id ipsum & in aliis etiam locum habere debet. Quæst. XVI.

XVI. 3. Quia *Lex Dei* dicitur *perfecta, quæ restaurat animam, & dat sapientiam simplici* &c. Ps. 19. 8. 9. At animæ conversio & restauratio non potest obtineri nisi cognitis omnibus ad salutem necessariis. Nec dici potest agi hic tantùm de *perfectione intensiva* quoad qualitatem; quia Lex est immaculata, & sine ullo vitio quoad singulas partes, non verò de *perfectione extensiva* quoad quantitatem & amplitudinem; quia & primaria vocis תמים significatio designat perfectionem talem cui nihil deest, & rei ipsius natura hoc exigit, quia agitur de ea perfectione, quæ potest animam restaurare & dare sapientiam simplici, quod sine plena sufficientia obtineri nequit. 3. Ex Ps. 19. 8. 9.

XVII. 4. *Finis Scripturæ* perfectionem istam postulat; data enim est ut salutem & vitam ex ea habeamus Jo. 20. 31. & 1. Jo. 5. 13. Ro. 15. 4. quomodo verò finis iste obtineri posset, nisi perfecta esset quæ omnia ad salutem necessaria contineret? Data est ut sit *Canon* & *Regula fidei*: At regula quæ non est totalis & adæquata, eo ipso regula non est; regula enim talis est mensura cui nihil adimi vel addi potest, *νόμος ἀπαράβατος*, ut ait Phavorinus, *καὶ μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν, καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενον*, *Lex inviolabilis & mensura infallibilis, nullam additionem vel detractionem admittens.* Data est ut sit *Testamentum* Christi: At si humano testamento nemo quicquam audet ἐπιδιατάσσεσθαι Gal. 3. 8. quantò minùs Divino, quo supremam Testatoris voluntatem integrè contineri legitimi hæredes, non minùs tutò quàm firmiter credunt. Data est denique ut sit *Contractus fœderis* à Deo nobiscum initi; Quis verò dixerit vel plura, vel aliena ab iis quæ in istis Tabulis perscripta sunt, vel spopondisse nobis Deum, vel à nobis esse stipulatum? 4. à Fine Scripturæ.

XVIII. 5. Quia rejiciuntur Traditiones omnes dogmaticæ extra Scripturam Is. 29. 13. Mat. 15. 4. 9. *Frustra me colunt docentes doctrinas & mandata hominum.* Nec reponi potest rejici Traditiones Pharisaïcas, non Apostolicas. Quia rejiciuntur in genere omnes doctrinæ quæ ab hominibus docentur, & in Scriptura non traduntur; & supponitur gratis dari Traditiones Apostolicas præter Scripturam. Ita Isa. 8. 20. Ad *Legem & Testimonium* revocantur fideles, & exitium denunciatur iis qui juxta illud loquuti non fuerint. Nec per Testimonium possunt intelligi Traditiones, quæ passim rejiciuntur à Deo; sed vel ipsa Lex quæ sæpe testimonium dicitur, id est, 5. Ex Is. 29. 13. Isa. 8. 20.

QUÆST. XVI. Lex, quæ est Dei Testimonium exegeticè, vel Scripta alia Prophetarum, quæ Legi addita sunt. Paulus 1. Cor. 4. 6. *vetat sapere* παρ' ὃ γέγραπται *præter* (1.Cor.4.6.) *id quod scriptum est*, non modò respectu morum, ne quis sapiens sibi videatur ex præscripto Salomonis, Proverb. 3. 7. sed & respectu doctrinæ, ne quis inani sapientiæ præsumptione inflatus doctrinas peregrinas præter Scripturam in Ecclesia proponat, quod faciebant Pseudapostoli inter Corinthios.

6. Quia nulla ratio afferri potest traditionum. XIX. 6. Nulla ratio idonea afferri potest, cur Deus unam Verbi sui partem scripto, alteram vivâ voce tantùm tradi voluerit. Et malè consuluisset Ecclesiæ suæ, si doctrinæ necessariam partem incertæ hominum traditioni commisisset, cùm nulla sit traditio quæ temporis lapsu corrumpi facilè non possit. Adde quòd nulla regula datur ad discernendas Traditiones, quæ non refundatur tandem in Testimonium & authoritatem Ecclesiæ, & hæc ipsa authoritas maximè in controversiam venit. Cùm ergo earum dubia sit origo, incerta authoritas, perplexus & ambiguus plerumque sensus, & impossibilis eas discernendi ratio; Nemo non videt meritò à nobis eas rejici, ut soli Scripturæ tanquam perfectissimæ fidei morumque regulæ adhæreamus.

7. Ex Patribus. XX. 7. Patres nobis hìc adstipulantur clarissimè, Tertul. contra Hermo. c. 21. *Adoro Scripturæ plenitudinem*; & mox, *scriptum esse doceat Hermogenes, aut si non est scriptum timeat illud, Væ adjicientibus*. Et alibi de præscript. adversus hæret. *Nobis curiositate opus non est post Christum, nec inquisitione post Evangelium. Quum credimus, hoc primum credimus, nihil esse quod ultra credere debeamus.* Hiero. in Matth. 23. *Quod de Scripturis authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, quâ probatur.* Aug. de Doctrina Christi, lib. 2. c. 29. *In his quæ apertè posita sunt in Scripturis, inveniuntur ea omnia, quæ continent fidem moresque vivendi.* Basilius Serm. de Fide. *Infidelitatis argumentum est, & signum superbiæ, aliquid vel eorum quæ scripta sunt infirmare, aut eorum quæ non scripta sunt introducere* &c. Irenæ. adv. hær. lib. 3. c. 1. *non per alios dispositionem salutis nostræ cognovimus, quàm per eos per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem præconiaverunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, columnam & fundamentum fidei nostræ futurum.*

Fontes Solutionum. Joh. 20. 30. XXI. Licèt omnia non sint scripta κατὰ μέρος quoad dicta & facta singula, cùm singularium nec numerus sit nec scientia, de quibus agitur Joh. 20. 30. scripta tamen sunt κατ' εἶδος quoad ipsam doctrinæ necessariæ substantiam. Unde aliud est multa à Christo & Apostolis dicta & facta in Scripturis non contineri; quod concedimus. Aliud talia dicta & facta diversa esse quoad substantiam ab iis quæ consignata sunt; quod negamus.

XXII. Quæcunque Pontificii obtendunt recipienda extra Scripturam: Vel *revera extant in Scriptura*, ut Trinitas saltem quoad rem, Pædobaptismus, quem Bell. lib. de Bapt. cap. 8. probat ex Scriptura, Irreiterabilitas

bilitas Baptismi, Numerus Sacramentorum saltem numeratus, Fœminarum admissio ad S. synaxim ex Act. 2. 42. 1. Corinth. 11. 28. Sabbathi in diem Dominicum translatio Apoc. 1. 10. 1. Cor. 16. 2. Col. 2. 16. 17. Vel *non sunt dogmata necessaria ad salutem*, ut perpetua Virginitas Mariæ etiam post partum, quòd Pascha die Dominico debeat celebrari. Vel *falsa sunt & commentitia*, ut localis Christi in inferos descensus, Purgatorium, Missa, Enochi & Eliæ reditus &c.

QUÆST. XVI.

XXIII. *Depositum* de quo 1. Tim. 6. 20. Timotheo commissum nihil minùs insinuat, quàm doctrinam vivâ voce traditam & non scriptam; sed vel formam saniorum verborum cujus meminit 2. Tim. 1. 13. contra profanas vocum novitates, & oppositiones ψευδωνύμου γνώσεως, vel Talentum donorum ipsi concreditorum; quæ cum farragine Traditionum non scriptarum nihil habent commune. 1. Tim. 6. 20.

XXIV. Multa illa quæ portare non poterant Discipuli Christi Joh. 16. 12. non inferunt vel Scripturæ insufficientiam, vel Traditionum necessitatem; Tum quia non fuerunt nova dogmata quoad substantiam diversa à prioribus Jo. 14. 26. Sed eadem pleniùs declaranda & certiùs persuadenda per Spiritum, tum quia edocti postea per effusionem Spiritus ea literis consignarunt. Jo. 16. 12.

XXV. Locus Apost. 2. Thess. 2. 15. non probat dari Traditiones ἀγράφους, sed duplicem ejusdem doctrinæ tradendi modum designat, qui fit tum vivâ voce, tum scripto; & particula disjunctiva εἴτε quæ tamen copulativè potest etiam sumi, ut Rom. 14. 8. 1. Corinth. 15. 11. Col. 1. 20. diversitatem notat, non rei, sed modi, qui alius & alius esse potuit, maximè primis illis temporibus quibus Canon Scripturæ N. T. nondum erat consignatus. Deinde licèt omnia non contenta fuissent in epistola quam ad Thessal. scribit Paulus, non sequitur non contineri alibi in Scriptura. 2. Thess. 2. 15.

XXVI. Traditio aliquando notat quamlibet doctrinam, quæ nobis traditur sive scripto, sive viva voce, aliquando doctrinam quæ solâ vivâ voce & non scripto traditur. Non quæritur de Traditione primo sensu, sic enim omnia dogmata Scripturis contenta possunt vocari Traditiones, ut Paulus Institutionem Eucharistiæ vocat 1. Cor. 11. 23. sed agitur de doctrina non scripta.

XXVII. Perperam distinguitur à Perronio *sufficientia mediata & immediata*; Ut Scriptura sufficiens dicatur non secundo sensu, sed primo, quia nos amandat ad Ecclesiam, quæ postea supplet defectus Scripturæ: Quia sic vera Scripturæ insufficientia notaretur; Nam si amandat ad Ecclesiam quæ sufficientiam illam habeat, eo ipso declarat se illam non habere. 2. Sic Lex posset dici perfecta ad salutem, quia amandat ad Christum in quo salus. 3. Scriptura non amandat nos ad Ecclesiam, quæ nova dogmata nobis proponat; Sed ut ea quæ in Scriptura habentur explicet &

 applicet. Nec hîc reponi debet; Nos sufficientiam istam mediatam statuere; quum volumus Scripturam si non expressè, saltem per consequentiam omnia necessaria ad salutem continere; quia quum Scriptura per consequentiam aliquid docet, non amandat ad alium qui doceat; sed ex sinu suo promit quæ virtualiter in ea latebant. Nec simile allatum à Perronio *literarum credentia*, quæ sufficientes dicuntur, licèt non omnia contineant quæ in mandatis legatus habet, potest hic accommodari; quia Scriptura non est tantùm Epistola credentialis, sed etiam Edictum Principis, quod ita omnia credenda & facienda continet, ut nihil illi addendum vel detrahendum sit.

XXVIII. Perfectio Scripturæ quæ à nobis asseritur non excludit vel Ministerium Ecclesiasticum, quod à Deo institutum est ad Verbum proponendum & applicandum, Vel Spiritus S. virtutem necessariam ad conversionem internam: Sed excludit tantùm necessitatem alterius regulæ ad directionem externam, quæ Scripturæ addatur ad illam perficiendam: non ideo imperfecta est Regula, quia requiritur manus Architecti ad eam applicandam.

XXIX. Alia sunt *Dogmata positiva* & affirmativa, quæ explicant positivè quid nobis credendum sit; Alia *negativa* quæ docent quid sit rejiciendum. Non quæritur hìc tam de sufficientia Scripturæ quoad articulos negativos, quasi expresse debeat continere rejectionem omnium errorum & hæresium, quæ vel olim exortæ sunt, vel oriturae sunt adhuc; Nam ut rectum index est sui & obliqui, facilè refelluntur errores ex positione veritatis. Sed agitur potissimùm de articulis affirmativis, qui sunt ipsum animæ pabulum.

XXX. Traditio sumitur, vel *formaliter* pro actu tradendi, vel *materialiter* pro re ipsa tradita: hìc non agitur de Traditione primo sensu, quo eam admittimus, quia per eam Scripturas habemus; sed secundo, quo eam negamus.

XXXI. Scriptura V. T. *perfecta* fuit *essentialiter* & absolutè; quia substantiam doctrinæ necessariæ ad salutem continebat sufficienter pro ratione illius temporis; quamvis *accidentaliter* & comparatè resp. Scripturæ N. T. imperfecta dici possit ratione modi manifestationis, ut status Ecclesiæ Christianæ vocatur infantia 1. Cor. 13. resp. gloriæ, licèt resp. Ecclesiæ Judaïcæ sit ætas virilis, Gal. 4.

XXXII. Jesum filium Mariæ esse verum Messiam, vel Filium Dei in carne venisse, non est novus articulus fidei, sed explicatio & applicatio præcedentium, quæ in *hypothesi* docet quod jam ante in V. T. traditum erat in *thesi* de Messia. Ita dum Christus apographum chirographo addit, complementum prædictioni, & corpus umbris, non novam doctrinam proponit, sed veterem tantùm exponit & illustrat.

XXXIII. Traditio de Scriptura non evincit Traditiones dari extra Scri-

Scripturam, quia quæstio propriè non est de *Principiis*, sed de *Principiatis*; QUÆST. XVI.
An positâ quam habemus Scripturâ, opus sit non scriptis aliquibus traditionibus ad ejus supplendos defectus in rebus ad salutem necessariis. Deinde Traditio ista est formalis & activa, quam concedimus, quia & Ecclesiæ sunt commissa Oracula Dei, ut eorum sit Præco & Custos; non verò materialis & passiva, quæ doctrinam aliquam traditam extra Scripturam, quam negamus, notet. Ita Scripturam habemus per traditionem, non quæ sit principium illi credendi, sed tanquam medium & instrumentum, quô illa ad manus nostras perveniat.

XXXIV. Scriptura perfecta dicitur, non semper adæquatè ad *objectum*, quasi mysteria omnia quæ tradit perfectè explicet; multa enim sunt quæ non possunt exprimi in se adæquatè, ut Deus, Trinitas *&c.* sed adæquatè *ad finem*, quia ita illa proponit ut à nobis percipi possint sufficienter ad salutem.

XXXV. Quum Scripturam dicimus perfectam in esse regulæ, hoc intelligimus quoad *totam Scripturam* collectivè, non verò quoad *totum Scripturæ* distributivè, id est, singulas ejus partes, ut nec in regula materiali, quicquid est regulæ, idem est regula.

XXXVI. Licèt sæpe Traditionum Patres meminerint, non sequitur statim eos Traditiones ἀγράφους Pontificiorum admisisse, quia diversimodè de illis loquuntur: Aliquando Traditio ab ipsis usurpatur pro *actu tradendi*, quo libri sacri nunquam interrupta serie temporum, & perpetuâ successione ab Ecclesia sunt conservati & ad posteros traditi; quæ *Traditio* est *formalis*, quo sensu Origenes dicit se per *Traditionem didicisse, quod quatuor Evangelia in Ecclesia universa sint indubitata*. Secundò sumitur sæpe pro doctrina scripta, quæ primò vivâ voce post scripto consignata est, sic Cyprian. ep. 74. ad Pompeium, *Si in Evangelio præcipitur aut in Apostolorum Epistolis, aut Actibus invenitur, observetur etiam hæc sancta Traditio.* Tertiò pro doctrina quæ totidem verbis in Scriptura non extat, sed per legitimam & necessariam consequentiam inde educitur, adversus eos qui expressa verba Scripturæ petebant, nec ὁμοούσιον admittere volebant, quia in Scriptura verbotim non occurrebat. Ita Basili. de Spiritu S. c. 27. ipsam fidei professionem qua credimus in Patrem, Filium, & Spiritum S. e Scripturis haberi posse negat, Symbolum intelligendo, cujus articuli tamen quoad sensum habentur in Scripturis. Quartò pro doctrina rituum & cæremoniarum quæ dicitur *Traditio ritualis*. Quintò pro consensione veterum Ecclesiæ Doctorum in expositione loci alicujus Scripturæ, quam à Majoribus acceptam non sine modesta veneratione antiquitatis retinebant, quia cum Scripturis conspirabat; quæ potest dici *Traditio sensus* vel exegetica, de qua Iren. lib. 3. c. 3. loquitur & Tertull. sæpe lib. præscript. Sextò traditionis voce utuntur ad hominem,

 dispu-

QUÆST. XVII. disputando contra hæreticos qui eas urgebant, non quòd ea quæ probabant, minùs haberentur in Scriptura; sed quia hæretici quibuscum disputabant Scripturas non admittebant, cùm *ex Scripturis se revinci sentiunt in accusationem convertuntur Scripturarum*, ut ait Irenæ. Disputant ergo ἐκ περιόντος ex consensu Traditionis cum Scriptura, ut nos ferè jam disputamus ex Patribus contra Adversarios sed non eo animo, ut Traditionem Dogmaticam extra Scripturam recipiant, teſtis Hiero. in Hag. 1. *Quæ absque authoritate & testimonio Scripturæ quasi Traditione Apostolica sponte repetunt & confingunt, percutit gladius Dei.*

QUÆSTIO XVII.

DE PERSPICUITATE SCRIPTURÆ.

An Scriptura ita sit perspicua in rebus ad salutem necessariis, ut sine externo Traditionis ἀγωγοῦ, vel authoritatis Ecclesiasticæ auxilio, à fideli intelligi possit? Affirm. contra Pontificios.

I. NOn satis fuit Pontificiis Scripturam imperfectionis arguere, ut Traditionum necessitatem invehereut, sed ut aliquo cum prætextu populum ab ejus lectione arcere possent; & lucernam sub modio occultare, ut faciliùs in tenebris regnarent, ejus obscuritatem urgere cœperunt, quasi nulli certò notus esse possit ejus sensus sine judicio Ecclesiæ.

Status Quæstionis. II. Ad Statum Quæstionis observa 1. Non quæri de *Perspicuitate*, vel *obscuritate subjecti*, seu Personarum; Nam non negamus Scripturas esse obscuras infidelibus & irregenitis, quibus Evangelium suum tectum esse dicit Paulus 2. Cor. 4. & fatemur Spiritum illuminantem fidelibus necessarium esse ad eas intelligendas. Sed de *obscuritate vel perspicuitate objecti*, seu Scripturæ; An ita sit obscura, ut homo fidelis sine authoritate & judicio Ecclesiæ eam ad salutem percipere non possit; quod negamus.

III. Non quæritur de *Obscuritate Rerum seu Mysteriorum* in Scriptura traditorum; utrinque enim agnoscimus mysteria pleraque, quæ in Scriptura proponuntur, ita esse sublimia ut longissimè captum nostrum superent, & hactenus posse dici obscura in se: Sed de *obscuritate modi* quo res illæ abstrusissimæ traduntur, & quem mirabili συγκαταβάσει ita esse temperatum à Domino statuimus, ut fidelis qui habet oculos mentis illustratos attentè legens sufficienter ad salutem hæc mysteria capere possit.

IV.

IV. Non quæritur, An Scriptura S. sit perspicua in omnibus suis partibus, ut nullo interprete, nullaque dubiorum expositione egeat, quod Bellarm. nobis, sed falsò & per calumniam affingit lib. 3. de V. D. c. 1. Statum quæstionis ita formans; *Sintne Scripturæ per se facillimæ & apertissimæ, ut interpretatione non indigeant.* Nam ultro fatemur sua esse Scripturæ adyta, & sua βάθη, quæ assequi & scrutari non valemus, & quæ Deus tum ad excitandum studium fidelium & augendam eorum diligentiam, tum ad domandam hominis superbiam, tum ad fastidium detergendum quod ex nimia facilitate suboriri poterat, in Scriptura esse voluit: Sed tantùm quæritur de rebus ad salutem necessariis, & quidem secundùm eam tantùm σχέσιν secundùm quam necessariæ sunt cognitu, & sine crimine ignorari non possunt; v. g. Trinitatis mysterium perspicuè traditur quoad τὸ ὅτι quod necessarium est, sed non quoad τὸ πῶς, quod nosse nobis non conceditur, nec ad salutem requiritur. Sic scilicet visum Deo, ut in Natura ita & in Scriptura, ut omnia necessaria ubique ferè locorum occurrerent & facili negotio invenirentur; sed nonnulla minùs necessaria certis locis altiùs reconderentur, unde non nisi magno studio erui possent. Ut illa præter cibum & panem, suas habeat veluti delicias, suas gemmas, & aurum altè defossum, & indefesso studio eruendum. Et ut Cœlum diversis stellis majoribus vel minoribus interstinguitur; Ita Scriptura non ubique pariter lucet, sed locis clarioribus & obscurioribus veluti stellis quibusdam majoris vel minoris magnitudinis distinguitur. QUÆST. XVII.

V. Non quæritur, An res ad salutem necessariæ ubique perspicuè tradantur in Scriptura; Fatemur enim varia esse δυσνόητα, quibus studium nostrum & ingenii acumen exercere voluit Deus: Sed an alicubi saltem, ut fidelis sedulâ adhibitâ meditatione earum veritatem percipere queat; quia nihil ex obscurioribus locis eruitur, quod non alibi planissimè dictum reperiatur, ut habet Aug. *Magnificè quippe & salubriter Spiritus S. ita Scripturas modificavit, ut apertioribus locis fami occurreret, obscurioribus autem fastidium detergeret*, de doctr. Christi, lib. 2. c. 6. & de Verbis Domini Serm. II. *Pascimur apertis, exercemur obscuris, ibi fames pellitur, hic fastidium.*

VI. Non quæritur de Perspicuitate quæ excludat media ad Interpretationem necessaria; ut lucem Spiritus internam, attentionem animi, vocem & ministerium Ecclesiæ, conciones & commentarios, preces & vigilias, agnoscimus enim talia media non modò utilia, sed etiam necessaria esse ordinariè: sed proscriptam tantùm volumus eam obscuritatem, quæ plebem arceat à lectione Scripturæ quasi noxia sit & periculosa, & quæ cogat ad Traditionem confugere, ubi subsistendum erat in sola Scriptura.

VII. Quæstio ergo eò redit, An Scriptura S. ita sit perspicua in rebus ad salutem necessariis, non quoad res ipsas traditas, sed quoad modum tradendi, non respectu subjecti, sed objecti, ut sine externo Traditionis auxilio, vel

Ecclesiæ

QUÆST. XVII. Ecclesiæ infallibili judicio, possit à fidelibus salutariter legi & intelligi. Pontif. negant; Nos asserimus.

Scriptura Perspicuitas probatur ex Ps. 19. 9. & 119. 105. 2. Pet. 1. 19.

VIII. Scripturam perspicuam esse patet 1. ex ipsa Scriptura quæ se lucidam clamat Ps. 19. 9. *Testimonium Jehovæ est certum, illuminans oculos,* & 119. 105. *Lucerna pedi meo sunt verba tua.* 2. Pet. 1. 19. *Lucerna splendens in loco obscuro.* Proverb. 6. 23. *Lex est lucerna.* Nec valet exceptio 1. Bellarmini, qui vult agi tantùm de præceptis Legis, non de tota Scriptura: Quia Legis nomine totum Dei Verbum passim innuitur, & effecta consolandi & restaurandi docent sic debere intelligi. Et Gloss. interline. Lyranus, Arias Montanus pro nobis hìc faciunt. Petrus sanè totum Dei Verbum lucernam appellat. Nec melior est altera, quâ statuit, licèt agatur de tota Scriptura, non alio sensu hoc intelligendum, quàm *quia intellecta illuminat.* Nam Scriptura non tantùm lucida dicitur, quia intellecta illuminat, sed quia in se lucida est & apta nata est nos illuminare, si ab homine oculis fidei usurpetur, ut lucida sit *formaliter* & *effectivè*, quia radios spargit instar Solis, & oculis intuentium se ingerit. Deinde nihil ineptius dici potest, idem enim est acsi dicerem Scripturam non illuminare, nisi illuminet, nam eo ipso illuminat quo intelligitur.

Deut. 30. 11.

IX. Locus Deutero. 30. 11. ubi dicitur Verbum non esse occultum vel remotum à nobis, non tantùm refertur ad facilitatem implendi mandata, sed etiam ad facilitatem intelligendi, sine qua nunquam implerentur: nec tantùm de præceptis agit, sed de Verbo Dei in genere; Unde Paulus applicat hoc Verbo fidei Rom. 10. 6. quod non implendum opere, sed credendum fide.

2. Cor. 4. 3.

X. Evangelium dicitur tectum solis infidelibus 2. Cor. 4. 3. & perspicuum proinde fidelibus, non solùm quà prædicatum, sed etiam quà scriptum; tum quia non aliud prædicarunt Apostoli, aliud scripserunt, tum quia opponitur hìc Evangelii claritas obscuritati Veteris Testamenti, in cujus lectione occupabantur Judæi, de quo egerat Paulus c. 3. 14.

XI. Perspicuitatem Scripturæ probant ejus *Efficiens*, nim. Deus *Pater luminum*, qui dici nequit vel noluisse, vel non potuisse perspicuè loqui, quin arguatur ejus summa bonitas & sapientia. 2. *Finis* qui est ut sit Canon & regula fidei & morum, quod esse non posset nisi perspicua esset. 3. *Materia*, *Lex* scil. & *Evangelium* quæ à quolibet facilè percipiuntur. 4. *Forma*, quia nobis est loco Testamenti, Contractus Fœderis, Edicti Principis, quæ perspicua & non obscura esse debent.

XII. Patres eam passim agnoscunt, licèt non negent sua esse Scripturæ βάθη quæ studium fidelium exercere debent, *Chrysost.* homi. 3. de Lazar. Scripturam ita *temperatam* dicit, ut *etiam idiotæ eam intelligere possint, si modo studiose legant*, πάντα ibi esse σαφῆ καὶ εὐθέα, πάντα τὰ ἀναγκαῖα δῆλα. *Augustin.* lib. 2. de C. D. c. 2. 6. & 9. *In iis quæ clare in Scri-*

pturis

pturis tradita sunt, inveniuntur omnia quæ continent fidem, moresque vivendi QUÆST. XVII.
Irenæ. lib. 2. c. 46. *Scripturam Propheticam & Evangelicam dicit esse in aperto & sine ambiguitate.* Grego. Præf. in Jobum, *Scriptura habet in publico unde parvulos nutriat, sicut servat in secreto, unde mentes sublimium in admirationem suspendat; quasi quidam est fluvius planus & altus, in quo & agnus ambulet, & elephas natet.*

XIII. Aliud est loqui de ignorantia & cæcitate hominis; Aliud de obscuritate Scripturæ. Illa sæpe urgetur in Scriptura, sed hæc non item, nec ista legitimè potest inferri, non magis quàm Solem esse obscurum, quia à cæco non videtur: Hinc si David & alii fideles petunt sibi oculos retegi, ut videant mirabilia Legis, non ideo obscuritas Scripturæ potest inferri, sed tantùm ignorantia hominis; At hîc non quæritur, an homines egeant Spiritus S. lumine ad intelligendam Scripturam, quod ultro damus, sed an Scripturæ homini fideli & illuminato sint obscuræ: Deinde aliud est loqui de illuminatione theoretica, Aliud de practica; Aliud de primo gradu, aliud de ejus incrementis; David non prius propriè, sed posterius petit. *Fontes Solutionum.*

XIV. Quum Christus dicitur aperuisse mentem discipulis ut intelligerent Scripturas, Luc. 24. 45. hoc innuit quidem hominem non posse per se sine auxilio gratiæ Scripturas percipere; sed non arguit statim Scripturæ obscuritatem, nec imputari potest Scripturæ caligo quæ fuit in discipulorum mentibus. *Luc. 24. 45.*

XV. Aliud est esse δυσνόητα in Scriptura, quæ difficilia sint captu, Aliud ἀνόητα, quæ quantavis diligentiâ adhibitâ non possint intelligi; Petrus prius dicit, 2. Epist. c. 3. 15. non posterius: Aliud esse δυσνόητα τινά, quod concedimus; Aliud δυσνόητα πάντα, quod negamus. Aliud esse δυσνόητα in modo tradendi Epistolarum Pauli, quod negamus; Aliud in rebus ipsis traditis, quod Petrus innuit: Nam relativum οἷς non potest referri ad vocem ἐπιστολαί, ut fatentur *Gagna.* & *Lorin.* sed ad res quæ tractantur. Aliud est esse δυσνόητα indoctis & instabilibus, qui incredulitate & malitia ea torquent ad proprium exitium, quod fatemur cum Petro; Aliud esse δυσνόητα fidelibus, qui ope Spiritus S. in iis perscrutandis humiliter versantur. *2. Pet. 3. 15.*

XVI. Ab obscuritate quarundam partium Scripturæ v. g. Prophetiarum & Oraculorum Veterum non valet consequentia ad obscuritatem totius Scripturæ: quia, Vel Prophetiæ illæ non sunt de rebus necessariis ad salutem; Vel si quid obscuri in illis traditur, alibi clarè explicatur. Ita *Liber clausus & signatus* de quo Dan. 12. & Apoc. 5. docet quidem Prophetias obscuras esse ante complementum; sed non evincit Scripturam totam ita esse obscuram, ut à fidelibus intelligi non possit in rebus necessariis ad salutem. *Dan. 12. 4. Apoc. 5. 1.*

XVII. Licèt cognitio nostra per Scripturam sit obscura comparatè ad cognitionem gloriæ, ubi non ampliùs per speculum & in ænigmate sumus

QUÆST. XVII. cognituri, sed facie ad faciem Deum sumus visuri 1. Corinth. 13. 14. Non se-
quitur absolutè & in se obscuram esse respectu status hujus vitæ; quia talis est
1. Cor. 13. 14. claritas, quæ nobis in hac vita sufficit; utpote per quam facie retectâ contem-
2. Cor. 3. 18. plamur gloriam Domini in speculo Evangelii. 2. Corint. 3. 18. 2. Paulus loquitur de cognitione ænigmatica, quæ sit communis omnibus viatoribus, nemine ne seipso etiam excepto; *Nunc*, inquit, *videmus per speculum*; quis verò dixerit Paulo obscuram fuisse Scripturam? Ergo locus notat tantùm imperfectionem cognitionis nostræ in hac vita, & discrimen revelationis gratiæ & gloriæ, sed non obscuritatem Scripturæ.

Jo. 5. 39. XVIII. Quamvis scrutandæ sint Scripturæ, Joh. 5. 39.; non sequitur obscuras esse ubique, etiam in rebus ad salutem necessariis, 1. Quia non dicimus esse cuivis perspicuas; sed tantùm animum attendenti, & sedulò investiganti, propterea opus est scrutinio, quia scrutanti demum perspicua est Scriptura: Facillima enim quæque, obiter atque oscitanter legentibus, obscura fiunt. 2. Non negamus sua esse Scripturæ adyta, & mysteriorum βάϑη, quæ non nisi summo studio & diligente indagine erui possunt; sed hoc non obstat quominus alia occurrant bene multa, quidem necessaria ad salutem, quæ oculis fidelium facilè obversantur.

XIX. Quamvis Apostoli resurrectionem, & ascensionem Christi satis
Jo. 16. 18. intelligere non potuerint Joh. 16. 18.; non sequitur Scripturam fuisse obscuram: quia sufficit unicuique cognitio pro modo status in quo versatur, & doctrinæ quæ revelatur. Jam rerum harum revelatio plena, post resurrectionem demum contingere debuit.

XX. *Cognitio Scripturæ* alia est *literalis* & *theoretica*; quâ verba secundùm literam & grammaticè intelliguntur; Alia *spiritualis* & *practica*, quâ verâ fide apprehenduntur. Multa in Scripturis occurrunt homini etiam animali perspicua theoreticè; & constat ingeniosè de summis fidei articulis posse disputare homines profanos; sed practica cognitio propria est fidelium 1. Cor. 2. 14. 15. 2. Cor. 4. 3.

XXI. Quæcunque afferantur ab Adversariis obscuritatis Scripturæ ratione modi tradendi causæ, non possunt evincere eam ita obscuram esse in rebus necessariis ad salutem, ut non possit esse totalis fidei morumque regula, & necesse sit ad eas superandas ad Ecclesiæ authoritatem aliquam infallibilem, & prætensum ejus tribunal confugere. Nam præterquam quòd eò nunquam relegamur, tales non sunt quæ adhibito studio superari non possint, & ea quæ in locis illis occurrunt, vel non sunt necessaria ad salutem, vel si in uno vel altero loco obscuriùs traduntur, alibi clariùs explicantur.

XXII. Aliud est loqui de *obscuritate absolutâ* Scripturæ, & respectu omnium ætatum & statuum Ecclesiæ; Aliud de *obscuritate comparatâ* relatè ad certam ejus ætatem. Fatemur Scripturam V. T. obscuram esse comparatè,

resp.

resp. N. T. & relatè ad statum & ætatem Ecclesiæ Christianæ: Sed hoc non obstat quo minus perspicua fuerit in se, & sufficienter ratione status Ecclesiæ V. T. cui proponebatur. QUÆST. XVIII.

QUÆSTIO XVIII.

DE SCRIPTURÆ LECTIONE.

An Scriptura à quolibet fideli legi possit cum fructu, & debeat sine permissu? Aff. cont. Pontif.

I. SEntentia Pontificiorum non meliùs potest colligi, quàm ex Regul. IV. Indicis libr. prohib. ex Tridentina Sanctione editi, quæ sic habet. *Cùm experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quàm utilitatis oriri, prohibentur Biblia cum omnibus eorum partibus, sive excusa sive manuscripta, in qualicunque vulgari lingua extent.* Verùm quia hoc crudum nimis videbatur, Pius IV. temperamentum aliquod videtur addere voluisse, quum ad *judicium ordinarii Parochi* aut *Episcopi* reducit concessionem Bibliorum lectionis, *iis* scilicet *quos intellexerint, ex hujusmodi lectione, non damnum, sed fidei & pietatis augmentum capere posse*: Sed subsecuta Clementis VIII. Observatio spem istam planè illusoriam esse ostendit in Reg. hanc 4. dum negat *ullam de novo tribui Episcopis, vel aliis facultatem talem licentiam concedendi, quæ ipsis hactenus sublata fuit mandato S. R. Inquisitionis*, cujus in hoc negotio, praxi inhærendum. Ita, altera manu auferendo quod unâ dare videbantur, ostendunt scopum non alium fuisse ipsis, quàm lucem istam sub modium reponere, & Scripturam è manibus populi eripere, ne errores eorum retegantur. Fatendum tamen variis inter Pontificios tyrannidem duram hanc videri, qui lectionem Scripturæ fidelibus concedendam esse censent; sed pauci sunt præ iis qui interdictionem ejus urgent; quorum sententia recepta est, ut communis totius Ecclesiæ; utpote fundata in Lege sancitâ Concilii authoritate atque Pontificis; cui Concilium ipsum, pronuncians *supremam ejus esse potestatem in universa Ecclesia*, Sess. XIV. de Pœnitentia cap. 7.; expressè demandavit *ea terminare & evulgare quæ ad Censuram Librorum pertinent*; in continuatione Sess. XXV. Quæ ideo non potest aliter spectari quicquid contra pertendatur, quàm Universalis Lex Ecclesiæ Romanæ donec disertè revocetur. Nos verò contra, non modò fidelem quemque Scripturam liberè legere posse, sed & debere pertendimus, ut nulla hic sit venia ab Episcopo aut Parocho expectanda. *Sententia Pontificiorum de lectione Scripturæ.*

II. Non quæritur, An necessaria sit absolutè & simpliciter omnibus Scripturæ lectio; Nam & infantes sine ea salvantur, & multi sunt ἀναλφάβητοι *Status Quæstionis.*

QUAEST. XVIII. inter adultos, qui eam nunquam lustrarunt: Sed an ita sit cuivis licita, ut nemo quamvis rudis & imperitus sit ab ea arcendus.

III. Non quæritur, An discretio quædam possit & debeat adhiberi in lectione librorum Scripturæ pro captu cujusque, quomodo olim arcebantur à nonnullis Scripturæ libris juniores, quibus ob ætatem judicium nondum erat satis confirmatum: Nam hoc non tam interdictio est, quàm methodus discendi; & commodè fieri potest ad majorem profectum & ædificationem. Sed, An Lectio interdicenda sit cuiquam; quod negamus.

Scriptura Lectio probatur. Ex Deut. 6. 6. 7. 8. c. 31. 11. 12. Ps. 1. 2. Col. 3. 16. Jo. 5. 39. Jos. 1. 8. 2. Pet. 1. 19. Apo. 1. 3.

IV. Rationes sunt, 1. *Dei Præceptum*, quod omnes & singulos spectat, Deut. 6. 6. 7. 8. & c. 31. 11. 12. Ps. 1. 2. Col. 3. 16. Jo. 5. 39. Jos. 1. 8. 2. Pet. 1. 19. Apoc. 1. 3. 2. *Scripturæ finis*, quia tradita est ad omnium utilitatem & salutem, omnibus arma subministrat adversus hostes nostros spirituales, 2. Tim. 3. 16. Rom. 15. 4. Eph. 6. 17. 3. Scriptura est *Testamentum* Patris cœlestis; quis verò dixerit filium arcendum à lectione Testamenti patris? 4. *Praxis constans Ecclesiæ*, tum Judaïcæ tum Christianæ, Deut. 17. 18. 19. Act. 8. 27. & 17. 11. 2. Pet. 1. 19. 2. Tim. 3. 15. 16. Nec usquam Veteres Patres tam solliciti sunt unanimiter, quàm in commendanda & inculcanda omnibus Scripturæ lectione: Vid. Chrysost. passim in Gene. hom. 6. in Matt. hom. 1. & 3. de Laza. ubi non semel repetit ignorantiam Scripturarum esse causam omnium malorum. Aug. confes. lib. 6. c. 5. Serm. 35. de tempore: Basili. in Ps. 1. Cypria. lib. de Specta. Orig. hom. 9. in Levi. & 12. in Exo. Hiero. in ep. ad Lætam.

Fontes Solutionum.

V. Quod plus incommodi & damni affert per se & propriè quàm commodi, id non est permittendum; sed non valet de eo quod affert tantùm per accidens ex vitio hominis: Si homines abutuntur Scripturâ, non fit per se sed per accidens, ex eorum perversitate, qui eam perperam detorquent ad proprium exitium. Aliàs si propter abusum tollendus esset usus, auferenda esse Scriptura non tantùm laïcis, sed etiam Doctoribus qui longè magis eâ abutuntur; nam hæreses non à plebeis & idiotis, sed ab Ecclesiasticis oriri vulgò solent.

VI. Si ex Scriptura perperam intellecta errores possunt nasci, tantùm abest ut hoc debeat arcere fideles ab ejus lectione; quin potiùs excitare eos debet ad eam scrutandam, ut eam probè intelligendo possint talibus erroribus obviam ire.

VII. Libertas Scripturam legendi non tollit vel institutionem oralem, vel directionem Pastorum, vel alia subsidia ad intelligendum necessaria; Sed occurrit tantùm eorum tyrannidi, qui nolunt tenebras errorum suorum argui à luce Verbi divini.

VIII. Quum Christus vetat Sanctum dare canibus, & margaritas objicere porcis, Matth. 7. non vult fidelibus denegare Scripturæ lectionem & usum, nec enim filii Dei canum vel porcorum nomine designari possunt: Sed tantùm non esse communicanda gratiæ divinæ symbola impuris

Matt. 7. 2.

qui-

quibusque peccatoribus, vel temerè obtrudenda esse infidelibus altissima fidei mysteria, vel iis qui desperatâ obstinatione manifestæ veritati resistunt; sed accommodandam esse institutionem iis qui humiles & dociles se præbent. QUÆST. XIX.

IX. Non sufficit concedi apud Pontificios quibusdam Lectionem Scripturæ, quia non debet quibusdam concedi per modum privilegii, quod omnibus mandatum est per modum officii.

QUÆSTIO XIX.

DE SENSU SCRIPTURÆ.

An Quadruplex sit Scripturæ sensus, Literalis, Allegoricus, Anagogicus, Tropologicus?

Neg. contra Pontificos.

I. UT Pontificii, præter Scripturam, & Spiritum S. in ea loquentem, obtrudant nobis alium Judicem Controversiarum visibilem, puta Ecclesiam & Papam, Scripturæ multiplicem sensum affingunt, dubiamque & flexiloquam inde esse colligunt. Ideo distinguunt *sensum* in *Literalem* & *Mysticum*, *Mysticum* postea in tres partes tribuunt, *Allegoricum*, *Tropologicum*, *Anagogicum*. *Allegoricum* vocant quando historia sacra transfertur ad res fidei, ut quod dicitur Gal. 4. 22. de duobus fœderibus ex Sara & Agare: *Anagogicum*, quum verba Scripturæ transferuntur ad res futuri seculi, ut quod de requie dicitur Heb. 4. 3. *Tropologicum*, quando transferuntur ad mores, quod exprimitur noto versiculo, *Sententia Pontificiorum de sensu Scriptura.*

Litera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quò tendas anagogia.

II. Nos ita sentimus, Scripturæ S. unicum tantùm competere verum & genuinum sensum, sed sensum illum duplicem posse esse, vel *Simplicem*, vel *Compositum*. *Simplex* & historicus est, qui unius rei declarationem continet, absque ullius alterius significatione, qui vel præcepta, vel dogmata, vel historias spectat. Et hic rursus duplex, vel *Proprius* & *Grammaticalis*, vel *Figuratus* & *Tropicus*. *Proprius* qui ex verbis propriis oritur; *Tropicus* qui ex verbis figuratis: *Sensus Compositus* seu mixtus est in Oraculis typi rationem habentibus, cujus pars est in typo, pars in antitypo, quæ non constituunt duos sensus, sed duas partes unius ejusdemque sensus intenti à Spiritu Sancto, qui cum litera mysterium respexit, ut in isto Oraculo, *Os non confringetis ei*, Exo. 12.46. plenus non potest haberi sensus, nisi cum veritate typi, seu Agni Paschalis, conjungatur veritas Antitypi seu Christi ex Jo. 19.36. *Et Orthodoxorum.* *Ex. 12.46.* *Jo. 19. 36.*

III. *Literalis sensus* non is tantùm dicitur, qui ex verbis propriis &

QUÆST. XIX. *Status Quæstionis.* non figuratis elicitur, quomodo distingueretur à figurato, & sic nonnunquam usurparunt Patres; sed qui intenditur à Spiritu S., & exprimitur verbis vel propriis vel figuratis: Sic Thom. definit sensum literalem, *quem Spiritus S. sive author intendit*; Salmero to. 1. tr. 7. *quem Spiritus S. author Scripturæ per verba, sive juxta propriam grammaticæ cohærentem significationem, sive per tropos & translationes, primùm significare voluit.* Non ergo τὸ ῥητὸν quærendum semper est in verbis propriis, sed etiam in figuratis; quomodo verò retinemus τὸ ῥητὸν in Sacramentis, quia retinemus sensum à Spiritu S. intentum. Talis etiam est sensus parabolarum quibus usus est Dominus, in quibus semper est habenda ratio intentionis ejus; nec tantùm literalis sensus existimandus est, qui significat rem quæ affertur in similitudinem, sed etiam qui applicationem denotat. Unde unicus est semper sensus isque literalis, quo per talem similitudinem res aliqua vera explicatur.

IV. Unicum dari Scripturæ sensum patet 1. à *Veritatis unitate*, quia veritas est unica & simplex, quæ proinde plures non admittit sensus, alias incerta & ambigua foret. 2. ab *unitate formæ*, quia unius rei unica tantùm datur forma essentialis; At sensus est forma Scripturæ. 3. à *Scripturæ perspicuitate*, quæ non admittere potest varios sensus alienos & diversos.

V. Non quæritur, An detur tantùm unus conceptus in sensu Scripturæ; fatemur enim sæpe unius ejusdemque sensus dari plures conceptus, sed sibi invicem subordinatos & respondentes, maximè in sensu composito qui complectitur typum & antitypum: Sed quæritur, An plures dentur unius loci sensus diversi & non subordinati, quæ sententia est *Azorii* insti. mora. l. 8. c. 2. *Thomæ* 1. q. 1. art. 10. *Lyrani*, *Gretseri*, *Becani*, *Salmeronis*, *Driedonis*, *Bellarmini* & aliorum.

Fontes Solutionum. VI. Distingue *sensum* Scripturæ ab ejus *applicatione*. Sensus unicus est, sive *simplex* in historiis, præceptis, & propheties nude propositis, sive *compositus* in typicis, sive proprius verbis propriis, sive figuratus verbis figuratis enunciatus: At applicatio potest esse diversa tum ad διδασκαλίαν, ἔλεγχον, ἐπανόρθωσιν &c. qui usus sunt Scripturæ Theoretici & Practici; Ita Allegoria, Anagoge, & Tropologia, non tam sunt sensus diversi, quàm applicationes unius sensus literalis, Allegoria & anagoge, quæ ad διδασκαλίαν, Tropologia verò, quæ ad ἐπανόρθωσιν referuntur.

VII. *Allegoria* vel est innata, vel illata, vel à Spiritu S. intenta, vel ab hominibus inventa; posteriori sensu non ingreditur sensum Scripturæ, sed consectarium est quod elicitur ex hominis studio, per modum applicationis; Sed prior in sensu composito continetur tanquam ejus pars, quia dubitandum non est quin à Spiritu Sancto intenta sit, atque adeò de ejus mente; ut quod dicitur Gal. 4. de duabus Uxoribus Abrahami trahitur ad duo fœdera, quod dicitur Heb. 4. de *requie* trahitur ad requiem cœlestem. Ita

quum

quum à signo ad rem signatam progredimur, non novum sensum adducimus; sed quod sub signo latebat educimus, ut sensum integrum & completum à Spiritu S. intentum habeamus. QUÆST. XIX.

VIII. Licèt intellectus Dei sit infinitus, qui plura imò infinita potest simul complecti, non sequitur sensum Scripturæ esse multiplicem, quia ab intellectu Dei, ad verba Dei non datur consequentia; nec metienda est dictorum significatio à loquentis fœcunditate quæ hic infinita, sed ex certa & determinata ejus intentione, hominum quibus loquebatur captui accommodata. Deus quum intelligit sibi intelligit, ut infinitus est, atque adeò infinitè; sed quum loquitur non sibi loquitur, sed nobis, id est, accommodatè ad captum nostrum, qui finitus est, nec plures simul sensus concipere potest.

IX. Ezech. 2. 10. Apoc. 5. 1. per librum scriptum à fronte & à tergo, intus & foris; non significatur duplex unius Scripturæ sensus, sed multitudo eorum quæ utrobique scripta erant; illic plagarum Judæis infligendarum, hîc verò decretorum Dei. *Ezech. 2. 10. Apoc. 5. 1.*

X. Locorum difficultas, non arguit multiplicem Dei intentionem, sed aliquam verborum ambiguitatem, & intelligentiæ nostræ imbecillitatem. Licèt voces varia significare possint in thesi, tamen in hypothesi hujus vel illius loci, ad unum tantùm significatum ex his à Spiritu S. referuntur, qui debet ex antecedentium & consequentium consideratione, & ex analogia fidei erui.

XI. *Sensus literalis* aliquando latiùs sumitur pro toto complexu sensus intenti à Spiritu S. sive in typo, sive in antitypo, & sic sub se mysticum etiam continet; Aliquando strictiùs pro eo quem verba immediatè & proximè præ se ferunt, & sic distinguitur à mystico, qui non tam significatur per verba, quàm per res verbis significatas, qui mediatè tantùm ex intentione dicentis exurgit.

XII. Quamvis sensum compositum ponamus, non tollimus tamen unitatem veritatis, & Scripturæ certitudinem, quod Pontificiis exprobramus; quia veritas quæ in istis Oraculis proponitur, varias σχέσεις complectitur, quæ omnes à Spiritu S. intenduntur.

XIII. Ut Scriptura est fœcundissima, quæ plures res quàm verba continet, Ita nihil absurdi est dicere Spiritum S. sub una eademque voce multa simul connotare nobis voluisse, sed sibi subordinata, ita ut alterum alterius sit signum & figura, vel aliquam inter se connexionem & dependentiam habeant: Sic promissio data Abrahæ de semine, & Isaacum in typo & Christum respiciebat in antitypo Gal. 3. 16. Oraculum de non confringendis ossibus Agni Exod. 12. & ad agnum Paschalem pertinebat in figura, & ad Christum in mysterio Joh. 19. Promissio data Davidi, 2. Sam. 7. *Ero illi in Patrem* &c. & Salomonem respexit, & Christum Heb. 1. Prædictio Ps. 16. de Sancto non vidente corruptionem & in Davide, sed imperfectè locum habuit, & in Christo

QUÆST. XIX. Christo perfectè Act. 2. 29. 30. Talia sunt innumera Scripturæ loca, quæ varias χίσεις continent, quæ omnes conjungi debent, ut plenum habeamus Oraculi sensum; nec simul & semel, sed successivè & gradatim impleri debent. Hinc Oracula vetera plerumque tres χίσεις habuerunt, ad statum Legis in Ecclesia Judaïca, ad statum Gratiæ in Christiana, ad statum Gloriæ in cœlis: Ita Oraculum Is. 9. 1. de populo ambulante in tenebris, & conspiciente magnam lucem tribus gradibus debuit impleri, 1. in liberatione Babylonica. 2. in prædicatione Evangelica Matth. 4. & in resurrectione ultima, quâ illi qui sedebunt in valle umbræ mortis magnam lucem gloriæ Dei sunt visuri. Idem in Oraculo Ezech. 37. de ossibus siccis observari potest, quod jam impletum est quum populus à captivitate tristissima Babylonis velut ex tumulo exiit v. 15. impletur quotidie in resurrectione spirituali, Eph. 5. 14. & implebitur perfectè in resurrectione ultima, Joh. 5. 25.

Isa. 9. 1.

Ezech. 37. 1. 2.

XIV. Loca varia quæ afferuntur à Pontificiis ad probandam sensuum multiplicitatem Hose. 11. 1. cum Matt. 2. 15. Psalm. 2. 7. cum Act. 13. 33. 2. Sam. 7. 14. cum Heb. 1. & 5. ostendunt quidem dari sensum compositum ex typo & antitypo, quique impleatur variis gradibus, primò in typo, secundò in antitypo; sed non evincunt dari multiplicem sensum toto genere diversum.

XV. *Sensus Mysticus* vel est *Sacer*, quem Spiritus S. per Scriptores S. proposuit, & qui propterea in ipsa Scriptura fundatur, quò pertinent loca Johannis c. 3. 13. de serpente æneo, Pauli 1. Corint. 10. 1. 2. 3. 4. de baptismo nubis & maris, & cibo ac potu spirituali Israëlitarum, & Gal. 4. 22. de allegoria duarum uxorum Abrahami. 1. Petri 3. 21. de Arca & Baptismo. Vel est *Ecclesiasticus*, qui à Scriptoribus Ecclesiasticis adhibetur, vel illustrationis, vel delectationis gratiâ, quod *Philo Judæus* primus tentavit in duobus libris Allegoriarum, quem secuti sunt Veteres nonnulli, & *Origenes* inprimis, qui hoc genus intrepretationis præ cæteris secutus est, ubi sæpe non tenuit modum; unde non immeritò propterea ab Hiero. reprehenditur ep. ad Avitum & Amabilem, *Origenes ingenii sui acumina putat esse Ecclesiæ Sacramenta.* Posterior iste sensus, licèt possit facere ad illustrationem, nullam tamen vim habet ad probationem; quia est interpretamentum humanum, non divinum, quod probabiliter suadere, sed non persuadere potest. Sed prior vim habet probandi fidei dogmata, quia authorem habet Spiritum S. atque adeò de ipsius est intentione. Quod ergo vulgò dicitur Theologiam symbolicam non esse argumentativam, valet tantùm in allegoriis & parabolis humanis non divinis.

XVI. Sensus mysticus non invenitur in omni Scripturæ loco; sed tum tantùm legitimè admittitur, ubi Spiritus S. occasionem & fundamentum ejus præbet, & hîc accuratè observandum, ne præter intentionem Spiritus Sancti adhibeatur, neve ultra scopum ejus protendatur.

XVII.

XVII. Ut in omni Scripturæ loco est sensus aliquis literalis sive proprius sive figuratus; Ita cujusque loci literæ sensus tantùm unicus est, sive simplex ut in historiis, sive compositus ut in typis, licèt applicatio possit esse diversa juxta varios usus theoreticos vel practicos. QUÆST. XIX.

XVIII. Ad verum Scripturæ sensum indagandum, opus est *Interpretatione*, non tantùm *verborum*, quæ in Versionibus consistit, sed etiam *rerum*, quæ *Prophetia* à Paulo Rom. 12. 6. & ἐπίλυσις à Petro 2æ 1. 20. vocatur. Ea verò non ex privato cujusque judicio petenda est, quæ revera esset ἰδία ἐπίλυσις quam rejicit Petrus, sed ex ipsa Scriptura instituenda est, quæ optima est & certissima sui interpres, Nehem. 8. 9. Actor. 17. 11. Ad hoc verò post ardentes ad Deum preces, opus est fontium inspectione, linguarum cognitione, verborum propriorum & figuratorum distinctione, scopi & circumstantiarum observatione, locorum collatione, antecedentium & consequentium connexione, præjudiciorum remotione, & interpretationis ad analogiam fidei conformatione, quæ omnia ad tria ista media referri possunt, ἀνάλυσιν, σύγκρισιν, & ἀναλογίαν. *Analysis* triplex est, *Grammatica*, quæ proprias, *Rhetorica*, quæ tropicas dictiones excutit, & *Logica*, quæ scopum & circumstantias observat, & ἀκολουθίαν verborum attendit. Σύγκρισις loca Scripturæ inter se confert Act. 9. 22. obscuriora cum apertioribus, similia & parallela cum similibus, dissimilia cum dissimilibus comparando. *Analogia fidei* Rom. 12. 6. non modò significat modulum fidei, sive mensuram unicuique fideli concessam, sed constantem harmoniam, & convenientiam omnium capitum fidei, in illustrioribus Scripturæ dictis exhibitorum, cui omnes expositiones conformes esse debent, ne quid Articulis fidei, vel Decalogi præceptis dissonum statuatur. *Rom. 12.6.*

XIX. A sensu literali proprio temerè & sine necessitate non est recedendum, nisi is in fidei articulos & charitatis præcepta verè incurrat, & evidenter ex eodem vel aliis locis parallelis figuratus esse sermo deprehendatur. Figuratæ autem locutionis hoc est certissimum κριτήριον, 1. Si verba propriè sumpta vel nullum vel absurdum & impossibilem sensum fundunt, ut quum Christus dicitur porta ovium Joh. 10. & Joh. 15. 1. vera vitis. 2. Si analogiæ fidei repugnat, & in aliquod dogma receptum vel theoreticum vel practicum incurrat. Cùm enim Spiritum S. sibi semper constare certum sit, non potest censeri sensus ille ab eo proficisci, qui aliis veritatibus ab ipso traditis adversatur. Hinc verba Eucharistiæ tropicè esse intelligenda colligimus, quia proprius sensus in varios articulos fidei de veritate corporis Christi, de ejus ascensu in cœlos, & reditu ad judicium impingit. Et verba Hoseæ cap. 1. 1. non propriè sed symbolicè & allegoricè esse exponenda, quia flagitium à Lege vetitum de ducenda meretrice præcipitur: quò pertinet aurea regula *August.* l. 3. de Doct. Christi. c. 16. *Si præceptiva*

QUÆST. XIX. *locutio est, aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficientiam jubens, non est figurata; si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficientiam vetare, figurata est:* ratio est, quia Dei proprium est, ut præcipiat bona, quia bonus est, & ut mala severissimè prohibeat quia sanctus, utcunque ea sæpe fieri permittat.

XX. Quæ Adversarii media præter hanc fidei regulam afferunt, ut Praxim Ecclesiæ, Patrum consensum, Conciliorum Decreta, præterquam quòd omnia in unius Papæ arbitrium refunduntur, incerta sunt, & nullo fundamento subnixa, imò impossibilia & contradictoria, quæ animum innumeris difficultatibus impediunt, potiùs quàm ut expediant, ut in sequentibus sumus demonstraturi.

QUÆSTIO XX.

DE SUPREMO CONTROVERSIARUM JUDICE, ET SCRIPTURÆ INTERPRETE.

An Scriptura, vel Deus in Scriptura loquens, sit Supremus & Infallibilis Controversiarum Judex, & Scripturæ Interpres. An verò Ecclesia, vel Pontifex Romanus? Aff. prius, Neg. poster. contra Pontificios.

I. QUæstio ista primaria est, & unica ferme, propter quam aliæ omnes, quæ de Scriptura moventur Controversiæ, excitatæ sunt: Nec enim alia de causa, vel Authoritas Scripturæ in dubium vocatur à Pontificiis, vel Integritas, & Puritas convellitur, vel Perspicuitas & Perfectio arguitur, quàm ut evincant Scripturam non posse Controversiarum esse Judicem, sed necessariò ad Tribunal Ecclesiæ confugiendum esse.

Status Quæstionis. II. Ad Statum Quæstionis observandum, 1. Non hic quæri de qualicunque judicio; An ullum competat Ecclesiæ vel ejus Rectoribus de Controversiis fidei judicium, quod crimen sibi impactum suâ praxi refutant Orthodoxi; Sed quæritur tantùm de Supremo & Infallibili quo standum cadendumque sit necessariò. An sit penes Scripturam ipsam, quod volumus, An verò penes hominem aliquem, aut Cœtum conflatum ex hominibus; quod volunt Pontificii.

III. Triplex hîc accuratè distinguendus est Judex. Primus *Supremus* & αὐτοκρατορικὸς, qui judicat authoritate legislatoria & absoluta per modum summi Principis qui Legem tulit, & à quo non datur provocatio. Secundus ὑπηρετικὸς seu *Ministerialis*, qui Legum interpretationem facit per modum

dum ministri publici. Tertius ἰδιωτικὸς seu *Privatus*, qui tum de legibus, tum de interpretatione judicat per modum privatæ discretionis. Primus dat *Judicium Decisionis* ultimæ & absolutæ. Secundus *Judicium Determinationis publicæ*, sed subalternum, & legibus adstrictum. Tertius *Judicium Privatæ Discretionis*, sine ulla authoritate publica. Hic non disputamus de Judice ministeriali, & privato, sed de supremo & infallibili. QUÆST. XX.

IV. Non quæritur, An Scriptura sit Regula & Norma Controversiarum; Hoc enim non diffitentur Pontificii, saltem hoc volunt videri certò statuere, licèt quod unâ manu dant, alterâ auferant, ejus obscuritatem & imperfectionem arguentes. Sed, An sit Regula totalis & plena, non partialis & imperfecta, Illi enim Regulam tantùm partialem esse volunt, & quidem quatenus juxta mentem Ecclesiæ Catholicæ, id est, Romanæ explicatur.

V. Pontificiorum sententia eò redit. 1. Distinguunt inter Normam & Judicem, qui ex Scriptura debet ferre judicium. Scripturam quidem agnoscunt esse normam, sed partialem & inadæquatam, cui Traditio ἄγραφος sit addenda; & quæ non sufficiat ad Controversias definiendas, nisi accedat Judicis alicujus visibilis & infallibilis sententia, quæ clarè pronunciet, utrius partis causa sit potior; quia aliàs nullus contentionum esset finis. Talem autem Judicem non alibi quærendum esse quàm in Ecclesia, ubi quatuor erigunt Tribunalia à quibus non fit appellatio, 1. Ecclesiæ, 2. Conciliorum, 3. Patrum, 4. Papæ, sed rite calculis subductis solus restat Papa, cui supremum istud & infallibile Judicium deferre solent.

VI. Hanc esse ipsorum sententiam probant ista Andradii, qui Concilio Tridentino interfuit li. 2. Defen. Fidei Triden. *Hanc tantam*, inquit, *interpretandi Scripturas authoritatem, non singulis passim Episcopis, sed Romano solùm Pontifici qui Ecclesiæ est Caput, aut omnibus Præsulibus ejus imperio in unum collectis tribuimus.* Et Bell. li. 3. de Verbo Dei c. 19. *Iste Judex non potest esse Scriptura, sed Princeps Ecclesiasticus, vel solus, vel cum consilio & consensu Coepiscoporum.* Et Greg. de Valen. de Analy. li. 7. *Pontifex ipse Romanus est in quo authoritas illa residet, quæ in Ecclesia extat ad judicandum de omnibus omnino Controversiis fidei.* Non ea tamen omnium est sententia, licèt enim hanc Judicis potestatem Pontifici adscribant illi qui Papam pertendunt esse supra Concilium, aliter tamen sentiunt qui Concilium supra Papam esse volunt; alii denique ut utramque componant sententiam, Papam in Concilio, sive Concilium à Papa approbatum censent esse Judicem istum infallibilem.

VII. Nos verò licèt non diffiteamur in Ecclesia dari Judicem ministerialem, & subalternum, qui Controversias fidei ex Dei Verbo dirimere publicè possit; Licèt quoad internam πληροφορίαν Spiritum S. nos de vera Scripturæ interpretatione persuadere per modum principii agnoscamus.

Negamus tamen quoad externam objecti demonstrationem præter Scripturam ullum Judicem supremum & infallibilem quærendum esse; multò minùs admittendum esse Papam qui tali fungatur officio; solam enim Scripturam seu Deum in ea loquentem ad id sufficere arbitramur.

Sola Scriptura est Supremus Controversiarum Judex.
1. Ex locis Is. 8. 20. Luc. 16. 29. Matth. 19. 28.

VIII. Rationes sunt, 1. Quia Deus in V. & N. Test. ad istum Judicem nos absolutè remittit, & sine ulla conditione, Deut. 17. 10. *Facies juxta Legem quam docuerint te.* Is. 8. 20. *Ad Legem & Testimonium* &c. Luc. 16. 29. *Habent Mosem & Prophetas, illos audiant*, non dicit Christus habent Sacerdotes & Scribas, qui errare non possunt, sed habent Mosem & Prophetas, scilicet quoad scripta ipsorum, ut innuat eos abundè sufficere ad plenam instructionem, & eorum authoritati acquiescendum esse: Nec alia mens Christi Matth. 19. 28. ubi Apostolis post suum discessum promittit fore *ut sedeant super duodecim thronis judicantes duodecim tribus Israëlis*; quod non aliò potest referri, quàm ad judiciariam potestatem, quam per Verbum obtinent in Ecclesia. Sic Matt. 22:29. *Erratis*, inquit Christus Sadducæis, *nescientes Scripturas.* Et alibi amandat Judæos ad scrutandas Scripturas, Jo. 5. 39.

2. Ex praxi Christi & Apostolorum. Matth. 4. & 22. Jo. 5. & 10. Act. 17. 18. 26. 2. Pet. 1. 19. Act. 17. 11.

IX. 2. Praxis Christi & Apostolorum hoc confirmat, qui in Controversiis fidei ad Scripturas provocant, Matth. 4. & 22. Joh. 5. & 10. Act. 17. 18. 26. nihilque dicere se profitentur extra Mosem & Prophetas Luc. 24. 44. Act. 26. 22. Petrus præfert visioni cœlesti Verbum, ut λόγον βεβαιότερον cui benefaciant attendentes 2. Pet. 1. 19. nulla habita proprii privilegii aut Papalis infallibilitatis ratione. Laudantur Berœenses Act. 17. 11. doctrinam expendentes ad Scripturæ normam, non consulentes aliud infallibilitatis Oraculum. Pharisæi verò & Sadducæi damnantur, quia ab illa recesserunt, Matth. 15. 3. & 22. 29.

3. Ex naturâ Judicis infallibilis.

X. 3. Supremus & Infallibilis Judex is demum est, qui in judicando nunquam errat, nec errare potest, qui nullo partium studio ducitur, & à quo non datur provocatio. At hæc omnia nec Ecclesiæ, nec Conciliis aut Pontifici competere possunt, nam & errare possunt, & sæpe gravissimè errarunt, & sunt pars rea, accusati quippe tanquam falsarii & depravatores Scripturæ, & ab iis ad Scripturam semper datur provocatio 1. Joh. 4. 1. Isa. 8. 20. Joh. 5. 39. Act. 17. 11. Sed Deus in Scriptura loquens solus hæc tanquam propria sibi vendicat, quia nec in judicando errare potest, utpote ipsa Veritas, nec partium studio ducitur, quia ἀπροσωπολήπτης; nec ab ipso datur provocatio, quia nullum agnoscit superiorem.

4. Quia omnis homo est errori obnoxius, & solus Deus infallibilis.

XI. 4. Homo non potest esse infallibilis Scripturæ Interpres, & Controversiarum Judex, quia errori est obnoxius, nec in eum fides nostra resolvitur; sed in Deum solum à quo pendet sensus & sententia Scripturæ; & qui optimus est verborum suorum interpres, qui sensum Legis optimè explicare potest, ut unicus Doctor Matth. 23. 8. 10. Legislator noster, qui potest ser-

ſervare & perdere, Jaco. 4. 12. Nec ſi Rectores Eccleſiæ Spiritu S. aguntur, continuò deſinunt eſſe homines ac proinde fallibiles; quia inſpiratio eorum eſt tantùm ordinaria & communis, non extraordinaria & ſpecialis, quæ infallibilitatis donum conferat, qualis fuit in Prophetis & Apoſtolis.

Quæst. XX.

5. Quia Scriptura nullum præter Deum agnoſcit.

XII. 5. Si talis daretur Judex qualem pertendunt Pontificii, 1. Mirum eſſet Dominum hujus tam neceſſarii Interpretis nuſpiam meminiſſe. 2. Paulum in Epiſtolis, & præſertim ad Romanos de tanto privilegio vel uno verbulo illos non admonuiſſe. 3. Nec Petrum in Catholicis ſuis Epiſtolis hoc ſibi ad Succeſſores propagandum arrogaſſe, multò minùs exercuiſſe. 4. Nec ipſos Pontifices ex illa authoritate infallibili Controverſias varias graviſſimas, quas E. R. in ſinu ſuo fovet, inter Thomiſtas & Scotiſtas, Dominicanos & Jeſuïtas, Jeſuïtas & Janſeniſtas *&c.* potuiſſe vel voluiſſe componere: Cur enim pro ſua infallibilitate non tollunt lites, & nodos perplexos explicant? Si non poſſunt, quomodo ſunt infallibiles? Si poſſunt, cur non liberant Eccleſiam ab iſtiuſmodi ſcandalis?

6. Quia Eccleſia non poteſt eſſe Judex in propria cauſa.

XIII. 6. Non poteſt Eccleſia ſtatui Judex Controverſiarum, quia eſſet Judex in propria cauſa & regula ſui ipſius, præcipua enim Controverſia eſt circa Eccleſiæ poteſtatem & infallibilitatem; An verò in quæſtione quâ quæritur, An Eccleſia ſit Judex, vel An E. R. errare non poſſit; eadem Eccleſia ſedebit Judex, & credendum illi erit quia ſe talem prædicat? An verò ferendum eſt nolle Scripturam Sanctam eſſe Judicem, quam omnes agnoſcunt eſſe Dei Verbum infallibile; Et velle ut Eccleſia vel Papa ſedeat Judex in ſua ipſius cauſa, & Judex ſit infallibilis ſuæ infallibilitatis, de qua maximè ambigitur, & quem conſtat non modò errare poſſe, ſed & ſæpe erraſſe? Papas enim non paucos hæreticos fuiſſe, vel impios & magicis artibus deditos, coguntur fateri ipſi Pontificii. Adrian. VI. in 4. Sent.

7. Ex Patribus.

XIV. 7. Veteres nobis adſtipulantur, Conſtantinus ad Patres Nicænos apud Theodo. lib. 1. c. 7. poſtquam quæ nos oportet ſentire de Deo clarè in Evangeliis, Apoſtolicis & Propheticis libris doceri prædixiſſet, addit τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν. Optatus de Schiſmate Donatiſtarum lib. 5. *Vos dicitis, licet, nos dicimus non licet: inter licet veſtrum, & non licet noſtrum nutant & remigant animæ populorum. Nemo vobis credat, nemo nobis, de cœlo quærendus eſt Judex: in terris de hac re nullum poterit judicium reperiri: Sed ut quid pulſamus ad Cœlum, cùm habeamus hic in Evangelio Teſtamentum?* Aug. in Pſal. 1. expo. 11. *Fratres ſumus, quare litigamus? non inteſtatus mortuus eſt Pater, fecit Teſtamentum* &c. *aperi, legamus, quare contendimus?* & lib. 2. de nupti. c. 33. *Iſta Controverſia Judicem quærit, judicet Chriſtus, judicet cum illo Apoſtolus* Lactan. li. 3. Inſti. c. 1. *Loqui Deum, ait, in divinis Literis, quaſi rerum omnium maximum Judicem, cujus*

QUÆST. XX. *non est argumentari, sed pronunciare.* Grego. Nyssc. lib. 1. cont. Eunomi. κριτήριον ἀσφαλὲς ἐπὶ παντὸς δόγματος ἡ θεόπνευστος γραφή; sic Cypria. epist. ad Cæcilium, Chrysost. hom. 23. in Acta, Aug. de Bapt. lib. 2. cap. 6.

XV. 8. Quia ut Principis est legem suam interpretari, sic & Dei est esse Scripturæ suæ, quæ Lex fidei & morum est, interpretem. Et privilegium quod aliis authoribus convenit, ut quisque sit Interpres verborum suorum, non debet Deo in Scriptura loquenti adimi.

Fontes Solutionum. XVI. Quum dicimus Scripturam Judicem Controversiarum non aliter intelligimus, quàm quatenus est fons juris divini, & norma fidei absolutissima, quâ possunt & debent omnes de fide Controversiæ certò & perspicuè definiri; ut in Republica fundamenta Decisionum & Judiciorum petuntur à Lege. Ita *Judex* dicitur *late* & per metonymiam adjuncti *Judex Normalis*, non *Personalis*. Unde non confundi debet cum Judice subalterno, qui Controversias juxta normam Legis dirimit, & jus Legis ad τὰ καθ' ἕκαστα applicat, quò respiciunt ista Philosoph. Poli. 4. c. 4. δεῖ τὸν νόμον ἄρχειν πάντων, τῶν δὲ καθ' ἕκαστα τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν πολιτείαν κρίνειν.

XVII. Non semper necesse est inter Judicem & Legem distingui, Philosophus enim fatetur lib. 3. Poli. c. 6. in Jure universali præscribendo Legem habere rationem Judicis: At in applicatione particulari ἐν τοῖς κατ' ἕκαστα Legis interpres officio Judicis fungitur, sed ministerialis & subalterni; quo sensu non negamus Ecclesiam esse Judicem, sed qui semper alligetur ad Scripturam. Ut in Republica sententia Magistratus eo tantùm est valida, quatenus Lege nititur, & illi est consentanea; aliàs si repugnat irrita est, & ab ea datur provocatio: Ita in Ecclesia Pastorum judicium eatenus tantùm admitti potest, quatenus Scripturæ conforme deprehenditur.

XVIII. Licèt Scriptura non audiat utrinque litigantium rationes; nec semper ita sententiam dicat, ut nominatim hunc absolvat, alterum damnet: non sequitur non esse Judicem summum & normam perfectam; quia hæc non sunt propriè supremi Judicis, sed ministerialis qui juxta Legem sententiam ferre tenetur, & eget examine testium, rationum, & inspectione legum, quia agitur de facto non de jure. At supremus Judex is est qui extra omnem litem sancit quoad jus universale quid faciendum sit & fugiendum, cujus sententiæ tenentur adstricti Judices subalterni; nec unquam factum ut in Legibus expressa legatur condemnatio Titii aut Mævii. Hic autem ita se res habet, quia agitur in causa fidei de jure, non verò de facto, quum quæritur quid credendum sit, aut non credendum, quod Judex & Lex potest definire partibus non auditis.

XIX. Non opus est ut supremus Judex in Scriptura loquens, quotidie ob novas hæreses orientes novum verbum nobis afferat; siquidem ille, qui

id

id futurum noverat, veritatem ſuam ita in Verbo pronunciavit, ut poſſint ex ea fideles miniſtri veritatem Catholicam agnoſcere, & errores omnes ex ea refellere. Hinc Patres ex Scriptura hæreſes Pelagii, Arrii, Macedonii & aliorum ſolidiſſime refutarunt, licèt nihil de illis expreſſè tradat. QUÆST. XX.

XX. Non neceſſe eſt dari Judicem infallibilem viſibilem, præter Scripturam ad componendas omnes Controverſias. 1. Quia finis Controverſiarum non ſperandus eſt in hac vita, *neceſſe enim eſt hæreſes eſſe, ut probati manifeſtentur* 1. Cor. 11. 19. Apoſtolorum tempore jam variæ irrepſerunt corruptelæ, quæ planè ſublatæ non fuerunt. 2. Aliud eſt *convincere de facto* Adverſarium, & illi os obſtruere, ne quicquam reponat; Aliud *convincere de jure*, ut habeat unde ſufficienter convinci poſſit, niſi contumax ſit: Licèt Scriptura prius non faciat ſemper propter hominum pervicaciam, facit tamen ſemper poſterius, quod ſufficit. 3. Ut in Rep. bene ordinata ſufficit eſſe bonas Leges ex quibus τὰ καθ᾽ ἕκαστα judicari poſſint à judicibus ſubalternis. Ita in Eccleſia ſufficit dari Verbum ſcriptum infallibile, unde ſinguli Paſtores normam judicii petant in ſingulis Controverſiis. 4. Judex viſibilis apud Pontificios non impedit quominus infinitæ emerſerint controverſiæ, quas nondum compoſuit pro infallibili ſua authoritate.

XXI. Scriptura varios & ambiguos ſenſus habet, non ex natura rei affirmatæ, aut intentione affirmantis, ſed ex inſcitia aut pertinacia detorquentis. Ambiguitas ergo hæc & obſcuritas ſi quæ ſit, non tollit ejus authoritatem ſed oſtendit neceſſitatem Spiritus illuminantis, & miniſterii Scripturas exponentis.

XXII. Licèt agatur de vera alicujus loci Scripturæ interpretatione, non neceſſe eſt ideo dari aliquem Judicem viſibilem infallibilem extra Scripturam; quia Scriptura ſeipſam interpretatur, & quamvis homo talem interpretationem proferat, non cenſendus tamen eſt ejus author; quia nihil de ſuo comminiſcitur, nihil Scripturæ affingit, ſed tantùm ex Scriptura elicit & educit quod in ea latebat, ut qui concluſionem aliquam ex præmiſſis legitimè deducit, non illam pro arbitrio confingit, ſed ex præmiſſis conceſſis & in illis latentem elicit.

XXIII. Quum diſputatur de Judice Controverſiarum, propriè non agitur de *Principiis*, id eſt, de quæſtionibus quæ verſantur circa Scripturam, quæ ut principium ſupponitur hic non probatur; ſed de *Principiatis*, id eſt, de doctrinis in Scriptura contentis, quas poſitâ Scripturæ authoritate ex ipſa Scriptura ſufficienter dirimi poſſe credimus: Licèt non diffiteamur Scripturam etiam ſeipſam probare, ut antea demonſtratum, non modò authoritativè & per modum teſtimonii, ſed & ratiocinativè & per modum argumenti.

XXIV. *Scriptura* non magis poteſt dici *muta* & elinguis ad judicandum, quàm Eccleſia in Conciliis, & Patres in ſcriptis ſuis, quos tamen

&

QUÆST. XX. & loqui & judicare Adversarii pertendunt. Si Pater loquitur in Testamento, & Rex in Edictis & Diplomatis, quidni dicamus Patrem Cœlestem in utroque Testamento, & Regem Regum in divinis Oraculis nos clarissimâ voce alloqui? Nec de eo ambigi potest, cùm toties Scriptura, vel Spiritus S. in ea dicatur homines alloqui, accusare, & judicare. Lex dicitur loqui iis qui sunt sub Lege, Rom. 3. 19. *Habent Mosem & Prophetas*, inquit Abrahamus Epuloni Luc. 16. 29. non vivos quidem & videntes, sed nec mutos & elingues, imò loquentes & auscultandos. Sic Isaïas dicitur *clamare* Rom. 9. 27. Moses accusat Judæos Joh. 5. 45. Lex judicat Joh. 7. 51. & c. 12. 48. *quicunque non recipit verba mea ἔχει τὸν κρίνοντα; Sermo quem loquutus sum, ille judicabit eum ultimo die.* Eodem sensu, *Sermo Dei vocatur κριτικὸς, Judex cogitationum*, Heb. 4. 12.

XXV. Judex terrenus in foro externo debet coactivâ potestate esse instructus. Sed non eadem est ratio Judicis spiritualis in foro conscientiæ, quia Regnum Dei non corporali coactione, sed spirituali demonstratione veritatis promovetur 1. Cor. 2. 4. Deinde licèt corporea coactio locum hic non habeat, spiritualis tamen & interna non desideratur, tum respectu piorum, quos Deus loquens in Scripturis, vi flexanimâ & blandâ trahit & cogit in obsequium, Joh. 6. 44. 2. Cor. 10. 4. tum respectu impiorum & incredulorum, quorum conscientias torquet & vexat.

Deut. 17. 11. 12. XXVI. Exemplum Mosis & Aaronis, non potest trahi ad statuendum Judicem supremum & infallibilem extra Scripturam. Quia uterque fuit Judex ministerialis, non αὐτοκρατορικός; ille extraordinarius, hic ordinarius, qui controversias non decidebant authoritate sua; sed ex Dei Lege & præscripto: Moses ut internuncius referendo ad Deum Exod. 18. 19. Aaron verò ex Lege, & secundùm eam respondendo, Deut. 17. 11. *juxta Legem quam docuerint te facito.* Aliàs si contra Legem pronunciabant non erant audiendi. 2. non agitur hìc propriè de Controversiis fidei, sed de ritualibus, de judicando inter sanguinem & sanguinem, lepram & lepram. 3. non agitur tantùm de Summo Sacerdote, sed de toto Sacerdotio Levitico, cujus sententiâ standum fuit, quum ex Legis præscripto pronunciabatur; Aliàs si absolutè standum fuit, Jeremias c. 26. 12. 13. Christus Joh. 9. Apostoli Act. 3. & 13. crimen capitale commisissent, qui ab ea recesserunt. 4. à Summo Sacerdote ad Pontificem non valet consequentia, quia in N. T. nullus est Summus Sacerdos præter Christum, cujus Aaron typus fuit.

Eccles. 12. 13. XXVII. *Pastor unus* de quo Eccles. 12. 13. non significat Sacerdotem typicum V. T. sed verum Sacerdotem N. Christum Jesum, qui est bonus ille Pastor populi sui, Ezech. 34. 23. Joh. 10. 11. à quo omnia sapientum verba profecta sunt, quia ejus Spiritu acti loquuti sunt Dei homines 2. Pet. 1. 21. ut ipsi Pontificii exponunt, Tirinus, Menochius, à Lapide.

XXVIII. Hagg. 2. 11. Mal. 2. 7. non unus aliquis Sacerdos, sed indefinitè Sacerdotes interrogari jubentur & interrogati respondere de Lege. Nec notatur eorum infallibilitas, sed officium, quod tamen non semper fecisse ibidem docetur, quum statim additur ℣. 8. *Vos autem recessistis de via* &c. QUÆST. XX. *Hagg.* 2. 11. & *Mal.* 2. 7.

XXIX. *Cathedra Mosis* de qua Matth. 23. 2. non est successio in locum & officium Mosis, vel externum Judicis supremi forum, cui affixum hæreat summum illud jus de quo agitur; nam nec Mosis Cathedra ulla supererat, nec tale privilegium illi tributum; sed est veræ doctrinæ à Mose traditæ promulgatio, ut habet Glossa ordinaria in Deut. 17. *Ubicunque est doctrina Mosis, ibi est cathedra Mosis*, & ubicunque sonat doctrina Petri, ibi est cathedra Petri. Ita qui Doctores fuerunt Legis à Mose traditæ, illi in cathedra Mosis docuisse censentur, ut habet *Hilarius*; Ergo erant audiendi Pharisæi docentes in Mosis Cathedra, quatenus Mosis doctrinam sine proprio fermento admixto populo sincerè proponebant. *Mat.* 23. 2.

XXX. Licèt Matth. 18. 17. Christus nos amandat ad vocem Ecclesiæ, quam si quis non audierit habendus sit pro Ethnico & Publicano, non eam tamen statuit Judicem infallibilem in rebus fidei. 1. Quia non agitur de Controversiis fidei, sed de offensis privatis, & correptione fraterna: quæ si non succedat privatim, deferenda est ad publicam Ecclesiæ censuram, quam non denunciat unus Prælatus infallibilis omnibus Ecclesiis, sed singuli Pastores propriis suis gregibus. 2. Alluditur hîc ad morem Judaïcæ disciplinæ, quæ contumaces excommunicabat; quod non magis pertinet ad Romanam quàm ad quascunque particulares Ecclesias intra proprios limites. 3. Si à simili ducitur argumentum, Ecclesia audiri jubetur, quandiu Christum audit, & verba Christi loquitur: aliàs si abit à Christo & contraria loquitur ei anathema dicendum, Gal. 1. 8. *Matth.* 18. 17.

XXXI. Concilia à Papis absentibus aliquando postularunt, non confirmationem authoritativam, sed fraternum assensum: aliàs jus Papas deponendi, & ipsorum actus examinandi, & abrogandi, quod fecerunt, sibi vendicare non potuissent. Patres & particulares Ecclesiæ potuerunt in difficilioribus negotiis Ecclesiasticis illos consulere, non ut *Judices* infallibiles, quorum decretis tenerentur conscientias suas submittere; Sed ut *arbitros* honorarios & prudentes, qui, priusquam superbiæ, superstitionis & tyrannidis veneno afflati essent, magno erant apud Ecclesias, maximè propter urbis πρωτεῖα, in pretio.

XXXII. Licèt in foro externo Ecclesiæ quilibet privatus teneatur se subjicere Synodicis decisionibus, nisi velit excommunicari, & tale judicium vigere debeat ad ordinis, pacis, & orthodoxiæ conservationem, ut Novatorum molimina coërceantur: Non sequitur judicium esse supremum & infallibile, quia ab eo datur semper provocatio, quoad

 forum

QUÆST. XX. forum internum conſcientiæ, nec ulteriùs obligat quemquam in illo foro, quàm quatenus perſuaſus fuerit de illius conſenſu cum Scripturis.

XXXIII. Quamvis ſingulis fidelibus judicium privatæ diſcretionis competere ſtatuamus, quia *homo ſpiritualis omnia judicat* 1. Cor. 2. 15. & *omnia probare* jubet Apoſtolus, 1. Theſſ. 5. 21. non propterea Scripturæ *ἰδία ἐπίλυσις* à nobis aſſeritur contra Petrum 2. Pet. 1. 21. quia ἐπίλυσις non tam hic Scripturæ interpretationem notat, quàm Oraculorum Propheticorum originem, ut dicantur ſcripta, non ex proprio impulſu & inſtinctu cujuſque privato, quod dicitur de iis qui currunt non mittente Deo Jer. 23. 21. ſed ex dictamine Spiritus Sancti quo acti fuerunt: ut hic ἐπίλυσις non pertineat ad officium Interpretis, auditoris vel lectoris Scripturæ; ſed ad vim ſive impetum prophetandi, ſive ad illum motum, quo Propheta impulſus eſt ut loqueretur aut ſcriberet: Cui favet collatio ℣. præced. & ſeq. In quibus non quæritur, Quiſnam jus habeat interpretandi Prophetias, ſed cujus impulſu & motu Prophetæ ſcripſerint; Et quo loco Prophetias habere debeamus; Quæ reverentia iis debeatur; Et cur fides iis habenda ſit, tanquam indubiis Dei Oraculis; nimirum quia non fluxerint ex proprio hominum motu & voluntate, quaſi eſſent humanum inventum, vel humano arbitrio excogitatum; Sed ex impulſu & afflatu Spiritus S. quo acti ſancti Dei homines loquuti ſunt. Hoc ſenſu ἐπίλυσις ſignificabit miſſionem Virorum Dei ad prophetandum, quâ Deus illis veluti carceres ad currendum aperit, alluſivè ad Curſores in ſtadio, qui ſolutis repagulis à carceribus erumpebant ad curſum quem inde inchoabant. Quòd ſi vox hîc de Interpretatione exponitur, ut fit à variis ex vi verbi ἐπιλύειν, quod exponere & explicare ſignificat, Marc. 4. 34. & Act. 19. 39. negabitur prophetia eſſe *ἰδίας ἐπιλύσεως*, quæ talis ſit quoad *principium* & originem, id eſt, quæ ſit ex proprio cerebro, non verò quoad *ſubjectum* ut hîc *propria interpretatio* non opponatur communi ſive publicæ; ſed adventitio Spiritus S. dono.

2. Pet. 1. 21.

XXXIV. Ex Judicio iſto privatæ diſcretionis, quod unicuique fideli tribuitur, perperam quidam colligunt Rationem humanam eſſe Controverſiarum Judicem, & Scripturæ Interpretem, quod vellent Sociniani, & antea à nobis refutatum eſt, quum de *Rationis uſu in Theologia* diſputavimus Lo. 1. Q. 8. quia fidelis hîc non rationis lumine tantùm, ſed Spiritus dictamine præcipuè movetur. Et quamvis Interpreti liceat Scripturæ ſenſum conceptum ad rationem naturalem examinare; non licet tamen rationis dictamen Scripturæ Sacræ opponere, vel fidem ei negare ob præconceptam rationis forte repugnantis opinionem; Certius eſt rationem humanam, quæ fallax eſt & lubrica, deviare à rei veritate, quàm Scripturam S. quæ Verbum eſt Veritatis, & ipſa Veritas, ut hîc ratio ſub fide captivanda ſit 2. Cor. 10. 5. non ſupra eam efferenda.

XXXV.

XXXV. Judicii humani incertitudo non poteſt facere, ut Deus in Scripturis loquens non ſit idoneus in cauſa noſtra Judex, dum ſciri nequit, nec quis habeat Spiritum S., nec an reipſa habeatur. Quia non opus eſt in hoc negotio ſcire immediatè & à priori quis Spiritum habeat, ſed tantùm quis juxta Scripturam loquatur, quod ubi ex Scripturæ collatione innotuit, facilè judicari poteſt à poſteriori, quis Spiritus verba proponat & ab ipſo loquatur. Ita Berœenſes non inquirebant à priori, an Paulus qui illis concionabatur à Spiritu S. ageretur, quia hoc ſoli Deo καρδιογνώστῃ patebat, ſed an Paulus juxta Scripturas loqueretur; unde ex conformitate cum Scriptura colligebant eum non à ſeipſo, ſed à Spiritu S. loqui. Concludimus aureis Baſilii ep. 80. ad Euſta. Medicum verbis; οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφὴ, καὶ παρ' οἷς ἂν εὑρεθῇ τὰ δόγματα σύνῳδα τοῖς θείοις λόγοις, ἐπὶ τούτοις ἥξει πάντως ἡ θεία τῆς ἀληθείας ψῆφος. *Judicet ergo nobis divinitus inſpirata Scriptura, & apud quos comperta fuerint dogmata Scripturæ conſentanea, eorum prorſus eſto veritatis calculus.* Quæst. XX.

QUÆSTIO XXI.

DE AUTHORITATE PATRUM.

An Patrum Scripta ſint regula Veritatis in dogmatis Fidei, & Scripturæ interpretatione? Neg. contra Pontificios.

I. Licèt ex præcedenti quæſtione jam ſatis colligatur, Patres non poſſe ſedere Judices in Controverſiis fidei: quia tamen Pontificii ſubinde eò recurrunt, nobiſque Patrum conſenſum pro regula veritatis obtrudere ſolent; de hoc argumento, quod maximi eſt momenti ad Controverſias hodiernas, peculiari quæſtione agendum eſt.

II. *Patrum* nomine non intelligimus cum Aug. in Pſ. 45. Apoſtolos tanquam primos Eccleſiæ Chriſtianæ fundatores & Patriarchas, ſed prout uſus hodie obtinuit ex antiqua conſuetudine, veteris Eccleſiæ Doctores, qui ab exceſſu Apoſtolorum tum vivâ voce tum ſcripto ſalutis doctrinam docuerunt & illuſtrarunt; tum propter *ætatem*, quia multis annis tempora noſtra præceſſerunt, tum propter *doctrinam*, quia eam diſcipulis inculcando liberos Deo in Eccleſia genuerunt. *Quinam Patres dicantur.*

III. Quamvis verò ſint qui eorum ætatem extendant uſque ad ſeculum decimum: Non putamus tamen ulteriùs, quàm ad ſextum protendendam eſſe; quia certum eſt puritatem doctrinæ & cultus, augeſcentibus Dei juſto judicio erroribus & ſuperſtitionibus, poſt annum ſexcenteſimum quo Antichriſtus caput extulit, magnam labem paſſam eſſe. Primo ſeculo poſt Apoſtolorum obitum, præcipui fuerunt Ignatius & Polycarpus, quorum fragmen-

gmenta extant. Secundo, Justinus Martyr, & Iræneus. Tertio, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Cyprianus, Arnobius, Lactantius. Quarto, Athanasius, Eusebius Cæsariensis, Hilarius Pictaviensis, Basilius, Gregor. Nazianzenus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius Nyssenus, Epiphanius, Joh. Chrysostomus. Quinto, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Hilarius Arelatensis, Prosper Aquitanicus, Leo I. Sexto, Fulgentius Afer, Gelasius, Gregor. M. & alii.

IV. Circa authoritatem Patrum, tres sunt Pontificiorum sententiæ. Prima eorum qui eos æquant Scripturæ; quò pertinent ista Glossatoris Decreta, Dist. 9. asserentis, *Scripta Patrum esse authentica, tam singulorum quàm omnium.* Secunda illi opposita eorum qui scripta eorum ut merè humana agnoscunt, quæque adeò regula fidei esse nequeunt; quæ fuit mens Cajetani præfa. in quinque libros Mosis, & saniorum ex Pontificiis. Tertia eorum qui medium tenentes, singulorum Patrum authoritatem humanam & fallibilem concedunt, sed communem & universalem Patrum Consensum in controversiis infallibilem & divinum censent; quæ fuit Concilii Tridentini sententia Sess. 4. Can. 1. dum statuit *Traditiones Patrum, tum ad fidem tum ad mores pertinentes, cum V. & N. T. pari pietatis affectu suscipiendas esse.* Et ibidem *prohibet ne quisquam audeat Scripturam interpretari contra ejus sensum, quem tenuit aut tenet sancta mater Ecclesia, &c. aut etiam contra unanimem consensum Patrum*; cui adstipulantur plerique ex Pontificiis Stapletonus, Bellarminus, Canus, Valentia, & alii.

Status Quæstionis.

V. Orthodoxi verò, licèt Patres magno in pretio habeant, & utilissimos esse censeant ad notitiam historiæ veteris Ecclesiæ, & ut constet consensus noster cum ea in capitibus fidei: Negant tamen authoritatem eorum sive singulorum sive universorum, dici posse authenticam in rebus fidei & interpretatione Scripturæ, ut eorum Judicio standum & cadendum sit: Sed authoritatem esse tantùm Ecclesiasticam & humanam subordinatam Scripturæ, quæ nullius sit ponderis nisi quatenus cum ea consentit.

VI. Non quæritur; An Patres sint *Testes*, qui de consensu Ecclesiæ veteris, vel de sententia Ecclesiæ illorum seculorum quibus vixerunt testimonium perhibeant: Sed An sint *Judices* qui authoritate infallibili Controversias fidei dirimere possint; Pontificii posterius volunt; Nos prius statuimus; & si quando ex Patribus disputamus contra Adversarios, iis utimur tantùm tanquam Testibus, qui veritatem à nobis creditam calculo suo comprobent, & fidem Ecclesiæ sui temporis declarent; non tanquam Judicibus, quorum sententiæ absolutè & sine examine acquiescendum sit, & quæ sint mensura veritatis in dogmatis fidei vel Scripturæ interpretatione.

Patres non possunt esse Judices, 1. quia fuerunt fallibiles.

VII. Rationes sunt; 1. Quia Patres sive singuli seorsun sive omnes conjunctim spectentur, non fuerunt Prophetæ, nec Apostoli, qui immediatâ vo-

vocatione & donis extraordinariis instructi, infallibilitatis privilegium habuerint; Sed homines fallibiles & errori obnoxii, quorum cognitio imperfecta fuit, & qui partium studio duci & affectibus transversum abripi potuerunt. Nec vocatio mediata quâ instructi fuerunt eos extra erroris periculum constituit: Nec modò errare potuerunt; Sed constat eos sæpe sive singulos, sive conjunctim plures in variis capitibus errasse, qnod facilè probari posset, nisi haberemus hic Pontificios nobis assentientes; ut Bellarminum, qui fatetur Patres etiam eruditissimos in multis non leviter errasse, de V.D. li. 3. c. 3. & 10. sibi contradicere li. 2. de Christo c. 2. & neminem esse qui aliquando non cæcutiat, ibid. c. 2. quod confirmat Sixtus Senensis præfa. in lib. 5. Biblio. Salmero p. 3. li. 1. Disp. in Epist. Pauli disp. 6. Quæst: XXI.

VIII. 2. Quia Scripta Patrum diversimodè sunt corrupta & adulterata; partim per varia Pseudepigrapha, quæ Patrum nomine circumferuntur, quæ tamen ex doctiorum judicio constat esse fœtus adulterinos qui Patribus temerè afficti sunt & suppositi; vel per Sycophantarum illusiones, vel per hæreticorum fraudes & imposturas, vel per Typographorum aut Bibliopolarum αἰσχροκέρδειαν: Partim per corruptionem & falsationem quæ illata est genuinis Patrum scriptis, quæ variè adulterata esse constat, sive per Exscriptorum injuriam, sive per Monachorum audaciam, & Jesuitarum imprimis nequitiam in iis corrigendis, expurgandis & castrandis, de quo Viri Docti jamdiu conquesti sunt, & Nostri innumeris exemplis comprobarunt; ut videre est apud *Rivetum* in Critico sacro, & *Dallaum* de Usu Patrum; & alios qui hoc argumentum tractarunt. *2. Quia Scripta eorum sunt corrupta.*

IX. 3. Ipse Patres agnoscunt scripta sua non debere esse authentica, ut nudis suis assertionibus absolute standum sit in iis quæ de Religione proponunt; Aug. in ep. 19. ad Hiero. *Ego*, inquit, *fateor charitati tuæ; solis eis Scripturarum libris qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum authorum scribendo aliquid errasse firmissimè credam* &c. *alios autem ita lego, ut quantalibet doctrinæ sanctitate præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita censuerunt; sed quia mihi, vel per illos authores Canonicos vel probili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliquid aliter existimo; prorsus inquam non te arbitror sic legi libros tuos velle, tanquam Prophetarum vel Apostolorum, de quorum Scriptis quòd omni errore careant dubitare nefarium est.* Et Epist. 3. ad Fortunat. *Neque quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas Canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortè inveniremus quod aliter senserint quàm veritas habet. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.* Et contra Crescont. lib. 2. c. 31. *Nos nullam Cypriano facimus injuriam,* *3. Quia Patres hoc nolunt.*

QUÆST. XXI.

cùm ejus quaslibet literas à Canonica Divinarum Scripturarum authoritate distinguimus: Nec enim sine causa tam salubri vigilantia Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omnino judicare non audeamus, & secundùm quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium liberè judicemus. Et c. 32. *Ego hujus Epistolæ authoritate non teneor, quia literas Cypriani non ut Canonicas habeo, sed eas ex Canonicis considero, & quod in eis divinarum Scripturarum authoritati congruit, cum laude ejus accipio, quod autem non congruit, cum pace ejus respuo.* Fusiùs etiam & fortiùs idipsum confirmat lib. 11. contra Faustum Manichæum c. 5. *Ibi* nimi. in Scripturis Canonicis, *si quid velut absurdum moverit, non licet dicere, Author hujus libri non tenuit veritatem; sed aut Codex mendosus est, aut Interpres erravit, aut tu non intelligis. In opusculis autem posteriorum, quæ libris innumerabilibus continentur, sed nullo modo illæ sacratissimæ Canonicarum Scripturarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuscunque eorum invenitur par veritas, longè tamen est impar authoritas.* Hieronym. non absimiliter epist. 62. ad Theoph. Alexand. *Scio me aliter habere Apostolos, aliter reliquos Tractatores; illos semper vera dicere, istos in quibusdam ut homines errare;* & epist. 76. *Ego Origenem propter eruditionem sic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, & nonnullos Ecclesiasticos Scriptores, ut bona eorum eligamus, evitemusque contraria, juxta Apostolum dicentem, omnia probate, quod bonum est retinete.* Hoc passim inculcat, & magna libertate censoriam virgulam identidem stringit in superiorum sententias & expositiones, imò & de scriptis suis ita loquitur; *Si quis melius, imò verius dixerit, & nos libenter melioribus acquiescemus;* commenta. in Haba. & Zach. t. 5. Idem testatur Ambrosius de Domin. Incarna. Sacram. c. 3. *Nolo nobis credatur, Scriptura recitetur, non ego dico à me, quia in principo erat Verbum, sed audio, non ego affingo, sed lego &c.* & Cyrill. Hieroso. Catech. 12. *Meis commentis & ῥεσιλογίαις non attende, posses enim fortè decipi; sed nisi de singulis Prophetarum testimonia acceperis, ne credas dictis, &c.*

4. Pontificii ipsi Patres rejiciunt.

X. 4. Pontificii ipsi authoritatem Patrum repudiant, quoties sibi adversari agnoscunt, & liberè ab iis recedunt, tantùm abest ut eos pro Judicibus agnoscant in rebus fidei. Plura possunt afferri loca huc facientia præter ea quæ ex Bellarmino, Sixto Senensi, & Salmerone antè allata sunt. *Cajetanus* præfat. in Pentat. loquens de suis in Scripturam commentariis: *Si quando*, inquit, *occurrit novus sensus textui consonans, nec à S. Scriptura, nec ab Ecclesiæ doctrina dissonus, quamvis à torrente Doctorum sacrorum alienus, rogo Lectores omnes ne præcipites detestentur, sed æquos se præbeant censores. Solis Sacræ Scripturæ authoribus reservata authoritas hæc est, ut ideo sic credamus esse, quia ipsi ita scripserunt. Alios autem*, inquit August. *ita*

lego,

lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo credam sic esse, quia ipsi ita scripserunt. Melchior Canus loco Theo. lib. 7. c. 3. postquam dixit ex August. *Hanc felicitatem Deum in solis divinis Voluminibus inesse voluisse, ut in iis non esset quicquam erroris,* subjicit; *Cæteroqui nemo quantumvis eruditus & sanctus non interdum hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur.* Et postea; *Legentur itaque à nobis Patres veteres, cum reverentia quidem, sed ut homines, cum delectu & judicio:* & num. 10. *At revera sequi Majores nostros per omnia, & in illorum vestigiis nos pedes quoque nostros figere, ut pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud quàm ingenia nostra damnare, judicio nos privare nostro, & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur Veteres; bene habet; sed ut duces, non ut dominos.* Maldona. sæpe in comment. suis in Evang. in Matth. 19. 11. & 16. 18. & 20. 22. *Sic ferè omnes Patres exponunt, quibus equidem non assentior.* Petavi. in Epipha. p. 205. *Nos eâ quâ par est moderatione in divinorum hominum, sed hominum, errores ac lapsus, non tam inquirimus, quam oblatos ultro ac vel invitis occurrentes, ne cui fraudi sint, patefacimus; tueri autem ac defendere nihilo magis quàm eorum vitia si quæ fuerint debemus:* idem testatur p. 244. & 285. Baronius passim Patres liberrimè reprehendit & refutat, quoties aliud quàm quod ipse probat sentiunt. Si ergo ipsi Adversarii Patres adeò securè contemnere & proculcare deprehenduntur, etiam consentientes, quoties minùs placent; qua fronte illos tanquam Judices in Controversiis nostris audiendos esse decernunt? QUÆST. XXI.

XI Quod universi Doctores tradunt unanimi consensu secundùm Dei Verbum, id sibi potest & debet persuadere universa Ecclesia. Sed si non loquuntur ex Verbo, sed potiùs contra illud, tantùm abest ut recipere illud debeat Ecclesia, ut illis potiùs anathema dicere teneatur Gal. 1. 8. *Fontes Solutionum.*

XII. Quamvis Patres, qui propiores fuerunt ætati Apostolorum puriores debuerint esse; Non sequitur eorum scripta pro norma veritatis haberi posse cum Apostolicis: quia donum infallibilitatis est ἀξίωμα Apostolatus proprium, quod successoribus eorum, qui iisdem donis non præditi sunt, competere nequit.

XIII. Unitas Ecclesiæ per unitatem fidei in Scriptura traditæ propriè conservatur, non per consensum Patrum, de quo vix ac ne vix quidem constare potest.

XIV. Obedientia quæ Ductoribus debetur ex Heb. 13. 17. non est cæca & bruta, ut temerè assentiamur iis omnibus quæ ab ipsis dicuntur vel scribuntur; sed debet esse rationalis, ut eos audiamus Oracula Dei loquentes & tradentes, quæ ipsi à Christo acceperunt, Matt. 28. 20. 1. Cor. 11. 23. *Heb. 13. 17.*

XV. Quamvis nolimus Patres pro Judicibus agnoscere in causis fidei; non ideo nullam eorum authoritatem esse dicimus; possunt enim magni

QUÆST. XXI. esse usus si non ad fundandam fidem, ad eam saltem illustrandam & confirmandam; ut hoc testimonio de fide veteris Ecclesiæ constet, & pateat Pontificios Patrum consensum jactare potiùs quàm sequi; Et inaudita esse primis seculis quæ nobis præter Scripturam ex Traditione obtrudunt dogmata.

XVI. Frustra Pontificii Patrum Consensum ad Judicium Controversiarum & Scripturæ interpretationem obtendunt. 1. Quia licèt haberi posset, humanum tantùm & probabile argumentum faceret, quale ex Prudentum responsis habetur, sed non necessarium & ἀνυπόδικον; cùm & ipsi Patres se suaque judicio Scripturæ submittant. 2. Quia si non impossibile, difficillimum saltem est talem consensum deprehendere: nec via illa longissima & intricata, & tot voluminum labyrinthis involuta, controversiis finiendis apta esset: Maximè cùm vix ac ne vix quidem certò dignosci queat, quid super nostris controversiis senserint Veteres: tum quia paucissima habemus Veterum scripta, præsertim eorum qui primo vel secundo aut tertio seculo vixerunt, quorum tamen potior quàm inferiorum habenda est ratio, utpote ad ætatem Apostolorum proximè accedentium: tum quia quæ supersunt ex tribus seculis scripta, ut plurimùm de rebus alienissimis à Controversiis nostris agunt, & istas non nisi obiter & aliud agendo attingunt: tum quia Patres & alii ab aliis sæpe dissident, & ipsi secum in iisdem fidei capitibus non semper idem sensisse deprehenduntur, sæpe sententiam mutant, prout in veritatis cognitione cum ætate proficiunt, & senes ea revocant, quæ juvenes censuerant.

XVII. Non putandum est Patres contemni & illis injuriam fieri, quum illis suprema detrahitur judicandi potestas. Cavendum equidem ne debitus ipsis eripiatur honor, sed multò magis ne ipsis nimium deferatur, cùm in hanc partem periculosiùs quàm in illam peccari soleat. Imò si reviviscerent, talem autoritatem sibi tribui ferre non possent, & quod Apostoli Lystrensibus ad eorum cultum accedentibus inclamabant, homines nos sumus ὁμοιοπαθεῖς Act. 14. 14. 15. id ipsum nobis intonarent; qui passim docent se scripsisse non præcipiendi authoritate, sed proficiendi exercitatione, ut legerentur, non cum credendi necessitate, sed cum judicandi libertate; & opuscula sua profitentur nullo modo sacratissimæ Scripturarum authoritati coæquari, ut habet Aug. li. 11. cont. Faustum c. 5. & li. 2. cont. Crescon. c. 31.

XVIII. Ex quibus facilè colligitur, non posse nec debere Patres tanquam Judices adhiberi in Controversiis nostris, sed tanquam Testes, qui veritati Christianismi admirabili consensu suo testimonium perhibeant, & vanitatem dogmatum à Pontificiis præter & contra Scripturam invectorum, silentio suo vel solidis etiam rationibus evincant. Utut ergo reverenter suscipienda sint eorum scripta, & cum fructu legi possint, non possunt tamen aliam authoritatem, quàm Ecclesiasticam & humanam habere, id est, subalternam & dependentem à Scriptura.

LOCUS

LOCUS TERTIUS
DE
DEO UNO ET TRINO.

QUÆSTIO PRIMA.

An Dei Existentia invictè adversus Atheos demonstrari possit? Affirm.

UAMVIS ἄπειρον καὶ ἀκατάληπτον sit τὸ θεῖον; ut bene notat Damascenus lib. 1. c. 4. Et vera dicere de Deo ob summam ejus ὑπεροχὴν etiam sit periculosum, ut Cyprianus loquitur: quia tamen Deus se nobis revelare dignatus est & in Natura & in Scriptura; & accedentem ad Deum credere oportet quòd Deus sit, & remunerator ipsum requirentibus, Heb. 11.6. Tractatio de Deo primum in Theologia locum obtinet, & totius sapientiæ salutaris, quæ nobis discenda est, summam ambitu suo complectitur; ut in timore & tremore Domini revelata scrutantes, arcana quæ sibi soli servare voluit, temerè non rimemur, *ne in istis illicitè curiosi, in illis verò damnabiliter inveniamur ingrati*, ut ait Prosp. lib. 1. de voc. gen. c. 7.

II. Tribus autem partibus illa potest absolvi. Primò ut sciamus *quòd sit* adversus Atheos, ratione existentiæ. Secundò, *quid sit* adversus Ethnicos, ratione naturæ & attributorum. Tertiò, *quis sit* adversus Judæos & hæreticos ratione Personarum. Duæ priores agunt de Deo οὐσιωδῶς considerato; postrema de eo spectato ὑποστατικῶς & relatè quoad Personas.

III. Licèt *Deum esse*, Principium sit Religionis indubitatum, quod supponendum est potiùs quàm probandum, ut pœnis compescendus sit potiùs quàm argumentis refellendus, qui hoc negare sustinet, ut ait Philosophus: Quæstionem tamen hanc necessariam reddit hodie Atheorum, quorum nimis ferax est seculum hoc corruptissimum, execrabilis vesania, qui clarissimæ huic veritati impiè refragari non erubescunt.

QUÆST. I. IV. Non quæritur; An vera & salutaris Dei cognitio, ubique inter homines locum habeat: nemo enim negat, verum Deum fuisse & etiamnum plerisque gentibus esse ignotum, quæ propterea ab Apostolo vocantur ἄθεοι Eph. 2. 12. Sed, An cognitio Numinis ita hominibus sit à natura insita, ut nemo illud penitus ignorare possit; Vel, An Dei existentia invictis, non tantùm ex ipsa Scriptura sed & ex ipsa natura rationibus demonstrari queat; quod profani & Athei negare non verentur; Nos asserimus.

Deum esse probatur. V. Demonstratio Divinitatis quatuor præcipuè fundamentis nititur. 1. Universæ Naturæ voce. 2. Hominis ipsius contemplatione. 3. Conscientiæ Testimonio. 4. Populorum consensu. Deus enim admirabilis mundi opifex, adeò altè Majestatis suæ vestigium singulis ejus partibus impressit, ut quod de Minervæ Clypeo vulgò dicitur, cui tam scitè effigiem suam inseruerat Phidias ut inde eximi non posset sine totius operis luxatione, longè potiori jure hic dici debeat, non posse Deum à natura avelli quin tota pereat & confundatur.

1. A Causarum subordinatione. VI. 1. Natura demonstrat Deum; quum clamat se non tantùm esse, sed ab alio esse, & sine alio esse non posse. Nam si certum esse debet & indubitatum, *nihil à seipso fieri, & nihil esse sui ipsius causam*, quia sic foret seipso prius & posterius; certum etiam debere dari aliquod Ens primum & improductum, à quo sint alia omnia, ipsum verò à nullo. Nam si omne Ens esset productum, vel à se vel ab alio produci debuit: Non à se quia ut jam dictum, nihil potest esse causa sui; Non ab alio, quia sic sequeretur vel dari progressum in infinitum in causis producentibus, vel Circulum fieri, quod utrumque implicat. Nam quoad Circulum, cùm in iis quæ facta sunt detur ultimum, quod aliud non fecit, non dari posse patet; Adde quòd ejusmodi circulus est impossibilis, quia eo posito sequeretur idem à seipso fieri, & sui ipsius esse causam mediatè saltem, quo nihil absurdius. Progressus etiam in infinitum in causis locum habere non potest: quia in causis necessariò ordo aliquis dari debet secundùm prius & posterius; At progressus in infinitum respuit omnem ordinem, sic enim nulla causa prima esset, sed omnes mediæ, quæ ante se causam aliquam haberent: Imò nulla esset causa, quæ ante se infinitas causas se superiores non habere deberet, quod ἀσύστατον; Quippe si ante omnes & singulas causas infinitæ causæ essent, ante totam causarum multitudinem & collectionem essent jam infinitæ causæ; & sic collectio illa tota non esset. Rursus si ascendendo ab effectis ad causam, nunquam posset ad primam causam perveniri; Ita descendendo à causis ad effecta, ad ultimum effectum nunquam deveniri posset; quia quod infinitum est, non magis ascendendo quàm descendendo pertransiri potest. Subsistendum ergo necessariò in aliqua causa, quæ ita sit prima, ut superiorem nullam agnoscat, & sic progressus ille causarum non debet esse *in infinitum*, sed *ad infinitum*, in quo terminabitur.

VII. 2. *Novitas Mundi* cum principio motus & temporis evincit necessariò Deum esse. Quia si Mundus incepit, ab aliquo ortum accepisse necesse est; siquidem non potuit esse à seipso: Ab alio autem non potuit esse quàm à Deo. Mundum autem cœpisse & æternum non esse multa probant. Quia tempus non potest esse ab æterno: nam si æternum fuisset, ab æterno noctis & diei vicissitudo fuisset, quod est ἀσύστατον; nam repugnat diem & noctem ab æternò fuisse; quippe vel fuissent simul, quod implicat; vel successivè, quod æternitatem tollit. Deinde, si tempus esset æternum, nullus potuisset dari primus dies, nam si datur primus, E. tempus initium habuit; si nullus primus dies, omnem diem dies præcessit, id est, fuit dies antequam esset dies. Tertiò, si tempus æternum fuit, E. fuerunt infiniti anni, infiniti menses, dies & horæ; sed numerus mensium, annorum & dierum, vel erit æqualis vel non; si æqualis sequetur partem esse toti æqualem, & totum non esse majus sua parte; si inæqualis, E. dabitur magis & minus in infinito. Quartò, vel nullus dies fuit ab æterno, vel omnis fuit ab æterno, vel aliquis tantùm: si prius, Tempus non est ab æterno; secundum falsum esse docet experientia; tertium dici non potest, quia si fuit aliquis dies ab æterno, ejus duratio debuit esse infinita & sine principio, quod implicat, cùm 24. horis ejus duratio terminetur. Quintò, motus omnis est cum successione, quæ includit prius & posterius, quod repugnat æternitati. Sextò, si Sol ab æterno sese movit, & orbem illuminavit, id factum fuit vel respectu nostri hæmisphærii, vel oppositè apud antipodas, vel respectu utriusque simul; Prius dici non potest, quia quod fit successivè non potest dici æternum: non posterius, quia est impossibile Solem simul utrumque hæmisphærium illuminare, quia & pluribus in locis simul fuisset, & ubique dies fuisset, & nulla nox.

QUÆST. I. 2. *A Novitate mundi.*

VIII. Si homines fuissent ab æterno, infinitæ darentur hominum generationes sibi invicem succedentium, & numerus hominum qui hactenus vixerunt esset infinitus: sed non potest dari progressus in infinitum in generationibus, ut jam diximus, nec numerus hominum, qui hactenus vixerunt, potest esse infinitus, cùm quotidie augeatur; at infinito nihil potest addi. Deinde vel fuit aliquis homo ab æterno, vel nullus; si nullus, homines non sunt ab æterno, & à Deo producti non sunt; si aliquis fuit, non potuit gigni ab alio, quandoquidem quod ab alio producitur eo posterius est; Et quod æternum est, nihil se prius agnoscit.

IX. Frustra affertur ab Atheis, ad possibilitatem progressus in infinitum confirmandam, consideratio æternitatis à parte post: quia ut descendendo in æternitate à parte post, datur primum, etsi non detur ultimum, nec unquam devenitur ad ultimum; Ita in æternitate à parte ante ascendendo potest dari ultimum, licèt non detur primum. Quippe conferuntur hîc longè dissimilia, illud quod fuit & revera transiit, & quod nunquam futurum est

QUÆST. I. vel transiturum: Nam duratio temporis præteriti, & successio hominum qui hactenus vixerunt, fuit, & non est ampliùs: Sed duratio seculi futuri, & hominum qui in eo victuri sunt, talis est ut nunquam dici possit præteriisse. Deinde potest dari quidem initium rei sine fine, ut in duratione Angelorum & animarum, sed non potest dari finis sine initio, quia finis necessariò supponit aliquod principium à quo res ortum habuerit: Unde non valet consequentia; Si in æternitate à parte post dari potest duratio quæ initium habuerit, non habitura sit finem; Ergo in æternitate à parte ante potest dari duratio quæ finem habeat, & nunquam tamen initium habuerit.

3. *A Mundi ornatu.* X. 3. Idem evincit admirabilis *Mundi ornatus & ordo*. Nam si ordo requirit sapientiam & intelligentiam, perfectissimus supponet necessariò perfectissimam & infinitam Sapientiam, quam Deum vocamus. Ordinem autem pulcherrimum ubique extare cæcus est qui non videt, vel pessimus qui non fatetur, in tam convenienti partium dispositione, tam constanti rerum tam discordium concordia, tam pulchro creaturarum diversissimarum concentu & consensu, tam rapido & æquabili simul corporum cœlestium motu, & tam immutabili ordinis semel positi stabilitate & constantia. Sic non modò cœli enarrant gloriam Dei, sed quælibet in prato herba & flosculus, in littore lapillus, & in mari conchula ejus non tantùm potentiam & bonitatem, sed & sapientiam πολυποίκιλον prædicat, tam obviam cuique ut vel palpando inveniri possit Deus: Hinc August. lib. 11. de C.D. cap. 4. *Exceptis Propheticis vocibus, mundus ipse ordinatissimâ suâ mutabilitate & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, & factum se esse, & non nisi à Deo ineffabiliter atque invisibiliter magno, & ineffabiliter & invisibiliter pulchro, fieri se potuisse proclamat.*

XI. Dices fortè, hæc casu & fortuito atomorum concursu ita esse disposita. Sed nescio an dignum sit refutatione tam impium & absurdum commentum, cùm ista non τύχην, sed τέχνην maximam notent; Nam quæ casu fiunt incerta sunt & indigesta, nihilque constans habent, & quod sui simile sit: At nihil fingi potest hac universi compage magis ordinatum & compositum: dicere ergo ornatissimum & pulcherrimum hunc mundum fortuito atomorum concursu factum esse, idem est, ac si quis putet, *si innumerabiles unius & viginti formæ literarum aliquò conjiciantur, posse ex his in terram excussis Annales Ennii, ut deinceps legi possint, effici,* ut loquitur Cicero de Nat. Deo. lib. 2. & præclarè idem ibidem ex Aristotele, *Si essent*, inquit, *qui sub terra semper habitavissent bonis & illustribus domiciliis, nec tamen exissent unquam supra terram, accepissent autem famâ esse quoddam Numen & vim Deorum; deinde aliquo tempore patefactis terræ faucibus, evadere in hæc loca quæ nos incolimus atque exire potuissent; cùm repente terram & maria, cælumque vidissent, aspexissentque Solem, ejusque tum magnitudinem pulcherrimam,*

rimam, tum etiam efficientiam cognovissent, tum cœlum totum cernerent astris distinctum, eorumque omnium ortus & occasus, atque in omni æternitate ratos immutabilesque cursus; hac cùm viderent profectò & esse Deos, & hac tanta opera Deorum esse arbitrarentur. QUÆST. I.

XII. 4. Hoc ipsum confirmat *Rerum omnium tendentia ad finem.* Nam cùm omnia Entia naturalia finis alicujus gratiâ agant, quem certò & infallibiliter semper assequuntur; necesse est ut Rectoris alicujus consilio gubernentur. Quippe cùm Natura nihil faciat frustra, si finis gratiâ agat, oportet ut vel ipsa finem istum norit & appetat, vel si eum non norit aut appetat, ut ab alio eò dirigatur. Cùm autem ex rebus naturalibus multæ sint consilii incapaces, quia vel inanimatæ vel ἄλογοι, alieno egent consilio quo dirigantur: At alienum istud consilium non potest alii tribui, quàm Authori & Rectori naturæ. Nec dicendum naturam ipsam in singulis rebus esse, cujus consilio singulæ diriguntur ad fines suos. Nam Natura illa, vel erit rei cujusque naturalis proprietas & natura quæque singularis; sed quomodo illa consilii capax esse potest, si res ipsæ brutæ sunt? Vel communis quædam natura ex singularum rerum naturis collecta: Sed communis natura non est extra singulares naturas. Vel substantia aliqua intelligens & subsistens, cujus consilio omnia diriguntur: Sed hoc est ex Natura Deum facere, & cùm Deum neges, Deum sub Naturæ nomine agnoscere, quò pertinent illa Philosophi, qui *opus naturæ dicit esse opus intelligentiæ non errantis.*

4. Ex Tendentia rerum omnium ad finem.

XIII. 5. Sed homo non eget longè corrogatis testibus, vel ut exeat ex seipso, cùm habeat in sinu suo domesticum hujusce veritatis Doctorem; & si ab omnibus visum suum avocet, & in seipsum reflectat, non minorem in microcosmo quàm macrocosmo sapientiam agnoscet, & in corpore visibilem, & in mente scintillantem Divinitatem admirabitur. Unde enim corpus tam admirabili & planè stupendo extructum artificio? Unde tot disparia membra mutuo intextu concreata, & tam aptè ad propria cuique munia disposita, nisi ab immenso Spiritu? Unde mens divinæ auræ particula, tot facultatibus instructa, tot dotibus nisi à suprema Intelligentia? Hæc sanè Imago prototypum suum refert, & nemo est qui si attendere velit, Deum in se præsentem non tantùm audiat & videat, sed etiam quodammodo tangat & palpet.

5. Ab homine ipso.

XIV. 6. Hoc præcipuè docet *Conscientiæ vis* ac stimulus, sceleris vel cœpti vel patrati comes individuus; cujus neque sensus obtundi, neque accusatio eludi, nec testimonium corrumpi, nec vadimonium deseri, nec Tribunal declinari potest. Quî fit enim, ut conscientia commisso scelere angatur etiam in occulto & remotis arbitris, ubi nullum ab hominibus imminet periculum, etiam in illis qui in supremo fastigio sunt constituti, nisi quia penitissimo Numinis sensu afficitur? quod in Nerone, Caligula, aliisque non paucis visum est:

6. A Conscientia.

QUÆST. I.

Hinc Juvenal. Satyr. 13.

--- Cur tamen hostis
Evasisse putes, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum, &c.

Ovid. Fasto.

Conscia mens, ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora, pro facto spemque metumque suo.

Unde terrores illi conscientiæ trepidantis ad atrociora facinora nisi à sensu alicujus Vindicis & Judicis, quem etsi non videt, ubique tamen persentiscit? Illi enim terrores nequeunt provenire ab aliquo metu Legum civilium, seu temporalis alicujus pœnæ aut infamiæ; tum quia hæc non metuuntur nisi ob malefacta manifesta, quæ solæ leges civiles, & secundùm eas Judices punire possunt; tum quia etiam occupant eos qui neminem in terris superiorem agnoscunt, quique ideo à nemine judicari possunt: Quî fit aliàs, ut quum improvisum ingruit periculum, vel repentinus oboritur terror, ii qui omnem Divinitatem ex animo delevisse videbantur, iratum Numen perhorrescant, & ejaculatoriis precibus & suspiriis opem ejus implorent? Quid verò eos trepidare facit, qui aut in occulto & abdito profani sunt, aut intra animum suum tantùm Deum esse negant? Vanus fortè dices est metus; At si vanus est, unde est? Cur adeò pertinax & inexpugnabilis est, etiam cùm nulla metuendi causa est? Quis aut quid metuitur ab eo, qui sibi solus cogitationum suarum conscius est, qui neminem arbitrum, aut testem, aut judicem earùm esse persuasus est? Seipsumne? At sibi amicissimus est. Aliosne? At illi ignorant, quid animo cogitet aut moliatur. Tum si tuti esse velint, ore probent quod corde negant. Cur securi tunc non sint? Ergo velint nolint Deum aliquem esse credant oportet, quem ipsa recta ratio docet metuere, quem jubet ubique agnoscere tanquam Dominum & Judicem omnium.

Eph. 4. 19. XV. Nec obstare potest quod Paulus Eph. 4. 19. dicit homines aliquando eousque malitiæ pervenire ut reddantur ἀπηλγηκότες, id est, doloris omnis, quem conscientia alioquin solet inserere expertes, imò eousque, ut conscientiam habeant κεκαυτηριασμένην cauterio inustam, ac proinde sensu *1. Tim. 4. 2.* omni ac remorsu privatam, ut Apostolus loquitur 1. Tim. 4. 2. Nam hoc indicat quidem conatum & studium profanorum ejusmodi hominum, & conatus istius effectum qui foris apparet, quando scelesti isti extrinsecus confidentiam ostendunt, & obfirmatum ad scelera animum, quasi nullo scelerum sensu aut conscientiæ morsu permerentur; At non ostendit quales animo intus sint. Hoc enim non apparet, hoc dissimulare in publico possunt; Et si exterius videntur sine sensu, sine dolore sunt, imò & sine eo esse se palam affirmabunt. At si intus videre eos liceret, animus eorum inquietus,

tus, & aculeis durissimis agitatus videretur. Nolim tamen negare fieri posse ut ex peccandi consuetudine callum quemdam conscientiæ ita obducant, ut aliquando & aliquandiu videantur amisisse omnem peccati sensum, & conscientiæ morsum non sentiant vel non curent, imprimis quum omnia illis fluunt ex voto, quum vires constant, & valetudo est firma, & favor publicus adest. At ut sensum omnem penitus amiserint, dici non potest; dormit conscientia, non mortua est, ebria est à carne, sed non extincta; aliàs quomodo Paulus dicere posset *homines Legem non habentes, sibi ipsis esse Legem, & ostendere opus Legis scriptum in cordibus suis, una testimonium reddente eorum conscientiâ, & cogitationibus se mutuò* subinde & per intervalla *accusantibus & excusantibus* in malè vel benè factis.

QUÆST. I.

XVI. 7. Accedit constans & perpetuus *populorum omnium sensus & consensus*; Licèt enim diversimodè de Numinis natura, de numero, de ratione ac modo illud colendi senserint, & ut plurimum fœdissimè errarint; in tanta tamen varietate consensus hic fuit, Deum esse aliquem qui sit religiose colendus: *Nulla gens est tam fera & immansueta*, inquit Cicero l. 1. de Legi, *quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat.* Imò tam altas in animis hominum radices egit hæc notio, ut quidvis potiùs sibi homines persuadeant Deum esse, quàm Deum nullum esse, & falsum habere maluerint quàm nullum. Hinc factum, ut ad lapides & ligna, & ad vilissima quæque se demiserint potiùs, quàm ut omni Numine carerent; quod in homine naturâ superbo nunquam factum fuisset, nisi vehementissima foret Divinitatis persuasio. Quòd si quæ hominum monstra nonnunquam dentur, quæ ausu giganteo ipsi naturæ bellum indixerunt ad Deum negandum, ut Ps. testatur stultum dicere in corde suo non esse Deum Ps. 14. præterquam quòd hoc potiùs de Atheis practicis quàm theoreticis est intelligendum, ut postea probabitur; non debent opponi communi & generali omnium consensui; nec paucorum furibundus conatus notitiam hanc suffocare nitentium, & in hac obstinatione etiam morientium, præjudicare debet universali cæterorum judicio, quod ubique per omnes orbis partes diffusum, per tot secula constantissimè duravit: Non magis quàm monstra & prodigia quæ contra naturam videntur aliquando, leges ordinarias à Deo positas possunt evertere; Vel paucorum mente captorum insania evertit hominis definitionem, dum dicitur animal rationale.

7. A Populorum consensu.

XVII. Cùm ergo constans ille & universalis populorum omnium circa hanc primigeniam veritatem consensus, nec ex simplici desiderio possit oriri, quod in multis ad remotionem potiùs Numinis, quod propter scelera pertimescunt, quàm ad ejus præsentiam tenderet, nec authoritate potentiorum vel Traditione majorum tantùm nitatur, quæ tam efficax nunquam potuit esse, ut consensum hunc universalem in animis omnium produceret: Necesse est ut à rei ipsius evidentiâ ducat originem, quæ tanta est ut

neminem,

QUÆST. I. neminem, qui modò mentem habeat, latere possit, & à penitissimo *Numinis sensu*, quem Deus singulis impressit, ne quis ad ignorantiæ prætextum confugeret; sed ut, cùm ad unum omnes intelligant Deum esse & suum esse opificem, suo ipsorum testimonio damnentur, quòd illum non coluerint. Eò pertinent ista *Jamblici* de myster. Ægyptiorum c. 1. *Ante omnem rationis usum inest naturaliter insita Deorum notio, imò tactus quidam Divinitatis melior quàm notitia.* Hoc est τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ quod Deus in gentibus patefacere voluit Rom. 1. 19. quod explicans Damascen. l. 1. c. 1. ait πᾶσι ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεὸν ὑπ' αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσπαρται, *Cunctis cognitio quòd Deus sit, ab ipso naturaliter est congenita.*

XVII. Parum autem refert, sive sensum hunc per notitiam naturalem Dei insitam, sive per communem notionem, sive per mentis conceptum, sive cum recentioribus per *Ideam Dei* ut *Entis perfectissimi* mentibus nostris impressam explicemus; res eòdem redire videtur: nimirum insitum esse singulis ab ortu Divinitatis sensum qui se celari non patitur, & qui sponte se exerit in omnibus adultis sanâ mente præditis. Observamus tantùm Ideam Dei minùs propriè dici nobis imprimi, si per eam designetur species aliqua & imago Dei intelligibilis in mentibus nostris, quæ quidditatem & essentiam Dei clarè & distinctè nobis repræsentet, quod & infinita Dei Majestas respuit, & finita ac fragilis intelligentia nostra non capit. Quomodo enim Entis infiniti daretur imago in mente finita, vel utcunque adæquata, vel clara & distincta? Nec si pro certo ex communi ista notione & conscientiæ instinctu haberi potest, *quòd Deus sit*, continuò sequitur, ut claro & distincto conceptu, qualis supponitur esse ista de qua loquitur Idea, *quis & qualis sit* statim assequi possimus. Præterquam quòd certum est claram & distinctam Dei ideam, si qua datur in nobis, non ex naturâ, quæ per peccatum obtenebrata est & excæcata, sed ex revelatione supernaturali Verbi demum haberi, in qua Deus apertè se nobis patefecit; licèt hæc ipsa cognitio respectu gloriæ sit tantùm specularis & ænigmatica, id est, imperfecta adhuc & valde obscura.

XVIII. Possunt alia non pauca addi argumenta ad ejusdem veritatis confirmationem: A *rerum futurarum & mere contingentium vaticiniis*, quæ longè ante eventum prædici non potuerunt certissimè, nisi à mente omniscia: Ab *heroïcis* magnorum Virorum *motibus*, qui sine afflatu divino dari non potuissent; Ab Imperiorum conversionibus & eversionibus, quas digito Dei contingere res ipsa clamat: A *Judiciis publicis*, & *scelerum pœnis* quæ ab ultrice Nemesi infliguntur; & A *miraculis* quæ totius naturæ vim superant. Cùm enim nihil ultra vires suas agere possit, & multa miracula sæpius contigisse in mundo, non modò Scriptura testetur, sed & Judæi & Ethnici fateantur; necesse est dari aliquod Ens perfectissimum, totâ naturâ majus & præstantius, cujus virtuti transcribantur: quod non aliud esse potest quàm Deus.

XIX.

XIX. Hæc verò & similia argumenta ex Operum Divinorum contemplatione, & ex imis naturæ penetralibus eruta, quibus blasphemi isti θεόμαχοι confodi possunt, confirmantur luculentiùs ex Verbi irrefragabili testimonio; quod cùm Divinitatis suæ illustres notas præ se ferat, ut antea visum, & Deum authorem suum passim prædicet, hanc persuasionem in animis fidelium indelebili charactere insculpit. QUÆST. I.

XX. Addi possunt & hæc argumenta ad hominem, quæ Atheum ipsum movere possunt ad credendum Numen; si non Dei ipsius & Religionis vindicandæ causâ, saltem sui ipsius, & utilitatis suæ gratiâ. Nam si Deus non est, nulla Respublica, nulla Societas in mundo tuta erit; Quia sine virtute, sine Religione nihil tutum esse potest: At si Deus non est, nec virtus nec Religio est. Quid erit mundus nisi merum latrocinium, in quo cuique quod libebit licebit, in quo nullum fas aut nefas erit, nullum imperandi jus, nulla obediendi necessitas, in quo optimus erit qui vaferrimus, & dominus qui potentissimus. Nullo fræno continebitur imperantium licentia, & subditorum rebellio, suo quisque animo impunè serviet. Rursus si Deus non est, nemo mortalium vel ad momentum tutus aut securus esse poterit à vi, à fraude, à perjurio, à cæde, à sanguine. In horas singulas omnia metuenda erunt: Sublato enim Divinitatis obice, quis fidei & innocentiæ dabitur locus? quid licentiæ aut violentiæ non patebit? Nam quoad edicta humana, præterquam quòd animum in melius mutare non possunt, sed contrà eum reddunt vafrum, & in omnes fallendi artes intentum; quis dabitur edictis humanis locus, si sublato Numinis sensu, conscientia justi & injusti rationem omnem exuit? *Fontes Solutionum.*

XXI. Licèt Deus non pateat sensibus comprehensivè, ut est in se, apprehensivè tamen potest percipi, prout elucet in Operibus, videtur in signis, auditur in Verbo, manifestatur in totius Universi fabrica. 2. Falsò supponitur nihil esse in intellectu, quod priùs non fuerit in sensu. Nam universalia sunt in intellectu, & nunquam fuerunt in sensu: Anima cognoscitur ut & Angelus, nec tamen sentiuntur vel videntur nisi ex effectis. Quidni ergo Deus mente certissimè cognoscatur, quem nec oculis nec aliis corporis sensibus percipere possumus ex Operibus & à posteriori?

XXII. Aliud est dari confusionem & ἀταξίαν apparentem in mundo respectu nostri, quod concedimus; Aliud esse veram & realem ex parte Dei, quod negamus: Nam quæ nobis perturbata videntur apud Deum sunt ordinatissima.

XXIII. Quamvis in mundo varia videantur inutilia, imò multa noxia & periculosa, quæ ad sui ipsius perniciem & ad humani generis extremam miseriam comparata sunt, ut horrendi & ignivomi montes, qui flammarum & cinerum perpetua eructatione agros, pagos, civitates & integras regiones cum hominibus & cæteris animantibus iniquissimo

QUÆST. I.

ſato obruunt, voragines marinæ, ſcopuli naufragi, herbæ venenatæ, & noxia animantia, & alia idgenus: Non ſequitur mundum ab aliquo Ente optimo & ſapientiſſimo conditum non fuiſſe, & ab eodem non dirigi; Quia præterquam quòd gloria Creatoris ex iſtis omnibus clariſſimè elucet, nihil tam eſt inutile, & noxium nobis videtur, quod variis modis conducibile non ſit, tum homini, tum aliis Creaturis: Nec ſi varios uſus rerum iſtarum non poſſumus aſſequi, continuò ſequitur nullos eſſe.

XXIV. Proſpera impiorum, & adverſa piorum oſtendunt ſapientiſſimam Dei diſpenſationem, qui hæc omnia ad gloriam ſuam & piorum ſalutem convertit: Sed Divinitatis fidem labefactare non debent: Imò Judicii ultimi poſt hanc vitam exercendi veritatem confirmant, ubi unuſquiſque recipiet fidei & factis conſentanea.

XXV. Bonum infinitum non ſtatim tollit omnia mala, ſi ſit agens libertimum non neceſſarium; quia ad ſapientiam & omnipotentiam ſuam magis judicat pertinere, malum permittere, ut ex eo bonum eliciat, quàm malum eſſe non ſinere.

XXVI. Quando Deus dicitur eſſe *à ſeipſo*, hoc intelligendum potiùs *negative* quia eſt à nullo, eſt quippe αὐτοζωὴ & αὐτοὼν, quàm *poſitivè* quaſi eſſet ſuiipſius cauſa, quod implicat, quia eſſet ſeipſo prior & poſterior.

XXVII. Aliud eſt uti Religione & Numinis ſenſu ad populos in obſequium cogendos, & in officio continendos: Aliud verò talem perſuaſionem Numinis, licèt falſam, populis imponere. Fateor quidem prius feciſſe Legiſlatores, & plurima in Religione commentos eſſe aſtutos homines, quibus reverentiam plebeculæ injicerent & terrorem incuterent, quo haberent obſequentiores ejus animos. Sed id nunquam obtinuiſſent, niſi jam priùs conſtanti illa de Deo perſuaſione imbutæ fuiſſent hominum mentes, ex qua velut ſemine emergit ad Religionem propenſio. Deinde quis credat paucorum vi vel aſtutia diffuſam eſſe per omnes orbis partes, & per omnia ſecula conſtantem illam opinionem, quæ tantopere vexat conſcientias, etiam in ſceleribus abſconditis? Quis non videt, quòd, ſi perſuaſio Divinitatis debetur authoritati Legum, & metui ſuppliciorum, non ulteriùs duratura illa fuiſſet quàm durante jugo ſervitutis? cùm tamen certum ſit illam pervaſiſſe in omnes homines etiam liberrimos, & legum vinculis ſolutos.

QUÆSTIO II.

Quæst. II.

An dentur Athei propriè dicti? Neg.

I. CUm tantus sit hodie in mundo Atheorum numerus, mirum primâ fronte videri poterit, quòd tales dari, vel in dubium revocari possit vel negari. Sed certis positis distinctionibus facilè patebit, quo sensu verum esse possit, Atheos plures dari, & tamen Atheos nullos esse. *Status Quæstionis.*

II. Primò *Atheus* alius est *Speculativus*; Alius *Practicus*: ille quoad fidem qui Deum non agnoscit; iste quoad mores & vitam qui eum agnoscendo non colit, qui ita vivit ac si Deus non esset, vel ex voto, quia Deum non esse optaret. Quanquam enim, ut nulla praxis est quæ non supponat aliquam cognitionem, nec ulla cognitio saltem quæ versatur circa Dei cultum, quæ ad praxim aliquo modo non tendat; sic nullus est Atheismus practicus qui non oriatur ex prava cognitione & judicio corrupto mentis, & nullus speculativus qui non post se etiam trahat corruptionem praxeos; Nihil obstat tamen, quominus à potiori fiat denominatio, ut Atheismus qui magis consistit in verborum jactatione & blasphemiis, dicatur speculativus, ille verò qui magis in factorum impietate versatur, practicus vocetur. Atheos autem multos practicos esse non diffitemur, speculativos negamus.

III. Secundò *Atheus speculativus*, vel *directus* est & expressus, vel *indirectus* & interpretativus. *Directus* est, quum quis omnem cognitionem, sensum & fidem Numinis excutit. *Indirectus*, quum quis talia Deo attribuit vel de illo negat, unde per necessariam consequentiam Deus negatur, v.g. si quis negat Dei Providentiam & Justitiam, licèt profiteatur se Deum agnoscere; eo ipso eum negat, quia Deus sine providentia esse non potest. De istis verò hìc non agimus, sed de illis. *Atheus Speculativus, vel Practicus.*

IV. Tertiò Atheus directus; vel est *externè disputans* imò & malitiose contra sensum suum negans; vel *internè dubitans*, qui ad tempus dubitationibus an sit Deus vexatur, & iis ad momentum in tentationis paroxysmo videtur succumbere; vel *studiosè affectans* totalem Numinis *ἀναισθησίαν*; vel qui planè & certò persuadetur in corde suo nullum esse Deum. De illis non agimus quos subinde reperiri posse non negamus; sed de istis, quos dari non posse censemus. Quæritur hìc ergo, An dentur Athei non practicè, sed speculativè, non indirectè & interpretativè, sed directè, non qui externè disputent, vel negent, vel qui internè dubitent, & conentur sibi persuadere nullum esse Deum; Sed qui expressè hoc corde credant, & ore profiteantur; quod negamus. *Atheus speculativus.*

V. Rationes sunt. 1. Quia datur in homine cognitio Dei insita, &

QUÆST. II. *Atheos non dari probatur.* Divinitatis sensus, qui non magis potest abesse ab homine quàm intellectus rationalis, ita ut homo illum exuere non possit, quin seipsum exuat, ut antea probatum Loc. 1. Q. 3. Nec si in Scriptura negatur peccatoribus cognitio salutaris & practica, quâ convertantur 1. Johan. 2. 4. continuò negatur cognitio inefficax & theoretica: Et si tribuitur illis ignorantia pravæ dispositionis 1. Thes. 4. 5. Eph. 4. 17. 18. non potest illis pariter tribui ignorantia puræ negationis.

1. Joh. 2. 4.

Rom. 2. 14. VI. 2. Quia datur opus Legis in eo scriptum Rom. 2. 14. & synteresis ac conscientia naturalis, in qua thronum suum erexit Deus, quæ extingui non potest nisi cum lumine rationis. Licèt enim sæpe desperatæ impietatis homines eam excutere conentur, non possunt tamen. Et ut pro tempore callum obduxisse videantur, & sopita sit conscientia, evigilat tandem & acriores aculeos ipsorum cordibus infigit, ita ut velint nolint irretiti teneantur, & quem nescire cupiunt, subinde persentiscant, ut in Caligula, Nerone, & aliis non paucis visum. Nec excipi potest, conscientiam istam non semper cum notitiâ vel metu aliquo Dei conjunctam esse; posse enim conscientiæ flagellum remanere ex hominum metu: Nam licèt hoc locum habere possit in sceleribus cognitis; At in absconditis quæ homines latent, & quæ ab iis sunt perpetrata, qui se superiorem in terris nullum agnoscunt, unde talis error oriri posset nisi ex sensu Justitiæ Dei, quæ illorum conscientias eò magis percellit, quò magis refugere conantur, ut hîc revera θεῖόν τι subesse necesse sit.

Act. 17. 26. 27. VII. 3. Quia tam clarè seipsum in Operibus patefacit, ut homines vel palpando eum invenire possint, Act. 17. 26. 27. & non possint oculos aperire quin tanti Numinis majestas & splendor, eos statim afficiat. Nec particula εἰ ἄρα, quâ utitur Apost. in dubium revocat revelationis divinæ evidentiam & certitudinem, sed ad inquirentium stuporem & negligentiam pertinet, ut Act. 8. 22. Ita quod additur de præsentia Dei, quâ non longè absit ab unoquoque nostrûm, promissionem gratiæ peculiarem fidelibus Dei cultoribus non notat, sed beneficium Providentiæ omnibus hominibus commune innuit.

VIII. Cognitio hæc Dei acquisita triplici viâ solet obtineri, *Causalitatis, Eminentiæ, Negationis*. Per viam *Causalitatis*, quum ex effectis intelligimus causam, & à causis secundis ascendimus ad primam Ps. 94. 9. *Plantator auris, annon audiet, & formator oculi annon intuebitur?* Per viam *Eminentiæ*, quicquid est perfectionis in rebus creatis, eminenter & κατ' ἐξοχὴν Deo tribuimus. Per viam *Negationis* removemus à Deo quæ imperfectionem notant in creaturis, ut quum dicitur invisibilis, immortalis, immutabilis. Per viam negationis devenimus ad cognitionem attributorum negativorum. Per viam eminentiæ cognoscimus attributa positiva. Et per viam causalitatis ascendimus ad notitiam attributorum relativorum.

IX. Quum

IX. Quum dicitur Ps. 14. 1. *Stultum in corde suo dicere non esse Deum*, non tam describitur certa & firma persuasio hominis Athei Deum negantis, quàm dubitatio & conatus hominis impii suffocare nitentis hanc notitiam. Ideo non ait, *credit & statuit*; sed *dicit*, id est, secum tacitè loquitur, & sibi persuadere hoc nititur. 2. non potest hìc intelligi Atheus speculativus directus, quia agitur in genere de impiis & peccatoribus, ut constat ex collat. cum Rom. 3. At certum non posse omnes peccatores dici hoc sensu Atheos. 3. hìc non tam innuitur negatio existentiæ, quàm Providentiæ Dei, ut patet ex Ps. 10. ubi quod dixit v. 4. de Impio, *quòd in altitudine sua non inquirit, omnes cogitationes ejus sunt non est Deus*, v. 11. refert ad negationem Providentiæ, *dicit in corde suo oblitus est Deus, abscondit faciem suam, non videbit in perpetuum*. Hinc rectè Ovvenus l. 3. Epig. de Atheo.

Quæst. II. Fontes Solutionum. Ps. 14. 1.

Insipiens in corde suo, non est Deus inquit,
Dixit, & hoc nullus credidit insipiens;
Insipiens negat esse Deum si nemo, quis ergo
Atheus est? nullum qui velit esse Deum.

X. Aliud est exterior Dei negatio, vel erratica tantùm cogitatio & dubitatio de Deo; Aliud fixa & constans in corde negatio: Priorem dari posse in homine non diffitemur, sed posteriorem negamus.

XI. Quicquid occurrit apud Authores de suffocatione & obliteratione luminis naturalis ad aliquod tempus in paroxysmo furoris, & quicquid de conscientiæ cauterizatione, lethargo & ἀναισθησία dicitur, referri non debet ad totalem cognitionis istius naturalis extinctionem, nec ad assensus & persuasionis contrariæ certitudinem: sed ad suppressionem & offuscationem aliquam luminis istius & cognitionis, quâ impii homines actualem de Deo cogitationem, quantum fieri potest abjiciunt, & sibi persuadere conantur non esse Deum; nec Dei Judicis vindictam credunt, aut exhorrescunt.

XII. Gentes dicuntur ἄθεοι Eph. 2. 12. non quòd nullum prorsus Numen agnoscerent, sed quòd veri Numinis notitiâ destituerentur: nam qui verum Deum non habet, eo ipso nullum Deum habet & πολυθεότης est revera ἀθεότης. *Eph. 2. 12.*

XIII. Si qui Atheorum apud Veteres nomine infami traducebantur, non tam omnis Numinis hostes, quàm Idolorum & fictitiorum Numinum contemptores fuerunt; quod de Socrate, qui Oraculo Apollinis totius Græciæ sapientissimus judicatus est, Apulejus & Agellius testantur.

XIV. Aliud est abesse ad tempus actualem cogitationem de Deo à mente Athei, idque per negligentiam & malitiam; Aliud abesse notitiam Dei, quæ ad modum dispositionis seu habitus permanentis primitus impressi se habet, & deinde per ratiocinationem ex utroque libro Naturæ & Scripturæ efformatur: prius potest nonnunquam occurrere, sed non posterius.

QUÆST. II.

XV. Ad exempla Atheorum, qui videntur omnem Numinis sensum ejerasse, ut de *Julio Cæsare Vanino* & aliis dicitur, qui ad ultimum usque vitæ halitum in sua obstinatione perstiterunt: Respondetur eos externè quidam negasse, & internè omni studio suffocare hunc sensum conatos fuisse, sed quòd de eo plenè persuasi fuerint constare non posse: Imò si eorum mores expendantur, non obscurè deprehendi posse eos ab internis conscientiæ stimulis non fuisse immunes, quicquid externè simularent, quæsitâ in Atheismi pertinaci professione gloriâ. Nec obstat quòd ad mortem usque in eo furore permanserint, quia ut profundum est & desperatum cor hominis, potuerunt hoc profiteri contra interiorem sensum & dictamen conscientiæ, ad constantiæ & fortitudinis invictæ laudem apud socios superstites reportandam.

XVI. Licèt nemo sciat quid sit in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est, 1. Cor. 2. 11. non obstat quominus possimus certò statuere, neminem posse omnem sensum Numinis penitus ex corde ejicere, ut conscientiam nunquam potest exuere; quia hæc sunt principia per se nota, quæ ab hominis constitutione pendent. Ita licèt aliquis protestaretur se nihil scire & nihil intelligere, se veritatem principii istius, *nihil potest simul esse & non esse*, non percipere, se nullam habere legem naturæ, nec conscientiæ accusantis aut excusantis motum; rectè vanissimo illi Sceptico, mendaciter & contra internum animi sensum protestanti, universalis experientia, ratio, & Scriptura opponi possunt, ut statuamus eum quicquid dicat propriæ conscientiæ vim inferre.

QUÆSTIO III.

DE UNITATE DEI.

An Deus sit unus? Affir. c. Gentiles & Tritheitas.

Status Quæstionis.

I. SEntentiæ de Deo ad tres præcipuas species possunt revocari, ut notat Gregorius Nazianz. Orat. 35. 1. ad ἀναρχίαν, quam urgent Athei. 2. ad πολυαρχίαν, quam retinent Ethnici. 3. ad μοναρχίαν, quam docent Christiani.

II. *Unum numero* bifariam dicitur, vel *affirmativè* tantùm, vel etiam *exclusivè*. Priori modo illud unum est, quod est indivisum in se, & divisum à quolibet alio, sed præter quod alia dari possunt ejusdem ordinis & naturæ; quomodo unumquodque individuum humanum est unum numero. Posteriori illud unum est quod est unicum & μοναδικὸν, præter quod nullum est aliud tale, ut Sol unus dicitur quia unicus. Non quæritur hîc de

de Unitate Dei priori sensu, sed posteriori; quia Deus ita est unus affirmative quoad indivisionem, ut sit etiam unicus quoad cæterorum exclusionem. Quæst. III.

III. Non quæritur de *Unitate numerica personali*; quia ut postea probabitur, plures sunt Personæ in Divinis: sed de *Unitate numerica essentiali*; An non sit unus numero Deus quoad essentiam; quod contra πολυθεότητα Gentilium, & Tritheitarum errorem tuemur.

IV. Non quæritur, An sint multi Dii λεγομένως & secundùm dici, juxta vanam & falsam hominum opinionem quæ inter gentes obtinuit. Sed, An sint plures in rei veritate & secundùm esse. Non quæritur, An sint plures *participativè* & impropriè: Fatemur enim hoc sensu Angelos & Magistratus sæpe Deos vocari in Scriptura propter quandam participationem dominii & dignitatis, Ps. 82. Heb. 2. Jo. 10. Sed, An plures sint *propriè* & originaliter? quod negamus.

V. Unum esse Deum & Scriptura passim asserit, & Ratio evincit. Deut. 6. 4. *Audi Israël, Jehova Deus noster, Jehova unus est.* 1. Cor. 8. 4. 5. *Nobis unus est Deus, Pater ille à quo omnia.* Gal. 3. 20. *Deus est unus.* 1. Tim. 2. 5. *Unus est Deus & unus Mediator.* Præter hunc unum plures esse, aut reperiri posse negat Moses Deut. 32. 39. *Videte nunc memetipsum esse, & nullum esse Deum mecum*; & Is. 43. 10. 11. *Ego sum Jehova, & nullus est præter me Servator*, & 37. 16. & 44. 8. *Deum Unum esse probatur à Scriptura.*

VI. Ratio etiam idem confirmat. Quia implicat dari plura infinita, æterna, omnipotentia, perfectissima; quale debet esse Deus, nec ut & plures Rectores mundi, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, unde Tertull. cont. Marcio. l. 4. *Deus si unus non est, non est*: Nam si plures essent; vel essent æquales, & sic neuter esset primus & perfectissimus; vel inæquales, & sic inferior non esset Deus; vel unus esset causa reliquorum, & sic solus esset verus Deus; vel non, & sic neuter esset Deus, quia non esset causa omnium. *A Ratione.*

VII. Nec hoc ipsis Ethnicis penitus ignotum fuit, quando mundi gubernacula uni summo Deo tradiderunt, quem *Patrem hominum Deorumque* vocant; cui quum cæteros subjiciunt & ab eo volunt esse ortos, illos ipsos quos Deos nuncupant divinitate exuunt. Hinc Hermes Trismegistus Philosophorum parens, in Poëmat. c. 2. 3. 4. & alibi unum Deum, unam unitatem, omnium quæ sunt radicem esse statuit, ἡ μονὰς, inquit, πάντων ἀρχὴ καὶ ῥίζα, Pythagoras referente Cicerone & Plutarcho; *Deus est unus, non ut plurimi censent extra administrationem mundi, sed totus in toto.* Orpheus qui primus, si Justino credimus, πολυθεότητος fuit author, quia nomina & genus Deorum primus edidit, unum tamen Deum agnoscit apud Clem. in protrep.

Εἷς δ' ἐστ' αὐτογενὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.

Idem saniores ex Gentilibus sentiunt, Plato, Aristoteles, Epictetus, Cicero,

QUÆST. III.

ro, Seneca & alii, quorum testimonia vide apud Plessæ. de Relig. Christ. c. 3. & apud Justinum, Tertull. Clementem Alex. Lactantium, Arnobium, Augustinum, & alios ex Veteribus, qui Dei unitatem adversus Ethnicos fusè probant.

Fontes Solutionum.

VIII. Varietas nominum & Attributorum divinorum, non arguit pluralitatem Deorum; quia unius Dei perfectioni connotandæ adhibentur, ut per plures conceptus inadæquatos capiamus utcunque, quod per unicum adæquatum non possumus.

IX. Licèt plures dentur in Deo Personæ, non dantur tamen plures naturæ; quia participant omnes unam eandemque naturam infinitam, non per divisionem, sed per communicationem. Nec si tres Personæ in humanis dicunt tres homines, debebunt tres inferre Deos tres Personæ in divinis; Vel Unitas Essentiæ divinæ unitatem etiam Personæ inducere, ut vellet Socinus; quia trium personarum humanarum tres sunt essentiæ singulares distinctæ numero, siquidem essentiam singularem finitam eorum una etiam subsistentia exhaurit & terminat; sed trium Personarum divinarum unica est essentia individua & singularis, quæ ut est infinita pluribus est communicabilis.

X. Πολυθεότης & Ἀθεότης ejusdem insaniæ fœtus meritò censentur: unde Apostolus Gentiles vocat ἀθέους, quia erant πολύθεοι Eph. 2. 12. nam qui unicum Deum non habet, Deum nullum habet, quia vero destituitur.

XI. Si quæritur; cùm ratio & natura nos ad unum Deum ducant, unde πολυθεισμὸς Gentilium oriri potuerit, qui pro uno Deo δῆμον θεῶν, ut loquitur Nazian. Serm. de Natal. Christi, coluerunt

Quicquid humus, pelagus, cœlum mirabile signant
Id dixêre Deos, colles, freta, flumina, flammas.

Ut canit de illis Prudentius. Hesiodus triginta millia Deorum fuisse notat

Τρισμύριοί εἰσι γὰρ ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Ἀθάνατοι.

Causæ variæ reddi possunt. Præcipua est oblivio veri Dei, & hominis necessitas, homo enim necessitate sua pressus undequaque auxiliatores quærit, ideo multos sibi facit Deos, quod Plin. cap. 2. eleganter explicat; *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit infirmitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret.* Ut ergo multiplici premebantur necessitate, multiplices quæsiverunt Deos qui illis mederentur, quasi unus summus Deus omnia non posset.

XII. Secundò, Veneratio & cultus eorum qui humanum genus beneficiis quibusdam insignibus erant prosecuti, multitudinem Deorum invexit. Nam illi qui vel præclaris facinoribus illustres essent, vel qui beneficiis quibusdam eximiis commendabiles sese præstitissent, sive quia nobili reperto profuissent generi humano, sive quia rem bello præclarè gessissent, sive quoniam gentis vel urbium essent conditores, in Deorum numerum re-

referebantur. Unde Cicero lib. 2. de Nat. Deor. *Suscepit vita hominum consuetudoque communis, ut beneficiis excellentes viros in cælum fama & voluntate tollerent: hinc Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Æsculapius, hinc Liber* &c. quod & Plin. lib. 2. c. 7. observat, *Hic est vetustissimus referendi gratiam benemerentibus mos, ut tales Numinibus adscribantur; quippe & omnium aliorum Deorum nomina, & quæ supra sidera relata ex hominum nata sunt meritis*: Quæ Tertull. ad gentes c. 10. & 11. Minucius in octavio, Lactantius & Arnobius fusè ostendunt; Deos scilicet qui majori in pretio habebantur apud Ethnicos, nihil aliud quàm homines fuisse. Et si penitiùs rem scrutamur, facilè deprehendimus Philosophos & Poëtas pleraque ex istis ab Hebræis fuisse mutuatos; sed ita interpolata astu Satanæ & fabulis involuta, ut ad investigandas aliquot auri micas ingens stercoris acervus commovendus sit. Exemplum nobis esto Saturnus cum filiis suis tribus, imperium orbis inter se partientibus; in quibus Viri Docti pridem observarunt latere Noachum & tres ejus filios, ut solidè probant Bochartus & Vossius. Quæst. IV.

XIII. Tertiò; Polytheismi occasio fuit inter aliàs, non modò nominum divinorum multitudo, sed præcipuè attributorum & operum Dei varietas & copia, quibus homines ad plures Deos cogitandos sensim inducti, tot ac tantas perfectiones divisas in pluribus potiùs, quàm in uno copulatas quæsiverunt.

QUÆSTIO IV.

DE NOMINE JEHOVA.

An ita soli Deo sit proprium, ut sit incommunicabile Creaturis? Aff. contra Socinianos.

I. Licèt Deus qui est Ens singularissimum, & naturâ suâ à re qualibet distinctum, nomine discretivo non egeat; Nec nomen propriè in Deum cadat, vel appellativum quod est distinctarum specierum ejusdem generis, vel proprium quod est discretivum individuorum ejusdem speciei; unde Trismegistus apud Lactan. lib. 1. c. 6. Deum dicit ἀνώνυμον. Quia tamen omnis nostra cognitio incipit à nomine, varia solet nomina assumere in Scriptura, ut se nobis accommodet. Quædam petuntur à fortitudine, ut El, Elohim; quædam ab omnipotentia & sufficientia, ut Schaddai; quædam ab excelsitate ut Elion; quædam à dominio, ut Adonai; sed omnium primum & præcipium est Jehova, quod ab essendo vel existendo deducitur.

II. De hoc nomine duæ præcipuæ sunt quæstiones: Alia grammaticalis de ejus *pronunciatione*; An pronunciari possit, & quænam vera sit & genuina ejus pronunciandi ratio. An per Jehova, An per Adonai: Alia Theologica de ejus *usu*; An soli Deo sit proprium, An verò etiam creaturis com- *Status Quæstionis.*

QUÆST. IV. mune ſit: Nos hîc miſſâ quæſtione quam Criticis relinquimus, de poſteriori tantùm agimus.

III. Quæſtio hæc nobis intercedit cum Socinianis, qui ut argumentum quod petere ſolemus ad Divinitatem Chriſti aſſerendam ex hoc nomine eludant, pertendunt nomen hoc Creaturis variis poſſe communicari, & ſolere tribui in Scriptura Angelis & Chriſto quà Legatis Dei; ſupponentes pro regula indubitatæ veritatis *Legatum poſſe nomen & perſonam ablegantis gerere*: Diſcrimen tamen aliquod ſtatuunt, nimirum ſi nomen Jehova ponatur cum adjectione vocis Zebaoth, ſoli Deo proprium eſſe; ſin autem abſque ea etiam Creaturis commune eſſe. Nos verò nomen hoc ita proprium eſſe Deo dicimus, ut Creaturis planè ſit incommunicabile. Verum eſt dari etiam inter ipſos Orthodoxos aliquam circa uſum nominis iſtius diſcrepantiam, ſed potiùs verbalem quàm realem; dum quidam nulli perſonæ creatæ competere fatentur, ſed uſurpari tamen reſpectu Arcæ fœderis per metonym. adjuncti; alii nulli prorſus Creaturæ tribui & convenire volunt: ſed conſentiunt omnes, nomen hoc abſolutè & ſine tropo acceptum ſoli Deo proprium eſſe. Nihilominus poſterior ſententia verior videtur, & tutior ad Socinianorum errorem jugulandum.

IV. Rationes ſunt, 1. Quia Deus hoc nomen tanquam ſuum & proprium ſibi vendicat, *Ego ſum Jehova, hoc eſt nomen meum; non dabo gloriam meam alteri* Iſ. 42. 8. & 48. 2. Amos 5. 8. & 9. 6. Unde Exod. 15. 3. Iſraël canit, *Jehova nomen ejus*: hinc Judæi vocant abſolutè השם *nomen* שם העצם, *nomen ſubſtantiæ*, שם המפורש המיוחד *nomen proprium & ſeparatum*.

V. Quia etymon & ſignificatio vocis talis eſt, ut ſoli Deo conveniat: Ex Scriptura patet nomen hoc tria potiſſimùm inferre quæ conjungi videntur Iſa. 42. 35. 36. 37. 1. *Æternitatem* Dei & *independentiam*, quatenus Deus eſt Ens neceſſarium quod per ſeipſum exiſtit independenter à quovis alio, αὐτοών Exod. 3. 14. *ſum qui ſum*; unde vocatur ſimpliciter ὁ ὤν, ut veteres Philoſophi & Plato imprimis agnoverunt; & Joh. in Apoc. 1. 4. deſcribit per tres temporis differentias ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος; quò pertinet illud veterum Ethnicorum Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶ, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ μεγάλε Ζεῦ; 2. *Cauſalitatem & efficaciam*, quia quod eſt primum & perfectiſſimum in unoquoque genere eſt cauſa reliquorum, quia Deus eſt per ſeipſum, ut omnibus aliis ſit cauſa eſſendi Iſa. 44. 24. 3. *Immutabilitatem & Conſtantiam in promiſſis*, quia præſtat revera & facit id quod promiſit, dando promiſſis ſuis εἶναι, non ſolùm αὐτοών, ſed & ὑσιῶν & ὑσιοποιός: quo ſenſu Exod. 6. 3. dicit ſe non innotuiſſe Patribus ſub nomine Jehovæ, non quoad vocem ſignificantem, nam contrarium patet ex libro Geneſeos; ſed rei ſignificatæ reſpectu, quia nondum dederat eſſe promiſſionibus ſuis de multiplicatione ſeminis, eductione populi ex Ægypto, introductione in Canaan &c.: patefecerat ſe Patribus per potentiam in creatione Mundi, in ejuſ-

ejusdem gubernatione & collatione multorum beneficiorum ac mirabili defensione; sed nondum declaraverat reipsa se esse Jehovam, implendo promissiones Patribus datas. Cùm verò æterna existentia, virtus omnipotens, & immutabilis veritas soli Deo conveniant; Nomen Jehovæ quod tria ista complectitur, soli Deo debet esse proprium. Quæst. IV.

VI. Nomen Jehova per naturam suam sive constructionem grammaticam non potest esse pluribus commune, quia per se est Individuale, nec unquam legitur cum ה emphatico, aut demonstrativo. 2. semper numero singulari, nunquam autem plurali usurpatur. 3. nullibi legitur cum affixo aut in statu constructo; cùm ergo Deo tribuatur, illi debet esse proprium.

VII. Sicubi hoc nomen tribuitur Angelo, ut Gen. 16. 18. 48. Exod. 3. 2. *&c.* *Angelus increatus* intelligitur, non creatus, Filius scilicet Dei qui est Angelus faciei, qui in præludium suæ Incarnationis sæpe ita apparuit, ut ex circumstantiis locorum patet; ubi proprietates, opera, & honor Dei Angelo illi tribuuntur: Gen. 16. 10. effectum divinum sibi tribuit *multiplicare semem*, v. 13. vocatur *Deus visionis*. Gen. 18. Angelus increatus designatur 1. *Nomine* quia unus tantùm ex tribus, Angelis qui apparent vocatur Jehova. 2. ex *Proprietatibus* divinis, quum sibi tribuit omnipotentiam, & omniscientiam, prænunciat futura v. 10. & 14. vocatur Judex totius terræ v. 25. 3. ex *Honore*, quia Abraham illum adorat; nec tamen Angelus recusat, quod tamen fecisset, si fuisset creatus, ut Apoc. 19. Gen. 48. Angelus dicitur liberasse Jacobum ab omni malo, quod solius Dei est, & ab ipso benedictionem petiit quam nemo nisi Deus dare potest. Exod. 3. Angelus qui apparet Mosi vocatur subinde Elohim & Adonai, dicitur misisse Mosem c. 4. 5. & esse Deus Abrahami, Isaaci & Jacobi qui audivit clamorem populi. *Fontes Solutionum.* *Gen.* 18. *Gen.* 48.

VIII. Non semper Angelus Jehovæ à Jehova, ut missus à mittente distinguitur essentialiter, sed tantùm personaliter; ut qui est Angelus Jehovæ, sit etiam Angelus Jehova.

IX. Aliud est aliquid agere ex Dei authoritate, quod Angelo creato convenit, Aliud Dei authoritatem habere, & nomen ejus sibi vendicare, quod nemini nisi Deo vero & æterno competit. Apparitor aut Legatus Principis, agit ex authoritate Principis & ejus nomine, sed non tamen titulos Principis sibi assumit, vel se Regem aut Principem vocari patitur. Ita nunquam Angelus creatus ita assumit Dei personam, ut quodlibet ejus nomen, vel sibi tribuat, vel aliis sibi deferri patiatur.

X. Quum Apostolus Heb. 13. 2. hospitalitatem commendat ex eo quòd per eam Angeli hospitio fuerint aliquando excepti, non respicit ad apparitionem factam Abrahamo Gen. 18. sed ad eam quæ contigit Lotho Gen. 19. ubi duo tantùm erant Angeli creati: Tertius qui erat increatus mansit cum Abrahamo ut colloqueretur cum ipso, & occurrit postea Lotho Sodomâ exeunti: illum ideo tanquam Jehovam compellat. v. 24. *Heb.* 13. 2.

 XI. Sum-

Quæst. IV. XI. Summus Deus non potest mitti per imperium, sed per consensum. Nec ἀσύστατον est, esse *Angelum Jehovæ*, & esse *Jehovam*; quia quoad prius, Jehova sumitur *hypostaticè*; quoad posterius verò, *essentialiter*; potest à Deo Patre mitti Filius ejus, qui sit ipse idem cum Patre Deus.

Exod. 23. 20. XII. Angelus de quo Moses loquitur Exod. 23. 20. non potest esse Creatura, quia Deus jubet illi obtemperare, & illum non exacerbare, eo quòd peccata hominum sit ulturus, & nomen ipsius in eo sit, quod longè ampliùs sonat, quàm esse instructum authoritate Dei: aliàs de Mose, & quolibet gregario Propheta æquè dici posset, quod nomen Dei in ipso est, quod nuspiam dicitur.

Ezech. 48. 35. XIII. Aliud est esse & vocari Jehovam; Aliud Jehovam alicubi esse & habitare: posterius dicitur de Ecclesia Ezech. 48. 35. quum vocanda dicitur isto nomine יהוה שמה *Jehova est ibi*; Non prius.

XIV. Aliud est symbolum inscribere Altari; Aliud verò Altari nomen
Exod. 17. 15. aliquod tribuere. Prius dicitur Exod. 17. 15. ubi notatur titulus & inscriptio Altaris, *Jehova vexillum meum*, supple *est*, quomodo Palatiis & Templis sententiæ solent quædam inscribi; sed non posterius.

XV. Aliud est Arcam fœderis vocari Jehovam; Aliud Deum cujus
Ps. 24. 7. & 47. 6. præsentiæ Arca erat symbolum & pignus: posterius dicitur Ps. 24. 7. & 47. 6. non prius; Ita quod solebat dici, quum attollebatur vel deponebatur Arca Ps. 68. 1. *Surge Domine, & dispergentur inimici tui*, non dirigebatur ad Arcam ipsam, quæ illius cultus capax non erat; sed ad Deum in Arca adumbratum, cujus erat inimicos suos dispergere.

Jer. 33. 16. XVI. Non dicitur Jer. 33. 16. quòd Jerosolyma sit vocanda Jehova justitia nostra; sed docet Propheta, Eum qui vocaturus erat Jerosolymam ad salutem, fore Jehovam justitiam nostram, ut fundamentum ejus fidei & spei denotet. Nec excipi debet Jerosolymam non minùs posse vocari Jehovam, quàm Ecclesia dicitur Christus, 1. Cor. 12. 17. Nam nomen Christi commune est multis, à quo fideles vocantur Christiani propter similitudinem unctionis 1. Joh. 2. 19. sed non est eadem ratio nominis Jehovæ, quod singulare est & Deo soli proprium.

XVII. Licet vox Κυρίου dum sumitur appellativè, pluribus sit communis; tamen quum sumitur absolutè, prout respondet Jehovæ, non secus ac si nomen proprium esset, quomodo LXX. & post eos Apostoli reddunt יהוה per Κύριον, quia nullum aliud commodiùs vocabulum occurrebat, quamvis emphasim vocis non planè exprimat, nemini nisi soli Deo potest tribui.

XVIII. Quamvis Deus nos allocutus sit per Filium, ut ἔνσαρκον, no-
Hebr. 1. 2. vissimis temporibus Heb. 1. 2. Non obstat hoc tamen quominus Patres allocutus jam sit per ipsum, ut ἄσαρκον: aliàs falsum esset quòd dicitur heri & hodie idem Heb. 13. quòd tentatus fuerit ab Israëlitis in deserto 1. Cor. 10. 9. quòd Lex data fuerit *in manu Mediatoris* Gal. 3. 19. & quòd allocutus sit

Mo-

Mosem, & dederit illi λόγια ζῶντα Act. 7. 35. Itaque in Legis promulgatione distinguendus est *primarius Legislator*, qui fuit Christus Angelus fœderis, de quo Act. 7. 31. qui Mosi in rubo apparuerat, & cui propterea opera & honores divini tribuuntur; ab *Apparitoribus* qui subservierunt tanquam ministri: hoc sensu *Lex data* dicitur *per Angelos* Gal. 3. 19. Heb. 2. 2. quia eorum ministerio Christus est usus, sive in apparatu magnifico instituendo in monte per tonitrua & ignem & sonitum tubæ, sive in formandis ipsis vocibus; unde Angeli dicuntur numero plurali, cùm Angelus, qui Jehova etiam dicitur, ubique numero singulari appelletur. Comparatio quæ instituitur Heb. 2. 2. inter Legem & Evangelium, eo quòd Lex data sit per Angelos, Evangelium verò per Filium; non fit simpliciter respectu primarii authoris, qui fuit utrobique Christus; sed ratione modi agendi, & ministrorum, quia in illa Deus uti voluit ministerio Angelorum, in isto verò Christus ipse incarnatus loqui voluit immediatè; ut ergo discrimen est inter ea quæ Princeps facit per se & immediatè, & quæ præstat per ministros suos: Ita Evangelium præstantius hoc sensu dicitur, quia Christus ἔνσαρκος immediatè illud promulgavit, & per se nos alloquitur, cùm Legem per Mosem & Anglos dare nobis voluerit.

QUÆST. IV.

Hebr. 2. 2.

XIX. Dici non potest nomen Jehovæ tribui, vel Vitulo aureo Exod. 32. 5. vel Idolo Micæ Judi. 17. 3. quia utrobique id nomen vero Deo tribuitur; Illic quidem, quia Aaron promulgat festum celebrandum Jehovæ per Vitulum, quòd esset symbolum veri Dei juxta morem Ægyptiorum, apud quos Apis colebatur sub forma bovis, unde vers. 4. dicuntur Dii qui eduxerunt populum ex Ægypto. Hic verò, quia argentum, unde idolum factum est, dicitur sanctificatum Jehovæ v. 3. scilicet ratione finis, id est, ad cultum ejus.

Exod. 32. 5.
Jud. 17. 3.

QUÆSTIO V.

An Proprietates Divinæ distinguantur realiter ab Essentia Divina? Neg. contra Socinianos.

I. AD intelligentiam Quæstionis quædam de Attributis Divinis sunt præmittenda. *Attributa Divina* vocantur Proprietates essentiales quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet & distinguitur à Creaturis, sive quæ ipsi tribuuntur pro captus nostri modulo ad naturam ejus explicandam.

Quid sint Attributa divina.

II. Non tribuuntur *Attributa* propriè Deo, ut aliquid ἐπουσιῶδες, quod accidentale est subjecto, quod illud perficit, & quod realiter est ab ipso distinctum; sed *impropriè* & transumptivè, quatenus dicunt Perfectiones essentiales Naturæ Divinæ, quæ per modum Proprietatum à nobis concipiuntur.

III. Licèt singula Attributa fœcundissimam & simplicissimam Dei naturam repræsentent; non possunt tamen nisi inadæquatè eam repræsentare,

QUÆST. V.

re, id est non secundùm totam rationem sui, sed modò sub hac perfectione, modò sub alia; quia quod uno conceptu adæquato, utpote finito, non possumus assequi, in varios conceptus inadæquatos partimur, ut aliqualem cognitionem ejus habeamus; quod non est testimonium erroris in intellectu, sed tantùm imperfectionis. Sic Omnipotentia est ipsa Essentia divina apprehensa, ut carens omni obstaculo in agendo; Æternitas est essentia Dei, ut carens omni termino in duratione; & sic de cæteris.

IV. Inadæquati illi conceptus Essentiæ Dei nobis objiciuntur per *abstractionem præcisivam*, seu per præcisionem simplicem & negativam, ut de bonitate cogitem non cogitando de potentia; sed non per *præcisionem exclusivam* seu privativam, ut v.g. asseram esse omnipotentem, qui nec sit misericors nec justus.

V. Quæstio de distinctione Attributorum ab Essentia Divina movetur nobis à Socinianis; qui ut faciliùs probent Spiritum S. non esse Deum, aut Personam divinam, etsi vocetur virtus Dei, volunt Attributa Dei ab essentia realiter distingui. Orthodoxi docent Attributa *realiter* idem esse cum ipsa essentia Dei; distingui verò ab ea *virtualiter*, & eminenter.

Status Quæstionis.

VI. *Realiter* illa *differre* dicuntur, quæ distinguuntur ut res *diversæ* secundùm essentiam, sive subjecto conveniant sive non; *Virtualiter* verò *distingui* nihil aliud est, quàm vel virtute continere distinctos effectus, vel unitè in se habere quæ in aliis distincta sunt, vel habere eminentem virtutem, quæ possit esse principium diversarum actionum; Ita fundamentum ejus potest esse non intrinsecum, sed extrinsecum; non à parte principii, vel subjecti, sed ratione *termini* & *objecti*, propter diversitatem operationum & effectorum quæ à proprietatibus oriuntur, & secundùm quæ diversi conceptus formales ipsarum formantur.

VII. Attributa Dei non possunt realiter differre ab Essentia, vel inter se, tanquam res & res; quia Deus est summè simplex & perfectus: Jam realis distinctio præsupponit res essentiâ diversas, quod respuit summa simplicitas; & quæ realiter diversa sunt, nonnisi per aggregationem fiunt unum, quod absolutæ perfectioni adversatur. Deinde si differrent realiter, perficeretur essentia per aliquid realiter à se distinctum, atque adeò in se summè perfecta non foret. Tertiò quia sequeretur Deum non esse prorsus immutabilem, quia haberet in se potentiam passivam, radicem mutabilitatis, per quam Attributa vel elicerentur ex essentia, vel illi adjungerentur. At cùm Deus sit Ens primum & independens, quod est quicquid esse potest, nihil potest ei accedere, vel ab eodem auferri.

VIII. Differre tamen Attributa Dei tum ab essentia, tum à se invicem, patet ex diversitate conceptuum. Nam ubi est ratio fundandi distinctos conceptus formales de re aliqua licèt una & simplici à parte rei, ibi necesse est distinctionem aliquam virtualem & eminentem dari. Cùm ergo in Divina

vina Essentia simplicissima sit ratio fundandi diversos conceptus formales de divinis perfectionibus, quod patet ex eorum distincta definitione & explicatione, optimè dicitur Attributa ista quæ tales conceptus fundant, distingui tum ab Essentia tum inter se virtualiter. QUÆST. V.

IX. Licèt Attributa sint essentialiter & intrinsecè unum in Deo, tamen benè distingui dicuntur, tum νοηματικῶς quoad conceptum formalem diversum, tum *objective*, & *effective* quoad varia objecta & effecta externa; unde patet distinctionem illam, nec esse *realem* simpliciter inter res & res, nec *formalem*, quæ fit tantùm ratione modi nostri concipiendi; sed *eminentem*, quæ licèt non se teneat à parte rei ut inter rem & rem, habet tamen fundamentum in re propter diversitatem objectorum & effectuum.

Fontes Solutionum.

X. Licèt varii sint conceptus formales nostri de Essentia Dei, & ejus Proprietatibus, non possunt tamen dici falsi, quia illis respondent totidem conceptus objectivi, actu quidem indivisi in Deo, propter summam ejus simplicitatem; sed virtute tamen & eminenter distincti.

XI. Attributa de se invicem possunt prædicari in *sensu identico*, quatenus considerantur ut unitatem & identitatem inter se habentia; ut quum dico Intellectus divinus est res eadem cum Voluntate, vel Justitia est eadem res cum Misericordia; sed non in *sensu formali*, quia nostris conceptibus, & objectis suis formaliter distinguuntur: sic non possum dicere Justitia est Misericordia, quia conceptus formalis Justitiæ differt à conceptu formali Misericordiæ.

XII. Qui quod actu in Deo & realiter unum est & simplex, concipit tanquam actu & realiter diversa, is falsum concipit; sed qui concipit illud quod unum est actu in se, tanquam plura virtualiter & extrinsecè seu objectivè, is falsum non concipit; sed imperfectè & inadæquatè rem concipit propter imbecillitatem intellectus humani, & eminentiam ac perfectionem Naturæ Divinæ.

XIII. Attributa Divina considerantur, vel absolutè & subjectivè in se & à parte Dei, vel relatè quoad effecta circa Creaturas, & à parte objecti; fateor posteriori modo Justitiam punientem & Misericordiam parcentem, esse oppositas; sed non priori, de quo quæritur.

XIV. Proprietates sunt *multæ* ex parte *objecti*, & termini seu operationum & effectuum; sed non ex parte subjecti, vel principii quod unum est & summè simplex.

XV. Ubi datur prius & posterius quoad esse absolutum & reale, ibi est discrimen reale; sed non ubi est tantùm prius & posterius quoad esse cognitum & intelligibile; quod datur in Deo & Attributis ejus.

XVI. Alia est definitio rei in se; Alia conceptuum nostrorum de re: Illa, non hæc arguit distinctionem realem; definitiones autem Proprietatum Divinarum sunt potiùs conceptuum nostrorum, Deum sub hac & illa ratione concipientium quàm de re ipsa, quæ una est & simplicissima.

QUÆSTIO

QUÆST. VI.

QUÆSTIO VI.

An Attributa bene distinguantur in Communicabilia & Incommunicabilia? Aff.

I. INter varias Attributorum Divinorum distinctiones, nulla frequentiùs occurrit eâ, quâ distribuuntur in Communicabilia & Incommunicabilia; de qua, quia non pariter ab omnibus recipitur, paucis dicendum est.

Attributa communicabilia & incommunicabilia.

II. Ad distinctionis intelligentiam; Nota *Communicationem* duplicem esse; aliam *essentialem* & *formalem* per intrinsecum esse rei, aliam *similitudinarem* & *analogicam* respectu effectorum & operum. Quoad priorem, dicimus omnes Proprietates Dei esse pariter incommunicabiles, quæ non magis communicari possunt quàm Essentia Divina; aliàs desinerent esse proprietates: sed posteriorem dari posse fatemur, quum Deus in Creaturis, maximè rationalibus, effecta analoga proprietatibus suis producit, ut bonitatem, justitiam, sapientiam *&c.*

III. Hoc sensu rectè dici possunt *Incommunicabilia* strictè & omni modo ea Attributa, quæ ita Deo sunt propria, ut eorum nihil simile vel analogum, vel nulla imago & vestigium in creaturis reperiri possit; qualia sunt Attributa negativa, quæ omnem à Deo Creaturarum imperfectionem removent, ut Infinitas, Immensitas, Æternitas, quæ talia sunt, ut vel eorum carentia, vel contrarium omni insit creaturæ. Alia verò *Communicabilia* non malè dicuntur, quorum similitudo, vel subobscura quædam vestigia in Creaturis deprehenduntur, & per simplicem analogiam nominis & effectuum, talia sunt Affirmativa, quæ per viam eminentiæ, vel causalitatis Deo tribuuntur.

IV. Attributa Communicabilia de Deo & de Creaturis non dicuntur *univocè*, quia non est una ratio, quemadmodum in simpliciter univocis quæ nomine & definitione conveniunt; nec *æquivocè*, quia non est ratio totaliter diversa, sicut in meris æquivocis, quæ nomine tantùm conveniunt; sed *analogicè* per analogiam, tum *similitudinis*, tum *attributionis*; Illa est, quum res eodem nomine appellantur propter quandam, quam inter se habent similitudinem, Ista, quum nomen unum ita pluribus tribuitur, ut de uno primariò & principaliter sive per prius dicatur, de aliis verò secundariò & per posterius propter dependentiam ab illo primo. Sic Attributa ista prædicantur de Deo *essentialiter*, & modo planè singulari, id est, infinitè & perfectissimè, atque adeò etiam in abstracto, quo sensu Deus solus bonus dicitur Matth. 19. 17. id est, *originaliter, independenter, essentialiter*; Sed de creaturis tantùm *secundariò, accidentaliter* & *participativè*.

V. *Par-*

V. *Participes* dicuntur *fideles naturæ divinæ*, 2. Pet. 1. 4. non univocè per participationem formalem essentiæ divinæ, sed tantùm analogicè per beneficium regenerationis, quæ characteres sanctitatis & justitiæ quæ maximè propriè Deo competit ipsis imprimit, quum renovantur ad imaginem Creatoris sui; Coloss. 3. 10. Sic intelligendum est quod sæpius apud Patres legitur, quum hominem regenitum dicunt θεουδῆ, & fieri θεοειδῆ *Deo conformem*; non essentialiter, quod de solo Filio dicitur; sed analogicè. Quæst. VII. 2. Pet. 1. 4.

VI. Quod quædam attributa communicabilia & incommunicabilia dicuntur, nullam proprietatum divinarum inæqualitatem arguit, quasi aliæ aliis magis sint Deo propriæ; quia omnes ex æquo essentialiter illi competunt; sed hoc bonitatem & gloriam Dei commendat, quia in creaturas suas aliquam virtutum suarum similitudinem & ἀποσκιασμάτιον exprimere voluit.

VII. Distinctio ista non potest favere errori eorum, qui proprietates divinas Naturæ humanæ Christi communicatas esse pertendunt, quia ut suo loco videbitur, alia est *communicatio in concreto*, resp. personæ, quam in Christo agnoscimus; alia *communicatio in abstracto*, resp. naturæ, quam negamus. Alia est *communicatio formalis & intransitiva*, per transfusionem earundem proprietatum quæ sunt in Deo, in naturam humanam Christi; quam rejicimus; Alia *transitiva & effectiva* per analogiam, quam in Creaturis rationalibus resp. attributorum affirmativorum dari statuimus.

QUÆSTIO VII.

DE SIMPLICITATE DEI:

An Deus sit Simplicissimus, & omnis Compositionis expers? Aff. contra Socin. & Vorstium.

I. Sociniani litem hanc nobis movent, dum Simplicitatem Deo secundùm Scripturam tribui posse negant, & ex attributorum divinorum numero expungendam censent, *Catech. Racov.* c. 1. non alium in finem, quàm ut compositam statuendo Dei essentiam, mysterium Trinitatis faciliùs labefactent. *Vorstius* hunc etiam errorem cum variis aliis retenuit, & interpolavit, Tractat. de Deo, & notis ad Disp. 3. de Natura Dei. Ad quos etiam accedunt *Remonstrantes*, qui in Apologia sua negant simplicitatem Dei esse creditu necessariam, vel quicquam de ea haberi in Scriptura, sed totam doctrinam esse metaphysicam, sive vocem sive rem spectes. Orthodoxi verò constanter hactenus docuerunt Dei essentiam esse summè simplicem, & omnis compositionis expertem.

QUÆST. VII.

II. *Simplex* bifariam dicitur, vel *absolutè & simpliciter*, vel *secundùm quid & comparatè*. *Absolutè* tale est, quod in omni Entis genere excludit compositionem; *Comparatè*, quod tantùm respectu cujusdam; ut Cœlum & Elementa vocantur corpora simplicia respectu mixtorum, sed non excludunt compositionem ex materia & forma & partibus quantitativis; Angeli & animæ sunt simplices respectu Corporum, sed nec absolutè tales sunt, quia compositionem multiplicem semper involvunt. Hìc agitur de Simplicitate absoluta, & non comparata.

III. *Simplicitas* Dei, quatenus non *moraliter*, sed *physicè* sumitur, est Attributum ejus incommunicabile, per quod Natura Divina à nobis concipitur, non solùm ut expers omnis compositionis & divisionis, sed etiam incapax componibilitatis & divisibilitatis.

Deum esse simplicissimum probatur.

IV. Hanc Deo competere patet, 1. Ab ejus *independentia*; quia compositio est de ratione formali Entis orti & dependentis, siquidem nihil à seipso componi potest, sed quicquid componitur ab alio componatur necesse est; At Deus est Ens primum & independens, quod nullum se prius agnoscit. 2. Ab ejus *unitate*, quia qui est absolutè unus, est etiam absolutè simplex, quique ideo dividi nequit, vel componi. 3. Ab ejus *perfectione*, quia compositio imperfectionem infert, quatenus supponit potentiam passivam, dependentiam & mutabilitatem. 4. Ab *actuositate*, quia Deus est actus purissimus qui nullam habet potentiam admixtam, quíque ideo omnem compositionem respuit; quia in Deo nihil est quod perfici egeat, aut ab alio perfectionem sumat, sed est quicquid esse potest, nec potest esse aliud quàm quod est. Unde non tantùm nominibus concretis, sed etiam abstractis solet describi, Vitæ, Lucis, Veritatis &c.

V. A *remotione omnium specierum compositionis:* qualis est *Physica* ex *materia & forma*, cùm sit incorporeus; aut ex *patribus quantitativis*, quæ in Deum non cadunt; aut ex *subjecto & accidente*, quia perfectissimo nihil accidere potest quo ulteriùs perficiatur: *Logica* ex *genere & differentia*, quia Deus est supra omne genus, nec in eo datur natura communis quæ per differentiam restringatur: *Metaphysica* ex *actu & potentia*, cùm sit actus purus & mutationis propriè dictæ nescius, cui nihil de novo accidere potest aut ab eo recipi; Ex *essentia & existentia*, ut in rebus creatis in quibus alia est essentiæ ratio, alia existentiæ; essentia quippe earum potest concipi sine existentia, nec existentia ingreditur earum definitionem, quia possunt esse & non esse, & existentia earum respectu est aliquid contingens non necessarium; Nam in Deo essentia non potest concipi absque existentia, & repugnat concipere Deum qui non existat: Unde Philosophi vocant eum Ens per essentiam, id est, quod vi suæ essentiæ existit & de cujus essentiæ ratione est ut semper existat: Et hac de causa Deus se *Jehovam* vocat, *illum* scil. *qui est*, אהיה אשר אהיה, *Ego sum qui sum*,

ac

ut notet esse illi convenire longè alia ratione, quàm rebus omnibus creatis, non participativè & contingenter, sed necessariò, propriè, ac independenter. Denique ex *natura & subsistentia:* nam personæ & essentia non se habent, ut extrema componentia realia ex quibus tertium quid exurgat, ut in humanis, ex natura hominis & subsistentia Petri fit suppositum illud quod vocamus Petrum; aliàs non Trinitas, sed quaternitas quædam in Deo concipienda esset; nec modorum, quales sunt subsistentiæ, est componere, sed tantùm modificare.

QUÆST. VII.

VI. Ut autem Deus omnem compositionem in se respuit; Ita Simplicitas ejus obstat etiam ne in compositionem veniat cum ullis rebus creatis, ut rationem habeat partis alicujus, vel materiæ aut formæ, contra quam olim Platonici Deum esse animam mundi volebant, & Manichæi creaturas omnes ex Dei essentia ceu traduce quodam propagatas esse pertendebant: tum quia diversissimus est à Creaturis, tum quia est immutabilis & incorruptibilis, qui non potest cum ulla re creata mutabili & corruptibili coalescere in unum: quia omnis compositio infert mutationem, per quam res fit pars totius, quod antea non erat.

Fontes Solutionum.

VII. Si *omnia* dicuntur *esse ex Deo* Rom. 11. 36. hoc non ὑλικῶς & *materialiter*, sed δημιουργικῶς & *efficienter* intelligendum est. *Genus & progenies Dei* dicimur Act. 17. 28. non participatione ejusdem essentiæ, sed similitudine imaginis, *efficienter* non *essentialiter* quomodo etiam vocatur *Pater Spirituum* Heb. 12. 9. respectu creationis non compositionis. Filius Dei est θεάνθρωπος, non per compositionem propriè dictam, sed per unionem hypostaticam; per quam λόγος quidem assumpsit naturam humanam in unam hypostasim, sed non compositus est cum ea tanquam pars cum parte; sed ad eam se habet ut perficiens & sustentans, ad adjunctum aliquod essentiale perficiendum & sustentandum, ita ut perficiatur quidem inde natura humana, sed nihil propterea accedat naturæ divinæ.

Rom. 11. 36. *Act.* 17. 28.

VIII. In quo sunt plura entia realia, in eo est compositio; sed non ubi sunt tantùm plures modi, quia modi modificant tantùm, & characterizant essentiam, non componunt. At in divinis datur una essentia & tres hypostases, quæ sunt modi qui distinguunt quidem personas ab invicem, sed non componunt, quia non sunt entia realia quæ concurrant ad compositionem alicujus quarti, cùm unam habeant communem essentiam, sed tantùm modificationes, secundùm quas essentia in tribus Personis subsistere concipitur.

IX. Simplicitas & Triplicitas ita sibi opponuntur, ut non possint simul subsistere: sed non simplicitas & Trinitas, quia diverso respectu dicuntur: Simplicitas respectu Essentiæ, Trinitas verò respectu Personarum, quo sensu nihil obstat Deum, qui unus est Essentiâ, esse trinum Personis.

QUÆST. VII. X. Decreta Dei possunt spectari bifariam; vel *subjectivè*, si fas sit ita loqui, id est, à *parte actus interni* in se, & per modum absoluti; vel *objectivè*, extrinsece & relativè respectu Creaturarum per modum respectivi: priori modo non differunt ab ipso Deo, & nihil aliud sunt quàm Deus ipse decernens: sed posteriori differunt; quia ut multiplicia concipiuntur, non à parte rei, siquidem omnia unico & simplissimo actu decernit Deus, sed à parte objectorum; ut Scientia Dei circa objecta innumera versatur, citra unitatis suæ detrimentum.

XI. Ita *Decreta* Dei *libera* sunt, non absolutè & à parte principii, sed relatè & *objectivè* à parte *termini*, quia nullum objectum externum esse potuit quod necessariò terminaret volitionem divinam: Deus enim nulla re extra se indiguit; itaque potuerunt esse & non esse; sed hoc non obstat, quominus respectu principii & actus interni necessaria dicantur, quia actus intellectionis & volitionis non potuit à Deo omnino abesse; non potuit enim Deus esse, quin intelligeret & vellet: *necessaria* ergo sunt quoad *existentiam* internam, sed *libera* quoad σχέσιν & *habitudinem ad extra*; nec volitio Dei dicitur desinere absolutè, sed objecti externi respectu ad quod terminatur.

XII. Decreta Dei sunt actus immanentes Voluntatis divinæ, sed non propriè effectus ejus; & Deus non tam eorum causa dici debet quàm principium, unde non opus est ut sint posteriora Deo, nisi ordine & nostro concipiendi modo.

XIII. Licèt essentia Dei in se simpliciter considerata sit absoluta, & nullum ad Creaturas respectum importet; non obstat tamen quominus eadem, si consideretur cum oppositione relativa ad Creaturas, & prout per modum principii vitalis ad hoc vel illud extra se producendum sese determinat, possit habere aliquam σχέσιν & relationem ad Creaturas; nec multiplex illa relatiò potest magis compositonem in Deo facere, quàm respectus quem omniscientia & omnipotentia habent ad extra, discrimen reale constituit inter Deum, & ejus omnipotentiam & omniscientiam.

XIV. Quicquid est in Deo essentiale & absolutum, est ipse Deus; & sic attributa absoluta identificantur realiter cum essentia divina, & illi insunt essentialiter, non accidentaliter; & si de Deo prædicantur in concreto, *subjectum* eorum est tantùm *denominationis*, non *inhæsionis*. Sed quicquid est personale & modale in Deo, est quidem ipse Deus in concreto, sed non in abstracto.

XV. Attributa relativa non arguunt compositionem, sed distinctionem; quia ratio formalis relationum non est inesse, sed esse ad, nec novam superaddunt perfectionem essentiæ, sed habitudinem tantùm essentiæ ad alia important: Paternitas & dominium non alium reddunt, sed aliter disponunt possidentem sine relati in ipso mutatione.

XVI.

XVI. Proprietas personalis Filii non efficit ut alia sit essentia ejus ab essentia Patris, aut ut essentia ex simplici fiat composita; nihil enim reale addit essentiæ, sed tantùm efficit ut distinctus sit à Patre Filius; distinctio autem non est compositio. QUÆST. VIII.

XVII. Patres hanc Dei simplicitatem sæpius inculcant. Aug. l[illegible] de Trinit. c. 1. *Simplex est Dei natura, & immutabilis atque imperturbata, nec aliud est ipse, aliud quod habet & quod est*, & l. 6. c. 6. postquam docuit nullam Creaturam esse verè & perfectè simplicem, addit; *Deus autem etsi multiplex dicatur, verè tamen & summè simplex est, dicitur enim magnus, sapiens, beatus, & verus. & quicquid aliud non indignè dici videtur, sed eadem magnitudo ejus est, qua sapientia; non enim mole magnus est, sed virtute, & eadem bonitas ejus est quæ sapientia & magnitudo & veritas. Et non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum & sapientem, aut verum aut bonum esse, aut omnino non esse.* Ita Athanasius in Epist. ad Episc. Afric. *Non Deus est compositus, qui omnia ut essent composuit, neque talis qualia sunt, quæ per Verbum ejus facta sunt; quippe qui simplex sit substantia, in qua nulla est qualitas, neque ulla, ut Jacobus testatur, immutatio.*

QUÆSTIO VIII.

DE INFINITATE DEI.

An Deus sit Infinitus ratione Essentiæ? Affir. contra Socin. & Vorstium.

I. SImplicitatem Dei excipit ejus *Infinitas*, quæ ex æquo per alia Dei attributa diffunditur, per quam natura divina concipitur à nobis ut carens omni termino & imperfectione, tum ratione *essentiæ* per *incomprehensibilitatem*, tum ratione *durationis* per *æternitatem*, tum ratione *circumscriptionis* quoad locum per *immensitatem*. Nos hîc de prima agimus, non de cæteris, de quibus posteà.

II. Non agitur hîc de Infinitate *impropriè* ita dicta, & *quoad nos*, ut numerus stellarum vel arenæ maris infinitus dicitur, quia illum non assequimur, licèt in se necessariò sit finitus; cùm nihil sit actu absolutè infinitum præter Deum, sed de *infinitate propria & in se*. *Status Quæstionis.*

III. Non agitur de *infinitate syncategorematica*, & secundùm quid, de qua dicitur, non tot quin plura, quomodo quantitas dicitur in infinitum divisibilis: sed de *categorematica* & absoluta: Non de *infinitate potentiâ*, quo sensu materiæ appetitus respectu formarum dicitur esse infinitus; sed de *infinitate actu* tali, secundùm quam essentia non est

 tantùm

QUÆST. VIII.

tantùm *ἀόριστος indefinita*, ſed revera *ἄπειρος infinita*, non tantùm actu infinita in caſu obliquo, ſed etiam *actus infinitus* in recto.

IV. Huic Infinitati intercedunt Sociniani, & qui eorum juvencâ arat Vorſtius; qui ut immenſitatem Dei quoad eſſentiam non agnoſcunt: Ita nolunt Deum eſſe actu infinitum ſimpliciter, licet reſpectu noſtri ſic ſæpe dicatur. Remonſtrantes verò, licèt indirectè illis adſtipulantur, dum infinitatem potentiæ & operationis quidem Deo adſcribunt, ſed infinitatem eſſentiæ vel tollunt vel in dubium vocant.

Deum eſſe infinitum eſſentia probatur.

Ex Pſ. 145. 3.

Iob. 11. 7.

V. Orthodoxi abſolutam infinitatem Deo tribuunt reſpectu Eſſentiæ. Primò ex Scriptura quæ illam prædicat, dum ait Pſ. 145. 3. *Magnum Deum eſſe, & laudabilem valde, & magnitudinis ejus non eſſe finem*, ubi Pſ. non loquitur de magnitudine molis quæ à Deo ſimpliciſſimo longè abeſt, ſed de magnitudine ſeu potiùs infinitate eſſentiæ ac virtutis. Ita Tſophar apud Jobum c. 11. 7. *An profunditatem Dei invenies, aut ad perfectionem Omnipotentis pervenies? altior eſt altiſſimis cœlis, quid agas? profundior inferno, quid cognoſcas? longior terrâ menſura ejus, & latior mari.* Neque dici debet hæc verba ad perfectionem ſapientiæ proprie ſpectare, ut vult *Crellius* l. 1. de Relig. c. 27. Nam, præterquam quòd locus teſtatur agi de ipſa Dei incomprehenſibilitate, ſi ad ſapientiam tantùm reſpiceret, non minùs ſtringeret argumentum, quia proprietas infinitæ perfectionis

Iſa. 40. 12. 15.

naturæ finitæ convenire non poteſt. Eodem ſpectant iſta Iſa. 40. 12. *Quis menſus eſt pugillo aquas, quis cœlos palmo menſus eſt?* &c. v. 15. 17. *Gentes coram ipſo quaſi ſtilla ſitulæ, & coram eo quaſi nihil* &c.

Ex Dei perfectione.

VI. Secundò ex *ſumma Dei Perfectione*. Cùm enim Deus habeat omnem perfectionem quæ eſſe & haberi poteſt, conſtat nihil ipſo melius & perfectius eſſe vel cogitari poſſe, adeoque neceſſe eſſe ut ſit infinitus, quia bonum infinitum bono finito melius eſt. Accedit, quòd perfectiones quæ rebus creatis inſunt includantur certis terminis ultra quos non extenduntur, & omnis earum activitas certam habeat ſphæram quam ſuperare non valet: Sed in Deo res aliter ſe habet, nam præterquam quòd continet omnem omnis Entis perfectionem, habet eam modo eminentiſſimo, id eſt, qui omnem perfectionis omnis gradum abſque ulla limitatione complectitur.

Et potentia.

VII. Confirmatur hoc ulteriùs ex conſideratione Potentiæ Dei: Cùm enim illa, ut cætera attributa, identificetur cum eſſentia, neceſſe eſt eſſentiæ cum ipſa eandem eſſe rationem, atque adeò infinitam eſſe, non ſecus ac illam: infinitam autem eſſe potentiam inde patet, quòd Deo nihil ſit impoſſibile; hoc enim de potentia finita & quæ terminum aliquem habet dici non poſſet. Denique, ſi Dei eſſentia finita eſt, neceſſe eſt, ut ab aliqua cauſa limitata ſit, quod de eo dici nequit qui nullam habet cauſam ſuperiorem, ſed omnium eſt cauſa. Ergo eò tandem deveniendum eſt, ut dicamus cum Veteribus, quod ἄπειρον eſt & ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ

καταʹ-

καταληπτὸν ἡ ἀπειρία, καὶ ἡ ἀκαταληψία, nim. *Deum esse infinitum & incomprehensibilem, & infinitatem ac incomprehensibilitatem hoc esse unum, quod de eo comprehendi potest.* QUÆST. VIII.

VIII. Deus dicitur infinitus ratione essentiæ trifariam. 1. *originaliter*, quia absolutè est independens, qui nihil se prius vel superius habet, vel habere potest. 2. *formaliter*, quia essentiam habet absolutè ἄπειρον. 3. *virtualiter*, quia nullam sphæram activitatis suæ finitam habet, nec ullo concursu ullius causæ eget in agendo, sed omnia potest quæcunque vult.

Fontes Solutionum.

IX. Licèt Deus non possit producere *effectum infinitum*, quia producibilis non est, non desinit tamen esse infinitæ virtutis, quia agit *modo infinito*, & quæ infinitas non potest reperiri in *termino* propter repugnantiam, reperitur in ipso *agendi modo*.

X. *Comprehensio* vel notat consecutionem & fruitionem plenam rei desideratæ, per χῆσιν ad eos qui in stadio metam attingunt, quo sensu beati possunt dici comprehensores Phil. 3. 12. 1. Cor. 9. 24. ut distinguantur à fidelibus qui sunt adhuc in via: vel designat accuratam & omnibus numeris absolutam Dei cognitionem, quæ objecto planè adæquatur: hoc sensu nulli possunt dici comprehensores, nec homines nec Angeli, quia finitum non est capax infiniti.

XI. Quamvis Deus seipsum perfectè & adæquatè cognoscat, non sequitur essentiam ejus esse finitam, quia & ipsa cognitio & comprehensio Dei de se infinita est: ita essentia finita Deo dicitur, minùs propriè, non quòd Deus judicet essentiam suam esse finitam, sed quòd cognitio ejus illi sit adæquata.

XII. Repugnat quidem aliquid esse *indefinitum*, & esse *actu hoc aliquid*: sed non repugnat esse *actu infinitum* sine ullis essentiæ terminis, & actu hoc aliquid, id est, singularissimum, indivisum in se, & divisum à quolibet alio.

XIII. Licèt Creaturæ omnes distent in infinitum à perfectione increata, & inter illas & Deum nulla sit proportio æqualitatis & commensurationis; non sequitur creaturas omnes esse æquè perfectas, quia mensura perfectionis Creaturarum non sumitur à distantia perfectionis Dei, sed à pluribus vel paucioribus gradibus perfectionis, quos unaquæque res à Deo participat.

XIV. Perfectiones omnes Deo competunt, vel *formaliter*, ut perfectiones simpliciter tales, id est, quas absolutè loquendo præstat habere quam non habere, & quibus nulla major perfectio concipi potest; vel *eminenter*, ut perfectiones secundùm quid, quæ quidem in suo genere dicunt perfectionem aliquam, sed quæ necessariò cum aliqua imperfectione est conjuncta, quas quia propriè & formaliter habere non potest, possidere tamen eas dicitur virtute & eminenter, quia potest perfectionem illam producere,

QUÆST. IX. cere, vel quia præstare potest absque illa quicquid illa præstat, seclusâ omni imperfectione.

XV. Quod ita est hoc ut non sit aliud, nec formaliter, nec eminenter, est finitum ratione substantiæ; sed de Deo hoc dici nequit, qui ita est hoc aliquid, ut tamen sit omnia eminenter, rerum omnium perfectiones in se eminenter continendo.

XVI. Quamvis infinitas secundùm locum requirat formalem existentiam rei in omnibus locis, tamen infinitas essentiæ, non requirit, ut res sit formaliter omnis substantia, sed tantùm ut contineat perfectiones cujuscunque substantiæ, si non formaliter, saltem eminenter.

QUÆSTIO IX.

DE IMMENSITATE DEI.

An Deus sit immensus, & omnipræsens secundùm essentiam?
Aff. contra Socin. & Vorstium.

I. POst infinitatem Dei respectu essentiæ, spectanda est eadem respectu loci & temporis, per quam concipitur Deus ἀπερίγραπτος, qui nullis vel temporis vel loci limitibus circumscribitur: prior vocatur *Immensitas*; posterior *Æternitas*, de quibus distinctè dicendum, & primò de Immensitate.

Status Quæstionis. II. Non quæritur de *Præsentia virtutis* & operationis quæ ἐνεργητικὴ dicitur, quomodo Sol nobis præsens dicitur virtute radiorum, licèt corpore longissimè sit dissitus: Hanc enim non diffitentur Adversarii; sed de *præsentia naturæ*, quæ οὐσιώδης seu essentialis dicitur, quam admittere nolunt.

III. Non quæritur de variis præsentiæ Divinæ specialis modis, secundùm quos dicitur esse, *In Christo* per unionem hypostaticam & Deitatis plenitudinem Col. 2. 9. *In Cœlo* per gloriam 1. Reg. 8. 27. *In Ecclesia* per gratiam Ezech. 48. 35. quæ rursus, vel est *præsentia symbolica*, quando sub aliquo visibili symbolo se fidelibus patefacit, ut Mosi in Rubo, populo in Columna nubis, Patribus sub forma Angelorum & hominum, vel *præsentia sacramentalis* & mystica, quum sub Signis & elementis externis gratiam suam nobis obsignat & exhibet; vel *præsentia spiritualis* & vivifica, quum per Spiritum habitat in cordibus fidelium: Has enim varias præsentiæ Dei species particulares esse & certis locis proprias nemo negat. Sed agitur de præsentia Dei generali per Essentiam, quæ abstrahit ab istis modis omnibus singularibus.

IV. Deus potest dici adesse rebus omnibus tribus modis, 1. per *Potentiam & operationem*, 2. per *Cognitionem*, 3. per *Essentiam*; quod Scholastici solent exprimere hoc versiculo. *Enter*

Enter, præsenter Deus est, & ubique potenter. QUÆST. IX.

Per *potentiam* dicitur esse ubique, quia omnia producit & gubernat, & operatur omnia in omnibus, quo sensu Paulus ait Act. 17. *Nos in ipso vivere, moveri & esse.* Per *notitiam* adest omnibus, quia omnia quæ sunt vel fiunt ubique locorum, tanquam sibi præsentissima & coram se posita videt & intuetur, unde Heb. 4. 13. *Omnia nuda & aperta* dicuntur *esse coram eo, & nulla creatura abscondita potest esse in ejus conspectu.* Per *essentiam* denique, quia ejus essentia omnia penetrat, & omnibus ac singulis rebus tota per seipsam intimè adest. De hac verò præsentia hic propriè agitur; Nec enim Adversarii negant Deum esse præsentem ubique per potentiam & notitiam, ut jam dictum.

V. Tres vulgò statuuntur modi essendi in loco. 1. *Circumscriptivè*, qui corporibus tribuitur, quia in loco & spatio sunt, ut commensurentur partibus spatii. 2. *Definitivè*, qui de spiritibus & substantiis incorporeis creatis dicitur, qui certis locis definiuntur, & ita hìc sunt, ut non sint alibi. 3. *Repletivè*, qui Deo adscribitur, quia essentia ejus immensa omnibus adest, & veluti omnia loca replet. Quamvis verò hæc distinctio suas pati possit instantias, quum ad vivum resecatur, & τὸ *replere* videatur propriè pertinere ad corpus occupans locum per sui extensionem; cùm tamen hactenus longo usu recepta fuerit inter Philosophos & Theologos, & commodum possit obtinere sensum, ex mente ipsius Spiritus Sancti, qui testatur *Deum implere cælum & terram* Jer. 23. 24. non videtur temerè rejicienda, si dextrè explicetur & sano sensu intelligatur, maximè cùm destituamur terminis propriis & accuratis quibus Dei ubiquitatem explicemus, & cogamur hìc uti phrasibus à rebus finitis & corporeis desumptis.

VI. Ita ergo Deus dicitur esse repletivè ubique propter essentiæ immensitatem, ut hoc intelligatur diversissimè à modo essendi in loco corporum, id est, citra spatii occupationem, & sui multiplicationem, extensionem, divisionem, vel cum aliis rebus commixtionem, sed illocaliter & impartibiliter; quia ubicunque est, totus est, totus in omnibus, totus extra omnia, nullo loco inclusus, nullo etiam exclusus, nec tam in loco, quia finitum non capit infinitum, quàm in seipso, quò pertinet quod Rabbini Deum vocant מקום *locum*, quia Deus non tam loco continetur, quàm omnia in seipso continet, & quod Theophylus ad Autolycum lib. 1. ait, ὁ Θεὸς τόπος ἐστὶ τῶν ὅλων, καὶ ἑαυτῷ τόπος ἐστι. *Deus locus est omnium, & sibi ipsi locus est.*

VII. De ista Dei Immensitate & Omnipræsentia litem nobis movent Sociniani cum Vorstio, qui admittunt præsentiam quoad virtutem & operationem, sed negant eam quoad essentiam; quum cœlo Deum contineri pertendunt, ut *Socinus* in tract. Francisci Davidis, & *Crellius* lib. 1. de Vera Relig. c. 127. non semel asserunt, & variis argumentis probare conantur. *Vorstius*, licèt videatur ἐπέχειν in hac quæstione, tamen

 sen-

QUÆST. IX. sententiam suam satis aperit in tract. de Deo & Apologia sua, quum omnipræsentiam substantialem inter ἀσύστατα & ἀδύνατα reponit; & disertè docet Deum secundùm essentiam esse in cœlo, secundùm virtutem verò & efficaciam esse in terra & adesse omnibus creaturis.

VIII. Orthodoxi verò Dei Immensitatem & Omnipræsentiam, non tantùm ratione virtutis ac operationis, sed præcipuè ratione essentiæ credunt & confitentur: Modum verò illius nec curiosiùs inquirendum esse, nec temerè definiendum censent. Hoc tantùm certò tenendum esse, non consistere vel in multiplicatione essentiæ divinæ, quæ est una numero & individua, vel in extensione & diffusione cujusdam molis corporeæ, cùm sit Spiritus increatus, vel in contactu Physico, qui competit tantùm corporibus; Sed in simplici & nobis incomprehensibili essentiæ divinæ infinitate, quæ ita intimè adest rebus omnibus, ut & ubique sit in mundo, nec tamen mundo includatur.

Deum immensum esse probatur à Scriptura. Ps. 139. 7. 8. 9.

IX. Rationes sunt. 1. Quia Scriptura hanc Omnipræsentiam Deo tribuit Ps. 139. 7. 8. 9. *Quò irem à Spiritu tuo, quò à facie tua fugerem? Si scanderem cœlos illic es, aut stratum ponerem in sepulchro, illic ades. Si assumerem alas auroræ habitaturus in extremitate maris, etiam illuc manus tua deduceret me & prehenderet me dextra tua.* Sic Isa. 66. 1. *Hoc dicit Dominus, Cœlum sedes mea, Terra autem scabellum pedum meorum, quæ est ista domus quam ædificabitis mihi?* ubi probat se templis manufactis includi non posse, non ratione ducta à distantia loci in quo sit ejus propria sedes, ut fingit Vorstius; sed à substantiæ suæ magnitudine quæ universum mundum replet. Imo alibi protestatur se cœlum & terram implere apud Jerem. 23. 24. *Annon cœlum & terram ego impleo?* Et ne quis putet intra cœlum aut mundum contineri, alibi Spiritus Sanctus testatur 1. Reg. 8. 24. *Cœlos cœlorum eum non capere.*

X. Frustra excipitur à *Crellio* ista loca agere de omnipræsentiâ virtutis & efficaciæ, non essentiæ. Nam 1. contrarium verba ipsa docent, quæ de operatione tantùm non agunt, sed de ipsa essentia; quid enim aliud sibi volunt verba ista, *Tu illic ades*; *Cœlum & Terram ego impleo, cœli cœlorum te non capiunt?* 2. A pari, eo modo debet esse in sepulchro vel inferno, quomodo dicitur esse in cœlo, quia præsentia Dei utrobique ex æquo asseritur: Aut ergo est ubique quoad essentiam, aut nullibi est quoad essentiam. 3. Scopus Psal. est ostendere neminem occultari à Deo posse ut non videatur ab ipso, quia nuspiam potest esse ubi Deus non sit, & nuspiam potest se abscondere, quin à Deo facilè retegatur, quia tenebræ perinde illi sunt ac lux. 4. Opponuntur componenda: præsentia potentiæ non excludit, sed supponit necessariò præsentiam essentiæ; nam ubi Deus non est, ibi operari non potest, quia operatur immediatè per essentiam; Ita si ubique operatur, ubique esse debet.

XI. 2. Idem

XI. 2. Idem demonstrant ea loca, quæ docent, Deum operari omnia in omnibus, & omnia sustentare Verbo suo potenti, Heb. 1. 3. & non longè abesse ab unoquoque nostrûm, Act. 17. 27. 28. quia in ipso sumus, vivimus, & movemur: nam Spiritus præsentia, non certiùs potest cognosci quàm ab ejus operationibus, neque minùs impossibile est ut quis immidiatè aliquid efficiat ubi non est, quàm quum non est; Nec dici debet Deum operari omnia in omnibus, sed per causas secundas sive physicas, sive hyperphysicas, ideo positâ illâ operatione, non statim inferri præsentiam essentiæ. Nam, præterquam quòd Deus non semper agit per causas secundas, sed sæpe immediatè per seipsum, ut in creatione mundi, ejus sustentatione, miraculis, & operibus gratiæ in cordibus, quando utitur causis secundis, præsentissimè ipsis adest, ut operetur per eas. QUÆST. IX.

XII. 3. Si Deus non est immensus essentiâ sed finitus, non implicabit contradictionem dari creaturam Deo majorem; ut enim infinito nihil addi potest, ita de ratione finiti est ut semper illi aliquid addi possit. Imò si essentia Dei non alibi est quàm in cœlo, mundus erit major Deo. Deinde, si finitus est essentiâ, etiam potentiâ finitum eum esse oportet, quia potentia infinita non potest esse in subjecto finito. Tertiò, si Deus essentiâ suâ præsens non est immediatè creaturis, sed tantùm operatione, fides Incarnationis Filii Dei non poterit in tuto collocari; qualis enim intercedere potuit cum natura humana Unio hypostatica, si essentia divina in cœlo conclusa mansit, nec in terris præsens fuit?

XIII. Deus dicitur *esse in cœlo*, non exclusivè ad terram, quasi cœlo sit inclusus quoad essentiam; sed quia in cœlo tanquam Palatio Regio singulari modo gloriam suam patefacit. Nec si orantes oculos in cœlum tollunt, vel naturæ instinctu vel ex Verbi præscripto, hoc ideo fit quòd Deus sit cœlo inclusus, quod Apost. arguit Act. 17. 24. sed 1. ut accessuri ad Deum cogitationes omnes nostras ab hisce caducis & terrenis amoveamus, & nihil de Deo nisi magnum & excelsum cogitemus. 2. Ut sciamus cœlum esse sedem & thronum Dei, ubi & illustrior est patefactio, & uberior communicatio gloriæ & gratiæ, unde benedictiones omnes sunt expectandæ & expetendæ, ut sub V. T. adoraturi faciem obvertebant ad Arcam & Templum, non quòd Deus Arcæ vel Templo esset inclusus, sed propter singularem gratiæ manifestationem quæ ibi fieri solebat. 3. Ut meminerimus etiam cœlum esse habitaculum nobis à Deo paratum, ad quod debemus perpetuò contendere, ut Israëlitæ in exilium pulsi Templum respiciebant, tanquam votis ad patriam & libertatem anhelantes; sic nos exilii & peregrinationis admoneamur, ut libertatem suspiremus, & indefessis viribus patriam repetamus. 4. Ut ostendimus preces nostras non ampliùs ad certum locum in terra constitutum dirigendas esse; sed in *cœlum* esse elevandas; ut altari *Fontes Solutionum.*

QUÆST. IX. nostro, quod est Christus in cœlis, imponantur ab ipso sanctificandæ.

XIV. Non indignum est Majestate Divina esse ubique in terra etiam in locis spurcissimis; quia ibi non est per contactum physicum, vel per commixtionem aliquam aut compositionem, sed ut causa rerum efficiens & conservans. 2. Si Deo indignum non fuit omnia etiam vilissima creare, cur indignum esset illis perpetuò adesse? Sol radiis suis loca sordida permeat, nec tamen illis inficitur, quantò minùs Deus?

XV. Deus procul abest ab impiis, quoad præsentiam specialem favoris & gratiæ, sed adest illis semper per præsentiam generalem essentiæ. Ubi est Deus, ibi quidem est gratia ejus *originaliter* & *subjectivè*, sed non semper *effectivè*, quia ejus exercitium est planè liberum.

XVI. Absurdum est Deum esse in Diabolis & Impiis, quomodo est in fidelibus, ut Deum gratiosum, sed non ut Deum judicem & vindicem criminum; non ut approbatorem scelerum, sed ut Creatorem & conservatorem naturæ. Licèt sit diversimodè in inferis ac in cœlis, hic per gratiam illic per justitiam, hic beando illic puniendo, potest tamen utrobique esse quoad essentiæ immensitatem.

XVII. Licèt essentia Dei sit ab omnibus entibus creatis abstracta, non sequitur non posse esse omnipræsentem quoad essentiam; quia dicitur abstracta quatenus ab iis divisa est, nec est pars eorum; sed omnipræsens dicitur, non quòd veniat cum iis in compositionem tanquam pars, vel quòd illis contineatur, sed quatenus nullius essentiâ terminatur, aut ab eâ excluditur.

XVIII. Quum dicitur Deus immensus, qui ita sit in mundo ubique, ut mundo tamen, qui finitus est, non includatur, sed concipiatur etiam esse extra mundum; non debet hoc intelligi *positivè*, quasi concipienda sint spatia quædam extra mundum, quæ Deus repleat præsentiâ suâ; sed *negativè*, quatenus spatia universa mundi non exhauriunt immensitatem Dei, ut illis contineatur & circumscribatur; Dicitur ergo esse extra mundum, quia illi non est inclusus, non ut sit in locis quibusdam imaginariis, sed in seipso in infinitate essentiæ suæ, ut ante conditum mundum in seipso erat, *sibi erat & locus, & mundus & omnia*, ut Tertull. ait contra Praxeam c. 5.

XIX. Qui concipit Deum ubique suâ essentiâ præsentem, non concipit eo ipso Deum per totum mundum extensum adinstar corporum, sed concipit illum simplicissimâ essentiæ suæ infinitate, totum mundum continere, vel eum coëxistere indivisibiliter omnibus rebus creatis, quomodo æternitas omne tempus, ut punctum sinu suo complectitur, & illis indivisibiliter coëxistit.

XX. Tantùm abest ut doctrina de omnipræsentiâ essentiali Dei Atheïsmum inducat, ut Remonstrantes in Apologia sua statuunt; ut contrà negatio ejus illi non parum faveat, quia tollit ejus reverentiam & timorem,

dum

dum eum absentem sibi fingit, quique ideo peccata hominum, vel non videt, vel vindicare non potest, sed pii qui Deum timent dicuntur ambulare coram Deo, quia illius præsentiâ excitantur ad ejus cultum & obsequium. QUÆST. IX.

XXI. Aliud est præsentiam Dei per operationem ad extra declarare & demonstrare à posteriori; Aliud est præsentiam Dei ipsâ operatione definire à priori, aut Deum non statuere præsentem, nisi per virtutem & operationem. Prius rite posse fieri concedimus; posterius verò negamus, quia operatio Dei ejus præsentiam supponit, & prius concipi debet esse & existere, antequam concipiatur agere. Si qui sint ergo ex Recentioribus, qui omnipræsentiam Dei ejus operatione definiunt, potest eorum sententia admitti, si priori sensu hoc intelligant, pro ejus manifestatione à posteriori: sed si hoc referant ad ejus constitutionem à priori, meritò rejicitur ut Scripturæ contraria, & nimis accedens ad Socinianorum errorem.

XXII. Licèt Immensitas & Omnipræsentia Dei, semper conjungantur, distinguendæ tamen sunt; illa absolutam dicit in Deo proprietatem ab æterno illi competentem; hæc in illa fundata notat habitudinem ad locum in tempore existentem; habentque se adinstar actus primi & secundi, vel principii & principiati: Nam ex immensitate oritur omnipræsentia, quæ supponit immensitatem tanquam fundamentum; Ideo enim Deus omnipræsens est, quia immensus.

XXIII. Quum *Deus* dicitur *ascendere* vel *descendere*, *abire* vel *venire*, hoc omnipræsentiam non tollit, quia hoc non respectu essentiæ, sed tantùm de diversarum operationum absentia vel præsentia dicitur: *venit* ergo Deus, quando peculiari ratione alicubi operatur, vel in gratia vel in justitia; *recedit* verò quando gratiæ suæ symbola subducit, & salutaris præsentiæ testimonia hominibus denegat: Aliàs *in eo semper vivimus, movemur & sumus*, ut Paulus ait Act. 17.

XXIV. Hoc Dei attributum non ignorarunt ipsi Ethnici, hinc Trismegistus dicit, *Deum esse Circulum, cujus centrum sit ubique, circumferentia nusquam*, Et Aratus,

Jovis omnia esse plena.

Et Virgilius,

— *Deum ire per omnes*
Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum.

Quò spectant & ista,

Quò fugis Encelade quascunque accesseris oras
Sub Jove semper eris.

Seneca lib. 4. de Benef. c. 8. *Quocunque te flexeris, ibi illum videbis occurrentem tibi, nihil ab illo vacat, opus suum ille implet.*

QUÆST. X.

QUÆSTIO X.

DE ÆTERNITATE DEI.

An Æternitas Dei excludat successionem secundùm prius & posterius? Aff. contra Socin.

Status Quæstionis.

I. INfinitas Dei respectu durationis *Æternitas* dicitur, cui hæc tria tribuuntur, quòd sit expers principii, 2. quòd sit sine fine, 3. quòd careat successione, id est, duratione rei secundùm prius & posterius, secundùm præsens, præteritum & futurum. Non quæritur propriè hic, An Deus sit æternus ratione duorum priorum, id est, An sit sine principio & fine. Hoc enim Socinus & Vorstius negare non possunt contra tot clarissima Scripturæ testimonia; sed de tertio, An Æternitas ejus sit immunis à successione; vel, An subjaceat temporis differentiis, ut illi pertendunt; vide Crellium lib. 1. de Relig. c. 18. Nos verò Deum ab omni temporis differentia, & non minùs à successione quàm à principio & fine, esse immunem statuimus.

II. Non quæritur de *Æternitate impropriè*, & secundùm quid ita dicta: quomodo sumitur aliquando pro longa rei duratione, ut *Circumcisio pactum æternum* dicitur, Gen. 17. id est, constans, quod debuit durare usque ad rerum omnium διόρθωσιν, & *Colles æterni*, Deut. 33. 15. à Mose dicuntur, quia propter diuturnitatem & constantem durationem videntur accedere ad æternitatem: vel usurpatur de eo quod finem non habet, etsi initium habuerit, ut Angeli & animæ sunt æternæ. Sed de æternitate absolutâ & propriè dictâ, tam à parte ante, quàm à parte post.

Deum esse æternum probatur.

III. Deo talem Æternitatem competere Scriptura docet, non modò quando *Deum* vocat *æternum*, Gen. 21. 33. qui *habitat æternitatem*, Is. 57. 15. *Regem seculorum, immortalem, invisibilem*, 1. Tim. 1. 17. *qui fuit antequam mundus esset conditus*, Psal. 90. 1. 2. *à seculo & in seculum.* Sed etiam quum illi omnes æternitatis proprietates tribuit, Ps. 102. 26. 27. 28. Tum divisim; quòd sit sine initio; quia fuit ante fundationem terræ v. 26. sine fine, *qui in seculum permanet, & cujus anni non deficiunt* v. 25. 28. sine successione, quia dicitur *permanere* citra omnem mutationem v. 27. & *semper idem esse* v. 28. non enim semper idem est cui singulis pene momentis per prius aliquid decedit & per posterius aliquid accedit. Conjunctim; quando opponitur rerum maximè constantium mutabilitati, quæ habent principium, finem & successionem v. 13. 14. perpetua Dei in eodem statu permansio, *Cœli peribunt, tu autem permanes, & omnes ut vestis veterascent, & velut vestimentum circumvolves eos, & mu-*

mutabantur: Tu verò idem es, & anni tui non deficiunt. Nec aliò tendunt illa Jacobi 1. 17. quando ait penes Deum non esse παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, *mutationem, vel mutationis obambrationem*; nam partium durationis, quæ paulatim aliæ post alias existunt, successio & fluxus speciem quandam præ se fert motus, qui in Deum cadere non potest. QUÆST. X.

IV. Eòdem pertinet, quòd dicitur *primus & novissimus* apud Isa. c. 41. 4. & apud Joh. Apoc. c. 1. *Alpha* & *Omega*; principium sine principio, quia cùm sit omnium rerum principium, ipse principio caret, & finis sine fine, quia cùm sit finis ad quem omnia referuntur, nullum potest habere finem; quod autem est sine principio, est etiam sine successione, quia successio pendet ex principio, & ordinem dicit secundùm prius & posterius. Hanc Æternitatem nomen *Jehova* necessariò includit, quia ut dictum, designat Deum esse Ens primum & independens, nulli mutationi obnoxium. Unde factum ut Versio Gallica bene illud reddat passim per *l'Eternel*, quia illi soli Æternitas κατ' ἐξοχὴν competit.

V. Æternitas Dei non potest habere successionem, quia Essentia, cum qua identificatur realiter, nullam addmittit; tum quia summè simplex & immutabilis est, quæque ideo mutationem prioris in posterius, præteriti in præsens, præsentis in futurum, quam successio involvit, respuit; tum quia immensurabilis, utpote prima & independens, at quod durat per successionem quodammodo mensuratur.

VI. Huc facit quod à Scholasticis vera æternitas describi solet per *interminabilem vitæ totam simul & perfectam possessionem*, ut scil. excludat successionem non minùs ac terminum, & per *nunc stans*, non verò *fluens* concipi debeat: Ratio est: quia de vita Dei, sicut de nostra, nihil cum tempore effluit, sed Deus quovis momento simul habet quicquid divisim per successum temporis habemus. Unde Philosophi bene dixerunt, nec futurum nec præteritum, *erit* vel *fuit*, sed solùm præsens sive *est*, de Deo rite dici posse; quia æterna Dei duratio omnia quidem tempora, præteritum, præsens & futurum complectitur, sed nihil in eo potest esse præteritum aut futurum, quia vita ejus eadem semper & immutata perseverat.

Fontes Solutionum.

Apoc. 1. 4.

VII. Tres temporis differentiæ tribuuntur Deo Apoc. 1. 4. quum dicitur ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, *qui est, qui erat, & qui venturus est*, non *formaliter*, sed *eminenter*, & ἀνθρωποπαθῶς, ut describatur hoc modo utcunque Dei æternitas, non *divisè* quasi de illo successivè prædicuntur, sed *indivise* quia Dei æternitas omnia tempora simul complectitur; sic affirmatur præteritum, sed sine negatione præsentis & futuri, & asseritur præsens, sed sine negatione præteriti & futuri, quod *August*. tract. 99. in Joh. bene explicat, *Quamvis*, inquit, *natura illa immutabilis & ineffabilis, non recipiat fuit vel erit, sed tantum est, tamen*

propter

QUÆST. X. *propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mortalitas & mutabilitas, non mendaciter dicimus, est, fuit, & erit, fuit in præteritis seculis, est in præsentibus, erit in futuris, fuit quia nunquam defuit, erit quia nunquam deerit, est quia semper est.*

VIII. Etsi æternitas coëxistat omnibus temporum differentiis, non sequitur easdem inter se coëxistere, quia non coëxistit illis simul sumptis & simul existentibus, sed coëxistit illis divisim existentibus & sibi invicem succedentibus; sic præteritum dum fuit, coëxstitit æternitati, præsens jam coëxistit, & futurum coëxistet.

IX. Quæ conveniunt in uno tertio, ea conveniunt inter se, sed tantùm ejusdem tertii respectu. Ita omnes temporis differentiæ in eo inter se conveniunt, quòd unaquæque earum quum existit, coëxistit toti æternitati; sed non debent inter se ideo convenire, ut simul coëxistant, quia tota æternitas illis non coëxistit simul sumptis, sed divisim prout mutuò sibi succedunt, ut Sol & motus ejus coëxistunt omnibus diebus seculi, nec tamen inde sequitur eos omnes inter se coëxistere, quia quisque dies in suo ordine coëxistit cum Sole, qui semper est idem.

X. Licèt tempus coëxistat toti æternitati, non sequitur æternum esse, quia ista *coëxistentia* non est *adæquata*, quasi essent ejusdem naturæ & durationis, sed *inadæquata* rei & quoad naturam & quoad durationem planè heterogeneæ.

XI. Æternitas Dei indivisibilis complectitur omnia tempora divisibilia, non *coëxtensivè* vel *formaliter*, sed *eminenter* & *indivisibiliter*; ut Deus immensus complectitur immensitate suâ omnes mundi partes extensas & divisibiles, licèt suâ naturâ sit indivisibilis, quia ubicunque est, totus est.

XII. *Punctum* vel est *Mathematicum*, quod est principium lineæ aut temporis; vel *Physicum* & *Politicum*, brevissima scil. extensio, vel molis vel temporis; vel *Metaphysicum*, quod notat extensionis & divisibilitatis negationem; hoc tertio sensu non est absurdum mundum & tempus in puncto æternitatis contineri.

Ps. 90. 4. XIII. Quum mille anni dicuntur esse coram Domino sicut unus dies, Ps. 90. 4. non tantùm agitur de æstimatione, quòd Deus non pluris faciat mille annos quàm diem unum, sed etiam de collatione nostræ durationis quæ est ἐφήμερος cum divina quæ est æterna; ut innuatur Deum nostro non esse metiendum pede, quasi tardaret promissio ejus, etsi seriùs nostro judicio impleatur; quia Deus non subjaceat ullis temporis differentiis, sed mille anni coram Deo sint instar unius diei.

XIV. Deus dicitur *Antiquus dierum*, non quòd senio sit confectus, & satur annis, ut Saturnus Ethnicorum, sed quòd diebus ipsis, & natalibus temporis sit prior & antiquior. *Dies* ergo & *anni* illi non tribuuntur propriè, sed anthropopathicè, quia nos qui in tempore versa-

versamur, nihil possumus concipere nisi per χρόνον ad tempus, in quo sumus. QUÆST. XI.

XV. Quando actiones Dei considerantur, vel ut præteritæ, vel ut præsentes, vel ut futuræ; hoc dicitur non ratione efficientis, sed effectorum & objectorum respectu, quæ producuntur diversis temporibus, & ad quæ actiones ejus terminantur.

XVI. Tempus & æternitas non se habent ut pars & totum, sed ut species durationis inter se oppositæ. Æternitas semper fuit & erit, Tempus verò nec semper fuit, nec semper erit, sed cum mundo desinet.

QUÆSTIO XI.

DE IMMUTABILITATE DEI.

An Deus sit Immutabilis, & quoad Essentiam, & quoad Voluntatem? Affir.

I. *Immutabilitas* est attributum Dei incommunicabile, quo negatur de Deo non tantùm omnis mutatio, sed etiam possibilitas mutationis, tam quoad existentiam, quàm quoad voluntatem.

II. Hanc Dei Immutabilitatem vellicant etiam Adversarii, maximè eam, quæ circa actus voluntatis versatur: ita ut Deus possit jam nolle quod antea voluit, & velle nunc quod priùs nolebat. *Crellius* de Relig. lib. 1. c. 21. *Vorstius* Tract. de Deo. Nos cum Orthodoxis omnimodam immutabilitatem illi tribuendam censemus, tam quoad naturam quàm quoad voluntatem.

III. 1. Quia Scriptura hanc expressè Deo tribuit, Malac. 1. 7. *Ego sum Jehova & non mutor.* Ps. 102. 26. *Cæli peribunt, Tu autem permanes,* &c. Jaco. 1. 17. *Apud Deum non est transmutatio, nec transmutationis obumbratio;* ubi non modò de eo negatur mutatio, sed etiam umbra mutationis, ut sic opponatur Soli lucis corporeæ fonti, qui conversionibus & obumbrationibus est obnoxius quibus lux ejus intercipitur. At Deus Pater luminum tropicos non agnoscit, nec ullâ umbrâ obscurari potest, cùm nihil sit quod vim ejus intercipiat. In specie Voluntatis & Consilii divini immutabilitas asseritur sæpius Numer. 23. 19. *Deus fortis non est homo qui mentiatur, aut filius hominis quem pœniteat; An ipse dixerit & non faciet? An locutus fuerit & non præstabit illud?* Isa. 46. 10. *Consilium meum stabit, & omne beneplacitum meum implebo.* Sic Ps. 33. 11. & 110. 4. 1. Sam. 15. 29. Heb. 6. 17. *Deum esse immutabilem probatur.*

QUÆST. XI. IV. Ratio illam confirmat, quia est Jehova, atque adeò Ens necessarium & independens quod à nemine mutari potest; res omnes creatæ sunt mutabiles, πᾶν κτιστὸν τρεπτὸν, inquit Damascenus, quia aliunde esse suum accipiunt; sed Deus est immutabilis, quia à seipso, nec ullam causam supra se agnoscit. 2. quia nec potest mutari in melius, quia optimus, nec in pejus, quia desineret esse perfectissimus: *Aug.* tract. 15. in Joh. *Quicquid à meliore in deterius, & a deteriori in melius mutatur, non est Deus, quia neque in melius ire potest summa virtus, nec in deterius vera æternitas.* 3. quia omnes causæ mutationis à Deo removentur, dependentia à priori, & potentia passiva, error mentis, & inconstantia voluntatis.

Fontes Solutionum. V. Creatio mutationem non attulit Deo sed Creaturis, non physicam & propriè dictam, quæ supponit suum mobile, sed hyperphysicam, per quam Creatura transit à non esse ad esse. Illud agens mutari dicitur, quod in se ipso aliter se habet quàm priùs habuerat; sed quod aliter se habet, non in se ipso sed tantùm relativè & in ordine ad aliud, non potest dici mutari: At quum Deus fit Creator non mutatur in se, nihil enim illi de novo accedit, nam ab æterno habuit voluntatem efficacem creandi mundum in tempore, sed tantùm in ordine ad Creaturam, quia nova relatio illi accessit. Et quoad actionem creandi, cùm sit transiens non immanens, non tam est in Deo quàm à Deo.

VI. Deus per incarnationem non est mutatus; quia λόγος caro factus est, non conversione τοῦ λόγου in carnem, sed assumptione carnis ad hypostasim λόγου.

VII. Aliud est *mutare voluntatem*, aliud *velle* alicujus rei *mutationem*: Deus potest velle variarum rerum mutationem, ut institutionem & abrogationem cultus Levitici, sed immutatâ manente ejus voluntate, quia ab æterno talem mutationem jam decrevit. Sic ab æterno decretum fecit de mundo creando & ad certum tempus conservando, sed postea de eo diluvio perdendo. Eodem modo de scientia ratiocinandum est; cognitio Dei non mutatur cum re cognita, quia Deus qui eam novit, non modò sciebat hanc mutationem futuram, sed etiam eam decreverat.

VIII. Aliud est esse *indifferentem* ad varia objecta; Aliud verò esse *mutabilem*. Causa indifferentiæ non est mutabilitas, sed libertas; voluntas Dei potuit esse indifferens ante decretum, sed post decretum non potest esse mutabilis.

IX. Potestas variandi actus suos, non est principium mutabilitatis in se, sed tantùm in objectis suis, nisi intelligatur de variatione internorum suorum actuum quos voluntas perfecta non variat sed imperfecta tantùm; nam nemo decretum suum variat, nisi aliquid incommodi in eo deprehendat; quod in Deum non cadit.

X. Aliud est quærere; An Deus potuerit ad alia objecta se determinare quàm

quàm ad ea quæ decrevit, antequam de illis quicquam statuisset; Aliud vero, An posito decreto potuerit illud rescindere; posterius negamus, sed prius asserimus: Nec propterea mutabilitas ulla Deo adscribitur, quia ille demum mutari dicitur, qui velle incipit quod nolebat, vel nolle quod volebat; quod in Deo locum non habet. QUÆST. XI.

XI. *Pœnitentia* Deo tribuitur ἀνθρωποπαθῶς, sed intelligenda est θεοπρεπῶς; non ratione consilii, sed eventus, non Voluntatis ipsius, sed rei volitæ; non affectus & interni doloris, sed effectus & externi operis, quia facit quod homo pœnitens facere solet. Sic Gen. 6.6. S. Deo tribuitur pœnitentia de creatione hominis quæ non poterat infecta reddi, intelligenda est non παθητικῶς sed ἐνεργητικῶς; licèt enim quod fecerat non posset infectum reddi per non creationem, poterat tamen mutari per abolitionem.

XII. Promissiones & comminationes quæ non implentur, non arguunt mutationem voluntatis, quia fuerunt conditionatæ non absolutæ, ut patet ex Jer. 18. 7. licèt conditio non sæpe exprimatur, sed tacita sit & implicita quæ debet subintelligi.

XIII. Quum Ezechiæ mors prædicitur, non notatur quid secundùm voluntatem Dei esset futurum; sed quid secundùm cursum causarum secundarum fuisset eventurum, nisi Deus hoc impedivisset.

XIV. Necessitas immutabilitatis quam tribuimus Deo, non infert fatum Stoicum; quia est tantùm necessitas extrinseca, & ex hypothesi voluntatis divinæ, salvâ manente rerum libertate & contingentia, ut postea probabitur quum de Decretis agetur.

QUÆSTIO XII.

DE SCIENTIA DEI.

An omnia cadant sub Scientiam Dei, etiam singularia, & futura contingentia? Aff. cont. Socin.

I. INter Attributa Communicabilia & positiva, quæ perfectionem aliquam de Deo affirmant, Tria sunt præcipua, quibus vita ejus immortalis & beatissima actuosa est. *Intellectus*, *Voluntas*, & *Potentia*. Ille ad *principium dirigens* pertinet, ista ad *imperans*, hæc ad *exequens*.

II. Ad cognitionem Intellectus Dei, pertinet disquisitio de ejus *scientia*, circa quam duo præ cæteris sunt attendenda, *modus* & *objectum*: *Modus* consistit in eo quod perfectè, individuè, distinctè, & immutabiliter omnia novit, quo pacto à scientia humana & angelica distinguitur: *Perfectè*, quia omnia novit per seipsum sive per essentiam suam, non

QUÆST. XII. per species à rebus abstractas, ut creaturæ solent; tum quia species illæ sunt tantùm in tempore cum rebus ipsis, at scientia Dei est æterna; tum quia nullam potest habere causam extra se. 2. *Individuè*, quia *intuitivè* & *noeticè* omnia novit, non *discursive* & *dianoëticè* ratiocinando, & unum ex alio colligendo; Et si nonnunquam Deus inquirens, vel ratiocinans proponitur, hoc non propriè, sed humanitus dicitur, balbutiente nobiscum Scriptura, ut perfecta & certa Dei notitia asseratur. 3. *Distinctè*, non quòd diverso conceptu diversa rerum prædicata colligat, sed quia distinctissimè omnia uno intuitu pervidet, ut nihil vel minutissimum eum fugiat. 4. *Immutabiliter*, quia penes eum nulla est mutationis obumbratio, & ut ipse immotus manens dat cuncta moveri, ita rerum varias vices & mutationes immutatâ videt cognitione.

III. *Objectum* scientiæ Dei est tum ipse Deus, qui seipsum in seipso perfectissime novit, tum omnia extra Deum, sive possibilia, sive futura, quoad varios ordines & status; ratione *quantitatis*, magna & parva; ratione *qualitatis*, bona & mala; ratione *prædicationis*, universalia & singularia: ratione *temporis*, præterita, præsentia, & futura; ratione *status*, necessaria, & libera seu contingentia.

An Deus singularia cognoscat?

IV. Quæstio potissimùm hic movetur circa *singularia* & *futura contingentia*, quæ nonnulli subducere vellent scientiæ Dei: *Singularia* quidem, ut *Averroës*, qui ea exactè à Deo sciri negat, quod etiam à nonnullis tribuitur *Hiero.* in Haba. 1. 1. quum absurdum esse putat, & *indignum Majestate divina, ad hoc eam deducere, ut sciat quot momentis singulis nascantur culices, quotve moriantur, quæ cimicum & pulicum sit in terra multitudo* &c. quæ sane sententia valde foret in Deum injuria, si præcisè urgeretur; sed verba illa duriora possunt emolliri, si comparatè intelliguntur, ut non aliud intendat quàm ista speciali curæ quam hominum gerit subducere, ut privilegium horum præ illis doceat, quod videtur innuere dum addit, *Nec simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam Dei ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium quàm irrationabilium providentiam esse docentes.*

V. Scriptura sanè ita clara est hac in parte, ut omnem dubitandi ansam nobis eximat: Ecquid enim Christus diceret capillos capitis nostri esse numeratos, & ne unum passerculum cadere in terram sine voluntate Patris? Matt. 10. 29. 30. Ecquid Paulus Heb. 4. 13. assereret omnia esse nuda & τετραχηλισμένα coram ipso, & nullam esse creaturam quæ non sit manifesta in ejus conspectu? Ecquid Ps. 147. 4. innueret Deum numerare multitudinem stellarum, & nomine singulas vocare, nisi Deus singula intueretur? Et si Deus illa creavit & gubernat, quidni etiam illa cognoscat?

VI. Intellectus divinus non magis vilescit à rei vilis cognitione, quàm Sol inquinatur à re turpi. Et si non eviluit Dei potentia, quum eas crea-

creavit, cur vilesceret ejus scientia eas intuendo? Imò cùm res omnes etiam maximæ, minimæ sint coram ipso, si ad ejus infinitudinem appendantur, ut ait eximiè Isaïas c. 40. 15. & tanquam nihilum, omnium scientia illi adimenda esset, si minimas ejus cognitioni subduceremus. Quæst. XII.

VII. Quæstio alia majoris momenti respicit futura contingentia, quorum cognitionem Sociniani detrahere conantur Deo, ut faciliùs liberi arbitrii indifferentiam asserant, immunem ab omni necessitate, etiam illâ quæ à Dei præscientia illi imponi solet: Licet enim non raro videantur cognitionem plenam rerum omnium Deo tribuere, etiam futurarum, ut Crellius lib. 1. c. 24. *Nomine sapientiæ Dei, hoc loco, omnium rerum cognitionem complectimur* &c. Et paulo post, *Quod attinet res futuras, illas etiam Deum nosse apertissima sunt in sacris Literis documenta.* Alibi tamen futurorum contingentium notitiam, quia non putant esse in genere scibilium, Deo apertè detrahunt, ut vel illa non cognoscat absolutè, vel in determinatè tantùm & verisimiliter noscat. *Socin.* Prælect. c. 11. *Cum igitur nulla ratio, nullus Scripturarum locus sit, ex quo aperte colligi possit, Deum omnia quæ fiunt scivisse antequam fierent, concludendum est, minime asserendam esse a nobis istam Dei præscientiam, maximè cùm & rationes non paucæ, & sana testimonia non desint, unde eam plane negandam esse appareat* &c. Sic Crellius lib. 1. c. 24. *Inconsiderate illi faciunt*, inquit, *qui futura contingentia Deum determinate scire ajunt, quia alias non esset omniscius, cùm potius ideo ille determinate futura non concipiat, qui est omniscius & in rebus cognoscendis nunquam errat* &c. Et Smalcius contra Frantzium Disput. 12. adhuc clariùs. *Quomodo vero verum esse potest, quod seipsum destruit & sacris Literis repugnat, vel illis magnam vim affert? Dicere Deum illa quæ nullo modo sunt scire, qualia sunt futura contingentia, est sibi contradicere; Nam quod scibile est illud contingens proprie non est, quod contingens est proprie, illud sciri non potest.* Orthodoxi contrà futura contingentia sub scientiam Dei infallibilem cadere statuunt.

Status Quæstionis.

De scientia futurorum contingentium.

VIII. Ad statum quæstionis, Nota 1. *Contingens* posse dici bifariam: Vel respectu *causæ primæ*, quatenus potest produci vel non produci à Deo; & sic omnes Creaturæ sunt contingentes respectu Dei, quia potuit nullas creare si voluisset: Vel respectu *Causarum secundarum*, quæ possunt effectum producere vel non producere, & quæ ideo distinguuntur à causis necessariis; Nos hic agimus de futuris contingentibus posteriori sensu, non priori.

IX. Secundò, Res potest considerari, vel *quoad certitudinem eventus*, vel ratione *modi productionis:* futurum contingens utrumque notat, nam quà futurum, notat certitudinem eventus, quà contingens, verò modum productionis; illud habet à decreto causæ primæ, hoc à constitutione causæ secundæ.

QUÆST. XII. X. Quæritur ergo; An futura, non quævis & quæ habent causam necessariam, de his enim non dubitatur; Sed contingentia, quæ habent causam liberam, & ἀδιάφορον, non *logice* resp. causæ primæ, quo sensu etiam maximè necessaria, sunt contingentia, quæ possunt esse & non esse; sed *physice* resp. causæ secundæ contingentis, cadant sub scientiam Dei infallibilem, non ut indeterminatè tantùm & verisimiliter ea cognoscat, sed determinatè & certissimè: Quod negant Sociniani; Nos affirmamus.

ex Jo. 21. 17. XI. Rationes sunt, 1. Quia Scriptura talem scientiam passim Deo vendicat, Jo. 21. 17. *Domine, tu omnia nosti*, & 1. Jo. 3. 20. *Deus est major corde nostro, & novit omnia.* Frustra hic reponitur omnia dici quæ scilicet scibilia sunt, talia autem non esse futura contingentia: Nam hoc est πρῶτον ψεῦδος quod probandum fuit, non supponendum; nos verò scibilia dicimus, non in se determinatè, sed in decreto Dei.

Act. 15. 18. XII. Act. 15. 18. *Nota sunt Deo*, inquit Jacobus, *ab omni ævo omnia opera sua.* Si omnia opera; ergo etiam libera & contingentia, si ab æterno nota; ergo etiam quæ futura. Nec dici debet 1. hìc agi non de omni opere Dei, vel hominum, sed de illo de quo Jacobus agebat quod pertinebat ad vocationem gentium. Nam nota universalis restrictionem non admitit, sed ostendit Jacobum progedi à genere ad speciem, à thesi ad hypothesim; hoc sensu, quia quicquid Deus agit in tempore id ab æterno decrevit & præscivit, ideo decrevit & præscivit gentes in communionem Ecclesiæ cooptatum iri citra Legis Mosaïcæ observationem. Secundò, agi de operibus quæ sunt, non verò de illis quæ nec fuerunt, nec sunt, nec certò futura sunt, qualia sunt futura contingentia: Nam licèt non sint quoad esse reale, sunt tamen quoad esse cognitum, licèt non sint futura certò quoad causas secundas, sunt tamen certò futura quoad primam, à qua definita sunt. 3. Vocatio gentium ita fuit opus Dei, ut debuerit etiam esse opus gentium, quia debuerunt respondere vocationi Dei per ejus gratiam; Ideo si Deus certò novit istam vocationem, nosse debuit futura contingentia.

Heb. 4. 13. XIII. Heb. 4. 13. *Omnia sunt nuda & intimè patentia oculis ejus*, si omnia, ergo & cogitationes & voluntariæ hominum actiones, non tantùm actu existentes sed & futuræ, quas Deus non modò videt in causis suis, sed etiam in decreto suo. Hinc dicitur *intelligere cogitationes nostras è longinquo*, & *nosse sedere & surgere nostrum*, *priusquam sermo est in lingua mea, nosti ipsum totum.* Psal. 139. à v. 1. ad 7. Ergo non tantùm actu existentem, sed etiam futurum: & Jer. 1. 5. *Antequam te formassem in utero, jam cognovi te.* Is. 48. 8. *Novi omnino te acturum perfide.* Ezech. 11. 5. *Eorum qui veniunt in spiritum vestrum, unumquodque ego novi.*

XIV. 2. Quia Deus prædicit futura contingentia; ergo ea novit, nam nisi nosset infallibiliter, non posset certò ea prædicere, ut passim facit;

eit; unde Tertull. lib. 2. cont. Marci. *Præscientia Dei*, inquit, *tot habet testes, quot fecit Prophetas. Indicas a principio finem*, inquit If. 46. 10. *& ab omni antiquitate quæ nondum facta sunt.* Et c. 41. 23. *Indicate quæ eventura sunt in posterum, ut cognoscamus vos esse Deos*; sic se subinde Deus discernit à falsis Diis & creaturis. Exempla prædictionum passim occurrunt in Scriptura. Quid hîc reponent Adversarii? An prædictiones illas esse ex verisimilibus tantùm, ut impiè loquuntur: Sed quis ferat blasphemam vocem, ut scientia Dei infallibilis sit merè conjecturalis, & Verbum ejus quod cœlo & terrâ firmius est & cujus ne jota quidem excidere potest quin omnia fiant, meris verisimilitudinibus fallibilibus nitatur. An prædictiones istas esse de rebus quas Deus decrevit facere? Sed nulla est ex rebus futuris quas Deus non decreverit, vel facere si bonæ sint, vel permittere si malæ; nec eas potest præscire nisi quia decrevit. An esse potiùs admonitiones quàm prædictiones? Sed loca ipsa contrarium innuunt; prædictio enim est narratio rei futuræ simpliciter; At monitio est hortatio ad opus virtutis, vel dehortatio à contrario. Quid si quædam prædictiones possunt ad hortationem hominum facere, non sequitur, non esse prædictiones. An hoc dici de futuris quibusdam, non omnibus? Sed cur hoc de nonnullis dicetur, non de omnibus? nulla diversitatis ratio dari potest.

XV. 3. Quia hoc natura Dei perfectissima exigit; nam si cognitio futurorum est perfectio in creaturis, multò magis erit in Deo. Deinde quia est *omniscia*; quod non esset tamen, nisi cognitio ejus ad omnia se extenderet, non modò præterita & præsentia, sed etiam futura, tam contingentia quàm necessaria. 2. quia est *καρδιογνώστης*, quod non posset de ea dici, nisi penitissimè nosset, non modò cogitationes, consilia & affectus cordis, sed etiam ipsas propensiones & dispositiones priusquam in actum exeant, Jer. 17. 9. 10. Job. 34. 21. Jo. 2. 24. 25. Act. 1. 24. & Apoc. 2. 23. 3. *Omnipræsens*, quæ omnibus creaturis ubique & intimè adest, & eas movet & agit, antequam seipsas moveant vel agant.

XVI. 4. Decretum Providentiæ eam post se trahit necessariò, quia ut quicquid fit in tempore, Deus immutabiliter apud se decrevit, vel efficere vel permittere; Ita debet infallibiliter illud omne præscire: ratio, quia præscientia Dei sequitur ejus decretum & ut decretum mutari non potest, ita nec scientia ejus falli: Ps. 115. 3. *Deus noster in cælis est, quicquid voluit fecit*, Rom. 11. 36. *Ex eo, per eum, & ad ipsum sunt omnia.* Eph. 1. 11. *Omnia agit ex consilio voluntatis suæ.* Neque loca possunt referri tantùm ad ea quæ Deus ipse facit, non verò ad ea quæ ab hominibus fieri debent, quæ Deus in ipsorum arbitrio posuit, ut vult Socinus. Nam omnia ex æquo Providentiæ divinæ subjecta sunt, nec libertas actionum humanarum obstat, quominus sub ejus scientiam & decretum cadant, ut postea dicetur.

Quæst. XII.

XVII. Licèt difficile ſit aſſequi modum, quo Deus futura contingentia certò novit; non tamen proptereà neganda eſt res ipſa, quæ tot locis Scripturæ & rationibus confirmatur.

Fontes Solutionum.

XVIII. Præcipuum fundamentum Scientiæ divinæ circa futura contingentia, non eſt, vel cauſarum ſecundarum natura, quæ ſupponitur eſſe ἀδιάφορος, vel ſimpliciter Eſſentia Divina, ut imitabilis à creaturis, & ut potens illa producere, quod eſt fundamentum poſſibilitatis rerum; ſed *decretum* ſolum, per quod res à ſtatu poſſibilitatis tranſeunt ad ſtatum futuritionis, in quo ea tanquam præfinita & certò futura videt: Et quia Dei decretum non verſatur circa rem, ſed etiam circa modum rei, id eſt, ut res fiat juxta naturam cauſæ, neceſſariò ſi neceſſaria, liberè ſi libera, Deus videt ea in decreto, non modo ut certò futura, ſed etiam ut certò futura contingenter.

XIX. Quorum non eſt determinata veritas, eorum non poteſt eſſe certa & infallibilis ſcientia, ſi abſolutè & omnimodo ſunt indeterminata; ſed futura contingentia talia non ſunt: Nam ſi ſunt indeterminata reſpectu cauſæ ſecundæ, & in ſeipſis, non ſunt reſpectu cauſæ primæ, quæ eorum futuritionem decrevit; ſi indeterminata eſt eorum veritas *reſpectu noſtri*, qui non poſſumus videre quò ſe inclinatura ſit cauſa ſecunda libera, non eſt talis *reſpectu Dei*, cui omnia futura obverſantur ut præſentia.

XX. Non eſt ἀσύστατον idem dici poſſibile & impoſſibile ſimul, ſed κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο; poſſibile reſpectu potentiæ ſeu cauſæ ſecundæ, in ſe conſideratæ & in ſenſu diviſo, & impoſſibile ſecundùm quid, ex hypotheſi decreti & præſcientiæ Dei. Ita poſſibile fuit Chriſtum non crucifigi, ſi Deus voluiſſet, & impoſſibile propter decretum: quod ergo in ſenſu compoſito & ſuppoſito Dei decreto de futuritione rei eſt impoſſibile non fieri, tamen in ſenſu diviſo & ſepoſito eo decreto, poſſibile eſſet non fieri.

XXI. Aliud eſt rem poſſe fieri vel non fieri, id eſt, rem eſſe poſſibilem, vel non eſſe futuram ex hypotheſi; Aliud rem poſſe eſſe ſimul futuram & non futuram: Prius notat tantùm *ſimultatem potentiæ*, quatenus res poteſt fieri vel non fieri; Poſterius infert *potentiam ſimultatis*, quia ſupponitur, aliquid ſimul poſſe eſſe & non eſſe: Contingens dicitur primo modo, non ſecundo, qui eſt ἀσύστατος.

XXII. Datur contradictio inter iſtas duas propoſitiones, homo eſt ambulaturus, & homo non eſt ambulaturus; ſed non inter iſtas; homo eſt ambulaturus, & poteſt non ambulare: quia prima loquitur de *veritate futuritionis*, poſterior de *veritate poſſibilitatis*; ita non pugnant inter ſe iſtæ duæ propoſitiones, & poſſunt eſſe ſimul veræ; *Adamus certò eſt lapſurus*, & *Adam potuit non labi*; quia prior loquitur de rei futuritione ex decreto, poſterior de rei poſſibilitate ex cauſæ ſecundæ diſpoſitione.

XXIII. Infallibilitas & certitudo eventus, non tollit naturam con-

contingentiæ rerum; quia res possunt fieri necessariò quoad eventum, & tamen contingenter quoad modum productionis. Si datur præscientia futurorum contingentium, omnia fient necessariò *necessitate consequentiæ*, secundùm quid, infallibilitatis; non *consequentis* & absoluta. Manet ergo discrimen semper inter necessaria & contingentia, quod illa habent necessitatem intrinsecam, quia oriuntur à causis proximis necessariis & talia sunt in se; Contingentia verò, quæ licèt necessitatem habeant extrinsecam, ratione eventus, tamen naturâ suâ per causas contingentes fiunt. QUÆST. XII.

XXV. Libertas voluntatis evertitur quidem per necessitatem physicam & coactionis, quæ pugnat cum formali ratione libertatis; sed non per necessitatem hypotheticam & infallibilitatis eventus, idem enim hoc respectu potest esse liberum & necessarium: Unde quamvis actiones hominum sint liberæ, quia sponte fiunt & prævio rationis judicio, non desinunt esse necessariæ ratione decreti & præscientiæ Dei. Præscientia autem Dei infert quidem futuritionis & eventus infallibilitatem, & necessitatem consequentiæ, non tamen infert coactionem aut violentiam, nec aufert voluntati suam intrinsecam libertatem.

XXVI. Præscientia Dei infallibilis non infert Deum esse causam peccatorum, quia Deus præscit peccata ut certò eventura v: g. venditionem Josephi & traditionem Christi, non tanquam à se efficienda quà peccata, sed ut permittenda, à se verò ordinanda; qui modus non magis in præscientia & decreto, quàm in executione eum reum facit, quia nec decretum, nec præscientia intrinsecam necessitatem afferunt homini, sed tantùm extrinsecam quoad eventum.

XXVII. Deus homines non tentat ex ignorantia, ut ea ratione cognoscat quod antea nescierit, sed ex sapientissima providentia, ut aliis declaret quod antea eos latebat. Ita tentavit Abrahamum, non ut cognosceret fidem & obedientiam ejus hoc experimento quam antea ignoraret, cùm jam antea Gen. 18. 19. Deus professus esset se nosse ejus pietatem, sed ut notam redderet mundo & Ecclesiæ insignem ejus fidem: Nec sic dicitur Gen. 22. 12. tunc novisse Deus quòd ipsum timeret, *Nunc cognovi quòd times Deum, quòd non pepercisti unigenito filio tuo propter me*; hoc absolutè intelligendum est de cognitione quam Deus obtinuerit, sed *transitivè* de cognitione quam aliis dederit, ut sæpe verba similia usurpari solent in Scriptura. *Gen. 22. 12.*

XXVIII. Licèt Deus Gen. 18. 21. testetur se descendere velle ad videndum, an clamor Sodomæ qui ad ipsum venerat verus esset, non sequitur eum antea ignorasse qualis & quanta esset istius civitatis impietas, quia jam dixerat, *Clamorem Sodomæ & Gomorrhæ multiplicatum esse* &c. sed hoc ἀνθρωποπαθῶς dicitur, ut innuat se boni & exacti judicis partes implere, & nihil temerè vel pronunciare, vel exequi, ut judex accuratus in rem ipsam præsens inquirit, ne præcipitanter quid agat. *Gen. 18. 21.*

QUÆST. XIII. Is. 5. 4. XXIX. Deus dicitur expectare uvas à vinea Is. 5. 4. non quòd nesciret quid esset eventurum, sed humanitus hoc dicitur, quòd seriò mandaret populo suo ut bonis operibus studeret, & ea esset natura donorum collatorum, ut non minùs ex iis deberet fructum expectare, nisi incidissent in solum ingratum, quàm sedulus agricola fructum solet expectare ex vinea rite exculta.

XXX. Quando Deus concipit futura contingentia ut certò futura, non concipit ea aliter quàm sunt; sed ea relatè ad decretum novit, ut necessariò eventura & determinata, quæ relatè ad causas suas novit indeterminata & contingenter futura. Præscit ergo ea Deus, tum in *seipso*, & decreto suo ut primâ causâ, & sic necessaria sunt propter immutabilitatem decreti & infallibilitatem præscientiæ; tum in *causis secundis*, à quibus proximè & immediate dependent, quæ sunt per se indefinitæ, & ita sunt contingentia.

QUÆSTIO XIII.

DE SCIENTIA MEDIA.

An præter Scientiam Naturalem, & Liberam, detur in Deo Scientia quædam Media? Neg. contra Jesuitas, Socin. & Remonst.

Scientia Dei duplex; naturalis & libera. I. LIcèt *Scientia* Dei non minùs una sit & simplex intrinsecè, ac ejus Essentia, diversimodè tamen spectari potest extrinsecè ratione objectorum; solet verò distingui vulgò à Theologis in *Scientiam simplicis intelligentiæ* seu *naturalem*, & *indefinitam*, Et *Scientiam liberam*, seu *visionis* & *definitam*; Illa est *rerum merè possibilium*, quæque ideo *indefinita* vocatur, quia nihil de illis definitum est in alterutram partem apud Deum: Ista est *rerum futurarum*, quæ *definita* dicitur, quia res futuræ definitæ sunt certo Dei consilio. Unde differunt inter se, 1. *objecto*, quia scientia naturalis versatur circa res possibiles; Libera verò circa res futuras, 2. *fundamento*, quia scientia naturalis fundatur in Omnipotentia Dei; Libera verò pendet ab ejus voluntate & decreto, per quod res à statu possibilitatis transeunt ad statum futuritionis, 3. *ordine*, quia scientia naturalis antecedit decretum; libera verò illud sequitur, quia intuetur res ut futuras, futuræ autem non sunt nisi per Decretum.

Quænam sit origo Scientiæ mediæ. II. Præter duas hasce Scientiæ divinæ species, Tertiam excogitarunt Jesuitæ *Fonseca*, *Lessius*, *Molina*; nec enim inter eos convenit, quis spurii istius fœtus sit genuinus parens, singulis hunc sibi vendicantibus, quam *Mediam* dixerunt, quòd media sit inter naturalem & liberam, & differat

ab

ab utraque, ab indefinita & naturali, quia versetur circa futura, non verò, quia non sit certò futurorum, sed tantùm ex hypothesi. Ita autem Scientiam istam mediam Authores explicant, ut dicant esse Præscientiam Dei circa futura conditionata, quorum veritas non pendeat à decreto Dei libero, cùm illud antecedat; sed à libertate creaturæ, quam certò prævidit Deus, sive in se, sive in re, quomodo seipsam sit determinatura, si in tali rerum ordine collocaretur. Quæst. XIII.

III. Scopus Jesuitarum fuit hæresim Semipelagianam de prævisa fide & bonis operibus in Electione tueri, & Idolum Liberi Arbitrii asserere: ut faciliùs sese expedirent ab argumentis Dominicanorum talem prævisionem rejicientium; hac potissimùm ratione, quòd, cùm nulla sit scientia in Deo, nisi vel naturalis, quæ est possibilium, vel libera futurorum, omnis præscientia fidei & boni usus liberi arbitrii, pendere debeat à decreto, non illud antecedere. Quam rationem non alio modo eludere se posse arbitrati sunt, quàm Scientiam istam mediam excogitando. Quas autem turbas quæstio ista excitarit inter Jesuitas & Dominicanos, Papâ interim ad cujus tribunal res tota non semel delata fuit, pro sui judicii infallibilitate in re tanti momenti dormitante, & non audente quicquam statuere, non opus est ut recenseamus: Sufficit ut notemus commentum hoc, quod tanquam Helenam suam depereunt Jesuitæ, ut fallissimum oppugnatum fuisse acerrimè à Dominicanis; inter quos eminent *Cumel*, *Ripa*, *Alvarez*, *Nugno*, & alii ad quos hodie accedunt Jansenistæ.

IV. Hoc commentum adoptatum postea fuit à Socinianis & Remonstrantibus, qui animosè illud sustinent, ut liberum Arbitrium in arce collocent; vide *Armi.* thes. de Nat. Dei, *Vorstium* Disp. de Deo *Grevinchovium* in dissert. Theol. adversus Amesium.

V. Non quæritur; An Deus futura conditionata cognoscat, convenit enim inter omnes Deum scientiâ aliquâ, non tantùm res ipsas, sed omnes earum combinationes & connexiones, sive præsentes, præteritas & futuras, sive necessarias & contingentes ab æterno scire. Sed, An pertineant ad Scientiam quandam mediam distinctam à naturali & liberâ; quod negamus. *Status Quæstionis.*

VI. Non quæritur de futuris conditionatis necessariis, quæ tali aut tali positâ conditione non possunt non evenire; ut si Sol oriatur, dies erit, si Petrus ex animo resipiscat, salvabitur; nam ut ista sunt necessariò inter se connexa, vel ex rei natura, vel ex hypothesi decreti divini cadunt sub Dei scientiam, vel naturalem, si conditio sit tantùm possibilis, vel liberam si sit futura, & à Deo decreta; Sed agitur de futuris conditionatis contingentibus, quæ positâ conditione, possunt esse & non esse, v. g. si Johannes esset Lutetiæ, loqueretur vel paccaret, & sim. An certò & determinate possint cognosci antecedenter ad decretum Dei; quod negamus.

QUÆST. XIII.

VII. Non quæritur, An scientia futurorum conditionatorum detur in Deo antecedenter ad omne decretum: Nam Adversarii non negant decretum aliquod generale præcedere, quo decreverit causas secundas producere, & quo paratus sit generalem saltem & indifferentem concursum præbare creaturæ, quotiescunque ad agendum sese ipsa determinare voluerit: Sed quæritur; An præcedat decretum speciale de certa hujus vel illius rei futuritione, ut Deus rem istam videat antecedenter ad tale decretum, vel in seipsa, vel in causis suis; quod ipsi pertendunt; Nos negamus.

VIII. Quæritur ergo; An præter scientiam naturalem, quæ est tantùm de possibilibus, & scientiam visionis, quæ est tantùm de futuris, detur in Deo scientia quædam tertia, seu media de futuris conditionatis, quâ Deus cognoscat, quid homines vel Angeli absque præcedente decreto speciali liberè essent facturi, si cum his vel illis circumstantiis in tali rerum ordine collocarentur. Affirmant Jesuitæ, Socin. & Remonstr. Negant Orthodoxi.

Nullam dari scientiam mediam probatur.

IX. Rationes sunt; 1. Quia scientia naturalis & libera omnia scibilia complectuntur; & Entia non sunt multiplicanda sine necessitate: nihil enim est in rerum natura quod non sit possibile, aut futurum; nec tertium ordinem constituere possunt futura conditionata. Nam vel talia sunt ex conditione duntaxat possibili seu potestativa, nunquam tamen eventura, vel ex conditione certò futura & decreta: priori modo non egrediuntur naturam possibilium, & pertinent ad scientiam naturalem; posteriori futura sunt, & à Deo decreta & ad scientiam liberam spectant.

X. 2. Quia quæ vera non sunt non possunt præsciri ut vera; At futura conditionata non sunt vera seclusâ voluntatis divinæ determinatione; v. g. Sidonios resipiscentiam acturos, si virtutes in illis factæ fuissent; nam in differenter se habebant naturâ suâ Sidonii ad resipiscendum vel non resipiscendum positis illis virtutibus; Ergo aliunde provenire debuit, quòd verum fuerit eos pœnitentiam acturos positis virtutibus illis, si omnino verum fuerit. Nulla verò fingi potest hujus rei causa præter voluntatem Dei; ab æterno enim nihil fuit, quod causa esset determinationis rei indifferentis ad partem alteram præter voluntatem Dei: Non essentia ejus vel scientia, utraque enim sejuncta à voluntate nihil operatur ad extra. Ut ergo nullus effectus potest intelligi futurus, sive absolutè sive ex hypothesi absque divino decreto, quia nulla creatura potest esse in mundo sine divina causalitate; Ita nullum futurum conditionatum potest esse scibile ante decretum.

XI. 3. Si omnes actus voluntatis creatæ subjacent Providentiæ divinæ, ut nullus sit independens & indeterminatus; nulla potest dari scientia media, quæ supponitur habere pro objecto liberam voluntatis determinationem, quæ à nulla causa superiori dependeat. Talem autem dari voluntatis creatæ subjectionem, evincit dependentia quæ est inter primam causam

& se-

& secundas, inter Creatorem & creaturas. Nec sufficere potest ad istam dependentiam salvandam, quòd voluntas dicatur creata, & ipsius libertas data sit à Deo: Nam non desinet esse principium suæ determinationis, si actus ejus non dependent ab aliquo decreto; Non erit quidem primum Ens, sed erit tamen primum operans, nec erit ampliùs causa secunda, sed prima; quia si pendet in esse à Deo, non pendet tamen in operari. QUÆST. XIII.

XII. 4. Nulla scientia incerta Deo est tribuenda; At scientia media nullam certitudinem habere potest, quia versatur circa objectum incertum & contingens, puta voluntatis ἀδιαφορίαν. Quæro ergo unde certò scire possit Deus quid sit futurum vel non futurum? hoc enim fiet; Vel ex natura rerum ipsarum quando eas spectat, vel in causis, vel in seip..s, ut sunt actus liberi in voluntate creata, quod placet Bellarmino; Sed quomodo res incerta poterit fundare scientiam certam? Vel ex scientiæ divinæ infinitate, quæ certò præscit ad quam partem moralis persuasio voluntatem, aliàs ad oppositum liberam, sit inclinatura, quod volunt Vasquez & Suarez; Sed quomodo scientiæ infinitas poterit mutare rerum naturam, & videre rem certò eventuram, quæ contingens est? Rursus scientia, vel eventum certum facit, vel ut certum prævidet; si facit, quomodo præscire potest ut talem, & ubi voluntatis indifferentia? si ut certum prævidet, quomodo certa potest esse prævisio rei incertæ & indifferentis? Vel ex rerum existentia ab æterno, per quam præsentes Deo dicuntur, ut aliis videtur; Sed cùm nullum habere possint esse reale ab æterno, sed tantùm intentionale, non aliter dici possunt existere ab æterno, quàm ratione decreti in quo futuritionem suam obtinent. Cùm ergo necessitas certa eventus non possit fundari in terminorum connexione contingenti, nec à scientia ipsa quæ rem cognoscit non facit, sequitur ut sit tantùm à connectentis efficaci decreto; unde optimè Thomas 1. q. 14. art. 13. *Qui cognoscit effectum contingentem in sua causa tantùm, & non in causa aliqua superiori certò determinante, non habet de eo nisi conjecturalem cognitionem; quoniam ex causa indifferenti in quantum indifferens, non erit actus determinatus; & eadem ratione ex antecedente contingente, in quantum contingens, non erit illatio necessaria ante decretum divinæ voluntatis.*

XIII. Quintò, scientia media tollit dominium Dei in actus liberos, quia ea stante actus voluntatis supponuntur esse antecedenter ad Decretum, ideoque futuritionem non habent à Deo, sed à se; imò Deus hoc pacto videtur potiùs pendere à creatura, dum nihil potest decernere vel disponere, nisi positâ humanæ voluntatis determinatione, quam Deus in tali connexione rerum viderit. Nec reponi debet dominium Dei non tolli propterea, quia Deus potest illam connexionem, vel aliquam connexionis illius circumstantiam tollere; v. g. In præscientiâ, quâ Deus novit

 Petrum

QUÆST. XIII. Petrum negaturum Christum, si ponatur in tali statu, Deum posse facere ut non neget Christum, auferendo aliquam circumstantiam prævisam, v. g. timorem mortis, vel addendo majus lumen in intellectu, & majorem inclinationem in voluntate ad confessionem, & s.m. Nam non sufficit ad Dei dominium adstruendum, quòd Deus possit efficere ut Petrus non neget Christum; nam poterat Petrum ex hac vita evocare antequam Christus caperetur; sed hoc esset dominium habere in vitam Petri, non in ejus liberum arbitrium; sed requiritur ut actus liberi Petri, negandi vel non negandi Christum, ab eo pendeant, quod positâ istâ scientiâ negatur. Deinde, si Deus potest auferre unam circumstantiam prævisam, Ergo potest mutare rei eventum; si potest per decretum mutare rei eventum, Ergo ad decretum etiam pertinet eum procurare. Idem enim qui impedit eventum per ablationem alicujus circumstantiæ, debet eum causare per circumstantiarum positionem.

XIV. Sextò, positâ hâc scientiâ, assignari posset ratio Prædestinationis extra Deum præter ipsius propositum & εὐδοκίαν, quia consensus prævisus voluntatis Jacobi in tali dispositione constituti, esset saltem conditio sine qua non Deus potiùs Jacobum quàm Esavum ad salutem prædestinaret. Sed nulla ratio ex Paulo potest assignari istius electionis, præter εὐδοκίαν Dei Ro. 9. 11. *Nondum enim natis pueris, & cùm nihil fecissent boni vel mali*, non propter prævisum liberi arbitrii bonum usum per scientiam mediam, sed *ut propositum Dei firmum maneret, non ex operibus, sed ex vocante, dictum est, major serviet minori.* Nec dicendum conditionem hanc assignari ex parte Dei cujus est scientia, non hominum; Nàm licèt Deus sit qui præscit, objectum tamen quod præscit statuitur esse bonus usus liberi arbitrii prævisi ante decretum, ut ratio decreti non in Deo, sed in homine ponatur. Sic gratia aptiùs dicitur pedissequa humanæ inclinationis quàm domina, & *comes* quàm *causa*, quæ facit ut Deus pendeat potiùs ab homine, quàm homo à Deo.

Fontes Solutionum. *1. Sam. 23. 11. 12.* XV. Locus 1. Sam. 23. 11. 12. non potest facere ad Scientiam mediam adstruendam, quia non tam est prædictio futurorum quæ adhuc essent in fieri, quàm revelatio occultorum quæ jam tum erant, puta consiliorum quæ inter Kehilitas agitabantur de tradendo Davide, si ibi substitisset; Nam cùm David dubius esset de consilio Saulis & animo Kehilitarum erga se, & interrogaret Dominum propterea, num Saul esset descensurus contra Kehilam & Kehilitæ ipsum essent traditurі in manus Saulis, si scil. inter ipsos maneret; respondet Deus, ut David sese eorum furori subduceret & fugam arriperet; Et Saulem descensurum & Kehilitas eum tradituros, si istic maneret, quia revera & Saul se accingebat ad iter, & Kehilitæ de Davide illi tradendo, clancularia jam agitabant consilia, *Tradent te enim*, idest, voluntatem habent te tradendi, ut habet Glossa interlin.

Ita

Ita τὸ *descendere* & *tradere* non de actione ipsa ex hypothesi futura intelligitur, sed ut sæpe alibi, pro *consilio* & *intentione* ponitur, id est, in *animo habere* hoc facere, ut Act. 12. 6. & 16. 27. Quæst. XIII.

XVI. Verba Christi Matth. 11.22.23. *Si Tyri & Sidone facta fuissent virtutes, quæ facta sunt inter vos, olim cum sacco & cinere resipuissent*; non sunt ad literam urgenda, quasi ageretur de re aliqua quæ sub hac vel illa conditione determinatè esset futura. Nam est *hyperbolicum & proverbiale loquendi genus*, ubi Christus odiosâ Judæis comparatione vult exaggerare contumaciam & rebellionem earum urbium, quæ miraculis suis inclaruerant, quam ut καρδιογνώστης noverat majorem & obstinatiorem malitiâ Tyriorum & Sidoniorum. Sic Christus non loquitur ex præscientia de rebus ullis futuris conditionatis, sed usitatâ hyperbole suam Judæis præ Tyriis & Sidoniis vult ingratitudinem & impœnitentiam exprobrare: quomodo si præceptor tardum aliquem & bardum discipulum alloquens diceret: si tandiu asinum docuissem, hoc non ignoraret; vel de Judice inexorabili, si tandiu saxa & rupes pulsassem, eas fregissem; non id volumus, vel rupes posse molliri, vel asinum posse doceri, sed tantùm maximam esse illius discipuli tarditatem, & istius Judicis duritiem. Eo modo Christus Luc. 19.40. *Si hi sileant, lapides clamabunt*, non quasi lapides clamare possint, sed ut ostendat personam suam, doctrinam & opera, ita esse clara & indubitata, ut non possint ampliùs occultari. Similis locus est Ezech. 3. 6. *Si te misissem ad populos ignota lingua, nonne tibi auscultassent?* Matt. 11. 22.23.

XVII. 2. Sam. 12.8. Propheta enumerat beneficia Dei erga Davidem ingratum, quibus majora additurus fuisset, si David in obedientia perstitisset, non ex decreto aliquo conditionali, vel ex scientia media, sed juxta promissionem pietati factam. Ita Ps. 81.14.15. notatur promissio conditionalis cum exprobratione ingratitudinis; sed nihil habetur de futuri conditionati præscientia ante decretum. Eodem modo intelligenda sunt verba Elisæi 2. Reg. 13.19. ad Joasum; *Si terram percussisses quinquies aut sexies, percussisses Syros ad internecionem usque*; non quòd id per scientiam mediam cognosceret, sed quia Propheta revelatione divina indefinitè facta id pro affectu colligeret. 2. Sam. 12. 8. Ps. 81. 14. 15. 2. Reg. 13. 19.

XVIII. Aliud est Deum prævidere vel cognoscere connexionem rei unius cum alia v. g. peccati cum morte, & justitiæ cum vita; Aliud cognoscere connexionem istam ut futuram in tali subjecto, in hoc vel illo statu constituto. Hoc postulat decretum aliquod, quo statuatur quid circa illud subjectum fieri debet; Illud verò potest fundari in sola possibilitate & habitudine rerum ad se invicem.

XIX. Aliud est Deum cognoscere omnes omnium rerum connexiones ut necessarias, & rerum per illas eventurarum causas antecedenter ad decretum; Aliud nosse connexiones contingentes eventuum, & rerum omnium possibiliter futurarum; si illud daretur, posset scientiæ mediæ favere;

QUÆST. XIII. vere; sed falsum est, Deum omnes omnium rerum connexiones ut necessarias, & eventum rerum infallibiliter producturas maximè in actibus liberis cognoscere antecedenter ad decretum, à quo omnis rerum futuritio pendet: posterius verò quod concedimus, non infert dari scientiam mediam; quia connexiones ejusmodi contingentes pertinent tantùm ad scientiam naturalem, quando considerantur antecedenter ad decretum determinans illorum connexionum aut mediorum certam futuritionem.

XX. Quod concipitur à Deo esse determinatè, illud etiam pronunciari potest esse determinatè; quod verò concipitur demum esse possibiliter, illud pronunciatur demum possibiliter esse. At coëxistentia actus liberi ex hypothesi concipitur esse *determinatè* antecedenter ad decretum negatur; *possibiliter* conceditur. Sic verum est Petrum *possibiliter* peccaturum, si ponatur in tali rerum ordine antecedenter ad decretum; Sed non *determinatè*, ut verum sit Petrum actu & reipsa peccaturum, si ponatur in tali rerum ordine; hoc enim non potest certum esse nisi ex decreto Dei permissivo.

XXI. *Necessitas* & *contingentia* aliter se habet in *simplicibus terminis*, aliter in *complexis*. Primo modo dividitur Ens in necessarium & contingens, nec possunt eidem competere; sed secundo, quatenus oriuntur ex diversa causarum ad effectus habitudine, eatenus sic coincidunt, ut quod respectu primæ causæ est necessarium, respectu secundæ possit esse contingens, ita disponente primâ causâ, quæ non modò efficit ut res sit, sed ut suo modo sit, hoc est necessaria necessariò, contingens contingenter; Nec tamen ista necessitas respectu primæ causæ libertatem tollit liberi arbitrii, quia necessitas ista non est coactionis, sed consequentiæ seu infallibitatis, quæ optimè consistit cum libertate.

XXII. Quamvis Deus antecedenter ad decretum possit nosse ex variis mediis quæ ad voluntatem movendam adhiberi possunt. hæc aut illa posse meliùs persuadere aliis, si adhibeantur; non potest tamen cognoscere hæc actu persuasura antecedenter ad voluntatem dandi illa media, & ea ad effectum producendum efficaciter movendi: Nec valet exemplum quod affertur de igne, quem Deus novit habere esse calefactivum antecedenter ad voluntatem creandi ignem qui actu calefacturus sit, quia alia est ratio agentium naturalium, naturâ suâ ad unum determinatorum; alia verò liberorum, quæ ad utrumque oppositorum ferri possunt.

XXIII. Aliud est loqui de *causa rerum existentiæ*; Aliud de *causa futuritionis* rerum. Causæ secundæ cum Deo concurrere possunt ad causandam rei alicujus existentiam, quia simul cum Deo existunt & activæ sunt. At nulla causa secunda cum Deo concurrere potest ad causandam rerum futuritionem, quia futuritio facta est ab æterno, at causæ omnes tantùm sunt in tempore. Unde patet rerum futuritionem non aliunde pendere quàm à Dei decreto, atque adeò non aliunde quàm ex decreto præsciri posse.

QUÆSTIO

QUÆST. XIV.

QUÆSTIO XIV.

DE VOLUNTATE DEI.

An Deus quædam velit necessariò, quædam liberè? Aff.

I. INtellectum Dei sequitur necessariò *Voluntas*, cujus *objectum* est tantùm bonum, ut intellectus est verum. Quia verò bonum vel est increatum & infinitum, vel finitum & creatum; hinc duplex voluntati objectum assignatur; primarium nimirum Deus, ut bonum infinitum; secundarium verò res omnes creatæ extra Deum, quæ rationem habent boni finiti, quas etiam extra se vult Deus, sed non eodem modo; se quidem *necessariò per complacentiam*, alia verò omnia *liberè ex decreto*: Unde quæstio proposita oritur.

II. Ad statum quæst. observa 1 *necessarium* duplex esse: Aliud *absolutum*, quod simpliciter & per se suâque naturâ non potest aliter se habere, ut Deum esse bonum, justum &c. Aliud *hypotheticum*, quod non ita est ex se & simpliciter tale quin possit aliter se habere, sed tamen posito aliquo necessariò sequitur, nec potest aliter se habere, ut si ponas Deum prædestinasse Jacobum ad salutem, necesse est Jacobum salvari, nim. ex hypothesi decreti; quia aliàs potuisset non prædestinari, & non salvari. Quando ergo quæritur, An Deus velit quædam necessariò, quædam verò liberè; non agitur tantùm de necessitate hypothetica: sic enim ea quæ Deus vult liberè, posito decreto non potest ampliùs non velle; sed de necessitate absoluta. *Status Quæstionis.*

III. *Liberum* dicitur vel ratione *spontaneitatis*, vel *indifferentiæ*, illud quod fit sponte & sine coactione, hoc verò quod ita est comparatum ut possit fieri & non fieri. Quum quæritur, An quædam Deus velit liberè, non intelligitur tantùm libertas spontaneitatis; sic enim ea quæ Deus vult maximè necessariò, vult etiam liberè, id est, sine coactione; sed propriè libertas indifferentiæ; id est, An ita illa velit, ut potuerit ea nolle.

IV. Tertiò, duo sunt volitorum genera; Aliud *principale* quod habet rationem finis ultimi; Aliud *secundarium* quod habet rationem mediorum: In prius voluntas fertur necessariò; ut non possit in illud non ferri: In posterius verò liberè fertur & per electionem, nisi necessariam & inseparabilem connexionem habeat cum ultimo fine, ut sine illo finis esse non possit. Tunc enim eadem necessitate quâ volumus ultimum finem, volumus & istud medium, ut qui vult vitæ conservationem, vult etiam cibi sumptionem, sine quo vita conservari nequit.

QUÆST. XIV.

V. Hoc posito; dico Deum velle seipsum necessariò, non tantùm necessitate hypotheticâ, sed etiam absolutâ; quia est ultimus finis & summum bonum, quod non potest non velle & amare, non modò quoad specificationem, ut nihil contrarium velit aut amet, sed & quoad exercitium, ut à seipso volendo & amando nunquam cesset, quia non potest nolle gloriam suam aut seipsum abnegare. Cætera verò liberè; quia cùm nulla res creata necessaria sit respectu Dei sed contingens, utpote qui eâ potuit carere, ita vult omnia, ut potuerit non velle, id est, libertate non tantùm spontaneitatis, sed etiam indifferentiæ.

Fontes Solutionum.

VI. *Libertas* illa divinæ voluntatis circa res creatas, intelligenda est *absolutè* & à *priori*, & respectu rerum in se consideratarum; non *hypotheticè* & à *posteriori*, respectu ipsius decreti: Nam hoc sensu Deus res creatas vult necessariò ex hypothesi, quia posito quòd semel eas voluerit, non potest ampliùs nolle propter voluntatis immutabilitatem; sed absolutè loquendo vult eas liberè, quia ad eas primò volendas nulla necessitate sed merâ libertate inductus est, & potuit ab earum productione abstinere.

VII. Hæc verò indifferentia voluntatis divinæ, tantùm abest ut minùs deceat Dei majestatem, ut maximum sit perfectionis in Deo argumentum, qui, ut Ens independens, nullâ re extra se eget; ut id maximum est in creaturis imperfectionis testimonium.

VIII. Deus vult res omnes creatas propter se non perficiendum, quasi illis egeat; sed communicandum: & suam in illis bonitatem & gloriam manifestandam; unde, quia illis potuit omnibus carere sine ullo beatitatis suæ detrimento, liberè dicitur eas velle. Cùm enim omnia velit Deus extra se in quantum ordinantur ad bonitatem suam ut in finem, & bonitas Dei sit perfecta sine aliis, ut nihil ex aliis illi perfectionis accrescat; sequitur quòd Deus alia à se velit, non esse necessarium absolutè, sed tantùm ex hypothesi, ut bene notat Tho. 1. 1æ q. 19. Art. 3.

IX. Quamvis Deus velit omnia propter bonitatem suam, & bonitatem suam velit necessariò; non tamen sequitur eum velle eadem necessitate alia omnia quæ vult extra se: quia vult ista propter bonitatem suam non ditandam, sed effundendam, atque ita ut sine illis esse possit.

X. Non eadem est ratio intellectus in cognoscendo, & voluntatis in volendo, quia intellectus res habet in se, & eas intuetur secundùm quod sunt in seipso; voluntas verò ad illas fertur: unde in intelligendo ad modum recipientis intelliguntur; in volendo verò secus; intellectus res ut existentes, saltem in se intuetur, ideoque eas non potest non intelligere; sed voluntas eas facit, propterea liberè circa illas versatur: Ut ergo res omnes prout sunt in Deo, necessitatem quandam habent, in seipsis verò contingentiam; Ideo, quæcunque scit Deus, ex necessitate scit; non verò pariter quæcunque vult ex necessitate vult.

XI. Licèt

XI. Licèt omnis volitio Dei sit æterna, non tamen debet esse statim absolutè necessaria; nam quod est necessarium *originaliter* à parte principii, potest esse liberum *terminativè*, & à parte objecti. Quæst. XV.

XII. Huc pertineret quæstio de *Voluntate Dei* circa *peccatum*, quomodo possit dici Deus velle peccatum, sed commodiùs tractabitur postea in loco de *Providentia*.

QUÆSTIO XV.

An bene distinguatur in Voluntatem Decreti, & Præcepti, εὐδοκίας & εὐαρεσίας, Beneplaciti, & Signi, Arcanam, & Revelatam? Affir.

I. Quamvis unica sit & simplicissima Voluntas in Deo, per quam omnia unico & simplicissimo actu comprehendit, ut unico intuitu omnia videt & intelligit: quia tamen circa varia objecta diversimodè versatur; hinc fit ut modo nostro concipiendi, ut multiplex apprehendatur, non in se & intrinsecè à parte actus volendi, sed extrinsecè & objectivè à parte volitorum.

II. Hinc ortæ sunt variæ Voluntatis Dei distinctiones. Prima & præcipua illa est, quâ tribuitur in *Voluntatem Decreti* & *Præcepti*. Illâ statuit Deus quid velit ipse facere vel permittere: Istâ quid velit à nobis fieri. Illa respicit rerum futuritionem & eventum, & est norma actionum Dei ad extra: Ista versatur circa præcepta & promissiones, & est norma actionum nostrarum. Illi resisti nequit, & semper impletur, Rom. 9. 19. *Voluntati ejus quis restitit?* Ista sæpe violatur ab hominibus, Matth. 23. 37. *Quoties volui vos congregare, & noluistis?*

III. Ut dantur loca varia Scripturæ, in quibus Voluntas Dei, vel pro *Decreto* sumitur, ut Rom. 9. 19. Eph. 1. 11. vel pro *Præcepto*, ut Ps. 143. 10. Rom. 12. 2. Ita dantur etiam nonnulla in quibus utraque Dei voluntas simul significatur, ut Joh. 6. 38. dum ait Christus *se descendisse ut faceret voluntatem ejus qui misit eum*, id est, ut impleret ea quæ à Deo decreta sunt, & ut Patris mandato obsequeretur. Et quum dicimus in oratione Dominica, *Fiat voluntas tua*, petimus ut ejus præceptis mos geratur, & ut ejus decreta impleantur.

IV. Licèt præceptum cadat etiam sub Decretum quoad *propositionem*; non tamen cadit quoad *executionem*; unde bene inter se distinguntur, ut Voluntas Decreti sit ea quæ determinat rerum eventum, Voluntas verò Præcepti ea quæ homini officium suum præscribit: Sic Deus potest sine contradictione velle quoad præceptum, quod non vult quoad Decretum; quatenus vult quidem aliquid homini præscribere, sed non vult id ipsum efficere, ut volebat Pharaonem dimittere populum, sed nolebat tamen populum reipsa dimitti.

QUÆST. XV. V. Hinc fit, ut licèt istæ voluntates ut diversæ à nobis concipiantur pro diversitate objectorum, non sint tamen contrariæ; quia ut jam dictum, non versantur circa idem. Equidem si Deus vi decreti sui homines impelleret ad ea facienda quæ Lege prohibuit, aut si conantem Legi obsequi, opposito obice ab obedientia revocaret, vellet pugnantia, & ipse adversaretur suæ voluntati: sed non pugnat decretum Dei cum ejus mandato, quando præcipit homini officium quod ab ipso debetur, ad quod tamen præstandum vires homini dare non vult; quia vult quidem rem quoad propositionem officii, sed non vult tamen quoad executionem eventus.

VI. *Voluntas Præcipiens* duplicia objecta habet; Alia *affirmativa*, quorum respectu & ipsa *affirmativa* dici potest, quando rei effectio præcipitur; Alia *negativa*, quorum respectu & ipsa *negativa* potest appellari, quæ consistit in rei prohibitione. Ita *Voluntas decernens* habet objecta affirmativa, quorum respectu dicitur *effectrix* & *affirmativa*, tam respectu *termini* quàm *principii*; Alia verò *negativa*, quorum respectu voluntas cessans dici potest & *negativa*, si non quoad principium saltem quoad terminum, & tunc vocatur *permissiva*, per quam statuit non impedire creaturam peccantem. Licèt enim volitio ista sit *positiva* quoad *principium*, quatenus *vult non impedire*, bene tamen *negativa* dicitur quoad *terminum* qui est non impeditio.

VII. Voluntas effectrix non potest consistere cum præcipiente negativa; nunquam enim Deus velle potest per se efficere quæ Lege sua tanquam mala fieri vetuit. Sed optimè consistit cum præcipiente affirmativa; idem enim qui præcipit fidem, decernit eam Electis dare. Voluntas præcipiens affirmativa potest consistere cum voluntate decernente negativa, ut Deus præcipiat Creaturæ quod tamen non vult efficere in Creatura Sic præcipit omnibus observationem Legis, quam tamen in iis non efficit; præcipit fidem in Christum vocatis, quam tamen multis denegare decrevit.

Voluntas εὐδοκίας & εὐαρεσίας. VIII. Ad distinctionem istam Voluntatis divinæ, accedit alia, quâ distribuitur in *Voluntatem* εὐδοκίας & εὐαρεσίας, quæ à Theologis sæpe usurpatur: Voluntas εὐδοκίας respondet voluntati decreti, εὐαρεσίας verò præcepti. Petita verò videtur ex Scriptura, quæ illam εὐδοκίαν sæpe vocat, istam verò εὐαρεσίαν: Sic de voluntate decreti loquens Christus Matth. 11. 26. respectu eorum quibus vel abscondit vel revelat sua mysteria, *Ita est Pater*, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου, *quia tale fuit tuum beneplacitum*; Et Paulus Ephes. 1. 5. dicit Deum nos prædestinasse κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, *juxta beneplacitum voluntatis suæ*. Ita vers. 9. mentio fit hoc sensu εὐδοκίας. Quoad εὐαρεσίαν verò, illa non rarò refertur ad voluntatem præcepti, quæ & *approbationis* & *complacentiæ* dicitur, ut Rom. 12. 2. Volunltas Dei

cui

cui nos debemus conformare, vocatur bona & εὐάρεστος, Et Ephes. 5. 10. Quæst. XV.
δοκιμάζοντες τί ἐστι εὐάρεστον τῷ Θεῷ, *explorantes quid sit gratum Deo.* Col. 3. 20. τοῦτο γὰρ ἐστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ, *hoc enim est acceptum Domino.* Hoc sensu εὐαρεστία innuit voluntatem præcipientem & approbantem, quâ Deus quid sibi gratum sit & ab hominibus fieri velit, declarat; εὐδοκία verò voluntatem decernentem, quâ Deus beneplacitum suum testatur circa res quas ipse exequi statuit.

IX. Non ergo ita intelligenda est, quasi illud quod pendet ab εὐδοκίᾳ Dei, non esset etiam illi εὐάρεστον; nam quæcunque Deus decrevit fieri revera ipsi grata sunt eo respectu, nec dici potest aliquid velle exequi quod ipsi non placeat exequi: sed eo modo tantùm recipi potest, quo refunditur in voluntatem decreti & præcepti, ut per voluntatem εὐδοκίας designetur præcisè ea voluntas, quâ Deus aliquid decernit facere, vel permittere, & de qua nullam aliam rationem reddere possis ut plurimùm, nisi quia sic Deo libitum est: per voluntatem verò εὐαρεστίας, ea quâ vult proponere Creaturæ officium suum, tanquam rem gratam sibi & in qua sibi complaceat.

X. Quamvis εὐδοκίαν nonnunquam confundamus cum εὐαρεστίᾳ, dum de illis dicitur quibus Deus delectatur, quia in iis est qualitas vel conditio aliqua quæ cum Dei natura convenit, quæque ideo ejus favorem conciliat; quomodo de Christo dicit Pater Matth. 3. 17. ἐν ᾧ εὐδόκησα, id est, quo vehementissimè delector; quamvis & hoc non malè referri possit ad voluntatem beneplaciti, quam Christus perfectissimè implevit, satisfaciendo Justitiæ ejus: hîc tamen strictè sumitur pro decreto cujus nulla ratio extra Dei beneplacitum quærenda est.

XI. Εὐαρεστία contradistinctè ad εὐδοκίαν in hoc argumento nihil aliud notat quàm meram complacentiam, quâ Deus rem aliquam ut justam & sanctam probat & eâ delectatur, eamque propterea vult præcipere Creaturæ ut justissimum ejus officium: Unde non includit propriè decretum vel volitionem aliquam in Deo, sed tantùm importat rei convenientiam cum Dei natura, juxta quam non potest non amare quod sanctitati ipsius est consentaneum: Nam approbatio rei alicujus, non continuò est ejus volitio; nec si aliquid probo, idcirco statim id volo. Ideo minùs propriè dicitur ista voluntas Dei.

XII. Licèt ad voluntatem εὐαρεστίας pertineant etiam promissiones de salute danda credentibus, quæ cum præcepto Evangelico proponuntur; non sequitur connotare debere aliquod decretum vel volitionem propriè dictam conditionatam de danda omnibus salute: Nam tale decretum non posset consistere cum decreto reprobationis, nec cum sapientia Dei, cui repugnat aliquid velle sub conditione impossibili, & quam Deus ipse decrevit denegare creaturæ, qui solus eam potest dare; sed hinc tantùm potest colligi, dari nexum inseparabilem inter fidem & salutem, qui à Deo ipso sit

QUÆST. XV. sit constitutus, ut nemo salutem possit obtinere qui fidem non habeat, & nemo fidem habeat, qui salutem certissimè non consequatur: Ita promissiones quæ adduntur præceptis significant tantùm quid Deus daturus sit credentibus & pœnitentibus, non quid dare velit illis omnibus quibus præceptum proponitur.

Voluntas Signi & Beneplaciti.

XIII. Tertia distinctio *Voluntatis*, est in *Voluntatem Signi & Beneplaciti*, quæ distinctio ab Hugone de S. Victore primò allata, inde à Lombardo assumpta lib. 1. sent. dist. 45. ab omnibus Scholasticis, & Thom. præcipuè p. 1. q. 19. Art. 11. & 12. passim usurpatur, & à Theologis nostris bene explicata retinetur.

XIV. Scholasticis *Voluntas Beneplaciti* dicitur, quæ tantisper in Deo latet, & ejus liberrimæ potestati relinquitur, dum ex aliquo oraculo vel eventu ipso patefiat. *Signi* verò, quæ signo aliquo puta præcepto, vel promisso, nobis innotescit, quæque notat effectum aliquod extra Deum, quod est signum voluntatis ipsius. Unde quinque signa solent à Scholasticis recenseri quibus Dei voluntas innotescat, scilicet præceptum, prohibitio, consilium, permissio, operatio; quæ hoc versiculo comprehenduntur,

Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet.

Sed perperam, 1. quia plura sunt signa talia, puta promissiones & minæ, vaticinia & narrationes. 2. Operatio non est signum voluntatis, sed effectum ejus quod ad voluntatem beneplaciti pertinet. 3. Permissio non cadit sub signum, sed sub beneplacitum. 4. Consilium vel refertur ad beneplacitum, vel includitur in præcepto.

XV. Meliùs ergo *Voluntas Beneplaciti* nobis dicitur ea quæ alibi vocatur *Decernens*, quæ nihil aliud est quàm decretum beneplaciti Dei de rebus extra se futuris; *Voluntas* verò *Signi*, ea quæ dicitur *præcipiens & approbans*, quæ homini officium suum præscribit, & quid gratum Deo sit exponit.

XVI. Dicitur *Voluntas Signi*, non quòd significet quid Deus facere circa hominem vel de homine velit; hoc enim sensu non contradistingueretur voluntati beneplaciti; sed quia significat quid Deus velit præcipere homini, ut sibi gratum, & justum ipsius officium: Ita voluntas ista bene dicitur cadere sub decretum & beneplacitum, quoad *præceptum rei*, non quoad *rem præcepti*, quia nihil Deus præcipit in tempore, quod præcipere non decreverit ab æterno.

XVII. Quando *Voluntas Beneplaciti* contradistinguitur *Voluntati Signi*; *Beneplaciti* vox non sumitur latè, prout simplicem complacentiam & approbationem rei notat, vel decretum ejus præceptionis; hoc enim sensu voluntas signi potest etiam dici voluntas beneplaciti, quia versatur circa res quas Deus approbat, & quas decernit præcipere creaturæ; sed sumitur *strictè* prout notat placitum sive Decretum Dei de rei alicujus effectione, vel permissione, quomodo Decreta Curiæ vocantur Placita.

XVIII.

XVIII. Non potest dari contrarietas inter istas duas voluntates, quia non idem volunt & nolunt eodem modo & respectu: Voluntas beneplaciti est *voluntas eventus* & executionis: Voluntas signi est *voluntas officii* & obligationis ad illud. Sic Deus voluit immolationem Isaaci voluntate signi quoad præceptionem, id est, ut illam Abrahamo præciperet ad probationem ejus obedientiæ: Sed noluit eandem voluntate beneplaciti quoad eventum ipsum, quia decreverat cædem istam prohibere. Licèt autem duo isti actus voluntatis divinæ diversi sint; volo præcipere Abrahamo ut immolet filium, & nolo filium istum immolari, non sunt tamen contrarii; utrumque enim verum fuit, & Deum decrevisse hoc præcipere Abrahamo, & decrevisse pariter ejus effectionem impedire; sic Deus sine contrarietate voluit offerri, & non offerri Isaacum; voluit quoad *præceptum*, sed noluit quoad *effectum*; Tota voluntas Dei circa hoc factum non fuit, vel mandare tantùm Abrahamo istam oblationem, vel eam impedire; sed debet complecti duos actus istos diversos, quorum prior est affirmativus, qui versatur circa præceptionem rei, posterior verò negativus, qui spectat ejus impeditionem: Nec sequitur exinde hominem juberi credere quod falsum est; quia illud demum jubemur credere quod revelatur, prout revelatur: jam verò eventus per ejusmodi mandata non revelatur, sed tantùm officium & obligatio ad illud. QUÆST. XV.

XIX. Licèt Deus dicatur velle omnium salutem voluntate signi, & nolle voluntate beneplaciti, nulla tamen est pugna: Quia præterquam quòd propositio universalis, non tam de singulis generum quàm de generibus singulorum est intelligenda: prior voluntas respicit meram Dei approbationem & præceptionem officii; posterior verò versatur circa ejus futuritionem & impletionem: prior notat quid Deo gratum sit, & quid constituerit præcipere homini ad salutem obtinendam; posterior verò quid ipse Deus decreverit facere. Non pugnant autem ista duo; velle vocare ad fidem & salutem, & nolle tamen fidem ipsam vel salutem dare; velle id est, mandare homini ut credat, & nolle id est, decernere ipsi non dare fidem ut credat.

XX. Voluntas signi quæ extrinsecus proponitur, debet respondere voluntati alicui internæ in Deo, ne sit signum falsum & fallax: sed voluntas illa interna, non est decretum de danda salute huic vel illi, sed decretum de præcipienda fide, & promittenda salute si homo crediderit: quod nititur tum nexu à Deo constituto inter fidem & salutem, tum interna Dei dispositione; per quam ut seipsum amat, non potest non amare sui imaginem, ubicunque eam videt refulgere, adeoque delectari creaturæ fide & pœnitentiâ eatenus ut illam salute donet.

XXI. Salus promissa quæ proponitur per voluntatem signi, non cadit quidem propriè & directè sub præceptum, quia in suo formali promissio & præceptio differunt; illa dicit beneficium, hæc verò officium: Sed reductivè

Quaest. XV. ductivè & secundariò potest ad illud pertinere, quatenus additur præcepto per modum stimuli, ut medium & motivum ad excitandam obedientiam illius cui præceptum datur. Et quamvis necesse sit promissionem habere fundamentum aliquod certitudinis eventus, ut moveat hominem, non petendum est illud à *Decreto Dei circa personas* singulares, de conferenda omnibus salute, quod consistere non potest cum decreto reprobationis; sed à *decreto ejus circa res ipsas*, id est, ab ordinatione & connexione inseparabili facta à Deo inter fidem & salutem, ut inter media & finem: hinc enim fit ut certissimè promittitur salus in Evangelio omnibus credentibus, quia tam arcta datur ex Dei beneplacito connexio inter fidem & salutem, ut nemo illam habere queat, quin istius sit etiam compos.

XXII. *Verbo isti externo* quod signum est, v. g. *Omnis credens in Christum servabitur*; respondet aliquod *verbum internum* seu *res significata*; Voluntas nimir. Dei connectendi inseparabiliter fidem in Christum cum salute, & talem ordinem ac salutis viam homini proponendi: sed non potest esse voluntas conditionalis omnes & singulos sub ista conditione servandi, quia testaretur Deus se id velle quod revera non vult erga præteritos, quibus conditionem denegat.

XXIII. Licèt voluntas signi significet Deum esse misericordem, non sequitur debere esse misericordem respectu omnium & singulorum; sed tantùm respectu eorum qui conditionem voluntate ista expressam sunt habituri, nim. credentium, qui cùm non alii sint quàm Electi, ad istos tantùm misericordia voluntate istâ expressa propriè pertinet: Adde quòd cùm voluntas ista signi nunquam fuerit universalis respectu omnium & singulorum, licèt fuerit generalis & communis respectu omnium populorum & conditionum, non potest misericordia per illam significata esse universalis.

XXIV. Si Deus per istam voluntatem significaret se velle omnium & singulorum salutem, significaret se id velle quod minimè vult, cùm plurimos prætereundo eos salute donare noluerit: sed quum significat se velle salutem omnium credentium & pœnitentium, significat se id velle quod revera vult, & nihil verius, nihil sincerius est ista declaratione.

Voluntas Arcana & Revelata. XXV. Quarta distinctio Voluntatis est; In *Arcanam*, & *Revelatam*: Illa vulgò refertur ad voluntatem decreti quæ in Deo ut plurimum latet; ista verò ad voluntatem præcepti quæ revelatur & patet in Lege & Evangelio. Fundamentum ejus petitur ex Deut. 29. 29. *Arcana ad Deum nostrum pertinent; revelata verò ad nos & filios nostros, ut faciamus verba Legis hujus.* Illa dicitur profunda abyssus & impervestigabilis Ps. 36. 7. & Rom. 11. 33. 34. Ista omnibus exposita est, neque est procul à nobis, Deut. 30. 10. Rom. 10. 8. Illa pro objecto habet ea omnia quæ Deus vult aut efficere, aut permittere, & quæ in specie de singulis hominibus vult facere, quæ proinde absoluta sunt, & ad unum determinata. Ista

respicit ea quæ nostri sunt officii, & quæ conditionatè proponuntur. Illa semper fit; Ista sæpe violatur. QUÆST. XV.

XXVI. Voluntas arcana dicitur, non quòd semper nos lateat, & nuspiam reveletur; non rarò enim Deus in Verbo arcana quædam consilii sui hominibus patefacit, & ex eventu ipso patet; Sed quòd in Deo abscondita lateat, donec indicio aliquo, ut ex oraculo, vel ex eventu patefiat.

XXVII. Licèt voluntas arcana de electione nostra in Deo maneat abscondita, non sequitur nullam posse nos habere certitudinem de salute, quia licèt non possit haberi à priori, potest tamen haberi à posteriori.

XXVIII. Quicquid Christus in tempore fieri voluit ab hominibus ex officio secundùm Legem & Evangelium, illud etiam in tempore revelavit; sed non statim quicquid Christus à se fieri decrevit ex beneplacito, quod Deus sibi servat ut plurimùm, nec nobis nisi ex eventu patefacit, Act. 1.7. Marc. 13.32.

XXIX. Licèt Deus sit optimus, non necesse est ut omnibus bene velit ad salutem per voluntatem antecedentem; quia exercitium bonitatis ejus à sapientissima ejus voluntate pendet, quæ miseretur quorum vult, & quos vult indurat: nec si bonitatem suam erga creaturam vult diffundere per beneficium Creationis & Providentiæ, statim debet illi bene velle ad salutem.

QUÆSTIO XVI.

An bene distinguatur Voluntas in Antecedentem & Consequentem, Efficacem & Inefficacem, Conditionalem & Absolutam? Neg.

I. PRæter distinctiones allatas Voluntatis Divinæ, quæ ab Orthodoxis recipiuntur; dantur & aliæ, quæ subinde ab Adversariis proponuntur; quia quæ minus commodæ sunt, & ὕπουλόν τι videntur in se habere, meritò rejiciuntur.

II. Talis est distinctio voluntatis, *in Antecedentem* & *Consequentem*, quæ à Scholasticis passim refertur. Eam videtur primus tradidisse *Damascenus* lib. 2. Orthod. fide. c. 29. dum voluntatem Dei dicit aliam esse προηγούμενον, aliam verò ἑπόμενον, postea à Scholasticis avidè est arrepta, & à Novatoribus Arminianis, Socinianis, & aliis Gratiæ Universalis Patronis in causæ subsidium usurpata. *An voluntas bene distinguatur in voluntatem antecedentem & consequentem.*

III. Sunt quidem etiam ex nostris Theologis, qui eam post Patres retineri posse putant; sed diversissimo tamen à Neopelagianis sensu, nimirum tum respectu *Mandatorum*, tum respectu *Decretorum*: Respectu quidem *Mandatorum*, volunt antecedentem voluntatem locum habere in præceptis, consequentem verò in promissis, & minis quæ sanctionis ergò *Quo sensu à quibusdam admittatur.*

 præ-

QUÆST. XVI. præceptis adduntur, & in beneficiis, vel pœnis quæ hominis obedientiam vel rebellionem consequuntur: Respectu *Decretorum* quoad ordinem & modum nostrum concipiendi, ut antecedens illa dicatur voluntas, quæ concipitur antecedere; v. g. voluntas de creando homine, quæ præcedit voluntatem de eodem redimendo; consequens verò, quæ concipitur sequi alium voluntatis actum.

Quo sensu rejicienda sit. IV. Sed nostri constanter eam rejiciunt, quo sensu Scholastici & Neopelagiani eâ usi leguntur, ut per Voluntatem Antecedentem, intelligatur Consilium Dei de omnibus in universum hominibus servandis, per Consequentem verò decretum de servandis credentibus, & damnandis incredulis: Illa sic dicitur, quòd antecedat actum humanæ voluntatis, sive bonum, sive malum; Ista quia posterior est humana voluntate, & ab actionibus ejus bonis vel malis pendet.

V. Ita Arminiani Voluntatem Antecedentem eam esse volunt, quâ Deus vult aliquid creaturæ rationali ante omnem illius actum, seu ante actum aliquem creaturæ illius; Consequentem verò, quâ aliquid vult creaturæ rationali post actum aliquem, sive post multos actus creaturæ: sic voluntate antecedente Deus voluit Saulis Regnum stabilire, & voluntate consequente voluit illum regno deturbare; illâ voluit Judæos, ut pullos gallina, congregare; hac verò voluit illos spargere per omnes nationes: Illi resisti potest; sed isti nequaquam. Sic *Arminius* contr. Perkin. *Corvinus* adversus Molinæum.

VI. Distinctio ista multis modis injuria est in Deum; 1. quia ei affingit contrarias voluntates: Deum scilicet voluntate antecedente velle omnes servare; consequente autem nolle omnes servare, sed quosdam tantùm: ab æterno eum seriò voluisse salutem Judæ, & tamen simul & eodem momento novisse Judam nunquam crediturum, & se nolle dare fidem quâ infallibiliter converteretur, imò permissurum ut in sua infidelitate maneat & pereat. Quis homini sanæ mentis tales voluntates ausit tribuere, ut dicatur velle seriò & ardenter id quod tamen novit nunquam futurum, & quidem non futurum quia id efficere nolit, à quo solo effectus dependet? Nec exempla quæ afferuntur hic ab Arminio, possunt hoc efficere; v. g. Pater qui optat & vult seriò ut filius suus ipsi obediat; At non violenter trahit ipsum ad obediendum; Et mercator qui vult merces suas salvas, sed necessitate compulsus projicit eas in mare; Ita Deus, inquit, compulsus malitiâ hominum eos damnat quos servare voluerat obedientes. Nam conferuntur hic valde dissimilia: Aliud est loqui de hominibus, qui licet valde seriò aliquid velint, non possunt tamen fieri compotes voti, nisi per media convenientia quæ in ipsorum non sunt manu, unde frequenter suâ spe excidunt & intentione frustrantur: Aliud verò de Deo, cui nunquam desunt media justa & convenientia per quæ assequatur id quod intendit. Ut ergo exem-

exemplum quadret debet ita proponi; An Pater qui nosset filium non obediturum, nisi hanc illi mentem & voluntatem indat, nec velit tamen; possit dici seriò velle ut filius obediat? An Mercator, qui novit merces suas non posse conservari, nisi tempestas comprimatur à se, nec velit tamen; possit dici serò cupere merces suas salvas? Si talia exempla producerentur, quibus constaret, creaturam rationalem posse velle seriò & ardenter id quod tamen novit se nunquam facturam, cùm tamen facere posset, & cùm ab ea sola eventus certò pendeat; facilè fraus pateret, & id ab Adversariis Deo affingi, quod creaturis rectâ ratione utentibus non posset tribui. Quæst. XVI.

VII. Secundò, distinctio ista non potest locum habere in Deo, quin illi tribuatur non modò *insipientia & impotentia*, dum fingitur Deus intendere aliquid seriò, & desiderare affectu naturali quod non assequitur, nec potest assequi per hominem quia ipse non vult; sed etiam *mutabilitas*, quia voluntati consequenti locus esse non potest, nisi priùs rescissâ antecedente: quomodo enim Deus posset simul eodem actu voluntatis, velle omnes homines servare, & majorem partem ipsorum damnare?

VIII. Tertiò, Voluntas Antecedens, non tam voluntas quàm velleitas quædam, & inane & irritum desiderium quod nunquam impletur; quod in Deum sapientissimum & potentissimum cadere nequit: quomodo enim ille perfectissimus & beatissimus dici posset, qui finem & scopum verè intentum assequi nequit ex interventu & obstaculo creaturæ sese aliter & independenter determinantis.

IX. Quartò, Deus hoc pacto homini ipsi subjicitur, quum voluntas consequens dependere dicitur à determinatione voluntatis humanæ, ut nemo eligatur à Deo, qui priùs Deum non elegerit per fidem & pœnitentiam suam.

X. Quintò, Evangelio repugnat, quod constanter docet, Deum non omnes simpliciter, sed tantùm electos & fideles per Christum servare velle, nec omnibus offerri aut conferri media salutis, sed quibusdam tantùm. Denique æternam Dei Electionem subruit, quia eam incertam relinquit, fundatam scilicet, non in Dei εὐδοκίᾳ, sed in humanâ voluntate, quâ nihil incertius & mutabilius. Et talem fingit, cui nulla executio respondeat, id est, irritam & inefficacem.

XI. 1. Sam. 13. 13. non proponitur Voluntas Antecedens, quâ voluerit firmare Regnum Saulis in perpetuum: quomodo enim hoc velle potuisset, quod sciebat nunquam futurum, & cujus contrarium ipse decreverat? sed quum dicitur, *Jam certè stabilivisset Jehova regnum tuum in seculum*, innuitur tantùm peccatum & rebellionem Saulis esse causam brevi desituri, & ad alium transituri Regni ipsius; quod futurum non fuisset, si permansisset in officio juxta promissiones pietati factas. *Fontes Solutionum.* 1. Sam. 13. 13.

XII. Ex loco Matth. 23. 37. non potest duplex voluntas ista confirmari; *Matth.* 23. 37.

 1. Quia

QUÆST. XVI. 1. Quia non dicitur Deum voluisse dispergere, quos voluerat congregare: sed tantùm Christum voluisse congregare, quos *Jerusalem*, id est, *primores populi* noluerunt congregari; At non obstante eorum conatu non desiit Christus congregare quos voluit; Unde August. Enchi. c. 97. *Illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed eâ quoque nolente filios ejus collegit ipse quos voluit.* Distinguenda hic ergo Jerusalem à filiis suis, ut verba ipsa evincunt, & series capitis, in quo à vers. 13. usque ad 37. alloquitur Scribas & Pharisæos, & illis exprobrat, quòd ipsi non *introeant in Regnum cœlorum, nec introeuntes sinant introire.* 2. Voluntas de quâ hic agitur, non est voluntas decreti, quæ unica est & simplex; sed *præcepti*, quæ ad vocationem refertur, & quæ sæpe iteratur per Verbi præconium, *Quoties volui!* & ita Christus hîc loquitur ut *Minister Circumcisionis.*

XIII. Si Deus primo mundo concedit spatium 120. annorum, ut invitaret eum ad pœnitentiam, non inde colligi potest voluntas antecedens, quasi decrevisset illi parcere, quia hoc decreto æterno de diluvio in mundum mittendo opponeretur; sed tantùm voluntas præcipiens notatur, quæ illi præscripsit officium pœnitentiæ, ut redderet eum inexcusabilem suppositâ ejus contumaciâ.

XIV. Frustra dicitur inventa distinctio voluntatis antecedentis & consequentis ad concilianda varia loca Scripturæ, quæ aliàs viderentur ἀσύστατα; ut quòd promiserit populum introducere in Canaan, & tamen voluerit eum conficere in deserto, Exod. 32. & Num. 14. quòd velit omnes salvare, & plurimos tamen damnare, multos vocare ad nuptias, quos tamen excludere ab illis constituit. Nam alia datur longè certior & verior conciliationis ratio. Promissio introducendi populum non repugnat voluntati puniendi, quia facta est sub conditione, Exod. 32. 14. & impleta est reipsa, si non respectu illorum individuorum, quæ ceciderunt in deserto propter incredulitatem, Deuteron. 1. 35. Heb. 4. 6. At respectu ipsius gentis in genere, quæ eò tandem pervenit. Voluntas salvandi omnes homines non evertit decretum reprobationis multos prætereundi; quia nec est voluntas decernens, sed tantem præcipiens & approbans; nec universalis quæ respiciat omnes & singulos, sed generalis tantùm quæ indiscriminatim ad quosvis extenditur. Sic vocari possunt ad nuptias voluntate præcepti, qui ab illis tamen exclusi sunt ab æterno per voluntatem beneplaciti.

Voluntas efficax & inefficax. XV. Secunda distinctio quæ afferri solet ab Adversariis est *voluntatis efficacis & inefficacis*: quæ quidem, si eo sensu intelligatur, ut voluntas efficax respondeat voluntati decreti, & ita vocetur quia semper impletur & illi resisti non potest; voluntas verò inefficax coincidat cum voluntate præcepti, & ita appelletur quia manet sæpe irrita propter hominis re-

rebellionem, posset utcunque tolerari; quamvis locutio sit minùs commoda & ἐνδιάβλητος: sed si referatur ad solam voluntatem decernentem, prout ab Adversariis intelligitur, qui pertendunt Deo competere velleitates, & irrita desideria in quibus excidat suo fine, nec assequatur quod intendit, quò pertinent decreta conditionata quæ illi tribuunt, non potest admitti: Quia Scriptura testatur immutabile esse Dei consilium, & ejus voluntati non posse resisti, Is. 46. 10. Rom. 9. 19. si verò illi non resistitur, utique perficiet necessariò quod intendit. Secundò, voluntas inefficax non potest Deo tribui, quin ipse arguatur vel ignorantiæ, quòd nesciverit eventum non successurum, vel impotentiæ, quòd non potuerit effectui dare quod intendebat: Nec dici debet, hoc non fieri ex impotentia, sed ex beneplacito, quia noluit tantam vim adhibere, quæ rem ad effectum posset infallibiliter perducere; Nam eo ipso concluditur Deum seriò hoc non voluisse; nam qui seriò aliquid intendit, media omnia adhibet quæ sunt in sua potestate ad illud assequendum. Denique quæ rationes docent non dari voluntatem antecedentem, eædem probant non dari inefficacem. QUÆST. XVI.

XVI. Licèt omnis Dei voluntas sit *efficax*, quia eventum quem intendit semper assequitur; non statim debet esse *efficiens*: efficientia enim tantùm est in bonis, sed efficacia etiam in malis.

XVII. Loca quæ desiderium vel votum Deo tribuunt, non statim arguunt voluntatem aliquam in eo inefficacem, sed humanitus dicta, sunt θεοπρεπῶς intelligenda, nisi Anthropomorphitarum deliria adoptare velimus: Si ad præteritum referantur, nihil aliud notant, quàm seriam improbationem peccatorum commissorum, cum exprobratione vehementi ingratitudinis hominum, & declaratione bonorum quibus exciderint, & malorum in quæ inciderint suis peccatis: sic intellige loca Ps. 81. 14. *Utinam populus meus obtemperasset mihi, Israel in viis meis ambulasset* &c. Et Is. 48. 18. *Utinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua.* Si verò ad futurum respiciant ut Deut. 32. 29. *Utinam talem habeant mentem, ut timeant me & custodiant mandata mea, ut bene sit eis* &c. innuunt tantùm serium mandatum suis promissis & comminationibus suffultum, quo declarat quid approbet tanquam honestum & sanctum, & quantopere illi placeant qui ipsi obsequuntur. *Ps. 81. 14. Is. 48. 18. Deut. 32. 29.*

XVIII. Quod Deus testatur apud Ezech. 18. 23. *Se nolle mortem peccatoris, sed ejus conversionem & vitam*; non facit pro voluntate inefficaci vel velleitate Dei, quia verbum חפץ quod ibi occurrit, non tam *desiderium*, quàm *delectationem* & *complacentiam* notat, ut dicatur Deus non delectari supplicio impiorum, quatenus est creaturæ interitus, licèt illud velit ut sonat justitiæ suæ exercitium. Ita dicitur velle peccatorum resipiscentiam *approbative* & *præceptive*, ceu rem sibi gratissimam & mandatis suis expressam, etsi eam omnium respectu nolit *decretive* & *effective*. *Ezech. 18. 23.*

QUÆST. XVI. *Voluntas absoluta & conditionalis.*

XIX. Tertia distinctio est voluntatis in *Absolutam* & *Conditionalem*. Illa dicitur quæ aliunde non pendet, præsertim à conditione aliqua externa; Ista quæ suspensa est à conditione extra Deum; v. g. quum concipitur Deus velle servare Judam si credat: hæc verò licet à quibusdam admittatur minùs propriè respectu voluntatis præcepti, quia promissiones & comminationes proponuntur conditionatè; si tamen intelligatur de voluntate decreti & beneplaciti, ut volunt Adversarii, meritò exploditur; quia Deo est indigna, repugnans quippe ejus tum indepentiæ, tum sapientiæ, & potentiæ; quia dubia manet & incerta, suspensa puta ab hominis voluntate mutabili, atque adeò inefficax & frustranea, per quam fine suo Deus sæpe excidere debet.

XX. Rursus conditio sub qua concipitur Deus aliquid velle, vel erit certò futura ex Dei decreto, vel certò non futura, imò nec possibilis. Si prius, non ampliùs erit conditionalis, sed absoluta; cùm conditionem supponatur Deus velle, non utique conditionatè, quia alias daretur processus in infinitum, sed absolutè; si posterius, statuetur Deus aliquid seriò intendere sub conditione nunquam futura, imo & impossibili, quam Deus ipse dare non vult, qui solus dare potest; quod si de homine sapiente dici nequit, non sine summa sapientissimæ & potentissimæ Majestatis divinæ injuria ipsi tribui potest.

XXI. Interim, ne hìc aberremus, *Voluntas Conditionalis* bifariam spectari debet, vel *à priori* & *antecedenter*, quæ à conditione suspenditur; vel *à posteriori* & *consequenter*, cujus scilicet executio fit interveniente aliqua conditione in creatura: posteriori sensu voluntas, sed minùs accuratè, potest vocari conditionalis, quia decreta Dei cum fine media etiam ordinant quibus executioni mandentur, ut qui nobis decernit salutem, decernit etiam fidem & pœnitentiam tanquam media ad eam obtinendam: sed priori de quo quæritur, non potest admitti, quia sic omne beneplacitum Dei est absolutum.

XXII. Aliud est conditionem se tenere à parte *actus interni* seu *ipsius volitionis*: Aliud à parte *objecti externi* seu *rei volitæ*: posteriori sensu damus volita esse conditionata; sed non priori, ut ipsa volitio a conditione pendeat: v. g. salus nobis à Deo decreta conditionalis potest dici, quia non datur nisi interventu fidei; sed non ipsum decretum salutis, quod absolutem est, tam respectu finis, id est, salutis, quàm mediorum quæ Deus absolutè & sine conditione suis electis omnibus largiri statuit.

XXIII. Propositio ergo ista Deum velle hominibus salutem si crediderint, duplicem potest habere sensum. Vel significat Deum velle seu statuere, ut salus nobis contingat sub conditione fidei, id est, modò crediderimus, quod utique verum est: sed hic salus nostra tantùm conditionalis evadit, non autem voluntas Dei. Imò voluntas Dei constituit tam conditionem,

ditionem, quàm salutem. Vel significat ex conditione fidei positâ vel prævisâ saltem oriri in Deo voluntatem conferendi hominibus salutem; Et hoc sensu falsa est propositio; quia nihil temporale potest esse causa illius quod æternum est. Ita non concipienda est voluntas in Deo quæ suspendatur à conditione antecedenter, sed quæ ponat ipsam conditionem consequenter tanquam medium. Non vult servare homines si credant; sed vult eos credere ut serventur, vel vult eos servare per fidem quam ipsis dare statuit. Sed de his postea fusius agendum erit, quum de Decretis disputabitur. QUÆST. XVII.

QUÆSTIO XVII.

An Voluntatis Dei aliqua possit dari Causa? Neg.

I. QUæstio ista ex præcedentibus pendet; & propter Pelagianos necessaria est, qui in negotio Prædestinationis causas voluntatis divinæ extra Deum quærunt in prævisione fidei, vel boni usus liberi arbitrii. Nos verò cum Orthodoxis nullam causam propriè dictam voluntatis Dei extra Deum quærendam esse censemus.

II. Ad statum quæstionis nota: Aliud esse quærere de *ratione voluntatis* Dei; Aliud de *Causa*. Non quæritur hic, An aliqua possit dari ratio voluntatis Dei; nec enim potest esse ἄλογος voluntas Dei, qui omnia fecit sapientissimè, etsi plerumque ratio illa nos lateat; *Voluntatis Dei*, inquit Aug. epist. 59. ad Paulinum, *occulta causa esse potest, injusta esse non potest*, ubi causam sumit pro ratione, quia alibi lib. 1. de Genes. cont. Mani. c. 2. statuit absurdum esse quærere causam voluntatis Dei; *Causas voluntatis Dei sine fine quærunt, cum voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa.* Sed quæritur de causâ propriè dictâ, quæ voluntatem Dei moveat ad hoc vel illud volendum; quam dari posse statuunt Adversarii; Nos negamus. *Status Quæstionis.*

III. Ut Dei voluntas est omnium rerum causa, Ita ipsa nullam sui causam habere potest: & tam certum est causam voluntatis Dei extra ipsum nullam dari, quàm certum est nihil Deo prius esse: nam si habet causam, est aliquid quod eam antecedit; sic esset causa secunda non prima, regulatum non regula. Unde Lombard. l. 1. dist. 45. *Qui causam quærit voluntatis divinæ, aliquid majus eâ quærit, cum nihil majus sit.* Adde quod cùm voluntas Dei sit æterna, nullam potest habere causam extra se non æternam.

IV. Aliud est causam dari ex parte *actus volendi*; Aliud ex parte *rei volitæ*. Priori sensu nulla potest dari causa voluntatis Dei, sed posteriori dari potest, quia inter Dei volita alia aliorum possunt esse causæ: Sic Christus dici potest causa *salutis decretæ*, quia nobis datur propter Christum; sed non *decreti salutis*, quia ex solo Dei beneplacito fluxit: Hoc volunt

Scho-

QUÆST. XVII. Scholastici, quum dicunt Deum *velle hoc propter hoc*, sed non *propter hoc velle hoc*, v.g. velle salutem propter Christum, sed non propter Christum velle salutem, ut Christus qui est causa meritoria salutis, se teneat ex parte salutis quam nobis acquisivit, non verò ex parte decreti ipsius quo nobis destinatur. Ita datur ordo & causalitas inter res volitas à Deo, ut una sit propter aliam; sed non in volitione divina, quæ nullam causam extra se agnoscit.

V. Ut *Proprietates Dei* aliæ sunt *Absolutæ*, quæ nituntur Jure Dei absoluto & supremo ejus dominio, qualis est potentia & potestas ejus αὐτεξουσιαστική: aliæ *Respectivæ*, quæ nituntur jure virtutibus temperato, & quæ ad egressum sui requirunt conditionem aliquam, vel qualitatem in objecto circa quod se exerere debent; qualis est Justitia quæ peccatum, & Misericordia quæ miseriam supponit. Ita de actibus voluntatis quæ juxta illas operatur ratiocinandum est. Nam quum operatur ex proprietatibus absolutis, ut supremus Dominus & arbiter omnium, v. g. quum vult creare aut eligere unum præ alio, voluntatis ejus non modo nulla est causa præter ejus beneplacitum, sed nec ulla conditio, aut qualitas in objecto quâ moveatur; nam potentia quidem objectum suum non supponit, sed constituit; & electio cùm sit inter pares, nihil videt in uno præ alio, quo inter se discriminentur, unde ex mero suo beneplacito agit. Quum verò agit ex respectivis, ut ex justitiâ ad puniendum, vel ex misericordia ad salvandum, licèt qualitas quædam supponatur semper in objecto, puta vel peccatum, vel miseria, non potest habere locum causæ propriè dictæ, quia sic vel omnes damnarentur, quia sunt peccatores, vel omnes salvarentur, quia sunt miseri; sed tantùm qualitatis in objecto requisitæ ad istarum proprietatum exercitium; & si quædam causa aut motivum quærendum est, non quærendum est extra Deum, sed tantùm in ejus justitia & misericordia, quibus voluntas ad agendum incitatur.

VI. Licèt inter effecta voluntatis divinæ, quædam habeant rationem causarum respectu aliorum, ut Deus voluit ordinem esse aliquem tum in natura, tum in gratia, quo inter se connecterentur, non tamen ea est illorum vis, ut divinam voluntatem ad actum suum eliciendum permovere possint, quippe quæ sint ipsius ut primæ causæ effecta: Cur hoc vel illud ita fecerit Dominus, non alia afferri potest causa, quàm quia voluit: Cur autem sic voluerit, si ultra pergis rogare, majus aliquid quæris & sublimius Dei voluntate, quod inveniri non potest. Compescere ergo se debet humana temeritas, & non quærere quod non est, ne fortè id quod est non inveniat.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XVIII.

QUÆST. XVIII.

An Voluntas Dei sit prima Justitiæ regula? Dist.

I. QUæstio ista non modò mota fuit à Scholasticis, qui hîc in partes abierunt; sed etiam inter ipsos Orthodoxos agitatur: quorum alii stant pro affirmativa, statuentes omnem bonitatem & malitiam moralem à libera Dei voluntate pendere, & nihil esse bonum & justum, nisi quia Deus vult. Alii contra stant pro negativa, & bonitatem aliquam & justitiam in actionibus moralibus essentialem agnoscunt antecedenter ad Dei voluntatem, ita ut res illæ non sint bonæ & justæ, quia Deus vult; sed Deus eas velit, quia bonæ sunt & justæ.

II. Nos posteriorem sententiam sequimur, positis istis distinctionibus. 1. Voluntas potest dici prima regula justitiæ, vel *ab intrinseco*, vel *ab extrinseco*, id est, vel respectu Dei, vel respectu rerum omnium extra Deum: priori sensu, ut à Justitia Dei reguletur ejus voluntas; posteriori, ut justitia in nobis non aliunde reguletur quàm ab ipsius voluntate. 2. ut *Jus* Dei aliud est *naturale* & *indispensabile*, quod fundatur in ipsa Dei natura & sanctitate, aliud *liberum* & *positivum*, quod pendet tantùm ab ejus voluntate; Ita bonitas vel malitia rerum potest referri, vel ad jus naturale, vel ad jus positivum. *Status Quæstionis.*

III. Hoc posito, dico, *Voluntatem* posse dici & revera esse primam justitiæ *regulam ab extrinseco*, *& respectu nostri*, non verò ab intrinseco & respectu Dei. *Respectu nostri*, quia fons omnis justitiæ non alibi quæri debet quàm in voluntate Dei, quæ ut perfectissimè in se justa est, ita regula est omnis rectitudinis & justitiæ; primum enim in unoquoque genere est regula cæterorum: hoc sensu Theologi dicunt voluntatem Dei esse summam regulam justitiæ, ideoque quæcunque Deus vult ideo esse justa & bona, quia Deus vult. Sed *respectu Dei*, non semper voluntas potest dici prima regula justitiæ, regula est in iis quæ bonitatem tantùm liberam & positivam habent, sed non in illis quæ habent bonitatem essentialem, id est, in cæremonialibus, non in moralibus: in istis enim regulatur voluntas Dei, non quidem ab extrinseco sed ab intrinseco, nimirum à natura sua sanctissima; unde bene dictum est, res quasdam esse bonas, quia Deus vult, qualis est observatio cæremoniarum, & mandata omnia positiva; alias verò Deum velle, quia justæ sunt & bonæ, qualis est amor Dei & proximi, quia tales sunt per se & naturâ suâ, & si per impossibile Deus eas non præciperet, non desinerent esse justæ, adeoque à nobis præstandæ.

QUÆST. XVIII. IV. Rationes sunt. 1. Quia ut datur in Deo Justitia & Sanctitas naturalis antecedenter ad voluntatem ejus liberam: ita Bonitas & Justitia moralis quæ fundatur in justitia & sanctitate Dei, & illius refert imaginem, non potest non esse naturalis. Et ut Deus non potest seipsum abnegare, vel non amare sanctitatem suam: Ita non potest non amare ejus imaginem, eamque tanquam justitiæ & sanctitatis regulam perfectissimam creaturæ præscribere.

V. 2. Quia datur in Deo jus aliquod æternum & indispensabile, antecedenter ad omnem liberum voluntatis actum, per quod ut Creator dominium habet in Creaturam; ita Creatura debet dependere à Deo, non modò in genere Entis quoad conservationem, sed & in genere moris quoad cultum & obedientiam, & talis est & tam arcta illa obligatio, ut contrarium ejus ἀσύστατον nec statui possit sine repugnantia; non magis enim concipi potest Deus eximere Creaturam ab hoc officio, quàm seipsum abnegare. Cùm ergo tale jus sit in Deo antecedenter ad voluntatem ejus, datur regula aliqua justitiæ independenter à voluntate.

VI. 3. Si voluntas Dei esset prima regula justitiæ etiam ab intrinseco, ut nihil esset bonum & justum nisi quia Deus vult; sequeretur nullum esse atheismum, magiam, Epicureismum, odium & blasphemiam Dei, & alia idgenus crimina quæ Deus non posset mandare; & eo ipso moraliter bona reddere quà præcepta: quicquid enim potest cadere sub præceptum Dei, potest etiam honestari & justum reddi. Sic Deus poterit dispensare de omnibus præceptis Decalogi, & præcipere creaturæ ut credat Deum non esse bônum & sanctum, non esse adorandum, sed potiùs odio prosequendum, imò & non esse, quod horret animus referre. Sic Deus si vellet, posset esse author & approbator inobedientiæ hominis, posset enim illi mandare ne sibi quodcunque præcipienti aut vetanti obediat; nulla enim supponitur esse obligatio in homine, nec jus obligationis in Deo antecedenter ad Dei voluntatem. Sic nulla daretur justitia vindicatrix essentialis in Deo, nec ulla esset urgenda necessitas Satisfactionis contra Socinum, quod faciunt tamen qui istam sententiam amplectuntur.

Fontes Solutionum. VII. Deus non subest ulli officio morali *ad extra*, quia nemini debitor est, nullaque causa est extra Deum quæ illum possit obligare: sed *ad intra* obligari potest, quia sibi ipsi debitor est, nec potest seipsum abnegare; ut Filius in divinis obligatur ad operandum à Patre, & pater obligatur ad amandum filium. Sic in actionibus ad extra, posito productam esse creaturam, Deus non potest non illi imperare, & præcepta dare justa & sancta.

VIII. Lex dicitur norma omnium actionum bonarum & malarum *quoad nos* & cognitionem nostram, quia non aliunde ratio bonitatis & malitiæ nobis innotescit quàm à Lege; sed *quoad Deum* & jus ipsum obligandi

gandi

gandi vel imperandi, datur antecedenter ad voluntatem Dei, quia fundatur in ipsa majestate & sanctitate Dei. QUÆST. XVIII.

IX. Absurdum est dicere Deum dependere ab aliquo extra se, sed non Deum dependere à seipso, modò hoc θεοπρεπῶς intelligatur, id est, ut nihil velit Deus nisi juxta sanctitatem & justitiam suam.

X. Deus est exlex à Lege quam ponit homini, formaliter scilicet sumendo legem ut lex est; sed non est liber & absolutus ab omni materia Legis, ut oppositum ejus possit aut præcipere, aut ipse facere, v.g. ut credat se non esse Deum, & aliis mandet hoc credere, quod piæ aures sine horrore audire non possunt.

XI. Licèt divina Voluntas sit simpliciter libera ad extra, tamen ex suppositione unius actus liberi potest necessitari ad alium; ut si velit promittere absolutè, non potest non promissum implere; si vult loqui aut se revelare, necessariò debet revelare verum; si vult gubernare, debet justè gubernare. Ita voluntas divina non potest determinari ex se ad volendum, ut aliquid sit aut non sit, sed bene determinari potest respectu complexorum ad rectitudinem eorum quæ sunt, aut quæ vult esse.

XII. Peccatur ab homine immediatè in Legem Dei revelatam, sed peccatur etiam mediatè & consequenter in Deum authorem Legis, & supremum Dominum qui Legem fixit. Sic peccatum semper manet ἀνομία tam respectu Legis externæ revelatæ, quàm æternæ quæ fundatur in sanctitate Dei.

QUÆSTIO XIX.

DE JUSTITIA DEI.

An Justitia Vindicatrix sit Deo naturalis? Aff. contra Socinianos.

I. AD Voluntatem Dei pertinent *Virtutes*, quæ Deo tribui solent, non sub ratione habitus ad modum virtutum humanarum; sed quatenus notant perfectionem eam quæ est in habitu, & promptitudinem agendi; licèt de cætero ab essentia non differant. Possunt autem illæ ad duas præcipuas referri, quæ alias sub se complectuntur, *Justiam & Bonitatem*. Illa est quâ Deus in se sanctus est & justus, & constantem voluntatem habet suum cuique tribuendi. Ista, quâ Deus summè bonus concipitur, & omnis boni dator.

II. *Justitia* vox, ut de ea dicamus primùm, in genere bifariam usurpari solet; vel pro universo omnium virtutum complexu, ut injustitia pro quovis peccato sumitur, quæ *justitia universalis* dicitur, per quam ut Deus in se justissimus est & sanctissimus, ita in omnibus operibus suis incorruptam ser- *Justitia alia universalis.*

servat rectitudinem & justitiam, cui longè perfectiùs competit quod de justitia humana dixit Poëta,

Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή ἐστι.

Ad eam pertinent in specie *Benignitas* & *Beneficentia*, *Constantia* & *Fidelitas* in promissis implendis, quæ sæpissimè in Scriptura *justitiæ* nomine veniunt. Vel pro *Justitia particulari*, quæ suum cuique tribuit, quæ in pœnarum vel præmiorum distributione occupatur, quæ *distributiva dicitur*, quamvis circa præmia piorum, ut suo loco dicetur, non ipsorum merita, sed sua dona coronet, & *det potiùs quod suum est, quàm reddat quod nostrum*, ut Concil. Arauf. cap. 22. loquitur. Unde non tam propriè quàm analogicè Deo tribuitur. Ad *Commutativam* verò quod attinet, quæ proportionem arithmeticam servat, cùm in dati & accepti æqualitate posita sit, & per eam dominium transferatur, quorum neutrum de Deo dici potest, *Quis enim prior dedit ei, ut reddatur ei?* Rom. 11. 35. eam à Deo removendam esse cum sanioribus Scholasticis censemus.

III. Rursus, *Justitia* Divina potest considerari, vel *absolutè* & in se, quo pacto nihil aliud est, quàm Naturæ Divinæ rectitudo & perfectio, quæ dicta est à nobis Justitia universalis, & ab aliis *Justitia Dei*, quæ competit ipsi quà Deus est: Vel *relatè* respectu *egressus* & *exercitii* quod habet per voluntatem divinam, secundùm regulam juris sui supremi ac sapientiæ æternæ. Duplex verò potest observari: Vel in *regimine* & gubernatione creaturarum, quæ vocatur *Justitia Dominica*, quæ illi competit, quà Dominus est, & supremus rerum Arbiter, qui facit de suo quod vult, & actiones omnes suas in gubernando & administrando res creatas dirigit, secundùm normam juris & sapientiæ suæ; quod enim in rebus administrandis nobis Lex est, in Deo est jus suum, cum sapientissimâ & justissimâ voluntate conjunctum: Vel in *Judiciis* iisque vel præmiantibus, vel vindicantibus, & hoc vel ad castigationem, vel ad ultionem, quæ *Justitia vindicatrix* vel ultrix dicitur, de qua quæstio proposita agit: ad cujus intelligentiam quædam de ea præmittenda sunt.

Status Quæstionis.

IV. Positâ Creaturâ rationali & ejus dependentiâ morali à Deo primus egressus hujus justitiæ est in *constitutione Legis pœnalis*, non simpliciter quà Lex est, hoc enim propriè pendet à Justitia regiminis, sed quà *pœnalis*: Secundus egressus est in *ipsa pœnæ inflictione*; Sed ipsa rursus spectari potest, vel quoad *rem & substantiam* ipsam pœnæ in genere, vel quoad *modum* & circumstantias, quæ attenduntur, vel in tempore, vel in gradu, vel in personis. Rursus, *Jus* Dei circa pœnam, vel est *summum* & rigorosum quod vocatur ἀκριβοδίκαιον, vel est *Jus* quadam *ἐπιεικείᾳ temperatum*: quoad prius, pœna imponitur non modò peccato sed & ipsi personæ peccatrici; quoad posterius, multiplex datur moderatio in justitiæ exercitio, vel in tempore per dilationem, vel in personis per

trans-

translationem, vel in gradibus per mitigationem. Hinc duplex jus oritur circa pœnæ inflictionem; aliud necessarium & indispensabile respectu peccati ipsius, aliud verò liberum & positivum respectu peccatoris. Justitia postulat necessariò ut peccatum omne puniatur, sed non pariter postulat ut puniatur in ipsa persona peccante, vel tali tempore & gradu; quod non malè à Scholasticis expressum, quando dixerunt *impersonaliter* pœnam necessariò infligi omni peccato, sed non *personaliter* omni peccatori. QUÆST. XIX.

V. Licèt autem justitiæ egressum necessarium constituamus, non negamus tamen Deum liberè eam exercere: Necessitas quippe ista non est exclusiva *libertatis concomitantis*, sed tantùm *indifferentiæ antecedentis*, secundùm quam dicimus positâ creaturâ peccatrice Deum liberè quidem, id est, sponte & sine coactione, inclinari ad pœnam infligendam, sed non indifferenter, quasi posset pro libitu plectere vel non plectere.

VI. Unde patet etiam quo sensu *naturalis* dicatur ista justitia; non quasi necessitatem physicam secum trahat, sed quia in ipsa Dei natura fundatur, imò & cum ipsa identificatur, licèt non possit sese exerere ad extra nisi mediante actu intellectus & voluntatis, eodem modo quo alia attributa, quæ licèt naturalia sint, non exercentur tamen nisi mediante liberâ voluntate, ut bonitas, sapientia *&c.*

VII. Justitia ista trifariam spectatur; Vel per modum δυνάμεως seu facultatis, quo sensu est ipsa voluntas Dei aversans, & punire volens peccatores; Vel ut ἐνέργεια ipsa & actus judicii seu punitionis, quo judicia sua in peccatores exequitur; Vel pro effecto ipso seu pœna à justitia inflicta: Nos hìc non de tertio significatu, sed de primo & secundo agimus, qui videntur conjungi Ps. 119. 137. *Justus es Deus, & justa judicia tua.*

VIII. Quæstio hìc nobis movetur à Socinianis de Justitia ista vindicatrice; qui ut faciliùs Satisfactionem Christi destruant, negant Justitiam vindicatricem Deo esse naturalem, sed tantùm liberrimæ voluntatis effectum, quæ possit esse & non esse, eadem ratione quâ liberum fuit Deo creare mundum, & non creare. Fatetur quidem *Socinus* Deo talem justitiam competere, quâ si perpetuò uti vellet, fas esset omnes peccatores, non expectatâ ipsorum pœnitentiâ, destruere, & sic nullum peccatum impunitum dimittere, lib. 1. de Serva. c. 1. Concedit etiam Deum nolle peccatum remittere nisi resipiscentibus. 3. non negat Deum constituisse pœnam peccati secundùm normam juris & sapientiæ suæ; Sed negat dari ullum attributum in Deo, quod satisfactionem pro peccato necessariò exigat, sed si peccatum punit, hoc esse liberrimum voluntatis ejus effectum à quo possit abstinere. Sic *Socin.* prælect. c. 16. *Nec enim*, inquit, *in Deo ulla est justitia, quæ peccata omnino punire jubeat, cui ipse renunciare non possit. Est quidem in Deo perpetua justitia: sed hæc nihil aliud est quam æquitas & rectitudo.* Et post pauca, *Justitia ista vulgari nomine sic*

 ap-

QUÆST. XIX. *appellata, quæ misericordiæ opponitur, Dei qualitas non est, sed tantùm effectus voluntatis ipsius*, quod confirmat lib. 1. de Serva. c. 1. & lib. 3. c. 1. & *Ostorod*. Insti. c. 31. *Crelli*. lib. 1. c. 23.

IX. Orthodoxi contra, Justitiam hanc proprietatem Dei essentialem esse pertendunt, non verò liberæ tantùm voluntatis effectum: Hìc tamen fatendum inter ipsos Orthodoxos dari aliquam sententiarum diversitatem circa exercitium justitiæ istius, quod alii necessarium statuunt, alii liberum & indifferens, à quo scilicet Deus possit abstinere si velit; Unde de necessitate Satisfactionis diversimodè sentiunt. Quidam eam hypotheticam tantùm statuunt, ex hypothesi scilicet voluntatis & decreti divini, ut Deus non potuerit remittere peccata sine satisfactione; non quòd hoc Justitia ejus absolutè & necessariò exigeret, sed quia ita decrevit; quam sententiam post quosdam ex Doctoribus nostris, qui ante Socinum exortum securiùs loquebantur, Twissus sequitur. Alii verò absolutam ponunt, quæ non ex decreto tantùm pendeat, sed etiam ex justitiâ divinâ oriatur. Licèt verò utrique consentiant in cardine quæstionis contra Socinianos necessitatem Satisfactionis negantes, certum tamen est longè efficaciorem esse ad hæresim illam pestilentissimam jugulandam, & convenientiorem naturæ Dei, & verbis Scripturæ posteriorem sententiam, quæ hodie ferè est communis omnium.

Justitia vindicativa probatur ex Scriptura.

X. Quæstio ergo ad hos redigitur terminos; An Justitia Dei vindicatrix, ita sit Deo naturalis ut non possit non se exercere positâ Creaturâ peccatrice, & ei repugnet peccatum relinquere inultum; An verò ita sit libera in Deo, ut ejus exercitium à sola ejus voluntate & beneplacito pendeat: Posterius volunt illi cum quibus agimus; Nos prius tuemur.

XI. Justitiam ultricem Deo esse essentialem, præ cæteris ista quatuor evincunt. 1. *Scripturæ vox*. 2. *Conscientiæ dictamen* & *Populorum consensus*. 3. *Legis Sanctio* cum toto Sacerdotio Levitico. 4. *Nostra* per Christi mortem *Redemptio*. Scriptura istam justitiam passim Deo tribuit; Primò in iis locis in quibus Deo perfectæ sanctitatis & justitiæ laus tribuitur, per quam dicitur summè detestari & aversari peccatum Exod. 34. 7. *Tu Deus es, qui nullo pacto absolvis sontem, visitans peccata parentum in filios* &c. Et Habac. 1. 13. *Purior es oculis, quàm ut aspicias malum.* Ps. 5. 5. *Non es Deus fortis qui delecteris improbitate, non est commoraturum apud te malum:* Et alibi passim; Unde colligimus, Si odium peccati in Deo est necessarium, justitiam pariter necessariam esse, quia odium peccati est voluntas constans puniendi, quæ non potest effectu carere in eo qui viribus non destituitur: In nobis quidem potest sæpius dari aversatio sine punitione, vel quia vires non suppetunt, vel quia privatorum non est ultionem facere, sed Rectorum & Magistratuum; sed in Deo res aliter se habet, qui & summâ potentiâ & summâ authoritate est instructus.

Ideo

Ideo si peccatum odit necessariò, necessariò debet punire: Necessariò autem cum odisse peccatum, constat ex amore justitiæ illi opposito; Ut enim necessariò amat justitiam, ut non possit illam non amare; Ita necessariò ex natura contrariorum aversari debet peccatum, & aversando punire: Nam ut qui rem aut personam amat, ei bene vult, & si potest benefacit; Ita verum odium & aversatio dari nequit, quin post se trahat depulsionem & destructionem contrarii. Aliàs si posset non punire, posset non odisse, si posset non odisse, posset amare, quod ἀσύστατον. Nec si peccata electorum non punit, sequitur ipsum ea inulta relinquere, quia in Christo punivit. QUÆST. XIX.

XII. Secundò in iis quæ Deo justi Judicis χρέιαν tribuunt, ut Gen. 18. 25. *An Judex totius terræ non exerceret jus?* Rom. 3. 6. *Num injustus Deus qui infert pœnam? Absit, alioqui quomodo Deus judicaret mundum?* Rom. 1. 18. 31. *Patet ira Dei e Cælo adversus omnem impietatem & injustitiam hominum, qui & hoc esse Jus Dei agnoscunt, nempe eos qui talia faciunt dignos esse morte.* 1. Thess. 1. 6. *Justum est apud Deum reddere afflictionem iis qui vos affligunt.* Cùm enim Judicis & Rectoris munus naturaliter Deo competat, Jus ἐπανορθωτικὸν circa pœnam, quod ex illo pendet, debet esse essentiale, atque adeò Justitia ultrix, quæ illo nititur.

XIII. Scripturæ testimonium confirmat secundò *Conscientiæ dictamen* & *populorum consensus*; Illa quidem dum sistit hominem ad Tribunal Dei, & cum vel accusat vel excusat in bene vel malefactis Rom. 2. 14. 15. Iste verò per quem apud omnes populos etiam ferissimos obtinuit ista persuasio Deum esse justum Judicem scelerum, & si non exerceret hanc justitiam, non fore Deum. Hinc δίκην Jovis filiam finxerunt, quam rebus humanis præfectam voluerunt, ad ulciscendas injurias & pœnas infligendas illis qui adversus Deos deliquissent. Unde verò publica ista conscientiæ vox, quæ homines arguit & terrorem illis incutit? Unde cæca illa verbera quibus torquentur post admissum scelus, etiam nemini cognitum, nisi ex justitiæ ultricis firmissima persuasione, per quam, ut notum est ipsis θεὸν ἔχειν ἔκδικον ὄμμα, ita ad ejus vindictam tremunt & expavescunt? Hunc verò publicum consensum, ut variis modis testatum fecère, ita præsertim sacrificiis probarunt, de quibus affirmat *Plinius* iis consensisse totum mundum, quamvis discordem & sibi ignotum. Cùm enim sacrificia in eum potissimum finem sint instituta, ut iis divini Numinis ira averteretur, liquet hanc πρόληψιν ipsis insitam esse, Deum justum non posse non esse scelerum vindicem. Et tam altas hæc notio in ipsorum animis radices egit, ut ad infandum ἀνθρωποθυσίας facinus impulsi sint, ut excellentiori scilicet sacro feliciùs litarent irato Numini. *2. Ex Conscientia sensu & populorum consensu.*

XIV. Tertiò, *Lex ipsa* moralis & cæremonialis idem adstruunt; *3. Ex Lege.* Cùm enim illius præcepta magna ex parte sint indispensabilia, quæ

jure

QUÆST. XIX. jure Dei æterno & naturali nituntur, necesse est ut sanctio pœnalis, quæ illis additur ejusdem sit naturæ, eò vel magis, quòd, ut antea probatum, detur connexio necessaria & naturalis inter peccatum & pœnam, malum morale & physicum, quemadmodum bonum morale & physicum indivulso nexu inter se copulantur. Cæremonialis verò eòdem tendit, cùm totus apparatus sacrificiorum legalium non aliò respexerit quàm ad ostendendam necessitatem expiationis peccatorum, ut satisfieret Justitiæ divinæ: Nec toties urgeret Paulus sacrificia ista reatum peccati tollere non potuisse, si ille nullâ justitiæ necessitate, sed solâ Dei voluntate auferri potuit: nam quod à libera Dei voluntate pendet, non minùs potuit interventu victimarum legalium peragi, quàm alio sanguine. Cùm ergo impossibile fuerit sanguinem taurorum peccata tollere Heb. 10. 3. 4. non modò ex Dei voluntate, sed ex ipsius etiam rei natura, quia tam fœda res est peccatum, ut nullo hircorum sanguine elui possit, consequens est ut dicamus, talium sacrificiorum necessitatem, non à sola voluntate, sed ab ipsa Justitia Dei essentiali pependisse.

4. Ex morte Christi. XV. Quartò, *Mors Christi* hoc non minùs evidenter demonstrat: Nam si liberum fuit & integrum Deo punire peccatum vel non punire, illæsâ suâ Justitiâ, ita ut nulla ratio præter solam voluntatem Deum impulerit ad Filium in mundum mittendum, qui pro nobis moreretur, quænam excogitari potest ratio legitima propter quam Deus dilectissimum & sanctissimum Filium suum crudelissimæ & maledictæ morti subjicere voluerit? An summa Dei bonitas & sapientia patitur ut credamus hoc gratis & sine maxima quadam necessitate factum fuisse? An Deus qui non delectatur morte peccatoris, delectatus fuisset morte innocentissimi Filii, si hoc pependit absolutè à mero ejus arbitrio, & nullâ alia ratione motus fuit ad illum neci dandum? Quod ergo sese pro nobis obtulit, non fuit nudæ voluntatis opus, sed justitiæ, quæ hoc sacrificium ad sui satisfactionem postulavit; unde dicitur *constitutus à Deo in placamentum ad ostendendam justitiam suam*, Rom. 3. 24. 25. *Et reconciliasse nos Deo per sanguinem suum*, Col. 1. 20.

Fontes Solutionum. XVI. Non semper licet de jure suo remittere; Licet quidem de *jure positivo & libero*, non verò de *naturali*; Licet de *iure privato crediti*, quod ad utilitatem propriam spectat, non de *jure publico Rectoris & Judicis*, quod majestatem Legum, & honestatem, ac officii executionem respicit; ut Magistratus peccaret, si nimiâ indulgentiâ de jure puniendi peccata remitteret, ut sceleribus impunitatem largiretur. At *Jus pœnale* de quo loquimur, non est Jus positivum, sed *naturale* in ipsa Dei sanctitate & justitia fundatum, quod oritur ex dependentia essentiali creaturæ, quæ illam subjicit Creatori suo, & quoad obedientiam ratione præceptorum, & quoad pœnam ratione sanctionis eorum. Non jus privatum crediti, licèt enim peccata debitis quan-

quandoque conferantur, tamen sunt etiam *crimina*, quæ inulta non possunt manere sine præjudicio Legum; Sed est *Jus publicum Rectoris*, quia Deus non punit ut pars offensa, sed ut Judex, & supremus mundi Rector.

XVII. Quamvis autem Deus non puniendo peccatum nemini faceret injuriam extra se; faceret Justitiæ suæ quam impunè offendi non decet; faceret Legibus à se latis quarum majestatem sartam tectam tueri debet, faceret bono publico; cujus est custos & administrator Deus; ut non potest seipsum abnegare, nec se naturali dominio quod in creaturam habet exuere, quod si faceret tamen, nemini esset injurius.

XVIII. Licèt effecta justitiæ pendeant à voluntate Dei libera, non sequitur ipsam Justitiam, prout concipitur in actu primo, esse pariter actum liberum voluntatis; sed tantùm esse proprietatem essentialem, quæ in exercitio & egressu suo requirit interventum liberæ voluntatis, quæ determinat de modo, de tempore, de gradu, & de personis quibus vult infligere pœnam.

XIX. Aliud est punire peccata ex *necessitate physica*, qualis est in igne ad urendum; Aliud verò ex *necessitate morali* & rationali: Si Deus juxta primam puniret peccata, verum est eum semper eodem modo acturum, & punitorum æqualiter, & quantum potest; Sed hoc non valet de necessitate morali, quia exercitium istius virtutis pendet à sapientissima Dei voluntate, quæ variam potest in pœnæ inflictione juxta ἐπιείκειαν adhibere modificationem sine præjudicio Justitiæ, quæ quidem exigit necessariò ut omne peccatum puniatur; sed non statim omnis peccator, vel hoc vel illo tempore, hoc vel illo gradu.

XX. Quamvis justitiæ & misericordiæ effecta possint esse contraria propter diversitatem objectorum circa quæ versantur: non sequitur tamen ipsas virtutes esse in se contrarias, non magis quàm Sol sibi contrarius est, quando liquefacit ceram & indurat lutum.

XXI. Alia ratio est Justitiæ & Misericordiæ Dei in exercito: Nam misericordia quidem omnimodè est libera, ut possit sese exerere vel non exerere citra ullius injuriam, quia consistit in actu merè gratuito, quem non tenetur erga ullum exercere; nam sive misertus fuisset nostri, sive non, nullam fecisset cuiquam injuriam, quia hoc nemini debet. Sed Justitiæ actus licèt sit liberrimus, est tamen necessarius, quia debitus; nam in eo consistit ut reddatur cuique quod suum est; & quamvis nihil debeat propriè creaturæ nullumque sit propriè loquendo hac in parte Jus creaturæ in ipsum, tamen hoc debet sibi, & conservationi Legum à se latarum, ita ut si hoc non faceret, justus non esset.

XXII. Si nulla creatura peccatrix, vel misera fuisset, Justitia & Misericordia non fuissent quoad *esse relatum*, & *in actu exercito*; sed fuissent tamen semper quoad *esse absolutum*, & in *actu signato*, quomodo omnipotentia fuit in Deo ab æterno, etsi nihil produxerit.

QUÆST. IX X. XXIII. Quamvis Deus circa gradum pœnæ posset aliquam ἐπιείκειαν admittere; non sequitur eum pariter posse omnes gradus pœnæ tollere, quia justitia quandam graduum latitudinem habet, extra quam si exiret, ne justitia quidem esset; licèt vero talis gradus definiri non possit à nobis, Deus tamen optime illum definitum & perspectum habet.

XXIV. Non quæritur hic simpliciter, An Deus possit per potentiam peccatum non punire; sed, An possit per justitiam quæ propriè versatur circa pœnam, quod quia illi repugnat, ideo bene dicitur Deum non posse hoc præstare. Licet verò non sit formalis contradictio in terminis dicere peccatum non puniri, est tamen in reipsa, quia sic infertur Deum non odisse peccatum & posse illud amare.

XXV. Quamvis ex jure absoluto Deus possit creaturam annihilare, non pariter potest illi innocenti cruciatum infernalem & æternum inferre; quia illud est summi Dominii effectum, hoc verò necessariò involvit σχέσιν ad justitiam, quæ talem cruciatum immerenti inferre non patitur, ut ferre non potest non obstante quantocunque demerito pœnam ipsam totam auferri. Vide Disp. de Necess. Satisf. P.I. & II.

QUÆSTIO XX.

DE BONITATE, AMORE, GRATIA, & MISERICORDIA DEI.

Quomodo inter se distinguantur?

I. UT Justitia vindicatrix de qua actum fuit Quæstione præcedenti, & *Odium*, *Ira*, & *Severitas*, quæ ad ipsam pertinent, occupantur circa mali physici seu pœnæ inflictionem: Ita *Bonitas*, & quæ sub ea continentur virtutes, puta *Amor*, *Gratia*, & *Misericordia*, versantur circa bonorum communicationem, sed diversimodè.

Bonitas Dei quænam sit. II. *Bonitas* Dei est, quâ concipitur non modò *absolutè & in se*, ut summè bonus & perfectus tanquam αὐτοαγαθὸν, & *solus bonus* Marc. 10. 18. quia talis est originaliter, perfectè, & immutabiliter, sed etiam *relatè & extrinsecè*, ut beneficus erga Creaturas; quæ *benignitas* etiam dicitur, quia de ratione boni est ut sit sui communicativum.

III. Quamvis bonitas ista ad omnes sese extendat Creaturas, non tamen sese extendit æqualiter, sed diversitatem maximam in bonorum communicatione ostendit; Unde alia est *generalis* quâ creaturas omnes prosequitur Ps. 36. 6. 7. Alia *specialis* quæ homines respicit, Act. 14. 17. Alia *specialissima* quæ electos, de qua Ps. 73. 1. *Deus bonus est Israëli.* Si quæras diversitatis istius causas; dari possunt variæ præter ejus voluntatem. 1. Supremum ejus dominium decebat liberrimam in diffundendis donis

suis

suis ostendere potestatem, quæ in hac inæqualitate maximè elucet. 2. Postulabat Dei sapientia, ut ordo quidam in rebus existeret, qui in superiorum & inferiorum nexu conspicitur. 3. Faciebat hoc ad pulchritudinem Universi, quam perficiunt Creaturæ formâ, actionibus, & virtutibus distinctæ. 4. Meliùs hoc demonstrabat inexhaustum divinæ bonitatis fontem; cùm una creatura non posset omnem bonorum Dei communicationem recipere, eam in plures derivari. QUÆST. XX.

IV. Ex bonitate fluit *Amor*, per quem sese communicare gestit creaturæ, illique sese veluti unire & benefacere vult, sed diversis modis & gradibus pro diversitate objectorum. Unde triplex gradus amoris divini constitui solet; primus quo creaturas prosequitur, qui vocatur φιλοκτισία; secundus quo homines complectitur, qui dicitur φιλανθρωπία; tertius qui erga electos specialiter fertur, qui ἐκλεκτοφιλία nuncupatur. Nam quò quæque creatura perfectior est & præstantior, eò etiam majorem amoris divini effluxum & ἀπορροῇ participat. Hinc licèt amor *affectivè* consideratus, & à *parte actus interni* sit æqualis in Deo, quia in eum non cadit magis & minus; tamen *effectivè* spectatus sive à parte boni quod vult alicui est inæqualis, quia effecta amoris alia aliis sunt majora. *Amor Dei quid sit.*

V. Triplex amor Dei vulgò statuitur, seu potiùs tres gradus sunt unius ejusdemque amoris; Primus, *Amor* est *benevolentiæ* quo Deus ab æterno bene voluit Creaturæ: Secundus, *Amor beneficentiæ* quo illi juxta bonam suam voluntatem in tempore benefacit; Tertius, *Amor complacentiæ* quo sibi complacet in creatura propter radios imaginis suæ quos in ea videt: duo priores antecedunt omnem actum creaturæ; posterior sequitur, non ut effectum causam, sed ut consequens antecedens; Amore benevolentiæ nos diligit *antequam simus*; Amore beneficentiæ nos diligit *ut simus*, & Amore complacentiæ nos diligit *quum sumus*, ad ejus scilicet imaginem renovati: Illo nos elegit, isto nos redimit & sanctificat, hoc verò nos sanctos & justos gratuitò remuneratur; de primo agitur Joh. 3. 16. de secundo Eph. 5. 25. Apoc. 1. 5. de tertio Is. 62. 3. Heb. 11. 6. *Triplex est, Benevolentiæ, Beneficentiæ, Complacentiæ.*

VI. Amorem Dei erga nos quatuor maximè commendant, 1. *Majestas Diligentis*; 2. *Tenuitas* & indignitas *Dilectorum*, 3. *Dignitas illius in quo* diligimur, 4. *Multitudo* & præstantia *donorum*, quæ ab isto amore in nos exundant. 1. Deus nos diligit, qui in summâ ὑπεροχῇ & beatitate constitutus non eget nobis, qui non tenetur ad nos amandos, imò qui potest justissimè odisse & perdere si vellet. 2. Dilecti sunt homines, non modò vanæ & fragiles Creaturæ; sed peccatores & rei, servi rebelles, qui tantùm abest ut aliquid tale mereantur, ut contrà odio & pœnâ sint dignissimi, hostes puta & fœdifragi. 3. Ille in quo dilecti sunt Christus est Eph. 1. 5. deliciæ Patris cœlestis, & *character ejus Personæ*, Heb. 1. 3. quo nihil præstantius, nihil carius dare nobis potuit; licèt totum orbem

QUEST. XX.

dedisset. 4. Effecta amoris sunt & multa numero, & magna dignitate; beneficia scilicet omnia quibus salus in hac vita inchoatur & perficitur in altera, & quod omnium beneficiorum caput est & summa, Dei ipsius donum, qui se nobis fruendum & in gratia & in gloria præbet.

Gratia

VII. Amorem excipit *Gratia*, ex qua Deus dicitur חנון *gratiosus* Exod. 34. per quam concipitur Deus, ut volens se communicare Creaturæ ex amore gratuito citra ullum Creaturæ meritum, & non obstante ejus demerito. Bifariam autem solet præcipuè sumi; vel *affectivè*, uti loquuntur, id est, ratione *actus interni* in Deo; vel *effectivè* ratione *effectorum* quæ ad extra producit in Creaturis: Illa est ergo nos, & ad eam nos habemus objectivè; Ista est in nobis, & ad eam habemus nos subjectivè. Priori sensu notat Dei *favorem* & *benevolentiam*, seu benignam & propensam ejus voluntatem, omnia liberaliter & gratis, non ex merito nostro, vel debito suo largientem; quæ iterum, vel innuit favorem quô nos ab æterno dilexit & elegit ad vitam, quo sensu electio vocatur *electio gratiæ*, Rom. 11. 6. & Eph. 1. 6. dicimur *prædestinati ad laudem gloriæ gratiæ suæ*, id est, gloriosæ suæ gratiæ; vel eum quo nos in tempore gratos habet & acceptos in Filio dilectionis suæ, quo potissimùm sensu toties *gratiam & pacem* precatur fidelibus ad quos scribit Apostolus, id est, tum favorem & benevolentiam Dei, tum omnigena ejus effecta, quæ *pacis* nomine ex idiotismo Hebræorum significantur. Eodem sensu Rom. 3. 23. Luc. 1. 30. Tit. 3. 7. gratiæ Dei fit mentio.

vel affectivè sumitur;

vel effectivè.

VIII. Posteriori sensu *Gratia* effectivè sumpta notat χαρίσματα omnia Spiritus S. gratis nobis à Deo data; sive *ordinaria* fidei, spei, & charitatis ad propriam cujusque salutem, quæ in vocatione, conversione, & sanctificatione nobis conferuntur, quo sensu vox gratiæ usurpatur 1. Cor. 15. 10. Eph. 2. 7. 8. sive extraordinaria & miraculosa ad communem totius Ecclesiæ ædificationem, quæ gratiæ nomine designantur, 1. Cor. 12. 4. 7. 8. Eph. 4. 7. Scholastici dona ista solent nomine *gratiæ gratis datæ* insignire, alia verò nomine *gratiæ gratum facientis*; Sed perperam, tum quia dona ordinaria non minus cæteris sunt gratis data, tum quia non possunt nos gratos Deo facere, quod sola gratia & justitia Christi nobis imputata efficit. Melius ergo *gratia gratum faciens* benevolentiam Dei erga nos innuit, per quam non ex nostris meritis, sed gratuito suo amore nos gratos facit in Christo: per *gratiam* verò *gratis datam* notantur omnia dona quæ gratis nobis conferuntur per Spiritum S. Ista autem gratia pro varietate actuum suorum distinguitur in *operantem* seu *prævenientem*, quæ movet voluntatem ut velit; & *cooperantem*, & *subsequentem*, quæ efficit ne frustra velit, de qua suo loco agetur.

gratis data gratum faciens.

IX. Rursus, Gratia distribuitur in *decernentem* & *exequentem*: Illa denotat æternum Dei propositum de nobis eligendis ante jacta mundi fundamenta; Ista complectitur universam mysterii istius admirabilis dispensatio-

tionem, secundum graduum & temporum varietatem, quæ tum Redemptione, tum in Vocatione, Justificatione, Sanctificatione, & aliis effectis salutaribus erga electos sese exerit; quam prædicat Paulus Eph. 1. & 2. Tim. 1. 9. 10.

X. Gratiam Dei comitatur ejus *Misericordia*. Ut enim illa sese exerit circa hominem peccatorem, ut illi veniam peccati concedat; Ita ista circa hominem miserum exercetur, ut illius miseriæ succurrat. Hæc Deo propriè tribuitur, non quatenus significat dolorem conceptum ex aliena miseria, ut locum habet in hominibus; sed quatenus notat promptam & propensam voluntatem succurrendi miseris absque omni ægritudine & perturbatione.

Misericordia quomodo Deo sit tribuenda.

XI. Oritur non ab aliqua causa externa quæ hunc effectum in hominibus excitare solet; ut conjunctio sanguinis, amicitiæ, societas ærumnarum, imbecillitas ætatis, sexus *&c.* Sed à sola bonitate, quæ ut sese communicare amat Creaturæ, ita miseris succurrere non desinit. Requirit quidem in objecto miseriam, sed quæ habet rationem conditionis & qualitatis tantùm, non verò causæ; Et ita liberè versatur circa illud, ut possit sese exerere, vel non exerere sine cujusquam injuria; unde *misereri* dicitur *cujus vult* Rom. 9. 18.

XII. Duplex autem vulgò statuitur; una *generalis* quâ Deus omnibus creaturis in aliquâ miseriâ constitutis succurrit, Psal. 104. 27. alia *specialis* quâ suorum miseretur, dum ex hominibus lapsis quosdam elegit servandos per Christum, qui ideo *vasa misericordiæ* vocantur: Illa temporalis est, quæ versatur tantùm circa τὰ βιωτικὰ, & bona hujus vitæ; hæc verò salutaris & æterna, quæ nos in possessionem salutis & vitæ æternæ mittit.

Generalis & specialis.

XIII. Magnitudo misericordiæ colligitur ex variis, 1. ratione *principii miserentis*, nimir. Dei, qui beatissimus in se, & nullâ re indigus, nostri misereri, solâ εὐδοκίᾳ suâ motus, non dedignatur. 2. ratione *objectorum*, id est, hominum quorum miseretur, qui non modò nihil tale merentur, sed planè hoc favore sunt indigni, utpote peccatores, & inimici Dei. 3. ratione *modi & effectorum*, quia peccata innumera nobis remittit, & æternam miseriam à nobis removet, & bonum infinitum & æternum, vitam scil. & salutem confert. 4. ratione *durationis*, quia est æterna חסה עלם Isa. 54. 8. Ose. 2. 19. Thre. 3. 23. Luc. 1. 54. Hinc opponenda est 1. *Justitiæ divinæ severitati*; quo sensu dicitur *exaltari supra judicium*, Jac. 2. 13. 2. *peccatorum numero & atrocitati*, Mich. 7. 18. Nam *ubi abundat peccatum, ibi superabundat gratia*, Rom. 5. 10. & *omnes conclusit Deus sub peccato, ut omnium misereretur*, 3. *miseriarum & tentationum multitudini*; quia nulla tanta est, ex qua summa misericordia Dei juxta inenarrabiles divitias suas nos non liberet, Ps. 103. 8. Eph. 2. 4. 5. 4. *mortis & judicii* divini *terrori*, quia in decretorio illo die, pii omnes misericordiam consecuturi sunt, 2. Tim. 1. 18.

XIV. Quamvis verò amplissima sit & multiplex Dei misericordia

 ra-

QUÆST. XXI. ratione effectorum quæ sunt innumera, quo sensu dicitur πολὺ ἔλεος Ps. 51. 1. 1. Pet. 1. 3. & οἰκτιρμοὶ seu miserationes, & viscera miserationum Deo tribuuntur Rom. 12. 1. sua tamen objecta & vasa habet in quæ diffunditur, electos scil. & fideles, quorum ab æterno misereri statuit, qui ab aliis distinguuntur quos præterire statuit, qui ideo vocantur *vasa iræ coagmentata ad interitum*, Rom. 9. 22. Azylum est pœnitentium & piorum, sed non refugium profanorum & impœnitentium.

QUÆSTIO XXI.

DE POTENTIA DEI.

Qualis sit Dei Omnipotentia, & An se extendat ad ea quæ implicant contradictionem? Neg.

I. POtentia Dei, quæ est *principium exequens* operationum divinarum, nihil aliud est quàm ipsa Essentia Divina extra se productiva, per quam concipitur ut potens facere ea omnia quæ vult, vel vel potest; quæ hìc ante omnia distinguenda venit à *potestate* seu ἐξουσίᾳ, quæ jus & authoritatem aliquid faciendi notat, cùm potentia innuat demum in conceptu suo vim & facultatem agendi.

II. Non quæritur, An Potentia passiva quæ est principium patiendi ab alio in Deo detur; Nam cùm ea sine imperfectione & mutatione dari nequeat, eam procul à Deo amovendam esse constat. Nec si generatio Filii vel spiratio Spiritus terminis passivis exprimitur, statim sequitur, dari in Divinis potentiam passivam, cùm hoc meram σχέσιν notet ad Personas generantem & spirantes. Sed agitur tantùm de activa, quæ est principium agendi in aliud.

Status Quæstionis. III. Non quæritur de *Potentia actuali ordinata*, secundùm quam Deus actu & irresistibiliter facit quæcunque vult facere, eo tamen tempore & modo quo ipsi visum est, de qua Ps. 115. 3. *Deus noster in cœlis est, quicquid vult facit*, de qua bene dicitur *à Potentia actuali ad opus seu effectum valere consequentiam*. Sed de *absoluta*, per quam concipitur plura posse facere quàm reipsa facit, nimir. ea quæ perfectissimæ naturæ suæ non repugnant, vel contradictionem non implicant, per quam Deus potuisset ex lapidibus suscitare filios Abrahamo Matth. 3. 9. & mittere duodecim legiones Angelorum Christo, Matth. 26. 53. de qua notandum, *A potentia absoluta ad opus non valere consequentiam*, quia multò plura Deus præstare potest quàm revera præstat.

IV.

IV. Licèt potentia & voluntas non differant realiter; non sequitur potentiam non latiùs patere ipsa volitione actuali; imò ut volitio actualis respondet potentiæ actuali, per quam quicquid vult facit; ita volendi facultas seu possibilitas respondere debet potentiæ absolutæ, per quam Deus concipitur posse facere quicquid potest velle.

QUÆST. XXI. Fontes Solutionum.

V. Si quidam ex nostris Theologis *potentiam absolutam* rejicere videntur, tanquam commentum profanum & detestabile, ut *Calv.n.* l. 3. Insti. c. 23. s. 2. hoc intelligunt, non absolutè, sed secundùm quid, ratione abusus Scholasticorum, qui multa portentosa dogmata inde extruxerunt, quasi absolutæ potentiæ ratio in eo consisteret, quòd Deus possit quicquid à nobis excogitari potest, sive bonum, sive malum, sive contradictorium, sive non; puta quòd possit mentiri, peccare; quòd possit aliquid quod repugnat naturæ rerum *&c.* hanc potentiam absolutam rectè negat Calvinus, quia non esset potentiæ & virtutis, sed impotentiæ & imperfectionis; sed noluit negare Deum per potentiam absolutam plura posse præstare quàm revera præstet per actualem.

VI. *Objectum* Potentiæ Dei nihil aliud est quàm *possibile*, id est, quicquid fieri non repugnat, ut omniscientiæ objectum est scibile. Impossibile verò non cadit sub omnipotentiam Dei, non ex defectu potentiæ in Deo, sed ex defectu possibilitatis rei, quia involvit in conceptu suo prædicata contradictoria; ut visio licèt esset infinita, extenderetur tantùm ad visibilia, non ad audiabilia.

VII. *Impossibile & possibile* trifariam dicitur, 1. *supernaturaliter*, 2. *naturaliter*, 3. *moraliter*. *Impossibile supernaturaliter* est quod nequidem virtute divinâ fieri potest; ut lapis sensitivus, homo irrationalis. *Possibile supernaturaliter*, quod saltem divinitus esse potest, ut resurrectio mortuorum. *Impossibile naturaliter* est quod viribus naturæ & causarum secundarum fieri nequit, sed potest tamen fieri virtute supernaturali; ut Creatio mundi, partus Virginis *&c.* *Possibile* verò quod non excedit naturæ finitæ vires. *Impossibile moraliter* est quod non potest fieri juxta sanctitatis Leges; *Possibile* verò quod est consentaneum legibus honestatis. Deus potest quidem τὸ impossibile naturaliter, sed non quod tale dicitur, vel moraliter, vel supernaturaliter.

Quotuplex sit possibile & impossibile.

VIII. Aliud est *impossibile naturæ* respectu causarum secundarum, id est, quod usitatum & consuetum naturæ cursum superat; ut Solem stare, ignem non urere; Aliud est *impossibile naturâ*, id est, quod naturæ rei repugnat respectu omnium causarum. Quum impossibile dicitur non cadere sub potentiam Dei, intelligitur secundo modo, non primo; nam aliàs quæ sunt impossibilia hominibus, apud Deum sunt possibilia.

IX. *Impossibile*, vel est à *parte rei*, quod naturæ rei repugnat, vel à *parte Dei*, quia Deus hoc non potest facere, non quòd absolutè sit impossibile

QUÆST. XXI.

possibile in se, quia ab aliis fieri potest, & sæpe fit; sed quia in Deum cadere nequit, v. g. mentiri, peccare, mori, quæ non sunt absolute impossibilia in se, sed respectu Dei. Ita quæcunque defectum aut *imperfectionem* aliquam notant; sive *moralem*, qualia sunt mendacium, peccatum, abnegatio sui, Heb. 6. 18. 2. Tim. 2. 13. Jacob. 1. 13. 14. sive *physicam* qualis est mors, vel corruptio, in ipsum cadere non possunt, quia omnipotens; quod *Aug.* eximiè notat To. 9. de symbo. ad Catechume. lib. 1. c. 1. *Deus omnipotens est, & cùm sit omnipotens mori non potest, falli non potest, negare seipsum non potest, quum multa non potest & est omnipotens? Et ideo omnipotens est, quia ista non potest, nam si mori posset, non esset omnipotens.* Et lib. 5. de C. D. c. 10. *Potestas Dei non minuitur, quum dicitur mori, fallique non posse; sic enim hoc non potest, ut potius si posset minoris esset potestatis. Recte quippe omnipotens dicitur, qui tamen mori & falli non potest, dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult.*

X. Hinc patet quid statuendum sit de objecto Potentiæ Dei; non esse scilicet illud omne quod quocunque modo concipi, vel excogitari potest; siquidem multa falsa, & mala, & quæ esse non possunt concipiuntur: Non etiam illud tantùm quod Deus vult, multò enim plura posse Deum facere quàm vult res ipsa clamat, & Scriptura expressè docet Matt. 26. 53. Matt. 3. 9. Sed illud omne quod non repugnat, tum à parte rei, tum à parte Dei, id est, quod potest fieri, & quod Deus potest facere.

XI. Unde colligitur quid judicandum sit de contradictoriis: Contradictorium enim illud dicitur quod est *impossibile logice*, id est, quod habet repugnantiam, & quod includit prædicata contradictoria; v. g. Deus corporeus, homo irrationalis. *Repugnantia* autem alia est *immediata & explicita*, quando termini repugnantes explicitè sunt contradictorii; v. g. factum infectum, homo non homo. Alia *mediata & implicita*, quando termini repugnantes virtualiter tantùm & implicitè contradictionem includunt; v. g. quando de subjecto negantur proprietates inseparabiles, vel affirmantur prædicata contraria; v. g. Deus corporeus & mortalis, homo non risibilis, corpus non extensum, accidens non inhærens; talia enim involvunt prædicata contradictoria, quæ incurrunt in principium indubitatæ veritatis, *Impossibile est idem esse non esse simul.*

Contradictoria non cadunt sub potentiam Dei.

XII. Talia verò non cadere sub Dei potentiam patet, 1. Quia impossibilia non possunt à Deo fieri, contradictoria autem sunt impossibilia, quia sunt *incompossibilia*; contradictio enim est æternæ disjunctionis, & in æternum opponuntur affirmare & negare, esse & non esse. 2. Quia potentia Dei versatur circa Ens, id est, quod potest esse; At contradictorium est non ens. 3. Quia si posset facere contradictoria, posset facere ut idem simul esset & non esset, ut duæ propositiones contradictoriæ possent

sent esse simul veræ. 4. Sic nullum planè ampliùs daretur impossibile, quia nullum datur majus eo quod implicat. QUÆST. XXI.

XIII. Licèt autem potentia non extendatur ad contradictoria, non propterea censenda est limitari ejus infinitas; nam uniuscujusque agentis potentia æstimatur ex proprio objecto; proprium autem objectum potentiæ divinæ est id quod non repugnat. Ergo quum dicitur omnipotens seu omnia posse, particula *omnia* non distribuit nisi Entia, sub quibus impossibilia & contradictoria non continentur. *Fontes Solutionum.*

XIV. Deus quidem potest facere quæ sunt supra rationem hominis, quia potest facere supra id quod possumus cogitare, Eph. 3. 20. sed non quæ sunt contra rationem: Nec si potest facere impossibilia apud homines, id est, quæ superant vires humanas, statim sequitur posse facere impossibilia apud rationem, id est, quæ repugnant rationi. Verum quidem est intellectum divinum superare logicam & ratiocinationem nostram; sed inde non potest colligi Deum illa posse quæ in nostra logica implicant contradictionem; quia licèt deficiat recta nostra ratio in adæquatione veritatis divinæ, ut totam non possit assequi, nihil tamen illi veritati contrarium continet.

XV. Aliud est dicere Deum plura posse quàm possimus intelligere, & mens nostra capere; Aliud verò, Deum posse quæ implicant contradictionem; prius docuerunt Theologi nostri ex Scriptura, sed non posterius, quod sine ullo potentiæ divinæ limitandæ metu constanter negarunt.

XVI. Apud Deum non est impossibile ullum verbum, vel res, quæ potest habere rationem veri Entis Luc. 1. 37. sed illud quod est contradictorium tale non est, sed nihil & non ens. *Luc. 1. 37.*

XVII. Aliud est facere contraria; Aliud contradictoria. Deus prius potest, sed non posterius; & si Deus naturam rerum aliter constituisset, nobisque alias rerum ideas indidisset, faceret quidem diversa & contraria, sed non contradictoria; nec falsum foret illud principium *impossibile est idem simul esse & non esse*, quod est verum contradictionis fundamentum.

XVIII. Deus potuit facere ut præteritum non esset præteritum *in sensu diviso*, & antequam esset præteritum: Sed *in sensu compositio*, non potest facere ut quod est præteritum non sit præteritum, quia non minùs impossibile est rem simul fuisse & non fuisse, quàm esse & non esse.

XIX. Licèt asseramus Deum quædam non posse, non propterea censeri debemus negare ejus Omnipotentiam, ut hoc impingitur nobis à Pontificiis & Lutheranis; quia hoc tantùm intelligimus de illis quæ implicant contradictionem, & vel vitium aliquod, vel imperfectionem arguerent in causa prima, qualia posse impotentiæ est, non potentiæ. Nec magis argui potest impotentiæ Dei potentia, quòd non feratur in impossibilia, quàm visus eo quòd non videat sonos, vel auditus quòd

QUAEST. XXI. non audiat colores. Contradictoria autem censemus esse ea quæ Deum posse negamus; ut accidentia dari sine subjecto, Corpus aliquod illocale esse, vel πολύτοπον.

Matth. 3. 9. XX. Quod Johannes ait Matth. 3. 9. Deum posse ex lapidibus suscitare filios Abrahamo; non statuit Deum posse contradictoria; sed tantùm vanam gloriationem Judæorum retundit, & spem impunitatis propter parentum sanctitatem, & gentis dignitatem conceptam, eo quòd Deus illis deletis posset alium sibi populum colligere miraculosè ex lapidibus, qui essent filii Abrahami, non generatione sed imitatione. Hæc autem locutio, Vel figuratè intelligi potest de *lapidibus*, non *physicè* sed *ethicè*, id est, de gentibus extraneis quæ lapides colunt, & quæ lapidibus in Scriptura comparantur; Vel ad *literam*, hoc sensu; si vos omnes malè pereatis, Deus tamen nec erit vanus in promissis suis, nec deerit Abrahamo posteritas; ut formavit Adamum ex terra, sic ex lapidibus potest filios suscitare Abrahamo, non carnales sed spirituales; Vel proverbialiter & hyperbolicè, quomodo dicuntur *lapides clamaturi*, Luc. 19. 40. ut innuatur Deum posse mediis extraordinariis, & præter naturæ cursum populum sibi colligere. Ita hic potentia notatur absoluta, quæ scilicet superat ordinem in naturâ constitutum, non verò actualis, quæ talem ordinem observat & sequitur.

XXI. Quamvis omnia opera Dei sint finita, nec ullum infinitum actu & propriè dictum à Deo fieri possit; non propterea limitatur omnipotentia Dei, quia non desinit esse infinita, tum *essentiæ* respectu, cum qua convertitur, tum respectu *modi operandi*, qui in operibus finitis infinitus debet esse, sive propter infinitam distantiam inter ens & nihil; sive quia infinitum necessariò statui debet agens, cui nihil in quod agat præsupponitur; tum respectu *objectorum*, quæ possunt dici infinita, non actu sed potentiâ.

XXII. Potentiam hanc infinitam suam Deus exercet, vel *mediatè* interventu causarum secundarum, quibus tanquam instrumentis utitur ad operandum; vel *immediatè*, quum Deus per seipsum sine aliis causis operatur; priori sensu Deus potentiam suam exerit in gradu finito, quia non potest communicare virtutem suam creaturæ nisi in gradu finito, cujus capax est creatura; v. g. quum potentiam suam exerit Deus in nutritione hominis per cibos; posteriori sensu illam exerit infinito modo, quia solus operatur, ut quum virtutem suam exerit in conversione hominis.

XXIII. Licèt rei impossibilitas se magis teneat à parte rei propter repugnantiam terminorum, quàm à parte Dei, in qua nulla impotentia, sed summa virtus & perfectio propterea notatur; tamen nihil est impossibile à parte rei, quod non sit etiam tale à parte Dei, ut quicquid possibile dicitur, non ita vocatur à parte rei simpliciter, quasi intrinsecam

ha-

habeat entitatem in se ab æterno, quod quidam malè voluerunt; sed à parte Dei, & respectu potentiæ agentis, quatenus possibile illud dicitur, quod agens primum potest producere. CAP. XXI.

XXIV. Si Deus posset facere infinitum actuali extensione & numero, tale esset, quod haberet extensionem actualem infinitam, vel numerum revera infinitum; sic darentur plura actu & revera infinita, imò aliquid tam magnæ extensionis, vel tanti numeri, cui Deus adjicere non posset vel unitatem, vel unum cubitum, cùm ei quod est infinitum actu nihil addi possit, quod nemo non videt absurdissimum esse; Imò Creaturam aliquam dari infinitam actu, sive extensione, sive numero, tam implicat, quàm Creaturam esse æternam & non factam.

XXV. Propositio ista, *Deum posse fallere si velit, licet nec velit, nec possit velle*, quacunque interpretatione emolliatur, tanquam nimis cruda & periculosa, imò & veritati de Deo in Scriptura traditæ apertè repugnans, meritò rejicitur. Quia si Deus potest fallere, *potest* etiam *mentiri & peccare si velit*, quod perfectissimæ ejus veritati & sanctitati adversatur, atque ideo jamdiu damnatum est tanquam blaspemum in Scholasticis; Nam alterum verbis fallere, quid aliud est quàm mentiri, aut falsum dicere? ideo si potest Deus fallere verbis, potest & mentiri, quod expresse repugnat Scripturæ Tit. 1. 2. Heb. 6. 18. & naturæ Dei, in qua nec esse potest ignorantia, nec error judicii, nec malitia, nec aliquid tale, unde mendacium originem ducit. Imò si hoc diceremus, dicere etiam possemus Deum posse fieri non Deum, horresco referens; quia si Deus posset fallere, Deus posset peccare, si posset peccare, posset fieri non Deus, quia qui peccat, vel peccare potest non est Deus. 2. Deus per bonitatem, sanctitatem & justitiam suam nequit dici posse facere malum, injustum & impurum, etsi vellet; Ergo per eandem consequentiam non potest dici posse fallere, propter immutabilem ejus veritatem, quæ etiam ante omnem voluntatis conceptum Deo tribuenda est. 3. Deus id non potest facere, quod non potest velle; nam Deus non potest aliquid sine sua voluntate, cùm voluntas potentiam in actum deducat, & quicquid potest Deus facere, id potest etiam velle ut fiat, nisi statuamus aliquid posse dici simul possibile & impossibile eidem Deo simplicissimo &, veracissimo, quod ἀσύστατον; At nemo negat nisi Atheus Deum non posse velle fallere. 4. Si Deus posset fallere si vellet, potuit nos obligare si vellet ad credendum mendacium, idque fide divinâ propter authoritatem suam. 5. Deus non potest contradictoria; Ergo non potest fallere si velit; nam Deum posse fallere, est Deum posse esse non veracem, atque adeò non Deum. 6. Si Deus potest fallere, fides nostra semper nutabit circa Scripturam; nam si data est à Deo qui potest fallere, quomodo persuadere poterimus Atheo eum non fefellisse? Frustra dices eum non velle fallere; nam unde hoc illi constabit?

QUÆST. XXI. bit? non ex Scriptura, quæ expressè hoc dicit; quia statim reponere poterit, hoc dictum esse ab illo Deo qui fallere potest, & unde scimus eum hîc effectum non dare, quod dicitur posse? non ex Dei natura, quia Dei naturæ non repugnat id effectum dare quod efficere potest: frustra etiam dices repugnare naturæ Dei id velle efficere, quia si non repugnat Dei naturæ, posse illud efficere; nec naturæ Dei repugnabit, posse velle illud facere.

XXVI. Quamvis potentia Dei ad plura se extendat quàm ejus voluntas *in actu exercito*, quia multò plura potest facere quàm ea quæ de facto vult, quæ sunt futura; non tamen latiùs patet voluntate in *actu signato*, id est, non potest plura facere Deus quàm potest velle, cùm utraque & potentia & voluntas ex ejus natura sibi formet legem.

XXVII. Aliud est Deum decernere posse ut fiat error à Creatura, & permittere ut creatura fallatur; Aliud verò Deum seipso immediatè aliquem fallere posse: Prius potest justè fieri, & de facto fit à Deo, sed non posterius quod rationem peccati involvit.

XXVIII. Quamvis rectè dici possit Deum aliquid facere posse si vellet, respectu eorum quæ Deus non potest velle ex hypothesi decreti sui immutabilis; quia talis operatio non involvit cum natura Dei ullam repugnantiam. Non pariter dici potest hoc respectu eorum quæ non potest velle per suam bonitatem & justitiam; quia talia non ex hypothesi tantùm respectu decreti sunt impossibilia, sed absolutè & in se propter repugnantiam quam dicunt cum natura Dei.

QUÆSTIO XXII.

DE DOMINIO & POTESTATE DEI.

Quid & quotuplex sit Dei Dominium? Et an detur Jus Absolutum & Ordinatum?

I. CUm *Potentiam* Dei, de qua præcedenti quæstione actum, semper conjungi debet ejus *Potestas*, ex qua Jus & authoritas illi competit ea præstandi quæ facit. Potestas verò ex Dominio ejus oritur, de quo quæstio jam instituitur.

Dominii Dei fundamentum. II. Deum Dominum esse Cœli & Terræ, si Scriptura ipsa toties non testaretur, satis ipsa natura Dei, quæ est independens, perfectissima, & omnium causa hoc evinceret. Duplex ejus fundamentum statuitur, 1. ὑπεροχὴ & *eminentia Naturæ*, 2. *beneficentiæ amplitudo* & excellentia. Ut inter homines duo sunt fundamenta legitimi dominii;

Emi-

Eminentia virtutis supra cæteros, id enim fert rerum natura, ut superiores & præstantiores, inferioribus & ignobilioribus dominentur; unde Aristoteles expressè asserit, si quis reperiretur qui omnibus virtutibus cæteris mortalibus longè antecelleret, cæterorum omnium Regem esse constituendum. Deinde *beneficentia* per quam jus homini in alium acquiritur, ideo enim Dominus, quia beneficus; Cùm ergo Deus in summa ὑπεροχῇ sit constitutus, & beneficiis innumeris Creaturas suas mactaverit, & quotidie mactet, tanquam opus suum, justissimè omnium Dominus dicitur, ut opifex operis sui est Dominus.

QUÆST. XXII.

III. *Dominium* istud vocatur *naturale* & *essentiale*, ut distinguatur ab *œconomico* quod Christo competit Phil. 2. 9. & multifariam ab illo differt; 1. Ratione *principii* & *originis*; Illud naturale dicitur κατὰ φύσιν, quia à nullo datum, hoc verò œconomicum, & κατὰ θέσιν, quia ab alio datum, scilicet à Patre, Matt. 28. 19. *Omnis potestas mihi data est in cœlo & in terra.* 2. Ratione *fundamenti*: Prius fundatur in *decreto Providentiæ*, quo res & eventus omnes prædefinivit; Posterius verò in *decreto Prædestinationis*, secundùm quod nos prædestinavit ad adoptionem per Jesum Christum, Eph. 1. 5. 3. Ratione *objectorum*, Regnum naturæ universale est, quod Creaturas omnes ambitu suo complectitur, Regnum gratiæ specialiter ad Ecclesiam terminatur, unde peculiari ratione vocatur Rex & Dominus Ecclesiæ; quamvis enim potentiam suam & justitiam exerceat etiam in ipsos impios qui illi subjiciuntur, quosque regit & conterit virgâ ferreâ Ps. 2. 9. specialiter tamen regnat in electis & fidelibus per gratiam. 4. Ratione *effectorum*; Nam effecta Providentiæ divinæ in Regno naturali communia sunt, & in omnes creaturas licèt diversimodè sese diffundunt; sed effecta Regni gratiæ sunt beneficia salutaria solis electis propria, Vocatio, Adoptio, Justificatio, Sanctificatio *&c.* 5. Ratione *administrationis*; Illud exercetur à Christo ut Deo, unà cum Patre & Spiritu S. unde *essentiale* vocatur, quia totius Essentiæ Divinæ commune est; sed hoc ab ipso ut Mediatore & θεανθρώπῳ, unde *Personale* dicitur, quia ad Personam Filii pertinet, & illius œconomiæ destinatur. 6. Ratione *durationis*; Illud æternum est & immutabile Psal. 145. 13. Hoc verò finem habiturum est, saltem quoad modum, quia reddet Regnum Deo Patri, 1. Cor. 15. 24.

Dominium naturale & œconomicum quomodo differant.

IV. Præcipua Dominii Dei proprietas est, quòd sit non solùm *universale*, sed etiam *absolutum* & *illimitatum*; nam ut Deus est Ens independens, & verè αὐτεξούσιος: Ita est planè ἀνυπεύθυνος, qui nullius censuræ vel judicio est subjectus, Job. 9. 12. Dan. 4. 25. qui de suo facere potest quod vult, Matth. 20. 15. & cum quo nemo litigare potest, aut illi dicere cur facis? licèt divinorum ejus operum & judiciorum ratio nos lateat, Job. 33. 13. Rom. 9. 20, 21. *An figmentum dicet figulo, cur me ita fecisti?*

QUÆST. XXII. *Jus absolutum & ordinatum.* V. Hinc orta distinctio Juris Dei, in *Absolutum & Ordinatum*; Illud est dominium sive potestas quam Deus obtinet in omnes suas Creaturas, statuendi de illis pro arbitrio sine injustitia. Cujus duplex est fundamentum. Primum est excellentia naturæ supra omnes creaturas; nam summa illa ὑπεροχὴ quam obtinet in omnia, potestatem etiam illi summam conciliat. Alterum est dependentia omnium creaturarum ab ipso, tum in essendo, tum in operando, Act. 17. 24. per quam, ut primus est à quo sunt omnia, ita & novissimus esse debet, ad quem referantur, Rom. 11. 36.

VI. *Jus ordinatum*, est ordo seu ratio Justitiæ, quam Deus Verbo Legis & Evangelii nobis declaravit, tum quoad officium hominis in utroque fœdere, opera scilicet & fidem, tum quoad promissionem & comminationem illi annexam in vita & morte, salute & condemnatione. Hujus fundamentum est fœdus cum Creatura initum, seu voluntas Dei externo verbo Legis, vel Evangelii nobis patefacta. Unde locum habet in ordinaria Dei erga homines dispensatione; Alterum verò in extraordinaria, quod Deus potest quidem illæsa suâ justitiâ exercere, sed quod rarissimè tamen exercet.

VII. Utriusque argumentum occurrit in Prædestinatione. Nam in Electione ad Jus absolutum pertinet, quòd Deus pro liberrimo suo beneplacito homines peccatores & reos destinat ad salutem. Et quòd licèt omnes sint pares, hunc tamen præ illo eligit, ut visum in exemplo Esavi & Jacobi, de quo Apost. ait Rom. 9. 11. quòd *nondum natis pueris, cùm nihil fecissent boni vel mali, ut propositum Dei, quod est secundùm electionem, non ex operibus, sed ex vocante firmum maneret, dictum est major serviet minori*; unde statim additur v. 18. *miseretur cuius vult, & quem vult indurat.* Ad ordinatum verò spectat, tum quòd non absque Christi satisfactione peccatoribus gratiam facit, & eos salvat, Rom. 3. 25. tum quòd fidem & opera gratiosè ex promisso remuneratur, 2. Thess. 1. 5. 6. 7. In Reprobatione Jus absolutum cernitur in eo, quòd licèt homines omnes sint pares, tamen hunc præ illo præterit ex sola εὐδοκίᾳ agens, non ut Judex, sed ut αὐτοκράτωρ & Dominus, qui potestatem habet faciendi vas ad decus & ad dedecus, Rom. 9. 21. Matt. 11. 25. Ordinatum verò in eo quòd neminem reprobat & damnat nisi propter peccatum, Rom. 1. 32.

VIII. Licèt Jus absolutum ex Lege non reveletur, non ideo censendum est contrarium Legi; est supra & præter Legem, sed non contra eam: Nec propterea dicendum est injustum, utpote non conforme Legi; quia ut antea probatum est, Justitiæ regula adæquata non est sola Lex, sed partim natura Dei, partim ejus voluntas. Deinde, Aliud est agere ex regula Justitiæ ordinariæ; Aliud verò ex superiori ordine, nim. ex Jure autocratorico, cui justitia non repugnat, sed subordinatur. Sic Princeps quum

quum peccatum condonat, non agit ex Justitia quà Judex, sed ex clementia quà Dominus & Princeps, qui potest, dispensare de lege à se lata. Ita Deus in exercitio istius Juris absoluti, licet nihil faciat quod adversetur justitiæ, non agit tamen ex ea, sed ex liberrimo beneplacito quod illi competit, ut supremo Domino. QUÆST. XXII.

IX. Quousque Jus Dei absolutum extendatur curiosiùs non est scrutandum, multò minùs temerè definiendum, nec nostrarum virium, aut partium est limites ullos vel Potentiæ, vel potestati Dei ponere. Si vermiculum nemo ferret de hominum potestate disputantem, & illi terminos ponentem, quantò minùs hoc ferendum in homine respectu Dei, qui vermiculo longè minor? facessere ergo hinc jubemus curiosas & inutiles Scholasticorum quæstiones, qui temerario ausu Majestatis Dei arcana nobis incomprehensibilia definire præsumunt. Duo tantùm hic arctè tenenda censemus; Hinc quidem Jus Dei summum esse & absolutum supra quod possumus vel cogitare vel eloqui, ut possit facere de suo quod libet: Inde verò esse semper sanctum & perfectissimæ Dei naturæ consentaneum, ut dum eo utitur, nihil faciat quod sapientiæ, bonitati, & sanctitati suæ adversetur.

X. Quum Scriptura de Jure absoluto loquitur, ut Rom. 9. & in libro Jobi c. 33. 45. *&c.* non tam innuit quid Deus reipsa faciat, quàm quid facere possit, ut ita præfractis & impudentibus libertatem Dei suggillantibus os obstruat.

XI. Huc pertinet distinctio Juris Dei in *Naturale* & *Liberum*. Illud fundatur in ipsa natura Dei; hoc verò pendet ab ejus arbitrio & voluntate: Illud æternum est & indispensabile, cujus contrarium velle nequit sine contradictione; Hoc verò positivum est & dispensabile, cujus oppositum Deus velle potuit sine repugnantia. Sic ad *Jus naturale* pertinet, quòd Deus non possit seipsum abnegare, & gloriam suam alteri dare, quòd Creatura rationalis Deo obediat & sublex sit, aut ut pœnam luat, quòd Deus non possit non gubernare mundum quandiu mundus est, & mandata sancta & justa Creaturæ præscribere. Talia enim sunt ista omnia, ut Deus non possit contrarium velle sine repugnantia. Ad *Jus* verò *liberum* pertinet permissio peccati, gratiæ discriminantis collatio, Legis symbolicæ & cæremonialis institutio; hæc enim sunt hujusmodi, ut Deus potuerit ea velle vel nolle sine justitiæ suæ detrimento. *Jus naturale & liberum.*

QUÆ-

Quæst. XXIII.

QUÆSTIO XXIII.

DE S. S. TRINITATE.

Quis sensus sit Vocum Essentiæ, Substantiæ, Subsistentiæ, Personæ, Trinitatis, ὁμουσίας *in hoc Mysterio, Et an bene Ecclesia illis utatur?*

I. ABsolutam Dei considerationem ratione Naturæ & Attributorum ejus, excipit *Relata*, ratione Personarum, quæ versatur circa adorandum Trinitatis mysterium, quod nec capit ratio, nec demonstrat exemplum, sed sola divinæ Revelationis authoritas fide suscipiendum, & pietate suspiciendum proponit.

1. *Essentia.* II. Ut verò ex Scriptura sobriè explicari queat quoad τὸ ὅτι, quod clarè in ea traditur, non quoad τὸ διότι, vel τὸ πῶς, quod ipsis Angelis est ἀκατάληπτον, genuinus sensus & usus vocabulorum, quæ subinde adhiberi solent ad faciliorem ejus intelligentiam, aperiendus est.

III. Primò hîc occurrit vox οὐσίας seu *Essentia* & *Natura*, quæ quidditatem rei notat, & in Scriptura non semel innuitur, non modò in concreto, quum Deus ὁ ὤν dicitur Exod. 3. 14. Apoc. 1. 4. sed & in abstracto, quum Deo tribuitur θεότης Col. 2. 9. φύσις. Gal. 4. 8. θεία φύσις 2. Pet. 1. 4. Eò referri potest vox Hebræa תושיה, quæ τὴν ὄντως οὐσίαν designat Job. 12. 19.

2. *Substantia.* IV. 2. *Substantia* Deo tribuitur à Patribus, non quatenus dicitur à substando accidentibus, quæ in Deum non cadunt; sed à subsistendo, quia per se & à se subsistit. Notandum verò hîc in contraria abire aliquando, & non uno modo substantiæ vocem usurpare; Quidam substantiam pro subsistentia sumunt, ut Hilarius qui *tres in Divinitate substantias agnoscit*, lib. de Synodis. Alii unam tantùm agnoscunt, tres autem esse negant, ut *Aug.* lib. 5. de Tri. c. 9. *Tertull.* cont. Praxeam & alii, substantiam scil. pro natura & essentia sumentes.

3. *Subsistentia.* V. 3. Vox est *subsistentia*, quæ ὕπαρξις Græcis dicitur, unde τρόπος ὑπάρξεως modum subsistendi, seu personalitatem notat. Subsistere autem est aliud quid quàm existere. *Existere* enim est rem actu esse extra suas causas in rerum natura, quod in accidentia non minùs ac in substantias cadit; Sed *subsistere* notat modum existendi proprium substantiis. *Subsistentia* autem duplex vulgò statuitur; alia quâ constituitur substantia in *esse substantiæ*; alia quâ constituitur in *esse suppositi*: Illa explicari solet per *Independentiam* à subjecto, quæ competit omnibus substantiis tam incompletis quàm completis; Ista per *incommunicationem*

nicationem

nicationem, seu *incommunicabilitatem*, quatenus substantia singularis neque est pars, nec adjunctum alterius, quæ si sit intellectualis vocatur *Persona*. Illa est ipsa substantiæ existentia, Ista verò dicitur superaddere modum aliquem existentiæ substantiæ singularis, qui modus entitativus dicitur ultimò terminans & complens naturam substantialem, atque illi dans incommunicabilitatem, ut subsistere hoc sensu sit naturæ singularis ultimò completæ, & incommunicabilis. Ita *humanitas Christi* habet priorem subsistentiam quâ constituitur in esse substantiæ quia est vera substantia independens à subjecto; sed non posteriorem quæ constituit suppositum, quia non est suppositum humanum, utpote unita & adjuncta Verbo ad constitutionem θεανθρώπου. Hic verò vox subsistentiæ non priori sensu, sed posteriori sumitur. QUÆST. XXIII.

VI. 4. Huic subsistentiæ designandæ Græci adhibuerunt vocem ὑποστάσεως, quæ magnarum turbarum olim in Ecclesia occasionem præbuit, propter vocis homonymiam; Vel enim genericè & latè sumitur apud Patres pro ipsa rei substantia, & ita veteres Romani & Africani nullum discrimen ponebant inter essentiam & hypostasim; unde in Synodo Sardicensi a. 347. habita, hæreticorum esse dicitur tres hypostases asserere, Catholicorum verò unam tantùm, & *Athana*. Epist. ad Africa. & Antioch. ὑπόστασις οὐσία ἐστιν, καὶ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ αὐτὸ τὸ ὄν, *hypostasis substantia est, & nihil aliud notat, quàm id quod existit*, quæ fuit etiam sententia Hieronymi in Epist. ad Damasum, qui non patiebatur tres hypostases dici, ne tres essentiæ divinæ, & sic tres Dii statuerentur. Vel sumitur *strictè* pro rei subsistentia, & supposito, quomodo Alex. Synodus an. 319. contra Sabellianos definit unam esse prædicandam οὐσίαν, tres verò ὑποστάσεις, vide Basili. Epist. ad Gregor. fratres. Hinc facilè conciliatio instituitur inter loca Patrum inter se pugnantia, ut ostendit Athanasius in Concilio Alexand. cujus erat præses, qui litem acrem ortam inter Orientales & Occidentales, Græcos & Latinos, ea de causa prudenter & feliciter diremit, quod Grego. Nazi. observat in Orat. de laudib. Athanasii. Unde teste Aug. lib. 5. de Trini. c. 8. dicere consueverant μίαν οὐσίαν τρεῖς ὑποστάσεις, *unam* scilicet *Essentiam*, *tres Subsistentias*. Postea verò ne vocis ambiguitas esset erroris occasio, ut Thom. notat p. 1. q. 29. art. 2. obtinuit Græcorum sententia, qui ὑπόστασιν pro subsistentia ponunt, quæ communis est hodie & recepta apud omnes, eoque magis, quòd Scriptura hîc præire nobis videtur, dum conferendo Personam Filii cum Persona Patris, cujus refert imaginem, vocat eum *Characterem subsistentiæ Patris*, Heb. 1. 3. 4. ὑπόστασις.

VII. 5. Hinc patet quid nomine *Personæ* intelligendum sit; Nam quod apud Græcos hypostasis dicitur, id apud Latinos est *Persona*, non prout vox à Scenâ petita est, & *histrionum larvam* notat, apud Gellium lib. 5. cap. 7. ubi histriones larvati, *personati* dicebantur, vel quum su- 5. *Persona*.

QUÆST. XXIII. mitur pro *qualitate* aliqua, aut externa specie, quæ ad causæ momentum nihil facit; quo pacto Judex non debet personam divitis in judicio respicere præ paupere, & à Deo removetur προσωποληψία: Vel pro *officio* & munere aliquo, ut quum quis dicitur exuere personam Judicis, & induere Accusatoris: Sed *proprie* & *strictè*, prout designat *suppositum intellectuale*, quomodo sumitur 2. Corinth. 1. 11. & apud Jurisconsultos passim usurpatur, quum actio dividitur in rem, vel personam.

VIII. Vox *Persona* propriè concreta est non abstracta, quæ præter formam, quæ est personalitas, subjectum etiam notat cum forma à qua denominatur; Sed quandoque tamen abstractè sumitur, unde fit ut Personæ Divinæ bifariam considerentur; vel concretè, ut quum Filius dicitur ὑπάρχειν *in forma Dei*, Phil. 2. 6. vel abstractè, quum vocatur *Character Personæ Patris* Heb. 1. 3. posteriori sensu contradistinguitur essentiæ, ut modus rei; priori includit essentiam cum modo. Hinc duplex orta est *Personæ Divinæ* definitio, alia *abstractiva*, quam Calvinus noster recipit lib. 1. Insti. c. 13. s. 6. quum Personam definit, *Subsistentiam in essentiâ Dei, quâ ad alios relata, proprietate incommunicabili distinguitur*, sequutus hac in parte Justinum & Damascenum, qui eam dixerunt τρόπον ὑπάρξεως, *modum subsistendi*: Alia verò *concretiva*, quæ est *Melanctonis* & *Ursini*; quibus *Persona* dicitur, *Individuum subsistens, vivens, intelligens, incommunicabile, non sustentatum ab alio, & quod non est pars alterius.* Illa perfectionem Personarum Divinarum pleniùs exprimit; Ista veritatem subsistentiæ earum clariùs innuit.

6. Trinitas. IX. 6. Sequitur vox *Trinitatis*, propria huic mysterio; quæ licèt in abstracto non extet in Scriptura, legitur tamen in concreto 1. Joh. 5. 7. ut non opus fuerit Pontificios illam ex Traditione arcessere ad causam fidei hæreticis prodendam, cùm ipse *Bell.* li. 2. de Chr. c. 5. fateatur Trinitatem *evidenter* deduci ex Scripturis. Licèt verò τριὰς Græcorum videatur tantùm ex prima nominis impositione quemlibet ternarium rerum numerum notare; tamen vox ista, ut multæ aliæ, sacra facta est Ecclesiasticâ consuetudine, & soli huic mysterio κατ᾽ ἐξοχὴν applicatur. *Trinitas* autem dicitur, non *Triplicitas*, quæ Essentiæ multiplicationem inferret. Trinus ergo dicitur Deus, non triplex, quia tres sunt Personæ, sed unica numero Essentia.

7. ὁμοούσιοι. X. 7. Post vocem Trinitatis, expendendum est τὸ ὁμοούσιον, de quo tot lites in Ecclesia veteri excitatæ sunt. Origo vocabuli petenda est ex hæresi Ariana; cùm enim variis modis elabi semper conaretur Arius, fatendo Christum esse Deum, sed ante mundum creatum, imò genitum, qui haberet Essentiam Divinam, sed participatam & dependentem; tandem ut omnia illi effugia præcluderent Orthodoxi, in Concilio Nicæno dixerunt esse ὁμοούσιον Patri, id est, *ejusdem naturæ* & essentiæ. Quantæ verò turbæ propter hoc vocabulum natæ sint, nemo ignorat, nisi qui in historia Ecclesiastica

stica planè est hospes. Criminabantur quippe Ariani Orthodoxos, recens esse inventum Patrum Nicænorum, Veteribus planè ignotum, quos propterea *Homousianos* vocabant, quod tamen falsum esse docet Athana. ex Diony. Rom. Dionys. Alex. qui ante exortam Arii heresim non semel vocem hanc usurparunt. Cùm verò Ariani hac voce se constringi viderent ad fraudem conversi, conati sunt unius literulæ additione, omnem vim istius vocis intervertere, agnoscentes Filium Patri ὁμοιούσιον id est, *similis essentiæ*, sed non ὁμοούσιον, ut notat *Theod.* lib. 2. hist. c. 18. & l. 5. c. 21. Hinc factum ut in Concilio Arimin. simpliciores ab Arianis decepti τὸ ὁμοιούσιον in locum τοῦ ὁμοουσίου, reponendum consenserint, unde Ariani Catholicos in suas partes transiisse gloriabantur; sed alii constanter restiterunt, & Athanasius fucum detexit, dum non similem, sed eandem in Patre & Filio essentiam esse docuit. QUÆST. XXIII.

XI. Perperam verò *Curcellaus*, qui magno molimine τὸ ὁμοούσιον oppugnat, pertendit hoc de *unitate specifica* non *numericâ* intelligi; ut una quidem specie dicatur essentia in Patre & Filio, sed non una & eadem numero, quomodo Petrus & Johannes bene dicuntur ὁμοούσιοι, quia sunt ὁμοειδεῖς qui eandem participant specie essentiam: Nam si Patres unitatem specificam tantùm intellexissent, Tritheismum revera induxissent, non tantùm tres personas, sed in tribus personis tres numero essentias diversas statuentes, quomodo tres personæ humanæ, tres homines dicunt. Deinde nihil esset mirandum & ἀκατάληπτον in hoc mysterio, quod omnes tamen fatentur, quia quotidie id ipsum cernimus inter homines. Tertiò, cùm natura humana sit divisibilis, potest quidem eadem manere specie, quum propagatur per generationem, licèt non sit eadem numero, quia secernit quandam substantiæ partem, quam in genitum transfundit; sed de Divina quæ indivisibilis est, eadem non est ratio: nam vel non communicatur, vel communicatur eadem numero; Itaque Christus vel Filius Dei non est, vel eandem numero essentiam debet habere sibi communicatam. Sed hæc fusiùs probabuntur in sequentibus.

XII. Vocabulum ὁμοούσιον usurpatum est potiùs quàm μονοούσιον, vel ταυτοούσιον; non quòd illud unitatem specificam, ista verò numericam demonstrarent; sed quia duo postrema possent usurpari positâ tantùm una hypostasi cum Sabellio: Nam μονοούσιος potiùs eum notat qui unam essentiam habet, quàm qui est ejusdem essentiæ cum alio, vel eum designat cujus natura & essentia ita unica est, ut nihil ei sit simile; ut Sol μονοούσιος est, quia est solus suæ speciei, astra verò cætera ὁμοούσια dicuntur, quia eandem naturam inter se obtinent, vel non magnopere differentem. Sic Deus μονοούσιος est, quia unicus, & naturæ suæ consortem neminem habet, qui numero sit ab ejus essentia discretus. At Personæ Trinitatis eo sensu μονοούσιοι dici nequeunt, quia tres sunt, non unica hypostasis: ταυ-

QUÆST. XXIII. τοὐσι@ etiam ambiguitate non caret; potest enim designare eum, qui essentiam habet à seipso, non ex alterius communicatione, quo sensu solus Pater esset ταυτούσι@ ratione personæ: sed ὁμοούσιον notat hîc plures personas, consortes ejusdem numero essentiæ.

ἐμπεριχώρησις. XIII. Huc pertinet vox ἐμπεριχωρήσεως, quâ frequenter Patres utuntur, quam vellicat *Curcellæus*, tanquam ἄγραφον, ambiguam, & quæ adhibetur ad eam rem significandam quæ nusquam in Scriptura docetur. Verùm non sine ratione usurpatam esse ad intimam Personarum inter se unionem describendam ex ipsa Scriptura non obscurè colligi potest, quum *Filius dicitur esse in Patre*, & *Pater in Filio*, Joh. 10. 38. & 14. 11. quod mysterium non meliùs quàm per ἐνάλληλον ἐμπεριχώρησιν, id est, *mutuam circumplexionem* seu *inexistentiam* & immanentiam utcunque exprimi posse putarunt, ut ita designetur perfectissima illa unio qua Personæ Divinæ se complectuntur, & se, si fas ita loqui, permeant, ut licèt maneant semper distinctæ, nunquam tamen à se invicem separentur, sed semper coëxistant, & ubicunque una est, ibi reipsa sit & altera. Nec si fideles dicuntur manere in Deo, & Deus in fidelibus 1. Joh. 3. 24. & 14. 23. propter intimam Spiritus præsentiam, qui arctissimum est communionis ipsorum cum Deo vinculum, continuò ἐμπεριχώρησις talis ipsis potest tribui; quia diversissima est ratio unionis mysticæ fidelium cum Deo, & unionis divinæ Personarum Trinitatis in Natura, vel Naturarum humanæ & divinæ in Christi Persona.

XIV. Voces *Proprietatis*, *Relationis*, & *Notionis*, quæ à Scholasticis adhibentur suum usum sano sensu intellectæ habere possunt. *Proprietas* notat peculiarem modum subsistendi & characterem διακριτικὸν, quo in esse personæ hæc vel illa persona constituitur, & ab aliis distinguitur. *Relatio* vero innuit eandem proprietatem, quatenus dicit σχέσιν unius personæ ad aliam. Et *Notio* eundem characterem designat, quatenus significat Personam unam esse distinctam ab alia; ut sit index & nota distinctionis inter Personas. Aliquod tamen inter eas potest observari discrimen; quia Notio latiùs patet Relatione, & Relatio Proprietate. Nam tres tantùm statuuntur Proprietates, Paternitas, Filiatio, Processio; quatuor Relationes, Paternitas, Filiatio, Spiratio activa & passiva. Et quinque Notiones, ἀγεννησία, Paternitas, Filiatio, Spiratio tam activa quàm passiva.

XV. A Notione oriuntur *Actus notionales*, quorum crebra mentio apud Theologos, qui probè distinguendi sunt ab *essentialibus*, qui fluunt à Proprietatibus essentialibus, & terminantur ad aliquid ad extra, quod est aliud & diversum essentialiter à Deo, unde communes sunt tribus Personis. Sed notionales proficiscuntur à Proprietatibus personalibus, quæ Personis singulariter competunt, & terminantur ad opus ad intra, quales sunt Generatio & Spiratio.

XVI.

XVI. Explicato vocum, quæ hîc usurpari solent, sensu; Nunc de earum usu, paucis dicendum. An liceat illis uti in hoc explicando Mysterio. Occasio Quæstionis nata est ex Hæreticorum importunitate, qui ut rem ipsam faciliùs possent convellere, voces ipsas tanquam novas & peregrinas, præter Scripturam excogitatas eliminare sunt conati. Hoc jam Ariani, Sabelliani, & reliqui Anti-Trinitarii urgebant adversus Orthodoxos, quòd nomina ὀυσίας, ὁμουσίυ, ὑποστάσεως &c. non extarent in Scripturis, atque adeò non admittenda essent in Ecclesia. Arius in Disp. cum Athanasio p. 373. *Cur Apostolicæ fidei adjicitur verbum, cujus nec Prophetæ nec Apostoli mentionem faciunt?* Quorum vestigia prementes Sociniani, & qui cum ipsis hîc faciunt Arminiani hoc subinde opponunt, *Curcellæus* imprimis, qui peculiari Dissertatione usum istarum vocum nec necessarium, nec utilem esse operosè probare conatur, ideòque satius esse ut *redeatur ad S. Literarum simplicitatem; & omnes humanitus inventæ voces inde arceantur, aut saltem nullus deinceps in eas jurare cogatur*, p. 15. 16.

QUÆST. XXIII. De usu Vocum Trinitatis, Personæ &c.

XVII. Equidem si de reipsa consensus esset, de vocibus non multùm laborandum esse censeremus, quia non decet virum Theologum νοσεῖν περὶ λογομαχίας. Et hoc sensu intelligenda sunt *Calvini* nostri verba, quæ tam odiosè traducuntur à Pontificiis & Lutheranis lib. 1. Insti. c. 13. §. 5. *Utinam sepulta essent nomina Trinitatis*, ὁμουσίυ *&c. constaret modò hæc inter omnes fides, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse unum Deum, nec tamen aut Filium esse Patrem, aut Spiritum Filium, sed proprietate quadam esse distinctos.* Sed quia sæpius compertum est eos qui de verbis pertinacius litigant, fovere occultum virus, & satis constat novos istos Religionis Corruptores, non aliâ de causa voces istas Veteribus usurpatas condemnare, nisi quia res ipsas illis designatas recipere nolunt, ut cum vocibus res ipsas tollant, rectè Nostri eas retinent, earumque usum non modò licitum, sed & utilem & necessarium esse pertendunt ad constringendam hæreticorum pertinaciam, & ipsos ex latebris suis educendos.

XVIII. Non quæritur, An temerè & sine necessitate liceat voces peregrinas & novas extra Scripturam in Ecclesiam introducere: hoc enim apud omnes est in confesso, ne Adversariis calumniandi occasio detur, ne spargantur semina dissensionum in Ecclesia, & singularitatis oriatur suspicio; siquidem sæpe sub novis verbis, novæ res & recentia dogmata obtenduntur, quò pertinent varia Patrum dicta, quæ cavendam esse jubent vocum novitatem, & verborum licentiam. *Aug.* de C. D lib. 10. c. 23. & *Hiero.* in Epist. ad Damasum. Sed, An liceat gravi aliqua ratione ita exigente dogmata ἔγγραφα vocibus ἀγράφοις enunciare ad planiorem veritatis explicationem, & solidiorem errorum refutationem.

Status Quæstionis.

XIX. Non quæritur, An sermo hominum præferendus sit Sermoni divino; Sed, An ille ad istius elucidationem in quo Adversarii latibula

QUÆST. XXIII. captare solent, admitti possit. An verò teneamur verbis Scripturæ ita mordicus hærere; ut extra ea, alia nulla in explicandis dogmatibus excogitari possint & usurpari: Quod pertendunt Adversarii; Nos negamus.

XX. Rationes petuntur, 1. Ab *utilitate*, quæ multiplex est, sive ad uberiorem explicationem mysterii istius, sive ad solidiorem hæresium quæ illud oppugnant refutationem. 2. A *necessitate*, quia nisi liceat verbis uti, quæ αὐτολεξεὶ non extant in Scripturâ, non poterimus Scripturam interpretari, & illam ad usus tum theoreticos, tum practicos applicare. Sic esset inutilis ad institutionem & correctionem, convictionem & redargutionem hæreticorum, quia nemo fuit unquam qui errores suos confirmare non conatus sit ex Scriptura, & qui præsidium aliquod in ea se habere non putarit; unde quicquid verbis Scripturæ solis sancitum fuerit, poterit ab illis recipi, retinendo interim venenum suum. Sic Sabellius tres esse, Patrem, Filium, & Spiritum S. non diffitebatur, quia Scriptura hoc dicit; sed unam personam ex tribus illis constituebat, pro diversis operationibus variè appellatam. Arius non negabat Christum esse Deum, sed intelligebat Deum factitium & dependentem. Socinus Christum Dei Filium fatetur, sed ratione muneris & potestatis, non naturæ; non negat redemisse nos sanguine suo, sed impropriè & metaphoricè, non verè & meritoriè. Ita passim Hæretici Scripturas jactare solent, ὅμοια μὲν λαλοῦντες ἀνόμοια δὲ φρονοῦντες, ut ait Irenæ. in præf. lib. 1. Fuit ergo prudentiæ Christianæ tales usurpare voces quibus fides orthodoxa clariùs confirmaretur, & sic constringeretur hæretica pravitas, ne ullus ampliùs sub æquivocatione ambigua & dolosa esset elabendi locus. 3. *A pari*, In aliis articulis commodè adhibentur termini Ecclesiastici, quod nomen *Peccati Originalis*, & *Sacramenti* ostendit; quidni ergo in hoc mysterio possunt legitimè usurpari?

XXI. 4. Hæc fuit mens Veterum in vocibus istis usurpandis Athanas. in Disp. cum Ario coram Probo Judice Gentili, tom. 2. *Ecclesiasticæ semper moris est disciplina, si quando hæreticorum nova doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum mutationes, rebus immutabiliter manentibus, nominum vocabula immutare &c.* Greg. Nazianz. Orat. in S. Lumina, *Non est de nominibus odiosa contentione certandum, quandiu syllabæ ad eandem sententiam ferent.* Aug. lib. 7. de Trin. c. 4. *Fatemur loquendi necessitate parta esse hæc vocabula, cùm opus esset copiosâ disputatione adversus insidias vel errores hæreticorum.* Et tr. 97. in Joh. *Adversus impietatem Arrianorum hæreticorum novum nomen Homousion condiderunt, sed non rem novam tali nomine signaverunt.* Hinc Tho. 1. q. 29. Art. 3. *Ad inveniendum nova nomina fidem antiquam significantia coegit necessitas disputandi cum hæreticis.*

Fontes Solutionum. *2. Tim. 1. 13.*

XXII. Ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων λόγων, de qua Paulus 2. Tim. 1. 13. non est forma externa locutionis, quæ ita sit verbis Scripturæ alligata, ut nihil

nihil ne syllabam quidem aut voculam in Scriptura extantem adhibere liceat; alias perperam conciones & commentationes in Scripturam fierent; sed notat eam docendi rationem quæ à Scripturæ mente & fidei analogia non recedat, quæque non tumido vanæ eloquentiæ fastu, sed religiosâ veræ sapientiæ simplicitate gaudeat. QUÆST. XXIII.

XXIII. Aliud est loqui de modo res enunciandi, Aliud de rebus ipsis; Paulus quum vetat ἑτεροδιδασκαλεῖν 1. Tim. 6. 3. res ipsas notat, ne quis ἑτέρως doceat, id est, dogmata quæ aliena sint à veritate & simplicitate Evangelii: Sed non loquitur de modo tradendi, quasi illicitum censeret uti aliis verbis quàm ἐγγράφοις. Nec enim Deus frustra donum Prophetiæ dedit Ecclesiæ ad interpretandas Scripturas, quod inutile sanè foret, si rem Scripturis traditam nefas esset aliis vocabulis exprimere. 1.Tim.6.3.

XXIV. Alia est *novitas verborum* tantùm; Alia quæ cum verbis infert *novitatem rerum*. Alia utilis & necessaria, quæ ad elucidationem veritatis & erroris confutationem facit; Alia verò vana & exitialis, quæ sub novis & peregrinis verbis peregrina invehit dogmata. Paulus istam damnat non illam, quum jubet vitare τὰς βεβήλους καινοφωνίας *profanas vocum novitates* 1. Tim. 6. 20. Unde Aug. tract. 97. in Joh. *Apostolus non dicit verborum novitates devita*, sed addit profanas; *Sunt enim & doctrinæ religionis congruentes verborum novitates*, &c. *res ipsæ novis appellatæ nominibus ante nomina sua erant* &c. 1.Tim.6. 20.

XXV. Aliud est sub pœna anathematis obtrudere voces in Ecclesia recipiendas; Aliud verò res vocibus significatas: Posterius ritè potest fieri, sed non priùs.

XXVI. Aliud est non esse in Scriptura expresse, & κατὰ τὸ γράμμα; Aliud verò æquivalenter & κατὰ τὸ πρᾶγμα, sive quoad rem significatam; Voces Trinitatis, ὁμοουσίου, περιχωρήσεως, Personæ, non sunt in Scriptura priori modo, sed posteriori.

XXVII. Vitanda sunt illa vocabula, quæ materia sunt jurgiorum per se in Ecclesia, sed non quæ tantùm per accidens propter pertinaciam hæreticorum, qui voces impugnant, ut res ipsas vocibus significatas tollant.

XXVIII. Licèt Concilium Alexandrinum apud Socratem lib. 3. c. 5. non usurpandos decreverit tales terminos in concionibus ad populum: agnoscit tamen posse legitimè adhiberi in Polemicis, quando res nobis est cum versipellibus hæreticis qui eò nos adigunt.

XXIX. Alia sunt fundamenta fidei, Alia ejusdem munimenta: Illa innituntur tantùm Scripturis & ex illis petuntur; Ista assumuntur etiam extra Scripturas contra impugnantium insultus. Hujusmodi sunt varia ista vocabula à Theologis excogitata ad prævertendam fraudem & πανουργίαν hæreticorum.

XXX. De Deo non est loquendum nisi cum Deo, id est, nihil asserendum,

QUÆST. XXIV. rendum, nisi quod ipse asseruerit in Verbo suo quoad res ipsas, sed non statim quoad voces; aliàs non aliâ linguâ quàm Hebræâ, in qua Deus locutus est, de illis esset loquendum.

QUÆSTIO XXIV.

An Trinitatis Mysterium sit Articulus fundamentalis fidei? Aff. contra Socin. & Remonst.

I. ANtequam de *Veritate* Mysterii Trinitatis disputemus, de ejus *Necessitate* quædam dicenda sunt, non modò contra *Socinianos* qui directè negant hunc esse fidei articulum, sed etiam propter *Remonstrantes*, qui licèt illius fidem videantur profiteri, negant tamen articulis fundamentalibus esse accensendum, ut sine salutis dispendio possit à nobis ignorari; ut hoc non obscurè testantur, In Apolog. sua c. 3. In responso ad excerpta D. D. Profess. Leid. p. 38. 39. & *Episcopius* l. 4. Inst. c. 34. sic scilicet qui clanculum subruunt dogmatum Christianorum veritatem, plerumque priùs quæstionem movent de eorum momento & necessitate, ut homines in securitatis somnum inducti, tantò faciliùs veritatem sibi excuti patiantur, nec decertent pro fide semel Sanctis datâ.

Status Quæstionis. II. Ad Statum Quæstionis observa 1. Non agi tantùm de *negatione* istius articuli, sed de simplici *ignoratione*, quædam enim in Verbo revelata ejusmodi sunt, ut citra salutis dispendium possint ignorari, licèt sine ejusdem periculo non possint negari: Sed Trinitatis non solùm negatio, sed & simplex ignoratio est damnabilis.

III. Non quæritur, An æqualis debeat esse in omnibus cognitionis istius gradus. Fatemur enim varium esse & multiplicem, in aliis majorem & ampliorem, in aliis minorem & obscuriorem, v. g. in fidelibus V. T. præ fidelibus N. in idiotis & rusticis, præ Doctoribus; Sed, An non aliqualis saltem ejus cognitio necessaria sit in omnibus pro ratione status, personarum, & temporis in quo versantur.

IV. Non quæritur de perfecta & plena istius Mysterii comprehensione, vel de intuitiva ejus notitia; hæc enim est solorum Beatorum, illa solius Trinitatis, quo sensu *Cyprian.* lib. 1. de Bapt. Christi dicit *sibi soli notam esse Trinitatem*; Sed quæritur tantùm, An ad fidem Catholicam omnibus salvandis necessariam, trium Divinitatis Personarum cognitio & confessio requiratur.

V. Non quæritur, An cognitio Trinitatis sit necessaria absolutè quoad ejus κατασκευὴν & ἀνασκευὴν, sive quoad probationes omnes quibus confirmatur à Theologis, sive quoad rejectiones sophismatum quibus oppugnari solet ad hæreticis: Sed quæritur de positiva ac simplici dogmatis istius cognitione ac confessione.

VI.

VI. Quæstio ergo eò redit; An Mysterium Trinitatis sit Articulus fundamentalis, qui fidelibus omnibus creditu sit necessarius, ut sine salutis dispendio non modò negari, sed nec ignorari possit; quod Adversarii negant; Nos asserimus his potissimùm ducti argumentis. QUÆST. XXIV.

VII. Primò, Quia in ejus cognitione sita est vita æterna. *Hæc est vita æterna*, inquit Christus Joh. 17. 3. *ut te cognoscant solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Et ne quis excipiat fieri mentionem Christi, non ut Dei, sed ut Mediatoris à Deo missi, conferantur loca parallela, ubi de eo Scriptura loquitur, ut de vero Deo primario fidei objecto, 1. Jo. 5. 20. *hic est verus Deus & vita æterna*, & Joh. 14. 1. *Creditis in Deum, credite etiam in me.* Adde quòd Christus non potuisset esse Mediator, nisi fuisset verus Deus: distinguitur autem hic non à Deo, sed à Patre à quo missus est. *Trinitatis dogma est articulus fundamentalis.*

VIII. Secundò, Quia continet primarium objectum fidei & cultus, cujus confessionem necessariò includit Baptismus noster Matt. 28. 19. Nam non sufficit cognoscere *quòd sit* Deus quoad existentiam, vel *quid sit* quoad attributa; sed debet etiam agnosci *quis sit* quoad Personas, prout se cognoscendum in Verbo nobis præbet. Unde 1. Jo. 2. 23. *Qui negat Filium, is nec Patrem habet*, & Jo. 5. 23. *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit eum*; ut ergo Deus se revelavit ut Essentiâ unum, & Personis trinum, Patrem scilicet, Filium, & Spiritum Sanctum; Ita qui non agnoscit & credit Trinitatem, non habet verum Deum, sed sibi pro Deo idolum fingit.

IX. Tertiò, Quia ab eo articulo varia dogmata fundamentalia pendent; qualia sunt dogmata de missione Filii, de adventu ejus in carnem, de ejus Satisfactione, de missione Spiritus S. & divinis ejus operibus & sim. Et sine eo præcipuæ salutis causæ ignorantur; Gratia Patris, Meritum Filii, & Sanctificatio Spiritus Sancti, quæ non nisi sacrilegè Enti creato tribui possunt. Ut ergo ad salutem necesse est ut distinctè cognoscamus Deum, à quo omnia beneficia salutifera nobis obveniunt; ita doctrina de Trinitate inter præcipuos fidei articulos meritò est habenda.

X. Quartò est stabilimentum totius Religionis Christianæ & salutis nostræ, quô à Judæis hodiernis, Mahumetanis & Ethnicis distinguimur. Quintò constans fuit fides Veterum, ut ex Symbolis, Conciliis, Patribus, Rescriptis Imperialibus, Confessionibus Ecclesiarum facilè colligitur; hinc illa Symbo. Athana. *Qui vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat Catholicam fidem, quam nisi quisque integram & inviolatam servaverit, absque dubio in æternum peribit; fides autem Catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Unitate veneremur.*

XI. Licèt Mysterium Trinitatis obscurius fuerit in Vet. quàm in N. T. non sequitur ignotum planè fuisse; nam aliàs nec verum Deum cognovissent, nec in Messiam credere potuissent. Distinguenda ergo hìc *cognitio* ab ejus *gradibus*; data fuit eadem cognitio quoad substantiam, *Fontes Solutionum.*

QUÆST. XXIV. ut postea probabitur; sed quæ varia fuit quoad gradum, gradus autem non mutat speciem.

XII. Trinitas continetur in Symbolo, si non in actu signato, saltem in exercito, quatenus fidem nostram tribus personis obsignamus; nec alia fides est quâ credo in Deum Patrem, alia quâ credo in Filium & Spiritum Sanctum.

XIII. Aliud est credere τὸ ὅτι Trinitatis: Aliud scire τὸ διότι, & τὸ πῶς: Posteriori sensu non dicimus esse Articulum fundamentalem, quia hoc nec ipsi Angeli capiunt, multò minùs homines licèt perspicacissimi; sed priori tantùm, quo modo ipsi rustici & idiotæ Trinitatis doctrinam & credere & profiteri tenentur.

XIV. Fides Trinitatis à baptizatis non poterat non requiri, quum in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. tingebantur; imò confessio fidei quæ ab ipsis exigebatur, & quæ Symbolo Apostolico continebatur, non ultra Trinitatis doctrinam ab initio extendebatur; unde antiquissimæ expositiones Symboli, quæ extant apud Irenæ. Tertull. Origen. Justinum, non ulteriùs extenduntur; imò & intra hæc capita Nicænum Symbolum contentum fuisse docent Socrates, Sozomenus, Nicephorus. Baptismus in nomine Christi administratus non excludit, sed includit fidem Trinitatis, quia Christus non potest cognosci sine Patre & Spiritu.

XV. Ut articulus aliquis sit fundamentalis, non opus est ut literaliter extet semper in Scriptura quoad omnia verba quibus solet exprimi; sufficit si in ea quoad rem contineatur, & æquipollenter, & per evidentem & necessariam consequentiam inde deducatur. Quamvis ergo vox Trinitatis non extet in Scriptura in abstracto, satis est rem ipsam contineri in concreto, & quoad sensum.

XVI. Dissensus Doctorum, qui occurrit in expositione istius mysterii, nihil detrahere debet rei veritati; maximè quum dissensus non est in reipsa, sed in concipiendi ratione, vel explicandi modo, vel defendendi methodo, qualis potest esse inter Theologos etiam Protestantes. Quoad Scholasticos non diffitemur eos curiosis & temerariis suis quæstionibus totam hanc doctrinam miserè obscurasse; sed lites ipsorum nostras non facimus, imò ab eorum tricis & λεπτολογήμασι procul esse volumus Virum Dei.

XVII. Loci fundamentales *Catholici* dicuntur, non tam respectu personarum, quàm *doctrinæ*; non quòd de illis Christiani omnes sive veri sive nomine tantùm tenus consentiant; sed quia ab omnibus veris Christianis, qui Catholicam fidem profitentur, retinentur.

XVIII. Articulus Trinitatis non est tantùm theoreticus, sed & practicus, quia facit ad gratitudinem & cultum Dei, ut nostram Deo uni & Trino qui se nobis revelavit fidem & obsequium addicamus; & ad consolationem, ut sciamus Christum verè nos redemisse, & salutem nostram in tuto esse positam.

XIX.

XIX. Falsò *Episcopius* pertendit Patrum Ante-Nicænorum aliam fidem fuisse: Nam constanter hoc dogma & creditum & confessum fuisse ex Justino, Athenagora, Ignatio, & aliis facilè ostendi potest; Et illa ipsa confessio fidei quam Episcopius memorat hoc satis testatur: quomodo enim poterant credere in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, nisi Trinitatem credidissent? Nec concipi potest quomodo tam subitò & inopinatò Arium reluctantem tam unanimiter 318. Patres condemnassent, nisi certa fuisset apud Veteres hæc sententia. Socinus sanè ingenuè fatetur, se à Patribus & Conciliis hac in parte dissentire. QUÆST. XXV.

XX. Hoc verò ita se habere ex priscis primorum seculorum quæ supersunt, monumentis non obscurè colligi potest; Pauca tantùm ex multis damus. Plinius Junior in Epist. ad Trajanum lib. 10. Epist. 97. de Christianis loquens, docet eos coluisse Christum ut Deum: *Illi tantum*, inquit, *affirmabant hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent.* Quibus verbis testatur Plinius Christianos, Dominum Jesum Christum tanquam Deum habuisse, & illum cultu divino, & doxologia religiosa esse veneratos; quod testimonium ab ipsis hostibus petitum, non patitur nos dubitare de fide primorum Christianorum. Tertull. eò respiciens Apolo. c. 2. Plinium secundum ad Trajanum scribentem de Christianis, nihil aliud se de eorum sacramentis comperisse ait, quàm *cœtus antelucanos ad canendum Christo ut Deo*, sic enim legendum esse, non ut vulgò legitur, *Christo & Deo*, verba Plinii liquidò ostendunt, & ex eo Eusebius in Chron. p. 209. Edit. Scalig.

XXI. Clemens Romanus in Epist. ad Corinth. opere genuino & vetustatis venerandæ, de Christo loquitur non ut homine tantùm, sed de eo quem Deo conjungere non veretur unà cum Spiritu S. pag. 20. οὐχὶ ἕνα θεὸν ἔχομεν, καὶ ἕνα χριστὸν, καὶ ἓν πνεῦμα χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς. *An non unum habemus Deum, & unum Christum, & unum Spiritum gratiæ in nos effusum?* & ibidem eum vocat *sceptrum Majestatis divinæ*, ut illum ab humili hominum sorte eximat. Aristides qui vixit paulò post Clementem Rom. temporibus Ælii Adriani idem confirmat in Apologia sua oblata Adriano Imperatori cujus meminit Euseb. in Chroni. & Hiero. in Catal. Scriptorum Ecclesiasticorum, & imprimis Martyrologium Rom. vetustissimum cujus hæc sunt verba: *Adriano Principi de Religione Christiana volumen obtulit nostri dogmatis, continens orationem, quòd Christus Jesus solus esset Deus, præsente ipso Imperatore, luculentissime peroravit.* Non absimili ratione, *Ignatius* in Epist. ad Ephesios idem mysterium confirmat, ἔχομεν, inquit, ἰατρὸν τὸν Κύριον ἡμῶν θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ αἰώνων υἱὸν μονογενῆ

QUÆST. XXV. καὶ λόγον, ὕστερον δὲ καὶ ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου &c. *Habemus unicum Medicum Dominum nostrum Deum Jesum Christum, ante secula Filium unigenitum, postea verò & hominem ex Maria Virgine*, quo disertius dici nihil potuit. Theodoretus Dial. 1. hujus loci meminit. Alibi in Epist. ad Roma. *Christum* vocat *Deum suum*, & in Epist. ad Magnæsios, *Christum* dicit *Verbum Patris non prolatitium sed essentiale*. Athenagoras Atheniensis Philosophus in Apologia sua pro Christianis quam Imperatoribus Marco Aurelio Antonino & Lucio Vero obtulit, cujus mentio fit apud Epipha. hær. 64. & in Auctario Bibliothecæ Patrum Fronto. Ducæi fidem S. Trinitatis non semel perspicuè & solidè adstruit. *Ut Deum asserimus, & Filium ipsius Verbum, & Spiritum S. unum secundùm potentiam, Patrem, Filium & Spiritum S.* &c. Justinus Martyr variis locis idem confirmat, quæ exscribere longum nimis foret. Consulatur Dialogus contra Tryphonem Judæum, ubi Christum esse Deum contra ipsum ex Oraculis V. T. Christo applicatis solidè probat. Et Apologia quæ vulgò secunda habetur. Irenæus Justini Martyris vestigia premens lib. 4. c. 11. *Ipse Christus*, inquit, *cum Patre est Deus vivorum, qui locutus est Mosi, qui & Patribus manifestatus est*. Vid. lib. 3. c. 6. lib. 2. c. 56. Clemens Alexand. Verbi Divinitatem & cultum non semel adstruit Strom. lib. 7. Pædog. lib. 3. c. ult. & lib. 1. c. 11.

QUÆSTIO XXV.

An in una Essentia Divina Tres sint distinctæ Personæ, Pater, Filius & Spiritus Sanctus? Aff. contra Socinianos.

Status Quæstionis. I. AD Quæstionis istius primariæ, quæ nobis cum Antitrinitariis tam veteribus quàm recentioribus intercedit, intelligentiam, observa. Fidem orthodoxam hanc esse; In unica & simplicissima Dei Essentia, Tres esse distinctas Personas, quæ proprietatibus incommunicabilibus, sive modis subsistendi, ita inter se distinguantur, ut una non sit alia, licèt per ineffabilem ἐμπεριχώρησιν maneant semper & existant in se invicem. Ita unica numero Essentia communicatur tribus Personis, non tanquam species individuis, vel substantia secunda primis, quia est singularis & individua; nec tanquam totum partibus, cùm sit infinita & impartibilis, sed tanquam natura singularis suis suppositis, in quibus varios subsistendi modos sortitur. Unde patet 1. Essentiam Divinam in eo præcipuè à Personis distingui, quòd communicabilitatem habeat, cùm Personæ proprietate incommunicabili distinguantur. 2. Differre à naturis aliis singularibus, quòd, cùm communicentur tantùm uni supposito, & unicâ subsistentiâ terminentur, quia sunt finitæ; ista, quia infinita est, plures possit admittere.

II.

II. Hinc est quòd tres Personæ in Divinis non sunt tres Dii, ut inter homines, quia Personæ in Divinis eandem numero participant Essentiam, eamque infinitam; at in humanis tres homines eandem Essentiam specie tantùm non numero participant. Sic tres Trinitatis Personæ non συνούσιοι, vel ὁμοιούσιοι, sed ὁμοούσιοι dicendæ sunt, quia non similem tantùm, sed eandem numero inter se habent Essentiam, cujusmodi nihil extat in creatis. Nec Proprietates quibus inter se distinguuntur, dispares gradus constituunt, licèt ordinem earum designent, utpote diversi subsistendi modi, quibus nec Essentia in Personis dividitur, nec Personæ ab Essentia separantur, sed tantùm ita distinguuntur, ut una non sit altera. QUÆST. XXV.

III. Non quæritur, An unus sit numero Deus; vel, An tria ista nomina, Pater, Filius, & Spiritus S. de Deo dicantur, hoc enim facilè concedunt Sabelliani & Sociniani. Sed, An tria ista nomina tres distinctas Personas in unica ista & individua Essentia subsistentes designent: quod volunt Orthodoxi, negant Antitrinitarii: Tum illi, qui cum *Sabellio* unam tantùm Personam agnoscunt, quæ alio & alio respectu, jam Patris, jam Filii, jam Spiritus S. nomen induat; quem pestilentissimum errorem superiori seculo *Michaël Servetus* monstrum hominis ex orco revocavit: Tum illi qui cum *Tritheitis* ex tribus Personis tres conflant essentias, unam essentiantem, duas essentiatas, quod impius *Valentinus Gentilis* asseruit: Tum illi qui cum infausto *Socino* Mysterium hoc sanctissimum, ut humani cerebri figmentum blasphemè traducere sustinent; Adversus quos fides Orthodoxa confirmanda est.

IV. Ut verò Mysterium hoc longissimè superat rationis humanæ captum, ita ex sola Verbi revelatione solidè potest demonstrari; Et quicquid ad illius probationem à nonnullis ex natura & rationis discursu solet afferri, vel à Dei perfectione & potentiâ, vel ab ejus intellectione, vel à boni communicatione, licèt suppositâ revelatione respectu fidelium possit utcunque inservire ad ejus illustrationem, non potest tamen convincere, & solidæ probationis vim obtinere. Eadem est ratio similitudinum variarum quæ hìc adhiberi solent; ab anima humana, ab Iride, ab arbore, à fonte, à Sole & luce, quæ aliquod licèt subobscurum Trinitatis exhibere videntur vestigium, quæ ut magnâ dissimilitudine semper laborant, ita sobriè & cautè debent proponi, non adversariis ad eos convincendos, sed fidelibus ad eos confirmandos, & tanti Mysterii saltem credibilitatem ostendendam. *Trinitas non ex lumine naturæ, sed ex sola revelatione solidè probatur.*

V. Quæ in Gentilium monumentis ad hoc Mysterium pertinentia occurrunt, vel sunt adulterina & suppositititia, ut quæ petuntur ex Trismegisto, & Libris Sibyllinis, qui jamdudum ut nothi ab oculatioribus condemnati sunt, & si nihil aliud evinceret, satis hoc testaretur, quod ibi clariùs hoc mysterium retegitur, quàm ab ullo Prophetarum propositum fuerit. Vel non huc faciunt, ut quæ ex Platone & Platonicis de tribus Principiis, *Mente*, *Verbo*, & *Spiritu*, petuntur, quæ si quid probant tres Essentias

QUAEST. XXV. seu Deos separatos adstruunt; & si quid veri habent, id ex prisca Hebræorum doctrina & lectione librorum Mosis & Prophetarum, quos non ignotos fuisse penitus Platoni constat, haustum videtur, & Traditioni ex revelatione potiùs, quàm rationi ex lumine naturæ adscribendum est.

VI. Quicquid ergo de hoc Mysterio scire licet, ex Dei Verbo solo discendum est; Et unica certa & invicta probatio, nec petenda est ex obscuro & corrupto Rationis lumine, nec ex Patrum rivulis, nec ex turbidis Scholasticorum ἀεροβατούντων, & in profundam istam abyssum temerè irrumpentium lacunis, qui dum spinosissimis suis argutiis nihil indiscussum relinquere satagunt, sentiunt tandem scrutatores Majestatis ab ea opprimi; Sed ex limpidissimis Scripturarum fontibus, in quibus Spiritus Sanctus totum hoc Mysterium, quantum ad salutem cognitu necessarium est, revelare nobis dignatus est; In Veteri quidem Testamento obscuriùs, sed clariùs in Novo. Unde propterea Probationum nostrarum initium facimus.

1. Trinitas probatur ex Baptismo Christi, Matt. 3. 16.

VII. Prima petitur à *Baptismo Christi*, Matt. 3. 16. in quo Tres Personæ distinctis se manifestarunt personalitatibus; Pater qui è cœlo loquitur, Filius qui è Jordane ascendit, & Spiritus qui de cœlo descendit in specie Columbæ, & manet super Filium. Alius auditur, sed nec videtur, nec descendit. Alius non auditur, sed visibili specie descendit. Alius descendit & ascendit è flumine baptizatus in conspectu omnium: Unde illud Veterum: *Abi Ariane ad Jordanem, & videbis Trinitatem.* Filius hic intelligitur, non communis, sed singularis, & proprius ac *dilectus in quo Pater sibi complacuit*, qui Spiritu Sancto debuit baptizare, Luc. 3. 16. quod de Persona creata dici nequit, sed tantùm de Divina. Spiritus verò de quo mentio fit, non potest tantùm designare voluntatem aliquam vel proprietatem Dei, quia nunquam in Scriptura Proprietates Dei dicuntur descendere è cœlo super aliquem, quæ est actio personalis, multò minùs corpoream aliquam & visibilem speciem assumere. Nec particula ὡσεὶ, quæ apponitur, ad *modum descensus* referri debet, ut vellent Sociniani, quasi diceretur sensim & leniter delapsus, ut columba solet, non cum impetu, ut accipiter prædæ intentus; sed ad *modum apparitionis*, quæ facta fuit sub visibili ista & corporea specie, ad characterem Spiritus Christi meliùs designandum. Unde & descensus ipse, & mansionis quies super Christum satis probant descendentem personam esse, non simplicem qualitatem: Non obstat quòd *illo baptizari* dicamur; non minùs enim possumus dici *baptizari Spiritu*, figuratè scilicet & mysticè, quàm dicimur *Christo indui & nutriri*, licèt sit persona.

2. ex Baptismo nostro, Matt. 28. 19.

VIII. Secundò idem confirmatur ex *Baptismo nostro* à Christo instituto, Matth. 28. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S.* Ubi etiam tres occurrunt Personæ distinctæ ejusdem naturæ, authoritatis & virtutis, quibus nomina nostra ex æquo damus & sponde-

spondemus obsequium: baptizamur autem in *nomen* ipsis commune, non in *nomina*, quod Essentiæ unitatem notat. Ut autem *baptizari in nomine Dei*, tria potissimùm dicit. 1. *Authoritatem Dei instituentis*, & fœdus quod nobiscum pepigit hoc Sacramento, velut sigillo confirmantis. 2. *Promissionem gratiæ & protectionis* erga eos, quos baptismo in communionem suam recipit. 3. *Stipulationem cultus & obsequii*, ad quod baptizati ex fœdere adstringuntur: Ita necesse est Patrem, Filium, & Spiritum S. unicum illum & verum esse Deum, qui ut author fœderis gratiæ, authoritatem habet instituendi Sacramenta ad ejus obsignationem, qui gratiam fœderalem potest polliceri & præstare, & ad cujus cultum ac obsequium fœderati initiantur & obligantur; quod de nullo mortalium dici posse Paulus satis testatur 1. Cor. 1. 13. quum negat Corinthios in nomen Pauli esse baptizatos. Nec vim istius argumenti potest elevare, quòd Israëlitæ dicuntur in Mosem baptizari, 1. Cor. 10. 2. Aliud est quippe in nomine Dei baptizari; Aliud *in Mosem baptizari*, id est, vel Mosis ministerio ביה משה *per manum Mosis*, ut vertunt *Syrus & Arabs*, vel quod melius *in doctrinam Mosis* ad confirmationem doctrinæ à Mose traditæ, quomodo sæpe *Moses* pro Lege, vel doctrina ab ipso tradita usurpatur Jo. 5. 45. 46. *Moses in quem speratis, & cui creditis vos accusabit*, id est, doctrina Mosis, & Luc. 16. 29. *Habent Mosem & Prophetas*, non utique in personis ipsorum, sed in doctrina. Sic *baptizari in baptismo Johannis* est baptizari ad confirmationem doctrinæ quam Johannes baptismo suo obsignabat Act. 19. 3.

Quæst. XXV.

1. Cor. 10. 2.

IX. Tertiò probatur ex 1. Jo. 5. 7. ubi expressè tres memorantur, qui unum esse dicuntur, *Tres sunt qui testificantur in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus, & hi tres unum sunt*. Tres ponuntur Testes, non utique qualitates, sed Personæ; nam ut Pater est Persona, ita & Verbum, & Spiritus, qui in eodem ordine & gradu locantur: Testes non humani, vel Angeli, qui vocantur testimonium divinum v. 10. oppositum proinde humano & creato. Ita tamen distinctè testificantur, *ut unum sint*, non consensu tantùm & voluntate, sed essentiâ, ut *unum* dicuntur Jo. 10. 30. Frustra Adversarii ad telum hoc declinandum fidem istius loci sollicitare conantur, quasi adulterinus sit, quia desideratur in variis Codicibus Græcis, nec apud Syrum & Arabem Interpretes legitur, & à variis Patribus omittitur. Nam faciunt pro nobis antiquissimi & probatissimi Codices, qui locum hunc retinent, ut *Hiero.* prologo in Epist. Cano. in Codicibus Græcis extitisse notat, & *Erasmus* fatetur extare in Codice Britannico vetustissimo; Et laudatissimæ Editiones Complutensis, Antverpiensis, Ariæ Montani, R. Stephani, Valtoni quæ optimis Codicibus usæ sunt, hunc habent; Unde si in quibusdam desideratur, hoc vel fraudi & dolo malo Arianorum adscribendum est, ut *Hiero.* agnoscit; vel anteriorum hæreticorum, quos manus sacrilegas intulisse in Scripturam constat. Accedit Textus ipsius connexio, & series sermonis

3. Ex 1. Jo. 5. 7.

QUÆST. XXV. monis Apostolici, quæ illum postulat; nam nullus esset sensus verborum sequentium, *& tres sunt qui testantur in terra*, nisi supponeretur tres testes præcessisse testantes in cœlo, quibuscum Testium in terra fieret collatio.

X. Perperam etiam volunt agi tantùm de unitate consensus, seu ὁμοβουλίᾳ, quia perfecta ὁμοβουλία supponit etiam ὁμουσίαν; unde qui ad consensum referunt ex Nostris, non excludunt, sed supponunt identitatem naturæ; quicquid enim non est Deus, cùm sit mutabile & fallibile quod deficere potest, ejus testimonium divinum, ac cum Deo unum dici non potest. 2. Non dicuntur tantùm εἰς τὸ ἕν *ad idem esse*, ut de testibus terrestribus dicitur, quod bene ad consensum refertur, sed esse τὸ ἕν *unum* quod identitatem naturæ propriè infert. Nec si *fideles* dicuntur *esse unum*, Jo. 17.21. ut *Pater est unum cum Filio*, sequitur eandem esse utrobique unitatis rationem: nec vox καθὼς semper notat æqualitatem, sed qualemcunque analogiam & similitudinem; ut 1. Pet. 1. 19. Matt. 5. 48. Non dicitur de fi-

1 Cor. 6. 17. delibus, quòd sint unum cum Deo, sed quòd *sint unus spiritus*, 1. Cor. 6. 17. non ut referatur ad unitatem essentialem, sed ad mysticam & spiritualem, ut εἶναι ἓν πνεῦμα, idem sit quod, εἶναι ἓν τῷ πνεύματι, *esse unum Spiritu*, quia idem Spiritus & in Capite & in membris operatur.

4 Ex 2. Cor. 13. 13. XI. Quartò, Benedictio Apostolica idem non obscurè evincit 2. Cor. 13. 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & Charitas Dei, & Communio Spiritus S. sit cum omnibus vobis.* Hæc enim tria beneficia quæ totam salutis rationem complectuntur, à tribus distinctis, & tribus nominibus insignitis, fidelibus optantur; Si ergo Dominus qui confert gratiam, & Deus qui charitatem largitur, sunt Personæ, quidni etiam Spiritus S. qui in eadem classe reponitur, ejusdem ordinis esset & dignitatis? Nec hìc excipi debet, *Communionem Spiritus passivè*, non *activè* esse intelligendam, quasi votum hoc esset, ut gratia Christi, & charitas Patris, Spiritum S. fidelibus communicet: Nam aliud est Spiritum petere à charitate Dei & gratia Christi; aliud verò petere ut communio Spiritus sit cum fidelibus, non minùs ac gratia Christi & charitas Patris, quod hìc fit. Hoc enim pacto tria beneficia à tribus Personis manantia in opere Redemptionis, juxta proprium cuique operandi modum, designantur: Charitas Dei in *destinatione*; Gratia Christi in *acquisitione*, & Communio Spiritus in *applicatione*; quomodo alibi Spiritus proponitur ut author donorum, & ut objectum voti, non ut materia ejus, quum ab eo petitur gratia & pax Apoc. 1. 4. 5.

XII. Quintò, huc pertinent loca in quibus expressa fit mentio Trium, qui distincti sunt à se invicem, quibus opera divina ex æquo

5. Ex Jo. 15. 26. tribuuntur, ut Jo. 15. 26. *Cùm venerit Paracletus, quem mittam vobis à Patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille testabitur de me*: & capite 14. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum*; ubi videmus mentionem fieri Paracleti missi,

Filii

Filii mittentis, & Patris à quo procedit, & cujus nomine mittitur, qui ut- ut alii ab invicem, Filius à Patre, & Spiritus à Filio, tamen in æquali authoritatis & virtutis gradu collocantur ad complementum operis Redemptionis, quod soli Deo competit absque creaturarum interventu; sic missio & executio ostendunt tantùm ordinem inter Personas & appropriatorum distinctionem, non essentiæ, aut causalitatis diversitatem. Nec obstat, quòd Christus dicat se rogare Patrem & eum se esse majorem Jo. 14. 16. 28. quia hoc dicit officii & œconomiæ respectu, non ratione essentiæ: Vel quòd Spiritus dicatur pluribus dari, quod personæ non competit; Nam & Filius bene pluribus dicitur dari, non destruendo vel distrahendo personam, sed communicando beneficia: Vel quòd negatur Spiritum à se loqui, Joh. 16. 13. Nam hoc absolutè non est intelligendum, quasi aliquid non dicat, sed quia aliud non docet ab eo quod Christus docuit, ut innuatur esse principium τελεσιουργικόν, quod consummat opus salutis inchoatum à Patre, & promotum à Filio.

QUÆST. XXV.

XIII. 1. Cor. 12. 4. 5. 6. *Distinctiones donorum sunt*, inquit Paulus, *sed idem Spiritus; distinctiones ministeriorum, sed idem Dominus; distinctiones operationum, sed idem Deus qui operatur omnia in omnibus.* Cùm autem constet neminem nisi Deum solum posse authorem esse donorum, ministeriorum, & operationum, necesse est ut Spiritus, Dominus, & Deus Pater, à quibus ista proficiscuntur, sint unus ille Deus. Nec potest dici causas istas esse subordinatas, non principales, quia in eodem ordine collocantur, & non minùs Spiritus dicitur distribuere singulis prout vult dona, quàm Deus Pater author esse operationum: Sic Apostolus Corinthios de donis inter se litigantes ad unitatem vult reducere hoc argumento. Quæcunque habetis sive dona, sive ministeria, sive operationes miraculosas ab unico Deo proveniunt; sed ista partim à Spiritu S. partim à Domino Jesu, partim à Deo Patre, qui κατ' ἐξοχὴν Deus dicitur, conferuntur; Ergo Pater, Filius, & Spiritus S. sunt unus ille Deus, in quo vos oportet unitatem colere.

6. ex 1. Cor. 12. 4. 5. 6.

XIV. Impossibile est idem esse & non esse eodem respectu; sed in Trinitate quæ distinguuntur personaliter, idem possunt esse essentialiter; Itaque etsi Filius sit ejusdem essentiæ cum Patre, rectè dicitur non esse Pater: Illud enim ratione essentiæ tantùm dicitur, hoc verò respectu Personæ.

Fontes Solutionum.

XV. Qui sunt tres numero Dii, non sunt unus numero Deus; sed Pater, Filius, & Spiritus S. licèt sint tres numero Personæ, non sunt tamen tres numero Dii, quia eandem participant Essentiam Divinam. Pater est alius, Filius est alius, sed non alius Deus; Alius est personaliter, sed non essentialiter.

XVI. Principia quæ vera sunt de natura finita, non sunt transferenda ad infinitam, alioqui fiunt falsa, v. g. Tria non possunt esse unum, gignens &

QUÆST. XXV. genitum non sunt unum essentiâ, quod singulare est & individuum non potest communicari pluribus. Ideo malè colligitur: In humanis tres personæ sunt tres homines, Ergo in Divinis tres Personæ sunt tres Dii; quia in humanis illi tres eandem participant essentiam specie tantùm non numero, & similem potiùs quàm eandem, habent enim quisque suam essentiam, & existentiam singularem; sed in Divinis Personæ eandem participant essentiam numero infinitam.

XVII. Licèt sint tres Personæ Divinæ, non sequitur tria dari infinita: Nam ut Trinitas Personarum non infert Trinitatem Deorum, propter identitatem essentiæ, Ita non infert Trinitatem infinitorum, quia tres Personæ eandem numero infinitatem habent, quæ est proprietas essentialis, ac proinde sunt unus Deus infinitus.

XVIII. Ubi sunt unum & tria realiter distincta, ibi sunt quatuor; sed hìc Personæ tres realiter non distinguuntur ab essentia, sed tantùm subsistendi modo, ita ut *alius* inter Personas, sed non *aliud* inter illas & Divinitatem reperiatur, quia tres illæ Personæ, nihil aliud sunt quàm unus Deus, qui in tribus Personis diversimodè subsistit.

XIX. Quamvis verus Deus sit Trinitas, tamen non quicquid est verus Deus est Trinitas, sed vel Trinitas, vel aliqua ejus Persona.

XX. Qui concipit Deum tanquam unum, concipit completum quoad complementum essentiæ, sed non statim quoad complementum personalitatis; nec si conceptus noster de Deo est incompletus, sequitur ideo Essentiam ipsam Divinam esse incompletam, quia Essentia est inseparabilis à Personis.

XXI. Unum numero substantivè quoad unitatem essentialem, non potest esse trinum eodem respectu; sed potest adjectivè & personaliter quoad trinitatem personalem.

XXII. *Quæ sunt eadem uni Tertio, sunt eadem inter se*, nimir. Tertii illius respectu in quo conveniunt; sic quia Personæ conveniunt in Essentia, idem etiam sunt inter se quoad Essentiam; atque ita bene quidem dici possunt *idem*, sed non *iidem*, Idem Deus, sed non eædem Personæ. 2. Quæ sunt eadem uni tertio singulari & incommunicabili, sunt eadem inter se, sed quum sunt eadem uni tertio universali, vel saltem communicabili, non sunt eadem inter se, v. g. Paulus & Petrus sunt unum in natura humana specificè, sed non sunt idem inter se numericè, quia natura humana est universalis; Pater & Filius sunt unum in Natura Divina, & non sunt tamen idem inter se, quia Natura Divina in qua conveniunt, licèt sit singularis & individua, est tamen communicabilis pluribus Personis.

XXIII. Hinc patet quid respondendum sit ad sophisma hæreticorum, quod pro syllogismo expositorio afferunt, *Essentia Divina est Pater, Essentia Di-*

Divina est Filius, Ergo filius est Pater, nimir. esse ex meris particularibus & constare quatuor terminis, quia medius terminus scilicet Essentia Divina non est incommunicabilis, ut in istiusmodi syllogismis esse debet, & diversimodè sumitur in majori & in minori. Nam in majori vel sumitur universaliter & completè hoc sensu, Essentia Divina est Pater, id est, quicquid est Essentia Divina, & sic est falsa; vel particulariter & incompletè, Aliquis qui est Essentia Divina est Pater, & sic vera est, sed nihil concludit, quia sunt meræ particulares. QUÆST. XXV.

XXIV. Licèt Natura Divina præcisè sumpta, singularitatem & existentiam concipiatur habere, non potest tamen dici Persona, quia non habet incommunicabilitatem: Ita licèt latiùs pateat singulis Personis seorsim sumptis, tamen respectu Personarum simul sumptarum illis adæquatur, & identificatur. Sic unaquæque Persona totam Divinitatem quidem participat, sed non totaliter & adæquatè, si ita loqui licèt, quia ita est in Patre ut sit etiam in Filio.

XXV. In qua essentiâ Pater est solus Deus oppositè ad Filium & Spiritum S. & non ad Creaturas, & Numina fictitia Gentilium tantùm, in ea non sunt tres distinctæ Personæ; Sed Ita negamus in Essentia Divina solum esse Patrem. Nec hoc evincitur ex Joh. 17. 3. quia particula exclusiva *μόνον solum*, non limitat subjectum *Te*, sed prædicatum *verum Deum*, & opponitur non Filio, aut Spiritui Sancto, sed Creaturis & falsis Diis, hoc sensu, ut *cognoscant Te, qui es solus verus Deus*, quod evidenter docet structura orationis: nam, si ad subjectum *Te* pertineret, dicendum fuisset sine articulo σὲ μόνον, τὸν ἀληθινὸν θεὸν *Te solum esse verum Deum*, non verò, ut hîc dicitur, σὲ τὸν μόνον, *Te, qui es solus verus Deus*, ubi articulus appositus voci μόνον innuit pertinere ad prædicatum sequens, non ad subjectum antecedens. Joh. 17. 3.

XXVI. Præter Essentiam & Relationem seorsim sumptas; est Persona ex utraque constans, non tanquam ex partibus componentibus, sed tanquam ex re & modo ejus. Persona gignit, aut gignitur, aut procedit. Essentia generando vel spirando communicatur. Relatio gignens à genito & procedente distinguit.

XXVII. Cogitatio de Tribus æquali cultu adorandis, non distrahit animum invocantis, ne fortè cultum uni Deo debitum inter plures dividat, cùm persuasum esse debeat positâ unitate & ὁμοουσίᾳ Personarum, eodem invocationis actu quo Pater colitur, Filium & Spiritum Sanctum invocari, ut semper recurrere debeat illud Nazianzeni οὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμπομαι, οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι, *Non possum unum cogitare, quin trium fulgore mox circumfundar, nec tria possum discernere, quin subitò ad unum referar.*

QUÆST. XXVI.

QUÆSTIO XXVI.

An Trinitatis Mysterium ex Veteri Testam. demonstrari possit, & an sub eo cognitum fuerit? Aff. contra Socinianos.

I. QUamvis ex iis quæ à nobis antè sunt allata de necessitate istius Dogmatis tanquam Articuli fundamentalis, satis colligatur, revelatum & cognitum fuisse sub V. T. cùm fundamentalia eadem sint apud omnes fideles, nec possint augeri vel minui: Quia tamen *Sociniani* ut fidem istius Mysterii quacunque ratione destruant, peculiariter urgere solent, novum esse dogma post Christum & Apostolos demum excogitatum; quibus hic etiam succollant *Arminiani.* Necesse est ut adversus utrosque fides istius Mysterii asseratur, non modò ex N. sed etiam ex V. T.

Trinitas non fuit incognita in V. T.

II. Fatemur quidem non eâ claritate revelatum fuisse sub V. Test. quâ jam docetur in Novo, sed longè obscuriùs traditum fuisse, quia ita ferebat illius œconomiæ ratio, & Ecclesiæ veteris adhuc infantis conditio: Sed hoc non obstat quominus sufficienter jam Patribus ad salutem patefactum fuerit; quod Orthodoxi hactenus constanter asseruerunt contra Socinianos, & variis argumentis probari potest.

III. Ad probationem certum est delectum faciendum esse locorum Scripturæ, ut non tam numero quàm pondere certemus; nec enim tam sollicitos esse decet quàm multa sint, sed quàm solida, ne ludibrio exponatur Religio Christiana & cavillandi ansa præbeatur Adversariis; quod dum *Calvinus* noster facere satagit, immeritò & injustissimè traducitur ab Adversariis, tanquam Judaïzans vel Arianizans, cùm tamen vix quisquam fortiùs & solidiùs fidem Christianam adversus Arrianorum, & Judæorum impietatem confirmaverit.

Personarum pluralitas probatur ex Gen. 1. 26. & 3. 22. & 11. 7.

IV. Ut verò πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως se hìc revelare Deus dignatus est: Ita duplici probationum genere uti possumus; ut primò ea loca afferamus ex quibus *Personarum pluralitas* colligitur. Secundò ea quibus Trinitas expressè connotatur. Inter illa agmen ducunt ea quæ Deum de se numero plurali loquentem inducunt, qualia sunt tria potissimùm. In hominis creatione, *Faciamus hominem ad imaginem nostram* &c. Gen. 1. 26. In Adami transgressione, *Ecce homo factus est sicut unus ex nobis*, Gen. 3. 22. Et in linguarum confusione, *Descendamus & confundamus linguam eorum*, Gen. 11. 7. nulla enim ratio assignari potest, cur Deus, qui aliàs tam frequenter de se in singulari loquitur, verbo plurali utatur, nisi ut in unitate Essentiæ aliquam saltem Personarum pluralitatem notet; hinc non dicit *faciam*, sed *faciamus*, ut plu-

plures innuantur, quorum ut communis eſt in creando operatio, ita commu- Quæst.
nis debet eſſe natura; non dicit ad imagines, ſed ad *imaginem noſtram*, ut iden- XXVI.
titas imaginis, identitatem eſſentiæ pluribus iſtis communem deſignet. Neque hìc excipi debet, 1. Deum honoris causâ de ſe loqui numero plurali per enallagen, inſtar Regum & Principum: Quia idotiſmus linguæ repugnat; licèt enim perſona ſecunda vel tertia poſſet honoris ergò ſic compellari, tamen inſolitum eſt planè ut prima perſona de ſe ita loquatur; ut ipſe *Aben Ezra* in Gen. 29. 27. obſervat, nec ullum afferri poteſt exemplum in contrarium: Nam quæ petuntur ex variis Scripturæ locis ſynecdochica ſunt, ubi unus plurium nomine loquitur, Gen. 29. 27. Laban de ſe & amicis præſentibus, Job. 18. 2. 3. Bildah de ſe & ſociis, Daniel 2. 7. 6. de ſe & ſociis, Jo. 3. 11. Chriſtus de ſe, Johanne Baptiſta, & Diſcipulis. Cant. 1. 4. Eccleſia de ſe & puellis, id eſt, fidelibus. Regum conſuetudo hodierna non infert talem fuiſſe morem apud Hebræos, cùm Reges etiam ambitioſiſſimi de ſe numero ſingulari loquentes introducantur, Pharao, Nebucadnetzar, Belthaſar; quid quòd Reges ita loquuntur, non tam ad ſe attollendos quàm deprimendos, ne videantur tantùm ex ſuo, ſed etiam Optimatum ſententia loqui. Deinde, ſi honoris causâ de ſe ſic loqueretur Deus, ſemper ita loqui deberet, quod tamen non fieri certum eſt. Tertiò, non modò inutilis ſed & periculoſa eſſet iſta enallage, quia ſic facilè induceretur fidelis ad credendum pluralitatem Perſonarum, quod tamen falſum eſſet ex illa hypotheſi.

V. Fruſtra etiam excipitur hìc compellari Angelos: Quia in nullo ex tribus locis poſſunt intelligi; Non in primo, quia nec Angeli quicquam contulerunt ad hominis Creationem, nec ad eorum imaginem uſpiam conditus dicitur; Et licèt homines in variis ſint ſimiles Angelis, non poſſunt tamen dici ad eorum imaginem facti, quia ad hoc non requiritur qualiſcunque ſimilitudo, ſed etiam dependentia typi à prototypo & exemplari, quæ hìc non occurrit. Non in ſecundo, Gen. 3. quia quos alloquitur Deus, ſunt ei pares, & eorum ſimilitudinem homo ex promiſſione Serpentis affectavit, quod de Angelis dici nequit. Non in tertio, Gen. 11. quia illi compellantur quorum opus eſt confuſio linguarum, quod ad Angelos non pertinet, ſed ad ſolum Deum, præterquam quòd altum de Angelis hìc ſilentium, ſolus Jehova dicitur deſcendere, videre, confundere, quod dici non debuiſſet, ſi Angelis uſus eſſet adminiſtris in hoc opere.

VI. Secundò, pluralitas probatur ex iis locis ubi ſermo fit de Deo, 2. *Ex Gen.*
ut de diverſis perſonis Gen. 1. 2. *Spiritus Dei* dicitur incubare aquis, ubi 1. 2.
per *Spiritum*, nec *aër* aut *ventus* poteſt intelligi, quia nullus dum creatus erat, & nulla rerum facta erat diſtinctio; nec Angelus aliquis, quia non conſtat, an tum Angeli creati fuerint, nec eorum miniſterio uſus legitur Deus in creatione; nec vis quædam & efficacia Dei, quæ fœcunditatis

 rerum

QUÆST. XXVI. rerum causa fuerit, quia illa incubatione describitur, & distinguitur à Spiritu, ut effectum à causa, & actiones sunt suppositorum. Ergo per Spiritum necessariò suppositum aliquod seu persona intelligenda est, quæ ad hoc opus concurrerit, idem scil. Spiritus, qui alibi Author Creationis perhibetur Ps. 33.6. & 104.30. Isa. 40.13.14. cujus elogia in rem creatam non cadunt. Nec obstat quòd Spiritus Dei vocatur, ita enim est *Spiritus Dei* hypostaticè considerati, ut sit etiam *Spiritus Deus* ὁμοούσιος; ut Filius hominis est etiam homo: Nec si incubatio illa, ut opus ad extra, est communis toti Trinitati originaliter, sequitur non posse appropriativè competere Spiritui S. quia immediatè & per se, licèt à Patre & Filio eam peregit, ut Redemptio quæ toti Trinitati tribuitur, singulariter tamen & terminativè Filio adscribitur.

VII. Idem probatur ex locis illis, in quibus Deus à Deo distinguitur, *Ex Hos. 1. 7.* non essentialiter utique, sed personaliter Hos. 1.7. dicit Jehova, *Servabo eos per Jehovam Deum ipsorum.* Ubi duo commemorantur, unus qui servat, alter per quem servat, nim. Messias, uterque Jehova. Gen. 19.24. *Gen. 19. 24.* *Jehova demisit pluviam sulphuris & ignis à Jehova*, id est, Filius à Patre; nam si voluisset tantùm notare hoc factum fuisse immediatè à Deo, sufficiebat dicere Jehovam pluisse, nec opus erat addere à Jehova; Mysterium ergo in hac locutione latere dubium non est, licèt apodicticum ex eo loco seorsim sumpto duci non possit argumentum. Ita Psalm. 110.1. *Dixit Jehova Domino* *Ps. 110. 1.* *meo*, & Psal. 45.8. *Unxit te ô Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*, ubi mentio fit Dei *Ps. 45.8.* ungentis, & uncti, nimirum hypostaticè non essentialiter. Eò pertinent loca in quibus Messiæ nomina & Attributa Divina tribuuntur, quum vocatur *Jehova justitia nostra, Deus fortis, Angelus faciei*, &c. quæ manifestè evincunt esse Personam Divinam distinctam à Deo Patre; Nec quidquam hîc opponunt hæretici quod vim argumenti nostri elevet, ut suo loco probabitur, quum de Deitate Filii agetur.

VIII. Ut verò varia sunt loca quæ pluralitatem Personarum connotant; *Trinitas probatur ex Gen. 1.* Ita non pauca sunt in quibus Pluralitas illa ad Trinitatem restringitur. Primò non obscurè colligitur ex historia Creationis, ubi distinctè Moses meminit *Elohim creantis, Spiritus* Elohim aquis incubantis, & *Verbi* omnia producentis. Elohim esse Deum non negant Adversarii, Spiritum Dei esse Personam distinctam ab ipso suprà probatum est, Verbum verò non esse simplex Dei jussum & mandatum, sed Verbum personale evincit collatio Mosis cum Johanne, qui ad Mosem alludens, Sermonem, de quo locutus fuerat Moses, describit tanquam Personam subsistentem apud Deum Patrem, per quam omnia creata sint c. 1. 1. 2. 3. Nec potest intelligi, vel *Sermo externus*, quo Deus Angelis ut ministris suis imperaverit, quia nondum erant creati, & per illum Sermonem, quo omnia facta sunt sine exceptione, produci debuerunt;

Vel

Vel *internus* quo sibi ipsi hoc præceperit, quia Deus introducitur loquens in tertia persona tanquam alteri personæ imperans, non sibi, idque perpetuò, quod nec temerè factum, nec accommodatè ad sermonem internum exprimendum. Superest Ergo ut intelligatur *Sermo personalis* id est Filius Dei, qui sæpe apud Chald. Paraphrastem per מימר, seu *Verbum* exponitur. Nec obstat quod verbum *dixit* jussum Dei efficax connotet; licèt enim objectivè & terminativè ad creaturas producendas innuat efficax Dei mandatum, cui suam debent originem, supponit tamen ad intra & originaliter Verbum Dei personale tanquam *principium quod* illud mandatum debuit exequi, ut per illud omnia operatur, & secula ipsa fecit, Heb. 1. 3. Quòd respiciens David Ps. 33. 6. *Verbo Jehova*, inquit, *Cæli facti sunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* Ubi mentio fit distincta trium ad Creationem concurrentium, *Jehova, Verbi & Spiritus*. Verbum enim aliud esse non potest ab illo per quod Johannes dicit omnia facta fuisse, c. 1. 3. Nec alius Spiritus ab eo qui ferebatur super aquas in prima Creatione. Nec si alibi *Spiritus oris* Dei verbum ejus efficax solet designare, ut 2. Thess. 2. 8. hìc etiam debet eodem modo sumi, cùm de eo tam expressa mentio in prima parte versus facta fuerit.

QUÆST. XXVI.

Ps. 33. 6.

IX. Secundò, idem probatur ex *Liberatione Populi à servitute Ægyptiaca*, & deductione per desertum, & introductione in Canaan. Is est verus ille Deus quem Israëlitæ agnoverunt & coluerunt, qui Israëlitas ex Ægypto eduxit, per desertum deduxit, & tandem in terram promissam introduxit, quia non alius præter Deum tantum opus potuit exequi, ut ipse in præfatione Legis testatur; *Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te ex terra Ægypti*, & sæpius hoc sibi soli vendicat Exod. 3. 8. Deut. 33. 22. At Tribus Trinitatis Personis Patri, Filio, & Spiritui S. hoc opus tribuitur. De Patre non dubitant Adversarii; de Filio probant loca sequentia Exod. 3. 2. & 23. 10. & 32. 34. in quibus *Angelo Jehova* adscribitur hoc opus, quem non esse Angelum creatum, sed increatum ipsum Dei Filium, qui à Deo ad hoc opus mittebatur, & se sæpius sub hoc symbolo Patribus patefecerat, ostenditur ex ejus descriptione, & attributis variis quæ illi tribuuntur, quæ talia sunt ut in creaturam cadere non possint, sed soli Deo competant, 1. quia dicit se Deum Abrahami, Isaaci & Jacobi Exod. 3. 6. vocat Israëlitas populum suum v. 7. mittit Mosem ad Pharaonem v. 10. & sibi pollicetur cultum divinum post eductionem ex Ægypto v. 11. 2. dicitur præcessisse Israëlitas in columna nubis & ignis Exod. 14. 19. quod expressè Jehovæ tribuitur c. 13. 21. & Num. 11. 25. & 14. 14. 3. *Nomen Dei in ipso* dicitur futurum, ita ut impunè non sit laturus qui adversus ipsum rebellaverit, Exod. 23. 20. 4. vocatur *facies ipsa Dei* Exod. 33. 14. *Facies mea præcedet te*, quia est imago Dei invisibilis, character Personæ Patris. Spiritum S. etiam eò convenisse ut Personam cum aliis, docet illustris locus Is. 63. 7. 8. 9. *Miserationes Domini memorare faciam*

2. Ex liberatione populi à servitute Ægyptiaca.

Exod. 3. 8. & 23. 10.

Is. 63. 7. 8. 9.

QUÆST. XXVI. *ciam* &c. *dixit verè populus meus ipsi, & fuit ipsis in Salvatorem. Angelus faciei salvavit eos propter dilectionem suam* &c. *sed illi rebelles fuerunt, & irasci fecerunt Spiritum Sanctitatis ejus* &c. Ubi tres Personæ distinctæ recensentur, *Jehova, Angelus faciei, & Spiritus Sanctus*, quibus distinctæ operationes tribuuntur, *Jehovæ* miseratio erga populum, *Angelo faciei* redemptio, *Spiritui* S. exacerbatio & pugna contra populum, dum conversus est ipsis in inimicum. Cùm ergo tribus istis opus merè divinum tribuatur, necesse est, ut sint unus ille verus Deus essentialiter, licèt modo subsistendi, & personaliter inter se distinguantur.

3. Ex descriptionibus Messiæ. X. Tertiò, idem evincitur ex descriptionibus Messiæ; Cùm enim passim proponatur, non modò ut Semen mulieris, & fructus ventris id est verus homo, sed etiam ut verus & æternus Deus, cui & nomina, & attributa, & opera divina tribuuntur, ut postea sumus demonstraturi, qui mittendus fuit à Patre & Spiritu S. satis apertè Trinitatis mysterium exinde revelatum esse constat. Eò pertinet locus Is. 61. 1. 2. 3. *Spiritus Domini Dei super me, quapropter unxit me Dominus ad evangelizandum mansuetis* &c. Verba ista ad Messiam referri debere Christus ipse author est Luc. 4. 21. neque id Judæi licèt pertinaces negare possunt; talia enim de eo prædicantur, quæ nec Isaïæ, nec cuiquam mortalium competere possunt: Ut ergo opus quod Messiæ tribuitur Deum esse eum arguit; Ita dum fit mentio Jehovæ & Spiritus ejus mittentis & ungentis ipsum, Personæ duæ distinctæ ab eo connotantur. Nec aliò spectat oraculum Aggæi c. 2. 4. 5. quod trium istorum expressè meminit, *Sum vobiscum dictum Jehova exercituum, cum Verbo quo pepigeram vobiscum, & Spiritu meo stante in vobis.*

Is. 61. 1. 2. 3.

4. Ex Trina nominis Jehovæ repetitione. Num. 6. 23. 24. XI. Quartò, ex Trina nominis Jehovæ repetitione, ut in Benedictione Sacerdotali, Num. 6. 23. 24. *Benedicat tibi Jehova, & custodiat te. Faciat Jehova ut luceat facies sua tibi, & gratiam faciat tibi. Attollat Jehova faciem suam erga te, & apponat tibi pacem*; Trina enim illa repetitio non potest aliò pertinere, quàm ad designandas tres illas Personas, à quibus benedictio illa petitur ut ab uno vero Jehova; quomodo Jacobus ter Deum commemorat, à quo benedictionem filiis suis petit. Gen. 48. 15. 16. *Deus ille ante cujus conspectum ambularunt Patres mei. Deus ille qui pascit me ex quo die sum, usque in hunc diem; Angelus ille qui vindicat me ab omni malo benedicat pueris istis*: nam Angelus qui vindicavit eum ab omni malo, & à quo benedictionem petit, non potest esse creatus. Eò etiam referendum Trisagium Seraphicum, Is. 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Jehova exercituum.* Licèt enim trina ista repetitio possit indefessam Cœlitum in Deo laudando assiduitatem, & Sanctitatis divinæ excellentiam notare; non obstat quominus etiam ad S. S. Triadem designandam adhibita fuerit; quod ex eo colligitur, quòd hæc accinuntur Jehovæ, cujus plures esse personas vel illinc innuitur,

Gen. 48. 15. 16.

Is. 6. 3.

innuitur, non solùm quòd dicat ✠.8. *Quis ibit nobis*, sed & quòd mandatum ibi factum non modò Patri sit tribuendum, sed etiam Filio & Spiritui S. ex colla. Joh. 12.41. & Act. 28.25. ubi quæ hìc dicuntur de Jehova, tribuuntur Filio & Spiritui Sancto, qui per consequens designari intelliguntur in isto Trisagio. Frustra verò *Volkelius* argumentum infringere conatur ex locis illis, ubi trina habetur repetitio, ut Jer. 27.4. & 22.9. Ezech. 21.32. quia non simpliciter eâ nititur, sed eâ junctâ cum aliis Textus circumstantiis. QUÆST. XXVI.

XII. Quintò, eo referenda sunt loca illa, ex quibus Divinitas Filii & Spiritus S. asseritur, de quibus in sequentibus agendum erit, quum de eorum Divinitate disputabitur, quæ nullam vim haberent, nisi Trinitas Personarum in unitate Essentiæ jam connotata fuisset.

XIII. Sextò, cùm non alius sit V. alius N. T. Deus, ut Marcionitæ & Manichæi olim fingebant, sed unus idemque utrobique revelatus, ut objectum solum fidei & cultus; Et sub N. T. se unum Essentiâ & Trinum Personis revelaverit; Necesse est ut Judæis ut talis sit revelatus, & ab iis agnitus & cultus; aliàs verum Deum, qui non alius est quàm Pater, Filius, & Spiritus S. non coluissent, quia qui Filium non habet, nec Patrem habet, 1. Joh. 2. 23.

XIV. Denique, si Trinitas non revelata fuit in V. T. perperam Orthodoxi hactenus tam veteres quàm recentiores, eam ex V. T. probare satagerunt, quod sine gravi injuria tot Viris magnis & fidelibus Dei Servis impingi nequit. Nec dici debet hoc nos posse quidem ex V. T. nunc colligere adhibito Evangelii lumine: sed non potuisse pariter à Patribus fieri. Quamvis enim fateamur N. T. lucem nobis non parum inservire ad illustrandam veterum Oraculorum obscuritatem; negari tamen non potest, Deum qui ea Patribus revelare dignabatur ad ipsorum institutionem & solatium, ea attemperasse illorum captui, ut possent exinde de hoc Mysterio edoceri, quantum necesse fuit ad ipsorum salutem; aliàs frustra hæc ipsis revelata fuissent.

XV. Licèt hodierni Judæi hoc Mysterium nolint agnoscere; non sequitur incognitum fuisse sub Veteri Testamento, non magis quàm alia varia mysteria quæ à recutitis hodie negantur, quamvis certum sit ea jam olim revelata fuisse: cognitio enim rei non ex ignorantia hujus vel illius subjecti mensurari debet, sed ex revelatione facta in Verbo. Adde quòd hodierni Judæi velum incredulitatis in corde gerentes, & odio nefario quo Messiam nostrum prosequuntur fascinati, sponte cæcutiant ad istam lucem, quam veteres fideles nullo præjudicio excæcati ope Spiritus S. magno cum solatio contemplabantur.

QUÆSTIO XXVII.

An Personæ Divinæ distinguantur ab Essentia, & inter se, & quomodo?

Personæ distinguuntur ab Essentia.

I. ASsertâ Personarum Divinarum Trinitate; Nunc de earum *distinctione*, tum ab Essentiâ ipsâ, tum inter se agendum. Personas ab Essentiâ distingui patet, quia Essentia est unica, Personæ verò tres: Illa absoluta; Istæ relativæ: Illa communicabilis, non quidem secundùm multiplicationem, sed secundùm identitatem; Istæ incommunicabiles: Illa est quid latius; Istæ verò habent se ut quid angustius: Licèt enim Essentia sit adæquata tribus Personis simul sumptis, unaquaque tamen earum latior est, quia unaquæque Persona habet quidem totam Divinitatem, sed non adæquatè & totaliter, si ita fas loqui, id est non exclusivè ad alias, quia pluribus adhuc est communicabilis. Illa Principium commune est operationum ad extra, quæ indivisæ sunt, & tribus Personis communes; Istæ Principium operationum ad intra, quæ singulis Personis relatè ad se invicem competunt.

II. De natura distinctionis istius non consentiunt inter se Theologi. Alii realem statuunt, alii formalem, alii virtualem & eminentem rationis ratiocinatæ, quæ licèt non sit à parte rei, habeat tamen fundamentum in re; alii personalem, alii denique modalem. Nos notiones istas varias non vexandas esse, & ad vivum resecandas censemus, utpote quæ à rebus humanis & finitis petitæ, Mysterium hoc non nisi valdè imperfectè adumbrare queant, & præstitisset in hac generali notione subsistere, dari distinctionem aliquam, licèt qualis & quanta sit à nobis capi & exprimi nequeat.

Non essentialiter, sed modaliter.

III. Licèt autem omnes istæ distinctionis species longè subsistant infra tanti Mysterii sublimitatem, nulla tamen propiùs ad illud accedere nobis videtur, *distinctione modali*, quâ modus dicitur distingui à re aliqua, quia proprietates personales quibus Personæ distinguuntur ab Essentia, sunt modi quidam quibus characterizatur; non quidem formaliter & propriè, quomodo modi dicuntur esse in rebus creatis, quæ cùm finitæ sint diversimodè affici, & modos realiter distinctos & posteriores re modificata admittere possunt, quod in Dei Essentiam infinitam & perfectissimam cadere nequit; sed eminenter & analogicè sublatis omnibus imperfectionibus. Ita Persona differre dicetur ab Essentia, non *realiter*, id est, *essentialiter*, ut res & res; sed *modaliter*, ut *modus à re*.

IV. Unde sequitur nullam esse compositionem in Deo, quia compositio oritur tantùm ex rebus diversis; sed hic non habemus res & res, sed rem

&

& modos rei, quibus non componitur, sed distinguitur. Deinde compositio est ex illis quæ se habent ut potentia & actus, quod hìc non datur. Nec terminus compositionis sine imperfectione Deo tribui potest. QUÆST. XXVII.

V. Quicquid est in Deo essentiale & absolutum est Deus ipse; talia sunt Attributa Divina, Potentia, Sapientia, Justitia *&c.* Sed quicquid in Deo est personale, relativum, & modale, non statim omnimodo identificatur cum Essentia Divina; est quidem Deus in concreto, sed non in abstracto; est Deus Pater, vel Deus Filius, vel Deus Spiritus Sanctus, sed non potest dici formaliter ipsa Divinitas.

VI. Cùm infinitas sit proprietas essentialis quæ competit Divinitati, non necesse est ut personalitatibus propriè tribuatur, sufficit eos dici modos Essentiæ infinitæ.

VII. Sapientia & Virtus Dei præcisè & essentialiter sumptæ, sunt attributa quæ identificantur cum Divinitate; sed dicuntur de Filio & Spiritu S. personaliter & relatè, prout afficiuntur personalitatibus Filii & Spiritus S.

VIII. Distinctio Personarum inter se major videtur esse quàm ab Essentia; Nam Essentia potest prædicari de Persona, nec datur oppositio inter Personam & Essentiam in actu exercito, seu in concreto ut dicatur hæc Persona non est Deus, nam Pater est Deus, Filius est Deus *&c.* quanquam in actu signato & in abstracto Persona non sit Essentia: Sed Personæ de se invicem prædicari non possunt, nam Pater non potest dici Filius, vel Filius Pater.

In explicanda distinctione Personarum inter se vitandus Sabellianismus. Et Tritheismus.

IX. In ea explicanda duo extrema vitanda sunt, quæ gravissimarum hæresium origo fuerunt. Hinc *Sabellianismus*, à Sabellio Pentapolitano, ex Ptolemaide Ægypti civitate oriundo introductus circa ann. 260. quem secuti sunt postea Praxeas Asiaticus, & Hermogenes Afer, & quem seculo superiori M. *Servetus* renovavit, qui distinctionem tantùm rationis inter Personas statuit, ut unica tantùm sit Persona, quæ propter varios effectus, modò Pater, modò Filius, modò Spiritus S. dicatur. Inde verò *Tritheismus* Philoponi, & Valentini Gentilis, qui ex tribus Personis tres fingit Spiritus & inæquales, essentialiter inter se distinctos.

X. Orthodoxi medium tenent; contra Sabellium solam distinctionem rationis hìc locum habere negant, quia Pater alius est à Filio, & Filius à Patre à parte rei citra conceptus nostri operationem; contra Tritheïtas *realem* seu essentialem rejiciunt, quia licèt sint plures Personæ inter se distinctæ, unica tamen est Essentia. Sed *modalem* statuunt, quia ut Personæ proprietatibus personalibus tanquam modis subsistendi incommunicabilibus constituuntur, ita per eosdem distingui bene dicuntur.

XI. Licèt autem Theologi videantur quodammodo hìc inter se dissentire, dum alii realem, alii modalem tantùm distinctionem urgent; facilè tamen

QUÆST. XXVII. conciliantur, quia qui dicunt differre realiter, nolunt propterea notare *distinctionem realem majorem* quæ est inter res & res, quasi in Trinitate esset *aliud* & *aliud*, seu alia & alia Essentia, quod simplicitati & unitati Essentiæ Divinæ repugnat; sed tantùm *distinctionem realem minorem*, ut vocant Scholastici, quæ est inter rem & modum rei, vel inter modos ipsos, quæ coincidit cum distinctione modali, quam alii statuunt; quia etsi in Deo non sit *aliud* & *aliud*, id est, alia & alia Essentia, est tamen *alius* & *alius*, alia & alia Persona.

XII. Ad adstruendam distinctionem istam in Divinis, non necesse est dari aliquod exemplum par vel æquale in creaturis. Sufficit si simile aliquid detur, vel analogum pro fundamento: imò vel ad ipsas Personas attendere satis est, quæ distinctæ non erunt nisi nomine tenus, ut Sabellius volebat, nisi distinctio realis modalis intercedat.

XIII. Quæ sunt ἀλλήλοις incommunicabilia, possunt dici differre realiter, id est non solâ ratione; sed non statim debent differre essentialiter & specificè. Personæ primo modo inter se differunt, non secundo.

XIV. Τρόποι ὑπάρξεως, seu modi isti subsistendi, quibus Personæ inter se distinguuntur, *reales* bene dicuntur, quia non sunt opus rationis; sed à parte rei aliquid positivi innuunt, quo personæ constituuntur, & inter se distinguuntur, non tamen vel *substantiales*, vel *accidentales*, bene dici possunt; cùm ista sit entis finiti tantùm divisio, & quidem rerum, non modorum, quòd si substantiales quandoque dicuntur, hoc fit impropriè respectu *subjecti modificati*, si ita fas loqui, non verò ratione *formæ* vel quidditatis ipsorum modorum.

XV. Quamvis verò modi isti negativè ut plurimùm exprimi soleant per incommunicabilitatem; Non sequitur nihil positivi innuere, sed dicere meram tantùm negationem conjunctionis Essentiæ Divinæ cum alia re ad constituendum unum suppositum; quia terminus iste negativus infert tamen positivè ejusmodi ultimum complementum per quod res ita est completa in se, ut cum alia ulteriùs uniri & communicari nequeat. Unde ista incommunicabilitas in aliquo positivo, quod formaliter personæ est constitutivum, non verò negativo fundatur. Aliàs Trinitatis conceptus esset purè negativus, & tres Personæ Trinitatis in suo esse personali constituerentur, & à se invicem distinguerentur per solam negationem, & opera personalia ad intra, nullum principium haberent nisi negativum, quæ cùm stare non possint, necesse est ut dicamus modum subsistendi in Divinis aliquid positivi superaddere unitati Essentiæ Divinæ; Quamvis autem facilè non capiamus quid positiv' illud sit, non ideo in mera negatione dici debet consistere.

Distinctio Personarum deprehenditur 1. in ipsis Personis ratione ordinis.

XVI. Distinctio autem ista Personarum in duobus potissimùm observatur, 1. *intus* in ipsis Personis, 2. *foris* in earum operationibus. Quoad Personas

nas ratione *ordinis*, quia Pater proponitur in Scriptura ut prima Persona, quæ à nullo est, Filius ut secunda, quæ est à Patre, & Spiritus S. ut tertia, quæ est à Patre & Filio. Cujus respectu quædam ὑπεροχὴ à Theologis tribuitur Patri, non quidem ratione *essentiæ*, & Deitatis, quia ut Personæ sunt ὁμοούσιοι, ita summa datur inter eas æqualitas: sed ratione *modi* tum in subsistendo, tum in operando: In *subsistendo*, quia & quoad ordinem, & quoad originem præcedit Filium & Spiritum Sanctum, utpote qui nullum habeat vel ordinis vel originis principium, sed à *seipso* sit, non *positivè* sed *negativè*, quo sensu Patribus dicitur πηγαία θεότης *Fons Deitatis*, non absolute quoad existentiam, sed respectivè quoad illius communicationem. In *operando*, quia ordo operandi sequitur modum subsistendi. Unde Pater à se, Filius verò à Patre operatur. QUÆST. XXVII.

XVII. Secundò, ratione *Proprietatum Personalium*, quæ non communes sunt Personis singulis, sed singulares alicui Personæ, adeoque incommunicabiles, quia conveniunt Personis quà Personis, & ipsam Personarum incommunicabilitatem constituunt. Sic Patri tribuitur ἀγεννησία, Filio γέννησις, Spiritui Sancto ἐκπόρευσις. Pater dicitur αὐτογέννητος, non affirmativè, aliàs sui ipsius principium foret, & seipso prior & posterior; sed negativè, quia est ἀγέννητος, & ut explicat Athan. in Symb. ἀπ' οὐδενός ἐστι ποιητὸς, οὐδὲ κτιστὸς, οὐδὲ γέννητος, contradistinctè ad Filium, qui licèt non sit vel creatus, vel factus, est tamen à Patre genitus. Sic Filius dicitur esse à Patre per generationem, non ratione *Essentiæ*, & *absolutè* quà Deus, sed ratione *Personæ*, & *reduplicativè* quà Filius. Spiritus S. est à Patre & Filio per spirationem, quia generatio & spiratio est communicativa Essentiæ ad terminum Personalitatis. *Et proprietatum personalium.*

XVIII. Quia verò Proprietates istæ Personales & characteristicæ exprimi solent nominibus relativis Patris, Filii, & Spiritus Sancti; hinc fit ut relationibus etiam distingui inter se dicantur, non quidem prædicamentalibus, quæ sunt accidentales, sed transcendentalibus; ut enim unicuique Personæ peculiaris est subsistentia, & peculiaris proprietas, sic & singulis peculiaris est relatio. Quamvis autem *Relationes* istæ *reales* possint dici à parte *fundamenti*, quod in operationibus ad intra constituitur, quia reale est discrimen inter Personas, & alius est reipsa Pater à Filio: Non possunt tamen dici Entia realia, ut vellent Scholastici, quia non sunt entitates absolutæ, sed modificationes tantùm & characteres Essentiæ.

XIX. Ita tamen distinguuntur Personæ per istas relationes, ut non tam sint principia constitutiva Personarum, quàm earundem declarativa à posteriori, quatenus scilicet spectantur in esse suo externo & respectivo. Sic Paternitas, quæ est relatio Patris ad Filium, notificat nobis primam Personam, Filiatio secundam, Spiratio tertiam. Licèt autem in Patre

Quæst. XXVII. denitur duæ Relationes, Paternitas, & Spiratio; Pater tamen non distinguitur in duas Personas, quia præterquam quòd non potest esse proprietas χαρακτηριστικὴ Patris, utpote quæ communis Patri & Filio, solæ relationes quæ sunt oppositæ, hîc distinctionem faciunt; quod non occurrit in Paternitate, & Spiratione.

2. In operibus ad extra. XX. Secundò, distinctio colligitur ex *Operibus Personarum.* Nam licèt opera ad extra indivisa sint, & communia ex æquo singulis Personis, tum ex parte principii, tum ex parte apotelesmatis; *ordine* tamen, & *terminis* distinguuntur. Nam ordo operandi sequitur ordinem subsistendi; ut ergo Pater à seipso est, ita à seipso operatur; ut Filius est à Patre, sic à Patre operatur, quò pertinent ista Christi, Jo. 5. 19. *Filius non potest à semetipso operari, nisi viderit Patrem operantem.* Ut Spiritus Sanctus est ab utroque, ita ab utroque operatur. *Terminis* etiam differunt, quoties operatio aliqua divina ad aliquam Personam terminatur. Sic vox de cœlo audita terminatur ad Patrem, Incarnatio terminatur ad Filium, & apparitio sub specie columbæ ad Spiritum Sanctum.

QUÆSTIO XXVIII.
DE DEITATE FILII.

An Filius sit verus & æternus Deus, coessentialis, & coæternus Patri? Aff. contra Socin.

I. UT Divina Majestas & Gloria Filii Dei Redemptoris nostri adversus pestilentissimos hæreticos, qui eam execrandâ impietate oppugnatum eunt, asseratur, Quæstionis status rite tenendus est, ut quæ sunt ἐξαγώνια & non controversa à controversis secernantur, & genuina eorum sententia, quam verbis ambiguis sæpe obtegere solent, ut simplicioribus imponant, deprehendatur.

Status Quæstionis II. Non quæritur; An Filius sit Persona Divina, & An possit vocari Deus; hoc enim profitentur se credere Adversarii, unde *Smalcius* tractatum fecit de *Divinitate Christi*, & de *Christo vero & naturali Dei Filio*, & contra Franzi. disp. 1. p. 5. *Filium*, inquit, *Personam esse non diffitemur, eamque Divinam* &c. Et *Socinus* contra Wiek. c. 5. *Diximus concedere nos Christum esse naturalem Dei Filium*, Sic sæpe ea Christo tribuunt, quæ videntur veram ejus Divinitatem arguere. Si tamen penitiùs in sensum eorum inquirimus, facilè patebit verba tantùm esse & voces ad fucum faciendum excogitatas, ut videantur in primario Religionis Christianæ capite ad nos accedere, licèt reipsa quàm longissimè distent. Nam quicquid de Christo prædicent, certum

tum est eos non ultra humanam ejus naturam assurgere, & divinitatem tantùm precariam & dependentem illi adscribere, respectu miraculosæ suæ conceptionis & Divinitatis, vel respectu muneris quod illi impositum fuit; sed quæ ad ὁμουσίαν cum Patre non referatur, qui est Quæstionis cardo. QUÆST. XXVIII.

III. Ut ergo fucus omnis illis detrahatur, Quæstio non concipi debet; An Filius sit Deus; sed, An sit verus & æternus Deus Patri coëssentialis. Non An possit dici naturalis Dei Filius quodam sensu, qui divinitatem precariam & dependentem ab eo habuerit, ratione *praeminentiæ*, *authoritatis*, *dominii*, *&* *muneris*. Sed, An sit proprius Filius, qui eandem numero Essentiam cum Patre, non in tempore, sed ab æterno per ineffabilem generationem ab eo acceperit. Quod Sociniani cum veteribus Arrianis negant, *Ostorod. Instit. c. 6. & 7. Volkeli. l. 5. de Relig. c.* 10. Nos verò affirmamus.

IV. Ad Socinianos non obscurè accedunt Remonstrantes; quamvis enim velint videri differre ab ipsis, generationem Filii asserendo, tamen in ea explicanda satis produnt suum cum ipsis consensum, dum negant ὁμουσίαν Filii cum Patre, & statuunt Filium, non ordine modò, sed & dignitate, & potestate differentem à Patre, eique non coordinatum, & consubstantialem, sed subordinatum tantùm, ut *Episcopius* exponit li. 4. Insti. c. 32. & 35.

V. Filium verum esse & ὁμούσιον ac æternum cum Patre Deum quator ista, quæ ipsi tribuuntur, & soli Deo competunt, invictè demonstrant. 1. *Nomina Dei*, 2. *Proprietates*, 3. *Opera*, 4. *Cultus*. Primò *Nomina*, quia passim & in V. & in N. Test. Deus vocatur Ps. 45. 8. *ὁ Deus, Deus tuus unxit te*, quod de Christo dici liquet ex Heb. 1. 8. 9. ubi Deus Pater à Deo Filio distinguitur, non οὐσιωδῶς, sed ὑποστατικῶς, & *Deus ejus* dicitur, non ratione naturæ, sed ratione muneris & œconomiæ. Is. 9. 5. Puer nobis datus, & Filius nobis datus vocatur *Deus fortis*, hunc enim titulum cum cæteris qui adduntur non esse descriptionem Dei vocantis & nomen imponentis, ut vellent Rabbini, sed Messiæ vocati, ad ejus majestatem & gloriam designandam, res ipsa clamat. Jer. 23. 5. 6. Germen Davidis dicitur vocandum *Jehova Justitia nostra*, quod de Messia intelligi series loci, appellatio *germinis*, & *Regis*, & beneficiorum ejus commemoratio evincit, cui similis locus est Jer. 33. 16. Eò spectat quòd Is. 7. 14. Filius quem Virgo parere debuit vocatur *Emanuel*, non tantùm quia per eum & in eo Deus summus revera nobiscum est, id est, nobis favet & opitulatur, ut vult Socinus, quia sic non esset nomen Messiæ, quod esse tamen colligitur ex c. 8. 8. sed integra enunciatio, quod alienum est à mente Spiritus Sancti; sed quia ille est Deus qui nobiscum est, ut Mat. 1. 22. interpretatur μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Mal. 3. 1. vocatur *Dominus* qui venturus est in Templum suum, quod de Messia dici Evangeliæ docent Marc. 1. 2. Luc. 1. 76. quis autem Dominus est κατ' ἐξοχὴν cujus est Templum,

Filii Deitas probatur 1. ex nominibus Dei.

Ps. 45. 8.

Is. 9. 5.

Jer. 23. 5. 6.

Is. 7. 14.

Mal. 3. 1.

 plum, nisi Deus? unde dies adventus ejus, vocatur dies Jehovæ magnus & terribilis, Mal. 4. 5.

VI. Hoc verò ulteriùs confirmatur ex collatione variorum locorum V. & N. T. in quibus quæ de Jehova, Deo Israëlis, Creatore Cœli & Terræ, dicta sunt in Veteri, ad Christum Filium Dei applicantur in Novo. Confer loca Numer. 14.22. & 21.5.6. Psal.95.9. cum 1.Cor.10.9.Ps.102.26. cum Heb. 1. 10. 11. Isa. 6. 9. 10. cum Johan. 12. 40. 41. Is. 45. 23. cum Rom.14.11. Joel.2.32. cum Ro. 10. 13. Ps. 68. 19. cum Eph. 4. 8. 9.

Jo. 1. 1. VII. In N. T. clariùs adhuc Deus vocatur Jo. 1. 1. *Sermo erat Deus*, quod de Deo secundario & factitio, ratione muneris intelligi nequit, ut vellent Adversarii, sed de vero Deo ratione naturæ; quia non dicit ἐγένετο, ut v. 14. quando loquitur de incarnatione, quod priùs notasset; sed ἦν *erat* ad ejus existentiam æternam designandam. Deinde, eo modo debet esse Deus, quo potuit esse in principio ante rerum omnium creationem v. 1. tanquam ejus author, v. 3. hoc autem nemini nisi Deo summo competit. Tertiò, non est credibile Johannem in primis historiæ verbis, uti voluisse nomine Dei impropriè & ambiguè nullâ additâ explicatione, quod facilè fideles in errorem periculosissimum inducere potuisset, ut crederent Sermonem istum esse verum Deum, qui non esset tamen. Quamvis autem Sermo iste dicatur fuisse *apud Deum*, personaliter consideratum, id est, Patrem, quo sensu non potuit esse Persona illa apud quam esse dicitur; Non obstat quominus fuerit Deus essentialiter idem cum Patre.

1. Jo. 5. 20. VIII. Dicitur *verus Deus & vita æterna*, 1. Jo. 5. 20. quæ verba non ad Patrem, sed ad Christum esse referenda, evincit tùm pronomen οὗτος, quod Christum respicit, de quo immediatè actum, tum scopus Apostoli, qui est docere Christum venisse ut nos ad cognitionem & communionem veri Dei adducat, nosque ideo esse in vero illo, eo quòd sumus in Filio ejus Jesu Christo, quoniam & ipse Jesus Christus sit *verus Deus & vita æterna*. Confirmatur ex eo quòd elogium *vitæ æternæ* in stylo Joh. nunquam Patri, sed frequentissimè Filio tribuitur Jo. 1. 4. & 11. 25. & 1. Jo. 1. 2. & 5. 11. 12.

Rom. 9. 5. IX. Vocatur *Deus benedictus in secula*, Rom. 9. 5. quod non potest referri per apostrophen δοξολογικὴν ad Patrem, quia eam nec res poscit, nec verborum series admittit; nam articulus cum participio ὁ ὢν relativus est sententiam novam non inchoans, sed inchoatam continuans; nec de Patre potest accipi, sed de Christo, de quo verbis immediatè præcedentibus actum fuerat. Deinde limitatio κατὰ σάρκα, quæ opponitur Deo benedicto, ostendit duas in Christo naturas designari, humanam, secundùm quam oriundus sit à Patribus, & divinam, secundùm quam sit Deus benedictus in secula. Appellatur

Tit. 2. 13. *Deus magnus* Tit. 2. 13. non utique Pater, sed Filius, quia Deus & Servator uni articulo subjiciuntur, quod non fieret, si essent duæ personæ, deinde ἐπιφάνειαι

nun-

nunquam tribuitur Patri, sed semper Christo; Et ille, cujus adventum expectamus, dicitur semetipsum dedisse pro nobis ℣. 14. quod est solius Christi. QUÆST. XXVIII.

X. Exclamatio Thomæ Joh. 20. 28. in quam admirabundus erumpit, *Jo. 20. 28.* viso & attrectato Christo, ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου, *Domine mi, & Deus mi*, ad Christum necessariò refertur, nec potest nisi violenter aliò detorqueri, quia præcessit εἶπεν αὐτῷ *dixit ipsi*, scil. Christo, ut fidem suam hac eximia confessione illi approbaret, quasi dicat, *Tu es Dominus, & Deus meus.* Unde non ponitur admirationis nota ὦ sed articulus præpositivus ὁ. Ita dicitur *Deus manifestatus in carne*, 1. Tim. 3. 16. *& Deus qui redemit Ecclesiam suo sanguine*, Act. 20. 28. quod dici non potest nisi de Filio, qui carnem nostram assumpsit, & sanguine suo æternam redemptionem nobis acquisivit. *1. Tim. 3. 16. Act. 20. 28.*

XI. Nec omittendus illustris locus Philip. 2. 6. ubi *forma Dei* Christo *Phil. 2. 6.* adscribitur, *Qui cùm esset in forma Dei, non reputavit rapinam esse æqualem Deo*. Unde varia argumenta petuntur, 1. quia Christus dicitur esse in *forma Dei*, quod non posset illi competere, nisi esset naturâ Deus; nam ut *forma servi* illi opposita necessariò notat naturam humanam cum statu servili; Ita forma Dei, Essentiam Divinam gloriâ & majestate coruscantem designare debet. 2. quia dicitur esse *æqualis Deo*, tum quoad *naturam*, quia idem est cum Patre, tum quoad *personam*, quia est perfectissima ejus imago, tum quoad *statum*, quia eadem gloriâ ab æterno fruebatur. 3. quia fuit in forma Dei antequam fuerit in forma servi, id est, antequam natus sit, & homo sit factus; quod notat verbum ὑπάρχειν. Frustra Socinus *formam Dei* vult referri ad gloriam & *potentiam miraculorum*, quam Christus in passione deposuerit. Nam sic alii qui dono miraculorum pollebant, potuissent dici in forma Dei, quod nec dictum uspiam, nec dici potest: Antithesis formæ servi non probat formam Dei esse tantùm speciem aliquam externam, & qualitatem, imò contrarium evincit; Nam ut similis conditio non potuit esse nisi in humana natura; Ita forma Dei non potest esse nisi in essentia Dei. Nec exinanitio, quæ Christo tribuitur, consistit in formæ istius divinæ depositione absolutâ, sed tantùm in occultatione ejus sub velo carnis in statu humilitatis. Quamvis ἴσος aliquando similem tantùm non æqualem notet, non potest eo sensu hìc sumi, quia talis ἰσότης intelligitur, quæ oritur ex formæ Dei possessione, quæ non similitudinem tantùm aliqualem, sed veram æqualitatem & identitatem importat.

XII. Quamvis nomen Dei impropriè, limitatè, & in plurali possit tribui Creaturis, ut Angelis & Magistratibus, qui *Dii* quandoque vocantur; nunquam tamen propriè, absolutè, & in singulari cuiquam tribuitur, nisi vero Deo. Unde Filium Dei, cui hoc modo tribuitur, Deum verum & æternum esse necesse est.

XIII. Eadem Deitas evincitur ex *Attributis Divinis*, quæ cùm solo Deo *2. Ab attributis.* pro-

QUÆST. XXVIII. propria sint exclusivè ad Creaturas; non potest non esse Deus, de quo illa prædicantur. Talis est *Æternitas*, quæ illi tribuitur non semel, ut quum dicitur, *Sapientia fuisse apud Deum ab initio viæ suæ, & ab æterno principatum habuisse à principio ante terram*, Prov. 8.22. Sapientiam enim hîc personalem notari postea probabitur. Mich. 5. 2. quòd *egressus ejus fuerint à diebus seculi*, ubi mentio fit duplicis egressus; alter qui *futurus* erat in tempore Betlehemo ex Patribus quoad naturam humanam, *Ex te mihi prodibit futurus Dominator*; alter *præteritus*, seu potiùs æternus per generationem secundùm naturam divinam à Patre, *cujus egressus inde à principio & diebus seculi*, ne quis putaret cœpisse demum existere eum quum natus est. Vocatur *Primus & novissimus, qui est, qui erat, & qui venturus est*, Apoc. 1. 8. *Pater æternitatis*, Is. 9. 5. nec initium dierum, nec finem vitæ habens, Heb. 7. 3. hæc enim talia sunt ut in durationem finitam & temporalem cadere non possint.

Æternitas. *Prov.* 8.22. *Mich.* 5.2. *Apoc.* 1.8. *Is.* 9.5.

Joh. 1.1. XIV. Huc pertinet locus Joh. 1. 1. ubi *Sermo dicitur fuisse in principio*, non utique in *principio Evangelii*, seu novæ Creationis, ut vellent Adversarii, sed in *principio temporis*, quia non aliud hîc principium intelligi potest, quàm id de quo agit Moses Genes. 1. 1. ad quod manifestè alludit, quod demonstrat scopus Joh. qui est describere Personam Christi, partim ab eo quòd fuit ante Incarnationem, inde à principio, partim ab eo quòd factus est per Incarnationem, ubi utitur verbo ἐγένετο, non verò verbo ἦν. Deinde res ipsa hoc evincit; nam cui verisimile est Johannem hoc tantùm voluisse, Sermonem, id est, Christum Patris oratorem jam fuisse in principio Evangelii, id est, cùm Evangelium prædicare inciperet? tam absurdus sensus Spiritum S. non decet.

Joh. 8.58. XV. Joh. 8. 58. *Antequam Abraham existeret ego sum*, quod perperam Adversarii trahunt ad Prædestinationem, ut dicatur fuisse ante Abrahamum ratione prædestinationis; quia non agebatur de prædestinatione Christi, sed de reali existentia, siquidem quæstio erat, An verè potuisset dicere Christus Abrahamum diem suum vidisse, quod Judæi in ista ætate de Christo negabant, Christus autem affirmat, ratione inde petitâ, quòd antequam Abrahamus fuisset, jam existeret. Multò minùs admitti potest audax alia Socini corruptela, qui hæc verba ita interpretatur, *Antequam Abraham fieret*, scil. *Pater gentium*, se fuisse; quia non agitur hic de tempore quo vocandæ erant gentes, sed de eo quo Abraham vixerat, quod non videbatur Christus, qui minor erat quinquagenario, potuisse præcedere, non de futuro, sed de præterito. Eodem sensu dicitur Christus habuisse gloriam apud Patrem, ante-
Joh. 17.5. quam mundus factus esset, Joh. 17. 5. non tantùm, quia ipsi à Patre prædestinata est, sed etiam quia illam actu ab æterno possedit, quod non potuisset nisi jam extitisset. Gratia quidem potest nobis dici data à Deo per prædestinationem antequam simus 2. Timoth. 1. 9. sed gloriam nemo potest dici habere actu nisi qui actu existit.

QUÆST. XXVIII. Immensitate. Matth. 18. 20. & 28. 20. Joh. 3. 13.

XVI. 2. *Immensitas & Omnipræsentia*, quum dicitur esse in medio suorum ubicunque congregati fuerint, Matth. 18. 20. & 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem seculorum.* Et Joh. 3. 13. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit è cœlo, nimirum Filius hominis qui est in cœlo,* ubi Christus loquens in terris, dicit se esse in cœlo; nemo verò potest esse & in cœlo & in terra simul, nisi qui replet cœlum & terram. Nec audiendus Socinus, qui præsens exponit per præteritum, ut dicatur Filius hominis à cœlo descendisse, & in cœlo fuisse; quia repugnant verba Christi ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ, quæ de præsenti existentia in cœlo etiam postquam descendit de cœlo, non de præterita intelligi res ipsa loquitur; descendisse ergo de cœlo dicitur per Incarnationem, qui in cœlo semper erat per immensitatem.

Omnipotentia.

XVII. *Omnipotentia* illi tribuitur Apoc. 1. 8. & 11. 17. ubi vocatur παντοκράτωρ, Joh. 5. 17. ubi dicitur omnia facere quæ Pater facit, & Heb. 1. 3. omnia portare Verbo suo potenti. Nec si Filius nihil potest facere à seipso ratione ordinis & originis, continuò sequitur potentiam ejus esse limitatam & dependentem; quia diversitas ordinis non facit diversitatem essentiæ & virtutis, Matth. 28. 18. omnis potestas illi data dicitur, quæ supponit necessariò omnipotentiam, nec enim omnem potestatem posset habere in cœlo & terra, quà Mediator, nisi haberet omnipotentiam quà Deus.

Matth. 28. 18.

Ex omniscientia. Apoc. 2. 23. Marc. 13. 32.

XVIII. *Omniscientia* de eo prædicatur, Joh. 21. 17. *Domine, tu nosti omnia,* & Joh. 16. 30. *Novimus nunc quòd omnia nosti,* vocatur καρδιογνώστης, Apoc. 2. 23. qui ipsas cogitationes cordis novit, Luc. 6. 8. & Joh. 2. 24. 25. Nec dici potest hoc Christum habere per revelationem, quia Deus hoc soli sibi servat, 1. Reg. 8. 39. *Christus* dicitur *ignorare diem judicii*, Marc. 13. 32. non quà Filius Dei, sed quà Filius hominis, qualis ab interrogantibus conspiciebatur. Nec si *solus Pater* dicitur illud nosse, hoc excludit cognitionem Filii, & Spiritus, qui profunda Dei scrutatur; Non magis quàm Matth. 11. 27. Pater potest dici seipsum ignorare, quum *nemo cognoscere* dicitur *Patrem nisi Filius. Solus* ergo non excludit omnes simpliciter, sed illos in certo genere quos non intererat hoc scire, nim. homines, ut sic parati semper essent & vigilarent, ne dies iste dormientibus & imparatis superveniret.

Immutabilitate.

XIX. *Immutabilitas* Heb. 1. 11. 12. *Cœli peribunt, Tu autem permanes, Idem semper es, & anni tui non deficiunt*, quæ de unico vero Deo dici constat ex Ps. 102. unde ista desumpsit Apostolus. Ita Heb. 13. 8. dicitur *idem esse heri, hodie, & in æternum*, non modò ratione doctrinæ & operationum, sed etiam ratione Essentiæ & Personæ, quia effecta supponunt causam.

Col. 2. 9. Joh. 5. 26.

XX. Denique *Plenitudo Deitatis* in ipso habitare dicitur, id est, essentia cum attributis, Col. 2. 9. & *vita Dei* ipsi tribuitur Jo. 5. 26. Nec si dicitur illi data à Patre, ideo minuitur ejus dignitas, quia hoc ordinem tantùm notat, non inferioritatem; quippe accepit eandem numero cum Patre, non ex gratia, sed ex natura, non in tempore, sed ab æterno.

QUÆST. XXVIII.

3. *Ex Operibus divinis.*

XXI. Tertiò, idem colligitur ex *Operibus divinis* quæ illi tribuuntur; ut *Creatio*, quam Deus sibi soli tribuit If. 40. 12. & 44. 24. & quæ virtutem infinitam postulat, Proverb. 8. 27. &c. *cùm firmaret cælos, ibi ego eram* &c. Ubi Sapientia æterna loquitur. Jo. 1. 3. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine eo nihil factum est.* Heb. 1. 2. *Per eum secula fecit*, & ℣. 10. *Tu Domine fundasti terram.* Col. 1. 16. 17. *Per eum omnia sunt, quæ in cælis sunt, & quæ in terris, visibilia, invisibilia, throni.* 2. Mundi creatio, conservatio, & gubernatio, quia *omnia portat Verbo suo potenti*, Heb. 1. 3. *In ipso omnia subsistunt.* Col. 1. 17. *Pater meus hucusque operatur, & ego operor*, Jo. 5. 17. 3. Miraculorum patratio, quæ vel ipse per se, vel Apostolorum ministerio fecit, ut passim videtur in Evangelio, & præcipuè mortuorum resurrectio, Johan. 5. 21. & 6. 40. quæ arguunt absolutum Christi in creaturas imperium. Unde ad opera ista provocat tanquam ad argumenta invicta Divinitatis suæ Jo. 5. 36. & alibi.

Jo. 1. 3.

XXII. Non potest intelligi *secunda Creatio*, Jo. 1. 3. ut cavillatur Socinus, 1. quia Joh. loquitur absolutè & sine ulla restrictione, quæ adhiberi solet, quoties de nova creatione agitur. 2. agitur de creatione universali, in qua per eum *omnia facta sunt*, & *sine quo nihil factum est*. 3. de creatione mundi, qui Christum non cognovit ℣. 10. Ergo non Ecclesiæ tantùm. 4. Paulus extendit istam creationem ad omnes omnino creaturas visibiles & invisibiles, & ipsos Angelos, & distinguit creationem primam à secunda, de qua agit tantùm ℣. 18. Nec si *per Filium* omnia creata dicuntur; notatur causa instrumentalis, quæ nulla potest esse in Creatione, sed efficiens principalis, quomodo *per Deum* dicuntur esse omnia, Rom. 11. 36. & particula διὰ sæpe ita sumitur Gal. 1. 1. Nec tantùm δι' αὐτοῦ *per ipsum* ut principium omnia sunt condita, sed εἰς αὐτὸν *ad ipsum*, tanquam ad finem, Colos. 1. 16. quod instrumento non competit: Imò ἐν αὐτῷ dicuntur omnia facta, quomodo Act. 17. 28. dicimur ἐν αὐτῷ nim. Deo vivere, moveri, & esse. Nec si Patri tribuitur creatio appropriativè continuò denegatur Filio, ut Pater non excluditur ab opere Redemptionis, licèt peculiariter Filio adscribatur.

XXIII. Virtus patrandi miracula non fuit illi adventitia & ministerialis, qualis erat Apostolorum & Prophetarum, sed propria & insita: quia dicitur ab eo manasse, Luc. 6. 19. & 8. 46. 2. negant Apostoli se propriâ virtute facere miracula, sed in nomine Christi, Actor. 4. 7. 10. id est, ejus vi & authoritate, & virtutem istam à Christo petunt, Act. 9. 34. Nec si Christus preces nonnunquam adhibuit ad miraculi alicujus patrationem, ut Jo. 11. 41. sequitur propriam virtutem illud edendi non habuisse, quia hoc non fecit ex defectu potentiæ, sed partim secundùm voluntariam œconomiam, per quam in officio Mediatorio se Patri submittit, & ad illum omnia refert, partim ut se accommodaret iis, quibus

præ-

præsentibus miracula patrabat, ut scirent omnia precibus esse obtinenda. QUÆST. XXVIII.

XXIV. Nec minùs *Opera Gratiæ & Redemptionis* Christo tribuuntur; qualis est Electio, Jo. 13. 18. Redemptio, Act. 20. 28. Vocatio, Jo. 10. 16. Matth. 9. 1. Sanctificatio, Ephes. 5. 26. Missio Spiritus Sancti, Jo. 16. 7. 14. & 15. 26. Defensio adversus omnes hostium insultus, & donatio vitæ æternæ, Jo. 10. 10. 28. Vivificatio & resurrectio mortuorum, Jo. 5. 21. & suiipsius suscitatio, quæ ut invictum affertur Divinitatis ejus argumentum, Jo. 2. 19. & 10. 18. Rom. 1. 4. Judicium universale, Johan. 5. 22. Act. 17. 31. Hæc enim omnia soli vero Deo competunt. Nec dici debet hæc Christo tribui ut causæ instrumentali, per quam Pater operetur: Nam, præterquam quòd pleraque ista opera immediatè à Deo fieri debent sine ullius instrumenti interventu; licet Christus agat hîc ut Mediator, qui ratione œconomiæ minor est Patre, non desinit illi æqualis esse quoad essentiam & potestatem, & ista operari ut Dominus; quod invictè probat Apostolus, Heb. 3. 3. 4. ubi loquens de constitutione Ecclesiæ, dicit Christum domum istam condidisse, atque ita eum Mose, qui in ea fuit tantùm servus fidelis, longè digniorem fuisse probat; statimque subjicit *Omnis domus ab aliquo construitur, Deus autem ille est qui omnia construxit*, innuens scilicet clarissimè Christum, qui Ecclesiam ædificavit, Deum esse: Unde κατ᾽ ἐξοχὴν vocatur *Dominus & Maritus Ecclesiæ*, Eph. 4. 5. & 5. 25. quod ad solum Deum sanctum Israëlis pertinere docet Isa. 54. 5. Heb. 3. 3. 4.

XXV. Quartò, *Cultus religiosus* soli Deo ob infinitam ejus potentiam, gloriam, & majestatem debitus, illi tribuitur. Fides, Johan. 14. 1. *Credite in Deum, & in me credite*, Spes, Psal. 2. 12. *Beati qui sperant in eum*, At maledictus qui spem suam in homine collocat, Jerem. 17. 5. Adoratio, Hebr. 1. 6. *Adorent eum omnes Angeli*, Psal. 2. 12. *Osculamini Filium*, Johan. 5. 22. *Pater omne judicium dedit Filio, ut omnes honorent Filium sicut honorant Patrem*, Phil. 2. 9. 10. *Datum est illi nomen super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur, quòd Dominus est Jesus ad gloriam Patris*. Invocatio, quia gratia & pax, & cætera beneficia spiritualia, quæ à Deo solo expectari possunt, à Christo non minùs ac à Patre petuntur in Epistolis Paulinis, & fideles per *Invocantes Nomen Domini Nostri Jesu Christi* describuntur Act. 7. 59. & 9. 14. 1. Cor. 1. 2. Gloria & honor, Apoc. 5. 13 omnis creatura inducitur gloriam tribuere Agno non minùs ac Patri, *Insidenti throno, & Agno sit benedictio, honor, gloria, & potentia, in secula seculorum*. 4. Ex Cultu.

XXVI. Frustra hîc excipitur. 1. Fidem etiam ad creaturam posse terminari, quia Israëlitæ dicuntur *Credidisse Deo, & Mosi*, Exod. 14. 31. quia hoc non ad personam Mosis refertur, sed ad *doctrinam*. 2. Christum esse objectum secundarium fidei, non primarium: Quia non datur subordinatio in objecto fidei, nec magis potest dividi fides & cultus religiosus

QUÆST. XXVIII. inter Creatorem & Creaturam, quàm Divinitas, Isa. 42. 8. *Hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus.* Nec dici debet, honorem Dei non alienari, quum aliquem ex Dei præscripto colimus, istud enim Dei solius causâ fieri, & honorem in Deo ipso terminari: Quia supponitur semper falsò, talem honorem Creaturæ posse legitimè exhiberi, cùm fides & adoratio ferantur in objectum infinitum, omniscium, omnipotens, & æternâ gloriâ præditum; quod in nullam Creaturam licèt perfectissimam cadere potest.

XXVII. Quamvis verò Christus quà Mediator sit adorandus, non sequitur Divinitatem ejus non bene colligi ex ejus adoratione; Quia Mediator in conceptu suo dicit Personam Divinam, quam non tollit minoritas œconomica; Non adorandus est directè *quà homo reduplicativè*, id est, respectu naturæ humanæ; quæ non est objectum per se adorabile, sed *specifice* ille *qui homo* est adoratur, sed respectu naturæ divinæ; ut hìc tria probè distinguenda veniant, *Objectum adorationis*, quod est Persona Christi, *fundamentum*, quod est natura divina, & *adjunctum* sine quo non fit adoratio, nim. natura humana.

Jo. 5. 17. 18. XXVIII. Quatuor hisce Argumentorum Classibus possumus & alia attexere. 1. Ab *æqualitate Filii cum Patre*, Jo. 5. 17. 18. quum ait Christus se continuò operari cum Patre, quod Judæi de æqualitate essentiæ & potentiæ interpretantur, atque ideo tanquam blasphemum eum conantur interficere, *eo quod Deum Patrem suum vocaret, se parem ei faciens*, quam illationem tantùm abest ut Christus redarguat & neget, ut contrà illam ulteriùs confirmet variis argumentis, tum ab æqualitate vitæ, sive essentiæ viventis v. 26. ut *Pater habet vitam in seipso, ita Filio dedit habere vitam in seipso*, tum ab æqualitate operationis, v. 19. *quia quæ Pater facit, Filius ὁμοίως facit*, tum ab æqualitate honoris & cultus soli Deo debiti, v. 23. *Ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem*, quæ absolutam æqualitatem inferunt, & non tantùm limitatam respectu operationis, ut vellent Adversarii; Eò vel magis, quòd æqualitas operationis cum Deo præsupponat necessariò æqualitatem potentiæ essentialis, atque adeò ipsius essentiæ. Nec obstat quod dicitur *nihil facere à seipso*, v. 19. Hoc enim ordinem quidem operandi notat, qui sequitur ordinem subsistendi, sed non inæqualitatem essentiæ vel potentiæ arguit, aliàs non diceretur ὁμοίως operari.

Jo. 10. 30. XXIX. 2. *Ab unitate ejus cum Patre* Johan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus*, quod ad *unitatem consensus* tantùm, non essentiæ referre, est vim facere verbis Christi. 1. quia ab unitate potentiæ Christus ratiocinatur ad unitatem essentiæ, v. 28. 29. quæ duo non differunt in Deo. 2. quia Judæi Christum lapidibus obruere voluerunt, non ob unitatem voluntatis, sed propter unitatem essentiæ cum Deo, quam opinione ipsorum blasphemè sibi tribuebat, *Non lapidamus te propter ullum bonum opus, sed*

propter

propter blasphemiam, quia cùm sis homo, te facis Deum v. 33. 3. Christus di- QUÆST. XXVIII.
ctum non revocat & corrigit, sed tuetur & confirmat versibus sequentibus, argumento petito à Magistratibus, qui vocantur Dii in Scriptura, unde colligit non tantùm à comparatis, sed etiam à *minori ad majus*; Si Magistratus politici vocantur Dii propter munus aliquod temporale ipsis concessum, quantò magis ego quem Pater sanctificavit, & misit in mundum ad officium Mediatoris, quod virtutem divinam postulat, & qui opera Patris facio, ita ut Pater sit in me, & ego in Patre, quod de nulla creatura dici potest, me legitimè Deum & Filium Dei vocare potui? Sic sanctificatio & missio in mundum affertur à Christo, non tanquam causa Filiationis antecedens, & à priori, quasi Filius tantùm ideo diceretur, sed tanquam argumentum & signum à posteriori, unde illa colligitur.

XXX. 3. *A munere Christi Mediatorio.* Quia Mediator debuit esse Propheta, qui non tantùm externè, sed & internè mentem illuminaret, & cor flecteret, Rex qui Ecclesiam adversus Satanæ & mundi insultus tueretur, & Spiritu suo potenter eam regeret, Sacerdos qui merito mortis & obedientiæ infinito, infinitæ Justitiæ divinæ satisfaceret, & redemptionem æternam nobis acquireret. Quæ omnia ab homine mero fieri non potuerunt, sed eum postulabant, qui essentiâ & potentiâ infinitâ præditus esset, ut suo loco probatur. Idipsum etiam ex Filiatione Christi colligi potest invictè, ut in sequenti Quæstione demonstrabitur.

XXXI. Christus factus est Dominus post resurrectionem, Act. 2. 36. *Fontes Solut. omnium.*
non dominio essentiali, quod habuit inde ab orbe condito, ut conditor omnium Hebr. 1. 2. & quatenus est Λόγος, sed dominio personali & œconomico, quod illi competit, quia est θεάνθρωπος, & quidem non simpliciter, nam *Act. 2. 36.* longè antè David eum appellavit Dominum, Ps. 110. 1. nec quoad ejus jus *Heb. 1. 2.* & fundamentum, quod habuit ab initio, sed secundùm quid, & ratione plenæ manifestationis & inaugurationis.

XXXII. Qui hæres constituitur dono gratiæ, non proprietate naturæ, non est verus Deus; sed Filius non ita vocatur hæres, quia est proprius Dei Filius; non Filius, quia hæres, sed hæres, quia Filius. Deinde hæres dicitur ratione dominii quod obtinet in omnia.

XXXIII. Qui distinguitur à Deo οὐσιωδῶς considerato, is non est Deus; sed Christus distinguitur à Deo ὑποστατικῶς tantùm spectato, quatenus per appropriationem nomen Dei Patri tribuitur, non exclusivè ad Filium & Spiritum S. sed œconomicè, quia Christus Mediatoris munus obtinet, & Spiritus S. Paracleti, Pater verò ut prima Persona sustinet Majestatem Numinis.

XXXIV. Qui proponitur ut *homo merus*, is non potest esse Deus? sed non qui proponitur tantùm ut *homo verus*, qui utrumque potest esse,

&

QUÆST. XXVIII. & homo, & Deus. Loca quæ humanitatem Christi prædicant, veritatem ejus asserunt, sed Divinitatem non negant; & quoties denominatur Christus ab humanitate, non statim excluditur Divinitas, ut quoties asseritur Divinitas, non excluditur humanitas, quia denominationes quæ tribuuntur Personæ possunt ab alterutrâ naturâ peti.

XXXV. Aliquid accipi potest, vel in tempore, vel ab æterno, vel ex gratia, vel ex natura: Prior accipiendi modus revera inferioritatem arguit, & naturæ inæqualitatem, & in verum Deum cadere nequit; At posterior Personis divinis competere potest sine ulla inæqualitate; quia ordo subsistendi Personarum non tollit æqualitatem essentiæ. Ita Filius omnia potest dici accepisse à Patre, vel quà λόγος per ejusdem essentiæ communicationem ab æterno, vel quà θεάνθρωπος & Mediator in tempore per officii impositionem, cujus respectu se Patre minorem fatetur.

XXXVI. *Principium*, vel est *communicationis*, vel *inchoationis*, Filius habet principium communicationis, nim. Patrem, sed non inchoationis, quia essentia illi communicata est ab æterno.

Col. 1. 15. XXXVII. Christus dicitur πρωτότοκος, non πρωτόκτιστος Col. 1. 15. *Primogenitus omnis Creaturæ ratione dominii*, quia ut omnia per ipsum facta sunt, ita imperium habet in omnia; sed non ratione creationis, quasi primus inter Creaturas productus esset, aliàs non diceretur, jam fuisse in principio, & omnia condidisse. Hoc sensu vocatur, *Principium creaturæ Dei*, Apoc. 3. 14. non *passivum*, quasi esset prima Creatura, sed *activum*, quia ab eo omnes creaturæ originem ducunt, ut Paulus loco citato exponit.

Apoc. 3. 14.

1. Cor. 8. 5. 6. XXXVIII. Pater *unus Deus* dicitur, 1. Cor. 8. 5. 6. non relatè ad Filium, aut Spiritum Sanctum, sed ad idola, quod patet ab antithesi v. 4. *Idolum nihil est in mundo, & nullus est alius Deus nisi unus*, & v. 5. 6. agit de iis qui vocantur Dii in cœlo & in terra. 2. Ut unus Dominus non excludit à Dominio Patrem, qui Dominus Dominorum vocatur, 1. Tim. 6. 15. Ergo nec unus Deus Pater excludit à Deitate Filium, qui dicitur etiam verus Deus. Distinguuntur quidem inter se *unus Deus Pater, & unus Dominus Jesus Christus*, sed personaliter, non essentialiter.

XXXIX. Quum Christus negat se bonum esse oppositè ad Deum, qui solus bonus est, Matt. 19. 17. non absolute hoc est intelligendum, sed relatè ad mentem adolescentis, qui eum ut ψιλὸν ἄνθρωπον respiciebat; quasi diceret, ut quid me bonum vocas, cùm non habeas me pro Deo, & nemo sit verè & perfectè bonus nisi Deus?

Matt. 19. 17.

Filius bene dicitur αὐτόθεος. XL. Licèt Filius sit à Patre, non minùs tamen αὐτόθεος dicitur, non ratione Personæ, sed ratione Essentiæ; non relatè quà Filius, sic enim est à Patre, sed absolutè quà Deus, quatenus habet Essentiam divinam à se existentem, & non divisam vel productam ab alia essentia, non verò quà habens

bens essentiam illam à seipso. Sic Filius est Deus à seipso, licèt non sit à seipso Filius. Unde patet quàm injustè dicam hîc hæreseos scribant Calvino, Genebrardus & alii ex Pontificiis, eo quòd impietatem Valentini Gentilis confutaturus, qui Essentiam divinam soli Patri tribuebat, quem ideo Deum primarium vocabat, & αὐτόθεον, Filium verò & Spiritum S. essentiatos à Patre; Filium non minùs ac Patrem αὐτόθεον dixit, sed respectu Essentiæ tantùm, quæ non minùs est αὐτουσία in Filio quàm in Patre; non verò Personæ, quòd rectè dici ipse Bellar. agnovit li. 2. de Christo c. 19. Quæst. XXIX.

XLI. Quod Christus dicitur ex Virgine natus, passus & mortuus, non ubique præsens, & minor Patre, ostendit quidem eum fuisse verum hominem nobis per omnia similem, sed non negat fuisse Deum; imò ita proponitur natus ex Virgine in tempore, ut sit genitus ab æterno à Deo, Prov. 8. 22. Ita est Patre minor ratione voluntariæ exinanitionis & assumptæ carnis, ut sit tamen ei par respectu æternæ Deitatis ipsi ab æterno communicatæ, Jo. 5. 18. ita est mortificatus carne, ut sit vivificatus Spiritu, 1. Pet. 3. 18.

QUÆSTIO XXIX.

DE ÆTERNA FILII GENERATIONE.

An Filius Dei ab æterno sit genitus à Patre? Aff.

I. Quæstio præcedens ὁμουσίαν, & identitatem essentialem Filii cum Patre asseruit; Ista ejus *distinctionem Personalem* ab eo, & ineffabilem & æternam ejus Generationem adversus Anti-Trinitariorum blasphemias, demonstrabit.

II. Non quæritur, An Christus possit dici genitus à Deo per miraculosam Spiritus S. conceptionem; Et An Filius Dei vocari possit per gratiosam communicationem existentiæ, potestatis, & gloriæ divinæ: hoc enim facilè largiuntur Adversarii; Et nullam aliam Filiationis ejus causam agnoscunt. Sed, An sit genitus ab æterno à Patre, &, An vocetur Filius propter arcanam & ineffabilem ex Patre generationem; quod blasphemè negant Sociniani; Nos affirmamus. *Status Quæstionis.*

III. Ut verò veritas æternæ istius generationis meliùs possit adstrui, aliquid in antecessum de ejus natura observandum. Non quòd ea à nobis concipi possit, vel exprimi. *Hîc enim vox silet, mens deficit, non tantùm mea sed etiam Angelorum*, ut Ambrosi. lib. de fide cap. 5. loquitur, & Grego. Nazi. fibulam injicit curiositati nostræ, quum vult eam silentio coli, Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω, μέγα σοὶ τὸ μαθεῖν ὅτι γεγέννηται, ut hîc

 rite

QUÆST. XXIX. rite usurpari possit illud Isa. 53. 8. licèt aliò etiam respiciat, *Generationem ejus quis enarrabit?* Sed tantùm ut distinguatur à generationibus humanis, & negativè potiùs quam positivè explicetur.

IV. Ut omnis generatio dicit communicationem essentiæ à parte gignentis genito, per quam genitus fiat similis gignenti, & eandem cum ipso naturam participet. Ita Generatio ista admirabilis rectè exponitur per communicationem essentiæ à Patre, per quam eandem cum illo essentiam Filius indivisibiliter possidet, & illi sit simillimus: Sed qualiscunque sit inter generationes naturales & humanas, & supernaturalem & divinam analogia; Non est tamen ista ex illis metienda, vel ad illas exigenda, quia magnum inter eas discrimen intercedit, sive *principium*, sive *modus*, sive *terminus* attendatur. Nam in physica generatione Principium non est tantùm activum, sed & passivum & materiale; sed in Divina datur tantùm activum. In illa communicatio fit non totius essentiæ, sed partis tantùm, quæ deciditur à gignente & ab eo alienatur: Sed in ista communicatur eadem numero essentia sine decisione & alienatione. In illa productus non modò distinctus est à gignente, sed etiam separatus, quia generans extra se generat terminativè; sed in ista gignens in se & non extra se generat; Ita Filius genitus licèt sit distinctus, nunquam tamen est ab eo divisus, non modò ὁμοιούσιος sed & ὁμοούσιος.

V. Generatio ista facta est ἀχρόνως, non in tempore, sed ab æterno; ideo nulla hîc prioritas vel posterioritas durationis observari potest, licèt sit prioritas ordinis, secundùm quem Filius est à Patre, licèt non sit post Patrem. 2. ἀχωρίστως, quia Pater non genuit extra se, sed in eadem essentia. Unde dicitur Λόγος fuisse apud Deum; & Pater in Filio, & Filius in Patre. 3. ἀπαθῶς sine ulla passione, vel mutatione, vel in Patre, vel in Filio, cùm ipsum generari nullam imperfectionem notet, sed potiùs sit omnis perfectionis receptio. Quamvis ergo respectu Patris Generatio bene dicatur activa, non tamen bene dicitur passiva respectu Filii, quia aliàs potuisset dici Filius in potentia gignentis. Nec obstat quòd gigni dicatur; hoc enim ἀνθρωποπαθῶς dictum, θεοπρεπῶς debet intelligi, removendo omnem imperfectionem; unde quod locum habet in generatione transeunte & physica & materiali, non debet transferri ad hyperphysicam, immanentem, & divinam.

VI. Persona bene dicitur generare Personam, quia actiones sunt suppositorum; sed non Essentia Essentiam, quia quod gignit & gignitur necessariò multiplicatur, & sic via sterneretur ad Tritheismum. Essentia quidem generando communicatur; sed generatio, ut à Persona fit originaliter, ita ad Personam terminatur.

VII. Utrumque potest sano sensu dici, *Patrem Filium generare, & genuisse*; Prius respectu generationis in se spectatæ, quia opera Trinitatis ad in-

intra, quale est gignere & gigni, sunt æterna & indesinentia; aliàs si actus personales haberent finem, haberent etiam principium, nec omnis posset in Deo negari mutatio. Ut ergo in opere sunt perfecti, ita in operatione sunt perpetui; Nec ulla propterea potest colligi generationis imperfectio, quia etiam in natura dantur, quæ sunt dum fiunt, ut radii solares. Posterius tamen meliùs dicitur nostri respectu, cui imperfectum est quod est in fieri, perfectum verò quod est in facto esse. Unde Scriptura, cum qua nobis loquendum, utitur potiùs verbo præterito quàm præsenti, Ps. 2. & Prov. 8. Terminata ergo bene dicitur generatio *terminatione perfectionis*, non *terminatione durationis*, ut notant Scholastici; Et quum Filius semper gigni dicitur, non negatur *perfectio termini*, sed *finis* tantùm *communicationis*. QUÆST. XXIX.

VIII. Generatio ista probatur, 1. ex illustri Oraculo Psal. 2. 7. *Tu es Filius meus, ego hodie genui te*, quod de Messia dici, non Apostoli modò agnoscunt, Act. 4. 25. & 13. 33. Hebr. 1. 5. sed Judæi ipsi vi veritatis pressi fateri coguntur. Is autem vocatur Filius Dei, non qualiscunque, sed qui talis sit κατ᾽ ἐξοχὴν, & exclusivè ad ipsos Angelos; *Nam cui Angelorum unquam dictum, Tu es Filius meus* &c. ut Apostolus argumentatur, Hebr. 1. 5. atque adeò verus & æternus cum Patre Deus; Quis enim nisi Deus Regni sui pomœria potuit usque ad fines terræ protendere, ℣. 8. Reges & populos, ut vasa figulina contererere ℣. 9. quem Reges terræ debeant osculari, id est, religiosè colere ℣. 11. 12. qui absolutam habeat potestatem vitæ & necis, qui vel minimo iræ ardore gentes & Principes depascat, in quem fiducia sit collocanda, & à quo felicitas expectanda sit, nisi verus & æternus Deus? Huic Filio tribuitur generatio, non temporalis & physica, sed hyperphysica & æterna, qualis illi potest competere, qui æternus est æterni Patris Filius, atque adeò verus cum ipso Deus, per quam extollitur non modò supra homines, sed etiam ipsos Angelos. At si propter gratiosam communicationem existentiæ vel gloriæ ita vocaretur, non hoc illi soli, sed & aliis, licèt dispari gradu posset tribui. Nec obstat locus Act. 13. 33. ubi Paulus videtur Oraculum hoc referre ad resurrectionem Christi. Nam præterquam quòd locus Psalm. 2. non tam affertur ab Apostolo ad probandam resurrectionem Christi, quod facit ℣. 35. ex Ps. 16. quàm ad probandam impletionem promissionis datæ Patribus de Christo excitando, & in mundum mittendo; ista non sunt opponenda, sed componenda; non quòd generatio ista consistat in resurrectione, siquidem jam à principio fuit apud Deum, Jo. 1. 1. imò & ante secula Prov. 8. 22. & Deus voce cœlitus edita Filium suum esse testatus est in ejus baptismo; sed ratione φανερώσεως & *declarationis à posteriori*, quia per illam innotescit, ut Paulus interpretatur, Rom. 1. 4. quum ait *Christum* fuisse ὁρισθέντα *declaratum Filium Dei per resurrectionem à mortuis*, juxta morem Scripturæ, quo res fieri vel nasci dicuntur, quum manifestantur, Prover. 17. 17. Quia ergo re-

Generatio Filii probatur ex Ps. 2. 7.

Act. 13. 33.

Rom. 1. 4.

QUÆST. XXIX. resurrectio fuit irrefragabile Divinitatis ejus, & æternæ Filiationis argumentum, Spiritus S. apud Psaltem potuit utrumque conjungere, & respicere tam ad æternam generationem quàm ad ejus manifestationem, quæ in resurrectione fieri debuit. Et Paulus bene dicit impletum fuisse Oraculum; quando patefacta est ejus veritas, quum per resurrectionem plenissimè declaravit Pater eum ὄντως & ἰδίως esse Filium suum; ut Jacobus c. 2. 23. dicit impletum fuisse Oraculum de Justificatione Abrahami per fidem: *Abraham credidit Deo, & illi imputatum est ad justitiam*, quando obtulit Filium suum; non quia tum demum facta sit per istam oblationem justificatio, sed quia declarata. Atque eò respicit vocula *hodie*, quæ non apponitur ad notandum certum tempus quo ista generatio cœperit; sed ut intelligamus omnia esse Deo præsentia, & successivam non esse istam generationem, sed permanentem in æternitate, in qua scilicet nihil præteritum est, aut futurum, vel ulla temporis successio, sed τὸ νῦν indivisibile, quod omnes tamen temporis circumstantias complectitur: Ut ergo apud Deum nunquam hesternus aut crastinus dies est, sed semper hodie; ita Filiatio ista utpote æterna, rectè per hodie æternitatis designari potuit.

IX. Frustra etiam opponitur, talem esse generationem quæ sit pars decreti, aut effectum ejus, atque ideo opus merè arbitrarium. *Narrabo*, inquit, *decretum, Dominus mihi dixit, Tu es Filius meus, hodie genui te, Pete à me, & dabo tibi in hæreditatem gentes*; Nam generatio ista non proponitur ut *pars decreti* istius, sed tantùm ut ejus *fundamentum*, quo nititur Regnum universale quod illi conceditur; Nam nisi Christus fuisset verus & æternus Dei Filius, ab ipso ab æterno genitus, nunquam potuisset in Mediatorem destinari, & regnum universale obtinere. Denique, non magis urget quòd hæc ad Davidem pertinere volunt, qui tamen dici non possit ab æterno à Deo genitus. Nam licèt hoc Oraculum posset utcunque ad Davidem pertinere in typo, ratione dignitatis ad quam evectus est, longè dispari tamen ratione competeret Christo, in quo solo perfectè potuit impleri, & ad quem præcipuè David Spiritu Prophetico respexit; ita de Melchisedeco & de Christo idem dicitur Hebr. 7. 3. quòd sit ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, nec initium dierum, nec vitæ finem habens; nemo tamen negat longè alio sensu de Christo & de Melchisedeco dici. Imò si propius verba expendantur facilè patebit, quamvis multa in hoc Psalmo ad Davidem, ut typum pertineant, hoc tamen Oraculum peculiariter & ἐξόχως Christo proprium esse, quia de eo talia prædicantur, quæ in hominem mortalem cadere nequeant: Ut sæpe occurrit in Oraculis compositis, ut quædam conveniant, & typo & antitypo, quædam verò, vel soli typo, vel soli antitypo; quod hîc fieri ex circumstantiis textus non obscurè liquet.

2 Ex Prov. 8. 22. 23. &c. X. Secundò, idem colligitur ex loco Prov. 8. 22. in quo sic Sapientia introducitur loquens, *Jehova*, inquit, *possidebat me principio viæ suæ, ante opera sua, ante ullum tempus, ante seculum inuncta fui, ante principium*,

pium, ante primordia terræ, quum nullæ essent abyssi, edita, vel genita eram, &c. QUÆST. XXIX.
quum aptaret cælos ibi eram, priusquam statueret fundamenta terræ, eram apud eum ut deliciæ &c. ℣. 24. 25. 26. 27. 30. Nihil dici potuit clarius ad Mysterium de quo agimus confirmandum. Sapientia æterna Patris dicit Jehovam ipsam possedisse, quo modo? non nisi per veram generationem, per quam dicitur genita, & habita instar nutritii charissimi à Patre, & hoc non in tempore, sed ab æterno, *initio viæ suæ, ante opera*, & ne ullus superesset scrupulus, addit vers. 24. 25. hoc fuisse ante principium & primordia terræ, antequam essent ullæ abyssi & montes *&c.* quod absolutam æternitatem notat. *Sapientia* autem ista non potest esse tantùm qualitas, aut virtus aliqua, sed necessariò debet esse *Persona* subsistens, quia quæcunque illi tribuuntur personalia sunt, ut quòd *doceat*, *clamet*, *Reges vocet* & constituat, c. 8. *ædificet domum*, *mactet animalia*, *convivium paret*, & *mittat ancillas* ad vocandos homines, & sim. c. 9. quæ non nisi personæ competere possunt. Nec hic potest esse *prosopopæa*, per quam introducatur loquens Sapientia in genere, & in abstracto; Nam licèt locus dari possit prosopopæis in amplificationibus & exaggerationibus, maximè in apologis, non tamen ubi agitur de brevibus & confertis præceptis, ubi idem toties repetitur, nec ulla alibi figurati sermonis expositio additur; aliàs nihil certi esset in Scriptura, si liceret ad prosopopæias ubique recurrere; Nec ullum simile exemplum datur: nam quod affertur ex c. 9. 13. de *insipientia*, quæ sub imagine Mulieris fatuæ loquens introducitur, longè dispar est à nostro, ut intuenti patet, & potest optimè ad Mulierem adulteram, ejusque illecebras referri; Quod verò petitur ex 1. Cor. 13. de *charitate*, quæ omnia sustinere & credere dicitur, non magis facit pro Adversariis, quia abstractum ponitur pro concreto, charitas pro homine charitate prædito, cui talia competunt. Ita hìc Sapientia in abstracto ponitur, non *qualitativè*, sed *personaliter*, pro eo qui sapientiâ præditus est, qui quia perfectissimè eam possidet, non modò Sapientia dicitur in singulari, sed חכמות *Sapientiæ*, in plurali ex Hebræorum idiotismo.

XI. Hunc autem non alium esse quàm Filium Dei Christum Dominum nostrum colligitur, non modò ex nomine ipso *Sapientiæ*, quo sæpe solet insigniri in Novo Testamento, Luc. 7. 35. 1. Cor. 1. 24. sed & ex attributis, quæ isti Sapientiæ tribuuntur, quæ in ipsum aptissimè quadrant, & nemini alii competere possunt. Quis enim alius Sapientiæ nomen mereri potest, & quidem Sapientiarum? Quis alius homines ad se vocat, veram salutis viam docet, vult Legem & præcepta sua in Ecclesia obtinere, homines peccatores stultitiæ arguit, & auscultantibus vitam, incredulis verò ultimum exitium denunciat? Quis alius est, qui antequam mundus esset, fuit apud Deum, & ipsi mundo creanti perpetuò adfuit? Si Jehova dicitur possedisse Sapientiam ab initio; Nonne *Sermo* dicitur *fuisse in principio, & fuisse apud Deum?*

QUÆST. XXIX. Jo. 1. 1. Si dicitur fuisse Patri in deliciis; Nonne Christus est ὑὸς ἀγαπητὸς, Matt. 3. 17. Si à Patre ordinata est & inuncta; Christus nonne præcognitus est ante jacta mundi fundamenta, & unctus ad Officium Mediatorium, 1. Pet. 1. 20. Si ante colles edita dicitur; Nonne Christus est ante omnia, Coloss. 1. 17. Si per eam Reges regnant; Nonne Christus est Rex Regum & Dominus Dominantium, Apoc. 19. 16. Si Sapientia docet & clamat, homines vocat & hortatur ad resipiscentiam in plateis & semitis, tum per se immediatè, tum mediatè per puellas; Nonne Christus hoc præstitisse legitur, tum immediatè per seipsum Evangelium prædicans, tum immediatè per servos suos Apostolos, quos per totum orbem misit ad vocandos homines ad communionem gratiæ suæ?

XII. Verbum חוללתי non debet verti *formata sum*, ut vellent Vatablus & Pagni. sed *genita sum*, ut Chaldæus & Græci reddunt, quia חולל verbum Pihel à radice חול non modò *parturire* notat, quum de mulieribus dicitur, sed & *gignere*, respectu virorum, ut Buxtorf. explicat in Lexico. Nec si alicubi ad formationem verbum hoc potest referri, ut Ps. 90. 2. Deut. 32. 18. sequitur eodem sensu sumi semper debere; cùm res de qua agitur hoc non potest pati, ut hic, ubi mentio fit Sapientiæ quæ genita est ante secula. Quum verò LXX. reddunt, ἔκτισε με *creavit me*, vel mendum est pro ἔκτησε, vel ἐκτήσατο, vel hoc fit, quia apud Græcos τὸ κτίζειν creare, & gignere inter se quandoque reciprocantur, Ps. 90. 2. & 104. 31. Deut. 32. 18. vel quia Spiritus Sancti mentem ipsi non sunt satis assecuti. Nam τὸ קנה quod hic habetur, verbum est generale quod acquisitionem vel possessionem notat, quæ in specie potest obtineri, vel per creationem, ut Genes. 14. 19. vel per generationem, Genes. 4. 1. quam postremam significationem hic retinendam esse patet, 1. ex locutionibus variis, quæ hic cumulantur, *in initio viæ, ante opera, ante secula, ante primordia terræ* &c. quæ descriptionem absolutæ ætatis important. 2. ex verbo חולל quod additur ad possessionem istam explicandam, quod generationem dicit, unde LXX. vertunt γεννᾷ με.

3. *Ex Michæ. 5. 2.* XIII. Tertiò probatur ex Mich. 5. 2. ubi *egressus Messiæ dicuntur esse à principio, à diebus æternitatis*, oppositè scil. ad egressum ejus temporalem ex civitate Betlehem per nativitatem ex Virgine, ut sic contradistinguatur exitus exitui, generatio generationi, temporalis æternæ. Is enim non potest non esse genitus ex essentia Patris, cujus egressus dicuntur esse à principio, à diebus seculi. Hoc verò Oraculum ad Messiam pertinere, *Jonathan* Chald. Parap. agnoscit, qui loco τοῦ מושל substituit משיחא *Messiam*, & prædicata ipsa evincunt, quia vocatur Dominator in Israël κατ' ἐξοχὴν, cui adscribitur vocatio gentium, regnum pastorale, fortitudo Jehovæ, gloria & pax extendenda ad omnes fines terræ, v. 4. 5. Exceptiones variæ quæ afferuntur facilè solvuntur. Licèt egressus latiùs pateat generatione, tamen negari non potest gene-

generationem esse egressum, ut omnes filii & posteri dicuntur egredi ex femore patrum, & non semel tribuitur Filio, quòd à Patre prodierit & egressus sit, Joan. 13.3. & 16. 27.28. nec potuit prodiisse à Patre nisi per generationem substantialem, cujus egressus præcessit omnem creationem, & productionem è nihilo. Si מקדם alicubi non significat æternitatem, non sequitur nuspiam eam connotare, quia Deus dicitur esse מקדם Hab. 1. 12. ἀπ' ἀρχῆς ab æterno, & Deus vocatur Deus קדם id est, æternus, Deut. 33. 37. Ita hic egressus dicitur esse ab initio, id est, ab æterno, eoque magis quòd additur alia phrasis eòdem pertinens ad ἐπίτασιν מימי עולם à *diebus seculi*, licèt enim עולם, & קדם seorsim sumpta tempus quandoque notent, juncta tamen ut hìc æternitatem significant. Audax verò est corruptela hoc referre ad antiquitatem familiæ Christi, quia ortus est à Davide Betlehemita, qui jam olim vixit; Quia non agitur de antiquitate familiæ Dominatoris, sed Dominatoris ipsius, ut non tantùm fuerit in remotissima potentia ad nascendum, sed ut de facto extiterit. Nec meliùs dicitur fuisse ab initio, ratione prædestinationis, quia ab æterno fuit decretum apud Deum Ducem illum aliquando ex stirpe Davidica proditurum; quia Propheta non loquitur de decreto Messiæ aliquando exhibendi, sed de actuali ejus egressu; aliàs omnium rerum egressus dicendi essent æterni, quia decreti.

QUÆST. XXIX.

XIV. Quartò demonstratur ex *Filiatione Christi*, quæ ut maximè propria & planè singularis est, necessariò inferre debet communicationem essentiæ à Patre modo perfectissimo nim. per generationem; Ideo non modò vocatur ὁ υἱὸς *Filius* κατ' ἐξοχὴν, Hebr. 1.5. & Matth. 16.16. *Tu es Christus Filius ille Dei viventis*, sed etiam *Filius proprius*, Rom. 8. 32. *qui proprio Filio non pepercit*, qui proprium habet Patrem, Joan. 5. 18. qui proinde ex essentia genuit Filium. *Filius Unigenitus* Jo. 1. 14. *Vidimus gloriam ut unigeniti*, & 18. *Unigenitus qui est in sinu Patris*, & Matt. 3. 17. *summè dilectus*. Jam si Filius tantùm diceretur propter gratiosam communicationem existentiæ & gloriæ, respectu naturæ humanæ, sive in miraculosa conceptione, sive in resurrectione & exaltatione, sive in vocatione, non posset vel proprius, vel unigenitus vocari Dei Filius, quia Filiatio ista & aliis posset competere, si non in eodem gradu, at in eodem genere. Nam & *Angeli Filii* vocantur propter excellentiam naturæ, & *Magistratus* propter dignitatem muneris, & *Adamus* propter miraculosam creationem, & *Fideles* tam propter adoptionem & regenerationem, quàm resurrectionem. Ergo necesse est dari aliquem alium filiationis modum illi proprium & singularem, qui non alius potest esse quàm per generationem, ut per naturam obtineat quod per gratiam cæteris confertur, quod urget Apost. Hebr. 1. 5. ubi docet Christum ita esse Filium, ut ipsius respectu, ne Angeli quidem, sint aut dici possint Filii.

4. *A Filiatione Christi.*

Matt. 16. 16.
Rom. 8. 32.
Jo. 1. 14. & 18.
Matt. 3. 17.

XV. Quum Christus dicitur visus ὡς μονογενοῦς *ut unigenitus Patris*, Joh. 1. 14.

Jo. 1. 14.

QUAEST. XXIX. 1. 14. τὸ ὡς non est *assimilativum*, quasi similis tantùm esset unigenito; sed est *expressivum veritatis*, ut sæpe alibi, 2. Cor. 3. 18. Luc. 22. 44. 1. Cor. 4. 1. quia fuit revera talis; quod vel ex eo colligitur; quòd dicitur fuisse in principio apud Deum, imò & fuisse Deus, per quem omnia creata sunt. Nec si Christus habet multos fratres Rom. 8. 29. desinit esse unigenitus κατ᾽ ἐξοχὴν quia genitura planè est dissimilis, & toto genere diversa, non mystica, sed naturalis, non per qualitatum expressionem, sed per essentiæ ipsius communicationem. *Isaacus* vocatur *unigenitus* Heb. 11. 17. non simpliciter, sed secundùm quid, quia solus ex Sarâ liberâ in legitimo conjugio Abrahæ genitus, eòque solus hæres factus: Quamvis autem μονογενὴς, & ἀγαπητὸς de eodem subjecto enuncientur, Gen. 22. 2. Matt. 3. 15. non sequitur absolutè æquipollere, alias quicunque sunt ἀγαπητοὶ Θεῷ, possent etiam dici μονογενεῖς παρὰ πατρὸς, quod falsum.

XVI. Christus dicitur *proprius Filius Patris*, non tantùm quatenus opponitur *alieno*; ut verè Patris intelligatur, quia sic non distingueretur à fidelibus, qui etiam hoc sensu proprii Filii Dei dici possunt, quia non sunt alieni; sed quatenus opponitur *adoptivo* & metaphorico, ut dicatur naturalis Filius, qui talis est, naturæ ipsius privilegio, non adoptionis tantùm gratiâ & beneficio, oppositè ad fideles, qui Filii sunt adoptivi Eph. 1. 5. eo modo quo Pater dicitur *proprius ejus Pater*, Jo. 5. 17. non qualicunque ratione, sed maximè propria, quia Judæi voluerunt hoc audito lapidibus illum obruere quasi blasphemasset, quod non fecissent, si de paternitate tantùm adoptiva locutus fuisset.

Ex Col. 1. 15. Heb. 1. 3. XVII. Quintò, Quia est *Imago Dei invisibilis*, Col. 1. 15. & ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, *Effulgentia gloriæ Patris, & character Personæ ejus*, Heb. 1. 3. Illa enim debet esse vera generatio, cujus terminus is est, qui est imago gignentis, & character ipsius Personæ, qualis dicitur Christus. Nec sine causa Paulus jungit hìc ἀπαύγασμα & χαρακτῆρα, ut veritas & perpetuitas imaginis notetur; Non est tantùm *splendor* qui citò transit, sed *character* qui semel impressus semper manet. Nec hìc opponi debet hominem esse imaginem Dei, nec tamen ex ejus essentia genitum; Quia alia est *imago accidentalis* & analogica, quæ in virtutum similitudine consistit, qualis est in homine respectu Dei, qui hoc sensu dicitur particeps naturæ divinæ, 2. Pet. 1. 4. alia verò *essentialis* & naturalis, qualis est Patrum in filiis, qui ejusdem sunt cum illis naturæ, qualis est in Christo, qui ideo non tantùm similis, sed etiam æqualis Patri dicitur. Licèt autem Christus sit imago Dei hypostaticè considerati, id est, Patris, & ejusdem cum eo essentiæ, non sequitur esse sui ipsius imagninem, quia potest esse imago alterius, quoad modum subsistendi, qui ejusdem cum illo est essentiæ; Non potest esse eadem persona cum illo cujus est imago, sed nihil impedit quin possit esse idem essentiâ. Quamvis etiam diceretur imago Dei, quà θεάνθρωπος, & ratione Officii

Officii Mediatorii, quia perfectè refert nobis Patrem, ut qui videt ipsum, videat & Patrem, Jo. 14. 9. non excluditur tamen, sed supponitur ratio imaginis essentialis, quatenus est Λόγος; quia substantialis illa imago fulsit in Christo incarnato, & quasi in speculo in ipso eluxit divinæ virtutis imago clarissima, unde dicitur Θεὸς φανερωθεὶς ἐν σαρκί, *Deus manifestatus in carne*, 1. Tim. 3. 16. QUÆST. XXIX.

XVIII. Non potest Christus dici *Filius Dei viventis* ratione *unctionis vel muneris*, quasi nomen Christi & Filii Dei coinciderent, quia expresse à Domino distinguuntur. Nec ideo Christus Filius Dei viventis dicitur, quòd esset Messias, sed contra inde agnoscitur pro Messia, quòd esset Dei Filius, qui solus huic muneri potuit esse par: Hinc fit, ut, quia ista duo indivulso nexu inter se sunt conjuncta; nemo possit confiteri Jesum Messiam, quin eo ipso agnoscat eum ut Filium Dei viventis, & viceversa. Christus enim, & Filius Dei eandem designant personam, sed non eandem rem in eadem persona: *Filius* enim *personam*, *Christus* verò *officium exprimit*. Nec addi debet, fideles sæpe vocari filios Dei viventis, quos tamen coëssentiales Deo nemo dixerit; Hos. 1. 10. Gal. 3. 26. Rom. 8. 14. Quis enim nescit aliam esse longè fidelium filiationem, quorum nemo potest μονογενὴς & proprius Dei Filius vocari, per adoptionem scil. gratuitam, quæ est in Christo, ab ea qua Christus κατ᾽ ἐξοχὴν dicitur Filius Dei viventis, per antithesim ad filium hominis morientis, ut aliquid longè præstantius; ut innuat Petrus se cum cæteris discipulis non habere illum tantùm pro Filio hominis, qualem alii eum existimabant, qui eum vel Eliam, vel unum ex Prophetis, vel Johannem Baptistam esse censebant; sed Filium etiam æterni illius Dei qui semper vivit & nunquam deficit: ut ergo ejusdem erat cum matre naturæ, quà Filius hominis; sic necesse est ut ejusdem etiam sit cum Patre naturæ, quà Dei viventis Filius.

XIX. Quamvis Christus diceretur ἀπαύγασμα τῆς δόξης & χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως Patris ratione muneris Mediatorii, & ut est θεάνθρωπος, quia perfectissimè Pater sui imaginem in ipso expressit, & sigillo suo veluti obsignavit, Joh. 6. 27. non obstaret tamen hoc quominus & hoc ipsi tribueretur, quà Λόγος est, & ratione Filiationis æternæ, secundùm quam est *lumen de lumine*, & *Deus de Deo*, ut Concilium Nicænum loquitur, & characterem expressissimum gerit in seipso Personæ Patris, quo ita differt ab eo secundùm subsistentiam, ut conveniat cum eo secundùm essentiam. Imò illa σχέσις non posset locum habere nisi ista supposità, quia non potuisset per Incarnationem gloriam Dei, & characterem ejus Personæ nobis exhibere, nisi talis fuisset antea per æternam generationem.

XX. Christus diversimodè *primogenitus* dicitur, 1. ratione *temporalis* nativitatis, quando vocatur *primogenitus Mariæ*, quia nemo ante ipsum *Fontes Solutionum.*

QUÆST. XXIX. natus est, & nemo post ipsum. 2. ratione *resurrectionis*, Col. 1. 18. *primogenitus ex mortuis*, tum quia primus resurrexit, non tam *prioritate temporis* quàm *causalitatis*, quia propriâ virtute resurrexit, Jo. 2. 19. alii verò omnes virtute alienâ nim. Christi, tum quia resurrexit ad vitam immortalem, non denuò moriturus. 3. ratione *authoritatis & dominii*, quomodo vocatur *primogenitus omnis Creaturæ*, Col. 1. 15. & inter multos fratres, Rom. 8. 29. quia omnes prærogativæ primogenitorum, Regnum, Sacerdotium, dupla portio illi propriissimè competunt. 4. ratione *æternæ generationis*, quum dicitur *primogenitus Dei*, Heb. 1. 6. quia à Patre ab æterno genitus πρὸ πάσης κτίσεως μονογενῶς γεννηθεὶς, ut habent Scholia Græca. Nec Primogenitus semper debet esse ex numero eorum quorum primogenitus dicitur, cùm sæpe unigenitum notet, ante quem nemo fuit, & post quem nemo venturus est: Sic Christus primogenitus omnis Creaturæ dicitur, non quòd sit primus Creaturarum, sed quia ante Creaturas genitus est, ut hìc non connumeratio cum Creaturis sit intelligenda, sed antecessio & præexistentia: nam si est ante Creaturam omnem, non debet inter Creaturas recenseri, atque ideo æternus sit necesse est.

Heb. 1. 6.

XXI. Pater nec genuit Filium *jam existentem*, quia jam ante supponeretur fuisse, nec *nondum existentem*, sic enim non foret æternus, sed *coëxistentem*, quia ab æterno fuit cum Patre. Itaque divisio valet tantùm in generationibus physicis, ubi genitum transit à non esse ad esse; sed non potest accommodari generationi huic hyperphysicæ, quæ est actus æternus æterni Patris, à quo Filius emanat, & in quo immanet sine omni præcisione coëxistendo. Unde Filius non fuit proriè ante generationem, nec cœpit esse per generationem, sed semper emanavit à Patre actu æterno & interno, ad modum radii à Sole jugiter emanantis, licèt modo eminentiori inexplicabili. 2. Deinde per generationem communicatur Essentia Divina genito, non ut *existat*, sed ut *subsistat*, adeò ut illa non terminetur ad existentiam absolutam, sed ad modum subsistendi, nec per eam constituatur Deus absolutè, sed Filius relatè.

XXII. *Necessarium & voluntarium* utcunque in Deo quoad nostrum concipiendi modum distinguantur, realiter tamen non opponuntur. Unde Pater necessariò & voluntariè Filium genuisse dicitur; necessariò quia naturâ genuit, ut est naturâ Deus, sed voluntariè, quia non coactè, sed lubenter genuit; non *voluntate antecedente*, quæ notat actum volendi liberum ad extra, sed *concomitante*, quæ notat naturalem volendi in Deo facultatem; non libertate *indifferentiæ*, sed *spontaneitatis*.

XXIII. Licèt Filius à Patre genitus dicatur, non sequitur *Filium fore suiipsius Filium*, quia Essentia non generat Essentiam, sed Persona Personam; Pater Filium, qui ab ipso est *alius*, licèt non *aliud*.

XXIV. Quod est perfectissimum non generat *aliud* à se essentialiter, sed *alium*

alium à se personaliter. Nam Essentia Patris est Essentia Filii & Spiritus Sancti, licèt esse Patrem non sit esse Filium, aut esse Spiritum S. Unde *unum* manet semper perfectissimum, nimirum Deus, licèt non sit unica Persona, quia tribus suppositis est communicabile, non essentiâ diversis, sed relatione characteristicâ distinctis. QUÆST. XXIX.

XXV. Quum Filius dicitur unus esse cum Patre Deus, & tamen esse distincta Persona ab ipso, nulla est contradictio; quia licet eandem essentiam habeat, secundùm quam unus cum Patre Deus dicitur, non habet tamen eam cum eodem modo subsistendi: Nec si in finitis & creatis ad diversam personam diversa requiritur essentia, continuò hoc in Divinis locum habet, ubi Essentia eadem numero & singularis, potest tamen pluribus esse communicabilis, quia infinita.

XXVI. Licèt *fideles* dicantur *gigni*, vel *nasci ex Deo*, propter similitudinem virtutum, & non per essentiæ communicationem; non sequitur eodem sensu hoc intelligi de Christo quia agitur de propria generatione, per quam Filius est proprius & unigenitus Dei.

XXVII. Miraculosa conceptio Christi potest esse argumentum à posteriori, quo cognoscitur ejus æterna Filiatio, sed non statim est ejus causa à priori. Ita intelligenda sunt Angeli verba ad B. Virginem Luc. 1. 35. *Ideo quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Ubi particula διὸ est nota consequentiæ, non consequentis, *signi* cur sit vocandus Filius Dei, non *causæ*, quia antequam conciperetur, jam fuisse dicitur, Jo. 1. 1. Phil. 2. 6. unde non dicit simpliciter erit, sed κληθήσεται *vocabitur*, id est, manifestabitur. *Luc.* 1. 35.

XXVIII. Non ideo Filius Dei dicitur Christus, quia à Patre sanctificatus, Jo. 10. 36. alias enim Filiationis rationes addit, tum ab unitate essentiæ ℣. 30. tum ab identitate operum, ℣. 38. sed ideo sanctificatus est, id est, ad munus Mediatorium consecratus, quia Filius fuit, quod aliàs sustinere non potuisset: Nec ideo Filius, quia dilectus Matt. 3. 17. sed ideo dilectus, quia Filius, ut verborum series docet. *Jo.* 10. 36. *Matth.* 3. 17.

XXIX. Cùm Generatio ista hyperphysica sit diversissima à generationibus physicis & finitis, perperam Adversarii ex istis ad illam argumentantur, quasi ulla vel mutatio, vel imperfectio, vel alienatio, vel prioritas naturæ aut temporis in Deum propterea caderet, quia omnis generatio substantialis est mutatio à non esse ad esse, quia omnis genitus est posterior gignente, quia qui gignit partem substantiæ alteri communicat, & genitus essentialiter est diversus à gignente: Hæc enim & similia quæ petuntur ex generatione humana, malè trahuntur ad generationem divinam per μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος. Nec si conferuntur generationes istæ inter se, propterea coæquantur: imò dum quicquid perfectionis occurrit in generationibus finitis illi tribuitur, ut quòd gignens gignat sibi simile, per communicationem essentiæ, quicquid imperfectionem aliquam notat, sedulò ab ea est removendum.

QUÆST. XXIX. XXX. Frustra se fatigant Scholastici in *modo Generationis* istius inquirendo & explicando, cùm sit non modò ineffabilis, sed & ἀκατάληπτος ipsis Angelis. *Indecorum est quærere*, inquit Athanasius contra Arian. *quomodo ex Deo Verbum sit, aut quomodo sit Dei splendor, aut quomodo gignat Deus, & quis sit modus generationis Dei. Insaniret enim qui talia auderet, quoniam rem ineffabilem & propriam divinæ naturæ, & duntaxat ipsi ac Filio suo cognitam verbis interpretari conaretur.* Et Hilar. lib. 3. de Trini. *Ut inenarrabilis est Pater in eo quod ingenitus est; Ita enarrari Filius in eo quod unigenitus est non potest, quia ingeniti est imago qui genitus est.*

XXXI. Similitudines quasi adhiberi solent ad hujus Mysterii explicationem petitæ; vel à *Mente*, quæ seipsam intelligendo sui imaginem & ideam excitat in seipsa, quæ in mente semper manet unde manat; vel à *Sole*, à quo jugiter emanant radii, ut nec sit ante illos, nec absque illis; possunt utcunque facere ad Mysterii istius illustrationem; eoque magis quòd Scriptura ad eas non semel videtur respicere, quum Filium Dei vocat Λόγον, *Sapientiam, Imaginem Dei*, Et ἀπαύγασμα δόξης *splendorem gloriæ Patris.* Sed plenam & accuratam modi generationis istius determinationem exhibere nequeunt. Unde hìc, si uspiam, sobriè nobis est sapiendum, ut contenti τῷ ὅτι, quod clarum est in Scriptura, de modo isto planè nobis incomprehensibili definiendo; vel etiam inquirendo anxiè non cogitemus, sed Deo, qui solus se perfectissimè novit, illum relinquamus.

QUÆSTIO XXX.

DE SPIRITUS S. DEITATE.

An Spiritus S. sit Persona Divina, à Patre & Filio distincta? Affir.

I. UT Anti-Trinitarii Filio non denegant personalitatem, sed æternitatem: Ita Spiritui Sancto æternitatem non detrahunt, sed personalitatem. Quemadmodum ergo æternitatem Filii jam evicimus; Personalitas Spiritus adversus eosdem jam est demonstranda.

Status Quæstionis. II. Non quæritur de Spiritu οὐσιωδῶς considerato, quo sensu Deus dicitur *Spiritus*, Jo. 4. 24. & natura divina Christi sæpe eo nomine venit, 1. Tim. 3. 16. 1. Pet. 3. 18. 19. hoc enim tribus Personis ex æquo competit; Sed prout ὑποστατικῶς spectatur, & unam ex illis singulariter designat.

III. Non quæritur; An iste Spiritus, qui Sanctus dicitur κατ' ἐξοχὴν, non

non tantùm ſubjectivè, quia eſt ſanctiſſimus, ſed etiam efficienter, quia nos ſanctificat, ſit res vel Creatura aliqua, vel virtus quædam Dei, ut cætera attributa, hoc enim non diffitentur Adverſarii; Sed, An ſit Perſona Divina, à Patre & Filio, non diviſa, ſed diſtincta. Negant Pneumatomachi tam veteres quàm recentiores; Nos affirmamus.

QUÆST. XXX.

Spiritus S. eſt Perſona Divina.

IV. Rationes ſunt, 1. Quia Spiritui S. *actiones perſonales* variæ tribuuntur; ut docere, Jo. 14. 26. teſtari, Joan. 15. 26. Rom. 8. 16. revelare futura, 1. Tim. 4. 1. ſcrutari profunda Dei, 1. Corinth. 2. 10. ſeparare aliquos, & expreſſo mandato ad miniſterium illos mittere, Iſ. 61. 1. Act. 13. 2. & 20. 28. creare, Gen. 2. 2. fœcundare Virginem ſterilem, Luc. 1. operationes omnis generis exercere, & dona tam ordinaria quàm extraordinaria hominibus conferre, 1. Corinth. 12. 11. *Omnia hæc agit unus ille & idem Spiritus, diſtribuens privatim illa ſingulis, ſicut vult*, ubi quod de Deo dixerat v. 6. quòd operetur omnia, ὁ δὲ αὐτός ἐστι Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα applicatur Spiritui Sancto, πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, quod dici non poſſet, niſi Spiritus Sanctus Perſona eſſet Divina ejuſdem ordinis & virtutis cum Patre. Nec excipi debet rebus ſæpe tribui quod Perſonarum eſt, nec tamen propterea res ipſa perſonas cenſeri; ut peccato quòd deceperit & occiderit, Rom. 7. 11. Legi quòd loquatur, Rom. 3. 19. Charitati quòd omnia credat & ſperet, 1. Cor. 13. 7. Sanguini Abelis quòd clamet, Gen. 4. 10. Nam nemo non videt loca allata non notare agendi principales cauſas, ſed media quibus per uſitatam metalepſim actio principalis agentis adſcribitur; nec enim propriè peccatum decipit, ſed diabolus per peccatum, nec activè occidit, ſed meritoriè. Lex propriè non loquitur, ſed Legiſlator in Lege, vel per Legem. Charitas credit, id eſt, homo charitate imbutus. Sanguis clamat, non effectivè, ſed objectivè. At quæ tribuuntur Spiritui Sancto, ſic Perſonarum ſunt, & viventium, ut in Scriptura ad res inanimatas non transferantur.

V. Non meliùs elabuntur, qui hoc ad *Proſopopœiam* referunt, quia Proſopopææ ſubjectum ordinariè ſolet eſſe res aliqua corporea, vitâ vel ſenſu carens; ut quum cœli audire jubentur, & flumina plaudere manibus, quod in Spiritum Sanctum non quadrat. 2. Quia ſi figuratè locuta eſſet Scriptura in uno vel altero loco de Spiritu S. alibi hoc propriis verbis explicuiſſet, quod non facit tamen, imò conſtanter de illo ita loquitur, 3. Si mens Adverſariorum valeret, tota hiſtoria Evangelica in jejunas allegorias facilè poſſet transformari, & quæcunque de Chriſto dicuntur pari modo ad virtutem Sapientiæ transferri. 4. Licet quædam locutiones figuratæ occurrerent in Scriptura reſpectu rerum aliarum, non ſequitur, quicquid de Spiritu S. legitur, figuratè & per proſopopœiam debere intelligi, collatio enim locorum diſparitatem facilè oſtendit.

 VI.

Quæst. XXX. VI. Secundò, Quia proponitur non tantùm ut distinctus à Patre & Filio, sed etiam ut *alius*, & missus ab utroque, Jo. 14.16. & 15.26. & 16.7. *Rogabo Patrem*, & alium *Paracletum dabit vobis*. Nemo autem dixerit aliquem, alium à Patre & Filio vocari, & ab illis mitti, qui tamen Persona pariter cum ipsis non fuerit. Adde nomen *Paracleti* quod illi tribuitur, quod ut officium personale in Christo innuit, 1. Jo. 2.1. quatenus apud Patrem Intercessorem & Patronum nostrum agit, causam nostram disceptando, idem etiam debet notare in Spiritu S. ut sit personaliter Patris & Filii Paracletus apud nos, id est *Interpres* eorum, Consiliarii & Consolatoris munus in nobis obeundo. Tertiò, hoc docet enallage generis, quâ utitur Scriptura, dum πνεύματι, quod est neutrius generis, conjungit pronomen masculinum personæ denotandæ magis accommodum, Jo. 16. 13. ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Et Eph. 1. 13. 14. dicimur obsignari τῷ πνεύματι ἁγίῳ ὅς ἐστιν ἀῤῥαβών, &c. Cur enim talis euallage usurpetur à Scriptura causa nulla reddi potest, nisi ut clariùs Persona Spiritus S. hoc pacto designaretur.

VII. Tertiò, Quia æquali potestate, & authoritate ac virtute in obsignandis fidelibus, & conferendis Ecclesiæ bonis, concurrit cum Patre & Filio, qui indubitatè sunt Personæ distinctæ, ut patet in Baptismi formula præscripta, Matt. 28. 19. benedictione Apostolica, 2. Cor. 13. 13. & testificatione de Christo, 1. Jo. 5. 7. quod fieri non posset, nisi Persona esset ab illis distincta, & cum illis ejusdem conditionis & authoritatis. Exceptiones Adversariorum suprà sunt discussæ, Quæstione de *Trinitate*.

VIII. Quartò, Quia sub specie visibili apparuit, ut in Baptismo Christi sub specie columbæ, Matt. 3. 16. & die Pentecostes in specie linguarum, quæ visæ sunt Apostolis dispertitæ instar ignis insidentis super Apostolos, Act. 2:3. Personarum est non attributorum, aut accidentium visibiles species assumere, & in, vel cum, vel sub ejusmodi formis apparere. Nec nisi absurdè quis dixerit justitiam aut misericordiam Dei, vel aliquam aliam virtutem per visibilem formam se conspiciendam præbuisse. Nec reponi debet non omne quod apparet, per se subsistens esse, siquidem accidentia apparent, nec tamen per se subsistunt. Nam licèt certum sit accidentia immediatè in oculos incurrere, supponunt tamen semper rem substratam, aut Personam. Unde sub specie ista visibili, aliquod subsistens fuisse oportet, quod textus Spiritum Sanctum fuisse asserit, & à Personis Patris & Filii in Baptismo Servatoris expressè distinguit. Nec dici potest linguas igneas ad Spiritus Sancti dona esse restringendas; Textus enim manifestam notat Spiritus à donis ejus distinctionem. *Cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus* ille *Sanctus*, quô erant repleti, *dabat illis loqui*, v. 4.

IX. Quintò, Quia in Spiritum Sanctum peccatur; hinc mentio fit Israëlitarum qui exacerbarunt Spiritum Sanctitatis, Is. 63. 10. & blasphe-

miæ

miæ in Spiritum S. tanquam peccati irremissibilis Matth. 12. 31. 32. & Ananiæ & Sapphiræ, qui mentiti dicuntur Spiritui Sancto Act. 5. 3. unde statim pœnas dederunt sui criminis. Is autem adversus quem peccamus, non potest non esse Persona divina. Nam ut solus Deus est objectum cultus & adorationis; Ita propriè & ultimatè solus est peccati objectum. Et ut blasphemia quæ in Patrem & Filium dirigitur, supponit eos esse Personas; Ita & blasphemia quæ in Spiritum Sanctum fertur; Imò eò certius hoc evincitur, quòd blasphemia in Spiritum Sanctum longè gravius censetur crimen, utpote irremissibile, quod neque in hoc seculo, nec in futuro remittitur, id est nunquam, ut Marcus interpretatur, quod dici non posset, nisi Persona esset. Licèt autem in Scriptura nonnulla dicantur blasphemari, quæ non sunt Personæ, ut *Bonum nostrum*, Rom. 14. 16. *Doctrina*, 1. Tim. 6. 1. *Dei Sermo*, Tit. 2. 5. *Via veritatis*, 2. Pet. 2. 2. Non sequitur idem de Spiritu S. dici posse; quia res semper dicuntur blasphemari relatè ad Deum ipsum; sic nostri boni blasphemia est Dei ipsius offensio, à quo bonum illud accepimus; doctrinæ & sermonis blasphemia, in Deum ipsum ejus authorem refunditur. Sed blasphemiæ in Spiritum Sanctum alia ratio est, quia expressè distinguitur à blasphemia in Patrem & Filium.

X. Perperam verò dicitur Ananias mentitus Spiritui S. ceu Dei dono, quo pollebat Petrus, non verò ceu Personæ Divinæ. Nam mentiri nemo potest alicui, nisi ut Personæ intelligenti & viventi, unde v. 4. Petrus inquit, *non mentitus es hominibus, sed Deo*, mentiendo scil. Spiritui Sancto, quod explicatur v. 9. per τὸ πειράζεσθαι, *tentare Spiritum Sanctum*, quod de Persona tantùm dicitur. Quamvis verò τὸ ψεύδεσθαι cum accusativo potiùs esset fallere & decipere, quàm mentiri, (quod non simpliciter potest dici, siquidem verbum hoc non modò cum dativo sed etiam cum accusativo in eo significatu jungitur, Prov. 14. 5. & Isa. 57. 11.) res tamen eòdem rediret, cùm æquè Persona is debeat esse quem alii fallere student, ac is cui mentiri conantur.

XI. Sextò, hoc evincit Spiritus S. distinctio à donis suis, quæ toties proponitur. Cur enim Scriptura tam sollicitè distingueret Spiritum à donis suis, si nihil aliud esset quàm aliquod Dei donum? Certum est quidem non rarò Spiritum pro donis sumi, sed constat etiam alibi ab illis expressè distingui, tanquam eorum authorem & causam efficientem, *Discrimina sunt donorum, sed idem Spiritus:* 1. Cor. 12. 4. & v. 8. *Huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii verò sermo cognitionis* &c. & v. 11. *Omnia ista operatur unus & idem Spiritus, distribuens sigillatim unicuique sicut vult.* Et ne quis putet esse virtutem aliquam seu potentiam Dei ipsi per modum attributi competentem, Scriptura δύναμιν à Spiritu distinguit, Luc. 4. 14. *Christus dicitur recessisse à deserto in virtute Spiritus*, & Act. 1. 8. *Accipietis*, inquit

QUÆST. XXX. inquit Christus, *virtutem Spiritus Sancti supervenientis*, ubi δύναμις effectum, Spiritus verò causam & principium ejus notat, Personam scil. hac virtute præditam, quam in alios diffundit.

Divinitas Spiritus S. probatur, 1. ex Nominibus. XII. Spiritum Sanctum autem non esse Personam tantùm, sed Personam divinam ex quatuor argumentis, quibus Divinitatem Christi probavimus, firmissime potest evinci. Quia Nomina, Attributa, Opera, & Cultus Dei illi tribuuntur. *Nomina* quidem, quia quod de Jehova exercituum dicitur, Is. 6. 9. applicatur Spiritui Sancto Act. 28. 25. *Bene locutus est Spiritus Sanctus per Isaiam, dicens, Vade ad populum illum* &c. & qui vocatur Spiritus Dei, is statim dicitur Deus, & Rupes Israëlis, 2. Sam. 23. 2. *Spiritus Jehovæ locutus est in me, & sermo ejus per linguam meam, dixit Deus Israëlis, mihi locuta est Rupes Israelis.* Eò pertinet quòd Ananias dicitur mentitus Deo, quia mentitus est Spiritui Sancto, ut supra visum, & quòd Fideles Templa dicuntur esse Dei viventis, quia sunt Templa Spiritus Sancti, qui in ipsis habitat: *An nescuis corpus vestrum esse Templum Dei, & Spiritum Dei habitare in vobis?* 1. Cor. 3. 16. & 6. 19. Cùm verò Templum & Divinitas sint relata, non potest non esse Deus ille, cujus Templum dicimur. Nec hoc tantùm præsentiæ vel habitationis respectu intelligi debet; non enim quæcunque inhabitari dicuntur, eo ipso Templa sunt, & nunquam vocamur Templa Verbi divini, quod tamen in nobis copiosè habitare debet. Sed Templum involvit necessariò relationem cultus religiosi ejus, cui erectum est. Unde *Aug.* lib. 1. cont. Maxim. *Si sacrilegi essemus faciendo Templum cuicunque creaturæ, quomodo non est verus Deus, cui non Templum facimus, sed nos ipsi Templum sumus?*

1. Cor. 3 16.

2. Ab Attributis. XIII. Secundò, *Attributa Divina* illi competunt, *Æternitas*, quia erat jam in principio creationis, *Ferebatur* enim *super aquas*, Gen. 1. 2. qui autem rerum omnium creationem antecessit, ipse creatus non est, ac proinde æternus. *Omnipræsentia & Immensitas*, Ps. 139. 7. 8. *Quò irem à Spiritu tuo?* Quod ad præsentiam essentiæ referendum esse, & non virtutis tantùm supra probatum, Quæst. de *Immensitate Dei*, 1. Cor. 3. 16. *Spiritus S. habitat in vobis*, non utique per efficaciam tantùm suam, sed etiam per essentiam, quia ibi est, ut Deus in Templo suo. *Omniscientia*, quia *scrutatur profunda Dei*, 1. Cor. 2. 10. non *effectivè*, quia facit nos scrutari, nostrum enim non est scrutari τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ne opprimamur à gloria, Prov. 25. 27. sed *subjective* & *formaliter*, quia eodem modo se habere dicitur ad ea quæ sunt Dei, quomodo spiritus hominis se habet ad ea quæ sunt hominis propriè & formaliter per operationes suas reflexas scrutando interiora cujusque: Et scopus Apostoli eò nos ducit, qui est probare solum Dei Spiritum omniscium, & omnia scrutantem, posse nobis certò retegere ea quæ Deus paravit diligentibus se, quæ alioquin nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ascenderunt in cor hominis ℣. 9. Scrutari autem dicitur, non inquirendo, quod dubitationem aliquam in eo suppo-

supponeret; sed *penetrando*, quomodo Deus dicitur scrutari corda & renes. Quaest. XXX.
Eò pertinet quòd dicitur *futura annunciare*, Joh. 16. 13. quod est solius Dei, & quòd per eum Prophetæ qui futura prædixerunt locuti sint, 2. Pet. 1. 21. *Omnipotentia*, quia *Virtus Altissimi* dicitur, Luc. 1. 35. non essentialis simpliciter, sed personalis. *Vita*, quia est Spiritus vivificus, 1. Cor. 15. qui vivificat mortalia corpora nostra, Rom. 8. 11.

XIV. Tertiò, *Opera*, tum *Natura*, Creatio, Gen. 1. 2. Ps. 33. 6. conservatio & gubernatio, Ps. 104. 30. Patratio miraculorum, Matth. 12. 28. 1. Cor. 12. 4. Tum *Gratia*, Christi conceptio, Luc. 1. 35. Unctio & missio, Isa. 61. 1. Peccatorum remissio & regeneratio, 1. Cor. 6. 11. Joh. 3. 5. Gubernatio Ecclesiæ, Act. 13. 2. & 15. 28. & 20. 28. Prædictio futurorum, Joh. 16. 13. Act. 11. 28. Collatio donorum, 1. Cor. 12. 7. Illuminatio, Eph. 1. 17. 18. Sanctificatio, 2. Thess. 2. 13. & 1. Pet. 1. 2. Mortuorum resurrectio, Rom. 8. 11. 3. *Ab Operibus.*

XV. Quartò, *Cultus* illi divinus tribuitur, quia baptizamur in ejus nomine, non minùs quàm Patris & Filii; in ipsum credere jubemur in Symbolo, non minùs ac in Patrem & Filium; ab ipso gratiam & pacem, cæteraque beneficia non minùs petimus, quàm à Patre & Filio, 2. Cor. 13. 13. & Apoc. 1. 4. ubi petitur gratia & pax à *septem Spiritibus qui sunt ante thronum*: Spiritus enim Sanctus sic describitur, non respectu personalitatis, quæ unica est, sed respectu septemplicis, id est, multiplicis donorum varietatis, quæ ipse effundit in fideles, & septenario numero utitur, non modò propter ejus perfectionem, sed allusivè ad septem Ecclesias ad quas scribit, ut innuat donorum suorum copiâ se illis affatim prospecturum, ac si singulis Ecclesiis singularis Spiritus daretur. Nec dici potest per septem Spiritus illos, non Personam intelligi, sed medium exprimi, quo gratiam & pacem à Patre proficisci vult Apostolus; quia eodem modo à Spiritibus gratiam petit, quo à Patre, ἀπὸ πνευμάτων tanquam à principio & causa. Ita quia Templum sumus Spiritus S. Paulus colligit nobis esse glorificandum Deum in corpore & animo nostro quæ sunt Dei, 1. Cor. 6. 20. quem Deum? nempe illum cujus Templum sumus, non excludendo quidem Patrem & Filium, sed œconomicè designando Spiritum S. quem invocare, est glorificare. Unde Act. 4. 24. 25. Spiritus qui loquitur per Prophetas invocatur ab Ecclesia, *Domine, tu es Deus ille qui fecisti cœlum & terram, qui per os Davidis servi tui dixisti*, quo exemplo & vetus Ecclesia semper eum invocavit, hymno de Spiritu S. *Veni Creator Spiritus* &c. Et *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui S.* &c. 4. *A Cultu.* *Apoc.* 1. 4.

XVI. Si Scriptura rariùs meminit adorationis & cultus Spiritus S. hoc non fecit, quòd non sit coadorandus cum Patre & Filio; nam non desunt istius adorationis præcepta & exempla: Sed quia in œconomia salutis, quæ ordini Personarum respondet, ut Pater operatur per Filium, & Filius

QUÆST. XXX. per Spiritum S. Ita gloria Divinitatis, quæ est ex adoratione, à Spiritu S. qui excitat preces in cordibus Fidelium per Filium tanquam Mediatorem ad Patrem refertur. Hac de causa proponitur sæpius ut author & *principium* precum, quam ut *objectum* ad quod dirigantur; ut *ille* qui potiùs invocat, id est nos invocare facit, quàm qui invocetur,

Fontes Solutionum. XVII. *Donum Dei* κοινῶς considerari, non potest esse Deus; sed nihil obstat, Donum Dei personaliter sumpti esse Personam divinam, quomodo Christus, qui est Persona divina, vocatur tamen donum Dei, Joh. 3. 16. & 4. 10. & Is. 9. 5. Ita Spiritus S. potest vocari donum Dei. Nec repugnat semper, ut aliquis sit, & donum, & donator suiipsius, cùm Christus ipse seipsum det pro nobis, & nobis in alimentum vitæ æternæ, *Panis quem ego dabo, Caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, Joh. 6. 51.

XVIII. Si quædam quandoque tribuuntur Spiritui S. quæ minùs congruere videntur personæ, ut quod eo *ungamur*, *baptizemur*, & *repleamur*, quod *effundatur* à Deo, & nobis detur; ista de donis ejus in nobis intelligenda sunt, suppositâ tamen Personæ ejus veritate: & Christus non minùs dicitur indui, recipi, manducari à nobis, & nobis à Deo dari, citra Personalitatis suæ præjudicium.

Heb. 2. 4. XIX. Μερισμοὶ Spiritus Heb. 2. 4. non tam sonant *passivè* partitiones Spiritus, quàm *activè* distributiones donorum quorum fit mentio, quæ fiunt à Spiritu S. qui dona sua distribuit quibus vult, 1. Cor. 12. 11. Licèt ergo distributionem donorum Spiritus S. agnoscamus, tamen ipsius Personæ Spiritus S. quæ in se indivisa est, & divisa à quolibet alio divisionem aut partitionem negamus.

XX. Ut Spiritus Sanctus sæpe metony. ponitur pro donis suis, ita dicitur vel augeri vel minui, non ratione principii, sed donorum quæ in homines diffundit. Ita Deus dicitur de eodem Spiritu, quem contulerat Mosi, id est, ex iisdem donis & gratiis, quæ erant necessariæ Reip. illi regendæ, sepofuisse quod daret 70. Senioribus, ut in partem illius sollicitudinis venirent,

Num. 11. 17. Num. 11. 17. Elisæus *duplicem Spiritum* pro se petit, 2. Reg. 2. 9. id est,

2. Reg. 2. 9. charismata duplo majora iis quæ in aliis Prophetis vulgò cernebantur, vel duplam portionem donorum Spiritus, id est, magnam copiam, ad sustinendum magnum & difficile munus quod illi demandabatur. Quòd si vocetur *virtus & spiritus Eliæ*, Luc. 1. 17. non *originaliter*, sed *subjectivè* hoc est intelligendum, quia in Elia residebat.

XXI. Verus Deus non potest *mitti* per *imperium*, quia se superiorem non agnoscit; sed potest mitti per *consensum*, quod diversitatem quidem officii notat, sed non essentiæ. Filius & Spiritus mittuntur posteriori modo, non priori.

Joh. 7. 39. XXII. Spiritus S. nondum erat ante Christi glorificationem, Joh. 7. 39. non simpliciter & absolutè, quasi tunc demum inceperit esse κατ' ὑπόστασιν,

cujus

cujus contrarium effecta ejus demonstrant; sed secundùm quid ratione uberioris effusionis, quæ postea in Apostolos aliosque fieri debuit. Quæst. XXXI.

QUÆSTIO XXXI.

DE SPIRITUS S. PROCESSIONE.

An Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedat? Affirm.

I. Ut Filio tribuitur γέννησις, Ita Spiritui Sancto, ἐκπόρευσις, seu *Processio*, non modò latè sumpto vocabulo, prout notat originem ab aliquo habere; sic enim non minùs Filio posset competere, cui ἔξοδος & ἐξέλευσις tribuitur, quum dicitur exivisse à Patre Joh. 16. 28. & habere egressus æternos Mich. 5. 2. Sed *strictè*, quatenus notat emanationem à Patre & Filio, distinctam à Filii generatione.

II. Non quæritur de *Processione temporali & externa*, quæ terminatur ad Creaturas, per quam Spiritus S. mittitur ad nos sanctificandos, & ad perficiendum opus salutis. Sed de *Processione æterna & interna*, quæ terminatur ad intra, & nihil aliud est quàm modus communicationis Essentiæ divinæ, quo tertia Persona Trinitatis à Patre & Filio eandem numero essentiam habet, quàm Pater habet & Filius. *Status Quæstionis.*

III. Processionem istam differre à Generatione Filii negari non potest, quia se habent ut alius & alius, qui habent ad invicem relationem originis; Sed quodnam sit istud discrimen explicari non potest, & tutiùs ignoratur, quàm inquiritur. Unde *Damascen.* lib. 4. orth. fid. c. 10. Ὅτι μὲν ἐστι διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως μεμαθήκαμεν, τίς δὲ τρόπος διαφορᾶς μηδαμῶς, Et *Aug.* lib. 3. cont. Maxi. c. 14. *Est differentia inter Generationem & Processionem, sed ego distinguere nescio, quia utrumque inenarrabile.* Scio hîc Scholasticos differentiam istam velle petere ab operatione intellectus & voluntatis, ut generatio Filii fiat per *modum intellectus*, unde dicatur Dei *Sapientia*. Processio verò per *modum voluntatis*, unde dicatur *Amor* & *Charitas*. Sed ut hoc sine Scriptura dicitur, ita rem implicat potiùs quàm explicat. Saniùs loquuntur, qui in re tam ardua balbutientes, discrimen istud in tribus collocant, 1. In *principio*, quia Filius emanat à Patre solo, Spiritus S. verò à Patre & Filio simul. 2. In *modo*, quia Filius emanat per viam generationis, quæ terminatur non tantùm ad personalitatem, sed etiam ad similitudinem, ob quam Filius vocatur imago Patris, & secundùm quam Filius accipit proprietatem communicandi alteri Personæ eandem essentiam. Sed Spiritus per viam spirationis, quæ terminatur tantùm ad Personalitatem, & per quam Persona quæ procedit non accipit proprietatem communicandi essentiam istam alteri Personæ. 3. In *ordine*, quia ut Filius est secunda Persona, Spiritus S. verò tertia, generatio modo nostro concipiendi spirationem præcedit, licèt reipsa sint coæternæ. *Quomodo Processio differt à Generatione.*

QUÆST. XXXI. *De Processionis Principio disputant Græci & Latini.*

IV. Quoad *Processionis Principium* celebris est Controversia inter Græcos & Latinos, inter quos tamen de Deitatis unitate & Personarum Trinitate est consensus. Quæritur, An à Patre solo procedat, An verò à Patre & Filio. Græci prius statuunt, Latini posterius. Illi accusant istos, quòd addiderint Symbolo Nicæno per Constantinopolitanum explicato particulam *Filioque*; Isti verò illos carpunt, quòd in Symbolo Athan. vocem μόνε inseruerint art. 7. ἀπὸ τ̃ μόνε πατρός. Sæpius ea de re disceptatum fuit acriter inter Orientales & Occidentales Tandem in Concilio Florentino anno 1439. temperamentum aliquod quæsitum est ad concordiam incundam, ut statueretur Spiritus Sanctus à Patre per Filium procedere. Sed notum est Orientales qui subscripserant ab illa transactione resiliisse, & in priori sua sententia acriter etiamnum perstare.

V. Licèt non debeant Græci hæreseos insimulari propter sententiam suam, nec ea debuerit esse occasio Schismatis vel orti, vel continuati. Latinorum tamen sententia ut Scripturæ verbis convenientior & verior, rectè retinetur. 1. Quia Spiritus Sanctus non minùs à Filio quàm à Patre mittitur, Joh. 16. 7. Ergo ab eo debet procedere, quia non posset à Filio mitti, nisi ab eo procederet. 2. Quia Spiritus Filii dicitur non minùs ac Patris, Gal. 4. 6. 3. Quia quicquid habet Spiritus, non minùs habet à Filio quàm à Patre, Johan. 16. 13. 14. 15. & ut Filius dicitur esse à Patre, quia non à se loquitur, sed à Patre, à quo omnia habet; sic Spiritus debet dici esse & procedere à Filio, quia audit & loquitur ab ipso. 4. Quia insufflavit Spiritum S. discipulis in tempore, Joh. 20. 22. Ergo spiravit ab æterno; nam processio temporalis supponit æternam.

VI. Pater & Filius spirant Spiritum S. non ut duo principia diversa, siquidem vis spirativa est eadem in utroque, sed ut duo supposita, quæ eadem virtute concurrunt ad istam processionem.

VII Licèt Spiritus dicatur procedere à Patre, Joh. 15. 26. non negatur de Filio, imò supponitur, quia missio Spiritus illi tribuitur, & quæcunque Pater habet, Filius pariter habere dicitur Jo. 16. 15.

VIII. Cùm vis spirativa sit una numero in Patre & Filio, non bene diceretur hoc respectu Spiritus procedere à Patre per Filium, quasi esset principaliter à Patre, secundariò verò & minùs principaliter à Filio: Sed si *modus subsistendi* spectatur, secundùm quem Pater est fons Deitatis, à quo Filius emanat, non malè hoc sensu dicitur à Patre per Filium procedere quoad processionis ordinem & modum.

IX. Si in quibusdam Symbolis primis omissa fuit particula *Filioque*, quæ processionem à Filio arguit, factum id fuit, quia tunc temporis nulla dum de Processione Spiritus S. lis mota fuerat, sed addita fuit prudenter postea ob insurgentes errores.

LOCUS QUARTUS DE DECRETIS DEI In Genere, ET DE PRÆDESTINATIONE in Specie.

QUÆSTIO PRIMA.

An Decreta dentur in Deo, & quomodo sint in eo?

I. POst considerationem absolutam Essentiæ Dei, ejusque Attributorum: Et relativam Personarum, sequitur Disquisitio de *Actibus essentialibus* Dei *internis*, qui vulgò *Decreta* vocantur; de quibus hîc quæritur, 1. *An dentur* in Deo, & quomodo sint in eo?

II. Decreta in Deo dari, & Scriptura testatur, quæ passim πρόγνωσιν, πρόθεσιν, ὡρισμένην βουλὴν, εὐδοκίαν, consilium Deo tribuit. Et ratio multiplex evincit, tum à *summa Dei perfectione*, ad quam pertinet, ut nihil fiat sine ejus voluntate; tum ab ejus *omniscientia*, per quam nota ab æterno habere debet omnia opera sua, non tantùm quæ sunt in genere possibilium, sed etiam in genere futurorum, quæ non potuit aliter intueri quàm in suo decreto; tum à *dependentia* causarum secundarum à prima, & rerum omnium ac eventuum à supremo Ente & agente. *Decreta in Deo dantur.*

QUÆST. I.

Non ratione Inquisitionis, sed determinationis.

III. Decretum Deo tribuitur, non quatenus est effectum deliberationis & consultationis præcedentis, cum ratiocinatione & discursu ab uno ad aliud, quo non est opus ei, *cujus oculis omnia sunt nuda & intime patentia*, Heb.4. 13. sed ratione *determinationis* certæ de rerum futuritione, secundùm quam nihil facit temerè, sed consultò, id est, sciens & volens.

IV. *Actus divini* trifariam distinguuntur, 1. Sunt *actus immanentes & intrinseci*, qui nullum habent respectum ad extra; Tales sunt actus personales gignere, spirare, quorum est absoluta necessitas, sine potentia ad oppositum. 2. Alii sunt *actus extrinseci & transeuntes*, qui non sunt in Deo, sed à Deo effectivè, & in creaturis subjectivè, ut creare, gubernare; Isti sunt actus temporales, & Deus extrinsecus tantùm ab iis denominatur. 3. Sunt *actus immanentes & intrinseci* in Deo, sed connotantes respectum & *σχέσιν* ad extra; qualia sunt Decreta, quæ nihil aliud sunt quàm *Consilia Dei de rebus extra se futuris.*

V. Circa ista Decreta quæritur, *Quomodo sint in Deo*, An *essentialiter*, An verò *inhæsivè* & accidentaliter: Prius statuunt Orthodoxi; Posterius *Socinus & Vorstius*, qui, ut Dei simplicitatem evertant, & in eo compositionem realem dari evincant, pertendunt esse veri nominis Accidentia; adversus quos ita disputamus.

Non sunt in Deo ad modum accidentium.

VI. In Deo nullum potest dari accidens; Ergo Decreta non possunt illi inesse inhæsivè & accidentaliter. Patet 1. à *simplicitate*, quia in quem cadunt accidentia, is non est absolutè simplex, utpote qui componitur ex subjecto & accidente. 2. Ab *infinitate & perfectione*, quia quodcunque accedit ad aliquid, ad ejus perfectionem facit ad quod accedit. At Deus est perfectissimus omnimodo, nec tantùm perfectibilis, ut omnes creaturæ. 3. Ab *immutabilitate*, quia accidens est radix omnis mutationis: At Deus est immutabilis tam voluntate quàm essentiâ.

sed ut actus voluntatis immanentes.

VII. Cùm ergo non possint accidentaliter Deo competere, necesse est ut in Deo dicantur esse *essentialiter*, ut *actus immanentes voluntatis ipsius*, cum *σχέσει* & terminatione ad extra, quique ideo non differunt realiter ab ipsa Essentia Dei, cùm voluntas Dei, cum qua identificantur, nihil aliud sit quàm ipsa Essentia volens inadæquato conceptu à nobis apprehensa; Hoc sensu Decreta rectè dicuntur identificari cum ipsa Essentia, prout concipitur ad modum actus vitalis sese determinantis ad hoc vel illud extra se producendum; Unde duplicis causæ notionem induunt, Efficientis & Exemplaris; *Efficientis*, quia quæcunque futura sunt, ideo futura sunt, quòd Deus ea decrevit; nec dari potest alia prior causa ejus operum. *Exemplaris* autem, quia Decretum Dei est omnium rerum extra se quasi idea, ad quam ceu *ἀρχέτυπον* ipsa veluti *ἔκτυπα* exprimuntur in tempore.

qui habent rationem Causæ Efficientis & Exemplaris.

VIII.

VIII. Ut omne agens liberè & ex consilio agit ad ideam, non malè rerum omnium ideæ in mente Dei dicuntur esse, non prout sonant speciem aliquam intelligibilem, vel formam aliquam rerum, quæ ex rebus ipsis eliciatur, & accedat aliunde, & imprimatur in Deo, ut se res habet in ideis humanis; Sed prout innuunt notionem seu causam exemplarem, quæ rebus ipsis præexistit in mente Dei, & exprimitur in ipsis quum producuntur, nihilque aliud est quam ipsamet Essentia divina, prout ab ipso Deo intelligitur, vel ut *imitabilis* a Creaturis, si sit res merè possibilis, quæ pertinet ad scientiam naturalem, vel ut *imitanda*, si sit futura, & scientiam liberam respicit. Quæst. I. *& idea lene dicuntur.*

IX. Unde patet Ideam diversimodè tribui Deo, & homini; in homine idea est prius impressa, & postea exprimitur in rebus: Sed in Deo est tantùm exprimens propriè, non impressa, quia non accedit aliunde. In homine res ipsæ sunt exemplar, & scientia nostra est imago, sed in Deo scientia divina est exemplar, & res ipsæ sunt imago, vel similitudo ejus expressa.

X. Licèt Ideæ rerum possibilium & futurarum statuantur in mente Dei, non sequitur Deum debere pariter concipi, vel ut possibilem, vel ut futurum; sufficit ut inde colligamus rerum omnium possibilitatem & futuritionem à Deo pendere; & Deum hoc sensu esse omnia non formaliter, sed eminenter.

XI. Quamvis Idea dicat rationem similitudinis & convenientiæ; Dei autem & Creaturæ sit summa distantia, & nulla proinde videatur esse posse similitudo; Non desinit tamen Idea dari, quia distinguenda est *similitudo univocationis*, quando duo conveniunt in uno conceptu univoco & communi, ut Petrus & Paulus dicuntur similes, quia conveniunt in humanitate, quæ est illis communis, & sic non datur similitudo inter Deum & Creaturas, quia ea quæ dicuntur de Deo, & de Creaturis non dicuntur univocè, sed analogice; sed alia est *similitudo expressionis*, sive repræsentationis, quando unum distinctè repræsentat & exprimit aliud, sive conveniant in alio communi, sive non; nam idea quæ est in Deo, repræsentat perfectissimè Creaturam ipsam, & sic idea bene dicitur similitudo rei cognitæ.

XII. Aliud est agere ad Ideam adventitiam & accidentalem; Aliud ad Ideam essentialem. Imperfectionis est agere ad Ideam adventitiam, & aliunde mutuatam; Sed non ad Ideam essentialem, quomodo agit Deus, non respiciendo ullum exemplum extra se, sed essentiam suam.

XIII. Libertas Decreti divini non obstat quominus non sit ipse Deus, quia est liberum tantùm *terminativè & ex parte rei*, sed non *subjectivè* & ex *parte Dei*; est liberum in *actu exercito*, quatenus situm est in Dei libertate, ut hoc vel illud decernat, non *in actu signato*, quia aliquid decernere pendet ex interna constitutione Dei, quâ intelligit & vult; liberum quoad σχέσιν & *relationem ad extra*, sed non quoad *existentiam absolutam ad intra*. *Fontes Solutionum.*

Tria

QUÆST. I. Tria ergo in Decreto probè sunt distinguenda, 1. *Essentia Dei volens* & decernens ad modum *principii*, 2. *tendentia ejus ad extra* sine ulla tamen interna vel additione, vel mutatione, quia nihil dicit nisi respectum externum & habitudinem ad creaturam, quæ se habet ad modum *relationis*, 3. *objectum* ipsum sive res decreta, quæ habet rationem *termini*. Primo modo Decretum est necessarium, sed posteriori liberum, vide supra Loc. 3. Qu. 7. Th. 10. de *Simplicitate Dei*.

XIV. Quod est dependens ab alio ut à causa propriè dicta non est Deus; sed non quod pendet ab alio tanquam à principio, quale est Decretum, quod est posterius in signo rationis, & ex parte conceptus nostri, non ratione rei & temporis.

XV. Actio transiens differt ab agente, nec tam est in Deo, quam à Deo; sed actio immanens quale est Decretum, cum eo identificatur, quia in Deo non differunt *Esse*, *posse*, *operari*, siquidem non agit Deus ut Creaturæ per aliquod superadditum ad suam naturam, sed per suammet essentiam, seipsam per modum principii vitalis ad hoc vel illud determinantem. Ita bene dicitur, quòd nulla actio à libera voluntate procedens, possit esse Deus absolutè & in se, sed potest tamen bene dici Deus σχετικῶς spectatus, per modum actus vitalis sese sponte determinantis, hoc sensu Decretum nihil aliud est quàm Deus ipse decernens.

XVI. Ut Deus est Ens absolutè necessarium; Ita Decretum est necessarium intrinsecè à parte principii, sed non obstat quominus sit liberum extrinsecè & terminativè; neque hoc ullum discrimen reale infert in Deum, quia est mera σχέσις & relatio ad extra, quæ modificat, non componit.

XVII. Decreta Dei non sunt multa intrinsecè, & ἄλλως καὶ ἄλλως, *aliter* & *aliter* se habentia in Deo, quamvis se habeant πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο ad aliud & aliud extrinsecè; unde quæ in Entibus finitis formaliter diversa sunt, ea eminenter identificantur in Ente infinito.

QUÆSTIO II.

An Decreta Dei sint æterna? Affir. contra Socin.

Sociniani Decretorum æternitatem non admittunt.

I. UT *Sociniani* faciliùs probent Decreta Dei differre realiter à Deo, docent non esse æterna, sed temporalia, vel saltem æterna secundùm quid; hinc statuunt quædam facta esse ante conditum mundum, ut decretum de creando, conservando, & regendo mundo, & similia: Alia verò temporalia, quæ post conditum mundum diversis temporum articulis facta sint, prout rerum ipsarum ratio exigere potuit, ut loquitur *Crellius* apud Volkel. lib. 1. de vera Relig. c. 32. nec aliter *Vorstius* &

& *Remonstrantes* sentiunt. Nos verò omnia Decreta absolutè & simpliciter æterna esse credimus. Quæst. II.

II. Rationes sunt, 1. Quia Scriptura illis æternitatem tribuit, ut quum regnum dicitur paratum piis *à jactis mundi fundamentis*, Matth. 25. 34. quum electi dicimur *ante jacta mundi fundamenta*, Eph. 1. 4. & gratia data nobis dicitur in Christo πρὸ χρόνων αἰωνίων, 2. Tim. 1. 9. & Christus præcognitus à Deo, πρὸ καταβολῆς κόσμου, 1. Pet. 1. 20. id est, ab æterno, nam quod præcessit principium temporis debet esse æternum. Nec adverbium temporis *ante* quod usurpatur innuit actum temporalem, quia non tam sumitur *positivè*, quomodo indicat differentiam temporis, quàm *negativè*, prout ejus remotionem notat; Nec dici debet hoc tantùm asseri de quibusdam decretis, non omnibus, ad ostendendam singularem personarum vel rerum præstantiam, vel insignem earum certitudinem. Quia eadem debet esse ratio omnium decretorum, unde positio quorundam non excludit, sed includit & supponit alia analogicè. Imò Scriptura hoc non ad quædam tantùm, sed ad omnia extendit. *Orthodoxiam asserunt.*

III. Quod demonstrat secundò locus Act. 15. 18. ubi Jacobus asserit, *Deo nota fuisse ab æterno omnia sua opera*. Nam si Præscientia Dei est æterna, necesse est etiam ut decretum quo ipsa nititur sit æternum; quippe non novit res ut futuras, nisi in decreto, per quod à statu possibilitatis transeunt ad statum futuritionis. *Act. 15. 18.*

IV. Tertiò, Si in tempore demum decreta conderet; Ergo pro re nata consilium caperet ad instar hominum, quod nec sapientiam ejus infinitam, nec perfectionem absolutissimam, & immutabilitatem decet, cùm tam absurdum sit, eum novi alicujus decreti esse susceptibilem, quàm illi aliquid ex improviso accidere.

V. Quartò, perperam *Vorstius* post *Socinum* distinguit æternitatem in absolutam & restrictam, simpliciter, & secundùm quid ita dictam; quia Scriptura de æternitate eodem modo semper loquitur, nec uspiam talem distinctionem innuit; Nec rei ipsius natura eam potest facere, quia æternitas non est successiva, sed indivisibilis & tota simul.

VI. Licèt Decreta alia aliis priora vel posteriora dicantur, non sequitur non esse æterna in se; quia hoc non dicitur à parte Dei, sic enim sunt unicus & simplicissimus actus in Deo, sed respectu nostri concipiendi modi, qui propter distincta objecta, decreta non possumus nisi distinctè per prius & posterius concipere. Ita prioritas illa & posterioritas, non tam ratione decretorum spectanda est, quàm rerum decretarum, quæ in executione suum habent ordinem, & aliæ aliis sunt priores, vel posteriores. *Fontes Solutionum.*

VII. Illud non est æternum, quo aliquid prius est ordine durationis &

 tem-

Quæst. II. temporis, sed dici potest æternum, quo aliquid prius est prioritate ordinis & naturæ: Deus prior est decretis suis posteriori modo, ut eorum principium, non tamen priori.

VIII. Causa non semper effectu suo prior est ordine temporis, ne in Creaturis quidem, imò sæpe fit ut effectus causis suis sint coævi, quum scilicet ab illis per emanationem procedunt; ut lumen Soli, ratio menti, actus cognitionis & dilectionis in intellectu Angelico & humano recens creato, sunt σύγχρονοι. Ita nihil obstat decretum esse coæternum Deo à quo fit, quamvis non tam decreti causa, quàm principium dici debeat.

IX. Licèt Deus mutet in tempore dispensationem suam erga homines, sive in bonum sive in malum; Non sequitur mutari decretum ipsum, vel in tempore demum fieri, quia hæc ipsa mutatio jam ab æterno decreta est; Sed ista ἀνθρωποπαθῶς dicta, θεοπρεπῶς debent intelligi, non ratione mutationis in Deo, sed in operibus ejus. Sic intellige loca Jer. 18. 11. & 31. 28. Deut. 28. 63.

X. Quamvis decreta Dei statuantur æterna; non sequitur Creaturas æternas fuisse; sequitur tantùm Deum ab æterno decrevisse, quid futurum esset circa illas in tempore; fuisse ergo dicuntur tantùm quoad *esse cognitum* & *intentionale*, propter futuritionem earum decretam, quo sensu dicuntur omnia opera cognita fuisse Deo ab æterno, Act. 15. 18. sed non quoad *esse reale*.

XI. Si Decreta à quibusdam negantur esse æterna à posteriori, quia desinunt cum ipsa executione; hoc intelligendum est tantùm respectu objectorum quæ producuntur extra Deum, non respectu actus divini, qui non mutatur. Ita post executionem res quidem decreta desinit esse in fieri, quia jam facta est, sed non desinit tamem ipsum decretum, quia verissimum est Deum ab æterno tale quid decrevisse.

XII. Licèt decreta possint esse diversa respectu rerum decretarum, nulla tamen dantur quæ sibi ipsis adversentur respectu eorundem objectorum; ut velit aliquem per unum decretum perdere, quem per aliud decretum servare velit. Nec si Deus decrevit, ut eidem homini, bona & mala contingant successivè, sequitur esse contraria decreta; Imò ut sunt ab uno Deo, ita unius ejusdemque decreti semper sibi constantis effecta censeri debent, qui hac ratione homini prospectum voluit; ut ejusdem Medici decreto diversa & sæpe contraria remedia ad ægri curationem successivè adhibentur.

XIII. Æternitas Decretorum Dei non tollit libertatem ejus in decernendo; quia licèt nullum momentum assignari possit, quo Deus ad hoc vel illud decernendum fuerit actu indifferens; tamen certum est naturam Dei in se fuisse indifferentem, ut vel hoc vel illud decerneret, quia nulla fuit necessaria connexio inter Deum & Creaturas; qualis est inter Patrem & Filium; quem non potuit non generare, cùm potuisset, si voluisset, abstinere ab omni rerum productione.

QUÆSTIO

Quæst. III.

QUÆSTIO III.

An dentur Decreta conditionata? Neg. contra Socin. Remonstr. & Jesuitas.

I. NUlla est Decretorum Dei distinctio, quæ frequentiùs urgeatur à Socinianis, Remonstrantibus, & aliis qui liberi arbitrii Idolo litant, eâ, quâ distingui solent in *absoluta* & *conditionata*; sed nulla tamen est quæ majoribus prematur absurdis, & quæ minùs sit admittenda. Scopus Socinianorum, & eorum qui hac in parte illos sequuntur, est Scientiæ mediæ figmentum confirmare, Electionem ex fide prævisâ adstruere, & humani arbitrii vires extollere.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur de Decreto *absoluto* vel *conditionato* à *posteriori* & *consequenter*, vel respectu *rerum decretarum*, & objectorum volitorum extra Deum. An dentur talia decreta, quæ vel nullam conditionem, & medium in executione habeant, vel quæ aliquod includant. Hoc enim sensu non negamus varia decreta posse vocari conditionata, quia conditiones habent sibi subordinatas; Quamvis fatendum sit minùs propriam esse locutionem, quia non confundenda est *conditio* cum *medio*; & aliud est rem decerni sub conditione, aliud verò eam decerni per talia media exequendam. Sed quæritur de Decreto *absoluto*, vel *conditionato* à *priori* & *antecedenter*, à parte *ipsius decreti*. An talia dentur decreta, quæ suspendantur à conditione aliqua extra Deum potestativa & incerti eventus; An verò sint absoluta, quæ pendeant à solo ejus beneplacito. Priùs Sociniani cum cæteris asserunt; Nos verò posterius.

Nulla dantur Decreta conditionata.

III. Rationes sunt, 1. Quia omne decretum Dei est æternum; Ergo non potest pendere à conditione, quæ est tantùm in tempore. 2. Quia Decreta Dei pendent ab ejus εὐδοκίᾳ. Matth. 11.25. Eph. 1.5. Rom. 9.11. Ergo non sunt suspensa ab aliqua conditione extra Deum. 3. Quia omne decretum Dei est immutabile, Is. 46.10. Rom. 9.11. At decretum conditionatum est mutabile, quia omnis conditio est mutabilis, præsertim si non sit decreta à Deo, sed in libero hominis arbitrio posita, ut de tali hîc agitur, unde eâ cessante Deus fine suo excideret, & nova inire teneretur consilia per δευτέρας φροντίδας. 4. Quia repugnat sapientiæ & potentiæ Dei, talia condere decreta, quæ à conditione aliqua impossibili pendeant, quæ nec futura sit nec esse possit, quia ipse à quo solo pendet eam dare non vult: Nec si in hominibus infirmis & futurorum ignaris hoc potest locum habere, sequitur in Deo sapientissimo, omniscio, & omnipotenti, cui omnia sunt non modò prævisa, sed & provisa, idem dari posse.

QUÆST. III. IV. 5. Quia absurdum est Creatorem pendere à Creatura, Deum ab homine, & voluntatem Dei, quæ prima est omnium causa, à rebus ipsis; quod necessariò fieri debet si Decreta Dei suspenduntur à conditione aliqua quæ sit in homine.

V. 6. Quia nulla datur scientia media quæ pro objecto habet futura conditionata, ut supra probatum Loc. 3. Qu. 13. Ergo neque decretum conditionatum, quod illi loco fundamenti solet substerni.

VI. 7. Quia decreta conditionata non possunt poni, quin supponatur eum qui decrevit, aut ignorare eventum, aut eventum non esse in decernentis potestate, aut eum de eventu nihil certò aut absolutè constituisse, quæ omnia cùm in Deum sint maximè injuria, illi tribui nec possunt nec debent.

Fontes Solutionum. VII. Hinc sapienter Synodi Gallicanæ non semel proscripserunt Decreta conditionata, velleitates inefficaces, & desideria frustratoria & irrita, utpote Sapientiæ, Potentiæ, & Constantiæ Dei contraria.

VIII. Aliud est Deum non decrevisse quemquam servare, nisi per legitima media; Aliud statuere decretum de his & illis servandis per legitima media esse conditionatum, & eventus incerti: quod fingunt Adversarii. Licèt fides & perseverantia habeant rationem conditionis prærequisitæ ad salutem decretam, ut sine illis non debeat expectari; non habent tamen rationem conditionum potestativarum ad Dei decretum æternum de salute huic & illi in Christo conferenda. Imò tantùm abest ut Deus illis decreverit salutem sub tali conditione, ut contrà eo ipso quo illis salutem decrevit, decreverit quoque illis fidem & perseverantiam, & omnia alia media ad salutem necessaria.

IX. Aliud est *rem decretam* esse conditionatam; Aliud *ipsum decretum*: prius damus, sed non posterius; potest dari causa antecedens, vel conditio rei volitæ, sed non statim ipsius volitionis: Sic Deus vult ut salus habeat annexam conditionem fidei & pœnitentiæ in executione, sed fides & pœnitentia non sunt conditio vel causa actus volendi in Deo, vel decreti de salute in intentione.

X. *Promissiones* & *comminationes conditionales* non inferunt dari decreta conditionata, quia non pertinent ad voluntatem decernentem, sed præcipientem, & sunt appendices mandatorum divinorum, quæ per modum stimuli illis adduntur ad homines excitandos. Ita qui promittit & minatur sub conditione incerta, non prædicit aut decernit quid sit reipsa eventurum, sed tantùm indicat quid evenire queat conditione præstitâ vel neglectâ. Unde tales promissiones & comminationes ostendunt tantùm necessarium nexum conditionis cum conditionato, sed nullam futuritionem rei involvunt. At decreta habent veritatem categoricam de re futura, aut non futura.

XI. Quamvis omnis promissio vel comminatio hypothetica refundi debeat mediatè in aliquod decretum à quo pendeat; non debet esse decretum con-

conditionatum, sed absolutum; non quidem de executione rei illius, seu de ejus certa futuritione, sed tantùm de ejus cum alia infallibi connexione; v.g. propositio Evangelica servandi peccatores si crediderint nititur aliquo decreto, non quidem rei futuritionis, quasi omnibus decreverit dare salutem sub conditione fidei, sed *connexionis*, quâ fidem cum salute indissolubili nexu sociare voluit: Sic quum Paulus comminatur *mortem illis qui secundùm carnem vixerint*, Rom. 8. 13. perperam quis inde colligeret Deum decretum conditionatum fecisse de omnium morte, si vivant secundùm carnem; sed tantùm Deum peccatum & mortem vinculo arctissimo inter se conjunxisse. Sic verum est bruta fore risibilia, si essent rationalia, nemo tamen dixerit propterea Deum decrevisse conditionatè ut bruta sint risibilia, si sint rationalia; sufficit ut talis propositio fundetur in decreto generali, quo voluit risibilitatem esse proprietatem rationis & nullibi esse rationem, quin eam comitetur risibilitas. Eodem sensu bene infero peccatores omnes servatum iri si crediderint, non ex ullo decreto conditionato, sed ex hac veritate generali certissima, quam Deus decreto suo absoluto sancivit, fidem scilicet esse medium infallibile salutis, quia enim unicam hanc viam homines deducendi ad salutem instituit; hinc veritas propositionis istius hypotheticæ exurgit, *Si peccator credit servabitur*, quæ consequentiæ tantùm certitudinem notat, non verò consequentis positionem infert. Quæst. III.

XII. *Consilium* quod Pharisæi dicuntur rejecisse adversus seipsos, Luc. 7. 30. non notat decretum ullum conditionatum de servandis Pharisæis sub conditione fidei & pœnitentiæ, sed voluntatem mandati, testimonium scilicet Johannis de Christo, per quod Deus consilium iis dat de modo adipiscendi salutem æternam, quo sensu sumitur vox consilii, Ps. 107. 11. Prov. 1. 25. 30. Apo. 3. 18. & alibi. Luc. 7. 30.

XIII. Quod habetur 1. Sam. 2. 30. *Dixeram planè domum tuam, & domum Patris incessuram coram me in perpetuum; Nunc verò absit ut hoc faciam*, & cap. 13. 13. *Si servasses mandatum Domini Dei tui, stabilivisset regnum tuum in perpetuum.* Promissio est facta Sauli positâ ejus obedientiâ, quæ non nititur decreto ullo conditionato, de re quæ nec fuit unquam, nec futura erat, sed tantùm connexione à Deo constituta inter pietatem & vitam. 1. Sam. 2. 30. & 13. 13.

XIV. Loca varia Scripturæ, quæ loquuntur de rebus futuris positâ hac vel illâ conditione; qualia sunt, Gen. 20. 17. 2. Sam. 17. 1. 2. 3. cum v. 14. & 24. 13. Jer. 16. 3. 4. & 17. 24. 25. 26. & 38. 17. 18. 42. 9. 20. non inferunt ulla decreta conditionata, sed notant tantùm promissiones, vel comminationes varias, quæ ostendunt quidem certitudinem connexionis unius cum alio, v. g. obedientiæ & conservationis ac salutis, rebellionis & exitii; sed non futuritionem eventus vel absoluti vel conditionati, quidve de his vel illis Deus nominatim decreverit. Et hoc eò verius est, quòd cùm

 Deus

QUÆST. III. Deus qui omnia in sua habet potestate, sciat conditionem talem nunquam futuram, utpote quam ipse non decrevit, dici non potest aliquid sub illa conditione decrevisse; nihil enim fingi potest absurdius, quàm statuere Deum decernere aliquid sub conditione, quam eo ipso momento quo decernit scit nunquam impletum iri.

XV. Quamvis Decreta à parte objectorum sæpe conditionem aliquam includant, non desinunt formaliter & in se esse absoluta; quia conditio & conditionatum pendent immutabiliter à Deo, vel quoad permissionem ut in malis, vel quoad effectionem ut in bonis.

XVI. Tantùm abest ut ad hominum mutationem, Deus sua decreta mutet, ut contrà omnis illa factorum humanorum mutatio procedat ex æterno & irrevocabili Dei decreto, qui hoc modo exequitur quod eventurum per promissiones & comminationes decreverat: Nec sententiam mutat priorem precibus piorum, sed per illas ipsas preces, quod futurum constituerat perducit ad exitum. Ita quum Deus mutat quæ fecit, quum adimit homini vitam quam dederat, quum destruit mundum quem creaverat, hæc mutatio est in rebus non in Deo, nam ab æterno decrevit istam facere mutationem, & nisi fieret, decretum de facienda ista mutatione mutaretur.

Num. 14. 30. XVII. Locus Num. 14. 30. ubi Deus per Mosem protestatur Israëlitas non intraturos in terram, quam illis juramento promiserat, docet quidem solennem promissionem factam fuisse à Deo illi populo, introducendi illum in terram Canaan, sed sub conditione obsequii præstandi, quâ cessante cessabat promissio & contractus. Sed non arguit aliquod fuisse decretum conditionatum de illis introducendis; Imò ut decreverat talem promissionem facere, ita suis dè causis etiam constituerat illam istorum contumaciam permittere, & illius generationis individua non introducere in terram promissam. Deinde ut promissio facta fuit genti in communi, non necesse est ut singula ejus individua respiciat, ut in illis impleatur, sufficit ut spectarit demum ea quæ ad sequentem generationem pertinebant, in quibus debuit impleri.

XVIII. Licèt proprietates respectivæ Dei, quales sunt misericordia & justitia, supponant ad sui exercitium in objecto circa quod versantur, qualitatem aliquam, puta miseriam & peccatum; Non sequitur propterea decretum quod fit de hominum salute, vel damnatione, esse conditionatum, quia quamvis supponatur ad ejus constitutionem, non suspenditur tamen ab ea, sed certissimè & infallibiliter impletur juxta Dei beneplacitum.

XIX. Quicquid dicitur adversus Decreta conditionata, dicitur pariter contra voluntatem hypotheticam, quia nullus datur actus voluntatis de rebus extra se futuris, qui non induat notionem decreti; Unde non elabuntur qui omissâ voce decreti conditionati, retinent tamen voluntatem hypotheticam;

potheticam; idem enim, mutato tantùm nomine dicunt. Plura vide supra Loco 3. Quæst. 13. de *Scientia media*, & Quæst. 16. thes. 19. &c. *de Voluntate conditionali*. QUÆST. IV.

QUÆSTIO IV.

An Decretum afferat necessitatem rebus futuris? Affirm.

I. QUæstio agitatur inter Nos & Pelagianos ac Semipelagianos Veteres & Novos, qui ut faciliùs Idolum Liberi Arbitrii stabiliant, necessitatem rerum ex Decreto & Præscientia negant, quam constanter asserunt Orthodoxi.

II. Ad Quæstionis Statum observa 1. *Necessarium* dici id quod aliter se habere non potest, τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ut nominis ratio à non cessando demonstrat. Hoc autem bifariam spectari potest, vel in Deo, vel in rebus ipsis. *In Deo* duplex *necessitas* vulgò notatur; una *absoluta*, cujus oppositum simpliciter est Deo impossibile, ut quum dicitur Deus incorruptibilis, & qui seipsum abnegare nequit; alia *hypothetica*, quæ oritur ex hypothesi decreti divini, quo posito necesse est sequi ipsum effectum volitum. Prior fundatur in immutabili Dei natura; posterior in immutabili ejus voluntate, quæ iterum duplex est; alia *immutabilitatis* ex decreto immutabili, alia *infallibilitatis* ex præscientia infallibili. In rebus ipsis variæ etiam occurrunt necessitatis species. 1. *Physica* & interna à parte causarum secundarum, quæ ita sunt ad unum determinatæ, ut non possint aliter agere, ut in igne necessitas urendi. 2. *Coactionis*, quæ oritur à principio externo per violentiam agente. 3. Hypothetica *eventus* seu *dependentiæ*, per quam res, licèt sit naturâ suâ mutabilis & contingens, non potest non esse propter dependentiam à Dei ordinatione, cujus nec voluntas mutari, nec præscientia fallli potest. *Status Quæstionis. Varia necessitatis species; absoluta, hypothetica. Infallibilitatis, Immutabilitatis. Physica. Coactionis. Eventus.*

III. Non quæritur de *Necessitate absoluta, & physica*, respectu causarum secundarum in se, quia fatemur alias esse necessarias, alias contingentes; Sed respectu Dei & in ordine ad ipsum. Non de *necessitate coactionis*, quia decretum nullam vim infert causis secundis, sed futuritionem rerum decrevit fieri convenienter naturæ ipsarum; Sed quæritur de *necessitate hypothetica & consequentiæ*, respectu certitudinis eventus & futuritionis ex decreto; quam asserimus.

IV. Rationes sunt, 1. Quia omnia æterno & immutabili consilio apud Deum decreta sunt, unde non possunt non evenire tempore præstituto, aliàs mutaretur Dei consilium, quod fieri posse negat Scriptura, Isa. 46. 10. Ephes. 1. 9. 2. Quia necessitatem istam Scriptura prædicat, Matt. 18. 7. *Decretum infert necessitatem eventus.*

Necesse

QUÆST. IV. *Necesse est ut scandala eveniant*, &c. 26.54. *Quomodo implerentur Scripturæ, quæ dicunt ita debere fieri*, scilicet ex decreto, Luc. 22.22. *Filius hominis vadit*, κατὰ τὸ ὡρισμένον. Ita Act. 2.23. & 4.28. *Herodes & Pontius Pilatus congregati sunt ad faciendum ea omnia quæ manus tua & consilium*, id est, consilium efficacissimum *antea decreverant fieri*, 1. Cor. 11.19. *Necesse est hæreses esse* &c. 3. Quia maximè fortuita & casualia necessariò dicuntur evenire; patet exemplo cædis casualis, Exod. 21.12.13. sortium, Prover. 16.33. avicularum & capillorum, Matt. 10.29.30. ex ossium Christi conservatione, Jo. 19.36. & ejus morte, Act. 4.28.

V. 4. Quia ut ab infallibili præscientia omnia prævidentur, Act. 15.18. Heb. 4.13. ita infallibiliter evenire necesse est. 5. Quia certò prædicuntur ut futura, ita ut sermo Dei non possit excidere, nec Scriptura solvi; Ergo debent necessariò contingere, si non quoad modum productionis, qui sæpe contingens; at quoad certitudinem eventus, qui aliter se habere non potest.

Fontes Solutionum. VI. Quod statuit determinationem ad unum per necessitatem physicam, vel coactionis, tollit libertatem & contingentiam; sed non quod eam statuit tantùm per necessitatem hypotheticam; quia certitudo non oritur ex causarum secundarum naturâ, quæ liberæ sunt & contingentes, sed extrinsecè ex decreti immutabilitate, quod ita determinat futuritionem eventus, ut rerum naturam non mutet, sed res necessarias necessariò, liberas liberè agere sinat. Unde patet necessitatem & immutabilitatem decreti tollere quidem *contingentiam* respectu *causæ primæ*, quia cùm omnia necessariò eveniant, nihil potest contingenter fieri; sed non tollere eam respectu *causarum secundarum*, quia idem decretum quod præstituit futuritionem rerum, statuit etiam *modum futuritionis*, ut quæ necessarias causas haberent necessariò fierent, quæ verò contingentes, contingenter: Atque ita effectus bene dicitur, & *necessarius*, & *contingens* simul, sed κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο. Illud à *parte Dei* & relatè ad decretum; Istud à *parte rei* & relatè ad causas secundas & proximas, quæ aliter se habere potuerunt.

VII. Quamvis ergo in ordine ad causam primam dicantur omnia necessaria, tam secundùm se sumpta quædam possunt esse libera, contingentia, & fortuita, quia unaquæque res est & judicatur secundùm causas proximas & particulares. *Omnis effectus in necessitate & contingentiâ sequitur causam proximam, & non causam primam*, ut Thom. ait tract. de Præsci. & Prædesti. c. 4.

VIII. Necessitas decreti tollit quidem *libertatem independentiæ*, & τὸ ἀνυπεύθυνον & ἀδέσποτον Creaturæ, quia ita à prima causa pendet, ut sine ea nec esse nec operari possit; Sed non tollit *libertatem spontaneitatis* & *indifferentiæ*, quia necessitas est tantùm hypothetica, quæ eventus certitudinem ponit, sed causarum secundarum naturam & proprietates non tollit. Hinc est quod rectè dicatur, *Adamum necessariò, & liberè peccasse*: Illud quidem

dem respectu decreti, & rei futuritionis; Istud respectu voluntatis ejus, & quoad modum, quia qualiscunque fuerit necessitas decreti, Adamus tamen volens peccavit, & per consequens liberrimè.

IX. Licèt detur necessitas eventus ex Decreto, non propterea quicquam detrahitur Sapientiæ & Justitiæ Dei, quasi nec illa posset cum fructu hortari homines ad officium, nec ista, prœmia vel pœnas virtuti & vitio statuere. Quia necessitas ista, ut jam dictum, utpote extrinseca & hypothetica, optimè consistit cum libertate creaturarum, quæ non desinunt liberrimè agere à parte sui, licèt effectus sit necessarius à parte Dei: Tantùm abest ergo ut ista opponantur sibi invicem, ut amicè inter se conspirent, quia per ista media quamvis libera, promoventur & producuntur eventus à Dei decreto definiti.

X. Quamvis res omnes necessariæ dicantur ex decreto; Deus non propterea potest censeri author peccati, quia decretum quod est causa futuritionis peccati, non est tamen ejus causa, nec physica per malitiæ infusionem, nec ethica per ejus approbationem; Ita licèt ad decretum sequatur peccatum necessariò, non tamen potest dici fluere ex decreto; quia decretum non influit in rem, nec est effectivum mali, sed tantùm permissivum & directivum.

XI. Ut verò Deus propter necessitatem quam decretum ejus rebus infert, peccati incusari non potest; Ita nec peccatores propterea excusari possunt, quia talis necessitas libertatem eorum & προαίρεσιν in agendo non tollit, nec intercedit quominus liberrimè actus suos exerceant. Nec si exequuntur hoc pacto decretum Dei, continuò illi obedire censendi sunt, quia decretum non est regula actionum nostrarum, sed Lex Dei; Quamvis ergo impleant voluntatem decernentem; non minùs censentur rei, quia peccant contra voluntatem præcipientem, legem sibi positam injustissimè violando; Sic Herodes & Pontius Pilatus cum Judæis non desinunt teterrimi criminis reatum incurrisse per crucifixionem Christi, licèt nihil fecerint nisi quod manus & consilium antea jam decreverant fieri, Act. 4.28. Sed de his postea fusiùs agetur, quum de Providentia Dei actuali circa peccatum, & de ejus concursu disputabitur, ubi calumnia quæ nobis objici solet de Deo authore peccati, & de Fato Stoïco refutabitur.

Quæst. V.

QUÆSTIO V.

DE TERMINO VITÆ.

An Dei Decreto cujusque hominum vitæ terminus fixus & immobilis cum omnibus suis circumstantiis ita sit constitutus, ut alio temporis articulo, & alio mortis genere decedere non possit, quàm quo eum decedere contingit? Aff. contr. Socinan. & Remonstr

I. QUæstio hæc movetur nobis à Socinianis & Remonstrantibus, qui ut Decretorum mutabilitatem asserunt, negant etiam vitæ Terminum à Dei Providentia ita fixum esse & determinatum, ut non possit vel prorogari, vel abbreviari. De qua fusè disputatum fuit in Belgio ante aliquot annos, studio Amplissimi Viri *Joh. Beverovicii* Medici Dordraceni, qui Virorum Doctorum super eâ judicia inquisivit, eaque in *Epistolica Quæstione de Termino vitæ* in lucem misit.

Status Quæstionis.

II. Ad Quæstionis Statum observa, 1. *Terminum vitæ* alium esse *communem*, & *generalem*, qui assignatus est humano generi; alium *specialem*, qui datus est hujus vel illius individui durationi. Non agitur hic de primo, sed de secundo; Non quæritur, An Decreto Dei statutum sit hominibus semel mori: vel, An detur terminus aliquis vitæ humanæ vel longior vel brevior, sive absolutè & in se, sive comparatè ad vitam animantium? hoc enim non diffitentur Adversarii. Sed quæritur de Termino speciali. An unicuique à Deo constitutum sit momentum nativitatis & mortis, quod fixum sit & immobile?

III. 2. *Terminus vitæ* potest dici *mobilis*, vel *immobilis* diverso respectu, vel resp. *Causæ primæ*, vel resp. *Causarum secundarum*. Non quæritur, An Terminus vitæ physicus, qui oritur ex causis proximis naturalibus sit immobilis; Fatemur enim posse vel contrahi vel produci propter bonum vel malum regimen, ut qui ex ordine naturæ potuisset diutiùs vivere, vel crapulâ, vel luxuria, vel aliis peccatis vitæ cursum ordinarium abrumpat, vel gladio, fame aut casibus aliis violentis intereat. Sed quæritur de *Termino hyperphysico*, quià causa prima, & divinâ ordinatione ponitur; Eò respicit distinctio Thomæ 1. q. 116. artic. 3. *Fatum ut in causis secundis est mobile, ut autem à divina præscientia est immobile, non necessitate absolutâ, sed conditionali.*

IV. Constitutio Termini vitæ, vel est *absoluta antecedenter*, vel *consequenter*, ut excludat omnem causarum secundarum & mediorum usum. Non quæritur de posteriori; An mors cujusque & vita decreta sit absolutè

absque

absque ullo respectu ad media necessaria, quæ finibus suis certò subordinentur, & eidem decreto includantur, adeò ut quicquid fecerint, aut non fecerint homines, certò eventurum sit quicquid decrevit Deus. Hoc enim nemo nostrûm asserit, qui ita fixum terminum agnoscimus, ut necessitatem mediorum propterea non excludamus. Sed quæritur de *constitutione absoluta antecedenter*, quæ non pendeat ab ulla conditione prævia. Et Quæstio redigitur ad hos terminos. An Terminus vitæ, non generalis & communis, sed specialis & proprius uniuscujusque, ita sit fixus & immobilis, non causarum secundarum respectu, sed primæ, & æterni Dei decreti, ut quacunque tandem ratione nec prorogari nec abbreviari possit. An verò ita indefinitus sit & mobilis, ut possit vel contrahi peccatis hominum, vel produci arte & industriâ Medicorum: Posterius affirmant post Socini. Remonstr. & Lutherani; Prius verò Orthodoxi.

Quæst. V.

V. Rationes sunt, 1. ex Jobi 14. 5. ubi Deum sic alloquitur, *Si quidem definiti sunt dies ejus, numerus mensium ejus tecum est, statuta seu determinationes ejus fecisti, quas nemo transgrediatur*, & cap. 7. 1. *Nonne militia*, seu determinatum tempus, hoc enim צבא innuere Pagni. & Mercerus notant in h. l. & *ut mercenarii dies sunt dies ejus?* Unde colligitur dari certum & determinatum numerum dierum vitæ hominis, & hunc à Deo positum esse immutabiliter, ut nemo eum prætergredi possit. Nec excipi debet, 1. conditionatam esse locutionem, propter particulam אם; quia series orationis docet, non conditionaliter esse sumendam, sed ratiocinativè, pro *siquidem*, hoc sensu, quandoquidem definiti sunt dies hominis, & terminos illi posuisti breves, quos non transgredietur, recede ab ipso, id est, hoc tibi sufficere debet, quòd miseria ejus talis sit per peccatum, ut brevi confici debeat, nihil ut opus sit gravioribus malis eum onerare. 2. Jobum loqui de termino communi humanæ vitæ præfixo, quem ordinariè attingunt omnes qui culpâ suâ dies non abbreviant. Quia verba ostendunt agi de termino speciali cuique præfixo, agitur enim de *numero mensium ejus*, de *diebus ejus*, & de *termino ejus*. 3. Licet Jobus loquatur de definitione dierum, non innuere tamen quâ ratione illa facta sit à Deo; & nihil obstare si dicamus circumscribi ex certa prævisione divina, quomodo quisque nostrûm se gesturus sit, vel saltem ex hypothesi boni vel mali usus arbitrii nostri. Quia supponitur gratis obedientiam vel inobedientiam, bonum vel malum usum liberi arbitrii respici, cujus tamen nulla fit mentio: Adde quòd Deus nihil prævidere potest futurum nisi consequenter ad suum decretum, aut effectivum, aut permissivum de illius futuritione.

Terminum vitæ esse fixum probatur 1. ex Job. 14. 5.

VI. Secundò ex Ps. 39. 5. 6. *Fac scire me, Domine, finem meum, & mensuram dierum meorum quæ ipsa sit, noscam quanti ævi ego. Ecce palmas*, id est ut palmæ mensuram, *posuisti dies meos, & tempus meum tanquam nihil coram te.*

2. ex Ps. 39. 5. 6.

QUÆST. V. *te.* Unde duo colliguntur, 1. quòd Deus finem hominis novit; Ergo illum præfinivit, quia nec nosse nec prædicere posset, nisi illum determinasset, 2. quòd Deus certam mensuram constituit diebus hominis, quod perperam diceretur, nisi terminum vitæ ejus præfinivisset. Neque hìc notatur tantùm brevitas vitæ in genere, sed in individuo brevitas dierum Davidis determinata & definita à Deo, non conditionatè, sed absolutè.

3. Ex Act. 17.26. VII. Tertiò ex Act. 17.26. *Deus fecit ex uno sanguine totum genus humanum, ut habitet super universâ superficie terræ, definitis præstitutis temporibus, & positis terminis habitationis eorum.* Jam ubi sunt καιροὶ προτεταγμένοι ibi definitus esse debet vitæ terminus; quod non potest referri tantùm ad durationem generis humani, sed etiam ad durationem cujusque individui, quandoquidem ut postea ℣. 28. additur, *In ipso vivimus, movemur, & sumus*, & ℣. 25. *Ipse dat vitam, halitum & omnia:* Confirmatur ex Act. 1.7. ubi Deus dicitur tempora in sua potestate posuisse; Ergo & tempus cujusque mortalis. Et si cuique rei suum tempus nascendi & *Eccl. 3.1.* denascendi assignavit, Eccl. 3. 1. 2. nulla ratio subest, cur non æquè statuatur decretorius dies, quo quisque mori debeat positus ab ipso, ac cuique suum diem natalem præfixit, quo in mundum veniat.

4. Ex Matt. 10.28. VIII. Quartò ex loco Matth. 10. 28.29.30. ex quo ita concludimus: Si capilli capitis nostri numerati sunt, multò magis dies, menses, & anni; Et si ne passer quidem cadit sine Patris voluntate, quantò minùs censendus est homo hujus vitæ stationem subire aut relinquere absque speciali nutu summi Imperatoris, cui jus vitæ & necis propriè in eum competit? quæ ita dicuntur Apostolis, ut ad alios etiam pertineant, quia, ut mandatum commune est, communis etiam debet esse promissio contra pericula persecutionum & mortis,& argumentum consolationis ducitur à Dei providentia non propria Apostolis, sed omnibus communi.

5. Ex prædictione mortis. IX. Quintò, vitæ terminus prædicitur infallibiliter; Ergo præfinitur immutabiliter, quia non alia potest dari prædictionis certitudinis causa; patet exemplo diluvii primi mundi, cui præfinitum fuit tempus 120. annorum, Gen. 6. Mosis, Deut. 31. 14. Infantis Davidis, 2. Sam. 12. 14. Filii Jeroboami, 1.Reg. 14.12. Achaziæ Regis Israël, 2.Reg. 7. 1.4. Petri, Jo. 21. 18. Christi Servatoris, cujus mors prædicitur, non modò quoad genus mortis, Luc. 18.32. Jo.12. 33. sed etiam quoad horam & tempus, Jo.7.30. & 13.1.& 17.1. Filiorum Heli, 1.Sam. 2.34. Israëlitarum qui peste percussi, 2. Sam. 24. 15. ubi exertè dicitur pestem in illos grassatam esse usque ad עת מועד id est, *tempus constitutum*, Belzazaris, Dan.5.25.26.*&c.* Achabi & Jezabelis, 1.Reg.21.22.23.Cùm igitur quicquid præscitur à Deo, habeat futuritionem suam definitam & infallibilem ex definito consilio & præcognitione Dei, Act.2.23. tam necesse est definitum esse à Deo modum,

&

& diem mortis singulorum, quàm utrumque ab illo certò & infallibiliter præsciri. Nam fingere aliquid indefinitè & conditionatè præscitum à Deo, ut vellent Adversarii, est dicere ἀσύστατα. Quæst. V.

X. Sextò, mortis genus quod maximè casuale & fortuitum videtur, definitum est immutabili Dei decreto; Ergo multò magis quodlibet aliud mortis genus, patet in homicidio casuali, de quo Exo. 21. 13. 14. dicitur, quòd *Deus facit talem hominem occurrere ad manum ejus*, & ut Onkelos habet, *à facie Dei traditus est*. In Achabo, cujus instans exitium, 1. Reg. 22. 28. prædicitur, & tamen dicitur *casu* periisse, v. 34. nimirum causæ secundæ respectu, quæ de Achabo non cogitabat. In idololatris Judæis, quos Deus dicitur numerasse ad gladium, Is. 65. 12. In Herode qui à vermibus corrosus est, Act. 12. 23. In primo mundo aquis diluvii suffocato. In 185. millibus hominum exercitus Sancheribi, qui unâ nocte interierunt. Quis verò dixerit Dei decretum de inevitabili isto mortis genere ab uniuscujusque obedientiâ vel inobedientiâ, bono aut malo usu liberi arbitrii fuisse suspensum, tanquam necessariâ conditione, sine qua Deus absolutè terminum vitæ nemini præfigere posset?

XI. Septimò, Deus certo & præstituto ordine totam hominis vitam, & motus, & ætates moderatur à principio ad finem; Ergo & ultimum vitæ terminum debet definire; nam qui totum gubernat, & singulos actus antegressos providè curat, cur negligeret extremum? si quod minoris est momenti regitur à Deo, an quod maximum est, decretorius sc. ille dies à quo pendet æternitas, homini relinqueretur? conceptio hominis, & nativitas, & quæcunque pertinent ad ejus vitam, & varios rerum successus, in libro Dei scripta sunt, ut passim notatur, Ps. 139. 16. & 106. & 107. 144. 121. &c. & non scripta erunt in libro Dei, quæ ad extremam vitæ clausulam, quæ omnium maximè est memorabilis, spectant, quasi Deus non habeat exitus mortis penes se, Ps. 68. 21. & non sit Dominus mortis æquè ac vitæ, finis æquè ac initii?

XII. Octavò, si Deus non præstituit cuique suum vitæ terminum, sequitur Dei providentiam versari tantùm circa τὰ καθ' ὅλα, non circa τὰ καθ' ἕκαστα; hominem non tantùm fortunæ suæ, sed & vitæ mortisque esse fabrum; Deum & ejus voluntatem ac scientiam postponi causis secundis, & pro re natâ omnia ordinare & disponere, consilium capere in arena, terminos figere & refigere, ad motus hominum decreta sua formare & inflectere, & sic Deum non esse Deum, id est, Dominum independentem & absolutum, qui quæ vult facit, sed hypotheticum & conditionibus circumscriptum, quæ omnia cùm sint impia & blasphema, tale etiam esse illud, unde deducuntur, necesse est.

XIII. Ezechiæ dies non ultra terminum à Deo fixum prorogati fuerunt, *Fontes* sed tantùm ultra illud tempus, quo secundùm ordinem causarum secun- *Solutionum.*

Yy 3 darum

QUAEST. V. darum & naturalium, & vim ipsam morbi morti proximus videbatur, & reipsa moriturus fuisset, nisi Deus gratiâ suâ prospexisset. Denunciatio ergo mortis, quæ fit à Propheta, est comminationis, non prædestinationis, non absoluta; sed conditionalis, licèt conditio expressa non fuerit, sed eventu tantùm declarata. Non decreverat ergo mori Ezechiam, sed tantùm mortis sententiam illi denunciari, ut dolore salutari contritus, ad eum ardentiùs confugeret, quod à Rege intellectum fuisse ex eo colligitur, quòd illico ad parietem conversus ad Jehovam preces ardentissimas pro vitæ prorogatione fuderit. Licèt autem comminatio non deberet impleri, non desinebat tamen esse maximè seria, quia per eam decretum de conservando Rege exequi constituerat. Mors quidem per comminationem denunciata pugnabat cum eventu decreto, qui fuit prorogatio vitæ, sed non ipsa comminatio mortis, quæ medium à Deo institutum erat ad illius executionem.

Is. 38. 1.

Ps. 55. 24. XIV. *Impii non dimidiant dies suos*, Ps. 55. 24. non propriè aut absolutè, sed comparatè & relatè, non quidem ad decretum Dei, sed vel ad naturam suam, & corporis habitum, quia sibi relicti, & absque casu divinitus immisso, potuissent diutiùs vivere possibilitate causæ secundæ, non verò possibilitate effectus qui pendet à concursu causæ primæ & secundæ, vel relatè ad opinionem, spem & intentionem, tum suam, tum aliorum, quia ingentem dierum summam spe jam præceperant. Sic sæpe in Scriptura res dicitur talis, quæ talis habetur opinione & fallaci hominum judicio, Luc. 8. 18. *quod non habet*, id est, *quod videtur habere*, *auferetur ab eo*. Nec si pii quidam immaturâ morte abripiuntur, & nonnulli impii ad provectam ætatem proveniunt ex fixo Dei decreto, continuò sequitur comminationem istam Psaltis nullam esse, nec istos illis ideo infeliciores censendos esse; quia quamvis pariter tempore constituto, respectu providentiæ divinæ ipsis incognitæ moriantur, tamen mors utrorumque longè dispar est. Isti tempore immaturo & semper immaturi, mortem horrent & fugiunt, & frustra tardare satagunt, dum in morte nihil nisi mortem vident, sine pœnitentia, sine spe, & consolatione ex morte in mortem transeunt, & mortem acerbissimam sibi reddunt, non tam sponte egredientes ex mundo, quàm succisi & violenter eradicati. Sed pii dierum saturi, quamvis in ipso ætatis flore, vocantem Dominum alacres sequuntur cupiunt dissolvi ut sint cum Christo, & parati ad discessum, accensis lampadibus, & lumbis præcincti adventum Sponsi cum desiderio præstolantur; & ut impii quocunque moriantur tempore etiam in decrepita senectute, immaturi semper & imparati obeunt; Ita pii quomodocunque, & quandocunque moriantur, maturè semper & opportunè moriuntur, unde dormire & quiescere in cubilibus suis, & ad Dominum redire dicuntur.

Eccl. 7. 17. XV. *Improbus moritur*, *tempore non suo*, Eccl. 7. 17. tum respectu causarum

causarum secundarum, & constitutionis naturalis, quia ulteriùs potuisset prorogari ejus vita, quam Deus justo judicio abrumpere voluit; tum respectu voti & spei ipsius, quia intempestivè semper moritur, id est illibens & imparatus, qui nunquam vel vivere vel mori didicit, quamvis ratione peccatorum plus satis maturus, unde mors improvisa & inexpectata obrepere dicitur tempore malo, id est, non suo, Eccl. 7. 17. Tempus quippe pœnitentiæ & pietati opportunum, tempus est acceptum, & verè κτῆμα nostrum, quo in rem nostram uti debemus quia ab illo omnis εὐτυχία pendet. At ubi præteriit, non restat nisi καιρὸς ἄκαιρος. Sic exponit Greg. expo. in Job. li. 16. c. 6. QUÆST. V.

XVI. Quum Scriptura loquitur de *prolongatione*, vel *abbreviatione* dierum, quæ fit à Deo respectu piorum aut impiorum, Exo. 20. 12. Deut. 4. 40. & 30. 19. 20. Ps. 91. 16. 1. Reg. 3. 14. Prover. 10. 27. non tam intelligitur propriè *prolongatio*, vel *abbreviatio* termini à Deo positi, quàm *longævitas absoluta*, aut *mors præcox*, per metony. *antecedentis pro consequente*, ut Paulus explicat verba Legis Eph. 6. 1. *Ut sis longævus super terram*. Rursus abbreviari vel prolongari dies alicujus dicuntur, non absolutè & simpliciter ultra terminum singulis à Deo positum; sed tantùm comparate tum ad alios, tum ad naturæ leges & cursum ordinarium, tum ad ipsorum vota & expectationem. Nam ut quibusdam diutiùs vivere datur, quàm vel ipsi crediderant, vel alii speraverant. Ita multi calculos suos malè ponunt, dum in florenti ætate & fortunâ sentiunt vitæ filum abrumpi, multò citiùs quàm sibi persuaserant. *Exod.* 20. 12. *Deut.* 4. 40. & 30. 19. 20. *Ps.* 91. 16.

XVII. Quamvis longitudo dierum promittatur pietati, & brevitas impiis denuncietur, non propterea terminus vitæ suspenditur à conditione incerta hominis, quia Deus qui decrevit eos ad pietatem deducere, decrevit etiam longævitatem ipsis concedere, coronando dona sua non ipsorum merita, & si abbreviat vitam impiorum ob ipsorum scelera, eodem consilio quo decrevit illa permittere, decrevit etiam illa hoc pacto punire. Promissiones ergo & comminationes non declarant quid Deus de singulis apud se decreverit, sed quales sive longævitate ornare, sive brevitate vitæ multare velit, & quæ præmia pietati, quas pœnas impietati posuerit, quæ tamen, pro natura rerum temporalium, semper cum conditione voluntatis ejus intelligendæ sunt, qui potest prout expedire judicat, vel vitam contrahere piis ad ipsorum salutem, vel impiis producere ad graviorem ipsorum pœnam.

XVIII. Licet possibile fuisset hunc vel illum diutiùs vivere, in sensu diviso, & seposito Dei decreto, tamen in sensu composito, & ex decreti hypothesi, necesse erat ut eo loco & tempore, & eo modo moreretur. Quamvis Lazarus moriturus non fuisset, si Christus dum ægrotabat eum visitasset; tamen ita divinitus erat constitutum, ut Christus abesset, ut moreretur.

XIX.

Quæst. V. XIX. Tantùm abest ut certitudo finis & eventus tollat necessitatem & & usum mediorum, ut ea supponat potiùs, quia Dei decreto talia media instituta sunt ad futuritionem rei: Licèt Ezechiæ prorogata fuisset vita, ut de eo dubitare non posset, non ideo debuit cibum negligere, sed contrà debuit subservire hac in parte consilio Dei: Sic Act. 27. 24. Deus vitam omnium quotquot in navi erant dederat Paulo, tamen cùm nautæ vellent se subducere, dicit Apostolus Centurioni, *nisi manserint isti servari non potestis.* Unde patet Medicorum operam, qui à Deo in morborum levamen instituti sunt, sine temeritate negligi non posse, licèt in illis fiducia non sit collocanda; nec cessare debent illi ab opere, quia nesciunt, nec opus est ut sciant, quid Deus de vita vel morte ægri constituerit; nostrum est facere quod nostri est officii, & Deo eventum committere; Si terminus vitæ nondum accessit, benedicet remediis, & iis utetur ad finem suum obtinendum. Sin aliter de eo statuerit, frustra erunt artes Medici, sed fecerit tamen ille officium suum.

XX. Licèt fixus sit vitæ Terminus, bene tamen preces pro longæva vita possunt concipi, tum quia terminus ille nemini cognitus est, tum quia preces debent semper esse ex hypothesi voluntatis Dei, cui se suaque omnia fideles semper submittere debent.

XXI. Qui violentas sibi manus inferunt, non possunt hinc excusari, quia tale scelus non committunt, ut decreto Dei, quod ignorant, morem gerant, sed ut furorem diabolicum, quo perciti sunt, expleant; Nec magis excusantur apud Deum ob terminum vitæ suæ ita fixum, quàm latrones in necando viatore, qui ex Dei providentia in eorum manus incidit.

XXII. Doctrina de Termino vitæ fixo, sic debet nos fortes & imperterritos reddere in periculis omnibus quæ nos circumstant, dum vocationem nostram sequimur; ut non faciat nos temerarios ad tentandum Deum, & adeunda quælibet pericula sine necessitate; ut Turcæ hoc prætextu, quòd dies ipsorum numerati sint, nullum fugiunt discrimen, & nihil sibi metuunt à peste, ejusque contagio, quos propterea *securos à peste, sed non tutos hac opinio præstat*, ut scitè Busbequius loquitur epist. 4.

XXIII. Sive quis moriatur semel, aut bis, ut in Lazaro & filia Iaïri visum, sive non moriatur, ut Enoch, aut tantùm immutetur, ut fideles superstites novissimo die, 1. Cor. 15. 51. manet tamen immobile Dei decretum, quo singulis præfixit aut vitam, aut mortem, unam, vel geminam, aut transmutationem.

XXIV. Incolæ primi mundi, Sodomitæ, & similes peccatores prorogare poterant vitam, si resipuissent; non ultra terminum à Deo fixum, quia ut non decreverat illis dare resipiscentiam, ita nec vitam eorum prorogare voluit, sed respectu causarum naturalium & cursus ordinarii vitæ.

XXV.

XXV. Ninivitis denunciatus fuit interitus sub conditione, nisi resipiscerent, sed tacitâ & subintellectâ, quod ut fieret, Deus terribili Prophetæ comminatione effecit. Quæst. VI.

XXVI. Quum Moses Ps. 90. dicit *dies vitæ nostræ esse septuaginta, vel octoginta annos*; non loquitur de termino vitæ speciali cuique individuo constituto, sed tum de termino generali, ad quem vita Israëlitarum sui temporis redacta erat, quorum corpora cadebant in deserto, & quidem magnam partem intra illum terminum 70. aut 80. annorum; tum de termino communi posito vitæ hominum, qui ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ intra terminum istum consistit, & quidem in valentioribus, paucis illum & rarissimè superantibus. Ps. 90. 10:

XXVII. Huc non malè refertur, quod passim apud Philosophos & Poëtas profanos de lethi certitudine & inevitabilitate legitur, ut illud Pindari Pythi. ode 12. τὸ γε μόρσιμον, οὐ παρφυκτόν, id est, *fatale decretum non est evitabile.* Unde nomen *mortis* videtur originem ducere à voce μόρος quæ apud Poëtas pro letho sumitur, μόρος enim à verbo μείρω deducitur, quasi μεμερισμένος τοῖς πᾶσιν, ἐκ δὲ τοῦ μόρος γίνεται μόρσιμον, ut loquitur Etymo. magn. & per pleonasmum σμόρσιμον, τὸ πεπρωμένον καὶ τὸ εἱμαρμένον. Eo etiam pertinent ista Lucretii libro 3.

Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Et ista Silii Italici,

Et pace & bello cunctis stat terminus ævi,
Extremumque diem primus tulit.

a quibus non abludunt hæc Ciceronis de Senectute, *Quod cuique temporis ad vivendum datum, eo debet contentus esse.* Et Senecæ de Consola. ad Marciam c. 20. *Nemo nimis citò moritur, qui victurus diutius, quam vixit non fuit, fixus est cuique terminus, manebit semper ubi positus est, nec illum ulterius diligentia aut gratia promovebit.*

QUÆSTIO VI.
DE
PRÆDESTINATIONE.

An Prædestinatio publicè doceri, & prædicari debeat? Affirm.

Occasio Quæstionis.

I. OCcasionem huic Quæstioni jam olim dederunt tempore Augustini, nonnulli ex Gallis fratribus: Cùm enim ille in libris contra Pelagianos multa inseruisset & inculcasset de Prædestinatione, ut hac ratione veritatem adversus impia illorum dogmata defenderet, hac doctrinâ varios turbatos esse, constat ex duabus epistolis *Prosperi* Augustini discipuli, & *Hilarii* Arelatensis Episcopi, quæ præfixæ sunt lib. de Prædestinatione Sanctorum, & bono perseverantiæ Tom. 7. Oper. Aug. Causa fuit, non quòd eam omnino falsam judicarent, sed quòd existimarent ejus prædicationem periculosam esse, & invidiosam, quæ premenda potiùs esset silentio, quàm in medium proponenda.

II. In ea etiam nonnulli sunt hodie sententiâ, qui pertæsi contentionum, quæ circa hanc doctrinam omnibus penè seculis exortæ sunt; putant tutissimum esse ad pacem Ecclesiæ, & ad tranquillitatem conscientiæ, has Quæstiones non attingere; utpote quibus injiciantur animis scrupuli, & subnascantur dubitationes, quæ infirmorum fidem labefactare possint, & homines ad desperationem, vel securitatem carnalem impellere. Sed hæc oratio honestior est, quàm verior, nec facilè recipi potest ab iis, qui norunt fructus uberrimos consolationis & sanctificationis, qui ex hac doctrina bene intellectâ ad fideles redeunt.

III. Unde sic statuendum putamus, doctrinam istam, nec præposteræ modestiæ obtentu penitus esse supprimendam, nec præsumptione temerariâ curiosiùs esse rimandam, sed sobriè & prudenter ex Dei Verbo esse docendam, ut ita duo infames scopuli declinentur; hinc *affectatæ ignorantiæ*, quæ nihil videre vult, & in revelatis sponte cæcutit; inde *curiositatis temerariæ*, quæ nihil non videre & cognoscere etiam in arcanis satagit. In primum impingunt, qui *in defectu* peccantes, ab istius doctrinæ propositione abstinendum esse putant; In alium verò, qui in *excessu* errantes, volunt omnia in hoc mysterio ἐξονυχίζειν, nec in eo quicquam ἀνεξερεύνητον esse

esse arbitrantur. Adversus utrosque statuimus cum Orthodoxis, posse cum fructu doceri Prædestinationem, modò sobriè & sanctè ex Dei Verbo doceatur. QUÆST. VI.

IV. Rationes sunt, 1. Quia Christus & Apostoli non semel eam docuerunt, ut constat ex Evangelio, Matth. 11. 20. 25. & 13. 11. & 25. 34. Luc. 10. 20. & 12. 32. Joh. 8. 17. & 15. 17. & alibi non semel, & ex Epistolis Paulinis, Rom. 9. toto & 8. 29. 30. Eph. 1. 4. 5. 2. Timoth. 1. 9. 1. Thess. 5. 9. 2. Thess. 2. 13. Nec aliter Petrus, Jacobus, & Johannes se gerunt, qui identidem occasione datâ de hoc mysterio loquuntur. Jam si illis licuit docere, cur non nobis discere? Cur doceret Deus quod ἄῤῥητον fuerat ἄμεινον? aut cur ea voluit vulgari, quæ meliùs nesciuntur? An prudentiores Deo esse volumus, vel leges illi præscribere? *Prædestinatio est docenda.*

V. 2. Quia unum est ex primariis Evangelii capitibus, & fidei fundamentis, quod non potest sine insigni Ecclesiæ & fidelium detrimento reticeri, utpote quod fons est gratitudinis nostræ erga Deum, radix humilitatis, fundamentum & anchora fiduciæ firmissima in omnibus tentationibus, consolationis dulcissimæ fulcrum, & potentissimum ad pietatem & sanctimoniam incitamentum.

VI. 3. Importunitas Adversariorum, qui primarium hoc fidei Caput exitialibus erroribus corruperunt, & infames quibus subinde doctrinam nostram proscindere solent calumniæ, Tractationis istius necessitatem nobis imponunt, ut veritas in apperta luce collocetur, & ab hominum maleferiatorum falsissimis & iniquissimis criminationibus liberetur; quasi fatalem & stoïcam necessitatem inducamus, quasi per eam extinguamus omnem in animis hominum religionem, & eos vel in securitatis & profanitatis pulvinar, vel in desperationis barathrum projiciamus; quasi Deum crudelem, hypocritam, & authorem peccati, horresco referens, constituamus. Quæ omnia cùm sint falsissima, necessariò debent refelli, sobriâ & salutari istius doctrinæ ex Verbo Dei propositione.

VII. Licèt profani non rarò abutantur istâ doctrinâ perperam intellectâ; non propterea legitimus ejus usus erga pios debet tolli, nisi majorem profanorum, quàm fidelium rationem habere vellemus, 2. si propter abusum quorumdam abstinendum esset ab istius Mysterii propositione, abstinendum esset pariter à plerisque Religionis Christianæ Mysteriis, quibus profani abutuntur, vel quæ irrident & insectantur; qualia sunt Mysteria Trinitatis, Incarnationis, Resurrectionis & similia. 3. Calumniæ quibus Pseudapostoli doctrinam Pauli infamabant, non potuerunt efficere ut illam silentio premeret, imò divinè suo more eam executus est, ut Adversantium os occluderet. Cur ergo ab ea nobis temperabimus? sequamur modò Pauli vestigia, & cum eo loquamur & taceamus. *Fontes Solutionum.*

QUÆST. VI. VIII. Si quidam doctrinâ istâ abutuntur, vel ad licentiam, vel ad desperationem; hoc non fit per se ex ipsa doctrina, sed per accidens ex hominum vitio, qui detorquent eam pessimè ad proprium exitium. Imò nulla est doctrina ex qua potentiores ad pietatem petantur stimuli, & uberiores fiduciæ & consolationis rivuli dimanent, ut suo loco videbitur.

IX. Prædestinationis Mysterium est sublimius, quàm ut à nobis possit capi, quoad τὸ διότι, & temerarius esset qui hujus rationes vel causas invenire vellet, vel reddere; Sed non obstat tamen quominus τὸ ὅτι clarè doceatur in Scriptura, & à nobis teneri firmiter debeat: Duo ergo hic distinguenda sunt, alterum quod Deus in Verbo revelavit, alterum quod celavit; illud aspernari non possumus nisi perperam, hoc investigare nisi temerè nequimus, *Arcana Deo*, inquit Scriptura, *sed revelata nobis & filiis nostris*, Deut. 29. 29. revelata negligere est ingrati, sed occulta quærere est superbi, *Non ideo negandum est quod est apertum, quia comprehendi non potest quod est occultum*, ut ait Aug.

Quomodo Prædestinatio sit docenda. X. Patres ante August. parciùs de hoc mysterio locuti sunt, non quòd judicarent doctrinam esse silentio premendam, sed quia non dabatur occasio fusiùs de ea disputandi, nondum exortâ hæresi Pelagianâ, imò securiùs aliquando locutos fuisse certum est: non tamen hanc veritatem penitus tacuisse (nam ignorare qui potuerunt in Scriptura sacra tam clarè proposita?) probat August. lib. de bono Perseverantiæ, adductis in hunc finem ex Ambrosio, Cypriano, Nazianzeno testimoniis, cap. 15.

XI. Licèt verò docendam censeamus Prædestinationem, non propterea fibulam curiositati humanæ laxandam, arbitramur, sed magnâ *sobrietate* & *prudentiâ* hic opus esse credimus, tum ut maneamus intra terminos a Scriptura præscriptos, nec sapiamus παρ' ὃ γέγραπται, tum ut prudenter rationem habeamus personarum, locorum, & temporum quibus proponi debet; Nec enim quibusvis statim, & primo ingressu hoc mysterium tradi debet, sed paulatim, & per gradus; nec æquè quoad omnes suas partes, quædam enim sæpius inculcari debent ut utiliores, & ad solatium piorum accomodatiores, ut Electionis doctrina, aliæ verò parciùs tractari ut Reprobatio; Nec tam plebi in Ecclesia proponi, quàm τοῖς μύσταις in Schola. Rursus, Prædestinatio non tam *à priori* spectanda est, quàm *à posteriori*; non ut descendamus à causis ad effecta, sed ut ascendamus ab effectis ad causas; non ut curiosè *librum vitæ* evolvamus, ut videamus, an nomina nostra ibi inscripta sint, quod nobis interdictum, sed ut sollicitè *librum conscientiæ* versemus, quod nobis non modò permissum, sed & mandatum, ut sciamus, an sigillum Dei impressum sit cordibus nostris, & an fructus electionis, fides scilicet & pœnitentia in nobis deprehendantur, quæ tutissima est procedendi via ad salutarem doctrinæ istius cognitionem: Uno

Uno verbo curiosæ omnes & vanæ quæstiones hîc sunt fugiendæ, & quas Paulus vocat 2. Tim. 2. 23. ἀπαιδεύτους ζητήσεις καὶ ἀπαράντους, quæ pugnas & contentiones solent excitare, & scopus unicus nobis esse debet fidem instituere, non curiositatem pascere, ædificationi consulere, non gloriæ nostræ velificari. QUÆST. VII.

QUÆSTIO VII.

Quo sensu vox Prædestinationis, προγνώσεως, ἐκλογῆς, προθέσεως, in hoc Mysterio usurpentur.

I. CUm Scriptura variis utatur vocibus in hoc Mysterio explicando, quarum genuina significatio multum lucis affert ad rei ipsius cognitionem; De illis in antecessum quædam præmittenda sunt.

II. Prima hîc occurit vox *Prædestinationis*, quæ non levi brachio est prætereunda: Quamvis enim vox προορισμὸς non extet in Scriptura, verbum tamen unde deducitur non semel legitur, Act. 4. 28. Rom. 8. 29. 30. Eph. 1. 5. Prædestinare autem seu προορίζειν ex vi verbi, est de rebus antequam fiant aliquid definire, easque ad certum finem dirigere. *Prædestinatio*

III. Trifariam autem sumitur apud Authores. 1. *Latiùs* pro omni decreto Dei circa Creaturas, & potissimùm circa Creaturas intelligentes in ordine ad ultimum earum finem; Et sic non semel apud Patres usurpatur pro ipsa Providentia. 2. *Specialius* pro consilio Dei de hominibus lapsis, vel salvandis ex gratia, vel damnandis ex justitia, quod vulgò Electio & Reprobatio dicitur. 3. *Specialissimè* pro decreto Electionis, quæ Prædestinatio Sanctorum dicitur. Rursus juxta ultimam hanc σχέσιν bifariam sumi potest, non modò pro destinatione ad finem, sed singulariter pro *destinatione ad media*, quo sensu usurpatur à Paulo, Rom. 8. 29. 30. quum ait Deum eos quos præcognovit *prædestinasse*, *ut sint conformes imagini Filii sui*, ubi manifestum est prædestinationem distingui à præcognitione, & respicere potissimùm media, non finem. Ita Eph. 1. 5. postquam dixit Apostolus Deum nos elegisse in Christo, addit προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν, ut notet destinationem mediorum, quæ ad salutem ab electione destinatam obtinendam ordinantur.

IV. Circa vocem istam autem quæritur, An referenda sit tantùm ad Electionem, An Reprobationem etiam complectatur? Quæ Controversia olim acriter disceptata fuit in causa Godeschalci seculo nono, Johanne Erigenà

QUÆST. VII.

genâ Scoto eam Electioni tantùm convenire statuente, lib. de unica Prædestinatione; Godeschalco autem & Lugdunensibus, & eorum nomine Remigio Episcopo ad Reprobationem eam extendentibus. Idem nunc inter Nos & Pontificios quæritur. Pontificii enim, quibus Reprobationis nomen exosum est, primo sensu usurpandam esse pertendunt, unde reprobos, non prædestinatos, sed *præscitos* vocare solent: & non supponunt, sed opponunt reprobationem prædestinationi, ut Bell. Greg. de Valen. Pighius lib. 8. de libero Arbit. c. 2. Ad quos nonnulli etiam ex Orthodoxis accedere videntur, licèt non eodem fine. Nos verò quamvis libenter fateamur, nomen Prædestinationis ex usu Scripturæ sæpius restringi ad Electionem; tamen non tantùm ex propriâ vocis significatione, sed etiam ex usu Scripturæ & receptâ consuetudine, rectè extendi ad Reprobationem censemus, ut utramque consilii divini partem ambitu suo complectatur, tum Electionem, tum Reprobationem, quo sensu hìc à nobis sumitur.

Prædestinatio complectitur Electionem & Reprobationem.

V. Rationes sunt, 1. Quia Scriptura verbum προορίζειν extendit ad actus scelestos reproborum, qui crucifixionem Christi procurarunt, *Filius hominis abit*, κατὰ τὸ ὡρισμένον, Luc. 22. 22. & Act. 4. 28. *Nihil Herodes & Pontius Pilatus fecerunt, quàm quod manus & consilium Dei* προώρισε *fieri.* Nec excipi debet, non agi hìc de eorum reprobatione, sed ordinatione crucifixionis ad bonum finem. Quia ista non sunt opponenda, sed componenda; Crucifixio enim Christi, quæ nobis est medium salutis, Crucifigentibus fuit medium damnationis, quod à justissimo Dei decreto pependit.

VI. Secundò, Scriptura utitur phrasibus æquipollentibus, quum ait quosdam positos esse ad iram, 1. Thess. 5. 9. 1. Pet. 2. 8. coagmentatos ad interitum, Rom. 9. 22. scriptos ad judicium, Jud. 4. factos ad dedecus, Rom. 9. 21. & ad diem mali, Prov. 16. 4. Si Reprobatio istis phrasibus describitur, cur non poterit exprimi Prædestinationis voce? Tertiò, quia definitio Prædestinationis, ordinatio scilicet rei ad finem per media antequam sit, non minùs convenit Reprobationi quàm Electioni. Quartò, Patres non semel ita loquuntur, Concilium Valentinum, *Confitemur Prædestinationem electorum ad vitam, & Prædestinationem impiorum ad mortem.* August. Enchi. ad Laur. c. 100. *Implet ipse quod vult, bene utens & malis tanquam summe bonus ad eorum damnationem, quos justè prædestinavit ad pœnam.* Et de Peccato. meritis & remiss. l. 2. c. 17. de C. D. l. 21. c. 24. Fulgen. ad Monimum lib. 1. Prosper. ad Capit. Gall. c. 14. Isido. lib. 2. de summo bono c. 6. *Gemina est prædestinatio, sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem.*

VII. Quamvis verò Prædestinatio nonnunquam strictè sumatur in Scriptura pro Prædestinatione Sanctorum, seu Electione ad vitam; Non sequitur non posse latiùs usurpari. Nec si objecta reprobationis & electionis sunt

op-

oppoſita, ſtatim ipſi actus à parte Dei ſibi invicem adverſantur, imò ab eadem cauſa liberrimè agente poſſunt proficiſci.

VIII. Secunda vox, quæ hic ſæpius recurrit, eſt πρόγνωσις, de qua Paulus non ſemel loquitur, Rom. 8. 29. οὓς προέγνω, & Rom. 11. 2. non rejecit populum quem προέγνω, & Petrus c. 1. primæ v. 2. electi dicuntur κατὰ πρόγνωσιν. Quia verò Pelagiani veteres & recentiores perperam hac voce abutuntur ad ſtabiliendam prævisionem fidei & operum; obſervandum πρόγνωσιν bifariam poſſe ſumi, vel *theoreticè*, vel *practicè*; priori modo pro ſimplici notitia Dei rerum futurarum, quæ præſcientia dicitur, & pertinet ad intellectum; poſteriori pro dilectione practica, & decreto quod Deus de hujus vel illius ſalute ſtatuit, & ad voluntatem ſpectat, hoc ſenſu cognitio ſæpe ponitur pro dilectione & approbatione Pſ. 1. 6. Joh. 10. 14. 2. Tim. 2. 19. Sic γινώσκειν non modò rem aliquam cognoſcere, ſed & de eâ cognoſcere & judicare ſignificat, ut *Plebiſcitum* non eſt plebis notitia, ſed *ſententia*, à verbo *ſciſco*, quod decernere & ſtatuere ſignificat: Quum ergo Scriptura utitur voce προγνώσεως in doctrina de Prædeſtinatione, non eam uſurpat priori ſenſu, pro nuda Dei præſcientia, quâ fidem vel opera hominum præviderit, 1. quia illa præcognovit etiam quos reprobavit, at hîc agitur de præcognitione electis propriâ, 2. nuda præſcientia non eſt rerum cauſa, nec modum aut ordinem rebus imponit, ſed invenit, ut hîc fit tamen in ſerie ſalutis, 3. quia nihil prævideri à Deo potuit, niſi quod ipſe dederit, quodque adeo ſequatur tanquam effectum Prædeſtinationem, non verò præcedat ut cauſa, ut poſtea probabitur. Sed ſumitur poſteriori ſenſu pro *præcognitione practica*, id eſt, dilectione & electione Dei, ne putemus illam eſſe ἄλογον, licèt rationes ſapientiæ ejus nos lateant, quo modo *Chriſtus* dicitur προεγνωσμένος *præcognitus à Deo*, id eſt, ordinatus *ante jacta mundi fundamenta*, 1. Pet. 1. 20.

Πρόγνωσις non ſumitur theoreticè, ſed practicè.

IX. Rurſus quia in benevolentia illa Dei & præcognitione practica diſtinguimus, 1. amorem & benevolentiam, quâ nos proſequitur, 2. decretum ipſum, quo conſtituit amorem ſuum in nos explicare per communicationem ſalutis: hinc fit ut πρόγνωσις modò latiùs ſumatur pro utraque, *dilectione* ſcilicet & *electione*, quo ſenſu uſurpatur, Rom. 8. 29. & Rom. 11. 2. modò ſtrictiùs pro *dilectione* & favore, qui fons eſt & fundamentum electionis, & ita Petrus 1. 2. de ea loquitur, quando dicit fideles electos eſſe κατὰ πρόγνωσιν, *ſecundùm præcognitionem*, id eſt, ex dilectione Dei.

X. Tertiò eſt expendenda vox ἐκλογῆς, ſeu *Electionis*, quæ ſubinde occurrit, ſed non ſemper eodem ſignificatu, aliquando notat *vocationem ad munus* aliquod politicum vel ſacrum, ut 1. Sam. 10. 24. Saul vocatur electus, & Joh. 6. 70. Judas electus, ſcil. ad Apoſtolatum. Aliquando cooptationem & ſegregationem externam populi alicujus ad fœdus Dei, quo ſenſu populus Iſraëliticus dicitur à Deo electus, Deut. 4. 37. Sed in hoc

Ἐκλογή

negotio

QUÆST. VII. negotio sumitur propriè pro Electione ad æternam salutem, scilicet pro Dei consilio, quo Deus decrevit quorundam misereri ex gratia, eosque à peccatis per Filium liberatos salvare. Rursus eo respectu, vel sumitur *objectivè*, pro ipsis electis, ut Rom. 11.7. ἐκλογὴ ἐπέτυχεν, *Electio obtinuit, reliqui occalluerunt*, idest, electi; vel *formaliter* pro actu Dei eligentis, qui vocatur ἐκλογὴ χάριτος, Rom. 9. 11. quæ iterum spectatur, vel in antecedente decreto, quomodo facta est ab æterno, vel in subsequente executione, quomodo fit tantùm in tempore per vocationem, quò Christus respicit Joh. 15.16. *Vos non me elegistis, sed ego vos elegi.* Et v. 19. *Non estis ex mundo, sed ego vos elegi ex mundo.* August. utramque σχέσιν conjungit de Prædesti. Sanctorum c.17. *Electi sumus ante Mundi constitutionem eâ prædestinatione, in qua Deus sua futura facta prævidit; de mundo autem electi sumus eâ vocatione, qua Deus id quod prædestinavit implevit.*

XI. Ita Electio vi vocis strictior est Prædestinatione; Nam omnes possunt prædestinari, sed non omnes possunt eligi, quia qui eligit, non omnes sumit, sed aliquos è multis legit; Electio aliquorum necessariò aliorum præteritionem & rejectionem infert, *Multi vocati*, inquit Christus, at *pauci electi*, Mat. 20. 16. & Paulus Rom. 11. 7. *Electi assecuti sunt, reliqui occalluerunt*, hinc 2. Thessal. 2. 13. utitur verbo εἵλετο ad electionem disignandam, quod secretionem aliorum ab aliis innuit, *Deus vos* εἵλετο *à principo*, id est, *exemit & separavit ad salutem in sanctificatione spiritus, & fide veritatis.*

πρόθεσις. XII. Quartò πρόθεσις à Paulo sæpe usurpatur in Electionis negotio, Rom. 8. 28. & 9. 11. Ephes. 1. 11. ad designandum, consilium hoc Dei non esse inanem quandam & inefficacem velleitatem, sed constans, determinatum, & immutabile Dei propositum. Vox enim est efficaciæ summæ, ut notant Grammatici veteres, & signatè vocatur à Paulo, πρόθεσις τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος, *consilium illius qui efficaciter omnia operatur ex beneplacito suo*, Eph. 1. 11. Aliquando electioni tribuitur, ut Rom. 9. 11. πρόθεσις κατ᾽ ἐκλογὴν, *propositum Dei secundum electionem*, & Eph. 1. 11. *prædestinati dicimur* κατὰ πρόθεσιν, aliquando vocationi jungitur, Rom. 8. 28. τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς, *qui vocati sunt secundum propositum*, quia tum Electio, tum Vocatio, hoc Dei proposito nititur, & in eo fundatur.

XIII. Licet autem istæ voces sæpe promiscuè usurpentur, non raro tamen distinguuntur, nec sine ratione à Spiritu Sancto adhibentur, ad varias istius decreti σχέσεις designandas, quæ unicâ voce non ita commodè possent explicari. Nam ut decretum istud potest concipi, vel ratione *principii* à quo oritur, vel ratione *objecti* circa quod versatur, vel ratione *mediorum*, per quæ impletur; ratione prioris mentio fit προθέσεως vel εὐδοκίας, quæ consilium & beneplacitum Dei notat, ut primam causam istius operis; ratione posterioris dicitur πρόγνωσις, vel ἐκλογὴ, quæ versatur in secretione certarum perso-

personarum ab aliis ad salutem; ratione verò postremi usurpatur vox προορισμὸς, secundùm quem Deus præparavit media ad finem obtinendum necessaria; πρόθεσις respicit finem, πρόγνωσις objecta, προορισμὸς media; πρόθεσις certitudinem eventus, πρόγνωσις & ἐκλογὴ personarum singularitatem, & distinctionem, προορισμὸς mediorum ordinem; ut Electio sit certa & immutabilis per πρόθεσιν, determinata & definita per πρόγνωσιν, & ordinata per προορισμόν. QUÆST. VII.

XIV. Hisce verò tribus gradibus, si ita loqui licet, decreti æterni, ex adverso actus tres in executione temporali respondent, vocatio, justificatio, & glorificatio: Ut enim glorificabimur apud Patrem, redempti per Filium, & vocati per Spiritum Sanctum; Ita Pater nos glorificare proposuit apud seipsum ab æterno, hæc est πρόθεσις; elegit in Filio, hæc est πρόγνωσις; prædestinavit ad gratiam & dona Spiritus Sancti, qui Filii obsignat imaginem in nobis per sanctitatem, & patientiam crucis, is est προορισμός. Sicut enim Pater mittit Filium, Filius cum Patre Spiritum Sanctum; Ita vice versâ Spiritus S. nos ad Filium ducit, & Filius ad Patrem deducet tandem.

XV. Hæc autem vocabula quibus describitur Prædestinatio Membrorum, usurpantur etiam ad exprimendam Prædestinationem Capitis. Nam de eo pariter dicitur πρόθεσις, Rom. 3. 25. quum ait Paulus ὃν προέθετο ἱλαστήριον &c. πρόγνωσις, 1. Petr. 1. 20. ubi dicitur προεγνωσμένος & προορισμὸς, non modò quando dicitur ὁρισθεὶς Filius Dei, Rom. 1. 4. sed & quum mors ipsius dicitur contigisse ex definito Dei consilio, Act. 2. 23. & ex ejus prædestinatione, qui προώρισε fieri quæcunque ab Herode & Pontio Pilato gesta sunt.

QUÆSTIO VIII.

De ANGELORUM PRÆDESTINATIONE.

An detur Prædestinatio Angelorum, & An sit ejusdem generis & ordinis cum Prædestinatione hominum? Prius aff. Poster. neg.

I. Licèt Scriptura longè parciùs loquatur de Prædestinatione Angelorum, quàm de Prædestinatione hominum, quam nosse plurimùm nostra refert. Quia tamen ad nostram ædificationem pertinere judicavit quædam de ea tradere; nostrum est eam ducem sequi, & ab ea discere, quæ super hoc argumento docere nos voluit.

QUÆST. VIII. *Datur Angelorum Prædestinatio.* II. Dari Prædestinationem Angelorum Scriptura testatur apertè, quum meminit Angelorum Electorum, *Obtestor te*, inquit Paulus ad Timoth. primæ c. 5. *coram Deo & Angelis*, quod non tantùm *adjectivè* dicitur, quia sunt eximii & præstantes, sed etiam *participialiter*, quia sunt à Deo electi, ut ita à reprobis discernantur, quorum etiam reprobatio non semel describitur, quando dicuntur catenis caliginis traditi damnationi servari judicio magni illius diei, 2. Pet. 2. 4. & Jud. 6. & ignis æternus illis paratus statuitur ab æterno, non materialis & sensibilis, qui Spiritus attingere non potest, sed spiritualis & intelligibilis, quo torquentur animæ, Matth. 25. 41. Unde casus eorum proponitur, Luc. 10. 18. Apoc. 12. & 20. 10.

Objectum ejus. III. Quale autem fuerit ejus *objectum*, quæritur, id est, quales Deo prædestinanti obversati sint Angeli; Volunt quidam fuisse *pares*, non *impares*, id est, integros adhuc & stantes, sed labiles, ex quibus quosdam è lapsu præservare & in bono confirmare; alios lapsui permittere, & propter peccatum damnare decreverit, quod quidem verè dici potest, si Reprobatio latiori sumatur significatu, prout decretum non præservandi à lapsu, & illum permittendi includit, sic enim objectum ejus non potest non esse Angelus integer, sed labilis: Verùm si strictiùs & magis propriè intelligitur, prout notat decretum deserendi in lapsu, & damnandi propter lapsum; Angeli non possunt hîc spectari tantùm ut integri, at labiles, ut respectu electorum; sed ut lapsi. Primò, quia labilitas Creaturæ eam non facit reprobabilem, sed lapsus; nec jure quis pœnæ addicitur, aut addicendus decernitur, eo quòd peccare possit in Leges, sed quòd de facto peccasse supponatur. Deinde reprobatio omnis absolutè considerata est actus justitiæ & iræ, siquidem per illam vasa iræ fiunt, & coagmentantur ad interitum, Rom. 9. 22. unde non potest simpliciter esse actus beneplaciti, ut permissio peccati, quæ à solo ejus beneplacito pependit, quippe, cùm omnes paris essent conditionis, & pariter labiles, à solo ejus εὐδοκίᾳ factum, quòd horum potiùs quàm illorum lapsum permittere decreverit. Tertiò, quia Prædestinatio hominum supponit peccatum, ut postea probabitur; ergo & Angelica respectu reprobationis, ratio enim diversitatis commoda dari nequit.

IV. Scriptura eò nos videtur deducere, quæ reprobationem ut consequens peccati considerat, quum ait *Deum non pepercisse Angelis lapsis*, 2. Pet. 2. 4. *Sed eos catenis caliginis detrusos tradidisse, ut asservarentur ad judicium.* Et Jud. 6. dicit *reservasse judicio magnæ diei Angelos, qui non servarunt suam originem*; Ergo per prius concipiuntur peccasse & deseruisse originem suam, quàm concipiantur reprobati, cùm primus gradus reprobationis in derelictione in lapsu, & abdicatione à facie Dei collocetur. Non ergo reprobavit & pœnæ æternæ devovit, quos sineret labi, sed eos quos siverat labi suâ ipsorum culpâ, reprobavit, & abdicavit in æternum.

V. Li-

V. Licèt verò permissio lapsus Angelorum supponatur eorum Reprobationi, non propterea sine fine à Deo decreta censebitur; finis enim illius decreti potuit esse manifestatio gloriæ Dei in infirmitate Creaturæ, ut discrimen creaturæ mutabilis & labilis, à Creatore immutabili & æterno clariùs pateret; Unde lapsus in tempore non fuit medium exequendæ reprobationis, sed fuit conditio in objecto requisita, ad quam sequebatur reprobatio, tum quoad desertionem in lapsu, tum quoad damnationem. QUÆST. VIII.

VI. Atque hinc colligitur primum discrimen Prædestinationis Angelorum & hominum: Quòd in ista obversentur Deo homines pares, in eadem corruptionis massa, & ut peccatores & lapsi; Sed in illa Angeli dispares Deo objecti sint. Nam qui electi sunt ex ipsis, spectati sunt ut stantes Dei gratiâ, qui verò reprobati, ut lapsi propriâ culpâ. Labilitas quidem fuit communis omnium, sed non propter eam reprobari debuerunt, aliàs omnes reprobandi fuissent, quia fuit hic status naturæ integræ; sed propter lapsum, qui fuit status naturæ corruptæ, atque adeò justè reprobabilis.

VII. Ut verò de utraque Prædestinationis Angelorum parte aliquid dicamus. Prima occurrit *Electio* bonorum, quæ duobus actibus absolvitur, *Præservatione à lapsu*, seu *confirmatione in bono*, & *destinatione ad vitam & felicitatem supernaturalem*, quorum uterque ex eventu patet. Cùm enim quidam ex ipsis originem suam servarint, & in bono sint confirmati, ut faciem Patris videant continuò, Matth. 18. 10. dubitari nequit quin hoc ab Electione pendeat, siquidem non potuit oriri à natura, quæ fuit omnium communis ex Creatione, communia autem non faciunt discrimen. Interim gratia, vel virtus quâ steterunt Angeli boni usque ad confirmationem suam, & aliorum lapsum, distinguenda est à *gratia confirmante*, quæ fuit primum Electionis beneficium: Nam quamdiu steterunt antequam confirmarentur, stabant per eas vires quas acceperant in Creatione, & quæ illis concreatæ erant, per quas etiam Angeli mali steterunt usque ad lapsum; sed quando confirmati sunt, non tantùm ut non laberentur, sed ut neque essent ampliùs labiles, hoc ab Electione fluxit, quæ hos ab illis secrevit. Antea habuerant *auxilium sine quo non*, quod illis sufficiebat ad standum si voluissent; sed per Electionem habuerunt *auxilium quo* actu & immutabiliter starent, cujus vi, ex statu labilitatis traducti sunt ad statum immutabilem felicitatis & gloriæ inamissibilis. *Electio Angelorum.*

VIII. Quamvis verò ista Electio non possit dici gratuita, eo modo quo Electio hominum, quæ solâ Dei misericordiâ nititur, non desinit tamen esse gratuita, quia Deus ad eam non tenebatur. Nam licèt ex hypothesi decreti de creandis Angelis, eos bonos & sanctos, non peccatores creare debuerit; non tenebatur illos creare justos immutabiliter, & nullam fecit injuriam iis quos labi permisit suâ ipsorum culpâ, & citra ullam injuriam potuisset

QUÆST. VIII.

ſet alios in iſto labilitatis ſtatu relinquere. Quod ergo gratiam confirmationis illis largiri voluerit, fuit ex beneplacito ſuo, non ex ipſorum merito.

An Angeli electi ſint in Chriſto.

IX. Quomodo autem confirmationis iſtius gratiam conſecuti ſint, & An *in Chriſto* benedicantur electi, quæritur inter Theologos, nec omnes inter ſe conſentiunt. Conſentiunt quidem omnes, non poſſe dici *electos in Chriſto Redemptore*, quia ubi non eſt peccatum, ibi non datur redemptioni locus: Sed in eo diſſident; An aliquâ ſaltem ratione *Mediator* ipſorum dici poſſit, non quidem *Redemptionis*, ſed *Præſervationis*, *Confirmationis*, & ἀνακεφαλαιώσεως recollectionis, ut qui naturâ erant labiles, in gratia confirmarentur ne laberentur, & qui à lapſu præterito non erant redimendi, ſaltem à futuro præſervarentur. Hæc fuit mens Bernardi Serm. 22. in Canti. qui vult Chriſtum Angelorum fuiſſe Redemptorem, *Quo pacto enim tu dices D. Jeſum Chriſtum bonis Angelis fuiſſe Redemptorem? qui erexit hominem lapſum, dedit ſtanti Angelo ne laberetur, ſic illum à captivitate eruens, ſicut illum à captivitate defendens, & hac ratione fuit æquè utrique Redemptio, ſolvens illum hominem, ſervans iſtum Angelum* &c.

X. Quamvis verò ſententia iſta nihil habeat quod repugnet analogiæ fidei, putamus tamen veriorem eſſe, & Scripturæ verbis magis conformem eorum ſententiam, qui negant Electionem Angelorum factam eſſe in Chriſto Mediatore. Fatemur quidem confirmationis gratiam illis per Λόγον obtigiſſe, ut à quo entitatem acceperant, ab eodem ejus conſervationem mutuarentur; quia Pater non niſi per Filium operatur, tam in operibus naturæ, quàm in operibus gratiæ, Jo. 5. 17. qui fons eſt omnis vitæ & gratiæ. Sed hoc poſſe pariter de Chriſto θεανθρώπῳ & Mediatore dici non putamus.

Angeli non ſunt electi in Chriſto.

XI. Rationes ſunt, 1. Quia Scriptura nunquam ſic loquitur, quæ Mediatorem Chriſtum vocat inter Deum & homines, ſed nunquam Angelorum, 1. Tim. 2. 5. imò expreſſè negat Chriſtum aſſumpſiſſe Angelos, ſed ſemen Abrahæ Heb. 2. 16. 2. quia Mediator omnis ſupponit partes diſſidentes, eſt enim duorum Gal. 3. 20. at nullum erat diſſidium inter Deum & Angelos 3. quia Mediatorem utrique parti conjunctum eſſe oportet, quod de Chriſto reſpectu Angelorum dici nequit, 4. quia quorum Chriſtus eſt Mediator, eorum eſt ἱλασμὸς, & Advocatus, quia iſti ſunt actus formales mediationis, 1. Tim. 2. 5. 6. & 1. Jo. 2. 1. 2. Sed cùm actus illi circa peccatores tantùm occupentur, non poſſunt locum habere reſpectu Angelorum.

Fontes Solutionum.

XII. Chriſtus rectè poteſt dici *Caput Angelorum*, ratione *dominii & regiminis*, quia ipſi etiam, ut Mediatori ſubſunt Angeli, tanquam Domino & Regi, cui in conſervanda & tuenda Eccleſia miniſtrant, Heb. 1. 14. & hoc ſenſu Angeli & Poteſtates dicuntur illi ſubjici, 1. Pet. 3. 22. ſed non bene dicitur *Caput influxus & ſuſtentationis*, ut reſpectu fidelium, quos ut membra Corporis ſui myſtici ſibi unit & vivificat; unde Paulus, qui

Eph.

Eph. 1. 21. Christum exaltatum super omnem potestatem asserit; *soli Ecclesiæ datum esse in Caput* testatur, v. 22. 23. *quæ est ejus Corpus, & complementum ejus qui implet omnia in omnibus*, non sane in omnibus Creaturis, sed in omnibus fidelibus, qui pertinent ad illud Corpus suum, quod *complementum* ejus vocat, tum *activè*, quia illud implet gratiis suis, tum *passivè*, quia Corpus istud mysticum, ex membris istis coagmentatur & completur. Quæst. VIII.

XIII. Non magis requiritur Mediator ad confirmandam Creaturam in gratia Creatoris, quàm requirebatur ad eam creandam & primitus cum eo uniendam: quia eadem est utrobique ratio; si ergo Mediator non potest dici fuisse ad eorum Creationem, ergo neque ad eorum confirmationem.

XIV. *Angeli* dicuntur *immundi*, & *stolidi* coram Deo, Jobi 4. 18. & 15. 15. non *absolute*, quasi defectus aliquis culpabilis in ipsis foret; sic enim *sancti* non possent vocari, sed *comparatè* quoad Deum, relatè ad infinitam ejus perfectionem, quia essentialiter, immutabiliter, & independenter est Sanctus. Nec si opus habuerunt Filio Dei conservatore & confirmatore, ut in ipso & per ipsum subsisterent, per quem creati fuerant, Col. 1. 16. 17. 18. statim opus habuerunt Christo Redemptore; aliàs etiam homo eo eguisset in statu integritatis, quod nemo tamen dixerit. *Job.* 4. 18. & 15. 15.

XV. Loca Eph. 1. 10. ubi *omnia recollecta* dicuntur *in Christo, tam quæ in cœlis quàm quæ sunt in terra*, Et Col. 1. 20. *quum per ipsum reconciliata dicuntur omnia Deo, pace per sanguinem ejus facta*: non evincunt Electionem Angelorum bonorum factam esse in Christo. 1. Quia possunt referri ad homines, tam comprehensores, quàm viatores, ut significetur in Christo recolligi & reconciliari Deo universam Ecclesiam, tam Veteris quàm Novi Testamenti, illam triumphantem in cœlis, istam militantem adhuc in terra; atque id eò certiùs videtur confirmari, quòd agatur de recollectione, & reconciliatione eorum qui disjecti, & divisi fuerant à Deo per peccatum, quod de Angelis dici nequit. 2. Quamvis verba extenderentur ad Angelos, non sequeretur electos fuisse & confirmatos per Christum; quia possunt dici recolligi in Christo, vel quatenus per homines in Angelorum lapsorum locum subrogatos per Christum, reparatur & resarcitur veluti eorum jactura, ut voluit *Augustinus* Enchir. c. 62. & post eum *Lombardus*. Vel quatenus Christus pace factà Angelos hominibus conciliavit; ut positâ seditione, boni cives, & rebelles, qui priùs infensi erant inter se, reconciliantur, & positis odiis sub eodem Principe vivunt ita tranquillè, ac si unum ex omnibus conflatum esset corpus, quæ sententia est *Chrysost.* in h. l. *Eph.* 1. 10. *Col.* 1. 20.

XVI. Atque hinc oritur secundum discrimen Prædestinationis Angelorum, & hominum, quòd isti quidem in Christo sunt electi, Ephes. 1. 4. scilicet servandi & redimendi; Sed Angeli licèt per Filium Dei sint con-

QUÆST. VIII. firmati, non tamen in Christo possint dici electi; qui illis quidem uti potuit, ut ministris, sed pro quibus tamen venire non debuit, ut Mediationis suæ objectis.

XVII. Positâ verò quorundam Electione, sequitur aliorum Præteritio, quâ non modò confirmare eos in bono noluit, sed peccatum eorum permittere, & posito lapsu, illos in eo derelinquere, & propter lapsum damnare decrevit. Quò refertur illorum Reprobatio, quæ duobus etiam actibus, continetur, uno *negativo*, qui est derelictio in lapsu, alio *affirmativo*, qui est ad æternum supplicium damnatio; nec enim tantùm sunt præteriti, dum negata est ipsis confirmatio in bono, & è malo erectio, sed & pœnis æternis positivè sunt addicti, Matt. 25. Jud. 6.

XVIII. Rursus in *Præteritione* duos actus possumus notare; 1. *lapsus permissionem*, quam diximus Reprobationem præcedere in signo rationis, secundò. *derelictionem in lapsu:* prior est actus meri beneplaciti; nam si quæritur ratio, propter quam quosdam præservare voluit à lapsu, alios verò lapsui permittere, nulla alia reddi potest præter solum beneplacitum, quia ita illi libuit; posterior est actus justitiæ, ideo enim eos voluit in peccato derelinquere, quia hoc meruerant. Ita autem omnes in peccato deseruit, ut nulli spem gratiæ facere voluerit, vel cuiquam ex illis pepercerit, sed æterno & irrevocabili supplicio addixerit, severiùs cum illis, atque cum hominibus agendo, quorum nonnullos à lapsu erigere misericordiâ suâ in Christo voluit; sed hîc in casu simili, gratiam similem denegavit, parcendo hominibus, non pepercit Diabolis; sed voluit ut vulnus eorum esset immedicabile, & ruina irreparabilis. Si quæratur ratio, respondet Aug. *occulta esse potest, sed injusta esse non potest.* Variæ vulgò afferuntur probabiles. 1. quòd homo peccârit ex fragilitate, Diabolus verò ex malitia, quò sublimior autem ejus fuit cognitio, eò & gravius peccatum. 2. Quòd homo ab alio seductus, Diabolus verò nullo instigante, sed propriâ voluntate, apostasiâ planè voluntariâ, & prorsus spontaneâ. 3. Quia in Angelorum lapsu, non tota natura Angelica cecidit, at in homine peccante totum genus humanum cecidit, ideo ne totum genus interiret, divina misericordia remedium exhibuit. Sed quæcunque rationes afferantur, in liberrimo Dei beneplacito præstat acquiescere, & grato animo φιλανθρωπίαν Dei erga nos agnoscere & celebrare, per quam relictis Angelis peccantibus, nihilo nobis inferioribus, imò longè quoad naturam præstantioribus, quibus in æquali culpa non æqualem largitus est gratiam; nos tamen in peccato pariter jacentes & reos ex lapsu, admirabili misericordiâ erigere & ad salutem perducere statuit.

XIX. Ut ergo Deus decrevit Angelorum creationem ad bonitatis suæ manifestationem, & permissionem lapsus eorum ad libertatis suæ, & absoluti dominii demonstrationem, & majorem gratiæ suæ, in aliis, quos præservare

servare voluit à lapsu, illustrationem; Ita derelictionem in lapsu, & damnationem propter peccatum ipsorum ad justitiæ suæ ostensionem, constituit.

XX. Damnatio autem Angelorum, quæ est actus positivus Reprobationis, duabus partibus absolvitur, *dejectione è cælo*, & *detrusione in tartarum*: Utriusque meminit Scriptura; primæ quidem, dum dicitur è cœlo cadere, Luc. 10. 18. *Contemplabar Satanam instar fulguris è cælo cadentem*, & Apoc. 12. 9. 10. *Accusator fratrum, qui vocatur Diabolus, cum Angelis suis, dicitur in terram dejectus*, quod supplicium peccato apprimè respondet; Nam ut domicilium suum & originem reliquerant, sponte à Deo deficiendo, ita justissimum fuit à beatis illis sedibus exturbari longè à Dei conspectu, quomodo Rex eum ex aula sua ejicit, à quo graviter est offensus. Secundæ etiam meminit non semel, ut quum Petrus ait, *Angelos malos σειραῖς ζόφου ταρταρῶσαι catenis caliginis vinctos in tartarum præcipitari* cap. 2. 2. 4. & Judas in judicium magnæ diei vinculis æternis sub caligine reservare dicit, & Apoc. 20. conjici in stagnum ignis & sulphuris, paratum ipsis ab æterno, Matth. 25. dicuntur.

XXI. Licèt verò justissima ista Dei sententia in Diabolum statim lata sit, non tamen statim quoad omnes partes executioni mandata est: Nam quamvis è cœlo ejectus sit, non illico in tartarum detruditur, sed permittitur illi adhuc mora quædam in mundo, Deo illi habenas aliquatenus laxante pro sapientiâ suâ, tum ad exercitium piorum, tum ad impiorum pœnam, unde dicitur *Princeps aëris, & mundi, Deus hujus seculi*, qui instar Leonis rugientis nos circumstat, quærens quem devoret, 1. Pet. 5. quò referenda sunt, quæ Apoc. 20. de *solutione & ligatione Satanæ* habentur, *donec ultima die projiciatur in stagnum ignis & sulphuris, ubi in æternum torqueatur*, Apoc. 20. 10. 14.

XXII. Ex quibus patet ita in statu pœnali jam constitui Angelos lapsos, ut reprobatio sua ipsis sit cognita, sciantque ad majorem sui desperationem, nullam spei scintillam ipsis esse reliquam: ut hîc etiam differant ab hominibus reprobis, quorum licèt certa sit ab æterno & immutabilis reprobatio, nemini tamen dum in terra versantur, cognita est infallibiliter; sed Diaboli damnationis pœnam ita sustinent, ut sciant se esse extra omnem spem veniæ, ut tam præposteræ sit misericordiæ condolere velle illorum miseriæ, quàm ridiculæ spei aliquid sperare cum Origene de eorum restitutione post varias seculorum revolutiones.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IX.

De PRÆDESTINATIONIS OBJECTO.

An Objectum Prædestinationis sit homo creabilis, aut labilis; An verò homo conditus, & lapsus? Prius neg. Postér. affir.

I. Postquam de Prædestinatione Angelorum dictum est, Ad Prædestinationem hominum est veniendum: Prima quæstio respicit ejus *Objectum*, circa quod, quia variant ipsorum etiam Orthodoxorum sententiæ, paulò distinctiùs de eo agendum est.

Status Quæstionis. II. Non quæritur simpliciter, *Quodnam* sit objectum Prædestinationis ratione naturæ; Constat enim hîc agi de genere humano, non Angelico, de quo supra dictum est; Sed *Quale* illud sit ratione qualitatis, id est, qualiter homo consideratus sit in mente Dei prædestinantis, & quibus qualitatibus vestitus; An ante creationem, & lapsum, An verò post.

III. Sententiæ Theologorum ad tres ordines possunt referri. Alii enim *supra lapsum* ascendunt, unde & *Supralapsarii* dicti, qui objectum Prædestinationis volunt esse hominem, vel nondum creatum, vel saltem nondum lapsum. Alii *infra lapsum* descendunt, & hominem non tantùm ut lapsum, sed etiam ut redemptum per Christum, & vel credentem, vel incredulum objectum Prædestinationis statuunt. Alii medium tenentes *in lapsu* subsistunt, & hominem lapsum Deo prædestinanti objici pertendunt. De secunda sententia postea agetur, nunc prima & tertia excutiendæ sunt.

IV. In antecessum verò observandum, qualiscunque sit Theologorum hac in parte diversitas, manere tamen apud utrosque salvum fidei fundamentum, & ex æquo istos opponi exitiali Pelagianorum & Semipelagianorum errori; Nam & illi qui in hoc negotio altiùs ascendunt, & creationem aut lapsum hominis in Prædestinationis decreto includunt, & qui utrumque supponunt, in eo omnes conveniunt, quòd homines Deo *pares*, non *impares* objiciunt, & tales quorum discretio à solo Deo pendeat, à quo fundamento recedunt omnes sectarii.

V. Licèt verò non incommodè geminæ istius sententiæ conciliatio instituatur à quibusdam, ex latiore, vel strictiore vocis Prædestinationis usu, quæ vel *generaliter* ab illis sumitur pro omni Dei decreto circa hominem in ordine ad ultimum ejus finem, quo sensu dubium non est quin com-

complectatur decretum de creando homine, & permittendo ejus lapsu: vel *specialiter* ab istis pro consilio Dei de servandis hominibus ex misericordia, & damnandis ex justitia, quo modo resolvitur in Electionem & Reprobationem, & pro objecto habet hominem lapsum. Quia tamen prior illa significatio non est ex usu Scripturæ, & confundit opera naturæ & gratiæ; Creationis & Redemptionis ordinem; lubentiùs acquiescimus in posteriori sententia, quam Synodus Dordracena sapienter ex Verbo Dei sancivit, tanquam veriorem, & ad conscientias tranquillandas, & cavilla Adversariorum amolienda commodiorem. Eam verò esse sententiam Synodi, ne quis dubitare queat, evincunt verba Artic. 6. *Ubi profunda misericors pariter, & justa hominum æqualiter perditorum discretio*, dicitur esse *Decretum illud Electionis & Reprobationis in Verbo Dei revelatum*. Et Artic. 7. *Electio* definitur *immutabile Dei propositum*, *quo ante jacta mundi fundamenta*, *ex universo genere humano ex primæva integritate in peccatum & exitium suâ culpâ prolapso*, *secundùm liberrimum voluntatis suæ beneplacitum ex merâ gratiâ*, *certam quorumdam hominum multitudinem*, *aliis nec meliorum*, *nec digniorum*, *sed in communi miseria cum aliis jacentium*, *ad salutem elegit in Christo*, &c.

QUÆST. IX.

VI. Ut verò Quæstionis Status meliùs percipiatur, observa 1. Non quæri, An Creatio hominis & Permissio lapsus cadant sub Dei decretum: utrinque enim est in confesso, tam illam quàm hunc à Deo esse præstitutum. Sed, An se habeant ad modum *medii* respectu decreti salutis & damnationis; & An Deus in signo rationis concipiatur priùs cogitasse de hominum salute & exitio, quàm de eorum creatione & lapsu.

VII. 2. Non quæritur rursus, An in Prædestinatione ratio peccati in considerationem veniat; Non diffitentur enim, qui supra lapsum ascendunt, consequenter hîc respici, ut nemo damnetur nisi propter peccatum, & nemo salvetur nisi qui miser fuerit & perditus; Sed quæritur, An peccatum se habeat antecedenter ad Prædestinationem quoad esse prævisum, ita ut homo non obversetur, nisi ut lapsus Deo prædestinanti; quod volumus.

VIII. 3. Non quæritur, An peccatum habeat rationem *causæ impulsivæ* respectu Prædestinationis. Agnoscunt enim qui in lapsu subsistunt non posse dici causam, nec respectu Reprobationis, quia sic omnes reprobarentur, multò minùs respectu Electionis: Sed quæritur tantùm, An rationem habeat *qualitatis* vel conditionis præcedaneæ in objecto requisitæ, duo enim hæc multùm differunt; *Qualis* sit Prædestinatus, & *Quare*, sive propter quid: Illud notat qualitatem & conditionem objecti, hoc verò causam. Ita quæstio eò redit: An Deo prædestinanti homo obversatus sit, non modò ut creabilis, vel conditus, at non lapsus, sed etiam ut lapsus; non quoad esse reale, sed quoad esse cognitum & intentionale, ut licèt lapsus non fuerit

QUÆST. IX. causa, fuerit tamen conditio & qualitas in objecto prærequisita? Negant Viri Docti cum quibus nunc agimus; Nos affirmamus.

IX. Rationes sunt; 1. Quia Nonens non potest esse objectum Prædestinationis. At homo creabilis, vel labilis simpliciter est Nonens, quia per creationen à non esse fuit productus. Ratio majoris ex eo patet, quòd salus & exitium quæ per Prædestinationem intenduntur, sunt fines qui introducuntur in subjectum; quod propterea supponitur jam existere. Nec hìc excipi debet objectum Creationis seu decreti Creationis, fuisse Nonens; Ergo & tale potuisse pariter esse objectum Prædestinationis. Nam longè dispar est ratio Creationis, quæ dicit productionem rei, & sic objectum suum facit, non supponit; alia verò Prædestinationis, quæ versatur circa objectum jam constitutum, & quæ non facit simpliciter ut sit, sed ut sit hoc vel illo modo. Ut ergo decretum de homine creando debuit habere pro objecto hominem creabilem, cui destinabatur; Ita decretum de homine salvando, vel damnando debuit respicere hominem lapsum, quia illi destinabatur redemptio, vel exitium: subjectum autem omne suis adjunctis prius esse concipitur.

Homo creabilis non est objectum Prædestinationis.

X. 2. Quia vel omnes homines creabiles sunt objectum Prædestinationis, vel aliqui tantùm ex illis, sed neutrum dici potest: Non prius, quia sunt innumeri homines possibiles, qui nunquam creandi sunt, ac per consequens nec salvandi, nec damnandi: Non posterius, quia si aliqui tantùm, ex omnibus creabilibus; ergo non fuêre indefinitè præsciti, sed definitè quà futuri; nulla enim alia ratio reddi potest, cur alii creabiles non sint prædestinati, quàm quia non erant futuri. Frustra regeretur omnes homines creabiles absolutè non esse Prædestinationis objectum, quia non omnes sint creabiles in tempore; Nam, præterquam quòd absurdè dicerentur creabiles, si non possent creari; nulla ratio potest afferri, cur quotquot sunt creabiles, non cadant sub objectum Prædestinationis, si homo creabilis quà talis est ejus objectum; Ergo ut discrimen inveniatur inter eos, qui possunt objici Deo prædestinanti, vel non, descendendum est ad decretum Creationis, ut supponantur creandi reipsa, non tantùm creabiles.

XI. 3. Qui objicitur divinæ Prædestinationi, debet esse vel eligibilis per misericordiam, vel reprobabilis per justitiam; sed hoc dici nequit de homine creabili & labili, sed tantùm de creato & lapso. Nec valet hìc distinctio *actuum elicitorum & imperatorum*, quasi homo non sit eligibilis, vel reprobabilis quoad actus imperatos, id est, quoad actualem misericordiam, sed bene quoad elicitos, id est, intentionem miserendi, & puniendi. Nam gratis supponitur latiùs patere actus elicitos quàm imperatos, cùm isti sint illorum effectus; & misericordiæ, vel justitiæ Dei effecta destinari posse creaturis, nec miseris, nec reis, quod repugnat naturæ proprietatum istarum respectivarum, quæ objectum certis qualitatibus vestitum supponunt.

XII.

XII. 4. Si Prædestinatio respicit hominem creabilem vel labilem, creatio & lapsus erunt media Prædestinationis; sed hoc rectè dici nequit. 1. Quia Scriptura nunquam de illis, ut de mediis Prædestinationis loquitur, sed ut de conditione antecedaneâ, dum transit à Prædestinatione ad vocationem. 2. Medium necessariam habet connexionem cum fine, ut posito medio, necessariò debeat suo tempore poni finis. At nec creatio nec lapsus ullam talem connexionem habent, vel cum electione, vel cum reprobatione, nam poterant creari & labi homines, nec tamen eligi. 3. Media debent esse ejusdem [illegible] inis & dispensationis: At creatio & lapsus pertinent ad ordinem naturale[illegible] ensationem Providentiæ, salus verò & damnatio ad ordinem supe[illegible] n Prædestinationis. 4. Si media essent, Deus consilium inivisset de ho[illegible] lvando, vel perdendo, antequam quicquam decrevisset de ejus futuri[illegible] lapsu, quod absurdum. QUÆST. IX.

XIII. Fru[illegible], Deum pon potuisse pervenire ad illustrationem gloriæ suæ pe[illegible] justitiæ & misericordiæ, nisi positâ creatione & lapsu, ideoque[illegible] e posse habere rationem mediorum. Nam licèt peccatum & creat[illegible] ntur antecedenter ad illustrationem misericordiæ & justitiæ; Non[illegible] ropterea esse media, sed tantùm conditiones requisitas; nec enim[illegible], sine quibus non possumus aliquid præstare, continuò sunt med[illegible] ttentia & ductilitas in luto supponitur, ut conditio ad vasis confectionem ad decus, aut ad dedecus, sed non est medium; morbus in ægro est condito prævia sine qua non sanatur, sed non est medium per quod sanatur.

XIV. 5. Quia sententia illa est ἐὐδιάβλητος, quasi Deus homines reprobasset, antequam per peccatum essent reprobabiles, & destinasset ad pœnam innocentes, antequam in iis ulla prævideretur culpa; Nec ideo voluerit damnare quòd essent peccatores, sed ideo permiserit fieri peccatores ut possent puniri, & creare constituerit, ut perderet.

XV. Unde patet longè tutiùs & veriùs loqui eos, qui in objecto Prædestinationis assignando ultra lapsum non ascendunt. Scriptura sanè eò nos ducit. 1. Quum nos eligi dicit ex mundo ergo non ut creabiles, vel labiles tantùm, sed ut lapsos, & in massâ corruptâ, Jo. 15. 19. *Quia ex mundo non estis, & ego vos elegi ex mundo, ideo mundus vos odit.* Nec elabitur qui dicit, hîc non Prædestinationem æternam intelligi, sed vocationem, quæ fit in tempore: Quia ista non opponenda sunt, sed componenda; Nam ex qua massa in tempore Deus hominem vocat, ex eadem ab æterno eum elegit, & qualis obversatur in executione decreti, talis debuit Deo objici in ipso decreto: Nec propterea necesse est eundem esse intentionis & executionis ordinem, sed tantùm idem esse utrobique objectum vocationis & electionis, ut ex eo bene colligatur eligi hominem peccatorem, quia ut talis vocatur. *Sed est Homo lapsus.*

QUÆST. IX. Eph. 1.4. XVI. Deinde Electio hominum fit in Christo, Ephes. 1.4. Ergo hominem respicit lapsum, quia in Christo non possunt eligi, nisi ut redimendi, & sanctificandi per ipsum; Ergo ut peccatores & miseri. Nec reponi debet, *eligi in Christo*, nihil aliud esse quam *per Christum*, non ut Redemptorem, sed ut Deum, ut notetur, non medium, sed causa principalis Electionis. Nam licèt non negandum sit Christum, ut Deum esse authorem Electionis nostræ, non posse tamen hoc loco sic intelligi patet. 1. Quia eo modo electi dicimur in Christo, quo modo dicimur in ipso benedicti, & redempti ℣.3. & 7. At hoc de Christo, non ut Deo simpliciter, sed ut Redemptore intelligi debet. 2. Confirmatur ex loco parallelo, 2. Tim. 1.9. ubi gratia nobis dicitur data ante tempora secularia in Christo, non utique ut Deo simpliciter, sed ut Mediatore. 3. Tota series capitis, quo recensentur beneficia salutaria Dei in nos collata per Christum, evincit de eo agi sub illa σχέσει, neque diffitetur ipse *Beza*, licèt primæ sententiæ addictus, qui τὸ *in ipso* idem vult esse, quod *in ipso adoptandos*. Cùm ergo nemo possit eligi ad salutem per Christum consequendam, nisi qui concipitur ut perditus & miser; necesse est objectum illius Electionis esse hominem lapsum.

XVII. Tertiò, Massa de qua Paulus loquitur, Rom. 9.21. est objectum Prædestinationis. At non alia est quàm *massa corrupta*, 1. Quia ea massa intelligitur, ex qua fiunt vasa misericordiæ, & vasa iræ; illa ad decus, ista ad dedecus, ℣. 21. 22. 23. ira enim & misericordia necessariò supponunt peccatum & miseriam. 2. Illa massa intelligitur, ex qua desumpti sunt Isaacus & Ismaël, Jacobus & Esavus, qui proponuntur in exemplum vel Electionis gratuitæ, vel rejectionis justæ & liberæ. At talis est massa corrupta, quia loquitur de gemellis in utero conceptis, ℣. 11. & per consequens peccatoribus. 3. Ea massa intelligitur in qua homines jacentes possunt odio haberi à Deo, ut Esavus. At talis debet esse massa corrupta, quia non potuisset Deus creaturam puram & integram odisse. 4. Illa massa intelligitur, ex qua Pharao suscitatus est à Deo ad ostendendam potentiam suam in ejus exitio. At nemo dixerit Pharaonem ex massa integra fuisse excitatum: Sic intelligit *August.* Enchir. c. 98. 99. & 107. qui vocat eam *massam perditionis*, & epist. 105. *Quia universa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit justitia, honorem donat indebitum gratia*, & postea, *ex ea massa facti sum, quam propter unius peccatum meritò Deus justeque damnavit.* Idem asserit li. 2. cont. duas Epistolas Pelagi. & li. 5. in Julia. c. 7.

XVIII. Nequicquam obtenditur. 1. Massam hîc intelligi puram, quia pueri nihil dum boni vel mali fecerant ℣. 11. R. quia non dicuntur nihil boni vel mali fecisse absolutè, siquidem agitur de illis ut conceptis in utero; Ergo jam peccatoribus: Sed comparatè inter se, nihil boni vel mali, quo inter se distinguerentur; nihil boni fecerat Jacobus præ Esavo propter quod

quod eligeretur, nihil mali fecerat Esavus præ Jacobo, propter quod reprobaretur, pares enim erant quoad omnia. Ita distinctio unius ab alio, non potuit aliunde oriri quàm à sola Dei εὐδοκίᾳ, *ut propositum secundùm Electionem firmum maneret, non ex operibus sed ex vocante*, ℣. 11. 2. Massam notari ex qua fiunt vasa ad dedecus; ergo non corruptam, sed integram, quia jam homo esset vas ad dedecus. ℟. Sed ἀτιμία hic non peccatum, sed pœnam peccati notat, ut decus innuit gloriæ coronam, ad quam homo præparatur. Ita *fieri vas ad dedecus*, non est creari ad exitium, sed reprobari & parari ad interitum, quod nemini nisi peccatori convenit: Quò pertinet quod Paulus non dicit de vasis iræ, quòd Deus ea κατήρτισεν, quomodo de vasis gratiæ dicit, Deum ea præparasse, sed quòd sint κατηρτισμένα ad interitum, quia Deus alios invenit vasa aptata ad interitum suo vitio, alios facit vasa gratiæ suâ misericordiâ. 3. Massam intelligi, non peccati, sed luti ex quo Adam formatus est. ℟. Sed quocunque respexerit Paulus in similitudine figuli, sive ad locum Jer. 18. 6. sive Is. 45. 9. non potest alia massa intelligi quàm corrupta, quia non ex alio luto possunt fieri apud Deum vasa misericordiæ & iræ; nec aliò spectat comparatio figuli, quàm ad ostendendam summam Dei libertatem in Electione & Reprobatione hominum. 4. Non posse intelligi massam corruptam, quia sic tollerentur facilè omnes scrupuli propositi à Paulo, ℣. 14. 19. ℟. Neg. scrupuli enim semper remanent in Electione & Reprobatione comparata, cùm nulla ratio dari possit, cur hunc potiùs quàm illum elegerit vel reprobarit, & nihil possit reponi, quàm illud Apostoli, *Quis es ô homo, qui responsas Deo, An figmentum dicet fictori, cur me ita fecisti?* 5. Sic excludi Adamum & Evam à prædestinatione, quia non potuerunt formari ex massa corrupta. ℟. Neg. quia *formatio* ista non *physice* intelligenda est per creationem, sed *ethice* per prædestinationem; quo pacto, & ipsi primi parentes ex massa corrupta formari potuerunt, quia quà miseri & peccatores fuerunt electi ad salutem, non quidem in massa peccati originalis originati, quod in posteris tantùm existit, sed peccati originalis originantis, quo ipsi infecti sunt QUÆST. IX.

XIX. Quartò, illustratio gloriæ Dei per demonstrationem misericordiæ in electis, & justitiæ in reprobis, est finis Prædestinationis ex Apost. Rom. 9. 22. 23. At illa requirit conditionem peccati in objecto, quia nec misericordia exerceri potest sine miseria prævia, nec justitia sine prævio peccato. Si Deus hominem ante lapsum ad gloriam prædestinasset, opus fuisset quidem bonitatis immensæ cujusdam, sed quæ misericordia rectè non vocaretur, quæ non tantùm non dignum, sed indignum, & contraria meritum respicit. Ita si Deus hominem à peccato omni immunem reprobasset, opus esset absolutæ potestatis, & αὐτοκρατορικὸν; at justitiæ opus non esset; quia misericorditer liberat, & justè damnat, ut ait *Aug.* hominem; Ergo lapsum tum in

QUÆST. IX. Electione, tum in Reprobatione considerare debuit. Frustra subtilissimus *Twissus* excipit; Exercitium misericordiæ & justitiæ effectivè consideratum, supponere homines miseros & reos, sed non pariter ipsam intentionem miserandi, aliàs sequeretur à pari; cùm salvationis objectum sit fidelis, etiam destinationis æternæ objectum esse, quod nemo nisi Arminianus dixerit. Nam sive misericordia & justitia considerentur *effectivè*, ratione exercitii & actus externi in homine, sive *affectivè* ratione actus interni in Deo, idem objectum postulant; Licèt enim prædestinatio nihil ponat in prædestinato, ut ajunt, & sic propositum miserandi non sit ipsa misericordia effectivè considerata, quo communicatur Creaturæ; non sequitur non esse actum misericordiæ, quæ proinde miseriam & lapsum supponere debet: Ut Princeps qui gratiam facere decernit reo, eo ipso actum misericordiæ erga eum exerit, licèt nondum de facto sententiam absolutoriam illi intimet. Nec ratio Viri Docti à pari de salutis decreto valet, quia confunditur *conditio* prævia cum *medio* subsequente; Nam illa quidem, qualis est lapsus, præcedere debet tam in intentione quàm in executione; sed istud, qualis est fides respectu salutis, præcedere quidem debet in executione, sed non pariter in intentione, imò ut medium debet sequi intentionem finis. Sic æger est objectum consultationis Medici de illo sanando, sed in illa non potest considerari ut jàm purgatus, eo quòd purgatio est medium ad sanationem obtinendam.

XX. Ut verò *finis Prædestinationis* respectu hominum, salus nimirum & damnatio, supponit necessariò creationem & lapsum in objecto: *Media* etiam id ipsum evincunt: In Electione quidem Christus, Vocatio, Justificatio, Sanctificatio, quæ præexigunt conditionem lapsus & peccati: Christus enim est Servator à peccatis, Matt. 1. 21. Vocatio est peccatorum, Justificatio reorum, Sanctificatio immundorum. In Reprobatione verò derelictio in peccato, separatio à Christo, retentio peccati, excæcatio & induratio, quæ non nisi in pecatorem cadunt.

Fontes Solutionum.

XXI. Creatio & lapsus non ordinantur instar *medii* per se subordinati ad Prædestinationis finem; sed præsupponuntur instar conditionis in objecto prærequisitæ, ut existentia & ductilitas in luto, non est medium quod substernit figulus suo instituto, de vasis ad decus vel ad dedecus parandis, sed conditio tantùm seu qualitas in objecto prærequisitâ, & causa sine qua non; nisi enim homo conditus esset & lapsus, non posset venire in executionem.

XXII. Quamvis Prædestinatio non præcedat decretum de creando homine, & de permittendo lapsu; Non sequitur Deum incerto fine hominem condidisse; Nec enim si Deus pro fine non habuit patefactionem misericordiæ & justitiæ in salute vel damnatione, ilicò dicendum est omni fine caruisse; quidni enim Deus in utroque gloriam suam patefacere voluit per exercitium aliorum attributorum, potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, licèt non

respexerit

respexerit adhuc ad misericordiam & justitiam, quia nondum erat eorum objectum constitutum. Finis ergo propter quem Deus decrevit hominem creare, & lapsum ejus permittere, non fuit manifestatio justitiæ & misericordiæ in salute & damnatione hominum ex decreto prædestinationis, quod ordine naturæ, & in signo rationis est eo posterius, nisi velimus Deum primò cogitasse de opere reficiendo, quam congitaverit de eo coficiendo, & de ægri curatione, antequam de morbo quicquam constituerit; sed fuit communicatio, & velut ἔκφανσις potentiæ, sapientiæ, & bonitatis Creatoris, quæ tum in creatione hominis Ps. 8. 5. 6. tum in ejus lapsu diversimodè emicuerunt, quod ultimum fuit intra naturæ terminos, & in tali rerum ordine. At postquam hunc ordinem peccatum corrupit & perturbavit, Deus qui ex tenebris lucem, & bonum ex malo elicit, redemptionis opus instituit, non alio fine, quàm ut in alio rerum ordine, virtutes easdem, & cum illis misericordiam & justitiam magnificentiùs ostentaret, & velut in gradu summo, cui fini serviunt media, non Creatio, quæ alterius est generis & ordinis, non lapsus, qui occasio tantùm fuit, & terminus à quo Deus consilium salutis incepit: sed fœdus gratiæ, missio Filii, & Spiritus Sancti, redemptio, vocatio, &c. quæ non ad ordinem naturæ, sed ad superiorem & supernaturalem ordinem gratiæ pertinent. Quæst. IX.

XXIII. Vulgatum Axioma, quo uti hìc solent Supralapsarii, & quod ad ravim usque oggerit *Twissus*, & cui soli, operosam, quam super hoc argumento instituit Disputationis molem, superstruere videtur, *Quod ultimum est in executione, debet esse primum in intentione.* At illustratio gloriæ Dei per misericordiam in salute electorum, & per justitiam in reproborum damnatione, est ultima in executione; Ergo prima debet esse in intentione, varias patitur limitationes. Primò valet quidem resp. *finis ultimi*, sed non respectu *subalternorum*; aliàs sequeretur pariter, id quod penultimum est in executione, esse secundum in intentione, & quod antepenultimum est, esse tertium, & sic deinceps. Ita quia in executione primò creat, 2. permittit lapsum, 3. redimit, 4. vocat, sanctificat, & glorificat, oporteret Deum primò intendisse hominis glorificationem & redemptionem, antequam cogitasset de ejus productione, vel lapsus permissione, quod absurdum esse nemo non videt. Jam illustratio misericordiæ & justitiæ in hominum salute vel damnatione, non est finis ultimus simpliciter & absolutè, quoad hominis gubernationem in genere, sed secundùm quid & relatè quoad gubernationem lapsi. Finis enim ultimus, ut jam dixi, fuit manifestatio gloriæ Dei in communi per hominis creationem & lapsum: Unde Decretum Electionis dicitur primum in intentione, non absolutè, quasi primum sit omnium decretorum ordine, etiam ante creationem & lapsum, sed tum in genere decretorum, quæ sunt de salute hominis peccatoris, tum respectu medio-

QUÆST. IX. mediorum ei subordinatorum. Secundò valet tantùm in *eodem rerum ordine*, & ubi necessaria & *essentialis* occurrit rerum *subordinatio*; quod non diffitentur illi cum quibus agimus, qui volunt tantùm valere in *naturâ subordinatis*. Sed nulla datur necessaria inter creationem & lapsum, & redemptionem connexio & subordinatio, imò inter ea nemo non videt hiatum, & μέγα χάσμα, propter peccatum quod creationis ordinem abrupit, & redemptionis œconomiæ locum dedit; peccatum est contra naturam, nec medium vel respectu salutis, nisi per accidens, id est, occasio, vel respectu damnationis; damnatio enim est propter peccatum, non peccatum propter damnationem. Non confundendæ ergo hìc sunt viæ & *œconomiæ Dei*, in *natura*, & *gratia*, *providentiæ*, & *prædestinationis*, quia cùm sit alius finis, alia etiam necesse est esse media. Axioma ergo potest locum habere in eodem ordine, ut quod ultimum est in executione in ordine naturæ, vel gratiæ, sit etiam primum in intentione; sed non valet ubi agitur de disparatis, & ubi fit saltus ab una dispensatione ad aliam, ab ordine naturali providentiæ, ad ordinem supernaturalem prædestinationis, ut hìc res se habet.

XXIV. Ita autem concipienda est ista *subordinatio*, ut non *subjectivè*. & *à parte Dei* sit intelligenda; quia cùm omnia unico & simplicissimo actu decernantur, qui & finem & media simul complectitur, non tam subordinatio hìc locum habet, quàm *coordinatio*, per quam varia ista objecta simul & semel menti divinæ obversantur, & unicum decretum constituunt; Sed tantùm *objectivè*, & *à parte nostri*, quatenus ad faciliorem intelligentiam, concipimus subordinatè juxta variam σχέσιν & dependentiam, quam res decretæ habent ad se invicem, quæ in Deo tamen sunt unita.

Prov.16.4. XXV. Deus non fecit improbum quà improbum, productione physicâ, malitiam illi instillando; sed quem improbum propriâ culpâ deprehendit, *fecit*, id est, *ordinavit* destinatione morali & juridica ad *diem mali*, id est, ad diem calamitatis & interitus, quod alibi Judas dicit impios esse scriptos ad judicium; sic τὸ ποιεῖν sæpe in Scriptura, pro ordinatione sumitur.

XXVI. Licèt objectum Prædestinationis statuatur homo lapsus, non sequitur Prædestinationem demum factam in tempore, quia homo lapsus intelligitur, quoad esse cognitum & prævisum, non quoad esse reale, & præscientia lapsus & decretum ejus permissivum non minùs æternum est ac ipsa Prædestinatio.

Rom.9.17. XXVII. Quamvis Deus dicatur excitasse Pharaonem ad hoc ipsum ut in ipso potentiam suam exereret, Rom.9.17. non sequitur eum in reprobatione sua fuisse consideratum ante creationem, & lapsum; quia non agitur de prima creatione, sed de productione ex semine immundo, vel erectione ad Regnum, quam per Providentiam suam procuravit Deus, ut in eo quem prævidebat rebellem fore, & indurandum miraculis & plagis ejus ex justo suo judicio, materiam potentiæ suæ exerendæ in ejus exitio haberet. XXVIII.

XXVIII. Licèt Apostolus loquatur de potestate & jure Dei absoluto in hominum prædestinatione, per similitudinem figuli quâ utitur Rom. 9. 21. 22. non sequitur eam creationem & lapsum hominis præcedere; quia liberrima illa potestas & jus absolutum Dei in prædestinatione comparatâ hominum lapsorum satis patet, cùm ista hominum discretio ab invicem nullam aliam causam possit habere præter solum ejus beneplacitum.

XXIX. Quamvis creatio & lapsus cadant sub decretum Dei, & sic prædestinata possint dici, voce prædestinationis latè sumpta pro omni Dei consilio circa creaturam: Non minùs rectè tamen Prædestinatio strictè dicta à lapsu inchoatur; quia hoc sensu decretum creationis & lapsus pertinent ad Providentiam, non ad Prædestinationem.

XXX. Calvinum receptam in Ecclesiis nostris sententiam circa objectum Prædestinationis secutum esse, multis ex locis colligi potest clarissimè, potissimùm verò, lib. de Ætern. Prædesti. p. 978. *Quum de Prædestinatione*, inquit, *sermo habetur, inde exordiendum esse constanter semper docui atque hodie doceo; jure in morte relinqui omnes reprobos qui in Adamo mortui sunt & damnati.* Et postea, *Quæstionem hanc non ideo tantùm parciùs attingere convenit, quòd abstrusa est, & in penitiore sanctuarii Dei adyto recondita; sed quia otiosa curiositas alenda non est, cujus illa nimis alta speculatio, alumna est simul & nutrix. Altera pars quòd ex damnata Adæ sobole, Deus quos visum est eligit, quos vult reprobat; sicut ad fidem exercendam longè aptior est, ita majore cum fructu tractatur. In hac doctrina quæ naturæ humanæ corruptionem & reatum in se continet libentiùs insisto, sicut non solùm ad pietatem magis conducit, sed magis etiam Theologica est.* Ita Instit. li. 3. c. 22. s. 1. & 7. & c. 23. s. 3. *Ex corrupta massa si desumpti sunt omnes, non mirum si damnationi omnes subjaceant.* Sic in c. 9. ad Rom. censet Paulum loqui de massa corrupta, ubi inter alia; *Verum est*, inquit, *propinquam reprobationis causam esse, quia sunt omnes in Adamo maledicti.* In quo summi Theologi judicio, quod respondet Articulo XII. Confessionis Gallicanæ, ut & in Synodi Dordracenæ decreto, omnino acquiescimus, & omnibus quibus placet sapere sobriè, acquiescendum esse putamus.

XXXI. Præter istas duas sententias circa Objectum Prædestinationis, Tertia datur eorum qui volunt, non modò hominem lapsum & peccato corruptum, sed etiam ut *redemptum à Christo*, & vel *credentem in ipsum*, vel *incredulum* Deo Prædestinanti objici; Quæ sententia fuit Semipelagianorum, & nunc recipitur ab Arminianis, & illis omnibus qui Christum pertendunt esse fundamentum Electionis, & fidem prævisam ejus causam, vel saltem conditionem præcedaneam. Verùm quia quæstio ista in eam recidit, quæ agitanda erit postea, de fundamento &

QUÆST. X. causâ impulsivâ Electionis, de ea nihil nunc addimus: Nam si semel probatum fuerit, nec Christum nec fidem antecedere Electionem, sed in ea includi tanquam media ejus & effectus, eo ipso evictum erit, non posse hominem quà Redemptum, & quà credentem, aut incredulum esse Objectum Prædestinationis.

QUÆSTIO X.

DE ELECTIONIS CAUSA.

An Christus sit causa & fundamentum Electionis? Neg. contra Armin. & Lutheranos.

I. PRima de Electione Controversia, à qua cæteræ omnes pendent, respicit ejus *Causam*; An præter solum Dei beneplacitum, alia detur causa impulsiva extra ipsum, quâ motus decretum electionis condiderit. Orthodoxi enim solam εὐδοκίαν locum habere statuunt, & nullam ejus causam, aut dari posse, aut quærere fas esse censent. Sed Adversarii, qui Pelagianismum vel Semipelagianismum fovent, alias etiam posse in ordinem venire arbitrantur, puta vel Christum ejusque meritum, vel fidei, & operum prævisionem. Unde tripertita oritur quæstio, de Christo, de Fide, de Operibus. An Electio facta sit propter Christum, & intuitu meriti ejus. An ex fidei prævisione. An ex operibus prævisis. De prima nunc agitur.

Status Quæstionis. II. Ad Statum Quæstionis observa; Non quæri, An Christus ingrediatur decretum Electionis; vel, An nullus sit intuitus meriti Christi in destinatione salutis. Non negamus enim ingredi illud *consequenter*, tanquam *medium primarium* executionis; Nec volumus nobis destinari salutem sine ullo intuitu meriti Christi; agnoscimus enim Deum, qui destinavit nobis salutem, eodem actu destinasse nobis Christum Mediatorem qui eam nobis acquireret. Sed quæritur, An Christus ingrediatur decretum *antecedenter*, ut *causa impulsiva* & meritoria, propter quam nobis destinetur; quod volunt Adversarii; Nos negamus.

III. Non quæritur, An Christus sit causa meritoria & fundamentum *salutis decretæ*, à *parte rei*; Sed, An sit *decreti salutis* à *parte Dei*; Non, An sit causa à parte effectus voliti terminativè; Sed, An sit causa à parte actus volendi formaliter; Non, An sit fundamentum Electionis exequendæ *à posteriori*; Sed, An sit fundamentum Electionis decernendæ *à priori*; Non, An Decretum Electionis sit *absolutum* à *mediis* consequentibus, quæ necessaria agnoscimus, & inter ea Christum; Sed, An sit *absolutum à causa* im-

impulsiva, & conditionibus antecedentibus: Ita Quæstio redigitur ad hos terminos; An Christus sit fundamentum & causa meritoria, non salutis à posteriori, sed electionis à priori; non à parte effectus in homine, sed à parte actus volendi in Deo; An Decretum sit absolutum, non à mediis, sed à causa antecedente. Quod negamus; Adversarii affirmant. Quæst. X.

IV. Arminiani passim hoc adstruunt tanquam sententiæ suæ primarium fundamentum; ut liquet ex Collati. Hagi. Actis Synoda. Ex Arminii, Corvini, & Grevinchovii, aliorumque scriptis: quod potuerunt haurire à Pontificiis, qui pertendunt Christi merita prævisa esse causam Prædestinationis, ut Dida. Alvarez de auxiliis, lib. 5. disp. 39. Vasquez disp. 91. c. 1. Suarez in 3. q. 19. Art. 4. disp. 43. quanquam non pauci nec ignobiles Scholastici reclament, Tho. in 3. q. 24. art. 4. Bonavent. in 3. Dist. 11. Durandus in 3. Dist. 10. & alii. Lutherani cum Arminianis hic faciunt, dum asserunt Christum esse causam meritoriam Electionis; ut Eckar. in fasci. contro. Gherar. Brokman. & alii. Scopus eorum est sub pretextu gloriam Christi extollendi, Gratiam universalem stabilire, & absolutam electionem Dei *κατ' εὐδοκίαν* destruere. Ad ipsos etiam accedunt illi ex Nostris, qui Gratiam universalem tuentur, qui ut faciliùs universalem Redemptionem adstruant, statuunt decretum de mittendo Christo pro salute generis humani præcedere decretum Electionis, quod volunt versari circa dandam fidem, & ex φιλανθρωπίᾳ Dei generali promanare, atque adeò latius eo esse.

V. Rationes Orthodoxorum sunt; 1. Quia Electio est facta ex solo Dei beneplacito; Ergo non propter Christum, quia beneplacitum excludit omnem causam extra Deum, à qua Electio pendeat; hinc apud Mosem, inquit, *miserebor cujus miserebor* &c. Sic Matth. 11. 25. *Confiteor tibi Pater, quòd occultaveris hæc à sapientibus, & intelligentibus, & ea revelaveris infantibus. Etiam Pater, quia ita placuit tibi,* & Rom. 9. 11. *Ut propositum Dei secundùm Electionem firmum maneret, non ex operibus, sed ex vocante* &c. & ℣. 16. *Non est volentis, nec currentis, sed miserentis Dei,* Luc. 12. 32. *ne time parve grex, quia εὐδόκησε libuit Patri vestro dare vobis Regnum.* Si verò omnia in solidum soli beneplacito Dei adscribuntur, non potest nec debet alia extra ipsum causa quæri. Nec juvat excipere, beneplacitum istud in Christo fundari ut erga nos exeratur; quia aliud est debere in Christo fundari, ut causâ antecedente à qua pendeat, quod negamus; cùm ex eo Christus ipse sit ordinatus in Mediatorem: Aliud verò fundari in ipso, ut fundamento Redemptionis, ab ipsa Dei εὐδοκίᾳ præordinato; quod concedimus. *Christus non est fundamentum Electionis.*

VI. 2. Quia effectum Electionis non potest dici ejus causa; At Christus est effectum Electionis, utpote qui electus ipse sit & præordinatus in Mediatorem, Is. 42. 1. 1. Pet. 1. 20. & Jo. 3. 16. ubi dilectio Dei erga mundum præcedit ordine missionem Filii tanquam ejus causa. Sic 1. Joh. 4. 10.

Quaest. X. *Into*, dicitur, *charitas esse Dei, non quòd dilexerimus Deum, sed quòd Deus prior nos dilexerit, & dederit Filium suum pro nobis.* Frustra Corvinus & alii excipiunt, supponi quidem missioni Christi aliquem amorem seu affectum in Deo miserendi ad salutem; sed esse communem & universalem respectu omnium, non specialem respectu electorum: Quia hoc gratis supponitur, non probatur; nullum enim talem amorem universalem salutarem ex Scriptura agnoscimus, sed tantùm specialem erga electos, quibus Christus tantùm Servator & Caput destinabatur, ut suo loco probabitur.

VII. 3. Tertiò confirmatur ex eo, quòd Objectum priùs debet esse actu, qui circa illud versatur: At Objectum meriti Christi sunt Electi; Ergo Electio præcedere debet & Redemptionem & decretum ejus. Objectum autem mortis Christi esse Electos ex illis locis evincitur, quæ statuunt Christum pro populo suo, Matth. 1. pro ovibus, Jo. 10. pro amicis, Jo. 15. pro Ecclesia se dedisse, Eph. 5. 25. Nec si Scriptura alibi latiùs videtur extendere mortem Christi ad omnes; continuò universalitas absolutè est intelligenda, sed limitata, vel respectu universitatis fidelium, vel respectu generum singulorum, non singulorum generum, ut postea demonstrabitur.

VIII. Quartò, intentio finis præcedere debet destinationem mediorum: At salus est finis, Christus est medium; Ergo priùs concipi debet destinari salutem electis, quàm destinari Christum ad finem illum obtinendum; Ut intentio sanandi ægrum præcedere debet Medici inquisitionem, & remediorum applicationem: Ita necesse est ut in mente Dei concipiamus priùs fuisse cogitationem de eligendis illis quibus salutem destinabat, quàm de eligendo Servatore qui ipsis salutem procuraret. Aliàs fine incerto venisset Christus, & destinatus fuisset Redemptor, antequam nihil apud Deum de illis qui reipsa redimendi erant constitutum fuisset.

Fontes Solutionum.

IX. Licèt Christus sit *fundamentum salutis*, non statim potest dici *fundamentum Electionis*, quia multò plures causæ requiruntur ad salutem, quàm ad Electionem. Nam media Electionis fiunt causæ salutis; Nec Electio potest dici salus, cùm nihil adhuc ponat in electo, sed tantùm principium & causa salutis.

Eph. 1. 4.

X. *Eligi* dicimur *in Christo*, Eph. 1. 4. non jam *existentes*, quasi supplendum sit participium ὄντας; quia nemo potest esse in Christo, quin priùs datus sit à Patre Christo, Joan. 17. 6. 7. & per fidem & charitatem ad quam eligimur illi sit insitus; sed in Christo *futuros*, & per Christum redimendos, ut suppleatur infinitivus εἶναι, ut hic statuatur Christus primarium electionis exequendæ medium, & causa salutis quæ per eam nobis destinatur, non causa decreti per quod decernitur. Hanc esse Pauli mentem multa evincunt, 1. quia Paulus dicit nos *eligi in Christo*, non *propter Christum*; illud notat intuitum Christi in electione, tanquam medii subordinati, quod

quod concedimus; hoc verò ejus causalitatem, quod dici nequit, nisi velimus medium priùs intendi ipso fine. 2. Quia dicit nos eligi in Christo ut *simus sancti*; Ergo non possumus spectari in Christo existentes antecedenter, ita enim jam essemus sancti, sed ut futuri consequentur. 3. Paulus seipsum alibi interpretatur, quum ait 1. Thess. 5. 9. *Deum non constituisse ad obtinendam salutem per Christum*: Ita eligi in Christo nihil aliud est, quàm destinari ad salutem in Christo seu per Christum adipiscendam, ut Christus sit causa salutis, non electionis. Sic 2. Thess. 2. 13. dicimur *electi ad salutem in sanctificatione Spiritus, & fide veritatis*, non ut sanctificatio sit causa electionis, cùm sit ejus finis in hoc loco, sed ad salutem consequendam per sanctitatem & fidem. Quæst. X.

XI. Non eodem planè modo eligimur in Christo, quo in ipso benedicimur. Nec est par ratio benedictionum quæ nobis dantur in tempore, & decreti, seu actus interni & immanentis in Deo, qui fit ab æterno. Illæ fundantur in Christo ut in causa meritoria & efficiente, quia sine ipso nihil communicari potest Creaturæ, & propter ipsum, & ab ipso ut Capite, quicquid gratiæ nobis confertur, promanat; Sed decretum nullam causam agnoscit præter εὐδοκίαν. Nec reponendum est Electionem esse benedictionem; quia Electio quidem est fons & principium omnium benedectionum, sed non potest propriè dici benedictio, quæ in nos reipsa transit, & ad quam nos habemus subjectivè, quod dici non potest de Electione quæ manet in Deo: Particula ergo καθὼς quæ adhibetur à Paulo ℣. 4. non notat paritatem Electionis & benedictionis, ut eadem sit utriusque causa; sed fundamentum & originem benedictionum quæ derivant ab electione, ut doceat nihil fieri in tempore, quod ab æterno non sit præstitutum, & fideles non benedici à Deo in Christo, nisi quomodo Deus ab æterno constituit in electionis decreto, ut in ipso benedicerentur.

XII. *Gratia* dicitur *nobis data in Christo*, πρὸ χρόνων αἰωνίων 2. Tim. 1. 9. *destinatione* propter certitudinem eventus, non actuali collatione; *in Christo* ut fundamento redemptionis & salutis, quia destinatur salus conferenda per Christum: Sed non propter Christum tanquam causam ipsius Electionis. 2. Tim. 1. 9.

XIII. Propter quod Deus nos salvat in tempore, etiam ab æterno decrevit nos salvare propter illud, verum est, si τὸ *propter* referatur ad *rem decretam*, non ad *ipsum decretum*, ad volitum, non ad volitionem: quia Deus nos decrevit salvare propter Christum, ut reipsa nos salvat propter ipsum in tempore: Sed falsum est, si τὸ *propter* referatur ad ipsum actum Dei decernentis, & decretum ipsum, quia missio Christi est effectus decreti, non causa.

XIV. Licèt propter Christum non eligamur, non tamen eligimur sine Christo & extra Christum; quia eodem decreto quo destinata est nobis salus, destinatus etiam est Christus ad eam nobis acquirendam, nec

QUÆST. X. aliter destinata est, quàm ut per Christum acquireretur. Electio ergo non excludit, sed includit Christum, non ut jam datum, sed ut dandum, nec unquam ista duo sunt ab invicem divellenda; quod faciunt tamen Sophismata Adversariorum.

XV. Quamvis *amor beneficentiæ* & *complacentiæ* non possit erga nos ferri, nisi propter Christum antecedenter; quia placatio actualis Dei quæ per Christum fit, supponi debet necessariò amoris divini erga nos reali communicationi: Non pariter hoc necessarium est respectu *amoris benevolentiæ* qui in Deo manet. Deus potuit nobis bene velle antecedenter ad Christum, licèt non potuerit nobis benefacere nisi propter ipsum. Nec ullum inde affertur justitiæ præjudicium, quia amor iste non excludit, sed includit, & post se trahit necessariò satisfactionem; quia enim nobis bene vult, ideo Christum constituit in Mediatorem, ut nobis per ipsum actu benefaciat: Nec si nos amat, jam *placatus* debet censeri, sed tantùm *placandus*: nam beneficentia quidem requirit reconciliationem jam factam, sed ad benevolentiam sufficit, ut sit præstanda suo tempore.

XVI. Aliud est Christum quà Λόγον esse *causam efficientem* Electionis; Aliud eum quà θεάνθρωπον & Mediatorem esse *causam objectivam & meritoriam* ejus. Prius asseritur à Christo, Johan. 13. 18. *Scio quos elegerim*, & Jo. 15. 16. *Vos non me elegistis, sed ego vos elegi*: sed non posterius.

XVII. Si *prædestinamur ad conformitatem imaginis Filii Dei, ut sit primogenitus inter multos fratres* Rom. 8. 29. sequitur quidem Christum esse primarium medium executionis, à quo cætera omnia pendent, sed non esse causam ipsius Electionis. Imò cùm præcognitio, quæ Electionem personarum hîc significat, ut suprà dictum, præponatur Prædestinationi, quatenus significat destinationem ad media, satis innuitur, primò Electos esse à Deo, qui erant servandi, antequam dati fuerint Christo, & prædestinati ad conformitatem imaginis ejus. Nec si Christus dicitur primogenitus inter multos fratres, necesse est ut primò electus sit omnimodè, sufficit ut primum locum obtineat in executione, ratione causalitatis & dignitatis.

Rom. 8.29.

XVIII. Quod nititur misericordiâ Dei effectivè consideratâ, illud etiam debet niti merito Christi, quia Christus est canalis per quem misericordia Dei ad nos transit, & fons omnis benedictionis & gratiæ; sed quod nititur misericordiâ Dei affectivè spectatâ, & quatenus in Deo manet, qualis est electio, non statim debet niti merito Christi antecedente, sufficit ut illud involvat consequenter.

XIX. Licet à quibusdam Theologis Orthodoxis, Electio Christi statuatur prior Electione hominum, non propterea censendi sunt favere Novatoribus: Primò quia hoc ita ab illis intelligitur, ut sit prioritas tantùm ordinis, non causalitatis, ut volunt Arminiani: Deinde ut non latiùs extendatur E-

lectio

lectio Christi in Mediatorem, quàm Electio hominum qui salvandi sunt, ut non pro pluribus destinatus sit, & missus, quàm pro electis, cujus contrarium statuunt Gratiæ universalis patroni. Interim observandum, omnem illam ordinis differentiam non esse intelligendam respectu Dei, cui omnia simul præsentia sunt, & à quo omnia unico & simplicissimo actu decreta sunt, tam ea quæ ad finem, quàm quæ ad media spectant; sed tantùm respectu nostri, qui propter finitudinem nostri intellectus, ista inadæquatè concipimus, ea dividendo, quæ in se tamen unita sunt. Quæst. XI.

QUÆSTIO XI.

An Electio facta sit ex prævisione fidei, aut operum; An verò ex sola Dei Gratia? Prius neg. Poster. Affir.

I. Hic præcipuus Cardo est Controversiæ Pelagianæ, ad quem ceu communem Scopulum impegerunt, quotquot Pelagianismum, vel Semipelagianismum hoc seculo renovarunt.

II. Ad quæstionis Statum obser. 1. Non quæri; *An decretum Electionis sit absolutum consequenter, & à mediis*: Fatemur enim meritum Christi, fidem, & opera esse media ad illius executionem necessaria: Sed, *An sit tale antecedenter à motivis & conditione pracedanea*; quâ moveatur Deus ad hunc potiùs quàm ad illum eligendum; quod negamus. *Status Quæstionis.*

III. 2. Non quæritur, An ullæ sint istius decreti causæ penes Deum, ut enim sapientissimus est, nihil ἀλόγως facit, & rationes dispensationis suæ habet proculdubio gravissimas, licèt illæ nos lateant. Sed, An rationes illæ sint in homine extra Deum; quod negamus.

IV. 3. Non quæritur, An fides sit *conditio*, vel *causa* saltem organica *salutis decretæ* extra Deum, hoc enim nemo nostrûm negat: Sed, An sit conditio vel causa ipsius *decreti* in Deo. Unde Quæstio eò redit; An sola Dei Gratia & εὐδοκία ita sit causa Electionis, ut nequaquam suspendatur, vel ex operum, vel ex fidei prævisione, sive ea causa ejus statuatur, sive tantùm conditio prærequisita? Adversarii negant; Nos affirmamus.

V. Pontificii hîc in varia abeunt. Et ne repetamus Scholasticorum antiquiorum sententias, qui parum concordes inter se deprehenduntur, & quorum plerique apertè ad Pelagium deflectentes, prædestinationem ex prævisione meritorum, & bono liberi arbitrii usu suspendunt: certum est Theologos Pontificios in Concilio Tridentino abiisse in partes; nonnullis

QUAEST. XI. gratuitam Dei Electionem cum Augustino asserentibus, aliis verò cum Pelagianis & Semipelagianis eam ex prævisis hominum meritis, & bono liberi arbitrii usu suspendentibus. Quæ contentio continuata fuit, & acriter agitata exinde, tum inter Dominicanos & Franciscanos; Et nunc fervet adhuc inter Jansenistas & Jesuitas, illis pro gratuita Dei Prædestinatione, istis contra, pro prævisione operum decertantibus. Fatendum tamen Jesuitas ipsos non planè esse concordes; Nam quidam volunt homines ad primam quidem gratiam gratis eligi; sed ad gloriam, non gratis, sed propter prævisa & futura merita, ut *Stapleto.* in Antido. in c. 9. ad Ro. *Becanus* de Prædest. q. 4. n. 8. *Petavius* lib. 10. Theol. dogm. c. 2. & alii plures ex eo Sodalitio. Alii verò, homines non solùm ad gratiam, sed etiam ad gloriam omnino gratis eligi pertendunt, ut *Bellarminus* præ cæteris, qui fusè & proximè ad mentem nostram totum hoc argumentum exequitur, lib. 2. de Gratia & Libero Arbit. c. 6. 7. 10. 11. & seqq. ubi asserit, quòd *Prædestinationis divinæ nulla ratio ex parte nostri assignari potest. Dicimus*, inquit, *nullam rationem assignari posse, ut excludamus, non solùm merita propriè dicta*, &c. *sed etiamsi non dicatur esse meritum nisi de congruo, & etiamsi non dicatur vera causa, sed tantùm conditio sine qua non prædestinaretur, qui prædestinatur.* Et cap. 11. statuit, *quòd hæc sententia non quorumvis Doctorum opinio, sed fides Ecclesiæ Catholicæ dici debeat*, quam probat variis argumentis, c. 10. 11. 12. *&c.* ut totus noster hìc videatur; quanquam alibi ea statuat de Libero Arbitrio Gratia sufficiente, salutis incertitudine, & operum meritis, quæ cum ista doctrina sunt ἀσύστατα. Qualiscunque autem sit ejus sententia, & aliorum qui Augustinum hìc sequuntur, & à veritatis stant partibus: Certum est communiorem, tum apud Jesuitas, tum apud plerosque Pontificios sententiam eorum esse, qui Prædestinationem ad vitam seu Electionem suspendunt à prævisione operum, & boni usus liberi Arbitrii; adversus quos hìc disputamus.

VI. Lutherani hìc etiam inter se scinduntur; Quamvis enim ab initio nulla controversia circa hoc Caput mota fuerit, magno Viro Dei Luthero doctrinam Augustini de gratuita Prædestinatione retinente, ut illam solidè asseruit, lib. *de Servo Arbitrio.* Factum tamen est postea, ut dum lis ex lite seritur, alii ab ejus mente paulatim deflectentes duriùs locuti sint, & Electionem ex fide prævisâ suspenderint, ut rationem habeat, vel causæ impulsivæ, vel saltem instrumentalis, quomodo se habet respectu Justificationis, (nec enim inter se hac in parte satis consentiunt *Jacobus Andreæ*, *Hunnius*, *Gherardus*, & alii,) quæ communior est apud ipsos jam sententia; Licèt non desint alii qui saniùs hìc, & sentiunt & loquuntur, & inter cæteros Celeb. *Calixtus.*

VII. Arminiani, qui Papismum, & Pelagianismum per posticum revocant,

revocant, in eundem scopulum impegerunt: Licèt enim magno molimine conentur probare, se non facere fidem causam Electionis, ut declinent invidiam Semipelagianismi, qui ipsis meritò impingitur, non negant tamen esse causam sine qua non seu conditionem prærequisitam necessariam in eligendis. Imò non obscurè colligi potest, eos ulteriùs progredi, & causalitatem aliquam fidei tribuere, ut Deus ejus prævisione moveatur ad hunc potiùs quàm illum eligendum; Cur enim aliàs dicerent toties Electionem niti prævisione fidei, nisi statuerent intuitum fidei aliquid conferre ad electionem unius præ alio? Hinc Collatores Hagi. p. 109. *Absurdum esse*, ajunt, *ponere absolutam Dei voluntatem in decreto electionis, pro causa prima, quæ reliquas causas, Christum puta, fidem aliasque omnes antecedat*, & Corvinus adversus Molinæum p. 351. relinquit in medio, *An fides debeat vocari causa, An conditio.* Duplex autem hìc faciunt Electionis decretum: Primum *generale*, servandi credentes; Secundum *speciale*, servandi hos & illos nominatim, quos Deus prævidit credituros; Primi nullam aliam causam dari volunt quàm puram Dei voluntatem, sed quoad secundum, licèt in divina voluntate etiam fundetur, volunt fidei intuitum & respectum supponere, ut Deus eâ moveatur ad eligendum potiùs unum quàm alterum. Hìc verò non agitur de primo decreto, cujus vanitas alibi demonstrabitur, sed de secundo. QUÆST. XI.

VIII. Ad Reformatos quod attinet, unanimi consensu Ecclesiæ statuunt Electionem esse merè gratuitam, nec ullam dari prævisionem fidei aut operum, & meritorum, vel de congruo, vel de condigno. Nec obstat quòd quidam aliter sentire videantur, dum electionem ad salutem juxta nostrum concipiendi modum posteriorem statuendo electione ad fidem, censent Deum primò decrevisse dare fidem homini, quàm illum ad vitam destinarit; atque ita prædestinationem ad gloriam & vitam volunt esse ex fide, tanquam conditione à Deo prævisâ in eo qui eligitur. Ut Testardus loquitur in Ireni. th. 29. *Nemo negaverit Electionem ad justificationem & glorificationem, si distinctè considerentur esse ex fide prævisâ, ejusque objectum esse hominem credentem, quatenus credentem.* Et Cappellus Thes. de Elect. th. 13. *Destinatio ad vitam æternam & gloriam, sive voluntas Dei de glorificando homine nititur conditione fidei & pœnitentiæ, sed quam Deus ipse in nobis efficit*, &c. Nam licèt hæc opinio in causâ fidei differat ab Arminianorum placitis, quia tamen in cæteris ad ipsa propiùs accedit, & à receptâ hactenus in Ecclesiis nostris sententiâ recedit, quæ constanter pro Electione merè gratuita citra prævisionem ullam fidei aut operum pugnarunt, meritò tanquam nimis cruda & periculosa rejicitur.

IX. Hæc ergo Ecclesiarum nostrarum est sententia, Electionem tam ad gloriam quàm ad gratiam planè gratuitam esse; ita ut nulla causa, vel conditio, vel ratio in homine fuerit, ad cujus intuitum Deus hunc potiùs quàm alium elegerit; Sed hoc à sola ejus εὐδοκίᾳ pependerit, quâ,

 ut

QUÆST. XI. ut certum hominum numerum, aliis nec meliorum, nec digniorum, ex massa corrupta selegit, quibus salutem destinaret; Ita decrevit pariter ipsis dare fidem tanquam medium ad salutem obtinendam necessarium; vide *Synod. Dordr.* th. 7. 9. 10. de Prædest.

Electio non est ex fide prævisa. X. Rationes cur hoc statuant sunt istæ potissimùm. 1. Quia fides & obedientia est Electionis fructus & effectus. Ergo non potest esse causa, vel conditio prævia; repugnat enim idem esse simul causam & effectum, eligi ex fide, & eligi ad fidem. Fidem autem & obedientiam esse fructum Electionis, loca varia probant, Rom. 8. 29. *Quos prædestinavit, hos & vocavit.* At vocatio est ad fidem, & fides finis ejus, ut vocatio effectus Prædestinationis. Eph. 1. 4. *Elegit nos, ut essemus sancti*, Ergo non quia eramus, & ℣. 5. *Prædestinans nos εἰς υἱοθεσίαν ad adoptionem*, Ergo ad fidem, per quam adoptio illa nobis obtingit. Jo. 1. 12. Act. 13. 48. *Crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam.* Ergo illi demum credunt, qui sunt electi, & quia sunt electi, non verò electi sunt, quia credunt, unde *Fides Electorum* dicitur, Tit. 1. 1. quia ea solis Electis datur. Hinc August. de Prædest. Sanctorum cap. 17. *Intelligimus vocationem, quâ fiunt electi, non qui eliguntur, quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant: Nam si propterea electi erant, quoniam crediderunt, ipsi eum priùs utique elegerant, credendo in eum, ut eligi mererentur.*

Rom. 8. 29. XI. Nequicquam hic excipitur, 1. ad locum Rom. 8. 29. non intelligi vocationem ad fidem, sed ad crucem, in qua conformes nos esse deceat Filio Dei, ut simus illi conformes in gloria, & prædestinationem non aliam intelligi quàm conditionatam, si nimir. homines velint sequi Deum eligentem. ℟. Nam vocatio non alia potest intelligi quàm ad fidem & obedientiam, licèt conditionem crucis annexam habeat, quia agitur de vocatione secundùm propositum, id est, efficaci, quæ electorum tantùm propria est, opposité ad vocationem inefficacem, quæ aliis etiam competit, 2. quia præponitur justificationi, & cum ea inseparabiliter cohæret, 3. quia est immediatum effectum Electionis, quod de cruce dici nequit. Nec si est vocatio ad fidem, sequitur Deum gratos habuisse peccatores antequam crediderint amore complacentiæ, licèt Deo placuerit amore benevolentiæ ipsos prosequi, ut ipsis benefaceret, 4. Prædestinatio non alia potest intelligi quàm ea quæ certò conjuncta est cum justificatione & glorificatione, & secundùm quam omnia cooperantur in bonum Deum diligentibus: quod de absoluta tantùm dici potest, non de conditionali quam fingunt Adversarii, quæ non obstat quominus multi deficiant & damnentur.

Eph. 1. 4. XII. 2. Ad Eph. 1. 4. Perperam regeritur fideles posse etiam eligi ad sanctitatem. ℟. Quia hoc ipso quòd sunt fideles, jam supponuntur sancti, siquidem fides purificat corda: Et cùm Apostolus doceat benedictiones omnes spirituales dari nobis in Christo ex Electione, inde necessariò sequitur, fidem

dem quæ primaria eſt ex illis benedictionibus, fluere ex electione: Nec ſi Apoſtolus loquitur de electione completa ſingulorum, ſequitur omnes Epheſios, ad quos ſcribit, debuiſſe eſſe electos; quia locutiones iſtæ ſunt ſynecdochicæ, in quibus denominatio fit à potiori: Adde quòd Paulus potuit ita loqui, quia bene ſperabat de illis ex judicio charitatis; Sed cùm hic certæ electionis notæ ponantur, patet Electionis elogium iis demum verè competere potuiſſe, qui notas illas habebant. Licèt verò fides ſe habeat antecedenter ad adoptionem, non ſequitur ſe habere pariter ad electionem, quia non eſt cauſa adoptionis, niſi quatenus medium eſt à Deo per electionem ordinatum ad eam conferendam. Quæst. XI.

XIII. Falsò ſupponunt Adverſarii Act. 13. 48. non agi de Electione æterna, tum quia non dicuntur illi προτεταγμένοι à Deo, ſed ſimpliciter τεταγμένοι, tum quia inde ſequeretur revelatum fuiſſe Paulo & Lucæ omnes illos, qui ſermonem vitæ acceperant, electos fuiſſe ab æterno, quod abſurdum. ℞. Quia verbum ſimplex τεταγμένοι ponitur pro compoſito, ut Rom. 9. 22. maximè cùm reſpectu Dei, cui omnia ſunt præſentia, non tam ſit præordinatio quàm ordinatio: Deinde licèt non dicantur à Deo ordinati, ſenſus tamen alius eſſe non poteſt, niſi velimus à ſeipſis ordinatos eſſe, quod Pelagianum eſt. 3. Non opus fuit revelari extraordinariè Paulo electionem horum vel illorum; ſed ſufficiebat, ut Apoſtolus colligeret ex fide electionem, tanquam cauſam ex effectu. Non melior eſt alia ipſorum gloſſa, quâ poſt Socinum locum iſtum corrumpere conantur, ordinationem iſtam referendo ad diſpoſitionem ad fidem, ſive aptitudinem, quâ quis idoneus efficitur ad credendum, ut ſit ſenſus, *crediderunt quotquot ad vitam æternam erant diſpoſiti.* Nuſpiam enim phraſis illa in Scriptura ita ſumitur, & pugnat cum textu, ubi ordinatio non habet relationem ad fidem, ſeu diſpoſitionem in ſubjecto, ſed ad vitam; non dicitur, qui erant *diſpoſiti ad fidem*, ſed *ad vitam.* Nec ἄτακτοι opponuntur τοῖς τεταγμένοις, ſed εὐτάκτοις, qui ordinem poſitum rite ſervant. Locus 1. Cor. 16. 15. non huc pertinet, quia non notat diſpoſitionem internam, ſed ordinationem ad munus, quâ illi, de quibus agitur ſe addixerant miniſterio Sanctorum. Denique ſupponitur gratis hominem irregenitum, quales erant illi de quibus loquitur Lucas, poſſe eſſe diſpoſitum ad vitam æternam, antequam in Chriſtum credat, quod toti Scripturæ repugnat, & rei naturæ adverſatur: nam bona illa diſpoſitio, vel eſſet ab homine ipſo, & ita ſeipſum diſcerneret, vel à Deo, & ſic arceſſenda eſſet à liberrima Dei Electione. Act. 13. 48.

XIV. Tit. 1. 1. *Fides Electorum* dicitur, quia non eſt omnium, 2. Theſ. 3. 2. ſed tantùm eorum qui ad vitam æternam ſunt ordinati, quibus eam dat Deus, non aliis, Matth. 13. 11. Non quòd ſit in Electis antecedenter, ut ſine ejus intuitu nemo eligatur, ſed quia eſt in illis conſequenter, ut nullus fidem habere poſſit niſi ex electione, & dependenter ab ea. Tit. 1. 1.

QUÆST. XI. XV. Licèt Apostolus 2. Thess. 2. 13. intelligeret tantùm electionem temporariam, seu vocationem, quæ fit per Evangelium ad gratiæ participationem, non verò æternam ad salutem, non minùs valeret argumentum nostrum, propter utriusque inter se connexionem & analogiam: sed facilè contrarium colligitur ex ipsis verbis, quia loquuntur de electione quæ facta est ἀπ' ἀρχῆς, id est, jam ab æterno, ex stylo Scripturæ, & quæ perficitur per vocationem ℣. 14. Ita Apostolus non hic commemorat causas electionis, sed salutis, & verba *in sanctificatione*, non jungenda sunt cum verbo elegit, sed cum voce *salutis*, quasi dicat, elegit ad salutem obtinendam in sanctificatione Spiritus, & per fidem veritatis, ut alibi loquitur, 1. Thess. 5. 9.

2. Thess. 2. 13.

XVI. Secundò, quia Electio facta est ex solo beneplacito, & non ex operibus ullis; loca sunt expressa, Rom. 9. 11. *Ut propositum secundùm Electionem Dei firmum maneret, non ex operibus, sed ex vocante.* Unde additur ℣. 16. *Non est volentis, nec currentis, sed miserentis Dei*, sic. c. 11. 5. 6. vocatur electio gratiæ. Ita Matth. 11. 25. Christus loquens de revelatione mysteriorum ad salutem, quæ pendet ab Electione, illam soli beneplacito fert acceptam, *Etiam Pater, quia ita placuit tibi*, Nec aliter Paulus, 2. Timoth. 1. 9. 10. dicit, *Deum nos salvasse & vocasse, non ex operibus, sed secundùm Dei propositum, & gratiam quæ nobis data est in Christo ante tempora secularia.*

XVII. Perperam Remonstrantes beneplacitum Dei, de quo Scriptura loquitur in electionis negotio, pertendunt illud esse, quo ex multis conditionibus possibilibus statuit solam fidem eligere, & acceptare in conditionem communicandæ salutis: Licèt enim non negemus hoc à Deo constitutum esse, negamus tamen decretum esse electionis, de quo Apostolus loquitur; nam illud decretum est practicum particulares personas ordinans ad salutem, non res, vel rerum connexionem in ordine ad salutem disponens, & ad ipsas creaturas terminatur, non ad qualitates. *Elegit nos*, inquit Paulus, scilicet homines, Eph. 1. 4. *quos prædestinavit*, Rom. 8. nempe homines. At qualitas ipsa fidei hoc sensu non electa dicitur, sed electis præscripta, & donata & ab æterno præparata.

XVIII. Fides potest consistere cum beneplacito & gratia Dei, quando illi subordinatur, tanquam effectum seu medium ab eodem beneplacito pendens, quod non minùs media præparavit quàm ipsum finem præstituit, & ita Paulus asserit Rom. 4. 16. *Esse ex fide, ut sit per gratiam*, quia sola fides potest cum gratia consistere in Justificationis negotio, sed ἀσύστατος est cum illa, quando consideratur ut causa antecedens, quia qui solam gratiam dicit, causas omnes alias extra Deum excludit.

Rom. 9. 11. 12. XIX. Locus Pauli Rom. 9. 11. 12. non potest consistere cum prævisione fidei, aut operum, 1. quia agitur de gemellis qui nihil boni vel mali fece-

fecerant, quo inter se distinguerentur, 2. quia expressè dicitur electio esse ex vocante, non ex operibus, 3. quia vers. 15.16. soli Dei misericordiæ hoc totum adscribitur, *Miseretur cujus vult, & non est currentis, & volentis, sed miserentis Dei*: At si ex fide prævisâ Deus hominum miseretur, salus potest dici volentis & currentis, non tantùm miserentis Dei. 4. Si daretur prævisio, nullus esset locus objectionibus & scrupulis qui moventur ab Apostolo ℣. 14. quasi Deus injustus esset, qui hunc præ illo eligeret, nulla enim injustitiæ species est in eo, qui credentes eligit, & incredulos reprobat. Quæst. XI.

XX. Nequicquam hìc obtenditur; Non agi in hoc capite de electione vel reprobatione quorundam, sed de decreto Justificationis, quo Deus justitiâ & salute donare credentes in Christum constituit, rejectis iis qui justitiam ex Lege sectantur: Nam, præterquam quòd Paulus de hoc argumento fusissimè egerat in capitibus præcedentibus, ut nihil opus fuerit ad illud redire, scopus Apostoli contrarium satis evincit, qui est ostendere promissiones Dei, & fœdus cum Abrahamo initum non excidisse, etsi magna Judæorum pars resisteret Evangelio, ratum quippe esse semper in filiis promissionis, tales autem qui sint vel non, hoc pendere à divina prædestinatione: Series etiam ipsa orationis satis docet eò deveniendum esse, maximè quæ habentur ℣. 11. 15. 16. quæ de justificatione per fidem non possunt exponi, sed ad electionem & vocationem manifestè respiciunt; ubi opera non opponuntur fidei, sed electioni & vocationi Dei, non dicit Paulus, non per opera, sed per fidem, ut dicendum fuisset, sed *ex vocante*, & ℣. 16. *Non est volentis aut currentis*, non addit, sed credentis, ut addere debuisset, *sed miserentis Dei*. Et sanè quum agitur de causa, cur ex duobus in peccato pariter conceptis, & per omnia paribus hunc illi prætulerit, sola Dei misericordia & electio gratuita consideranda est, non fides, quæ electionem sequitur, non præcedit: Quod verò habetur ℣. 30. &c. de justitia fidei quam Gentes consecutæ sunt, non evincit Paulum egisse hoc capite de Justificatione, sed consectarium est ex præcedentibus elicitum, nempe ex hac electione & vocatione gratuita gentes obtinuisse, ut justitiæ per fidem fierent participes, Judæos verò magna ex parte sectantes opera Legis, justo Dei judicio salute excidisse: Unde elicitur fidem esse medium unicum salutis, sed non causam electionis.

XXI. Licèt rejectio & electio, quæ proponitur in persona Esavi & Jacobi, possit quodammodo posteros ipsorum respicere secundariò, primariò tamen ipsos spectat, ut ostendatur causam discriminis inter filios carnis & promissionis, quæ proponitur ℣. 6. 7. non in operibus bonis vel malis præcedentibus & prævisis quærendam esse, sed in æterno Dei proposito, Jacobum ex gratia eligentis, & Esavum reprobantis: Ita ista non proponuntur tamtùm *typicè*, sed etiam *paradigmaticè*, quemadmodum exempla priora Ismaëlis & Isaaci personas singulares respiciunt.

QUÆST. XI. XXII. Tertiò, Si Electio est ex fide prævisa, oportet ut illam in nobis prævidcrit Deus, vel tanquam actum naturæ, qui à nobis proficiscatur, vel ut actum gratiæ, qui à Deo pendeat, vel ut actum communem, qui ab utroque conjunctim partim à Deo, partim ab homine oriatur; Si ut actum Dei, ergo prævidit eam ut donum suum, id est, à se decretam ex electione, & sic electionem sequetur, non præcedet; Si ut actum naturæ, ergo nos ipsos discernimus, contra Paulum 1. Cor. 4. 7. & vicit Pelagius; Si ut actum communem, vel specificatur actus Dei ab actu hominis, & sic homo est architectus suæ salutis, & habet quod sacrificet reti suo, cùm conferat ad sui salutem quod præcipuum est, vel specificatur actus hominis ab actu Dei, & sic electio erit causa fidei, non contrà: ita vel ascendendum est cum Scriptura ad Deum discriminantem hominem dono suo, vel descendendum cum Pelagio ad hominem se discernentem libero suo arbitrio, nec ullum datur medium.

XXIII. Quartò, Si Electio est ex fide prævisa, Deus non eligeret hominem, sed homo potiùs eligeret Deum, & sic prædestinatio dicenda potiùs esset postdestinatio, prima causa fieret secunda, & Deus penderet ab homine, quod falsum esse, & res ipsa clamat, & Christus expresse testatur, Joh. 15.v. 16. *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi*, quod oraculum sæpe ab August. repetitur, præcipuè lib. de prædestinatione Sanctorum c. 19. *Electionem quam significat Dominus dicens, Non vos me elegistis, sed ego vos elegi, nec ipsa fides præcedit: Non enim quia credidimus, sed ut credamus elegit nos, ne priores eum elegisse dicamur.*

XXIV. Quintò, Si Electio est ex fide prævisa, nullus dabitur locus objectionibus quæ circa eam moveri solent, & nihil proclivius erit quàm satisfacere quæstioni, cur ille eligatur potiùs quam iste, & frustra exclamaret Paulus, ὢ βάθος Ro. 11. 33. Frustra idem velut injectis lupatis hominis curiositatem reprimeret increpando, σὺ τίς εἶ, & cum luto figuli cum comparando; Nam quamvis admiranda sit œconomia qua servantur credentes, increduli damnantur, adeò tamen clarè nobis est revelata in Evangelio, ut nihil supra; Ergo in Prædestinatione aliquid ponendum est admirabilitatis plenum, quod nihil aliud esse potest quàm electio aliorum præ aliis non pejoribus, & reprobatio aliorum præ aliis non melioribus; causa enim hujus discriminis, cùm in homine nulla sit, nec imaginando fingi possit, necesse est mentes hominum hìc hærere, ac veluti sub velo plenum horroris venerandi mysterium adorare: Nec Apostolo confugiendum fuisset ad solum Dei beneplacitum, qui *miseretur cuius vult*, si causa discriminis istius esset in homine ipso, nihil enim facilius fuit quàm respondere Deum nullam cuiquam injuriam facere, quia si damnat, damnat incredulos, si eligit, eligit credentes; cùm ergo nihil tale efficiat, sed solius beneplaciti mentionem faciat, eo ipso testatur clarissimè, se nullam discriminis istius causam agnoscere quàm solam ejus *εὐδοκίαν*, atque adeò electionem non esse ex fide prævisa.

XXV

XXV. Alia ratio est *amoris benevolentiæ & beneficentiæ*, alia *amoris complacentiæ & amicitiæ*; ille quidem antecedit fidem necessariò, quia illam dat, hic verò eam supponit; ille ex amantis dignatione, & sola ejus εὐδοκίᾳ pendet, iste ex amati dignitate, seu convenienti dispositione fluit. Quum Paulus ait ad Hebræos c. 11.6. *sine fide impossibile esse placere Deo*, non intelligit primum amorem, sed secundum, quia loquitur de fide actuali Patrum, per quam obtinuerunt testimonium justitiæ; hinc ergo rectè infertur quales Deo placeant in tempore, non quare Deus elegerit ab æterno ut placerent. QUÆST. XI. *Fontes Solutionum.* *Heb. 11. 6.*

XXVI. Aliud est *hominem placere Deo*, aliud verò *placere Deo hominem eligere*; prius supponit fidem in subjecto existentem, & de hoc loquitur Paulus Hebr. 11.6. sed non posterius: Nec si Deo placet gratiam homini facere, statim sequitur hominem illum placere Deo; alioqui sequeretur, quia placuit mundum sibi reconciliare, mundum etiam placuisse Deo antequam reconciliatus esset, quod est ἀσύστατον; prius notat complacentiam quæ terminatur in homine, & actum ejus supponit, posterius tantùm eam quæ terminatur in ipso decreto, & actum Dei dicit. Quamvis verò sine fide placeat Deo nos eligere ab æterno, non sequitur sine fide pariter nos placere posse Deo in tempore; quia potest placere Deo, ut bene velit creaturæ antecedenter ad fidem, sed non potest Deus sibi complacere in Creatura nisi consequenter ad ipsam.

XXVII. Πρόγνωσις de qua Rom. 8. 29. non *speculativè* intelligenda est pro nuda præscientia, quia nihil potest prævidere in homine quod ipse non dederit, sed *practicè* pro gratuita ejus electione, ut supra visum; Nec si Paulus ait, Deum quos *præcognovit*, *prædestinasse συμμόρφους imagini Filii sui*, intelligit tales fuisse antecedenter; quia hoc non potuerunt obtinere, nisi ex vocatione quæ sequitur, sed ut essent tales consequenter, ut supplendum sit πρὸς τὸ εἶναι, ut indicentur *prædestinationis effecta & media*, non causæ & motiva: atque hinc patet, non quare hunc præ alio prædestinarit, sed ad quid prædestinet, & quibus mediis nimirum ad gloriam, & ad conformitatem cum Christo, tum in sanctitate, tum in cruce: ita πρόγνωσις decretum de fine seu destinationem ad salutem, προορισμὸς decretum de mediis ad finem illum consequendum necessariis notat, ut Eph. 1. 5. *Rom. 8. 29.*

XXVIII. Quod Jacobus dicit cap. 2. v. 5. *Deum elegisse pauperes hujus mundi divites fide*, innuit quidem ad quid Deus elegerit, nimirum ad fidem, sed non per quid & propter quid eos elegerit, ut verba ista *divites fide*, non *causaliter*, sed *finaliter* sint accipienda per ellipsim infinitivi εἶναι, ut Eph. 1.4. quod patet à pari, quia eo modo elegit divites fide, ut *hæredes regni*, sed hæredes regni electi sunt ut tales redderentur, non quòd jam actu tales essent ante suit electionem. *Iac. 2. 5.*

XXIX. Aliud est nolle electionem suspendere à fide & operibus, quod volumus; Aliud statuere salutem nobis esse decretam citra ullum respe-

ctum

ctum obedientiæ & fidei, quod per calumniam nobis affingitur, Decretum de salute in tali respectu non fundatur, sed tamen ipsa salus decreta ex obedientia fidei pendet, quam Deus in nobis operatur.

XXX. Aliud est electos esse credituros; aliud electos esse *reduplicativè*, & *causaliter*, quia vel quà credentes, & credituros; prius datur, quia neminem servare decrevit, quin quoque decreverit illi fidem dare, ut propositiones istæ sint convertibiles, omnis credens est electus, & omnis electus est credens; sed posterius, de quo hîc agitur, negatur. Hinc loca quæ statuunt neminem nisi credentem servari, probant quidem necessitatem fidei ad salutem consequendam in tempore, sed non fidei prævisionem, quæ electione sit prior ab æterno; quia aliud est Deum velle credentes servare, aliud decrevisse eos salvare, quia prævidit eos credituros.

XXXI. Si Deus salvat credentes quà tales, sequitur quidem eum decrevisse eos salvare quà tales, sed non quà tales elegisse ad salutem, quia fides quæ est causa salutis, est tantùm effectum & medium electionis: Sic verum est Deum in tempore servare eodem modo quo decrevit servare, & ut servat in tempore per fidem, ita decrevisse ab æterno servare per fidem, id est, ut fides sit conditio & medium consequendæ salutis; Sed non valet pariter, si de causa decreti intelligatur, quia fides quæ est causa antecedens salutis quæ nobis decernitur, non potest esse causa decreti, sed tantùm medium, quo salus nobis decreta obtinetur. Licèt autem nihil fiat in tempore quod non decretum sit ab æterno, non tamen propterea debet eadem esse ratio decreti quæ executionis. Nam decretum incipit à fine, & desinit in mediis; At executio incipit à mediis, & desinit in fine; Deus in eligendo concipitur priùs decrevisse servare, deinde intendere dare media ad salutem, scil. fidem & obedientiam; sed in executione priùs dat media quàm perducat ad finem: Unde quod est causa salutis, non statim debet censeri causa electionis, imò potiùs ejus effectum: Sic Medicus priùs intendit sanationem ægri quàm cogitet de remediis, sed in exequendo priùs adhibet remedia quàm sanet. Licèt ergo Deus in exequendo priùs det fidem quàm salutem, non tamen inde inferri potest Deum in eligendo priùs considerare fidem quàm salutem.

XXXII. Licèt Deus prædestinet homines ad fidem, ut ad medium, per quod ad salutem perveniant; non necesse est ut pariter Deus prædestinet reprobos ad incredulitatem & ad impœnitentiam: quia alia sunt media, quæ Deus invenit in nobis, alia quæ facit; incredulitas & impœnitentia non ponuntur à Deo, sed inveniuntur in nobis; At fides à solo Deo oritur, non à nobis.

XXXIII. Licèt reprobatio facta sit ex intuitu peccati, non sequitur electionem pariter factam fuisse ex intuitu fidei & bonorum operum, quia reprobatio est actus justitiæ, quæ supponit necessariò peccatum; Sed electio est

est actus misericordiæ, quæ nihil supponit nisi miseriam: Ita homines potuerunt in prædestinatione spectari in *statu miseriæ*, in quam suâ culpâ inciderunt, sed non in *statu gratiæ*, ad quem per decretum electionis tantùm erant traducendi. QUÆST. XI.

XXXIV. Voluntas dandi salutem, ut coronam & præmium fidelibus, præsupponit fidem & perseverantiam in homine qui salvandus est, qui sine illis salvari non posset, sed non in Deo qui servat, quasi voluntas ejus à prævisione talis fidei pendeat, cùm hæc ipsa fides ab illo decreto oriatur: Justitia ergo postulat ut præmium non detur nisi post obedientiam, sed non postulat ut destinetur propter obedientiam prævisam, maximè cùm merces illa sit merè gratuita, quæ à Deo non modò promittitur, ut præmium ad nos excitandos ad officium, sed destinatur etiam ut donum & hæreditas. Sic Deus præparavit regnum cœlorum diligentibus se, 1. Cor. 2. 9. ut dilectio sit conditio præcedens possessionis, sed non propter dilectionem, ut sit causa impulsiva præparationis. Neque hîc bene distinxeris inter *χεῖραν Patris*, quæ obtineat in Prædestinatione, & *χεῖραν Judicis*, quæ locum habitura sit in die Judicii, ut collatio salutis non tam sit actus gratiæ, qui pendeat ex electione, quàm actus justitiæ, qui retribuat unicuique secundùm opera sua. Licèt enim justitia fidelitatis in remuneratione gratuita fidelium sese exercere debeat, non ideo negari potest misericordiam Dei Patris ex gratuita electione fluentem hîc locum esse habituram; cùm vita æterna nobis detur ut hæreditas filiorum ex beneplacito Patris Luc. 12. 32. *Ne time pusille grex, nam beneplacitum Patris est tibi dare Regnum.* Et Matth. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei, hæredate regnum vobis paratum à jactis mundi fundamentis.* Et Electio in Scriptura non tantùm referatur ad media, fidem scilicet & sanctitatem, ut ista hypothesis statuit; Sed etiam ad finem, salutem nimirum ipsam, & vitam æternam, 2. Thess. 2. 13. 2. Tim. 1. 9. Rom. 6. 23. & alibi sæpe. 1. Cor. 2. 9.

XXXV. Electio quæ fit inter dispares, & secundùm inhærentes qualitates fieri debet ejus quod est melius; sed non eadem est ratio illius quæ fit inter pares, & in eadem miseria constitutos, tunc enim eliguntur non meliores, sed æquè mali, ut boni fiant, quæ electionis nostræ est conditio.

XXXVI. Quamvis sanctificatio sit nota à posteriori Electionis, quâ & nobis innotescit, & aliis fit manifesta, quo sensu Paulus 2. Tim. 2. 21. dicit *eum qui se purgaverit, fore vas ad decus*, id est, declaratum iri, ut Matth. 5. 44. 45. & Jo. 8. 31. non propterea potest censeri causa, vel conditio Electionis. 2. Tim. 2. 21.

QUÆST. XII.

QUÆSTIO XII.

DE ELECTIONIS CERTITUDINE.

An constans sit & immutabilis certorum hominum ad salutem Electio? Aff. contra Remonst.

I. QUæstio ista oritur ex præcedentibus, & cum iisdem Adversariis nobis intercedit; Nec mirum eos incertitudinem & mutabilitatem Electionis tueri, qui eam à conditione inconstanti & mutabili suspendunt.

II. Arminiani, ut Apostasiam Sanctorum tueantur, Electionis mutabilitatem statuunt; ideo duplicem eam fingunt: aliam *incompletam* & *non peremptoriam* eorum qui credituri sunt, quæ revocari possit & irrita fieri, ex inconstantia hominum, qui possunt deficere à fide; aliam verò *completam* & *peremptoriam* in fide perseverantium, & morientium, quæ sit immutabilis.

III. Orthodoxi verò, licèt fateantur varios actus in electione assignari posse ratione variorum objectorum, finis scilicet & mediorum: negant tamen Scripturam meminisse vel diversorum graduum, vel specierum Electionis; sed unicam tantùm cum ea, completam & peremptoriam agnoscunt, non indefinitam hominum credentium, & perseverantium, sed definitam certorum hominum ex eadem massa corrupta ad salutem per & propter Christum obtinendam destinatorum, quæ ita sit certa & immutabilis, ut revocari nunquam possit, sed finem suum tandem infallibiliter consequatur.

Status Quæstionis.

IV. Ad Statum Quæstionis, observa 1. Non quæri de *certitudine* Electionis *subjectiva*, quæ est à *parte nostri*, & respectu sensus quem de ea habemus, de qua postea agetur; Sed de *objectiva*, & à *parte rei*. Non, An Electus possit excidere à parte sui, quod nimis verum esse experiretur, si sibi relinqueretur; Sed, An possit excidere à parte decreti, quo ad salutem electus est.

V. Non quæritur, An ita sit certa electio, ut nulla sint ampliùs necessaria media, & quicquid homo præstiterit necessariò salvandus sit? nolumus enim finem à mediis separare, quæ inter se Deus conjunxit; Sed, An certa sit positis mediis à Deo ordinatis? Quæstio ergo eò redit; An decretum electionis ita firmum sit & immutabile, ut electi necessariò & infallibiliter ad salutem tandem perduci debeant: Negant Adversarii; Nos affirmamus.

VI. Rationes sunt. Primò quia eadem est ratio decreti Electionis, quæ alio-

aliorum Dei decretorum, quæ ſunt immutabilia, ut ſupra viſum ex Pſ. 33. 11. Num. 23. 19. Mal. 3. 6. Jac. 1. 17. Iſ. 46. 10. *Conſilium meum ſtabit, & perficiam omne beneplacitum meum*, ubi cum immutabilitate decreti, notatur infallibilitas eventus. Hinc Scriptura Electioni tribuit ἀμετάθετον τῆς βουλῆς *immutabilitatem conſilii*, Heb. 6. 17. & *propoſitum quod firmum manet*, Rom. 9. 11. Et alibi teſtatur, *Dona & vocationem Dei eſſe* ἀμεταμέλητα, Rom. 11. 29. Si verò dona & vocatio, quæ ab Electione fluunt, ſunt ſine pœnitentia, quidni & ipſa Electio, eorum cauſa erit ἀμεταμέλητος? Nec dicendum hîc Deum quidem non pœnitere donorum ſuorum, ſed hominem poſſe pœnitere doni accepti, vel retenti. Quia licèt homo à parte ſui in ſenſu diviſo poſſet deficere; non poteſt tamen in ſenſu compoſito, & quà electus & vocatus, ſiquidem hæc ipſa electio & vocatio ἀμεταμέλητος, irreſiſtibiliter in eo operando dat velle & perficere, & facit ut eum doni accepti nunquam pœniteat, producendo pœnitentiam ἀμεταμέλητον, 2. Cor. 7. 10.

QUÆST. XII. *Electionis immutabilitas probatur.*

Ex Heb. 6. 17. Rom. 9. 11. & Rom. 11. 29.

VII. Huc pertinet locus illuſtris Pauli 2. Tim. 2. 19. *Firmum ſtat Dei fundamentum, habens hoc ſigillum, Deus novit qui ſui ſunt.* Ubi quot ſunt verba, tot ſunt rationum pondera. Quia enim Eccleſia domus eſt Dei vivi, & ſalutis opus ædificium quod in ea extruitur, ne de ejus firmitate aliqua dubitatio oriretur, *fundamentum* illi tribuit Apoſt. æternam ſcil. electionem, in qua ſalus noſtra tota fundatur, ſed fundamentum eximium, non hominis, ſed *Dei*, tum *originaliter*, quia ab ejus manu ſola poſitum eſt, Heb. 11. 10. 1. Petr. 2. 6. tum *ſubjectivè*, quia eo velut rupe Seculorum nititur Matt. 16. 18. adeoque non fluxum & mobile, qualia ſunt fundamenta terrena & humana, quæ variis caſibus tandem concidunt, ſed *firmum & immotum*, quod everti non poteſt, & quidem quod ἕστηκε, id eſt, firmum & inconcuſſum, *ſtat*, perpetuâ nempe ſtabilitate, quæ nullas temporis differentias agnoſcit, idque *obſignatum* notitiâ Dei non ſimplicis inſpectionis, ſed practicâ diſcernente ſuos à non ſuis: Quippe, ut homines ſigillo ſolent confirmare ſcripta quæ rata & firma eſſe volunt; Ita Deus decretum Electionis ſigillo munire voluit, ne ullus de eo dubitandi eſſet locus. *Habens ſigillum hoc, novit Deus qui ſui ſunt, & recedat ab iniquitate, qui nominat nomen Chriſti*, quod duplex velut emblema exhibet ad plenam confirmationem. Unum reſp. Dei, alterum reſp. noſtri: Prius ad Dei amorem & cuſtodiam; poſterius ad ſanctificationis ſtudium, quod Deus in ſuis gignit, pertinet, quo utroque Electionis certitudo conſtat: Nam ſi poſſet irrita fieri, vel à parte Dei hoc oriretur, vel à parte noſtri; Sed neutrum dici poteſt: Non prius, quia *Deus novit qui ſui ſunt*, id eſt, amat & protegit, ne unquam deficiant: Non poſterius, quia idem curat, ut quiſquis profitetur nomen Chriſti, & eſt ex numero ſuorum, recedat ab *iniquitate*.

Ex 2. Tim. 2. 19.

VIII. Quid fortius dici potuit ad immutabilitatem Electionis adſtruendam?

QUAEST. XII. dum? Quid enim excipi potest? An, non agi de Electione, sed tantùm de doctrina resurrectionis, de qua egerat in versu praecedenti? ℞. Sed, praterquam quòd doctrina resurrectionis involvit totam salutis rationem, quae in electione fundatur; Scopus Apostoli contrarium evincit, qui est confirmare fidem verorum fidelium adversus defectionem Hymenaei & Phileti, & aliorum idgenus Apostatarum, ne propterea conturbarentur, quasi actum esset de salute sua, quia diversissima sit ratio fidei istorum πρεσκαίρων, & fidei electorum, illam concuti posse & everti, quia stabili non erat gradu, sed istam nequaquam, utpote quae rupi seculorum immotae inniteretur; Licèt ergo Hymenaeus & Philetus, & alii aberraverint à fide, ὁ μέντοι στερεὸς ἕστηκε Θεοῦ θεμέλιος, *firmum nihilominus manet Dei fundamentum* respectu verorum fidelium, quos Deus pro suis agnoscit & amat. An addent agi de fundamento quod nititur praescientiâ fidei, quia dicitur habere hoc sigillum, *Deus novit qui sui sunt*? Sed ne sic quidem quicquam promovebunt, tum quia notitia ista non est speculativa, sed practica, quae objectum non supponit, sed facit; tum quia hìc proponitur, non antecedenter ad fundamentum, sed ut sigillum consequens, quodque ideo electionem sequitur non praecedit. An denique dicent proponi quidem recessum ab iniquitate, ut officium hominis, qui hoc debeat facere, sed non statim ut ejus actum, qui hoc reipsa impleat? Sed hic actus hominis ab ejus officio non separatur, quia idem qui jubet Deus, ut recedamus ab impietate, id ipsum operatur in nobis Spiritu suo, qui ne recedamus unquam à Deo, facit ut per sanctam apostasiam recedamus à mundo & peccato, mortificando facta corporis, Rom. 8. 13. & crucifigendo carnem cum suis concupiscentiis Gal. 5. 24.

ex Matth. 24. 24. IX. Secundò, Quia Electi seduci non possunt, Matth. 24. 24. Christus de Pseudoprophetis loquens, dicit, tot & tanta signa & prodigia facturos, ut *seducerent, si fieri posset, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ipsos etiam electos*, id est, si qua vis valeret adversus electionem, quod dici non posset, nisi revera electos seduci esset impossibile, non respectu cujusvis erroris levioris, in quem non repugnat eos cadere, sed exitialis & finalis: Nec ad eludendam vim istius loci juvat excipere. Primò Electos notare hìc tantùm praestantes: Quia nuspiam vox ista in N. T. praecellentiam innuit sine respectu ad decretum, quod loca ab ipsis Adversariis allata, Luc. 23. 35. 1. Pet. 2. 4. Act. 9. 15. probant, nec hoc aliter intelligendum hìc esse ex Marc. 13. 20. constat, ubi discribuntur per *electos, quos Deus elegit*. Secundò εἰ δυνατὸν non absolutam quandam impossibilitatem, sed magnam tantùm *difficultatem* indicare, quae referenda sit, non ad ipsius seductionis eventum, sed ad seducentium consilium & studium, ut sit sensus, quantum in ipsis est, nil intentatum relinquent, quo possint electos seducere; illud autem si ipsorum machinationes non efficiant, nil obstat tamen, quin seipsos prodant

electi, & ex innata labilitate pereant; aliàs quid opus fuisset monitione ne seducerentur, si impossibile fuit eos seduci? ℞. Sed scopus Christi contrarium evincit, qui est exaggerare summum discrimen ultimorum temporum, quod imminebat fidelibus à Pseudochristis & Pseudoprophetis, qui talia signa erant edituri, ut non tantùm πρόσκαιροι, sed ipsi etiam electi, si possibile esset, subverterentur; quod locum non haberet, si difficultas tantùm notaretur, & impossibilitas moralis ex parte seductorum, quasi sensus esset, nil intentatum relinquent Pseudoprophetæ, ut quantum in ipsis est noceant electis; sed quid opus erat hoc prædici, de quo nemo dubitabat, cùm hoc sit ingenium, & hæ artes seductorum? Deinde difficultas illa, vel superabilis fuit à Pseudoprophetis talia molientibus, vel non; si potuit superari, nihil novi aut magni hîc prædicitur à Christo; si non potuit, obstaculum non est ab eorum impotentiâ vel ignorantiâ, sed à superiori causa, quam ipsi frustra oppugnant, nim. electione; unde non ait, εἰ δυνατὸν αὐτοῖς, sed εἰ δυνατὸν, quod non simplicem difficultatem, sed eventus impossibilitatem notat, ut Gal. 4. 15. Nec si impossibilis est seductio propter electionis immutabilitatem, sequitur frustraneas esse Christi hortationes ad vigilantiam, quia sunt media quibus Deus constituit consilium suum exequi; aliàs frustra Christus præmoneret Petrum de lapsu, quia erigendus erat, & Paulus Centurionem de naufragio, Act. 27. 31. cùm omnes servandi essent.

QUÆST. XII. Gal. 4. 15.

X. Tertiò, Quia datur nexus inseparabilis inter Electionem & gloriam, ut quotquot electi sunt, iidem etiam sint glorificandi, patet ex catena aurea salutis, quæ ab Apostolo nectitur Rom. 8. 29. 30. ubi initio facto ab æterna Dei electione, per singulas gratias inde manantes, progreditur ad ultimum salutis complementum, ab æterno in æternum, ab æterno respectu prædestinationis, in æternum respectu glorificationis. *Quos Deus prænovit, eos prædestinavit conformandos imagini Filii sui. Quos verò prædestinavit, eos vocavit, quos vocavit, eos etiam justificavit, quos justificavit, eos etiam glorificavit.* Ubi Paulus loquitur de glorificatione in præterito, tum respectu inchoationis in gratia & sanctitate, quæ gloria est inchoata, 2. Cor. 3. 18. tum respectu certitudinis, quia æquè certa est & infallibilis, ac si reipsa in cœlos jam introducti essent. Si ergo gratiæ istæ arctissimè inter se junctæ sese ita comitantur, ut nemo prædestinatus sit, qui non vocetur, nemo vocetur, qui non justificetur, nemo justificetur, qui non glorificetur, ex eo invictè patet Electionem immutabilem esse, quæ infallibiliter eventum suum debet consequi.

Rom. 8. 29. 30.

XI. Quidam ex Pontificiis, ut *Becanus* & *Tirinus*, ut se ex hoc loco expediant, confugiunt ad hyperbaton, quasi ita legendum foret, *Deus eos prædestinavit, quos præscivit fore conformes Christi.* Sed Bellarminus ipse agnoscit hanc esse depravationem Textus, qui contrarium habet. Alii volunt agi de præscientiâ eorum, quos Deus prænovit *finaliter credituros.*

 Sed

QUÆST. XII. Sed glossa illa textum ipsum corrumpit, nam Paulus dicit Deum priùs præ-
novisse eos quos prædestinavit, ut conformes essent Filio suo; Ergo non poterant præsciri, ut jam conformes, multò minùs ut credentes, & ad finem usque perseverantes. Præcognitio ergo ipsa est practica personarum, non theoretica qualitatum, unde non dicit *quorum fidem* præcognovit, sed *quos* prænovit. Non meliùs elabuntur, qui ista omnia conditionata esse pertendunt, dummodo Deum amare non desinamus; Apostolum scilicet ostendere, quid ex parte sua facturus sit Deus, nimirum quòd credentes & perseverantes sit glorificaturus, sed non dicere; An qui semel credunt & Deum amant, perpetuò in officio suo sint permansuri; aliàs frustra excitaturus fuisset fideles ad patientiam in cruce. Nam gratis supponunt conditionatè ista sumenda esse, cùm conditio ipsa, nimirum fides sub promissionem cadat, utpote vocationis fructus; alioquin vana esset gloriatio Apostoli, & triumphus fidei, quid enim juvaret tutum esse ab hostibus externis, si periculum nobis à propriâ nostrâ inconstantiâ semper immineret?

Rom. 11.7. XII. Id ipsum verò Paulus alibi confirmat clarissimè, quum inter destinationem gloriæ, & salutis consecutionem nexum proponit, Rom. 11. 7. *ἡ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν Electio assecuta est, cæteri occalluerunt*, ubi non dicit simpliciter *Electos* assecutos esse, nimirum justitiam vel salutem, quam Judæi cæteri perperam in Lege quærebant, sed *electionem*, ut notet non modò *subjectum*, id est, illos qui salvantur, sed *causam*, cur salutem potiùs isti quàm alii obtineant, nimirum æternam Dei electionem. Ideo ℣. 2. dixerat Apost. *Deum non abjicere populum quem prænovit* propter electionis certitudinem.

Apoc. 13.8. *Heb.* 12. 23. XIII. Quartò, Quia Electorum nomina scripta sunt in cœlis, in libro vitæ, Phil. 4. 3. Apoc. 13. 8. Heb. 12. 23. qui lituram nullam patitur: Unde Christus jubet discipulos suos lætari, non quòd dæmones ipsis subjicerentur, *Luc.* 10. 20. sed præcipuè quòd *nomina eorum scripta essent in cœlis*, Luc. 10. 20. cujus gaudii nulla esset ratio, si inscriptio illa facilè deleri posset, & à tenui tantùm voluntatis humanæ mutabilis filo penderet. Verum enim demum gaudium est, quod est solidum & ἀναφαίρετον. Et hoc luculentiùs patet, sive inscriptio in genere spectetur, quâ Scriptura solet firmitatem & infallibilem executionem decretorum Dei designare, tum in irâ, ut Is. 65. 6. *Ecce scriptum est coram me*, nempe peccatum Israëlitarum, *non tacebo nisi rependero in sinum ipsorum*; tum in gratia, ut Mal. 3. 16. dicitur *Liber memoriæ conscriptus coram Deo timentibus Jehovam*, sive in specie author, & subjectum inscriptionis istius attendatur; Nam quamvis ad multiplicem ritum alludere hac phrasi potuerit Spiritus S., sive ad album amicorum, sive ad militum conscriptionem, sive ad matriculam Civium, qui jure civitatis fruuntur; Certum est hoc libro designari æternum Dei consilium; quô in mente sua inscripsit nomina eorum, quos in numerum fidelium suorum recipit, & quos in Jerusalem

lem cœlestem admittere statuit, cujus invicta potentia, & constantia immota scriptionem istam indelebilem reddit: Nam *si homo dixit, quod scripsi; scripsi; an Deus quemquam scribit in libro vitæ & delet?* ut loquitur August. Si Regum Persarum decreta erant irrevocabilia, quantò magis Regis Regum, in quem nec cadere potest ignorantia in decernendo, nec impotentia in exequendo? Accedit etiam titulus ipse libri: nam cur vocaretur *Liber Vitæ*, in quo qui scribuntur, *scribuntur ad vitam*, Is. 4. 3. si in æternum perire possunt? Denique loci ipsius conditio hoc evincit, ut enim terra inconstantiæ & fragilitatis sedes est; Ita impii, quorum portio est in terra, & qui cum ea perituri sunt, dicuntur *scripti in terra*, Jer. 17. 13. Sed fideles dicuntur *scripti in cœlis*, non modò quia ipsorum πολίτευμα est in cœlis, Phil. 3. 20. & jus habent ad patriam cœlestem, sed & quia hæreditas incorruptibilis ipsis asservatur in cœlis, 1. Pet. 1. 4. à qua excidere nequeunt. Unde alibi Christus promittit victori, Apoc. 3. 5. *Quòd non deleturus sit nomen ejus ex libro vitæ*, & Apoc. 21. 27. Johannes protestatur, quòd nemo faciens iniquitatem sit ingressurus in civitatem cœlestem, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς, *præter inscriptos in libro vitæ.* Ut ergo nemo extra eos potest hoc expectare; Ita quotquot sunt ex eo numero hoc jure sibi polliceri possunt. QUÆST. XII.

XIV. Perperam hìc distinguitur *Liber Agni*, & *Liber Vitæ*, quasi in illo inscripta sint nomina perseverantium in fide, adeoque eorum qui salvantur; In isto verò inscripti sint omnes fideles sub conditione perseverantiæ. Quia eundem esse librum Agni, & Vitæ constat Apoc. 13. 8. ubi liber Agni, simul vocatur *Liber vitæ Agni.* Frustra etiam inscriptio duplex fingitur, alia facta secundùm æternam prædestinationem ex prævisione perseverantiæ, quæ sit indelebilis, alia verò temporalis, quæ dicatur fieri secundùm præsentem fidei & justitiæ statum, quæ sit delebilis; quia indignum est Majestate & Sapientia Dei fingere Deum ἀλλοπρόσαλλον, cujus decreta suspendantur ex volubili voluntatis humanæ flexu, ut toties nova ineat consilia, quoties illa, vel in pejus, vel in melius mutatur.

XV. Sed longè aliter perfectissima Dei natura ratiocinari nos jubet; Nam si Electionis decretum mutaret, vel inde fieret, quòd prævidere nesciverit quod eventurum erat ex ignorantia, vel quòd exequi non potuerit ex impotentia, vel quòd perficere noluerit ex inconstantiâ. At cùm nihil tale cadere possit in Deum sapientissimum, potentissimum, & optimum, ac fidelissimum, consequens est, ut quod semel statuit ratum maneat ac fixum, & eventum suum remotis omnibus impedimentis infallibiliter sortiatur.

XVI. *Electio* nostra potest *firmari à posteriori*, respectu *sensus* nostri in corde; Et hoc sensu verba Petri intelligenda sunt, 2. Pet. 1. 10. quum jubet fideles vocationem suam & electionem βεβαίαν, *firmam* reddere, quia per *Fontes Solutionum.* *2. Pet. 1. 10.*

pra-

QUÆST. XII. praxim bonorum operum, & sanctificationis studium, veritas electionis magis ac magis nobis innotescit, & in cordibus nostris confirmatur; Sed non inde sequitur eam debere confirmari à priori, & respectu ipsius consilii Dei, quod ut ἀμετάθετον, idem semper manet, nec irritum fieri potest.

XVII. Vox ἀδόκιμος non necessariò sumitur participialiter pro eo qui reprobatus est à Deo, & ad æternam mortem prædestinatus, sed *nominaliter* sæpe usurpatur pro inepto, inidoneo, sicut vicissim δόκιμος significat eum qui probæ est notæ, & aptus ac idoneus ad opus ad quod vocatur. Quum ergo

1. Cor. 9. 27. Paulus dicit, 1. Cor. 9. 27. *Se contundere corpus suum, ne cùm aliis prædicaverit, ipse inveniatur* ἀδόκιμος, non vult supponere se posse ex electo fieri reprobum, sed innuit tantùm se corpus suum in servitutem redigere, ne ob vitam licentiosiorem ἀδόκιμος & ad Evangelii prædicationem ineptus redderetur: alludit scilicet ad pugiles, quorum ii qui desidiosi erant & pigri ex nimia saginatione rejiciebantur, tanquam inepti & minùs idonei: adde quòd sollicitudo Pauli non poterat infringere certitudinem decreti, quæ usum mediorum non excludit, sed includit.

XVIII. Electus potest deficere in *sensu diviso*, quà homo in se consideratus: sed non in *sensu composito* quatenus electus, relatè ad decreti divini immutabilitatem, & invictam Dei custodiam.

Exod. 32. 32. XIX. *Liber* de quo Moses optat deleri, Exod. 32. 32. non est *liber vitæ æternæ*, seu prædestinationis; sed *liber providentiæ*, seu *vitæ præsentis*, ut doceat se tanto erga Dei gloriam zelo, & tantâ charitate erga populum ferri, ut interitu suo paratus sit redimere totius populi exitium, & optet potiùs mori, quàm universam illam gentem, in fœdus Dei adscriptam, tot miraculis claram, cum magna, ut videbatur, Nominis divini ignominia in deserto perire: Nec difficile est hoc colligere, tum ex eo quòd mentio fit tantùm libri Dei, *dele me de libro tuo*, non libri vitæ; tum quòd votum Mosis respondere debet pœnæ, quam adversus populum Deus interminatus fuerat, quæ fuit, destructio, & mors corporea, ex ℣. 10. *Dimitte me, ut irascatur furor meus, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*; Ergo de eodem mortis genere debuit loqui, quod etiam in simili casu intelligit, Num. 11. 15. *Si sic mecum agis, obsecro ut interficias me.* 2. Licèt de libro vitæ hoc intelligeretur non statim inferri inde posset Electionis mutabilitas, quia votum est quod tacitam habet conditionem, si res fieri posset, & faceret ad Dei gloriam. Ita non notatur *facti possibilitas*, sed *orantis ardor*, & *zelus*, & charitas summâ, quâ impellitur, ut proprio exitio, siquidem hoc fieri posset, fratrum suorum salutem redimere vellet: quomodo Christus orat Patrem, ut à se transeat calix passionum, non quòd hoc fieri posset per decretum Dei, sed ut intimum iræ divinæ sibi imminentis, & dirissimæ mortis sensum exprimeret. Eòdem pertinet votum Pauli, qui *optat anathema fieri*

fieri

fieri à Christo pro fratribus, Rom. 9. 3. non ut separaretur à Christo quoad *gratiam & sanctitatem*, quod non modò Deo esset ingratum, sed petenti impium, sed quoad *gloriam & felicitatem*, siquidem hoc per rei naturam, & Dei voluntatem fieri posset. QUÆST. XII. Rom. 9. 3.

XX. Aliud est *deleri realiter & positivè* ex libro vitæ, quando expunguntur qui antea scripti fuerant; Aliud *deleri* tantùm κατὰ δόξαν, & *negativè*, quum declaratur aliquem non esse scriptum. Priori sensu nemo deleri potest reipsa ex libro vitæ; Sed posteriori hypocritæ & πρόσκαιροι deleri dicuntur, quum larva ipsis detrahitur, & ex ipso eventu constat nunquam inscriptos fuisse. Sic exponit Aug. in Psl. 69. *Isti ergo, quomodo inde delentur, ubi nunquam scripti fuerunt, hoc dictum est secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos putabant, quid est deleantur de libro vitæ? ut ipsis constet non illos ibi esse, nam versus qui sequitur exponit quod dictum est, & cum justis non scribantur*; Ita Apoc. 22. 19. *Deus dicitur ablaturus partem è libro vitæ illius, qui abstulerit verba istius Prophetiæ*, non delendo positivè eum qui nunquam scriptus fuit, sed ostendendo eum nunquam scriptum fuisse, quomodo dicitur *pars ejus auferenda ex sancta Civitate*, non quam habuerit, vel habiturus erat, sed ne ullam habeat. Ps. 69. 29. Apoc. 22. 19.

XXI. Cùm certitudo finis non excludat necessitatem mediorum, sed eam supponat, perperam doctrina de immutabilitate Electionis tollere dicitur usum monitionum, & comminationum, & securitatem carnalem inducere, quia ista sunt media à Deo instituta ad decreti sui executionem: Hinc iidem Sancti, qui certissimè sibi spondent constantiam in via, & fruitionem in patria, non desinunt esse soliciti de salute sua, quia norunt hoc non posse præstari sine intermediis sanctitatis officiis, & oppositorum fugâ, 1. Joha. 3. 3. *Qui habet hanc spem se purificat*, vide 1. Cor. 9. 26. Phil. 3. 14.

XXII. Unde patet quàm impia sit profanorum ratiocinatio, qui ex Electionis certitudine salutem suam putant esse in tuto quomodocunque vivant. Quia hìc dividuntur conjungenda, finis à mediis, salus scilicet à fide & sanctitate, & conjunguntur dividenda, vitium scilicet cum felicitate, malum ethicum cum bono physico: Ita enim ex electionis decreto ad finem prædestinantur fideles, ut non aliter quàm per media à Deo instituta ad eundem perducantur. Quamvis ergo verum sit quemlibet electum salvandum esse necessariò, falsissimum tamen est quovis modo, aut supposito quovis casu salvum fore; nam Deo quidem decernente certa est & firma salus electorum, sed eodem Deo decernente, non nisi per viam fidei & sanctitatis certa est, *quia absque sanctitate nemo videbit Deum* Heb. 12. 14. Et quàm necessarium est electum salvari, tam necessarium est salvari hâc viâ & ordine. Et contradictio est in adjecto dicere Electum servatum iri, licèt impœnitentem, quia non modò electus est ad salutem, sed & ad sanctitatem.

QUÆST. XII. XXIII. Aliud est privari jure regni *demeritoriè*, aliud verò *effectivè*; Fideles quum peccant, excidunt jure regni quoad demeritum, sed non pariter de facto, id est merito suo quidem sunt damnandi, sed firmo tamen Dei proposito sunt absolvendi. Unde istæ duæ propositiones possunt simul consistere; Impossibile est, ut David electus pereat, Impossibile est ut David adulter & in adulterio perseverans servetur. Sed nodum hunc divina misericordia & providentia solvit, curando, ut non moriatur in illo statu, in quo à vita æterna excluderetur, sed ut ante vitæ exitum ad pœnitentiam, tanquam ad salutis viam revocetur. Quamvis ergo in atrocibus peccatis, fideles reatum damnabilem contrahant, & præsentem ad regnum cœlorum aptitudinem amittant, quia tamen actus hominis non possunt actus divinos rescindere; Non propterea vel adoptionis status convellitur, vel jus ad regnum cœlorum aufertur, quod gratuitâ Dei electione nititur, & merito Christi ipsius partum est; Nec amor specialis quo eos Deus prosequitur, patitur ut in *odium hostile* incurrant, quod cum proposito damnandi conjunctum est, licèt non impediat paternam Dei indignationem contra filios rebelles, ut eos à peccatis revocet.

Jo. 6. 70. & 17. 12. XXIV. Alia est *electio ad salutem*, alia ad *Apostolatum*, illa irrevocabilis est, sed non ista; *Judas* Christi proditor *electus* dicitur ad Apostolatum, Jo. 6. 70. Nec particula εἰμὴ Jo. 17. 12. quum nemo dicitur periisse ex omnibus iis, qui dati sunt Christo, *nisi filius perditionis*, est *exceptiva*, ut sæpe alibi, non ut excipiatur Judas ex illis qui dati sunt Christo, & non perierunt, sed ut illis opponatur, ut pateat non fuisse datum Christo, quia periit ut filius perditionis, id est, exitio jam antea devotus.

XXV. *Insitio in oleam*, alia est *externæ vocationis* per professionem, alia est *internæ communionis* per fidem salvificam; ab illa potuerunt rescindi Judæi, qui pro populo Dei habebantur, Rom. 11. 23. sed non ab ista, quæ electis propria est, & est immutabilis. Alia sunt argumenta quæ pro Apostasia Sanctorum afferuntur, quæ loco de *Perseverantia* excutientur. Rom. 11. 23.

QUÆSTIO XIII.

An fidelis possit esse certus de Electione sua, certitudine non tantùm conjecturali, sed infallibili, & fidei? Aff. contr. Pontificios & Remonstr.

I. ASsertâ *Certitudine objectivâ* Electionis, De *subjectivâ* dicendum, quam Pontificii & Arminiani pariter impugnant: Quamvis verò plena ejus tractatio ad locum de Justificatione & Perseverantia per-

pertineat, quia tamen circa Electionis doctrinam movetur etiam Quæstio hæc ab Adversariis, de ea paucis est agendum. Quæst. XIII.

II. Pontificiorum sententia non certiùs potest colligi, quàm ex Concilii Tridentini decreto, Sess. 6. c. 9. & Cano. 13. 14. 15. quod Negat *quemquam scire posse certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.* Negat oportere, eos qui verè justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud se statuere se esse justificatos. Et anathema denunciat *illi qui dixerit, hominem renatum & justificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse ex numero prædestinatorum.* Licèt verò de sententiâ decreti Synodici non satis inter se consentiant Adversarii, aliis eam ad certitudinis confirmationem, quam tuebantur, aliis ad ejus oppugnationem trahentibus, singulis sensum Concilii versatilem ad suam vertiginem inflectentibus. Certum tamen plerosque, & Jesuitas imprimis ita illud interpretari, quòd fidelis ex conjecturis & signis probabilibus equidem de futura felicitate sua bene sperare, nihil tamen certò concludere, vel certitudine fidei de ea cognoscere possit. *Sententia Pontificiorum.*

III. Arminiani negant dari ullum sensum electionis in hac vita nisi conditionatum, & laudabile ac utile esse ducunt dubitare, an ii semper futuri simus, qui nunc sumus, ut loquuntur Collatores Hagi. verentur scil. ne certitudo talis sit peccatoribus loco pulvinaris, quo seipsos molliter fovere, & suaviter demulcere possint; Unde sufficere arbitrantur eam certitudinem, quâ fideles sciunt, se, siquidem in fide perseverent, permansuros in Dei gratia, & vitam æternam consecuturos; id est, certitudinem conditionalem, non absolutam, idque de præsenti solummodo, non de futuro: Fons erroris est, falsa de electione opinio, quam demum in articulo mortis compleri ajunt, cùm antea incompleta fuerit, ut quandiu quis in vivis est, singulis momentis deficere possit, sicque planè dubitare debeat de electione sua, quòd ei non constare possit, an ad finem usque sit perseveraturus. *Et Arminianorum.*

IV. Hinc Quæstionis Status colligitur. 1. Non quæritur, An Electio à *priori* nobis sit perceptibilis; *Quis enim novit mentem Domini, quis illi fuit à consiliis?* Rom. 11. 34. Sed à *posteriori* tantùm; non in cœlum ascendendo, ut in causas Electionis inquiramus, & librum vitæ evolvamus, quod nobis est interdictum; Sed in nos descendendo, ut librum conscientiæ versemus, & fructus electionis in nobis observantes ab effectis ad causam ascendamus. Hoc autem non fit certiùs quàm per *syllogismum practicum*, cujus major est in Verbo, minor in corde legitur. Quisquis verè credit & resipiscit, electus est; Atqui ego credo &c. Ergo electus sum. *Status Quæstionis.*

V. 2. Non quæritur de extraordinaria revelatione; An aliquis possit esse certus extraordinariè de electione & salute sua; hoc enim non diffitentur Adversarii respectu quorundam, quibus peculiarem hanc gratiam Deum concessisse volunt. Sed de modo ordinario & communi, qui fiat per fidei ἐνέρ-

QUÆST. XIII. γειαν & πληροφορίαν. Non de certitudine probabili & conjecturali, cui possit subesse falsum, quam agnoscunt; Sed de certitudine fidei. Non de certitudine electionis & salutis alienæ, quæ non nisi ex judicio charitatis colligi potest, sed de certitudine electionis propriæ.

VI. 3. Non quæritur de omnimoda certitudine, quæ omnem contrarii formidinem excludat, & in eodem gradu semper maneat, qualis erit beatorum in cœlis, qui nullis ampliùs tentationibus futuri sunt obnoxii. Agnoscimus enim certitudinem illam innatæ imbecillitatis respectu concuti sæpius & fluctuare, præsertim in vocationis primordio, vel in Cruce, & lucta, imò ad tempus etiam supprimi, ut in tentationum paroxysmis, quum solatium fidelis sic nonnunquam intercluditur, & lumen divini vultus sic absconditur, ut in excessu mentis fidelis queratur cum Davide, se projectum à facie Dei Ps. 31. 23. Sed quæritur de tali certitudine, quæ in actum aliquando exeat, ut nemo sit fidelium, qui hac persuasione ante mortem aliquando ad solatium suum non imbuatur.

VII. 4. Non quæritur, An certitudo illa possit in actum exire in quolibet hominis statu, etiam extra studium sanctitatis, & usum mediorum; quasi homo perseverans in peccatis, possit & debeat sibi persuadere se ad vitam æternam esse electum, & certò servandum, hæc enim statuimus ἀσύστατα, & inani ac falsissimâ spe sese lactaret, qui hæc apud se cogitaret. Sed quæritur, An dum fidelis est in via sanctitatis, & utitur mediis à Deo institutis possit hanc persuasionem habere, quia in ista tantùm via ambulantibus Deus promissiones dedit, & ibi sunt vera γνωρίσματα, & indubitata κριτήρια Electionis & Justificationis.

VIII. Quæstio ergo eò redit, An fidelis adultus possit, non quoad actum continuum, & non interruptum, sed quoad fundamentum, & habitum nunquam amissum, non de præsenti tantùm, sed & de futuro statu certus esse; An debeat, non ex propriæ dignitatis, sed dignationis divinæ, & potentis custodiæ ejus intuitu, certitudinis actum elicere, non probabilis tantùm & conjecturalis, cui falsum subesse possit, sed veræ fidei de electione, & salute sua. Negant Adversarii; Nos affirmamus.

Electi possunt esse certi de Electione sua.

IX. Rationes sunt, 1. Quia fideles possunt scire se esse filios Dei, & se credere. Ergo possunt scire se esse Electos, quia adoptio & fides sunt effecta & fructus infallibilis Electionis. Possunt scire se esse filios Dei, non tantùm ex amore filiali, quo feruntur ad invocandum eum ut Patrem, sed etiam ex testimonio Spiritus, qui testatur eos esse filios Dei, Rom. 8. 15. 16. Possunt scire se credere ex natura fidei, quæ non tantùm *actu directo* fertur in rem promissam, sed & *actu reflexo* in propriam apprehensionem; aliàs si fideles non possunt scire se credere, Apostoli non possent dicere *Novimus, & credidimus*, Joh. 6. 69. Et Pater Lunatici, *Credo Domine, succurre incredu-*

dulitati meæ, & Jo. 1 c 2. 3. *Novimus quòd cognovimus ipsum* &c. Nec posset Paulus dicere, *Novi cui crediderim*, 2. Tim. 1. 12. & alios hortari, *Ut se explorent, an sint in fide*, 2. Cor. 13. 5. nisi hoc sciri posset. Unde Aug. de Trinitate, lib. 13. c. 1. *Fidem suam quisque qui eam habet, videt in corde suo, & tenet certissimâ scientiâ, & clamante conscientiâ.* Nec obstat, quòd varii inani spe se lactare possunt, & per temerariam præsumptionem gloriari de fide, quam non habeant tamen; quia inanis hypocritarum jactantia non tollit veram fidelium fiduciam; Nec si, qui Spiritu isto destituuntur, eum non norunt, bene colligitur eos qui illum possident, hunc ignorare, neque ullis κριτηρίοις posse illum dignoscere. Fateor notas istas non semper æqualem claritatis vel certitudinis gradum habere, sed propterea non sunt censendæ fallaces & merè conjecturales. Tam certò enim, ac qui vivit scit se vivere ex actionibus vitalibus, quas in se persentiscit; Ita, qui vivit vitâ spirituali filiorum Dei potest scire se vivere ex Spiritu, qui in ipso operatur.

QUÆST. XIII.

X. Secundò, Idem colligitur ex *Dei ipsius inscriptione*. Quemadmodum enim ab æterno in *libro vitæ* nomina electorum inscripsit, ut in *libro Scripturæ* promissiones perseverantiæ ad confirmationem fidei nostræ consignat; Ita in *libro conscientiæ*, & in tabulis non lapideis, sed carneis cordis, non atramento, sed Spiritu Dei vivi, 2. Corinth. 3. 3. apographum electionis nostræ exscribit, gratiam & legem insculpendo animis nostris, ut nos de æternitate amoris sui, & curâ suâ ac custodiâ perpetuâ certos reddat, Jerem. 31. 33. Atque huc apprimè facit ψῆφος λευκὴ *calculus albus*, quem Christus pollicetur se victori daturum, Apoc. 2. 17. *Cui inscribendum sit novum nomen, quod nemo novit, nisi qui recepit.* Sive enim allusio fiat ad *Judicia* Veterum, in quibus absolutio per calculum album, & condemnatio per nigrum fieri solebat, unde illa ψῆφος σώζουσα, ista verò ἀναιροῦσα dicebatur, ut notetur plena fidelis justificatio; Sive ad *Comitia* publica, in quibus Magistratus creabantur per suffragium inscriptis tesserulis seu albis calculis nominibus electorum, unde suffragium vocabatur ψηφοφορία, quo sensu innueretur summa filiorum Dei dignitas, qui Reges & Sacerdotes Deo fiunt, Apoc. 1. 6. sive ad *Certamina* & ludos gymnicos, in quibus calculus albus symbolum erat victoriæ, ut ita triumphus fidei & felicitas fidelium designetur; Certum est *nomen* illud *novum*, quod isti calculo inscribendum dicitur, non aliud esse quàm nomen *Filiorum Dei*, quod quamvis alios lateat, cognitum tamen Deus esse voluit accipienti. At hoc dici neutiquam posset, si nec electio, nec adoptio cuiquam fidelium cognita esse posset. Fateor quidem promissionem istam perfectè impleri demum in cœlis, absoluto stadio & consummatâ felicitate nostra; sed nihil obstat quominus hìc jam inchoetur ad fidelium solatium, quum ὑπερνικῶντες cœlestis βραβείου jam primitias percipiunt.

Apoc. 2. 17.

XI.

QUÆST. XIII. XI. Tertiò, Confirmatur ex testimonio & *obsignatione Spiritus S.* qui non modò testatur nos esse filios Dei, Rom. 8. 16. Sed & *nos obsignat in diem redemptionis*, Eph. 4. 30. Quomodo verò vel testaretur verè nos esse filios Dei, & hæredes regni cœlorum, vel obsignaret nos in diem redemptionis, si nihil certi de eo nobis constaret, & si fieri posset, ut testimonium ejus esset falsum, vel obsignatio fallax? Sed contrarium evincit ipsa vox *sigilli*, quæ immotam rei certitudinem designare solet, quomodo inviolabilia dicuntur, quæ Principis sigillo sunt obsignata. Unde Patres illud vocant ἀκατάλυτον *indissolubile*. Nec si Diabolus nonnunquam se transformat in Angelum lucis, continuò sequitur Spiritus testimonium, vel sigillum esse fallax & incertum; vel fidelem qui seriò illud observat, posse semper decipi, ut nunquam de ejus veritate persuadeatur; tanta enim est suavitas & potentia istius operationis, tam admirabilis lucis istius divinæ splendor, & tam invicta ad captivandum cor in obsequium fidei efficacia, tam inenarrabile gaudium & solatium, quo conscientias perfundit, ut fidelem latere nequeat, sed indubitatis argumentis se à temeraria profanorum gloriatione facilè secernat. Unde 1. Joha. 3. 24. *In hoc cognoscimus*, inquit, *quòd manemus in ipso, & ipse in nobis, quia de Spiritu suo nobis dedit.*

Eph. 4. 30.

1. Cor. 2. 12. XII. Nec aliò pertinet, quòd Paulus ait, 1. Corint. 2. 12. *Nos accepisse non Spiritum mundi, sed Spiritum qui est ex Deo, ut sciamus quæ Deus nobis est gratificatus.* Nimirum Deo propter gloriam suam, & salutem nostram, non satis est bona nobis largiri, nisi sensum & notitiam eorum animis nostris imprimat, ut & de illis gratias agere possimus, & iis cum gaudio & solatio frui. Nec dicere juvat cum Becano, Apostolum loqui de donis gloriæ, quæ ab æterno nobis præparavit, non de donis gratiæ, de quibus quæritur. Quia de utrisque loquitur Paulus, & de utrisque disputamus, & si certitudo datur per Spiritum donorum gloriæ, quæ sunt futura, quantò magis dabitur donorum gratiæ quæ sunt præsentia? Nec si dicuntur illa in cor hominis non ascendisse respectu naturalis notitiæ, statim sequitur non posse à corde fideli percipi ex supernaturali revelatione.

XIII. Quartò, *Praxis, & Exempla Sanctorum*, qui de Electione & salute sua certi fuerunt, docent non modò possibilem esse, sed necessariam istam certitudinem. Patet in *Abrahamo* Patre credentium, *qui contra spem sub spe credidit, non infirmatus in fide, sed* πληροφορηθεὶς *plenissimè persuasus, quòd ille*

Rom. 4. 18. 19. *qui promiserat potis erat efficere*, Rom. 4. 18. 19. In *Davide* qui certò sibi persuadet, se non motum iri, Ps. 16. 8. sed misericordiam Dei eum comitaturam omnibus diebus vitæ suæ, Ps. 23. 6. & quòd in æternum non debeat confundi, Ps. 31. 1. In *Paulo* qui expressè testatur se persuasum esse nihil eum separare posse ab amore Dei πέπεισμαι, inquit, *neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque Potestates*, &c. *posse me separare ab amore Dei in Christo*, Rom.

Roman. 8. 38. Quale autem fundamentum esse potest istius insultationis, QUÆST.
nisi Certitudo electionis, & adoptionis fidelium, propter quam fit, ut in XIII.
omnibus ὑπερνικῶσι, & securi de hostibus omnibus suis triumphare possunt, Rom. 8. 38.
℣. 31. 32. 33. Neque hìc revelatio quædam extraordinaria est obtendenda, quasi hoc peculiari privilegio quibusdam à Deo sit indultum, non verò cæteris, quia Abrahami fides proponitur in exemplum cæteris, Rom. 4. 21. Et Paulus certitudinem suam petit, non ex peculiari revelatione, sed ex fundamentis & motivis generalibus, æternâ scilicet Dei electione, Christi morte, & intercessione, amore Dei immutabili; quæ cùm sint fidelibus omnibus communia, patet eos, non minùs ac Paulum, actum istum certitudinis fiducialem elicere posse, ac debere.

XIV. Quartò, *Effecta fidei* hanc certitudinem postulant, qualia sunt πεποίθησις Eph. 3. 12. πληροφορία Heb. 10. 22. καύχησις Rom. 5. 2. χαρὰ ἀνεκλάλητος 1. Pet. 1. 8. quæ à nobis tolli non potest, Johan. 16. 22. quomodo enim vel fiduciam, & plenam persuasionem habere possumus, per quam ad thronum gratiæ cum confidentia accedere licet, vel pacem habere apud Deum, & spem quæ non confundit, vel gloriari, & gaudio ineffabili & glorioso exultare, si perpetuo metu & dubitatione agitarentur conscientiæ, & non nisi conjecturalem & incertam opinationem de amore Dei & salute nostra possemus obtinere?

XV. Licèt certitudo gratiæ Dei ex eventu externo, sive prospero, sive adverso non possit haberi, quo sensu Eccles. 9. 1. Sapiens dicit, *hominem nescire odium & amorem*, id est, non posse cognoscere ex eventibus externis, qui bonis & malis pariter contingunt, an sit in odio, an in amore Dei: quia, ut statim additur, הכל לפני הם, id est, non ut vitiosè reddidit V. V. *omnia in futurum servantur incerta*, sed *omnia sunt coram facie ipsorum*, vel ut Arias Mont. *omnia ad facies eorum*, id est, bona & mala ex æquo omnibus eveniunt; Non sequitur fidem non posse illam indubitatè habere ex Verbo Dei, & Spiritus Sancti testimonio. Nec potest hìc totalis & absoluta incertitudo urgeri tam respectu piorum quàm impiorum: quia impii scire possunt & debent se odio dignos esse, dum perseverant in peccatis, & fideles possunt nosse ex fide & pietate se esse filios Dei, atque adeò in ejus gratia & amore.

Fontes Solutionum.
Eccl. 9. 1.

XVI. Aliud potest esse incertum respectu indispositionis & indignitatis nostræ, quod tamen certum sit respectu fidei cordis regeniti, quæ non nititur virtute suâ, sed immutabilitate electionis, & infallibilitate Dei promittentis; incerti sumus respectu nostri, sed certi ex parte Dei: Certitudo nostra non consistit in dispositionis affectu, sed divinæ gratiæ infallibili effectu.

XVII. *Pavor* & *timor*, qui commendantur in Scriptura, Proverb. 28. 14. Phil. 2. 12. 1. Pet. 1. 17. Securitatem tantùm carnalem excutiunt, sed certitudinem Electionis & Justificationis non evertunt, notant solicitudi-

Prov. 28. 14. Phil. 2. 12. 1. Pet. 1. 17.

nem

QUÆST. XIII. nem de mediis, per quæ ad finem pervenitur, non hæsitantiam de fine, & eventu, qui Dei nititur decreto. Timor est, non servilis, diffidentiæ, & desperationis, qui charitatem expellit, 1. Jo.4.18. & fiduciæ adversatur; sed filialis, humilitatis, reverentiæ, & piæ solicitudinis, qui cum fiducia optimè consistit, Ps. 2. 11. Phil. 2. 12. sed præsumptionem temerariam & carnalem destruit.

XVIII. Licèt ad tempus in filiis Dei sopiri possit, & supprimi sensus amoris divini, quoad actum secundum, sive in malis culpæ, sive in malis pœnæ, ut ipsi dubitationibus variis vexentur. Nunquam tamen excutitur quoad actum primum, & certo tandem ex illis tentationibus eluctantur, ex Dei eligentis, & erigentis gratiâ, quâ fit, ut reddat illis Deus gaudium salutis suæ, & faciat ut exultent ossa contrita, Ps. 51: 10. 14. Nam ut Deus fidelis est, vult quidem tentari fideles, sed non vult eos vinci, patitur labi, sed non permittit dejici, si judicat expedire eos nonnunquam premi, nunquam tamen vult eos opprimi, sed sustinet & erigit labantes, 2. Cor. 4. 8. 9.

XIX. Quamvis Certitudo salutis, quæ oritur ex actu reflexo fidei, & cognitione experimentali, non nitatur immediatè Dei Verbo, quod dicat me credere & resipiscere, non desinit tamen in eo fundari mediatè, quatenus illud veræ fidei & resipiscentiæ naturam, proprietates, & effecta describit, ex quibus veritatem fidei & resipiscentiæ nostræ facilè colligere possimus. Unde non minùs censenda est certitudo fidei divinæ, quæ non pendet à principio incerto & dubio rationis humanæ sed divino & infallibili Verbi & Spiritus testimonio, cujus operâ ut fides & resipiscentia in nobis producitur, ita per ejusdem operationem videtur & cognoscitur.

XX. Ut fidelis sciat quid ab æterno de se Deus decreverit, vel quid in æternum ab ipso sperare debeat, non debet temerè in arcana Dei irrumpere; Sed ex cognitione status præsentis, facilè potest & præteritum & futurum colligere. Cùm enim gratia sit vinculum electionis, & glorificationis, ut illius fructus necessarius, & medium ad istam infallibile; quisquis se in gratia Dei esse novit; novit autem quisquis credit & pœnitentiâ ducitur, is etiam certò statuere potest, se electum esse à Deo, & tandem infallibiliter ab eo glorificandum; atque ita certitudo salutis, quæ tria includit, certitudinem electionis præteritæ, gratiæ præsentis, & gloriæ futuræ, non aliunde potest haberi quàm ex sensu gratiæ præsentis.

XXI. Licèt verò certitudo gratiæ præsentis supponat ex parte nostra impletionem conditionum quas Deus nobis præscribit, puta fidei & pœnitentiæ: Non propterea censenda est impossibilis; quia etsi incerta sit impletio talium conditionum à parte nostri; non est tamen à parte Dei, qui has ipsas conditiones se nobis daturum promisit: licèt certi esse non possimus de impletione perfectâ, & omnibus numeris absolutâ, possimus tamen auxiliante Spiritu Sancto persuaderi de impletione vera, sincera, & absque

hy-

hypocrisi; aliàs nec Apostoli profiteri possent se credere, Johan. 6. 69. nec Eunuchus potuisset respondere Philippo *se credere Christum esse Filium illum Dei*, Act. 8. 37. Quæst. XIII. *Joh. 6. 69. Act. 8. 37.*

XXII. Tantùm abest ut doctrina de certitudine gratiæ sit securitatis mater, & obstetrix licentiæ, ut nullum ad veram pietatem sit majus incentivum, quàm vividus sensus amoris Dei, & eorum quæ Deus nobis gratificatus est, qui ita potenter rapit & incendit animum, ut totus ardeat reciproco illius amore, à quo tantum beneficium habet, & habet gratis præ aliis in communi perditionis massa relictis.

XXIII. Ut duplex est fidelis *status*, vel *lucta*, vel *victoria*, vel dum pugnat & manus cum hoste conserit, vel dum prostrato hoste triumphat; Ita diversimodè se habet in utroque fides, & certitudo quæ ex ea oritur: In illo languida est, in isto vivida; In primo timet & fluctuat, in secundo confidit & lætatur; In primo suspiria & gemitus fundit ex sensu iræ Dei & gravitatis peccatorum, in altero gaudium ineffabile percipit ex gratiæ liberatricis suavitate. Licèt ergo fidelis in lucta non possit elicere actum certitudinis; Non obstat quominus superata tentatione, & resumptis per gratiam viribus fortior & confirmatior emergat.

XXIV. Exempla Sanctorum, qui dubitarunt de amore Dei erga se, probant quidem certitudinis actum non esse perpetuum in ipsis, sed diversimodè interrumpi; sed non evincunt ab illis semper abesse, nec in ullo statu eos posse illum elicere. Imò iidem qui aliquando dubitant attoniti, dum gravi tentatione premuntur, alibi exultant & lætantur securi. Idem David qui in excessu mentis queritur se à Deo derelictum Ps. 22. 1. & à facie ejus projectum, Ps. 31. 23. alibi tamen plenus fide & gaudio sibi persuadet se non confusum iri, & nihil sibi nociturum, licèt ambulet in valle umbræ mortis, quia Deus illi semper adest, Ps. 23. 4. & Ps. 118. 5. Idem Paulus qui se carnalem & venundatum sub peccato queritur, & miseriam suam deplorat, *Miser ego homo, quis me liberabit ex hoc corpore mortis?* Rom. 7. 24. paulò post gratias Deo agit quasi de victoriâ reportatâ, ℣. 25. & securè omnibus hostibus insultat, *Quis nos separabit à dilectione Dei?* Rom. 8. 35.

XXV. Cùm certitudo actualis fidelium non possit in actum exire extra usum mediorum, frustra quæreretur illa cum continuo peccandi proposito, & in gravibus Sanctorum lapsibus. Tantùm abest enim, ut in eo statu certi esse possint se esse in gratia Dei, ut contrà debeant sibi persuadere se esse in gravissimo reatu, & damnationis statu in quo certissimum imminet ipsis exitium, nisi per pœnitentiam ad se redeant.

XXVI. Magna ergo cum cautione Doctrina ista salutaris est proponenda, ad solamen conscientiarum afflictarum, non ad fovendam securita-

QUÆST. XIII. tem profanorum, ut sit remedium adversus desperationem, sed non ut sit pulvinar licentiæ carnis. Ideo nunquam ista Certitudo urgenda, quin illico sanctificationis studium adjiciatur, tanquam conditio necessaria ad eam obtinendam.

XXVII. Quamvis certitudo ista necessaria sit ad fidelis consolationem, tamen ad fidei ipsius veritatem, non opus est ejus actu explicito singulis momentis, nec protinus fide carere dicendus est qui nondum est in hac certitudine confirmatus. Nec si interdum caret illo sensu, debet statim se reprobis accensere, & de divina misericordia dubitare, sed illum ardentibus à Deo votis postulare & exposcere debet, & à parte sua sedulò in id incumbere tenetur, ut per fidei & bonorum operum praxim eum in seipso excitare, & magis ac magis radicare possit. Non ergo ad ultimum usque vitæ halitum homo expectare debet, ut se certò electum pronunciare possit, quod Adversarii vellent, tunc enim non consideratur ampliùs ut eligendus, sed ut in vitam æternam introducendus, nec ullius posset usus esse fideli Electionis consideratio, si in exitu tantùm vitæ de ea certus redderetur; sed totis viribus illi enitendum est, ut in progressu sanctificationis vividiorem indies ejus sensum ad solatium suum consequatur. Sed de his pluribus dicenda erunt, quum de Certitudine Salutis agetur.

QUÆSTIO XIV.

DE REPROBATIONE.

An absolutum sit Reprobationis Decretum, quod à sola Dei εὐδοκίᾳ pendeat; An verò peccatum propria sit ejus causa? Dist.

I. EXpositâ Electionis doctrinâ, ad *Reprobationem* veniendum est, quæ hic sumitur, non in tota sua latitudine, pro quovis proposito, vel personas, vel res aliquas, vel à certis officiis & beneficiis, vel à certis usibus removendi; quo sensu Scriptura loquitur de *argento reprobo*, Jerem. 6. 30. & de *Christo* lapide electo, impiè à Pharisæis, & Sacerdotibus, & aliis ædificatoribus *reprobato*, Act. 4. 11. & 1. Pet. 2. 7. non pro reprobationis executione, seu ipso *reprobandi actu*, qui fit in tempore; Sed pro ipso *decreto*, quod ab æterno sancitum est, quod describitur, Æternum, immutabile, & liberrimum Dei propositum, quô certorum hominum, in æquali prorsus cum aliis corruptione & reatu jacentium, decrevit non misereri, sed in peccatis relictos propter ea æternùm

nùm damnare ad demonstrationem gloriosæ suæ justitiæ, libertatis, & potentiæ. Quæst. XIV.

II. Vix opus est quærere, *An detur Reprobatio*; licèt enim non defuerint, qui eam sub prætextu extollendæ Dei misericordiæ, negare sustinuerint, ut *Samuel Huberus*, qui superiori seculo universalem omnium hominum in Christo electionem ad salutem, sive illi credant, sive non, asserere non dubitavit; Illam tamen, non modò *Electio* illi opposita necessariò evincit, quia non potest dici electio quorumdam sine aliorum præteritione, & *damnatio* impiorum, quæ fit in tempore, eam supponit, nisi velimus Deum temporalia ex postfacto consilia capere; Sed *Scriptura* ita clarè eam adstruit, ut nemo nisi projectæ audaciæ, non dico eam negare, sed neque de ea ipsa dubitare queat. *Dari Reprobationem probatur.*

III. Eò pertinet quod dicit de Dei amore erga Jacobum, & odio erga Esavum, Malach. 1. 2. 3. *Nonne frater Jacobus Esavo erat? ait Jehova, At dilexi Jacobum, & Esavum odio habui*, quod à Paulo Electioni & Reprobationi applicatur, Rom. 9. 11. 12. de Deo miserante, & indurante, *Miseretur cujus vult, & quem vult indurat*, ℣. 18. de *vasis misericordiæ*, quæ Deus præparavit ad gloriam, & de *vasis iræ*, quæ parata sunt ad interitum, ℣. 21. 22. de illis qui sunt positi ad salutem, & illis qui ad iram & ἀπείθειαν, 1. Thess. 5. 9. 1. Pet. 2. 8. qui inscripti sunt libro vitæ Agni, Apoc. 13. 8. & de aliis, qui *præscripti sunt ad judicium*, Jud. 4. de benedictis, qui à Deo in regni possessionem vocantur, & de maledictis, quos ut nunquam novit, procul à facie sua rejicit, Matth. 7. 23. & 25. 41. Nec propterea periclitatur vel bonitas Dei, vel summa ejus misericordia, quia ita est bonus & misericors, ut sit etiam summè justus, & quemadmodum illam erga electos demonstrat, ita istam in reprobos reos & peccatores justè exerit.

IV. Ut verò Reprobationis natura, & Quæstionis propositæ Status meliùs percipiatur, distinctiones quædam hìc sunt præmittendæ. Primò distinguendus venit ante omnia *duplex* Reprobationis *actus*; licèt enim à parte Dei unico & simplicissimo actu peragatur, solet tamen juxta nostrum concipiendi modum inadæquatum ad faciliorem rei intelligentiam, in duos dispesci à Theologis, quorum prior *negativus* dicitur, posterior verò *affirmativus*, seu *positivus*: Ille refertur ad *præteritionem*; Iste ad *prædamnationem*. Quamvis enim uterque suo sensu sit *positivus à parte Dei*, quia notat actum voluntatis divinæ, per quem non tantùm non vult illos liberare, sed vult illos in reatu & miseria sua relinquere; rectè tamen prior *negativus* dicitur respectu *terminorum*, qui sunt non misereri, & non dare gratiam, quia consistit in negatione gratiæ; alter verò *positivus*, quia affirmat de illis aliquid positivum, nimirum judicium & pœnam. *Duplex Reprobationis actus positivus & negativus.*

V. Distinctio autem ista, non est divisio, aut generis in species, aut totius in

QUÆST. XIV.

in partes, aut ſubjecti in accidentia, ſed diſtinctio unius actus formalis, reſpectu variorum terminorum & objectorum, quæ ἄρσει καὶ θέσει conſtant; quæ in ipſa Scriptura fundatur, quatenus de reprobatione aliquando loquitur *negativè*, dum eam conſtituit in præteritione quorumdam, tum in deſtinatione gratiæ, Matth. 11.25. & 13.11. tum in deſtinatione gloriæ, Matth. 7.23. Apoc. 20.14. interdum *poſitivè* in deſtinatione ad majorem indurationem, Jo. 12.39.40. Rom. 9.18. & ad damnationem, Rom. 9.11.12. Jud. 4.

Actus negativus includit præteritionem, & deſertionem.

VI. *Actus negativus* duo includit, tum *præteritionem*, per quam in aliorum electione, tum ad gloriam, tum ad gratiam, illos neglexit & inſuper habuit, quod patet ex eventu Electionis, tum *deſertionem negativam*, quâ ipſos in maſſa corruptâ, & ſuâ miſeriâ reliquit; quod ita tamen intelligendum, 1. ut non excipiantur legibus communis providentiæ, ſed illis maneant ſubjecti, nec omni gratiâ Dei ſtatim priventur, ſed tantùm ſalutari & vivificâ, quæ electionis eſt fructus. 2. ut ad illam præteritionem & deſertionem ſequantur omnis generis peccata actualia; non quidem ex naturâ præteritionis & deſertionis ipſius; & vi ipſius gratiæ negatæ, ſed ex natura liberi arbitrii corrupti, & vi corruptionis quæ in illo eſt; Ut ille qui non curat morbum in ægroto, non eſt cauſa morbi per ſe, neque illorum quæ ab illo morbo reſultant. Ita peccata ſunt *conſequentia* potiùs quàm *effecta* reprobationis, ut quæ futuritionem eventus neceſſariò inferat, ſed malitiam tamen non influat, vel infundat; non removendo quod adeſt, ſed non admovendo quod ſuſtentaret. Nec ſi Sol non illuminans terram, eſt cauſa per accidens tenebrarum; ſtatim Deus deſerens hominem, & non curans ejus corruptionem poteſt dici cauſa per accidens; quia non illuminationem Solis neceſſitate naturæ ſequuntur tenebræ, ſed negationem gratiæ ſequuntur peccata voluntariè.

VII. Licèt Deus per iſtam deſertionem neget homini illud ſine quo vitari non poteſt peccatum, non propterea peccati cauſalitas illi tribui poteſt, 1. quia Deus jure illam negat, nec tenetur gratiam illam cuiquam dare. 2. ex illa negatione non ſequitur potentia peccandi, quam homo habet à ſeipſo, ſed tantùm non curatio iſtius impotentiæ. 3. Deus negat gratiam, quam nolunt ipſi accipere, nec retinere, & quam ultro aſpernantur, cùm nihil minùs cupiant, quàm regi à Spiritu S. 4. non negat illam gratiam ut peccent, ſed ut ob peccatum luant.

Actus poſitivus dicit deſtinationem ad damnationem & ad indurationem.

VIII. *Actus poſitivus* eſt, quo homines præteritos, & in ſtatu ſuæ corruptionis relictos, aut naturæ, vel Evangelii lumine, quod per communem providentiam ipſis fuit adminiſtratum, ſuâ ſponte abuſos, meritis pœnis ſtatuit afficere, qui dicitur *prædamnatio*, quæ duo includit, deſtinationem ad damnationem, per quam ſunt *vaſa ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν coagmentata ad interitum*, tum deſtinatio ad judicia intermedia, inter quæ præcipuum eſt excæcatio, & induratio, quæ ſolis ἀπολλυμένοις contingit. Unde

de patet reprobationem latiùs patere damnatione, licèt quandoque confun- QUÆST.
datur per synecdochen integri, quia non est tantùm decretum damnandi, XIV.
sed etiam decretum non miserendi, non dandi Christum Mediatorem, non vocandi efficaciter &c.

IX. Secundò hîc accuratè etiam distinguenda duplex σχέσις Dei in hoc *Duplex* negotio, quæ respondet duplici actui Reprobationis antea notato; alia est *σχέσις* αὐτοκράτορος & *Supremi Domini*, qui de suo potest facere quòd vult; alia *Ju-* *Dei, ut* *Domini,* *dicis*, qui pœnam debitam peccatori irrogari justè statuit; prior se exerit in *& ut Ju-* *actu negativo*, seu præteritione, in qua, ut liberrimus bonorum suorum dis- *dicis.* pensator, gratiam indebitam, quam uni largitur, alteri negat, de qua agit Christus, Matth. 11. 25. 26. & 20. 15. & Paulus Rom. 9. 11. 18. Posterior verò in actu positivo seu prædamnatione; per quam, ut justus Judex reos pœnis debitis ex ordine justitiæ addicit, de qua agitur Prov. 16. 4. Matth. 25. 41. Rom. 9. 21. 22. 1. Thess. 5. 9. Utraque Dei reprobantis majestatem & gloriam demonstrat, reprobatorum audaciam compescit, quippe qui nec cum Deo jure expostulare possunt quòd liber vel quòd justus sit, vel quòd utraque ista proprietate circa hæc vel illa individua utatur.

X. Tertiò, *Reprobatio*, non minùs ac *Electio*, vel *absolutè* consideratur *Reprobatio* respectu unius, vel *comparatè* & relatè respectu plurium: priori sensu quæri *spectatur,* potest, quare hunc reprobarit, vel elegerit; posteriori quare hunc potiùs quàm *vel absolu-* illum elegerit, & illum potiùs quàm hunc reprobarit; diversimodè enim ad *tè vel com-* *paratè.* utrumque responderi potest juxta diversum reprobationis actum, & reprobantis σχέσιν, ut statim dicetur.

XI. Quum agitur de *Absoluto Reprobationis Decreto*, Non quæritur, *Status* An sit *absolutum*, vel à *causa finali*; Nemo enim dubitat, quin Deus in *Quæstio-* omnibus decretis, & in isto potissimùm finem optimum & sapientissimum *nis.* sibi proposuerit. Vel *à causa* προηγουμένη & *interna*, quâ movetur Deus ab intrinseco ad agendum; Certum quippe, eam Deo sapientissimo etiam non defuisse. Vel à *conditione & qualitate* præcedanea in objecto; Nam cùm objectum Prædestinationis antea evicerimus esse hominem consideratum ut lapsum, peccatum necessariò debet supponi tanquam conditio in eo qui reprobatur, non minùs ac in eo qui eligitur. Sed, An sit absolutum à *causa propriè dicta procatarctica* & externa, quâ Deus extra se impulsus sit ad hominem reprobandum.

XII. Non quæritur, An reprobatio quoad *actum positivum*, seu *prædamnationem*, pendeat à sola Dei εὐδοκίᾳ. Nam ut est actus Dei Judicis debitam pœnam peccatori decernentis, certum est peccati considerationem hîc intercessisse. Nec enim potest dari in Deo voluntas puniendi, nisi peccatorem, nec pœnæ inflictio vel destinatio justa esse potest sine culpa. Sed non est par ratio *actus negativi*, seu *præteritionis*: quæ ab

co, ut supremo Domino pro jure suo autocratorico oritur; illius enim causa, præter ejus εὐδοκίαν, nulla propriè dari potest.

XIII. Interim ut *absolutè* vel *comparatè* spectatur, diversimodè de ea respondendum est; Nam si *absolutè* consideratur rectè adscribitur corruptioni hominis nativæ, quæ eum effecit justè reprobabilem: si verò *comparatè* ad solum Dei beneplacitum est referenda, pro liberrima sua potestate, quos vult eligentis, & cæteros prætereuntis. Quum ergo quæritur, Cur hic vel ille reprobatus sit, bene respondetur hoc ideo factum, quia propter peccatum dignus fuit qui reprobaretur: Non quòd peccatum sit propriè causa reprobationis, aliàs omnes reprobati fuissent, qui erant pariter peccatores; sed quia est conditio & qualitas in objecto præcedanea, ex qua oritur in homine reprobabilitas, vel *causa sine qua non*, quia nisi homo peccator esset, à Deo non reprobaretur, licèt non reprobetur statim omnis qui peccator est. At quum quæritur, Cur hunc potiùs quàm illum reprobarit, cùm ambo essent ex æquo peccatores, ideoque reprobabiles, hìc peccatum allegari non potest, quia est commune utrique, at communia non faciunt discrimen. Et causa nulla reddi potest præter solum Dei beneplacitum, quia ita illi libuit. Quò respicit Paulus in exemplis Esavi & Jacobi, Rom. 9. 11. qui licet inter se pares, discreti tamen sunt ab invicem per odium, & amorem Dei, nihil quippe in Jacobo boni fuit præ Esavo, propter quod præ illo eligeretur, nihil in Esavo præ Jacobo, propter quod præ illo reprobaretur. Unde soli Dei beneplacito hoc est adscribendum. Atque hìc se prodit actus Dei αὐτοκράτορος, & supremi Domini, qui ut liberrimus bonorum suorum est dispensator, potest de suo facere quod vult, hunc eligendo, alterum prætereundo, huic dando gratiam, alteri denegando absque cujusquam injuria.

XIV. Quæstio ergo cò redit, An Decretum Dei æternum Reprobationis, non tam affirmativæ, quàm negativæ, non tam absolutæ, quàm comparatæ, sit absolutum, non à mediis consequentibus, vel causâ finali, vel conditione seu qualitate præcedaneâ, sed à causa procatarcticâ externâ, ut à sola εὐδοκίᾳ Dei pendeat; An verò prævisum peccatum, & infidelitatem tanquam causam meritoriam reprobationis unius præ alio semper supponat. Posterius affirmant Adversarii; Nos prius tuemur.

XV. Arminiani, ut Decretum Electionis ex prævisâ fide suspendunt; Ita decretum Reprobationis prævisam incredulitatem supponere pertendunt, ut nemo merâ Dei voluntate sit præteritus, sed reprobatio omnis singularum personarum facta sit secundùm considerationem antecedaneæ infidelitatis, & in eadem perseverantiæ finalis; atque ita objectum Reprobationis statuunt, non tantùm hominem peccatorem, sed finaliter incredulum & impœnitentem, ut mentem suam explicant in *Actis Synodalibus*.

XVI. Nos verò, licèt objectum Reprobationis non minùs ac Electionis

nis statuamus hominem peccatorem, ut supra visum, ut ea non facta sit sine intuitu peccati; Negamus tamen prævisum peccatum, vel infidelitatem posse censeri causam, Cur unus præ alio reprobetur; & non aliam qualitatem, vel conditionem in præterito præsupponi dicimus, quàm quæ in electo reperta est, & quæ toti massæ corruptæ est communis, adeò ut sola Dei εὐδοκία inter electos & reprobos discrimen constituat, non verò ulla, vel bona, vel mala qualitas, quæ in ipsis prævideatur, quo sensu rectè *absolutum* posse dici censemus *Reprobationis decretum*. Quæst. XIV.

XVII. Rationes sunt, 1. Quia Reprobatio, non minùs ac Electio, facta est ex beneplacito; Ergo non ex prævisâ infidelitate, patet ex Rom. 9. 18. *Indurat quem vult*; si voluntas est causa indurationis, ergo etiam reprobationis, quia quod est causa causæ, est etiam causa causati; At induratio est causa damnationis, ergo quod illius causa est, est etiam hujus; hoc verò probat Paulus, 1. ex exemplo gemellorum, quorum unus electus est, alter reprobatus, antequam boni vel mali quicquam fecissent, ℣. 11. ergo ex solo beneplacito Dei, vel vocantis, vel rejicientis, non verò ex operibus. 2. ex *similitudine figuli*; nam si figulus hanc potestatem habet in lutum, ut possit ex eadem massa adornare vas ad decus, vel ad dedecus, quidni etiam Deus tantam habeat potestatem in Creaturas, ut unam possit reprobare, alteram eligere; Accedit discriminis ratio, utut enim magna sit figuli potestas in lutum, finita tamen est & limitata, Dei verò potestas in hominem infinita. De inde homo est Creatura Dei, At massa non est figuli; Unde fortius exurgit argumentum; si figulus in lutum, utut non opus suum, tantam habet potestatem, quidni Deus majorem habet in hominem Creaturam suam?

Reprobationis absolutum decretum probatur.

XVIII. Nec juvat excipere, Decretum revera præcedere omnes conditiones *præstitas*, sed non *præscitas*, opera omnia, sed non prævisionem operum. Nam hoc Pelagianorum κρησφύγετον verba ipsa Pauli præcludunt, ut *August.* ep. 105. ad Sixtum fusè docet, quæ nullam rationem discriminis inter duos istos fratres æquales afferunt, quàm πρόθεσιν κατ' ἐκλογὴν, quæ inde asseritur esse ex vocante tantùm, non verò ex operibus, vel præstitis vel prævisis, quia infantes possunt reprobari, quorum opera nunquam præstanda non possunt esse prævisa. Et hoc confirmatur ulteriùs ex iis, quæ in persona Judæorum Apostolus sibi immediatè objicit, nimirum, si propositum Dei tantùm facit inter pares discrimen, injustitiam videri fore apud Deum ℣. 14. Quid verò Paulus? An hîc recurrit ad fidem vel infidelitatem, ut caussam istius discriminis reddat, quod facilè ora Judæis obstruere poterat; Nihil minùs, sed ad solius Dei beneplacitum assurgit, *Absit*, inquit, Deus ipse pro se respondeat, & liberrimam suam potestatem asserat, Exod. 33. *Miserebor cujus misertus fuero*, ℣. 15. unde infert, *Non est ergo volentis nec currentis, sed miserentis Dei.* Et ne quis diceret, hoc electionem absolutam

tam

QUÆST. XIV. tam facere, sed non reprobationem, addit statim, *Itaque miseretur cujus vult, & quem vult indurat.*

XIX. Frustra etiam additur, *Oraculum de Jacobo diligendo, & Esavo odio habendo, non posse referri ad absolutam aliquam electionem aut rejectionem à salute, sed ad collationem, vel negationem externæ prærogativæ primogenituræ, & huic annexæ promissionis terræ Canaan, non tam de personis ipsis, quàm de eorum posteris esse intelligendum,* ut Malac. 1. 2. *exponitur, aliàs omnes posteri Jacobi essent electi, & omnes posteri Esavi reprobi.* ℞. Nam licèt Oraculum istud ad posteros etiam extendatur, Gen. 25. 23. & Mala. 1. 3. & in sensu historico referatur ad beneficium vel judicium externum dominii, vel servitutis: Non obstat tamen quominus in sensu mystico referatur propriè ad electionem & reprobationem respectu ipsorum Patrum, qui hîc non excluduntur sed includuntur, & respiciuntur primariò à Spiritu Sancto. Quod Paulus θεόπνευστος probè intelligens ad scopum suum rite applicat; nimirum ut doceat non excidisse promissionem Abrahæ factam, licèt major pars Judæorum rejiceretur, quia non omnes sint genuini filii ejus, sed alii *filii carnis*, ad quos non spectet promissio, alii *filii promissionis*, in quibus rata est; quod declarat exemplo gemino *Isaaci* & *Ismaëlis*, *Jacobi* & *Esavi*; Et quia in hoc erat paritas summa inter fratres ex uno Patre & Matre, & uno conceptu genitos, causam exponit discriminis inter ipsos, non in operibus bonis vel malis utriusque prævisis, sed in solo Dei proposito, hunc amantis & eligentis, illum verò odio habentis & reprobantis; Unde non sequitur idem locum habere posse respectu omnium posterorum, quasi vel posteri Jacobi omnes eligi, vel posteri Esavi omnes reprobari debuerint; quia non est par ratio eorum quæ in Oraculis, historicè, & quæ mysticè enunciantur. Ita Esavus historicè jugum servitutis, nec subiit, nec excussit, sed mysticè subiit, & nunquam excussit ut firmum maneret Dei propositum.

XX. Secundò, quia reprobatio temporalis, quæ est actus transiens extra Deum, est à solo beneplacito, ergo multò magis æterna, quæ est actus immanens in Deo; patet ex Matth. 11. 25. ubi Christus causam revelationis, & occultationis mysteriorum refert ad solam εὐδοκίαν, *Etiam Pater, quia placuit tibi.* Nec dici potest, vel hoc ad *eventum* tantùm, non ad Dei consilium pertinere; nam verba ipsa nimis clara sunt quàm ut ullâ sophisticâ possint eludi; Vel revelari *parvulis*, id est, iis qui *dociles* sunt, probi & humiles, & occultari *sapientibus*, id est, qui propriæ sapientiæ opinione turgidi pertinaciâ suâ fiunt indociles & incurabiles; Nam gratis supponitur *parvulos* hîc humiles, & bene dispositos notare. 1. quia gratia humiles facit, non invenit. 2. agitur hîc de initio, non de incremento fidei. 3. mirum non esset Deum se docilibus potiùs, quàm superbis revelare, cujus ratio patet, nec opus fuisset

ſet recurrere ad Dei εὐδοκίαν. Interim, ut reprobatio temporaria, vel poſita eſt in præteritione & negatione gratiæ, quæ aliis conceditur, vel in ſubſtractione gratiæ oblatæ, ſed rejectæ & contemptæ, ſic iſta bene dicitur fieri ob peccatum, quia eſt actus juſtitiæ punientis, ſed illa, de quâ hic agitur, eſt actus domini, qui de ſuo facit quod vult. QUÆST. XIV.

XXI. Tertiò, Quia infidelitas eſt conſequens Reprobationis, Ergo non poteſt eam præcedere: *Propterea vos non auditis, quia non eſtis ex Deo*, inquit Chriſtus, Jo. 8. 47. ad Phariſæos, & 10. 26. *Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis*, id eſt non eſtis ex numero electorum, & c. 12. 39. 40. *Propterea non poterant credere, quia dixit Iſaias, excæcavit oculos ipſorum*, &c. hinc Petrus dicit *reprobos poſitos eſſe ad ἀπείθειαν* 1æ c. 2. 8. Nec ullius eſt ponderis quod excipitur, Jo. 8. 47. & 10. 26. nihil haberi de reprobatione, ſed tantùm doceri eos, qui non ſunt dociles, & diſcendi cupidi, ſed contrariis affectibus & vitiis aguntur, contra omnem rectam rationem, non poſſe audire ſermonem Chriſti, nec ei credere, quæ cauſa ſit, cur non ſint ex Deo, ſed ex Diabolo. Nam, præterquam quòd falſò ſupponitur dari in homine aliquam diſpoſitionem ad fidem antequam credat, ſic invertitur Chriſti oratio, qui non dicit, eos non eſſe ex Deo, & oves Chriſti, quia non credunt, ſed non credere, quia non ſunt oves Chriſti, & ex Deo, nim. quia à Deo ſunt præteriti, in electione eorum qui dati ſunt Chriſto, ut ſint ejus oves. Falſò etiam volunt Jo. 12. 39. nihil aliud indicari, quàm populum illum commeritum eſſe, ut in ſua cæcitate & ſtupore relinqueretur, & hanc actionem pœnalem fuiſſe, propter peccata præcedentia, non ex ſolo beneplacito. ℞. Sed qualiſcunque fuerit conditio populi, manet ſemper verum, contumaciam ejus ſecutam fuiſſe ejus excæcationem, atque adeò non antecedenter ſe habuiſſe ad ejus reprobationem. Denique quoad locum 1. Pet. 2. 8. perperam volunt eos poſitos dici ad pœnam ἀπειθείας, non verò ad ipſam ἀπείθειαν, quia aliàs deſineret eſſe inobedientia, utpote quæ nequit eſſe actus divinæ deſtinationis. Nam verba ipſa contrarium evincunt, *qui offendunt ad ſermonem* ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν, id eſt *immorigeri, & contumaces, ad quod etiam poſiti ſunt*, utique à Deo, & judicio ipſius, ut alibi Scriptura teſtatur, 1. Theſſ. 5. 9. Jud. 4. non ut infunderet ipſis infidelitatem, ſed quia conſtituerat illis non dare fidem, & rebelles ipſos adverſus Evangelium graviùs excæcare, & tandem æternùm damnare. Unde ἀπείθεια non deſinit eſſe inobedientia, quia poſitio ad eam, quæ fit à Dei decreto, non fit ad eam efficiendam, ſed ad hominem in ea deſerendum, & ipſam juſto judicio aggravandam.

XXII. Quartò, Si Reprobatio fieret ex prævisâ infidelitate, non eſſet myſterium inſcrutabile, nec Apoſtolus ad arcanum Dei judicium & ἀνεξερεύνητον aſcendere debuiſſet ad homini os obturandum in objectionibus, quas caro hic movere ſolet, ſi tam facilis ſuppetebat reſponſio,

 petita

petita ex ipsis hominibus, & eorum infidelitate; quod cùm faciat non semel, Rom. 9. 14. & 11. 33. 34. Deuter. 29. 29. eo ipso testatur non aliam causam ab eo agnosci istius discretionis, quàm solum Dei beneplacitum.

Fontes Solutionum.

XXIII. Quamvis doctrina ista sancta, tanquam dura, & crudelis, adeoque consolationi, pietati, ac Religioni omni inimica impiè traduci soleat ab Adversariis, qui reproborum adversus Deum susceptâ causâ, ipsum injustitiæ, simulationis, crudelitatis, prosopolepsias, immani blasphemiâ insimulare solent; facile tamen est Deum ab istis hominum criminationibus falsissimis liberare, & rationem humanam tumultuantem & insanientem compescere.

XXIV. Nam posito absoluto reprobationis decreto; Non laborat Dei *Justitia*, vel hominem ad mortem destinando, quia neminem nisi peccatorem damnat, vel æqualibus inæqualia dando, alios eligendo, & alios prætereundo; Quia tunc non agit ut Judex, sed ut Dominus, qui potest sine cujusquam injuria æqualibus inæqualia tribuere, quando agitur de re indebita, qualis est gratia. Ita electi habent quidem de quo gratias agant Deo ob collationem gratiæ, quam meriti non sunt, sed reprobi non habent de quo querantur, tum quia Deus nulli tenetur benefacere, nec ullâ promissione se obstrinxit reprobis ad conferendam eandem gratiam quam electis largitur; tum quia si seipsos excutiunt, justissimum & præteritionis & punitionis suæ fundamentum in peccato suo deprehendunt.

XXV. Non laborat *Veritas* ejus, dum vocat ad salutem, quos tamen absoluto decreto à salute exclusit; Quia vocatio illa externa non declarat ullam volitionem, vel intentionem Dei, quâ velit, illos salvare, sed tantùm propositionem officii, & declarationem modi vel medii, per quod salus potest contingere, cum promissione illius iis qui conditionem præscriptam habuerint: Ut ergo oblatio salutis quæ illis fit, non est absoluta, sed conditionata, non potest dici Deus cum illis simulatè agere, quum eos vocat, licèt ab æterno eos præterire & damnare decreverit: Sanè si aliam salutis viam monstraret ipsis in Evangelio, quàm eam quæ ad salutem ducit, vel si ex corde credentes & resipiscentes à salute excluderet propter decretum reprobationis, posset dici minùs sincerè cum illis agere; Sed hìc nulla potest esse hypocrisis, vel respectu Dei, quia sincerè ostendit unicam & infallibilem viam ad salutem, seriò hortatur ad illam sequendam, & promittit verissimè salutem iis omnibus qui illam secuti fuerint, credentibus nimirum & pœnitentibus; Vel quoad homines, quia oblatio non fit illis absolutè, sed sub condione, quam illi sua sponte & propriâ culpâ aspernantur.

XXVI. Non loborat ejus φιλανθρωπία & *Misericordia*, quòd majorem hominum partem in peccato suo relinquere, & propter illud damnare decreverit; Nam quamvis summa sit, propterea universalis esse non debet ad omnes

sal-

salvandos, imò ut libera est & indebita, potest Deus eam pro libitu exercere, vel non exercere erga creaturam peccatricem, nec tenetur in omnes illam diffundere; sed ut illam patefacere in quorumdam electione voluit; Ita statuit etiam justitiam suam in aliorum reprobatione ostendere. QUÆST. XIV.

XXVII. Non laborat ejus *Sanctitas*, quasi peccati causalitas illi possit adscribi, quia peccandi necessitas conjuncta est cum denegatione gratiæ, & indurandi decretum videtur homines prædestinare ad peccatum. Nam, præterquam quòd Deus in homine reprobo peccatum non facit, sed invenit, vel prævidet futurum ex permissione sua; Necessitas peccandi quæ reprobationem sequitur, non potest peccati causalitatem Deo impingere, tum quia ἐπισπαςὸς est, & voluntaria in homine peccante; tum quia sequitur ad reprobationem, ut *consequens* tantùm, sed non ut *effectum*. Effectum præsupponit causam, sed consequens tantùm antecedens, inter antecedens autem & consequens non intercedit causalitas. Ut Sol non potest dici tenebrarum causa, quia ad ejus absentiam sequuntur tenebræ, sic succedit reprobationi peccatum, sed non causatur à reprobatione. *Nec consequens est*, ut bene olim Aug. in lib. de arti. falsò impositis ad artic. 15. *Deum quibus pænitentiam non dat, resipiscentiam auferre, & quos non levaverit allidere*: hinc tantùm bene colligas, hominem necessariò ruere, nisi Deus illum sustentet; sed nequaquam Deum peccare, quia homini non dat, quod non debet. Licèt verò Deus possit dici prædestinasse homines ad indurationem tanquam pœnam, quo sensu immorigeri dicuntur positi εἰς ἀπείθειαν, 1.Pet.2.8. & impii perscripti ad judicium, Jud. 4. Non sequitur prædestinasse ad eam, quà est ἀνομία, & si quis id affirmarit, anathema dicere illi non dubitamus cum Synodo Arausicana: Nec necesse est ut destinet eo modo ad media, quomodo ad finem; nam pro mediorum natura diversimodè circa ea versatur in destinatione eorum, vel ut alia efficiat, vel ut alia permittat tantùm, & dirigat; quo sensu potest dici prædestinare ad peccatum & indurationem, non effectivè, sed permissivè & directivè, quatenus illam permittere & ordinare decrevit.

XXVIII. Qui ideo aliquem punit, vel punire decernit, eo quòd ea non fecit quæ facere nullo modo potuit, vel per substractionem virium injustè factam, vel per impedimentum actionum externarum, manente nihilominus inclinatione ad illas, Is potest dici iniquè agere: Sed absit, ut tale quid statuamus in Deo; dicimus Deum in tempore punire, & ab æterno constituisse punire peccatores, quòd non fecerunt, quæ facere debuerunt, ac initio etiam potuerunt, sed postea sua culpâ, nec potuerunt ampliùs nec voluerunt. Nec si Deus deserit hominem in reatu, quem proprio suo vitio in se attraxit, & denegat gratiam necessariam ad ejus erectionem, potest iniquitatis incusari, quia ut liberrimæ potestatis Dominus est, nullo jure tenetur vires ad faciendum quod debet restituere ei, qui vires illas propriâ vo-

QUÆST. XIV. luntate perdidit, ut justissimè potest ab homine quod debet semper repetere; & propter ejus omissionem illum punire, licèt vires ad illud exequendum amiserit; cùm debitum non magis cesset post amissionem virium, quàm debitum pecuniarium cessat post dilapidationem bonorum.

XXIX. Cùm προσωποληψία propriè cadat in Judicem, qui, neglecto legitimo juris fundamento, respicit in judicio ad qualitates, vel conditiones externas, quæ nihil faciunt ad causam: perperam in Prædestinatione incusatur Deus tanquam προσωπολήπτης, dum unum præ alio elegit, quia non agit tunc Judicem, sed Dominum & Principem, qui potest indebitam gratiam huic dare, & illi negare sine cujusquam injuria, quia potest facere de suo quod libet, nec ullam in salute destinanda respexit conditionem. Quod August. epist. 105. ad Sixtum bene explicat; *Quod Personarum acceptorem Deum se credere existimant; si credant quòd sine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miseretur, & quos dignatur vocat, parum attendunt, quòd debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur, atque ibi potiùs acceptionem nullam fieri personarum, ubi una eademque massa damnationis & offensionis involvit, ut liberatus de non liberato discat, quòd etiam sibi supplicium conveniret, nisi gratia subveniret; si autem gratia, utique nullis meritis debita, sed gratuitâ bonitate donata; sed injustum est, inquiunt, in una eademque malâ causâ hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo justum est utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum agnoscimus.* Et postea. *Cur illum potiùs quàm illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest Judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. Nunquid enim est iniquitas apud Deum? Absit* &c.

1. Tim 2.4. XXX. Quamvis Deus dicatur velle omnium salutem, 1. Tim. 2. 4. &
Ezech. 18. non delectari morte peccatoris, Ezech. 18. Non propterea sequitur eum neminem reprobasse, quia eadem Scriptura testatur alibi; Deum non misereri quorumdam, & præscribere illos ad Judicium. Aliud ergo est velle salutem hominum voluntate εὐαρεστίας, id est eâ delectari; Aliud eam velle voluntate εὐδοκίας, id est eam intendere. Aliud velle omnium salutem indiscriminatim; Aliud omnium & singulorum universaliter: posterius cum Reprobatione ἀσύστατον, sed non prius.

XXXI. Cùm Deus nemini in hac vita velit reprobationem suam certò constare, sed possit etiam perditissimos peccatores ultimâ horâ ad se vocare; Non potest doctrina reprobationis bene intellecta in desperationem homines adigere, sed potiùs ad vigilantiam & solicitudinem eos excitare debet, ut cognoscendo severitatem Dei, non efferantur superbiâ, sed timeant, & recedentes à via peccati, quæ eos in hoc præcipitium abduceret, ambulent

con-

constanter in via sanctitatis, quæ, ut Electionis fructus, ad vitam infallibiliter eos perductura est. Quæst. XIV.

XXXII. Quamvis nemo damnetur nisi propter peccatum; non sequitur pariter neminem reprobari nisi propter illud, quia reprobatio latiùs patet damnatione; nec est tantùm actus justitiæ, in prædamnatione, quæ revera fit ex intuitu peccati, sed etiam actus dominii in præteritione comparatè spectata, quæ à liberrima Dei potestate proficiscitur, quæque non potest χώραν habere ad peccatum, quod tam electis quàm reprobis commune est.

XXXIII. Licèt ad decretum reprobationis sequatur necessariò hominis exitium; Non tamen Deo potest transcribi ejus causa, sed homini soli, juxta illud Oseæ 13. *Ex Te perditio tua Israel*, quia non reprobat quemquam nisi peccatorem, adeoque meritò reprobabilem; Unde exitii ratio est justissima, tum à peccato originali, quod in homine reprobando supponitur, tum actuali, quod etsi denegationem fidei non possit non sequi, atque ita sit necessarium, est tamen spontaneum & voluntarium, & non coactum.

XXXIV. Si porro Caro tumultuari pergat, & obstrepere adversus inscrutabile hoc Mysterium, meminerimus Apostoli doctrinam iisdem telis fuisse oppugnatam, Rom. 9. 14. 19. quod invictum est conformitatis doctrinæ nostræ cum doctrina Pauli argumentum: Ideo iisdem etiam cum ipso armis utamur, ad tela ista ignita Diaboli extinguenda, *O homo tu quis es, qui ex adverso responsas Deo?* &c. Et cum ipso serveritatem, & benignitatem Dei attendentes, Rom. 11. 33. 34. exclamemus, *O altitudo divitiarum, sapientiæ, & cognitionis ejus, quam inscrutabilia sunt ejus judicia, & impervestigabiles ejus viæ? Quis enim novit mentem Domini, aut quis fuit illi à consiliis? Aut quis prior dedit ei, & reddetur ei? Nam ex eo, & per eum, & in ipsum sunt omnia, Illi sit gloria in secula. Amen.*

QUÆSTIO XV.

An infidelitas, vel incredulitas adversus Evangelium præsupponatur ut causa in Reprobatione? Neg. contra Remonstr.

I. QUæstio hæc pendet à præcedenti, & licèt ex iis quæ dicta sunt facilè solvi possit, quædam tamen majoris illustrationis ergò addenda sunt.

Incredulitas duplex, naturalis & acquisita.

II. *Infidelitas*, vel *incredulitas*, alia est *naturalis*, alia *acquisita*. Illa est naturalis cæcitas & corruptio hominis peccatoris, quâ non capit, nec ca-

QUÆST. XV. capere potest ea quæ sunt Dei, 1. Cor. 2. 14. 2. Cor. 3. 5. ista est voluntaria contumacia adversus Evangelium, quæ illud, vel non suscipit, vel susceptum rejicit: Prior rursus spectari potest, vel quoad *originem* & habitum, quatenus est communis omnibus hominibus, qui naturâ sunt filii iræ, Eph. 2. 3. & sic antecedit Prædestinationem, quia supponitur ut conditio in prædestinando, vel quoad *actum & exercitium*, quod est in reprobis non vocatis, qui deseruntur in illa corruptione, & ita consequens est reprobationis. Posterior est propria reproborum vocatorum, qui non tantùm *negativè* sunt increduli, quia propter corruptionem insitam, fidem nec habent ex se, nec habere possunt, sed etiam *positivè*, quatenus positivâ incredulitate Christum rejiciunt, vel ab ejus fide deficiunt.

Negativa, & positiva.

Status Quæstionis.

III. Non quæritur de infidelitate naturali, & negativâ quoad origenem, An præsupponatur Reprobationi, hoc enim ultro fatemur: Sed de infidelitate acquisitâ, & positivâ, quæ fit per actualem incredulitatem contra Evangelium, quam Arminiani volunt semper hic præcedere, ut nemo reprobetur, nisi qui prævidetur à Deo ut incredulus, & quidem perseveranter & finaliter; Sic Remonstrantes loquuntur in declaratione sententiæ suæ circa 1. Arti. th. 8. *Reprobatio à vita æterna facta est, secundùm considerationem antecedaneæ infidelitatis, & perseverantiæ in eâ.*

IV. Non quæritur, An ab omni æternitate Deus præsciverit præteritos morituros in sua infidelitate, hoc enim Deum omniscium latere non potest; Sed An prævisa illa infidelitas fuerit causa non electionis, seu præteritionis; quod negamus, quia nemo prævidetur in infidelitate certò moriturus, nisi quem Deus in destinatione gratiæ efficacis decreto antecedaneo præterivit. Quæstio ergo est, An prævisio incredulitatis, non naturalis & originalis, sed actualis, & acquisitæ, non negativæ, sed positivæ Reprobationem præcedat, & sit ejus causa, An verò sequatur, Remonstrantes volunt præcedere. Nos verò sequi.

Incredulitas non est causa Reprobationis.

V. Rationes sunt, 1. Quia incredulitas ista sequitur Reprobationem, Ergo non potest eam præcedere, patet ex locis antè allatis & vindicatis, Jo. 8.47. & 12. 39. Matth. 11. 25. & 13. 11. 1. Pet. 2. 8. Nam si ex præteritione Dei sequitur hominum induratio & contumacia adversus Evangelium, perperam dicetur ejus causa.

VI. 2. Quia Reprobatio versatur circa homines pares, & æqualiter corruptos cum electis, quum ex eadem massa peccati, alii fiunt vasa ad decus, alii ad dedecus, vel destinantur ad vitam, vel destinantur ad mortem, quod dici non posset, si fieret ex prævisâ incredulitate, quæ præteritis est propria.

VII. 3. Quia sic sequeretur nullos reprobari, nisi infideles & contumaces adversus Evangelium, id est nullos posse damnari nisi vocatos per Evangelium. Atque ita nec Gentiles, Turcas, & alios, qui nec vocati sunt unquam per

per Evangelium, nec de Christo quicquam audiverunt, reprobari posse. Sic nulla peccata forent damnabilia, nisi quæ committuntur adversus Evangelium: Sic nec peccati originalis reatus sufficiens ad condemnationem esset, propter quod tamen nascimur iræ filii, Eph. 2. 3. & dicimur in Adamo mori, 1. Cor. 15. 22. Nec peccata actualia adversus Legem naturæ & Mosis, vera causa essent damnationis, contra loca expressa Scripturæ, quæ damnationi subjicit, tam Gentiles, qui adversus solum naturæ lumen sine Lege Mosis peccarunt, Act. 14. 16. Rom. 2. 12. & 3. 19. & 5. 12. quàm Judæos, qui cum Lege peccarunt. Frustra hîc excipitur, Eos quibus prædicatum non fuit Evangelium, nihilominus damnatum iri propter ejus contemptum, quia se per Legem naturæ ad Evangelium audiendum non disposuerunt. Nam supponitur gratis id quod est in quæstione, nimirum eos contempsisse Evangelium, quibus nunquam innotuit. Sed si ex Apostolo sine Lege peribunt, qui sine Lege peccarunt, quidni etiam dici debet eos sine Evangelio perire, qui Evangelium non audiverunt? Nam quod additur, eos reos peragi Evangelii contempti, quia non se disposuerunt per legem naturæ ad illud audiendum, reponit crambem Pelagianam de dispositionibus naturalibus ad bonum, quas Paulus toties rejicit; & statuit perperam, hominem teneri se disponere ad id recipiendum, de quo nihil unquam audivit, nec auditurus est. Non feliciùs se expediunt ex hac difficultate, qui vocationem ad gratiam quærunt in revelatione naturali, quia hoc est confundere τὸ γνωστὸν, & τὸ πιστὸν, naturam, & gratiam, & malè Paulus diceret Deum reliquisse gentes ire viis suis, Act. 14. 16. & eas esse procul à fœderibus, & sine Deo in mundo, Eph. 2. 12. si præconium Evangelii per Creaturas potuit quocunque modo illis innotescere.

VIII. Quum Paulus ait Rom. 2. 16. *Deum judicaturum homines secundùm Evangelium suum*, non proponit Evangelium quod prædicabat, ut normam judicii universalis, quod fieri debet de omnibus & singulis hominibus, cùm expressè dixisset ℣. 12. *Eos qui peccarunt sine Lege, perituros sine Lege, & qui cum Lege peccarunt, ex Lege judicandos esse*; sed arcessit futuritionem certam judicii, & ejus authoris ab infallibili ejus declaratione, quæ facta est in Evangelio, cujus erat Minister. Ita innuitur, non *secundùm quid*, sed *per quem* sit judicaturus Deus, nempe per Mediatorem tanquam Judicem viventium & mortuorum, quod non in Lege, sed in Evangelio docetur, Jo. 5. 22. 27. Act. 17. 31.

IX. Licèt Evangelium neminem addicat damnationi ob solum peccatum originale; Non sequitur nec Deum quemquam ob illud reprobare posse, hoc enim non ideo fit, quasi nemo damnetur propter peccatum originale, sed quia aliud est officium Evangelii, Jo. 3. 36. & aliud Legis, Rom. 3. 18. 19. & 2. 12.

Quæst. XV.

Fontes Solutionum.

Rom. 2. 16.

QUÆST. XV. X. Quamvis omnes vocati qui resistunt vocationi, & gratiam per Evangelium oblatam respuunt, propter incredulitatem condemnentur, quo sensu verba Christi sunt intelligenda Jo. 3. 18. 36. non infert hoc tamen, neminem reprobari nisi quà incredulum; Quia alia est ratio reprobationis, alia damnationis; alia vocatorum per Evangelium, alia non vocatorum, qui non possunt damnari propter rejectionem Christi de quo nihil unquam audiverunt. Nec si increduli dicuntur condemnandi, ponitur statim solos, & non alios esse condemnandos; Nuspiam enim Evangelium habet aut ponit exclusivam.

Joh. 3. 18. 36.

XI. Licèt doctrina Electionis ex solo Evangelio petenda sit, quia tota est gratuita, Rom. 11. 5. Non eadem est ratio Reprobationis, quæ tam ex Lege, quàm ex Evangelio colligitur. Nec si sola fides est medium salutis, sola incredulitas esse debet causa meritoria damnationis: quia salus vi fœderis gratiæ tantùm potest haberi, quod nullam conditionem nisi fidem exigit, oppositè ad Legem quæ opera postulabat: Sed damnatio oritur, non modò ex violatione fœderis gratiæ, sed etiam ex violatione fœderis operum, & peccatis contra Legem admissis, tam originali, quàm actualibus. Dicere, Deum novum fœdus in Adamo cum toto Genere humano inivisse, & cum Noacho renovasse, ut nemo damnetur propter peccata contra vetus fœdus, est gratis supponere, quod probandum fuit, quodque non modò in Scriptura fundamentum non habet, sed illi apertè adversatur, dum fœdus istud particulare, non universale esse asserit, ut suo loco demonstrabitur.

QUÆSTIO XVI.

An voluntas Dei servandi perseveranter credentes, & damnandi incredulos, sit totum Decretum Prædestinationis?

Neg. contra Remonstrantes.

I. INter varios Errores, quibus Remonstrantes doctrinam de Prædestinatione corruperunt, præcipuus est ille, quo pertendunt voluntatem Dei servandi credentes & perseverantes, & damnandi finaliter incredulos esse totum Prædestinationis Decretum, ut illi loquuntur in *Actis Synod.* circa 1. Arti. p. 48. *Voluntas Dei peremptoria de salute & exitio hominum in Evangelio patefacta, est totum & integrum Prædestinationis Decretum. Perseverantes, vel morientes in fide velle salvare; super incredulis verò & impœnitentibus iram velle relinquere, est voluntas Dei de salute & exitio hominum in Evangelio patefacta.* Ergo. Quia verò sub verbis ambiguis malè sanæ doctrinæ suæ venenum occultare solent, expedit paucis eorum mentem aperire, ut constet quantum à veritate in Verbo Dei tradita, hac etiam in parte discedant.

II.

II. Hoc verò non difficile est intelligere, si spectemus quem in finem Decretum istud generale & indefinitum statuant; Nimirum ut doceant, non quid de personis singularibus decreverit Deus, sed quid circa *qualitates Status salvandorum*, & *damnandorum* constituerit, fidem ex omnibus conditionibus possibilibus eligendo in conditionem salutis. Licèt verò non negemus hunc ordinem à Deo constitutum esse, ut fides sit medium salutis; Negamus tamen in eo positam esse Prædestinationem, multò minùs ut totum & integrum ejus decretum hac constitutione includatur. QUÆST. XVI. *Quæstionis.*

III. Rationes sunt, 1. Quia Prædestinatio ex usu Scripturæ semper respicit personas singulares, separans illas in communi massa peccati, & illas ad vitam, istas ad mortem destinans, *Multi vocati, pauci electi*, Matth. 20. 16. *Quos præcognovit, eos prædestinavit* &c. Rom. 8. 29. 30. & 9. 16. 18. Act. 13. 48. *Crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam*, nec uspiam refertur tantùm ad qualitates. At voluntas ista occupatur circa qualitates, circa personas non nisi contingenter & eventualiter, idque propter qualitates citra distinctionem aut separationem singularium; Notat quidem *quales* Deus servare statuerit, sed non *quos* in singulari salvare vel damnare decreverit. Quippe decretum hoc indefinitum neminem in particulari prædestinat & segregat, neminem libro vitæ inscribit, & illo stante fieri potuisset, ut vel nullus damnaretur, vel nullus salvaretur, & sic Servator fuisset sine servandis, & Caput sine Membris.

IV. 2. Prædestinatio qualis in Scriptura nobis proponitur, est voluntas Dei efficax, quæ media Electionis efficaciter operatur in Electis, & finem etiam, id est, salutem infallibiliter confert. Et in mediis Reprobationis alia permittit, alia justo judicio efficit, & damnationem reprobis certissimè infligit, Rom. 8. 29. 30. & 9. 11. 18. 22. 23. & 11. 7. Eph. 1. 4. 5. At voluntas illa est ἄεργος & otiosa, utpote quæ suspendatur ab arbitrio humano mutabili, incertissimo eventu.

V. 3. Prædestinatio, ut suprà probatum, præcedit fidem & perseverantiam, ut causa suum effectum, & incredulitatem, ut antecedens suum consequens. At *credentes*, & *increduli*, qui dicuntur servandi, vel damnandi istâ voluntate, intelliguntur tales *antecedenter* ab Adversariis, non *consequenter*, quod nihil aliud est, quàm pervertere seriem causarum salutis, & ex Prædestinatione facere Postdestinationem.

VI. Christus & Apostoli totam Dei voluntatem de hominum salute annunciarunt, quantum ejus scire nostra refert, Act. 20. 27. dum modum obtinendæ per Christum salutis, & conditiones ejus nobis plenissimè revelarunt. At quos eligere voluerit ab æterno, & quibus velit dare fidem, ut pertinet ad arcanum Dei consilium, non ad voluntatem ejus revelatam, quæ est objectum prædicationis Evangelicæ, non mirum si occultum *Fontes Solutionum.*

QUÆST. XVI. manet penes Deum, & ex eventu demum nobis manifestatur. Licèt verò nominatim non declaretur in Evangelio quinam sint salvandi, satis tamen prospectum voluit fidelium consolationi Deus, characteres & signa veræ electionis in Verbo nobis dando, ex quibus possunt certitudinem habere suæ electionis.

VII. Decretum absolutum de salute personarum singularium, non obstat quominus sapienter præscribantur hominibus ejus obtinendæ conditiones; quia Deus decrevit quidem salutem absolutè & antecedenter sine intuitu ullius causæ præcedaneæ, sed non consequenter absque mediis, verùm per media obtinendam. Nec magis absurdum est, positâ voluntate peremptoriâ de salvando aliquo, aliquid illi præcipere ad eam obtinendam, etiam sub comminatione mali contrarii, quàm absurdum erat Ezechiæ præscribere ciborum usum, licèt prolongatio vitæ à Deo decreta fuisset, & Paulum vetare Act. 27. 31. egressum eorum qui erant in navi sub periculo naufragii, licèt revelatione divinâ certus esset de omnium conservatione. Nam certitudo finis non excludit necessitatem & usum mediorum.

VIII. Nulla est contradictio inter Decretum absolutum Electionis, quod paucos respicit, & Voluntatem revelatam, quæ salutem indiscriminatim omnibus offert per fidem in Christum: Quia oblatio salutis quæ fit per Evangelium, non fit absolutè, sed conditionatè, sub conditione fidei & pœnitentiæ; Licèt autem duo ista sint inter se diversa, offerre salutem omnibus indiscriminatim sub conditione fidei, & decernere absolutè salutem & fidem paucis: non possunt tamen censeri contradictoria, quia non ad idem respiciunt, nec eodem respectu sunt intelligenda; illud ad voluntatem revelatam approbationis pertinet, istud verò ad voluntatem arcanam decernentem.

IX. Quamvis promissio hypothetica de danda salute omnibus credentibus, indiscriminatim omnibus vocatis proponatur, non sequitur eam fluere à decreto generali de servandis omnibus credentibus, & de fide ex omnibus conditionibus possibilibus eligendâ in conditionem communicandæ salutis, quod præcedat decretum speciale de personis singularibus servandis, ut pertendunt Adversarii: Quia ut est decretum de mediis salutis, debet necessariò subordinari decreto de salute, quæ habet rationem finis: ut Deus non concipiatur cogitasse priùs de fide in medium salutis constituendâ, quàm cogitaverit de illis, quibus dare volebat salutem, quam ut ipsis conferret, media ad id necessaria selegit, & inter alia fidem. Quia verò connexio ista inter fidem & salutem, est immutabilis veritatis, hinc fit ut indiscriminatim proponatur omnibus vocatis, licèt ex Dei consilio quoad eventum impleatur in solis electis, quibus constituit dare fidem.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XVII.

An Deo tribui debeat Voluntas aliqua conditionalis, seu propositum universale miserendi totius Generis humani in peccatum prolapsi, omnibus & singulis Christum Mediatorem destinandi, & eos omnes ad salutarem beneficiorum illius communionem vocandi? Neg.

I. QUæstio hæc ex superiori oritur, & cum variis nobis intercedit, qui, licèt non per omnia inter se consentiant, omnes tamen à receptâ hactenus in Ecclesiis nostris doctrinâ recedunt.

II. *Lutheranorum* sententia communior huc redit. Prædestinationem esse voluntatem, seu consilium, & beneplacitum Dei æternum de hominibus per Christum fide apprehendendum salvandis, quæ *Voluntas* distinguatur in *antecedentem*, & *consequentem*: Illam esse volunt consilium & decretum Dei æternum de omnibus in universum hominibus peccato perditis per Christum fide apprehendendum salvandis, quæ tribus fundamentis nitatur, *universali Dei misericordia*, *universali Christi merito*, & *universali Verbi ministerio*, seu *vocatione*. Istam esse consilium Dei æternum de salvandis credentibus, & damnandis incredulis, & causam istius particularitatis non oriri ex Deo, qui seriò, constanter, & ardenter vult ut omnes homines credant, & per fidem in Christum serventur; sed ex hominibus ipsis, qui benigno Dei & universali beneplacito non obsequuntur nec credunt, quæ verba sunt *Hassenresseri*, in Locis comm. lib. 3. sta. 3. cui adstipulantur *Eckardus* Fascicu. Controv. c. 15. q. 2. *Hutterus*, *Hunnius*, *Gherardus*, de Elect. & Reprob. c. 4. *&c.* & alii.

III. *Arminiani* cum Lutheranis hîc faciunt, & ulteriùs etiam ipsis progrediuntur: quatuor quippe decreta hîc sibi subordinata statuunt. 1um de dando Christo in Mediatorem toti Generi humano. 2um de salute in Christo fidelibus conferenda, & de damnandis infidelibus. 3um de administrandis mediis sufficientibus ad salutem omnibus & singulis. 4um de personis singularibus credituris servandis, & non credituris damnandis. Tribus prioribus decretis fundamenti instar substernunt *Gratiam universalem*, sive affectum & misericordiam Dei erga totum genus humanum, quâ impulsus Christum in Mediatorem omnibus destinarit, & omnibus media sufficientia ad salutem largiri constituerit, ut mentem suam in *Collatione Hagiensi*, *Actis Synodalibus*, & scriptis aliis ab Arminio, Corvino, Grevinchovio, Episcopio & cæteris, adornatis exponunt.

QUÆST. XVII. IV. Non dissimulandum etiam, non idem per omnia hîc sentire ipsos Theologos Reformatos, & nonnullos esse, qui licèt nobiscum conveniant in centro Controversiæ Pelagianæ de Electione merè gratuita, & de decreto particulari de danda fide his, non illis, ut & de Vocatione efficaci, & irresistibili, quique hac in parte ab Arminianis dissentiunt; tamen pio quodam, ut videtur, pacis Ecclesiasticæ promovendæ consilio, & fortiùs cum Remonstrantibus disputandi studio, quamvis successu minùs felici, hypotheses quasdam ipsorum adoptarunt, peripheriam gratiæ latiorem ducendo, & Misericordiæ, Redemptionis, & Vocationis universalitatem tuendo, dum pertendunt Deum φιλανθρωπίᾳ suâ & generis humani misericordiâ impulsum, decrevisse ab æterno Filium suum in mundum mittere, qui præstitâ pro peccatis satisfactione, remissionem peccatorum, & salutem æternam eâ lege omnibus acquireret, si ipsum per fidem amplecterentur, nec dedignarentur tantæ salutis esse compotes. Ita statuunt Deum aliquo modo voluisse, & homines pariter potuisse servari omnes, modò crederent; Sed addunt, Deum non ampliùs suâ φιλανθρωπίᾳ communi, sed singulari quodam amoris & misericordiæ genere permotum, nonnullos ex universitate hominum elegisse, quibus fidem indulgeret, eo animo ut eos ad salutem certissimè perduceret, adeò ut non ampliùs eos voluerit servare, modò credant, sed statuerit eos ad fidem adducere ut serventur. Duo itaque præcipuè hîc Decreta spectanda esse pertendunt. Aliud *Generale* de servandis per Christum credentibus, quo Deus statuit omnium & singulorum misereri, & Christum omnibus Mediatorem dare, & omnes ad salutem vocare. Aliud *Speciale*, quo decrevit quosdam efficaciter vocare, & illis fidem præ cæteris largiri. Quoad prius cum Remonstrantibus conveniunt, quoad posterius ab iis dissidunt. Vide *Amyrald. Diss. de Gra. Uni.* & *Testar. in Ireni.*

V. Recepta verò apud Reformatos sententia, aliud longè statuit; Deum scilicet non omnium, sed quorundam tantùm ex humano genere in peccatum & mortem prolapso misereri voluisse, quos propterea ex lapsu erigere, & ad salutem deducere constituerit, cæteris in nativâ suâ corruptione relictis: quia verò non poterat misericordiam suam erga ipsos exerere, nisi satisfieret priùs Justitiæ suæ; Ideo destinasse ipsis Christum Mediatorem, qui tanquam Vas pro ipsis satisfaceret & salutem impetraret, & ut Caput per Spiritus efficaciam, fidem operando, salutem acquisitam iis applicaret. Ita concipitur primò Deus cogitasse de fine, id est, de salute quibusdam danda, postmodum de mediis, & primò de medio acquisitionis, deinde de medio applicationis; sed ita ut unum decretum non sit latius altero, nec aliis destinasse statuatur salutem, vel Christum, quàm quibus destinavit Spiritum, & fidem. Nam, ut tres partes præcipuæ gratiæ salutaris ad tres Personas S. S. Trinitatis referuntur per appropriationem, *Electio* ad Patrem, *Redemptio*

ad

ad Filium, & *Sanctificatio* ad Spiritum Sanctum. Ita æqualem peripheriam & amplitudinem obtinere debent, ut nemo electus sit à Patre, qui à Filio non fuerit redimendus, & à Spiritu sanctificandus, & nemo vicissim redimi debuerit à Christo, qui à Patre electus ab æterno non fuerit, & per Spiritum suo tempore sanctificandus. Quæst. XVII.

VI. Hinc facilè colligi potest verus Quæstionis istius Status. 1. Non quæritur, An omnes & singuli homines, sive credant, sive non credant, ad salutem sint prædestinati; Nam hoc *Samuelis Huberi* Ecclesiarum Helveticarum quondam turbonis commentum, pridem explosum, & nigro thetâ notatum. *Status Quæstionis.*

VII. 2. Non quæritur, An Deus amore, & φιλανθρωπίᾳ generali feratur in homines, tanquam creaturas suas, & varia etiam beneficia temporalia circa τὰ βιωτικὰ illis largiatur: Non diffitemur enim hac in parte Deum nunquam se relinquere ἀμάρτυρον Act. 14. 17. Et facilè damus neminem esse, qui aliquam gratiam Deo non debeat, & qui quicquid est, aut potest, gratiæ Creatoris sui acceptum ferre non teneatur. Sed agitur de *Amore speciali* & *salutari*, qui tendat ad beneficia spiritualia, & quo ipsorum ad salutem misereri voluerit, quem particularem esse solis electis, non universalem & communem omnibus censemus.

VIII. 3. Non quæritur, An detur in Deo voluntas aliqua præcipiens & approbans fidem & salutem hominum; seu, An Deus mandet in Evangelio ut homines credant & resipiscant, si salvari velint; & An illi gratum esset homines credere & servari. Nemo enim negat Deum delectari potiùs conversione & vitâ peccatoris, quàm ejus morte, & subscribimus libenter Synodo Dordracenæ, quæ in C. 4. th. 8. statuit, *Deum seriò & verissimè ostendere Verbo suo, quid sibi gratum sit, nimirum ut vocati ad se veniant*; Sed quæritur, An ex tali voluntate approbante & præcipiente hominibus quid sui sit officii ad salutem obtinendam, possit colligi voluntas aliqua, seu consilium Dei, quò intenderit salutem omnium & singulorum sub conditione fidei, & pro illis Christum in mundum mittere decreverit. Unde patet aberrare eos à Quæstionis vero cardine, qui pertendunt agi hìc tantùm de voluntate εὐαρεστίας, non verò εὐδοκίας, quia patet agi, non de eo quod Deus vult à nobis fieri, sed quod vult ipse facere ad salutem hominum, & de decreto mittendi Christum pro ipsis, quod pertinere ad voluntatem εὐδοκίας, non verò εὐαρεστίας nemo non videt.

IX. 4. Non quæritur, An Decreto quodam absoluto omnium & singulorum salutem intenderit, hoc enim absurdum esse nobiscum fatentur illi cum quibus nunc agimus, quia si hoc foret omnes infallibiliter servarentur; cùm contrà *multi sint vocati*, & *pauci electi*. Sed, An decreto quodam conditionato, & voluntate maximè seria Deus omnibus & singulis

QUAEST. XVII. constituerit dare salutem sub conditione fidei. Licèt enim nonnunquam negent Viri Fratres se *decretum* ullum *conditionatum* statuere, sed tantùm voluntatem conditionatam, ut declinent sententiam latam in Synodis Gallicanis, adversus eos qui ita loqui voluerint: Non possunt tamen diffiteri Primarios ex ipsis à *decreti conditionati* voce non abhorruisse, & eam subinde occurrere in Scriptis Celeber. Virorum *Amyraldi*, *Testardi*, *Placai*, *Cappelli*, & aliorum. Et res ipsa quam statuunt hoc postulat; cùm enim nullus detur actus propriæ & intrinsecæ volitionis in Deo de rei alicujus eventu, qui decretum non importet, quisquis voluntatem conditionatam in Deo agnoscit, is pariter decretum conditionatum in eo admittat oportet.

X. 5. Non quæritur de Universalitate Redemptionis, vel Vocationis, de his enim Deo dante suo loco agendum erit, sed de *Universalitate misericordiæ*, & *gratiæ*, quoad intentionem salutis. Ut Quæstio redigatur ad hos terminos; An detur in Deo decretum aliquod generale, sive consilium & propositum dicatur, sive voluntas conditionata, quâ verè & seriò Deus omnium & singulorum misereri ad salutem intenderit, non fidem dando, sed pro omnibus & singulis Christum mittendo, & omnes ac singulos ad salutem vocando sub conditione fidei & pœnitentiæ? Quod Gratiæ universalis Patroni statuunt; Nos negamus.

XI. Quia verò Quæstio ista tanquam minùs necessaria, & intempestiva quibusdam videtur, eo quòd in ea agatur tantùm de *Methodo* quadam diversa, circa quam nemini lis sit movenda, non verò de ullo doctrinæ capite; In antecessum observandum, quòd si de sola Methodo ageretur, quæ rei ipsius diversitatem post se non traheret, facilè hâc Controversiâ carere possemus; Nec enim de solo τρόπῳ παιδείας cum quoquam litigandum censemus, modò sana doctrina sit in tuto: Verùm si res ipsa paulò attentiùs expendatur, facilè patebit, non agi tantùm de methodo, sed sub prætextu novæ Methodi, novam doctrinam invehi. Quis enim dixerit ad simplicem Methodum pertinere dogmata quæ hic proponuntur de Misericordia, Redemptione, & Vocatione universali? An est methodus tantùm, docere Deum aliquid seriò & ardenter velle, quod scit nec futurum unquam, nec fieri posse, & ad quod media necessaria homini largiri non vult, qui solus potest? An est Methodus docere, Mediatorem illis destinari, quibus nunquam innotuit, & homines vocari sufficienter ad salutum, si non immediatè, saltem mediatè ex contemplatione cœli & terræ; impetrationem salutis latiùs patere ejus applicatione, & Christum propriè nobis non meritum esse fidem *&c.* Sanè qui hæc & similia accuratè perpenderit facilè deprehendet, non tantùm de methodo, sed de momentoso dogmate agi, ut illi cum quibus agimus non possunt diffiteri.

XII. Interim, quæcunque hîc deprehendatur inter Nostros sententiarum

rum discrepantia, salvum utrobique manet hactenus per Dei gratiam fidei fundamentum, dum utrimque asseritur. 1. *Universalis* omnium & singulorum hominum *Corruptio*, & *universalis*, ac invicta ex ea emergendi, cujuscunque illa generis sit, *impotentia* sine efficaci Dei gratia. 2. *Electio* ex ista miseria ad salutem *particularis*, & plurimorum præteritio immota, quos Deus in sua miseria, liberrimo quidem, sed justissimo tamen judicio, qui omnes relinquere poterat, relinquere voluit. 3. *Gratia efficax*; quæ sola fidem istam operari potest, & sine quâ haberi nequit, ut donum particulare solis à Deo electis destinatum ab æterno, illis etiam solis concessum in tempore, sine quo tamen nemo salutem consequi potest. 4. *Solum Evangelium*, ut *ministerium Spiritus*, & instrumentum unicum ingenerandæ fidei in Christum, cæteris omnibus revelationibus ad salutem omnino insufficientibus, si non objectivè, saltem subjectivè propter innatam hominis corruptionem; Quæ capitalia sunt fidei dogmata, quæ adversus Pelagianos & Semipelagianos constanter omnes tuemur.

Quæst. XVII.

XIII. Utut verò conveniamus omnes in exitialibus Pelagianorum, & qui eorum castra sequuntur erroribus oppugnandis; nihilominus nova ista, quæ à Viris magnis excogitata est methodus, quamvis ad auram popularem, & placita hominum magis videatur accomodata, & venditari soleat tanquam commodior ad justitiam Dei adversus reprobos tuendam, & causam totam exitii hominum in ipsos transferendam, non desinit variis absurdis, & difficultatibus inextricabilibus urgeri, quæ ideo, ut Deo minùs conveniens, parum sibi constans, ab ὑποτυπώσει saniorum sermonum recedens, & propter multiplices, quas post se trahit consequentias, periculosa, ab Ecclesiis nostris jampridem damnata est, & rejecta: Quod non sine gravi causa factum esse, salvâ dissentientium pace, paucis jam probandum, & quidem circa primum Caput, de quo nunc agitur, voluntatem scilicet, seu propositum universale omnium miserendi ad salutem.

XIV. Talem nullam dari voluntatem, vel propositum in Deo probamus, 1. Ex *Electionis & Reprobationis decreto.* Quia Scriptura propositum miserendi particulare facit, non universale, quum testatur Deum quorumdam tantùm misereri, alios amare, & libro vitæ inscribere, alios verò odisse, indurare, ad iram ponere, & ad damnationem præscribere, Rom. 9. 11. 12. 13. 18. 22. 1 Thess. 5. 9. 1. Pet. 2. 8. quis enim dixerit Deum misereri velle ad salutem illorum, quos ab æterno reprobavit, & maximè seriò intendisse illis finem sub conditione, quos eodem voluntatis actu à medio ad illum unquam perveniendi exclusit? & quis non videt destrui consilium conditionatum de dandâ salute innumeris, per consilium absolutum de non dandâ illis fide?

Nullam dari misericordiam universalem probatur.

XV. Frustra hîc excipitur, 1. Decretum particulare miserendi quorumdam, non evertere universale, quia κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο de Deo dicuntur; particu-

QUÆST. XVII. ticulare decretum esse κατ' ἐκλογὴν, sed universale non item; Nec adversari sibi invicem duos istos actus, ut primo Deus voluerit omnium & singulorum salutem, si credant, & secundo quibusdam dare voluerit fidem, ut certò serventur. ℞. gratis enim supponitur dari duplex illud miserendi propositum, cùm Scriptura omne Dei propositum miserendi, ab æterna illius electione arcessat, imò in eo ipsammet Electionem constituat, Rom. 8. 28. 29. & 9. 11. Ephes. 1. 11. 2. Tim. 1. 9. Et res ipsa docet non posse sine absurditate concipi, ut Deus, in quo non potest dari prius & posterius, & qui unico & simplicissimo voluntatis actu omnia decernit, eodem actu voluerit maximè seriò aliquibus salutem sub aliqua conditione intendere, & simul conditionem istam sine qua haberi nequit salus, illis negare constituerit, qui solus dare potest; quid hoc aliud esset, quàm velle misereri, & non velle simul? Fateor unicum voluntatis divinæ actum in varios posse dividi, qui concipiantur per prius & posterius, sed hoc tantùm intelligendum de illis, qui in se non arietant, & seipsos non destruunt; Jam dicere Deum omnibus salutem intendisse, & simul decrevisse alios eligere & amare, alios verò odisse & reprobare sunt ἀσύστατα, nec simul apud Deum stare possunt, ne quidem successivè, nisi voluntas ejus obnoxia mutationi statuatur, quod de Deo cogitare blasphemum.

XVI. Secundò non feliciùs distinguitur hîc *Amor* Dei in *comparatum*, & *absolutum*, & statuitur Paulum, quum locutus est de amore Jacobi, & odio Esavi, voluisse tantùm innuere Deum illum magis amasse, & huic prætulisse, quomodo τὸ *odisse*, non semel in Scriptura ponitur pro *minùs amare*, Gen. 29. 31. Ita etsi quosdam peculiari amore complexus dicatur Deus, ut illis fidem daret, non sequi, quòd alios salvare noluerit; varios enim gradus in amore Dei erga homines non minùs concipi posse, quàm erga Creaturas. ℞. Licèt enim demus facilè, nonnunquam odium poni pro amore diminuto inter homines, negamus tamen apud Paulum odium Dei erga Esavum sic posse intelligi, quia opponitur amori Jacobi, qui dicitur esse κατ' ἐκλογὴν, ut ergo amor iste necessariò includit propositum miserendi Jacobi, & illum servandi; Ita odium illud negat, & notat propositum reprobationis, quô à Deo liberè præteritus est, & a salute exclusus, ut hactenus Theologi Reformati hoc constanter tenuerunt. Nec si in effectibus *amoris* Dei *generalis*, & *communis providentiæ*, quo fertur in omnes Creaturas suas pro varietate subjectorum, quæ majori vel minori naturæ præstantiâ pollent, sunt gradus, statim sequitur dari gradus affectivè in *Amore Dei speciali* & *salutari*, cùm enim amor ejus non possit esse inanis & inefficax, quos amat ad salutem, debet amare plenè, & usque ad finem, Joh. 13. 1.

XVII. 2. Qui vult alicui seriò finem, is etiam vult & confert, quantum in se est, media ad eum obtinendum necessaria, maximè si ea omnia in manu

manu sua habet, & si ab eo solo pendent. Si ergo Deus vult voluntate generali omnium & singulorum salutem, debet velle etiam media ad salutem ducentia; qualia sunt Verbi præconium, fides, pœnitentia, sine quibus salus non potest haberi: Sed ea nec vult, nec confert quantum in se est innumeris, quibus nec indulget Verbi præconium, nec fidei donum; Ergo. Nec hic dici debet, hoc valere de eo, qui velit finem *absolutâ & plenâ voluntate*, non verò *voluntate diminutâ & conditionatâ*. Quia probandum est, non supponendum, dari talem ullam voluntatem in Deo diminutam & condionatam, cujus contrarium antea evicimus: In Creaturis quidem locum habere posse non diffitemur, quæ impotentes sunt, & omnia sub arbitrio suo non habent; sed Deo omnipotenti, qui omnia in manu sua habet, talis voluntas sine gravi absurditate tribui nequit. Vide supra Lo. 3. Q. 16. Quæst. XVII.

XVIII. Frustra etiam additur Deum posse dici velle media, non quidem ut efficiat reipsa, ut omnes mediis ad salutem obtinendam necessariis actu utantur, sed ut ea omnibus offerat, ita ut illi quibus offeruntur; possint iis uti si volunt; nam nec Princeps subditos, vel Parens liberos ideo negabitur voluisse bene & sapienter vivere, quod non effecerunt, ut iis mediis, quæ ad istum finem consequendum ipsis offerebant, in rem suam uterentur. R. Nam qui vult seriò alicui finem, debet ei quantum in se est, non aliqua tantùm, sed omnia ad finem assequendum media necessaria, non tantùm offerre, sed etiam conferre & suppeditare, si hoc penes ipsum solum est. Atque hinc patet, quàm parum huc faciant similia Principis & Patris, quæ afferuntur: Nam licèt Princeps & Pater optent subditos & liberos bene vivere, & id procurent omnibus modis qui penes ipsos sunt; non possunt tamen hoc reapse efficere, aliàs si possent, nec facerent tamen, signum esset certissimum eos hoc seriò non voluisse; At Deo nihil impossibile & invium. Itaque si non confert media omnia necessaria omnibus ad salutem, quæ ab ipso solo pendent, argumentum est eum hoc reipsa noluisse.

XIX. Tertiò, Si Deus voluntatem universalem habet omnes servandi, vel est absoluta, vel conditionata; Si absoluta, omnes actu servabuntur; Si conditionata, vel conditionem ad salutem necessariam vult in hominibus efficere, vel exigere tantùm; Si tantùm exigere, talium salutem non vult & intendit, exigendo ab iis actum, quem novit homini impossibilem. Rursus conditio illa, vel erit certò futura, vel certò non futura; Si illud, omnes & singuli certò servabuntur; Si hoc, statuetur Deus vehementer id velle, quod tamen probè novit nunquam extiturum, utpote pendens ex tali conditione, quæ nunquam sit futura hoc respectu, quia ipse non vult eam efficere, qui solus id potest. At si in Virum Sapientem non cadit, aliquid velle sub conditione quam novit impossibilem; quantò minùs Deo sapientissimo hoc tribui poterit?

QUÆST. XVII. XX. Nec solvitur nodus, si dicamus, Deum sæpe in Scriptura testari se velle salutem eorum, in quibus tamen non vult conditionem fidei efficere, sed exigere tantùm: Nam licèt hoc concedatur de voluntate approbationis, quæ ad præcipientem refertur, non potest pariter dici de voluntate decernente, aliàs Deus fine suo excideret, & posset id intendere, quod certò novit se nunquam assecuturum. Nec plus proficiet qui addiderit, Deum non teneri dare fidem homini, ideo neminem conquerendi de eo ansam habere, si illam exigit tantùm à reprobis, non verò efficit. Quia licèt nihil à parte hominis illum ad dandam fidem ulli obliget, tamen, supposito quòd seriò velit salutem hominibus, videtur inde colligi, quòd ipse teneatur illam ipsis dare, ut salutem quam ipsis intendit consequi possint. Sanè si vires homini ad credendum suppeterent, vel si gratia subjectiva sufficiens poneretur, non posset dici Deus hoc velle sub conditione impossibili. Et hac in parte placita Arminianorum meliùs cohærent, & sibi constant, quæ gratiam istam sufficientem statuunt, & liberi arbitrii ἀδιαφορίαν; sed quandiu impotentia statuetur esse in homine invicta & insuperabilis, cujuscunque sit generis, vel moralis, vel naturalis, de hoc enim nunc non quærimus, ut asserunt Viri Fratres cum quibus agimus; hinc bene adversus ipsos concludetur Deum ex illa hypothesi maximè seriò aliquid velle sub conditione impossibili, & quam Deus novit nunquam futuram, quia ipse eam implere non vult.

XXI. Quartò, Si Deus vult omnes & singulos servari; Vel omnes de facto servari debent, quod falsum; Vel voluntas quædam Dei manet irrita & inefficax, quod absurdum. Neque satisfaceret qui dixerit, non semper fieri quicquid Deus vult, cùm nec fiant, quæcunque illi grata sunt & placent, & multa fiant, quæ non placent ipsi, & quæ non vult; Quicquid Deus vult facere, id procul dubio fieri, sed non statim fieri, quæ ipse non vult efficere, sed ab aliis præstari. ℞. Quia aliud est loqui de voluntate approbativa & præcipiente, quo sensu certum est multa fieri quæ non vult, & multa non fieri quæ vult, id est, approbat & præcipit; ut vult homines Legem implere & illi obsequi, quod non fit tamen; Aliud verò de voluntate decernente, quæ consilium & intentionem Dei importat, quo sensu nihil potest velle & intendere, quod non reipsa fiat; Imò ea ipsa quæ non vult voluntate præcipiente, & fiunt tamen, non fiunt nisi ea velit voluntate decernente, ut ita non fiat *præter voluntatem ejus*, quod fit *contra ejus voluntatem*, ut olim loquèbatur Agustinus. At hìc, ut antea dictum, non agitur de voluntate duntaxat approbante, quâ gratam habet salutem hominum, sed de decernente, quâ intendit mittere Christum in mundum ad salutem omnibus acquirendam si credant; quam irritam & frustraneam esse oportet ex hac hypothesi.

XXII. Dices aliquem frustra posse dici aliquid velle duobus modis; vel ut id temerè nullaque ratione eum velle significetur; vel ut id quod vult minimè

nimè factum intelligatur. Absurdum esse Deum aliquid frustra velle priori sensu, nec locum hîc habere, siquidem quod eos qui pereunt salvos fieri voluit, non temerè factum, sed ex bonitatis suæ ratione voluit: Sed secundo non esse absurdum Deum aliquid frustra velle, quod reipsa non fit. ℞. Sed hoc non solvit nodum; Nam illud frustra esse dicitur, quod finem intentum non assequitur, quod hîc fieri nemo negare potest; Nam voluntas ista, vel pro fine habuit salutem, vel non; Si non, non potest dici Deus voluisse eos servari; Si habuit, & non obtinuit, sequitur Deum fine suo excidisse. Regeres voluntatem istam posse dici *efficacem*, & *inefficacem* variis modis; *efficacem* ratione multorum actuum quos illa exerit, cujusmodi sunt Decretum de mittendo & morti tradendo Filio suo ad Justitiæ satisfactionem, de conservando mundo, & de salutaris cognitionis luce, quâ homines vocantur diversimodè ac pro variis temporibus dispensanda; *inefficacem* verò, si ad hominum animos eorumque actus referatur, quod minimè efficiat, ut quod vult eos facere, id est credere & resipiscere, id reipsa faciant. ℞. Sed ne sic quidem tollitur difficultas; Nam quacunque demum ratione efficax dicatur, inefficax semper manebit respectu finis à Deo intenti, scilicet salutis hominum. Deinde concipi non potest, quî factum, ut Deus, qui voluerit efficaciter respectu singulorum id quod longè majus est, nimirum dationem Filii, non voluerit efficaciter id quod longè minus est, nempe ut homines crederent & resipiscerent, cùm aliàs satis intelligeret, absque eo cætera frustra fore, nec cuiquam profutura. Quæst. XVII.

XXIII. Quintò, Illos non vult salvari Deus, quos ne quidem Verbo suo vult vocare ad fidem & salutem. Nam cui denegantur media, illis etiam denegari censetur finis. At innumeris denegavit Verbi præconium, quod solum est medium ad fidem & salutem, ut sub V.T. omnibus gentibus, sub N. verò variis adhuc Populis, quibus nunquam affulsit lux Evangelii, & qui in tenebris densissimis Paganismi adhuc jacent. An verò credibile, si Deus propensissimam illam voluntatem miserendi omnium & singulorum ad salutem habuisset, & illis Christum Mediatorem mittere decrevisset; illum per quatuor circiter millia annorum omnes Gentes, excepto uno populo Israëlitico, permissurum fuisse ire viis suis, & nihil illis de Mediatore, qui pro ipsis venturus erat in mundum dicturum fuisse, & exclusurum eas fuisse à Verbi sui præconio, quod unicum est ad fidem & salutem medium; Rom. 10. 17.? Ubi tum bona illa voluntas se exeruit, quam dicitur Deus habuisse in gratiam ipsarum? Et cui bono Christus illis destinatus est, quibus nunquam revelatur? Sanè vel hæc sola Dei erga Gentes alienas à fœderibus dispensatio, satis superque, si nullum aliud suppeteret argumentum, evincit absurdam esse, & nullo solido fundamento subnixam, de voluntate & misericordia Dei universali ad salutem, hypothesim.

QUÆST. XVII. XXIV. Scio afferri ad ejus confirmationem loca Act. 14. 16. 17. ubi
Act. 14. 16. Deus dicitur non *se reliquisse ἀμάρτυρον erga homines benefaciendo illis, mit-*
& 17. 26. *tendo pluvias & tempestates frugiferas, & corda implendo cibo & lætitiâ,* &c.
27. 17. 26. 27. ubi Paulus testatur, *Deum non procul esse ab unoquoque nostrûm, & determinasse statuta tempora, ut homines quærant Dominum, si fortè palpando eum possent invenire.* ℞. Sed neuter locus favet isti sententiæ. Non prior, quia licèt Deus dicatur non se reliquisse ἀμάρτυρον per varia beneficia temporalia, quæ Gentibus indulsit, ibidem tamen testatur eum *sivisse gentes ire viis suis*, quoad revelationem salutis, quod non refertur ad solam derelictionem internam, sive privationem Spiritus, sed etiam ad derelictionem externam, seu defectum vocationis externæ, quia non dedit illis statuta sua & Leges ut Jacobo, Ps. 147. 19. 20. Non posterior, quia statim addit Paulus, *Deum dissimulasse tempora ignorantiæ, & nunc* id est, sub Evangelio, *denunciare ubique omnibus ut pœnitentiam agant*, quod antithesim expressam instituit inter tempus V. T. & N. relatè ad vocationem externam ad pœnitentiam; nam si dissimulabat olim tempora ignorantiæ, & nunc demum denunciat hominibus ut pœnitentiam agant, argumento est Deum hoc non denunciasse olim hominibus, adeoque vocationem externam ad salutem ipsis defuisse. Quicquid ergo ipsis revelatum fuit, pertinet ad revelationem Dei Creatoris & Conservatoris Mundi, non verò Redemptoris, & ad Sapientiam, quæ in operibus Providentiæ generalis elucet, non verò eam quæ abscondita est in Mysterio, & quæ in operibus gratiæ, & Evangelio solo revelatur, 1. Corint. 2. 5. Nec aliò pertinet τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ apud Paulum Rom. 1. 19. 20. ut probatum fuit supra Loc. 1. Q. 4.

XXV. Sextò, Id ipsum confirmatur ex prima promissione Evangelica,
Gen. 3. 15. Gen. 3. 15. quæ non ad omnes & singulos pertinuit, sed ad solos fideles, qui per *Semen mulieris* sub Christo Capite suo designantur, contradistinctè ad reprobos, qui per *Semen serpentis* notantur: Nam licèt Dæmones etiam sub Semine serpentis possint contineri; non obstat quominus, & ipsi reprobi, qui vocantur, *progenies viperarum*, Matth. 3. 7. υἱοὶ πονηροῦ Matth. 13. 38. Jo. 8. 44. eo nomine etiam veniant, eò vel magis, quòd quæcunque de *semine serpentis* dicuntur, in ipsos optimè quadrent, quippe ut in illis est venenum Serpentis, malitia scilicet & ingenium ejus per illius imitationem, in quibus caput exerit & vivit serpens, & per quos agit; ita illis intercedit inimicitia perpetua cum Semine mulieris, illi observant ejus calcaneum, & ipsum lædunt, nec in iis aut ab iis Caput Satanæ unquam contritum est, vel conterendum. Imò eorum caput conteritur à Semine mulieris. Unde liquet promissum hoc haudquaquam esse universale toti Generi humano, sed particulare Christo & fidelibus, qui nomine Seminis mulieris exprimuntur: Ille quidem primariò & ἐξόχως; Isti verò secundariò, & dependenter à Christo,

pro

pro quibus & in quibus solis Christus Caput Satanæ conterit, idest, Satanæ imperium & potentiam destruit, Rom. 16. 20. & quibus perpetua inimicitia intercedit cum Diabolo & Mundo.

XXVI. Nec obstare potest, quòd Reprobi etiam *semen mulieris* dici possunt ratione ortus, quatenus ex muliere prognati sunt: Quia *semen mulieris* hìc intelligitur, non *sensu physico* duntaxat, aliàs Christus nullam hìc prærogativam haberet supra impios, qui per semen serpentis designantur: Sed præcipuè *sensu morali*, tum respectu Christi, qui semen futurum erat extraordinarium, à Spiritu Sancto conceptum, tum respectu fidelium, qui sub Capite suo debebant in statu gratiæ esse Semen illius mulieris, cui Deus promissionem gratiæ proposuit, & quam erectam voluit à lapsu, non tam physicè per generationem, quàm ethicè per imitationem ex Spiritus virtute, quâ fiunt non filii carnis, sed promissionis: Ita, licèt Semen mulieris absolutè positum non designet homines quà fideles; at quum ponitur comparatè & contradistinctè ad Semen serpentis, rectè de illis prædicatur: quamvis enim semen hoc *individualiter*, & ἀντονομαστικῶς ad Christum referatur, qui propriâ virtute magnum hoc opus erat executurus, secundariò tamen, & sumptum *collectivè* benè extenditur ad solos fideles, *qui sunt Christi*, & membra Corporis ejus mystici, in quibus Christus etiam debuit Caput serpentis conterere, non tantùm *merito* suo per *satisfactionem*, sed etiam *efficaciâ* per *sanctificationem*: sine qua prior contritio vana fuisset & frustranea.

XXVII. Hujus autem particularitatis non obscura dare voluit argumenta Deus in promissionis complemento, quod in Fœdere gratiæ postea exhibuit, tum in Adami familia per distinctionem factam inter Caïnum & Abelem, in familia Noachi inter Semum & Chamum, in familia Abrahami inter Ismaëlem & Isaacum, in familia Isaaci inter Esavum & Jacobum: Quorsum enim Deus tam sollicitè discretionem facere voluit in familiis Patriarcharum, alios sumendo, & alios relinquendo, nisi ut testaretur, gratiam istam salutarem universalem non esse, sed particularem illis, quos peculiari privilegio à cæteris seligere voluit?

XXVIII. Denique, ut alia multa nunc mittamus, Cùm ex hac hypothesi velleitates, & vehementia desideria, sed vana & irrita Deó tribuantur, quibus statuitur id intendere & seriò velle quod volens novit tamen, nec futurum unquam, nec fieri posse; proclive est cuivis colligere, An summi Numinis Majestatem ista deceant? An non repugnent ejus Sapientiæ & Potentiæ? An non sub prætextu extollendæ Gratiæ & bonitatis divinæ, non parum obscuretur & imminuatur, dum vana & inefficax statuitur, & quæ non alium eventum sortitur, quàm augere hominis reatum, & eum reddere ἀναπολόγητον? Nec hoc absurdum tolli potest, si dixeris, Scripturam desideria & velleitates istiusmodi videri Deo affingere, ut Psal. 81. 14.

QUÆST. XVII.

Is. 48. 16. 18. quia liquet locutiones esse anthropopathicas, quæ θεοπρεπῶς debent intelligi, & quæ referendæ sunt ad voluntatem præcipientem, ut doceatur quid Deo gratum sit, & quodnam sit hominis officium, non ad voluntatem decernentem, ut notetur quid intenderit, & quid circa hominem fieri voluerit, ut supra ostensum L. 3. Q. 16. p. 253.

Fontes Solutionum. Joan. 3.16.

XXIX. *Dilectio* de qua agitur, Jo. 3.16. quum Deus dicitur, *ita dilexisse Mundum, ut Filium suum dederit*, &c. non potest esse universalis erga omnes & singulos, sed specialis erga paucos, 1. quia agitur de summo & intenso Dei amore, quo major nec datur, nec concipi potest erga eos, pro quibus suum Unigenitum dedit, quod patet, tum ex particula ἐπιτατικῇ οὕτως, *sic*, quæ magnum hîc pondus habet, tum ex reipsa, quia ut majorem charitatem nemo habere potest, quàm ut ponat animam suam pro amicis, Jo. 15. 13. Ita nulla major inveniri potest dilectio, eâ, quâ Deus, cùm homines adhuc essent inimici, Filium suum morti tradidit pro ipsis. Et ut Abrahamus non potuit evidentiùs Deo suam probare pietatem, quàm offerendo Filium in sacrificium, sic Deus hominibus illustriùs non potuit demonstrare amorem suum, quàm Filium suum illis indulgendo in victimam ἱλαστικὴν. 2. quia amor Dei quo Filium dedit, omnia reliqua ad salutem necessaria post se trahit; nam *qui proprio Filio non pepercit, sed tradidit eum pro nobis, quomodo cum eo omnia non gratificabitur nobis?* Rom. 8. 32. Sed non omnibus & singulis, sed solis electis omnia cum Christo largitur; Ergo. 3. quia finis amoris istius quem Deus intendit, est salus eorum quos tali amore prosequitur, unde ℣. 17. addit, *Nam Deus non misit Filium suum in mundum, ut damnaret mundum, sed ut Mundus servetur per ipsum*; Si ergo in eum finem misit Deus Christum, ut mundus servaretur per ipsum: vel fine suo exciderit oportet, vel necesse est ut mundus de facto servetur. At certum est non totum mundum, sed tantùm electos ex mundo servari; Ergo ad eos propriè amor iste respexit. Nec concipi potest, si dilectio universalis hîc intelligitur, quî talis ac tantus amor, qui longe maximi & præstantissimi boni causa est, puta missionis Christi, possit consistere cum odio innumerorum, quos præterire voluit, & ad damnationem præscribere, quibus vel Filium suum nunquam revelavit, vel fidem, sine qua frustra proponitur, largiri noluit; Vel quomodo tantopere hîc commendetur ista Dei dilectio, quæ tamen manet vana & inefficax propter defectum gratiæ subjectivæ, quam Deus denegare constituit.

XXX. *Mundi* nomen non evincit dilectionem istam esse universalem, quia licèt in *communi* & *indefinitè* sumatur pro *Genere Humano*, ut Calvinus noster, Belgæ Interpretes, & alii interpretantur; Non sequitur ad omnes & singulos amorem illum referri, sed tantùm peculiare privilegium Generi humano respectu alicujus partis collatum fuisse, ne tota species penitus interiret; & quidem opposite, 1. ad *Societatem Angelorum*, quibus in simili peccato, similem non fecit gratiam. Unde φιλάνθρωπος quidem dicitur, sed

non

non φιλάγγελ@. Ut si Princeps ex duabus civitatibus rebellibus, alteram quidem funditus deleat nemini parcendo; alteri verò eatenus parcat, ut quosdam ex communi supplicio cæteris destinato eruat, omnino istam præ illâ dilexisse dicetur, licèt non omnia illius membra ex æquo dilexerit, quia bonum partis redundat ad totum, & à potiori fit denominatio. 2. ad *œconomiam Vet. Test.* ubi non Mundo, sed soli Genti Judaïcæ salus proponebatur, ut innuat non pro Judæis tantùm, sed & pro Gentibus indiscriminatim mitti; quod imprimis faciebat ad scopum Christi, ut Nicodemo eriperet vanam gloriationem, quâ jactare se solebant Judæi, & quâ procul dubio & ipse fascinatus erat, quasi Messias suæ duntaxat Genti promissus esset & mittendus, & Gentes cæteræ vel subigendæ essent, vel exscindendæ; ut ergo inolitæ istius gentis opinioni obviam iret, & mysterium vocationis Gentium jam aperiret dixit Deum dilexisse *Mundum*, non unam tantùm gentem, aut populum. Hoc sensu vocatur à Samaritanis Jo. c.4.42. *Salvator mundi*, id est, non tantùm Judæorum, ut sub Vet. Test. quum salus erat tantùm Judæorum, teste Christo ℣. 22. Sed etiam Gentium, ita ut cultus Dei non ampliùs ad Templum Jerosolymitanum ut antea restringeretur, sed veri adoratores possint ubivis eum adorare in Spiritu & veritate. Nec aliter Christus à Joh. Baptista vocatur, *Agnus Dei qui tollit peccata mundi*, Joh. 1.29. & ab Evangelista 1æ c. 2. 2. *Propitiatio pro peccatis non solùm nostris*, id est, Judæorum, sed & *totius mundi*, id est, cæterarum gentium, ut toti Ecclesiæ commune bonum hoc faciat, & designet eos, qui simul credituri erant, & qui per varias mundi plagas dispersi erant, ut Calvinus exponit. Nec novum & insolitum, ut *Mundus*, non in totâ suâ latitudine semper sumatur, sed ad quosdam ex mundo restringatur, ut quum ponitur pro Gentibus opposité ad Judæos Rom. 11. 12. *Si eorum rejectio divitiæ mundi, &c.* pro Mundo impiorum, de quo Christus ait, Jo. 17.9. *Se pro mundo non orare*, & Jo. 1æ c. 5.19. *mundum totum in malo jacere*; pro Mundo fidelium, quum Christus ait, *se daturum carnem pro Mundi vita*, Jo.6.51. non sanè mundi reproborum, qui manent semper in morte, sed electorum, qui per Christum vivificantur, & 2. Cor. 5. 19. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non imputans ipsis peccata ipsorum*, de solis enim electis verum est, quòd Deo actu reconcilientur, & quòd peccata ipsorum illis non imputentur. Quidni ergo hìc *Mundus* non universaliter pro singulis, sed indefinitè pro quibusvis tam Judæis quàm Gentibus sumatur, sine discrimine gentis, linguæ, & conditionis, ut dicatur dilexisse Genus humanum, quatenus noluit illud totum deleri, sed quosdam ex illo servare decrevit, non tantùm ex uno populo ut antea, sed ex omnibus indiscriminatim, licèt dilectionis illius effecta, non extendantur ad singula individua, sed ad quædam tantùm, electos scil. ex mundo? Et nihil usitatius est in communi sermone, quàm ut aliquid Communitati alicui tribuatur respectu quorundam individuorum, non omnium.

QUÆST. XVII. XXXI. Verba quæ sequuntur, *ut quicunque credit* &c. non sunt *exceptiva*, vel *restrictiva objecti*, quasi ex illo mundo à Deo dilecto, soli credentes statuantur esse reipsa servandi, sed sunt *exegetica*, seu *designativa medii* & *conditionis*, cujus interventu salus promittitur & conferri debet, ut innuatur neminem nisi per fidem tanti beneficii participem esse posse; atque adeò ad omnes & solos credentes pertinere non *eventualiter*, sed *definitè*, quotquot scilicet ex Dei decreto credituri erant. Sic Christus uno versu totam salutis compagem complectitur *causam* προηγουμένην Dei amorem, *objectum* Mundum, *medium* acquirens *Christum*, applicans *fidem*, & finem *salutem* & vitam æternam. Nec potest dici distribui mundus quem dilexisse dicitur Deus, & ad quem servandum Christus venit, in credentes, & non credentes, ℣. 18. sed tantùm confirmatur necessitas fidei, ceu medii unici, sine quo Christo frui non possumus; postquam enim dixit se non *venisse in mundum*, id est, in orbem, *ut damnaret mundum*, *sed ut servaretur per ipsum*, quia finis adventus Christi non est hominum exitium, sed salus, nihil enim opus erat Christum venire in mundum ad perdendos homines, qui suâ culpâ satis peribant; Ne quis putaret ad omnes & singulos adventum ejus pertinere, sive crederent sive non, confirmat quod prius dixerat de necessitate fidei, ut significet destinari tantùm credentibus, aliis omnibus exclusis, *qui credit in eum non condemnabitur; At qui non credit, jam condemnatus est*. ℣. 18.

XXXII. *Particulæ universales* quæ hîc sæpe occurrunt, non semper in totâ sua latitudine usurpantur, sed modò latiùs, modò strictiùs pro subjectâ materiâ. Aliquando per eas notatur *Universitas Gentium*, ad discrimen *œconomiæ*
Rom. 11. 32. *V. T.* ubi salus erat tantùm Judæorum; & sic exponendus locus Pauli Rom. 11. 32. quum ait *Deum conclusisse omnia sub peccatum, ut omnium misereretur*, quod non debet ad omnes & singulos homines referri, sed tantùm ad populos de quibus agebat, ut doceat tam Judæos quàm Gentiles sub peccatum conclusos, ut misericordia Dei erga utrosque distributivè tam Judæos quàm Gentes exerceretur, quod patet ex ipsa serie sermonis ℣. 30. 31. Sic intellige
Rom. 10. 11. 12. ejus verba c. 10. 11. 12. *Quisquis credit*, inquit, *non pudefiet, quia non est distinctio Judæi & Græci, idem enim est Dominus omnium*. Eòdem pertinet
Act. 10. 34. 35. locus Act. 10 34. 35. *Certè deprehendo quòd Deus non accipit personam, sed in quavis gente, quisquis eum timet illi gratus est*. Aliquando designatur *universalitas conditionum* & statuum, oppositè ad *politias mundanas*, in quibus discrimina ponuntur inter servos & liberos, pauperes & divites, viros & fœminas, nobiles & ignobiles *&c.* sed in gratiæ dispensatione nihil tale Deus attendit, nec personam accipit, sed indiscriminatim omnes cujuscunque status & conditionis, ac sexus ad communionem suam vocat. Sic intellige
Tit. 2. 11. 12. locum Tit. 2. 11. 12. ubi dicitur *gratia salutaris apparuisse omnibus hominibus*, id est, quibusvis, cujuscunque sint conditionis, sive Domini, sive servi, de his enim loquebatur ℣. præcedenti, & postquam hortatus erat Dominos,

nos, ne servos inclementiùs haberent, ilicò subjicit, Gratia enim salutaris apparuit omnibus, id est, tam illis quàm vobis. Ita Coloss. 3. 11. *In Christo neque circumcisio, neque præputium, neque servus, neque liber, nec Scytha, nec Barbarus, sed Christus omnia in omnibus*, non in omnibus & singulis, sed in omnibus indiscriminatim, cujuscunque ordinis, sexus, gentis, & conditionis. 3. Aliquando *universitas credentium & mundus electorum*, oppositus *mundo reproborum & incredulorum*. Sic 1. Cor. 15. 22. *Omnes dicuntur in Christo vivere, quemadmodum in Adamo omnes moriuntur*, non quòd eadem sit latitudo viventium, quæ morientium, multò enim plures moriuntur in Adamo, quàm servantur in Christo; sed ratione universitatis fidelium; quia ut quotquot pereunt & moriuntur, moriuntur in Adamo; Ita quotquot vivificantur, vivificantur in Christo: conferuntur enim ista duo Capita inter se, non quoad *amplitudinem objecti*, sed quoad *analogiam modi communicationis*, quia ut Adamus omnibus suis posteris peccatum, & per peccatum mortem communicat: Ita Christus omnibus membris suis justitiam, & per justitiam vitam largitur. Ita explicandus est locus Rom. 5. 18. 19. ubi collatio fit Adami & Christi, non quoad extensionem, sed quoad similitudinem operationis. Ita Mundus pro universitate electorum & fidelium sumitur, 2. Cor. 5. 19. quo sensu August. Tr. 87. in Johan. Duos mundos in mundo ponit, *Totus mundus*, ait, *Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam; Mundus igitur Mundum odit, inimicus reconciliatum, damnatus salvatum*, &c. sic & Prosper li. 1. de Voc. Genti. c. 3.

QUÆST. XVII. Col. 3. 11. 1. Cor. 15. 22. Rom. 5. 18. 19.

XXXIII. Licèt Deus Ezech. 33. 11. protestetur *se nolle mortem peccatoris, sed ejus conversionem & vitam*, non sequitur eum ab æterno voluisse & intendisse sub aliqua conditione omnium & singulorum conversionem & vitam; Nam, præterquam quòd conversio non potest intendi sub ulla conditione, quia est ipsa conditio; certum est hìc agi de *voluntate εὐαρεστίας*, & *complacentiæ*, non de *voluntate εὐδοκίας*, quod evincit verbum חפץ quod passim *delectari*, & gratum habere significat, ut innuatur Deum delectari conversione & vitâ peccatoris, tanquam re sibi grata, & naturæ suæ summè misericordi conveniente, potiùs quàm interitu ejus, atque ideo eam exigere ab homine tanquam officium debitum, ut se convertat si vivere cupiat. Sed quamvis nolit, id est, non delectetur morte peccatoris, prout notat creaturæ destructionem, non desinit tamen eam velle & intendere ut exercitium justitiæ suæ, & ut occasionem manifestandæ gloriæ, Prov. 1. 26. 1. Sam. 2. 34. ut pius Magistratus, qui non delectatur morte reorum, non desinit tamen eorum pœnam ex Legibus justè decernere. Nec, si Deus non intendit propriè eorum resipiscentiam & salutem, frustra dicitur improbis qui invitantur ad pœnitentiam, *quare moriemini?* quia rectè ipsis ostenditur his verbis quid debeant facere ad mortem declinandam, & quòd suâ impœnitentiâ voluntariâ, soli sint sui interitus causa, non Deus; licèt enim

Ezech. 33. 11.

QUÆST. XVII. per decretum reprobationis eos præterierit, & constituerit non dare ipsis fidem, non minùs tamen voluntariè peccant, atque adeò suum sibi exitium contumaciâ suâ accersunt.

XXXIV. Quum Paulus ait 1. Tim. 2. 4. *Deum velle omnes homines servari, & ad agnitionem veritatis venire*, non favet Gratiæ universalitati; Sive τὸ *velle* referamus ad voluntatem εὐαρεσίας cum quibusdam, ut doceatur Deum gratam habere salutem & conversionem hominum, & ad eam invitare ipsos per Verbi præconium, quò pertinere volunt, quod dicitur Deus velle σωθῆναι, id est, *servari*, sed non σώζειν, id est, *servare*, quia à voluntate revelata approbationis, ad voluntatem arcanam beneplaciti non valet consequentia: Sive intelligamus voluntatem beneplaciti & decreti cum *Calvino*, & aliis, quod convenientius videtur, quia particula *omnes*, non *distributivè* pro *singulis generum* hìc sumitur, sed *collectivè* pro *generibus singulorum*, id est, ut *Beza* vertit pro *quibusvis*, ex omni gente, conditione, ætate, ac sexu, ut sensus sit, Deum velle non omnes sigillatim homines, sed ex quibusvis hominum generibus, sive ordinibus aliquos salvos fieri, & ut exponit *August. Enchi. ad Laur.* c. 103. *Omne genus humanum per quascunque differentias distributum, reges, primates, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos, &c. in linguis omnibus, in moribus omnibus, in ætatibus omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietate innumerabili constitutis, & si quid aliud differentiarum est in hominibus* &c. Et hæc expositio primò confirmatur ex eo quòd frequentissimè in Scriptura syncategorema istud eo sensu usurpatur, ut quum *omne animal* dicitur *fuisse in Arca*, *Pharisæos omne olus decimasse*, *Christum sanasse omnem morbum in populo*, *omnem Jerosolymam & Judæam exivisse ad Johannem*, *omnem carnem visuram salutem Dei*, *omnia quadrupedia fuisse in linteo Petri*, *Deum effusurum Spiritum suum in omnem carnem*, & sim. quæ, non ad singula generum, sed ad genera singulorum pertinere nemo non videt. 2. à pari, quia Spiritus S. hunc sensum alibi nobis suppeditat Apoc. 5. 9. ubi fideles gratias agunt Christo, quòd redemerit *ipsos ex omni tribu, lingua, & populo, ac natione*, id est, non omnes & singulos, sed indiscriminatim ex omnibus conditionibus & populis. 3. Scopus Pauli hoc postulat, qui est ostendere Magistratus etiam Ethnicos sub objecto precum contineri, & Deum pro illis orandum esse, quamvis tunc essent hostes Ecclesiæ, quod multis scrupulum movere poterat, quem removet Paulus, quum ait Deum velle omnes salvos fieri, id est, ex omni ordine hominum, atque adeò posse etiam ex Regibus & Imperatoribus aliquos assumere; cùm verò nos lateat, quinam illi sint, nostrum esse pro omnibus orare. 4. Circumstantiæ loci hoc confirmant, Apost. vult ut oremus in *omni loco* ℣. 8. non in omnibus & singulis, in quibus esse non possumus, sed indiscriminatim in quovis, ad discrimen V. T. ubi cultus adstringebatur ad Templum Jerosolymitanum;

num; vult ut *pro omnibus* precemur, non quòd debeamus pro singulis orare, cùm non sit orandum pro iis qui peccant ad mortem 1. Johan. 5. 16. sed indiscriminatim pro quibusvis, ut nullum hominum ordinem & statum excludamus à precibus nostris, cùm ex quolibet statu possit suos electos colligere. 5. Eo modo vult omnes salvari, quomodo *vult ad cognitionem veritatis venire*, quod nec factum esse respectu innumerorum, nec fieri hodieque patet. Imò si Deus hoc vult, quî fit quòd non fiat, cùm voluntas propriè dicta sit semper efficax, ut operetur quod vult, nec quidquam illi resistere possit? Rursus vel absolutè Deus vult eos omnes ad agnitionem veritatis venire, & sic omnes ad eam venirent, quod falsum, vel sub conditione: At quænam illa potest esse? An si eam audiant? At innumeris eam prædicari non curat; An si credant? At credere est jam pervenisse ad cognitionem veritatis. 6. Eos omnes Deus vult servari pro quibus se Christus dedit ἀντίλυτρον, ut hoc statim additur ab Apostolo ♈︎. 6. scilicet ut Mediator ipsorum, seipsum eorum loco substituendo, & pœnas ipsis debitas illorum vice luendo. At hoc de omnibus & singulis dici non posset, quin eo ipso omnes & singuli actu servandi essent, quod nemo dixerit. Quæst. XVII.

XXXV. Quamvis dicamus vocem *omnes*, ad *genera singulorum* referendam esse, non ad *singula generum*, non sequitur preces concipi debere pro *generibus* tantùm, seu *pro ideis*, non verò pro individuis; Nam distinguendi sunt *singulares* à *singulis*; Voluntas Dei non terminatur quidem ad genera, sed ad singularia ex illis collecta, sed non ideo ferri debet ad singula; sic quum orandum dicimus pro quibusvis, non volumus orare pro statibus & conditionibus hominum, sed pro singularibus individuis in unoquoque genere, non definitè pro singulis, sed indefinitè pro quibusvis, non tam positivè quasi omnes & singulos precibus nostris includamus, quàm negativè, quia neminem præcisè à precibus nostris excludimus. Nec enim hoc intelligendum præcisè & sensu Philosophico, quasi nullum absolutè sit genus hominum, vel nulla natio, ex quâ quovis tempore non salventur aliqui; sed sensu populari, quia nulla est gens, nulla conditio hominum, quæ exclusa sit à salute, & ex qua Deus non possit aliquos ad communionem salutis vocare quando libuerit, licèt hoc nec in omni tempore, nec in omni loco fieri soleat. Licèt verò homo sit species specialissima *in genere entis*, non tamen *in genere moris*, quum homines in varios ordines vel ratione originis, vel ratione conditionum, vel vitæ generis distribui possint.

XXXVI. Licèt Apostolus jubeat *precari pro omnibus*, non statim vult ut preces concipiantur pro omnibus & singulis; cùm quidam dentur pro quibus non est orandum; sed tantùm ut sine discrimine pro hominibus oremus, cujuscunque sint ordinis, & religionis, etiam pro Imperatoribus, quamvis Ethnicis, & Christi hostibus. Nec si orandum esset pro omnibus & singulis, sequeretur Deum velle omnes & singulos servari, quia pre-

QUAEST. XVII. ces nostræ non nituntur decreto Dei de salute hominum, quod nobis absconditum est; sed tum *mandato* Dei, qui hoc nobis præcipit, tanquam charitatis officium, cui tenemur erga proximum; tum *œconomiâ gratiæ*, in qua scimus Deum indiscriminatim velle homines vocare ex quavis gente & ordine: Cùm enim nostrum sit de omnibus bene sperare; nec quid apud se de singulorum salute vel exitio decreverit Deus sciri à nobis possit, neminem nominatim excludere possumus, quasi jam infallibiliter perditum, nisi constet nobis eum peccasse ad mortem; & rectè pro omnibus ita precamur, ut si qui sunt ex electione Dei, ad salutem adducantur. Ita rectè procedet argumentum Apostoli, orandum esse pro Nerone, non quia Deus vult servandos servari, sed quia etiam ex ordine Imperatorum & Regum, nonnullos potest ad salutem elegisse, & quia potest habere inter illos quos servare vult, quibus ideo precum nostrarum auxilium denegare non debemus, ut si fortè aliqui ex illis, quos precibus nostris Deo commendamus, ex illo numero fuerint, possit salus ipsorum votis nostris promoveri.

XXXVII. Quia novæ istius Methodi Authores solent subinde ad Calvinum provocare, quasi nihil doceant nisi quod ab ipso traditum jam olim fuerit; juvat hîc verba summi illius Viri in h. l. referre, in quo ut palmario præcipuum causæ suæ præsidium collocant, quæ quàm alienus fuerit ab eorum sententia satis probant. Tantùm enim abest ut faveat ipsis, ut disertè neget Apostolum hîc de singulis hominibus agere, & doceat simpliciter intelligere *nullum mundi vel populum vel ordinem à salute excludi, quum omnibus sine exceptione Evangelium proponi Deus velit* &c. Et postea, *At de hominum generibus, non de singulis personis sermo est; nihil enim aliud intendit, quàm Principes & extraneos populos in hoc mundo includere.* Quod confirmat Concione 13. in 1. Tim. ubi fuse probat non de singulis generum, sed de generibus singulorum agi, & eò devenit, ut pro Turbonibus & pertinacibus habeat, qui aliter sentiunt. *Quomodo potest consistere dictum istorum Turbonum, Deus vult omnes homines servari, id est, singulos: si hoc vult hodie, & voluit semper: si voluit semper, quid fiet de eo quod addit Apostolus, quod vult ut omnes veniant ad cognitionem veritatis?* Ita Tract. de prædesti. Editionis in 8. anni 1552. quæ præfert nomen *Consensus Ecclesiæ Genevensis*, p. 95. *Eo modo vult salvos fieri, quomodo vult ad cognitionem veritatis venire, utrumque enim copulat Paulus: Nunc quæro, An eadem voluntas ab initio Deo constiterit, necne? Nam si omnibus notam voluit esse suam veritatem, cur Legem suam non publicavit & gentibus? cur inclusam in angustiis Judææ tenuit vitæ lucem?* Id ipsum Calvinus confirmat sæpius in eodem Tractatu, ut p. 95. *Nunc jactet Pighius, Deum velle omnes salvos fieri, cùm ne externa quidem doctrinæ prædicatio, quæ tamen Spiritus illuminatione longè inferior est, omnibus sit communis.* Et paulò post. *Hoc extorsi Pighio, ut nemo nisi sensu ac judicio privatus credat arcano.*

Dei

Dei consilio statutam esse omnibus salutem. Idem antea p. 17. *Quomodo humiliserit, qui nec pristinam miseriam à quâ liberatus est, audire sustinet, Deique beneficentiam promiscuè ad omnes extendens, quantum in se est extenuat? Certè multùm abest, quin Dei gratiam pro merito illustrent, qui eam prædicant omnibus esse communem* &c. QUÆST. XVII.

Et pag. 156. quum Georgius decantatum locum 1. Tim. 2. objicit. *At Paulus docet Deum velle omnes salvos fieri*, statim respondet, *Ergo aut Deum fateatur non esse votorum compotem, aut omnes sine exceptione salvos fore.* Et ibid. *Si respondent velle Deum omnes salvos fieri quantum in se est*, &c. *Cur non ergo omnibus indifferenter Evangelium ab initio mundi prædicari voluit? Cur tot seculis tam multas gentes in mortis tenebris errare passus est?*

Insti. lib. 3. cap. 22. s. 11. *Si omnes vellet salvos, custodem illis præficeret Filium, & omnes in ejus Corpus sacro fidei vinculo insereret: nunc constat fidem esse singulare paterni amoris pignus, filiis quos adoptavit reconditum.* Et c. 24. s. 15. *Qui fit, si Deus vult omnes salvos fieri, ut miseris qui ad gratiam paratiores essent, januam pœnitentiæ non aperiat?*

Et Respons. ad Artic. 1. Castalionis. *Quomodo Deus vult omnes salvos fieri, non anxiè dubitandum, quia hæc duo inter se cohærent, salus & cognitio veritatis: Nunc responde, si voluit Deus suam veritatem omnibus innotescere, Cur ad tot gentes, ex quo promulgari cœpit Evangelium, nunquam pervenerit pura ejus Veritas? Deinde, cur non omnium oculos peræquè aperuerit, quando interior Spiritus illuminatio, quâ non nisi paucos dignatur, ad fidem necessaria est? Hic etiam tibi solvendus erit nodus; Cùm nemo nisi arcano Spiritus instinctu tractus, ad Deum accedat, Cur non promiscuè trahat omnes, si omnes vult salvos fieri?*

XXXVIII. Licèt Deus possit dici velle homines servari, qui non servantur tamen, quando agitur de voluntate εὐαρεσίας, quæ præcipit homini officium, & quid Deo gratum sit declarat; Non potest tamen id pariter dici de voluntate decreti; Nam quotquot Deus vult servari, illos etiam vult servare, & de facto servat tempore præstituto, ne irrita sit & frustranea ejus voluntas. At in hac quæstione, ut jam dictum, non agitur simpliciter de eo quod gratum habet, vel quod vult ab hominibus fieri, sed de eo quod erga homines vult ipse facere, salutem ipsis destinando sub conditione fidei, & statuendo mittere Christum in eum finem ut ipsis eam acquireret. Frustra ergo sunt qui latibulum captant in ista distinctione, quasi in hoc negotio quæreretur tantùm, *An Deus velit omnes homines servari*, non verò, *An velit illos servare*; cùm duæ istæ propositiones eòdem recidant intellectæ de voluntate εὐδοκίας, de qua probavimus antea quæstionem nostram instituti, & neminem hoc sensu velit servari Deus, quem etiam non velit servare.

 XXXIX.

QUÆST. XVII. XXXIX. Cùm Petrus c. 3. 2æ ℣. 9. testatur *Deum esse patientem erga nos, & nolle quemquam perire, sed ut omnes veniant ad pœnitentiam*, nihil
2. Pet. 3. 9. habet quod causam Universalismi juvet; Nam, Vel hoc refertur ad voluntatem præcepti, & εὐαρεσίας per quam invitantur homines ad pœnitentiam præconio Evangelii, & per pœnitentiam ad vitam, quam malè traxeris ad decretum & intentionem Dei; Vel si referas ad decretum, quod aliis placuit, & satius videtur, non ulteriùs ea extendenda erit, quàm ad electos & fideles, in quorum gratiam Deus differt consummationem seculi, donec completus fuerit eorum numerus; & quibus colligendis ex quatuor mundi plagis Evangelium toto orbe prædicari debet. Eò autem spectare Apostolum patet, tum ex pronomine *Nos* quod præcessit, quod satis apertè electos & fideles, ut alibi non semel, designat, & ad cujus exegesim addit, *nolens quemquam perire*, id est, *ex nobis*; ut pronomen repetendum sit ἀπὸ κοινοῦ, ut sæpe solet, tum ex eo quod Petrus rationem reddere vult illius patientiæ, per quam Deus differt consummationem seculi, quæ non potest arcessi ab ejus præcepto, sed ab ejus sapienti consilio in gratiam electorum, quô, ut propter electos solos mundum conservat; ita differt promissionem adventus, usquedum omnes & singuli ad salutem sint perducti, Apocal. 6. 11. Nec mirum, si propter electos, quorum neminem Deus vult perire, differatur finis mundi; cùm pariter Christus observet Matth. 24. 22. *quòd nisi decurtati fuissent dies illi mali* toti Judææ obventuri, *periret omnis caro; sed propter electos*, inquit, *decurtabuntur dies illi*. Ut ergo hîc abbreviari debuerunt dies mali propter electos ex Judæis, ne sub onere calamitatum fatiscerent; Ita differtur dies ultimus propter electos Christo adducendos, donec completus sit eorum numerus. Denique de illis loquitur, quos Deus vult venire ad pœnitentiam, non tantùm ad eam invitando præceptis & promissis Verbi, sed eam operando efficaciâ Spiritus, cùm loquatur de illis, in quibus promissio Dei debet impleri ℣. 9. 13. qui non alii sunt quàm electi. Nec si Deus potest dici μακρόθυμος erga impios per dilationem pœnarum, statim sequitur eandem esse μακροθυμίαν de qua Petrus loquitur, quâ differt sua judicia in mundum propter electos, & expectat tempus quo completus eorum sit numerus. Nec inutile fuit Christianos de eo monere, licèt hoc sit mysterium indubitatæ veritatis, quia maximè faciebat ad consolationem fidelium, & ad confirmandos eorum animos adversus tentationes, quæ ex dilatione complementi promissionum Dei oriebantur.

XL. Ut Deus φιλάνθρωπος dicatur, non necesse est, ut omnes & singulos homines ad salutem amet; sufficit ut aliquos tantùm eo sensu diligat, quemadmodum φιλέλλην ille dicitur, qui Græcam nationem amat, licèt non statim omnia ejus individua: Ita bene dicetur φιλάνθρωπος, non φιλάγγελος, quia cùm neminem ex Angelis lapsis dilexerit, quosdam ex
Tit. 3. 4. hominibus amavit: Nec aliter exponi potest locus epistolæ ad Tit. 3. 4. ubi

ubi φιλανθρωπίας semel mentio fit, cùm certum sit ibi agi de illis, qui de facto & reipsa servantur per justificationem & regenerationem, quod ad solos electos pertinet. Quæst. XVII.

XLI. Eos vult salvos fieri Deus, quos vult credere & resipiscere, eo modo quo vult eos credere: si vult decretivè & effectivè eos credere, ut respectu electorum, vult etiam eos servari hoc respectu, & ita revera servantur; si vult tantùm præceptivè & approbativè, ut respectu reproborum, quibus præcipit fidem & resipiscentiam, eodem modo etiam vult eos servari, id est, ut salutem eorum approbet & eâ delectetur: sed non statim ut eam destinet ipsis, vel intendat sive absolutè, sive conditionatè; quia alia ratio est voluntatis decernentis, alia præcipientis & approbantis: Deus quidem necessariò velle debet quod jubet, sed eo modo quo jubet, id est, ut *velit* ejus *præceptionem*, sed non semper quoad *executionem*, & eventum. Nec statim quod præcipitur intenditur, cùm multa præcipiantur, quæ nequaquam intenduntur. Sic Deus Pharaonem jussit dimittere populum, nec tamen potest dici intendisse de facto, vel absolutè, vel conditionatè ejus dimissionem, cùm contrà indurationem Pharaonis & retentionem populi intenderet. Jussit Abrahamum offerre filium, nec tamen intendit ejus immolationem; Jubet omnes Legem implere, quod tamen non intendit; Ut ergo ex mandato Legis implendæ, malè colligas Deum intendere omnimodam sanctitatem hominum, & ex ea eorum justificationem & vitam. Ita ex mandato credendi, & resipiscendi, non nisi perperam inferas Deum eo ipso intendere fidem & resipiscentiam, adeoque salutem eorum omnium, ad quos tale mandatum externè promulgatur. Licèt verò finis mandati *in actu signato*, & ex *parte rei* possit dici, ut illi credant & resipiscant, tamen statui nequit hunc esse finem intentum à *parte Dei*, & *in actu exercito*, quia si hoc intenderet, media necessaria procuraret & efficeret quibus hoc assequeretur. Præceptum ergo significat Deum revera id velle nobis præcipere, sed non statim Deum revera velle seu intendere, ut id quod mandatur eveniat. Nec huc pertinet exemplum Legislatorum, qui volunt & intendunt, quantum in se est, ea quæ civibus suis præcipiunt; quia in illis non potest distingui ut in Deo, voluntas decreti, & præcepti, nec si maximè vellent rem præstari, continuò id possent effectum dare, ut Deus.

XLII. *Fides & pœnitentia* possunt considerari, vel ut *præstita & impleta* in homine, id est, in esse suo formali & absoluto, & prout Deus eas operatur per Spiritum suum in eo, vel ut *præcepta & mandata* tantùm, & in esse suo materiali & intentionali, id est, in quantum præcipiuntur sub promisso vitæ æternæ. Priori sensu bene dicuntur *media ad salutem*, quia per eas salus certissimè obtinetur; sed posteriori non item; Imò salus tunc propriè non habet rationem finis, quem intendat ille qui præcipit, sed potiùs medii & motivi ad excitandam obedientiam, qui finis est proprius præcepti, quà præce-

Quæst. XVII. ceptum eſt: Ita Deus vult præceptivè reproborum reſpectu media ad ſalutem in ſuo materiali, ſed non vult ea effectivè in ſuo formali; Vult ea præcipere reprobis, quæ præſtita ſunt media ad ſalutem, ſed non vult illa efficere, ut præſtita ſint illis media indubitata ſalutis conſequendæ.

XLIII. *Salus*, quæ proponitur in promiſſione Evangelica, poteſt ſpectari bifariam; vel ut *finis directè intentus* ab agente, & ut *bonum reipſa conferendum*; vel ut *bonum tantùm offerendum*, & ut *motivum* additum præcepto ad excitandam obedientiam: priori ſenſu revera cadit ſub decretum effectivum Dei, quia non poſſet haberi niſi à Deo daretur; ſed poſteriori nequaquam, ſufficit ut cadat ſub decretum proponendi, non efficiendi. Rurſus, *ſalus* poteſt pertinere ad *voluntatem præcepti* bifariam, vel *propriè & directè*, vel *indirectè & reductivè*: primo ſenſu non poteſt cadere ſub præceptum, quia præceptio & promiſſio differunt, illa eſt officii, iſta beneficii; ſed ſecundo nihil obſtat quominus dicatur reduci ad præceptum, quatenus illi per modum ſtimuli additur ad obedientiam excitandam in eo cui proponitur.

XLIV. A *Promiſſione* ad *Decretum* non valet conſequentia; nec ſi promittit Deus aliquid conditionatè, continuò decrevit conditionatè illud dare; ſufficit ut volitum ſit conditionatum, non requiritur ut volitio ipſa ſit conditionata, id eſt, vult quidem ut ſalus detur ſub conditione, ſed non ſub conditione vult ſalutem dari; intendit abſolutè promittere ſalutem ſub conditione fidei, non ut decretum conditionatum notetur, ſed ut connexio inter fidem & ſalutem indicetur. Fundamentum ergo veritatis promiſſionis Evangelicæ non arceſſendum eſt à decreto Dei de perſonis, ſed ab ejus ſapienti rerum ordinatione, & connexione inſeparabili mediorum & finis, fidei & pœnitentiæ cum ſalute; non ut doceatur propriè quid Deus actu conferre huic vel illi decreverit, ſed quænam ſit via, & quodnam medium ac conditio ad ſalutem obtinendam neceſſaria, & quid illam conditionem habentes maneat. Ut ergo promiſſio tantùm ſit conditionem habenti, non habenti verò nihil promittitur; Ita nihil dare decrevit, niſi illi qui conditionem præſcriptam habuerit; nec modò nihil dare vult aliis, ſed etiam pœnam illis infligere decrevit; unde cum promiſſione comminatio ſemper jungitur Jo. 3. 36. & ut Deus vult ſeriò omnem credentem & pœnitentem ſervari; Ita vult etiam omnem incredulum & impœnitentem damnari. Dices, Si reprobus crederet ex vi promiſſionis Evangelicæ ſervaretur, ſed non poſſet ſervari, niſi ſupponatur promiſſio iſta extendi ad omnes. ℞. Sed quis non videt perperam hîc argumentum duci à *conditionato* ad *abſolutum?* Nec enim, ſi promiſſio ad eum pertinere deberet, ſi crederet, continuò ſequitur ad eum jam pertinere antecedenter ad ejus fidem; Nam cùm ſolis credentibus à Deo deſtinata ſit, nemo poteſt illam ſibi vendicare niſi actu credat, quod nullus facit qui non ſit electus. Et fruſtra talis hypotheſis fingitur, quæ ſtatuit oppoſitum in appoſito; nam ſi reprobus crederet, eo ipſo

non

non esset ampliùs reprobus, sed electus, ac per consequens promissionis Evangelicæ verum objectum. QUÆST. XVII.

XLV. Quamvis Deus non velit, id est, non intendat efficere salutem reproborum qui vocantur, non potest dici *Vocatio* ista *externa* propterea *fallax* & illusoria, in qua Deus minùs sincerè agat; dum promittit seriò, quod tamen non vult dare. 1. Quia promissio, ut jam dictum, non est absoluta, sed conditionata, quæ nihil promittit nisi positâ conditione, quæ in solis electis impletur. 2. Vocatio ista non eò respicit, ut patefaciat arcanum Dei consilium de hujus vel illius salute; sed tantùm, ut in genere officium homini præscribat, & proponat infallibilem salutis viam, quam qui secuti fuerint, necessariò salvandi sunt. At in utroque maximè seriò Deus agit, nam & verissimè homini præscribit officium suum, & viam unicam salutis docet, & sincerissimè officium facienti promittit beneficium; nihil ergo promittit quod non velit dare; nam ut promittit tantùm conditionem habenti; Ita vult etiam & intendit tantùm salutem dare credenti, & non credenti pœnam denunciat. 3. Ille seriò non vocat, qui vocatum non *vult*, id est, *non præcipit* & *gratum habet*, venire quò vocat; Sed non desinit seriò vocare, qui non *vult*, id est, non *intendit* & *decernit* effectivè vocatum venire quò vocat; quia ad seriam vocationem non requiritur ut sit constans intentio eos adducendi reipsa qui vocantur, sed tantùm ut sit voluntas constans præcipiendi officium, & facientibus promittendi beneficium. Sic Deus seriò vult, id est, præcipit homini implere Legem ut vivat, juxta clausulam fœderis operum, *Hoc fac & vives*, nec tamen propterea potest dici velle, id est, intendere ut homo impleat Legem, & eam implendo per eam vivat. 4. Eodem incommodo longè fortiùs urgetur sententia quam oppugnamus; Nam ex hac hypothesi statuitur Deus maximè seriò cupere & intendere salutem hominum, modò habeant fidem, quam scit tamen eos non habere, nec habere posse ex seipsis, & quam decrevit ipse jam ab æterno irrevocabili consilio non dare, qui solus potest; quod, an cum sinceritate Dei consistere possit facile est judicare, eo ipso enim Deus inducitur testans se velle salutem eorum, & non velle simul, quia non vult id sine quo obtineri nequit, ac si quis diceret, se velle ut homo vivat, sed nolle tamen ut respiret.

XLVI. Licèt Vocatio externa objiciatur tam reprobis quàm electis, non objicitur tamen eodem modo; Nam ad istos quidem respicit *primario*, *directè*, & *principaliter*, quia eorum fidem & salutem intendit, & propter eos ministerium instituit, & Evangelium prædicari curat, ut filii Dei dispersi congregentur, Joh. 11. 52. & colligatur ac ædificetur Ecclesia, Ephes. 4. 11. 12. quod non fieret si nulli electi essent in mundo: unde non eos vocat tantùm *imperativè*, sed & *operativè* conditionem ipsam per Spiritum in iis operando. Sed ad illos spectat tantùm *secundariò*, & *indirectè*, quia mixti sunt cum electis, quos Deus per Verbum ex mundo ad salutem per-

Quæst. XVII. ducere intendit; non ut salus ipsis à Deo destinata dicatur conditionatè, sed tantùm ut ipsis officium præscribatur, & via salutis ostendatur. Non desinit ergo multiplex finis esse istius vocationis illorum respectu, licèt non decreverit aut intendat Deus, ut veniant & salventur. Nam quà *Legislator* vult officium illis suum præscribere, quà *Dominus* vult viam salutis illis benignè patefacere, quà *Judex* vult eos contumaces & rebelles convincere & ἀναπολογήτους reddere.

XLVII. Quamvis intentio Pastorum in Vocatione ista conveniat cum intentione Dei, tum in eo quòd nihil faciant nisi ex ordine Dei, sive agatur de mandanda fide, sive de promittenda salute; quo sensu dicuntur esse Os Dei, & nomine Christi nos hortari, 2. Cor. 5. 19. tum in eo quòd utrique propriè salutem solorum electorum intendunt, non verò reproborum; non per omnia tamen conveniunt; Nam quia Ministri nesciunt distinguere inter electos & reprobos, nec norunt eos nominatim, qui credituri sunt, vel non credituri, promiscuè omnes alloquuntur, & non nisi indistinctè possunt servire saluti electorum, quia ipsis sunt ignoti, & optarent proculdubio ex officio charitatis omnes salvari, nec de cujusquam salute absolutè desperare debent, nisi constiterit eum peccasse ad mortem, & reipsa esse reprobum, cùm Deus possit ultimâ horâ homines vocare: Itaque tenentur sedulò officio suo defungi erga omnes peccatores, & magno se reatu implicarent coram Deo, si in ullo pereunte neglecti officii possent accusari, quamdiu spes aliqua superest emendationis. Et eò pertinet, quòd Col. 1. 28. Paulus ait, Col. 1. 28. *Se omnem hominem hortari, ut reddat omnem hominem perfectum in Christo*, ut doceat se facere quod sibi incumbebat, ut prodesset quorumvis saluti, sive Judæorum, sive Gentilium, eventum Deo committendo: aliàs ipse cognitâ πωρώσει, & rejectione Judæorum, excussis vestibus eos relinquit, & ad gentes se convertit, Act. 18. 6. & 13. 46. Sed Deus qui novit qui sui sunt, & eos, quorum solorum saluti, & conversioni destinavit vocationem, distinctè etiam & formaliter eorum salutem intendit per eam, non verò aliorum, quos novit à se reprobatos ab æterno, & aut non verè obsequi, aut nunquam obsecuturos, quorumque ideo salutem non potest intendere, sed potiùs detectionem malitiæ cordis ipsorum, Luc. 2. 35. & eorum inexcusabilitatem suppositâ eorum contumaciâ, Rom. 1. 20. Jo. 15. 22. ut eventus ipse satis ostendit. Nec hîc dicendum quæri de *vocantis animo, & voluntate*, non de *vocationis eventu*: Nam ipse eventus qui pendet ex liberrima & sapientissima Dei dispensatione, satis indicat qualis fuerit vocantis animus & voluntas, cùm nihil præter illius intentionem contingere queat.

XLVIII. Licèt Christus non magis destinatus sit ad salutem reproborum quàm dæmonum, & hac in parte similes sint, quòd utrorumque damnatio sit irrevocabilis; Non ideo par est in omnibus utrorumque ratio. Primò, quia, ut Christus non assumpsit Angelos, sed Semen Abrahæ, Heb.

Heb. 2. 16. & missus est non pro dæmonibus, sed pro hominibus: Ita solis hominibus rectè proponitur, non verò diabolis, quibus sublata omnis spes salutis. Secundò, quia dæmones cum damnatis extra viam constituti, jam sunt in statu pœnali, ubi pœnas pendunt suorum criminum; nec possunt ampliùs etiam imperativè vocari; Sed quoad reprobos, quia sunt adhuc in via, quandiu in terris versantur, ubi magnâ patientiâ à Deo tolerantur, dum differtur adhuc eorum pœna, nec eorum reprobatio adhuc nobis nota est; Nihil obstat eos vocari, ut quid sui sit officii intelligant, & ne ignorantiam impœnitentiæ suæ prætexere possint. Quæst. XVII.

QUÆSTIO XVIII.

DE ORDINE DECRETORUM DEI IN PRÆDESTINATIONE.

An aliquis Ordo in Decretis Divinis admittendus sit, & quis ille sit?

I. QUamvis Christiana pietas istâ Quæstione facilè carere potuisset, si homines revelatis contenti sapere voluissent ad sobrietatem, nec in arcana Dei irrumpere unquam sategissent, ad consilia ejus *ἀνεξερεύνητα* temerè scrutanda, & decreta ejus minutim partienda, quasi Deus humano metiendus esset pede: Necessariam eam tamen quodammodo reddidit Adversariorum pertinacia, qui sub novo & præpostero Decretorum Dei ordine, novam & periculosam contra Dei Gratiam pro libero hominis arbitrio doctrinam invexerunt; quibus ut occurratur pauca de Decretorum ordine dicenda, ut constet, An Ordo aliquis in illis sit admittendus, & quis verus sit & genuinus ex Verbo Dei, quis verò falsus?

An Ordo in Decretis Dei sit admittendus?

II. Licèt in Decretis *formaliter*, & à *parte Dei* spectatis, non attendi possit propriè ordo, quia non sunt plures & divisi actus, sed unicus & simplicissimus, quo omnia ab æterno decrevit: Nihil obstat quominus in illis ordo aliquis statuatur, quatenus *objectivè*, & à *parte nostri* considerantur ratione modi nostri concipiendi, quia cùm res decretæ multiplices sint & diversissimæ, quæque dependentiam & subordinationem ad se invicem habere possunt, necessariò in illis aliquis ordo concipiendus est, secundùm quem aliæ aliis vel priores, vel posteriores dicantur, & à nobis distinctè percipiantur.

III. Cùm verò duo præcipua sint Dei Opera, quæ à Decreto ejus proficisci debuerunt. Unum *Creationis* & naturæ; Alterum *Redemptionis* & gratiæ, duo præ cæteris hîc Decreta concipienda sunt, primum de Opere Creatio-

QUÆST. XVIII.

nis, alterum de Opere Redemptionis, inter quæ veluti medium intercedit decretum de permittendo Generis humani lapsu. Rursus ut Opus Redemptionis varias partes habet, quarum aliæ habent rationem finis, aliæ mediorum, aliæ ad missionem Christi pertinent, aliæ ad vocationem, aliæ ad glorificationem: Ita diversa possunt concipi decreta pro earum diversitate. Quo verò ordine, quum inter se conferuntur, collocanda sint, non una est omnium sententia.

Prima Sententia Supralapsariorum de ordine Decretorum.

IV. Nam qui supra Lapsum, vel Creationem ascendunt, ad constituendum Prædestinationis Objectum, ita censent disponenda esse varia, quæ à nobis circa hominis statum concipiuntur Decreta; Ut Decretum Prædestinationis statuatur prius Decreto Creationis & permissionis lapsus, & concipiatur Deus primò cogitasse de manifestanda gloria sua in exercitio Misericordiæ & Justitiæ quoad salutem vel damnationem hominum, quàm cogitaverit de creando homine, vel permittendo ejus lapsu; ita ut Creatio & Permissio lapsus habeant rationem medii ad patefactionem misericordiæ & justitiæ suæ tanquam finem. Ita primum Decretum secundùm ipsos est de manifestatione gloriæ Dei in exercitio misericordiæ & justitiæ per salutem & damnationem hominum; Secundum de Creatione; Tertium de Permissione lapsus; Quartum de Missione Christi pro salute eorum quos salvare decreverat.

V. Verùm licèt nihil habeat iste Ordo, quod fundamento salutis & analogiæ fidei absolutè repugnet, & Viris magnis & de Ecclesia bene meritis placuerit; varia tamen obstant quominus recipi possit, ut fusè probatum est supra Quæst. IX. quibus & hæc addimus, duriorem & minùs commodum videri hunc ordinem. 1. quia ex hac hypothesi primus actus voluntatis Dei erga nonnullas ex creaturis statuitur esse actus odii, quatenus justitiam suam in earum damnatione demonstrare voluit, & quidem antequam consideratæ sint in peccato, ac per consequens antequam essent odio dignæ, imò dum considerabantur ut innocentes, atque adeò objectum potiùs amoris, quod non satis videtur convenire ineffabili ejus bonitati. 2. durum etiam est, quòd juxta hunc ordinem Deus censetur amoris effecta longè maxima illis impertiri ex odii principio, dum statuitur eas creare in statu integritatis in eum finem, ut in earum damnatione justitiam suam illustret, quod nec summè bonum, nec summè sapientem, & justum videtur decere. 3. perperam supponitur Deum actum misericordiæ & justitiæ exercere erga Creaturas in destinatione salutis & exitii, quæ nec sunt miseræ, nec reæ, imò quæ nequidem concipiuntur adhuc existere: At cùm virtutes illæ sint respectivæ, objectum suum præsupponunt, non faciunt. 4. gratis etiam asseritur Creationem & Lapsum esse media Electionis & Reprobationis, cùm antecedenter ad illas se habeant, aliàs peccatum esset propter damnationem, cùm contrà damnatio sit propter peccatum, & Deus creasse diceretur homines quos perderet.

VI. *Arminiani* in aliud extremum, sed longè periculosius delapsi, dogmata

gmata Pelagiana novi ordinis obtentu obtrudunt, & ita ordinem Decretorum diſponunt, ut quatuor ſibi ſubordinata decreta ſtabiliant in ſalutis negotio. *Primum* eſt quo decrevit Filium ſuum Jeſum Chriſtum ponere in Mediatorem & Salvatorem Generis humani lapſi, qui peccatum morte ſua aboleret, amiſſam ſalutem obedientiâ ſuâ recuperaret, & virtute ſuâ communicaret. *Secundum*, quo decrevit reſipiſcentes & credentes in gratiam recipere, eoſque perſeverantes in finem uſque per & propter Chriſtum ſalvos facere: Contrà impœnitentes & infideles in peccato relinquere & æternùm damnare. *Tertium*, quo decrevit media ad reſipiſcentiam & fidem neceſſaria ſufficienter & efficaciter omnibus adminiſtrare. *Quartum*, quo decrevit certas quaſdam & ſingulares perſonas nominatim ſalvare vel damnare, quas ab æterno prævidit credituras, vel non credituras. Quæ quatuor decreta ita ſibi ſubordinari cenſent; ut Primum ſit deſtinatio Chriſti in Mediatorem, qui acquireret peccatoribus jus ſalutis. II. Ordinatio fidei & perſeverantiæ in conditionem communicandæ ſalutis. III. Ordinatio mediorum ad fidem, quorum beneficio peccatores poſſint credere & perſeverare. IV. Ordinatio ipſius ſalutis, perſonis ſingularibus quà credentibus & perſeverantibus facta; cui ordinatio damnationis adverſus finaliter impœnitentes & incredulos reſpondet. *Tria priora* decreta *generalia* ſunt, quæ totum Genus humanum indefinitè ſpectant, citra reſpectum perſonarum ſingularium, & quibus fundamenti inſtar ſubſternitur *Gratia Univerſalis*, ſive benevolus Dei affectus erga totum Genus humanum, quo Chriſtum in Mediatorem, fidem in conditionem ſalutis, media quoque ad fidem omnibus & ſingulis peccatoribus indiſcriminatim ordinavit. *Poſtremum* eſt *particulare*, quo ſtatuit de ſingulorum ſalute vel exitio, prout eos credituros, vel non credituros prævidit; atque ita nexus ejus cum prioribus non eſt neceſſarius, ſed contingens & eventualis, quatenus fieri potuit, ut, dato Chriſto in Mediatorem, & poſitâ lege fidei & mediis ad eam adminiſtratis, nullus crederet & ſervaretur, ſed damnarentur univerſi; quia gratia quæ illis confertur, reſiſtibilis ſemper ſupponitur, id eſt, quam homo pro libitu poteſt vel recipere vel rejicere. Sic *Remonſtrantes* exponunt Sententiam ſuam de Ordine Decretorum in *Actis Synod.* p. 18. 19.

QUÆST. XVIII. *Secunda Sententia quæ eſt Arminianorum.*

VII. Sed Ordo iſte multifariam impingit in veritatem, & ſanorum ſermonum formam, & graviſſimos errores poſt ſe trahit. 1. In genere capitale eſt, quòd in eo Prædeſtinationis gratuitæ doctrina corrumpitur, & ad Pelagianorum mentem traditur, dum ab homine & viribus liberi Arbitrii ſuſpenditur, quatenus electio fieri ſupponitur ex fide prævîſa, & ex bono uſu liberi arbitrii. 2. Ex illa hypotheſi Electio & Reprobatio ſunt actus juſtitiæ, qui pendent à Deo ut Judice, qui eligere dicitur credentes, & reprobare incredulos, ubi proinde nullus datur ampliùs locus objectionibus, quæ à Paulo moventur, Rom. 9. cur hunc non illum elegerit aut reprobarit:

 Cùm

QUÆST. XVIII. Cùm tamen Scriptura constanter asserat, eas à sola Dei εὐδοκίᾳ pendere, & esse actus meri beneplaciti Dei, tanquam supremi Domini, qui potest de suo facere quod libet. 3. Ex ista sententia Deus prævidet tantùm fidem, sed non facit, siquidem gratia sufficiens quæ conferri dicitur, cùm sit communis omnibus, non potest homines alios ab aliis discernere, atque ita discretio ista erit opus naturæ, & liberi arbitrii, non gratiæ & Spiritus Sancti, contra expressa Scripturæ verba, quæ fidem donum Dei vocat, & causam discretionis hominum, non hominibus, sed soli gratiæ acceptam ferre solet, 1. Cor. 4. 7. Eph. 2. 8. 4. Ex ista hypothesi nulla datur Electio ad fidem, sed tantùm ad salutem, cùm tamen Deus non possit eligere ad salutem, ut finem, quin eligat etiam ad fidem tanquam medium, Ps. 65. 4. Act. 13. 48. Rom. 8. 30. 5. Non tam salvandorum & damnandorum discretio ponitur, quàm mera conditionis, sub qua homines damnandi, vel salvandi sunt, præstitutio. 6. Si penitiùs finis totius istius doctrinæ attenditur, non alius esse deprehenditur, quàm Pelagianismum, & Papismum novo tectorio incrustatum instaurare, liberi arbitrii idolum in arce reponere, & gratiam Christi, subtiliore quidem ratione, sed tantò periculosiore quàm antea, extenuare, quæ ex singulorum decretorum examine facilè colligi possunt.

VIII. Nam hoc omnia hæc Decreta vitio laborant, quòd Electionis veram naturam ne verbo quidem attingant. Scriptura enim docet Electionis decretum esse æternum, immutabile, absolutum, adeoque practicum & efficax seu ἐνεργητικὸν, Matt. 11. 25. & 13. 11. Act. 13. 48. Rom. 8. 28. 29. Unde quoties ferè loquitur περὶ τῆς εὐδοκίας in hoc mysterio, continuò τῆς ἐνεργείας mentionem adhibet, quâ Deus omnia in omnibus operatur, Eph. 1. 11. Phil. 2. 13. ut non esse Dei contemplationem otiosè prospectantis, sed esse Dei summum & efficacissimum amorem infallibiliter operantis, doceret. Sed hìc omnia varia, revocabilia, conditionata, & ab hominum fide suspensa, nihil nisi merè speculativum & anceps quoad eventum Deo tribuitur, Electionis efficacis & irrevocabilis mentio nulla: Nam duo illa decreta, quæ præcipuè nomine Prædestinationis illis veniunt, secundum scilicet & quartum, non possunt pertinere ad Electionem, nec sunt propriè actiones Dei, nec secundùm illa quicquam operatur. Quippe secundo, quo statuit credentes servare, & incredulos damnare, eligitur tantùm fides in conditionem salutis, non verò mortalium ullus: Quartum verò quo decrevit nominatim servare quos prævidit credituros, nihil novi decernit, sed præscit tantùm quinam secundùm regulam secundi decreti ad salutem sint perventuri, vel non. 2. Prædestinatio qualis in Verbo traditur, semper refertur ad personas singulares, & in iis determinatur, prout vel fiunt vasa gratiæ, vel vasa iræ, vel ad vitam destinantur, vel ad exitium, Rom. 8. 29. 30. Rom. 9. 11. 16. Eph. 1. 4. 5. Johan. 10. 26. & 13. 18. & 17. 6. 12. At longè aliter se habent decreta Ar-

mi-

miniana; nam *primum* & *tertium* decretum indefinitè occupantur circa genus humanum. Secundum versatur tantùm circa qualitates salvandorum, vel damnandorum citra distinctionem personarum. Quartum verò circa personas singulares versatur quidem, sed contingenter & eventualiter, id est, propter illas qualitates, quæ adesse & abesse possunt à subjecto cui insunt, nec tam respicit personas, quàm fidem in personis, prout prævidetur in homine futura ex bono usu gratiæ & liberi arbitrii. 3. Gratia Prædestinationis ex Scriptura est particularis quibusdam, non communis omnibus, Matth. 11. 25. 26. Rom. 8. 29. & 9. 11. 16. 18. Eph. 1. 4. 5. Sed Gratia quæ tribus primis decretis adstruitur, est omnibus & singulis communis, utpote quæ sita est in Misericordia universali, Redemptione universali, & Vocatione universali.

IX. 4. Prædestinatio ad vitam includit necessariò decretum fidei, & perseverantiæ à Deo donandæ, Act. 13. 48. Rom. 8. 29. 30. Et promissio de danda fide electis, non minùs pertinet ad Evangelici fœderis ambitum, Heb. 8. 10. Eph. 2. 8. Phil. 1. 29. quàm promissio de danda salute fidelibus. Sed nihil in quatuor illis decretis habetur de dono fidei, Nec in primo; quod est de missione Christi; Nec in secundo, quod fidem sancit in conditionem salutis, sed nihil de ejus datione respectu certarum personarum constituit; Nec in tertio, quod est de Vocatione ad fidem, & mediorum ad eam administratione, quia cùm gratia illa sufficiens non sit irresistibilis, pendet ab hominis arbitrio eâ uti, vel non; Nec in quarto, quod nititur fidei prævisione, quodque eam præsupponit ex communi tantùm gratia quoad Deum, ex speciali autem ipsius credentis & perseverantis determinatione, tanquam propriâ & proximâ causâ utriusque.

X. 5. Scriptura unius tantùm Electionis meminit, quæ sit definita & completa, particularis, & absoluta, æterna, & irrevocabilis; Sed schola Arminii duplicem fingit, unam generalem, indefinitam, incompletam, conditionatam, & revocabilem; aliam completam, peremptoriam, definitam & irrevocabilem, quæ in fine demum vitæ, & post mortem obtinere potest, quia suspenditur à perseverantia finali. Denique ex hac hypothesi objectum Prædestinationis sunt soli credentes, vel increduli vocati, quibus gratia in tempore oblata est, atque ita infantes omnes, & plerique Gentiles, qui vocationis participes nunquam fuerunt, ab ea perperam excluduntur. Vid. sup. Qu. 15.

XI. Si verò ulteriùs in examen Decretorum istorum descendimus, multiplicem eorum repugnantiam cum genuina Prædestinationis doctrina in Scriptura tradita, non difficile erit deprehendere. Nam ut de primo dicamus, quod spectat missionem Christi, 1. Scriptura testatur Christum ordinatum esse, & datum in mortem nominatim pro datis sibi à Patre, Joh. 17. 2. 6. 9. pro ovibus suis, Johan. 10. 11. 26. 29. pro populo suo, Matth. 1. 21. & pro Ecclesia, Ephes. 5. 25. At dum primo illo decreto destinatur pro genere humano

mano universaliter, ordinatio illa facta supponitur in incertum, antequam quicquam apud se statuisset Deus de quoquam nominatim servando. 2. Christus ex decreto Patris non potuit frustra mori, sed efficaciter debuit redimere & salvare eos pro quibus est mortuus, Tit. 2. 14. Gal. 2. 21. Eph. 5. 25. Sed posito illo primo decreto, fieri potuit, ut Christus esset mortuus, & nemo tamen servaretur, si nimirum nulli conditiones fœderis observarent, atque ita Servator esset sine Servatis, Caput sine Membris, & Rex sine populo. 3. Christus ex consilio Patris missus est ad acquirendam nobis salutem, & obtinendam actu pro suis remissionem peccatorum; Spiritus Sancti donum, & vitam æternam; Nec enim aliàs, vel Salvator noster posset dici, vel Sponsor tam à parte Dei, quàm hominum, vel author & Princeps salutis, dux & consummator fidei nostræ. Sed ex primo isto decreto non nobis, sed Patri suo acquisivit possibilitatem, sive jus denuo agendi cum homine peccatore, & novas conditiones salutis, additâ gratiæ & remissionis peccatorum promissione illi præscribendi. Et ita censetur acquisivisse, non tam salutem, quàm *possibilitatem salutis*, removendo obstaculum justitiæ quod obstabat quominus Deus nobiscum novum fœdus pangere posset, quod quid aliud est quàm enervare Christi crucem, & meritum ejus perfectissimum exinanire?

XII. In *Secundo* non minor est repugnantia, dum statuitur totum & integrum Prædestinationis decretum, quod nequidem ad illud pertinet. 1. Quia per Prædestinationem Deus decrevit, quid de nobis ipse velit facere, non verò quid nos facere jubeat. Sed hoc decretum, quo credentes servare, & incredulos damnare statuit, respicit tantùm vocationem externam, quæ præscribit hominibus officium, & eò tantùm tendit, ut eligantur conditiones & qualitates salvandorum, non verò personæ, *quales* salvandi sint, non *quinam*. 2. Electio est actus beneplaciti certus & definitus, quo nonnullorum præ aliis misereri voluit ad salutem, & decrevit ipsis dare Christum, & fidem; Sed decretum istud indefinitum est & vagum, quod neminem nominatim respicit, & quod fidem non dat, sed supponit. In *Tertio* quod versatur circa mediorum dispensationem præter jam dicta, hæc etiam notamus ἀντίγραφα, tum respectu *objecti*, tum respectu *modi*. 1. Quòd media ad fidem & salutem omnibus & singulis sufficienter & efficaciter statuantur administrari, ut nemo damnetur, nisi qui media illa libero suo arbitrio repudiarit, cùm tamen Scriptura non uno loco testetur, non omnibus & singulis, sed quibusdam tantùm ex Dei εὐδοκίᾳ administrari, Psal. 147. 19. Matth. 11. 25. & 13. 11. & Rom. 8. 28. 29. tam in Veteri quàm in N. Testamento. 2. Media illa dispensari supponuntur *modo resistibili* & communi, ita ut, positâ quacunque operatione gratiæ istius, voluntati sua semper relinquatur ἀδιαφορία & libertas, vel eam admittendi, vel repudiandi; Cùm Scriptura gratiam istam irresistibilem, & invictam esse passim doceat, quæ non tantùm vires ad credendum, sed

actum

actum ipsum fidei largiatur, & cui nullum resistere possit hominis arbitrium. Denique, quoad *quartum* de servandis credituris, præterquam quòd in secundo jam continetur, & cum eo coincidit, nec propriè decretum est, quod novi aliquid sanciat, sed decreti præcedentis applicatio; prævisio Pelagiana hic reponitur, quæ Deum ab homine, & gratiam à libero arbitrio suspendit, & talem electionem statuit, quæ pro objecto habeat hominem non nisi in exitu vitæ consideratum, & cujus nullus sensus aut fructus à quoquam in hac vita percipi possit nisi conditionatus. Quæ omnia cùm sint non modò periculosa, sed & ἀντίγραφα, & ἀθεόλογα, quæ gratuitam Dei Electionem penitus convellunt, & liberi arbitrii idolum denuo erigunt, meritò ab Orthodoxis constanter hactenus rejecta sunt. Quæst. XVIII.

XIII. Tertia Sententia circa Decretorum ordinem, eorum est ex Reformatis, qui Gratiam Universalem tuentur, quique propterea ita Decreta divina partiuntur, ut in variis ad Remonstrantium hypotheses accedant, in aliis verò ab iis recedant. Quatuor enim & ipsi statuunt Decreta, duo generalia, & duo particularia. *Primum generale de dando Christo* in Mediatorem Generi humano, qui satisfactione suâ obstaculum justitiæ divinæ removeret, & omnibus & singulis viam salutis aperiret. *Alterum de Vocatione universali*, quo statuit Deus, positâ satisfactione Christi, omnes & singulos ad salutem vocare, & gratiam in Christo partam sufficientibus in se mediis offerre, quod utrumque nitatur φιλανθρωπίᾳ Dei & misericordia universali, quâ Generis humi misertus, Christum tanquam remedium universale dare voluerit, ut quicunque credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam, & eundem offerri curet omnibus & singulis sub conditione fidei & pœnitentiæ. Quia verò prævidit niminem crediturum propter innatam hominis pravitatem, & Christi Evangelium ab omnibus rejiciendum, pertendunt Deum decreto speciali elegisse tunc demum nonnullos, quos Christo daret, quos postmodum servare constituerit, aliis in incredulitate & impœnitentiâ suâ voluntariâ relictis; ut hic Decretum *duplex speciale* attendendum sit, alterum de *danda fide* quibusdam, alterum de *danda* illis *salute*, quod oriatur ex speciali amore, quo Deus electos suos prosequitur. Decretum generale Genus humanum promiscuè respicit, & nihil de personis in singulari statuit. Speciale verò circa eas nominatim versatur, alias ab aliis secernendo. Generale versatur circa *Gratiam objectivam*, quæ omnibus & singulis datur. Speciale circa *subjectivam*, ejusque vel dationem, vel denegationem. Generale tendit ad tollendum *impedimentum externum* salutis, positum in ἀδυναμίᾳ satisfaciendi justitiæ Dei pro peccatis. Speciale verò occupatur in removendo *interno*, posito in ἀδυναμίᾳ credendi. Generale nititur *velleitate* salutis, seu voluntate seriò quidem cupiente salutem hominum, & propterea destinante Christum ad eam acquirendam, sed non explicante omnipotentiam ad eam conferendam; *Tertia Sententia eorum qui Gratiam universalem tuentur.*

QUÆST. XVIII. dam; Sed speciale pendet à voluntate potenter *efficaci*, seu effectiva. In Generali datur Christus omnibus, sed non fides, & promittitur salus, sed sub conditione; In speciali promittitur ipsa conditio, & datur fides. Generale dicitur esse *Dei* quà *Legislatoris*, qui fidem in Christum hominibus præscribit, ut conditionem & officium necessarium, si servari cupiunt, juxta formulam Fœderis Evangelici, *Crede & servaberis*. Speciale verò ab eodem, ut *Oeconomo*, & *eventuum Dispensatore* pendet, sub qua χέσει determinat, non tantùm quid homo facere debeat, sed quid reipsa facturus sit, vel non facturus, & quid Deus ipse in eo operari decreverit.

XIV. Quamvis verò Ordo hîc in præcipuo Capite differat ab ordine Arminianorum suprapositο, nimir. in *Decreto speciali*, quod nolunt isti agnoscere, ut faciliùs liberi arbitrii ἀδιαφορίαν, & Gratiæ resistibilitatem tueantur, atque ita, qui in ea sunt sententia, conveniant hac in parte cum illis qui Gratiæ particularitatem urgent: In cæteris tamen Decretis, quæ generalia sunt, ad Remonstrantium ordinem accedere, & iisdem ferme argumentis confirmari negari non potest. Atque hinc jam satis colligi possunt rationes, propter quas nova illa Methodus, licèt μετὰ πολλῆς φαντασίας obtrudatur tanquam commodissima ad explicanda loca Scripturæ, & retundenda tela Adversariorum, ab Ecclesiis nostris recipi non potuerit. Quod ulteriùs etiam ex incommodis, quæ ordinem hîc positum in decretis Divinis sequuntur, patere poterit. Nam, ut non repetamus quæ antea in Decretis generalibus Arminianorum carpenda diximus, quæ adversus ista non minùs militant: Quis non videt in duobus istis decretis generali scilicet, & speciali, ea connecti quæ facilè conciliari nequeant, multò minùs ut unico & simplicissimo voluntatis actu, quo omnia decernuntur à Deo, peragi potuerint; cùm successionem prioris & posterioris necessariò postulent? Quippe decreto generali omnium salutem vult, & speciali tantùm paucorum: Illo amat impensè, quos isto odit & aversatur: Illo Christum dare, & vocare ad fidem & pœnitentiam statuit, antequam reprobet; Isto verò reprobat eos, quos rebelles prævidit vocationi futuros, atque adeò consequenter tantùm ad decretum Vocationis; eoque magis, quòd ex ista hypothesi statuitur nullam fore sinceritatem in Vocatione, nisi decretum vocationis præcedat decretum reprobationis: Imò eo ipso quo decretum generale præmittendum dicitur necessariò speciali, non obscurè colligitur, ista non tantùm non posse concipi simul & semel à nobis, sed ne quidem in Deo esse posse nisi successivè. Frustra verò dicitur, nos etiam prius & posterius in Deo ponere, quum decretum de fine præmittimus decreto de mediis, decretum electionis ad salutem, decreto de mittendo Christo, & de danda fide: Quia longè dissimilia conferuntur; Nam licèt propter infirmitatem mentis nostræ, non possimus simul concipere decretum de fine & de mediis, sed cogamur illud partiri in duos con-

ceptus

ceptus inadæquatos: Certum tamen nihil obstare quominus unico & simplicissimo actu in Deo includantur, quia sunt subordinata & inter se arctissimè connexa; Sed quis dixerit eandem rationem esse decreti istius generalis, & specialis, quæ res diversissimas ponunt respectu ejusdem, amorem & odium, voluntatem salvandi & damnandi, decretum vocandi, & decretum hominem vocatum & rebellem reprobandi? QUÆST. XVIII,

XV. Secundò, Ex hac hypothesi statuitur Deus primò cogitasse de mediis quàm de fine, putà de Christo, qui fuit potissimum exequendæ Electionis medium, quàm de salute Electorum, quod rectæ rationi repugnare nemo non videt. Nam in omni decreto sapiens prius naturâ finem intendit, antequam cogitet de mediis: Jam destinatio Mediatoris non est finis salutis hominum, sed contra salus hominum est finis destinationis Mediatoris; Nec Deus hominibus intendit salutem, ut mittat Mediatorem, sed intendit Mediatorem, ut suis salutem procuret. Unde constanter hactenus inter nos creditum, Christum esse primarium Electionis medium, & decretum de eo mittendo subordinandum esse Decreto Electionis, vel potiùs coordinandum, ut unicum decretum, quia eo ipso decreto, quo statuit homines servare, statuit servare per Christum, adeoque simul & finem hunc illis voluit, & per hoc medium. 2. Confirmatur ex eo quòd finis missionis Christi fuit salvare populum suum à peccatis suis, Matth. 1. 21. & Ecclesiam sibi colligere ex mundo, quam sibi uniret ut Corpus suum mysticum; Unde in decreto de mittendo Christo, populus ejus jam ut talis considerari debuit, quod non potest esse nisi ab electione Dei. 3. Mediator, & illi quorum Christus debuit esse Mediator, Redemptor, & redimendi, sunt ἐκ τῶν πρός τι; adeoque simul naturâ, nec ille potuit considerari ut Mediator, nisi illi simul considerati fuerint, quorum debuit esse Mediator; maximè cùm officium istud importet necessariò, ut sit Vas & Caput eorum pro quibus mittebatur, ut se eorum loco substituendo pœnas ipsis debitas in se reciperet, & omnia bona ipsis acquireret & communicaret. Quî verò potuit concipi decretum de Christo mittendo, quin antecedenter, vel saltem simul concipiatur electio illorum, pro quibus se debuit offerre, & quorum Vas & Caput futurus erat? Cùm enim ista sint σχετικὰ, simul esse debent, & eo ipso decreto, quô statuitur Christum mitti in mundum ad salutem peccatorum obtinendam, debuit etiam numerus salvandorum decerni à Deo, & illi pro quibus vadimonium obire debebat, designari, ut daretur illis solis, qui illi à Patre dati erant per electionem, Johan. 17. 2. 6. 9.

XVI. Dices, Christum spectandum quidem esse ut medium, sed non Electionis, cujus potiùs sit fundamentum, sed φιλανθρωπίας Dei & misericordiæ generalis, quâ totum Genus humanum prosequitur, ad removendum obstaculum justitiæ divinæ per satisfactionem, ut nihil ampliùs

QUÆST. XVIII. obstare possit, quominus serventur homines, præter ipsorum incredulitatem. ℞. Sed, præterquam quòd antea probavimus non posse dici fundamentum Electionis, accedit & hoc quòd supponitur gratis missus ex φιλανθρωπίᾳ generali, quæ indefinitè omnes, sed neminem nominatim respicit, quod repugnat Scripturæ & missioni Christi, quæ necessariò versatur circa personas singulares, pro quibus venire debuit. 2. Si in eum tantùm finem Christus missus est, ut obstaculum justitiæ divinæ removeret, sequeretur Christum *possibilitatem* tantùm *salutis* nobis acquisivisse, non *salutem* ipsam, & propriè aliquid Deo acquisivisse, non nobis, nimirum potestatem nobis salutem dandi sub hac vel illa conditione, quæ quàm aliena sint à merito mortis Christi, & Scripturæ doctrinâ nemo non videt, quæ vim & efficaciam mortis Christi nobis describit, non tantùm ut Pater possit aliquid nobis dare, sed ut det actu salutem, non ut sit *reconciliabilis* simpliciter, sed ut sit actu *reconciliatus*; unde dicitur *Princeps salutis*, qui dat *ovibus suis vitam æternam*, Joh. 10. 28. qui *acquisivit* nobis, non possibilitatem salutis, sed *redemptionem æternam* Heb. 9. 12. qui actu *reconciliavit* nos Deo *pace per sanguinem facta* Col. 1. 20. & sic innumeris in locis. Addes fortè, Christum non hunc finem generalem sibi proposuisse tantùm, sed alium etiam specialem habuisse moriendi nominatim pro electis & credituris. Sed sic fingitur gratis, & in Deo mittente Christum, & in Christo moriente duplex intentio, alia generalis se offerendi pro omnibus sub conditione, alia specialis se dandi efficaciter pro quibusdam; quasi in uno Sponsore duo quærendi essent, unus qui spondeat ex parte pro omnibus, alter verò qui spondeat ex asse pro aliquibus; unus impetrans omnibus salutem, sed sub ejusmodi conditione, quæ impetrationem illam vanam & inutilem reddit, alter verò qui absolutè impetret, & applicet simul quibusdam; unus qui omnium *bono* moriatur, alter qui paucorum tantùm *loco*; cùm Scriptura ubi de morte Christi loquitur pro hominibus, duplicem hanc intentionem nusquam exprimat, sed unicam tantùm se *loco* peccatorum substituendi, & peccatorum expiationem, & omnia salutis beneficia istis acquirendi. Deinde si Christus aliquos specialiter respexit, ut sibi datos à Patre, eorum electio necessariò concipienda est antecedenter ad decretum missionis Christi; Cùm enim primarius scopus ejus missionis fuerit omnino eorum salus, priùs supponendi sunt electi pro quibus veniebat, quàm de missione cogitatum sit. Christus enim non missus est ut illi seligerentur, sed, contrà venit ut pro illis se sisteret; aliàs debebunt electi Mundo, quòd Christus Redemptor pro ipsis missus fuerit, non Mundus electis, cùm tamen beneficia omnia, quibus alii homines omnes potiuntur, electis accepta ferre debeant, quorum causa cœlum & terra perseverant, corruitura simul ubi eorum numerus consummatus fuerit, quorum pariter causa Christus apparuit, & Evangelium prædicatur: Unde patet non

non potuisse decerni missionem Christi, quin simul designarentur illi, pro quibus solis venturus erat, & in quorum gratiam electus fuit & præordinatus Mediator & Caput ab æterno. Quæst. XVIII.

XVII. Tertiò hic ordo supponit Christum non meruisse suis fidem, quia satisfactio pro omnibus præcedere concipitur decretum de quibusdam fide donandis, & sic sunt qui excluduntur à fide in Christum consequenda, qui tamen non excluduntur ab illius redemptione & merito: Nec diffitentur illi cum quibus agimus, qui eam arcessunt à libero Dei decreto, & volunt propterea dici potiùs *donum Patris*, quàm *donum Filii*: Cùm tamen Scriptura passim, hanc Christo non minùs quàm cætera omnia bona spiritualia acceptam ferat, Eph. 1. 3. Phil. 1. 29. Heb. 12. 2. & vel sola consideratio fœderis gratiæ, cujus factus est Christus Mediator & Sponsor, hoc necessariò importet; cùm in eo nobis propter Christum promittantur, cum ipsa salute, conditiones & media omnia salutis, inter quæ primarium est proculdubio Spiritus Sanctus, & fidei donum, Jer. 31. 32. & 32. 40. Luc. 24. 49. Et si gratia ista ab eo ut Capite dimanat in omnia membra efficaciâ suâ, quidni ab eo ut Vade dicetur pendere, quatenus illam nobis impetravit merito suo?

XVIII. Quartò minùs rectè in prædicto ordine præponitur Vocatio Electioni; cùm certum sit Vocationem Electionis executioni destinari; Nec hoc tantùm respectu *Vocationis internæ*, quæ fit per Spiritum, locum habere debet, sed etiam *externæ* quæ fit per Verbum; cùm Scriptura passim testetur, & res ipsa clamet, non alia potiori de causa Deum Ministerium instituisse, & Evangelium prædicari curare in mundo, quàm ad Ecclesiam colligendam, & Electos in communionem Christi, & per Christum ad salutem adducendos; Unde necesse est, ut primò Deo obversati sint illi quibus propriè Evangelium destinabatur. Licèt verò Vocatio ista latiùs pateat Electione, & multò plures vocati sint hac ratione, quàm electi, Matth. 20. 16. quia secundariò etiam ad reprobos extenditur, qui mixti sunt cum Electis, ad officium suum illis præscribendum, & viam salutis declarandam, ut antea dictum; Non desinit tamen esse medium propriè dictum ad salutem Electorum, in quibus per fidem recipitur & efficaciter operatur; & eo respectu non ulterius extenditur quàm finis ipse, nimirum salus electorum. Nec si Christus Matth. 20. 16. illam præponit Electioni, quum *multos vocatos esse* ait, & *paucos electos*, continuò sequitur illam antecedere debere in decreto, quia alia est ratio *ordinis executionis*, de quo Christus loquitur, alia verò *ordinis intentionis*. Quamvis enim certum sit Deum eo ordine exequi sua consilia, quo ea exequi decrevit, non inde tamen potest inferri eundem ordinem intentionis esse, qui est executionis. In illo finis præcedit ut *intentus*, & media sequuntur; In isto media præcedunt, finis sequitur ut *obtentus*. Ut sapiens primò intendit finem, postmodum media, adhibet tamen primò Matth. 20. 16.

QUÆST. XVIII. media antequam assequatur finem. Ita Deus in executione à Vocatione incipit, ut ad salutem electione destinatam adducat, sed in intentione contra, primò de fine seu salute per electionem destinanda cogitat, deinde de vocatione, ut de medio ad finem illum obtinendum necessario.

XIX. Quintò, Distinctio *Dei Legislatoris*, & *Patris*, seu *Oeconomi*, & *eventuum Dispensatoris*, quâ nititur tota series istorum Decretorum non potest huc facere. Quamvis enim suum locum habere possit, & rectè adhibeatur à Theologis, quum agitur de collatione Fœderis Legalis & Evangelici, quia in illo se habet ad modum Legislatoris tantùm per Legis propositionem, & officii exactionem: in isto verò agit Patrem, qui non tantùm imperat, sed & operatur, non modò præcipit officium, sed dat vires illud præstandi; Et ita bene dicitur omnium Legislator, sed paucorum Pater: Non potest tamen nisi perperam ad Fœdus Evangelicum referri, quasi Deus in eo, modò Legislatorem tantùm ageret, modò Patrem; cùm constet Fœdus hoc à Legali toto genere diversum, esse Patris, non Legislatoris tantùm, cujus essentia non consistit tantùm in præscriptione officii ad salutem obtinendam, sed præcipuè in promissione absoluta salutis in Christo, & mediorum omnium ad eam obtinendam necessariorum: Ideo nomine *promissionis* κατ' ἐξοχὴν, & *Testamenti* solet exprimi, ut designetur totum pendere à Dei Patris gratiâ in Christo. Aliàs dicendum esset, vel pactum Evangelicum non minùs ἀσθενὲς esse, ac ipsam Legem, Rom. 8. 3. & posse abrogari, quod Apostolus constanter negat Heb. 8. vel duplex esse, aliud *universale* cum omnibus, in quo promittatur salus sub conditione fidei, quæ præscribatur, sed non detur, quodque adeò maneat irritum & inefficax; aliud verò *particulare* cum solis electis, in quo promittatur non modò salus sub condione fidei, sed & ipsa fides, quodque reipsa sit ἐνεργητικὸν, & effectum suum infallibiliter in omnibus fœderatis sortiatur, quod inauditum est in Scriptura, & in sanâ Theologia. Rursus cùm in destinatione & missione Christi, Deus summam, & quâ major dari nequit, charitatem nobis exhibuerit, ut passim testatur Scriptura, Joh. 3. 16. & 15. 13. Rom. 5. 8. 1. Joh. 4. 9. Et magnum & præstantissimum donum, quô nullum concipi potest majus, nobis largitus sit, quod cætera omnia post se trahit, Rom. 8. 32. quis dixerit hoc proficisci à Deo Legislatore, & non à Deo Patre? Legislatoris est officium creaturæ præscribere; Sed dare Servatorem, qui opus Redemptionis exequatur, & se loco nostro substituat ad expianda peccata nostra, & acquirendam salutem, non est Legislatoris, sed Patris: & Scriptura nos eò ducit, quum Christum ut novi Fœderis Sponsorem & Mediatorem à Deo nobis datum asserit, ut pace per sanguinem facta Deum hominibus, & homines Deo reconciliaret, atque ita fundamentum esset & causa omnigenarum benedictionum, quæ vel in gratia, vel in gloria conferendæ nobis sunt, Eph. 1. 3. 4. Col. 1. 20. Heb. 9. 15. quæ sanè dici non possent, si Christi missio

non esset proprium beneficium Patris, ad salutem suorum omnimodè procurandam, sed opus tantùm Legislatoris, qui obstaculum hoc pacto voluerit removere justitiæ suæ, ut fundaret Legem Evangelicam fidei in Christum, & viam sibi aperiret ad hoc officium creaturæ præscribendum. Nec, si in dispensatione Evangelii vocatio externa ad reprobos directa rationem habet jussionis tantùm legalis, quia non ulteriùs extenditur, quàm ad præceptionem officii; sequitur donum Filii, sive consilium missionis ejus, esse à Deo ut Legislatore, cùm constet proprium Dei finem in eo non alium esse, quàm Electorum, qui ipsi dati sunt redimendi à Patre, salutem procurare. Quæst. XVIII.

XX. Cùm ergo ex his liqueat ordinem istum Decretorum non parum recedere ab hypotyposi sanorum sermonum, & varia absurda post se trahere; mirum videri non debet, si ab Ecclesiis nostris recipi non potuerit. Nec obtendi debet commodiorem videri, 1. Ad *extollendam Dei bonitatem*, quia non extollitur, sed obscuratur potiùs & minuitur, quando vana & inefficax statuitur. 2. Ad *salvandam veritatem invitationis* omnium hominum ad salutem; Quia ex antedictis patet suam illi constare sinceritatem sine gratia universali, nec eam fundari in universalitate gratiæ, sed in œconomia fœderis novi, quâ, sublatâ omni populorum externâ distinctione, Filius sibi ascivit gentes omnes in hæreditatem, id est, erga quaslibet gentes & populos communiter pro arbitrio gratiam prædicationis aperit & defert, ut ex illis Ecclesiam colligat. 3. Ad *tuendam justitiam Dei adversus reprobos*; Quia inculpata semper deprehenditur, sive homines damnet propter peccata in Legem admissa, sive reos illos peragat incredulitatis adversus Evangelium, cùm utrobique voluntariè peccando sua sint sibi interitus causa, non Deus. 4. Ad *concilianda loca Scripturæ*, quæ modò latiùs, modò strictiùs de gratiâ Dei, & missione Christi loquuntur: Quia conciliatio illa aliunde facilè instituitur ex diversa fœderis istius dispensatione, & ex variâ fœderatorum σχέσει.

XXI. Missâ ergo tertiâ istâ sententiâ, Quartam amplectimur, quæ communis est inter Reformatos, quæ duplex Decretum hic pro ratione duplicis ordinis operum Dei statuit; alterum *Providentiæ*, alterum *Prædestinationis*. In illo Deus concipitur primò cogitasse de manifestandâ gloriâ suâ per hominis Creationem, deinde per lapsus permissionem; In isto concipitur primò cogitasse de manifestandâ gloriâ suâ in exercitio misericordiæ & justitiæ, per nonnullorum electionem, & aliorum reprobationem; postmodum de mediis ad finem istum obtinendum necessariis. Ut autem *salus* potest considerari sub triplici σχέσει, vel ratione *destinationis*, vel *acquisitionis*, vel *applicationis*. Ita triplex concipitur circa eam decretum; Primum, quo destinatur per *Electionem*; Secundum, quo acquisitio ejus procuratur per *Redemptionem*; Et tertium, quo applicatio ejus ordinatur per *Vocationem*. Ita concipitur Deus, qui motus φιλανθρωπίᾳ & bonitate suâ misertus sit Generis

Quarta Sententia, quæ communis est Reformatorum.

QUAEST. XVIII. ris humani lapsi, ut licèt posset justissimè universum perdere propter peccatum, noluerit tamen funditus interire; sed certum & definitum hominum numerum, in communi corruptionis massa cum cæteris jacentium, selegerit præ aliis ad salutem. Quia verò non poterat eorum misereri salvâ justitiâ suâ, nisi priùs satisfactum esset ipsi pro peccato; Ideo Christum in Mediatorem, Vadem, & Caput ipsis destinarit, qui plenissimâ satisfactione præstitâ pro ipsis, salutem, & media omnia salutis, putà Spiritum, fidem, & sanctificationem ipsis acquireret. Denique quia frustra acquisita fuisset salus electis, nisi ipsis applicaretur; Idcirco ad Christum ipsos efficaciter vocare constituerit per Evangelii prædicationem, & Spiritus Sancti gratiam, qui fidem in ipsis potenter operando salutem acquisitam merito Christi, efficaciâ suâ infallibiliter applicaret & conferret.

XXII. Juxta hunc ordinem, *Primum* Decretum nobis est de creando homine. *Secundum* de permittendo ejus lapsu, quo secum pertraxit in ruinam & exitium totam suam posteritatem. *Tertium* de quibusdam ex humano genere lapso ad salutem eligendis, & aliis in nativâ suâ corruptione & miseriâ relinquendis. *Quartum* de Christo in mundum mittendo, ut Mediatore & Vade Electorum, qui placatâ per obedientiam suam perfectissimam Dei justitiâ, solis ipsis plenam salutem impetraret. *Quintum* de illis efficaciter per Evangelii præconium, & Spiritus S. gratiam vocandis, fide donandis, justificandis, sanctificandis, & tandem glorificandis.

XXIII. Hunc verò ordinem commodissimum esse tria præcipuè evincunt. 1. *Scriptura*, quæ Missionem Christi, & Redemptionem ejus Electioni subordinat, Eph. 1. 3. 4. 7. Rom. 8. 29. 30. Joh. 3. 16. & 17. 2. 6. 1. Thessal. 5. 9. 1. Pet. 1. 2. Et dona omnia salutaria Spiritus, fidem scilicet & pœnitentiam à Christi merito arcessit, Joh. 16. 7. Rom. 8. 32. Eph. 1. 3. 4. 5. Philip. 1. 29. Heb. 9. 14. 15. 2. *Rei natura*, quia in legitimo rerum ordine finis intentio præcedere debet intentionem mediorum, ut in executione primò media adhibentur, antequam ad finem perveniatur. Hic autem finis à Deo intentus in fœdere gratiæ, est Electorum salus, media verò ad eam procurandam sunt Christus, & Vocatio ad ipsum per Verbum & Spiritum: Nam nec Christus in mundum unquam missus fuisset, nisi Electi redimendi fuissent; Nec Evangelium prædicatum fuisset, nisi iidem colligendi fuissent in Corpus Christi mysticum: Unde Paulus τὴν δοκίαν Dei fuisse ait in præconio Evangelii, *servare credentem per stultitiam prædicationis*, 1. Cor. 1. 21. & Eph. 4. 12. finem ministerii, & donorum à Christo collatorum non alium esse docet, quàm *coagmentationem Sanctorum, & ædificationem Corporis Christi*. Idcirco necesse est, ut Electi qui soli salvandi sunt, & ædificandi in Corpore Christi, considerentur antecedenter ad missionem Christi, & Evangelii prædicationem, quæ in eorum gratiam instituta est; atque ita vocationis objectum sunt electi,

cti, non electionis vocati. 3. *Personarum S. S. Triadis* in opere Salutis *operatio œconomica*; Ut enim singulæ ad illud concurrunt juxta peculiarem & sibi proprium operandi modum, Pater eligendo, Filius redimendo, & Spiritus S. regenerando: Ita debent convenire in objecto circa quod versantur, ut eadem sit περιφέρεια Electionis Patris, Redemptionis Filii, & Regenerationis Spiritus Sancti, ut quotquot eliguntur à Patre, redimantur à Filio, & regenerentur à Spiritu, & nemo Filio detur redimendus, qui à Patre electus non fuerit, & à Spiritu non sit sanctificandus. Quæst. XVIII.

XXIV. Quamvis verò ita disponi posse censeamus Decreta Dei, tenendum tamen est semper hoc dici tantùm respectu modi nostri concipiendi, qui cogimur in varios conceptus inadæquatos ea partiri, quæ non possumus unico capere; sed non à parte ipsius Dei, qui ista omnia unico & simplicissimo actu penes se decrevit, tam ea quæ ad finem, quàm quæ ad media spectant; quo sensu rectè dicitur esse tantùm in Deo unicum Decretum, complectens simul finem & media, quo constituit nonnullorum præ cæteris misereri ad salutem, & eos per & propter Christum servare. In qua simplicitate & sobrietate acquiescendum nobis putamus; ut solliciti potiùs simus de salutari ista doctrina ad praxim revocanda per pietatis & sanctificationis studium, & de confirmanda Electione & Vocatione nostra per bona opera, quàm de excutiendis vanis ἀπεράντοις quæstionibus, quas hominum temeritas profana movere hìc solet, quæ curiositatem inanem pascunt, sed fidem non ædificant.

XXV. Atque hic est dexter & salutaris usus doctrinæ Prædestinationis, ne ullam, vel *desperationi* hominum, vel profanæ eorum *licentiæ* occasionem præbeat, qui duo sunt infames scopuli, in quos impii perperam eâ abutentes, impingere solent: dum alii ex reprobationis immutabilitate damnationis suæ certitudinem, & salutis ἀδυναμίαν, quicquid facere possint, eliciunt; alii verò ex Electionis certitudine, salutis suæ infallibilitatem, quomodocunque vivant, colligunt. Sed turpiter eos hallucinari constat, cùm nulla sit doctrina, quæ majorem fidelibus consolationem, & potentiora ad pietatem & sanctimoniam incentiva præbeat, si quis eam dextrè intelligat, nec separet temerè quæ Deus conjunxit, vel conjungat perperam quæ separavit, qui præcipuus est fons erroris impiorum; Profani quippe *media à fine* separant, dum salutem sibi pollicentur sine sanctitatis studio, alii verò *finem à mediis*, dum de salute desperant, licèt sanctitati operam darent. Quisquis verò ista inter se à Deo connexa arctè semper conjunxerit, nec ad desperationem, nec ad licentiam doctrinâ istâ salutari unquam abutetur.

LOCUS QUINTUS
DE CREATIONE.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Creatio?

Opera Dei ſunt.

ACTENUS de *Actionibus Dei immanentibus ad extra*, quæ vulgò *Decreta* dicuntur, actum. Nunc de *Actionibus tranſeuntibus*, & *externis* dicendum, quæ *Opera Dei* vocantur, quibus Decretorum ſuorum executionem extra ſe molitur. Quia verò alia exequitur operatione generali & communi in natura, alia verò actione particulari & propriâ in Eccleſia: Hinc diſtingui ſolent in *Opera Naturæ*, & *Gratiæ*. Illa ita dicuntur, non quòd ea Deus naturâ operetur, ſiquidem extra ſe non naturæ neceſſitate, ſed voluntatis ſuæ libertate agit, Pſ. 115. 3. Eph. 1. 11. Sed quia ad omnes creaturas, & earum fines naturales pertinent, cùm *Opera Gratiæ* ad homines tantùm, & eorum finem ſupernaturalem ſpectant.

Naturæ, & Gratiæ.

Opera naturæ ſunt Creatio, & Conſervatio.

II. *Opera Naturæ* iterum duplicia ſunt, Alia *Creationis*, quæ Deus primâ creatione produxit; Alia *Conſervationis*, & *Providentiæ*, quibus res creatæ in eſſe ſuo conſervantur, & in operationibus ſuis gubernantur & diriguntur.

III. Primum opus naturæ eſt *Creatio*, quâ totum hunc Mundum, & quicquid in eo eſt ex nihilo quoad totum eſſe ſuum produxit; unde vocatur *initium viarum Dei* Prov. 8. 22. quia per eam ex abdito æternæ Majeſtatis ſuæ ſacrario egreſſus, ſe ad extra communicare, & hominibus conſpiciendum præbere voluit.

Creatio vel latè ſumitur.

IV. *Creatio* verò hic non ſumitur *latè* & *impropriè*, quomodo in Scriptura uſurpatur, vel de qualicunque rerum productione, etiam per generationem, Pſ. 104. 30. *Emittis Spiritum tuum, & creantur, & renovas faciem terræ*, & Iſa. 45. 7. *Facio pacem, & creo malum*; vel de eventuum quorundam extraordinariorum ordinatione, Jerem. 31. 12. *Deus creavit rem novam, fœmina circumdat virum*, vel de *regeneratione*, quæ ſecunda quaſi creatio eſt, tum in gratia, ut Pſ. 51. 12. *Crea in me cor mundum*; tum in gloria, *Ecce creo novos cœlos & novam terram*, Iſa. 65. 17. Apoc.

Apoc. 21. 1. Sed *strictè* pro productione rerum ex nihilo, quæ propria est & primaria verbi ברא apud Heb. & κτίζειν apud Græcos, & *creandi* apud Latinos significatio, quæ in Scholis Theologicis obtinuit. QUÆST. I.

V. Dicitur *Productio rerum ex nihilo*, quia cùm omnia creata sint, necesse est ut ex nihilo educta sint, quia quicquid præexistere supponeretur, in rerum omnium universitate contineri debet: Et eò pertinet, quod Deus dicitur *vocare τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ea quæ non sunt ac si essent*, Rom. 4. 17. quia vocando dat esse. Et quod dicitur alibi, *dixisse ut ex tenebris lux splendesceret*, 2. Cor. 4. 6. non tanquam ex materia, sed tanquam ex termino. Quum ergo omnia dicuntur esse *ex nihilo*, præpositio *ex* non dicit σχέσιν ad materiam, vel ad efficientem, sed ad terminum, ut notetur, non subjectum quod præextiterit creationi, sed tantùm *terminus à quo* omnia producta sunt, vel ordo Creationis, quæ facta est non tam *ex nihilo*, quàm *post nihilum*. *vel strictè, & dicit productionem ex nihilo.*

VI. Ut autem Creatio alia est *prima & immediata*, quæ est simpliciter ex nihilo; alia *secundaria & mediata*, quæ fit quidem ex materia aliqua, sed planè inhabili & indisposita, nec ullâ causarum secundarum vi disponibilis, si ita loqui licet, ad termini productionem, & in qua sola datur *potentia obedientialis*, seu *non repugnantia*, in ordine ad causam primam infinitâ virtute agentem; Ita *nihilum* dicitur, vel absolutè & simpliciter, tam respectu *sui*, quàm respectu *subjecti*, tam materialiter, quàm formaliter, ex quo prima Creatio facta est, vel *secundùm quid*, & *formaliter* tale, respectu *sui*, si non respectu subjecti, ex quo secunda esse dicitur.

VII. *Nihil ex nihilo fit*, 1. *naturaliter* per potentiam finitam & creatam, 2. tanquam ex *subjecto*; ceu principio & materia intrinsecè constitutiva, 3. per viam *generationis*: Sed bene omnia dicuntur esse ex nihilo *supernaturaliter*, per potentiam infinitam, tanquam *ex termino* à quo, & per viam *creationis*.

VIII. Aliud est res visibiles factas esse ex *non apparentibus positivè*, id est, ex rebus quibusdam invisibilibus. Aliud verò factas esse *ex non apparentibus negativè*, id est, ex nulla re præexistente, Apostolus Heb. 11. 3. prius non dicit, sed tantùm posterius, ideo non ait, εἰς τὸ ἐκ μὴ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι, quasi illa non apparentia habuerint rationem subjecti alicujus præexistentis, sed εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι, ut neget quicquam rerum productioni præextitisse, ut idem sit cum eo quod 2. Maccab. 7. 28. Deus fecisse omnia dicitur οὐκ ἐξ ὄντων, *non ex rebus existentibus*. *Heb. 11. 3.*

IX. Res talis dicitur esse in genesi, qualis est in analysi, non respectu termini creationis, sed respectu principiorum generationis: Hinc malè inferas, nulla res resolvitur in nihilum, Ergo nulla res producta est ex nihilo.

QUÆST. I. X. Quamvis Creatio *generatio* nonnunquam dicatur, ut Genes. 2. 4. & liber *genesis* inde nomen sumpserit, hoc non *physicè*, sed *metaphysicè* est intelligendum pro rerum *origine*. Creatio quippe à generatione plurimùm differt; Ista exigit & supponit semper subjectum, & terminum à quo, scil. negationem formæ in subjecto apto, rem corpoream, ut terminum ad quem, motum, tempus, & locum, & fit à causa particulari successivè. Sed Creatio saltem prima objectum suum facit, non supponit, ad res immateriales extenditur, & à causa universali, eaque solâ, fit in instanti. Hinc fit ut propriè loquendo nullum detur Creationis subjectum quod illi supponatur, licèt Terminus Creationis possit etiam quodam sensu dici ejus subjectum, quia actio ad illud terminatur, & in eo quodammodo subjectatur.

Creatio activa. XI. Creatio potest bifariam considerari, Vel *activè* quatenus competit Deo, & sic non est quidem volitio Dei practica formaliter, quia ab ea tanquam ab immediato suo principio oritur; sed est actio transiens Dei, *& passiva.* per quam rebus creatis confert esse. Vel *passivè*, quatenus convenit creaturæ à non esse ad esse transeunti, non per mutationem propriè dictam, quæ est transitus subjecti præexistentis ab uno termino in alium, sed per *qua fundamentum est relationis inter Deum & Creaturas.* mutationem communem & generalem, quæ infert qualemcunque rei inceptionem. Unde oritur *relatio*, quæ intercedit inter Deum & Creaturam, quæ licèt nihil de novo addat Deo, sed dicat tantùm habitudinem extrinsecam ad creaturam, rectè tamen vocatur *realis*, tum quia versatur inter extrema realia: tum quia ratio fundandi utrinque occurrit à parte rei, *qua bene dicitur realis.* etiam nemine cogitante; positâ enim creaturâ Deus semper habet ad eam σχέσιν Creatoris, & ipsa vicissim pendet ab eo & ad eum refertur ut Creatura, etiamsi nullus de eo cogitaret.

Nec tamen ullam mutationem Deo infert. XII. Quamvis autem Creatio non sit formaliter volitio divina, non tamen propterea ulla mutatio, vel perfectio de novo Deo per eam accessit: quia est *actio externa & transiens*, quæ est *à Deo*, sed non *in Deo*, quæ fit absque ullo motu, & novâ determinatione; nulla enim nova voluntas ipsum subiit, sed novum duntaxat opus externum, ab ejus æterna voluntate efficaci & omnipotente prodiit, nec ulla perfectio illi accedere propterea debuit, quia distinguendi sunt *actus interni*, qui perficiunt operantem, ab *externis*, qui perficiunt opus, ad quorum genus pertinet creatio. Unde si quæ mutatio facta est per creationem, facta est in Creaturis à non esse ad esse transeuntibus, non verò in Deo ipso creante, qui per eandem volitionem practicam, quam ab æterno habuit creandi mundum in tempore, cum reipsa in temporis principio produxit.

QUÆSTIO II.

An Potentia creandi sit communicabilis ulli creaturæ, vel principaliter, vel instrumentaliter? Neg.

I. QUæstio hæc movetur à Scholasticis, & acriter inter eos agitatur, aliis affirmativam, aliis negativam tuentibus. *Durandus* ad 2. Dist. 1. q. 4. statuit creaturam posse produci à Deo, cui nativâ virtute conveniat creare; *Magister* in 4. Dist. 5. c. ult. censet Creaturam posse esse instrumentum Creationis, voluntariè scilicet à Deo assumptum, quod operaretur non propriâ virtute, sed mendicatâ; quam sententiam *Suarez.* defendit, & non pauci ex Pontificiis teste Vasquesio Disp. 176. c. 1. in eum potissimum finem, ut Transubstantiationis portentosum dogma, juxta quod Sacrificuli dicuntur impiè *Creatores Creatoris sui*, ut habet *Biel* in Canone Missæ, faciliùs propugnent. Alii tamen plerique Scholastici cordatiores, contrarium statuunt, non posse scilicet vim creatricem alteri quàm Deo competere, quod fusè probat *Thomas* c. Gentes lib. 2. c. 21. & 1. q. 45. artic. 5. cum quo faciunt *Occamus*, *Bonaventura*, *Cajetanus*, *Bannes*, & alii plures. *Occasio Quæstionis. Scholastici varii vim creativam communicabilem statuunt.*

II. *Remonstrantes* cum *Socinianis* hoc etiam commentum adoptarunt, sive illud ex commentis Judæorum hauserint, qui volunt Deum adhibuisse Angelos, ut συνεργὺς in Creatione, sive ex Philosophorum lacunis, qui docuerunt Deum supremum Mundum hunc inferiorem per dæmonas seu genios condidisse: Scopus est, palmarium, quod petimus ex operibus Creationis pro Divinitate Christi argumentum, convellere & enervare. Nos verò dogma hoc, ut temerarium & blasphemum rejicimus, & Potentiam creandi soli Deo propriam esse, & aliis omnibus incommunicabilem censemus. *Ut Et Remonstrantes & Sociniani. negant Orthodoxi.*

III. 1. Quia Deus Creationem sibi soli tribuit, Isa. 44. 7. 24. *Ego sum Jehova qui feci omnia, qui extendi cælos solus*, exclusivè ad ullam Creaturam, *& expandi terram per me ipsum*, & per consequens per nulla alia instrumenta, & 45. 12. *Ego feci terram, & hominem super illa creavi ego, manus meæ extenderunt cælum, & omnem exercitum illorum imperavi*, & 18. *sic ait Jehova, Creator cælorum, is est Deus, qui formavit terram, & fecit illam. Ego sum Jehova, & nemo est præter me*; ubi probat neminem præter se esse Jehovam, ex eo quòd solus sit Creator, & cap. 40. 12. 13. *Quis mensus est pugillo suo aquas, & cælum spithama aptavit? & mensuravit trientali pulverem terræ, & appendit in libella montes, & colles in bilance?*

QUÆST. II. *ce?* & ℣. 28. *An non audivisti, Deus seculi est Jehova, Creator finium terræ non defatigabitur*, Job. 9. 8. *Qui extendit cælum solus, & calcat celsa maris*, & passim alibi: Unde *Creatoris* nomen illi singulariter dari solet, tanquam proprium & incommunicabile, quod dici non posset, si vis creativa aliis posset communicari.

IV. 2. Quia hoc charactere Deus ab idolis, & falsis Diis Gentium distinguitur, Jer. 10. 11. 12. *Dii illi, qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra, At Jehova Deus veritas, qui fecit terram viribus suis, & intelligentiâ suâ extendit cælum* &c. Et Psal. 96. 5. *Omnes Dii gentium sunt res nihili, sed Dominus fecit cælum.* Sic Isa. 37. 16. Ezechias Deum verum à falsis Diis omnibus hac nota secernit, quòd *fecerit Cælum & Terram.* Nec tantùm falsis Diis hoc denegatur, sed & omnibus creaturis, dum soli Deo tribuitur.

V. 3. Quia Creatio est opus infinitæ virtutis, quod proinde non potest peragi ab Ente finito, ne quidem per modum Organi physici, quod debet proportionatæ esse efficaciæ ad effectum suum producendum, sed causam omnipotentem postulat. Esse autem infinitæ virtutis patet, tum ex eo quòd solo nutu & verbo peragitur, tum ex eo quòd per eam tolli debet distantia infinita inter Ens & nihil: Cùm enim Ens & nihil immediatè & contradictoriè opponantur, & eâ distantiâ ab invicem removeantur, quâ majòr nec esse, nec concipi potest, debent distare in infinitum; non quidem *distantiâ perfectionis*, quomodo Deus distat in infinitum à Creaturis, & Ens infinitum longè magis distat à nihilo, quàm finitum, quod pauciores habet perfectiones; Sed *distantiâ negativâ & contradictionis*, juxta quam Ens finitum æquè distat à nihilo, ac infinitum, quia Ens finitum æquè est nonnihil seu aliquid, ac infinitum. Quod verò Deus non sit ex nihilo, nec possit relabi in nihilum, ut Creatura, id non pendet ex distantiâ negationis inter Ens & nihil, sed ex distantia infinita perfectionis inter Deum & Creaturas. Licèt verò Creatura omnis sit finita; Non sequitur virtutem finitam posse sufficere ad eam producendam; Quia distinguenda est *res ipsa producta*, à *modo producendi*, substantia producta debet esse finita, quia nihil infinitum produci potest, sed modus producendi non desinit esse infinitæ virtutis, quia omnipotentia requiritur ad creaturam ex nihilo educendam.

VI. 4. Quia omnis Creatura agit dependenter à subjecto, & subjectum requirit circa quod operetur. At hic nullum datur subjectum præexistens, cùm creatio illud faciat & ponat, non supponat. 5. Causa omnis tam principalis quàm instrumentalis debet opus ipsum attingere, & propriam ac peculiarem vim habere, quâ agat saltem dispositivè ad effectum producendum: At nulla Creatura potest eò elevari, ut capax sit operis virtutis infinitæ,

finitæ, sive principaliter, sive instrumentaliter, & eâ effectione, quæ opus ipsum attingat, tum quia est actio instantanea, adeoque præparationis non indiga, tum quia subjectum nullum habet, in quo ejus opera occupari queat. QUÆST. II.

VII. Licèt Creaturæ possint concurrere ad patrationem Miraculorum; Non sequitur pariter concurrere posse ad Creationem; 1. quia in miraculis supponitur semper subjectum, circa quod instrumentum versari potuit, sed non in Creatione. 2. in miraculis patrandis homines se habuerunt tantùm *moraliter*, ut instrumenta moralia, ad quorum præsentiam Deus operabatur, sed non *physicè*, ita ut reali aliqua actione opus miraculosum attingerent; unde Apostoli negant se propriâ virtute miracula edere, sed virtute Christi tantùm Act. 3. 12. quamvis enim effectus physici non possit esse causa moralis tantùm, potest tamen esse aliqua causa moralis instrumentalis simul cum physica. Sed in creatione quæ fit momento, & in qua nullum supponitur subjectum, nulla potest dari causa instrumentalis, nec physica, nec moralis.

VIII. Deus creavit omnia per *Verbum*, non tanquam per modum instrumenti & causæ ministerialis, sed efficienter & principaliter per *Verbum personale*, Filium Dei æternum, ejusdem cum Patre essentiæ, qui ideo cum Patre & Spiritu S. unicam causam totalem creationis constituit, cujus ut eadem est natura, ita eadem est causalitas, & vis ἐνεργητικὴ, servato tamen ordine agendi, qui illis competit. Nec si Joh. 1. 3. omnia dicuntur facta διὰ λόγου, hoc magis causam instrumentalem notat, quàm cùm omnia dicuntur esse *δι' αὐτοῦ per ipsum*, scil. Deum, Rom. 11. 36.

IX. Quamvis Deus non valeat communicare vim creativam creaturæ, non sequitur hoc impotentiam in Deo arguere, quia hoc non fit ex defectu virtutis, sed ex ejus perfectione, quæ non potest extendi ad contradictoria; Talis autem communicatio implicat, tum à parte Dei, qui gloriam suam alteri daret, tum à parte Creaturæ, quia sic esset Ens infinitum & omnipotens, id est, non Creatura.

X. Ejusdem est virtutis creare, & recreare, Et si virtus infinita requiritur ad creandum, non minor exigitur ad recreandum. Unde toties conversio nomine creationis exprimitur, & invicta Dei potentia in ea celebratur, Eph. 1. 19. 20. & 3. 16. 20. Nec si Deus per ministerium hominum, & præconium Verbi istam operatur, hoc fit per eos ut per causam physicam, sed tantùm moralem; cùm Spiritus S. efficacia sola hoc possit opus peragere.

QUÆSTIO III.

An Mundus fuerit ab æterno, vel esse saltem potuerit? Neg.

1. *Quæstio de actuali æternitate mundi contra Philosophos.*

I. DUæ sunt Quæstionis partes. Altera, de *actuali Mundi æternitate*, An fuerit reipsa ab æterno; Altera de *possibili*, An potuerit saltem esse. Prima intercedit nobis cum veteribus Philosophis, qui mundi æternitatem asseruerunt, vel *materialiter* tantùm, ut *Plato*, ratione materiæ, quam statuebat coæternam Deo, à quo figmento alieni non fuerunt Stoïci, duo principia rerum ponentes, νοῦν καὶ ὕλην, *mentem & materiam*. Vel etiam *formaliter*, ut *Aristoteles*, qui mundum etiam formaliter æternum asseruit, & ab æterno fuisse vices mutationum in generatione & corruptione pertendit, prout hodie cernuntur, lib. 8. Physic. Licèt verò *Thomas* nimio Præceptoris amore conetur eum excusare, quasi non simpliciter eum senserit Mundum esse æternum, sed tantùm negarit, aut materiam primam, aut cœlum fuisse per generationem producta, facilè tamen ostendi potest, rationes quas affert eò tendere, ut contra Platonem Mundum initium nunquam habuisse probet: Ad eos accedunt hodie Pseudo-Christiani & Athei, qui Mundi, vel saltem Materiæ æternitatem adhuc tuentur.

2. *Quæstio de possibili æternitate Mundi contra Scholasticos.*

II. Altera Quæstio agitatur inter *Scholasticos*, quorum plerique pugnant pro possibili æternitate mundi, ut *Thomas* 1. q. 46. art. 1. *Cajetanus*, *Durandus*, *Occamus*, *Biel*, *Capreolus*, *Pererius*, & alii, quorum quidam rursus hoc referunt ad sola Entia incorruptibilia, alii verò ad omnes omnino Creaturas extendunt. Licèt non pauci sint pro negativa, ut *Bonaventura*, *Albertus Magnus*, *Toletus*, *Gandavensis*, & alii, qui novitatem Mundi esse de ratione creationis asserunt, atque adeò Mundum ab æterno produci potuisse negant: quos sequuntur hic Orthodoxi, qui & actualem & possibilem Mundi æternitatem negant, & Mundum in temporis principio tantùm à Deo creatum pertendunt.

Mundum non fuisse ab æterno probatur. Heb. 1. 1.

III. Rationes sunt, 1. Contra actualem æternitatem Mundi *Scripturæ vox*, quæ *Deum in principio cœlum & terram creasse* statuit Gen. 1. 1. quod verò in principio factum, non potest dici fuisse ab æterno; Neque hic opponi debet Targum Hierosolymitanum, quod vertit בראשית per בחוכמא in *Sapientia*, quia Deus Proverb. 3. 19. *In Sapientia*, dicitur *fundasse terram*. Vel ut innuatur Filius Sapientia Patris, ut Creationis author, quod non paucis placuit, teste *Hiero.* Quæstion. Hebraic. in Genesim. Nam licèt hoc

hoc verum sit; non potest tamen convenire huic loco, nec vox ראשית hoc interpretamentum potest ferre, quæ non ad aliud commodè quàm ad *principium temporis*, & *rerum creatarum* potest referri, ut exponit Johan. cap. 1. 1. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, & Paulus Hebr. 1. 10. κατ' ἀρχὰς *fundasti terram*, & 2. Petr. 3. 4. ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, unde Onkelos reddit בקדמין *in initiis*, & R. D. K. בראשית vertit per בתחלה *in initio*, & Magistri Judæorum interpretantur apud Salom. Jarch. בראשית הכל *in principio universi*. Dicitur autem creatio facta in *principio*, non *praeexistente*, quasi principium temporis jam ante esset; sed *coëxistente*, quia cum prima creatura, ejusdem etiam duratio, seu tempus concreatum fuit, quod Aug. in Gen. cont. Manich. lib. 1. c. 3. rectè exponit, *Etsi in principio temporis Deum fecisse cœlum & terram credamus, debemus utique intelligere, quòd ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit & tempora. Et ideo antequam faceret tempora, non erant tempora*, &c. *Et si tempus cum cœlo & terra esse cœpit, non potest inveniri tempus, quo Deus nondum fecerat cœlum & terram.* QUÆST. III.

IV. Eò pertinent loca illa varia Scripturæ, quæ Mundi productionem asserunt, Ps. 33. 6. Jo. 1. 3. Hebr. 1. 2. Jer. 10. 11. 12. *&c.* & quæ Dei existentiam æternam, ut & Decreti ejus prædicant, ex eo quòd ante cœli & terræ fundationem fuisse dicuntur, Ps. 90. 2. Prov. 8. 22. 23. Ephes. 1. 4. Matth. 25. 34. 2. Timoth. 1. 9. Cùm enim omnis productio rerum ad extra inferat novitatem essendi, quia quicquid producitur, prius non esse debuit antequam fieret; Et quod æternum est, nihil habeat se prius: Hinc necessariò evincitur, mundum non esse æternum, sed in tempore demum factum. Sed quia, qui pro Mundi æternitate pugnant, Scripturam non agnoscunt, consulenda est etiam ipsa *Natura*, & sana ratio, quæ Mundi novitatem pluribus argumentis adstruit.

V. Primò Ex *causarum subordinatione*, in quibus non potest dari progressus in infinitum, sed necessariò ad primam deveniendum, quæ cæteris initium dederit, ut antè evictum est, L. 3. Q. 1. th. 6. 2. Ex *novitate motus & temporis*: Nam cùm nec motus, nec tempus ab æterno esse potuerint, sed necessariò sui quoddam initium habeant, hinc patet, Mundum, qui est in perpetuo motu, & cujus duratio tempore mensuratur, ab æterno esse non potuisse, sed aliquod initium habere. Tempus autem & motum æternum esse non posse, & jam supra probatum variis rationibus loco citato Lo. 3. Et exinde etiam colligitur certissimè, quòd utrumque successionem prioris & posterioris necessariò postulat, quod in æternitate locum habere non potest. Rursus si motus, qui in Sole datur, fuit ab æterno, Sol debuit esse ab æterno, vel in aliquo Zodiaci signo, vel in omnibus simul; Sed neutrum dici potest; Non prius, quia sequeretur per totam æternitatem unum tantùm

QUÆST. III. § aut alterum signum, id est, spatium finitum, quod unico mense percurrit, infinitâ duratione peragrasse; quod est ἀσύστατον; Non posterius, quia necesse foret, Solem esse simul in omnibus Zodiaci signis, aliàs fuisset in uno priùs quàm in alio, quod æternitati repugnat. Sed implicat Solem per Zodiacum moveri, id est, ab uno signo ad aliud transire, & esse tamen in omnibus signis. Idem de mutationibus variis dici potest, quæ in Terra, & rebus omnibus sublunaribus, adeoque hominibus ipsis observantur, quæ non possunt dici æternæ, sed principium aliquod necessariò postulant.

VI. Tertiò ex *novitate Historiarum, & Scientiarum, ac Artium.* Nam profanæ historiæ vetustissimæ non altiùs fermè ascendunt quàm ad bellum Trojanum, id est, ad ter mille circiter annos, quia à diruta Troja ad fundatam Romam fluxerunt 730. à Roma fundata usque ad Christum 750. & à Christo ad nos 1678. Historia verò sacra à Mose conscripta, non ascendit adhuc ad sex millia annorum; At si homines ab æterno fuissent, non fit verisimile nullas futuras fuisse historias, nisi à quinque aut sex mille annis: Cur enim altum illud silentium à retroacto tempore? aut cur potiùs tunc cœpta fuit historia, quàm ante? hoc movit *Lucretium* licèt Epicureum & Dei contemptorem, ut novitatem Mundi agnosceret lib. 5.

Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terrarum & Cœli, semperque æterna fuêre,
Cur supra bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinêre Poëtæ?
Quò tot facta virùm toties cecidêre, nec usque
Æternis famæ monimentis insita florent?
Verùm, ut opinor, habet novitatem summa, recensque,
Natura est mundi, neque pridem exordia cœpit,
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt &c.

Et *Macrobius* his attentè consideratis, *Quis dubitet*, inquit, *quin mundus recens ac novus sit, cùm Historia Græca bis mille annorum historiam vix contineat.* Si qui verò Populi Annales suos ulteriùs extendunt, vel meræ sunt fabulæ, & mentientis famæ ludibria, vel anni menstrui, vel quadrimestres, non verò Solares intelliguntur. Hoc *Diodorus* libro 1. observat de Chaldæis, qui authore Cicerone puerorum geneses se observasse gloriantur 43000. ante Alexandrum annis, annos Lunares scilicet intelligere, id est, menses; *Porphyrius* ipse, testis in hac causa omni exceptione major, qui viderat observationes illas Chaldæorum, quas Alexandri tempore Callisthenes ex Babylone in Græciam miserat, mille tantùm & nongentorum annorum fuisse scribit. Idem de *Artibus & Scientiis* dici debet; Nam constat earum primordia non protendi ultra aliquot annorum ad summum millia, ut ex eorum inventoribus patet;

quo-

quorum seriem Plinius, æternitatis tamen mundi assertor parum sibi constans, refert lib. 7. & 8. Quis verò crediderit homines ab æterno fuisse, & vel nihil tale excogitasse, vel si excogitarunt, ad posteros non transmisisse? vel si transmittere voluerunt, ita tamen intercidisse, ut nihil ad eos penitus transierit? QUÆST. III.

VII. Quartò à *Consensu Gentium*, & *Sapientum mundi*, quibus saltem plerisque non ignota fuit mundi productio. Licèt autem non potuerint eò assurgere, ut Creationem ex nihilo per Verbum agnoscerent, quod Paulus testatur demum fide percipi Hebr. 11. 3. *Fide credimus compacta esse secula Verbo Dei, ut quæ videntur non sint ex apparentibus facta.* Et si quæ eò pertinentia leguntur apud Platonem, Mercurium Trismegi. & alios saniores, ea non ex lumine naturæ simpliciter habuerunt, sed ex testimoniis Chaldæorum & Ægyptiorum, qui ea à Mose & Israëlitis acceperant. Constat tamen apud ipsos pro certo traditum Mundum aliquod initium habuisse. Testimonia *Mercurii Trismeg.*, *Orpei*, *Pythagoræ*, *Platonis*, *Procli*, *Homeri*, *Hesiodi*, & aliorum, quæ brevitatis studio omittimus videri possunt apud *Plessæ.* de verit. Relig. Christ. c. 9. & *Zanch.* lib. 1. c. 3.

VIII. Ut autem Mundus æternus non fuit; Ita nec esse potuit, quicquid Scholastici garriant. Impossibilitas se tenet tum ex parte *Dei*, tum ex parte *Creationis*, tum ex parte *Creaturæ*. Primò ex *parte Dei*, Quia Deus non potest producere aliquid sibi coæternum, aliàs duo essent æterna, & sic æternitas attributum incommunicabile Dei ex Scriptura communicaretur creaturæ. 2. Quia causa debet esse prior suo effectu; nec effectum potest esse coævum causæ suæ. Frustra hìc obtenditur, Vel *generatio æterna Filii*, quæ non obstat quominus sit coæternus Patri; quia longissimè differt creatio ab ista generatione. Hæc actio est Dei ad intra quæ reddit Filium ὁμοούσιον Patri per communicationem ejusdem numero essentiæ; Illa verò est actio transiens extra Deum in Creaturam, quæ diversissimam naturam in ipsa producit. Vel *emanatio radiorum Solis*, qui sunt coævi Soli; Quia alia est ratio *agentium* per *emanationem*, alia *agentium* per *transmutationem*; alia *agentium*, *naturalium*, alia *liberorum*, in illis effectus possunt esse coævi causæ, sed non in istis; Solis radii emanant naturaliter à Sole, & sunt ejusdem cum eo naturæ; Sed creaturæ liberè à Deo producuntur, & sunt diversissimæ ab ipso. *Mundum æternum esse non potuisse probatur.*

IX. Secundò repugnat à *parte Creationis*, quia cùm creatio sit ex nihilo, in qua res transit à non esse ad esse, necessariò infert novitatem essendi, quia res debet concipi non fuisse, priusquam producta fuerit; atque ita æterna esse non potuit. Nec juvat dicere per τὸ *ex nihilo* notari tantùm *negationem materiæ*, seu independentiam à subjecto, cùm notet etiam *nihilum termini*, ut res creata aliquando non fuerit, & postea esse cœperit.

X. Tertiò impossibilitas illa se tenet à *parte Creaturæ*, 1. quia quod habet esse, & durationem successivam & finitam, illi repugnat æternitas: At omnis

Quæst. III.

omnis Creatura quà talis habet esse, & durationem successivam & finitam, nec potest concipi aliter; Ergo. 2. si Creatura æterna esset, deberet existere, vel Dei, vel suâ propriâ æternitate; Si posterius, duo essent æterna, duo infinita, Deique & creaturæ duratio esset æqualis, & erit æternitas extra Deum, cui coëxistet. Si prius, creaturarum existentia erit existentia Dei; cùm æternitas Dei non differat ab ejus existentia; atque ita Dei æternitas & infinitas erit communis creaturæ, quod *ἀσύστατον*. Imò creata æternitas dicit contradictionem in adjecto, ut finita infinitudo. Denique de ratione formali creaturæ est, ut dependeat essentialiter à Deo, & ut principium habeat suæ existentiæ. At quod dependet ab alio, id posterius ipso est, & sic æternum esse nequit, *ubi quid principium statuis habere sui esse, negas esse eo ipso æternum*, ut ait *Lactan.* instit. lib. 7. c. 1.

Fontes Solutionum.

XI. Agens æternum quod agit extra se in aliud, requirit patiens coæternum; sed Deus non est agens æternum hoc sensu, quia demum in tempore cœpit extra se agere. Nec si dicitur *purus actus*, quia fuit semper actuosus in se, & expers omnis potentiæ passivæ, quæ est radix mutationis, sequitur extra se semper egisse.

XII. Aliud est esse causam sufficientem *actu*, Aliud verò *in actu*: Deus fuit causa sufficiens actu ab æterno, quia semper fuit & semper voluit creare mundum, sed non fuit ab æterno in actu, quia non voluit creare ab æterno, sed tantùm in tempore.

XIII. Licèt Deus ab æterno non crearit, non propterea mutatus est à potentia ad actum, & ab otio ad negotium; quia alia est ratio agentium, quæ sola volitione agunt, & eorum in quibus præter volitionem requiritur operosa molitio. Ista quum opus producunt, transeunt reverà à potentia ad actum, à volitione ad effectionem: sed aliter se res habet in illis, quæ merâ agunt volitione, ut Deus, qui ut voluit existentiam mundi in tempore, sic eam voluit ab æterno. Atque ita mutatio quædam facta est in mundo, qui transiit à non esse ad esse, sed non in Deo, qui idem in se manens per volitionem suam practicam rem extra se produxit ex nihilo.

XIV. Ut Deus nunquam fuit sine sua omnipotentia; Ita nunquam fuit sine potentia creandi mundum, sed non potuit ab æterno exercere actum illius potentiæ, sed tantùm in tempore; non ex defectu potentiæ in Deo, sed ex incompossibilitate Creaturæ cum æternitate. Ita nunquam fuit Deus quin potuerit creare mundum, sed eo demum tempore, quo creari potuit, non verò ante.

XV. Alia est possibilitas quæ se tenet ex parte potentiæ passivæ, quæ est in re producenda; Alia verò quæ se tenet ex parte potentiæ activæ agentis; Mundus fuit possibilis ab æterno, non secundùm *potentiam passivam* subjecti, sed secundùm *potentiam activam Dei*: Nam possibilitas ista non fundatur in potentia aliqua, quæ sit à parte rei producendæ; sed à parte Dei, in vir-

tute

tute producentis, quia Deus potuit illum producere in certo tempore. QUÆST. III.

XVI. Positâ actione secundùm se totam, ponitur statim effectus; sed Creatio posita non fuit ab æterno secundùm se totam; licèt fuerit quoad principium, non fuit tamen quoad terminum; licèt fuerit actio interna & immanens in Deo, non fuit actio externa transiens in Creaturam.

XVII. Cùm ante principium temporis, quo mundus creatus est, nihil aliud sit quàm æternitas, propriè non potest dici, quòd Deus potuerit citiùs mundum creare quàm creavit, quia τὸ *citiùs*, vel *seriùs* sunt notæ temporis, quæ in æternitate non dantur; Interim si citiùs, vel seriùs referatur ad ipsam mundi durationem, potuit ille in æternitatis puncto, quod omnes temporum differentias etiam possibiles complectitur, citiùs vel seriùs creari: Ita ut duratio mundi esset plurium multò seculorum, ac de facto fuit: ut à principio mundi ad præsentem nostram ætatem fluxissent, non quinque modò, aut sex millia annorum, sed septem vel novem; Nec tamen inde bene colligas potuisse ergo mundum ab æterno creari: Quia non valet consequentia à longiori duratione finitâ & limitatâ, in qua concipimus Deum potuisse creare mundum, ad durationem æternam & infinitam, quæ est ἀσύστατος respectu mundi.

XVIII. Quod est ingenitum, nunquam incepit esse per generationem, sed potest incepisse per Creationem. Materia talis est, quæ non est genita, sed creata.

XIX. Quum dicimus mundum factum *in tempore*, hoc non intelligimus ἀκριβῶς, quasi propriè dictum tempus fuerit ante mundum, in quo creatus esset; sed phrasis ista populariter est intelligenda ut æternitati opponatur, & nihil aliud innuatur, quàm mundum non esse æternum, sed principium durationis accepisse; ita ut ante illud momentum, nihil aliud concipiatur fuisse quàm æternitas.

XX. Licèt melius sit nunc mundum existere, quàm non existire, non tamen melius fuit ab æterno illum existere, quia de eo quod melius est, vel pejus, non determinandum est ex rationis nostræ lumine, sed ex voluntate Dei nobis in Verbo revelata, juxta quam constat non modò non melius esse, id est, convenientius mundum esse ab æterno, quia sic creatura æquaretur Creatori: Sed ne quidem possibile fuisse propter multiplicem rei repugnantiam.

QUÆSTIO IV.

Quâ Anni tempestate Mundus conditus sit? An Vere, An Autumno?

I. Licet Quæstio ista magis Chronologica sit quàm Theologica, atque adeò inter Problematicas rectè referatur, quia tamen suum etiam usum habet in sacris, hic non est omittenda.

QUÆST. IV. II. In confesso est apud omnes Solem à Deo fuisse creatum in aliqua parte fixâ & statâ Zodiaci, id est, vel in uno Æquinoctiorum, seu Verno, seu Autumnali, vel in uno Solstitiorum, seu Hyberno, seu Æstivo: Quamvis enim in circulo & motibus Planetarum circularibus, nullum sit propriè principium, nec finis, nec medium, nec quidquam statum aut fixum; tamen relatione ad certas terræ partes & incolas, prædictæ Zodiaci partes rectè notantur ut statæ & fixæ ad varios usus in vita humana.

III. Hinc factum, ut diversæ fuerint de Anni tempestate, quâ Mundus creatus est Doctorum sententiæ; Aliis ad Solstitium æstivum, Aliis verò ad Æquinoctia creationem Mundi referentibus. Pro Solstitio æstivo pugnat *Gherardus Mercator*, & pauci cum ipso: Sed tota natio Chronologorum stat pro Æquinoctiis, si non pro punctis, saltem pro tempestatibus, multi pro Vere; sed plures & potiores pro Autumno, ut *Scaliger*, *Calvisius*, *Usserius*, *Torniellus*, *Petavius* & alii, quos nos sequimur, his potissimùm nixi argumentis.

Mundum Autumno conditum esse probatur. IV. 1. Quia extra dubium videtur Mundum creatum esse eo anni tempore, quo Israëlitæ annum suum civilem incipiebant, dum essent in Ægypto; eam enim proculdubio temporum rationem secuti sunt, quam à Patribus suis acceperant, & hi à suis majoribus Semo, Noacho, aliisque Patriarchis usque ad Adamum edocti sunt. At ipsos inchoasse non à Vere, sed ab Autumno colligitur, tum ex Exod. 23.16. ubi festum collectionis omnium frugum ex agris dicitur celebrari בצאת השנה *in exitu anni*, & c. 34. 22. ubi festum Tabernaculorum vocatur solemnitas, quæ debet celebrari septimo mense בתקופת השנה in *revolutione anni*, seu anno vertente, ut mensis ille Tisri, qui respondet Septembri, vel Octobri nostro dicatur annum claudere & aperire. Nec obstat quòd vocetur *mensis septimus*, quia constat hoc dici relatè ad *annum sacrum*, non *civilem*: Nam duplicem apud Judæos computum anni fuisse certum, alium qui rebus civilibus, alium qui rebus sacris destinaretur; Tisri qui primus fuit anni civilis mensis, factus est demum septimus anni sacri, ex quo Deus in memoriam liberationis Ægyptiacæ, voluit mensem *Nisan*, qui & Hebraïcè *Abib*, qui Martio & Aprili nostro respondet, esse principium mensium anni scilicet sacri, ut colligitur ex Exod. 12. 1. *Hic mensis erit vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni*, quod intelligendum tantùm respectu anni sacri, & eorum omnium quæ ad rem divinam pertinent; Nam quoad res civiles & politicas, mensis Tisri mansit semper primus, & ab eo anni initium computabatur, quod *Josephus* lib. 1. Antiq. c. 4. explicat, *Moses*, inquit, *Nisan, qui est Xanthicus, mensem primum in suis fastis ordinavit, quod per hunc Hebræos ex Ægypto eduxisset, eundem etiam omnium quæ ad rem divinam pertinent, exordium fecit: alioqui quod ad nundinationes rerum venalium, reli-*

(Marginal notes: *Exod. 23. 16.*; *Exod. 12. 1.*)

liquamque dispensationem anni attinet, nihil de pristino ritu innovavit. QUÆST. IV.

V. 2. Confirmatur ex Tempore immissi Diluvii, quod dicitur contigisse secundo mense, Gen. 7. 11. Cùm enim verosimillimum omnino sit illud immissum esse eâ tempestate, quæ idonea erat inundationibus, potiùs quàm eâ, quæ commoda erat siccandæ terræ, & arcendis imbribus, ad ineuntem hyemem referri debet potiùs, quàm ad tempus Vernum, ut secundus mensis ab Æquinoctio autumnali sit computandus, & ad Novembrem referatur, non verò à Verno, juxta quod diluvium incepisset circa Vernum, auctum fuisset æstate, & finitum mediâ hyeme.

VI. 3. Eâ anni tempestate Mundus creari debuit, quâ anni Sabbathici & Jubilæi Judæorum inceperunt, quæ fuit autumnalis. Nam & anni Sabbathici, qui septimo quoque anno, & Jubilæi qui quinquagesimi erant post septies septenos, Autumno post collectas fruges inchoabantur; unde Levi. 25. 9. clangor tubæ Jubilæi institutus est die decimo mensis Tisri. Eò pertinet, quòd Festum Tubarum cum pluribus aliis hoc mense celebraretur, quod non alia de causa factum videtur, quàm quia tunc recolebant memoriam Creationis, quæ in id tempus inciderat.

VII. 4. Ejus sententiæ supersunt adhuc vestigia in Synagogis Judæorum vetustissimi instituti; Nam in Sabbatho quod postremum est in mense Tisri, incipit Lectionarium Judaïcum, cujus Caput primum quod פרשה vocant, est initium Libri Geneseos, tum quòd eo tempore ipsis annus inciperet, tum quòd ipsi crederent, mundum eâ tempestate creatum. Hinc Chaldæus Paraph. in 1. Reg. 8. 2. dum loquitur de Encæniis Templi à Solomone ædificati, quæ festo tabernaculorum celebravit in mense Ethanim, sic ait, *In mense Ethanim, qui antiquitus ante Mosem dicebatur primus, nunc autem septimus.* Huc facit quòd Ægyptii, Persæ, & alii Orientales annum suum etiamnum hodie ab Autumno inchoant.

VIII. 5. Conveniens fuit Mundum condi eâ anni tempestate, quâ potuit maximè utilis esse homini propter quem condebatur, suppeditando illi & cæteris animantibus, quæ necessaria erant ad victum & sustentationem; nulla verò ad id commodior fuit autumnali, quâ arbores onerantur fructibus, & plantæ seminibus suis sunt gravidæ, quæ alias generare possint. Unde licèt Ver amœnitate cæteris anni tempestatibus præstet, Autumnus utilitate illud superat. Rursus, ut Deus hominem & cætera animalia in statu perfecto creare voluit, idem etiam fecisse censendus est respectu plantarum & arborum, quod Autumno potiùs convenire, quàm Veri nemo non videt.

IX. Quum Mundum Autumno conditum dicimus, hoc non intelligendum est de qualibet orbis parte, fieri enim non potest, ut ubique terrarum uno eodemque tempore fuerit Ver, aut Autumnus: Æstas, aut *Fontes Solutionum.*

Hyems:

QUÆST. IV. Hyems, quia tempestates aliter se habent, pro ratione hemisphæriorum, & climatum, ut quando in Antarcticis regionibus Æstas est, in Arcticis est Hyems, & ubi Sol incipit se elongare ab Antarcticis plagis, & appropinquare Arcticis, in illis Autumnum, in istis Ver facit. Sed hoc accipiendum est de illa orbis parte, in qua Adam formatus est, vel pro ratione hemisphærii nostri, in quo Moses descripsit Creationis historiam; quippe Sol debuit cursum suum incipere ab aliquo ex duodecim Signis Zodiaci, vel ab Ariete Vere, vel à Librâ Autumno.

X. Licèt Ver habeat imaginem nascentis Mundi, & ejus referat infantiam; non inde bene colligitur Vere conditum fuisse, quia ut Dei opera sunt perfecta, creari debuit in statu perfecto, atque adeò non modò ut nascens, sed ut partibus suis omnibus absolutus; potest ergo dici imago nascentis mundi in natura constituta, & in via ordinaria generationis, sed non in via extraordinaria Creationis, & in naturâ constituendâ.

XI. Quod Deus jubet Terram germinare herbas & gramina, non evincit necessariò hoc Vere factum esse; nam & arbores fructiferæ jussæ sunt fructus ferre secundùm speciem suam, quod commodiùs fieri non potuit quàm Autumno; Et si absurdum est Terram germinare in Autumno, quod tamen sæpe fit; absurdius est arbores quaslibet fructus ferre, quos Autumno demum debuerunt producere.

XII. Non negandum est plerosque Veterum retulisse orginem Mundi ad Vernum tempus, quò respiciunt illa *Virgilii* 2. Georgic.

Non alios prima nascentis origine mundi,
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim; Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, & Hybernis parcebant flatibus Euri.

Ita Astrologi communiter cœlestium motuum initia à primo Arietis puncto inchoarunt. Scaliger ipse fatetur præfat. in Euseb. Veteres magnum honorem habuisse diei 25. Aprilis, in quo Mundum conditum, Christum conceptum, & passum putabant. Ideoque diem hunc πρωτόκτιστον ἡμέραν vocabant, quòd ab ea crederent incepisse primum Æquinoctium: Sed si expendantur fundamenta quibus nituntur, patebit hanc opinionem multitudine Authorum potiùs se commendare, quàm rationum pondere.

QUÆSTIO

QUÆSTIO V.

An Mundus unico momento creatus sit, An verò sex diebus? Et An opera singula cujusque hexaemeri absque motu & successione temporis creata sint, An verò uniuscujusque productioni integrum diem Deus impenderit?

I. CReationem, non sex dierum intervallo, sed unico momento factam esse censuit *Augustinus* super Genes. l. 1. c. 15. & lib. 11. de C. D. c. 9. & cum eo varii ex Veteribus, quos *Cajetanus* sequitur, ut quæ Moses de sex diebus refert, allegoricè sint intelligenda de cognitionibus Angelicis, quasi omnia idcirco creata dicantur sex diebus, quia totidem notitiis intellectui Angelorum fuerunt repræsentata, ita ut unaquæque cognitio Angelica dies appelletur, & habere dicatur manè & vesperè, unde orta videtur distinctio *cognitionis* Angelicæ in *matutinam*, & *vespertinam*. *Mundus non unico momento est creatus.*

II. Sed huic sententiæ obstat, 1. narratio Mosis simplex & historica, quæ sex dies memorat, & singulis diebus proprium opus adscribit. 2. quòd terra dicitur fuisse inanis & vacua, & tenebræ super superficiem abyssi, quod dici non potuisset, si omnia uno momento consummata fuissent. 3. quòd in quarto præcepto ad sanctificationem diei septimi commendandam dicitur Deus creasse sex diebus, & septimo quievisse, ut eo exemplo populus ad quietem septimo die agendam moveretur, quæ ratio nullius essent momenti, si Deus omnia unico momento creasset. 4. quòd nulla ratio posset reddi ordinis quem secutus est Moses in narratione sua, si successivè non facta sunt omnia. *Sed sex diebus.*

III. Quum Syracides c. 18. 1. Deum omnia creasse κοινῇ dicit, non de simultate temporis loquitur, quasi omnia *simul* crearit, quod perperam Vulgatus ita exposuit, sed de collectione omnium creaturarum intelligendus est, quæ pariter & communiter à Deo conditæ sunt, ut nihil sit quod à Deo creatum non sit. *Syraci. 18. 1.*

IV. Quamvis autem Deus potuisset omnia momento creare, voluit tamen aliquod in operibus suis perficiendis spatium interponere, 1. ut libertatem suam testaretur, 2. ut sapientiam, potentiam, & bonitatem suam in magnifico hoc opere per partes distinctiùs explicaret, & rerum connexionem, dependentiam, & ordinem inter se clariùs indicaret, 3. ut nos ad distinctam contemplationem operum divinorum excitaret, 4. ut hominem exemplo suo doceret, sex diebus illi laborandum esse, & septimo quiescendum, & cultui divino vacandum in Creationis memoriam.

QUÆST. V. *Opus cujusque diei momento factum.*

V. Licèt verò plures dies insumere voluerit in opere Creationis; Non inde tamen potest inferri, quod quidam vellent, in operibus singulorum dierum, Deum integrum diem impendisse, atque adeò ea successivè produxisse. Quia Scriptura testatur ad Dei nutum & imperium res ilico extitisse, nec ullam moram temporis intercessisse inter mandatum & executionem, quia nihil illi resistere potuit, Deusque non magis indiguit tempore ad res producendas, quàm ad præcipiendum illis ut existerent, *Dixit & facta sunt*, Psalm. 33. 9. Unde *Ambrosi*. hexaemeri lib. 1. c. 12. ad illa verba Fiat Lux, *Non ideo dixit ut sequeretur operatio, sed dicto absolvit negotium, unde pulchre Davidicum illud, Dixit & facta sunt, quia dictum implevit effectus.*

VI. 2. Si Resurrectio fit momento ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, 1. Cor. 15. 52. quidni & Creatio? Si Satan potuit omnia mundi regna ἐν στιγμῇ χρόνου, Luc. 4. 5. Christo ostendere, quidni & illa Deus creare? Si miracula varia momento facta sunt, cur non & Creatio? Et tam facilè Deus potuit momento creare Lucem, Solem, Sidera, & plantas, ac Angelos & animam Adami, solo nempe suo jussu & imperio; Nec aliter fieri potuit, quia eo momento quo nihil desiit, aliquid incepit esse, & quo Lux extitit, tenebræ evanuerunt.

Fontes Solutionum.

VII. Aliud est dicere tempus in quo res producuntur esse successivum, Aliud ipsam productionem esse successivam; productionis modus potuit esse momentaneus, sed non modus existentiæ in tempore.

VIII. Licèt singulis diebus suum opus distinctum assignetur, non sequitur totam diem cuique operi expoliendo fuisse impendendam; aut Deum eo temporis intervallo indiguisse ad hoc peragendum; sed quòd singulis illis diebus distinctis nihil præterea Deus produxerit, aliàs, si totum primum diem impendisset creationi lucis, absolvisset demum illam sub initium noctis sequentis, quod est absurdum.

IX. Quum Deus dicatur septimo die absolutâ creatione quievisse, quia cessavit à creanda omni nova specie, non potuit dici hoc sensu quievisse ullâ die hexaemeri, cùm earum qualibet aliquid operatus sit, & crearit, quod pertinebat ad complementum Universi.

X. Licèt varia opera sextæ diei commemorentur, quæ non potuerunt simul fieri; non obstat quominus unumquodque momento fuerit absolutum: Sic Adami corpus momento Deus creavit ex pulvere terræ, momento altero animam ei inspiravit, momento somnum illi indidit, & costam illi revulsit, ex quo, momento altero Evam formavit. Ipsæ quoque bestiæ momento acceperunt impetum veniendi ad Adamum licèt ex illo impetu successivè ad eum processerit.

XI. Ad aquarum separationem non opus fuit magno temporis intervallo: nam ut Deus momento effecit, ut terra sive arida, aquis quibus cin-

ge-

gebatur undique supereminceret, ita eodem momento indidit motum aquis, per quem cœperunt confluere & moveri ad cavernas & meatus subterraneos, qui parati erant ad eas excipiendas, qui licèt successivus fuerit, momento tamen à Deo illis impressus est jussu & imperio suo. QUÆST. VI.

XII. Quum res momento creatæ dicuntur, non tam intelligitur *momentum mathematicum*, quàm *physicum*, id est, brevissimum quod dari potest tempus.

XIII. Si Creatio immediata operum primæ diei est momentanea, talis debet esse mediata operum cujusque diei productio; quia non potest concipi minùs ductile fuisse in manu Dei nihil secundùm quid, & materiam inhabilem, quàm nihil absolutum, ut ex isto potuerit creari momento, & sine mora materia, ex illo verò nihil potuerit fieri, nisi cum mora & successione temporis.

QUÆSTIO VI.

Quo ordine Opera Creationis in Hexaemero à Deo producta sint?

I. OPera Creationis, vel in genere & *collectè* ac *aggregativè* spectari possunt, & per *Mundum* seu τὸ πᾶν *Universum* solent exprimi; vel *in specie* & *distributivè* ratione productionis variarum ejus partium in sextiduo Creationis, in qua primùm earum *creatio*, deinde *distinctio*, postremò *ornatus* proponitur. *Opera Creationis vel collectivè, vel distributivè spectantur.*

II. In iis verò omnibus Deus *Potentiam* suam in productione rerum omnium, tam magnarum quàm parvarum ex nihilo per solum verbum; *Sapientiam* in varietate, ordine, ac usu earum; *Bonitatem* in sui communicatione, per quam omnia fecit valde bona, luculenter demonstravit: Ut adhibuit *jussionem*, & mandatum, quod potenter res efficeret, *approbationem* quæ rei productæ per bonitatem benediceret, *ordinationem* quæ sapienter omnia dirigeret, & usum suum singulis assignaret, & *sanctionem* quæ constanter legibus semel positis illa subjiceret.

III. Opera primi dei recensentur tria, *Cœlum*, *Terra*, & *Lux* illa juxta prima Genesis verba, *In principio creavit Deus Cœlum, & Terram*; Licèt enim quidam hæc velint prolepticè dici per propositionem generalem, quæ universæ Creationis compendium & summarium ob oculos ponat, quam postea sigillatim & distinctè per singulos dies explicet, quam sententiam sequitur *Chrysostomus*, & post eum non pauci: Satius tamen videtur, & Mosaïcæ narrationi convenientius, ut describatur hoc primo versu initium *Opera primi diei, Cœlum, Terra, Lux.*

QUÆST. VI. Creationis per productionem duarum partium generalium Mundi, Cœli scilicet & Terræ, quam sequitur postea descriptio particularium, quæ cœlo & terrâ continentur, & quæ in sequentibus diebus distinctè à Deo productæ sunt. Et hoc non obscurè colligitur ex versu 2. ubi additur, *Et terra erat inanis & vacua*, quod dici non potuisset, nisi terra jam creata supponeretur ✝. 1. aliàs, vel ea à Deo ante hexaemeron creata statuetur, vel increata & coæterna Deo fingetur: Quò videntur inclinare non obscurè Sociniani, dum creationis ipsius materiæ in hexaemero Mosis nullam mentionem fieri pertendunt, ut hac ratione eò faciliùs argumentum, quod petimus ad asserendam Divinitatem Christi, ex existentia ejus ante creationem mundi, enervent. Unde *Volkeli*. lib. 4. c. 4. expressè dicit, *de Terra & Aqua creatione nihil dixisse Mosem, nec sacras Literas alibi, nec malè facere eos, qui sententiam hac de re suam vel suspendunt, non audentes definire id quod Scriptura non definierunt, vel id quod rationi maximè consentaneum videtur ita sequuntur, ut aliis ambigendi, vel dissentiendi relinquant libertatem.* Quæ non aliò spectare, quàm ad infirmandam Creationem mundi ex nihilo, judicare cuivis proclive est.

Quid per Cœlum notetur?

IV. Rectiùs ergo per *Cœlum* & *Terram* intelligitur universa Mundi hujus machina, sed ornatu suo, splendore, & perfectione adhuc destituta, quam recipere postea debuit in particularium operum distincta creatione per sextidui spatium facta. Et per *Cœlum* quidem non modò *Cœlum æthereum* notatur astris adhuc destitutum, sed præcipuè *Cœlum supremum*, Empyræum dictum, quod aliàs *Cœlum cœlorum*, 1. Reg. 8. 27. & *tertium cœlum*, 2. Cor. 12. 2. & metaphoricè *Paradisus* Luc. 23. 43. vocatur, cujus Deus dicitur δημιουργὸς καὶ τεχνίτης Hebr. 11. 10. quod est quoad *substantiam* subtilissimum, quoad *qualitatem* lucidissimum, quoad *durationem* indefectibile ab intrinseco, quoad *situm*, supra omnes cœlos aspectabiles constitutum, 1. Tim. 6. 16. Apoc. 21. 10. Johan. 14. 3. Eph. 4. 10. Unde Deus habitans in cœlo dicitur habitare in excelsis, altissimè Deut. 4. 39. Ps. 102. 20. Luc. 2. 14. & 24. 49. Jacob. 1. 17. & Christus ascendens in cœlum dicitur in altum & sublime supra omnes cœlos ascendisse Ps. 68. 19. Eph. 4. 8. 10. Heb. 7. 26. Quod opponendum Lutheranis, qui cœlum istud volunt esse increatum, & illocale & incorporeum fingunt, & quod sit ubique, ut argumentum ab ascensione Christi in cœlum petitum adversus Ubiquitatem Corporis Christi, elevent.

Tum æthereum,

Tum supremum.

Sub quo Angeli continentur.

V. Sub Cœlo isto supremo *Angelos* ejus incolas comprehendi censemus, quorum creationem, licèt Moses sensibilium & visibilium discriptioni magis inhærens, non commemoret expressè, ab eo satis tamen innuitur sub *exercitu Cœlorum*, de quo agitur Gen. 2. 1. & sub ipso cœlo, quod debuit esse illorum domicilium, Jud. 6. Luc. 2. 13. Matth. 24. 36. Unde dicuntur applausisse Deo, ut jam creati, cùm fundaret terram, Job. 38. 6. 7. quod factum die primo, & Psal. 148. 2. recensentur primo loco inter Creaturas, ante Solem, Lunam, & Stellas.

VI.

VI. Alterum primi diei opus est *Terra*, quo nomine & aquæ comprehendi solent, quam Moses per תהו ובהו, id est, *inanitatem* & *vastitatem* describit, non modò quia terra habitantibus & incolis fuit destituta, sed etiam, quia herbis, floribus, arboribus, & omni luce, ornatu, & decore, quod postea ipsi accessit, fuit denudata; quæ ibidem exponitur per *abyssum* tenebris opertam; Atque ita innuitur massa illa informis ex aqua & terra simul concreta, unde Poëtæ suum *Chaos* desumpserunt, quod *Ovidius* non ineleganter expressit his verbis lib. 1. Metam.

QUÆST. VI. 2. Terra.

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum,
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixêre Chaos, rudis, indigestaque moles,
Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene junctarum discordia semina rerum.

Materia verò informis dicitur, non *absolutè* & *simpliciter*, quod omnis formæ expers esset, siquidem quicquid existit, per suam formam existit; sed *secundum quid* & *comparatè*, quia forma eleganti & exacta quam postea adepta est, adhuc careret: illa verò quoad *substantiam*, partim terrea, partim aquea fuit, quoad *quantitatem* ingens, & ceu sine fundo moles, quæ inde vocatur *abyssus*, quoad *qualitatem* deformis, & tenebricosa, quoad *effectum* inanis & inefficax; quæ fuit materia unde omnia corpora sublunaria desumpta sunt; Quò pertinet quod statim additur de *Spiritu qui ferebatur super superficie aquarum* ℣. 2. quod, nec aëri aut vento competere potest, qui nondum creatus erat, & qui non fovet, sed dissipat potiùs; nec Angelo creato, ad quem hoc opus non pertinet; nec vi & efficaciæ Dei in genere, quæ per verbum *incubandi* potiùs exprimitur, à qua distinguitur Spiritus S. qui ejus principium erat; Sed soli *Spiritui Dei* convenit, qui & ipse Deus, qui massam illam informem virtute sua, & calore vitali fovebat & fœcundat, πρὸς ζωογονίαν συνέθαλπε, metaphorâ sumptâ ab avibus ovis suis, vel pullis incubantibus, ut de aquila dicitur Deut. 32. 11. quæ alarum motitatione, & dilatione vel ova fovent & calefaciunt ad pullos producendos, vel eos jam productos sustentant, quæ vis est verbi רחף Jer. 23. 9.

VII. Tertiùm primi diei opus *Lux* fuit primigenia, à qua post cœli & terræ creationem, particularium creaturarum productionem convenientissimè Deus inchoavit; non modò, quia creatura fuit simplicissima & præstantissima, sed etiam quia necessaria fuit ad cœli ornatum, & terræ fœcundationem, quæ & diem efficeret, opera Dei manifestaret, & esset velut communis quædam rerum naturalium obstetrix, quæ calore suo innata educendis & fovendis seminibus inserviret; in quo secundæ creationis typum etiam dare voluit, quam Deus à luce cognitionis Verbi etiam orditur, 3. Lux.

QUÆST. VI. *Deus enim qui dixit, ut lux è tenebris splenderet, is est qui luxit in cordibus nostris ad radiationem cognitionis gloriæ Dei in facie Jesu Christi* 2. Cor. 4. 6.

VIII. Lux autem ista, Nec fuit Accidens sine subjecto, ut nugantur Pontificii, Nec elementum Ignis, ut alii pertendunt; Ignis enim, nec dies unquam vocatur, nec diem efficit; Nec nubecula lucida, quæ suo motu circulari ab Oriente in Occidentem diem noctemque confecerit, quod alii sentiunt, nam primo die nulla dum nubes creata fuit: Sed corpus lucidum in uno Cœli ætherei hemisphærio accensum, quod sui circumrotatione diem noctemque primo triduo distingueret, donec lux illa postea quarto die in corpus Solis & Stellarum collecta & distributa fuit.

Opera secundi diei 1. Expansum. IX. Secundi diei opera fuêre, 1. *Expansum*, seu ingens illud intervallum, & spatium vastissimum, quod à terrestris globi superficie ad extremum usque cœli aspectabilis terminum extensum est, quod *cœlum* vocatur ℣.8. non quidem *æthereum*, quod primo die creatum diximus, & à terra distinctum, & quarto demum sideribus exornatum; sed *aëreum*, quod antea confusum & permixtum latuerat in massa illâ informi concretâ ex aqua & terra, quod sæpius in Scriptura *Cœli* nomine venit, unde *volucres Cœli* postea dicuntur ℣. 20. Hebraïcè רקיע vocatur, ab *expansione*, vel extensione, qualis est in Aulæo, vel Cortina, quò pertinent ista Psal. 104. 2. ubi Deus dicitur *extendere cœlum instar Cortinæ.* Nec obstat quòd *Expansum* ℣. 14. 15. 17. etiam cœlo æthereo tribuitur, in quo astra posita sunt, quia diversimodè de eo loquitur Scriptura, vel in tota latitudine sua, quomodo complectitur quicquid cœli aspectabilis nomine venit, id est Cœlum æthereum, & aëreum, vel respectu partis superioris, ut loco citato, vel respectu inferioris ℣. 20. quo pacto aquas superiores ab inferioribus dividit ℣. 6. 7. Quo sensu ordinatio Expansi fit secundo hoc die, & adaptatio ejus ad separandas aquas ab aquis, superas ab inferis. *Et dixit Deus, sit Expansum in medio aquarum, Et faciat distinctionem inter aquas & aquas* ℣. 6.

2. Divisio aquarum. X. Alterum opus istius diei fuit *Divisio aquarum* superiorum ab inferioribus, id est, nubium extantium supra infimam expansi partem, ab aquis, quæ infra Expansum terræ permixtæ, & velut circumfusæ, indistinctæ usque ad tertium diem fuêre. *Aquas* enim *superiores* non aliò quàm *ad nubes* commodè referri posse, quæ sunt in mediâ aëris regione, Scriptura clare innuit, variis illis locis, quæ aquas de nubibus interpretantur, Ps. 104. 3. *Contabulans aquis Cœnacula sua, ponens nubes in vehiculum suum*, Et Job. 26. 8. *Constringit aquas in nubibus suis, ita ut non scindatur nubes sub ipsis*, Jer. 10. 13. *Ad vocem dat multitudinem aquæ in cœlis, & ascendere facit vapores à fine terræ.* Confirmatur ex ipsa nubium natura, quæ nihil aliud sunt, quàm aquæ vi caloris diuturni evaporatæ, & frigore aëris rursus concretæ, quas Plin. lib. 3. c. 1. *aquas in cœlo stantes* vocat. Denique Moses aquas tantùm *Aquæ superiores sunt nubes.*

du-

duplices facit, superiores, & inferiores: Nubes autem, quæ sunt aquæ non possunt esse inferiores; Ergo necesse est ut ad superiores referantur: Licèt enim inferiores possint dici *originaliter*, & *terminativè*, quia ex loco inferiori eductæ sunt, non sunt tamen *subjectivè*, & ratione situs, quando sursum evectæ sunt. QUÆST. VI.

XI. Perperam ergo Lutherani, post plerosque Scholasticos, finxerunt *aquas supercœlestes*, ut difficiliorem ascensionem Christi & fidelium in cœlum reddant; Cùm tales aquæ nulli usui esse possint, nec ad refrigerandum cœlorum & siderum ardorem, qui nullus est in ipsis, nec ad comprimendum cœlos, ne violentia ventorum agitati vacillent, sic enim à Deo firmati sunt orbes cœlestes, ut nulla ventorum vi queant luxari, imò ut nulla ad eos usque pertingat. Nec si *aquæ* quædam dicuntur *supra cœlum* Ps. 148. 4. statim sunt supra cœlum æthereum, sed supra aëreum, quod passim cœlum etiam vocatur. Nec si nubes esse non possunt in cœlo, nisi per Solis attractionem in *naturâ constitutâ*; sequitur non potuisse elevari extraordinariè à Deo sine Sole in *naturâ constituendâ*. Licèt autem dicantur *supra Expansum*, non statim debent fuisse supra totam latitudinem Expansi, sed supra partem ejus: Imò non tam dicuntur fuisse *supra Expansum*, על רקיע quàm *desuper Expanso*, מעל לרקיע, ut innuatur non evectas fuisse aquas supra totum Expansum, ut totum esset aquis inferius, sed fuisse evectas sursum, ut unà cum Expanso essent supra & desuper, potiùs respectu nostri, quàm respectu totius Expansi. Denique *cataractæ Cœlorum* Gen. 7. 11. quæ perruptis claustris maximam illam aquarum vim profuderunt in diluvio, quibus prior mundus obrutus periit; non aliud notant, quàm copiosissimos imbres metaphoricè, qui ex nubibus densis defluxerunt.

Non aquæ supercœlestes.

Ps. 148. 4.

Gen. 7. 11.

XII. Tertii diei opera sunt, 1. *Collectio aquarum* inferiorum in certos alveos, adeoque earum à terra separatio, ut terra ab iis liberata, aptum ac conveniens animantibus, ac præsertim hominibus, quos creaturus erat, domicilium esset, quam à proprietate ipsius characteristica *aridam* vocavit, relictis tamen dispositisque partim occultis subterraneis meatibus veluti tubis, per quos perennes fontium scatebræ, & magna flumina irrigandis terris ex vastissimo illo collectarum aquarum conceptaculo, quod mare vocatur, erumpant. Nec facilè admitti potest, quod quibusdam placuit, opus istud ad secundum diem pertinere, ut per hysterosim hic apponatur, reddique debeat ויאמר, non ut alibi passim, *Et dixit*, sed, *dixerat autem*, nulla enim ratio est, cur illud ויאמר ✝. 9. exponatur per plusquamperfectum, cùm in aliis omnibus locis hujus capitis ✝. 3. 6. 12. 14. 20. 24. 26. ubi occurrit idem verbum, constanter reddi debeat per *Et dixit*: Nec Moses addere debuisset post separationem aquarum superiorum ab inferioribus, ut in fine cujusque diei, *Et fuit vespera, & fuit*

Opera tertii Diei.

1. Collectio Aquarum.

QUAEST. VI.

mane, dies secundus, si quod sequitur ✠. 9. 10. adhuc pertinuisset ad secundum diem. Nec necessitas videtur ulla fingendi talem hysterosim; nam quæ petitur ex eo quòd aliàs dies secundus caruisset solitâ benedictione, non potest hoc evincere; cùm sufficiens ratio hujus reddi possit, quòd cœpta quidem & adfecta hoc die fuerit sublevatio terræ ab ingenti illa aquarum mole, quâ circumdabatur, sed sequenti die demum perfecta fuerit, quo facta est aquarum inferiorum collectio, & arida apparuit.

2. Germinatio terræ.

XIII. Alterum opus istius diei *Germinatio terræ*, & plantarum, fruticum, & arborum seminiferarum productio, ✠. 9. 10. 11. ut individuis extinctis servarentur rerum species. Quamvis verò tunc indita sit terræ vis quædam & fœcunditas, quâ postea ex herbarum omne genus semine easdem produceere, & ex ubere suo alere & nutrire posset, tamen ad primam illam plantarum germinationem, quæ facta est in instanti, passivè tantùm & materialiter, non activè se habuit.

Quarti diei opus. Creatio Luminarium.

XIV. Quarti diei opus fuit *Creatio Luminarium* in Expanso ✠. 14. id est, in ea expansi parte, quam æthera, sive cœlum æthereum vocamus, quibus ornare voluit cœlum, ut antea terram herbis & arboribus exornaverat: *Usus* triplex notatur, primus in distinctione lucis à tenebris, id est, diei artificialis à nocte, *sint luminaria in expanso cœlorum, ut distinguant inter diem, & inter noctem*, vers. 14. Secundus in notandis ac disterminandis vicibus, ac tempestatibus anni. Tertius in communicatione virium suarum, quibus hæc inferiora ab ipsis imbuta variè afficiantur, dum luce, calore, & motu suo in sublunaria influunt, ut *cœli exaudiant terram, & terra exaudiat frumentum, & mustum, & oleum* in usum hominum, Ose. 2. 21. à quibus tamen excipiendi sunt animi hominum, qui in suis operationibus Luminarium influxui minimè subsunt.

Quinti diei opus, aquatilium ex aqua, volatilium ex terra productio.

XV. Quinti diei opus fuit *Aquatilium* seu piscium ex aquis, vers. 20. 21. *Volatilium* & avium ex terra *productio*, ut expressè docetur c. 2. 19. adeoque mundi sublunaris exornatio, per Creaturas sensu & motu præditas gradatione conveniente observatâ, & processu instituto à structura domus, ad productionem incolarum ejus, eorumque imperfectiorum primò, postea verò perfectiorum.

Opus sexti diei Animalium, & Hominis productio.

XVI. Sexto die colophonem imposuit operibus suis, per creationem, tum *Animalium* terrestrium, quorum tria genera recensentur, mansuetum, reptile, & ferum, ad quæ alia omnia revocari debent, sive perfecta, sive imperfecta, quorum species sunt innumeræ: Tum *Hominis*, qui Mundi conditi foret incola, ad Dei imaginem productio, ut ad reliquas creaturas, quæ vel gradum *essendi* tantùm habent, vel gradum *vitæ*, vel gradum *sensus* & *motus*, accederet etiam illa, quæ perfectissimum vitæ gradum nimir. *rationem* obtinet, quamque ideo, ut præstantissimum opus, & quoddam uni-

ver-

versitatis compendium, non modò postremo loco reservavit Deus, sed peculiari præ cæteris ratione, & quasi consultabundus condidit, *faciamus hominem* &c. non in indicium deliberationis in operante, vel difficultatis in opere, sed dignitatis ipsius operis, ut ostendat διὰ τῆς τῶν λέξεων παχύτητος τὴν τιμὴν εἰς τὸν μέλλοντα δημιουργεῖσθαι, ut ait Chrysost. in h. l. QUÆST. VII.

QUÆSTIO VII.

An ex usu Luminarium à Mose posito, Astrologia judiciaria extrui possit? N. c. Astrologos, & Planetarios.

I. PER *Astrologiam*, de qua Quæstio hîc movetur, non intelligitur *naturalis*, seu scientia de ordine ac motu naturali Corporum cœlestium, quæ meritò in pretio habetur, & magnum in vita humana usum habet; Sed *judiciaria*, quæ Ars est curiositatis temerariæ, & superstitionis plena, quâ ex Astris & eorum constellationibus fit judicium de homine, ejus inclinationibus, actionibus, studiis, eventibus, fortunâ omni, adeoque de vitâ & morte; Item de conversionibus Imperiorum, & Rerumpublicarum, & similium, quæ accidunt in societate civili, & quæ ex ea ut futura certò & indubitatè prædicuntur. *Quid sit Astrologia judiciaria.*

II. Affirmativam tenuerunt olim *Priscillianistæ*, impia *Gnosticorum* propago, qui inter alia errorum portenta, fatalibus stellis alligabant homines, & ipsum hominis corpus secundùm duodecim Cœli signa compositum esse docebant, teste *Augustino*. Quos secuti sunt *Planetarii*, *Astrologi*, & *Genethliaci*, qui juxta tempus generationis, aut nativitatis explorant constellationes, id est, positus, aspectus, & influxus Astrorum, & ex iis nascentium naturam, & fortunam prænunciant. Orthodoxi verò negativam constanter sequuntur.

III. Non quæritur, An Corpora Cœlestia in hæc sublunaria, & elementaria, imò & in ipsum corpus humanum magnam vim habeant, & pro vario motu, & positu, atque influxu lucis, & caloris, diversimodè corpora afficiant, ut crescant, vel decrescant, alterentur, & variè mutentur, quod non modò Scriptura, sed experientia universalis comprobat. Sed quæritur, An vim hanc exerceant pariter in animos hominum, qui naturæ sunt spiritualis, ut exinde de inclinationibus, actionibus, & eventibus futuris certum judicium fieri queat; quod negamus. *Status Quæstionis.*

IV. Non quæritur, An Luminaria possint dici *Signa naturalia* tempestatum, frigoris, æstus, variarum cœli vicissitudinum, defectuum Solis & Lunæ, & aliorum effectuum naturalium, qui ex diverso motu & positura siderum oriuntur; vel *Signa civilia*, & œconomica, quæ à naturalibus pendent, ut temporis arandi, navigandi, serendi *&c.* vel *Signa moralia*, partim

QUAEST. VII. *perfectionis Creatoris*, quæ in istis mirandis operibus cernitur, partim *officii creaturarum*, quæ tantum Opificem tenentur suspicere & colere; vel *Signa mystica* variorum eventuum, vel in ira, vel in gratia; ut quum Sol stetit in Gibeon, Jos. 10. 12. quum retrocessit decem gradibus diebus Ezechiæ, 2. Reg. 20. 11. & quum Deus dicitur daturus *signa in cælo, & in terra*, Joël 2. 30. quorum significatio ut extraordinaria est, & non naturalis, ita ex peculiari revelatione pendere debet. Sed quæritur, An sint *Signa necessaria*, & naturalia eventuum futurorum, non tantùm naturalium & necessariorum, sed etiam voluntariorum, & contingentium, adeoque vitæ & mortis hominum, ut, quo quisque fato natus sit, & quid cuique sit eventurum ex Astris certò prænoscatur; quod negamus.

Non dari Astrologiam judiciariam probatur.

V. Rationes sunt, 1. Quia Deus talem Astrologiam in Verbo suo severè prohibet, & damnat, Lev. 19. 31. *Ne convertite vos ad Pythones & Ariolos*, Imò præcipit, ut anima quæ se convertit ad ipsos exscindatur è medio populi sui, Levit. 20. 27. *Viri aut mulieres, si erit ex iis Pytho aut Ariolus, omnino morte afficiuntor, lapidibus obruuntor, cadis causa est in eis.* Alibi Deus confusionem, stultitiam, furorem interminatur istiusmodi Astrologis, Isa. 44. 25. & cap. 47. 12. 13. vanitatem & artis, & artificum, & illorum qui ab illis deluduntur credulitatem perstringit, *Sta jam cum incantatoribus tuis, & cum multitudine præstigiarum tuarum in quibus laborasti à pueritia tua* &c. *Stent jam Astrologi, qui contemplantur stellas, qui notas faciunt in menses prædictiones suas, & servent te ab iis quæ superventura sunt tibi. Ecce sunt tanquam stipula* &c. Eò pertinet, quòd Deus edicit Israëlitis, ne discant viam gentium, & ne à signis cœli metuant, quæ metuunt gentes, Jer. 10. 2. *Juxta viam gentium ne assuescatis, & ob signa cælorum ne consternemini, quia consternantur gentes ob ea*, Et cap. 27. 9. *Vos autem ne auscultetis Prophetis vestris, & conjectoribus vestris, somniis vestris, & auguribus vestris, & Magis vestris, qui dicunt ad vos; non servietis Regi Babel.*

VI. 2. Quia Scriptura futurorum cognitionem amolitur ab homine, & Deo soli transcribit tanquam κριτήριον veri Dei dignoscendi ab idolis, Isa. 41. 21. 22. *Producite causam vestram*, ait Jehova, *admovete firmamenta vestra*, ait *Rex Jacobi*, *Proponant & annuncient vobis ea quæ obventura sunt* &c. Et Dan. 2. 28. *Est Deus in cælo revelans arcana, qui notum facit Regi, id quod futurum est consequentibus temporibus.* At si ex astris ista cognosci possunt, & prædici ab hominibus, cur Chaldæi Astrologi id non potuerunt assequi, sed Daniel hoc tanquam soli Deo proprium tribuit?

VII. 3. Quia mores & actiones hominum sunt voluntariæ & liberæ, quæ proinde non possunt à causa naturali, qualis est constellatio, deduci. Aliàs fatum plusquam adamantinum, & fatalis rerum omnium respectu caussarum etiam secundarum necessitas in natura constituetur. 4. Si mores &

& eventus pendent ex Astris, similes erunt mores, & simile fatum eorum omnium, quorum idem est horoscopus, & nativitatis punctum. Quod tamen falsum esse experientia evincit; cùm multi uno eodemque temporis momento edantur in lucem, qui tamen moribus & naturâ sunt maximè dissimiles, & diversissimis urgentur fatis, ut vel uno exemplo Esavi & Jacobi gemellorum patet. Ita maris & feminæ ex eodem utero circa idem tempus natorum diversa sunt studia, diversæ vires, diversi eventus & casus. Multi etiam, quorum diversissimus fuit horoscopus, eodem mortis genere pereunt, ut qui eodem prælio cadunt, quos eadem involvit strages, vel ruina domus, vel terræ motus, vel morbus epidemicus, vel publica aliqua calamitas. An v. g. Ægyptiorum primogenitis ab Angelo Domini percussis similiter, vel Ægyptiis in mari Erythræo submersis, vel Cananæis simul cæsis, vel infantibus Betlehemi simul jugulatis, sidera eodem positu in nativitate illuxêre? Rursus, An non illorum etiam ingenia, & fata sæpe conformia, qui diversissimo siderum positu nati? Quæst. VII.

VIII. 5. Quia tempus conceptionis & nativitatis hominis, ex quibus horoscopi duci solent secundùm horarum observationes, incertum est. Conceptionis quidem, quia sæpe ipsos generantes latet; Nativitatis verò, quia vel potest anteverti, vel produci propter parientium infirmitatem. Adde quòd punctum nativitatis nullus mortalium accuratè unquam subducere possit; cùm ea, quæ cum motu conjuncta esse solet, momento non absolvatur. Quis nescit verò facilem esse aberrationem in paucis horæ momentis, quibus tamen magna fieri solet Solis & stellarum propter rapidissimum quo moventur motum, inclinatio? Unde mutatâ constellatione aliud in eodem homine fatum circa diversa membra deprehendetur. Rursus cùm hominum fortunæ, & vita, non ex unius, sed ex diversorum hominum voluntate & studiis pendeant, quomodo ex unius hominis horoscopo prædici possunt? Et quod majus est, non solùm hujus vel illius hominis, sed totius alicujus urbis, regionis, & regni fata, quæ ex tot rerum & consiliorum συμπλοκῇ oriuntur, quomodo ex sideribus deduci possunt.

IX. 6. Si Eventus naturales plurimi non nisi probabiliter ex Astris prædici possunt, quantò minùs casualia fortuita, voluntaria, & libera cognosci & prænunciari poterunt? Non poterit Astrologus prædicere, vel æstum, vel imbrem, An agricola, serenitatem, vel tempestatem nunc sperare debeat, & timere; Et poterit compertum habere, quem quisque vitæ exitum sit habiturus, vel quid consilii homines in hoc vel illo casu sint capturi, vel quo mortis genere sint obituri? Vel quod longè difficilius, quam quisque gratiam ad sui conversionem homo sit consecuturus, quod ex sola Spiritus S. gratia, & liberrimo ac arcano Dei decreto pendet.

X. Denique, ut alia multa nunc mittamus, temeraria & impia non

Quæst. VII. potest non esse Ars illa præstigiatrix, quæ in arcana Dei irrumpere satagit, & nefando ausu futura soli Deo nota definire præsumit. Quæ Astris atque adeò ipsi Astrorum Creatori peccatorum & scelerum causas transcribit, ut homines desinant seipsos excutere, & causam malorum omnium, quæ faciunt, vel patiuntur, non sibi, ut tenentur, sed astris, vel Deo adscribant. Quæ hominem magis ad astrorum contemplationem, quàm ad Creatoris astrorum venerationem & cultum alligat. Quæ vel inanibus minis homines torquet, vel vana spe credulorum animos implet, & fibulam laxat securitati, & projectæ ad omne scelus audaciæ apud illos, quibus vitam longævam pollicetur Astrologorum temeritas. Quæ & Scripturæ, & rectæ rationi adversatur, & veræ pietati, ac publicæ tranquillitati intercedit. Unde non semel legibus humanis Imperatorum proscripta fuit; Augustus Astrologos Urbe, Tiberius, & Clandius, Italiâ, Vitellius, Orbe & vitâ, ejecit, tanquam hominum genus potentibus infidum, sperantibus fallax. Sic Tit. 18. l. 9. Codicis, qui agit de crimine maleficii, *Mathematici* cum maleficis & Magis conjunguntur, & subjiciuntur Legis Corneliæ pœnæ, & ibid. ff. 2. & 5. *talis ars damnabilis & interdicta omnino* dicitur. Patres passim invehuntur adversus illam, & Planetariorum fraudes & imposturas execrantur: Unde in Concilio Bracarensi I. & Toletano I. Priscillianistarum sectatores damnati, & sub anathematis pœna proscripti; vide Aug. li. 5. de C. D. c. 1. 2. 3. *&c.*

Fontes Solutionum. *Gen. 1. 14.* XI. Aliud est, esse *Signa naturalia Tempestatum, dierum, & Annorum*, quod de Luminaribus dicitur Gen. 1. 14. Aliud est esse *Signa prognostica* eventuum futurorum, non modò necessariorum & naturalium, sed etiam contingentium & liberorum, quod de illis non asseritur.

Jud. 5. 20. XII. Quum Judic. 5. 20. stellæ dicuntur *è cælo in Siseram pugnasse*, Vel innuere voluit Spiritus Sanctus simpliciter, victoriam illam cœlestem fuisse, non humanâ fortitudine partam, sed solius Dei auspiciis, ut ostendatur omnia favisse Israëlitis ad victoriam, & ipsa velut astra pro illis pugnasse dicantur exaggeratione poëticâ. Vel dicuntur pugnasse non *influxu naturali*, sed *directione supernaturali*, non actione ordinariâ, sed extraordinariâ, effectivè potiùs, quàm formaliter, quatenus Deus sideribus extra ordinem uti potuit ad meteora varia producenda tonitrua, fulmina, grandinem, à quibus Sisera cum suo exercitu ingentem cladem passus sit.

Matt. 2. 2. XIII. *Stella* quæ Magis nativitatem Christi indicavit, Matth. 2. 2. non potest favere Genethliacis. 1. Quia exemplum est singulare, ex quo perperam colligitur regula generalis: nam si hoc Christo contigit ob ὑπεροχὴν ejus singularem; Non sequitur & ad alios posse pariter trahi. 2. Quia stella illa fuit extraordinaria, cujus ortus non naturalis, sed supernaturalis fuit. 3. Quia stellæ isti addita fuit, tum interna tum externa revelatio ad ejus significationem declarandam. 4. Licèt per eam Christi nativitas sit designata,

ta, nemo tamen inde inferat punctum nativitatis ejus in ea indicatum fuiſ- Quæst.
ſe, vel ex ea collectum, multò minùs vitam, mores, & exitum Chriſti VII.
à ſtellæ iſtius influxu pependiſſe, ut cavillabatur olim Fauſtus Manichæus, cui bene Aug. lib. 2. contra Fauſtum reſpondet de ſtella loquens, *non dominabatur Chriſto ad decretum, ſed famulabatur ad teſtimonium, nec ſubjiciebat imperio, ſed indicabat obſequio.*

XIV. Aliud eſt ex facie cœli cognoſcere imbrem, vel æſtum futurum, & ea quæ naturalia ſunt, & à cauſis naturalibus pendent; Aliud verò cognoſcere rerum futurarum eventus, & liberos motus voluntatis humanæ; Prius dicitur Luc. 12. 54. 55. Non poſterius. Aſtrologorum προγνώ- *Luc.* 12.
σεις poſſunt quidem locum habere intra ſphæram ſuam, quandiu intra artis 54. 55.
ſuæ terminos ſe continent, aliàs proſcribendæ ſunt, ut temerariæ & fallaces.

XV. Licèt Cœli habeant ſuas δυνάμεις, ex Matth. 24. 29. quibus in hæc *Matth.* 24.
inferiora agunt, luce, motu & influxu ſuo; non ſequitur agere pariter in o- 29.
mnia, etiam voluntates & conſilia hominum. Et quum ibidem addit Chriſtus ſigna fore in cœlo, quæ diem adventus ſui poſtremi prænuncient, non agit de illa ſiderum affectione, quæ ex naturæ ſtato & ordinato curſu eveniat; ſed de eventu quodam extraordinario, cujus prorſus nihil ſimile eſt, & cum illo conveniens, de ſignis puta & portentis, quæ Deus propriè & peculiariter ad adventum Chriſti accommodaturus eſt, ad fideles de eo commonefaciendos, & infideles magis magiſque convictos & inexcuſabiles reddendos, quæ proinde ex motibus & aſpectu aſtrorum intelligi non poterunt, utpote quæ motum & ordinem illum communem, in quo Aſtrologi præcipuum artis ſuæ firmamentum collocare ſolent, immutatura ſint.

XVI. Aliud eſt Corpora cœleſtia & ſublunaria inter ſe colligari, & dari varias impreſſiones illorum in corpora noſtra, & varias alterationes illas conſequentes, per quas motione indirectâ humoribus mutatis diverſimodè afficitur animus humanus; quod concedimus; Aliud verò Aſtra agere in voluntatem & actiones humanas, *motione*, vel *directâ*, vel *neceſſariâ*; quod negamus, cùm illa ſit potentia inorganica & immaterialis, iſtæ verò à cauſis partialibus & proximis pendeant, diverſimodè ſpecificantibus influxum cauſæ communis.

XVII. Joſephus, & Moſes in Ægyptiorum, Daniel in Chaldæorum ſapientia inſtituti leguntur, Act. 7. 22. Dan. 1. 17. Sed non propterea vanis iſtis & impiis divinationibus indulſiſſe dicuntur: Sapientia eorum verſari potuit circa literas hieroglyphicas, Artes liberales, Numeros, Geometriam, Aſtrologiam etiam naturalem, ſed ſobriam, & ſolidis principiis innitentem, non vanam & impiam ἀστρομαντικὴν, à qua ſemper alieniſſimi fuerunt. Et ſi quæ vaticinia edebant, vel interpretabantur, ea non ex Aſtris, ſed ex Dei revelatione habebant, cui ea accepta ferebant.

QUÆST. VII. XVIII. Ad Experimenta, quæ afferri solent, varia reponi possunt. 1. Pleraque ex iis esse sublestæ fidei, & dubiæ authoritatis, quæ vel vanos Scriptores habent, vel superstitiosos. 2. Pleraque sententiis lubricis & ancipitibus, & in utrumque versatilibus niti, qualia erant Oracula Apollinis Λοξίυ, ut quomodocunque res cadat, rem acu tetigisse videantur. 3. Si quædam prædictiones eventu sunt comprobatæ, non sequitur scientiam illam certam esse, & veris fundamentis nixam, quia innumeræ sunt aliæ, quarum vanitatem elusit & proscripsit eventus. 4. Eventuum veritas, non vanæ isti arti tribuenda est, sed, vel vaticinantium solertiæ, quia ubi est ipsis compertus genius, inclinatio, mores, studia, & consilia eorum, apud quos vates agunt, facile est ipsis astrorum obtentu multa præsagire, quæ nec ex Astris habent, nec habere possunt; Vel consulentium credulitati, fortuitos casus sæpe in rei prædictæ complementum vertenti; Vel Dæmonis operæ, ex cujus inspiratione multa ante capiunt, quæ ille vel præsagit & conjicit probabiliter, vel comperta habet, sive per revelationem divinam, sive per cognitionem experimentalem tot millium annorum, sive per summam pernicitatem, cujus beneficio potest in remotissimis locis facta, alibi statim renunciare, & omnem cursorum celeritatem antevertere; Vel denique occulto & justissimo Dei Judicio, qui isto ludibrio vanas hominum mentes sæpe castigat, efficaciam erroris mittendo illis qui credunt mendacio, ut magis decipiantur, qui illis artibus credunt & student. 5. Prædictionum veritas non statim artem legitimam & probandam esse evincit, vel consulendos esse eos, qui eam profitentur: Nam vera etiam quandoque prædixit Diabolus, ut Spiritus ille Samuelis speciem mentitus, quem Pythonissa in gratiam Saulis ex inferis evocavit. 1. Sam. 28. 15. 16. quem propterea consulendum nèmo dixerit. Imò Deus disertè vetat Deut. 13. 1. audire falsum Prophetam etiam vera prædicentem, si velit nos ad cultum alienorum Deorum abducere; ut doceat, quamvis veri speciem eæ res habeant, quæ sunt Deo, ejusque Verbo contrariæ, non esse sequendas, sed sedulò ab iis esse abstinendum. Cùm ergo constet Artem hanc ex meris præstigiis, & imposturis esse contextam, in Dei Providentiam, hominum libertatem, Rerumpublicarum & Imperiorum tranquillitatem, conscientiarum quietem injuriam, & Scripturæ, Rationi, & Experientiæ contrariam, meritò explodendam eam, & proscribendam esse dicimus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO VIII.

An Adamus primus mortalium fuerit, An verò homines extiterint ante Adamum, & Epocha conditi Orbis, & rerum ab hominibus gestarum multò altiùs, quam ab Adamo sit repetenda? Prius Affirm. Poster. Neg. contra Præadamitas.

I. QUamvis commentum Præadamiticum ita per se absurdum sit, & ab omni ratione, non minùs ac Scripturæ ipsius revelatione alienum, ut contemptum, indignationem fidelium mereatur potiùs, quàm operosam refutationem. Quia tamen novissimo hoc seculo, tot periculosarum novitatum feraci, inventus est non ita pridem, qui figmentum hoc, seu fabulam mundo obtrudere non erubuit, & variis argumentis illam confirmare conatus est in *Exercitatione*, & *Systemate Theologico*, quod in eum finem concinnavit, paucis Quæstio ista attingenda est, ut commenti istius non modò vanitas, & falsitas, sed & impietas clariùs pateat.

Status Quæstionis. II. Quæstio ergo huc redit; An Adam primus homo fuerit à Deo conditus: An verò plurimi ante ipsum jam creati fuerint. Is enim cum quo nunc agimus, fingit Adamum, cujus creatio refertur Gen. 2. fuisse patrem tantùm Judæorum, non verò omnium hominum, & diversam fuisse ejus formationem à creatione hominis, quæ narratur c. 1. à quâ vult Gentiles ortum ducere, ita ut jam ante Adamum, multæ myriades hominum terram incolerent, & interstitium sit multorum seculorum inter Adamum, & cæteros illos homines. Sed constans fuit hactenus, non modò apud Christianos, sed etiam apud Judæos, imò & ipsos Muhammedanos sententia, Adamum in principio mundi conditum esse, & primum hominem fuisse, patrem non modò Judæorum, sed & omnium omnino hominum. Cujus Assertionis plura sunt fundamenta invicta.

Non dari Præadamitas probatur ex 1 Cor. 15. 45. Gen. 3. 20. III. Primum est ipsius *Scripturæ Vox*, quæ non semel Adamum proponit nobis, ut primum mortalium, ante quem nemo fuerit, & à quo omnes sint oriundi, sic 1. Cor. 15. 45. *Factus est primus homo in animam viventem*, & ℣. 47. *Primus homo è terra terrenus.* Unde Sap. 7. 1. vocatur πρωτόπλαστος πατὴρ κόσμου. Et Eva hoc nomen ea de causa sortita est, quia fuit *mater omnium viventium*, Genes. 3. 20. quod perperam diceretur, si sola gens Judaïca ab ea prodiit, innumeris aliis populis stirpem aliam, eamque longè anti-

QUAEST. VIII. tiquiorem agnoſcentibus. Huc pertinet, quòd Scriptura in genealogiis recenſendis, ut ab Adamo orditur deſcendendo, ita in eo aſcendendo deſinit Gen.
Act. 17. 26. 5. Luc. 3. Et quod Paulus Act. 17. 26. aſſerit *Deum totum genus humanum feciſſe ex uno ſanguine, ut habitaret ſuper univerſa ſuperficie terra*, Quî verò πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων ex uno ſanguine oriundum eſt, ſi Judæi & Gentiles diverſam habent originem, nec eundem ſanguinem, eundemque parentem habent?

IV. Fruſtra excipitur, Adamum *primum* poſſe vocari hominem, relatè ad Chriſtum, licèt non ſit primus omnium, ut Chriſtus *ſecundus* Adamus vocatur, & ἔσχατος *noviſſimus*, 1. Cor. 15. 45. 47. licèt nec ſecundus ſit ab Adamo, nec ultimus. Nam Adamus vocatur primus, non tantùm relatè ad Chriſtum, quia illum præceſſit, ſed etiam ad cæteros homines, qui imaginem ipſius ferre debent, qualis enim terrenus eſt, tales etiam debent eſſe terreni, ℣. 48. ubi manifeſtè alluditur ad primam hominis productionem ex pulvere terræ. 2. Chriſtus vocatur *ſecundus*, non quòd fuerit ſecundum individuum Generis humani, ſed ratione *communicationis* & *originis*, quia fuit ſecunda radix, & ſtrips hominum, fit enim oppoſitio inter Adamum & Chriſtum, tanquam inter duo Capita, quorum prius ſuis vitam animalem, & cum ea peccatum & mortem communicat. Poſterius verò ſuis vitam ſpiritualem, & æternam cum juſtitia ſua impertitur, quod Apoſtolus ℣. 22. notat, quum ait, *ut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificantur*, id eſt, quotquot vivificantur. *Noviſſimus* verò bene dicitur, non quòd ultimus debuerit naſci, ſed tum quia Adamo ſucceſſit, tum quia poſt eum nemo eandem Capitis rationem ſuſtinere poteſt. Nec meliùs elabitur Præadamita, dum ait Adamum primum dici, & patrem omnium hominum, quatenus homines omnes in illo peccaverunt, & quatenus primus, & pater omnium peccatorum eſt; Nam Apoſtoli verba innuunt, non tantùm in ordine peccandi primum dici, licèt & hoc verum ſit, ſed & in ordine eſſendi, quatenus ab eo, & τὸ χοϊκὸν, & τὸ ψυχικὸν homines hauriunt, id eſt, eſſe terrenum & animale.

V. 2. Mas & fœmina, qui dicuntur creati ſexto die, cap. 1. non alii ſunt, quàm Adamus & Eva, de quibus agitur cap. 2. ubi diſtinctiùs repetitur & explicatur, quod breviùs capite primò de hominis productione dictum fuerat, patet. 1. ex verſ. 1. 2. 3. cap. 2. ubi præmittitur recapitulatio primævæ creationis cœli & terræ, de qua actum fuit c. 1. Ergo quod in ſequentibus ſubjicitur de creatione maris & fœminæ eòdem pertinet. 2. Utrobique origo ejuſdem *Adami* deſcribitur, quia idem nomen utrobique occurrit, & eadem nominis ratio, puta ex terra productio, quod dici non poſſet, ſi hoc de duobus diverſis eſſet intelligendum. 3. Si duo Adami intelligendi eſſent, vel de ſecundo non conſtabit, quòd ſit factus ad Imaginem Dei, quia nihil de eo dicitur cap. 2. vel de primo non liquebit præditum eſſe animâ rationali, quia nihil traditur de inſufflatione animæ in nares ejus, quod demum

cap.

cap. 2. traditur. 4. Sequetur primis hominibus, quibus dictum est, *crescite & multiplicamini*, nullam tamen conjugii legem esse positam, quæ demum cap. 2. legitur, contra expressa Christi verba Matth. 19. 4. 5. qui ab initio Deum marem & fœminam creasse asserit, illisque hanc statuisse legem, ut *propterea relinquat homo patrem & matrem, ut adhæreat suæ conjugi*, quò duo sint *in una carne*, quibus apertè innuitur primam maris & fœminæ creationem factam ab initio, fuisse Adami & Evæ productionem, quibus ista Lex est posita, adeoque Adamum & Evam esse marem & fœminam, de quibus Genes. 1. 27. quos Deus fecit ἀπ' ἀρχῆς, id est, ab illo principio quo creavit cœlum & terram. 5. Primis hominibus datum est imperium in animantia cap. 1. 28. quod confirmatur c. 2. 19. quum omnia animalia Adamo sistuntur, ut singulis nomina sua imponeret, & dominium istud solemni quasi investiturâ acciperet. 6. Ut dantur ipsis in cibum, herbæ, olera, fructus arborum, c. 1. ℣. 29. ita eadem lex repetitur c. 2. 16. & agnoscitur ab Eva c. 3. 2. solâ arbore scientiæ boni & mali exceptâ, in qua Deus eorum fidem & obedientiam explorare voluit. 7. Quum cap. 2. 5. Deus dicitur formasse Adamum de luto terræ, *nullus dum dicitur fuisse homo ad colendam terram*. Quæst. VIII.

VII. Nec audiendus Præadamita, dum vult creationem capitis primi differre ab ea quæ recensetur cap. 2. in variis: Quòd in illa Deus uno actu marem & fœminam simul crearit; at in ista non potuerit Adami & Evæ productio nisi successivè fieri, tum quia Deus plasten egit Adami, formando eum ex pulvere terræ, quod sine mora fieri non potuit; tum quia debuit intervallum aliquod intercedere, quo animalia adducerentur ad Adamum, ut illis nomen imponeret; &, quia nullum adjutorium simile Adamo reperiri in illis poterat, ut sopor profundus immitteretur Adamo, quo costa ejus revelleretur ad Evæ formationem. Nam hìc duæ falsæ hypotheses supponuntur; Prima maris & fœminæ creationem, de qua primo capite agitur, factam fuisse simul & unico actu: cùm duo supposita manifestè innuantur ℣. 27. *marem & fœminam creavit eos*, & quidem cum dependentia ab invicem ex Spiritus Sancti declaratione, qui tradit *Adamum primum* esse formatum, 1. Tim. 2. 13. & 1. Cor. 11. 8. 9. *Virum non esse ex muliere, sed mulierem ex viro*. Secunda, non potuisse eodem die fieri quæcunque recensentur cap. 2. de Adami & Evæ formatione. Cùm enim sex diebus absoluta fuerit creatio, & Deus quievisse dicatur ab omni opere suo, productio maris & fœminæ debuit sexto die absolvi. Nec quæ afferuntur contrarium evincunt: licèt enim ex illis pateat Adamum & Evam non simul & semel creatos esse, sed successivè, perperam tamen inde colligas diversis diebus productos fuisse; Quidni enim Deus uno momento Adamum de pulvere terræ plasmare potuerit, altero soporem illi immittere, & tertio costam ex eo revellere, & Evam ex illa formare potuerit?

QUÆST. VIII.

VII. Tertiò, Ille primus homo meritò censetur, à quo peccatum, & mors in omnes homines transiit. At ab Adamo peccatum & mors in omnes derivatur, *Per unum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors, & sic mors transiit in omnes*, Rom. 5. 12. Unus autem ille homo, non alius est quàm Adamus, *in quo omnes mori* dicuntur, 1. Cor. 15. 22. Frustra Præadamita distinguit hìc *transgressionem, & mortem, naturalem, & legalem*, ut hæc per Adamum introducta sit, ista verò ejus natalia multis seculis præcesserit in gentilibus Præadamitis, qui obnoxii fuerint peccato & morti naturali, ex innatâ sibi naturâ corruptibili & mortali; *System. Theol.* lib. 1. cap. 1. & 3. ℞ Nam nec *peccatum* potest dici *naturale*, quin impingatur in Deum ipsum authorem naturæ; Nec *mors naturalis* dici debet, quasi homo moriturus necessariò fuerit, etsi non peccasset, quod commentum fuit Pelagii & Socini, à Præadamita adoptatum, contra expressa Pauli verba, qui mortem per peccatum ingressam esse asserit, Rom. 5. 12. & opsonia peccati esse mortem, Rom. 6. 23. Perperam etiam fingitur dari aliquod peccatum, quod non sit contra Legem, cùm nihil aliud sit quàm ἀνομία, & mortem dari quæ non sit legalis, cùm non aliunde, quàm ex vi Legis, ejusque sanctione constitutum sit hominibus semel mori.

VIII. Quartò, Homines vocantur בני אדם *filii Adami*, Psal. 49. 2. & 62. 10. & alibi passim. Ergo Adamus primus parens fuit omnium. Nec dici potest Judæos solos *filios Adami* dici in singulari, Gentiles verò Præadamitas dici *filios hominum* in plurali, eo quòd originem suam ducant, non ab uno homine, sed à pluribus primæ creationis hominibus; Quia appellatio ista filiorum Adam promiscuè tribuitur & Judæis & Gentibus, & si quando filii hominum vocantur in plurali, non alia fit de causa, quàm quia respicitur ad causas intermedias, & generationes sequentes, non verò ad primam stirpem tantùm generis humani.

IX. Quintò, Si innumeri homines ante Adamum conditi fuissent, non opus fuisset iteratâ hominis ex pulvere creatione, cùm ordinaria generatio abundè sufficere potuisset: Nec dici potuisset, non inventum fuisse homini adjutorium simile ipsi, si myriades mulierum jam extitissent; Nec homo fuisset solus, ut dicitur ℣. 18. Nec tum demum Adamus nomina bestiis imponere debuit, quia Præadamitæ, quibus jam multis antè seculis commissum fuisset in bestias imperium, ea procul dubio jam nomine aliquo insignivissent.

X. Denique, Si ante Adamum innumeri homines extiterunt; Ergo novus Mundus, & nova Ecclesia, & nova salutis adipiscendæ ratio, pro novis istis hominibus excogitanda erit, cùm tota salutis humanæ œconomia ad Adami posteros, non ad gentem Præadamitarum pertineat. Cùm ergo, & Mosis historia, & universa Scriptura, & recta ratio figmento huic refragentur; ut & Gentium propè omnium consensus, apud quas hominis pri-

mi

mi memoria, licèt variè corrupta, & fabulis multis obſcurata ſit, non tamen prorſus obliterata & deleta fuit; Nemo non videt piis omnibus tanquam falſiſſimum & impium, quod non aliò tendit, quàm ad Hiſtoriæ Moſaïcæ veritatem, & Verbi divini αὐθεντίαν convellendam, & Religionem noſtram ludibrio exponendam, meritò rejiciendum eſſe. Quæst. VIII.

XI. Veſtes & tunicæ pelliceæ, quas Adamus & Eva poſt peccatum geſtarunt, non evincunt datos fuiſſe jam tum coriarios & pelliones: quia Deus dicitur ipſis feciſſe immediatè tunicas illas ex pellibus animalium Gen. 3.21. Et ſi jam tum temporis moris fuit pellibus indui, Cur Adamus & Eva nudi remanſerunt? Et quid opus fuit, poſtquam nuditatem ſuam cognoverunt, ficulnea conſuere folia, quibus eam tegerent, cùm facilè veſtes aliunde ſibi potuiſſent comparare? *Fontes Solutionum.* *Gen. 3.21.*

XII. Si Adamus bona filiis ſuis adultis diviſit, dum terras arandas dedit Caïno, & Abeli oves paſcendas, dividendo *jus fecit*, non *invenit*, & bona diviſit tantùm inter filios, non hos ab aliis allophylis, qui tum viverent, ſeparavit. Unde liquet primos eos fuiſſe poſt Adamum, qui ex ejus lumbis egreſſi, mundum incolere & excolere cœperunt, cùm ante Adamum nullus dicatur homo extitiſſe qui coleret terram Gen. 2.5.

XIII. Licèt extra dubium ſit agriculturam primum vitæ genus fuiſſe, quod ſectatus ſit Adamus cum filius, & in ea potiſſimùm ſe exercuerit in georgica, & bucolica, quia prima hominum cura debuit ſpectare prima & maximè neceſſaria hujus vitæ adminicula, quæ præcipuè ex hac utraque petuntur. Non propterea ſupponendum varios ante Adamum fuiſſe artifices, qui inſtrumenta pararent neceſſaria ad utriuſque exercitium: Tum quia longè faciliùs & feliciùs poterat exerceri quàm hodie, tum quia ex familia ipſa Adami, quæ divina benedictione mirum in modum multiplicabatur, multi oriri potuerunt, qui hiſce operibus ſeſe applicarent, ut dicitur poſtea de Tubalcaino tertio à Caïno, Gen. 4. 22. quòd autor fuerit eorum qui æs & ferrum acuunt; Nec ſi Abel cuſtodire debuit oves, ideo fingendi ſunt inter Præadamitas fures, quos arceret, quia poterant jam eſſe ex fratribus & nepotibus, à quibus ſibi metuere potuit, ne dicam feras, adverſus quas oves cuſtodire debuit.

XIV. Quum Caïn factus exul & profugus à facie Dei, dicitur timuiſſe, ne *omnis qui inveniret ipſum, eum occideret*, Geneſ. 4. 14. non opus eſt Præadamitas fingere, quos metueret, multi enim alii Adami liberi erant, multi quoque filii & nepotes ipſius Abelis jam centenario majoris quum obiit, quos tanquam fraterni & paterni ſanguinis vindices tum metuere poterat: Quid quod verba iſta propriè turbatam conſcientiam notant, quæ omnia tuta timere ſolet, & juſtam iræ divinæ pœnam, miniſterio vel hominum, vel beſtiarum infligendam expectat. *Gen. 4. 14.*

QUÆST. VIII. XV. Licèt Mosis mens fuerit specialem Gentis suæ originem, & historiam pertexere, & Ecclesiæ primordia describere; noluit tamen in eo sistere, sed Mundi ipsius originem tradere voluit, ut rem ab ovo repeteret, & Ecclesiæ primordia, & suorum Genealogiam ab ipsis mundi incunabulis arcesseret; Et hoc vel ex eo confirmatur luculenter, quòd ex tribus Noachi filiis ab Adamo oriundis, omnes Gentes toto terrarum orbe derivatæ sint, ut constat ex Gen. 10. 32. quod Celeb. *Bochartus* in suo *Phaleg* abundè demonstravit; Quod dici non posset, si præter Adamum, unde Noachus oriundus fuit, alii longè plures homines jam conditi fuissent. Unde etiam patet absurdissimè Judæos solos Adamitas dici, cùm Gentes aliæ à Judæis alienissimæ ab Adamo, & Noacho originem duxerint.

Gen. 4. 25. XVI. Quod Eva dicit in Sethi nativitate, Gen. 4. 25. *Posuit mihi Deus semen aliud pro Abele, quem occidit Cainus*, non significat absolutè nullos tunc alios fuisse Evæ filios, sed tantùm nullos extitisse pietate & virtute similes Abeli recens tum cæso, quem in Setho pia mater quadantenus revicturum sperabat & optabat. Nec, si Moses nomina reticet filiarum ab Adamo & Eva progenitarum; quia Genealogiam voluit texere hominum, quæ à maribus vulgò, non à fœminis ducitur; sequitur nullas fuisse illis natas, cùm expressè Gen. 5. Patriarchæ dicantur *genuisse filios & filias*.

Rom. 5. 13. XVII. Quamvis Paulus dicat Rom. 5. 13. *Peccatum fuisse in mundo usque ad Legem*, non sequitur extitisse homines peccatores ante Adamum. Quia fallò & gratis supponitur per *Legem* hîc ab Apostolo intelligi *Adamicam*, scilicet quæ lata est Adamo circa arborem scientiæ boni & mali; cùm non alia quàm *Lex Mosaïca* intelligenda veniat, quod patet 1. ex eo quòd Paulo ista duo æquipollent, *usque ad Mosem*, & *usque ad Legem*; nam ut dicit peccatum fuisse *in mundo usque ad Legem*; ita dicit mortem *regnasse ab Adamo usque ad Mosem*. 2. Quia non aliam Legem potest intelligere, ab ea, de qua in tota epistola loquitur, ut ostendat neminem per Legem justificari, quicquid Judæi pertenderent, quod non ad aliam quàm ad Mosaïcam refertur. 3. De ea Lege loquitur, quæ sequuta est transgressionem Adami, non quæ eam præcessit, quia dicit *Legem subintrasse, ut abundaret peccatum* ℣. 20. Licèt verò Lex Adamo lata fuerit prima omnium Legum, non propterea κατ' ἐξοχὴν Lex simpliciter dici debet; cùm fuerit merè positiva & symbolica; Unde Scriptura nuspiam eam Legis nomine insignit, quod de Lege Mosaïca passim dicitur. Non negandum quidem jam ante Legem Mosis, fuisse Legem naturalem, ex cujus transgressione ortum est peccatum, & ex peccato mors; quia aliàs, ut Apostolus ait Rom. 4. ℣. 15. *Ubi non est Lex, ibi nec est transgressio*, nec mors quæ ex illa oritur. Sed non propterea quis nisi perperam inferat, Legem, ante quam peccatum non imputabatur, fuisse Adamicam. Quod verò additur de iis *qui non peccarunt ad similitudinem*

nem transgressionis Adami c. 5. ℣. 14. non potest extendi ad Præadamitas, sed ad *infantes* referri debet, qui non peccarunt actualiter ad instar Adami, sed labe tantùm originali sunt infecti, quæ eos condemnationi & morti subjicit. Unde licèt peccatores similiter cum Adamo bene dicantur, non tamen pariter dici possunt peccasse actualiter, ad ejus similitudinem, non modò *specificè*, quo sensu nemo etiam adultorum peccare potest ad similitudinem peccati Adami, quod illi proprium fuit, sed etiam *genericè*, quo pacto omnia peccata actualia illi sunt similia. QUÆST. IX.

QUÆSTIO IX.

DE HOMINIS CREATIONE.

An Homo in puris naturalibus conditus fuerit, vel condi saltem potuerit? Neg. contra Pelagianos, & Scholasticos.

I. UT Quæstio ista, quæ nobis cum Pelagianis veteribus, & recentioribus intercedit, meliùs intelligatur; Quid per *puræ naturæ Statum*, vel per *pura naturalia* hîc designetur ante omnia tenendum est.

II. *Naturale* trifariam sumi potest, vel pro eo quod *naturam constituit*, & ejus est pars essentialis, vel integralis; vel pro eo quod *naturam constitutam* immediatè & necessariò *consequitur*, ut ejus proprietas; vel pro eo quod *naturæ* est *congenitum*, & *consentaneum*, quodque eam ornat & perficit, qualis est habitus nobis congenitus. Hîc verò non agitur de naturalibus tertio sensu, sed primo, & secundo, id est, vel constitutivis, vel consecutivis, quæ *pura* dicuntur oppositè ad accidentia, seu qualitates separabiles; Atque ita homo in puris naturalibus dicitur, qui constat partibus suis, & proprietatibus essentialibus, absque dono justitiæ originalis, & sine ullis qualitatibus vel habitibus superadditis bonis, vel malis. Et *status puræ naturæ* vocatur, *puritate negativâ*, non *positivâ*, quâ scilicet naturæ superadditum bonum vel malum nihil habeat.

Naturale quot modis dicatur.

Quid sint pura naturalia.

Et status puræ naturæ.

III. Non quæritur, An concipere possimus hominem in puris naturalibus, cogitando de ejus essentia & proprietatibus essentialibus, non cogitando de ejus bonitate, vel malitia, quod utrinque est in confesso: Sed, An homo, qualis è manu Dei prodiit, in tali statu conditus sit, vel condi saltem potuerit? Quod negamus.

IV. Res nobis hîc est cum Pelagianis veteribus, & novis; quorum

QUAEST. IX. illi, ut peccatum originale destruerent, & liberum arbitrium stabilirent, finxerunt statum puræ naturæ, in quo homo conditus fuerit ab initio, & quotidie etiam nascatur. Quò pertinent illa Pelagii apud *Aug.* de Peccat. orig. c. 13. *Omne bonum ac malum, quo vel laudabiles, vel illaudabiles sumus, non nobiscum oritur, sed agitur à nobis. Capaces enim utriusque rei, non pleni nascimur, & ut sine virtute, ita & sine vitio procreamur, atque ante actionem propriæ voluntatis, id solum in homine est quod Deus condidit*: Isti verò illis in eo adstipulantur, ut faciliùs tueantur Justitiam originalem fuisse donum supernaturale, superadditum naturæ, tanquam aureum frænum, & remedium languori & morbo naturæ, qui ex conditione materiæ oriebatur; unde naturam puram, & lapsam non aliter differre volunt, quàm *nudum* à *spoliato*, ut *Bellar.* loquitur de Gratia primi hominis c. 5. qui non aliter inter se discrepant, nisi quòd hic amiserit, quod alter nondum habuit, ut proinde *pura natura* se habeat instar negationis, *lapsa* verò instar privationis, atque ita volunt Adamum creatum fuisse in puris naturalibus. Verum est, non omnes in ea esse sententia, & nonnullos esse, teste *Medinâ* in 1. 2. q. 18. art. 2. qui *per hominem constitutum in puris naturalibus, intelligunt hominem constitutum in natura integra, cum dono & vigore sanante naturam, adeò ut in bono & officio virtutum posset permanere, & perseverare si vellet, quæ sententia sine dubio videtur esse Augustini.* Quod *Jansenius* in suo *Augustino* fusè ostendit tribus libris de statu puræ naturæ; Sed plerique sic sentiunt, ut *Alensis*, *Bonaventura*, & *Jesuitæ*. Ad quos hîc accedunt Sociniani & Remonstrantes, Pelagii vestigia sequentes.

Homo non est conditus in puris naturalibus.

V. Nos verò Hominem nunquam in puris naturalibus, seu in statu puræ naturæ ita intellectæ, conditum pertendimus, nec verò condi posse putamus. Rationes sunt, 1. Quia homo conditus est ad Imaginem Dei, Genes. 1. 26. atque adeò bonus & rectus moraliter, Eccles. 7. 29. Cùm enim Imago ista, ut postea dicetur, in Justitia originali potissimùm sita sit, non potest dici creatus in puris naturalibus, qui eâ ornatus à principio fuit. 2. Quia conditus est ad gloriam & cultum Dei Prov. 16. 4. Rom. 11. 36. quo officio non potuisset defungi, nisi dotibus necessariis instructus fuisset; sapientiâ scilicet & sanctitate.

VI. 3. Quia ubi duo sunt immediatè opposita, quæ subjecto alicui competunt, eorum alterutrum necesse est illi inesse. At justitia & peccatum de homine prædicantur, tanquam subjecto eorum δεκτικῷ, & sibi ἀμέσως opponuntur. Ergo necesse est alterutrum illi inesse, nec potest dari homo, quin sit vel justus, vel peccator. Frustra affertur exemplum infantium, qui nec justi possunt dici, quia justè non agunt, nec peccatores, quia peccare non possunt. Nam quamvis infans non possit dici justus, aut peccator, justitiâ, aut peccato actuali; potest tamen habituali, & congenito, ut rectè dicitur rationalis,

nalis, quia rationem habet in actu primo, licèt actu nondum ratiocinetur, nec ratiocinari possit.

VII. 4. Quia status iste puræ naturæ, merum est figmentum, quod nec fuit unquam, nec esse potuit: Non in statu integro, quia in eo integer & innocens esse debuit; Non in statu peccati, quia nascitur filius iræ; Non in statu gratiæ, quia renascitur filius Dei; Non in statu gloriæ, quia tunc consummabitur ejus sanctitas & felicitas.

VIII. *Status naturæ puræ*, non dicitur opposite ad *impurum*, sic enim non repugnat statum integritatis vocari, quia pura tunc & integra fuit natura, sed opposite ad *dona*, *& habitus spirituales* justitiæ & sanctitatis, quos Pontificii volunt esse supernaturales, patrocinaturi liberi arbitrii integritati, & ut concupiscentiam faciant naturalem in primo homine. *Fontes Solutionum.*

IX. Deus poterat quidem hominem non creare, sed posito quòd voluerit creare, non poterat illum creare exlegem, & homini creato non ponere Legem, quia ut dependentia physica essentialis Creaturæ à Creatore datur semper in genere entis, ita & ethica dari debet in genere moris; imò quamvis Deus nullam legem externam illi posuisset, conscientia & rectæ rationis dictamen illi esset instar Legis, quod Apostolus vocat *opus Legis*, Rom. 2.15.

X. Cùm ipsa carentia justitiæ originalis sit peccatum, non potest concipi homo destitutus justitia originali, quin eo ipso concipiatur peccator, maximè cùm ille defectus non sit mera negatio, sed privatio rectitudinis debitæ inesse.

XI. Homo potest dari, qui non sit justus, vel qui non sit peccator; Sed non potest dari, qui non sit, vel justus, vel peccator; priùs negat alterutrum de subjecto, quod sæpe occurrit; sed posterius utrumque, quod nunquam.

QUÆSTIO X.

In quo sita sit Imago Dei, ad quam Homo conditus est?

I. UT *Imago Dei* præcipua est hominis gloria, quâ cæteris Animantibus longè supereminet, & ad Deum propiùs accedit; plurimùm nostra refert cognoscere, in quo potissimùm constituenda sit, quod diversimodè à Theologis explicatur. Nos primò κατ' ἄρσιν & negativè ostendemus, in quo non sita sit: Secundò κατὰ θέσιν, & affirmativè videbimus, in quo sit statuenda.

II. Observandum verò in antecessum, Scripturam quadruplicis Imaginis Dei mentionem facere. Prima est *Filii Dei*, qui vocatur εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀοράτου, Col. 1. 15. *Imago Dei invisibilis*: Secunda *Adami*, qui factus est ad

QUÆST. X. ad Imaginem Dei. Tertia *Renati*, qui dicitur *renovari in cognitione ad imaginem Creatoris sui*, Col. 3. 10. Quarta *Viri*, qui peculiari ratione dicitur *imago Dei* supra mulierem, quæ est *imago Viri*, 1. Cor. 11. 7. *Filius Dei* est *imago essentialis*, æqualitatis perfectissimæ, eandem numero naturam obtinens cum Patre. Adam est *imago accidentalis*, *& analogica* similitudinis inadæquatæ & imperfectæ, quoad naturam, dona, & statum. Renati sunt *imago spiritualis*, quoad dona supernaturalia. Vir comparatè ad uxorem, est *imago authoritatis*, quoad potestatem quam habet in uxorem.

III. Rursus Imago, vel significat ipsum ἀρχέτυπον, ad cujus exemplar aliquid fit, seu res illas in Deo, ad quarum similitudinem conditus est homo: Vel significat ipsum ectypon, quod fit ad exemplar alterius, seu similitudinem ipsam, quæ est in homine, & relationem ad ipsum Deum; priori sensu homo dicitur esse factus ad imaginem Dei, posteriori verò ipsa Dei imago.

Imago Dei non consistit in participatione Essentiæ Divinæ.

IV. Imago autem ista, Primò κατ' ἄρσιν, Non posita est in *participatione Essentiæ Divinæ*, quasi hominis natura esset ἀποσπασμάτιον divinæ, & divinæ auræ quædam particula, ut Gentiles loquebantur. Hac enim ratione solus Filius Dei est *Imago Dei invisibilis* Col. 1. 15. essentialis, & naturalis, & nullus mortalium potest eò assurgere, quia infinitum non potest participari à finito: Et si *participes* dicimur per gratiam *divinæ naturæ*, 2. Pet. 1. 4. hoc non intelligitur de *participatione essentiali*, *formali*, & *intrinseca*, sed *analogica*, *accidentali*, & *extrinseca*, ratione effectorum analogorum virtutibus divinis, quæ in nobis per Spiritum ad imaginem Dei producuntur.

2. Nec in corporis figura.

V. 2. Nec in *Corporis aliqua figura*, aut habitu externo, quô homo Deum referat, quod fuit olim Anthropomorphitarum delirium. Nam licèt non putemus omnem rationem imaginis istius à corpore esse planè removendam, & aliquos ejus radios fulgere in ipso censeamus, sive immortalitatem hominis spectemus, cujus corpus etiam suo modo particeps fuisset, sive majestatem illam quam præ se ferebat, & quam Ovid. eleganter sic exprimit:

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

sive admirabilem Corporis organici, & omnium membrorum compagem, symmetriam, & usum attendamus; Certum tamen est, non tam formaliter, quàm consequenter, & effectivè fulsisse in corpore istam imaginem, quatenus & figura ipsius hominis, & majestas ab illa resultans, testatur de hominis potestate in reliquas creaturas, & quod habeat animam contemplationi & cognitioni idoneam; atque adeò propria Imaginis Divinæ sedem, non in corpore, sed in anima fuisse. Nec si membra humana Deo tribuuntur in Scriptura, propterea sequitur imaginis rationem in istis propriè esse collocandam; cùm ἀνθρωποπαθῶς tantùm illi tribuantur, & intelligenda

da sint θεοπρεπῶς, non formaliter & propriè, sed figuratè & analogicè. QUAEST. X.

VI. Secundò κατὰ θέσιν Imago ista consistebat in bonis homini per creationem collatis, iisque non essentialibus tantùm, nec solùm accidentalibus, sed utrisque simul, tam internis, quàm externis, quibus in eo naturæ, perfectionis, & authoritatis gradu erat collocatus, ut nulla visibilis creatura Deo vel esset similior, vel conjunctior. In tribus verò potissimùm posita erat, 1. In natura, 2. In rectitudine naturæ, 3. In statu beato, qui in utraque fundatur, *antecedenter* in natura, quoad spiritualitatem, & immortalitatem animæ, *formaliter* in rectitudine, seu Justitia originali; *Consequenter*, In hominis totius dominio, & immortalitate, qui fuit imaginis istius splendentis fulgor, & radii undique micantes, qui hominem totum collustrabant. *Sed 1. In natura. 2. rectitudine. 3. dominio ac immortalitate.*

VII. Prima ergo pars Imaginis pertinet ad *Animæ substantiam*, eamque spiritualem, & incorruptibilem, seu immortalem ab intrinseco, & ad ejus facultates intellectum putà & voluntatem, & quæ ex utraque exurgit libertatem, quæ omnia Deo eminenter & perfectissimè competunt. Unde homo etiam post peccatum dicitur ad imaginem Dei factus, Jac. 3. 9. & Gen. 9. 6. cædes hominis imaginis Dei destructio vocatur, dum vetatur homicidium hominis, quia ad imaginem Dei factus est, quod dici non posset, nisi quædam pars imaginis divinæ,, etiam in ipsa animæ natura sita esset. Nec si Scriptura sæpius refert imaginem Dei ad justitiam & sanctitatem, quia est ejus pars potissima, propterea exclusivè loquitur, & negat ad animam ipsam etiam pertinere; Nec ἀσύστατον est, ut Imago partim dicatur amissa, & partim conservata, & ut in eodem subjecto sit imago Dei, & diaboli κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, Illa quidem in animæ essentia, & dotibus post lapsum residuis; Ista verò in vitiositate & maculâ; unde peccatores similes in ea dicuntur diabolo patri suo, ejus opera patrando, qui tamen non desinunt referre Authorem suum ratione spiritualitatis & incorruptibilitatis. Nec propterea revocatur error Flaccii, qui non fuit in eo, quòd constitueret imaginem in animæ essentia, sed quòd arbitraretur peccatum læsisse ipsam animæ substantiam, quod falsum est. *1. in Animæ substantia.*

VIII. 2. Ad eam pertinet rectitudo, & integritas, seu dotes homini collatæ, quæ nomine *Justitiæ originalis* exprimi solent, quia fuit homini concreata, & ab origine illi collata est, quæ complectitur, tum sapientiam in mente, sanctitatem in voluntate, & rectitudinem & εὐταξίαν in affectibus, & talem harmoniam inter omnes ejus facultates dicit, ut membra affectibus, affectus voluntati, voluntas rationi, ratio Legi divinæ obsequerentur, & sic homo rectus & integer absque peccato existeret, sed tamen in statu semper mutabili, cui accessit *libertas* quadruplex, 1. à coactione, 2. à necessitate physica, 3. à peccato, 4. à miseria, de quibus postea. *2. In Justitia originali.* *Contra Socinianos probatur Justitiam originalem datam fuisse Adamo.*

IX. Reclamant hic *Sociniani*, qui, ut faciliùs peccati originalis verita-

 tem,

QUÆST. X. tem, & naturam evertant, non modò nolunt agnoscere Justitiam hanc pertinere ad Dei imaginem, sed absolutè negant hominem in tali justitia esse conditum: Fatentur quidem hominem conditum esse absque corruptione peccati, quæ nunc est; Sed sapientem, justum, & sanctum absque dissidio & rebellione rationis & appetitus esse negant, ut innocentia quidem & carentia peccati illi tribui possit, sed non justitia. Atque ita Imaginem Dei in solo dominio positam esse volunt, vide *Socinum*, Prælect. c. 3. Quem hìc sequuntur *Remonstrantes* in Colla. Hagi. p. 250. Nos verò hominem cum justitia ista fuisse creatum, & in ea præcipuam imaginis partem consistere censemus, & sequentibus rationibus demonstramus.

X. Primò, Quia homo creatus est rectus & bonus, atque adeò justus originaliter, bonitas enim & rectitudo moralis justitiam necessariò includit, imò est justitia de qua loquitur Gen. 1.31. *Deus vidit ea quæ fecit, & erant omnia valde bona.* Eccl. 7. 29. *Deus fecit hominem rectum, sed ille quæsivit ratiocinia multa.* Perperam verò Socinus vult טוב quod habetur Genes. 1. non significare rectitudinem animæ, aut justitiam; sed aptitudinem & convenientiam ad id, quod Deus sibi proposuerat, & ad omnia opera creationis extendi. Quia licèt hoc enuncietur de omnibus Dei operibus in genere, ad singula tamen debet in specie pertinere, & ad hominem peculiariter applicandum est, juxta statum naturæ suæ & convenienter ad finem ad quem destinatus fuit à Deo; Ut ergo bruta, & aliæ creaturæ dicuntur bonæ bonitate naturali, homo, qui est creatura rationalis, & qui Deo & Legi ejus moraliter subjici debet, *bonus* intelligitur *bonitate morali*, sine qua non potuit finem assequi ad quem destinatus fuit, nimirum Dei gloriam, & cultum. Vox ישר quæ Eccl. 7. habetur, non potest notare tantùm negationem injustitiæ, & carentiam peccati, cum indifferentia ad bonum & malum; sed necessariò notat positionem justitiæ, quâ rectus & integer moraliter censeatur, id est conformis Legi, ut passim redditur à LXX. pro subjecta materia per δίκαιον, καθαρὸν, καλὸν & ἀγαθὸν, & antithesis hoc confirmat, quia pravitatem moralem in vanis hominum ratiociniis opponit rectitudini in qua creatus est

Gen. 1.31.
Eccl. 7.29.

XI. Secundò, Qualis est imago, quæ in nobis restauratur per gratiam, & quæ perficietur in nobis per gloriam; Talis debuit esse, quæ collata est homini in natura, quia revocatio fit κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος *juxta imaginem Creatoris* Col. 3. 10. At Imago illa non alia est, quàm hominis regeneratio, quæ in illuminatione mentis, & sanctificatione voluntatis consistit; Unde dicimur *transformari per renovationem mentis nostræ* Rom. 12. 2. Et Col. 3. 10. *renovari εἰς ἐπίγνωσιν in cognitionem*, & Ephes. 4. 24. *novus homo*, qui est ipsissima imago quæ in nobis reformatur, dicitur esse *secundùm Deum, in justitia & sanctitate veritatis*, id est, vel in vera justitia & sanctitate, vel in justitia & sanctitate, quæ oritur ex veritate: Ita Imago gloriæ, non alia

erit,

erit, quàm perfecta similitudo cum Deo per cognitionem, & sanctitatem absolutam Ps. 17. 15. 1. Jo. 3. 2. Quæst. X.

XII. Tertiò, Deus hominem perfectum creavit, Ergo cum Justitia originali, quia hæc est animæ rationalis perfectio. Frustra regerit Adversarius perfectionem hominis esse justitiam voluntariam, non naturalem, quam usu liberi arbitrii demum sit adeptus. Quia supponit gratis Justitiam voluntariam tantùm fuisse, prout voluntarium illud est, quod per actus voluntatis acquiritur, cùm ea ab origine homini data sit, atque adeò connata, non acquisita; potest ergo dici & naturalis, & voluntaria; *naturalis* quia homini fuit concreata, *voluntaria*, tum *subjectivè*, quia fuit in voluntate, tum *effectivè*, quia actus liberos & voluntarios produxit.

XIII. Quartò, Quia Homo à Deo conditus est ad Creatorem suum agnoscendum & colendum, & ut dominium in cæteras creaturas exerceret; sed neutrum potuit præstare sine justitia originali; Quomodo enim vel sapienter & justè potuisset dominari in creaturas, vel Deo servire, nisi sapientia & sanctitate fuisset instructus? *Fontes Solutionum.*

XIV. Aliud est habere justitiam originalem, Aliud habere eam immutabiliter; Si illam habuisset posteriori modo, nec peccare potuisset, nec ullâ tentatione urgeri. Sed quia habuit eam mutabiliter, potuit utrumque, ut eventus docuit. Justitia ergo originalis, nec fuit *impotentia absoluta peccandi*, nec *impeccantia* simpliciter, sed *potentia non peccandi*, ex justitiâ mutabili, quæ peccandi quidem voluntatem, quamdiu stabat, sed non facultatem auferebat: Nec debuit illa imago ponere impeccabilitatem in homine, qualis est in Deo, quia simile non est idem, potuit quidem imitari Dei sanctitatem & justitiam, & ad eam accedere, sed procul tamen à sanctitate Dei, quæ est essentialis, perfecta, & immutabilis.

XV. Quamvis bene colligatur ex Gen. 1. 26. Imaginem Dei etiam in Dominio consistere, vel illud post se trahere consequenter; hoc tamen non debet intelligi *exclusivè* ad Justitiam; nam dominium hoc necessariò illam requirit, & præsupponit, quippe ut simpliciter exerceatur, rationem, ut justè & placidè sapientiam & justitiam, ut perpetuò & constanter immortalitatem postulat. *Gen. 1. 26.*

XVI. Adamus post lapsum habuit adhuc Dei imaginem, sicut & posteri ejus etiam hodie habent, dum dicuntur facti ad imaginem Dei; sed hoc intelligendum tantùm secundùm quid, quoad reliquias quasdam naturales imaginis; sed non absolutè, quoad qualitates spirituales & supernaturales, quæ planè sunt amissæ, & restaurari debent in nobis per gratiam regenerationis.

XVII. Alia est *justitia gratiæ*, & *gloriæ* in Christo Adamo secundo, Alia *justitia naturæ*; Illa est immutabilis & indefectibilis; Sed ista non item, unde mirum non est si homo justus defecerit, quia erat justus mutabiliter.

QUÆST. X.

XVIII. Ut *caro & spiritus* physicè accepta, disparata sunt, non contraria, Ita etiam se habent utriusque appetitus inclinationes, & actiones per se, repugnantia quæ in illis deprehenditur nunc, per accidens ex peccato nata est; Antea enim summa erat harmonia, & εὐταξία in appetitibus; Corpus quippe animæ, caro rationi obsequebatur, non violenter, sed naturaliter.

XIX. Sapientia Adami in variis eluxit, tum in ὀνομαθεσίᾳ animalium, quæ non facta est pro arbitrio, & ad meram distinctionem, sed ex ratione, & convenienter cujuslibet naturæ Gen. 2. 19. tum in miraculosi Evæ uxoris ortus cognitione, cujus naturam & officium spiritu prophetico declarat ℣. 23. Nec, si *oculi* primorum parentum post peccatum dicuntur *aperti*, ut cognoscerent se nudos; sequitur hoc antea ignorasse, quia aperti dicuntur, non prout erant creati à Deo; sed prout obscurati fuerant à Diabolo; qui spe scientiæ & dignitatis divinæ eos lactaverat, à qua post lapsum se excidisse funestâ experientiâ didicerunt. Agnoverunt ergo se esse nudos, non quòd antea instar puerorum hoc ignorassent, quia c. 2. 25. expresse dicitur *eos fuisse nudos, nec propterea erubuisse*; sed quia non priùs agnoverunt se indigere vestimentis, quàm amissa justitiâ, turpitudine sua confundi, & Judicis oculum formidare, ac elementorum injuriam sentire cœperunt. Duplex ergo velluti ipsorum *nuditas* attendenda est, alia *innocentiæ & sanctitatis*, quam ante lapsum agnoverunt, nec propterea erubuerunt, quia nullâ ἀταξίᾳ, & turpitudine comitata erat; alia *reatus & turpitudinis* post peccatum, quæ non potuit non pudore eos suffundere, statim atque conscientia ipsorum evigilavit, & aperti sunt oculi ad eam cognoscendam.

XX. Sapiens & justus non peccat in *sensu composito*, & quà talis, sed potest peccare in *sensu diviso*, quum deficit à sapientiâ & justitiâ sibi collatâ, quod fecit Adamus; Licèt nosset theoreticè quid Deus circa arborem scientiæ boni & mali esset comminatus, non adhibuit tamen *practicè* illam Dei comminationem, cujus sibi conscius erat, ut debuisset, ad resistendum tentationi diaboli.

3. Imago in dominio & immortalitate posita est.

XXI. Eadem justitia quæ reparatur per Christum, data fuit primitus Adamo, quoad *rem habitam*, sed non quoad *modum habendi*; ista enim ab origine in ipso fuit, & per naturam, illa verò supernaturaliter tantùm, & per gratiam; prima mutabiliter, secunda immutabiliter & inamissibiliter.

XXII. Tertia pars Imaginis Dei consistit in hominis *Dominio*, & *Immortalitate*. Dominium est Potestas quæ illi à Deo tributa est, tanquam principi in omnes creaturas inferiores, per quam ut jus habebat illis pro libitu utendi; Ita omnes ipsi tanquam Domino famulari tenebantur, & ejus usibus servire, quæ fuit ἀποῤῥοὴ quædam imaginis divinæ, & character supremi dominii Creatoris, cujus ὑπεροχὴ, hac in parte cum homine aliquo modo communicata. Hinc formationi hominis ad imaginem Dei subjicitur statim ejus-

ejusdem dominium, Gen. 1. 26. 27. *faciamus hominem ad imaginem nostram, & secundum similitudinem nostram*, וירדו *& dominentur*, vel *ut dominentur*, sive *qui dominentur in pisces maris, in alites cæli, & pecudes, & in totam terram*, &c. Commune autem fuit dominium utrique respectu reliquarum creaturarum; licèt vir hoc habuerit peculiare, quòd potestatem haberet in uxorem, quo sensu vir singulariter vocatur Imago Dei 1. Cor. 11. Licèt verò per lapsum, dominium illud valde fractum & imminutum fuerit, non tamen eo planè excidit; Unde Gen. 9. 2. 3. Noacho post diluvium confirmatur, quod non tam est prima concessio potestatis, quàm restitutio qualiscunque prisci juris antea dati. Qualecunque autem fuerit dominium istud etiam ante lapsum, infinitè distabat à dominio Dei, quod independens, naturale, absolutum, & illimitatum; hominis contrà dependens, precarium, & suis limitibus circumscriptum.

QUÆST. X.

XXIII. Huic addenda est *Immortalitas*, non animæ tantùm ipsius, quæ etiamnum post peccatum remanet, sed totius suppositi, non absoluta qualis est beatorum, quæ est *impotentia moriendi*, sed conditionata, quæ est *potentia non moriendi*, si non peccasset, de qua peculiari quæstione postea agetur.

QUÆSTIO XI.

An Justitia originalis fuerit naturalis, An supernaturalis? Prius affirm. Poster. Neg. contra Pontificios.

I. QUæstio hæc movetur à Pontificiis, quæ non magni momenti videretur esse, si de nomine tantùm lis esset; Sed quia sub isto cortice varios errores inducunt Adversarii; necessaria facta est ad intelligendam status integritatis naturam, peccati originalis veritatem, & liberi arbitrii conditionem.

II. Quia verò multùm logomachiæ solet in hac Quæstione misceri, ob multiplicem vocis naturalis, & supernaturalis significationem, de ea primò dicendum. *Naturale* quadrifariam sumitur, 1. *originaliter*, & *subjectivè*, quod à natura trahitur & illi est vel concreatum, vel congenitum, illique penitissimè infixum, quod opponitur *adventitio*. 2. *constitutivè*, & *consecutivè*, quod naturam rei constituit, vel consequitur, & fluit à principiis naturæ, quales sunt partes rei essentiales, vel ejus proprietates; quod opponitur *accidentali*. 3. *perfectivè*, quod naturæ convenit, & illam ornat & perficit, quod opponitur ei quod est *contra naturam*. 4. *transitivè*, quod cum natura propagari debuit.

Naturale quadrifariam dicitur,
1. originaliter.
2. Constitutivè.
3. Perfectivè.
4. Transitivè.

III. Rursus *natura* spectari potest, vel ut *integra*, vel ut *corrupta*, nam

QUÆST. XI. quædam sunt naturalia quoad primam, quæ sunt supernaturalia respectu secundæ. Naturale in natura integra id dicebatur homini, non modò quod naturam ejus constituebat essentialiter, vel consequebatur necessariò; sed quod naturæ integræ ita conveniebat, & insitum erat, ut sine eo integra esse non potuisset; Supernaturale verò, quod homini integro, supra naturæ principia, & animi dotes adveniebat ad ejus perfectionem.

Status Quæstionis. IV. Non quæritur, An Justitia originalis dicatur *naturalis constitutivè* à priori, vel *consecutivè* à posteriori, quasi vel naturam ipsam constitueret, vel consequeretur, hoc enim nemo nostrûm asserit. Non, An sit talis *originaliter*, & *transitivè*, ab origine putà deducta, & quæ ad posteros si homo integer perstitisset, propaganda fuisset, hoc enim nemo ex Pontificiis negat. Non, An sit naturalis resp. *status corrupti*, facilè enim concedimus, ita ab homine lapso esse alienam, ut sine supernaturali dono gratiæ illam recuperare non valeat. Sed, An sit *naturalis*, respectu *status integri*, quæ necessaria sit ad perfectionem naturæ integræ, & quæ pertineat ad dotes nativas hominis integri; sic enim homo non spectatur simpliciter *physicè*, quà homo, sed *Theologicè* & *moraliter*, quà sanus & integer.

V. Pontificii volunt Justitiam originalem esse donum supernaturale, quod ad nativas hominis integri dotes & vires superadditum fuerit. Cur autem ita statuant, causam Bell. exponit de gratia primi hominis c. 5. & 6. quòd in homine naturaliter pugna fuerit inter carnem & spiritum, rationem & appetitum, ex qua flueret morbus & languor quidam naturæ, qui ex conditione materiæ oriretur; Ideo Deum justitiam originalem tanquam *frænum aureum* addidisse, quod cohiberet illam pugnam, & instar pretiosæ *vestis*, quæ nuditatem ipsius tegeret, & *medicamenti*, quod sanaret illum languorem. Quæ communior est apud ipsos sententia, licèt reclament hìc Jansenistæ, & alii cum ipsis. Unde ortum illud Scholasticorum, *Naturalia mansisse integra, supernaturalia* verò *tantùm amissa*.

Justitiam originalem naturalem fuisse probatur. VI. Orthodoxi verò, licèt non diffiteantur justitiam istam supernaturalem posse dici ratione status corrupti, nec esse naturalem constitutivè, aut consecutivè; Tamen naturalem bene dici censent *originaliter* & *perfectivè*, ratione status integri, quia illi concreata est, & ita necessaria ad hominis integri perfectionem, ut sine ea talis esse non potuisset.

VII. Rationes sunt, 1. Quia bonitas & rectitudo sunt naturales homini integro; Ergo & justitia originalis, quæ in illis sita est: Qualis quippe fuit relatio bonitatis ad reliquas creaturas, talis etiam fuit relatio ad hominem. At reliquis Creaturis bonitas fuit naturalis, Gen. 1. 31. Ergo & homini. Ita quoad rectitudinem, cùm homini tribuatur ab illius creatione, ut opponatur ei quod est adventitium, Eccl. 7. 29. non potest non esse naturalis.

VIII. 2. Quia quicquid transfunditur ad posteros, debet esse naturale;

At Justitia propaganda fuisset ad posteros, si homo perstitisset in integritate, siquidem sibi simile genuisset. 3. Quia peccatum originale, quod à parentibus derivatur in filios, est naturale, unde dicimur *naturâ filii iræ*, Eph. 2. 3. Ergo Justitia originalis, quæ illi opponitur, naturalis etiam debuit esse. 4. Reliquiæ imaginis divinæ dicuntur naturales, quia sunt opus Legis, quod gentes faciunt naturâ, Rom. 2. 14. Ergo & ipsa Imago tota.

IX. 5. Si Justitia originalis fuit supernaturalis, Ergo naturalis illi fuit privatio justitiæ, & illa omnia, quæ necesse est ut subjecto capaci adsint, à quo justitia abest, ignorantia putà, inclinatio ad vitia, concupiscentia carnis, rebellio partis inferioris adversus superiorem, & alia id genus, quæ Bellarm. vocat *morbos & languores naturæ*. At hoc dici non potest, quin eidem adscribantur, qui est author naturæ, qui ideo censeatur author peccati. Nam, quod Bellarminus regerit, concupiscentiam, quæ nunc est pœna peccati, tunc tantùm fuisse languorem & morbum naturæ, qui non sit ex Deo, sed ex conditione materiæ; ut faber ferrarius, qui rubiginis author non est, quam factus ab ipso gladius contrahit, non solvit nodum; Nam 1. gratis supponitur datum fuisse languorem & morbum in natura sana. 2. morbum illum non fuisse peccatum; cùm tamen certum sit concupiscentiam illam & præcipitem ad vitia inclinationem, pugnare cum Lege Dei, & causam esse multorum peccatorum, atque adeò non posse non esse peccatum. 3. comparatio fabri ferrarii non huc pertinet, quia rubigo sequitur materiam ferri, quam faber non fecit, sed invenit. At Deus ipsam hominis materiam condidit & quidem talem, ut vult Bellarminus, quam sequeretur necessariò talis ἀταξία & rebellio, unde ut fuit author talis materiæ, debet author dici illius defectus, qui necessariò eam sequitur; atque ita sapientissimo δημιουργῷ, vel imperitia impingetur, vel impotentia, quòd concupiscentiæ labem, ex conditione materiæ necessariò emergentem, totamque illam carnis adversus spiritum ἀταξίαν, vel non præviderit, vel amovere non potuerit, quin nobilissimum opus invaderet, quod utrumque ex æquo impium & blasphemum.

X. 6. Finis naturalis hominis, supponere debet media naturalia ad illius consecutionem, sed beatitudo fuit finis naturalis hominis. Ergo media debuit habere naturalia, quæ non alia potuerunt esse, quàm justitia originalis: Nec reponi debet, posse dici finem quoad *appetitum* sed non quoad *consecutionem*: Nam cùm appetitus primi hominis non potuerit esse vanus in natura integra, debuit post se trahere consecutionem, si non quoad eventum, saltem quoad possibilitatem, ut res non tantùm esset appetibilis, sed possibilis: aliàs dicendum erit, Deum, quod singulis rebus à se creatis per naturam contulit, nimirum ut viribus idoneis ad edendas operationes suas pollerent, uni homini, id est operi longè præstantissimo invidisse & negasse.

XI.

QUÆST. XI. *Fontes Solutionum.*

XI. Aliud est loqui de *essentia hominis*, Aliud *de ejus integritate, & perfectione*; Ad ablationem partis, vel proprietatis alicujus essentialis, sequitur revera rei interitus, sed non statim ad illius privationem, quod facit ad naturæ integritatem, & perfectionem, qualis fuit justitia originalis; manet quidem mutila & depravata natura, quum amisit quod perficiebat, sed non quoad essentiam destruitur.

XII. Licèt Justitia originalis dicatur Adamo naturalis; non sequitur eandem esse cum Justitia Dei, quia Deus solus naturaliter justus est omnimodè, essentialiter, independenter, & immutabiliter, sed homo tantùm certo respectu, & secundùm quid, mutabiliter, precariò & dependenter.

XIII. Ut aliquis dicatur *naturalis Dei Filius*, non sufficit ut aliquid habeat naturale, propter quod filius Dei dicatur; sed requiritur ut cum Patre eandem numero naturam habeat, quod de solo Christo dici potest, qui est essentialis Dei imago, sed non de primo parente, qui ratione similitudinis aliqualis tantùm nomen filii Dei obtinet.

XIV. Qui *pulvis est*, secundùm omnes essentiæ partes, illi non potest esse justitia originalis naturalis; sed homo dicitur tantùm pulvis Gen. 3. 19. secundùm quid, & respectu corporis. Sic, ut naturale est homini pulvereum esse à parte corporis, quod è terra formatum fuit, tam naturale illi esse debet justum & sanctum esse, quoad imaginem Dei, ad quam formatus est. Deinde hic distinguenda est *labes*, & *labilitas*; aliud est labem habere connatam, aliud verò posse labi; Homo quà pulvis habuit labilitatem, quâ potuit peccare, sed non labem ipsam, quâ actu peccarit. Illa statum naturæ mutabilis notabat, sed nullum morbum, vel languorem designabat in eo. Ista statum peccati, qui esse non potuit in natura integra.

Gen. 3. 19.

XV. Tantùm abest, ut pars animæ inferior per se pugnet cum superiori, ut contrà, teste Philosopho, πειθαρχεῖν πέφυκε, & naturâ illi subordinetur: Propensiones utriusque possunt esse diversæ, sed non contrariæ per se, sed tantùm per accidens propter peccatum, homo enim potuit naturaliter ferri ad utrumque bonum sensibile, & spirituale, sed in suo ordine, absque rebellione carnis & spiritus, ut anima imperium semper obtineret, caro verò illi morem gereret, & omnes motus suos, & inclinationes illi subjiceret; bonum enim sensibile in bono intelligibili continetur, & appetitus sensitivi objectum se habet ad objectum rationalis, ut medium ad finem. Quamdiu ergo homo bonum sensibile respexit ut medium, nulla fuit in eo vitiositas, sed quum à Deo discedens ferri cœpit in objectum appetitus sensitivi, tanquam in ultimum finem, & summum bonum, quod factum est per peccatum, tum demum orta est ἀταξία, quæ ordinem à Deo constitutum perturbavit. Distinguendum ergo hic est accuratè in appetitu, quod fuit naturale, & ordinatum, ab eo quod præternaturale est, & inordinatum; Istud rationi repugnat, sed non pariter illud.

XVI.

XVI. Quamvis Justitia originalis rectè dici possit *Gratia*, seu *donum gratuitum*, atque adeò indebitum à parte Dei, quemadmodum & natura ipsa, quæ ab ipso creata est; Non sequitur propterea esse supernaturalem, vel indebitam ad perfectionem naturæ integræ, quia licèt nihil debuerit Deus homini, posito tamen quòd voluit creare hominem ad imaginem suam, debuit illum creare justum & sanctum. QUÆST. XII.

XVII. Præter *habitum infusum* per gratiam, & *acquisitum* per industriam, datur alius *connatus* & collatus ad perfectionem creaturæ; Nec proptera confunditur cum potentia naturali, quia ista naturæ constitutionem in genere entis respicit; Ille verò naturæ constitutæ perfectionem in genere moris.

QUÆSTIO XII.

An primus homo ante lapsum immortalitatem habuerit, An verò naturâ, & conditione fuerit mortalis? Prius Affirm. Poster. Neg. contra Socinianos.

I. UT *Sociniani* negant Justitiam originalem datam fuisse Adamo: Ita nolunt agnoscere ejus *immortalitatem*, quæ debuit esse consequens justitiæ, & pertendunt mortem fuisse sequelam naturæ, non stipendium peccati, ita ut homo moriturus fuisset, etsi nunquam peccasset. Scopus est evertere peccatum originis, quod à morte, tanquam à proprio effectu in infantibus adstruitur, & Satisfactionem Christi pro nobis negare.

II. Non quæritur de *immortalitate essentiali*, & *absolutâ*, in qua nulla est, vel intrinseca, vel extrinseca interitus causa, quæ soli Deo competit, qui ideo vocatur *solus immortalis*, 1. Timoth. 6. 16. Sed de *immortalitate comparata*, & *participata*. 2. Non de *immortalitate animæ in genere entis*, & quoad statum naturæ, quæ competit illi in quolibet statu; Sed de immortalitate hominis *in genere moris*, & quoad felicitatem. 3. Non de *immortalitate gloriæ*, quæ posita est in *impotentia absoluta moriendi*, quæ solis beatis convenit, secundùm quam non potuerunt ampliùs mori; Sed de *immortalitate viæ*, quæ sita est in *potentiâ non moriendi conditionatâ*, per quam homo poterat non mori, si non peccasset. 4. Non de *mortalitate remotâ*, quo sensu illud *mortale* dicitur, quod potentiam habet remotam mortis, putà quod compositum est ex materiâ terrenâ & elementi; Et sic Adamus potest dici mortalis remotè, quia corpus ejus pulvereum fuit, & compo- *Status Quæstionis.*

 situm

QUÆST. XII. ſitum ex contrariis qualitatibus; Sed de *mortalitate proximâ*, à qua actus immediatè pendet, & quæ infert moriendi neceſſitatem, An Adamus ita fuerit mortalis potentiâ proximâ, ut neceſſariò certò moriturus fuiſſet, licèt non peccaſſet? Sociniani affirmant, *Socin.* lib. 3. de Serva. cap. 8. *Mors naturalis quatenus naturalis eſt, & omnibus communis; non eſt peccati ſtipendium, ſed natura noſtra, quam ipſemet Adamus in ipſa creatione accepit, propria ſequela*, quod variis rationibus confirmare conatur, Prælect. Theol. c. 1. Orthodoxi verò negant Adamum, licèt mortalis fuerit remotè ratione corporis, quod reſolubile fuit in ſua principia, fuiſſe mortalem proximè, & nunquam moriturum fuiſſe cenſent, ſi perſtitiſſet in integritate, quia ſanctitas animæ corpus à morte & corruptione præſervaſſet.

Adamum fuiſſe immortalem probatur. III. Rationes ſunt. 1. Quia homo ad imaginem Dei conditus eſt, quæ duos iſtos radios præcipuos continet, ſanctitatem, & immortalitatem: Ut in Deo duo ſunt, τὸ ἀγαθὸν, quod refertur ad bonitatem moralem, & τὸ μακάριον, quod boni phyſici naturam induit. Ita duo iſta reſpondere debent in creatura, quæ Dei imaginem gerit, ut illi aſſimiletur in ſanctitate & felicitate, in juſtitia & vita. Nec inde ſequitur hominem non magis mori potuiſſe, quàm Deum, quia imago iſta non fuit eſſentialis, & æqualitatis omnimodæ, qualis fuit in Christo, ſed analogica, & aliqualis tantùm ſimilitudinis, quæ longiſſimè ſubſidet infra immortalitatem Dei.

IV. Si Adamus fuit juſtus, debuit eſſe immortalis, quia datur connexio neceſſaria inter juſtitiam & vitam. 1. ex *ordine Dei*, qui juſtitiam & vitam in Lege inſeparabili vinculo conjunxit, ut peccatum & mortem arctè inter ſe copulavit, *Fac hoc & vives, Anima quæ peccavit morietur.* 2. *ex rei ipſius natura*, quæ poſtulat, ut res homogeneæ à ſe invicem non ſeparentur. At *bonum morale* eſt homogeneum *bono phyſico*, ut *malum ethicum* reſpondet *phyſico.* Unde neceſſariò ſe conſequuntur, nec poſſunt à ſe invicem divelli; Nam ut ſumma virtus cum vita longè miſerrima conſiſtere ſemper non poteſt, ita nec ſumma malitia, cum perfecta felicitate poteſt componi. Licèt enim ad tempus, & per diſpenſationem, juſtitia & vita potuerint ſeparari, ut in Chriſto viſum; non poteſt tamen hoc obtinere in perpetuum; Nec ratio ſapientiæ & bonitatis Dei hoc patitur; cùm enim Deus non poſſit non ſe ipſum amare, utpote ſummoperè amandum; Non poteſt etiam, quin ſuam amet creaturam, in qua videt ſuam fulgere imaginem, & ſi amat, non poteſt ei non bene velle, & illi bene volendo, benefacere, ut eam vitæ & beatitudinis ſuæ participem faciat, quando id poteſt quod vult.

V. 3. Quia Adamus per peccatum mortem contraxit quæ illi in peccati pœnam denunciatur, Gen. 2. 17. & 3. 19. unde per peccatum dicitur ingreſſa, ut ejus ſtipendium, Rom. 5. 12. & 6. 23. à qua proinde immunis fuiſſet, ſi non peccaſſet, quod dici non poſſet, ſi eſſet ſequela naturæ. Nec juvat

vat excipere, agi de morte æterna, non temporali; quia nobis non est limitandum, quod Spiritus S. non limitat; Scriptura loquitur in genere de morte, Ergo sub ea complectitur, quicquid nomine mortis venit in Scriptura; atque ita non minùs mors corporalis, quàm æterna intelligenda est, quod vel ex eo patet, quòd designatur per reditum in pulverem, Gen. 3.19. Eccl.12. 9. & ad infantes extenditur in hac vita, Rom. 5.14. qui morti temporali subjiciuntur. Frustra etiam additur, sententiam Gen.2.17. esse tantùm comminatoriam, non definitivam, siquidem eo die quo peccavit Adamus non est mortuus. Quia licèt non inflicta fuerit pœna mortis homini, eo momento, vel die, quo peccavit, quoad omnes suas partes; cœpit tamen infligi, tum quoad *reatum*, & *moriendi necessitatem*, cui factus est obnoxius, tum quoad *mortem spiritualem*, tum quoad *initia mortis corporalis*, quæ in seipso experiri cœpit in miseriis, & morbis, & aliis mortis præludiis, quibus expositus fuit. QUÆST. XII.

VI. 4. Quia quod est contra naturam, non potest esse sequela naturæ; cùm omnia maximè in statu integritatis fuerint valde bona, & naturæ convenientia. At mors est contra naturam, utpote quæ destruit compositum, & corpus in pulverem resolvit, quo fit ut homines naturâ mortem horreant & aversentur.

VII. 5. Quia nullæ fuerunt causæ mortis in homine ante lapsum; Nec internæ, quales sunt peccatum, pugna affectuum, δυσκρασία humorum, & calidi atque humidi nativi defectus, unde languores & morbi; Nec externæ, ut corruptio elementorum, carentia alimenti, vel vis externa, quæ in hominem agere potuisset. Nam ut perfecta hominis constitutio priores impediebat; Ita specialis Dei cura, & protectio posteriores removebat. Hinc Concilium Milevita. Can. 1. Anathema dicit illi, qui *dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, non peccati merito, sed necessitate naturæ.*

VIII. Alia est *immortalitas absoluta patriæ*; Alia *conditionata viæ*, Illi competit ἰσαγγελία, & *negatio procreationis* & sobolis, & de ea Christus loquitur Luc. 20. 35. 36. Sed de ista pariter dici non potest, quia in ista propagari debuisset genus humanum, licèt sobolis procreatio non pertinuisset ad conservationem speciei, ut hodie post peccatum, & mortem introductam in mundum in natura corrupta; necessaria tamen fuisset ad illius multiplicationem juxta primævam benedictionem, Gen. 1.28. Idem dici debet de *necessitate cibi & potus*, quæ locum non habitura est in immortalitate gloriæ, sed habitura fuisset in immortalitate naturæ, quam Deus non procurare voluit immediatè, sed interventu ciborum ad vitæ animalis sustentationem. Nec si venter cum cibis dicitur abolendus 1. Cor. 6.13. hoc propriè spectat Adamum integrum, sed homines post lapsum, nec tam respectu naturæ hoc intelligendum, cùm homo totus sit resurrecturus, quàm respectu officii ventris, & necessitatis ciborum, quæ cessatura est.

Fontes Solutionum. *Luc. 20. 35. 36.* *1. Cor. 6. 13.*

QUÆST. XII. IX. Licèt corpus Adami origine esset terrenum, & ut compositum, sic etiam resolubile per materiæ imbecillitatem, potuit tamen esse immortale per originalis justitiæ dignitatem, & specialis Dei gratiæ virtutem. Aderant quidem causæ mortis remotæ in materia corruptibili, & mixturâ elementari, eratque corpus ejus ustile & vulnerabile, sed proximâ non datâ, quæ fuit peccatum, nunquam illæ in actum educi potuissent. Nam anima peccati corruptionis expers, à corpore corruptionem removisset, & justitia originalis fuisset veluti sal connatum, quod arcuisset corruptionem, quæ videbatur oritura ex conditione materiæ.

X. Arbor vitæ non fuit data Adamo ad mortem arcendam, quasi vita ejus pependerit ab hujus arboris esu; Sed partim ad immortalitatem homini in illo statu obsignandam, ut esset pignus illi, & sacramentum, tum non excidendi ex felicitate in qua conditus erat, modò non deficeret ab officio, tum etiam obtinendi tandem immortalitatem patriæ; partim ad vitam ejus in æquali vigore semper conservandam; quomodo alii cibi non inservire debuerunt viribus attritis reparandis sed tantùm illis conservandis.

XI. Corpus ψυχικὸν seu *animale* oppositè ad πνευματικὸν seu *spirituale* dupliciter potest intelligi, vel in *esse suo physico* tantùm, prout recens Adamo datum fuerat in statu integritatis, in quo vitam animalem & terrenam transigere debuit, & opus habuit subsidio ciborum, ut & somno & quiete; vel in esse *physico & morali* simul, prout post peccatum per generationem traducitur ab Adamo, in vita corrupta & animali: Posteriori sensu, illi convenit corruptibilitas actualis; Sed priori non nisi potentialis, in quantum homo relictus in manu consilii sui potuit deficere à Deo; sed cum illa corruptibilitate & mortalitate potentiali & remota, actualis immortalitas, & incorruptibilitas potuit consistere. Licèt ergo Corpus non fuerit *spirituale*, qualia erunt corpora post resurrectionem, non naturâ, sed qualitatibus, quibus conveniet non posse mori, fuit tamen *immortale*, quatenus ab anima sancta perpetuò vivificandum fuisset, & ita potuisset non mori. Quum
1. Cor. 15. 44. 45. verò Paulus, 1. Cor. 15. 44. 45. agit de corpore ψυχικῷ seu animali, non tam loquitur de corpore Adami in statu integro, quàm de eo quale fuit post lapsum, quia agit de corpore, quod seritur per mortem ἐν φθορᾷ, ἐν ἀτιμίᾳ, & ἀσθενείᾳ, *in corruptione, dedecore, & infirmitate*, ℣. 41. 42. 43. quod de corpore peccato corrupto, & animali ethicè tantùm potest dici. Deinde eo modo de Adamo loquitur, quô ejus imaginem ferre debemus oppositè ad Christum, ℣. 49. id est, non modò in natura, sed in peccato, Gen. 5. 3. Nec quod Apostolus affert ℣. 45. de homine primo facto in animam viventem, eò respicit, ut probet Adamum habuisse simpliciter corpus animale, & corruptibile, sed tantùm ad descriptionem subjecti, quod in talem statum antea descriptum incidere potuit, quia fuit in con-

conditione labili & mutabili, in qua proinde potuit fieri actualiter corruptibile, & mortale per peccatum. Quæst. XII.

XII. Quamvis Christus non nos liberarit à *mortis obnoxietate*, liberavit tamen nos ab *ejus pœnalitate*, quia non ampliùs est stipendium peccati fidelibus, sed transitus in meliorem vitam, non ampliùs maledicta, sed benedicta, Apoc. 14. 13. Secundò, quamvis Christus nondum abstulerit actu mortalitatem, eam tamen jam abstulit merito in cruce, & actu auferet per efficaciam suam, cum aliis calamitatibus, quæ etiam ex peccato fluxerunt, in resurrectione, 1. Cor. 15. 26. 54. 55.

XIII. Quod est generabile, est etiam corruptibile, potentiâ remotâ, sed non statim proximâ. 2. Axioma valet in statu corrupto, non integro; Nec enim idem corpus quod generari debuit in integritate, debuisset etiam actu corrumpi, accedente causâ internâ, quæ istam corruptionem arceret, nimirum sanctitate. Concursus qualitâtum elementarium mutuò se destruentium, potest quidem nunc corruptionem efficere, postquam per peccatum pugnare cœperunt qualitates istæ contrariæ, & in ruinam corporis conspirare. Sed antea ubi inter se æquabiliter temperatæ, amicè ad hominis conservationem concurrebant; nulla potuit actualis corruptio succedere; ut nulla potuit esse in Corpore Christi, & nulla futura est in Corporibus glorificatis.

QUÆSTIO XIII.

DE ORIGINE ANIMÆ.

An Animæ à Deo creentur, An verò per Traducem propagentur? Prius Affir. Poster. Neg.

I. QUamvis variæ sint Theologorum, & Philosophorum circa *Animæ originem* sententiæ, duæ tamen sunt præcipuæ, ad quas cæteræ possunt referri. Altera quæ *Creationem* asserit, altera quæ *Traducem*. Illa vult animas omnes immediatè à Deo creari, & creando infundi, atque ita ex nihilo absque ulla præexistente materia produci; Ista verò pertendit animam Traduce propagari. Priorem Orthodoxi ferè omnes sequuntur, post plerosque ex Patribus, & Scholasticis; Posteriorem Lutherani amplectuntur, quibus præivit jam olim *Tertullianus* Traducis author libro de anima, quem hic Luciferiani, & varii ex Latinis secuti sunt. *Augustinus* hic ἐπέχει, & licèt sæpius de hac quæstione egerit, nihil tamen de ea determinare voluit, vide Epist. 28. ad Hiero. & 157. ad

QUÆST. XIII. Optatum, & lib. 1. Retract. c. 1. & lib 2. c. 56. testatur *se adhuc nescire*, quid sit statuendum.

II. Qui sententiam de Traduce sequuntur, non omnes idem sentiunt & loquuntur. Quidam volunt animam ex parentum semine traduci, & educi ex potentia materiæ: Sed hæc ut minùs verisimilis à plerisque rejicitur, quia si penderet à virtute seminis, & corporea esset, & corruptioni obnoxia. Alii volunt esse ab anima patris per traducem, modo tamen imperscrutabili, & nobis incognito, ut *Jacob. Martinius*, lib. 3. miscell. quæst. disp. 7. Alii pertendunt animam patris procreare animam filii ex semine quodam spirituali & incorporeo, ut *Timoth. Brigthus*. Alii denique, quæ communior est sententia, censent animam traduci ab anima, non per decisionem, & partitionem animæ paternæ, sed modo quodam spirituali, ut lumen accenditur de lumine. Sic *Baltha. Meisnerus*, & plerique Lutherani.

Animæ creatio probatur. III. Nos verò Creationem Animæ sic adstruimus. 1. Ex *Creationis Lege*. 2. *Scripturæ testimoniis*. 3. *Rationibus*. 1. Ex *Creationis Lege*, Quia eadem debet origo esse animarum nostrarum, qualis fuit animæ Adami, non modò, quia imaginem debemus ferre illius, 1. Cor. 15. 47. 48. sed & quia ejus creatio, utpote primi individui totius speciei, est exemplar formationis omnium hominum, ut Conjugium primorum parentum fuit exemplar reliquorum: Sed anima Adami immediatè à Deo creata fuit, quum *insufflavit in nares Adami spiraculum vitæ*, Gen. 2. 7. ut pateret animam non eductam esse ex materiæ potentia, sed extrinsecus advenisse per creationem, & in corpus infusam fuisse per Dei ipsius inspirationem. Nec excipi debet non valere ab Adamo ad nos, quia idem dicendum esset etiam de Corporis origine, quod tamen locum non habet, siquidem nostrum generatur ex semine, Adami verò creatum est ex pulvere terræ. Nam licèt sit disparitas ratione *causæ efficientis* propter diversitatem subjectorum, quia ut corpus est elementare, & materiale, potest ab homine produci per generationem; Sed anima immaterialis & simplex, non potest aliunde oriri, quàm à Deo per creationem: tamen respectu *causæ materialis*, potest collatio rectè fieri; nam ut anima Adæ ex nihilo creata est, ita & animæ posterorum, & ut corpus ipsius ex pulvere terræ formatum est; ita & corpora nostra ex semine, quod itidem terrenum est, & materiale. Ergo quamvis modus actionis singularis fuerit respectu Adami, rei tamen natura eadem est utrobique. Idem confirmatur ex Evæ ipsius productione, cujus ortus quoad corpus describitur ex costa Adami, sed de anima mentio nulla fit; Unde non obscurè colligitur, non aliam fuisse originem animæ Evæ, ab origine animæ Adami, quia aliàs Moses illud non reticuisset, cui propositum est primas rerum omnium origines describere; Et Adam ipse hanc originem non ignorasset, imò & prædicasset, non dixisset, tantùm, *hæc os est ex ossibus meis*, sed *anima ex anima mea*, Gen. 2. 23. quod for-

fortius erat ad exprimendum conjugii vinculum, quod non tantùm debet esse in corporibus, sed & in animis. Denique si animæ Adami, & nostrarum diversa esset origo, non possent dici ejusdem speciei, quia illa esset ex nihilo, istæ verò ex præjacente aliqua materia planè dissimili. Quæst. XIII.

IV. Secundò à *Scripturæ testimoniis*, in quibus Deus prædicatur author & Creator animæ peculiari ratione distincta à corpore. Eccles. 12. 9. *Et redibit pulvis in terram, quemadmodum fuerat, spiritus autem redibit ad Deum, qui dederat illum*, ubi manifestum discrimen notatur inter ortum & interitum corporis & animi; Illud dicitur redire in pulverem, unde desumptum fuerat; Hic verò redire ad Deum, qui dedit eum. Ut ergo corpus eò redit, unde habet originem; ita & animus: quod clariùs confirmatur ex eo quòd dicitur Deus *dare spiritum*: quod non potest intelligi de communi datione per concursum cum causis secundis, sic enim & corpus ipsum non minùs dat, quàm animum, quia utriusque est causa prima, nec bene κατ' ἀντίθετον diceretur dedisse spiritum; sed de propria & peculiari quadam ortus ratione, quæ corpori non competit. Nec dicendum, hoc ad primam Adami creationem referri, quia scopus, verba, & circumstantiæ textus evincunt agi de ordinario hominum ortu & interitu, secundùm quem corpora redeunt in pulverem, id est in terram, unde desumpta sunt, spiritus verò redeunt ad Deum judicem, qui dedit illos, vel ad gloriam, vel ad pœnam. Eccl. 12. 9.

V. Zach. 12. 1. *Dictum Jehovæ, qui extendit cœlos, & fundat terram, formatque spiritum hominis in medio ejus.* Unde multiplex ducitur argumentum pro creatione animarum contra ψυχογονίαν. 1. quia dicitur formare spiritum in medio hominis. Ergo immediatè debet illum producere sine interventu hominis. 2. quia formatio spiritus conjungitur cum extensione cœli, & fundatione terræ, tanquam ejusdem ordinis & gradus; Ut ergo duo priora opera sunt omnipotentiæ, quæ immediatè fiunt à Deo absque causis secundis; tale & postremum debet esse. Nec potest hoc referri ad mediatam Dei productionem, quia sic homo in participationem causalitatis admitteretur, quod non fert textus, qui productionem animæ ut productionem cœli & terræ, ut peculiarem Deo vendicat. Perperam verò hoc restringitur ad primam hominis productionem, cùm ex æquo ad omnes extendi debeat; Unde quum agitur de productione animæ, Scriptura alibi non loquitur in singulari, quasi de una Adami anima ageretur, sed in plurali, Ps. 33. 15. & Isa. 57. 16. Homo verò hìc non sumitur *individualiter* de Adamo, sed *specificè* de quolibet homine. Zach. 12. 1.

VI. Heb. 12. 9. *Si carnis nostræ castigatores habuimus, & eos reveriti sumus, an non multò magis subjiciemur Patri spirituum & vivemus?* Eò spectat, quòd Petrus 1æ cap. 4. 19. peculiari ratione vocat eum *fidelem animarum Creatorem*, & Numer. 16. 22. Deus vocatur *Deus spirituum universæ carnis.* Heb. 12. 9. Num. 16. 22.

Sic

QUÆST. XIII. Sic Isa. 57. 16. *Non in seculum contendam, neque in æternum effervescam; nam spiritus à conspectu meo obrueretur, & animæ quas ego feci.* Quare verò Deus *Pater Spiritus* contradistinctè vocaretur ad *Patres carnis*, nisi diversa esset utriusque origo? At si animæ sunt ex traduce, iidem corporis & animæ parentes essent. Ut verò *Caro* non potest hìc veterem hominem seu ingenitam corruptionem significare, quia tunc non opponitur πνεύμασι in plurali, sed πνεύματι in singulari; sed corpus designat, & *Patres carnis* vocantur, qui carnem genuerunt. Ita vox *Spiritus* non debet referri ad dona spiritualia, de quibus hìc agendi locus non est, sed ad alteram hominis partem, quæ corpori opponitur. Nec omissio pronominis ἡμῶν, quod habetur respectu carnis, potest obstare, quia repetendum est ἀπὸ κοινοῦ, cùm loquatur de iisdem secundùm diversarum partium principia & origines. Unde Num. 16. 22. vocatur *Pater spirituum universæ carnis*, id est omnium hominum. Rursus *Pater spirituum* non potest dici mediatè, ut vocatur *Pater pluviæ*, Job. 38. 28. quia est ejus author, licèt non immediatè; quia sic non constaret antithesis inter patres carnis, & Patrem spirituum, & caderet vis hortationis Apostolicæ, ad majorem obedientiam Deo, quàm Patribus terrestribus præstandam. Nec, si non excluditur Dei concursus à productione carnis, quamvis tribuantur patribus terrenis, quia est causa prima universalis, statim non excludi debet concursus hominis in productione spiritus, quia est causa secunda particularis.

VII. Tertiò *Rationibus* idem evincitur. Nam si anima generando propagatur: aut ab utroque parentum, aut ab altero tantùm, & vel quoad totum sui, vel tantùm quoad partem. Sed neutrum dici potest; Non prius, quia sic duæ animæ in unam coalescerent, & miscerentur; Non posterius, nam si ab altero, vel à patre, vel à matre tantùm, nec ulla ratio dari potest, cur ab uno potiùs quàm ab alio propagetur, cùm uterque parentum sit ex æquo principium generationis. Si tota traducitur, Ergo parentes eâ carebunt, & sic exanimabuntur; Si pars, erit divisibilis, & per consequens materialis, & mortalis. Nec hìc cum ratione reponi potest, nec animam totam, nec partem ejus traduci, sed substantiam quandam ab anima natam, tanquam immortale quoddam animæ semen. Quia supponitur gratis dari aliquod animæ semen, quo vel generet, vel generetur, cùm non possit dari tale semen, quin decidatur ab anima, quodque ideo eam materialem, & divisibilem arguat.

VIII. Rursus omnes Traducis modi gravissimis urgentur incommodis, nec possunt admitti, quin spiritualitas animæ rationalis evertatur. Non *primus*, eorum, qui volunt animam educi à potentia seminis, ut cum corporibus seminetur; Quia effectus non potest esse toto genere nobilior sua causa; nec res corporea & elementaris potest elevari ad spiritualem & rationalem producendam. Quia si generatur ex semine, cum semine etiam corrumpetur.

tur, Quia si idem erit ortus hominum, & brutorum, & per consequens idem interitus. Non *secundus*, eorum, qui volunt animam filii esse ab anima patris, modò imperscrutabili, & nobis incognito; Quia hoc implicat rem potiùs quam explicat: Nam Pater, vel producit animam filii ex aliqua re præexistente, vel ex nulla; Non ex nulla, quia sic crearet; Non ex aliqua, quia vel esset corporea seminis substantia, quod jam fieri non posse probatum, vel esset spiritualis quædam animæ substantia, quod iterum dici nequit; Tum quia spiritualis illa substantia, vel fit ex tota anima patris, vel ex parte tantùm; Non ex tota, quia sic anima patris evanesceret, & in spirituale illud semen converteretur; non ex parte, quia sic anima patris esset divisibilis in partes; Tum quia substantia illa, vel est corruptibilis, & perit eo instanti, quo anima producitur; sed ita non erit ampliùs substantia spiritualis, vel incorruptibilis, & sic sequetur dari duos spiritus in homine genito, animam filii, & substantiam spiritualem, ex quâ anima producta est: Adde quòd naturæ seminis repugnat post rei generationem manere, quia debet transmutari in rem ex semine ortam.

IX. Non *Tertius*, quamvis cæteris commodior videatur, quo non per alienationem, sed per communicationem traduci dicitur, ut quum lumen de lumine accenditur, sine ulla alterius divisione. 1. Quia communicatio quæ fit unius ejusdemque rei absque alienatione locum tantùm habet in essentia infinita, sed non in finita, in qua eadem essentia numero non potest alteri communicari, sed similis tantùm producitur. 2. Anima filii non potest produci ab animâ partis, nec *terminativè*, quia terminus à quo, perit, producto termino ad quem; nec *decisivè*, quia anima est ἀμέριστος; nec *constitutivè*, quia anima patris non est pars constitutiva animæ filii. 3. Similitudo luminis aliena est, nam, præterquam quòd hìc flamma, & candela sunt substantiæ corporeæ, hìc verò agitur de spirituali; certum est lumen educi de potentia materiæ, nec posse accendi sine decisione particularum ignearum, quæ transmittuntur à face accensa ad extinctam, quod de anima dici nequit.

X. Cùm ergo sententia de traduce inextricabilibus laboret incommodis, nec ulla ratio aliunde nos cogat illam admittere; aliam de Creatione, tanquam Scripturæ, & rectæ rationi magis consentaneam meritò amplectimur, à qua Philosophos ipsos Gentiles plerosque non alienos fuisse constat; Hinc illa Zoroastris apud Ficinum lib. 10. de immortalitate animarum:

Χρὴ σπεύδειν σε πρὸς τὸ φάος, καὶ πρὸς πατρὸς αὐγάς
Ἔνθεν ἐπέμφθη σοὶ ψυχὴ πολὺν ἑσσαμένη νοῦν.

Et ista *Aristotelis* lib. 2. de Gener. anima. cap. 3. quibus asserit τὸν νοῦν θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον. Et hæc Ciceronis Tuscul. 1. ut alios nunc mittamus. *Animarum nulla*, inquit, *in terris origo inveneri potest, nihil*

QUÆST. XIII. *enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur, &c. Ita quicquid est illud quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & divinum est, ob eamque rem æternum sit necesse est.*

Fontes Solutionum. *Gen. 2. 2.* XI. Deus dicitur quievisse ab omni opere suo Gen. 2. 2. non vacando ab administratione rerum, sed cessando à creatione novarum specierum, vel individuorum, quæ essent principia novarum specierum; ut operatur usque nunc, Joh. 5. 17. institutas naturas administrando, & multiplicando quod jam erat, non autem instituendo quod non erat. At animæ quas quotidie creat, sunt nova individua specierum jam creatarum.

XII. Quamvis anima non sit ex traduce, non desinet vis benedictionis divinæ, data primitus Gen. 1. 28. sese exerere in generatione hominis, quatenus Deus generantibus & generationi semper cooperatur, non modò vim prolificam dando & conservando homini, sed & corpori disposito animam infundendo.

XIII. Non necesse est, ut homo hominem generare dicatur, ut omnes naturas, vel partes essentiales compositi generet, aliàs, verum Deum & hominem non genuisset B. Virgo: sed sufficit ut præparet & subigat materiam, & idoneam reddat ad introductionem formæ, & attingat unionem animæ cum corpore, per quam homo constituitur in esse hominis, & fit tale compositum physicum. Generatio enim tendit ad compositum, non verò ad productionem utriusque partis; Et ut homo hominem interficere dicitur, qui solvit unionem animæ cum corpore; licèt animam ne attingat quidem: Ita homo hominem generat, quia partes istas inter se copulat, ex quibus homo exurgit, licèt non sit ψυχογόνος; nec qui generat *totum hominem*, statim *totum hominis* debet producere.

XIV. Adamus potest dici genuisse filium ad imaginem suam, licèt animam non producat, quia causa similitudinis non est traductio animarum, sed corporum ejusdem temperamenti cum parentibus productio; ex diversa enim corporum & humorum temperie, diversæ quoque in animis nostris propensiones & affectiones nascuntur.

Gen. 46. 26. XV. Quum *animæ* dicuntur *egressæ ex femore Jacobi* Gen. 46. 26. non propriè intelliguntur, sed synecdo. pro *personis*, quâ locutione nihil usitatius est in Scriptura; nec propterea opus est ut Jacobus aliquid ad productionem istarum animarum contulerit, sufficit ut concurrerit ad earum *conjunctionem*, vel *subsistentiam* in corpore mediatè, vel immediatè; Egressæ ergo dicuntur, non quoad esse seu substantiam simpliciter, sed quoad *subsistentiam* in corpore, & unionem cum eo.

Heb. 7. 9. XVI. Licèt Christus non minùs fuerit in Abrahamo secundùm carnem, quàm Levi, qui decimatus fuit in ejus lumbis, Heb. 7. 9. non sequitur Levi fuisse in ipso secundùm animam; ut anima Levi per traducem sit propagata,

ut

ut discrimen servetur: Sed tantùm Levi respectu personæ fuisse in Abrahamo secundùm rationem seminalem, & vires naturales patris, & matris, à quibus oriundus fuit; Christum verò fuisse tantùm in eo quoad naturam humanam, ratione matris, non verò quoad naturam, & personam divinam: Ideo persona ipsius non potuit decimari, sed tanquam superior Abrahamo, illum decimavit, eique benedixit in Melchisedeco, qui ejus fuit typus, non ut homo, sed ut Mediator θεάνθρωπος Regio & Sacerdotali munere fungens. QUÆST. XIII.

XVII. Peccati originalis propagatio non debet efficere, ut Creatio animarum negetur, & Tradux statuatur, quia sufficienter salvari potest sine hac hypothesi, ut suo loco demonstrabitur. Licèt anima non sit *materialiter* ab Adamo, quoad *substantiam*, est tamen *originaliter* ab eo quoad *subsistentiam*, & ut homo hominem rectè gignere dicitur, licèt animam non gignat, ita impurus impurum progenerat, maximè accedente justo Dei judicio, quo sancitum fuit, ut quæ primo homini contulerat, ille tam sibi quàm posteris suis haberet simul, & perderet. Cur autem Deus infundat animam peccato inficiendam, & conjungat impuro corpori, licèt quærere sit curiosum, & definire temerarium, hoc certò constat, Deum noluisse propter hominis peccatum primam abolere sanctionem, de propagando per generationem genere humano, atque ita ordinem Universi, & naturæ humanæ conservationem hoc postulasse.

QUÆSTIO XIV.

DE IMMORTALITATE ANIMÆ.

An Anima ex intrinsecâ suâ constitutione sit immortalis? Affirm.

I. ASsertâ verâ Animæ origine, ejus *Immortalitas* etiam demonstranda est, eoque diligentiùs in id incumbendum, quò majori molimine Athei & Libertini, ut faciliùs omnem de mundo Divinitatis sensum, & pietatis studium tollant, eam impugnare solent; Pii contrà, illam, tanquam primarium Fidei Caput amplectuntur, quo nullum ad pietatem dari possit fortius incentivum, nec efficacius, tam in vita, quàm in morte, solatii argumentum, cùm ἀθανασίας fides sit fundamentum εὐθανασίας.

II. Diversæ autem circa Quæstionem hanc fuerunt sententiæ. Alia *negantium*, quales fuêre olim *Sadducæi*, & hodie *Epicurei*, & *Athei*, qui animas cum corporibus penitus extingui volunt: Ad quos non parum accedunt illi, qui animas cum corporibus mori censent, sed postea cum corporibus suscitandas esse credunt, quæ fuit hæresis olim nonnullorum Arabum, referente *Eusebio hist. Eccl.* li. 6. c. 26. & *Aug.* de hær. hær. 83. & hoc seculo re-

 no-

QUÆST. XIV.

novata est à Socinianis mollioribus, & Anabaptistis, qui eorum prementes vestigia Psychopannychiam ad minimum defendere sustinent, animas scili. vel dormire, & sensu omni carere, vel extingui usque ad resurrectionem *Smalci.* c. Franzi. disp. de Judicio extr. *Spiritus post mortem nullo sensu est præditus.* Alia *dubitantium*, quales sunt *Sceptici* & *Academici* veteres, & novi. Tertia *affirmantium*, quales fuerunt saniores Philosophi, & nunc omnes Orthodixi.

III. *Immortalitas* alia est *extrinseca*, quæ nullum habet externum principium sui destructivum; alia *intrinseca*, quæ non habet in se principium corruptionis & interitus. Rursus immortale extrinsece dicitur, vel respectu causæ primæ, vel respectu causarum secundarum. Non quæritur hic, An anima sit immortalis extrinsecè; nam etsi respectu causarum secundarum talis bene dicatur, quia nulla causa secunda potest eam resolvere in sua principia, quæ nulla habet; non potest tamen ita vocari respectu causæ primæ, quia Deus qui eam creavit, potest eam annihilare: Sed propriè agitur de *Immortalitate intrinseca*, seu de ejus incorruptibilitate.

IV. *Immortale* iterum, vel tale est per *naturam strictè* spectatam, cujus naturæ simpliciter repugnat ullo modo, vel ab extrinseco, vel ab intrinseco deficere; vel *latè*, quod per naturalem constitutionem intrinsecum nullum habet destructionis principium. Non quæritur, An Anima sit immortalis primo sensu, qui soli Deo competit, 1. Tim. 6. 16. sed secundo.

V. Denique alia est *immortalitas in genere entis*, & quoad animæ conservationem; alia in *genere moris*, & quoad ejus gloriam & felicitatem. Non hic agitur de posteriori, de qua actum fuit Quæst. 12. quæ propria est solis fidelium animabus, dum aliæ in morte spirituali & æternâ jacent, sed de priori, quæ competit animæ in omni statu.

Animam immortalem esse probatur, 1. ex Scriptura. Matth. 22. 32.

VI. Hanc autem esse Animæ rationalis conditionem *Scriptura* non semel docet, & *Ratio* confirmat. Primò *Scriptura* hoc clarissimè adstruit celebri loco Matth. 22. 32. ubi Christus agens contra Sadducæos, animorum immortalitatem, & corporum resurrectionem negantes, argumentatur ex promissione fœderali data Patribus, quâ se Deum esse Abrahami, Isaaci, & Jacobi testatur Exod. 3. 6. cùm verò *Deus non sit Deus mortuorum, sed viventium*, inde necessariò colligit, & animas eorum fuisse immortales, & corpora suscitanda. Cujus ratiocinationis tria sunt fundamenta. Primum, fœdus quod Deus cum hominibus contrahit, fœderatorum existentiam necessariò postulare, quia aliàs non posset dari relatio & σχέσις inter Deum & homines, nec beneficia fœderis, quæ tendunt ad communionem vitæ & felicitatis, possent illis communicari. Alterum, fœdus Dei non esse temporale, sed æternum, quod post mortem etiam manet, unde Deus etiam post mortem Deus ipsorum vocatur. Tertium, fœdus istud cum homine toto, & non cum anima tantùm altera ejus parte contrahi. Unde sequi-

sequitur Patriarchas, cum quibus Deus fœdus pangebat, debuisse existere, Quæst. XIV.
non tantùm ad tempus, sed etiam post mortem, & in æternum, nec tantùm quoad animam, sed etiam quoad corpus, quod propterea suo tempore suscitari debuit, quod invictè, & immortalitatem animarum, & corporum resurrectionem demonstrat. Nam quorum Deus est Deus fœdere æterno, illi in æternum etiam vivere debent, At Deus est Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, & talem se vocat etiam post mortem; Ergo debent illi vivere etiam post mortem, si non quoad corpus, at quoad animum, quia ut Lucas addit c. 20. 38. πάντες αὐτῷ ζῶσιν, donec ultimo die homo ipse totus & corpore & animâ vitâ Dei fruatur. Quamvis verò locus hic directè de beata immortalitate, & resurrectione fidelium, ex vi fœderis loquatur, non minùs solidè extenditur ad immortalitatem naturæ, quia illa necessariò debet istam supponere; & si animæ fidelium debent in æternum vivere, ut felicitate ipsis promissâ fruantur; justitiæ Dei ratio postulat, ut impiorum animi nunquam intereant, ut pœnis æternis à Deo denunciatis afficiantur.

VII. Secundò idem evincitur ex locis, quæ diversum corporis & animi exitum proponunt. Ita quum Ecclesf. 12. 9. *Corpus* dicitur *reverti in pulverem, & spiritus redire ad Deum qui dedit ipsum*, manifestè innuitur, animam subsistere post interitum corporis; nam si cum corpore extinguitur, quomodo dicitur redire ad Deum? redit ergo ad Deum, ut ad principium originis suæ extrinsecum & efficiens, non ut extinguatur, sed ut ab eo, vel beetur, vel puniatur, & corpus in pulverem redit, tanquam in principium sui materiale, & intrinsecum, in quod resolvatur. Eò pertinet, quòd Ps. 146. 4. *Spiritus* hominis *exire* dicitur, dum ille quoad corpus revertitur in terram suam; at si animus cum corpore extinguitur, cur exire ab eo dicitur? Ita Matth. 10. 28. perperam Christus distingueret inter homines, qui corpus, & non animam possunt interficere, & Deum, qui potest animam & corpus perdere in gehenna, si anima cum corpore extingueretur, *Nolite timere*, inquit, *eos qui corpus occidere possunt, animam autem non possunt occidere, sed timete eum qui potest animam & corpus in gehenna perdere*. Nec dicendum hic agi de perditione, & interitu; quia per τὸ ἀπολέσαι non significatur extinctio, vel destructio, sed tantùm *punitio*, quia agitur de gehenna, cujus tormentum dicitur esse æternum, quod Lucas cap. 12. 5. exponit per τὸ ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν *in gehennam projicere*, ut scilicet torqueatur homo in æternum animâ & corpore.

Eccl. 12. 9.

Ps. 146. 4.

Matth. 10. 28.

VIII. Huc faciunt loca illa omnia, quæ vel vitam æternam fidelibus pollicentur, vel pœnam æternam impiis denunciant. Et ea quæ de Judicio ultimo agunt, tanquam de judicio æterno, Heb. 6. 2. quia eo adjudicatur præmium, vel pœna æterna Matth. 25. 34. 41. Quæ omnia falsa essent, si lethum in homine omnia finiret, & nihil post mortem in eo superesset.

QUÆST. XIV. IX. Si Anima interit cum corpore, vel somno gravi obruitur, Quomodo Paulus cum fidelibus post terrestris tabernaculi dissolutionem, expectat ædificium, & domum æternam, & ἀχειροποίητον in cœlis? Quomodo cupit cum ipsis ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον, *ex corpore excedere, & ad Deum concedere*, 2.Cor. 5. 1. 8. & alibi optat *abire*, seu *migrare ad Dominum, & esse cum Christo*? Philip. 1. 23. Quomodo Lazari anima inducitur post obitum in sinu Abrahæ, ubi suaviter quiescit, & Epulonis, quæ contrà in inferis miserrimè torquetur, Luc. 16.? Quomodo *anima Martyrum sub Altari, induta stolis albis*, quæ symbola sunt gloriæ quâ fruuntur, *clamantes, & vindictam Dei expetentes* proponuntur? Apocal. 6. 11. Quomodo spiritus impiorum corporibus soluti dicuntur esse ἐν φυλακῇ *in carcere* scili. infernali, 1. Petr. 3. 19. ubi meritas contumaciæ & perfidiæ pœnas pendunt?

2. à Providentia Dei. X. Ratio etiam multiplex hoc demonstrat. Primò Animæ immortalitatem postulat *Providentia* & *Justitia* Dei, ut bonis bonum, malis malum rependatur, quod cùm sapientissimo Dei consilio non semper fiat in hac vita, debet altera expectari necessariò, in qua distributio illa pœnarum, & præmiorum fiat. Postulat eam *Veritas Dei*, quæ piis summam felicitatem, & impiis extremam miseriam interminatur, non in hoc tantùm, sed etiam in futuro seculo. Postulat eam *Sapientia* & *Bonitas*, quæ non potest pati, ut idem sit interitus hominum & brutorum, sed ut diversus est ortus, ita diversum exitum utrorumque esse vult. Postulat eam *Religio* & *Pietas*, frustra enim Deus colitur, frustra se macerant fideles, & de sanctitate promovenda sunt soliciti, frustra calamitatum & crucis jugum patienter ferunt, si idem exitus pios & impios manet cum bestiis; sapientissimi erunt Epicurei, qui cuticulam curant, & nihil pensi habent, quàm ut genio indulgeant, & toti deliciis immergantur, *Edamus & bibamus*, inquiunt, *Cras moriemur*, 1.Cor. 15. 32. Postulat eam innatum omnibus *immortalitatis desiderium*, & appetitus ille infinitus, qui nunquam satiari potest nisi bono æterno & infinito: Cùm enim vanum esse non possit & frustraneum desiderium hoc singulis à Numine & naturâ insitum, immortalitatem animarum dari necesse est, ut expleatur.

Veritate. *Sapientia.* *Religione.* *Immortalitatis desiderio.*

3. à Spiritualitate. XI. Secundò eam probat ejus *Spiritualitas*. Nam quicquid est spirituale, & à materiæ contagio liberum, illud est immortale, quia ut summè simplex & indivisibile, expers est contrarietatis, quæ oritur tantùm à qualitatibus contrariis, quæ sunt materiales, & nihil est à quo ab intrinseco corrumpi possit, vel interire; mortale enim illud demum est, quod materiale est & compositum, quodque constat qualitatibus contrariis inter se pugnantibus. Si ergo anima spiritualis est, nec educitur ex potentia materiæ, nec ab ea dependet, non modò in fieri, sed nec in esse, quia peculiarem subsistendi modum sortitur, atque ita non moritur cum corpore, sed separata ab eo subsiste-

re potest. Animam autem spiritualem esse, non meliùs probatur, quàm ex ejus operationibus, quæ à posteriori indicant, quale sit principium à quo proficiscuntur, quia si sunt spirituales, & anima ipsa debet esse spiritualis. QUÆST. XIV.

XII. Spirituales autem esse ejus operationes certò colligitur ex earum *independentia à corpore*, unde & animæ ipsius independentia sequitur: Nam si anima independenter potest agere à corpore, potest etiam independenter à corpore subsistere, modus enim operandi sequitur modum essendi; Animam autem independenter à corpore operari, patet, vel ex sola *intellectione* Dei, Angelorum, & Animæ ipsius, quæ se ipsam intuetur actu reflexo, & ex motibus extaticis: Tales enim actus spirituales esse, & independentes à corpore res ipsa clamat, tum ratione *objecti*, quia mens versatur circa res spirituales & incorporeas, & æternas, quò assurgere non posset, nisi spiritualis & incorporea foret, effectus enim non est toto genere nobilior causâ suâ; tum ratione *modi*, quia versatur circa ista objecta modo spirituali, & sine usu organi corporei; quod nullam proportionem habet cum objecto spirituali & incorporeo; Unde quò magis mens evehitur & abstrahitur à sensibus, eò puriùs & acutiùs intelligere solet. *4. Ab independentia à corpore.*

XIII. Aliud est animam pendere à corpore, tanquam *à subjecto*, & *efficiente*; Aliud pendere ab eo, tanquam ab *objecto*, & *occasione*. Quum *Aristoteles* lib. 3. de Anima, ait, *intelligentem oportere speculari phantasmata*, notat posteriorem dependentiam, non priorem; Intellectio enim non fit ordinariè sine phantasia *initialiter*, *conditionaliter*, & *objectivè*, quia phantasma est objectum, circa quod mens occupatur; sed non pendet à phantasia *effectivè*, vel *subjectivè*, quia nec ab ea elicitur, nec in ea recipitur, sed efficitur à solo intellectu, & in eo solo recipitur; licèt propter unionem cum corpore, anima non operetur per intellectum, quin priùs operata sit per phantasiam, ita ut ex operatione per phantasiam, & ad phantasmatum præsentiam excitetur ad operandum per intellectum. Deinde falsum est intellectionem semper pendere à phantasia; licèt enim hoc verum sit respectu rerum sensibilium, externarum, & singularium; non potest pariter locum habere respectu rerum universalium, & immaterialium; Nam intellectio Dei v. g. & Angelorum à nullo pendet phantasmate, sub quod talia objecta cadere non possunt. Et quum anima se ipsam intelligit, cùm intimè sibi sit præsens, nullo eget phantasmatis adminiculo, sed sui cognitionem nudam & intuitivam per se ipsam habere potest, quod vel unum sufficienter probat, aliquam esse animæ rationalis operationem propriam & independentem à corpore.

XIV. Licèt autem anima non utitur organo corporeo ad intelligendum; non sequitur animam posse ubique intelligere, quia ubique non habet sensuum adminicula, quibus uti debet dum versatur in corpore, sed tantùm in cerebro. Nec si hoc negatur, ratio non poterit reddi furoris & amentiæ,

tiæ,

QUÆST. XIV. tiæ, quæ animæ non possunt convenire, nisi à parte organi læsi: ista enim non cadunt in animam, nisi per accidens, propter organa sensuum & facultatum administrarum vitiata & corrupta. Ita cerebri corruptio potest causare furorem & delirium, ex prava dispositione phantasiæ, aut sensus communis, quo fit, ut objecta confusa & perturbata objiciantur intellectui, qui ita præoccupatus, nihil potest recti judicare. Unde si interdum helleboro; aut aliis remediis corporeis mentis insania sanatur, tota illa curatio pertinet ad cerebrum læsum, quod sanari necesse est, ut anima possit exercere operationes suas. Idem dicendum de diversitate operationum animæ pro ratione ætatis hominis; Non necesse est immutationem fieri in anima, sed in organis corporis, quorum ministerio utitur ad sensationes eliciendas; inde est, quò in infante ab initio, vel parum, vel non omnino ratiocinetur, quia vel nulla sunt adhuc, vel pauca phantasmata, ex quibus occasionem ratiocinandi accipit, ob imbecillitatem organorum; & quòd decrepitâ ætate non possit ampliùs ratiocinari, vel tenuiter ratiocinetur, ut *bis pueri senes*, quia phantasmata vel penitus, vel magna ex parte delentur, & quæ supersunt obscurè repræsentantur intellectui, quamvis nonnunquam etiam contingat, ut inclinatis corporis viribus, major sit vis animæ, & quò magis deprimitur, & infirmatur corpus, eò altiùs mens assurgat, ex coporis ergastulo egredi veluti gestiens.

5. A consensu populorum. XV. Ad confirmationem ejusdem veritatis non exiguum pondus addit *Consensus populorum*, qui omnes eam calculo suo comprobarunt, & qui inter eos sapientissimi sunt habiti, paucis demum exceptis Epicureis, ad quos accessit Plin. lib. 7. cap. 55. qui potiùs ex voto, quàm ex animi sententia locuti videntur. Testimonia huc congerere nihil attinet, possunt legi apud *Plessæum* de Veri. Relig. Christ. cap. 15. *Vivem*, *Zanchium*, & alios, qui ex professo hoc argumentum sunt executi.

Fontes Solutionum. *Eccl. 3. 18. 19. 20.* XVI. Aliud est loqui ex *rei veritate*; Aliud ex *opinione hominis carnalis*, qui judicat ex apparentiis, & eventibus externis, qui cadunt sub sensus. Quum Salomon ait Ecclesi. 3. 18. 19. 20. *Eventum filiorum hominis esse similem eventui ipsius bestiæ, & eventum eundem illis esse, ut moritur hac, ita mori illum, & spiritum eundem omnibus esse, & præstantiam hominis supra bestiam nullam esse*; non loquitur primo sensu, sed secundo, ut doceat ex rebus externis non posse colligi discrimen inter hominem & brutum, cùm eadem mortis necessitas illis impendeat ex æquo; ut ita humani sensus vanitatem redarguat, qui non altiùs assurgens, quàm ad ista externa, nescit discernere inter finem hominis & bruti. Nam aliàs ipse, dum ex lumine fidei loquitur, & juxta rei veritatem, satis testatur in alia se esse sententia, Ecclesi. 12. 9. quum *corpus* ait *redire in pulverem*, *unde petitum est, spiritum verò redire ad Deum qui dedit ipsum*, Et ℣. 15. hoc unum hominis totum

esse

esse *timere Deum, & servare ejus mandata*, quod frustra diceret, si animam Q: 12. 13.
cum corpore extingui credidisset. Eòdem spectat quod addit ibid. c. 3. ℣. 21. XIV.
Quis scit an animus hominis ascendat in altum, id est, potiatur vitâ æternâ, nemo enim mortalium ex statu externo & rationis lumine sine gratia Spiritus Sancti potest illud certò assequi. Eodem sensu c. 9. 1. 2. dicit *hominem nescire odium & amorem*, id est, ex eventibus externis, quia, ut statim addit, *idem eventus est justo & improbo, mundo & immundo, tam sacrificanti, quàm ei qui non sacrificat* &c. Potest etiam rectè dici Ecclesiastem comparare hic hominem cum bruto, in mortis veritate & necessitate, ut particulæ *sicut, ita*, non adumbrent modum, sed tantùm rei ipsius necessitatem, & veritatem, ut sæpe alibi. Et quum *spiritus* brutorum & hominum idem esse dicitur, non intelligitur ipsa anima, sed *halitus* tantùm, ut occurrit non semel eo sensu in Scriptura Job. 9. 18. Jac. 2. 26.

XVII. Mortui dicuntur non laudare Deum, Ps. 30. 10. & 88. 12. & Ps. 30. 10.
115. 17. Is. 38. 18. non absolutè & simpliciter; quasi existere desinerent, & 88. 12.
nam alibi beati dicuntur mortui in Domino, Apoc. 14. sed secundùm quid, & 115. 17.
habita ratione laudis, quæ illi debetur in Ecclesia militante à fidelibus in Is. 38. 18.
communione Sanctorum, quâ alii viatores ædificantur, & ad idem officium excitantur, quæ non potest locum habere respectu mortuorum, qui nullum cum viventibus colunt ampliùs commercium. Si mortui dicuntur *non esse*, ut Ps. 39. 14. *desine à me, & roborabor, antequam vadam, &* Ps. 39. 14.
non sim, hoc non potest absolutè, sed secundùm quid intelligi, quoad totum compositum, & quatenus non sunt ampliùs inter homines, nec eorum communione fruuntur.

XVIII. Quod ortum habet, illud & finem habere potest, eo modo quo ortum habuit: Quod generatur potest corrumpi; Sed quod creatur, si sit spirituale, potest tantùm annihilari: Ita quod ortum habet naturalem & materialem, habet etiam interitum; Sed anima habet ortum supernaturalem.

XIX. Licèt in anima separata nullæ possint esse species seu ideæ sensibiles, quæ oriantur à phantasmatibus; non sequitur nullas fore intelligibiles, quæ in anima ipsâ subjectentur; Nam præter κοινὰς ἐννοίας, quæ ab initio ipsi impressæ sunt, habitus vitii, quos contraxit in corpore, & habitus supernaturales virtutum, quos Deus infundit in corda fidelium, debent in ea remanere. Nec fides & charitas semel in anima productæ per gratiam possunt ab ea deleri.

XX. Quamvis anima separata non habeat organa & phantasmata, quorum interventu intelligat; non sequitur eam torpere & otiosam manere, quia alius est modus intelligendi in anima unita corpori, alius verò in anima separata, & potest sine tali phantasmatum subsidio intelligere, ut Angeli.

QUÆST. XIV. XXI. Aliæ sunt *operationes organicæ*, & materiales hominis; Aliæ *inorganicæ* & immateriales, seu spirituales: Illæ ut sensatio, visio, *&c.* ut à corpore pendent, ita in corpore tantùm perfici possunt; Sed istæ extra corpus etiam peraguntur.

XXII. Quamvis ut plurimùm nihil sit in intellectu, quod priùs non fuerit in sensu, quia anima, quamdiu est in corpore, utitur organis corporeis ad exercendas operationes, si non quoad actus elicitos, at quoad actus imperatos, & ordinariè phantasmatibus tanquam objectis eget circa quæ versetur; hoc tamen absolutè & simpliciter verum non est; nam Deus qui est in intellectu, nunquam tamen fuit in sensu; & anima, quæ se ipsam intuetur, & supra se ipsam reflectitur, non potest dici fuisse in sensu.

XXIII. Quum homines dicuntur *spiritus vadens, & non rediens*
Ps. 78. 39. Psalm. 78. 39. per spiritum non designatur anima, sed *ventus*, ut vitæ humanæ brevitas & fragilitas notetur, similis vento, qui citò transit, quomodo Jobus 7. 7. *Memento mei*, inquit, *quia ventus est vita mea.*

XXIV. Quum mortui dicuntur dormire, Johan. 11. 11. 1. Corint. 11. 30. 1. Thessal. 4. 15. & alibi, hoc non respectu animæ intelligendum est, quæ recipitur in cœlum, & vivit cum Christo, sed respectu corporis, quod in vitam revocandum est, ut à somno ad vigiliam; ut sæpe ideo mors somno conferri solet, qui frater ejus & imago dicitur. Unde alibi dicuntur *dormire in pulvere*, Dan. 12. 2. quod non nisi ad corpus referri potest.

XXV. Alia ratio est *beatitudinis inchoatæ*, alia *consummatæ*; loca quæ pollicentur beatitudinem post resurrectionem, non inferunt statim animas dormire, vel excludi à visione Dei ante illud tempus; Sed agant de felicitatis consummatione, quæ jam inchoata fuit statim ab obitu fidelium.

LOCUS

LOCUS SEXTUS DE PROVIDENTIA DEI ACTUALI,

QUÆSTIO PRIMA.

An detur Providentia? Affir.

I. T *Opera naturæ* distribui solent, in *Opera Creationis*, & *Providentiæ*; Doctrinam de *Creatione*, rectè excipit Disquisitio de *Providentia*, quæ nec ignorari sine gravi dispendio potest, nec sciri sine singulari solatio.

II. Vox *Providentiæ*, quæ πρόνοια dicitur Græcis, quia πρότερον νοεῖ, ut inquit Phavorinus, tria potissimùm complectitur πρόγνωσιν, πρόθεσιν, & διοίκησιν, *cognitionem mentis*, *decretum voluntatis*, & efficacem rerum decretarum *administrationem*, *scientiam dirigentem*, *voluntatem imperantem*, & *potentiam exequentem*, ut Hugo de S. Victore loquitur: prima prævidet, altera prospicit, tertia exequitur; Hinc Providentia spectari potest, vel in antecedente decreto, vel in subsequente executione: Illa est æterna omnium ad fines suos destinatio; Hæc temporalis omnium secundùm decretum istud gubernatio: Illa actio immanens in Deo; Ista actio transiens extra Deum. Nos hìc de Providentia Dei sub secunda σχέσει potissimùm agimus. *Quid notet vox Providentia.*

III. Prima Quæstio de Providentia, *An sit*, vix inter Christianos moveri deberet, nisi inter eos non pauci reperirentur adhuc Athei, qui nomen Christi profitentes, veritatem tamen Christi, & linguâ, & moribus abnegant, & doctrinam istam salutarem, verum Ecclesiæ peculium, cum Epicureis veteribus, non in dubium revocant tantùm, sed penitus negare sustinent, fortunæ & casui omnia transcribentes, & vel Deum ipsum de mundo tollere satagentes, vel eum fingentes ἀπρονόητον, qui nec sua, nec aliena curet. Adversus talia hominum monstra Veritas orthodoxa confirmanda est, ex qua *An sit Providentia.*

 pa-

QUÆST. I.

patebit, non modò Providentiam dari in mundo, quâ cuncta, etiam minima, ſapientiſſimè ſimul ac potentiſſimè dirigantur, ſed & ita cum Divinitate eſſe connexam, ut negari omnino non poſſit, quin ſimul negetur Deus.

Providentia probatur 1. à Natura & populorum conſenſu.

IV. Ad hoc primarium fidei & Religionis Caput demonſtrandum, & impietatem irriſorum θεομάχων profligandam ſufficere poſſet, vel ipſa *Naturæ vox*, & *Populorum conſenſus*, ſapientiſſimorumque inter Ethnicos ſuffragium, qui omnes uno ore, ſi paucos Epicureos excipias, huic veritati conſtans teſtimonium perhibuerunt. *Plato* ſermoni ſuo de Deo hoc præſtruit fundamentum, ὡς εἰσὶν ἐπιμελούμενοι θεοὶ πάντων μικρῶν καὶ μειζόνων, *Quòd Dii curant omnia, parva, & magna. Ariſtoteles*, ſive quiſquis eſt Author lib. de mundo c. 6. ὥσπερ ἐν νηὶ κυβερνήτης, ἐν ἅρματι ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ ἡγεμὼν, τοῦτο θεὸς ἐν κόσμῳ &c. *Quod in navi gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in civitate Lex, in exercitu Imperator, hoc idem in mundo eſt Deus. Stoïci* eam conſtanter tuentur, & ſic crebrò, ſic ſolidè ab iis aſſerta eſt, inquit Lipſius, ut ludus, jocuſque fuerint Adverſariis, qui hanc fatidicam Anum Stoïcorum appellabant. *Seneca* multis eam probat peculiari tractatu, cur bonis viris mala accidant, cap. 1. *Præeſt univerſis Providentia, & intereſt nobis Deus*, & poſtea, *ſupervacuum eſt in præſenti obtrudere, non ſine aliquo cuſtode tantum opus ſtare, nec hunc ſiderum certum diſcurſum fortuitu impetus eſſe, & quæ caſus incitat, ſæpe turbari, & citò arietare, hanc inoffenſam velocitatem procedere æternæ legis imperio, non eſſe materiæ errantis hunc ordinem*, &c. *Cicero* lib. 2. de natura Deorum, variis argumentis à cœlorum motu, ſitu, *&c.* terræ ſtabilitate, formâ, ornamento, & aliis id genus rationibus ſolidè eam adſtruit. Et tanti fiebat apud Ethnicos πρόνοια, ut pro Dea culta ſit in Delo, quòd Latonam juviſſet in partu, ſub hoc cortice ſcilicet ſignificantes, nihil *Naturam*, quæ per *Latonam* deſignabatur, poſſe ſine obſtetrice Providentia, quæ illam veluti gravidam & parturientem in partu juvaret, id eſt, cauſas ſecundas nihil poſſe ſine prima.

2. Ex Scriptura.

V. Sed fortiùs hoc ipſum & clariùs confirmatur ex *Scripturæ teſtimonio*, quæ cum rerum creatione paſſim earum providentiam conjungere ſolet, & Deum proponit, qui non ſit modò κτίστης, ſed & προνοητὴς, non Creator tantùm momentaneus, qui ab opificio à ſe condito ſtatim diſcedat, ſed & conſtans proviſor, qui opus ſuum continuo influxu foveat & ſuſtentet, ejuſque perpetuam curam gerat, *Nec enim, ſicut ſtructuram ædium, quum fabricaverit quis, abſcedit, atque illo ceſſante & abſcedente ſtat opus ejus: Ita mundus vel ictu oculi ſtare poterit, ſi illi Deus regimen ſui ſubtraxerit*, ut ait *Auguſt.* lib. 4. de geneſ. ad lite. c. 12. Utrumque ad Deum pertinet, καλῶς ποιῆσαι, καὶ τῶν γενομένων καλῶς ἐπιμεληθῆναι Nemeſi. c. 42. Loca Scripturæ, quæ hoc adſtruunt congerere nihil attinet; Tot enim ferè ſunt, quot ſunt Scripturæ

pa-

paginæ, quando nihil frequentiùs, nihil clariùs in Verbo Dei inculcatur; consulantur capita Jobi 12.38.39.40.41. Psl.8.19.91.104.107.136 Prov. 16.& 20. Jer. 10. Matt.6.& 10. Act.14.& 17. Eò pertinet quòd Christus *Patrem suum semper operari* testatur, Joh.5.17. non utique novas res creando, sed creatas conservando, & gubernando; Ita ut *ne unus passer cadat sine voluntate Patris cœlestis, & capilli capitis omnes numerati sint*, Luc. 12.6.7. Quod Paulus dicit, *Deum non se relinquere ἀμάρτυρον benefaciendo hominibus, dans cœlitus pluvias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitiâ corda nostra*, Act.14.17. & cap.17.25. *Deum dare nobis vitam, halitum, & omnia, & in ipso nos esse, vivere, & moveri* testatur. Quod alibi, *Deum operari omnia secundùm consilium voluntatis suæ*, Eph. 1.11. profitetur, *& Filium portare omnia Verbo suo potenti*, Heb. 1.3. *& in eo omnia subsistere*, Col.1.17.& sic innumeris in locis. Hoc ipsum etiam variis symbolis adumbratum, sed triplici potissimùm typo. 1. *Monte Morija*, Gen. 22. ubi illustrissimum edidit Deus in conservatione Isaaci, & substitutione arietis in ejus locum Providentiæ argumentum, unde Ecclesia symbolum hoc tanquam proprium & peculiare sibi vendicat יהוה יראה *Dominus providebit*. 2. *Scalâ Jacobi*, Gen. 28. quam Philo vocat οὐρανοκλίμακα, in qua Deus scalæ insidens exhibetur, qui res omnes cœlestes, terrenas, visibiles, & invisibiles, sapientissimè regit & moderatur. 3. *Curru* Ezechielis, cap. 1. in quo non tantùm *rotæ oculatæ* cum spiritu vitali, qui in ipsis erat, & quo movebantur, innuunt Providentiam, quæ & oculum æternum & perspicacissimum habet, quo omnia intueatur, ut alibi Zach. 1. describitur, & vim efficacissimam quâ moveatur; sed & *rota in rota* ponitur, minor in majore, ad notandam concatenationem, & dependentiam causarum secundarum à prima.

QUÆST. I.

VI. Tertiò idem evincitur. 1. à *Naturâ ipsius Dei*; Nam *si Deus est*, inquit Lact. de Ira. c. 9. *utique providens est ut Deus, &c.* nec magis sine eo potest mundus consistere, quam creari, quia eædem rationes, quæ illum impulerunt ad creandum, impellunt etiam ad gubernandum, 2. ab ejus *independentia* & causalitate, per quam res omnes creatæ & causæ secundæ debent ab eo pendere, & in esse & in operari, 3. ab ejus *sapientiâ, potentiâ*, & *bonitate*. Nam si Deus non curat mundum, id propterea fit, vel quia nescit, vel quia non potest, vel quia non vult; Sed quomodo hoc dici posset sine summa in Deum blasphemia, cùm & *sapientissimus* sit, qui omnia, & omnibus prospicit, & *potentissimus*, cui nihil est ἀδύνατον, & *optimus* qui ut summâ bonitate mundum primò creavit; ita non potest non eadem mundum creatum conservare & regere? *3. à Natura Dei.*

VII. Quartò à *posteriori* idem demonstrat. 1. *Natura & & conditio rerum creatarum*, quæ cùm ex nihilo productæ sint, & de nihilo non parum participent, nec à se ipsis vim ullam subsistendi habeant, ne ad *4. à Natura rerum creatarum.*

 momen-

QUÆST. I. momentum quidem subsisterent, si eadem manu, quæ illas formavit, continuò non sustinerentur; quò respiciunt ista Psalm. 104. 28. 29. *Occultas faciem tuam, consternantur, aufers spiritum earum, exspirant, & ad pulverem suum redeunt. At mittis Spiritum tuum creantur, & renovas faciem terræ.* Adde quòd, cùm plurimæ ex ipsis nec finem prospiciant, nec prospicere eum possint, & tamen in eum certis legibus, & constanti tenore ferantur, à Mente superiori omnium præscia omnino dirigi debeant.

5. ab Harmonia & ordine mundi. 2. *Harmonia & ordo admirabilis*, qui in mundo inter tot, & confusa in speciem, & sibi invicem opposita observatur, & sine Rectore & Numine superiore dari non potest. 3. *Prædictiones* eventuum futurorum, diu antequam evenirent, quæ Providentiâ Dei sublatâ, nec dari potuissent, nec concipi; *6. Prædictionibus.* nisi enim ex illius immutabili arbitrio omnia disponerentur, & evenirent, tales prædictiones meræ essent conjecturæ, & penderent in incerto. *7. Imperiorum revolutionibus.* 4. *Imperiorum, & Rerumpublicarum constitutiones, & revolutiones*, quibus intercedere occultam Numinis providentiam, quæ diademata aufert, & confert ad lubitum, quæ attollit, & deprimit, quæ Reges transfert, & constituit, & mutat tempora & tempestates, fateri coguntur etiam pessimi. Unde enim fit, quòd Imperia erigantur in mundo, quòd erecta conserventur, quòd Legum, Ordinisque politici ratio observetur, nec Mundus in latrocinium abeat, cùm major semper sit multitudo malorum, qui leges sublatas vellent, quàm bonorum, qui eas tuentur? Sanè hæc non sine Deo fieri censenda sunt, nec ab alio dirigi possunt, quàm ab eo, *per quem Reges regnare* dicuntur, Proverb. 8. 15. qui dominatur in regno *8. Beneficiis & Judiciis.* hominum, & cui voluerit dat illud, Dani. 4. 32. 5. *Beneficia* vel *judicia* extraordinaria, quæ Deus effundit, vel in bonos, vel in malos, præter *9. Conscientia.* & supra omnem rerum humanarum, vel ordinem, vel apparatum. 6. *Conscientiæ sensus*, βροτοῖς enim ἅπασιν ἡ συνείδησις Θεός. Nam si nulla datur Providentia, sed omnia casu & fortunâ diriguntur, Cur conscientia accusat & excusat homines, Roman. 2. 15.? Cur trepidat ad scelerum memoriam, & judicii sensum? Cur impii malæ suæ conscientiæ furiis acti, *ad omnia fulgura pallent, Quum tonat exanimes primo quoque murmure cœli*, ut ait Juvenalis. Cur testis ille, & Judex inexorabilis penitus excuti nequit, quin usque recurrat? Quid enim isto timore vanius, si neglectâ Universi curâ, pietatem, & impietatem mortalium pari loco Deus habet & æstimat?

VIII. Denique ea omnia argumenta, quibus Dei existentiam antea probavimus, ejus Providentiam etiam adstruunt: Ita enim connexa est Providentia cum Divinitate, ut non possit asseri vel negari, quin vel asseratur, vel negetur ipse Deus; Unde Scriptura passim ab argumento Providentiæ Deum ab idolis secernit, Isa. 41. 22. 23. & 42. 8. 9. Job. 12. 7. 8. 9. & apud Ethni-

Ethnicos promiscuè θεὸς, καὶ πρόνοια usurpantur, & ἀθεότητες damnantur, non modò qui existentiam Dei, sed etiam qui Providentiam ejus negabant.

QUAEST. I. *Fontes Solutionum.*

IX. Providentia Dei, nec *contingentiam* rerum tollit, quia remanet semper indifferens respectu causæ secundæ, quod necessarium fit per Providentiam respectu causæ primæ. Nec *libertatem voluntatis* evertit, quia necessitas hypothetica decreti, nullam infert coactionem voluntati, sed eam liberrimè, licèt inevitabiliter sinit motus suos exercere. Nec *mediorum usum* abrogat, quia certitudo finis, non tollit, sed supponit necessitatem mediorum; nec concursus causæ primæ excludit concursum secundarum; imò eum post se trahit; quippe ut Deus decrevit talem effectum producere per actionem Providentiæ, decrevit pariter exequi mediorum & causarum secundarum interventu. Nec *præmiorum vel pœnarum* rationem abolet, quia necessitas quam infert Providentia, non est absoluta, physica, & coactionis, quæ libertatem perimit, sed secundùm quid ex hypothesi decreti, & immutabilitatis, quæ hominem quidem reddit dependentem & ὑπεύθυνον, sed relinquit semper rationalem, & liberum, adeoque in bene, vel malefactis præmio vel pœnâ dignum.

X. Peccatum quod repugnat voluntati divinæ, non potest *effici* à Dei Providentia *effective*; sed nihil obstat *permissive* ab ea ordinari, & *efficaciter* dirigi, sine ulla Providentiæ divinæ culpa, ut fusiùs postea probabitur.

XI. Quæ ita confusa sunt in se, ut nulla ratione possint in ordinem redigi, non possunt dici regi à Providentia; Sed hoc sensu nihil confusum, & ἄτακτον potest dici in mundo: Nam si qua confusa videntur, & inordinata, talia sunt nostri respectu tantùm, qui rerum causas, modos, & fines videre non possumus, non in se, & respectu Dei, à quo sapientissimè diriguntur: nihil enim usque adeò perturbatum nobis videtur, in quo tamen ordo eximius sapientiæ, & justitiæ divinæ non eluceat. Ita in venditione Josephi, & crucifixione Christi, horribilis fuit ἀταξία quoad consilia hominum, sed sapientissimus ordo quoad Dei decretum, qui ut è tenebris lucem, & è malo bonum elicit; Ita eventus istos dispensare voluit ad manifestationem gloriæ suæ, & salutem Ecclesiæ; nihil quippe hîc præstitum, quod *manus & consilium Dei, jam antea non decrevisset fieri*, Act. 4. 28. *Vos cogitaveratis in malum*, inquit Josephus fratribus Gen. 50. 20. *Sed Deus cogitavit illud in bonum convertere* &c.

XII. Licèt felicitas impiorum, & piorum calamitates, dubitationem de Providentia sæpe injecerint Ethnicis; imò & fideles ipsos & sanctissimos Dei viros non semel exercuerint, quos toties de illis conqueri legimus in Scriptura; Nihil tamen est quod fidem Providentiæ labefactare debeat. 1. Quia Providentiæ & Justitiæ divinæ ratio quidem postulat, ut bonis bene, & malis malè sit, sed non pariter exigit, ut semper bonis bene, & semper

malis

autem lascivire, & voluptatibus fluere, cogita filiorum nos modestiâ delectari, vernularum licentiâ; illos disciplina tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat; Bonum virum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi illum præparat. Et cap. 4. *Calamitas virtutis occasio est; Illos meritò quis dixerit miseros, qui nimiâ felicitate torpescunt, quos veluti in mari lento tranquillitas iners detinet. Quicquid illis inciderit, novum veniet, magis urgent sæva inexpertos. Grave est teneræ cervici jugum. Ad suspicionem vulneris tyro pallescit: audaciter veteranus cruorem suum spectat, qui scit se sæpe vicisse post sanguinem. Hos itaque Deus quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet, eos autem quibus indulgere videtur, quibus parcere, multis venturis malis servat.* Alia sunt ibidem plura id genus lectu digna, quibus sapientissima Providentia Dei ex tali bonorum & malorum distributione adstruitur; Ut mirum sit, Christianos de Providentia dubitare, ex eo, unde Gentiles ipsi indubitatum Providentiæ argumentum eliciunt. QUÆST. I.

QUÆSTIO II.

An Providentia Dei rectè dicatur Fatum, & An necessitas fatalis illi bene tribuatur? Dist.

I. QUÆstio necessaria est, non modò, ut constet qualis debeat esse vocis Fati inter Christianos usus, de quo non consentiunt Theologi, sed etiam, ut doctrina nostra liberetur à calumniis Pontificiorum, & aliorum, qui subinde illi Parcarum tabulas, & fatalem ac Stoïcam rerum omnium, & eventuum necessitatem objicere solent. *Occasio Quæstionis.*

II. *Fati* vocabulum Latinum est à *fando*, id est, loquendo, deductum, quasi *effatum*, seu *dictum*, *decretum*, *jussum*, & *voluntas Dei*. Priscianus *Gentilium more si loqui visum, fatum dictum, quia Jupiter illud sit fatus Parcis, quæ voluntatem ejus æneis inscripsêre tabulis, sive quia id Parcæ sunt fata.* Minutius Felix in Octavio, *Quid aliud est fatum, quàm quod de unoquoque nostrûm Deus fatus est.* Græcis dicitur, εἱμαρμένη à verbo μείρω, quod est *divido*, *distribuo*, *sortior*, & τὸ πεπρωμένον, id est, ordinatum, & determinatum, ἀπὸ τοῦ περαίνω, *termino*, *finio*, quia per illud omnia à Deo determinantur. Stoïci Philosophi vocabulum hoc adhibuerunt ad significandam Providentiam, à quibus illud mutuati sunt Christiani, tum veteres, tum recentiores, qui non rarò illo utuntur. *Fati vox unde dicta.*

III. Multifariam autem usurpatum legitur apud Authores, unde quadruplex oritur *fatum*, ut observat *Picus Mirandul.* lib. 4. contr. Astro. c. 4. *Quotuplex sit fatum.*

QUÆST. II. *Fatum Physicum*, *Mathematicum*, *Stoïcum*, & *Christianum*. Primò *Fatum Physicum*, quod nihil aliud est quàm ordo & series causarum naturalium ad effectus suos definitarum, quarum necessitas est naturalis. *Principium ejus* est *natura*, seu vis agendi, quam Deus in creatione rebus indidit. *Effectus* sunt omnes illi eventus, qui à causis naturalibus per se pendent. Opponuntur ea quæ à liberâ hominis voluntate pendent, aut etiam casu fiunt.

1. Fatum Physicum.

2. Mathematicum

IV. Secundum *Fatum* est *Mathematicum*, quod Chaldæorum est & Genethliacorum, quod Bradwardino dicitur *Astrale*, est necessitas rerum ac eventuum, quæ ex Cœli ac siderum positura, sive constellationibus oritur, quâ non modò elementa & corpora mixta, sed & voluntates hominum ad actus suos necessariò impelli dicuntur, quo sensu *Manilius* sæpe utitur fati voce, *fata tibi Leges, vitaque, necisque dederunt*, & *Augusti*. lib. 5. de C. D. c. 1. *Homines quando audiunt fatum*, inquit, *usitata loquendi consuetudine, nec intelligunt nisi vim positionis siderum, qualis est, quando quis nascitur, sive concipitur*. Hoc fatum alibi appellat *fatuum* tract. 37. in Johann. *Si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum*; Quia revera cum Scriptura, cum recta ratione, & universali experientia pugnat. Ad hoc quidam referunt *fatum Judaicum & Pharisaïcum*, de quo Josephus lib. 18. Antiquit. c. 2. qui loquens de Pharisæis, dicit eos *fato tribuere quacunque geruntur*, quod non aliò, quàm ad fatum Astrologicum pertinere, ex axiomate inter ipsos trito satis liquere videtur הכל הלוי במזל *omnia pendent à planeta*, & l. 2. bell. Jud. c. 12. *fato & Deo universa deputant*, quod cum quadam limitatione tamen intelligendum esse ipse Josephus lib. 13. antiq. c. 9. docet, dum ait, *Pharisai quadam, non omnia fato tribuunt*.

3. Fatum Stoïcum.

V. Tertium est *Fatum Stoïcum*, quod juxta Chrysippum apud Gelli. lib. 6. c. 2. *est naturalis quidam ordo, & connexio rerum omnium ab aterno, aliis ad alias consequentibus, & immutabile manente hujusmodi complicatione*, vel juxta Ciceronem lib. de Divina. *ordo & series causarum, quum causa causa nexa rem ex se gignit*, cui Deum ipsum subjiciunt & alligant, Senecà c. 5. de Provid. *Eadem necessitas & Deos alligat, irrevocabilis divina pariter & humana cursus vehit. Ille ipse omnium Conditor ac Rector, scripsit quidem fata, sed sequitur, semper paret, semel jussit*. Qualis verò hac in parte fuerit Stoïcorum sententia, non satis liquet, An scilicet fato voluerint causas omnes esse naturales & definitas, adeò ut libertas voluntatis humanæ, & contingentia eventuum per illud tolleretur, & Deus ipse ad ordinem causarum, seu rerum à se conditarum ita alligaretur, ut aliter agere non posset, quod vulgò illis objicitur. An verò voluerint tantùm decretorum divinorum immutabilitatem asserere, non verò vel libertatem hominis, vel eventuum contingentiam tollere, ut *Lipsius* Physi. Stoï. lib. 1. dissert. 12. statuit, & non pauci cum eo, quod *August*. lib. 5. de C. D. c. 8. explicat his ver-

verbis, *Qui verò non astrorum constitutionem, sicuti est, quum quidque concipitur, vel nascitur, vel inchoatur; sed omnium connexionem seriemque causarum, quâ fit omne quod fit, Fati nomine appellant, non multùm cum eis de verbi controversia laborandum atque certandum est, quandoquidem ipsum causarum ordinem & quandam connexionem Dei summi tribuunt voluntati & potestati, qui optimè & veracissimè creditur, & cuncta scire antequam fiant, & nihil inordinatum relinquere, à quo sunt omnes potestates, quamvis ab illo non sint omnium voluntates. Ipsam itaque præcipuè Dei summi voluntatem, cujus potestas insuperabiliter per cuncta percipitur, eos appellare Fatum sic probatur*, &c. quæ si sunt revera ex genuinâ Stoïcorum mente, ut ex *Senecâ* constare videtur, non exagitanda est ipsorum sententia, quæ ad veritatem proximè accedit. Sed quia usus apud plerosque obtinuit, ut aliud Fatum Stoïcis impatetur, quod scilicet fatalem & ineluctabilem rerum omnium necessitatem, & causarum inter se seriem & rerum æternam & naturalem ponit, cui Deus ipse subjiciatur: Nos ab illis longissimè abesse profitemur. Nam cùm illi necessitatem vulgò ponere dicantur extra Deum, in perpetuo & æterno rerum nexu; Nos eam ponimus in ipso Deo, & æterno ejus decreto. Illi Deum necessitati; Nos necessitatem Deo subjicimus. Illi causas omnes naturales & definitas fingebant; Nos discrimen naturalium & liberarum constanter tuemur, & utrasque à Dei providentia pendere credimus; Unde patet non posse nisi injustissimè fatum Stoïcum, eo sensu intellectum, doctrinæ nostræ impingi. Licèt enim per inevitabilem necessitatem omnia fieri censeamus per Providentiam, nihil commune tamen nobis est cum ipsis, quia non urgemus absolutam necessitatem in causis ipsis, ut illi, sed hypotheticam tantùm ex decreto, nec seriem causarum naturalem & æternam, adeoque inevitabilem etiam quoad Deum, fingimus, sed temporalem, prout sunt ipsæ causæ, à Deo ipso factam, cujus beneplacito & regimini ita subjacet, ut eam pro libitu vel mutare, vel impedire, vel tollere possit. QUÆST. II.

VI. Quartum *Fatum*, quod vocamus *Christianum*, est series & ordo causarum pendens à divina Providentia, per quas illa effectus suos producit, quo sensu Veteres non rarò vocem fati usurparunt, & *Thomas* 1. q. 126. fusè illud probat, & ejus certitudinem & immobilitatem adstruit. Hoc verò, modò *activè* sumitur, pro ipso divino decreto, & sic non differt ab ipsa Providentia, modò *passivè* pro ipsa complexione & dispositione causarum omnium ad suos effectus, prout à Dei providentia immutabili pendent; & ita distinguitur ab ea, tum ratione *subjecti*, quia Providentia est in Deo, Fatum verò à Deo in causis secundis, tum ratione *ordinis*, quia Fatum à Providentia pendet, non contrà, tum *objecto*, quia Providentiæ omnia subjacent, sed non Fato, ea puta, quæ à Deo immediatè fiunt. *Boëthius* lib. 5. de Consola. Philos. sic definit, *Inhærens rebus mobilibus immobi-* *4. Fatum Christianum.*

ut nihil in rerum natura possit dari vel evenire, quod ab ea non pendeat. QUÆST. III.

II. Rationes sunt. 1. Quia Deus omnia creavit: Ergo & omnia curat. Nam si Deo gloriosum fuit ea creare, probrosum non debet esse illi ea curare. Imò ut semel creavit, continuò conservare & regere tenetur, siquidem Deus opus suum nunquam deserit, sed illi perpetuò adesse debet, ne in nihilum relabatur. *Omnia subsunt Providentiæ.*

III. Secundò, Quia Scriptura clarissimè hoc adstruit, tum in genere, tum in specie. *In genere* in iis locis, quæ Deo omnium curam & gubernationem vendicant, Neh. 9.6. *Tu ille Dominus solus es, qui fecisti cœlos cœlorum, & omnem exercitum eorum, & terram, & quicquid in eo; Tu conservas hæc omnia*, Act. 17. *Ipse dat omnibus vitam, halitum & omnia, nam in ipso vivimus, movemur & sumus*, Heb. 1.3. *Sustinet omnia Verbo potenti*, Ps. 145.15.16. *Oculi omnium in te sperant, & tu das ipsis cibum suum in tempore suo, aperiens manus tuas, & satians omne vivens benevolentiâ*, & sic innumeris in locis.

IV. *In specie* iis locis, quæ omnes rerum species, & eas potissimùm, quæ in controversiam veniunt, Dei Providentiæ subjiciunt; Ita *res minimæ* non minùs ac maximæ ab illo pendere dicuntur. Quid vilius *pilis capitis*, & tamen *omnes* dicuntur *numerati à Deo*? Luc. 12.7. Quid levius passerculis? nullus tamen eorum cadit in terram sine voluntate Patris cœlestis, Matt. 10.29. qui aves omnes providentiâ suâ nutrit, Matt. 6.26.28. & pullis corvorum dat escam, Ps. 147.9. Quid minoris momenti herbis, & floribus agri? Et eos tamen Deus vestit, & augescere facit, Matt. 6. 28. 30. Quid pediculis, ranis, locustis, vermiculis, cæterisque insectis abjectius? hæc tamen Deus excitare dicitur ad executionem judiciorum suorum, Exod. 8. 16. 17. & 10. 12. imò vocantur *exercitus ejus robustus, faciens verbum ejus*, Joël. 2.11. *etiam minima.*

V. Quamvis Dei Providentia versetur circa creaturas rationales longè illustriùs & efficaciùs; Non propterea subducendæ sunt cæteræ à Dei Providentia, cùm ad utrasque extendatur, Ps. 36.7. & 145.15.16. Nec quod Paulus 1. Cor. 9.9. *boves curæ non esse Deo*, dicit, simpliciter & absolutè est intelligendum, quia & boves curæ sunt Deo, qui eos conservat & nutrit, Psal. 36.7. sed tantùm secundùm quid, ut doceat mandatum de non obligando ore bovis triturantis, spectare potissimùm Ministros Evangelii, & in eorum gratiam datum esse, ut sciant homines, quid sui sit officii erga eos quorum utuntur operâ in ministerio, argumento à minori ad majus; Si Deus bovem vult vivere ex labore suo, multò magis æquum est ut Minister ex Evangelio vivat, quod clarum est ex antecedentibus & consequentibus. Nec hic propriè Paulus tam loquitur de Providentia, ut boves illi subducat, quàm de legislatione, quæ non tam bestiarum causâ instituta fuit, quàm hominum, quorum solorum institutioni destinabatur. *1. Cor. 9.9.*

Quæst. III. Ps. 115. 16. VI. Deus ita est magnus in magnis, ut minor non sit in parvis; Nec ita terram dedisse dicitur filiis hominum Ps. 115. 16. quin ex cœlis cœlorum eam respiciat semper, & in cura sua retineat: hoc scilicet sibi vult Psaltes, Deum gloriâ suâ contentum, inhabitare cœlos, & non opus habere, ut extra se quicquam quærat, sed terram in usum hominum condidisse, & locupletasse bonis omnibus, ne quid ipsis deesset; cœlos ergo sibi servasse dicitur in sedem gloriæ, & sacrarium Majestatis, & terram dedisse hominibus, non ad summum *dominium* & absolutam potestatem, sed tantùm in *usum*, dependenter à Providentiâ suâ.

VII. Si non fuit indignum Majestate Dei res etiam vilissimas & minimas condere, quia faciebant ad majorem sapientiæ ejus demonstrationem, & perfectionem Universi in tanta creaturarum varietate; Cur indignum esset ejus gloriâ eas conservare? Ut infra gloriam Solis non est loca abjectissima, imò & spurca & fœtida radiis suis illustrare, quin potius hoc pacto monstratur amplitudo splendoris ejus. Nec dicendum cum *Corvino* Deum minima non curare, quia hoc nullam rationem bonitatis & justitiæ habet, siquidem dici non potest ex minimis creaturarum elucescere posse bonitatem, seu justitiam divinam. Quia, præterquam quòd aliæ sunt proprietates Dei, quarum patefactione in minimis illustratur gloria Dei, nimir. sapientia & potentia; Certum est Deum bonitatem suam etiam in rebus vilissimis ostendere, & justitiam sæpe exerere per minima animalcula, per ranas, pediculos, & vermes *&c.* Vide supra L. III. Q. 12. th. 4. ubi expenditur, & excusatur locus Hiero. in Hab. 1. quibus adde quæ habet Sixtus Senensis Bibli.lib. 5. annota. 257. qui ex ipso Hieronymo in c. 10. Matth. & ex Lombardo li. 1. senten. dist. 39. verba ejus emollit, & in meliorem sensum trahit.

2. Contingentia & fortuita. VIII. Secundò *contingentia*, & *fortuita* cadere sub Providentiam, Scriptura non uno loco asserit: Nihil magis contingens est cæde hominis, qui à lignatore præter intentionem suam est occisus, quæ tamen Deo tribuitur, qui dicitur illum objecisse manui occisoris, Exod. 21. 12. 13. & Deut. 19. 4. Nihil magis casuale & fortuitum sortibus, sed illarum tamen decisio in ipsum refundit Deum, Prover. 16. 33. *Sors projicitur in gremium, sed à Domino est tota ratio ejus.* Nihil magis contingens fuit venditione Josephi, & ejus incarceratione, & exaltatione, hæc tamen dispensata esse omnia à Dei providentia, Josephus ipse testatur, *Nequaquam vos estis, qui misistis me huc, sed Deus ipse,* Gen. 45. 8. *&c. Cogitaveratis in malum, sed Deus cogitavit in bonum, ut faceret die hoc, conservando in vita populum magnum.* Innumeri sunt eventus similes planè contingentes & fortuiti, qui expresse Providentiæ adscribuntur. Vide Genes. 22. 8. 13. & 24. 12. 13. & seq. & 27. 20. Prov. 21. 31. Matth. 10. 29. 30.

IX. Nihil ergo adeò fortuitum & casuale in rerum naturâ dari potest, quod

quod à Providentia Dei non regatur, atque adeò necessariò & infallibiliter non eveniat respectu decreti divini. Unde proscriptas volumus impias & blasphemas voces Ethnicorum, qui fortunam cæcam & volubili globo insistentem, loco sapientissimæ & potentissimæ Providentiæ substituunt, qualis illa Plinii li. 2. c. 7. qui *fortunam solam in tota ratione mortalium utramque paginam facere statuit.* Et ista Juvenalis: QUÆST. III.

Nullum Numen abest, si sit Prudentia, sed Nos
Te facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

X. Non tamen propterea putandum est *contingentiam* omnem de mundo tolli. Sic enim Deus qui omnia operatur in omnibus, causas secundas gubernat & regit, ut naturam & conditionem earum non tollat, sed potiùs tueatur & conservet, & suos etiam exercere & agere motus sinat: Ut primum mobile ita censetur rapere sphæras inferiores, ut his tamen proprius & specialis suus motus remaneat. Ita non desinit id contingens censeri respectu causæ secundæ, à qua actus denominatio & specificatio oritur, cujus modus agendi contingens est, & non ad unum determinatus, quod certò tamen & infallibiliter evenit ex immutabili Providentiæ divinæ dispositione, quia illa infallibilitas eventus ex hypothesi, non tollit earum contingentiam ex causarum secundarum conditione & modo agendi, quibus semper inest intrinseca facultas, & indifferentia ad oppositum. Sic necesse fuit Josephum vendi à fratribus, & in Ægyptum descendere, quia ita constitutum fuerat à Deo ad familiæ Jacobi conservationem; Sed contingens tamen fuit respectu fratrum Josephi, qui poterant vel illum occidere, vel ab ejus venditione abstinere. Alia ergo ratio est eorum, quæ *necessaria sunt absolutè*, & omnimodè, tum quoad *sui futuritionem*, tum quoad *modum*, quo fiunt & producuntur. Et eorum quæ sunt *necessitatis hypotheticæ* ex ordinatione divina. Illa non possunt consistere cum contingentia; Sed nihil obstat quominus ea, quæ quoad modum productionis contingenter fiunt respectu causarum secundarum, necessitatem tamen habeant consequentiæ, seu infallibilitatis futuritionis eventus ex ordine Providentiæ. Vide supra L. IV. Q. 4. An Decretum afferat rebus necessitatem.

XI. Tertiò *Libera & Voluntaria*, quæ sunt ἐφ' ἡμῖν & fiunt ἐκ προαιρέσεως à Providentia regi constat ex Scriptura. *Hominis sunt dispositiones cordis, sed à Domino pronunciatio linguæ*, Prov. 16. 1. & 9. *Cor hominis cogitat viam suam, & Dominus dirigit gressus ejus*, & cap. 20. 24. *A Domino diriguntur gressus viri*, & c. 21. 1. *Cor Regis in manu Domini, ut rivus aquarum, quòcunque voluerit inclinat illud*, Jerem. 10. 23. *Scio Domine, quod non est hominis via ejus, nec viri ut dirigat gressus suos.* Sic Ps. 33. 14. 15. *E loco habitationis suæ prospicit in habitatores terræ, formator pariter cordis ipsorum, animadvertit ad omnia opera eorum.* Quod luculenter con- 3. Voluntaria & libera.

firmatur

Quæst. III. firmatur exemplis *Labanis*, Genes. 31. 29. *Esavi*, Gen. 33. 4. *Ægyptiorum*, Exod. 12. 36. *Bileami*, Num. 22. 23. cap. *Saulis*, 1. Sam. 24. 15. 17. & 26. 17. & aliorum. Ratio etiam multiplex hoc suadet. Quia ut homo pendet à Deo quoad essentiam, & vitam; ita debet ab eo pendere quoad actiones, & motus animæ, quæ potissima est pars hominis: Nam fingere hominem independentem in volendo & agendo, est facere independentem in essendo, quia qualiscunque est in agendo, talis est in essendo. Deinde si actiones liberæ à Deo non penderent, & regerentur, fierent Deo, vel ignorante, & inscio, vel negligente, aut invito; quod sine impietate dici & cogitari nequit. Quomodo autem Dei Providentia concurrat cum voluntate hominis, nec evertat tamen ejus libertatem, in sequentibus videbitur.

QUÆSTIO IV.

DE PROVIDENTIÆ ACTIBUS.

An Providentia sita sit tantùm in conservatione, & sustentatione rerum, An verò etiam in gubernatione earum, per quam Deus ipse agat, & efficaciter concurrat cum ipsis, concursu, non generali & indifferente, sed particulari specifico, & immediato? Neg. Pri. Aff. Poster. contra Jesuitas, Socinianos, & Remonstrantes.

I. DUæ sunt Quæstionis partes. Prima de *Conservatione* rerum. Secunda de earum *Gubernatione*, quibus duobus actibus solet describi Dei Providentia. *Conservatio* est, quâ Deus creaturas omnes in statu suo conservat, quod fit conservatione *essentiæ* in speciebus, *existentiæ* in individuis, & *virtutis* ad operationes. *Gubernatio* est, quâ Deus universa & singula gubernat, & ad fines à se præstitutos dirigit & deducit.

Status Quæstionis. II. Quoad primam; Non quæritur, An Providentia Dei occupetur circa Conservationem rerum; Hoc enim utrinque est in confesso, docente Scripturâ, Nehem. 9. 6. Psal. 36. 7. & 104. 27. 29. Heb. 1. 3. Act. 17. 28. & ratione probante: Quia ut res non potuerunt fieri sine Deo; Ita nec sine eo possunt vel ad momentum subsistere; aliàs independentes forent, quod soli Deo competit. Sed quæritur, An tota ratio Providentiæ consistat in illa Conservatione, & in eo quòd Deus vim agendi causis secundis tribuit & conservat, illasque agere sinit. An verò consistat etiam in gubernatione, per quam Deus ipse agat, & cum creaturis efficaciter concurrat?

III.

III. Res hic nobis est cum *Durando*, & nonnullis ex Pontificiis, qui cum ipso faciunt, qui Providentiam & concursum Dei tantùm in eo collocant, quòd creaturæ, quam ad agendum antea idoneam fecit, vires solùm conservet, & eam pro libitu agere sinat, tanquam per se solam ad agendum sufficientem. Quod sic explicat *Lud. à Dola* lib. de conjunct. concursuum Dei & Creaturæ, *Deum concurrere, est vel liberum arbitrium creare, ut in actibus naturalibus, vel dare in supernaturalibus potentiam seu habitum agendi, vel non agendi, per quem ipsa voluntas totum faciat in omni actu supernaturali, absque ullo alio Dei concursu immediato actionem actu promovente*; Et ita hoc commentum probat, ut unicum medium censeat esse idoneum tollendis litibus, quæ à tot jam annis inter Dominicanos & Jesuitas agitantur de ratione concursus divini. QUÆST. IV. *Sententia Durandi.*

IV. *Jesuitæ*, etsi fateantur Dei Providentiam non consistere in sola Conservatione rerum, sed etiam in influxu & concursu Dei; quum tamen ad explicationem *concursus* deventum est, volunt eum *generalem* tantùm esse, & *indifferentem*, qui determinetur à causis secundis; Ut Sol causa generans universalis determinatur ab homine generante, ut à causa particulari; unde fit, ut non generetur equus, sed homo, cùm influxus Solis per se sit indifferens ad generationem hominis & equi. Ita volunt influxum causæ primæ esse indifferentem ad illam actionem, vel ad contrariam, nec esse antecedentem & præmoventem, sed contrà causam secundam se determinare antequam agat causa prima, quæ non excitet ad motum causam secundam, sed causa secunda sit occasio agendi causæ primæ: Hæc est communis sententia *Jesuitarum*, quam sequuntur *Sociniani* & *Remonstrantes*, Utrique duabus potissimùm de causis se hanc amplecti profitentur: Una est, ut Deus vindicetur à peccati causalitate. Altera, ut voluntatis humanæ libertas & *ἀδιαφορία* in omnibus actibus, & potissimùm in conversione asseratur, & cum Providentia divina concilietur. *Jesuitarum.*

V. Sed aliud longè statuunt in Communione Romana *Thomistæ*, & *Dominicani*, qui prædeterminationem physicam urgent, ut omnes causæ secundæ à Deo sint prædeterminatæ ad agendum, & Deus non tantùm agat cum causa secunda in effectum, sed & in ipsam immediatè, atque ita ad hoc volendum, vel nolendum in particulari determinetur voluntas ab eo, non tantùm in bonis actionibus, sed etiam in malis. Unde *Thomas* 1. q. 83. artic. 1. ad 3. *Cùm liberum arbitrium movet se ipsum, non excluditur, quin ab alio moveatur, a quo habet hoc ipsum quod se ipsum movet*; Idem alibi 1. q. 105. & lib. 3. c. gent. c. 70. Concursum Dei in hisce quinque ponit 1. quatenus vires & facultates agendi dedit causis secundis. 2. quatenus eas ipse tuetur & sustentat in esse & vigore. 3. quatenus excitat & applicat causas secundas ad agendum. 4. quatenus ipse eas determinat ad agendum. 5. quate- *Thomistarum.*

tenus eas regit & dirigit, ut ad fines suos sibi præstitutos perveniant. *Alvarez* Dominicanus hoc argumentum fusè executus est lib. de *Auxiliis*. Orthodoxi ad posteriores accedunt, & tam contra Durandum, quàm contra Jesuitas, Socinianos, & Arminianos, statuunt Providentiam Dei non consistere tantùm in conservatione rerum, sed etiam in concursu Dei, non indifferente & generali, sed particulari & specifico, quo influat, & in causam, & in effectum immediatè.

Providentia non consistit tantùm in conservatione rerum, sed etiam in concursu particulari, & immediato.

VI. Primò, quia Scriptura passim actiones causarum secundarum Deo tribuit ut causæ primæ, quod perperam diceretur si tota Providentiæ ratio consisteret in conservatione rerum, & sustentatione facultatum, & Deus effectivè cum illis non concurreret. Ita Deus dicitur *misisse Josephum in Ægyptum*, Gen. 45.7. *Cor Regis habere in manu sua, & inclinare quocunque voluerit*, Prov. 16. 1. *uti impiis* tanquam *securi*, virgâ, serrâ, baculo ad opus suum Isa. 10.15.26. & 13.5. Nam ut ista non operantur ex se ipsis, nisi concurrat artifex; Ita causæ secundæ, quæ hisce instrumentis comparantur, non agunt solâ suâ virtute, sed motæ demum à causâ primâ. Nec excipi potest, Deum posse dici concurrere, quatenus dat creaturis facultatem agendi, eamque conservat, licèt cum illis non concurrat effectivè. Quia aliud est concurrere ad conservationem facultatum, aliud ad operationes earum; Deus verò ex locis allatis dicitur concurrere ad ipsas actiones; Et similitudo allata hoc necessariò evincit; nam licèt instrumenta ipsa habeant facultatem operandi, non possunt tamen operari, nisi concurrente, & ipso manus admovente artifice.

VII. Huc pertinent loca Actor. 17.28. Col. 1.17. quibus dicimur in Deo esse, moveri, & vivere; Nam in quo, & à quo sumus, & movemur, ab illo omnes nostræ actiones effectivè quoque pendere debent. Quibus alia addi possunt, in quibus opera fidelium Deo accepta feruntur; quomodo enim Deus dicitur *operari in nobis velle & perficere*, Phil. 2.13. & *omnia in nobis operari*, 1. Cor. 12.6. & alia id genus; si Providentia ejus consistit tantùm in conservatione facultatum, vel concursu generali & indifferente?

VIII. 2. Quia Deus est Moderator & Dominus mundi, Et per consequens eorum omnium quæ in eo sunt, vel fiunt, quod sola conservatione, vel concursu generali fieri non potest, quia moderari est ita præesse, ut destinato ordine regat ille qui præest, quod complectitur, tum definitionem finis, tum ordinationem mediorum. Ita quia Dominus est singulorum, omnes ac singulos motus, actiones, & eventus externos & internos, bonos & malos, imperio suo subjectos habet.

IX. 3. Quomodo se habet creatura in essendo respectu Dei, ita & debet se habere in operando, nam modus operandi sequitur modum essendi; hæc enim pari passu ambulant. At omnis creatura pendet à Deo in esse, Ergo & in operari. Sed si Deus per Providentiam versatur tantùm in conservatione

re-

rerum, vel in concursu generali, & indifferente, qui determinetur à causa secunda; Creatura non pendebit in operari à Deo, imò Deus potiùs pendebit à Creatura, & causa prima fiet secunda, & secunda prima, nec ampliùs erit subordinata, sed coordinata, & independens. Sic plura erunt prima entia, & prima principia, imò tot principia, quot sunt causæ, & quot sunt hominum, & Angelorum voluntates, quia, ut *Thomas* bene observat, de ratione primi principii, ut agere possit sine auxilio prioris agentis & illius influentiâ. Quæst. IV.

X. 4. Si datur tantùm concursus generalis, frustra Deus oratur ad aliquid obtinendum, quia Deus nec malum avertere, nec bonum conferre potest, nisi prout allibuerit hominibus ipsius Dei motionem determinantibus. Frustra etiam gratias agimus de bonis per agentia libera procuratis, Frustra in Deum confidimus, speramus, & voluntates nostras patienter Deo submittimus, quia Deo concurrente tam non evenire possunt, quàm evenire bona vel mala, quæ speramus, aut timemus.

XI. 5. Posito concursu generali & indifferente, Deus non magis erit causa boni, quàm mali, utpote qui ad speciem aut qualitatem non determinatur, nec determinari ex se poterit, sed determinabitur, & specificabitur à voluntate humanâ; quod absurdum esse multis modis patet. 1. quia Providentia Dei circa res humanas ipsis hominibus, sive eorum arbitrio subjaceret. 2. potiores & priores essent voluntatis partes, & Dei inferiores, qui sequeretur tantùm voluntatem. 3. determinatio influxus indifferentis ad hanc vel illam actionem in specie, ipsaque actio in specie foret independens, ex solâ hominis voluntate pendens, quæ omnia blasphema, & ἀθεόλογα sunt, ut & ἀντίγραφα, cùm Scriptura passim causam omnes boni, sive naturalis, sive moralis testatur esse Deum Jac. 1. 17. 1. Cor. 4. 7. Rom. 11. 36. Gen. 1. 31.

XII. 6. Si Deus concurrit tantùm cum creaturis per conservationem, vel per influxum generalem, & indifferentem. 1. Dispositio sortium non poterit dici à Deo, quia à Dei concursu ad hanc vel illam sortem planè indifferente, non est egressus hujus potiùs quàm illius sortis, sed vel à fortunâ, vel à manu sortem apprehendente. 2. casus passeris non erit à Deo, quia volatus potiùs quàm non volatus à Deo non determinatur. 3. falsa hæc omnia erunt Deum dare *nives*, *imbres*, *glaciem*, *ventos*, dare *corvis escam*, *alas ciconiæ*, *robur equo*, Job. 37. 38. 39. cap. Psal. 104. 147. dare *cibum famelicis*, *aperire oculos cæcorum*, *orphanos & viduas levare*, *morti addicere*, *& è sepulchro educere*, 1. Sam. 2. 7. 8. 9. Ps. 146. 7. 8. & sim. quæ in Scriptura illi tribuuntur, quia omnes isti effectus sunt determinati, qui non possunt tribui concursui Dei, indifferenti, & indeterminato, à quo non magis hi effectus, quàm contrarii, pendere possunt; quod in actibus liberis etiam obtinet. Nec potest elabi *Bel-*

QUÆST. IV. *larminus* de Amiss. grat. lib. 2. cap. 19. dum vult *actionem humanam planè totam esse à Deo, & ab ipso habere non solùm esse genericum, sed etiam specificum & singulare. Caterùm id habere per concursum determinatum ad actionem talem à voluntate humana, seu à creatura; ac proinde non habere esse specificum, ex modo agendi Dei, sed ex modo agendi voluntatis humana.* Quia vel ἀσύστατα loquitur, vel supponit quod probandum est. Nam si actio humana tota habet à Deo esse specificum, quomodo dicitur postea illud non habere ex modo agendi Dei? 2. Si actio Dei determinatur ad talem actionem à voluntate humana; Ergo eventus voluntati humanæ principaliter, non verò concursui Dei, qui indifferenter se habuit ad hunc effectum tribui debet.

XIII. 7. Denique posito concursu generali & indifferente. 1. Decretum Dei redderetur incertum, & Præscientia fallibilis, quia & illud, & hæc penderet à voluntate hominis mutabili. 2. Subtraherentur dominio Dei operationes voluntatis, & homo fieret independens, & ex subdito socius Dei, à cujus nutu Deus ipse pendere deberet. 3. Plus ageret Creatura quàm Deus, quia motio specialis est potior generali, & perfectior esset, quia quod determinat est perfectius eo quod determinatur. 4. Præcipua pietatis ratio, quæ sita est in dependentia voluntatis nostræ à voluntate Dei subverteretur; non ampliùs dicendum esset cum Jacobo c. 4. 15. *Si Dominus voluerit, hoc & illud faciemus*; Sed Deus quasi in ordinem redactus dicere deberet; *Si homo voluerit facere, hoc aut illud fiet.*

Fontes Solutionum. XIV. Alia est Causa universalis, secundùm quid ita dicta, quæ physicâ necessitate agit, qualis est Sol, & Astra. Alia verò universalis absolutè, sapientissimè & liberrimè operans, qualis est Deus. Illa quidem generali tantùm & indifferente influxu concurrit; Sed non ista, quia ita est *universalis* respectu *objectorum specie* distinctorum, ut quoad *modum concursus* etiam particulariter agat, & prout vult concurrat cum causis secundis.

XV. Quamvis Deus conservet voluntatem liberam, prout eam creavit, non sequitur illam gubernare debere generali tantùm concursu; Quia libertas voluntatis non est absoluta & independens, sed limitata & dependens à Deo, ad cujus conditionem sufficit, quòd homo proprio motu, & ἐκ προαιρέσεως agat, quod non tollitur per influxum specialem & determinatum, qui non evertit naturam rerum, sed convenienter agit illarum proprietatibus.

XVI. Potentia quæ absolutè & omnimodè est indifferens & indeterminata, neque aliunde dependet, non potest determinari à Providentia Dei. Sed voluntas humana non ita dicitur indifferens, sed secundùm quid, quatenus si in se spectetur, indifferenter se habet ad varia objecta, licèt aliunde dependeat à Deo & ejus Providentia, à qua est & movetur. Quamvis verò se ipsam determinet, non obstat tamen quominus determinetur

etiam à Deo, quia determinatio Dei non excludit sed includit determinationem hominis. QUÆST. IV.

XVII. Alia est determinatio, quæ fit per modum *causæ efficientis*, alia per modum *causæ formalis*, & *subjectiva*; Effectus determinantur à causis secundis per modum causæ formalis, & materialis, sed à causa prima per modum causæ efficientis.

XVIII. Causa particularis, quæ concurrit influxu particulari denominatur ab effectu suo, quando non tantùm est efficiens, sed etiam proxima, formalis, & subjectiva, & quæ producit in se ipsa effectum. Sed Deus non potest dici hoc sensu causa particularis, licèt influxu particulari concurrat, quia non est causa proxima, nec formalis, sed tantùm efficiens, quæ in alio operatur.

XIX. Influxus generalis perperam necessarius statuitur, vel ad libertatem hominis salvandam, vel ad causalitatem peccati à Deo removendam, quia neutrum sequitur ex influxu particulari, ut in sequentibus probabitur.

QUÆSTIO V.

DE CONCURSU DEI.

An Deus concurrat cum causis secundis, non modo concursu particulari, & simultaneo, sed etiam prævio? Affir.

I. CUm Quæstio de *Concursu Dei* sit ex difficillimis, quæ in Theologiâ occurrant, in qua explicanda, si uspiam alibi laboratum fuit, & erratum periculosissimè, peculiarem & accuratam disquisitionem postulat.

II. Ad Statum Quæstionis Observa 1. *Concursum* alium esse *Physicum*, quo quis per modum causæ physicæ concurrit & agit, id est, verè & efficaciter ac realiter influit in effectum positivo quodam influxu; Alium *moralem*, quo per modum causæ moralis operatur, id est, suadendo, vel dissuadendo, vel objecta, & occasiones proponendo, vel removendo. Non agitur hîc de Concursu morali, sed physico. *Concursus Physicus. & Moralis.*

III. 2. *Concursum* alium esse *mediatum*, alium *immediatum*. Causa enim potest dici agere, vel *mediatè*, vel *immediatè*, tum quoad *suppositum*, tum quoad *virtutem*. Illa causa agit immediatè *immediatione suppositi*, inter quam & effectum nullum aliud suppositum singulare per se subsistens interjectum est, quod prius in se recipiat actionem agentis, ut aqua quæ manum abluit & refrigerat: contrà illa agit mediatè *mediatione suppositi*, inter quam & effectum aliud cadit suppositum, ut inter fabrum & *mediatus, & immediatus.*

 statuam,

QUÆST. V. statuam, securis. Causa agit immediatè *immediatione virtutis*, quæ agit per virtutem sibi propriam, & non aliunde acceptam; ut ignis calore suo calefacit; mediatè *verò mediatione virtutis*, quæ per virtutem non suam, nec sibi propriam, sed aliunde acceptam & commodatam operatur, ut quum Luna lumine à Sole mutuatitio terram illuminat dicitur illuminare mediatè mediatione virtutis, id est, mediante virtute Solis. *Deus* verò cum causis secundis concurrit immediatè *immediatione*, tum *virtutis*, quia agit propriâ virtute, non aliunde commodatâ, tum *suppositi*, quia per suam essentiam rem attingit. Nec, si utitur causis secundis, ut mediis, sequitur eum immediatè etiam non agere; quia utitur iis non ratione actionis creaturæ, ipsiusque adeò effectus, quasi illum non attingat immediatè, sed quatenus sibi subalternat causas secundas, in quas influendo, ipsum effectum quoque immediatè attingit.

3. Concursus per modum principii, & per modum actionis.

IV. 3. Rursus *concursus*, talis dicitur, vel per *modum principii*, seu *actus primi*, quo Deus virtutem causæ secundæ conservat, & eam agere sinit, vel per *modum actionis*, quatenus Deus est proximum principium operationis, quæ à causis secundis editur, ita ut eadem illa sit operatio & actio Dei concurrentis, quæ includitur in ipsa creaturæ actione, tanquam per se quoque & immediatè tendens ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ, quæ ratione termini, eadem est cum ipsa Dei cooperatione. Non agitur hîc de primo, sed de secundo.

4. Concursus prævius & simultaneus.

V. 4. Denique *concursus* alius dicitur *prævius*, & *prædeterminans*; alius *simultaneus*, sive *concomitans*. *Prævius* est actio Dei, qua in causas earumque principia influendo, creaturas excitat, & ad agendum præmovet, & ad hoc potiùs quàm ad illud agendum applicat. *Simultaneus* verò est per quem Deus actionem creaturæ, quoad suam entitatem, vel substantiam producit; quô unà cum creaturis in earum actiones & effectus influere ponitur, non verò in creaturas ipsas. Licèt verò non differant realiter, sed tantùm ratione, quia concursus simultaneus, nihil aliud est quàm concursus prævius continuatus, qui non tantùm influit in causas ipsas, ut *in illis* operetur, sed in effectum ipsum, ut *cum illis* agat, possunt tamen distinctè considerari.

VI. Quod verò per Concursum prævium, qui meliùs *Præcursus* diceretur, intelligitur; Id ipsum etiam nomine *Prædeterminationis*, seu *Præmotionis* solet designari, quâ Deus ciet & applicat causam secundam ad agendum, adeoque antecedenter ad omnem operationem creaturæ, seu prius naturâ & ratione, quàm creatura operetur, eam realiter & efficaciter movet ad agendum in singulis actionibus, adeò ut sine hac præmotione causa secunda operari non possit, eâ verò positâ impossibile sit in sensu composito causam secundam non illud idem agere ad quod à prima causa præmovetur. Quæstio ergo movetur de Concursu. An sit tantùm simultaneus, An verò etiam prævius,

prævius, de qua variæ sunt inter Pontificios sententiæ. Quidam enim, ut *Jesuitæ*, qui scientiam mediam tuentur, concursum tantùm simultaneum agnoscunt, & negant prævium, seu Prædeterminationem; pertendentes Deum influere quidem, sed non in causam secundam, sed cum causa secunda in ejus actionem. Alii verò ut *Thomistæ & Dominicani* stant pro Concursu prævio, seu Prædeterminatione, qui inde *Prædeterminantes* dicuntur, qui censent Prædeterminationem Dei esse necessariam in omnibus actibus Creaturarum, sive naturalibus, sive liberis. Ex Nostris quidam concursum tantùm prævium volunt quoad bona opera gratiæ, sed in aliis omnibus simultaneum sufficere existimant. Alii verò utrumque, & prævium, & simultaneum hîc conjungendum esse putant, ut tota ratio Providentiæ Dei rite explicetur: Licèt verò graves non desint utrinque rationes, quibus sententia negans, vel affirmans confirmetur, veriorem tamen, & tutiorem posteriorem esse credimus. QUÆST. V. *Status Quæstionis.*

VII. Pro hac sententia militant, præter argumenta, quæ præcedenti Quæstione adducta sunt ad probandum particularem Dei concursum, & sequentia. 1. Ex *natura causæ primæ, & subordinatione causarum secundarum.* Prima causa est primum movens in omni actione, ideo causa secunda non potest movere, nisi moveatur, nec agere, nisi acta à prima; alioqui erit principium sui motus, & sic non ampliùs esset causa secunda, sed prima. Nec excipi potest, causam secundam semper subordinari primæ, tum ratione concursus simultanei, qui est naturâ & ordine prior concursu creaturæ, tum ratione sustentationis facultatum, per quas agit causa secunda. ℞. Nam neutrum potest salvare dependentiam causæ secundæ in agendo. Non prius, quia ubi datur tantùm concursus simultaneus, ibi Deus *operatur quidem cum Creatura*, sed non *in ea*, & causa 1ª & 2ª sunt causæ partiales & sociæ ejusdem actionis, quomodo duo equi trahentes currum, & sic unaquæque adhibet proprium & peculiarem influxum, quem habet à se ipsa, ita ut in influendo non dependeat ex influxu alterius causæ, tanquam à causa verè efficiente, licèt effectus dependeat ab utraque. Non posterius, quia conservatio naturæ & virium ejus, efficit quidem, ut causa secunda pendeat à Deo in essendo, sed non in operando, & causando, de quo quæritur; Siquidem hîc agitur de motione & determinatione causæ secundæ, quæ si à Deo non fieri statuitur, sed à solâ creaturâ, eo ipso erit independens in agendo, & Deus non poterit censeri causa prima illius motionis, quæ, ut ens tamen, debet pendere à Deo. *Concursus prævius probatur.*

VIII. 2. Quod est ex se indifferens ad plures actus, ad agendum, aut non agendum, necesse est ut ad agendum ab alio determinetur; Quia quod est in potentia, non potest reduci in actum, nisi ab aliquo, quod sit in actu; Sed omnis causa secunda, & præcipuè voluntas hominis est talis. Ergo necesse est, ut ab aliquo alio principio externo determinetur ad agendum,

QUÆST. V. dam, quod non poteſt aliud eſſe ab ipſo Deo. Nec dici debet indifferentiam voluntatis vel cauſarum ſecundarum non obſtare, quo minus ſe ipſas determinent, quando propria objecta ipſis offeruntur: Quia licèt cauſæ ſecundæ virtutem ſufficientem agendi habeant in ordine cauſarum ſecundarum, & poſſint ſe ipſas determinare ad hoc vel illud agendum; non deſinunt tamen opus habere præmotione Dei ad certitudinem eventus conſequendam: aliàs cùm ex natura ſua indifferentes ſint, præſcientia Dei nulla de illis certa haberi poſſet.

IX. Tertiò, Si Deus non concurrat concurſu prævio determinando antecedenter creaturam ad actum ſuum; neque poterit conjungi in agendo cum creatura concurſu ſimultaneo. Nam ut duæ voluntates liberæ conjungi, & convenire poſſint ad eandem communem actionem ſimul & immediatè, & proximè, ac indiviſim eliciendam, idque non caſu & fortuitò, ſed infallibiliter, & tam certò, ut contradictionem implicet, unam ſine altera talem actionem elicere; Vel ambæ à quadam præpotente cauſa ſuperiori conjungi debent ad eandem actionem eodem puncto temporis eliciendam; Vel ambæ naturâ ſuâ ſunt determinatæ ad operationem illam, ita ut illam non poſſint non producere. Vel una ex illis determinat operationem alterius, & conſequenter determinat cauſam alteram ad agendum; nam præter hos conveniendi, & concurrendi ad productionem unius ejuſdemque operationis modos, alius excogitari non poteſt; nullus verò ex iis tribus præter tertium convenire poteſt cauſæ primæ. Non prior, quia cùm Deus ſit cauſa prima, quæ nullam habet ſupra ſe, non poteſt ſubordinari cauſæ tertiæ ſuperiori. Non poſterior, quia nec Deus determinatur neceſſariò ad operandum, cùm in omni concurſu ad extra ſit liberrimus; nec multæ cauſæ ſecundæ agent ex neceſſitate naturæ, ſed liberè, quæ proinde dominium ſui actus habere debent, ita tamen ut pendeant ſemper à cauſa prima, & in eſſe & in operari: Unde ſequitur infallibilitatem eventus non aliunde oriri poſſe, quàm ex prædeterminatione divina.

X. Quartò, Deus abſolutâ & efficaci voluntate decrevit ab æterno omnes actus etiam liberos antecedenter ad præviſionem determinationis ipſius liberi arbitrii; Ergo etiam in tempore debet prædeterminare voluntatem ad eoſdem actus, aliàs æternum Dei decretum poſſet fruſtrari: Ratio conſequentiæ petitur à connexione decreti Dei cum ejus executione, quia quicquid decrevit Deus id exequitur, & quicquid exequitur in tempore, id ab æterno decrevit. Antecedens probatur, quia cùm futuritio rerum non aliunde pendeat, quàm à Dei decreto, nihil poteſt fieri in tempore, quod à Deo decretum non ſit ab æterno. Fruſtra excipitur, Deum non decreviſſe omnia efficere; ſed multa tantùm permittere, quia licèt decretum verſetur tantùm permiſſivè circa malitiam actus; non obſtat tamen quo minus

verſetur

versetur effectivè circa entitatem physicam ipsius actionis, ut postea fusiùs probabitur. QUAEST. V.

XI. Prædeterminatio non tollit libertatem voluntatis, sed conservat; quia per eam Deus non cogit creaturas rationales, nec facit ut necessitate physicâ, vel brutâ agant; sed tantùm hoc efficit, ut agant, & quidem sibi consentaneè, & convenienter naturæ suæ, id est ἐκ προαιρέσεως & sponte, nimirum ita determinantur à Deo, ut se ipsas etiam determinent. Licèt verò id quod prædeterminatur, non sit ampliùs *indifferens* ad agendum, vel non agendum *in actu secundo*, & *in sensu composito*, potest tamen semper esse indifferens in *actu primo*, & in *sensu diviso*; quomodo ipsa voluntas, quando se ipsam determinat, potest tamen esse in se indifferens. Fons erroris est libertatis naturam metiri ex ἰσοῤῥοπίᾳ, & ei τὸ ἀμφιῤῥεπὲς essentiale facere; Cùm per lubentiam & spontaneitatem definienda sit, ut suo loco videbitur. *Fontes Solutionum.*

XII. *Necessitas* quæ per prædeterminationem rebus infertur, non est libertatis destructiva, quia non est *consequens*, nec efficit, ut vel causa ipsa sit necessaria, vel effectus prout à causa ipsa prodit, sed est *consequentiæ*, quæ hoc tantùm facit, ut ejusmodi causa agat, & quidem sibi consentaneè, adeoque sponte & libenter; Unde duo illa simul possunt consistere, quòd homo velit sponte, & quòd respectu Providentiæ, vel præmotionis non possit non velle: quia ista Dei præmotio talis est, ut fiat convenienter naturæ rerum, nec adimat causis secundis suum cujusque proprium operandi modum.

XIII. Quamvis creaturæ in genere causarum secundarum, & dependentium à Deo, habeant vim sufficientem intrinsecam ad agendum; non sequitur non necessariam esse præmotionem Dei extrinsecam, quâ excitentur ad operationes suas; Imò quia causæ primæ debent subordinari, & ab ea pendere, necessariò supponenda est, ut actus suos eliciant. Nec potest ex eo concludi, creaturas tantùm passivè se habere; quia illa præmotio eò pertinet, ut creaturæ agant, & ex semetipsis actiones suas eliciant, quod ostendunt, tum diversæ essentiæ illarum, tum etiam facultates & vires, quibus non foret opus nisi agerent: Non sequitur ergo ex præmotione Dei causas secundas nihil agere, sed tantùm nihil agere independenter.

XIV. Licèt Deus præmoveat causas secundas, non potest tamen dici actiones causarum secundarum producere, puta calefacere, vel ambulare. Quia illæ actiones Deo tantùm competunt *efficienter*, creaturis verò, non tantùm efficienter, sed etiam *formaliter*, & *subjectivè*, quomodo ab illis potiùs denominantur creaturæ, quàm ipse Deus.

XV. Quamvis Creaturæ sint instrumenta quibus Deus utitur ad operum suorum executionem; Non desinunt proprium habere influxum, & induere χέσιν *causarum principalium*, non quidem respectu Dei,

 sed

QUÆST. V. sed reliquarum causarum sibi subordinatarum. Nec absurdum est duas dari causas ejusdem numero effectus totaliter agentes, diversi ordinis, cùm utriusque causæ una demum sit actio, quâ ad effectum concurrunt.

XVI. Quamvis præmotio Dei extendatur ad actiones malas, non propterea Deum facit culpæ reum, vel authorem peccati; Quia illa tantùm pertinet ad actiones, quatenus *materialiter*, & *entitative* se habent, non verò *moraliter*, id est, ad *actus substantiam*; sed non ad ejus *malitiam*: Nec novum est, ut una eademque actio diversimodè consideretur, vel *physicè*, vel *moraliter*; Ut Magistratus est causa mortis quæ infligitur reo à carnifice, sed non est causa crudelitatis quam in illa cæde exhibet; citharœdus pulsando citharam est causa soni, non verò dissonantiæ quæ oritur à chordis, & qui agitat equum claudum, causa est incessus, sed non claudicationis. Nec obstat, quòd malitia tali actui necessariò & inseparabiliter est annexa, unde sequi videtur, eum qui est causa talis actus, esse etiam debere causam malitiæ, quia voluntas creata non aliter est causa moralis malitiæ, nisi quatenus est causa materialis actus, cui necessariò est annexa malitia. ℞. Nam falsò supponitur voluntatem creatam non aliter esse causam malitiæ, nisi quatenus est causa actus, cui annexa est malitia; quia voluntas, ut *agens physicum*, est *causa physica actus*, sed ut *agens morale*, est *causa moralis malitiæ*, non simpliciter quia actum producit, sed quia actum talem producit contra legem, cui obnoxius homo erat; Causa ergo cur malitia imputetur voluntati humanæ, non est simpliciter quia producit actum in genere entis, ut agens physicum, sed quia est homo legi subditus, qui producit actum vetitum, quà agens morale. Unde malitia moralis non sequitur intrinsecè & ex natura rei ad actum, ut actus est in genere naturæ, sed ut procedit à voluntate creata deficiente; cui proinde, non Deo debet tribui causalitas peccati. Deinde ratio non minùs militat contra concursum simultaneum, quàm contra prævium, quia juxta illum Deus concurrit etiam verè & efficienter ad actum materialem peccati, ergo debebit etiam esse causa malitiæ, quæ illi est annexa. Saniores Scholastici nobis adstipulantur, *Thomas* in 2. dist. 37. q. art. 2. *Deus in actione deformitati conjunctâ, hoc quod est actionis facit, quod deformitatis est non facit, etsi enim in aliquo effectu plura sunt inseparabiliter conjuncta, non oportet ut quicquid sit causa ejus quantum ad unum, sit etiam causa ejus quantum ad alterum.* Ita Cajetanus in 1. 2. q. 79. art. 1. *Sequitur tertiò quod non est idem concurrere ad actum talem, secundùm id quod habet ab agente ut sic, & secundum quod habet ab agente, ut deficiente, sicut non est idem esse agens, & esse deficiens.* Alvarez lib. 2. cap. 9. *Non sequitur Deum esse causam peccati, quia determinat ad actum; quia deformitas consequitur actum, non secundùm quod est in genere naturæ, sed secundùm quod est in genere morum, & prout causatur à libero arbitrio.*

XVII.

XVII. Cùm in omni actione morali necessariò distinguenda sit substantia actus in genere entis, ab ejusdem bonitate, vel malitia in genere moris, actio intelligendi & volendi simpliciter, quæ habet rationem *materialis*, ab actione intelligendi & volendi hoc vel illud objectum licitum vel illicitum, quæ habet rationem *formalis*; patet nullam actionem posse dici essentialiter bonam, vel malam, sed tantùm prout est hìc & nunc circumstantiata in genere moris, idest, cum σχέσει ad hoc vel illud objectum morale bonum, vel malum: Ita volitio furandi reduplicativè, & circumstantiata hìc & nunc ad bonum alienum, est quidem essentialiter mala; sed volitio, cui accidit illa circumstantia, per quam est volitio furandi, non item. Nihil obstat ergo Deum esse causam istius actionis, sed quatenus est actio singularis simpliciter in genere entis respectu materialis, sed non respectu formalis, quatenus est actio circumstantiata in genere moris ad tale objectum, id est, quatenus est actio furandi. Idem dici potest de *odio Dei*, quod obtenditur à variis tanquam intrinsecè & essentialiter malum; nam quamvis odium Dei reduplicativè, & formaliter quà tale, & circumstantiatum ad tale objectum sit intrinsecè malum, nec possit non esse peccaminosum; tamen si spectetur simpliciter, ut actio physica abstracta ab hoc objecto, potest habere bonitatem entis metaphysicam, & esse moraliter indifferens, & eatenus potest esse à Deo. Licèt ergo ad determinationem Dei, quoad actus substantiam, sequatur necessariò ἀνομία, quæ in odio Dei notatur; non tamen censenda est pendere effectivè ab ipsa, ut causalitas peccati in illam refundi possit, quia ista determinatio est tantùm physica, non moralis, quæ sola est peccaminosa. QUÆST. V.

XVIII. Prædeterminatio Dei in actibus malis, non repugnat *permissioni* ejus, quia non versantur circa idem; illa circa actus substantiam, ista verò circa ejus malitiam; illa attingit τὸ materiale ad illud efficiendum, ista verò τὸ formale ad illud libero hominis arbitrio, quæ hìc sola est causa moralis deficiens, relinquendum: Nam, ut in actu malo duplex est velut ratio formalis, una quidem quæ habet rationem effectus, alia verò quæ habet rationem defectus; Deus potest movere & prædeterminare ad illam, quæ habet rationem effectus; sed aliam quæ habet rationem defectus, potest tantùm permittere.

XIX. Cùm voluntas præcepti, & decreti diversa objecta respiciant; nihil obstat ut Deus aliquid velit voluntate decreti, quod non vult, sed prohibet voluntate præcepti. Ita potest fieri secundùm voluntatem arcanam beneplaciti, quod est contra voluntatem revelatam signi. Deus nolebat fratres Josephi vendere Josephum, & Judæos crucifigere Christum, cùm ista essent gravissima scelera contra Legem; & tamen Deus hoc voluisse, imò & fecisse dicitur, Gen. 45. 7. Act. 4. 28.

QUÆST. VI.

QUÆSTIO VI.

Quomodo concursus Dei possit conciliari cum contingentiâ & libertate causarum secundarum, & præcipue voluntatis hominis?

Difficultas Quæstionis.

I. QUæstio ista non minùs est ardua præcedenti, imò aliquantò difficilior, nec satis explicabilis, nisi lucem Verbi Divini sequamur, & religiosè intra terminos ab eo præscriptos nos contineamus. Duo ista clarissimè ex Scriptura habemus, Dei Providentiam concurrere cum omnibus causis secundis, & cum voluntate humana imprimis; & suam tamen illis illibatam remanere contingentiam, & libertatem. Sed quomodo ista duo inter se possint consistere, nemo mortalium perfectè in hac vita assequi potest. Nec mirum videri debet, cùm mille modos habeat nobis incomprehensibiles concurrendi cum voluntate nostra, & nobis se insinuandi, & corda nostra flectendi, ut agendo liberè quod volumus, nihil tamen præter Dei voluntatem, & determinationem faciamus, ut hîc meritò, si uspiam alibi, exclamare liceat, ὢ βάθος, *Quàm imperscrutabilia sunt Dei judicia, & ejus viæ impervestigabiles?* Rom. 11. 33.

II. Quamvis verò conciliationis istius ratio in hac vita, clarè & perfectè à nobis explicari nequeat; potest tamen præviâ Verbi Divini luce, quantum ad salutem sufficit, utcunque describi. Ante omnia hoc in memoriam semper revocandum, Res certissimas & per se evidentes, non debere in dubium revocari, ob alias res incertas & inevidentes. Nimirum distinguenda est *res à modo rei.* Etsi modum rei ignoramus, non ideo tamen rem ipsam de qua certò constat, negare debemus, cùm innumera sint verissima, quæ captum nostrum tamen superant longissimè: Cùm ergo duo ista sint indubitata, Deum ab una parte Providentiâ suâ eventus rerum omnium, sive liberos, sive contingentes, non modò decrevisse, sed & procurare certissimè: Ex altera parte verò, hominem semper liberum esse in agendo, & effectus multos esse contingentes, licèt non possem assequi, quomodo inter se ista connecti possunt; non tamen propter ignoratiam modi, res ipsa, quæ aliunde ex Verbo certissima est, vel in dubium revocanda, vel penitus neganda esset.

Falsi conciliationis modi rejiciuntur, primus per Præscientiam.

III. Non defuerunt qui concordiam istam tentaverint, sed parum felici successu. Nam sive ad *Præscientiam Dei* spectetur, sive ad ejus *Permissionem*, sive ad *indifferentem Providentiæ influxum*, qui tres sunt præcipui modi conciliationis quos Adversarii obtendunt, facilè est ostendere,

non modò vanos esse & fictitios, sed falsos & impios, Scripturæ contrarios, QUÆST. VI.
& in Dei Providentiam injurios. Et ad postremum quidem quod attinet, quia fusè satis de eo actum fuit in præcedentibus, plura dicere nihil opus est. De cæteris duobus breviter idem demonstrandum, quod nullo negotio fieri potest. Nam quoad *Præscientiam*, primò gratis supponitur Providentiam Dei, solo actu præscientiæ contineri, quo res futuræ cognoscuntur, cùm includat etiam actum voluntatis, quo futuritio earum infallibilis decernitur, atque ita causæ omnes contingentes, & liberæ σχέσιν habere debent ad Providentiam, non modò quatenus præsciuntur à Deo, ut futuræ, sed etiam quatenus ab æterno decernuntur futuræ, & in tempore moventur, & ordinantur infallibiliter ad effectus suos. 2. Supponitur interum falsò nullam dari connexionem rerum præscitarum cum Præscientia, nec istam illis ullam necessitatem imponere; Cùm Scriptura utrumque clarissime doceat innumeris in locis, Matt. 18. 7. & 26. 54. Marc. 8. 31. Luc. 24. 7. 46. 1. Cor. 11. 19. & ratio hoc evincit, quia aliàs nisi necessaria esset inter ista connexio, præscientia Dei falli, & decretum ejus mutari posset, quod utrumque blasphemum.

IV. Qui ad *Permissionem* confugiunt, non meliùs se expediunt; Licèt enim suum habere debeat locum in explicanda Providentia Dei in malo, ut postea videbitur, perperam tamen adhibetur ad istam conciliationem: Tum quia plures actus Dei præter nudam permissionem hîc dantur, qui concursum ejus specialem & efficacem important: Tum quia falsò supponitur permissionem conjunctam esse cum indifferentia peccatorum quoad eventum; cùm positâ permissione Dei necessariò sequatur peccatum, si non à parte liberi hominis arbitrii; at à parte decreti Dei, quia aliàs potuisset actio illa impediri, & sic falsum fuisset decretum Dei circa eam, v. g. circa venditionem Josephi, aut crucifixionem Christi, quod tamen Scriptura negat, & rei ipsius natura prohibet. *2. per Permissionem.*

V. Vera ergo conciliationis ratio aliunde peti debet, nimirum ab *ordine causarum inter se*, & à modo agendi illis proprio. Quod sequentibus propositionibus sic explicari utcunque potest. Prima *Concursus Providentiæ & voluntatis humanæ, non est causarum collateralium, & æqualium, sed inæqualium, & subordinatarum*; Ratio petitur ex natura utriusque, cùm enim ille sit concursus Creatoris, iste verò Creaturæ; Ille concursus causæ primæ, universalis, & hyperphysicæ, Iste verò causæ secundæ, particularis, & physicæ; non potest dari *coordinatio* inter eas, qualis est inter causas socias & partiales, quæ inter se conjunguntur ad producendum unum eundemque effectum, ad quem non sufficiunt singulæ: Sed necessariò admitti debet *subordinatio*, quâ prima præsit, subsint secundæ; Illa independenter, istæ verò dependenter agant, & hæc ita est necessaria, ut absque ea causæ secundæ nec esse, nec etiam cogitari queant. *Verus adstruitur ex ordine causarum, & modo agendi illis proprio.*

 VI.

QUÆST. VI. VI. *Secundò*, Ita Deus concurrit cum cauſis ſecundis, ut licèt eas præmoveat, & prædeterminet, motione non generali tantùm, ſed & ſpeciali, eas tamen moveat ſecundùm naturam ipſarum, nec adimat ipſis ſuum cujuſque proprium operandi modum. Ratio eſt, quia, ut Decretum Dei non modo verſatur circa determinationem rerum quæ fieri debent, ſed etiam modorum ſecundùm quos futuræ ſunt, pro naturâ & conditione cujuſque; ita Providentia actualis, quæ eſt executio iſtius decreti, non tantùm procurat, ut res decreta fiat infallibiliter, ſed etiam ut fiat eo modò quo decreta eſt, nimirum conſentaneè naturæ cujuſque, id eſt, ut neceſſaria neceſſariò, libera verò & contingentia liberè & contingenter eveniant. Nam ut duo ſunt cauſarum genera, aliæ *definita*, & *generales*, quæ eodem modo ſemper agunt, ut ignis qui urit, Sol qui lucet; aliæ *indefinita* & *libera*, quæ poſſunt agere vel non agere, hoc vel illo modo agere: Ita Deus naturam earum conſervat, & cum illis juxta eam in agendo concurrit; cum *definitis*, ut ipſe eas determinet ſine determinatione propria; cum *indefinitis* verò & liberis, ut ipſæ quoque ſe determinent proprio rationis judicio, & liberâ voluntatis diſpoſitione, quam Deus non aufert homini, quia ſic opus ſuum deſtrueret, ſed relinquit, & confirmat. Atque hìc ſe prodit vis illa admirabilis Providentiæ, per quam ita ſe attemperat rei cujuſque naturæ, ut licèt infallibiliter, & neceſſariò rem decretam exequatur, eam tamen convenienter ejus naturæ perficiat interventu cauſæ ſecundæ; attingendo à fine ad finem fortiter, & diſponendo omnia ſuaviter.

VII. Unde *Tertiò* ſequitur, Cùm Providentia non concurrat cum voluntate humana, vel per *coactionem*, cogendo voluntatem invitam, vel *determinando phyſicè*, ut rem brutam & cæcam abſque ullo judicio, ſed *rationaliter*, flectendo voluntatem modo ipſi convenienti, ut ſe ipſam determinet, ut cauſa proxima actionum ſuarum proprio rationis judicio, & ſpontaneâ voluntatis electione, eam libertati noſtræ nullam vim inferre, ſed illam potiùs amicè fovere. Quia duæ iſtæ tantùm ſunt neceſſitatis ſpecies, quæ libertatem perimunt, & cum ea ſunt *ἀσύστατοι necesſitas naturalis*, & *coactionis*; Cæteræ, quæ oriuntur, vel à decreto Dei, & cauſæ primæ motione, vel ab objecto, & judicio ultimo intellectus practici, tantùm abeſt ut libertatem evertant, ut eam magis tueantur, quia flectunt voluntatem, non cogunt, & faciunt ex nolente volentem. Quiſquis enim facit ſponte quod vult ex rationis judicio & pleno voluntatis conſenſu, id non poteſt non liberè facere, etiamſi neceſſariò faciat, undecunque fluat illa neceſſitas, ſive ab ipſa *rei exiſtentia*, quia quicquid eſt, quando eſt, neceſſariò eſt, ſive ab *objecto* mentem & voluntatem efficaciter movente, ſive à cauſa prima decernente, & concurrente.

VIII. *Quartò*, Deus ita concurrit cum voluntate humana, ut aliter tamen eam determinet in bonis, aliter verò in malis. Nam in *bonis* quidem ita

ita Deus voluntatem præmovet, ut eorum author sit, non tantùm in genere naturæ, sed etiam secundùm eorum bonitatem moralem, determinando voluntatem, non tantùm quoad *rem*, id est, bonum, vel in genere, vel in specie, sed etiam *quoad modum*, ut fiat bene quod fit, partim indendo ipsi bonas qualitates speciali auxilio, vel gratiâ supernaturali, partim inditas excitando, adjuvando, & in actum deducendo per ipsarum συνέργειαν: hinc dum suggerit pias cogitationes homini 2. Corinth. 3. 5. facit etiam ut homo cogitet viam suam Proverb. 16. 9. Aggæ. 1. 5. dum dat novum cor, & novum spiritum in medio nostri, facit etiam ut in mandatis ambulemus, Ezech. 36. 27. dum operatur in nobis velle & perficere, efficit etiam ut nos ipsi operemur salutem nostram cum timore & tremore, Philip. 2. 12. 13. In *malis* verò ita concurrit, ut neque ea efficiat, adjuvet, aut approbet, sed permittat, & efficaciter dirigat, non infundendo malitiam, sed creaturas rationales ita determinando physicè ad actus substantiam in genere entis, ut ipsæ sibi relictæ deficiendo à lege se ipsas moveant & determinent ad malas actiones in genere moris, liberè & ἑκουσίως eas perpetrando; unde culpa in eas solas cadit, à qua Deus prorsus est immunis, ut fusiùs in sequenti Quæstione probabitur. QUÆST. VI.

IX. Alia est ratio libertatis absolutæ & independentis, quæ soli Deo competit; Alia verò limitatæ & dependentis, quæ creaturis est propria. Per illam ita Deus se determinat, ut à nullo alio regatur & determinetur. Sed cum ista optimè consistit determinatio aliena, quia non desinit homo agere sponte & ἐκ προαιρέσεως, licèt hi motus aliunde excitentur & ordinentur. *Fontes Solutionum.*

X. Quamvis voluntas relatè ad Providentiam, & respectu actus secundi, dum exerit operationem suam, non possit esse indifferens ad hoc vel illud faciendum, vel omittendum, quia determinatur ad unum oppositorum: Non obstat tamen, quominus in se spectata, & in actu primo, naturâ suâ sit indifferens & indeterminata ad multa, & liberè se ipsam determinet. Certum est quidem indeterminatæ causæ non posse esse determinatum effectum, si hæc sola sit: Sed si ad unum idemque effectum producendum concurrat cum voluntate humana causa superior, agens non tantùm per eam, sed etiam cum ea, potest causæ proximæ ex se indeterminatæ effectus sic determinari à causa superiore, ut ei vim non inferat, sed eam patiatur agere suopte motu, & liberâ voluntate, imò hac ipsa libertate utatur ad exequenda consilia sua, quia hoc etiam Deus decrevit, ut homo sponte & liberè decreto Dei inserviret. Idem de contingentia dicendum, quæ potest tribui effectui respectu causæ secundæ, qui cæteroquin necessarius est respectu causæ primæ, ut supra visum. Cætera quæ huc pertinent præcedenti Quæstione sunt excussa.

XI. Quòd si quid prætera in re obscurissima hæret scrupuli, vel aliquid,

quod

QUÆST. VII. quod nostrum superet captum, ut sanè non diffitendum est multa nobis hîc esse impervia, satius est id ignorare humiliter, quàm definire temerariè, & meminisse decet, vias Dei non esse sicut vias nostras, mirandas esse, non temerè rimandas; & nobis homuncionibus sufficere debet τὸ ὅτι, quod clarissimè traditur in Verbo, firmiter retinere, licèt τὸ διότι, vel τὸ πῶς nobis non detur plenè nunc assequi.

QUÆSTIO VII.

DE PROVIDENTIA DEI IN MALO.

An Peccata subsint Providentiæ, & quomodo circa illa versetur?

I. IN hac Quæstione, quam inter eas omnes, quæ de Providentia agitantur, intricatissimam esse, & maximè arduam, consentiunt omnes, Duo extrema occurrunt ex æquo periculosa, & à nobis fugienda. Primum in *defectu*, dum otiosa permissio circa peccata Deo tribuitur. Alterum in *excessu*, quum peccati causalitas in Deum transcribitur. Illud Providentiæ Dei est injurium, Hoc verò justitiæ & sanctitati ejus. In prius incurrunt *Pelagiani*, qui Providentiæ Dei rationem circa modum referunt ad nudam & otiosam permissionem, quasi Deus circa illud nihil ageret, sed tantùm id otiosè spectaret & permitteret. In posterius verò impegerunt olim *Manichæi*, *Simoniani*, & *Priscillianistæ*, qui Deo causam scelerum & peccatorum tribuebant, quod peccatores facilè arripiunt ad excusanda scelera sua, qualis Agamemnon Homericus, *ἐγὼ δὲ οὐκ αἴτιος εἰμὶ, ἀλλὰ ζεὺς καὶ μοῖρα*, & Lyconides Plauti in Aulularia, *Deus impulsor fuit, credo Deos voluisse*, quam impietatem sequuntur hodierni *Libertini*.

Peccant in defectu Pelagiani.

In excessu Manichæi & Libertini.

II. Inter hæc extrema medium tenent Orthodoxi, qui ita Dei Providentiam circa peccatum versari contendunt, ut nec otiosè illud permittat, ut volunt Pelagiani, nec efficienter producat, quod statuunt Libertini, sed efficaciter ordinet & dirigat; Hoc verò ut faciliùs percipiatur, paulò distinctiùs de eo agendum.

Quomodo Deus concurrat ad actum peccati.

III. Primò in Peccato tria accuratè distinguenda sunt. 1. ipsa entitas *actus*, quæ habet rationem *materialis*. 2. *ἀταξία* & *malitia* cum eo conjuncta, vel eum concomitans, quæ induit notionem *formalis*. 3. *Judicium consequens*, quod dicitur *adjunctum*. Deus diversimodè versatur circa ista. Nam ad *primum* quod attinet, cùm *actus* quà talis semper bonus sit quoad entitatem suam, Deus ad illum concurrit *effectivè*, & *physicè*, non modò naturam conservando, sed motus etiam ejus & actiones

nes ciendo motione physicâ, utpote quæ sunt bona naturalia, quo sensu dici- Quæst.
mur in *Deo vivere, moveri, & esse*, Act. 17. 28. Quoad *tertium* etiam, quod VII.
ad judicium Dei refertur, quod cum peccato conjungitur, non per se ratio- ad adjun-
ne peccantis, qui tale nihil cogitat, aut intendit, Gen. 50. 20. Is. 10. 5. 6. 7. ctum.
sed per accidens ratione Dei peccata permittentis, & præter naturam ipsorum ad bonum finem ordinantis; Deus se habet etiam *positivè* & efficaciter, quippe quod quà tale habet rationem boni, quod non potest non esse à Deo. Et quamvis idem, & culpa & pœna possit esse materialiter, formaliter tamen, & secundùm diversas σχέσεις semper in eadem actione mala distingui potest vitium, & judicium, malitia, & reatus.

IV. Quoad *secundum*, quod est ipsa ἀνομία, Deus nec *causa physica* po- ad mali-
test ejus dici, quia nec illam inspirat, aut infundit, nec facit; nec *ethica*, tiam.
quia nec imperat, aut approbat, & suadet, sed severissimè prohibet & punit; Unde Deus dicitur *nolle iniquitatem*, Ps. 5. 5. 6. 7. & 45. 8. ita illam detestari, ut eam ferre non possit, *Oculi ejus sunt puriores, quàm ut ferat malum*, Habac. 1. 13. & Jacob. 1. 13. *Deus neminem tentat, nec potest à quoquam tentari*, scilicet ad peccatum, quia est κακῶν ἀναίτιος. Sed non debet tamen peccatum subduci Providentiæ Dei: cadit enim sub illam multifariam, & quoad *initium*, & quoad *progressum*, & quoad *terminum*; quoad *initium*, dum liberè illud permittit; quoad *progressum*, dum sapienter dirigit; quoad *finem*, dum potenter terminat, & ad bonum finem dirigit, qui tres sunt gradus Providentiæ circa peccatum, de quibus dicendum.

V. Primus gradus respicit *initium* peccati, circa quod dicimus Deum 1. quoad
versari *permissivè*, quod Scriptura non uno loco testatur Ps. 81. 13. *Per-* initium
misi eos ambulare ex sententia animi sui, & Act. 14. 16. *Deus in præteritis* Deus agit
ætatibus εἴασε *sivit gentes suis ipsarum viis incedere*. Sed quia permissio ista 1. per per-
non eodem modo ab omnibus explicatur, quænam sit ejus ratio ante omnia missionem.
explicandum est.

VI. Primò *permissio* ista non est *ethica*, seu moralis, quæ *juris* est per quæ non est
relaxationem, vel *dispensationem Legis*, quæ opponitur prohibitioni, quo ethica, sed
sensu si permitteret peccatum Deus, idem etiam approbaret, tanquam lici- physica.
tum, aut justum, quod implicat. Sed *physica*, quæ est *facti*, per *non impeditionem*, quæ opponitur *effectioni*. Illa Deum spectat ut Legislatorem & Judicem; Ista verò ut supremum Dominum & Rectorem mundi, qui rerum omnium eventus pro arbitrio regit & moderatur. Illa fit per *justitiam*, quando dat licentiam aliquid faciendi; Ista per *potentiam*, quando non exerit vires, quæ poterant actu impedire ne hoc vel illud fieret.

VII. Secundò, Permissio ista non est concipienda *negativè*, quasi esset non otiosa.
mera ἀνεργία seu cessatio voluntatis & Providentiæ in operibus malorum, quâ Deus quasi in specula sedens spectaret tantùm eventum actionis

QUÆST. VII. *sed efficax.* permissæ, quique ideo incertus, ambiguusque relinqueretur, ut volebant olim Pelagiani veteres, & ut volunt hodie eorum sequaces, qui permissionis otiosæ & inertis commentum nobis obtrudunt, ut *Bellar.* lib. 2. de amiss. gra. cap. 16. *Deus erga peccata non habet positivè velle aut nolle, sed negativè non velle.* Sed concipienda est *positivè*, & *affirmativè*, non simpliciter, ut Deus *non velit impedire* peccatum, quæ est otiosa negatio, sed ut *velit non impedire*, quæ efficax est affirmatio, ut permissio actum positivum voluntatis arcanæ importet, quâ Deus statuit consultò & volens non impedire peccatum, licèt nolle dicatur quoad voluntatem revelatam approbationis. Hoc sensu Nostri non recusant uti *permissionis* vocabulo cum Scriptura; Quòd si quando illud rejiciunt, ut *Calvinus*, *Beza* & alii, eam intelligunt sensu Pelagiano de otiosa permissione, quæ Deum jure suo eximit, & idolum liberi arbitrii in ejus locum erigit. Unde *Beza* in libello Quæstio. & Respons. *Si Permissionis vocabulo intelligatur illud discrimen, quoniam videlicet in malis non agit Deus, sed eos Satanæ, & suis cupiditatibus permittit, id minimè repudio. Sin verò permissio opponitur voluntati, hoc ut falsum & absurdum rejicio; falsum esse ex eo constat, quòd si Deus quippiam invitus permittit, Deus certè, id est Omnipotens, non est; sin verò quasi non curans permittere quippiam dicatur, quantum absumus ab Epicureismo? Superest ergo ut volens permittat quod permittit. Voluntas igitur permissioni non opponitur.*

VIII. Quum autem permissionem dicimus versari circa peccatum positivè si non à parte *termini*, saltem à parte *principii*, quatenus includit voluntatis actum positivum, hoc ita intelligimus, non quasi voluntas divina habeat præcisè, & per se pro objecto peccatum; nam cùm voluntas pro objecto nihil nisi bonum habere possit, malum quà malum non potest velle, sed ut voluntas terminetur ad permissionem ejus, quæ bona est. Deus ergo propriè *non vult fieri peccatum*, sed *vult* tantùm *permittere*. Nec, si aliquando peccatum dicitur medium illustrandæ gloriæ Dei, sequitur Deum, qui vult finem, debere velle etiam peccatum, quà tale, quod est medium ad illum. Nam vocatur *medium*, non tam *causaliter*, & *effectivè*, quasi concurreret finaliter ad finem illum efficiendum, quàm *materialiter*, & *objectivè*, quia est occasio, ex qua Deus gloriam suam illustrat. Deinde non est *medium per se*, quia potiùs obscurat gloriam Dei, quàm illustrat, sed per accidens ex sapientia Dei, qui ex malo bonum, ut lumen ex tenebris elicit. 3. Qui vult finem, vult etiam media, sed non semper eadem volitione; si media sunt diversæ naturæ, potest velle finem volitione effectiva, quia finis per se bonus est; sed medium volitione tantùm permissiva, si sit malum, non tam volendo medium ipsum, quàm *usum medii*, nimirum peccati ipsius permissionem, & ordinationem.

IX.

IX. Quia verò mirum videri potest, quòd Deus permittat peccatum; hinc factum ut in causas istius permissionis inquisitum fuerit. *Arminiani* causam, vel unam, vel præcipuam esse putant, quòd nolit Deus vim inferre libero arbitrio creaturis à se concesso. Verùm hæc causa non valet, quia, præterquam quòd fallò supponitur Providentiam non posse efficaciter concurrere cum voluntate peccante, quin vis inferatur libero arbitrio, quod antea refutavimus; si hoc foret, Deus peccatum nunquam impediret, ne liberum arbitrium cogeretur, quod sæpe tamen eum facere constat. Causæ ergo permissionis istius aliæ quærendæ sunt, quæ variæ possunt esse pro vario creaturarum statu. Nam si de Creaturis integris agitur, Scriptura nihil expressè dicit, cur Angelum, vel hominem labi permiserit: Quia tamen nihil eo fit vel inscio, vel invito, dubitari non debet, quin certo quodam & deliberato factum sit consilio, quod tutius est admirari, quàm curiosiùs rimari; hoc tantùm certò constare debet, nihil hoc pacto fecisse Deum, quod vel repugnaret *justitiæ*, quia non tenebatur impedire peccatum; vel *sapientiæ*, quia cùm voluerit creaturæ conditionem esse mutabilem, nulla ratio fuit, quæ eum obligaret ad ea facienda erga eam, quæ naturæ modum excederent; vel *bonitati*, quia amor quo creaturam prosequitur, dum ab integritate non deficit, non statim eò usque progreditur, ut debeat præstare ne deficiat, maximè cùm ex ipso malo bonum etiam elicere queat, quò *August.* respiciens ait, lib. de corrept. & gratia, c. 10. *Scivit Deus magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bona facere, quàm mala esse non sinere.* Nam si malum non permisisset, non apparuisset justitia Dei quâ punit, nec misericordia quâ ignoscit, nec sapientia quâ mala in bonum vertit, nec amor ille immensus quo nos prosecutus est Deus mittendo Filium in mundum ad salutem Ecclesiæ. Ad Creaturam lapsam quod attinet, facilius est causas permissionis peccati assignare, quia cùm sit jam corrupta, Deus justissimè potest peccatum permittere, vel ad *vindictam*, ut peccata præcedentia ulciscatur; vel ad *castigationem*, ut fideles sic admoniti de nativa sua vitiositate, de ea corrigenda sint solliciti; vel ad *exemplum*, ut ex aliorum lapsibus alii sapiant, & cautiùs incedant. QUÆST. VII.

X. Quamvis verò homo particeps sit culpæ, qui cùm possit aliquem avertere à peccato, non facit tamen; Non sequitur Deum permittentem peccatum, peccati reum ullatenus fieri; quia homines tenentur impedire peccatum, tum in se, tum in aliis; unde Eli imputatur culpa filiorum, quos indulgentiâ suâ peccare sivit, 1. Sam. 3. 13. Sed Deus nullâ ad id lege tenetur. Deinde permissio ista nullum dicit influxum & causalitatem, respectu creaturæ peccantis quoad ἀνομίαν, sed meram suspensionem impedimenti; nec creaturæ spontaneitatem & προαίρεσιν tollit, vel intercedit quominus liberrimè semper agat. Nec, si ad permissionem sequitur infalli-

QUAEST. VII. biliter peccatum, ideo potest dici ejus causa, sed tantùm antecedens, quod necessariò supponitur.

2. *per desertionem.* XI. Ad permissionem accedit *desertio*, per quam Deus, ut non impediat hominem peccare, illum deserit, subtrahendo gratiam peccato adversantem, vel non dando tam efficacem, quâ superare possit tentationem ingruentem, quæ subtractio, vel est *privativa*, quum gratiam antea datam tollit, vel *negativa*, quum non dat novam gratiam ad perstandum necessariam: Priori sensu Deus deserit homines peccatores, quum illis aufert lumen quo abutuntur, & spiritum coërcentem retrahit, quo fit, ut hoc obice remoto ruant velut effusis habenis in scelera: Posteriori deseruit Adamum, non dando cum *auxilio sine quo* stare non poterat, & quô habebat posse si vellet, *auxilium quô* actu staret, & haberet velle quod posset.

qua triplex, explorationis. XII. *Desertio* autem ista potest esse triplex, 1. *Explorationis*, quum Deus deserit hominem, ut eum probet, qualis tribuitur Ezechiæ, 2. Chron. 32. 31. quum Legatos Babyloniorum admisit, & thesauros illis suos omnes aperuit, quippe tunc dicitur illum *deseruisse Deus, ut probaret illum, & cognosceret quod erat in corde suo.* Sic deseruit Adamum, quum permissâ tentatione, non dedit illi efficax auxilium, quo illi resisteret, Deo veluti eminus recedente, ut patefieret quanta sit sine Creatoris virtute humanæ naturæ imbecillitas. 2. *Correctionis* respectu Ecclesiæ & fidelium, quos Deus dicitur deserere ad tempus, ut postea colligat eos in miserationibus æternis Is. 54. 7. & Ps. 125. 3. 3. *Pœnalis judicii*, qualis denunciatur peccatoribus 2. Reg. 21. 14. Jer. 7. 29. & 23. 33. & tribuitur Gentilibus, quos cupiditatibus suis fœdis dereliquisse & tradidisse dicitur, Rom. 1. 24.

Corrèctionis.

Pœnalis.

XIII. Hujus autem desertionis causa est semper justa & sancta penes Deum, sed modò manifesta, ut desertio peccatorum, qui peccatis suis præcedentibus eam commeriti sunt; modò occulta manet, qualis in primo Adami peccato. Interim causalitas ejus non potest Deo ulla ratione impingi, quia per desertionem illam, nec coëgit illum ad lapsum, nec inspiravit ipsi voluntatem labendi, nec abstulit gratiam ullam internam in creatione datam, sed tantùm denegavit indebitam gratiam confirmationis non datam, ex liberrimo voluntatis suæ beneplacito, quo de suo dispensat ut vult, liber æquè donorum suorum negator ac largitor. Licèt autem necessitas lapsus cum negatione istius gratiæ fuerit, non sublata fuit tamen libertas & spontaneitas hominis peccantis, sed tantùm ostensum, Deum voluisse, ut certò laberetur. Verùm ut Deus eum certò labi voluit ex æterno suo decreto, ita simul liberrimè eum labi voluit, nec magis ob negatum istum Dei concursum ad ejus actualem perseverantiam desiit ipsius lapsus esse liberrimus, quàm ob liberrimum Dei concursum cum causa necessaria, desinit operatio istius causæ esse necessaria, vel naturalis.

XIV.

XIV. An verò præter permissionem, & desertionem Dei detur ulterior quædam Dei *operatio*, non immeritò quæritur, quod quidam acriter inficiantur, alii verò asserunt: Illi ne Deo labem ullam malitiæ vel injustitiæ aspergant, quæ eum peccati authorem faciat; Isti ne quid divinæ Providentiæ subtrahant. Non negandum equidem multa loca Scripturæ, quæ activè enunciantur, passivè explicari posse & debere, ita ut illud facere dicatur aliquis, quod tantùm permittit, & non impedit, ut quum *David Moabitas vivificasse* dicitur, 2.Sam.8. 2.id est, non occidisse, & *Noachus vivificasse animalia*, Gen. 6. 19. id est, conservasse. Atque ita loca quædam quæ actionem notant, dum de Providentia Dei agitur in malo, possent exponi de permissione Dei, vel denegatione simplici gratiæ, ut non semel Aug. exponit *τὸ indurare*, per *non emollire*. Verùm Scriptura ἐμφατικώτερον loquitur, quàm ut in sola permissione subsistamus, & aliquid ampliùs efficacibus istis locutionibus quas usurpat significari censemus, quibus quippe non tantùm secessio quædam Dei & non impeditio notatur, sed actio quædam efficax designatur; Unde non modò verbis *Hiphil* Spiritus S. utitur, sed etiam verbis *Pihel* quibus roboratur actio, Exod. 4. & 7. ut quum dicit Deum *indurasse Pharaonem*, & alibi Scriptura ait *uxores Davidis Absalomo filio violandas traditas esse à Deo*, 2. Sam. 12.11. imò *Deum in conspectu Israëlis per Absalomum palam fecisse, quod David clam fecerat*, ibidem. *Deum præcepisse Semei ut malediceret Davidi*, 2.Sam.16.10. *à Deo Spiritus malos immitti addito nocendi præcepto*, 1.Reg.22.23. *eum mittere spiritum erroris*, If.19.14. *implere spiritu vertiginis*, Jer.13.12.13. *Mittere efficaciam erroris ut credatur mendacio*, 2.Thess.2.11.& innumera alia loca, quæ fortiora sunt, quàm ut de nuda permissione exponantur. Aliàs pleraque judicia Dei, quæ per reprobos exercentur, enervarentur, & essent nudæ permissionis opus, adeòque ipsa Christi mors, à qua tota redemptio nostra pendet; cùm tamen expresse testatur Spiritus S. Herodem & Pontium Pilatum nihil fecisse, quàm quod manus Dei & consilium, id est, decretum ejus efficax antea determinaverat fieri, Act.4.28.

QUÆST. VII.

XV. Quænam autem illa sit Providentiæ efficacia à nullo mortalium satis potest, vel concipi, vel explicari; Tria potissimùm huc pertinent. 1. *Oblatio occasionum*. 2. *Traditio Satanæ*. 3. & *immediata Dei in corde operatio*. Primò *oblatio occasionum*, quæ non sine peculiari Dei providentia procurari possunt, per circumstantiarum concursum & objectorum propositionem, quæ facultates hoc vel illo modo constitutas commovere apta nata sunt, quomodo Deus malitiam in hominum animos non infundit, sed latentem in apertum educit: Sic ad Josephi venditionem occurrere fecit mercatores Madianitas, Achani avaritiam voluit excitari ad conspectum chlamydis Babylonicæ Jos.7. & ut Davidis luxuria inflammaretur nuditate Bersabæ. Talia sunt dicta & facta in sensus incurrentia, quibus, licèt bona sint

3. Providentia efficacia patet 1. in oblatione occasionum.

QUÆST. VII. in se, & ejusmodi, quibus deberent emolliri, perperam tamen abutuntur impii, & suâ culpâ indurantur; Ut mandata Dei, & plagæ Ægyptiacæ, ac prodigia facta coram Pharaone; Et miracula Christi; illa quæ Pharaonis, ista quæ Judæorum corda flectere debuerunt, magis indurarunt.

2. *in Satanæ conditione.* XVI. 2. Non tantùm occasiones & objecta offert, sed *Satanæ, & cupiditatibus suis pravis homines tradit*, quomodo *Gentiles* dicitur *tradidisse Deus cupiditatibus suis fœdis, & in reprobum sensum*, Rom. 1. 24. 26. 28. in pœnam præcedentium peccatorum. Sic *spiritus malus à Jehova dicitur exagitasse Saulem*, 1. Sam. 16. 14. & mitti dicitur à Deo spiritus mendacii in ore pseudoprophetarum, 1. Reg. 22. 22. Unde Deo illi habenas laxante, operatur efficaciter in filiis rebellionis, Eph. 2. 2. Quamvis enim tanto in Deum & homines odio feratur, ut spontè intentus sit ad omnes nocendi occasiones, nec ullo stimulo indigeat, quia tamen nihil potest aggredi vel exequi præter Dei nutum; hinc fit, ut à Deo nonnunquam mitti, & illius jussu impia sua consilia exequi dicatur. Ut autem Diabolus trifariam spectari potest respectu hominum, vel ut *Tentator*, vel ut *Accusator*, vel ut *Carnifex* & *Tortor*; Deus tradere potest homines Diabolo triplici hoc modo, vel ut *Tentatori*, quum mittit efficaciam erroris, ut homines credant mendacio, & à Satanâ excæcentur, 2. Thes. 2. 9. 11. 2. Cor. 4. 4. vel ut *Accusatori*, quum exponit homines ejus accusationibus, quod visum in Jobo c. 1. & Jehosuâ Zach. 3. 1. vel ut *Carnifici* & *Tortori*, quum tradit illi hominem vexandum, & corpore & spiritu, quo sensu *incestuosus* à Paulo *traditur Satanæ*, 1. Cor. 5. 5. & Hymenæus & Alexander 1. Tim. 1. 20.

XVII. Satan autem bifariam agit in homines, Vel *externè*, tentando cor, modò per objectorum carni gratorum propositionem, ut ad licentiam & rebellionem impellat, ut visum in primis parentibus; modò per calamitatum & malorum immissionem, ut ad desperationem præcipitet, ut in Jobo, & aliis observatum; Vel *internè*, in phantasiam agendo, & per phantasiam afficiendo intellectum phantasmatum eorum repræsentatione, quæ homines seducere, & incitare ad malum, vel revocare à bono possunt, vel humores movendo, & per humores appetitus corporis excitando, vel ad inflammandam libidinem, vel ad iram concitandam, & ad alia facienda, quæ τὸ θυμικὸν, vel τὸ ἐπιθυμητικὸν, quorum magna est vis in homine, præsertim irregenito, incendunt; quo sensu in cor hominis dicitur immittere quod illi suadet, imò in hominem ipsum ingredi, ut de Juda perhibetur, Johan. 13. 2. 27.

3. *in interna Dei operatione.* XVIII. Tertiò præter Satanæ traditionem, datur etiam nonnunquam *interna* quædam Dei in homine *operatio*, per quam fit, ut à Deo cor hominis flectatur ad executionem consilii sui, quò respiciens Salomo dicit Prov. 21. 1. *Cor Regis esse in manu Domini, ut illud inclinet quòcunque voluerit.* Et Augusti. lib. 3. cont. Juli. cap. 3. *Deus operatur in cordibus hominum ad inclinan-*

inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, judicio utique suo, aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen justo. Hoc verò fieri potest, vel objectorum propositione interna, quæ mentem & voluntatem movere possunt, vel cogitationum impressione, quæ licèt bonæ sint in se, in malum tamen vitio hominis corrupti convertuntur per accidens. Sic fratres Josephi cogitant eum amari à parentibus, & in somniis honorari à Deo, quæ cogitatio bona fuit, sed quâ impiè abutuntur, dum eam detorquendo ad invidiam, consilium capiunt ab eo tollendo. Pharao post mortem Josephi cogitat dispiciendum esse, ne quid detrimenti Imperium pateretur: Cogitatio bona fuit, & à Deo proculdubio immissa, sed quæ incidit in malum animum, qui eâ ad perniciem populi abutitur. Ita quod Caiaphæ in mentem venit, Johan. 11. 50. *expedire ut unus homo moriatur pro populo*, bonum fuit, sed pessimè detortum ad nefariam Christi cædem. Rursus, Deus internè in homine operatur, quum facit ut objecta illum in hanc potiùs, quàm in illam partem permoveant. Cùm enim homo pronus sit ad quodvis malum, utpote qui semina omnium vitiorum in se contineat, quod tamen in hoc potiùs quàm in illud propendeat, non aliunde fit, quàm ab occultâ Dei providentiâ, illum potiùs huc quàm illuc inclinantis; non secus ac rivus deorsum fluens, aquilegis industriâ in hanc potiùs quam in illam partem convertitur; Cùmque hominibus ad nocendum pateant plures viæ, Deus, cæteris occlusis, unam apertam relinquit, ut in hanc partem moveantur; ut ita improbi inserviant executioni judiciorum suorum, quando vult iis uti, vel ad punienda alicujus scelera, vel ad explorandam fidem piorum, vel ad stimulandam socordiam. Cujus exemplum insigne occurrit Ezech. 21. 24. 26. 27. in Nebucadnetsare adversus Judæam, potius quàm Ægyptum exercitum deducente. Cùm ergo his, & aliis miris & ineffabilibus modis Deus possit in hominibus operari ad exequenda judicia sua, non sine ratione efficaci Dei providentiæ eorum actiones tribuuntur.

QUÆST. VIII.

XIX. Sic illa circa *peccati initium* versatur: Quoad *progressum* etiam sese exerit per potentem ejus *terminationem*, dum illi limites ponit, tum *intensionis*, ne in immensum excrescat, tum *extensionis*, ne latiùs serpat, tum *durationis*, ne diutiùs duret, & sic & peccatori ipsi, & aliis magis noceat; quod facit, Vel *internè*, mentem illuminando, ut turpitudinem mali, & pœnarum illud subsequentium magnitudinem percipiat, vel cupiditates pravas cohibendo & refrænando; Vel *externè* Satanæ, & mundi furores reprimendo, occasiones mali amovendo, mandatis etiam & minis à peccato avocando, quod exemplis Labanis, Esavi, Bileami, Sennacheribi, & aliorum plurium constare potest; imprimis ex historia Jobi, & Christi.

Secundò Providentia versatur circa progressum peccati, per terminationem.

XX. Denique quoad *finem* in ejus *sapienti ordinatione*, & *directione*, dum

Tertiò circa finem per directionem.

QUAEST. VII. dum præter peccati naturam, & peccantis voluntatem, pro sapientiâ & potentia suâ malum in bonum convertit, & ad bonum finem dirigit & deducit. *Vos cogitaveratis in malum*, inquit Josephus Gen. 5. 20. *sed Deus cogitavit in bonum*, &c. cujus simile exemplum extat Isa. 10. 5. 6. 7. Job. 1. 20. 21. 22. & 2. 9. 10. Act. 3. 13. 14. 15. Ordinatio autem ista, *à posteriori* non est intelligenda, quasi Deus prævisâ existentiâ peccati cogitaret de fine illius, Sed à *priori*, per quam Deus sibi proponit finem, quem per peccatores, & actiones peccaminosas vult procurare, ad quem etiam illas suâ providentiâ dirigit, quia aliàs ordinatio ista finis foret tantùm occasionalis, & per accidens.

XXI. Qualiscunque verò sit Dei actio circa peccata, manet tamen semper Providentia sancta & immunis ab omni culpa, ut radii solares non inficiuntur, licèt in sordes, aut cadaver influant. Et si quando idem opus Deo, Diabolo, & impiis tribuitur, ut Josephi venditio, induratio Pharaonis, Jobi calamitas, deceptio Achabi, numeratio populi, mors Christi, diversimodè tamen utrisque adscribitur, Deo quidem, ut sanctissimum opus, quia à bono principio, ad bonum finem tendit. Hominibus verò, ut pessimum, quia à malo principio, malis mediis, ad malum finem tendunt. Sic opus, quod Assur Deo mandante peracturus erat in abductione populi, bonum fuit respectu Dei, qui hac ratione voluit populum suum castigare, ideo dicitur, *virga furoris Dei, cui mandatum est ab ipso, ut spoliet spolia*, &c. sed respectu Assyrii malum, quia non alium finem sibi propositurus erat, quàm populi excidium, & cupiditatis suæ expletionem, Isa. 10. 6. 7. *Ad gentem impiam mittam eum*, &c. *Ipse autem, non sic existimabit, nec cor ejus ita reputabit, sed ad perdendum se missum putabit in corde suo*: Ut ergo Judex leonibus & feris ad pœnam reorum, Medicus hirundinibus & sanguisugis, imò & ipsis viperis ad curationem ægrorum rectè utitur; Ita in eo sapientissimum Dei consilium, & virtus Dei admirabilis elucet, quòd creaturarum peccatis præter earum intentionem ad bonum finem utitur; non faciendo malas creaturarum voluntates vel actiones, sed eas ad bonum finem ordinando. Ut verò Providentiæ Dei concursus non excusat peccantes, quia nec libertatem, & προαίρεσιν, nec spontaneitatem tollit; Ita nec potest Deum peccati reum facere, quia semper sanctissimè versatur in pessimis hominum operibus, & ad bonum finem: Notum autem causas impulsivas, & finales facere actionum discrimina, & quando ejusdem effectus plures causæ sunt, aliæ bonæ, aliæ malæ, effectum illum respectu causarum bonarum bonum esse, respectu malarum malum. *Cùm Pater tradiderit Filium, & Judas Dominum, cur in hac traditione, homo est reus, & Deus justus, nisi quia in re una quam fecerunt, causa non una est ob quam fecerunt*, ut ait Aug. ep. 48. ad Vincen.

Fontes Solutionum. XXII. Quod Deus vult, & decrevit simpliciter, & per se, ejus rectè

potest

potest dici causa. Sed peccata non decrevit simpliciter, sed secundùm quid, QUAEST. VII.
quatenus sunt actiones, nec per se, in quantum sunt opera mala, sed per accidens, in quantum per eas actiones exequi voluit occulta sua judicia: Sic voluit & decrevit Josephi venditionem, & Christi crucifixionem, sed fine optimo; Illam ut servaretur familia Jacobi, Istam ut redimeretur Ecclesia, utraque opus fuit justum & sanctum à parte Dei, licèt illud voluerit per hominum scelera exequi, quæ noluit efficere, sed tantùm permittere. Perperam verò *Bellarm.* de amiss. grat. & sta. pecca. lib. 2. c. 11. pertendit loca ista Gen. 45. 7. & Act. 4. 28. non ad opera mala referenda esse, sed ad *passiones bonas* in illis, ut quæ ex parte agentium gravissima erant scelera, ex parte patientium Christi, & Josephi, æquo animo ferentium venditionem & mortem, fuerint opera summæ patientiæ, adeoque valde bona. Quia Scriptura non tantùm passionem aut Josephi, aut Christi Deo tribuit, sed etiam disertè actionem, à qua fuit illa passio; Non dicit Josephus passivè de se, Ego à Deo huc missus sum, sed activè, *Deus huc me misit*; Non dicunt Apostoli, Deum voluisse Christum mori, sed activè Dei consilium & manum præfinivisse illud ipsum, quod fecerunt Herodes & Pontius Pilatus. Adde quod, cùm actio & passio non re, sed ratione differant, quisquis decernit passionem, is etiam debet actionem ipsam decernere: Si Deus voluit Josephum vendi; Christum crucifigi, voluit etiam eo ipso, ut fratres Josephum venderent, & ut Judæi Christum cruci affigerent.

XXIII. Qui impellit ad malum homines, voluntates bonas efficiendo malas, vel invitas & nolentes trahendo, vel *moraliter* ad malum quà malum incitando per præceptum, aut suasionem, est causa peccati; Sed Deus impellere dicitur voluntates in se malas, & sponte ad mala ruentes, nec ad mala, quà mala, sed quà occulta sunt sua judicia; ut hîc non simpliciter, ut Dominus spectandus sit, qui liberè creaturam labi permittit, sed ut justissimus Judex, qui peccata peccatis punit, quique ideo non potest censeri peccati author, sed tantùm pœnæ administrator. *Impulsio* ergo alia est *propriè ita dicta*, & *coactionis*, quâ vis infertur libero arbitrio; Alia *impropria* & *secundùm quid*, quæ cum libertate conspirat, & necessitatem consequentiæ tantùm infert, seu conditionatam, non verò absolutam, & consequentis. Illa est vitiosa, & reum peccati facit, qui eâ utitur; Sed non ista, quam adhibet Deus erga impios.

XXIV. Axioma vulgatum, quòd *Actio & effectus est potius causæ principalis, quàm instrumentalis*, unde videtur colligi Deum esse peccati causam, quia utitur Diabolo, & impiis tanquam instrumentis ad opus suum, varias patitur limitationes. 1. Valet in *causis homogeneis*, quum utraque tam principalis, quàm instrumentalis sunt vel positivæ, vel privativæ, vel physicæ, vel morales; Ut Verbum Dei, ut instrumentum nos sanctificat,

QUÆST. VII. Ergo multò magis Spiritus Sanctus per Verbum. Pseudopropheta seducit Achabum, Ergo multò magis Diabolus, qui per ipsum agit; quia in primo utraque causa positiva est, in altero utraque est privativa. Sed non in *heterogeneis*, quando altera, nempe principalis est positiva, & physica, altera, scilicet instrumentalis est privativa, & moralis; vel quando altera est legi subdita, altera verò ἀνυπεύθυνος & supra legem, vel legis incapax. Unde non valet, gladius occidens hominem ut instrumentum, non est causa culpabilis homicidii, Ergo nec homo movens gladium; Vel Carnifex ut instrumentum justi Judicis sontem plectit ex studio vindictæ, Ergo multò magis justus Judex, quia causæ sunt heterogeneæ. In primo, causa principalis est privativa, legi obnoxia, & moralis, Et instrumentalis causa physica, positiva, & nulli legi obnoxia; In altero verò causa principalis est positiva, moralis, & legi congrua, Sed causa instrumentalis est privativa, moralis, & legi dissona. Ita hic Deus est causa positiva, physica, ἀνυπεύθυνος, homines verò causa privativa, moralis, & legi obnoxia.

XXV. 2. Valet in *instrumentis propriis*, *puris*, & *irrationalibus*, quæ quicquid sunt & agunt, id à principali agente mutuantur, nec quicquam de suo admixtum habent, quia in illis nulla est causalitas principalis, sed tantùm merè organica; & ex virtute principalis agentis profluens; Ut causa homicidii à gladio perpetrati, non gladio, sed homini, qui tractat gladium debet imputari, quia est instrumentum purum, & ἄλογον. Sed non valet in *instrumentis metaphoricis*, & *mixtis*, quæ de suo aliquid admixtum habent, quo operentur, quod à principali causa non mutuantur, v. g. non valet, Equus calcaribus adactus à Sessore claudicat, Ergo ipse Sessor magis claudicat, quia non est instrumentum purum Sessoris, sed tale, quod aliquod de suo admixtum habet in motu claudicationis, in quo non subordinatur Sessori, nimirum luxatam tibiam, quæ causa est adæquata, & principalis claudicationis. Sic *peccatores* non sunt instrumenta propria & pura, sed *rationalia*, *metaphorica*, & *mixta*, quæ de suo habent malitiam, quæ propria est & adæquata peccati causa. Eò pertinet quod tertiò dicitur, Axioma valere, ubi actio causæ principalis est eadem moraliter cum actione instrumenti: Ut discipulus Pelagii, malè sentit de gratia, Ergo multò magis Pelagius ipse, quia est eadem actio moralis utriusque causæ, & principalis & organicæ. At non pariter, quum actio est quidem eadem materialiter & physicè, non verò moraliter, tunc enim non modò actio causæ organicæ, non est principalius causæ principali adscribenda, sed non est adscribenda omnino, quia ut rectè docent Scholastici, *Non ab actus realis physici substantiâ oritur actus specificatio quoad esse morale, sed à diversis circumstantiis moralibus*; eadem quippe actio physica, potest esse justa, vel injusta, pro diversitate agentium, vel legi subjectorum, vel à lege solutorum. At hic, ut jam dictum, actio

Dei

Dei non est eadem moraliter cum actione instrumenti, sed tantùm physicè. Quæst. VII.
Unde vitium instrumenti non est tribuendum causæ principali.

XXVI. Deus jussit Semeium maledicere Davidi 2. Sam. 16. 10. *Jussione providentiæ*, non *jussione legali*; *Jussione physicè directivâ*, non *moraliter suasivâ*; *Jussione judiciali*, *voluntatis beneplaciti*, quà est justus Judex puniens & castigans, non *jussione approbativa*, *voluntatis signi*, quà Legislator imperans; *Jussione non propriè ita dicta*, quam Semei cognoverit, & cui obedire voluerit; Sed *impropriâ*, & *figuratâ*, quomodo Deus jussisse dicitur piscem evomere Jonam Jon. 2. 11. quæ nihil aliud est quàm motio Dei efficax, quâ malam Semei voluntatem ad hoc peccatum in pœnam Davidis inclinavit, quod sic exponit Augustinus, *Dominus dixit Semei, maledic Davidi, non jubendo, ubi obedientia laudaretur, sed quod ejus voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccatum justo suo judicio & occulto inclinavit.* Ita quod Deus 1. Reg. 22. 22. mittere dicitur spiritum mendacem ad decipiendum Achabum, non est approbantis, sed permittentis, & efficaciter ordinantis ad impii Regis pœnam; nec enim spiritui isti mendaci indidit libidinem mentiendi, sed cupido, & operam suam offerenti habenas laxavit.

2. Sam. 16. 10.

1. Reg. 22. 22.

XXVII. *Quod est causa causæ, est etiam causa causati*, 1. valet in *causis adæquatis*, non intercedente ipsius causati aliâ verâ & proximâ causâ. 2. in *causis per se*, quæ effectum producunt, quatenus sunt tales, quum causa est, & causæ & causati per se. 3. *In essentialiter, & necessitate naturæ subordinatis*, & à se invicem dependentibus. Sed non pariter, si causæ quidem sit causa per se, causati verò per accidens tantùm; quando causa inferior effectum non simpliciter ex naturâ suâ, sed ex aliquo accedente defectu producit. Sic non valet, humana voluntas est causa peccati; Deus est causa voluntatis humanæ; Ergo est causa peccati, quia quum voluntas creata peccat, exorbitat, & deficit ab ordine primæ causæ. Et Deus qui est causa voluntatis per se, non potest dici causa actionis malæ, quæ est à voluntate non simpliciter in genere entis, quomodo est à Deo, sed ab ea deficiente à lege in genere moris.

XXVIII. Deus *excæcare* vel *indurare* dicitur homines, non tantùm *negativè* non illuminando, & emolliendo, vel *privativè* gratiam suam quæcunque fuerit subtrahendo, postquam eâ homines abusi sunt, vel *permissivè*, non impediendo: Sed etiam *positivè*, non quidem cæcitatem, vel duritiem, quæ homini est naturalis, inferendo; sed tum *objectivè*, externa objecta iis offerendo, quæ licèt naturâ suâ aliò ordinentur, novit tamen aliorsum ipsorum vitio esse trahenda, tum *judicialiter*, internè scotomate eos percutiendo, ablato vel extincto lumine, quo perperam usi fuerant, tum fræna laxando cupiditatibus ipsorum, & Satanæ tradendo, & mancipando, aliisque pluribus modis inexplicabilibus, agendo, quibus justæ excæcationis & in-

Quomodo induratio & excæcatio Deo tribuatur.

QUÆST. VII. durationis judicium in contumaces exerit. Quod non obstat tamen, quominus impii ipsi, se ipsos etiam excæcent & indurent, abusu eorum, quibus maximè debuissent emolliri, qualis est longanimitas & beneficentia Dei, Rom. 2. 4. lux Verbi, & suavitas Evangelii, quod fit *ipsis odor mortis ad mortem*, 2. Cor. 2. 15. & ipsæ Dei castigationes, quibus cùm corrigi debuissent fiunt obstinatiores, *ô Jehova percutis eos, sed non dolent, reddunt faciem suam obstinatiorem petrâ* Jer. 5. 3. Ita *induratio* alia est *culpabilis* à parte hominum se ipsos indurantium; Alia *justa* & *pœnalis* à parte Dei, homines justo suo judicio in pœnam præcedenti peccatorum indurantis.

& Tentatio. XXIX. *Tentatio* alia est *probationis*, alia *seductionis*, illa bona, hæc mala; illa Deo competit, ista Diabolo, qui propterea ὁ πειράζων dicitur, quia ut tentavit Adamum, & Christum, Ita fideles quotidie ad ma-

Jac. 1. 13. lum tentat. Hoc sensu Jacobus cap. 1. 13. dicit *Deum nec tentari posse à malis nec quemquam tentare*, quia, ut Deus nihil habet in se quod tantillum ad peccatum vergat, imò quod ab eo non sit alienissimum; Ita non potest dici alios ad peccatum, aut mandatis, aut consiliis, aut interiori aliqua persuasione sollicitare. Si quando tentare homines dicitur, ut Abrahamum Gen. 22. & Israëlitas Deut. 8. 2. hoc de tentatione probationis intelligendum est, non seductionis, ut hominis fidem & constantiam exploret, non quòd illam ignoret, qui est omniscius, sed ut ea tum homini ipsi,

Matth. 6. 13. tum aliis innotescat: Quum petimus in Oratione Dominicâ, *Ne Deus nos inducat in tentationem*, non deprecamur tentationem priorem, quæ bona est, sed posteriorem, quæ mala, ad quam Deus potest dici nos inducere, quando, non modò permittit nos in eam labi, sed cupiditatibus & Satanæ nos tradit, à quibus tentemur. Ita petimus ex hypothesi voluntatis divinæ, id est si Deo ita visum fuerit, ut ita nobis provideat, ne inducamur in periculum tentationis. Sin autem aliter Deo placeat, nimirum ut tentationem habeamus, tunc petimus absolutè, ne nos deserat, aut permittat, & tradat hostium spiritualium arbitrio ut eorum tentationibus succumbamus, sed ut ejus gratiâ confirmati eas superemus, ut *non sinat nos tentari supra id quod possumus, sed verò cum tentatione præstet etiam exitum, ut possimus sustinere*, 1. Cor. 10. 13. Unde *August.* lib. 5. adv. Julia. Pelag. c. 3. *Quid est autem quod quotidie dicimus, ne nos inferas in tentationem, nisi ut non tradamur concupiscentiis nostris, unusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus.* Et ep. 89. ad qu. 2. *Ne nos inducas in tentationem, intelligitur, ne nos inferri deserendo permittas.*

& Seductio. XXX. Quod Jerem. 20. 7. dicitur, *Seduxisti me Domine, & seductus sum*, non est ita accipiendum, quasi Deus eum in fraudem & errorem in-

Jer. 20. 7. duxerit. Licèt enim Deus dicatur aliquando posuisse spiritum mendacii in ore falsorum Prophetarum Achabi, tamen dici non potest, ullum sancto-

rum

rum Prophetarum, quos Deus inspiravit, ita unquam errasse, ut in nomine Dei falsum aliquid prædixerit; vel in prophetico munere, licèt aliàs infallibiles non forent, à veritate unquam aberrarit. Sed diversimodè potest intelligi. Vel ut פתה, unde Græcum πείθω videtur deductum, in bonam partem sumatur pro *allicere*, *pellicere*, *persuadere*, quomodo & alibi sumitur, Gen. 9. 27. Prov. 25. 15. Hos. 2. 14. hoc sensu *pellexisti me*, *& pellectus fui*, id est ad suscipiendam & obeundam functionem meam, q. d. Tu unus mihi author es vocationis meæ, & recusanti vim quodammodo attulisti. Vel si in malam partem sumitur pro seductione, ut Ezech. 14. 9. hypotheticè hoc intelligendum; Si ego seductus sum, ut seducerem alios, prout calumniantur hostes mei, Tu Domine me seduxisti. At hoc falsum, Ergo & illud; Ut ita significet in Deum doctrinæ suæ authorem recidere eorum calumnias; Vel ut verba humanitus dicta sint secundùm sensum carnis, & animi perturbationem, nimirum ut Jeremias ex infirmitate & judicio carnis queratur, se à Deo deceptum fuisse, idque quia ex Dei verbis perperam intellectis, longè alia expertus fuerit, quàm existimaverat Deum sibi indicasse, non culpâ dicentis, sed audientis; non enim dixerat Deus, illum nihil passurum, sed se eum esse liberaturum. Si alibi *seducere* dicitur Prophetas, vel populum Ezech. 14. 9. Jerem. 4. 10. hoc tum ad permissionem & desertionem Dei bene refertur, quia permittit homines decipi, nec impedimentum ullum opponit, tum ad Satanæ traditionem, quia tradit Satanæ & impostoribus decipiendos.

QUÆST. VII.

Ezech. 14. 9. *Jer.* 4. 10.

XXXI. Quum Jobi 12. 16. 17. *Dei* dicitur *esse errans*, *& errare faciens*, potest bifariam intelligi, vel in dativo, *Deo est errans*, *& errare faciens*, ut innuat tum decepti hominis ignorantiam, tum impostorum & deceptorum malitiam, Deo id est divinæ providentiæ inservire, quasi illius administras, dum nimi. Deus per eos, qui voluntati suæ εὐαρεστίας repugnant, voluntatem suam arcanam εὐδοκίας perficit, quatenus ex malis bona elicit. Vel in genitivo, *Ejus est errans*, &c. quia uterque est in Dei potestate, ita ut nemo erret, vel in errorem inducat, nisi prout Deo libet permittere, qui errorem & seductionem, & impedire, & tollere posset, si vellet. Vel quia ipse errandi actus, quando aliquis seducit, est à Deo.

Error. *Job.* 12. 16. 17.

XXXII. Quum dicit *Deus* Ezec. 20. 25. *se dedisse populo suo statuta non bona*, *per quæ non possit vivere*, ubi non modò videtur peccatum permittere, sed etiam jubere, locus diversimodè exponitur. Quidam per *statuta non bona* intelligunt præcepta idololatrica Gentilium, quibus Deus iratus populum suum subjecerat, quorum observatio mortem eis afferret æternam, ut *dedisse* dicatur, quia *permisit eis dari*, vel quia eos, ut sua gubernatione indignos justo suo judicio excæcavit, & imperio Satanæ mancipavit, ut mendacio obedirent, q. d. Mentem ipsis ademi, ita

Eze. 20. 25.

QUAEST. VII. ut meis legibus contemptis, ipsi sibi leges facerent duras & mortiferas. Alii commodiùs per ea designari volunt *Legem* ipsam Dei tam moralem, quàm cæremonialem, quæ *non bona* dicitur, vel quia *inutilis* ad salutem, quia infirma in carne, Rom. 8.3. vel quia *ingrata* & insuavis, ut *bonum* sæpe sumitur pro *jucundo* Gen. 3.6. & ita vocatur alibi jugum grave & *ἀβάστακτον* Act. 15. 10. vel quia *noxia & exitialis*, non per se, sed per accidens propter hominis pervicaciam, quo sensu alibi vocatur *litera occidens, & ministerium condemnationis*, 2. Cor. 3.6.7.

XXXIII. Quum dicimus cum Scriptura peccata hominum à Deo permitti, & efficaciter ad bonum finem dirigi, non volumus peccata & scelera malorum esse bona opera; sed in operibus, quæ à malis patrantur, ipsos motus & actiones esse opera bona in genere entis, & justa Dei judicia, sicut *ἀνομία* motuum & actionum est moraliter mala, & à malis. Ita mala hominis intentio, non est à Deo in genere moris, sed tantùm in genere entis. Nec si finis conciliare dicitur mediis bonitatem & amabilitatem; sequitur peccata, quia ordinantur à Deo ad bonum finem, esse bona, quia axioma valet tantùm de mediis, quæ per se ad bonum finem tendunt, non iis, quæ præter naturam suam à Dei sapientia & potentia ad illum diriguntur, quale est peccatum.

Rom. 3. 8. XXXIV. Regula Apostoli Rom. 3. 8. *Non facienda esse mala, ut eveniant bona*, non huc pertinet, quia aliud est *facere mala*, aliud verò ea *permittere*, vel ad *bonum finem dirigere*, & in bonum convertere; illud injustitiæ, hoc sapientiæ, bonitatis, & potentiæ. 2. hominibus, qui *ὑπεύθυνοι* non solùm non licet mala facere, sed ne quidem permittere, nec talis permissio posset in illis dari sine vitio. Sed Dei qui est *ἀνυπεύθυνος*, non potest esse eadem ratio, qui optimas & sapientissimas habet permittendi causas. 3. si aliquando Scriptura dicit Deum facere malum, hoc non intelligit de malo reduplicativè quà malo, quo sensu non potest habere rationem boni, sed quatenus habet rationem judicii, & est conducibile, & ordinabile ad gloriæ suæ illustrationem, quo sensu habet rationem boni.

XXXV. Qualiscunque sit Dei actio circa peccatum, nulla propterea excusationis ratio potest obtendi à peccatore: Sive quia implet voluntatem Dei; quia voluntas non est revelata & signi, quæ in regulam vitæ proponitur, sed occulta & beneplaciti, quam ignorat & minimè attendit, non probans aut imperans, sed justissimè decernens; Sive quia voluntati isti resisti nequit ab homine; quia quicquid est hîc *necessitatis*, fit ratione *eventus*, non ratione *modi agendi*; *infallibilitatis* non *coactionis*; *consequentiæ*, & *secundùm quid*, non *absolutæ* & *consequentis*; Unde Paulus os occludens impiis, *Quis es ô homo*, inquit, *qui responsas Deo* Rom. 9.19.20.? Sive quia Deus ipse indurare & excæcare dicitur; quia actio Dei non evertit libertatem actionis

nis hominis, quia ita induratur & excæcatur à Deo, ut se ipsum etiam liberrimè excæcet & induret, tum quia actio Dei judicialis est, quam homines peccatis suis præcedentibus sunt jam promeriti. QUÆST. VIII.

QUÆSTIO VIII.

An ex Doctrina nostra sequatur, & legitimâ consequentiâ elici possit, nos Deum facere authorem peccati? Neg. contra Pontificios, Socinianos, Remonstrantes, & Lutheranos.

I. Licèt innocentia Doctrinæ Orthodoxæ circa hoc argumentum, sæpius ita clarè & solidè asserta sit à Nostris adversus atroces calumnias, & illiberalia convitia, quibus proscendi solet ad Adversariis, ut nihil necesse foret in ea vindicanda operam collocare. Quia tamen non desinunt subinde iniquissimam istam accusationem reponere, ut puritatem fidei nostræ quibuscunque possunt modis traducant: Æquum est, ut falsitatem istius calumniæ in apertâ luce collocemus, & Religionem quam profitemur, ab injusta criminatione, quâ gravatur, liberemus.

II. Ante omnia verò observandum, Quæstionem non novam esse, & recens cusam, sed veterem, jam olim excitatam à Pelagianis, & intentatam Augustino, quod libri ipsius contra Julianum abundè testantur. Occasio calumniæ, non alia erat, quàm quòd in peccatis hominum, Deum non nudum permissorem, & otiosum spectatorem, sed sanctissimum gubernatorum, & justissimum Judicem statueret. Nec alia causa est, cur Pelagiani hodierni, doctrinam Orthodoxam infamare conentur, quibus non difficile est exemplo Augustini os occludere.

III. Non quæritur autem hìc, An expressis verbis asseramus Deum esse peccati causam. Licèt enim quidam hanc blasphemiam nobis impingere non erubuerint, apertè calumniantes nos ex dictis & exemplis Scripturæ hanc hypothesim confirmare. Alii tamen prudentiores non audent hoc profiteri, & agnoscunt, nihil tale à nobis proferri, *Et si ita formetur quæstio*, inquit *Bellar.* l. 2. de amiss. gratiæ c. 2. *nulla erit siquidem illa, non solùm Catholici, sed etiam Calvinistæ negant.* Sed quæritur, An tale quid ex nostra Doctrina necessariò & evidenter elici queat. Pertendunt scilicet Nostros reipsa sentire, quod verbo profiteri non audent, & *si non expressis verbis, certè necessariis argumentis*, ut loquitur *Tirinus* Controv. 1. 12. num. 8. *Deum facere authorem & causam omnium peccatorum*, in quo sequitur vestigia *Bellarmini* lib. 2. de amiss. gra. c. 3. & seq. & *Becani* Theolog. Schol. tr. 2. p. 2. c. 6. quibus se adjungunt *Status Quæstionis.*

jungunt

QUÆST. VIII. jungunt *Brockmannus* de Provid. Dei c.2. q.3. *Eckardus* fasci. contr.c.10.q. 1. *Graverus* ad art.29. Confess. August. & alii Lutherani. *Crelnius* c.25. lib.1. de vera Relig. *Tilenus* Remonstrans tr. de causa & ordine peccati, *Episcopius*, de Providentia, & alii Remonstrantes in Scriptis Synodicis p. 249.

IV. Huic verò calumniæ retundendæ, vel hoc unum sufficit, *Confessiones* publicas Ecclesiarum Reformatarum, hanc impietatem disertis conceptisque verbis, & ex professo damnare & detestari, ut Augustanæ art. 19. Gallicanæ art. 8. Helveticæ art. 8. Belgicæ art. 13. Canonum Synodi Dordracenæ artic. 1.5.15. quibus accedunt Catechismi, Apologiæ, & alia Scripta symbolica, quæ publica sunt & solennia innocentiæ nostræ testimonia, quæ Adversarii ipsi non possunt diffiteri; Unde nihil ex scriptis publicis adferre solent ad probandam suam calumniam, sed ex scriptis tantùm privatorum Doctorum, ex quibus consequentias perperam nectunt.

V. Quamvis verò de publicâ & receptâ Ecclesiæ alicujus sententiâ, ex privatorum scriptis, non possit nec debeat judicium ferri, atque ita liceret salvâ doctrinâ Ecclesiarum Reformatarum, hoc quicquid est criminationis, tanquam à re alienum præterire, & suis authoribus relinquere, quia non stant, aut cadunt cujusque Doctoris privati, quantumvis eximii, judicio. Quia tamen de sinceritate doctrinæ Zwinglii, Lutheri, Calvini, Martyris, Bezæ, & aliorum insignium Dei Servorum, quibus hoc crimen impingitur, sumus persuasi, & constat magnis illis Heroïbus de Ecclesia Dei præclarè meritis atrocem fieri injuriam; Quia etiam notum est per ipsorum latus doctrinam Ecclesiarum nostrarum malitiosè impeti, & maledicè exagitari; justitia & æquitas postulat, ne illos tam iniquis calumniis obrui sinamus, cùm tam multa suppetant nobis ad ipsorum defensionem argumenta.

VI. Primò, Licèt durioribus, & non satis accuratis & commodis usi essent nonnunquam phrasibus in re difficili explicanda, non propterea exagitandi essent, vel vexandi: cùm constet sanam & piam esse ipsorum mentem, quam sæpe & ore & scriptis sunt professi, de Deo unico omnis boni authore, & acerrimo mali vindice. Calumniosum quippe est in verbis fingere hæresin, quæ juxta Hiero. est *in rebus, non in verbis*, quò faciunt ista Lutheri, *sceleratum est in verbis statuere hæresim, cùm sola sit in sensu, non in verbis*. Secundò nihil tam durum in quoquam illorum occurrit, cui analogæ locutiones non extent in Scriptura, ut quum ait Deum homines excæcare, indurare, seducere, efficaciam erroris immittere, in reprobum sensum tradere, *&c.* Quòd si phrases istæ ab ipsis Adversariis bene ex analogia fidei explicantur, & vindicantur; Cur non pariter ex charitatis Canone in benigniorem & commodiorem sensum, vel eædem, vel similes phrases, quæ apud Doctores nostros occurrunt, pertrahentur? Nec reponi hic debet, consequentiam non valere, tum quòd homines variè hallucinentur,

&

& errent, præsertim circa divina mysteria; Deus verò hallucinari & errare non possit; Tum quia Scriptura plenè & perspicuè se ipsam declarat, ut criminationi isti non possit esse locus. R. firma quippe manet consequentia, cujus vis non nititur paritate, vel æqualitate authoritatis scriptorum humanorum & divinorum, sed identitate vel similitudine phrasium, quæ utrobique usurpantur; Ut verò meritò ista Scripturæ veneratio debetur, ut quæ obscuriùs aut etiam duriùs in uno loco dicta videntur, juxta alia clariora accipiantur & explicentur: quidni similis æquitas ex lege charitatis Viris Dei tribuenda est, quoties cum Scriptura non modò sentire, sed etiam loqui student? QUÆST. VIII.

VII. Tertiò, Nihil à Nostris dictum in hoc negotio, quod etiam duriùs non exciderit variis ex Adversariis, imò quod fortiùs non asserant societates integræ in communione Romana: Notum enim Thomistas & Dominicanos idem nobiscum hìc sentire, & durioribus etiam aliquando phrasibus uti; Notum *Occamum*, & *Gabrielem*, teste Medina, in 1. 2. q. 9. art. 2. non veritos esse statuere, *Deum in rigore & proprietate sermonis esse causam peccati.* Sed, ut alios mittamus, *Bellarminus*, qui tanto calumniandi œstro percitus in Nostros invehitur, ejusdem impietatis & blasphemiæ convincetur. Sic enim ille lib. 2. de amiss. gra. cap. 13. *Deus*, inquit, *non solùm permittit impios agere multa mala, nec solùm deserit pios, ut pati cogantur, quæ ab impiis inferuntur, sed etiam præsidet ipsis voluntatibus malis, easque regit, & gubernat*, torquet, ac flectit, in iis invisibiliter operando, ut *licet vitio proprio malæ sint, tamen à divina providentia ad unum potiùs malum, quàm ad aliud, non positivè, sed permissivè ordinentur.* Quibus verbis nihil durius apud Nostros occurrit. Cùm verò id addit fieri *permissivè*, non *positivè*, sibi turpiter contradicit, siquidem actionem illam, quâ torquet, & flectit voluntates improborum, opponit nudæ permissioni; & res ipsa clamat, verba regendi, torquendi, gubernandi, flectendi, actum positivum significare, & non nudam permissionem; Quò pertinet quod ibidem affert ex Thoma, *Deum non solùm inclinare voluntates malas ad unum potiùs, quàm ad aliud, permittendo ut ferantur in unum, & non permittendo ut ferantur in aliud, ut rectè docuit, sed etiam positivè inclinanndo in unum, & avertendo ab alio* &c. Ita cap. 14. dicit *Deum, quum in Scriptura dicitur indurare, excæcare, id facere ut justum Judicem, & à Deo pœnam & ruinam intercedere eorum qui indurantur & excæcantur.* Sic Cornel. à Lapide in Exod. c. 7. p. 762. *Deus*, inquit, *omnium hominum voluntates in suâ habet manu, ut eas* quaquaversum flectere *possit, voluntas autem hominis* sine Dei nutu, *in nullum omnino opus, sive bonum, sive malum exire potest, nisi Deus illi permissionis suæ laxet habenas, imò cum illa* positivè concurrat, & cooperetur *ad actum & opus hoc producendum &c.* At Nostri nihil aliud volunt, dum efficaciam Providentiæ circa malum asserunt. In eum sensum

QUÆST. VIII. loquuntur alii plures, ut *Pererius*, in c. 11. Exod. *Suarezius* de concur. lib. 2. c. 3. *Ruizius*, & alii. *Arminius* Disput. publ. 10. de justitia & efficacia Providentiæ in malo, th. 9. agnoscit præter permissionem, dari *oblationem occasionum & objectorum, & concursum Dei, qui necessarius est ad omnem actum producendum, cùm nihil omnino ullam entitatem habere possit, nisi à primo & summo ente immediatè illam producente, concursum autem hunc, non esse influxum immediatum in causam secundam, sed actionem Dei immediatè influentem in effectum creaturæ, sic ut effectum idem unâ & eadem totali actione à Deo simul & creaturâ producatur* &c. *Ita Deum ejusdem actus simul esse effectorem & permissorem*, &c. idem facilè ostendi posset de Lutheranis, & de magno Dei Viro *Luthero*, qui longè fortiùs Nostris hoc argumentum executus est lib. de *Servo Arbitrio*, quum ait, *Torturam verbi esse, si quis dicat verborum illorum*, Ego indurabo cor Pharaonis, *hunc esse sensum. Ego permittam indurari, occasionem indurandi dabo, dum non statim corrigitur peccator*, p. 452. *simpliciter, ut verba sonant, sermonem esse accipiendum*, ibidem, *Cùm in malis & per malos operatur Deus, mala quidem fieri, Deum tamen non posse malè facere, licèt mala per malos faciat, quia ipse bonus malè facere non potest, malis tamen instrumentis utitur, quæ raptum & motum potentiæ suæ non possunt evadere. Vitium ergo est in instrumentis, quæ otiosa Deus esse non sinit, quod mala fiunt, movente ipso Deo* &c. p. 454. *In nobis, id est per nos Deum operari mala, non culpâ Dei, sed vitio nostro*, &c. p. 455. *Satanæ & hominis voluntatem Deo deserente, & peccante Satanâ, malam factam, operando arripi à Deo & moveri quorsum vult*, ibidem, *Verba Dei* indurabo cor Pharaonis, *ita esse accipienda; Ego faciam ut cor Pharaonis induretur, seu ut me operante & faciente induretur* &c. ibidem, & alia innumera id genus, quæ non absimilia sunt Nostrorum phrasibus. Si ergo sanum sensum possunt obtinere ex judicio Lutheranorum, quidni & Nostrorum dicta ex eodem charitatis judicio benignè exponentur?

VIII. Quartò, Doctores nostri mentem suam ita clarè explicant, & impium hoc dogma tam expresse & formaliter damnant in scriptis suis, ut non sine insigni calumnia possit ipsis impingi: huc faciunt loca Zwinglii, Calvini, Bezæ, Martyris, & aliorum citata Bellarmino lib. 2. de amiss. gra. c. 2. & Becan. Manua. lib. 3. c. 5. qu. 6. *Calvinus* sanè non solùm solidè prior, imò ferè unicus Libertinos refutavit, assertâ Dei sanctitate, sed etiam in lib. de Prædestinatione ex professo hanc calumniam amolitur, ut & lib. 1. Insti. cap. 13. sect. 5. *Beza* hac in parte, & Calvinum, & se plenè vindicavit in tract. de Prædesti. contra Castellionem, & fusè ostendit non consequi ex doctrina Calvini & sua *ullam istarum blasphemiarum, nempe vel Deum esse authorem peccati, sivè delectari iniquitate, aut etiam velle iniquitatem, vel Satanam aut homines malè agendo obedire Deo, aut quatenus malè agunt, facere*

quod

quod Deus vult, ac proinde esse extra culpam. Absint vero quàm longissimè, inquit, *omnes ejusmodi blasphemiæ, non tantùm à linguis, sed etiam à cogitationibus nostris.* Vide etiam ejusdem abstersionem calumniarum Heshusii, ubi idem fusè exponit. QUÆST. VIII.

IX. Quintò, Si fundamentum criminationis expenditur, patebit non aliunde peti, quàm à verbis quibusdam & phrasibus truncatis, detortis, & per sophisticas consequentias in sensum, ab intentione & scopo ipsorum alienissimum, traductis. Unde cùm consequentias illas nec videant, nec agnoscant pro suis, imò se eas animo detestari non semel profiteantur, & anathema dicant talia sentientibus, non sine gravi injuria possunt illis imputari, quasi hæc genuina esset ipsorum mens, & proprium dogma; maximè cùm antecedens ex quo illas eliciunt, sit ipsius Scripturæ, & ex propriis ejus verbis plerumque conceptum.

X. Quamvis Deus ab æterno non solùm prævidisse, & permisisse, sed etiam voluisse & prædestinasse lapsum hominis dicatur, & omnia fiant non solùm permittente, sed etiam volente Deo, ut Calvinus asserit lib. 1. Inst. c. 18. S. 1. & l. 3. c. 23. S. 6. 8. 9. Non sequitur Deum ab ipso statui authorem peccati. R. Quia is demum potest censeri author peccati, qui decernit, & vult peccata quoad effectionem, & approbationem, non verò quoad permissionem, & ordinationem tantùm, quam mentem Calvini esse loca citata evincunt, quæ non aliò spectant, quàm ut opponat *voluntatem* Dei, *nudæ & otiosæ permissionis* figmento, quod Pelagiani & plerique Scholastici obtendebant, & ut doceat, non temerè & fortuitò, sed certo Dei consilio & providentiâ, & primum Adami peccatum contigisse, & cætera quæ fiunt in mundo evenire: utpote quæ versetur non tantùm in illis permittendis, sed etiam gubernandis, terminandis, & ad bonum finem dirigendis. Aliud est ergo velle ipsum peccatum, aliud verò ejus permissionem & eventum; posterius dicit Calvinus cum Scriptura, non prius. *Fontes Solutionum.*

XI. *Dispensatio* Dei, quâ scelera patrari dicuntur Calvino c. 17. S. 8. non est scelerum efficientia, sed permissio, non tamen otiosa, sed scelerum gubernatrix, & directrix ad certa objecta & fines: Nec si *per illam dispensationem Dei justam, non solùm permitti, sed & immitti* dicitur *ab eo* Sect. 8. *quicquid hostes scelerate in nos admittunt*, sequitur Deo tribui peccati causalitatem, quia ista *immissio* Calvino, non est malitiæ infusio, sed hostium, quibus malitia est congenita, in certa objecta à Deo directio ad justa ejus judicia exequenda, ut quum ursi fuerunt excitati contra pueros Bethel 2. Reg. 2. 24. & leo contra Prophetam immorigerum, 1. Reg. 13. 24. Sic dicitur excitasse Pharaonem contra Israëlitas Exod. 9. 16. Rom. 9. 17.

XII. *Nutus Dei arcanus*, sine quo homines nihil efficere dicuntur lib. 1. c. 18. S. 1. non est complacentia Dei in ipsorum peccatis, vel impulsus ad

QUÆST. VIII. peccata quà talia; sed est *motus* 1. *physicus*, 2. *judicialis* in iis, quorum peccata à Deo ceu justo Judice puniuntur peccatis. 3. *directivus* ad objecta & fines certos, ut quum Eques equum, non Equitis vitio claudum, fræno agit & dirigit quò vult.

XIII. Quum Calvinus ait c. 17. Sect. 11. Diabolum & omnes improbos nullum facinus concipere, moliri, & patrare, nisi quantum Deus permiserit, imò quantum Deus ipse *mandarit*, quippe qui ad obsequia Deo præstandi *cogantur*, nihil habet quod crimini illi impacto possit favere. 1. Quia nihil hic dicit ἀπὸ γοητ̃ς, Parasis est Scripturæ, dum ait Deum præcepisse Semeio, ut malediceret Davidi. 2. *mandatum* intelligitur non præceptionis moralis contra expressum Dei interdictum, Exod. 22. 28. sed partim *prædictionis propheticæ*. 2. Sam. 16. 10. partim *arcanæ motionis*, & directionis in objecta, quibus Deo visum est. 3. *Coactio* illi non est, vel impulsio violenta, vel voluntatis, aut indifferentis, aut bonæ inclinatio ad mala, sed necessitas tantùm infallibilitatis, quæ dependet partim *objective* ex naturali Diaboli & improborum malitia, partim *dispositive* ex Dei immutabili consilio. 4 locus malâ fide adducitur contra mentem Calvini, scopus enim ibi ejus est solari pios adversus formidinem & anxietatem, quâ premuntur, ut sciant non licere Diabolo, & impiis grassari pro arbitrio, sed eos potenti providentiæ fræno ita cohiberi, ut in omnibus, licèt frementes & frendentes, providentiæ Dei subsint, & furor eorum in salutem etiam fidelium convertatur; *Verùm*, inquit, *ubi in memoriam revocant, Diabolum totamque impiorum cohortem sic omnibus partibus, manu Dei, tanquam fræno cohiberi, ut nec concipere ullum adversus nos maleficium, neque conceptum moliri, nec ad perpetrandum si maximè moliantur digitum movere queant, nisi quantum illi permiserit, imò nisi quantum mandarit, nec compedibus tantùm teneri ligatos, sed etiam ad obsequia præstanda fræno cogi, habent unde se prolixè consolentur.* Quis verò non videt, aliud esse Deum Diabolos & improbos quasi fræno coërcere, ne concipiant & moliantur maleficia in pios; aliud verò, Deum eos cogere ad maleficium; Vult scilicet innuere eos cogi, non ad maleficium, quod sponte agunt, sed ad obsequium, ut malè agendo serviant consilio Dei, & voluntatem ejus præter suam mentem & voluntatem faciant.

XIV. Si Calvinus ait Deum operari in mentibus impiorum, & per eos tanquam per sua instrumenta ipsum, ut causam primam, facere ea omnia, quæ respectu hominum sunt & dicuntur vera peccata, lib. 1. c. 17. S. 5. & cap. 18. S. 1. 2. non debet propterea accusari, quòd θεομαρτησίαν invexerit. R. 1. quia sequitur Scripturam, quæ non semel sic loquitur, ut antea visum. 2. Deus operari dicitur mala, sed non quà mala *formaliter*, & in *abstracto*, sed in *concreto*, & *materiliter*, quatenus sunt opera, vel *judicialiter*, quatenus sunt justa sua judicia. 3. quomodo Deus possit uti impiis ut instru-

stru-

strumentis, sine ulla tamen in ipso vitii labe ostensum est supra. 4. Calvinus ipse ita se exponit & vindicat, ut nullus criminationi locus superesse possit, Insti.lib.2.cap. 4 Sect.5. *Longo tamen discrimine semper distat id quod agit Dominus, ab eo quod Satan & impii moliuntur. Ille mala instrumenta, quæ sub manu habet, & versare quolibet potest, servire iustitiæ suæ facit. Hi, prout mali sunt, nequitiam ingenii pravitate conceptam effectu pariunt.* Et lib. de æterna Dei Prædestina. fuse ostendit, Deum ita agere ut per ipsos etiam impios licèt inscios & nolentes, quod ordinatum fuerat compleatur, nec tamen propterea vel ipsum esse ulli culpæ affinem, vel mala instrumenta non peccare. Sed clariùs adhuc mentem suam exponit in *Instructione adversus Libertinos* cap. 14. postquam enim dixit eos, ex eo quòd Dei providentia dicitur efficere omnia, omnia permiscere, & non tantùm cœlum cum terra, sed & Deum cum Diabolo confundere, addit *id ita accidere, quòd exceptiones duas valde necessarias minimè observent. Prior est, Satanam & iniquos non sic esse instrumenta Dei, quin ipsi etiam suas partes agant* &c. *Altera exceptio, cujus infelices isti nullam rationem habent, hæc est, magnam esse differentiam inter opus Dei, & opus impii, cùm eo Deus vice instrumenti utitur. Impius enim suâ avaritiâ, aut ambitione, aut invidiâ, aut crudelitate incitatur ad facinus suum, nec alium finem spectat. Ideo ex radice illa, id est ex animi affectione, & fine quem spectat, opus qualitatem sumit, & meritò malum judicatur. Sed Deus respectum omnino contrarium habet, nempe ut justitiam suam exerceat ad conservandos bonos, gratiâ & bonitate sua utatur erga fideles, malè autem meritos castiget. En quo pacto sit inter Deum & homines discernendum, ut hinc in eodem opere justitiam, bonitatem & judicium ejus contemplemur: illinc Diaboli & infidelium malitiam.* Vide etiam tr. de occulta Dei Providentia, ubi refutat calumnias nebulonis, qui doctrinam ejus tanquam impiam & blasphemam traducebat. Nec absimiliter *Beza* de æterna Dei Prædestinatione, & in abstersione calumniarum Heshusii, qui Calvini mentem, & suam clarè explicat: Loca consulantur apud utrumque. 4. Bellarminus non potest vitio vertere Calvino tales loquendi modos, cùm ipse durioribus usus sit, quum Deum *torquere*, & *flectere voluntates* dicit *in iis invisibiliter operando*, ut supra notatum.

XV. Quum Martyr in Rom. cap. 1. dicit *Deum esse aliquo modo causam peccati*, & cap. 9. *Deum quodammodo voluisse peccatum Adæ, ac ejus quadantenus authorem esse*, sano sensu intelligendus est, non ut causa dicatur propriè, sed impropriè & καταχρηστικῶς, ut innuat adjunctum antecedens, vel causam sine qua non, vel ut notet tantùm causam actionis, non verò malitiæ, quæ illi annexa est.

XVI. Quum Zwinglius de Provid. cap. 6. ita loquitur, *Nec dicat quisquam, innocens est latro: Deo enim impulsore egit, nam contra legem peccavit. At inquies: coactus est ad peccandum. Permitto inquam coactum*

 esse,

QUÆST. VIII. *esse, sed in hoc, ut alter transferretur, & alter crucifigeretur.* Licèt verba duriuscula sint si ad vivum resecentur; possunt tamen sanum sensum obtinere, si *impulsio* & *coactio* sumantur impropriè pro efficaci & determinata motione non ad peccandum, sed ad agendum. Unde non dicit *latronem Deo impulsore peccasse*; sed tantùm *egisse*, at aliud est agere, aliud verò peccare. Deinde non asserit propriè coactum esse, sed veluti per concessionem ait, *permitto coactum esse*, quod est largientis, sed non semper hypothesim approbantis.

XVII. Ex quibus, ne in aliis locis recensendis, vel indicandis immoremur, liquidò patet iniquissimè famam magnorum Virorum traduci, quasi Deum peccati authorem fecerint, cùm constet ab istâ blasphemiâ eos alienissimos fuisse, & eam solidissimè non semel refutasse, nec ex scriptis ipsorum, nisi per falsas & violentas consequentias tale quid elici queat. Sed iniquiùs adhuc Ecclesiis nostris blasphemam istam sententiam tribui constat, quam Confessiones publicæ, & Scripta symbolica constanter rejiciunt & detestantur. Quæ verò pro calumnia ista pallianda ulteriùs petuntur, ex doctrina nostra de *Absoluto Reprobationis Decreto* suo loco excussa sunt Lo. IV. Q. 14.

QUÆSTIO IX.

Quis sit usus, & abusus doctrinæ de Providentia?

I. UT multifariam erratur *theoreticè* circa Providentiam, ab iis, vel qui eam penitus negant, vel veram ejus naturam, & agendi rationem ignorant, aut corrumpunt, de quibus supra actum. Ita non minùs periculosè peccatur in eam *practice* ab iis, qui rectum & legitimum doctrinæ istius usum nesciunt, vel negligunt.

Peccatur in Providentiam quoad præterita, 1. murmure.

II. *Peccatum* multiplex potest fieri, sive de præteritis, sive de fututis agatur. Nam quoad *præterita*, peccatur 1. *murmure*, quum peccatores fremunt adversus Dei Providentiam, & eam tanquam injustam criminantur; quod tribuitur impiis apud Ezech. c. 18. 29. & 33. 20. quasi immerentes plecterentur propter peccata aliena, cùm tamen ipsi justissimas pœnarum causas in se deprehendere possent: quod piis etiam nonnunquam accidit per impatientiam carnis, quum vident impiorum prospera, & piorum adversa, Job. 21. 7. 8. Ps. 73. 2. 3. Jerem. 12. 1. Cui opponenda *submissio* humillima, quæ vias Providentiæ ut sanctissimas adorat semper, qualescunque carni nostræ videantur, qualis in Jobo c. 1. 21. & 2. 10. In Davide Ps. 39. 10. In Eli 1. Sam. 3. 18. & aliis videtur.

2. desperatione.

2. *desperatione*, quum in malis desperabundi jacent, quasi actum esset de ipsis, nec ulla daretur spes restaurationis, cujus exemplum in Caïno; Saule, Juda & aliis. Talis erat Plautinus ille ado-

adolescens, quasi fatis abreptus, desperatione se projiciens in exitium. *Instabilis est*, inquiebat, *sors rerum, pro libidine fata agunt homines, res eram me ad scopulum, ut rem istic cum ætate perduam.* Cui opponenda est firma in Deum *fiducia*, quæ nos in mediis ærumnis, & calamitatum decumanis fluctibus, quum omnia desperata à parte hominis & causarum secundarum videntur, immotos & inconcussos reddit, qualis fuit Jobi spes, *Occidat me, in eum sperabo*, Davidis fides Psalm. 23.6. trium sociorum Danielis constantia, Daniel. 3. 16. 17. QUÆST. IX.

III. Tertiò *scelerum excusatione*, quum peccatores flagitiis suis Dei Providentiam obtendunt, quia nihil fit nisi Deo volente & permittente: Cùm tamen hac cogitatione nihil sit iniquius. Nam licèt peccata non fiant sine Dei Providentia, tamen nec Deus in consortium peccati venit, nec scelerati homines à culpa propterea eximuntur; quia non Dei voluntati, sed suæ cupiditati obsequuntur. Vera enim obedientia respondet voluntati revelatæ in Verbo expressæ, non verò arcanæ in Deo latenti: Paret ille Deo, qui de ejus voluntate edoctus, eò contendit, quò ab ea vocatur; Sed si quid adversus ejus mandatum designant homines, non obedientia est, sed contumacia & transgressio; licèt de cætero impleant voluntatem Dei occultam, quia Deus præter intentionem eorum, malis eorum operibus sapientissimâ, & justissimâ ordinatione suâ utitur ad exequenda sua judicia, ut supra dictum. *3. Scelerum excusatione.*

IV. Quoad *futura* peccatur in Providentiam, 1. *securitate* & *socordiâ*, ab iis qui contemptis proterve mediis à divina Providentia sapientissimè institutis, ignaviæ ac torpori suo in sanctissima hac doctrina latebras quærunt, & sub prætextu certitudinis eventuum à Providentia præstitutorum, securitati carnali se mancipant, negligentes media ad sui conservationem & salutem necessaria: Quasi certitudo finis tolleret mediorum necessitatem, & idem Deus qui eventum aliquem futurum præordinavit, non præfixerit etiam media hominibus, quibus ex Dei præcepto & voluntate utantur: Si vitam hominis certis terminis limitavit, curam ejus apud hominem deposuit, ejusque conservandæ rationibus, subsidiisque eum instruxit, periculorum quoque præscium fecit, ne incautum opprimerent, cautiones & remedia suggessit, quibus uteretur. Huc pertinet *temeritas* eorum, qui nimiâ præfidentiâ, sine vocatione & necessitate pericula quævis adire non recusant, & caussis secundis, quæ præstò sunt, mediisque à Deo institutis uti nolunt, quod est Deum tentare. Quamvis enim possit non minùs sine mediis, quàm cum mediis nos servare, quia tamen ad id, studium etiam & curam nostram intercedere vult ordinariè, non possumus sine crimine ea negligere, quæ ad usum nostrum, sive ad pericula præcavenda, sive ad mala depellenda instituere voluit. 2. *anxietate* & *diffidentiâ*, quum solliciti sumus in crastinum de victu & vestitu, rebusque ad vitam necessariis, quasi Deus non esset *quoad futura 1. securitate, & socordia.* *2. Anxietate & diffidentia.*

Pater

QUAEST. IX. Pater providus, qui omnibus abundè prospiceret. Huc faciunt apprimè verba Christi, Matth. 6. 25. *Propterea dico, ne sitis solliciti animæ vestra, quid esuri sitis, aut bibituri, neque corpori vestro, quibus indumentis usuri, nonne anima pluris est quàm cibus, & corpus plus, quàm indumentum?* ubi non omnem omnino suis curam vult eximere, siquidem eâ legè nati sunt homines, ut aliquid curæ sustineant, imò hæc non ultima pars est miseriarum, quas Dominus nobis in pœnam injunxit, ut nos humiliaret; Sed curam tantùm anxiam, & supervacuam sollicitudinem, quâ homines increduli, & gentiles se excruciare solent, damnat, quæ ex diffidentia Providentiæ oritur, quasi Deus otiosus in cælo dormiret, vel non prospicerer rebus humanis: Vult ergo fideles in paternam Dei curam & bonitatem recumbere, & ab eo tranquillè expectare, in legitimæ vocationis exercitio, quæcunque sibi necessaria esse sentiunt.

3. Nimiâ causis secundis adhæsione.

VI. 3. *Nimiâ causis secundis adhæsione*, nam ut qui eas prorsus negligunt, Deum tentant, inquirentes, an Deus etiam sine mediis ipsos sit conservaturus; Non minùs etiam in eum peccant, qui illis nimiùm tribuunt, fiduciam suam in illis collocando, & certis quibusdam mediis, veluti clavo trabali affixi, nullum præ diffidentia Providentiæ divinæ locum relinquunt, exemplo Asæ 2. Chron. 16. 12. qui in morbo non requisivit Jehovam, sed hæsit Medicis. Licèt enim creaturas diligere & honorare debeamus, cùm Deus illas veluti in aliquam operis sui partem assumere non dedignatur; in Deo tamen solo confidere, illique inniti licet, tanquam sapientissimo & providentissimo Patri, qui suis nunquam deest tempore opportuno.

Usus Providentiæ.

VII. *Usus* verò istius doctrinæ longè uberrimus est, & præstantissimus, tum in asserenda Dei gloria, cui summæ sapientiæ, potentiæ, & bonitatis laus hîc tribuitur; tum in fide nostra alenda, augendaque fiducia, quam ingruentibus ærumnarum procellis, Providentiæ persuasio, tanquam tutissima anchora in improbo hujus mundi salo firmat. Hic ergo *primum* hominis pii *officium* est, quoad *intellectum*, ut non solùm ad Deum, ceu primam & primariam rerum omnium causam oculos attollat, persuasum habens nihil fieri fortuitò; sed omnia à sapientissima Dei Providentia dirigi; verùm & apud se reputet singularem & specialem Dei Providentiam pro salute suâ excubare, sive cum hominibus, sive cum aliis creaturis illi negotium sit; quod docent non modò promissiones luculentæ Scripturæ Psalm. 34. 37. 55. 91. Zach. 2. 8. Isa. 26. 2. & 49. 15. Matth. 6. & 10. Luc. 12. 1. Pet. 5. 7. Sed & exempla Sanctorum, quorum vias à Deo custoditas passim recitat. Huc faciunt varia illa loca, quæ docent creaturas omnes sub Dei potestate esse, ut nihil sine ejus nutu aggredi possint, vel exequi.

Unde oritur 1. studium sanctitatis.

VIII. 2. Ex hac Providentiæ Dei contemplatione, serium in fideli oriri debet studium 1. *sanctitatis*, ut cautiores reddamur in vita quotidiana, quòd

quòd ubique verſemur ſub oculo Dei, qui nobis adſtat ſemper proximus, Quæst.
& cujus præſentiæ nunquam, quicquid agamus, nos poſſumus ſubducere, IX.
quia πάντ' ἐφορᾷ ϰ πάντ' ἐπακούει. 2. *gratitudinis*, ut in proſperitate & re- 2. *Gratitudinis.*
bus ſecundis non reti noſtro ſacrificemus, ſed benevolam Dei providentiam exoſculemur, & grato animo veneremur, Pſ. 115. 1. non nobis, ſed Nomini ejus gloriam dantes, ceu primario benefactori, in cujus benefica manu verſantur omnes cauſæ ſecundæ, ſive ſint homines, ſive creaturæ inanimatæ Hoſ. 2. 21. 22. 3. *Patientia*, & *humilitatis* in adverſis, exem- 3. *Patientia.*
plo Chriſti Luc. 22. 42. Joſephi Gen. 45. 8. & 50. 20. Job. 1. 21. Davidis 2. Sam. 16. 10. Pſ. 39. 10. ut in omnibus quæ duriora nobis contingunt in Dei voluntate & Providentia ſine murmure acquieſcamus, quod ipſi Gentiles non ignorarunt; Hinc Seneca, epiſt. 107. *Ad hanc legem*, inquit, *animus noſter aptandus, hanc ſequatur, huic pareat, & quæcunque fiunt debuiſſe fieri putet, nec velit objurgare naturam; optimum eſt pati quod emendare non poſſis, & Deum, quo authore cuncta proveniunt ſine murmuratione comitari. Malus miles eſt, qui Imperatorem gemens ſequitur. Quare impigri & alacres excipiamus imperia, nec deſeramus hunc operis pulcherrimi curſum, cui quicquid patimur intextum eſt.* Et hoc eò libentiùs faciendum, quòd perſuaſos nos eſſe decet, hoſtium etiam crudeliſſimorum maleficia non niſi juſta Dei diſpenſatione, & permitti, & immitti, quinetiam nec ipſum Diabolum in conflictum contra nos prodire abſque Dei nutu, atque adeò omnia in bonum nobis συνεργεῖν Rom. 8. 28. & pocula iſta, quæ à tam amica manu propinantur, licèt amara carni, ſpiritui tamen eſſe ſalubria Heb. 12. 11. 4. *reſipiſcentiæ*, nam ut beneficia Dei nos invitant ad grati- 4. *Reſipiſcentia.*
tudinem, ſic adverſa ſunt ejus flagella, quæ ad pœnitentiam nos vocant Thren. 3. 38. Iſ. 45. 7. Amos 3. 6. Heb. 12. 9. 10.

IX. Denique ex fide Providentiæ maximum piis oritur *ſolatium*, & in- 2. *Solatium.*
credibilis *animi tranquillitas*, quæ efficit, ut conquieſcentes in Dei ſinu, & paternæ ejus curæ ſe totos commendantes, bene ſemper de eo in futurum ſperent, non dubitantes, quin Patris officium erga eos ſit ſemper facturus in bonis conferendis, & malis avertendis, exemplo Davidis 1. Sam. 17. 37. Pſ. 23. 1. 4. 6. Pauli 2. Tim. 4. 17. 18. Sub illius tutela, qui omnes creaturas ad nutum habet, nihil ſibi metuendum eſſe intelligentes, dum in vocatione ſua ambulant. Unde nec media ſecurè negligentes, nec illis temerè confidentes, ſed prudenter iis ex Dei præſcripto utentes, devolvunt omnem curam ſuam in Dominum, 1. Petr. 5. 7. & in omnibus perplexitatibus ſuis ſemper uſurpant illud Patris credentium יהוה יראה *Dominus providebit.*

LOCUS SEPTIMUS
DE ANGELIS.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quando creati sint Angeli?

I. UT inter Creaturas, circa quas Dei Providentia versatur, excellunt Angeli, quorum dignitas eò major, quò magis accedunt ad Divinam naturam, & ab omni materiæ compage sunt immunes, eorum Theoria cæteris rectè præmittitur.

Nomina Angelorum varia, a natura, a virtute, & dignitate, ab officio.

II. *Nomina* eorum, ut de illis aliquid in antecessum dicamus, varia sunt in Scripturis; Alia οὐσιώδη, a natura eorum petita, quale est nomen πνεύματ☉ *Spiritus*; Alia ἐπιχειρώδη à virtute, potestate, & dignitate, quâ sunt prædici, qualia sunt nomina *Seraphim* & *Cherubim*, & nomina *Thronorum*, *Dominationum*, *Potestatum*, de quibus postea; Alia σχετικὰ & relativa ad *officium*, quod ipsis demandatum, quale est nomen *Angeli*, quod *legatum*, & *missum*, seu *nuncium* significat, & nomina πνευμάτων λειτουργικῶν *spirituum administrorum* Heb. 1. 14.

Dari Angelos probatur.

III. Dari Angelos, quicquid olim Sadducæi dixerint, & dicant hodie Pseudo-Christiani, qui eorum vestigia premunt, multa probant. 1. *gradus Entium*, & *complementum Universi*; Ut enim in eo Deus creaturas merè corporeas condidit, quæ in sensus incurrerent, ut corpora; alias, partim corporeas & visibiles; partim spirituales & invisibiles, quales sunt homines; ita conveniens fuit ad perfectionem mundi creari merè spirituales, quales sunt Angeli. 2. *experimenta* varia petita ab *effectis mirandis*, quæ vires humanas superant, ab *Oraculis* apud Gentes editis, ab apparitione *spectrorum*, ab *energumenis*, linguis peregrinis loquentibus, qui cùm à Deo proficisci non possint, nec in homines illos conveniant, malos genios authores produnt; Qui si existant, etiam bonos existere non negari debet, cùm ipsi saltem ab initio boni esse debuerint. 3. *Scripturæ vox*, quæ passim hoc tradendo, apodicticum & omni exceptione majus nobis suppeditat argumentum.

IV.

IV. Cùm verò toties in libris Mosis, & universâ Scripturâ eorum mentio fiat, mirum videri potest, quo pacto Sadducæi, qui libros Mosis recipiebant, potuerint in illum errorem incidere, ut negarent dari Angelos Act. 23. 8. dicentes, nec *Angelum, nec Spiritum esse*: Hinc factum, ut quidam hoc absolutè intelligendum esse nolint, sed referendum tantùm ad Angelos παρέδρυς appositos custodes singulis hominibus. Sed meliùs alii putant, ipsos elusisse loca Scripturæ, vel per Angelos, de quibus ibi agitur, intelligendo qualitates à Deo productas in imaginatione ejus, quem de re aliqua voluit docere; Vel concedendo quidem Deum produxisse spiritus, quando eorum operâ uti voluit, sed postea eos legatione gestâ cum corporibus suis rursus evanuisse. QUÆST. L. *Act. 23. 8.*

V. Angelos non esse Deo coæternos, ut volebant Peripatici; sed à Deo creatos, non modò ratio probat, quæ alia omnia à Deo, ut summo Ente, per participationem Entia esse evincit; Sed Scriptura expressè asserit, 1. in genere, quando cœlum & terram, & proinde quotquot in eo sunt, creata à Deo affirmat Genes. 1. 1. 2. in specie, quum *perfectos fuisse cœlos, & omnem exercitum eorum* dicit Genes. 2. 1. nihil verò est familiarius Scripturæ, quàm quod Angeli *cœli exercitus* vocantur Psalm. 103. 20. 21. & 148. 2. Luc. 2. 13. Unde *Deus* dicitur *Zebaoth*, seu *Exercituum*, maximè ab Angelis, qui ipsum circumstant Dan. 7. 10. Nec dicere posset David Ps. 104. 4. & post eum Apost. Heb. 1. 7. Deum facere *Angelos suos ventos, & ministros suos ignem flammantem, & esse spiritus ministratorios*, qui mittuntur ad salutem fidelium ỳ. 14. nisi à Deo creati essent. *Angelos creatos esse probatur.*

V. 3. Paulus clarissimè hoc adstruit, Coloss. 1. 16. 17. quum ait *Per Christum condita esse omnia, quæ in cœlis sunt, & quæ in terra; visibilia, & invisibilia, sive thronos, sive dominia, sive imperia, sive potestates, omnia per ipsum condita esse.* Ut enim per *visibilia* creaturas omnes corporeas, sive cœlestes, sive sublunares complecti voluit: Ita per *invisibilia* creaturas spirituales & intelligentes, puta Angelos denotari certò certius est.

VII. Creati autem sunt Angeli, non ante principium Mosaïcum, ut vellent *Sociniani*, & non pauci ex Veteribus, præsertim Græcis Patribus, ut Chrysostomus, Nazianzenus, Basilius, & alii citati *Vossio* lib. 1. de orig. Idol. c. 17. quibus suffragantur ex Latinis Hiero. commen. in ep. ad Titum, & Ambrosius lib. 1. cap. 5. Hexaem. quanquam non desint, qui eos volunt, non tam de principio Moasaïco loqui, quàm quòd in principio ante cæteras creaturas conditi fuerint, ut ipsorum sententiam explicat *Damascenus* lib. 2. de Ortho. fid. cap. 2. Sed in ipso mundi principio cum cæteris omnibus creaturis. *in principio Mosaico.*

QUÆST. I. VIII. Rationes ſunt. 1. quia principium Moſaïcum eſt principium, & temporis, & omnis Creaturæ, ante quod, ex ſtylo etiam Scripturæ, nihil concipi poteſt præter abyſſum æternitatis. Ergo illi principio non potuerunt præextitiſſe Angeli, quin extiterint ab æterno. 2. Quia quicquid fuit ante mundum, id eſt Deus, quia hæc prærogativa illi vendicatur in Scriptura Pſ. 91.2. Proverb. 8.22. Johan. 1.1. 3. Quia Moſes disertè dicit, *In principio Deum creaſſe cœlum & terram*, hoc eſt, & illa corpora, & omnia quæ in cœlo & in terra continentur; In principio ſcilicet temporis, & creationis, ut exprimit *Lyranus*. Ergo Angeli ante illud principium creati non fuerunt, quod evidentiùs aſſeritur Exod. 20. 11. *Sex diebus perfecit Deus cœlum & terram, & quicquid eſt in iis*. Ergo & Angelos.

IX. Quamvis Moſes Creationis Angelorum expreſſè non meminerit; non propterea ſequitur planè de illis ſiluiſſe, cùm', ut dictum eſt, eos ſub exercitu cœlorum, vel ſub luce primigenia, vel ſub cœlo & terra complecti potuerit. Cauſa ſilentii Moſis, non fuit, vel ingenium Iſraëlitarum φιλείδωλον ad idololatriam propenſiſſimum, quia ſic nullam pariter eorum mentionem facere debuiſſet in libris ſuis, quod tamen facit ſæpiſſimè; Vel tarditas populi, cui attemperatâ ſcriptione originem aſpectabilis mundi proponere voluerit, ſiquidem Iſraëlitis traditione ſaltem majorum, non erant ignoti Angeli, nec opus fuit rudi populo naturam Angelicam fuſè exponere, ſed ejus tantùm originem proponere. Sed ſcopus Moſis, cui propoſitum fuit hiſtoriam Eccleſiæ texere, & ejus initium ab initio mundi repetere, ideo originem mundi, ex quo Eccleſia originem ducit, delineare ſatis habuit, de Angelis etiam non ſilendo ſubinde, prout poſtulabat inſtituti in adornanda Eccleſiæ hiſtoria ratio; ſimili ferè modo, quo in hiſtoriis Regnorum, non fit ſemper mentio accurata originis vicini regni.

Job. 38. 6. 7. X. Locus Jobi 38.6.7. in quo ſtellæ matutinæ, & Filii Dei dicuntur jubilaſſe, cùm fundaret terram, evincit quidem creatos fuiſſe in principio, & ſtatim in laudes Creatoris ſui erupiſſe. Sed nihil ex illo habetur, unde colligi poſſit, eos longè ante principium Moſaïcum conditos fuiſſe. Imò cùm exinde conſtet eos eſſe partem quandam Univerſi, ratio dari non poteſt, quare pars illa à toto ſuo per tot ſecula manſerit ſeparata; Et quid opus fuerit ſpiritus iſtos miniſtratorios tanto temporis intervallo creare, antequam eſſent ad quos mitterentur, quibuſque miniſtrarent.

QUÆSTIO II.

An Angeli ſint ſubſtantiæ ſpirituales & incorporeæ? Aff.

I. DUæ ſunt circa hanc Quæſtionem Theologorum ſententiæ, Prima, quæ negat Angelos eſſe meros ſpiritus, materiæ omnis expertes. Altera quæ affirmat. Primam ſecuti ſunt varii ex Patribus poſt Platonicos, qui propria ſua corpora Angelis tribuebant, quales ſunt *Tertull.* lib. de Carne Chriſti, & contra Praxeam. *Aug.* lib. 15. de C. D. c. 23. & tom. 3. de Trini. l. 2. c. 7. *Bernar.* in Canti. Serm. 5. *Author libri de Eccle. dogma.* qui in tom. 3. operum Aug. reponitur c. 19. qui apertè definit Angelos eſſe corporeos; quos *Vorſtius* ſequitur Apol. exeg. cap. 7. Secunda verò communis eſt, & recepta tam apud Pontificios, quàm apud Noſtros, quam retinemus. *Duæ ſententiæ. 1. eorum qui corpora tribuunt Angelis.*

II. Primò, quia Scriptura expreſſè vocat eos πνεύματα, quorſum autem vocarentur *Spiritus*, ſi corporei eſſent, cùm ſpiritus corpori è diametro opponatur Luc. 24. 39. *Spiritus carnem & oſſa non habet*, inquit Chriſtus, *ſicut videtis me habere.* Eadem de cauſa referuntur inter τὰ ἀόρατα Col. 1. 16. & hoc modo ab omnibus Dei operibus, quæ in ſenſus incurrunt diſtinguuntur: Licèt autem ventis & flammæ ignis comparentur; non ideo corporei dicendi ſunt; aliàs corpus eſſet tribuendum Deo, qui ſe iſtis adumbrare voluit ſæpe ſimilitudinibus; ſed analogicè ita dicuntur, ut conſtet eos eſſe inſtar ventorum, & fulguris, velociſſimos Dei nuncios. *2. eorum qui negant, quæ probantur.*

III. Secundò, Quia illis tribuuntur facultates & operationes ſpirituales, quæ à natura corporea proficiſci nequeunt, quales ſunt intellectus & voluntas, & actus qui ab illis eliciuntur; quæque ideo cauſam ſpiritualem, & immaterialem neceſſariò poſtulant. Tertiò, quia ſi eſſent corporei haberent quantitatem, atque adeò impenetrabiles eſſent, nec plures ſimul in eodem loco eſſe poſſent, quod fit tamen, quia *legio dæmonum* dicitur fuiſſe in uno Energumeno Luc. 8. 30. Quartò, quia ſi corpora jam haberent, non poſſent nec deberent alia corpora aſſumere, quod conſtat tamen ſæpe ipſos facere, quum ſe videndos præbent in aſſumptis corporibus.

IV. Quamvis verò ſpirituales dicantur, non cenſendi ſunt tamen, abſolutâ & ſummâ ſimplicitate gaudere, quæ ſoli Deo competit, à qua infinitùm diſtant, non quòd ex materia coaleſcant, ſed quia accidentibus ſubjiciuntur, & ſic in iis diſtinguuntur ſemper genus & differentia, potentia & actus, ſubjectum & accidens.

V. Corpus vel opponitur umbræ, ſeu φάσματι, & phantaſmati, & notat rem verè exiſtentem, vel propriè notat id quod materiale eſt, & ex partibus quantitati- *Fontes Solutionum.*

QUAEST. II. quantitativis compoſitum: Priori ſenſu *Deo* tribuitur *corpus* à Tertulliano; & ſic Angeli poſſent dici corporei, ſed valde ἀκύρως. Vel Corpus dicitur de eo omni, quod qualicunque ratione eſt compoſitum, & mutabile, & ſic omnis ſubſtantia creata poteſt dici corporea, reſpectu Dei, qui eſt ſimpliciſſimus, & immutabilis; Ita *Auguſt.* tom. 3. in lib. de Sp. & Ani. c. 18. *Anima*, inquit, *reſpectu incorporei Dei eſt corporea, nihil inviſibile & incorporeum naturâ credendum eſt præter ſolum Deum, qui ex eo incorporeus & inviſibilis dicitur, quia infinitus & incircumſcriptus.* Sic Damaſc. lib. 3. c. 3. intelligit μόνον γὰρ ὄντως ἄϋλον τὸ θεῖόν ἐστι καὶ ἀσώματον: Sic conciliant Scholaſtici dicta Patrum, ut Angelos ſpiritus vocarint reſpectu noſtri, ſed corpora reſpectu Dei; Quod emolliret quidem eorum ſententiam, ſed ἀκυρολογίαν tamen, & errorem planè non tolleret.

VI. Apparitiones Angelorum, in quibus videndos ſe præbuerunt hominibus, non evincunt eos eſſe corporeos, quia non in propriis, ſed in aſſumptis corporibus apparebant. Unde viſibiles & tactiles erant, non per ſe, ſed per accidens tantùm: qualia verò fuerint illa corpora, poſtea videbitur.

VII. Licèt Angeli dicantur eſſe in certo ubi, ſeu loco; Non ſequitur propterea eos eſſe corporeos, quaſi ſola corpora poſſint dici eſſe in loco, & res ſpirituales non poſſint aliter dici alicubi, quàm efficaciter agendo, ut pertendunt Philoſophi recentiores. Quia confunditur perperam *ubi circumſcriptivum*, quod ſolis corporibus competit, cum *definitivo*, quod ſpiritibus convenit; Nec ſtatim negari poteſt aliquid eſſe alicubi, licèt non coëxtendatur ſpatio in quo eſt. Imò tam neceſſarium eſt illud omne quod eſt, alicubi eſſe, ut bene dictum fuerit, illud non eſſe, quod nuſpiam eſt, quia ut rectè *Auguſt.* de ani. immort. c. 1. *quicquid eſt, nuſquam eſſe non poteſt*, quicquid enim finitum eſt, eo ipſo quòd eſt tale, debet certo ſuo ubi definiri, ut ita hic ſit, ut non ſit alibi. Nec hic *præſentia virtualis à ſubſtantiali* divelli poteſt, cùm illa iſtam neceſſariò ſupponat, tanquam ſuum principium: Nam ut operari ſupponit eſſe, ita cauſa omnis ibi eſſe debet, ubi operatur. Quamvis verò Angeli præſentia à poſteriori cognoſcatur ex ejus operatione, non ſequitur totam rationem præſentiæ in ſola operatione conſiſtere, cùm non neceſſe ſit ſemper illum operari, ſaltem ad extra. Nec abſurdius eſt Angelum per eſſentiam eſſe alicubi, quàm per operationem, cùm utraque ſit ſpiritualis. Licèt autem inter ſpiritum & corpus nequeat concipi contactus, bene tamen poſſumus intelligere dari inter ea relationem, ut inter duo ſibi mutuò coëxiſtentia, quod ſufficit ad fundandam rationem præſentiæ ſeu ubietatis in ſpiritu. Utut ergo Angelus per eſſentiam non habeat relationem ad locum, quaſi illum occupet, & illi coëxtendatur, non deſinit tamen habere σχέσιν ab ubi, in quo eſt per eſſentiæ ſuæ finitudinem, indiviſibiliter, & abſque ſui extenſione.

VIII.

VIII. Non meliùs ex *motu Angelorum* eorum corporeitas colligitur. Quamvis enim motus localis propriè competat corporibus, in quibus est movens, & motum: Non repugnat tamen dari, si non loci, saltem τῦ ubi definitivi mutationum in entibus finitis quibuslibet, quando uno ubi relicto, acquirunt aliud. Nec opus est propterea quantitate vel dimensione propriè dicta, quia licèt locans sit divisibile & extensum, locatum tamen manet semper indivisibile, & virtualiter tantùm spatio potest dici utcunque coëxtendi, per intrinsecam essentiæ definitionem. Frustra verò hîc à nonnullis obtenditur, Angelo motum adscribi non posse, nisi quatenus operationem mutat; quia cùm non possit operari nisi ubi est, non potest mutare operationem, sine substantialis sui ubi mutatione. Quod Scriptura clarè innuit, quando de adventu, vel abitu Angelorum loquitur, eorumque apparitionibus; Siquidem non potuerunt in terram descendere, quin cœlum relinquerent, nec cœlum repetere, quin à terra recederent, & sic ubi suum præcedens mutarent; aliàs essent ubique. QUÆST. II.

IX. Quamvis *ignis æternus* dicatur paratus Diabolo & Angelis ejus Mat. 25.41. Non sequitur Angelos esse corporeos; Quia non necesse est ignem intelligi materialem & corporeum; sed spiritualem, & figuratum ad exquisitissima inferni tormenta describenda; ut vitæ æternæ gaudia sub rerum jucundissimarum & suavissimarum symbolis solent adumbrari.

QUÆSTIO III.

DE COGNITIONE ANGELORUM.

Qualis sit modus, & quale objectum cognitionis Angelicæ?

I. Non quæritur, An Angeli intelligendi virtute sint præditi; hoc enim in confesso est apud omnes, & vel solum nomen *Intelligentiarum*, quod ipsis ob eximiam ipsorum cognitionem tribuitur, satis evincit. Sed *quomodo*, & *quid* intelligant, sive quisnam sit *modus*, & quodnam *objectum* eorum cognitionis. Nam ut prius à nemine negatur: Ita posterius à nullo perfectè cognoscitur; nec Scripturâ tacente, nobis temere definiendum. Ideo, missis Scholasticorum vanis & curiosis quæstionibus, qui volunt ἐμβατεύειν εἰς ἃ μὴ ἑώρακασι, sobriè nobis hîc ex Verbo sapiendum. *Status Quæstionis.*

II. *Cognitio Angelica* quadrifariam potest in genere distingui, in *naturalem*, *revelatam*, *experimentalem*, & *supernaturalem*. 1. *Naturalis* est, quæ à principio creationis Angelis fuit indita, quæ tam bonis, quàm malis

fuit

QUAEST. III. fuit communis. 2. *Revelata*, per quam ex revelatione Dei multa norunt, quæ antea ignorabant, ut Daniel. cap. 9. revelatur Angelo Gabrieli mysterium 70. hebdomadum, & in Apocalypsi multa revelantur Angelis à Deo, ut hominibus annuncient. 3. *Experimentalis*, & acquisita, quæ oritur ex rebus quæ fiunt in mundo, & præsertim in Ecclesia, de qua Ephes. 3. 10. & Luc. 15. 10. 4. *Supernaturalis*, quæ est tantùm Angelorum bonorum, quâ donati sunt à Deo in confirmatione, per quam ita perfecte Deum intuentur, ut ipsi constanter adhæreant, nec ab eo deficere in æternum velint.

Objecta cognitionis Angelicæ non sunt omnia. III. *Objectum* cognitionis Angelicæ 1. *κατ' ἄρσιν*, non sunt *omnia*, 1. quia Christus testatur *eos ignorare diem judicii*, Marc. 13. 32. 2. quia multa quotidie discunt ex revelatione, quæ antea ignorabant Eph. 3. 10. unde dicuntur Petr. 1 æ c. 1. 12. desiderare in mysteria Evangelica παρακύψαι, id est ex magno mysterium pietatis cognoscendi studio, sese demittere, & caput veluti inclinare, alludendo ad Cherubinos Arcæ, quorum oculi versus Propitiatorium spectabant Exod. 25. 20. 3. quia Deo soli, qui est Ens infinitum, omniscientia competit; Creaturarum verò omnium quarum essentia finita est, finita etiam debet esse cognitio, & certis limitibus circumscripta. Licèt verò Deum omnia videntem videant Angeli, non sequitur eos in essentia Dei omnia videre; quia cùm Deus sit agens voluntarium, non exhibet necessariò res omnes eorum aspectui, sed tantùm prout vult, vident ergo quantum Deus vult eos videre; Ita qui Solem videt omnia lustrantem, non statim videt omnia.

non futura contingentia. IV. 2. Non *futura contingentia*, quæ à libera Dei voluntate pendent, quæque à Creaturis non nisi ex ejus revelatione sciri certò possunt, quia Deus illorum cognitionem, tanquam sibi propriam, & aliis incommunicabilem, tribuit. Isa. 41. 22. 23. & 42. 8. 9. & 44. 7. 8. Quia intellectus creatus non potest prædicere futura, nisi intuendo in causas ex quibus oriuntur: at futura contingentia, causas definitas nullas habent, ideo ab intellectu creato proprio lumine pervideri nequeunt. Nec si Angeli nonnunquam futura prædixerunt, sequitur illa cadere sub eorum notitiam naturalem, quia hoc potuerunt præstare, vel ex revelatione divina, quæ illis hæc aperuit, ut hominibus patefacerent, vel ex merâ conjecturâ, ut in Angelis malis, quæ ut plurimùm fallax deprehenditur, ut constat ex oraculis Gentilium.

non Corda. V 3. Non cognoscunt *corda*, quia hoc Deus sibi servavit, Jerem. 17. 9. 2. Paral. 6. 30. scilicet *in se ipsis*, & *immediatè*; quamvis in suis *effectis*, & *signis externis* possint cogitationes eorum utcunque assequi. Possunt quidem phantasmata circa quæ versatur intellectus deprehendere; sed quodnam sit mentis judicium de illis phantasmatibus, immediatè, & per se non possunt cognoscere, quod solius Dei est proprium.

Sed Deum. VI. *Κατὰ θέσιν*, 1. cognoscunt *Deum & res divinas*, non quòd Essentiam Divinam comprehendant, quia finitum non capit infinitum: sed quatenus

tenus Majestatis ejus & gloriæ radios quadantenus apprehendunt, quantum potest ferre creaturæ infirmitas, unde dicuntur *videre continuo faciem Dei in cœlis* Matth. 18. 10. 2. *se ipsos*, & *homines*, quia nisi hoc esset, minoris perfectionis essent, quàm homines in intelligendo, qui se ipsos & alios cognoscunt, nec possunt hominum curam gerere, & circa eos castrametari, nisi eos nossent. 3. *alias creaturas* à Deo conditas, tam cœlestes, quàm sublunares, tam universales, quàm singulares, quantum quidem fert eorum natura, longè perfectiùs hominibus.

QUÆST. III. *Angelos, Homines.*

VII. Sed difficilius est *modum* cognitionis Angelicæ capere, circa quem acres & anxiæ sunt Scholasticorum quæstiones, quas illis relinquentes, paucis tantùm notamus. 1. *Cognitionem* Angelicam esse tantùm *intellectivam*, non *sensitivam*, quæ organica est, & ad corpora duntaxat, quibus carent Angeli pertinet; Unde ut nullus actus corporeus propriè ipsis tribuitur; Ita nec egent organo corporeo, aut sensibus externis, quos ut fenestras objectis aperiant. 2. Angelos non intelligere *per suam essentiam*, quia sic essentia Angelica omnia contineret, & esset omnium imago, & causa, quod soli Deo infinito competit; sed per certas species & ideas, seu similitudines rerum, partim ingenitas & insitas à prima creatione rerum, quas naturaliter cognoscunt, partim acquisitas, rerum quas norunt, vel ex Dei revelatione, tales ideas ipsorum intellectui offerentis, vel ex experimentis, per species ex rebus ipsis abstractas. Licèt autem nobis non liqueat, quomodo tales species, seu imagines abstrahere possint à rebus, cùm sensibus externis destituantur, non ideo negandum est hoc ab ipsis fieri; Nec obstare quicquam videtur, quominus habeant vim abstrahendi imagines à rebus, & eas intellectui suo repræsentandi, quod vel ex eo colligitur, quòd in colloquiis Sanctorum voces eorum percipiunt & illis respondent. Quamvis verò Angelum cætera intelligere dicamus per imagines, non putamus tamen eas requiri ad sui cognitionem, quæ potest fieri immediatè per suam essentiam; Non quòd Angeli intellectio sit sua ipsius essentia, cùm nulla substantia constituatur in esse substantiæ per suam operationem, & semper distinguenda sit causa ab effectu, & intellectionis principium ab ejus actu & exercitio, sed quia essentia Angeli est ratio & principium cognoscendi se ipsum sine ulla specie intelligibili superaddita, quia cùm sit actu intelligibilis, & intimè præsens intellectui Angelico, nullâ opus habet imagine ad sui intellectionem.

Quis sit modus cognitionis Angelicæ.

VIII. 3. Non est etiam cognitio *intuitiva*, & *noëtica*, sed *dianoëtica*, & *discursiva*, quia solius Dei est cognoscere intuitivè, quia immediatè res ipsas in essentia videt, nec ullo opus habet discursu, ut unum ex alio colligat; Sed Creaturæ omnes, quæ finitæ sunt, & ab imaginibus pendent, non possunt intuitivè res pervidere; Non ergo simplici & momentaneo intuitu Angelus omnia perspicit, sed modo discursui nostro analogo, sed

QUÆST. III. longè perfectiori, non languenti, imperfecto ac obscuro, qualis est noster, sed pernicissimo & acutissimo.

IX. Dari mutuam inter Angelos communicationem Scriptura testatur, quum loquitur de colloquiis Angelicis Zach. 2. 3. & alios ad alios clamantes inducit, Is. 6. 3. Apoc. 7. 2. & 14. 18. Sed qualis sit illa, & quomodo fiat; nec Scriptura tradit, nec quisquam mortalium potest affirmare, quicquid Scholastici hic de *loquela Angelorum* temerè garriant, ac si ipsos loquentes audivissent; dum alii volunt in intellectu Angelico fulgere cogitationem ejus velut in speculo, alii imprimi intellectionem Angelicam ab Angelo alterius intellectui, alii voluntate tegi & revelari secretum, quod sola voluntate clauditur. Sed hæc omnia curiosè quæruntur, & temerariè definiuntur: Nobis satis est *τὸ ὂν* sive *rem* tenere, licèt *τὸ ποῖον*, seu *modum* ignoremus, quò pertinent ista Damasceni lib. 2. c. 3. de Angelis loquentis, *οὐ γλώσσης καὶ ἀκοῆς δεῖται, ἀλλ' ἄνευ λόγου προφορικοῦ μεταδιδόασιν ἀλλήλοις τὰ ἴδια νοήματα καὶ βουλεύματα.* Quod verò Apostolus 1. Cor. 13. 1. dicit de linguis Angelorum, *Si ego linguis hominum, imò & Angelorum loquerer*; non huc pertinet, quia loquitur hyperbolicè, & ex hypothesi ad majorem emphasim, ut notet *linguam excellentissimam* & *disertissimam*, quales essent linguæ Angelorum, si loquerentur; quomodo *facies Angelica* vocatur ea quæ pulcherrima & augustissima est Act. 6. 15. & *panis Angelorum*, Psalm. 78. 15. pro exquisito & optimo ponitur.

QUÆSTIO IV.

Qualis Voluntas, & liberum Arbitrium Angelorum, & An affectus in eos cadant?

I. INtellectionem Angeli sequitur *Voluntas*, quæ liberrima est, & longè perfectior hominum voluntate, quæ passionibus & motibus corporeis sæpe turbatur, qualis verò ejus sit ratio, nec Scriptura docet, nec multùm refert cognoscere.

II. Hoc certum, Voluntatem eorum nec esse *independentem*, quia Deo semper subest, nec *operativam*, quasi sola voluntate agerent, quia operari per meram voluntatem, & jussionem potentissimam ad solum Deum pertinet; Creaturæ verò omnes præter voluntatem, egent potentiâ, quæ sit principium effectivum operationum ad extra, & quæ realiter influat in effectum; Sed esse liberrimum volendi principium, ex quo actus multiplices & varii pro ratione objectorum sponte eliciuntur, juxta dictamen intellectus practici.

III. Ex utraque autem facultate liberum eorum exurgit Arbitrium, cu-

cujus Angeli participes sunt, & quidem nobiliori, quàm homines modo. QUÆST. IV.
Istud verò, quamvis ab initio indeterminatum fuerit ad bonum & ad malum, postea in bonis quidem ex Dei confirmatione determinatum est tantum ad bonum, in malis verò ex eorum peccato, justa Dei desertione ad malum tantùm.

IV. Ut nulla est in Angelis cognitio sensitiva; ita nec appetitus sensitivus, nec affectus, seu πάθη propriè ipsis competunt. Licèt ergo Scriptura illis aliquando eos tribuat, ut quum dicuntur amare Deum, odisse malum, gaudere de nostra resipiscentia & salute, contrà verò tristari nostris peccatis, & dolere calamitates nostras; Tales affectus *propriè dicti*, quibus nos in hac mortalitate obnoxii sumus in Angelis fingendi non sunt, qui sedem habeant in subjecto quodam θυμικῷ, vel ἐπιθυμητικῷ; Sed *analogicè* tantùm, quia semoto perturbationum æstu, in simplici rectæ voluntatis actu positi sunt, qui naturæ ipsorum spirituali convenit, quo vel diligunt, vel aversantur bonum, vel malum, & de eo lætantur, vel contristantur; eodem ferè modo, quo iidem affectus Deo solent ἀνθρωποπαθῶς tribui, qui tamen θεοπρεπῶς debent intelligi.

QUÆSTIO V.

Quænam sit Potentia Angelorum?

I. POst explicatum Angelorum agendi *principium directivum*, & *imperativum*, sequitur *executivum*, quod ad *potentiam* refertur. Quam magnam esse in ipsis, non Scriptura solùm testatur, quum eos *valentissimos robore* vocat Ps. 103. 20. & contradistinctè à *carne* & *sanguine*, prout infirmitatem notat, *Imperia* & *potestates* Eph. 6. 12. imò & δυνάμεις, & *Angelos potentes* 2. Thess. 1. 7. sed & effecta mira & stupenda quæ ab ipsis producuntur, satis evincunt.

II. Quantacunque verò sit ista potentia, maxima omnium creaturarum, finita tamen est, & certis limitibus circumscripta, ut licet multa possint, non possit tamen omnia; hæc quippe παντοδύναμις soli Deo omnipotenti competit; Sed ea tantùm quæ non superant naturæ creatæ ordinem, & vires. Possunt ergo Angeli agere supra ordinem naturæ particularis; Sed non supra ordinem naturæ universalis. Possunt quæ superant captum humanum, & quæ nobis mirabilia videntur; Sed non *miracula* propriè dicta, quæ superant vim totius naturæ creatæ, solus enim Deus est miraculorum author, qui facit mirabilia magna solus Ps. 71. 19. quia virtus infinita ad ea requiritur: Et si quando Deus usus legitur Angelorum operâ ad ea patranda, fuerunt tantùm instrumenta moralia, ad quorum præsentiam Deus opera-

Qualis sit potentia Angelorum.

QUÆST. V. rabatur, non verò causæ propriè dictæ, quæ ad ea concurrerent physico & reali influxu.

Quid possint in corpora. *In animas.* III. Quoad *corpora* non dubium est, quin plurimùm possint in corpora elementaria & sublunaria quælibet, ad ea localiter movenda, & agitanda diversimodè. Certum etiam posse eos agere in *sensus externos*, & *internos*, ad eos excitandos, vel ligandos; sed quoad *animam rationalem*, nihil possunt *immedatè* in ipsam, quia ad Deum solum, qui corda novit & scrutatur, & qui ea in manu sua habet, pertinet etiam ea flectere & movere quòcunque voluerit, sed *mediate* tantùm per phantasmata, vel per τὸ θυμικὸν, & τὸ ἐπιθυμητικὸν, non *effective*, & *physicè*, aliquid in eam infundendo, vel efficaciter operando, sed *objective*, & *moraliter*, phatasmata objiciendo, & affectus excitando & commovendo, quibus voluntas ad hoc vel illud præstandum impellitur, si non per infallibilem persuasionem; at per potentem suasionem, quæ ut plurimùm effectum suum sortitur in hominibus propter eorum corruptionem.

Eph. 2. 2. IV. Si *Diabolus* dicitur *ἐνεργεῖν in filiis rebellionis* Eph. 2. 2. hoc ita non intelligendum, quasi immediatè in animam ipsam rationalem operetur, sed quia diversimodè agit in sensus externos & internos, per suggestiones & tentationes malas, in phantasiam per objectorum propositionem, in concupiscentiam per affectuum excitationem, & irritationem. Nec si idem verbum usurpatur respectu operationis Spiritus S. agentis immediatè in corde nostro, dum dicitur ἐνεργεῖν velle & perficere Phil. 2. 13. sequitur eundem omnino esse sensum respectu Diaboli, quoad *principium*, & *modum*, cùm Dei operatio longè differat ab operatione Diaboli; sed tantùm quoad *eventum*, qui non tam oritur ex virtute Satanæ, qui non potest ulterius agere, quàm per suasionem, quæ inefficax esset, si homo illi resistere vellet, quàm ex prava subjecti dispositione, quod sponte sua ad malum ruit, instigante *Act. 5. 3.* Satanâ. Nec si *Satanas* dicitur *replevisse cor Ananiæ* Act. 5. 3. immediatè in illud agere debuit; hoc enim potuit per objectorum propositionem, & concupiscentiæ irritationem, quæ ita cor ejus incendit, ut ad eam explendam non dubitarit in Spiritum S. impiè mentiri. Ita dicitur *intrasse in cor Judæ* *Joh. 13. 2.* Joh. 13. 2. non subeundo animam rationalem, sed in animam sensitivam, & affectus sese insinuando, unde cor ipsum oppugnare & expugnare potuit.

An possint substantias producere? V. Quoad *productionem substantiarum*, licèt occasionaliter & dispositivè possint ad eam concurrere per excitationem causarum, applicando activa passivis, non possunt tamen proprie & physicè quicquam producere, quia cùm duo tantùm sint productionis modi per *creationem*, & per *generationem*, neuter in eos cadit. Non prior, quia ad eum virtus infinita requiritur; Non posterior, quia cùm sint incorporei, non sunt generationis capaces. Qui hic Angelos voluerunt fingere sexu discretos, ex quibus Gigantes,

tes, & alii geniti sint, quæ fuit variorum ex Judæis sententia, ut *Josephi* lib. 1. Antiq. cap. 4. & *Philonis* de Gigantibus, quam ex Judæis plurimi Christianorum hauserunt; vel sola Christi authoritate sufficienter refelli possunt, dum ait beatos in resurrectione fore ἰσαγγέλους, qui nec uxorem ducunt, neque nuptui dant Matt. 22. 30. Quod verò ex Gen. 6. 2. petitur ad erroris istius confirmationem de *Filiis Dei, qui accepisse dicuntur uxores ex filiabus hominum*, qualiscunque Veterum fuerit sententia, quam rectè *Pererius* in h. l. falsam & pudendam judicat, non potest huc referri, quia *Filii Dei* eo loco non alii sunt, quàm *posteri Sethi*, qui ob retentum adhuc puriorem Dei cultum, hoc Filiorum Dei nomine à *posteris* profanis *Caini*, ceu *filiis hominum* discriminantur. QUÆST. V. *Gen.* 6. 2.

VII. Cùm à privatione totali ad habitum non detur regressus naturaliter, *Suscitatio mortui* opus est quod superat virtutem Angelicam, & solius Dei proprium est. Et si quæ afferuntur exempla à Philostrato, & aliis apud Delrio lib. 2. q. 29. eorum qui à dæmonibus suscitati dicuntur, si ficta non sunt, fuerunt aut spectra diabolica specie hominum defunctorum, aut cadavera defunctorum ad tempus gestata & mota à Diabolo, vel homines illi revera mortui non erant, sed gravi aliqua syncope pressi, ut apoplexiâ, hystericâ passione, & sim. symptomatis pro mortuis habiti sunt, vel qui ita à Dæmone sopiti erant, cohibito & repressо eorum motu & sensu, ut adstantibus mortui viderentur. Quod verò 1. Sam. 28. 12. de *Samuele à Maga excitato* dicitur, certum est non fuisse verum Samuelem, vel animam ejus, quicquid Syracides cap. 46. 21. dicat de Samuele post mortem prophetante; Sed *spectrum Satanæ*, quia excitatum dicitur de terra ℣. 13. cùm Sanctorum animæ sint in cœlo in manu Dei, non in potestate Satanæ. *An possint suscitare mortuos.* *1. Sam.* 28. 12.

QUÆSTIO VI.

DE APPARITIONIBUS ANGELORUM.

Quales fuerint Angelorum apparitiones, & quænam corpora assumpserint?

I. NOn quæritur, An Angeli hominibus apparuerint: toties enim Scriptura talium apparitionum meminit, quæ vel Patriarchis ante Legem, vel Patribus sub Lege, vel sanctis hominibus in N. Test. exhibitæ fuerunt, ut extra omnem dubitationis aleam hoc positum sit. Sed quales fuerint istiusmodi apparitiones, & qualia corpora, quæ ab Angelis assumpta sunt, ut in iis apparerent.

QUAEST. VI.

II. Triplices legimus ἀγγελοφανείας; Quædam, quæ in *somnio* fiebant, qualis Jacobo contigit in visione scalæ mysticæ, *per quam vidit Angelos ascendentes & descendentes* Genes. 28.12. Josepho, cui *Angelus Domini apparuit in somnio* Matth. 1.20. & Paulo, *cui nocte adstitit Angelus Dei dicens, ne metue Paule* Act. 27.23. Aliæ in *visione merè extaticâ*, quales obtigerunt sæpe Prophetis, & Johanni in Apocalypsi; Vel in *visione sensibili*, & ejusmodi specie quæ in oculos incurreret, quæ videntibus & vigilantibus hominibus contingebant, quales fuerunt pleræque apparitiones Patriarchis exhibitæ. In primis apparitionibus non opus fuit assumptione corporum, quia per simplicem χρηματισμὸν citra formæ alicujus determinationem revelatio fieri potuit, nec etiam in visionibus extaticis; Sed in aliis corpora ab ipsis assumi debuerunt, ut sub specie sensibili hominibus apparerent, & de istis potissimùm quæritur; An vera corpora ab ipsis assumpta fuerint, & quomodo.

III. *Corpora* autem ista, in quibus apparebant, nec erant inania spectra & phantasmata, quibus hominibus illuderent, nec corpora propria sibi hypostaticè unita, sed *œconomica* & mutuatitia, ex Dei præscripto, liberâ voluntate, ministerii, quod ipsis demandabatur, peragendi gratiâ ad tempus assumpta.

IV. Qualia autem illa fuerint, & unde assumpta, An ex nihilo, vel ex materia aliqua præjacente, sed inhabili condita, An ex condensato aëre aptata, & coagmentata, An verò ex alia aliqua materia compacta, curiosum est quærere, & temerarium Scripturâ tacente definire, & satius est ignorare sine crimine, quàm scrutari cum discrimine.

V. Vera corpora Angelos sæpe assumpsisse, sive ea de novo à Deo immediatè condita fuerint, sive fuerint corpora hominum viventium jam existentia, in quæ delapsi actiones quasdam œconomicas peragerent, aversâ tantisper eorum quorum erant phantasiâ, ut ipsi nescirent, quid in se & per se fieret, negari non potest; & operationes Angelorum in istis corporibus, & colloquia quæ ipsis intercedebant cum hominibus, & convictus satis testantur; Ne dicam sanctorum Virorum sensus omnes bene dispositos, nec ullâ vanâ imaginatione delusos hoc agnovisse, ita ut pro veris hominibus non semel habiti sint.

VI. Ita tamen uniti erant illis corporibus, ut propterea homines verè dici non potuerint, quia *unio* non erat *personalis* & *interna*, qualis est animæ & corporis, sed *externa* & *accidentalis*, ad modum *formarum assistentium* ad se manifestandos, ut motores uniuntur mobili, corpora illa tanquam vestes induendo, & deponendo, ut ait *Augusti.* quibus uterentur ad ministeria sua, non tanquam compartibus sed ut instrumentis ad opus suum exequendum. Si ergo vocantur אנשים seu *viri*, id fit κατὰ δόξαν, & propter externam formam quâ apparebant, non ex rei veritate: Nec tamen propterea imposuisse

fuisse dicendi sunt Patribus qui ita de illis judicabant, quia non eo animo assumebant, ut simularent se esse homines, vel ut tales se profiterentur, sed tantùm ut possent familiariter versari cum hominibus, & sic opus sibi demandatum peragere. Licèt ergo Patres potuerint falli circa ipsos, non possunt tamen dici eos fefellisse. QUÆST. VI.

VII. Operationes, quas ab Angelis in istis corporibus edebantur, quales erant loquela, ambulatio, manducatio, *vitales* non possunt dici *propriè & strictè*, quatenus fieri debent *in subjecto vivente* & animato, ab animâ corpori hypostaticè unitâ, & illud intimè movente, quomodo in solos homines cadunt, quia actus secundus supponit necessariò primum. Sed *latè & impropriè* vitales dici nihil obstat, quia sunt efficienter à *principio vivente*. Quoad *comestionem*, si pro *comminutione* cibi simpliciter sumatur, possunt dici comedisse, sed si pro sumptione cibi convertibilis in substantiam, & concoctione ejus in stomacho usurpatur, non potuit in eos cadere.

VIII. Quid verò de corporibus, quæ assumebant, factum fuerit, peracto eo, ad quod mittebantur, opere, superfluum est quærere; cùm Scriptura notet tantùm ea disparuisse, ex quo Angeli abscedebant, sive corporibus illis in principia sua, unde composita fuerant, resolutis, sive in nihilum redactis, vel, si hominum viventium fuerunt corpora, in pristinum statum restitutis.

IX. Ut verò Deus πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς sese Patribus in V. T. communicare voluit, maximè ante Legem, tempore Patriarcharum, quô Verbum Dei scripto nondum consignatum fuerat, & quò nox adhuc obscura cœlum Ecclesiæ occupabat. Ita mirum non est, si frequentiùs tunc temporis istis Angelorum apparitionibus uti voluit, ad fidelium consolationem, & fidei confirmationem; Sed nunc, ex quo clarum Evangelii jubar exortum est, Filio Dei, Angelorum Domino in carne manifestato, in quo Deus nos alloquitur; Ex quo Spiritus S. copiosissimè in Ecclesiam effusus est, & Scripturæ Canon clausus est & obsignatus, minùs necessaria fuit ista dispensatio, quia Ecclesia non eget ampliùs talibus subsidiis. Hinc factum, ut licèt sub initium Evangelii aliquæ adhuc fuerint ἀγγελοφάνειαι, ad ministerium Christo exhibendum, & fidem doctrinæ ipsius faciendam; postea tamen confirmato Evangelio desierint, ut, quamvis invisibili utatur semper Angelorum ministerio, sive in Ecclesia, sive in Mundo, non ampliùs tamen, vel rarissimè eos conspicuos hominibus reddiderit.

QUÆSTIO VII.

DE ORDINIBUS ANGELORUM.

An inter Angelos detur aliquis ordo, Et An distinctæ sint inter ipsos Hierarchiæ? Pr. Aff. Post. Neg. cont. Judæos, & Pontificios.

I. UT Quæstio de *Ordinibus Angelorum* bifariam potest intelligi, vel de *Ordine simpliciter*, qui inter æquales naturâ obtinet: An aliquis detur ordo inter Angelos; Vel de *Ordine excellentiæ*, seu *potestatis*, & *jurisdictionis*, An talis sit ordo, per quem unus Angelus altero, non modò differat specie, sed & vim & authoritatem habeat in eum, unde certæ oriantur Hierarchiæ. Ita ad eam distinctè responderi debet.

Dari ordinem inter Angelos, Sed quis sit ignorari.

II. Nam ad primam quod attinet; Non negamus aliquem inter Angelos bonos ordinem dari, cùm in cœlo nulla sit ἀταξία. Et nomina *Exercituum cœlestium*, ut & *Thronorum*, *Dominationum*, & *Potestatum*, *Archangelorum*, *Angelorum*, tale quid satis apertè videantur insinuare; sive ille ex diversitate officiorum ipsis impositorum, sive ex mero Dei arbitrio pendeat. Respectu verò malorum, res etiam indubia est, quia fit sæpe mentio *Principis dæmoniorum* in Scriptura, cui tribuuntur Angeli, quum *ignis æternus* dicitur *paratus Diabolo & Angelis ejus* Matth. 25. 41. Sed quis & qualis sit ille ordo, Scripturâ tacente, nemo curiosiùs inquirere, multò minùs temerè definire debet, quæ est sententia *Augustini* contra Priscillian. c. 11. *Esse* inquit *sedes, dominationes, principatus, potestates in cœlestibus apparatibus firmissimè credo, & differre inter se aliquid indubia fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse Doctorem, quænam ista sint, & quid inter se differant nescio*, & horum disquisitionem damnans ait, *magis in istis temerariam præsumptionem, quàm cautam ignorationem culpandam videri.* Et alibi Enchir. cap. 58. loquendo de variis nominibus à Paulo illis datis. *Quid inter se distent hæc vocabula, dicant qui possunt, si tamen possunt probare quod dicunt, ego me ista ignorare profiteor.*

III. Sed non ea mens est Pontificiis, & Scholasticis imprimis, qui ut faciliùs Hierarchiæ Ecclesiasticæ suæ figmentum obtrudant, aliam in cœlis Angelorum Hierarchiam sunt commenti, cujus ordines, & officia, ac proprietates ita describunt, quasi per multos annos in cœlis versati, totam istam politiam accuratè didicissent. Cujus sententiæ authorem prædicant *Dionysium*

sium Areopagitam, falsò ita dictum, qui Angelos omnes *in tres classes*, sive *hierarchias*, quas appellat τρεῖς τριαδικὰς διακοσμήσεις, *supremam*, *mediam*, *ultimam*, quæ rursus ternos ordines sub se complectantur, ut in universum sint novem ipsorum ordines, & in singulis sedibus rursus multa Angelorum millia. In suprema collocat *Cherubinos*, *Seraphinos*, & *Thronos*. In media *Dominationes*, *Principatus*, *Potestates*. In infima *Virtutes*, *Archangelos*, *Angelos*. Denominationes autem istas illis impositas vult secundùm proprietates in quibus eminent, vel secundùm officia quæ illis committuntur. *Cherubinos* dictos esse, qui lumine scientiæ excellunt, & qui alios illuminant sapientiâ. *Seraphinos*, qui amore divino maximè flagrant, & alios incendunt. *Thronos*, qui gloriam & æquitatem judiciariam contemplantur, & alios regunt judicio. In secunda classe *Dominationes* regunt officia Angelorum. *Principatus* præsunt populis & provinciis. *Potestates* coërcent potentiam Diabolorum. In tertia *Virtutes* habent sibi delegatam operationem miraculorum. *Archangeli* nuntiationem in majoribus negotiis. *Angeli* in minoribus. Ita autem distingui putat Angelos pro ratione cognitionis, quòd primi ordinis Angeli Deum intueantur, & ex Dei contemplatione percipiant rationes rerum; Secundi verò ordinis cognoscant causas universales secundùm Deum; Tertii verò ordinis colligant causas rerum, quomodo colliguntur ex consideratione causarum proximarum, quæ particulares sunt. Quæ omnia prædictus *Dionysius* habet *lib. de Hierar. cælesti*, à quo *Damascenus*, *Magister Sententiarum*, *Thomas*, & *Scholastici* omnes eadem hauserunt.

QUÆST. VII. *Quales sint Hierarchiæ Dionysii.*

IV. Hisce verò jam præluserant Judæi, qui itidem in varios ordines Angelos tribuunt, decem eorum Hierarchias constituentes, qui sapientiâ, dignitate, & potestate ab invicem sint discreti, quorum supremi infra Solium majestatis sunt, infimi verò cum hominibus conversentur, & cum iis aliquando loquantur. Et inter *superiores*, quos volunt denotari per *primarios principes* Dan. 10. 13. & per *adstantes* Isa. 6. 2. & Dan. 7. 16. similitudine ducta à primariis servis, seu ministris Regis, qui dicuntur *adstare coram eo*, & *videre faciem ejus*, pertendunt dari septem præcipuos & eminentiores, ut inter Ministros Regios dantur quidam intimæ admissionis, quod videtur haustum ex Tobi. 12. 15. ubi *Raphaël* dicit se *esse unum ex septem Angelis sanctis, qui referunt preces Sanctorum, & egrediuntur coram gloria Sancti*; Sed hæc omnia figmenta sunt hominum, otio & ingenio suo abutentium, qui *temerè se ingerunt in ea quæ non viderunt, inflati carnis suæ sensu* Col. 2. 18.

V. Nec difficile est hoc agnoscere illi, qui rem paulò attentiùs perpendere voluerit. Nam, ut de *Dionysio* illo, qui cœlestis istius Hierarchiæ author perhibetur, aliquid obiter observemus, falsò nomen *Areopagitæ* illi tribui multis argumentis constare potest, & nihil minùs esse, quàm

Qui non est Areopagita.

QUÆST. VII. illum, de quo Act. 17. 34. narrat Lucas Paulo prædicanti adhæsisse, quicquid *Baronius*, *Possevinus*, *Bellarminus*, & alii ex Pontificiis in contrarium afferant, quibus opponere possumus 1. Testes domesticos, qui non modò dubitarunt de hujus commenti veritate, sed & apertè fassi sunt Dionysium hunc alium esse ab Areopagita, & longè recentiorem, quales sunt *Cajetanus* Cardin. in Act. 17. *Godellus* Episcopus Venciensis hist. Eccles. Galli. l. 1. an. c. 99. cujus verba referre, quia paucis multa complectuntur, non pigebit. *De libris*, inquit, *qui Dionysii nomine circumferuntur, valde diversa sunt hominum judicia, mihi docti pene omnes dubitare videntur, an vere sint Dionysii; negari profectò non potest, quin ab Apostolici illius seculi simplicitate magnopere sit alienus scriptoris stylus sequiorum temporum Platonismum redolens, sed neque facile fuisse videtur, ut illius ævi, quo vixisse author dicitur, Ecclesia omnes illas ceremonias jam usurparit, quas ille narrat, atque exponit mirabiliter, quod eam disciplinam, & ab initio statim coortæ persecutiones observari prohibuerunt, & serius revera institutam fuisse ex scriptoribus appareat.* In eadem sunt sententia *Sirmondus* dissert. de duobus Dionys. cap. 8. *Petavius* To. 3. Theol. dogma. lib. 2. cap. 1. *Launoyus* Sorbonæ Doctor in vita Dionys. Areop. *Morinus* de Ordi. p. 2. c. 1. & alii, ut hic *Erasmum*, *Vallam*, *Rhodiginum*, *Nicol. Fabrum*, & plures alios recenseam, qui idem censuerunt.

VI. Secundò, Si quid ab Areopagita tale scriptum fuisset, dubium non est, quin è tam multis, tamque diversis Græcis, Latinisque Scriptoribus, aliqui, imò plures futuri fuissent, qui istiusmodi libris, & Authoris nomine, & suopte ingenio, ac merito celebratissimi, facturi fuissent alicubi mentionem, ut & aliorum ejus Scriptorum; cùm tamen per quinque circiter secula, penitus ignota fuerint, & indicta; Unde nec *Eusebius* in historia, nec *Hieronymus*, nec *Gennadius*, qui Veterum libros diligentissimè collegerunt, ullam horum librorum mentionem faciunt. Et ex *Irenæo*, *Augustino*, *Cyrillo Hierosolymitano*, & aliis facilè ostendi potest inauditam fuisse totam illam cœlestem Hierarchiam. Tertiò, stylus librorum hoc ipsum confirmat, qui non est simplex & inaffectatus, conveniens sermoni Apostolorum, vel Virorum Apostolicorum, sed turgidus, inflatus, & argutus, in quo Author sublimitatis speciem captando, vitiosam quandam grandiloquentiam sectatus est, &, ut verè observat Maximus, διὰ πολυπληθίας λέξεων σκοτοῖ τὸν λόγον, *congestis verbis multis obscurat sermonem*, & consueta atque usu Ecclesiæ recepta vocabula studiosè refugit, tanquam ad illum, quem quærebat ὄγκον, parum accomodata; in verbis fingendis, in epithetis expoliendis, in sensibus exaggerandis, & sermone toto ad pompam componendo potissimùm laborans, à quo studio Apostolicos Viros plurimùm abhorruisse constat. Quartò in li. de Hierar. cœl. multa scribit de *Templis*, de *Altaribus*, de *Locis Sacris*, de *Choro*, de *Catechumenis* extra fores Templi statuendis, quæ locum ha-

habere non poterant ætate veri Dionysii, cùm cogerentur Christiani in locis occultis convenire propter persecutiones, & ibi preces & conciones habere, ut ostendit *Hospinianus* de Orig. Templ. cap. 5. Idem liquet ex eo quod dicit de *Monachis*, & eorum consecratione cap. 6. quos nullos dum fuisse inter Christianos, non possunt diffiteri Adversarii, qui Paulum & Antonium primos Monachorum Patres fuisse scribunt, quos certum est aliquot post Areopagitam seculis vixisse. Alia plura argumenta huc facientia omittimus, quæ videri possunt apud *Rivetum* in Critico sacro, *Casaubonum* in Baro. App. 1. S. 99. & imprimis *Joh. Dallæum*, qui peculiari tractatu hoc argumentum solidissimè est exécutus; & clarissimè demonstravit, non ante quintum seculum, libros, de quibus agitur, scriptos fuisse, & ut major illis authoritas conciliaretur, eos sub nomine Dionysii Areopagitæ Authorem edidisse & venditasse.

Quæst. VII.

VII. Sed propiùs vanitas Hierarchiæ istius cœlestis, quam Pseudo-Dionysius excogitare voluit, aperienda est. Primò quia altum de ea apud Paulum est silentium, à quo tamen ille se eam accepisse jactat. Angelorum quidem plura nomina, & diversa passim usurpat, novem autem esse eorum ordines in tres classes ita distributos, ut tres singulis classibus contineantur, & quicunque primâ continentur, eos vel Thronos esse, vel Seraphim, vel Cherubim, Paulus nusquam definit, ac ne levissimè quidem, vel uno verbo ita definienda decernit. Nec confugiendum est ad traditionem ἄγραφον, quasi vivâ voce, non scripto suos discipulos hæc mysteria docuerit, quia supponitur gratis dari talem aliquam traditionem; Et falsum etiam esse ex eo deprehenditur, quòd nec Timotheus, nec Titus, nec alii Pauli discipuli, quibus proculdubio hoc tradidisset, non minùs ac Dionysio, nihil de illis scriptum reliquerunt. 2. Si ex variis appellationibus variæ sunt instituendæ Hierarchiæ, ternarius triplex non sufficeret, Angeli enim vocantur etiam *Vigiles*, *Exercitus Dei*, & *Filii Dei* &c. 3. omnes hos ordines perturbat Apostolus, quum omnes vocat *spiritus administratorios*, Heb. 1. 14. qui si ad inferiorem classem detrahantur, peribit vis argumenti Apostoli, quo probare satagit Angelos Christo non esse æquandos, quod de omnibus omnino est intelligendum. 4. Nullæ proprietates ex notatione vocum istarum eruuntur, quæ omnibus Angelis non sint communes, omnes enim vident Deum, & fervent ejus amore, omnes etiam mittuntur. 5. in prima Hierarchia locantur illi qui semper Deo adstant, & nusquam mittuntur in mundum; At in Scriptura Cherubim & Seraphim leguntur missi, & versantes in terris Isa. 6. 6. Gen. 3. 24. 6. hæc Platonicam scholam sapiunt, non Paulinam, sic enim distinguebant Genios suos in supercœlestes, cœlestes, & subcœlestes, ut videre est apud *Jamblichum* in mysteriis Ægyptiorum, & apud *Proclum* in Alcibiadem Platonis.

Commentum Hierarchiæ cœlestis refutatur.

QUAEST. VII. VIII. Variæ appellationes quæ tribuuntur Angelis ab Apostolo Col. 1. non probant varias classes Angelorum, quia non obtinet ibi ille numerus
Col. 1. 16. quem jactant, nulla enim eo loco mentio fit Cherubinorum, & Seraphinorum, nec Archangelorum, aut Angelorum; sed ita loquitur, vel ex hypothesi Platonica Angelicorum, contra quos disputat, qui talibus epithetis ornabant Angelos ad multiplices ordines eorum notandos; Vel sunt beatorum istorum spirituum elogia, quæ faciunt, Tum ad celebrandam Dei majestatem, Regio quasi satellitio stipatam, hi enim inter Reges eminent, qui apparitores habent alios Reges & Principes; Tum ad commendandam dignitatem naturæ Angelicæ, & denotandam multiplicem officiorum, ad quæ vocantur, varietatem & efficaciam, nominibus petitis ab iis, quæ inter homines ad designandam varietatem munerum & dignitatum obtinere solent. Nam in politia sunt *Throni*, quales sunt Regum & Monarcharum, sunt κυριότητες, quales sunt Regulorum, sunt ἀρχαὶ, quæ præficiuntur à Regibus & Regulis, Provinciis & Urbibus, sunt denique ἐξουσίαι Magistratus scilicet infimo loco constituti, qui etiam nomine *Potestà* apud Italos veniunt. Hinc ergo potest quidem colligi dari ordinem aliquem inter Angelos, sed quis ille sit exinde definiri nequit: Unde alibi Paulus Eph. 1. neglecto, quem hic sequitur, ordine, meminit quidem *Principatuum*, *Potestatum*, *Dominationum*, sed non *Thronorum*.

Apoc. 12. 7. IX. Quum Apoc. 12. 7. mentio fit *Michaëlis & Angelorum ejus*, qui pugnarunt cum Dracone, nihil exinde potest colligi pro cœlesti Hierarchia. 1. Quia per *Michaëlem* bene potest intelligi *Christus* ipse Angelorum Dominus, qui est revera *sicut Deus* sive par Deo, Dux & Princeps militiæ cœlestis, Jos. 5. 13. Is. 55. 4. Heb. 2. 10. quod postulat antithesis ex loco Pauli Rom. 16. 20. & confirmat primum oraculum Evangelicum Gen. 3. 15. quo
Dan. 12. 1. nomine etiam videtur designari Dan. 12. 1. Nec aliter exponi debet Dan. 10.
& 10. 5. 6. 5. 6. 21. ubi de Michaële agitur, collat. cum Apoc. 1. 13. qui dicitur *unus ex primariis Principibus*, ✝. 13. quia est caput & princeps Angelorum. Eodem
Jud. 9. sensu mentio fit Jud. 9. *Michaëlis Archangeli qui certavit de corpore Mosis cum Diabolo*, quod de Christo dici, vel ex eo patet, quod tribuitur Jehovæ Zach. 3. 2. quod hic Michaëli adscribitur, *Increpet te Jehova*. Quod verò dicitur non ausus esse *pronunciare maledictionem*, hoc non factum est per impotentiam, sed per moderationem, non metu Legum à maledictis abstinens, sed se ipse comprimens, ut nobis patientiæ exemplum præberet. Sic non rarò *audere* pro *sustinere*, & *velle* aliquid, ponitur. 2. Si Angelus creatus intelligitur, ut fit à variis, designabit nomen hoc ordinem temporarium, & munus aliquod illi commissum ad exequenda judicia Dei per certam œconomiam, quod legatione peractâ rursus ponitur; sed inde non potest inferri ordo potestatis & jurisdictionis perpetuæ.

X.

X. *Archangelus* de quo agitur 1. Thess. 4. 16. non est Angelorum omnium Princeps, sed insignis Majestatis Christi inter Angelos quasi anteambulo, & voluntatis promulgator, ad similitudinem Regum terrenorum. Nec sine ratione articulus τȣ videtur omissus, ne quis hinc statueret singularem & unicum in omnes Angelos Principem.

QUÆST. VII. 1. Thess. 4. 16.

XI. Licèt inter malos Angelos detur unus, qui supra reliquos eminet, qui dicitur *Diabolus*, *Satan*, *Draco*, *Beelzebub*, *Deus hujus seculi*, *Princeps mundi*, non sequitur bonis etiam unum Angelum inter cæteros præesse; hæc enim præfectura rectiùs dicitur privilegium Coloss. 1. 18.

QUÆSTIO VIII.

DE ANGELORUM MINISTERIO.

Quare, Et ad Quid Deus utatur Angelorum ministerio? Et An unicuique fidelium certus Angelus custos perpetuus assignatus sit? Neg.

I. DEum uti Angelorum ministerio nemo dubitare potest, cùm vocentur πνεύματα λειτȣργικὰ Heb. 1. 14. *Ministri Dei* Psal. 104. 4. qui continuò adstant coram ipso, & illi ministrant, Dan. 7. 10. & faciunt voluntatem ejus Psal. 103. 21. Sed quare eorum operâ uti voluerit quæri potest.

II. Ratio multiplex reddi potest; Non *necessitatis* & *indigentiæ*, quasi illis egeat, solus enim sibi sufficit, & ut solo Verbo omnia condidit, solo etiam eo posset omnia regere; Sed *indulgentiæ* & *charitatis*. 1. Ad *bonum ipsorum Angelorum*, quos Deus hoc honore dignatur, ut Deus veluti suos συνεργȣ̀ς in regimine mundi esse velit. 2. Ad *fidelium solatium*, qui exinde norunt quantum Deo curæ sint, cùm ad salutem suam promovendam ministerio creaturarum, non tantùm corporearum, sed & spiritualium, se quoad naturam longè præstantiorum, uti velit. 3. Ad *amicitiam inter Angelos & homines* fortiùs *conciliandam*, beneficiorum enim & officiorum mutuorum collatione, amicitias coalescere, & augeri constat. 4. Ad σύνταξιν Universi, ut ita creaturæ omnes superiores & inferiores, visibiles & invisibiles, sibi invicem respondentes, & inter se certis quibusdam officiorum vinculis nexæ, harmoniam mundi firmiùs stabilirent. 5. Præcipuè ad *Dei ipsius gloriam* qui ultimus est & præcipuus omnium operum ejus finis, quæ maximè elucet ex ministerio tam nobilium Creaturarum.

Quare Deus utatur ministerio Angelorum.

QUÆST. VIII. *Et ad quid 1. respectu Dei, ad eum laudandum.*

III. Multiplex verò eorum officium notatur in Scriptura, 1. respectu *Dei*, 2. *inter se*, 3. respectu *Mundi*, 4. respectu *hominum*. Primò *respectu Dei*, quatenus occupantur in Deo perpetuò celebrando, & adorando, quò pertinet *Trisagion Seraphicum* Isa. 6. quod repetitur, in Apoc. c. 4. 8. & 7. 11. 12. & Canticum quod in nativitate Christi accinunt Luc. 2. 13. 14. *Gloria in excelsis Deo, in terra pax, erga homines benevolentia*, ad quod officium etiam invitantur Psal. 97. 7. & 103. 20. & 148. 2. quò respiciens Greg. Nazianz. vocat eos ὑμνῳδοὺς τῆς θείας μεγαλειότητος & Theodor. Serm. 3. de Angelis ἡ ἀγγέλων λειτουργία ἐστὶν ὑμνῳδία. 2. In *obsequio* sancto, prompto, & pleno, quod illi exhibent Psal. 103. 20. Unde dicuntur *adstare coram ipso*, ut apparitores & ministri, & *videre ejus faciem*, ad ejus mandata capessenda & exequenda, *Millies milleni serviunt ei, & myrias myriadum coram eo stabant* Dan. 7. 10. *Vidi Jehovam insidentem solio suo, & totum exercitum cæli adstantem ei à dextra ejus, & à sinistra ejus* 1. Reg. 22. 19. Eò spectant *alæ*, quæ ipsis tribuuntur Is. 6. ut enim duabus, quibus *velabant faciem* suam, summa eorum *reverentia* erga Deum notatur, quâ tantæ majestatis fulgorem sustinere non possunt, & duabus, quibus *pedes tegebant*, *sanctitatis immaculatæ studium* innuitur, partes eas, quas velari in hominibus jubet pudor, & quæ infirmitates eorum relatè ad Deum Job. 4. 18. designant, velando. Ita *duæ*, quibus *volabant*, *celeritatem* eorum, & zelum in exequendis Dei mandatis adumbrant. Huc referendum ministerium ab ipsis Christo, ceu Capiti & Domino suo exhibitum, tum in ejus adoratione, quâ defuncti sunt à principio, ex Dei mandato, *adorent eum omnes Angeli* Heb. 1. 6. & quo quotidie defunguntur Apocal. 5. 11. 12. tum in actuali ministerio, quod illi exhibuerunt in conceptione Luc. 1. in nativitate Luc. 2. in tentatione Matth. 4. in agonia Luc. 22. in resurrectione Matt. 28. in ascensione Act. 1. & quod exhibituri sunt ultimo die, quum eum comitabuntur in novissimo suo adventu, *Veniet enim cum Angelis potentiæ suæ*, 2. Thess. 1. 7.

& illi obsequendum.

2. respectu sui.

IV. Secundò *respectu sui*. Ut enim sunt cœlestis Societas bene ordinata, dubium non est, quin variis erga se invicem defungantur officiis, per mutuam rerum vel cognoscendarum, vel faciendarum communicationem. Licet à nobis sciri non possit, quis & qualis sit istius communicationis modus: hinc dicuntur Isa. 6. 3. *clamare alter ad alterum*, quasi se ipsos ad laudes Dei celebrandas excitando. Et alibi colloquentes inter se introducuntur apud Zachar. & Johann. in Apoc.

Dan. 10. 13.

V. Ex Dan. 10. 13. nulla potest colligi pugna & dissidium inter bonos Angelos. Nam *Princeps Regni Persarum* qui restitisse dicitur Angelo Gabrieli, non est bonus aliquis Angelus à Deo præfectus regno Persarum, qui omnia moliretur, ut perpetuò Judæi sub Persis manerent, quia nihil aggredi potuisset sine Dei mandato, qui voluit eos ex captivitate liberare, sed

optimè

optimè refertur ad *Cambysem* Cyri filium, qui dum Pater trajecto mari pugnabat in Asia & contra Scythas, infestus erat Judæorum restitutioni, & crudele edictum tulerat, ne pergerent Judæi in Templo extruendo. Unde necesse fuerat Angelum Gabrielem ibi aliquandiu morari, ut Cambysis furorem compesceret, ne scilicet magis ac magis sæviret in populum Dei, quod confirmatur ℣. 20. ubi idem Angelus ait, quòd *reversurus esset ad pugnandum cum Principe Persarum, & quòd ubi egressus erit, Princeps Javan sit venturus*, nimirum ut innuat se operam suam adhuc ex ordine Dei collocaturum, in cohibenda crudelitate Regis Persarum contra populum Dei, interea dum Princeps Javan, id est, Græcorum, scilicet Alexander Magnus venturus esset, qui Regnum Persicum evertere debuit.

VI. Tertiò officium Angelorum circa *Mundum*, non in eo situm est, ut orbes cœlestes moveant, quod voluit Aristoteles, sed ut res creatas, & earum ordinem tueantur & conservent Providentiæ Divinæ ministrando, quò pertinent *Angeli descendentes & ascendentes*, qui in Scala Jacobi visi sunt, & quod Psalm. 104. dicitur Deus facere *ventos Angelos suos*, & *flammam ignis Ministros suos*. Unde Athenagoras in legatione sua pro Christianis, ait πλῆθος ἀγγέλων καὶ λειτουργῶν φαμὲν. οὓς ὁ ποιητὴς, καὶ δημιουργὸς κόσμου θεὸς, διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ λόγου διένειμε, καὶ διέταξε περὶ τά τε στοιχεῖα εἶναι, καὶ τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸν κόσμον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν τούτων εὐταξίαν, hinc Apoc. 14 18. agitur de Angelo, qui *potestatem habuit in ignem*, & cap. 16. 5. de *Angelo aquarum*. Imò Deus non raró iis utitur ad tutelam Regnorum & Imperiorum, ut liquet ex Dan. 10. & 11. *3. resp. Mundi.*

VII. Quartò *respectu hominum*, tam bonorum, quàm malorum; Et circa *malos* quidem in judiciorum Dei inflictione, ut patet in Sodomitis Genes. 19. 11. Ægyptiis Exod. 12. 19. Exercitu Sennacheribi 2. Reg. 19. 35. Isa. 37. 36. Nebucadnetzare Dan. 4. 13. 14. 23. 31. Herode Act. 12. 23. & reprobis, quos ultimo die in pœnas æternas conjicient Matt. 13. 41. 42. *4. resp. hominum.*

VIII. Circa *Electos & fideles*, sive in illis castigandis, exemplo Davidis & populi ejus 2. Sam. 24. 16. sive in beneficiis Dei dispensandis ad salutem eorum promovendam Heb. 1. 14. Trifariam autem piis *benefaciunt*. 1. *docendo*. 2. *consolando*. 3. *custodiendo*. 1. *docendo*, quum Deus iis utitur ad monendos fideles de officio suo, vel de rebus futuris, ut variæ ἀγγελοφάνειαι eò tendunt in V. T. Genes. 16. 18. 19. 28. 32. Dan. 6. 9. 10. 11. Zachar. 1. 2. Ezech. 1. & in Novo funguntur munere Evangelistarum Luc. 1. 11. & 2. 10. nunciando Christi nativitatem, prædicando ejus resurrectionem, Matth. 28. & ascensionem Act. 1. & in Apocal. Johannem monent de rebus futuris. 2. eos *consolando*, tum adversus mala præsentia, tum adversus pericula imminentia, exempla obvia sunt in Agare Gen. 16. Jacobo Gen. 32. Daniele Dan. 10. Eliâ 1. Reg. 19. Mariâ Luc. 1. Apostolis Matt. 28. 3.

custodiendo,

custodiendo, quia castrametantur circa timentes Dominum, Psalm. 34. 8. Genes. 32. protegunt eos, Psalm. 91. 11. pugnant pro ipsis, Dan. 10. 13. custodiunt infantes, Matth. 18. 10. liberant fideles à manu inimicorum, à carcere, à morte, à periculis imminentibus, ut patet in Loto, Gen. 19. 15. 16. 17. Elizæo, 2. Reg. 6. 17. Jerosolymitanis, 2. Reg. 19. 35. tribus Sociis Danielis, Dan. 3. 25. 28. Daniele ipso, cap. 6. 22. Apostolis, Act. 5. 19. Petro, cap. 12. 15. Eò pertinet etiam ministerium, quod fidelibus in morte præstant, animas eorum in sinum Christi deferendo, ut anima Lazari ab ipsis in sinum Abrahæ deportata est, Luc. 16. Et quod ipsis in consummatione seculi sunt exhibituri, congregando fideles, ut sistantur Christo glorificandi.

An Angelus custos detur unicuique ab ortu?

IX. Huc refertur Quæstio de *Angelo custode*. An singulis fidelibus certus assignetur à Deo aliquis Angelus ab ipsa nativitate, qui perpetuus sit eorum comes & custos usque ad mortem, quæ recepta est apud Pontificios sententia, cui religiosum Angelorum cultum, & nominatim Angeli comitis quotidianam venerationem superstruxerunt. Nos verò, licèt agnoscamus Angelos in custodiam & præsidium dari fidelibus, ut antea probatum; Nec diffiteamur certos Angelos posse subinde destinari & mitti ad fideles, vel ad revelanda quædam Dei mysteria, vel ad eos solandos & protegendos, ut visum in Patriarchis sæpius, in Daniele, Josepho, Maria, & aliis: Negamus tamen rectè inde colligi posse Angelum custodem & tutelarem cuique esse assignandum, vel sententiam istam, quamvis variis Patribus non displicuerit, tanquam ἔγγραφον recipi posse.

Negans sententia probatur.

X. Rationes sunt. 1. Quia Scriptura, quæ toties de ministerio Angelorum erga fideles loquitur, nuspiam tamen meminit Angeli custodis; quod tamen non reticuisset, si certum est cuique fidelium ab ipso ortu certum aliquem Angelum assignari, qui perpetuò eos comitetur, & eorum curam gerat. Imò dum Spiritus hos à Deo liberè huc illuc mitti testatur ad ministerium eorum, qui salutem hæredare debent Hebr. 1. 14. satis innuit certis hominibus non esse alligatos & obnoxios.

XI. 2. Quia unus Angelus sæpe ad multorum fidelium custodiam mittitur, & plures uni destinantur. Unus Angelus obsidione Jerosolymam solvit Is. 37. unus Angelus castrametatur circa timentes Dominum, Psalm. 34. 8. Plures etiam sæpe uni destinantur, *Angelis suis præcipiet de te, ut te custodiant in omnibus viis tuis*, Psal. 91. 11. circa Elizæum mons plenus erat equis & curribus igneis 2. Reg. 6. 17. Jacobo *obviam veniunt Angeli Dei, dixitque ille, quum videret eos, acies Dei hæc est* Gen. 32. 1. 2.

XII. 3. Quia hæc sententia originem habet Paganam: Notum enim Ethnicos, unicuique homini peculiarem Genium seu Dæmonem datum esse, censuisse, quò spectant ista Ariani in Epicte. lib. 1. cap. 14. Θεὸς, inquit ἐπίτροπον ἑκάστῳ προέστησε τὸν ἑκάστου δαίμονα καὶ παρέδωκε φυλάττειν αὐτὸν αὐτῷ,

αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον, καὶ ἀπαραλόγιστον, *Deus præfectum unicuique impo-* Quæst. VIII.
suit peculiarem Dæmonem, & ei tradidit eum custodiendum, eumque pervigilem, & qui falli non posset. Quod confirmant versus Menandri apud Ammia. Marcelli. lib. 29. 5. 13.

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ
ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου,

Cuique homini statim atque natus est dæmon est totius vitæ ductor. Nec alieni fuerunt Judæi ab hac sententia, à quibus ad Christianos transiit, quæ proinde meritò suspecta nobis esse debet, eò vel magis, quòd non parum superstitioni Pontificiæ super θρησκείᾳ Angelorum obstetricetur.

XIII. Loca duo Scripturæ, quæ vulgò ad ejus confirmationem afferri solent, non possunt eam probare. Nam quod Matth. 18. 10. *Angeli parvulorum* dicuntur, bene ostendit Angelos parvulis non minùs ac adultis dari ad custodiam: Sed non potest colligi certum & peculiarem quendam datum esse singulis infantibus Angelum in perpetuum custodem; non dicitur *definitè* Angelum uniuscujusque ex illis parvis, vel singulos Angelos singulorum parvulorum, videre faciem Dei, sed *indefinitè* tantùm *Angelos eorum*, sive plures uni assignentur, sive unus pluribus, nimirum ut innuatur eos sub Angelorum tutela in genere asservari. Matth. 18. 10.

XIV. Non meliùs hoc evincitur ex Act. 12. 15. ubi mentio fit *Angeli* Act. 12. 15.
Petri. 1. Quia non est vox Scripturæ, sed nonnullorum, qui ita loquuntur, ut Judæi, conversi quidem, sed non satis in doctrina Christiana adhuc instituti. Nec si hoc refertur à Luca, statim ab eo probatur, cùm multa sic proponantur in Scriptura, narrativè, non approbativè. 2. Si verba ad Angelum referantur, benè inde colligi potest, Angelum aliquem adfuisse tunc Petro, sed non certum aliquem & perpetuum custodem illi datum, quia dicitur *supervenisse* ꝟ. 7. ut quum *Medicus & famulus Regis* dicitur, non certus quispiam intelligitur, sed indefinitè is, qui id muneris obit, quod multi successivè possunt obire. 3. pro confesso sumitur quod est controversum, agi hìc de Angelo propriè dicto; cùm nihil obstet vocem ἀγγέλου hic pro *nuncio* sumi, ut hoc sensu non rarò usurpatur Matth. 11. 10. Luc. 3. 24. 27. & 9. 52. q. d. *nuncius est ab eo missus*, de eo aliquid nunciaturus, ut qui sunt in vinculis solent sæpe nunciis uti, qui significent, quo in statu res ipsorum sint. Nec obstat quòd Rhode ancilla dicatur *vocem Petri* agnovisse, quia in eo non impetravit fidem, & fieri potuit, ut Petri injectâ mentione à Petri nuncio, qui cum illa loquebantur putarint eam secius rem accepisse.

XV. Quod dicitur 1. Cor. 11. 10. *mulierem potestatem habere debere in* 1. Cor. 11.
capite propter Angelos, ostendit quidem Angelos cœtibus sacris interesse, & testes esse pietatis, vel impietatis, humilitatis vel impudentiæ 10.

Quæst. IX. hominum, qui iis inter adsunt, quos propterea mulieres revereri debeant. Sed nihil hinc exsculpi potest pro Angelo custode, quasi certus aliquis Angelus singelis datus sit.

Quædam hic dicenda essent de *confirmatione bonorum Angelorum*, & de *peccato malorum*, sed de illa quidem actum jam est superiùs L. IV. Q. 7. de isto verò agetur postea Loco de *Peccato*.

QUÆSTIO IX.

DE INTERCESSIONE ET CULTU ANGELORUM.

An Angeli sint Intercessores nostri apud Deum, Et An cultus aliquis religiosus illis debeatur? Neg. contra Pontificios.

I. EX Ministerio Angelico, de quo actum fuit antea, duplex adhuc oritur Quæstio. Prima de *eorum Intercessione*. An eorum officium extendatur ad id, ut nostri sint apud Deum Intercessores & μεσῖ͂ται, qui vel precentur pro nobis, vel preces nostras Deo offerant, & precibus & meritis suis acceptas reddant? Altera de *eorum Cultu*, An aliquis cultus religiosus illis debeatur? De utraque paucis agemus.

II. Quoad primam; Quæritur, An ad Ministerium Angelicum pertineat quædam eorum Mediatio & Intercessio, quâ non modò precentur pro nobis, sed etiam preces nostras ad Deum deferant, & patrocinio suo ac precibus nos Deo acceptos & commendabiles reddant. Pontificii affirmant; Nos negamus.

Angeli non sunt Intercessores nostri. III. Primò, Quia Ille solus pro nobis potest intercedere, qui pro nobis est mortuus, Ille solus potest esse παράκλητος, & advocatus noster, qui solus est ἱλασμὸς & propitiator: hæc enim ab Apostolo inter se indivulso nexu conjunguntur, tanquam partes unius, ejusdemque muneris Sacerdotalis, quæ sibi invicem subordinantur, & à se mutuò pendent. Ut enim propitiatio est causa & fundamentum Intercessionis, quam post se trahit necessariò: Ita intercessio supponit necessariò propitiationem, ut possit rite impleri; Ut sub V. T. Sacerdos non poterat defungi actu ἐμφανισμοῦ, qui non implevisset antea actum ἱλασμοῦ, Et ad ipsum solum pertinebat suffitum offerre Exod. 30. At Christus solus satisfecit pro nobis; Ergo solus pro nobis intercedere potest, Vide Rom. 8. 34. 35. & 1. Joh. 2.

I. 2.

1.2. ubi duæ istæ functiones uni Christo exclusivè ad cæteros tribuuntur. QUÆST. IX.

IV. Secundò, Quia preces aliorum Deo offerre est pars muneris Mediatorii & Sacerdotalis, quod soli Dei Filio vendicat Scriptura, qui unicus est Mediator inter Deum & homines, 1. Tim. 2. 5. Nec admitti potest distinctio inter Mediatores secundarios, mediatos, & ministeriales, & primarium, immediatum, & principalem: Cùm Scriptura nullum agnoscat Mediatorem nisi unicum, qui solus, utpote θεάνθρωπος, potuit munia Mediatoris obire. Hæc vidit *Hesselius* Professor Lovaniensis in l. h. qui negat Angelos & Sanctos posse esse nostros mediatores apud Deum, quia non possunt per se ipsos Deum placare.

V. Tertiò, Ille solus preces nostras deferre potest ad Deum, qui earum sordes abluere, & impuritatem & imperfectionem expiare & sanctificare potest, quod nulli Angelo creato competit. Cùm enim Deus nihil probare possit nisi bonum, nunquam preces nostræ, quæ suis nævis non carent, illi acceptæ esse possent, nisi merito perfectissimæ Christi justitiæ tegantur, & repurgentur, ut S. Sacerdos V. T. ferre & auferre debuit iniquitatem sacrarum oblationum filiorum Israël, Exod. 28. 38.

VI. Quartò, Quia Angeli vel omnes offerre debent, vel quasdam tantùm; Si omnes, ergo & eas quæ sunt tantùm mentales, quod fieri nequit, quia non sunt καρδιογνῶσται. Si quasdam tantùm, debent ergo determinari ab illis, & non indefinitè offerri; Sed ratio nulla dari potest, cur quædam ab illis deferantur potiùs, quàm aliæ. Deinde licèt cognoscerent preces quoad τὸ *materiale*, nimirum verba externa, non possunt cognoscere quoad *formale*, scilicet earum sinceritatem, quod Deo soli competit.

VII. Quintò, Quia opinio de Intercessione Angelorum ab Ethnicis petita est, apud quos Dæmones mediatores constituebantur, qui interpretum & portitorum munere fungerentur, ut divina ad homines, & humana ad Deos transmitterent, vide Symposium Platonis, ubi Diotimas instituit Socratem, *Dæmonum*, inquit, *natura intermedia est inter Deum & mortalem; Interpretis autem & portitoris munere funguntur, ut humana ad Deum, & divina ad homines transmittant, horum preces & sacrificia, Illorum mandata, remunerationes, & præmia* &c.

VIII. Quamvis custodia nostri Angelis sit demandata in omnibus viis nostris; non propterea preces nostras Deo offerre debent, quia hoc non facit ullam custodiæ Angelicæ partem, nedum præcipuam. *Fontes Solutionum.*

IX. Angelus qui deprecatur pro populo Zach. 1. 12. non est Angelus creatus, sed increatus Dei Filius, qui intercessionem suam, & hîc, & alibi interponit pro Ecclesia apud Patrem, qui modò vocatur *Angelus* ratione muneris, modò *homo* ratione naturæ assumendæ, qui inducitur orans pro Ecclesiæ restauratione, & stans in procinctu ad pugnandum pro ipsa, & qui- *Zach. 1. 12.*

 dem

QUÆST. IX. dem *inter myrtos* id est in Ecclesia, hac debili in speciem plantâ, sed pretiosâ & semper fragrante & virente, bene adumbratâ; cui adjunguntur Angeli varii, ut ministri, qui illi rationem reddere tenentur ỳ. 8. equorum variorum emblemate descripti ad multiplicem Dei erga homines dispensationem designandam. Nam ut equi *rufi* notant instrumenta severitatis, *albi* gratiæ; ita *variegati* sunt symbola *correctionis*, quæ benignitate & severitate temperatur.

Job. 33. 23. X. Locus Jobi 33. 23. non facit pro intercessione Angelorum, quia non agitur ibi de *Angelo* secundùm naturam, sed tantùm secundùm *officium*; nec de oblatione precum, quæ fiat Deo à parte hominis, sed de annuntiatione voluntatis Dei, quæ fiat homini à parte Dei. 2. מלאך מליץ non bene refertur ad Angelum, quia additur *unus ex mille* ad raritatem istorum monitorum designandam, ut vix ex mille unus reperiatur, vel ad eorum delectum faciendum, cùm omnes Angeli sint tales dispensatores, prudentes & fideles, qui hoc possunt sedulò præstare. 3. Commodè intelligitur de quovis Dei ministro, qui rectè dicitur מליך id est, *nuncius* seu legatus à Deo missus, ut sæpe alibi Malac. 2. 7. Apoc. 1. 20. & מליץ id est, *interpres divinæ voluntatis*, qui hic inducitur homini peccatorum suorum, & pœnarum ac castigationum divinarum sensu dejecto; annuncians ישרו *rectitudinem suam*, id est, officium quod Deus ab eo exigit, ut veniam obtineat, nimirum fidem & resipiscentiam, quam sequatur Dei miseratio, & *miserabitur ejus*, scilicet si resipuerit, remittendo ei peccata, & pristinam valetudinem ei restituendo, ut sequentia declarant.

Apoc. 8. 3. XI. *Angelus*, qui Apoc. 8. 3. dicitur *stare ante aram cum thuribulo aureo, & cui dantur suffitus multi, ut offerat cum precibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante Thronum*, non potest esse Angelus creatus, sed increatus, Christus scilicet qui hoc munere fungitur. 1. Quia Angelus iste distinguitur ab aliis septem Angelis, de quibus actum fuit ỳ. 2. & *alius* esse dicitur non tam numero, quàm specie, maxime si, ut Lyrano placet, septenario numero Angelorum intelligitur universitas. 2. Quia Angelus iste proponitur ut Sacerdos qui suffitum offert; At Christo soli hoc officium alibi vendicatur Hebr. 9. 24. utpote qui unus est noster apud Deum Mediator & Advocatus 1. Timoth. 2. 5. & 1. Johann. 2. 1. 3. Quia agitur de precibus *omnium Sanctorum*, qui ab Angelo creato offerri nequeunt. 4. Quia dicitur accepisse thuribulum & implevisse illud igne altaris, & projecisse in terram, *unde facta sint tonitrua, & voces, & terræ motus*, ỳ. 5. quod Christo demum convenit, qui dicitur *venisse missurus ignem in terram*, Luc. 12. 49. 50. propter dissidia & contentiones, quæ propter Evangelium ex hominum malitia natæ sunt, ut idem ignis qui electos fovet & purgat, hostes exurat & consumat, eadem mors Christi aliis cedat in salutem, aliis in condemnationem. Inducitur ergo hic Christus magnus ille Angelus fœderis,

ut summus Pontifex N. Test. qui suffitu suo, id est, meriti sui εὐωδίᾳ preces nostras offert Deo, & acceptas illi reddit allusione facta ad Sacerdotem typicum Vet T. qui intercessurus pro populo, thuribulo aureo imponebat thymiamata, quæ gratum Deo odorem exhalare dicebantur. Nec huic expositioni opponi potest. 1. Quòd Christus nunquam ita absolutè vocetur; Contrarium enim patet ex Gen. 48. 16. 2. Quòd distinguatur Angelus iste ab altari aureo, quod sit Christus. Quia certum est multos typos simul ad Christum respicere, ita ut secundùm varias σχέσεις, & per Sacerdotem thurificantem, & per Altare, & per Candelabrum, & per panes conspectus adumbretur. *Sacerdos* respectu personæ, *Altare holocaustorum* in Cruce, *suffitum* in Intercessione, *Candelabrum* in Evangelio, *Mensa cum panibus conspectus* in beneficiis quæ nobis communicat. 3. Quòd *suffitus illi detur.* Quia ex more V. T. loquitur, ubi odores dari solebant per alium ei qui incensum faciebat. Ita, sicut Christo officium Mediatorium, & omnia data sunt à Patre, & Spiritus sine mensura, Matth. 11. 27. Johann. 3. 34. nihil repugnat suffitus illi dari etiam à Deo, & gratiositatem meritis ejus, quo preces Sanctorum acceptæ Deo fiant. Deinde non dicuntur ipsi dati suffitus isti, quòd illis egeret, sed ut illos ex officio Patri offerret: Deinque observandum visionem istam totam allegoricam esse, quæ nihil aliud ostendit, quàm unicum fidelium præsidium in ingentibus calamitatibus, ad quas immittendas Angeli se parabant, fore preces fidelium à Christo oblatas, & propter eum gratas, quas Deus certissimè ad ipsorum salutem exauditurus sit. QUÆST. IX.

XII. Locus Tobiæ 12. 15. ubi personatus ille Angelus de quo ibi agitur, sibi officium soli Filio Dei proprium tribuit, dum profitetur se *esse unum ex septem illis Angelis sanctis, qui deferant preces Sanctorum*, quia ex Apocrypho libro petitur; qui mendaciis & superstitionibus scatet; meritò rejicitur, non minùs enim hic à veritate recessit, quàm quum se Azariam esse, Ananiæ magni filium ex filiis Israël profitetur, & cap. 7. se esse ex tribu Nephtalim, ex captivitate Ninives. *Tobia 12. 15.*

XIII. Ut verò Angeli non sunt Intercessores nostri apud Deum, Ita nec censendi sunt objectum cultus religiosi, quod Pontificii vellent, post veteres *Angelicos*, quos, ut ad cultum Angelorum inclinatos hæreticis aggregat *August. l. Quod vult Deum* hær. 39. Unde secunda oritur Quæstio circa eorum cultum, de qua observa, Non quæri, An aliquis honor & veneratio debeatur Angelis; Non negamus enim honorem illis exhibendum esse pro ratione eorum dignitatis, ut agnoscamus & celebremus eorum excellentiam, præsentiam revereamur, monitis obtemperemus, exempla imitemur, & intensum ipsorum erga nos amorem, mutuo amore compensemus, quò spectant illa August. de vera Relig. cap. 55. *Honoramus eos non servitute, sed charitate.* Sed agi propriè de *cultu religioso*, Qualiscunque enim sit creaturæ Ange- *De cultu Angelorum.* *Status Quæstionis.*

QUÆST. IX. licæ dignitas, pertendimus eos non posse censeri cultus religiosi objectum.

Angelos non esse colendos probatur 1. ex Col. 2. 18. XIV. Rationes sunt. 1. Quia θρησκεία seu *cultus* Angelorum expressè damnatur à Paulo Col. 2. 18. *Nemo vos brabio defraudet pro libidine, in demissione animi, & Cultu Angelorum, in ea quæ non vidit se ingerens, temerè inflatus mente suâ carnali.* Ubi varia latent argumenta. 1. in eo quòd Ap. ait eos, qui errorem illum fovebant, fideles καταβραβεύειν, id est, *præmium ipsis intercipere*, vel à præmio proposito impedire, scilicet à rectâ viâ abducendo, vel à legitimâ metâ & scopo avocando, quia à Christo qui meta est cursus nostri, & ejus vero cultu eos abstrahebant. 2. dicit *volentes* id facere, ut innuat *cultum* hunc esse *voluntarium*, non imperatum, qui fiat ex propriâ hominis voluntate & libidine, non autem ex Dei mandato. 3. *humilitatem affectare*, qui Romanorum etiam hodie prætextus est, & nihilominus *turgere sensu carnis suæ*, quia falsi istius cultus commentum, indicium est superbiæ, quâ sapientiores volunt videri Deo. 4. non *tenere Caput*, quia Christo ipso excidunt, qui alium socium illi in cultu adjungunt. Denique *pedem inferre in ea quæ non viderunt*, jus sibi faciendo loquendi de incognitis, & sua commenta tanquam oracula proferendi.

XV. Nequicquam hic excipitur. 1. à *Perronio*, θρησκείαν, seu *cultum Angelorum*, intelligi *originaliter*, non *objectivè*, non cultum Angelis delatum, sed cultum ab Angelis allatum; scilicet Legem seu Religionem Judaïcam, quæ ministerio Angelorum tradita fuerat, à qua Christianos Paulus vult revocare. ℞. 1. quia Paulus loquitur de cultu voluntario, quod ad Legem Mosaïcam, quæ Deum authorem habet, referri nequit. 2. quia inauditus est vocis istius usus in Scriptura, quoties enim usurpat nomen θρησκείας, ut Act. 26. 5. Ja. 1. 26. Sapien. 14. 27. vel significat cultum ab aliquo, vel alicui delatum. At hic priori sensu non potest sumi, ergo cultus Angelis exhibitus intelligi debet. 2. non damnari Angelorum venerationem, sed eam quæ Deo propria est, vel quæ defertur Angelis, omisso Christo, quia dicuntur *non retinere Caput*, vel quæ referatur ad Magorum præstigias, & cultus superstitiosos. ℞. Quia Paulus damnat omnem θρησκείαν Angelorum absolutè, non quæ deferretur ipsis, ut summo Deo, Angelici enim profitebantur se Deum agnoscere, sed ut Mediatoribus, inferioribus Deo, qui ideo dicuntur non retinere Caput; non quòd Christum prorsus secluderent, sed quòd eum profitendo factis abnegarent, aliud præter ipsum adorationis objectum constituentes, ut Pseudoapostoli, qui circumcisionem urgebant, dicuntur excidisse à Christo Gal. 5. 4. licèt Christum adhuc profiterentur.

2. ex Apoc. 19. 10. & 22. 9. XVI. Secundò, Quia Angelus cultum istum repudiat, Apoc. 19. 10. & 22. 9. Cùm Johannes ad pedes ejus procumbere vellet, Angelus statim ad ipsum, *Vide*, inquit, *ne facias, Adora Deum, Conservus tuus sum, & fratrum tuorum.* Nec dici potest Angelum recusasse illum cultum tantùm

tùm modestiæ causâ, & aulico more, ut *Lorinus* & *Estius* volunt, vel ob mysterii Incarnationis reverentiam, vel ob lumen Propheticum, & Sacerdotium quod in Johanne suspiciebat: Quia duplex ratio, quam affert Angelus à legitimæ adorationis objecto, & ab ipsius ministerio, vanitatem cæterarum satis evincit: & docet Angelum non respuisse tantùm secundùm quid cultum sibi aliàs debitum, sed absolutè ut indebitum, & soli Deo deferendum. Quis verò ferat Bellar. & Estium, qui volunt, non posse reprehendi qui faciunt, quod Johannes fecit, quia ut Spiritu divino plenus fuit, non suspicari licèt eum, aut obliviosum, aut indocilem fuisse; imò factum meritò omnibus esse imitandum? Nam si rectè fecit Johannes adorans Angelum, Ergo peccavit Angelus, cultum illum ut illicitum rejiciendo. Nec obstat, quòd Johannes Spiritu divino plenus ignorare non potuit hoc illicitum esse, quia Spiritus dabat infallibilitatem in doctrinâ & verbis, sed non statim in vita & praxi. Quamvis ergo cognosceret theoreticè Angelos non esse adorandos, potuit tamen ex animi perturbatione ortâ ad conspectum Angeli, ab illa theoriâ in sua praxi deflectere, & mensuram excedere in honore, quem ei exhibere volebat, ut quid faceret non satis attenderet, ut simile quid contigisse legitur Cornelio erga Petrum Act. 10. 26. qui eadem ratione cultum sibi à Cornelio oblatum respuit. Non incommodè quidam volunt Johannem magis errasse in *facto*, & *personâ*, quàm in *jure*, putando Angelum istum non fuisse Angelum creatum, sed increatum, cui ille cultus deberetur. Unde Angelus eum instituit de sua natura & conditione, ne servus cùm esset, pro Domino communi utriusque sumeretur. QUÆST. IX.

XVII. Tertiò, Quia Scriptura soli Deo cultum religiosum vendicat, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies*, Matt. 4. 10. quod petitur ex Deut. 6. 13. & 10. 20. ubi licèt expressè non habeatur vox *soli*, necessariò tamen includitur, ut Servator exponit. Frustra occurrunt Adversarii λατρείαν hìc solum Deo appropriari, non δουλείαν, quam nihil obstet Cœlitibus etiam communicari. Quia Satan non petit λατρείαν, sed tantùm προσκύνησιν, nec ulla δουλείας hìc fit mentio. Deinde fictitia est & inanis distinctio, cùm tam apud sacros, quàm profanos Scriptores promiscuè sit λατρείας & δουλείας significatio, ut facilè ostendi posset, & nobis alibi fusè probatum est Disp. 2. de Secess. ab E. R. 3. ex Matt. 4. 10.

XVIII. Quartò, Nemo objectum potest esse cultus religiosi & Invocationis, qui non sit *omniscius*, & *omnipotens*: nam omnium ubique necessitates & preces nosse nemo potest nisi omniscius, & καρδιογνώστης, nec eas exaudire nisi omnipotens; qui ergo talis non est, frustra ad eum cultus & invocatio dirigitur. Sed omniscientia & omnipotentia sunt proprietates soli Deo propriæ, & creaturis omnibus incommunicabiles. 4. à ratione.

XIX.

Quæst. IX. XIX. Quintò, si licita esset θρησκεία Angelorum, aliquod daretur in Scriptura ejus mandatum, vel promissum, vel exemplum probatum; cùm verò nihil tale afferre possint Adversarii, ex eo patet meram esse ἐθελοθρησκείαν: Exempla verò quæ ab ipsis afferuntur, non huc facere infra ostendetur.

5.

6. XX. Sextò, Cultus iste non semel à Patribus in Veteri Ecclesia damnatus est, pauca è multis testimonia damus. Tertull. lib. de Præscript. cap. 33. ait, *Simoniacæ magiæ disciplinam Angelis servientem inter idololatrias collocatam, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnatam.* Augustinus hær. 39. *Angelicos* ita dictos esse asserit, quòd in Angelorum cultum inclinarent, quos refellit cap. ult. de Vera Relig. *Hoc ipsos optimos Angelos & excellentissima Dei ministeria velle credamus, ut unum cum ipsis colamus Deum, cujus contemplatione beati sunt* &c. *Quare honoramus eos charitate, non servitute, nec eis Templa construimus, nolunt enim se sic honorari a nobis, quia nos ipsos cum boni sumus templa summi Dei esse noverunt.* Origenes lib. 1. & 5. contra Celsum prolixè vindicat Judæos & Christianos à creaturarum cultu, & l. 7. extremo docet eos *recusare colere quicquam præter Deum universorum Dominum, & Verbum ejus primogenitum omnis creaturæ.* Lactant. lib. 1. cap. 20. *Religio & veneratio nulla,* inquit, *nisi unius Dei tenenda est.* Concilium Laodicenum an. 364. congregatum, Ca. 35. cultum Angelorum expressè damnat, & statuit *Angelos nominare, & congregationes facere, esse Ecclesiam Dei linquere, occultæ idololatriæ vacare, & Christum derelinquere,* Carol. Mag. in Capitu. lib. 1. cap. 1. *non mediocris est error, cùm aliud adoratur cultu religionis quàm is, qui dixit Dominum Deum tuum adorabis.*

Fontes Solutionum. XXI. Alius est *cultus religiosæ adorationis*, qui illi soli debetur, quem apprehendimus ut principium Creationis & Redemptionis nostræ. Alius *subjectionis civilis*, qui exhibetur alicui ratione peculiaris ὑπεροχῆς & dominii, quod habet in alterum, quo colimus Parentes, Magistratus, & alios in authoritate constitutos. Alius *moralis reverentiæ*, quæ exhibetur personis propter excellentiam earum ex se consideratarum, absque dominio honorati, vel servitute honorantis. Angeli coli possunt postremo hoc cultus genere, sed non primo, quod Deo soli competit.

XXII. Exempla quæ petuntur pro adoratione Angelorum ex V. T. Vel referenda sunt ad adorationem civilem eorum, qui sub specie humana illis apparebant juxta morem Orientalium, & qui existimabantur homines esse, ut *Bellar.* lib. de Beatit. Sanct. cap. 13. non diffitetur: Vel pertinent ad Angelum increatum, Filium Dei scilicet, qui in præludium Incarnationis Patribus sub tali specie sæpe apparuit, quod facilè colligitur ex circumstantiis locorum. Genes. 18. Abraham procumbit coram uno ex Angelis, *Gen. 18.* qui eum allocuti erant, ex quo cognovit eum esse Deum, ideo eum vocat *Jehovam.* 2. orat eum pro incolumitate Sodomæ. 3. vocat eum *Judicem*

totius

totius terræ ℣. 25. Gen. 32. Angelus qui luctatur cum Jacobo Deus fuit ex Hose. 12. 4. ubi dicitur Jacob *principem se gessisse cum Deo*, quod nomen Israëlis confirmat, & benedictio quam ab ipso postulat, & denominatio loci פניאל *Peniel*, quia *vidisse* dicitur *Deum facie ad faciem* ℣. 30. Gen. 48. 16. Jacob loquitur de Angelo Goël, qui eum ab omni malo liberavit, & à quo benedictonem salutarem petit pro filiis Josephi, qui non potest alius esse, quàm increatus. Jos. 5. 14. Josua adorat Angelum increatum, quia dicitur *Princeps militiæ Jehovæ*, quod nemini nisi Christo convenit, qui Caput est Angelorum & hominum Apoc. 19. 11. 12. & jubetur Josua solvere calceamenta ob præsentiam Numinis, quod Mosi præcipitur in visione Dei, Exod. 3.

QUÆST. IX. Gen. 32. c. 48. 16. Jos. 5. 14.

XXIII. *Septem Spiritus* de quibus agitur Apoc. 1. 4. non sunt creati, sed Spiritus Sanctus, qui ob multiplicem donorum varietatem & relatè ad septem Ecclesias Asiaticas, quibus communicari debuit, ita vocatur. Patet 1. quia in eodem ordine collocantur cum Patre & Filio in invocatione, per quam petitur *gratia & pax* Ecclesiis, id est, omnigena benedictio, quod soli Deo competit. 2. præponuntur ipsi Filio non ob *prioritatem naturæ*, vel anterioritatem ordinis existendi, sed tum ob *œconomiam* officii à Christo suscepti, qui consideratur ut primogenitus à mortuis, qui peccata suorum lavit suo sanguine ℣. 5. 6. tum ob seriem verborum sequentium, quæ de Christo agunt. Nec si dicuntur Spiritus isti esse *ante thronum*; sequitur eos esse inferiores Deo, quia & ipse Filius qui est ὁμοούσιος Patri, dicitur *stare ante thronum*, secundùm certam σχέσιν, Apoc. 5. 6. qui secundùm aliam non desinit sedere in ipso throno, Apoc. 4. 2. sed tantùm *distinctio personalis* à Patre innuitur; Adde quòd aliud est esse ante thronum κατ' οὐσίαν, aliud κατὰ φανέρωσιν in visione Prophetica.

Apoc. 1. 4.

XXIV. Diversitas excellentiæ subjectorum postulat quidem diversitatem cultus; sed non diversitatem cultus religiosi, nam ut iste habet tantùm pro objecto excellentiam infinitam & increatam, non potest esse multiplex, sed unicus esse debet.

XXV. *Cultus civilis*, vel strictè dicitur pro eo, qui tam *causaliter*, quàm *formaliter*, id est, tam ratione causæ, quàm ratione modi, talis est, qui propter causas merè civiles defertur, vel latè pro eo, qui est tantùm civilis posteriori sensu, prout distinguitur à religioso, quo sensu tribuitur Angelis.

LOCUS OCTAVUS DE

STATU HOMINIS ANTE LAPSUM, ET FOEDERE NATURÆ.

QUÆSTIO PRIMA.

Quænam fuerit Libertas Adami in Statu Integritatis?

I.

CUM Homo in quadruplici Statu spectari possit, *instituto* naturæ, *destituto* peccati, *restituto* gratiæ, & *præstituto* gloriæ, diversimodè etiam *Libertas* ejus considerari debet circa illos. Nos hic de primo tantùm agimus.

II. Per *Statum integritatis* intelligimus primam hominis ad imaginem Dei, interna bonitate, & externa felicitate creati conditionem: in qua, ut bonis omnibus, tam corporis, quàm animi ad veram beatitudinem obtinendam in illo statu necessariis, abundabat: Ita sanctissimum & suavissimum Dei regimen experiebatur. Unde duabus potissimùm partibus absolvebatur, *Felici hominis conditione, & fœderali circa ipsum Dei gubernatione.* Felicitas ejus oriebatur ex *Imagine* Dei ad quam conditus erat, quæ in *justitiâ originali* præcipuè sita erat, & in *immortalitate*, ac *dominio* eam consequente, de quibus antea dictum Loco de Creatione. Ad quam etiam pertinebat *Libertas* ejus, de qua quæstio instituitur.

III.

Quæst. I.

III. Ut verò de Adami integri libertate rectiùs possimus ratiocinari, variæ Libertatis species ante omnia debent distingui, ut constet, quænam illi competere potuerit, quænam verò non.

Quadruplex libertas. 1. independentiæ. 2. à coactione. 3. à necessitate physica. 4. à servitute.

IV. Quadruplex datur libertas. 1. *Libertas independentiæ*, quæ competit soli Deo, ut primo Enti; quæ opponitur *necessitati dependentiæ*, quæ convenit omnibus creaturis. 2. *Libertas à coactione*, per quam homo agit sponte, & cum lubentia, quæ opponitur *necessitati coactionis*, quæ videtur in iis, qui per vim agunt. 3. *Libertas* rationalis à *necessitate brutâ & physicâ*, per quam homo agit ἐκ προαιρέσεως, & non bruto instinctu, & cæco impetu, quæ opponitur *necessitati physicæ* inanimatorum & brutorum. 4. *Libertas à servitute*, per quam homo nullius servitutis, vel peccati, vel miseriæ jugo obnoxius est, quæ opponitur *necessitati servitutis*, quæ est in peccatoribus.

Quænam necessitas conveniat cum libertate. Quænam cum ea sit ἀσύστατος.

V. Non omnis necessitas pugnat cum libertate, nec omnis cum ea convenit. Quædam necessitas ab extrinseco destruit libertatem, Quædam cum ea consistit. Quædam ab intrinseco perimit eam, & quædam eam perficit. *Necessitas coactionis*, quæ est *ab extrinseco* est ἀσύστατος cum libertate; Sed *necessitas hypothetica* quæ oritur, vel à decreto Dei, vel ab existentia rei, cum libertate conspirat. *Necessitas ab intrinseco*, quæ oritur ex *determinatione physicâ* & bruta ad unum, libertatem tollit; *Necessitas ab intrinseco*, quæ fluit ex *determinatione rationali* voluntatis ab intellectu, non modò non destruit libertatem, sed eam conservat & fovet.

Libertas Adami.

VI. *Libertas Adami* non fuit *libertas independentiæ*, quasi fuerit αὐτεξούσιος, & absolutè sui juris, quia semper ut Creatura Creatori sui, & ut causa secunda primæ debuit subjici, & ab ejus nutu pendere; Non fuit *libertas indeterminationis* voluntatis ab intellectu practico; Hæc enim voluntatem in appetitum irrationalem transmutasset, ut appeteret malum sub ratione mali, & non tam libertas, quàm effrænis fuisset licentia, quæ cum imagine Dei fuisset ἀσύστατος. Sed triplex alia fuit in ipso *libertas*. 1. à *coactione*. 2. à *necessitate physica*. 3. à *servitute*, tum peccati, tum miseriæ. Duæ priores constituebant *libertatem* ejus *essentialem*, quæ homini in quocunque statu sit constitutus conveniunt, cujus duo sunt characteres τὸ προαιρετικὸν, & τὸ ἑκούσιον, ut quod sit, fiat prævio rationis judicio, & sponte. Sed posterior *accidentalis fuit*, quia supervenit libertati essentiali, & ab illa separari potest; quippe datur vera libertas, ubi talis non datur immunitas à servitute, ut in statu peccati.

Fuit 1. à coactione. 2. à necessitate physica. 3. à servitute.

VII. Licèt verò liber fuerit à servitute peccati, quia justus & rectus creatus est, non fuit tamen *liber* à *mutabilitate*, quia qualiscunque fuerit ejus sanctitas & justitia, mutabilis fuit, à qua proinde deficere potuit. In eo quippe statu positus fuit Adamus, ut posset stare & cadere, peccare & non peccare. Quod quamvis minorem perfectionem arguat præ statu gratiæ, qui immu-

QUÆST. I. tabilis eſt, nullum tamen vitium vel imperfectionem notat, ſiquidem immutabilitas non eſt donum naturæ, ſed gratiæ: Non poteſt tamen mutabilitas illa pertinere ad libertatem Adami, quamvis eo nomine nonnunquam veniat, quia tam illuſtri ornari non meruit elogio illa conditio, quæ tum libertati, tum beatitudini hominis modum ponebat, ſed fuit tantùm libertatis Adamicæ appendix, quæ ita propria illi fuit, ut in nullo homine fuerit ampliùs, vel eſſe poſſit.

VIII. Ex hac verò mutabilitate *indifferentia* oritur, quæ vulgò tribui ſolet Adamo, de qua quæritur, An libertas ejus in ea poſita fuerit, Ad quam reſpondemus negativè. 1. quia talis ἰσοῤῥοπία, ſeu æqualis ad bonum & malum propenſio, cum voluntatis naturâ pugnat, quæ neceſſariò ſequitur dictamen intellectus. 2. cum ſtatu creationis, in quo voluntas creata fuit valde bona, utpote ad imaginem Dei in juſtitia & ſanctitate condita; valde bona autem non eſſet, ſi ad vitium, æquè ac ad virtutem propenſa eſſet. 3. cum Lege homini lata, quæ Deum totâ mente & totis viribus amare jubebat; à quâ utique jam receſſiſſet, ſi in tali æquilibrio fuiſſet conſtitutus. Si ergò quædam ἀδιαφορία illi tribuenda eſt, non eſt intelligenda in *actu ſecundo*, & quoad *potentiam ſimultatis*, quaſi potuerit ſimul & ſemel manens in illo ſtatu actu ferri ad bonum & ad malum, quod eſt ἀσύστατον, quia ſic homo ſupponeretur eſſe ſimul integer & lapſus: ſed in *actu primo*, & quoad *ſimultatem potentiæ*, quia potentia ſeu facultas Adami ita erat diſpoſita per conditionem mutabilem in qua conditus erat, ut poſſet ad malum determinari, non minùs ac ad bonum, ſed ſucceſſivè, & in ſenſu diviſo, non ſimul & in ſenſu compoſito, quod triſtis experientia nimis docuit.

IX. Quamvis libertas naturæ conveniat in eſſentialibus cum libertate hominis in aliis ſtatibus conſtitutæ, longè tamen differt in accidentalibus. Nam *libertas gloriæ* in beatis eſt, *non poſſe peccare*. *Libertas peccatorum* in ſtatu peccati eſt *non poſſe non peccare*. *Libertas fidelium* in gratia eſt *poſſe peccare, & non peccare*; Sed libertas Adami fuit *poſſe non peccare*. Prima fuit abſoluta *impotentia peccandi*: Secunda abſoluta *impotentia bene agendi*: Tertia *potentia peccandi & bene agendi*: Quarta fuit *potentia non peccandi*. Quod Auguſt. eximiè explicat lib. de Corrept. & Grat. c. 11. *Si bona iſta differant, diligenter & vigilanter intuendum eſt poſſe non peccare, & non poſſe peccare, poſſe non mori, & non poſſe mori, bonum poſſe non deſerere, & bonum non poſſe deſerere. Potuit enim non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deſerere.* Et poſtea. *Prima ergo libertas voluntatis erat poſſe non peccare, noviſſima erit multò major, non poſſe peccare. Prima immortalitas erat poſſe non mori, noviſſima erit multò major, non poſſe mori. Prima erat perſeverantiæ poteſtas, bonum poſſe non deſerere, noviſſima erit felicitas perſeverantiæ, bonum non poſſe deſerere.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO II.

An Adamus vires habuerit credendi in Christum?

I. Quæstio hæc nobis intercedit cum Arminianis, qui, ut hypothesim suam tuerentur de necessitate gratiæ cujusdam universalis sufficientis; hanc invexerunt opinionem, Adamum non habuisse unquam vires credendi in Christum. Ideoque eas non potuisse amittere per peccatum; nec proinde Deum posse fidem in Christum à nobis nunc exigere in Evangelio, nisi antea sufficientem ad eam gratiam largitus sit, quia ad impossibile nemo tenetur. Hinc pertendunt Deum aut dare, aut saltem paratum esse omnibus dare potentiam credendi si velint. Ita duo simul probare conantur. Primò falsò à nobis asseri Adamum amisisse vires credendi in Christum, quia nunquam eas habuerit. Secundò Gratiam fidei debere esse universalem ex justitia & æquitate novi fœderis. *Armin.* resp. ad art. 19. *Dico & affirmo, assevero, profiteor & doceo, Adamum ante lapsum non habuisse potentiam credendi in Christum, quia fide in Christum non erat opus, ideoque Deum non potuisse ab illo fidem illam exigere post lapsum, hoc nimirum jure, quia Adamus potentiam illam credendi suâ culpâ amiserit.* Idem statuit & probare satagit *Corvinus* in Tilenum, & Molinæum.

II. Non quæritur, An Adamus habuerit fidem actualem in Christum. Certum enim est objecto non revelato non credidisse actu. Sed An potuerit illam habere, si hoc illi revelatum fuisset, id. An habuerit fidem potentialem, non tantùm ad revelata, sed & ad revelanda? An quemadmodum per fidem actualem credebat omni Dei Verbo actu revelato: Ita per potentialem potuerit credere non modò Verbo jam revelato, sed etiam ulteriùs revelando, si ita Deo libuisset? Orthodoxi sic sentiunt, Adamum quidem in Christum tanquam Redemptorem actu non credidisse ante lapsum, quia Christus revelatus illi non fuit, nec tunc redemptione illi erat opus: sed tamen in creatione vires sufficientes à Deo accepisse, quibus omni Verbo revelato, aut revelando credere potuit, ac proinde etiam in Christum futurum Redemptorem, si ei hoc à Deo fuisset revelatum, quòd & lapsurus esset, & post lapsum Deus Filium suum in redemptionis pretium esset traditurus. *Status Quæstionis.*

III. Rationes sunt. 1. Quia Adam accepit vires credendi omni Dei Verbo, Ergo etiam Verbo Evangelii si illi revelatum fuisset; quia fides in Christum est pars & species, quæ continetur sub notione generali fidei. Accepisse autem vires credendi omni Dei Verbo, patet ex perfectione

QUÆST. I. naturæ, in qua conditus est; Nam qui perfectè sanctus est, omnimodam fidem & obedientiam Deo præstare tenetur, aliàs defectus aliquis in eo daretur, quia sic non credendo Dei Verbo se infidelem, eoque non integrum probasset. Deinde si non potuisset credere, id ideo factum esset, vel quia intellectus aliquo errore excæcatus, & voluntas aliqua rebellione præpedita fuisset; Sed neutrum dici potest de homine sancto, & ad imaginem Dei condito. Frustra *Corvinus* argutatur, Adamum vires quidem credendi omni Dei Verbo revelato habuisse, sed quod pertineret ad fœdus legale, non verò ad fœdus Evangelicum, quia hoc homini integro absolute non fuit credibile sine contradictione. ℟.] Quia licèt Verbum Evangelii non fuerit credibile, ut necessarium & salutare pro tunc, id est, in statu integritatis, potuit tamen esse credibile respectu temporis futuri, quod secuturum esse ejus lapsum, si Deus illi eum revelasset; ut Petro revelatus est à Christo lapsus ejus, & post lapsum resurrectio. Deinde si credibile non fuit Evangelium pro statu integritatis, hoc non oriebatur ex defectu potentiæ, sed tantùm revelationis objecti.

IV. 2. Quia ante lapsum habuit potentiam amandi Deum, eique in omnibus obsequendi; Amor enim fidem supponit, quæ pars est obedientiæ; Nam qui jubetur ex Lege amare Deum, & ei obtemperare, jubetur etiam ei credere loquenti: Nec valet quod excipitur, aliam esse potentiam quâ Deo creditur, aliam quâ Christo, quia Verbum Legis & Evangelii toto genere sunt opposita; & in Lege mandatum esse quidem, ut Deum amaret, & ei obsequeretur, sed tantùm pro ratione status, in quo per creationem constitutus erat, ut Creatorem suum coleret, non in quo per redemptionem fuit restituendus, ut in eum crederet. Quia licèt quoad formulam peculiarem differant inter se Lex & Evangelium; conveniunt tamen in eo, quòd sint ex æquo Verbum Dei, atque adeò fidei nostræ objectum, & obedientiæ norma. Unde qui tenetur credere Deo loquenti in Lege, & vires habet ad id sufficientes, posset etiam & deberet credere Evangelio, si illi revelaretur. Nec major concipi potest amor, vel obsequium eo, quod in Lege nobis præcipitur.

V. Tertiò, Angeli integri ex revelatione Dei cognoverunt Redemptorem promissum suo tempore exhibendum, & eo gavisi sunt, 1. Pet. 1. 11. & Eph. 3. 10. Ergo homo in statu integritatis potuisset ex revelatione Dei cognoscere futurum Redemptorem à lapsu, & in ipsum credere. Eadem enim est utrobique ratio.

VI. Quartò, Quæ est ratio misericordiæ, pœnitentiæ, & aliarum virtutum in statu integritatis, eadem & fidei in Redemptorem, quia illæ actualiter acceptæ, non minùs repugnant statui integritatis, quàm fides in Redemptorem; At nemo negare potest hominem integrum potuisse affici misericordiâ & pœnitentiâ, si objectum utriusque illi oblatum fuisset. Ergo & potuit habere fidem in Christum, si illi prædicatus fuisset.

VII.

VII. Non ideo dicenda fruſtranea illa potentia, quæ non verſatur circa ſpeciale aliquod objectum ad illius ambitum pertinens, quia poteſt habere alia plura objecta circa quæ occupatur, & vires non ſemper inſunt naturæ propter exercitium actus, ſed ſæpe propter perfectionem naturæ. Ut virtus miſericordiæ & charitatis non fuit inutilis in Adamo integro, dum nulli erant miſeri & egeni, quia Adamum perficiebat. Ita potentia credendi non fuit fruſtra in Adamo, licèt circa certum aliquod objectum ſeſe exerere non potuerit propter abſentiam objecti, quia circa plura ſe occupavit. Tum dicitur fruſtranea vel otioſa potentia, quando quæ debet agere & poteſt agere, non agit, quod hîc non datur.

QUÆST. I. Fontes Solutionum.

VIII. Quamvis Adamus integer non potuerit credere remiſſionem peccatorum præſentium, quæ nulla dum erant; hoc non obſtabat, quominus potentiam haberet credendi remiſſionem futurorum, ſi Deo placuiſſet illi, & futurum lapſum ejus, & reſtaurationem ex eo revelare; ἀσύστατον erat reſpectu ejuſdem credere ſe integrum & peccatorem, ſed κατ' ἄλλο, καὶ ἄλλο, idem qui nunc eſt integer, poteſt credere ſe poſtea lapſurum; quique ideo egeat gratiâ Dei & fide in Chriſtum.

IX. Quamvis fides in Chriſtum non præſcribatur *ſpecificè*, & *expreſſè* in Lege, quæ Chriſtum non novit, continetur tamen in ea *in genere*, & *implicitè*, quatenus Lex jubet nos credere omni Dei Verbo, & omni promiſſioni ejus, ut nemo potuerit Legi obtemperare, qui non paratus fuerit etiam Verbo Evangelii credere ſi à Deo revelatum fuiſſet.

X. Qui accepit vires reſurgendi à lapſu, non opus habet novis viribus ad reſurgendum, niſi lapſu ſuo eas vires amittat, quod factum ab Adamo, qui peccando potentiam illam omnem cum juſtitia originali perdidit. Si ergo poſt lapſum non poteſt propriis viribus reſurgere, non inde oritur, quòd vires illas in creatione non acceperit, ſed quòd eas per lapſum amiſerit. Nec dici poteſt, eas amitti non potuiſſe, quia uſus earum erat demum poſt lapſum; nam non minùs ſe exerere debuerunt ante lapſum in eo præcavendo, quàm in eo corrigendo, ſi in homine manſiſſent.

QUÆST. III.

QUÆSTIO III.

DE FOEDERE NATURÆ.

An Fœdus aliquod cum Adamo Deus pepigerit, & quale?

I. CUm Fœdus inter homines dicatur vulgò *mutua pactio duarum pluriumve personarum de certis bonis & officiis mutuò præstandis communis utilitatis ergò*: Et has conditiones præcipuè postulet. 1. ut personæ sint æquales, vel simpliciter, vel in certo saltem ordine. 2. ut in sua potestate habeant bona, vel officia quæ sibi mutuò præstare debent, & ut quoad illa sint αὐτεξούσιοι. 3. ut non sint obligatæ absque illa pactione ad officia illa præstanda. Certum est fœdus Dei cum homine strictè loquendo intercedere non posse; 1. quia nulla datur inter Deum & hominem æqualitas vel proportio, ut nec inter bona, quæ Deus suo fœdere promittit, & officia quæ homo præstare tenetur, ex quibus nihil utilitatis Deo αὐταρκεστάτῳ accedit Ps. 16. 2. 2. quia homo nullo respectu est αὐτεξούσιος, & tenetur etiam absque ullo pacto ad obsequium Deo præstandum. 3. quia homo ad id nihil ex se conferre potest, sed totum à Deo pendet, tam quoad bonum promissum, quàm quoad officium præceptum, ad quod præstandum Deus homini vires largitur. Deus tamen per summam συγκατάβασιν cum Creaturis voluit fœdus aliquod inire.

II. Poterat quidem Deus pro jure suo obedientiam homini à se condito præscribere sine ulla præmii pollicitatione; sed ut supremum illud dominium bonitate suâ temperaret, fœdus addidit, quod promissione præmii, & obedientiæ stipulatione constat. In quo, ut Jus suum in hominem fortiùs asserere voluit; Ita summam benignitatem demonstravit in eo, quòd ipse nullius rei indigus, creaturam sibi jam ex creationis jure subditam, & ex naturali obligatione omnia debentem, inito fœdere, ad propiorem sui communionem invitare, & isto amoris & mutuæ obligationis nexu potentiùs allicere voluit. Ut jam homo promissione Dei excitatus, felicitatem, non ex mera solùm ejus φιλανθρωπίᾳ, sed etiam ex pacto propter veritatem & fidelitatem ejus certò expectare possit.

III. Licèt verò *fœdus* aliquando *latiùs* sumatur pro simplici Dei *promissione* citra ullius conditionis stipulationem ex parte creaturæ, quale est fœdus illud quod pepigit cum hominibus, & animantibus terræ, de illis non ampliùs diluvio perdendis, quod etiam Iride fuit obsignatum Gen. 9. 9. 10. 11. & illud de quo loqitur Jer. 31. 35. & 33. 25. quod diei & noctis vices,

vices, & ſtatuta cœli & terræ diſponit & tuetur, quod vocatur propterea μονόπλευρον, quia unus tantùm partis diſpoſitione & promiſſione conſtat. At *ſtrictè* & *proprie* notat pactionem Dei cum homine, per quam Deus ſua bona, & præcipuè vitam æternam illi promittit, & ab homine viciſſim officium & cultum reſtipulatur, certis ſignis externis, confirmationis cauſâ adhibitis, quod διπλόευρον & *mutuum* vocatur, quia mutuâ conſtat partium fœderatarum obligatione, hinc promiſſione à parte Dei, inde conditionis ſtipulatione ab hominis parte. QUÆST. III.

IV. *Fœdus* iſtud geminum nobis proponitur in Scriptura, *Natura & Gratia*, *Operum & Fidei*, *Legale & Evangelicum*. Cujus diſtinctionis fundamentum pendet, tum ex diverſa σχέσει Dei contrahentis, qui modò ut Creator & Dominus ſpectari poteſt, modò ut Redemptor & Pater; tum ex diverſa hominis conditione, qui vel ut Creatura integra, vel ut lapſa conſideratur; tum ex diverſo modo vitam & felicitatem conſequendi, vel per obedientiam propriam, vel per alienam imputatam; tum ex diverſis officiis homini præſcriptis, ſcilicet operibus, vel ſide. In illo enim Deus ut Creator obedientiam perfectam ab homine integro poſtulabat cum promiſſione vitæ & felicitatis æternæ; Sed in iſto Deus ut pater, ſalutem in Chriſto pollicetur homini lapſo ſub conditione fidei. Illud opere hominis nititur; Iſtud ſolâ Dei gratiâ, Illud à Creatore juſto, hoc à Redemptore miſericordi pendet. Illud cum homine integro ſine Mediatore; Hoc cum lapſo interventu Mediatoris pactum eſt. *Duplex fœdus, naturæ & gratiæ.*

V. *Fœdus naturæ* eſt, quod Deus Creator cum homine integro, tanquam ſuâ creaturâ pactus eſt, de illo felicitate, & vitâ æternâ donando ſub conditione perfectæ & perſonalis obedientiæ: Vocatur *naturale*; non ab obligatione naturali, quæ nulla eſt Dei erga hominem; ſed quia in naturâ hominis, prout primitus à Deo condita eſt, & in illius integritate, ſeu viribus fundatur. Dicitur etiam *Legale*, quia conditio ex parte hominis fuit obſervatio legis naturæ, quam ſibi habebat inſculptam, Et *operum*, quia operibus, ſeu obedientiâ ejus propriâ nitebatur. *Quare fœdus naturæ dicatur.*

VI. Fœdus naturæ cum Adamo initum eſſe negat *Epiſcopius Inſti. The.* l. 2. c. 1. & cum eo Remonſtrantes; Sed tale fuiſſe probatur. 1. Quia dantur partes eſſentiales fœderis, Deus & homo. *Deus*, qui prout erat hominis creator, non poterat non eſſe ejuſdem gubernator, & ex hoc legiſlator, & quia naturâ ſuâ bonus eſt, etiam remunerator ipſum quærentibus Heb. 11. 6. ut non modò legem illi poneret, quâ regeretur, ſed & præmium illam obſervanti ſtatueret, licèt nullo jure ad id obſtrictus foret. *Homo* qui cùm eſſet creatura, non poterat etiam non totus dependere à Deo, & quia erat integra, poterat legem inſculptam ſervare, & quia erat rationalis, non debebat aliter quàm modo rationali, id eſt, per intellectum & voluntatem gubernari; tum *Dari fœdus naturæ probatur.*

QUÆST. III. legum præscriptione, tum præmiorum promissione, & pœnarum commi-natione; Et quia erat ad imaginem sanctitatis divinæ conditus, etiam ad communionem beatitatis ejus, quæ individua sanctitatis est comes, perduci debebat.

VII. Secundò, Quia Lex Adamo posita fuit, quæ necessariò importat pactum & contractum aliquem fœderalem, quia qui eam accipit, ex officio se obligat ad obedientiam sub pœna per eandem denunciata, & qui eam fert, eo ipso quòd obedientiam exigit, tenetur obedienti præstare indemnitatem, & securitatem. Licèt verò alteram tantùm partem sanctionis istius fœderalis exprimat Moses, quæ refertur ad pœnam, Genes. 2. 17. priorem tamen de promissione non esse excludendam probatur, tum ex Sacramento Arboris vitæ, quo obsignabatur, tum ex comminatione mortis, quæ à ratione contrariorum implicitam habuit promissionem vitæ, tum ex variis locis Scripturæ, quæ legis naturam & sanctionem clariùs exprimunt, ut Lev. 18. 5. *qui fecerit hæc, vivet in ipsis* Deuter. 27. 26. Ezech. 20. 11. Matth. 19. 17. Galat. 3. 12.

Hos. 6. 7. VIII. Tertiò, Hoc non obscurè videtur innuere locus Hos. 6. 7. ubi Israëlitæ dicuntur transgressi fœdus sicut Adam .כאדם עברו ברית המה *Et ipsi sicut Adam violarunt fœdus.* Quamvis enim hæc verba possint etiam exponi de inconstantia hominum, ut dicantur transgressi fœdus, sicut homines facere solent, qui suâ naturâ vani, levesque sunt, & fidem sæpe fallunt. Nihil obstat tamen ea ad Adamum etiam referri, ut dicantur violasse fœdus ad instar Adami primi parentis, qui fœdus cum ipso à Deo contractum miserè fregit; non absimilis locutio occurrit Job. 31. 33. *Si texi*, inquit, כאדם *sicut Adam iniquitates meas*, ubi manifestè respicit ad factum Adami peccatum suum excusare & tegere conantis, Gen. 3. 12.

IX. Quartò, Tale fœdus postulabat, non modò Dei *bonitas* & φιλανθρωπία, quæ non potuit convenientiùs se exercere, quàm hominem se quærentem ad se propiùs recipiendo & communione suâ beando: sed & ipsius *hominis status*, & *felicitatis appetitus* ipsius cordi à Deo impressus; Cùm enim dubitari non possit, quin rectus fuerit & legitimus, vanus & irritus esse non potuit; sed impleri debuit positâ hominis obedientia, nisi velimus Deum inani desiderio voluisse hominem pascere, & illi illudere, quod vel cogitare blasphemum.

In fœdere hoc consideranda sunt. 1. Partes contrahentes. Deus & Homo. Deus ut Creator & Legislator.

X. In isto fœdere consideramus. 1. *Subjectum*, seu *Partes contrahentes*. 2. *Pactionem* ipsam, quæ includit res utrinque pactas, tam à parte Dei in promissione beneficii, quàm à parte hominis in restipulatione officii. *Partes contrahentes* sunt Deus, & Homo. *Deus* quà *Creator*, & Dominus, sub qua σχέσει duo includuntur, legislatoria potestas, & bonitas in remunerando; Illa quidem, quia, qua Creator non potest non creaturam gubernare, nec guberna-

bernare potest, nisi congruenter ejus naturæ, id est λογικῶς, per legum idonearum positionem: Hæc verò, quia non potuit non creaturam suum officium præstantem amare, & remunerari. Quæst. III.

XI. *Homo* sub gemina σχέσει spectandus, vel quà *justus*, vel quà *primus*. Priori respectu, vires habuit præstandi officium præscriptum: Unde oriebatur obligatio illud implendi, quæ aliàs locum habere non potuisset; cùm ad impossibile absolutè nemo teneatur. Posteriori, Adamus universum genus humanum, quod ex ipso nasciturum erat quodammodo inclusit, tum ut *radix*, & *principium seminale*, à quo debuit descendere totum genus humanum Act. 17. 26. tum ut *persona publica*, & *caput repræsentativum*, quod omnes homines ex se naturaliter oriundos repræsentaret. Unde fœdus illud non ad Adamum solum, sed in illo ad omnes ejus posteros pertinuit. Quod Cl. Amyr. Disp. de tribus Fœder. th. 8. agnoscit, *Quà primus homo fuit*, inquit, *universum genus humanum, quod ex eo nasciturum erat, veluti repræsentavit*. Fundamentum autem istius communionis oritur ex duplici vinculo, quô homines cum Adamo colligantur, *naturali* uno, secundùm quod Pater fuit communis omnium, & illi filii; *forensi* altero, quò ex sapientissimâ Dei Providentia in Principem, & Caput generis humani constitutus est, qui pro se & suis contraheret, & bona sibi collata, tanquam bona communia toti naturæ, & sibi & suis haberet, vel amitteret.

Homo quà justus, Et quà primus.

XII. *Pactio* duabus partibus constat, hinc officii exactione, à parte Dei, & restipulatione à parte hominis, inde promissione beneficii à parte Dei, & acceptatione à parte hominis. *Officium* fuit partim generale, partim speciale, juxta duplicem legem ipsi latam, moralem seu naturalem, & symbolicam. *Generale* fuit cognitio & cultus Dei cum justitia erga proximum, & omnimodâ sanctitate; *Speciale* fuit abstinentia à fructu vetito, in qua totius Legis obedientia velut in compendio & specimine continebatur. Illud fundabatur in Lege naturali, quæ non in libro scripta, sed in corde insculpta & impressa fuit, de qua Paulus ait, *omnes naturâ facere quæ sunt Legis, & opus Legis scriptum esse in cordibus hominum*, Rom. 2. 14. 15. Ita ut qui sunt sine Lege scripta, non sint tamen sine Lege sculpta, cùm ipsi per conscientiæ dictamen sibi ipsis sint Lex. Istud in Lege symbolicâ & positivâ. Illud præcipuum & primarium fuit, Hoc verò tantùm secundarium. Quamvis enim speciali quoque præcepto, seu Legi isti symbolicæ ipsi datæ parere teneretur; potissimùm tamen Legis naturalis obedientia ab ipso requirebatur, cui explorandæ præceptum hoc symbolicum tantùm inserviit, ut postea dicetur.

2. Pactio ipsa qua constat. 1. exactione officii, seu obedientia Legi debita.

XIII. *Obedientia* quam Lex exigebat, characteres istos habere debuit. 1. ratione *principii*, *sinceritatem*, ut esset vera & sincera ex toto corde, non hypocritica, & externa tantùm corporis. 2. *ratione objecti*, *universalitatem*, ut extenderetur, non ad quædam tantùm, sed ad omnia Legis præcepta nul-

Qualis debuerit esse.

QUÆST. III. lo excepto. 3. ratione *graduum*, *intensionem*, ut esset perfecta, & omnibus numeris absoluta. 4. ratione *durationis*, *perseverantiam*, ut esset constans & perpetua usque ad finem sine interruptione.

XIV. Ad hanc verò obedientiam, licèt homo obligatus jam esset *obligatione naturali*, quà creatura rationalis, quæ non potest non subesse dominio Dei, & ipsius Legi, fortiùs tamen obstrictus fuit *obligatione fœderali*, quam Deus ita stipulatus est, ut homo, viribus quas in creatione acceperat, eam præstare posset, quamvis ut illam actu præstaret, ipsi adhuc opus esset *auxilio Dei*, quo facultates illæ & vires tum actuarentur, tum à mutatione præservarentur. Quod auxilium non tendebat ad virtutem novam aliquam ipsi infundendam, sed tantùm ad efficaciam illius virtutis exerendam, quam acceperat. Hoc autem non pertinebat propriè de *fœdus naturæ*, sed à liberrimâ Dei εὐδοκίᾳ semper pendebat, aliàs fœdus naturæ fuisset immutabile, nec homo unquam peccasset.

XV. Officii exactionem comitabatur *Fœderis sanctio*, quæ tum promissione præmii & mercedis, tum comminatione pœnæ constabat. *Promissio* fuit summæ *felicitatis*, & vitæ æternæ, non in terra, sed in cœlo peragendæ. *Comminatio* fuit *mortis*, & quicquid mortis nomine venit in Scriptura, ad omne genus pœnæ exprimendum, in quam homo per peccatum suum meritò incurrit.

XVI. Ex hac verò pactione nascitur *obligatio* mutua partium, quæ diversa est pro conditione earum; Nam respectu *hominis*, non tantùm fuit ex pacto, sed absoluta & simplex ex naturâ rei, tum propter Deum, cui homo tanquam creatura Creatori, beneficiarius benefactori se ipsum totum, & quicquid erat Deo debebat, & illum toto corde amare tenebatur. Sed respectu *Dei*, fuit gratuita, utpote pendens ex pacto seu promissione gratuita, per quam Deus, non ipsi homini, sed sibi, suæque bonitati, fidelitati, & veracitati obstringebatur, Roman. 3. 1. 2. Tim. 2. 13. nullum ergo fuit *debitum* propriè dictum, ex quo homini jus posset nasci, sed tantùm *fidelitatis debitum*, ex promissione ortum, quod ejus constantiam, & veritatem infallibilem & immutabilem ostendit. Quòd si Apostolus jus sive *debitum* videtur agnoscere, Rom. 4. 4. non alio sensu intelligendum est, quàm *respectivè*, non ad proportionem, & condignitatem officii, quod homo præstat Deo, Rom. 8. 18. Luc. 17. 10. Sed ad *Dei pactum*, & *paciscentis justitiam*, id est, fidelitatem.

XVII. Si quod ergo *meritum* homo integer in illo statu obtinuisset, non intelligendum est *propriè & in rigore*, quia cùm homo omnia habeat à Deo, & Deo debeat, nihil jure tanquam suum potest ab illo repetere, nec Deus illi debitor esse potest: Non per condignitatem operis, & ex intrinseco ejus valore, quia qualecunque illud sit, nullam proportionem ha-

habere potest cum præmio vitæ infinito; Sed ex *pacto*, & liberali Dei promissione, juxta quam jus postulandi præmii homo habuisset, ad quod Deus ultrò se obligaverat. Et *comparate ad fœdus Gratia*, quod solo merito Christi nititur, quo jus ad vitam nobis acquirit: Hoc verò obedientiam propriam & personalem postulabat antecedenter, ex quâ & justificationem suam coram Deo, & vitam obtineret, tanquam mercedem pactam sui laboris. QUÆST. IV.

QUÆSTIO IV.

DE ARBORE SCIENTIÆ BONI ET MALI.

Unde dicta sit Arbor scientiæ boni & mali, Et cur Legem de ea non gustanda Deus Adamo dederit?

I. DUæ sunt Quæstionis partes. 1. de *Nomine*. Unde Arbor scientiæ boni & mali nomen hoc sortita fuerit? 2. De ejus *Usu*. Quare Deus eâ usus sit ad Legem symbolicam explorationis hominis.

II. Frustra quæritur, Quænam fuerit Arbor, An *ficus*, ut quibusdam placuit, quia ex ea post lapsum folia ad subligacula homo petiit; An verò *malum*, ut aliis visum est ex Cantic. 8. 5. quia Sponsa dicitur sub malo suscitata & parta; Quia cùm Scriptura nihil de eo tradat, nihil certi de eo statui potest, & temeraria esset curiositas non minùs ac inutilis ea inquirere, quæ Deus latere nos voluit.

III. Videndum potiùs, Cur nomen hoc sortita sit. Ita autem dictam putamus; Non *formaliter*, quasi in se λογικὴ rationalis esset, sciens bonum & malum; *Non effectivè*, quasi per se fuerit scientifica, quæ esu suo scientiæ vel productrix fuisset, vel adjutrix, ut quibusdam ex Judæis, & post eos Socinianis placuit; Non *putativè* à fallaci Serpentis nomenclatione, & promissione, quod Ruperto, Tostato, & aliis visum, quia nulla ratio est, cur Adamus, vel Moses voluissent arbori nomen imponere ex impudentissimo mendacio deductum, compertâ impostoris fraude: Sed tum *sacramentaliter*, quia erat signum exploratorium, & commonitorium de cavenda scientia experimentali mali æquè ac boni, tum *eventualiter* à posteriori per prolepsim, quatenus ex ejus esu homo revera experturus erat, quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum, ut qui illud discernere nollet per præceptum, discerneret per experimentum; suoque malo edocendus erat, quantum bonum amisisset, quantum contra malum sibi attraxisset, à quantæ felicitatis fastigio, in quam profundam miseriæ abyssum per peccatum se præcipitasset. *Unde Arbor scientia boni & mali dicta.*

Quæst. IV.

IV. Hanc verò arborem selegit Deus ad explorandam obedientiam Adami, unde nata Lex specialis illis lata de non gustando ejus fructu, Gen. 2. 16.17. *Ex omni arbore horti comedendo comedes; sed ex arbore scientiæ boni & mali non comedes, quia in die quâ comedes ex eâ, mortem morieris*, quæ vocatur *Lex positiva*, quia non obligabat hominem ex natura rei, quæ in se erat indifferens, sed ex mero Dei arbitrio; & *Symbolica*, quia in symbolum & experimentum obedientiæ hominis data erat. Talis enim erat, ut in ea velut in matrice tota Lex naturalis includeretur, ut Tertull. loquitur lib. adv. Judæ. c. 2. *Primordialis illa Lex data Adamo in paradiso, quasi matrix fuit omnium præceptorum Dei.* Ut enim illâ impletâ, amorem suum & obsequium erga Deum illibatum testatus fuisset: Ita illâ violatâ, se Dei imperium detrectare, & propriam voluntatem, imò & vocem diabolicam voluntati & voci divinæ se præferre professus est.

Cur lata fuit Lex symbolica.

V. Necessaria ergo fuit Lex illa exploratoria præter Legem naturalem, quæ hominis conscientiæ fuit impressa. 1. ut Deus, qui homini dominium rerum omnium concesserat, declararet se hominis Dominum, homo autem intelligeret se servum, qui teneretur illi subesse & adhærere; Licèt enim Lex naturalis id jam non obscurè declararet, quia tamen potuisset quis arbitrari Legem naturalem esse proprietatem naturæ, non autem Legem; Ideo peculiari Lege, quæ esset de re absolutè indifferente hoc clariùs declarare voluit; Ut hinc Dei dominium, qui arbitratu suo puro puto id vetat, cujus nulla alia præter voluntatem ejus ratio est indaganda; Inde verò hominis obsequium appareret, nullam jussi, vel interdicti rationem indagantis, sed se ad morem gerendum componentis, ob solam imperantis voluntatem. 2. Ut peccatum luculentiùs in externo illo symbolo conspiceretur, & latentis ulceris malum in lucem pertraheretur, vel obedientiæ virtus longè clariùs elucesceret. Illustrior enim futura erat virtus obedientiæ, quæ ideo tantùm mala esset, quia à Deo vetita. *Nec enim*, inquit Aug. lib. 8. de gene. c. 13. *potuit melius & diligentius commendari, quantum malum sit inobedientia, cùm ideo reus iniquitatis factus est homo, qui rem eam tetigit contra prohibitionem, quam si eo non prohibitus tetigisset, utique non peccasset.* 3. ut declararet hominem à se liberi arbitrii esse factum, quia si ea caruisset, talem legem illi non imposuisset. 4. ut pulchræ arboris fructum interdicendo, beatitudinem suam in rerum terrenarum fruitione non consistere admoneret, quia alias Deus earum usu ipsum arcere non voluisset. 5. ut doceret Deum solum, & ejus obsequium, posthabitis rebus omnibus, ut summum bonum quærendum fuisse, & in eo solo acquiescendum.

VI. Ad hoc experimentum de homine sumendum potuisset quidem Deus magnum aliquid & arduum homini præcipere vel prohibere; ut tentavit fidem Abrahæ præcepto duro & difficili; sed voluit legem dare de re

nec

nec magna, nec difficili, ut facilis esset obedientia, & homo si transgrederetur omni prætextu careret. Unde August. lib. 14. de C. D. c. 15. *Quisquis damnationem Adæ vel nimiam, vel injustam putat, metiri profecto nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas; Sicut ergo Abrahæ non immeritò magna obedientia prædicatur, quia ut occideret filium res difficillima est imperata: Ita & in paradiso tantò major inobedientia fuit, quantò id quod præceptum est, nullius difficultatis fuit.* QUÆST. IV.

VII. Deus autem hoc præceptum homini dedit ad ejus explorationem, non quòd ejus mutabilitatem, vel eventum ignoraret; sed partim, ut homini ipsi suam patefaceret infirmitatem, ut eventu ipso cognosceret, quantum inter Creaturam & Creatorem interesset discriminis; partim etiam, ut Deus gloriam suam illustriùs declarandi circa hominem occasionem haberet, quæ absque hoc præcipuâ suâ parte latuisset; nimirum quodad exercitium misericordiæ & justitiæ, cui per peccatum hominis via aperta est.

QUÆSTIO V.

DE ARBORE VITÆ.

Unde dicta sit Arbor Vitæ?

I. Altera Arbor, quâ Deus veluti Sacramento Promissionem datam Adamo obsignari voluit, fuit *Arbor vitæ*, circa cujus nomenclationem non una est omnium sententia.

II. Quidam pertendunt ita vocatam fuisse *effectivè*, quòd vim innatam haberet hominem vivificandi, id est, non tantùm morbos & languores, sed & ipsam mortem arcendi, & omnimodam immortalitatem ipsi conferendi, quod *Bellarmino*, & variis ex Pontificiis placet; Sed meritò à *Scoto*, *Thoma*, & aliis hæc sententia rejicitur; Quia potentia finita non potuit habere efficaciam infinitam, vitam in infinitum tempus extendendi: Adde quòd cùm fructus ejus non minùs ac succus corruptioni obnoxius esset, absolutè non potuisset ab interitu hominem vindicare, nisi alia causa intercessisset. Probabiliter quidem statui potest fructum ejus fuisse optimum & efficacissimum vitæ conservandæ alimentum, cui insita fuerit vis facultatem nutritivam corroborandi, & humidum radicale reparandi, & æquabilem sanitatis, & vigoris statum conservandi, donec in cœlestem vitam eveheretur. Sed non propterea hoc nomine peculiari insigniri debuisset, quia aliæ etiam arbores eadem virtute, si non fortè æqualiter, pollebant. *Unde dicta sit Arbor vitæ? non effective.*

III. Longè ergo meliùs ab aliis statuitur nomen hoc præcipuè sortitam esse *Sed sacramentaliter.*

Quaest. V. esse istam arborem ratione *significationis*, quia sacramentum & symbolum fuit immortalitatis, quæ Adamo conferenda fuit, si in primo statu perseverasset. Unde *August*. lib. 8. de gene. ad lit. c. 4. *Erat*, inquit, *ei in cæteris lignis alimentum, in isto autem sacramentum.* Significatio autem hæc potest *triplicem* σχέσιν habere. 1. respectu *vitæ præteritæ*, quia erat symbolum μνημονευτικὸν vitæ à Deo acceptæ, quoties enim de illo fructu gustabat, recordari debuit se non à se ipso, sed à Deo vitam habere. 2. respectu *vitæ futuræ*, quia fuit signum σημαντικὸν & σφραγιστικὸν vitæ beatæ in paradiso transigendæ, & in cœlestem postea transmutandæ, si in integritate perstitisset. 3. ratione *status gratiæ*, quia fuit illustris typus felicitatis æternæ, quæ in cœlis nobis parata est, & Christi ipsius, qui eam nobis acquisivit & confert, qui ideo vocatur *Arbor vitæ in medio paradisi Dei* Apocal. 2. 7. & 22. 2. *Arbor vitæ fructus duodecim per singulos menses ferens, cujus folia sunt ad sanitatem gentium.*

IV. Vita ergo quam arbor ista significabat & obsignabat, non fuit corporis solius propriè vel longævitas, vel immortalitas; sed æterna beatitudo in cœlis tandem obtinenda, quæ vitæ æternæ nomine in Scriptura venit, quàmque nulli cibi largiri possunt, sed cum qua cibi & potus usus potiùs pugnat: Unde Deus & ventrem, & cibos dicitur aboliturus, ut homo non in corpore hoc animali, sed spirituali Deum videat. Quod postea peculiari Quæstione probabitur.

Gen. 3. 22. V. Quum Deus Gen. 3. 22. expellit hominem ex paradiso, *Ne homo extendens manum suam acciperet de fructu arboris vitæ, & viveret in æternum*, non inde rectè potest inferri, fuisse vim physicam in hac arbore tantæ efficaciæ, quæ potuerit suo fructu semel degustato etiam hominem peccatorem mortalitati eximere: Quia non aliò verba ista respiciunt, quàm ut justæ ejectionis ejus ex paradiso causa notetur propter peccatum suum, per quod ut vitâ ipsâ, quæ fuit res significata, exciderat suâ culpâ; Ita nullum ampliùs jus habere debuit ad ejus Sacramentum: Et Deus sic loquitur non ad rem ipsam, vel ejus eventum respiciendo, quasi actu debuisset arbor illa vitam illi conservare etiam post peccatum; Sed relatè ad præposteram opinionem Adami, qui hoc potuit cogitare, non intellectâ verâ nominis istius ratione. Ne ergo conaretur, licèt frustra, irritam reddere Dei comminationem, expellitur ex paradiso, non quòd immortalitatem, aut longiorem vitam homini Deus invideret; sed quia æquum non erat, ut signo immortalitatis quam amiserat, ulteriùs frueretur. Quem in finem etiam Cherubim cum framea ignea ad portam paradisi apponere voluit, ut primi parentes tam ab horto, quàm ab arbore arcerentur.

VI. Sed quod ipsis interdictum in pristino illo statu, nobis jam non modò licitum factum est, sed & imperatum, & promissum in statu gratiæ, in quo

quo ad Paradisum cœlestem, & ad Christum veram vitæ Arborem facilis nobis datur accessus. Is scilicet veritas est, & Mysterium veteri hoc typo adumbratum, *Arbor vitæ*, non terrena, sed cœlestis, non materialis, & ἄλογος, sed mystica & rationalis, non tantùm significativa & obsignativa vitæ, sed ejus verè collativa. *In ipso vita erat* Johan. 1. 4. id est, omnis vitæ fons & causa, tam *naturalis* in mundo, quia in ipso sumus, vivimus, & movemur, Act. 17. 28. quàm *spiritualis* in Ecclesia per gratiam, quia ut Mediator, est *Princeps vitæ*, qui dat vitam mundo, & *æterna* in cœlo per gloriam, quia est *resurrectio & vita*, qui suis vitam æternam certissimè est largiturus. Arbor verè *unica*, quia nullus præter Christum author vitæ æternæ, nec est in alio quoquam salus, Act. 4. 12. in medio paradisi, Apoc. 2. 7. & plateæ Civitatis c. 22. 2. quia Christus est in medio Ecclesiæ, tanquam in loco honoratiori, & commodiori, ut omnibus præstò sit, & vim suam vivificam in omnes diffundat, & ab omnibus conspiciatur, veluti centrum in quod lineæ omnes fidei & amoris confluere debent, ut in eo acquiescant. Arbor frugifera Apoc. 2. 7. quæ suavissimos & exquisitissimos fert fructus ad sustentationem fidelium Cant. 2. 3. fert illos *duodecim* Apoc. 22. 2. id est copiosissimos & uberrimos, qui possint sufficere duodecim tribubus Israëlis, id est omnibus Ecclesiæ membris, quæ ab ejus plenitudine hauriunt dona omnia ipsis necessaria: fert illos *singulis anni mensibus*, id est, perpetuò, quia vis & efficacia justitiæ & Spiritus Christi est perpetua & indesinens ad consolationem & sanctificationem fidelium, ejus *folia* nunquam decidentia & perpetuò virentia ad *sanitatem gentium sunt destinata*, quia non tantùm vim habet *alimenti* ad pascendas animas nostras, sed & *medicamenti* saluberrimi ad morbos nostros omnes sanandos, Is. 53. 5. Matth. 11. 28.

QUÆST. V. *Quomodo Arbor vitæ Christum significavit?*

VII. Hinc patet mysterio non caruisse duas istas arbores Paradisi. Nam ut prima fuit Sacramentum explorationis, quod officium homini præscribebat, & secunda Symbolum præmii, quô ejus obedientiam remunerari Deus voluit. Ita nobis utraque adumbravit optimè modum agendi Dei in Ecclesia per *mandata*, & *promissa*: Illa, quæ officium homini præscribunt, & quæ ejus obedientiam explorant, quæ arbore scientiæ boni & mali bene significantur. Ista verò, quæ beneficium Dei & mercedem amplissimam exhibent, quâ vult obsequium nostrum coronare, quæ arbore vitæ commodè exprimuntur. Secundò *Lex* & *Evangelium* possunt etiam sub gemino hoc symbolo contineri. *Lex* enim, ut arbor scientiæ boni & mali, ad explorationem obedientiæ nobis datur, & per peccatum non minùs ac illa, fit occasio mortis, & ministerium condemnationis. *Evangelium* verò est arbor vitæ salutaris, & vivifica, quia est *Verbum vitæ*, Jo. 6. 68. Tertiò, Illa *Adami*, à quo peccatum & mors fluxit: Ista verò *Christi*, à quo justitia & vita oritur, 1. Cor. 15. 22. imaginem exhibet.

QUÆSTIO VI.

An Adamus promissionem habuerit vitæ æternæ & cælestis, ut peracto obedientiæ curriculo in cælum evehendus fuerit? Affirm.

Status Quæstionis.

I. QUæstio hæc à variis nobis movetur. Primò à *Socinianis*, qui ut mortalitatem primi hominis asserant, & mortem non esse pœnam peccati, sed sequelam naturæ evincant, pertendunt, fœdus Dei cum Adamo non fuisse spirituale, sed de animalis tantùm & terrenæ vitæ commodis, nullamque illi aliam expectandam fuisse beatitudinem præter terrenam & animalem, quâ fruebatur in Paradiso, obnoxiam esui & potui, & aliis vitæ necessitatibus, quæ etiam morte abrumpi debuerit. Unde promissum vitæ æternæ referunt ad bona N. T. Nec ullam spem ejus factam primo homini contendunt, vel subobscuram tantùm aliquam significationem ex arboris vitæ ænigmate hauriendam. *Soci.* Prælect. c. 1. *Volkel.* l. 3. c. 11.

II. Secundò ab iis qui triplex fœdus constituentes; Naturale, Legale, & Evangelicum, ita promissionem unicuique fœderi additam exponunt, ut sola *Evangelica* fuerit vitæ æternæ in cœlis peragendæ, *Legalis* constiterit in beatitudine perfectissima, cùm animi tum corporis fruenda in terra Canaan; Promissio verò fœderi naturali annexa non aliò respexerit, quàm ad *vitam perpetuam, & affluentem omni bonorum genere, quæ cùm in animam, tum in corpus hominis in statu integræ naturæ constituti competere possunt, eamque in Paradiso terrestri fruendam*, ut loquitur Cl. *Amyrald.* Disp. de tribus Fœder. Th. XI.

III. Recepta verò apud Orthodoxos sententia est, Promissionem Adamo datam, non fuisse tantùm vitæ felicis continuandæ in Paradiso, sed cœlestis & æternæ, ad quam evehendus fuisset Adamus emenso obedientiæ perfectæ & perseverantis curriculo, quod Deus illi præscribere voluisset ad ejus obedientiam explorandam. Hinc patet, Non quæri An Adamus immortalitatis privilegium habuerit in statu integro, quod antea contra Socinum probavimus. Non, An illi promissio data fuerit felicitatis & vitæ perpetuò duraturæ, si in integritate perstitisset; quod non negant Viri Docti, adversus quos hic agimus. Sed An felicitas illa, & vita transigenda fuerit in cœlis, An tantùm in terra & Paradiso. Posterius affirmant; Nos prius.

IV. Rationes sunt. 1. Quia Lex operum habuit promissionem vitæ cœlestis & æternæ; Ergo etiam Lex præscripta Adamo, quia eadem est Lex utrobique quoad substantiam: prius patet ex Levit. 18. 5. *Qui fecerit ista, vi-*

vivet in illis Matth. 19. 16. 17. *Si vis intrare in vitam*, nimir. cœlestem, *serva mandata*, & Rom. 7. 10. *Præceptum* dicitur *esse datum ad vitam*, non utique terrenam, sed cœlestem. Cum verò post lapsum Lex neminem possit justificare; necessariò in Adamo integro hæc promissio locum habuisset. QUÆST. VI.

V. Secundò confirmatur ex eo, quòd Christus vitam æternam & cœlestem, quam nobis confert, non aliter acquisivit, quàm quia factus sub Lege, Legis δικαίωμα pro nobis implevit, Rom. 8. 4. Gal. 4. 5. quod fieri non potuisset, nisi Lex vitam cœlestem obedienti addixisset. Ut enim non aliam obedientiam Deo Patri præstitit, præter eam, quam Lex exigebat. Ita non aliam vitam acquisivit per impletionem Legis, quàm quæ Lege promittebatur. Adde quod cùm Christus mortuus sit, ut per ipsum recuperemus quod amisimus in Adamo, & vitam cœlestem nobis meritus sit; Necesse est illam nobis periisse in Adamo, & Adamum ad illam perventurum fuisse, si perseverasset in obsequio. Nec Christus arbor vitæ appellaretur, nisi eam vitam nobis restitueret, cujus promissionem hæc arbor protoplastis obsignabat.

VI. Tertiò, Quia *comminatio mortis*, quæ denunciatur transgressori, complectitur & temporariam, & æternam mortem in inferis subeundam. Ea enim mors intelligitur, cujus propter peccatum imperium nactus est Diabolus Heb. 2. 14. At is habet imperium mortis æternæ in gehenna patiendæ. Ergo & promissio vitæ illi opposita, vitam cœlestem & æternam includit; Consequentiæ ratio pendet ex Dei bonitate, quæ non minor est ejus justitiâ. Quòd si Legislatores solent mitioribus pœnis transgressores plectere, & amplioribus præmiis obedientes remunerari. Quantò magis hoc de Deo optimo & munificentissimo Legislatore dicendum, qui tardus est ad iram, & multus misericordiâ? An Deus delectaretur pœnas aggravare, & præmia minuere? pœnas spirituales, æternas, & infernales denunciare, & promissiones tantùm terrenas largiri?

VII. Quartò, Hoc exigit summa Dei bonitas sui communicativa, quæ cùm creaturæ rationali ad id conditæ, & inter omnes creaturas Dei capaci non possit non se communicare, debet & se fruendam exhibere naturæ suæ convenienter, id est, spirituali modo: Nam corporalia & terrestria bona possidere, non est illo frui ut Deo, id est, ut solido & immutabili bono; maximè cùm fœdus, in cujus societatem illum cooptat, non quævis, sed præstantissima bona in intima Dei communione polliceatur, quæ alia esse non possunt, quàm æterna & cœlestia.

VIII. Idem postulat quintò *Hominis ipsius dignitas*, qui cùm nobilissimâ sui parte spiritus sit, originis proinde cœlestis, qui cœlestium bonorum desiderio vehementi tangitur, quibus solis appetitus ejus infinitus summi boni expleri potest. Non potuit in terra plenam suam felicitatem consequi, sed cœlo tandem donandus fuit, ubi plenissimâ & perfectissimâ Dei

QUÆST. VI. communione; in qua situm est summum ejus bonum, frui potuit. Nam licèt in terris se utcunque homini fruendum dare potuerit; Certum est immediatam & absolutam omnibus numeris Dei fruitionem, extra beatificam visionem, quæ in cœlo demum expectari potest, quærendam non esse.

IX. Sextò, Quia alius debet esse *Status viæ*, & *Status Patriæ*, locus certaminis & explorationis, & locus præmii & mercedis. At paradisus terrestris fuit locus explorationis, & vita, quâ in eo fruebatur, status viæ; Ideo debuit alius locus assignari statui patriæ, in quo præmium promittebatur, qui non potuit alius esse præter cœlum. Aliàs sequeretur nullum bonum illi promissum fuisse, cujus antea particeps non factus esset ante perfectam obedientiam Legi præstitam, quia jam in paradiso vitâ beatâ, & omni bonorum genere cumulatâ fruebatur. Mitto, quòd si Adam perseverasset in suâ obedientiâ, impossibile fuisset ei, & toti suæ posteritati perpetuò in terris manere. His enim numero crescentibus per generationem nemineque in cœlum translato, intra bis mille annos angustior fuisset terra, quàm ut totum genus humanum continuisset. Quantò minùs eos omnes capere & nutrire unus Hedenis hortus potuisset? Ex quibus omnibus patet promissionem Adamo datam non fuisse demum vitæ beatæ in terris peragendæ, sed cœlestis & æternæ, quod *Calvinus* in Gen. 2. 17. observat, *Terrena quidem vita illa fuisset temporalis, in cœlum autem sine interitu & illæsus migrasset.*

Fontes Solutionum. X. *Fœdus naturale* non ideo dicitur, quòd nihil conferat supra naturam, & conditionem, quam homo habuerat à Creatione, sed quia nitebatur naturæ viribus, & obedientiâ, quam juxta illas præstare debuit. Nec si proportio non datur inter officium præscriptum, & cœlestis vitæ beneficium; sequitur locum habere non posse talem promissionem, quia gratis & fallò supponitur promissiones Dei regulari secundùm proportionem meriti nostri, cùm contrà pendeant à voluntate & bonitate Dei; Ut nulla proportio fuit inter Angelorum constantiam, originem suam servantium, & infinitum confirmatæ vitæ cœlestis præmium. Ut enim Deus citra condignum punit, ita ultra condignum longè remuneratur.

XI. Licèt Scriptura expressam mentionem non faciat vitæ cœlestis Adamo conferendæ: satis clarè colligitur per legitimam consequentiam, ex oppositâ comminatione mortis gehennalis, & ex sacramentali promissionis istius obsignatione per arborem vitæ, cujus significationem homini non ignotam fuisse certò certius est. Quamvis enim Moses obscuriùs id tradat, sicut pleraque ad fœdus istud pertinentia, quæ tanquam fugientis imaginis umbram, tenui tantùm luce spargit, ad repræsentandum ejus ἀφανισμὸν, dubium tamen esse non potest, quin distinctiùs hæc primo homini revelata fuerint.

XII. Christus solus dat nobis promissiones vitæ æternæ in statu peccati;

cati; Sed in statu naturæ Adamus potuisset illas habere per propriam obedientiam ex pacto Dei. QUÆST. VI.

XIII. *Promissiones* novi fœderis dicuntur *meliores* promissionibus veteris, Hebr. 8. 6. non quoad *substantiam*, quia eadem vita cœlestis & æterna utrobique promittitur: Sed quoad *modum*, quia, ut longè nobiliori modo acquisitæ sunt per Christum: ita longè *clariùs* & *efficaciùs* proponuntur, & certiùs ac firmiùs in manu Mediatoris applicantur, quatenus non datur tantùm nobis *auxilium sine quo non* perseverare possimus, ut Adamo, sed *auxilium quo* certò perseveremus. Deinde possunt dici *meliores*, quoad objectorum conditionem: Nam fœdus operum vitam tantùm homini perfectè justo & merenti promittit. Sed fœdus gratiæ non vitam tantùm, sed etiam salutem homini planè immerenti & indigno, putà peccatori pollicetur. Hebr. 8. 6.

XIV. Quamvis fœdus hoc naturæ caruerit Mediatore, non minùs tamen potuit vitam cœlestem promittere & conferre Adamo perseveranti; Ut Angeli potuerunt sine Mediatore in bono confirmari.

XV. Alia debet esse beatitudo & perfectio viæ, alia verò patriæ. Licèt nihil defuerit Adamo in paradiso ad beatitudinem & perfectionem, quæ convenit statu viæ, deesse tamen plura poterant, quæ requiruntur ad beatitudinem patriæ.

XVI. Quum Paulus 1. Cor. 15. 45. 46. ait primum Adamum factum fuisse in *animam viventem*, sed secundum in *spiritum vivificum*, illum *animalem* & *terrenum* fuisse, istum verò *spiritualem* & *cœlestem*. Non innuere vult quid Adamo promissum fuerit, vel non promissum; Sed tantùm quænam fuerit utriusque Adami conditio, & quid posteris communicare debuerint, nimir. Adamus vitam tantùm animalem, sed Christus cœlestem & æternam per Spiritum suum vivificum. Sed ut secundus Adamus non fuit ita de cœlo respectu suæ Divinitatis, quin haberet etiam aliquid τȣ̃ χοϊκȣ̃ in carne nostra quam assumpsit: Sic nec primus ita fuit ψυχικὸς & terrenus respectu sui corporis e terra facti, & respectu functionum animalium, quæ spectant propagationem speciei, & conservationem individui, quin etiam moraliter spiritualis fuerit, sapientiâ, justitiâ, & sanctitate præditus, adeoque iis dotibus ornatus, per quas capax erat vitæ æternæ & cœlestis. 1. Cor. 15. 45. 46.

XVII. *Caro & sanguis* non possunt hæredare Regnum Dei, 1. Corinth. 15. 50. non quatenus spectantur simpliciter *physicè*, & *substantivè*, aliàs carnis resurrectio non esset credenda; Sed tantùm *moraliter*, & *qualitativè*, ut sunt corruptioni per peccatum obnoxia, quod Adamo in statu naturæ non conveniebat. Quamvis verò Adamus in illo statu non potuisset vitâ cœlesti donari citra aliquam immutationem, ut à statu animalitatis, qui obnoxius est esui & potui, & somno & quieti, & aliis vitæ necessitatibus, transiret in statum gloriæ, in quo ab illis eximendus fuit; Non necesse fuit statum modum & rationem istius immutationis illi revelari; sufficiebat Adamo nosse τὸ ὅτι, licèt τὸ πῶς ignoraret. 1. Cor. 15. 50.

QUÆST. VII.

QUÆSTIO VII.

DE PARADISO.

An Paradisus terrestris hodie adhuc supersit? Neg.

Status Quæstionis.

I. NOn quæritur hic, Quis, Qualisve Hortus Hedenis extiterit, quemve locum in Orbe terrarum habuerit, de quo variæ & discrepantes sunt Doctorum sententiæ, quas *Bellarminus* lib. de gratia primi homi. cap. 12. operosè refert & expendit. Licèt facile sit ex Mosis narratione & Topographia Paradisi, quam proponit colligere, non alibi quærendum esse, quàm in Mesopotamia circa Babylonem. Sed agitur hic tantùm de ejus præsente existentia. An hodierno die adhuc Hortus ille supersit, ubicunque terrarum sit?

II. Quæstio hæc nobis intercedit cum variis ex Pontificiis, qui asserunt ipsum Hortum adhuc superesse, *loco quidem nobis ignoto, definito tamen in terra nova, & à peccatorum consortio remoto, ubi Enoch & Elias degant tantisper, donec inde prodeuntes contra Anti-Christum eum tandem debellent.* Quo fine verò hoc ita statuant, non est obscurum; nimirum ut vulgo persuadeant Pontificem suum non esse Anti-Christum, prout à nobis dici solet, utpote qui proditurus demum sit sub finem seculi, redeuntibus Enocho & Elia, qui nondum apparuerint, quæ est *Bellarmini* sententia cap. 14. de gra. primi hom. *Sixti Senensis* biblio. lib. 5. anno 36. & aliorum.

III. Non pauci tamen ex Pontificiis ab ipsis hac in parte discedunt, ut *Pererius*, *Jansenius*, *Suarezius*, *Viegas*, *à Lapide*, & alii, qui uno ore asserunt hortum illum aquis diluvii obrutum, adeòque ita eversum & dirutum fuisse, ut non ampliùs supersit. Nos locum quidem superesse non negamus circa Euphratem in Mesopotamia, sed hortum ipsum jam olim vastatum & destructum statuimus universali diluvio, vel etiam singulari aliquo Dei judicio nobis incognito, ne reditum in illum homines affectarent, & scirent alium quærendum esse longè præstantiorem, nim. cœlestem, qui nullo diluvio deleri possit, sed in æternum ad felicitatem piorum sit perennaturus.

Paradisum non superesse probatur.

IV. Rationes sunt 1. Quia Gen. 7. 19. 20. diluvii aquæ ita per totum orbem terrarum invaluisse dicuntur, ut altissimos quosque montes quindecim cubitis superarint. Ergo delere etiam hortum istum debuerunt. Quod verò Bellarm. ait credibile esse aquas diluvii in paradisum non penetrasse, & quod de montibus quos superaverint aquæ narratur, intelligendum esse de

illis

illis montibus, qui à peccatoribus in terrâ habitatâ incolerentur; eadem facilitate rejicitur, quâ gratis & sine fundamento proponitur. Imò Scripturæ apertè repugnat, quæ non loquitur tantùm de quibusdam montibus, sed de omnibus ℣. 19. *Operti sunt montes altissimi, qui sunt sub universo cælo.* At propositio universalis non debet restringi, nisi in ipsa Scriptura exceptio fiat, vel ratio necessaria eam exposcat, quæ nulla hìc datur: Nam quæ assertur de Enochi salute postea refelletur. Imò ipse Bellarminus sua vineta cædens fatetur postea, aquas in Paradisum penetrasse, & si non omnino destructum, detrimentum tamen aliquod accepisse, sed non totale, *quia non mutaverit situm loci, nec aëris temperamentum, nec arbores omnes eradicaverit, vel arefecerit.* QUÆST. VII.

V. Secundò, Quia nullum ampliùs existit, vel deprehenditur Paradisi vestigium, nec in Mesopotamia, in qua ut diximus probabilissimum est fuisse, quia est regio amœnissima, ubi reperiuntur flumina Paradisi Euphrates & Tigris, ubi est terra *Eden* quæ nomen dedit paradiso Gen. 2. 8. vicina Charan 2. Reg. 19. 12. Ezech. 27. 23. nec uspiam alibi.

VI. Tertiò, Si Paradisus speciali privilegio conservatus fuisset à Deo, & immunis ab aquis Diluvii; frustra Noachus tanto tempore & sumptu Arcam confecisset, in quam se reciperet, cùm facilè potuisset in Paradisum cum familia sua, & cæteris animantibus migrare, ubi tutus fuisset ab inundatione.

VII. Quartò, Si Paradisus conservatus est, aliqua procul dubio de causa conservari debuit, & in aliquem finem. Sed nulla ratio potest ejus reddi. Nam ea quam Adversarii fingunt, nimirum ut Enoch & Elias eò transferrentur, ut congruentem suo statui sedem haberent, donec tempus esset, ut cum Anti-Christo congredientes, vitam cum morte commutarent, futilis est, & absurda fabula, quæ nullo fundamento nititur. Dubium quidem non est Enochum & Eliam in Paradisum fuisse translatos, ubi in æternum vivere debent, sed cœlestis fuit, non terrenus; Paradisus scilicet ille, *in quo Paulus audivit verba ἄῤῥητα*, ut Irenæus loquitur lib. 5. cap. 7. quia de Elia constat eum raptum esse in cœlum in turbine, 2. Reg. 2. 11. & de Enocho quòd translatus, scilicet in cœlum ne mortem videret, Hebr. 11. 5. non fuisset autem mortalitati exemptus, si adhuc in Hedene asservaretur ad martyrium.

VIII. Locus Syracidis cap. 44. 16. asserit quidem *Enochum placuisse Deo, & translatum fuisse*, scilicet ex mundo in cœlum, sed additamentum illud, quo dicitur *translatus in Paradisum*, non extat in Codice Græco, sed insertum est à V. Interprete, & à Concilio Tridentino perperam approbatum: Adde quod aliud est transferri in paradisum, aliud transferri in paradisum terrestrem; prius asseritur apud Syracidem ex V. Versione, sed non posterius. Syrac. 44. 16.

IX.

QUÆST. II. IX. Frustra Bellarminus, ut probet Anti-Christum nondum venisse, ne cogatur eum in suo Pontifice agnoscere, fingit lib. 3. de Rom. P. cap. 6. Enochum & Eliam asservari in Paradiso, & inde rediturosʼ sub finem mundi, ad pugnandum cum eo, & ab ipso trucidandos; Cùm talis commenti nec vola, nec vestigium in Scriptura occurrat. Quod dicitur de Eliæ adventu Malac. 4.5. in Johanne Baptista impletum esse constat ex Luc. 1. 17. & Christus ipse testatur Matth. 11. 14. *Si vultis credere, ipse est Elias qui venturus erat*, & Marc. 9. 13. *dico vobis Elias ille jam venit, & fecerunt ei quæcunque voluerunt.* Judæi credebant Eliam mittendum fuisse, priusquam regnum suum Messias auspicaretur, fatetur Christus id quidem verum esse, sed factum jam fuisse testatur. Qui ergo dicunt Eliam, qui juxta Malachiæ oraculum ante Messiæ adventum primùm mittendus erat, nondum venisse, iis necessariò fatendum est, nondum venisse Messiam. Nec reponi potest Malachiam loqui de ultimo adventu, quia vocat illum diem Domini *magnum & horribilem*; quia vox הנורא non significat tantùm horribilem, sed etiam *reverendum*. Deinde adventus Christi primus ita dicitur, quia *magnus est sanctis, horribilis peccatoribus*, ut ait Hiero. *Nisi enim venisset Christus ad Judæos non habuissent peccatum* &c. Johan. 15. 22. Sed cùm Christum venientem respuissent, ille terram *eorum* excidio percussit ex oraculo Prophetæ Malac. 4. 6. Atque respectu hujus judicii & excidii, quod Christi adventum erat subsecuturum, adventus ipse Christi ut terribilis describitur Mal. 3. 2. à Johan. Baptista Matth. 3. 10. Nec si *Elias* dicitur *venturus* Matth. 17. 11. hoc ita intelligendum est, quasi adhuc venturus esset, sed quia juxta Malachiam olim venturus erat, & restituturus omnia, quod *Abulensis*, in Matth. 11. ita exponit, qui venturus est, id est, *qui venturus erat; nam jam venerat: sed dicitur, qui venturus est, quia venturus promittitur in Scripturis*, ut Matth. 11. 3. Johan. Bapt. per discipulos suos Christum interrogat, *Tu-ne es, qui venturus es?* Christus jamdudum venerat, ac proinde venturus dicitur, non quia tunc venturus, sed quia juxta prophetias S. Scripturæ venturus erat, ut sæpe solet Scriptura mutato statu retinere nomen antiquum.

Mala. 4. 5.

Matth. 11. 14.

Matth. 17. 11.

X. *Bini testes* de quibus agitur Apoc. 11. 3. non possunt referri ad *Enochum & Eliam*, quia semel immortalitate donati ulteriùs morti obnoxii non sunt, ut vel neci possint tradi ab Anti-Christo, vel resurrectione opus habeant. Sed hoc refertur, vel ad V. & N. Testamentum, quod testimonium perhibet Christo, & quod impiè prohibuit & fœdavit Bestia; Vel ad ipsius Verbi Præcones, qui Reformationem præcesserunt, & viam illi aperuerunt, qui aptiùs dicuntur *bestiæ sese opponere, occidi, habere cadavera, non sepeliri, reviviscere* in successoribus, qui *bini* dicuntur, sive propter paucitatem, numero certo pro incerto posito, sive, quia ut plurimùm Deus ad Ecclesiam suam instaurandam binos & binos emisit, ut Mosem & Aaronem;

Apoc. 11. 3.

Eliam

Eliam & Elisæum; Zorobabelem & Josuam in Veteri Testamento, & in Novo, Discipuli bini & bini mittuntur ad prædicandum, Marc. 6. 7. in Reformatione excitavit Johannem Hussum, & Hieronymum Pragensem in Bohemia, Zwinglium & Oecolampadium in Helvetia, Lutherum & Melancthonem in Germania, Calvinum & Farellum in Gallia. QUÆST. VII.

XI. Licèt non pauci ex Veteribus commentum de Paradisi duratione, & de sede Enochi & Eliæ in illo adoptarint; Non sequitur statim recipiendum esse, cùm destituatur Verbo Dei, imò non obscurè illi repugnet: fons erroris videtur petendus, partim à Translatione græcâ duobus in locis depravatâ, Malac. 4. 5. ubi secundùm veritatem Hebraïcam legitur *Mitto vobis Eliam Prophetam*, Græca versio habet Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, *Eliam Thisbitem*, quasi hoc de persona Eliæ Thisbitæ esset intelligendum. Et 2. Reg. 2. 1. 11. ubi juxta Hebr. legitur Eliam fuisse *assumendum*, vel *assumptum in cælum*, sed Græca ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, *tanquam in cælum*; partim à traditione quadam sublestæ fidei, quæ videtur originem duxisse à Papia Hierapolitano, qui eam à Senioribus Asiæ Apostolorum discipulis traditam, cum aliis multis fabulis & ineptiis, homo exigui judicii, & plurimarum fabularum inventor, teste Eusebio lib. 1. c. 39. posteritati commendavit, ut quod de quinquagenaria Christi ætate in terris, & millenario ejus Regno tradit.

XII. Non necesse est ut ramus oleæ, quem columba fregit, & ad Noachum in Arcam attulit, petitus fuerit ex Paradiso; quia jam imminutæ fuerant aquæ, & per multos dies Arca in montibus Ararat steterat immota, atque ita olea quæ semper viret potuit habere folia, quæ columba fregerit; *olea enim*, teste Plinio lib. 16. c. 20. *perpetuè virens, pinguedine sua folia nunquam dejicit.*

XIII. Cæterùm non sine mysterio videtur Deus voluisse Paradisum hunc deleri, ut innueret, alium longè feliciorem jam nobis quærendum esse, paratum fidelibus à Deo per Christum, non in terra, sed in cœlo, Luc. 23. 43. Apoc. 2. 7. consitum innumeris arboribus mysticis & divinis fructus saluberrimos ferentibus, Apoc. 22. 2. irriguum fluvio perenni aquæ vivæ, & torrentibus deliciarum, Ps. 36. 9. unde peccatum & mors in æternum exulant: ex quo Satan semel pulsus, eò nunquam rediturus est, in quem fidelis receptus nunquam inde ejiciendus est, cujus aditum Angeli non prohibent, sed quò animas nostras deferunt, ut in visione Dei omnigenâ felicitate fruantur, & æternum sabbatum agant.

LOCUS NONUS
DE PECCATO IN GENERE, ET SPECIE.

QUÆSTIO PRIMA.

An Peccati ratio formalis rectè consistere dicatur in ἀνομίᾳ? Affirm.

I.
Statu *integritatis* ad Statum *peccati* progredimur, in quem homo voluntariè, suâ à summo bono defectione se præcipitem dedit, & malus simul ac miser evasit. Ad cujus faciliorem cognitionem, de duobus agendum erit. I. De Peccato in genere. II. de Eodem in specie, id est, de lapsu Angelorum, & Adami, Peccato Originali, & Actuali.

Peccati etymon. II. *Peccatum* Hebræis vulgò חטאה dicitur, quod propriè est deflexio à scopo; & tribuitur funditoribus & sagittariis, qui scopum non assequuntur; quod peccati naturam optimè exprimit, quod revera est deflexio & aberratio à scopo, nobis, & in Creatione, & in Lege Dei proposito. Cui respondet ἁμαρτία apud Græcos, quasi ἀμαρπτία, *non assecutio*, ut ἁμαρτάνειν sit τοῦ σκοποῦ ἀποτυγχάνειν, *à scopo aberrare*. Unde *Suidæ* dicitur ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποτυχία, *Cicero* ad hoc etymon respiciens dicit *peccare* esse *tanquam lineas transilire* parad. 3. alii à מרד deducunt quod est *rebellare*. Latinis *peccatum* quasi *pecuatum* à pecudibus, ut *peccare* sit ἀλόγως instar pecudis agere. Unde Scriptura confert peccatores canibus, porcis, viperis, leonibus, & id genus animalibus. *Isidorus* lib. 10. etym. vult peccatorem esse quasi *pellicatorem*, & *peccare* esse quasi *pellicari*, id est, scortari.

Quid sit Peccatum in concreto. III. *Peccatum* autem bifariam spectari potest, vel in *concreto*, & *materialiter*, id est, cum subjecto cui inhæret; vel in *abstracto* & *formaliter*, pro ipsa vitiositate, sive actuali sive habituali: Priori sensu *Augustinus* peccatum definit, *concupitum, dictum, factum, contra Legem Dei*, sed non satis accuratè, quia pertinet tantùm ad peccatum actuale, & quidem commissionis.

nis. Rectiùs ergo dicitur inclinatio, actio, vel omissio pugnans cum Lege Dei, vel carens rectitudine legali debitâ inesse. Posteriori nihil aliud est quàm ἀνομία, seu *discrepantia à Lege*, Johanne finitore 1. Joh. 3. 4. ἡ δὲ ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομία, quia *ubi non est Lex, ibi non est transgressio*, Rom. 4. 15.

QUÆST. I. *Quid sit anjiractio.*

IV. Per *Legem* hìc κατ' ἐξοχὴν sola *Lex Dei* intelligitur, qui *solus est Legislator, qui potest servare & perdere*, Jac. 4. 12. sive ea sit naturalis, & ἔμφυτος, conscientiis hominum impressa, sive revelata & ἔγγραφος scriptis in Verbo Dei consignata. Leges humanæ conscientiam non obligant *primariò, directè, immediatè, & per se*; sed *secundariò* tantùm, *indirectè, & mediatè* per Legem Dei, secundùm quam tenemur obsequi Superioribus nostris.

V. Hinc sequitur rationem formalem peccati in ἀνομίᾳ, & *privatione* consistere, quæ notat carentiam rectitudinis seu bonitatis secundùm præscriptum Legis debitæ inesse Creaturæ rationali, sive ea naturæ sit, seu qualitatum, sive actionum ipsarum, privat enim utrasque conformitate cum Lege, atque ita peccati reas eas constituit. Sed *privatio* ista non est *pura*, vel *simplex*, sed *corrumpens*, non *otiosa*, sed *actuosa*, non *puræ negationis*, sed *pravæ dispositionis*, quâ non tollitur tantùm rectitudo debita, sed ponitur etiam irrectitudo indebita, & prava qualitas, quæ singulas facultates inficit. Ut morbus physicus non est tantùm sublatio temperiei humorum, sed etiam prava dispositio & δυσκρασία humorum. Ita peccatum, quod habet rationem morbi ethici animi, non est tantùm negatio bonæ, sed positio pravæ dispositionis. Ut ergo quatenus est carentia justitiæ debitæ inesse bene dicitur *Privatio*: ita quatenus animam inficit & corrumpit, *prava qualitas* vocatur; & per maculam & labem solet describi. Hinc Thomas 1. 2. q. 81. art. 1. *Ut ægritudo corporalis habet aliquid de privatione, in quantum tollitur æqualitas sanitatis, & aliquid habet positivi, scilicet ipsos humores inordinatè dispositos: Ita peccatum originale* &c. *non est pura privatio, sed quidam habitus corruptus* &c.

Ratio formalis peccati est ἀνομία.

VI. Hoc respectu sunt qui peccato aliquod *esse positivum* tribuunt, non *absolutè* & *physicè*, quasi sit subsistens aliquid, quod habeat entitatem aliquam physicam, & à Deo sit conditum; Sed tum *logicè*, quia verè affirmatur de subjecto, tum *ethice*, quatenus est corruptus quidam habitus inficiens facultates morales, & actus ex illis promanantes, opposite ad merum nihil, quia aliud est nihil agere, aliud malè agere; vel ad simplicem privationem, quæ subjectum quidem rectitudine debitâ privat, nullam tamen qualitatem contrariam ponit.

VII. Non omne quod includit aliquid positivi cum bono vel Ente convertitur: sed quod propriè & omni modo est positivum, præcipuè substantiale, & quod in conceptu suo non implicat privationem, vel defe-

 ctum,

QUÆST. I. ctum, Tale etiam solum est à Deo, & est expetibile; Sed eadem non est ratio illius, quod positivum tantùm vocatur secundùm quid vel logicè, vel ethicè, quale est peccatum.

VIII. Licèt peccatum in conceptu suo privationem involvat; non desinit tamen discrimen esse inter peccata omissionis & commissionis: Nam illa in præcepta affirmantia; Ista in negantia incurrunt. In illis privatio tollit totam substantiam actus, & bonitatem illius objectivam; In istis substantia actus non tollitur, sed ejus bonitas tantùm actualis. Privatio omissionis immediatè existit in potentia, per quam homo debuisset operari, sed altera est immediatè in actione, quæ caret debitâ honestate.

IX. Quamvis infantes non sint Legis capaces quoad actum, sunt tamen quoad habitum, utpote Creaturæ rationales, quibus Lex præscribit omnimodam sanctitatem tam habitualem, quàm actualem. Unde peccatum originale rectè dicitur esse contra Legem, quia est privatio rectitudinis originalis quam Lex in homine exigit.

X. Virtutes Gentilium possunt esse secundùm Legem ratione *substantiæ operis*; licèt sint contra Legem ratione *modi operandi*, qui aberrat multifariam.

QUÆSTIO II.

An τὸ ἑκούσιον sive voluntarium, quatenus est illius, qui sciens & volens aliquid agit, sit de essentia peccati? Neg. contra Pontific. & Socin.

I. PONTIFICII & *Sociniani* litem hanc nobis movent, ut faciliùs veram peccati originalis naturam obscurent, & motus primos naturæ, utcunque fœdos & turpes, qui non sunt ἐφ' ἡμῖν, ac pleno animi assensu carent, peccata esse negent. Ideo nihil volunt peccati rationem habere, nisi quod pariter sit voluntarium, nimirum quod fit scienter & ἐκ προαιρέσεως, *Bell.* lib. 1. de Amiss. gra. c. 1. *Socin.* Disp. 2. cont. Frantz.

Status Quæstionis. II. Nos quæstionem duplici distinctione solvimus. Primò *Voluntarium*, vel *strictè* dicitur, vel *latè*. Priori sensu pro eo quod fit per actualem motum voluntatis; posteriori pro eo quod quomodocunque vel voluntatem afficit, & illi inhæret, vel à voluntate pendet. Hìc verò non agitur de voluntario latè dicto; Non negamus enim peccatum esse in voluntate, & hactenus voluntarium posse dici saltem subjectivè. Sed agitur de voluntario strictè dicto, quod involvit actum προαιρέσεως & voluntatis, quo sensu negamus omne peccatum esse ἑκούσιον.

III.

III. Secundò *Involuntarium* bifariam dicitur, vel *positivè*, vel *negativè*. Illud idem est cum invito, quod tale est per *nolitionem positivam*, hoc sensu damus nullum peccatum posse esse involuntarium; Istud est, quod fit cessante actu voluntatis, cùm agere debuisset, quod tale dicitur per *nolitionem negativam*. Hoc sensu non necesse est ut omne peccatum sit voluntarium. QUÆST. II.

IV. Ratio est, Quia hoc requisitum, nec omni peccato, nec soli, nec semper convenit. Non *omni*, quia nec dici potest de *peccato originis*, quod antecedit omnem voluntatis & libertatis usum, & quod licèt sit in voluntate *subjectivè*, non est tamen ab ea *originaliter*. Non *peccatis ignorantiæ*, & *imprudentiæ*, quæ vocantur à 70. Numer. 15.27. ἁμαρτίαι ἀκούσιοι, tam ex ignorantiâ accersitâ, qualis fuit Noachi & Lothi, qui ebrii peccarunt, quàm ex simplici, qualis fuit Abimelechi rapientis uxorem Abrahami, & Pauli 1. Tim. 1.13. Non *soli*, quia τὸ ἑκούσιον est affectio communis omnium actionum, quæ fiunt ἐκ προαιρέσεως, Non *semper*, quia quandoque datur lucta in actionibus peccaminosis, ut quum Paulus peccatum facit, quod non vult & odit, Rom. 7. 16.

V. Motus primo primi concupiscentiæ non desinunt esse peccata, licèt nec sint plenè voluntarii, nec in nostra potestate; *peccatum non cognovi nisi per Legem: Nam ipsam quoque cupiditatem non novissem esse peccatum, nisi Lex dixisset, non concupisces*, Rom. 7. 7. imò effrænatos istos concupiscentiæ motus non modò vocat *peccatum*, sed *peccatum* καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸν ℣. 13. Quamvis verò motus illi non sint in nostra potestate, quia tamen fuerunt in principio ἐφ' ἡμῖν & debent esse ex hominis officio, non desinunt esse peccata.

VI. Cupiditas contradistinguitur peccato, non simpliciter, sed certæ ejus speciei, nempe peccato consummato, quod membris externis peragitur, Jac. 1. 14. 15.

VII. *Ignorantia* excusare quidem potest *à tanto*, sed non *à toto*, eaque non *juris*, sed *facti*, non *vincibilis*, *affectata*, & ἐπίσπαστος, sed *invincibilis* & *involuntaria*, non *pravæ dispositionis*, quæ culpabilis, & error dicitur, sed *puræ negationis*, quæ *nescientia* vocatur.

VIII. Quum Augustinus ait lib. de Vera Relig. c. 14. *Usque adeò voluntarium esse peccatum, ut ne quidem peccatum sit, nisi voluntarium sit*, hoc non intelligendum est de quolibet peccato, sed tantùm de actuali, ut ipse exponit lib. 3. cont. Julian. c. 5. *Frustra putas ideo in parvulis non esse delictum, quia sine voluntate, quæ in iis nulla est, esse non potest. Hoc enim rectè dicitur propter proprium cujusque peccatum, non propter primi peccati originale contagium.*

IX. Voluntarium duplex est, vel *radicaliter* in *actu signato*, vel *actualiter* in *actu exercito*. Peccatum non semper est voluntarium actualiter & in actu exercito, quia datur peccatum originale; Sed potest dici voluntarium radicaliter, quia propria sedes peccati est voluntas in omni peccato.

X. Quod est necessarium necessitate physica, vel coactionis, non potest habere rationem peccati; Sed quod est necessarium necessitate hypotheticâ & rationali, non statim tollit peccatum.

QUÆSTIO III.

An reatus sit formale peccati, vel adjunctum ejus inseparabile? An verò tantùm ejus effectus? Et An bene distinguatur in reatum culpæ & pœnæ?

Duo effecta peccati, Macula & Reatus.

I. DUo vulgò peccati effecta dicuntur, *Macula*, & *Reatus*. *Macula* est pollutio spiritualis & ethica, quâ hominis anima inficitur. *Reatus* est obligatio ad pœnam ex prævio delicto. Illa est inhærens in homine, Iste verò adhærens coram Deo: Illa pravum facit hominem, Iste miserum. Juxta primam σχέσιν *peccata* vocantur *sordes*, *morbi*, *vulnera*. Juxta posteriorem verò *crimina*, *offensa*, *debita*. Illa potest manere isto sublato. Posterior respondet *justificationis* beneficio, quô Christus aufert à nobis reatum ex imputatione justitiæ suæ. Prior verò *sanctificationis gratiæ*, quâ macula eluitur per Spiritus S. efficaciam.

Quid sit Reatus & quotuplex.

II. *Reatus* politicè nihil aliud est, quàm status & conditio in qua sunt rei, donec vel absolvantur, vel condemnentur. Theologicè verò dicitur *obligatio ad pœnam ex peccato*. Ut verò obligatio illa potest considerari, vel in *actu primo* pro obnoxietate, seu merito pœnæ, vel in *actu secundo*, pro ipsa obligatione, seu ordinatione actuali ad pœnam ex judicio Dei. Hinc duplex oritur *reatus*; alius qui *potentialis* dicitur, qui notat meritum intrinsecum pœnæ, quod à peccato inseparabile est; alius verò *actualis*, qui per Dei misericordiam ab eo separari potest, per remissionem scilicet, quæ propriè est reatus actualis ablatio. Ille pertinet ad peccati *demeritum*, & τὸ κατακριτικὸν seu *condemnabilitatem*, quæ semper peccato adhæret. Iste verò ad *demeriti judicium*, seu τὸ κατάκριμα *condemnationem*, quæ tollitur in iis quibus venia peccati facta est.

Potentialis & actualis.

Reatus non est formale peccati.

III. Unde patet non satis accuratè *Reatum* à Scholasticis dici *formale peccati*, cùm sit tantùm ejus consequens, quod ex ἀνομίας oritur. Ut enim Lex potest spectari, vel respectu mandati, vel respectu sanctionis, seu comminationis additæ; Peccatum duplicem σχέσιν ad eam habet; respectu prioris, quatenus refertur ad sententiam Legis aliquid præcipientem, vel interdicentem dicitur ἀνομία, quatenus verò refertur ad comminationem, *reatus*. Hinc fit, ut reatus saltem actualis, de quo præcipuè agitur, à peccato separari possit; Nam in renatis est ἀνομία, & non reatus, Rom. 8. 1. In Christo contrà,

contrà, est reatus, Is. 53. 5. 2. Cor. 5. 21. quia Sponsor noster; sed nulla tamen *ἀνομία*, 1. Pet. 2. 22. 1. Jo. 3. 5. Jo. 8. 46. Aliud ergo est *ἀνομία*, Aliud verò *κρίμα*, quod eam comitatur, illa peccati naturam constituit; Istud verò eam consequitur, & ab ea necessariò pendet.

IV. Consequitur verò peccatum reatus, partim ex jure Dei naturali & indispensabili, quod fundatur in ejus Justitia, & intrinseco peccati demerito, quia res est naturâ suâ mala, & turpis, quam Deus non potest non odisse, Ro. 1. 32. Haba. 1. 13. partim ex sanctione Legis divinæ, quæ pœnam peccato denunciat, & quæ non potest non impleri.

V. Quamvis verò sanctio Legis necessariò impleri debeat, atque hoc sensu reatus nunquam separetur à peccato; quia tamen potest substitui sponsor in locum peccatoris, qui reatum ejus in se recipit; hinc fit ut separari possit à *persona peccante*, non sanè per *naturam*, vel *ex Lege*, quæ talem substitutionem ignorat; sed per *gratiam ex Evangelio*.

VI. Perperam verò à Pontificiis distinguitur *reatus*, in *reatum culpæ & pœnæ*. *Reatus culpæ* illis dicitur, quo peccator ex se indignus est Dei gratiâ, dignus autem est ipsius irâ & damnatione; *Pœnæ* verò; quô obnoxius est damnationi, & ad eam obligatur: Priorem reatum tolli ajunt per Christum; Posteriorem verò remanere posse, saltem quoad reatum pœnæ temporalis. Sed vanitas distinctionis patet ex natura utriusque; Cùm enim culpa & pœna relata sint, & reatus nihil aliud sit quàm obligatio ad pœnam, quæ nascitur ex culpa, se mutuò ponunt & tollunt, ita ut sublatâ culpâ & ejus reatu, necessariò auferri debeat ipsa pœna, quæ non nisi propter culpam potest infligi: aliàs culpa remissa dici non potest, vel ejus reatus ablatus, si peccatori pro ea adhuc aliquid luendum superest.

VII. Licèt fidelibus post culpam remissam pœnæ adhuc quædam à Deo imponantur, ut Davidi & aliis, quia sunt tantùm impropriè ità dictæ, id est, *medicinales*, & *castigatoriæ*, ad correctionem ipsorum, non verò propriè dictæ & *satisfactoriæ*, ad eorum ultionem: Non sequitur remissâ culpâ vel sublato ejus reatu, remanere adhuc reatum ullum pœnæ.

QUÆSTIO

Quæst. IV.

QUÆSTIO IV.

DE PECCATO VENIALI ET MORTALI.

An omnia peccata per se & naturâ suâ sint mortalia? An verò aliquod detur veniale? Pr. affir. Post. neg. contra Pontificios.

Sententia Pontificiorum de Peccato mortali & veniali.

I. NOtum est Pontificios inter varias partitiones peccati, hanc præ cæteris urgere, dum *Peccatum* tribuunt in *mortale & veniale.* Scopus ipsorum in eo non est obscurus, nimir. perfectioni Justitiæ, operibus supererogatoriis meritis operum, & Purgatorio patrocinium quærere. Licèt verò variis inter Pontificios displiceat, ut *Gersoni, Almayno, Roffensi*, & aliis, quod non dissimulat Bellarm. lib. 1. de amiss. gr. c. 4. à pluribus tamen recipitur, & à Synodo Tridentina confirmatur Sess. 14. c. 5.

II. *Mortalia peccata* ipsis sunt, quæ hominem planè avertunt à Deo, & quibus pœna debetur æterna, similia vulneribus lethiferis, quæ statim vitam extingunt. *Venialia* verò, quæ non quidem planè avertunt à Deo, cursum tamen ad Deum impediunt, & facili negotio expiantur, vel quæ ex se & suâ naturâ sunt tam levia & minuta, ut non valeant aliquem privare gratiâ divinâ, aut facere illum Dei inimicum, aut reddere dignum morte æternâ. Hæc verò talia esse volunt, vel ex *genere suo*, vel ex *imperfectione operis.* Illa quæ habent pro objecto rem malam quidem & inordinatam, non tamen charitati sive Dei, sive proximi repugnantem, quale est verbum otiosum, vel jocosum, risus nimius, mendacium officiosum. Ista quæ ob imperfectionem operis venialia esse judicantur, quæ iterum duplicia. 1. ex *subreptione*, quæ non sunt perfectè voluntaria, quales subiti motus cupiditatis, iræ, vindictæ, *&c.* qui in animo existunt, priusquam ratio plenè deliberare potuerit, an sint admittendi nec ne. 2. ex *materiæ parvitate*, quæ in re parva admittuntur, v. g. furtum oboli, quod nec proximum notabiliter lædit, nec hujusmodi est, ut apud homines æquos tollere queat amicitiam.

Status Quæstionis.

III. Hinc patet, Non quæri de peccatorum *paritate*, vel *imparitate graduali*, sed de eorum *demerito essentiali.* Non, An peccata omnia inter se sint paria, quod fuit olim Stoïcorum paradoxum, & quod perperam nobis impingitur ab Adversariis: Nec enim si peccata omnia conveniunt in eo quòd sint mortalia, sequitur protinus esse paria in omnibus, quia differre possunt inter se quoad gradus demeriti, ut majorem vel minorem pœnam mereantur; Sed tantùm quæritur, An sint ex æquo mortalia.

IV.

IV. 2. Non quæritur, An Peccata possint dici *mortalia*, vel *venialia* ex *eventu*. Fatemur enim, quoad eventum per gratiam Dei multa peccata esse venialia, quæ scilicet remittuntur à Deo, & eo sensu censemus omnia peccata fidelium posse dici venialia, quia nullum est quod eventualiter per Dei misericordiam non condonetur; Et omnia peccata reproborum esse mortalia, quia nullam eorum veniam obtinent. Sed, An talia sint *per se* & *naturâ suâ*, ut quædam mortalia sint, id est, morte digna, quædam verò venialia, quæ veniam ex se mereantur. Quæst. IV.

V. 3. Non quæritur, An admitti possit distinctio relatè ad Providentiæ divinæ administrationem in fœdere gratiæ in puniendis peccatis fidelium. An quædam peccata in fidelibus mortalia possint dici, quia gravia sunt & atrocia, quæ altiùs vulnerant & vastant conscientiam, quæ actum fidei justificantis impediunt, & præsentem habitudinem tollunt ad Regnum cœlorum, quibus ideo iram & indignationem denunciet, imò exclusionem à Regno cœlorum & mortem æternam interminetur, qualia sunt ea de quibus agitur 1. Cor. 6. 10. Coloss. 3. 6. Alia verò venialia, quæ sunt leviora & quotidianæ incursionis, quæ gratiæ regimen & operationem non impediunt, nec sensum favoris Dei, aut fiduciam de remissione peccatorum a fidelibus auferunt, qualia sunt, rebelles concupiscentiæ motus, de quibus conqueritur Paulus Rom. 7. & defectus & nævi, qui etiam optimis renatorum operibus adhærescunt. Hoc sensu non desunt è Nostris, qui peccati mortalis & venialis distinctionem retineri posse censeant, ut Rob. Baro post Theologos M. Britanniæ in Judicio suo de Perseverantia: quanquam non satis commoda videatur propter Adversarios, & melior sit distinctio peccatorum gravium & levium. Sed quæritur simpliciter de natura peccatorum in se, & juxta rigorem Legis, quæ mortalia omnia esse censemus, nullum verè veniale.

VI. Quæstio ergo eò redit, An peccata omnia per se & naturâ suâ sint mortalia, non ut semper actu morte plectantur, sed ut eâ sint digna, & justè plecti possint. An verò quædam mortalia, quædam verò venialia, non ex eventu & per gratiam, sed naturâ suâ & secundùm Legem. Posterius volunt Adversarii; Nos prius statuimus.

VII. Rationes sunt. 1. Quia *stipendium peccati mors est*, Rom. 6. 23. & *anima quæ peccavit morietur*; Ezech. 18. 20. ubi agitur non de aliquo peccato in specie, sed in genere, & indefinitè mentio fit peccati, ut quodvis notetur; ideo vel peccatum veniale non est peccatum, vel mortem meretur, adeoque veniale non est. Gratis verò supponitur Paulum agere tantùm de peccato graviori pugnante cum gratia & cum justitia; Quia disserit de quovis peccato, etiam de reliquiis peccatorum in regenitis, ut exemplo suo comprobat Rom. 7. exclamans sub finem, *Miser ego homo, quis* *Nullum dari peccatum veniale probatur 1. ex Rom. 6. 23.*

QUÆST. IV. *me eripiet ex isto corpore mortis?* & scopus ejus hoc evincit, qui est Christianos dehortari a peccatis, non quibusdam tantùm, sed omnibus, quia non aliud stipendium habent quàm mortem.

2. ex Deut. 27. 26. VIII. Secundò, Hoc ipsum probat horrendum Legis carmen, *Maledictus qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis hujus*, Deut. 27. 26. Gal. 3. 10. Si omnis aberratio à Lege maledictionem meretur, & omne peccatum est ἀνομία, nullum datur peccatum etiam minimum, quod maledictionem non inferat: Nec dici potest Mosem agere tantùm de peccatis quibusdam gravioribus, de quibus egerat in vers. præcedent. putà de idololatria, incestu, homicidio. R. Quia particula universalis omnia complectitur, ut Paulus explicat Gal. 3. 10. ubi ad sensum magis quàm ad sonum respiciens ex LXX. addit syncategoremata universalia, *omnis*, & *in omnibus*, & *Legis* simpliciter mentionem facit, non *Legis hujus*, ut comminatio ad totam Legem extendatur. Nec si reipsa & de facto omnes peccatores non maledicuntur, sequitur peccatum omne illam non mereri; sed tantùm veniam illius ex gratia obtinere.

3. ex Jac. 2. 10. IX. Tertiò, Quia *qui impingit in uno præcepto, reus est omnium* Jacob. 2. 10. ubi non solùm de criminibus agere Apost. sed de peccatis quibuslibet indefinitè, & verba ipsius generalia testantur, *quisquis impegerit in uno*, & exemplum προσωποληψίας ab ipso adductum probat. Cur verò unum præceptum violando homo fiat reus omnium, ratio multiplex redditur. 1. ab *authore*, quia idem est author omnium præceptorum, ideo in unius violatione offenditur Legislatoris majestas. 2. à *connexione peccatorum*, quia omnia præcepta revocantur ad unum præceptum charitatis, quo violato tota Lex violatur. 3. à *fine Legis*, quæ non partialem, sed universalem obedientiam postulat; ideo qui unum violat, reus est totius Legis violatæ, nec ampliùs ex Lege vitam potest obtinere.

4. ex Mat. 12. 36. X. Quartò, Quia etiam verbi otiosi ratio reddenda est in die judicii, Matth. 12. 36. tanquam de eo quod per se potest esse causa damnationis, unde ℣. 37. ut innuat verba illa otiosa, de quibus ℣. 36. loquebatur, quæ ex Adversariorum hypothesi sunt peccata venialia, sufficientem esse causam condemnationis, addit, *Ex sermonibus tuis justificaberis, & ex sermonibus tuis condemnaberis.* Scopus Christi idem confirmat, qui est ostendere Peccatum in Spiritum Sanctum nunquam remissum iri, argumento à minori, quia si verbum otiosum condemnationem meretur, quantò magis tam atrox blasphemia?

5 *Quia gloriæ Dei adversatur.* XI. Quintò, Quia omne peccatum gloriæ Dei adversatur, & majestatem ejus infinitam lædit, atque adeò culpam habet suo modo *infinitam*, si non intensivè & intrinsecè, saltem *objectivè*, quatenus committitur contra bonum infinitum, & *extensivè* ratione *durationis*, quia labes ejus, seu macula durat in æternum, quantum est ex parte peccantis, quia is per se seu pro-

priis

priis viribus expurgare eam nunquam potest, unde seclusâ Dei condemnantis misericordiâ, peccantem in æternum Regno cœlesti excluderet, & pœnis infernalibus subjiceret, quia nihil inquinatum in illud admitti potest. Si ergo culpa est infinita, pœna etiam quæ illi debetur infinita sit oportet, si non *intensivè*, quod repugnat creaturæ finitæ; at *objectivè*, quia separat à bono infinito nimir. Deo, & *extensive*, ratione durationis. QUÆST. IV.

XII. Sextò, Quia peccata levissima possunt non remitti, siquidem remissio quæ fit electis, est planè gratuita, à qua proinde posset Deus abstinere sine injustitia; Ergo possunt in æternum justè puniri, quod dici non posset nisi pœna æterna digna essent. Septimò, Quia Christus pro omnibus peccatis etiam levissimis mortuus est; Ergo omnia sunt mortalia.

XIII. Aliud est *peccatum mortale*, Aliud *peccatum gignens mortem*. Illud designat quid mereatur peccatum; Hoc quò nos ducat peccatum, si patiamur nos ab eo abstrahi, & inescari. Omne peccatum mortale est naturâ suâ; Sed non omne tamen reipsa & de facto ad mortem ducit propter gratiæ interventum. *Fontes Solutionum.*

XIV. Peccatum consummatum dicitur *gignere mortem* Jaco. 1.15. non exclusivè ad peccatum conceptum, vel partum; sed ut causa proxima; at concupiscentiæ tribuitur ut causæ remotæ; Ut ergo quod est causa causæ, est etiam causa causati; quia concupiscentia causa est peccati actualis mortem generantis, ipsius etiam mortis causa meritò habetur. Jacobus non distinguit varias species peccatorum, sed ejusdem peccati diversos gradus, & progressus tentationis, in quibus ab actu primo ad secundum, ab interno ad externum, adeoque ipsam mortem pervenitur. Primus gradus ponitur in tentatione concupiscentiæ, seu primo ejus motu. Secundus in conceptione peccati per consensum ejus imperfectum. Tertius in partu per consensum plenum & perfectum. Quartus in consummatione peccati per opus externum; quod mortem generat. *Jac. 1. 15.*

XV. *Fœnum & stipula*, de quibus agitur 1. Cor. 3. 15. non notant peccata venialia; sed doctrinas novas, vanas, & curiosas, quæ licèt fundamentum non evertant; non sunt tamen illi homogeneæ; ideo examen Judicii divini, sive lucem Verbi, & efficaciam Spiritus, quæ *per ignem probantem* opus uniuscujusque notantur ℣. 13. sustinere nequeunt. 2. Quamvis qui ædificant talia super solidum fundamentum, non damnentur; non inde sequitur peccatum ipsorum non fuisse morte dignum: sed gratiam Dei illud condonasse. *1. Cor. 3. 15.*

XVI. Peccatum in Spiritum Sanctum dicitur ad mortem κατ' ἐξοχὴν 1. Joh. 5. 16. non tantùm quia mortem meretur, sed quia ut est planè irremissibile mors necessariò & infallibiliter illud sequitur. Cætera verò non sunt ad mortem; non quòd per se mortalia non sint & morte digna, sed quia ex gratia Dei remissibilia sunt, & veniam sæpe consequuntur. *1. Joh. 5. 16.*

QUÆST. IV. Matth. 5. 22. 23. XVII. Christus Matth. 5. 22. 23. nihil habet quod faveat peccatis venialibus, licèt videatur quædam tantùm addicere gehennæ ignis; Quia scopus ejus quidem est ostenderere inæqualitatem dari pœnarum ex inæqualitate peccatorum, & in specie homicidium non consistere tantùm in actu externo, ut pertendebant Pharisæi, teste *Josepho* Antiq. lib. 12. cap. 13. sed etiam in iracundia interna, & in irritantibus contumeliis. Sed non peccata ulla dari venialia; cùm vel minimus pœnæ gradus ibi capitalis sit, ut minimus peccati gradus est ἄνομος. Imò docere vult, vel primum iracundiæ gradum coram Deo morte esse dignum, quia qui eo obstrictus est, dicitur ἔνοχος τῇ κρίσει, eodem scilicet sensu, quo Pharisæi volebant homicidam esse ἔνοχον τῇ κρίσει ut dicitur vers. præcedenti, nimirum quoad mortis pœnam. 2. Verba Christi non sunt ad literam urgenda, quasi ageretur propriè in duobus primis gradibus pœnæ, *judicii* scilicet, & *concilii*, de judicio humano, in tertio verò *gehennæ ignis*, de divino tantùm, seu morte æterna: Quia sic sequeretur iram intus conceptam, nec in actum erumpentem humano judicio esse obnoxiam, & aliquod dari peccatum, quod peccatorem judicio Dei non redderet obnoxium, quod absurdum. Sed figuratè sunt intelligenda, ut diversitas gradus pœnarum in judicio Dei describatur per analogiam & allusionem ad diversos gradus judiciorum & pœnarum capitalium usitatos inter Judæos; Nam præter judicium infimum quod erat triumvirale, quod judicabat de mulctis, seu pœnis pecuniariis, dabantur adhuc tres gradus pœnarum capitalium inter eos. Primus erat *Judicii* scilicet XXIII. Virorum, quod in singulis civitatibus constitutum erat, ad quod pertinebant דיני נפשות *judicia animarum*, id est, causæ capitales; Secundus erat *Concilii magni*, sive *Sanhedrim*, quod constabat LXX. Viris ad imitationem LXX. Assessorum Mosis, de quibus Num. 11. 16. quod Hierosolymis tantùm conveniebat, & de gravissimis criminibus cognoscebat. Tertius erat *Gehennæ ignis*, qui erat cruciatus omnium maximus, qui & gladium & lapidationem, quæ à Judicio & Synedrio decernebantur excedebat: sive hoc referatur ad שריפה *vivicomburium*, sive ad abominanda sacrificia, quæ in illa valle filiorum Hinnom fiebant, ubi ex κακοζηλίᾳ sacrificii Abrahami Idolo Ammonitarum Molecho humanus sanguis & liberorum quidem à parentibus offerebatur, dum vel inter duos rogos traducebantur infantes, ut lentâ morte perirent, vel candentibus statuæ Molechi brachiis innexi horrendis cum cruciatibus ibi ustulabantur. Unde locus ille infamis habitus est, ubi continuus erat ignis comburendis cadaveribus damnatorum destinatus, 2. Reg. 23. 10. & Jere. 7. 31. *&c.* & ea de causa symbolicè pro inferno sumitur non rarò in Scriptura. Sensus ergo verborum Christi is est, Vos hac lege *Non occides* putatis homicidium tantùm externum damnari. Ego verò sensum Legis istius vobis declarans dico, quoslibet

actus

actus tam internos quàm externos in Legem istam impingere, & affectum QUÆST. IV.
etiam iræ temerè exardescentem in fratrem etsi internum, esse speciem quandam homicidii, & pœnam mortis gravem mereri, qualis erat ea, quæ judicio XXIII. Virorum infligebatur. Si verò in injuriam & contumeliam erumpat gravius esse peccatum, graviori etiam pœna plectendum, qualis est ea quæ in Synedrio decernebatur. Et si in convitium atrox prosiliat, ut frater stultus vocetur, gravissimo cruciatu dignum sit, huic analogo, qui videbatur in valle filiorum Hinnom. Ita *Gehenna* hîc non sumitur simpliciter pro inferno, quasi huic solùm gradui iræ deberetur pœna inferni, seu mors æterna; Sed allusivè notat supplicium gravissimum. 3. Non pauci ex Pontificiis nobis hîc adstipulantur, *Maldonatus* in h. l. agnoscit gradus distingui pœnarum, non genus, & utrobique capitales esse. *Salmero* ingenuè docet phrasim *reum esse judicio* intelligendam esse non solùm de judicio mortis temporariæ, sed etiam damnationis, & interitus æterni in divino judicio. *Barradas* tres hos gradus supplicii pœnam significare gehennalem cuilibet lethifero crimini destinatam.

XVIII. Quum peccata conferuntur *festucæ & trabi*, Luc. 6. 41. & *camelo & culici*, Matth. 23. 24. hinc quidem evincitur, alia aliis graviora vel leviora esse, quod non negamus: sed non potest inde elici quædam esse venialia. 2. Pharisæi dicuntur *excolare culicem, & deglutire camelum*, proverbiali locutione, quia perperam in minimis puta in cæremonialibus erant superstitiosi, dum maxima mandata, id est moralia negligebant. Luc. 6. 41. Matth. 23. 24.

XIX. Paulus Ephes. 5. 4. 5. non distinguit quædam vitia ab aliis tanquam mortalia à venialibus, sed potiùs omnia ut homogenea particulâ copulativâ conjungit, quæ etiam ab eodem verbo in constructione dependent. Unde ad universa pertinet quod dicitur ℣. 6. *propter hæc venit ira Dei in filios contumaciæ*, & Gal. 5. 19. recensentur omnia tanquam opera Carnis. Quod verò *Scortationem, Avaritiam, & Immunditiem*, dicit excludere à Regno cœlorum, non inde fit, quòd ista tantùm sint mortalia, sed quòd cæteris sint graviora. Eph. 5. 4. 5.

XX. Licèt *formalis & expressa aversio* à Deo non occurrat in omni peccato, datur tamen *virtualis & implicita*, etiam in levissimo, quia præfertur Creatura Creatori, & plusquam Deus diligitur, dum homo ad eam convertitur, tanquam ad bonum suum & finem ultimum.

XXI. Qui peccata extenuant, nec Dei majestatem, nec Legis justitiam, nec peccati fœditatem, nec suam conditionem abjectissimam coram Deo probè expendunt. Ut nulla parva est rebellio, nullum parvum læsæ Majestatis crimen; Ita exiguum non potest censeri peccatum quod adversus optimum & maximum Deum, adeoque infinitum committitur. Licèt enim sæpe parva sit res circa quam peccatur, non desinit tamen gravis

 esse

QUÆST. V. esse reatus, qui non ex objecti parvitate, sed ex Legislatoris majestate æstimatur, quæ dum violatur, eo ipso in iram & maledictionem ejus incurritur, si non de facto, saltem de jure & demeritoriè. Hæc est statera Sanctuarii, ad quam appendenda sunt peccata, ut vera eorum gravitas & reatus agnoscatur, non steræ dolosæ & fallaces hominum, quæ pietatem relaxant, & lethargum ac securitatem carnalem inducunt.

QUÆSTIO V.

DE LAPSU ANGELORUM.

Quodnam fuerit Peccatum Angelorum, quô defecisse dicuntur à Deo?

I. PEccatum in specie distinguitur ratione Subjectorum quibus inhæret, in ***Peccatum Angelorum***, qui per illud evalerunt Diaboli, & ***Peccatum Hominum***, quia illi soli, ut Creaturæ rationales, sunt Peccati capaces: De Peccato Angelorum priùs dicendum, sed breviùs; quia paucissima de eo tradit Scriptura.

Status Quæstionis. II. Frustra quæritur, Quomodo peccare potuerint Angeli, cùm ex Scriptura constet eos peccasse, & ratio suadeat, potuisse eos in peccatum prolabi, cùm labiles creati fuerint. Frustra etiam inquiritur de tempore lapsus. An diu in integritate perstiterint? An verò ab initio Creationis ceciderint, ut quibusdam Scholasticis visum. Cùm Scriptura nihil de eo tradat: Hoc tantum in genere constat lapsum eorum, hominis lapsum antecessisse. Aliquam verò inter creationem Angelorum, quæ Dei opus, & defectionem quæ Dæmonum est actio, moram intercessisse, non sine ratione asseritur; ne si prima eorum operatio vitiosa statueretur, vitii causa Deo Creatori, tanquam efficienti proximo videretur impingenda. Nec verisimile est eos ante Creationis opus absolutum defecisse, quia tunc quæcunque Deus creaverat erant adhuc valde bona Gen. 1. 31. Nec si Diabolus dicitur peccasse *à principio* 1. Joha. 3. 8. statim sequitur ab ipso creationis initio peccasse, quia tractus aliquis temporis non obstat, quominus ab initio aliquid factum dicatur.

III. Non quæritur de modo & ordine peccati istius; An peccarint omnes simul, An verò unus aliquis rebellionis cæteris dux & author fuerit. Quamvis enim posterius multis arrideat, nec improbabile videatur, unius hortatu & suasu, qui Princeps Dæmoniorum dicitur, peccasse alios, qui Angeli ipsius vocantur; nullâ tamen solidâ ratione, vel firmo ex Sripturis documento colligi potest, & Scripturâ tacente, satius est in medio relinquere, quàm curiosiùs sine necessitate & fructu inquirere. Sed quæritur hic de *specie* istius peccati.

IV.

IV. Circa quam variæ sunt Theologorum & Scholasticorum imprimis sententiæ. Nam ut nihil de *luxuria*, quod tamen eorum peccatum fuisse, non modò *Josephus* & *Philo* cum Judæis, sed varii ex Patribus, Justinus, Clemens Alex. Tertull. Lactantius, & alii ex loco Gen. 6. 2. perperam intellecto absurdè existimarunt. Duæ sunt præcipuæ Doctorum sententiæ, Prima eorum qui *livorem & invidiam* in hominem fuisse censent, ortum ex decreto ipsis revelato, de natura humana supra Angelicam in Christo evehenda, qui non Angelos, sed semen Abrahæ per Incarnationem assumere debuit. Altera, quæ communior est apud Scholasticos, eorum est, qui *superbiam* fuisse pertendunt, ut *Anselmus* de Casu Diab. c. 4. & ex eo *Lombardus* l. 2. dist. 5. cap. 1. Quæst. V.

V. Cùm verò Scriptura speciem istius peccati expressè definire noluerit, sed genus tantùm ejus proponat, quum eos peccasse asserit, nihil de eo certum potest statui, nec nimiæ curiositati indulgendum; sufficit ut teneamus ultroneam fuisse eorum desertionem, per quam *in veritate non steterunt*, Jo. 8. 44. quæ fuit, non *veritas Evangelica*, quasi acquiescere noluerint veritati Evangelii de Christo ab initio ipsis propositi, quod parum verisimiliter quibusdam visum, cùm hoc decretum non ante lapsum sit revelatum; Sed veritas *fidelitatis*, quam debebant Deo, ut subditi Regi suo, & *integritatis*, in quâ conditi erant, adeòque in Dei ipsius, qui summa est veritas, communione. Eò pertinet quòd Jud. 6. dicuntur *originem suam deseruisse, & proprium reliquisse domicilium*, sive per originem intelligatur Deus ipsorum Creator, sive originaria sanctitas & rectitudo in qua fuerant creati, à qua apostasiâ suâ ultroneâ deficiendo, sedem beatam cœli, in qua tanquam proprio domicilio cum Angelis aliis collocati erant, amiserunt, ita ab ea dejecti, ut nunquam in æternum eò redire possint Luc. 10. 18. *Jo.* 8. 44. *Jud.* 6.

VI. Non diffitendum sanè in isto peccato *superbiam* præ cæteris eminere, per quam non modò jugum Dei excutere voluerunt contumaciter adversus Deum & Legem ipsis impressam insurgendo, sed etiam in affectatione æqualitatis cum Deo, quod non obscurè videtur insinuare Paulus 1. Tim. 3. 6. dum non vult promoveri νεόφυτον, μὴ τυφωθεὶς *ne inflatus incidat* εἰς κρῖμα *in judicium & condemnationem Diaboli*, id est, in pœnam peccati Diabolici. Adde quòd cùm hoc semper præcipuum fuerit Diaboli studium, qui ut Deum & principem se gessit in mundo, & talis haberi ac coli voluit à principio 2. Cor. 4. 4. Joh. 12. 31. non sine causa est, quòd in illud peccatum dicatur incidisse. Tertiò quia ad hoc peccati genus Adamum tentavit à principio, & quotidie homines impellit.

VII. Ita tamen superbiam hic sese exeruisse putamus, ut illam incogitantia,

tantia, & minor attentio circa contemplationem Dei præcedere debuerit, per quam Angelus factus ad contemplandum Deum remissior, cœpit aciem intellectus a Deo ad se ipsum convertere, & se ipsum admirari, ex admiratione verò, & nimio sui amore in superbiam efferri, quam rebellio statim consecuta est. Ut hic *error* quidam necessariò admittendus sit, non quidem speculativus, quasi ignoraverit quod scire tenebatur, sed *practicus*, quo amore sui excæcatus bonum delectabile anteposuit honesto. Nec mirum videri debet, si in intellectum Angelicum, qui non fuit actus purus, & immutabilis, talis obrepere potuerit incogitantia & error, qui rebellionem & superbiam pepererit.

VIII. Peccatum hoc gravissimum fuisse, severissima pœna quæ illud comitata est satis arguit; per quam exclusi sunt à Dei communione, ut nulla in æternum vel veniæ, vel restitutionis in integrum spes supersit, sed in horridam & caliginosam tartari custodiam conjecti, & catenis tenebrarum ligati asserventur ad judicium magnæ diei Jud. 6. Unde quidam, sed minùs solidè colligere voluerunt fuisse peccatum in Spiritum Sanctum, cùm talis peccati objectum non aliud sit ex usu Scripturæ, quàm gratia Evangelii. Falluntur verò *Thomas Cajetanus*, & alii, qui censent non potuisse eos, si Deo ita libuisset, restitui in integrum, *eo quod naturâ suâ sint inflexibiles.* Nam quod naturâ suâ inflexibile est, si Deo ita visum fuisset, flecti pôterat per potentem gratiæ divinæ efficaciam, ut respectu hominum peccatorum factum. Vera ergo severitatis istius causa non alibi quærenda est, quàm in liberrimo Dei beneplacito, qui ut in hominibus lapsis suam misericordiam; Ita in Angelis apostatis suam justitiam & ἀποτομίαν demonstrare voluit. Vide supra L. IV. Q. 8. th. 18.

IX. Quamvis verò lapsus iste non sine Providentiæ divinæ interventu contigerit, vera tamen ejus causa in solis Angelis quærenda est, nequaquam verò in Deo, vel ratione *Præscientiæ*, quæ rem ut futuram prævidet tantùm, non facit; Vel *decreti* ejus, quod fuit permissivum tantùm, non effectivum; Vel *permissionis* ipsius actualis, quæ non est ethica, sed physica, per non impeditionem ad quam non tenebatur; Vel *defectus sustentationis*, quia gratia hæc est planè indebita, quam nemini ex officio debet, sed quibus visum ex solo beneplacito largitur. Unica ergo causa fuit propria cujusque Dæmonis voluntas, quâ singuli ultro à bono ad malum desciverunt. Defecerunt, quia deficere voluerunt: Potuerunt autem deficere, quia mutabiles & labiles conditi fuerant. Quænam ipsorum pœna fuerit, Vide supra L. IV. Q. 8. th. 20.

QUÆSTIO VI.

DE LAPSU ADAMI.

Quodnam fuerit primum Hominis peccatum, An infidelitas, An superbia?

I. PRimum Hominis peccatum, à quo cætera tanquam à fonte manarunt, est voluntaria apostasia hominis primi à Deo Creatore suo, quâ comedendo ex arbore scientiæ boni & mali, non modò interdictum hoc speciale, sed & in illo totam Legem naturæ cordi ejus insculptam transgressus est, quod à Scriptura in genere, & κατ' ἐξοχὴν vocatur παρακοὴ, παράβασις, παράπτωμα.

II. In specie ejus assignanda mire inter se discrepant Doctores; Sed duæ præ cæteris sunt communiores sententiæ, prima plerorumque ex Pontificiis, qui ad *superbiam* illud referunt, Posterior, quæ in *incredulitate*, & infidelitate collocat, quæ inter Nostros recepta est.

III. Certum est non spectandum esse lapsum illum, ut peccatum aliquod particulare, quale est furtum, vel adulterium, sed ut apostasiam generalem & defectionem à Deo, non tantùm Legis specialis positivæ de non comedendo fructu vetito, sed totius Legis moralis violationem quæ in ea includebatur, adeoque & obsequii, quod homo Deo Creatori, præsertim ratione fœderis initi, debebat: Ut hìc sit veluti morbus complicatus, & totum aggregatum ex variis actibus, tum internis, tum externis, quibus in utramque Legis tabulam incurrit. Nam ut incredulitate & contemptu verbi divini, ingratitudine, superbiâ, & nominis divini profanatione, primam tabulam. Ita secundam ἀστοργίᾳ in liberos, homicidio quo se & posteros in mortem præcipitavit, intemperantiâ, & gulâ, furto & contrectatione rei alienæ invito domino, illicito amore, & pravâ concupiscentiâ transgressus est. *Peccatum primum non fuit simplex, sed aggregatum ex variis peccatis.*

IV. Atque hinc peccati istius gravitas, facilè colligitur contra eos, qui illud veniale & leviusculum fuisse asserunt: Tum ex parte *personæ peccantis*, quæ tot dotibus erat ornata, tot beneficiis affecta, omnis vitii expers, & omnis boni ipsi necessarii particeps; Tum ex parte *objecti*, circa quod peccavit, à quo facilè abstinere potuisset in tanta aliorum fructuum copia, ut magna fuerit in peccando iniquitas, ubi tanta erat non peccandi facilitas, ut loquitur *Augustinus*; Tum ex parte *Legis violatæ*, quæ fuit non specialis, sed universalis, quam violando & in Deum, & in posteros, & in se ipsum graviter peccavit; Tum ex parte *actus*, cujus summa fuit pravitas, tota- *Unde gravitas ejus colligitur.*

QUÆST. VI. totalis putà, conculcato fœderis symbolo, à Deo apostasia, & cordis, oris, ac operis conjuncta ab officio declinatio; Tum ex parte *loci*, & *temporis*, quia vix è Creatoris manibus egressus, & in paradiso amœnissimo positus ad tentationis impetum statim concidit; Tum ex parte *effectorum* & *pœnarum* tristissimarum, quæ illud consecutæ sunt, sub quarum pondere etiamnum hodie universa natura gemit.

V. Si quæritur porro quodnam fuerit initium, seu primus gradus istius peccati, non consentiunt Theologi, dum alii in sensualitate constituunt, alii in voluntate, alii in intellectu. Quamvis verò anxiè litigandum non censeamus, super ordine istorum actuum, vel primo istius peccati gradu, quod in plurium actuum, ut jam dictum complicatione consistit, & inter quos naturæ potiùs, quàm temporis diuturni intervallum intercessit. Possumus tamen tutò asserere primum gradum istius peccati, nec quærendum esse in *actibus externis* locomotivæ, qui ad executionem tantùm pertinent; nec in *actibus internis*, vel appetitus, vel voluntatis, quia obnoxii in illo statu adhuc erant intellectui, cujus est τὸ ἡγεμονικόν. Sed ascendendum esse ad *actus facultatis directivæ*, scilicet intellectus, ad quem pertinet judicare de rei veritate vel falsitate, & in quem propriè cadit error, & incredulitas, quæ in isto peccato primas tenet. Licèt autem homo judicium istud non invitus, sed lubens & volens fecerit, non sequitur propterea fuisse actum voluntatis, non intellectus.

Primus gradus peccati incredulitas.

VI. Hinc patet initium peccati potiùs ad incredulitatem referendum esse, quàm ad superbiam, licèt in eo utraque conjungatur. 1. Quia is debet esse ordo in peccato, qui fuit in tentatione. At in tentatione homo priùs sollicitatus fuit ad incredulitatem, quàm ad superbiam. Nam Gen. 3. 1. per interrogationem Tentator eum sollicitat primò ad dubitationem de Verbo Dei, deinde ad ejus negationem ℣. 4. *non moriemini*, antequam ad superbiam incitet per promissionem *divinitatis*, & *scientia boni & mali* ℣. 5.

VII. 2. Quia superbia in homine locum habere non potuit nisi positâ incredulitate: nam quamdiu homo constans mansisset in fide Verbi Dei, nunquam ad superbiam impelli potuisset, nec jugum Dei excutere, vel gradum superiorem partim scientiæ, partim excellentiæ affectare ausus fuisset, nisi interminationem mortis interdicto adjectam non credidisset veram, vel saltem de ea dubitasset.

VIII. 3. Quia Scriptura peccatum hominis per *seductionem* exprimit 2. Cor. 11. 3. & 1. Tim. 2. 14. & *calliditatis* serpentis mentionem facit Gen. 3. 1. quæ tota pertinet ad decipiendum. Quartò, quia primus homo sine insigni errore non potuit credere pulchrum & bonum illi esse non pendere à Deo, cùm hoc sit omnium pessimum. Quintò, si Diabolus primò sollicitavit hominem ad superbiam, vel credidit ipsius verbis, vel non; si

cre-

credidit eo ipso erravit; si non credidit, non potuit affectare illud quod à Quaest.
Diabolo proponebatur. VI.

IX. Cæterùm incredulitas non potuisset in homine locum habere, nisi priùs per *incogitantiam* cessasset à consideratione interdicti Dei, & ipsius veracitatis & bonitatis. Nam si ad illud mentem seriò semper applicuisset, maximè momento tentationis, nunquam ab ejus fide dimoveri potuisset, ut aures præberet Tentatori. Hinc ergo fluxit primò *incredulitas* seu diffidentia, per quam homo fidem Verbo Dei, quam habere debuit, non habuit, sed dubitatione primùm, mox negatione excussit, non credens seriò sibi interdictum fructum, nec se moriturum. Deinde *credulitas*, quâ verbis Diaboli cœpit auscultare, fidem falsam concipiendo ex ejus mendaciis, Deum sibi invidere fructum, & se Deo similem futurum & omniscium, atque ita judicium fecit erroneum, quo statuit objectum à Diabolo propositum sibi bonum esse; Unde mox appetitus ejus in voluntate, & inclinatio concupiscentiæ, ejusque motus extitit ad illum fructum comedendum, & tandem externa actio. Ita hæc incogitantia bene potest dici initium, seu primus gradus peccati, quæ, ut potuit cadere in hominem mutabilem, ita in actum non potuit exeri ab homine stante, sed jam incipiente deficere à Deo, & semet corrumpere per suam mutabilitatem, & seductionem Diaboli.

X. Quamvis in lapsu Adami, quem Apostolus appellat *inobedientiam* Rom. 5. 19. includatur superbia, ut ante dictum, non sequitur fuisse primum ejus gradum: Imò ut primus actus superbiæ fuit nolle obedire Deo; Ita primus superbiæ fons fuit nolle credere verbis Dei: Superbia enim cor hominis nunquam potuisset subire, nisi priùs fide verborum Dei labefactatâ & excussâ. *Fontes Solutionum.*

XI. Ut in omni motu terminus à quo prior est termino ad quem; Ita aversio à bono increato quæ est infidelitatis, præcedere debet conversionem ad bonum creatum, quæ est superbiæ; nam quamdiu bono increato, nimir. Deo adhæsisset, ad creaturas & ad se ipsum per superbiam nunquam se convertisset.

XII. Licèt in electione bene ordinata, & ratiocinatione directâ, primò finis obversetur menti, antequam cogitetur de mediis; non semper hoc locum habet in ratiocinatione obliqua, quæ seductionis est, in qua ordo iste sæpe invertitur; hac autem usum fuisse Satanam in tentatione hominis constat. 2. quamvis superbiæ actus versatus sit circa finem, non sequitur infidelitatem habuisse rationem medii, sed potiùs causæ, ex qua superbia orta est: nam nisi homo in fide fluctuasset, appetitio Deitatis, quæ est actus superbiæ, cor ejus subire non potuisset; nec ille finis potuit obversari primo homini, sine magno errore & incredulitate.

XIII. Locus Syraci 10. 14. *Initium superbiæ est defectio à Deo*, præter- Syrac. 10. 14.

 quam

quam quòd Apocryphus est, nihil habet quod sententiæ nostræ repugnet; nam si apostasia est initium superbiæ, necesse est infidelitatem, in qua illa posita est, præcessisse superbiam: Nec quod additur ℣. 15. *Initium omnis peccati superbia*, contrarium evincit, quia non est absolutè & simpliciter intelligendum de quovis peccato, etiam primo, & illo, quod dixit esse initium superbiæ; sed secundùm quid de aliis ortis, quæ à superbia ut plurimùm originem ducunt.

QUÆSTIO VII.

Quomodo labi potuerit homo integer? Et quænam ejus lapsus vera causa fuerit?

I. DUæ hîc Quæstiones moventur. Prima de possibilitate lapsus. Altera de vera ejus causa: Utraque explicatu difficilis; & in qua expedienda diversimodè peccatum fuit.

Prima Quæstio de possibilitate lapsus.

II. Quoad primam, Difficultas non est magna in assignanda origine peccatorum omnium, quæ orta sunt ex lapsu Adami, quia cùm homines sint corrupti, nihil proclivius est concipere, quàm cur quotidie peccent, quia concupiscentia prava, non alios quàm pravos & inordinatos motus edere potest. Sed in homine integro, in quo nullus dum error in mente, nec ulla ἀταξία in voluntate locum habuit, in quo justitia originalis erat, quæ lapsum impediebat, & cum illo erat ἀσύστατος, difficillimum est captu, quo tandem modo labi potuerit homo integer.

Non potest solvi per sententiam Pelagianorum de inclinatione ad peccandum.

III. Ut ex hac difficultate se expediant *Pelagiani* veteres & recentiores, *Pontificii*, *Sociniani*, & *Remonstrantes*, homini integro prout à Deo conditus est, tribuunt præcipitem ad vitia inclinationem, ex qua ortum sit primum peccatum, licèt non ita vehementem ac inordinatam prout nunc est. Sed sententia hæc in Deum manifestè est injuria, & falsitatis facilè potest revinci. 1. Quia si inclinatio ad peccandum fuit in homine à natura. Ergo Deum authorem habebit, atque ita ipsum peccatum in Deum ipsum refundetur, ut antea probatum L. V. Q. 11. th. 9. 2. Quia inclinatio ad amandum & colendum Deum, qualem habebat Adamus per justitiam orginalem, est ἀσύστατος cum inclinatione ad peccandum. 3. Quia omnia fuerunt valde bona in homine ante lapsum, utpote facto ad imaginem Dei; At inclinatio ad peccandum non potest esse bona, quia est Legi repugnans: Unde patet mutabilitatem quæ fuit in Adamo sine ulla labe, non confundendam esse cum tali inclinatione ad peccandum, quæ non potuit non esse vitiosa.

Sed per mutabilitatem ejus.

IV. Alia ergo quærenda est ratio tollendi istius scrupuli, quæ non alia

pote

potest dari commodior, quàm si recurramus ad hominis primi *mutabilitatem* & *libertatem*, quippe qui justus quidem & sanctus conditus est, sed mutabiliter, ut posset quidem stare si vellet, sed posset etiam si vellet ad malum deficere; quod si nihil aliud doceret, eventus ipse satis comprobat. QUÆST. VII.

V. Licèt autem mutabilitas ista possibilitatem lapsus indicet, & sit *causa sine qua non*, seu antecedens lapsus; Non potest tamen censeri ejus causa propria & per se; Non modò quia fuit conditio concreata homini integro à Deo, quæ fuit etiam in Angelis electis ante eorum confirmationem, sine ulla vitiositate; Sed etiam quia est quidem negatio alicujus boni, sed non est privatio boni debiti creaturæ, sed indebiti, adeò que non sustulit perfectionem aliquam in statu naturæ requisitam. Ita hic accurate distinguendum est inter *mutabilitatem* ipsam, quæ est conditio creaturæ conveniens, & *actum mutabilitatis* istius, quo homo ad mutationem inclinavit. Illa potentiam notabat, quæ poterat inclinari ad malum, sed quæ nondum erat inclinata; Iste verò inclinationem ipsam actualem ad malum designat, Lege Dei damnatam, & omnis peccati fontem.

Vera causa peccati libera hominis voluntas.

VI. Causa ergo proxima & propria peccati non alibi quærenda est, quàm in *libera hominis voluntate*, qui se à Diabolo decipi passus est, & suadente Satanâ, licèt non cogente, liberè à Deo defecit. Ita nec qua integer propriè lapsus est, nec quà corruptus; sed quà falsi specie imbutus, semet ipsum corrumpens, & neglectâ cognitione habituali à Deo inditâ, errorem à Diabolo suggestum suscipiens. Nec mirum videri debet, si homo qui labilis & mutabilis conditus erat, mutatus sit & lapsus; non magis, quàm si perfectè quiescenti initium motus accidat: nam ubi datur potentia ad mutationem, facilis est transitus à potentia ad actum.

VII. Quamvis verò homo lapsus sit, non deerant tamen illi vires ad standum si voluisset; alioqui conditionem impossibilem illi tulisset Deus. Unde duplex *auxilium*, vel *adjutorium* vulgò, distingui solet, *auxilium sine quo non*, seu potentia non peccandi, quâ vires habuit sufficientes ad standum si voluisset; Et *auxilium quo*, seu efficax gratia, quæ non dabat tantùm *posse si vellet*, sed *velle quod posset*. Illud se habebat ad modum habitus & facultatis in homine; Hoc verò ad modum actionis, seu efficacis motus ad bonum. Prius necessarium erat ad τὸ posse perseverare, sed posterius ad τὸ perseverare actu. Adamo nunquam defuit prius auxilium, ne quidem in ipso momento quo peccavit; sed posterius liberè illi denegavit Deus, ut ad illud non obligabatur; Unde tamen non potest vel excusari homo, quia sponte, & nulla vi adactus, peccavit; Vel accusari Deus, quia ut liberrimus bonorum suorum dispensator, nullâ lege ad gratiæ istius collationem tenebatur; ut postea fusiùs dicetur.

VIII. Solus ergo homo mali sui causa fuit, quia volens peccavit, &

 sponte

QUÆST. VII.

sponte & ultrò citra ullam coactionem aut vim externam transgressus est Dei mandatum, & iis erat instructus viribus & subsidiis, quibus peccatum facilè vitare potuisset, si voluisset. Hanc verò spontaneitatem, nec *Providentia* tollit, quæ infallibilitatem eventus infert, sed naturæ conditionem non mutat, nec *tentatio* Satanæ, quæ quantumvis admota nihil profecisset, nisi ultrò ab ipso homine *admissa* fuisset, quam retundere tamen illi difficile non fuit, si voluisset.

Causa externa peccati, Diabolus.

IX. Præter *causam* istam *internam* moventem, fuit & alia *externa* adjuvans: quæ iterum duplex, alia *principalis*, alia *instrumentalis*. *Principalis* est *Diabolus*, qui Deo gloriam, hominibusque felicitatem invidens, protoplastos ad apostasiam instigavit. *Instrumentalis Serpens*, quo ad hoc opus uti voluit, in quo non vi, sed astu hominem aggredi voluit, qui quò fuit astutior, eò fuit aptior ad hoc ministerium, & Diabolo propter similitudinem gratior. Quamvis præcipua ratio petenda sit à Dei providentia, qui rem ita direxit, ut Diabolus tale animal seligeret, in quo & insidiosæ calliditatis Satanæ, & odii summi, quo genus humanum prosequitur, & maledictionis in quam tentatione illa incurrit, & victoriæ à Semine mulieris tandem aliquando de Satana reportandæ perpetuum aliquod extaret monumentum, quale quid non potuisset fieri circa animal quod usibus humanis fuisset necessarium. Hinc *August.* de C. D. l. 14. c. 11. *Lubricum animal & tortuosis anfractibus mobile operi suo congruum per quod loqueretur elegit* &c.

X. Authorem tentationis fuisse Diabolum, dubitare nos non sinit Scriptura, quum eum *Serpentem antiquum*, *Draconem* Apoc. 12. 9. & 20. 2. *homicidam, & mendacem ab initio*, Johan. 8. 44. *Tentatorem* κατ' ἐξοχὴν 1. Thess. 3. 5. 2. Cor. 11. 3. vocat, qui mortis imperium habet, Heb. 2. 14. ad cujus opera destruenda Christus venit 1. Jo. 3. 8. Licèt verò Moses historicum agens, & visibilibus ac sensibilibus hærens, satis habuerit referre, quid mulier tentata viderit & audiverit, adeoque non tentatorem Diabolum, sed solum serpentem sub quo latebat in scenam producat; Satis tamen ex historia tentationis colligi potest; cùm enim serpenti loquela à natura non inesset, multò minùs peritia argumentandi; necessariò debuit proficisci à creatura aliqua intelligente, quæ nulla potuit tunc esse præter Diabolum. Adde quod effectus moraliter malus, qualis fuit tentatio & seductio protoplastorum, causam debuit habere moraliter malam, quæ extra Diabolum quærenda non fuit. Denique pœna Tentatori inflicta, ita externum serpentem spectat, ut longè veriùs, & pleniùs Dæmoni conveniat, qui à Christo contritus est, Heb. 2. 14. Col. 2. 15. & Rom. 16. 20.

XI. Diabolum verò non solum hîc adfuisse, sed sub Serpente vero latuisse & locutum esse, multa probant: Tum simplex & nuda Mosis relatio, quæ temerè in allegoriam non est vertenda: Tum Serpentis ipsius tanquam callidissimi

callidissimi inter bestias agri descriptio; Tum denique pœna, quæ illi ceu seductionis instrumento non minùs ac Diabolo inflicta est; quemadmodum Judex falsarium unà cum calamo damnat, & sicarium cum suo telo, & bovem cornupetam Deus unà cum Domino occidi voluit, si quem feriisset per Domini negligentiam Exod. 21. 29. Unde patet admittendam non esse eorum sententiam, qui post *Cyrillum* & *Eugubinum* pertendunt Serpentem verum nullum hic fuisse, sed Diabolum sub istius animantis carne primis parentibus illusisse. Vel eorum qui post *Cajetanum*, ne quidem externam serpentis imaginem hìc admittunt, sed à solo Diabolo serpentis nomine hìc indigitato rem totam peractam volunt; reclamante licèt totâ tentationis historiâ, quæ frustra Serpentis mentionem injecisset, & eorum omnium quæ ab eo gesta aut dicta sunt ad oculos & aures primorum parentum pulsandas, si Satan tentatione internâ solus hoc executus fuisset. QUÆST. VII.

XII. Neque hoc ipsos Ethnicos penitus latuit: Nam eò non obscurè videntur respicere, quæ à Pherecide Syro referuntur de *Ophioneo*, quem vocat ductorem Dæmonum, quos cœlo Jupiter exturbavit; & quæ ab aliis dicuntur de Serpente Pythone confecto ab Apolline; & de eo, cui Sibylla Cumana apud Virgilium minatur interitum redeunte Virgine, & chara Dei sobole, magno Jovis incremento Saturnia regna revocante; Quæ etiam narrantur de Dracone vigili in Hesperidum horto aurea mala custodiente. Nec aliâ de causa Diabolus tanto studio videtur curasse cultum religiosum deferri Serpentibus ab Ægyptiis & aliis, nisi quia feliciter serpente usus erat ad hominis seductionem. Hinc veteres *Ophitæ* de quibus Augusti. hær. 17. & Epiphanius hær. 17. serpentem summâ veneratione sunt prosecuti, quòd primorum parentum oculos aperuisset, & eos ad sapientiam traduxisset.

XIII. Quia verò nec Homo, nec Diabolus quicquam potuissent sine Dei providentia; Videndum superest, quomodo hic sine ullâ tamen peccati causalitate versata sit sanctissimè: Nec enim eventus tanti momenti, ex quo mundi facies tota pene immutari debuit, eo vel inscio, vel invito, vel otioso tantùm spectatore contigisse dici potest, quod non aliud foret, quàm universi mundi regimen Deo abrogare. Diversimodè autem lapsus potest cadere sub Dei Providentiam; Vel ratione *præscientiæ*, quia illum præscivit infallibiliter, Vel ratione *decreti*, quia decrevit ejus futuritionem immutabiliter, Vel ratione *permissionis* actualis in tempore, quia permisit fieri liberrimè & direxit sapientissimè. Sed quomodocunque circa illud versata sit, sanctissimè semper se in eo exeruit; ut nulla ideo vel minima peccati labes ipsi adscribi possit: Nec quia *præscivit*, quia præscientia non est rerum causa, nec ideo res fiunt quia præsciuntur, sed præsciuntur, quia futuræ sunt. Nec quia *decrevit*, quia decrevit quidem permittere, sed non efficere: Nec quia

QUÆST. VII. quia tentationem *permisit*, quia nec voluntatem tentandi diabolo inspiravit, nec illum ad id impulit; sed tantùm permisit *physice* non impediendo, ut id præstare nullâ lege tenebatur, non *ethice* approbando & consentiendo.

XIV. Fateor hic cum permissione accessisse negationem gratiæ & auxilii efficacis, quo actu staret; Nam si tale auxilium dedisset, Adamus lapsus non fuisset. Sed neque sic in peccati consortium potest dici venisse; Tum quia nullam gratiam internam antea datam ipsi subtraxit; nec eum ad tentationis admissionem vel assensum impulit, vel coëgit; nec novam tantùm confirmationis gratiam non dedit, vel efficaciam per quam actuaretur gratia quæ in ipso erat, quam nec dare tenebatur, nec dare voluit sapientissimo consilio, ad explorandum obsequium creaturæ; Nec si sine tali auxilio lapsus vitari ab Adamo non potuit, sequitur eum à culpa immunem fuisse, quia necessitas illa non abrogavit ejus libertatem, nec obstitit quo minus liberè peccarit & maximâ cum spontaneitate, nullâ naturæ necessitate, vel coactione ad id impulsus.

XV. Sunt qui hanc gratiæ negationem, per *desertionem* solent exprimere *non privativam*, quasi gratia interna & habitualis jam data, ablata fuerit, sed *negativam*, quâ suspenditur nondum data. Sed quum desertio propriè videatur supponere deserti culpam aliquam antecedentem, præstat uti voce *negationis*, vel *non dationis*, ut dicatur Deus non dedisse homini gratiam actualem efficaciter Adamum determinantem ad standum, ex qua negatione sequutum quidem fuerit peccatum necessariò necessitate consequentiæ & hypotheticâ à parte Dei, sed libere tamen à parte hominis, qui sibi conscius fuit solâ voluntate, & nullâ interna necessitate ad peccandum impulsum fuisse.

XVI. Non negandum sanè hic sapientiæ Dei βάθος occurrere, admirandum potiùs quàm rimandum, quod rationis captum longissimè superat; Qui scil. voluerit Deus gratiam istam homini adhuc immerenti denegare, sine qua prævidebat eum lapsum vitare non posse. Unde sunt, qui, ne Deus videatur deseruisse hominem, priusquam ab homine desertus fuerit, statuunt Deum Adamo paratum fuisse gratiam confirmationis largiri, si homo voluisset ad eam confugere, & eâ uti, sed cùm auxilium, quod illi præstò erat, & cujus usum arbitrio suo Deus permiserat, neglexerit adhibere; mirum videri non debere, si à Deo denegatum fuerit. Sed difficultas quæ hîc occurrit, non potest hac ratione sufficienter solvi; quia neglectus ille usus auxilii divini, vel refugii ad Deum ad illud impetrandum, peccatum fuit, vel non; Si non fuit peccatum, non debuit ideo suspendi Dei auxilium; Si fuit peccatum, ergo datum est peccatum aliquod prius primo. Deinde cùm ad omnem actum homini necessaria sit Dei gratia, quæstio redit de usu istius auxilii. An ad ejus exercitium gratia Dei efficax data fuerit à Deo, nec ne? Nam si data fuit, non potuit non eâ uti homo: Si verò

negata

negata est, jam negatio præcedet neglectum hominis. Satius est ergo hic acquiescere in solo liberrimo Dei beneplacito, gratiam suam vel dantis vel negantis pro libitu, sine cujusquam injuria. Quod eò tutius est, quia non modò jam ab æterno constituit gratiam suam non dare, etiam antequam homo potuisset illam negligere, vel abjicere; sed etiam quia nisi talis ponatur denegatio gratiæ, antecedenter ad hominis neglectum, non poterit salvari futuritionis lapsus certitudo, & veritas præscientiæ divinæ: Nam si penes hominem positum fuit uti gratiâ istâ, vel non, cùm homo fuerit indifferens naturâ suâ, non potuit determinari certò ad talem eventum, nisi à causa aliqua superiori. Nec propterea impingi potest Deo peccati causalitas; non magis, quàm ex decreto ejus æterno, vel permissione temporali, ad quam sequitur necessariò & infallibiliter peccatum, potest hæc illi adscribi.

XVII. Hinc patet bene dici Adamum potuisse non peccare, & non potuisse tamen non peccare. Prius respectu gratiæ habitualis & internæ Adami, & virium ipsi à creatione collatarum, quæ tales erant, ut facultatem haberet præstandi legem ipsi datam; si modò illis bene uti voluisset. Posterius ratione decreti & suspensionis gratiæ actualis æternæ, seu concursus divini, sine quo nulla actio ab ipso fieri potuit. *Possibile* ergo fuit Adamum non peccare in *sensu diviso*, & ratione sui, sed *impossibile* fuit *in sensu composito*, quum spectatur relatè ad Dei decretum, & permissionem peccati & gratiæ negationem. Quod Celeb. *Twissus* non malè explicat in Animadversio. ad Collatio. Arminii cum Junio, *Nos dicimus adfuisse Adamo gratiam sufficientem, quâ potuit præstare legem ipsi datam; negamus adfuisse ei gratiam efficacem, quâ efficeretur, ut de facto præstaret legem. Habere facultatem præstandi legem, & fieri non posse ut lex præstetur, non sunt contradictoria; quemadmodum militibus non defuere vires frangendi Servatoris ossa, posito tamen ex adverso decreto Dei, fieri non potuit ut frangerentur. Pari ratione licet Adamus habuerit facultatem præstandi Legem Dei, posito tamen decreto Dei de negando gratia efficaci, fieri non potuit ut præstaret Legem. Deus non removit gratiam quam concesserat, nimirum sufficientem, tantùm non gratificatus est gratiam ad vitandum peccatum efficacem. Deo autem non dante gratiam efficacem, necesse fuit ut peccaret Adam*, &c.

XVIII. Si quid porro in hac Dei dispensatione adhuc occurrat, quod facilè à nobis percipi non possit, meminerimus Vias Dei non esse vias nostras, & sobriè nobis esse hic sapiendum, ne scrutantes Majestatem, opprimamur à gloria. Sufficiat duo ista arctè tenere, lapsum illum funestissimum, non sine Dei providentia contigisse; Sed ad ejus causalitatem eam nihil contulisse, solum hominem ex Diaboli tentatione motum, veram & propriam ejus causam fuisse.

QUÆST. VIII.

QUÆSTIO VIII.

An Adamus per lapsum suum amiserit Dei imaginem? Affirm.

I. UT gravissimum fuit Adami peccatum, Ita non potuit non pessimos effectus post se trahere, tum in ipso, tum in posteris ejus, qui pro ratione facultatum hominis, in *morales*, vel *physicos* distingui possunt; *morales* sunt *reatus*, & *macula*, per illum in maledictionem & iram Dei cum suis incurrit, per istam universalem corruptionem & fœditatem contraxit sibi & suis. *Physici* sunt omnigenæ miseriæ, quæ agmine facto illi incubuerunt, & mors ipsa tam temporalis quàm æterna, cui obnoxius factus est.

II. Quia verò inter effectus morales solet reponi *amissio imaginis divinæ*, seu *justitiæ originalis*, de qua litem nobis movent post Socinianos, Remonstrantes, Veritas Orthodoxa paucis adversus eos confirmanda est.

Status Quæstionis. III. Per Imaginem autem divinam non intelligimus generaliter quicquid donorum homo integer à Deo acceperat, de qua Gen. 1. 26. 27. vel specialiter reliquias quasdam ejus in mente & corde hominum post lapsum superstites, quo sensu sumitur Gen. 9. 6. & Jac. 3. 9. sed *strictè* præcipuam partem Imaginis istius, quæ in Sapientia & Sanctitate posita erat, quæ justitiæ originalis nomine solet designari, quo sensu in præsenti Quæstione de ea agitur.

IV. *Sociniani* quidem imaginem istam per lapsum Adami ullo modo amissam esse negant, utpote quam integram superesse adhuc contendant *Soci.* prælect. c. 3. *Smalzi.* cont. Frantz. Disp. 7. *Remonstrantes* verò fatentur Adamum lapsu suo meruisse, ut Deus ab ipso auferret justitiam originalem; Sed negant eum actu ipso illam amisisse; Quod ideo asserunt, ne cogantur agnoscere hominem omnem justitiam originalem amisisse, adeoque ei non ampliùs superesse liberum arbitrium.

V. Nos verò Amissionem Imaginis divinæ, seu Justitiæ originalis dupliciter lapsum Adami secutam fuisse statuimus, tum *meritoriè* & *moraliter*, propter ordinationem divinam, tum *efficienter*, & *realiter* propter peccati istius gravitatem.

VI. Rationes sunt. 1. Quia fuit aversio & apostasia totalis à Deo tanquam à summo bono & ultimo fine, mutato autem fine ultimo, qui in moralibus principii universalissimi, unde reliqua pendent, rationem habet, moralia omnia mutari necesse est, ut jam homo à Deo planè aversus

&

& in se ipsum conversus de statu suo beato absolutè deturbatus, nec in integrum restitui nisi per Dei singularem misericordiam valeat. QUÆST. VIII.

VII. Secundò, Quia peccatum istud non particulare fuit, sed universale, quod totius Legis violationem post se traxit; unde non potuit non omnem rectitudinis habitum excutere, & conscientiam ejus vastare, ut nihil superesset residui, nisi infelicis naufragii tabulæ, & rudera quædam, quæ Deus superesse adhuc voluit; tum ut ex iis integræ olim imaginis præstantia agnosceretur, tum ut esset vinculum externæ disciplinæ in societate politica, ne mundus in latrocinium abiret; tum ut ex illis veluti ruinis novum opus extrueret; & novum hominem formaret ad imaginem eandem ad quam priùs eramus conditi Col. 3. 10.

VIII. Tertiò, quia nuditas hominum lapsorum notavit amissionem seu privationem bonorum, quibus gaudebant antea. Et nuditatis istius sensus & pudor, aliquid in homine pudendum arguebat, quale in Dei opere sine Creatoris contumelia cogitari non potest, quod non tam fuit nuditas Corporis, quæ per se indifferens fuit, imò quæ potuit esse gloriosa, quàm nuditas animæ ex privatione dotium eximiarum quibus veluti induta & exornata fuerat; propter quam meritò pudore suffundi debuit.

IX. Quartò, Quia Deus hanc privationem illi interminatus est; mors enim quam illi peccanti denunciavit, non minùs spiritualem in privatione justitiæ originalis, & statu peccati, quàm temporalem & æternam complectebatur, ut suo loco videbitur.

X. Quintò, Quia qualis homo nascitur hodie, talis fuit Adamus post lapsum, siquidem quicquid habet à natura, ab ipso Adamo originem ducit. At nascitur cum universali corruptione, non tantùm privativâ boni antea accepti, sed etiam positivâ mali accersiti, sive quoad cæcitatem mentis, sive quoad ἀταξίαν voluntatis; unde non modo cæcus, sed cæcitas ipsa & tenebræ vocatur, non modò curruptus & æger, sed *mortuus* dicitur, id est, in totali ad bonum impotentiâ.

XI. Quod dicitur *unum actum non posse tollere integrum habitum*, non potest universaliter admitti, ne quidem secundùm Philosophos ipsos, juxta quos dantur actus quidam adeò enormes, ut totum tollant habitum antegressum, v. g. actus incestus totum habitum castitatis, actus parricidii amorem paternum tollit, & sim. 2. Hoc vel minimi peccati meritum est, ut hominem à Dei communione removeat, istiusque pacem & amicitiam rumpat. Homo autem extra Dei communionem positus, nullaque Spiritus luce collustratus, hoc ipso corruptissimus est, & nihil boni præstare potest. 3. Quamvis axioma concederetur quoad alia peccata, peculiaris tamen est ratio istius, quo fœdus fractum est, ac proinde beneficia omnia fœderis amissa. 4. Confirmatur à pari in Angelis, qui peccato suo ita excusserunt habitum

Quæst. VIII. bitum sanctitatis & justitiæ, in veritate non stando Joh. 8. 44. ut malum ἀγάπην sibi accersiverint. 5. Ipsi Adversarii fatentur, quovis graviore peccato amitti Spiritum Sanctum.

XII. Si in regenitis per ipsorum peccatum non excutitur habitus sanctitatis licèt imperfectus, qui excussus fuit per Adami lapsum, licèt perfectus esset, hoc non pendet à naturâ peccati, sed à gratiâ perseverantiæ, quia fideles habent promissionem perseverantiæ, quam Adamus non habuit.

QUÆSTIO IX.

An actualis inobedientia Adami omnibus ejus posteris naturali generatione ab eo oriundis imputetur imputatione immediata & antecedente? Aff.

I. Licèt omnes Christiani consentiant in agnitione peccati Adami, non parum tamen inter se dissident, quoad ejus effecta, potissimùm verò quoad imputationem, quæ à variis vel in dubium vocatur, vel apertè negatur.

Quinam negent imputationem peccati. II. Hæc fuit jam olim *Pelagianorum* veterum sententia, qui pertendebant Peccatum Adami ipsi soli nocuisse, non verò aliis hominibus ipsius posteris, unde locum Apostoli Rom. 5. 12. ad imitationis exemplum restringebant. Quorum in hoc capite, ut in cæteris ferè omnibus vestigia premunt *Sociniani*, qui disertè negant totum genus humanum peccasse & lapsum esse in Adamo, aut voluisse Deum, ut propter unum illum lapsum totum genus humanum reum esset peccati, ut *Socinus* loquitur de statu primi homi. cap. 10. & de Servato. pag. 3. cap. 8. *Tametsi omnes ab Adamo prognati, morti perpetuæ sint obnoxii, non ideo fit, quod ipsis Adami delictum imputetur, sed quia ab eo progeniti sunt, qui morti perpetuæ divino decreto fuit addictus. Et ita non propter peccati imputationem id illis contigit, sed propter generis propagationem.*

III. A quibus non recedunt *Anabaptistæ*, qui negant posteros propter lapsum primorum parentum esse reos. Nec alia est *Remonstrantium* sententia; Quamvis enim ab initio ambiguè loquerentur, ut incertum esset quid statuerent, postea tamen Apol. c. 7. non obscurè se Socinianis favere testati sunt, imputationis quidem nomen retinentes, sed rem ipsam tollentes, dum scribunt, *Peccatum Adami à Deo imputari posteris ejus, non quasi reverà censeat reos ipsos ejusdem cum Adamo peccati & culpæ, sed quatenus eos eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddidit, obnoxios nasci voluit.* Quod clariùs adhuc confirmat *Curcellæus* lib. de Jure Dei, ubi rejicit omnem illam peccati imputationem.

IV. Nec modò οἱ ἐξ ἐναντίας Imputationem istam impugnant; Sed etiam inter nostros R. & Cl. Vir Jos. *Placæus* Professor Salmuriensis hoc Adversariorum commentum adoptavit; & dum totam rationem labis originalis constituit in habituali, subjectivâ & inhærente corruptione, quæ ad singulos per generationem ordinariam propagatur, imputationem istam rejicit, & magno molimine oppugnare conatur in *Thesibus Salmuriens.* de Statu hominis lapsi ante gratiam, & in variis Tractatibus super eo argumento editis. QUÆST. IX.

V. Cui oppositum fuit Decretum Synodi Nationalis Carentoniensis ann. 1644. quo sancitur & confirmatur recepta in Ecclesiis nostris doctrina de primi peccati Adæ imputatione, & hæreditaria corruptione, quæ ad omnes derivatur. Cujus hæc sunt verba, *Cùm relatum esset ad Synodum, scripta quædam alia typis evulgata, alia manu exarata prodiisse, quæ totam rationem peccati originalis solâ corruptione hæreditariâ in omnibus hominibus inhærente definiunt, & primi peccati Adami imputationem negant: Damnavit Synodus doctrinam ejusmodi, quatenus peccati originalis naturam ad corruptionem hæreditariam posterorum Adæ ita restringit, ut imputationem excludat primi illius peccati, quo lapsus est Adam: Adeoque censuris omnibus Ecclesiasticis subjiciendos censuit, Pastores, Professores, & quoscunque alios, qui in hujus quæstionis disceptatione à communi sententia recesserint Ecclesiarum Protestantium, quæ omnes hactenus & Corruptionem illam, & Imputationem hanc in omnes Adami posteros descendentem agnoverunt* &c.

VI. Ut verò vim Decreti Synodici declinaret V.D. distinxit postea *Imputationem, in immediatam & antecedentem, & mediatam & consequentem*: Illam vocat, quâ actio Adami ejus posteris omnibus, Christo excepto, proximè, immediatè, hoc ipso quòd sunt filii Adami imputatur, tam ad privationem justitiæ originalis, quàm ad mortem æternam, antecedenter ad corruptionem inhærentem: Istam verò, quæ hæreditariæ corruptionis in nos ab Adamo derivatæ intuitum consequitur, eaque mediante fit; hujus enim corruptionis participatione statuit, nos communicare peccato Adami, eique habitualiter consentire, ac propterea dignos esse qui Adamo peccatori annumeremur. Hanc vult Synodum asserere, & se cum illa agnoscere, sed non illam. Verùm si penitiùs res attendatur, non obscurè patebit distinctionem istam ad fucum faciendum esse excogitatam, quæ nomen imputationis retinendo, rem ipsam de facto tollit. Nam si ideo tantùm Adæ peccatum nobis imputari dicitur mediatè, quia apud Deum rei constituimur, & obnoxii pœnæ sumus propter corruptionem hæreditariam quam ab Adamo trahimus, nulla erit imputatio propriè peccati Adami, sed tantùm labis inhærentis. Quod Synodus proscriptum voluit, quia peccati originalis duas partes constituit corruptionem inhærentem, & imputationem; quod dici non posset, si

QUÆST. IX. imputatio non aliter fieret quàm corruptionis interventu. Aliud enim est subesse iræ Dei & condemnationis reatui propter corruptionem inhærentem & nativam, quæ per generationem propagatur; Aliud propter ipsum peccatum Adami nobis imputatum.

Status Quæstionis. VII. Ad Statum Quæstionis Observandum. 1. Non agi hic de quovis peccato Adami, sed de primo, nec de *primo habituali*, quod in ipso hæsit, sed *primo actuali*, quo Legem primordialem violavit, & fœdus secum à Deo initum fregit.

VIII. 2. Non quæritur De omnibus posteris, qui quoquomodo sunt ab eo oriundi sed tantùm de illis qui viâ ordinariâ generationis ab eo descendunt, ut ita eximatur Christus, qui non viâ ordinariâ, sed extraordinariâ & supernaturali conceptus est per vim Spiritus Sancti, non vi benedictionis ante lapsum datæ, sed vi promissionis specialis lapsum secutæ, de Semine mulieris contrituro caput Serpentis; non secundùm personalitatem, sed secundùm humanitatem tantùm, & planè extraordinariè.

IX. 3. Non quæritur, An peccatum Adæ imputari nobis dicatur, quia ob peccatum originale nobis inhærens digni sumus, qui eo loco habeamur, ac si actualem ipsam inobedientiam commisissemus, quomodo *præputium* ab Apost. Rom. 2.26. dicitur *imputari in circumcisionem*, id est, eodem loco haberi ac si circumcisum esset: quia sic ageretur tantùm de collatione diversorum peccatorum in diversis personis existentium, vel de paritate inter diversa peccata ratione pœnæ, aut reatus. Sed quæritur, An actuale peccatum Adami ita omnibus reipsa imputetur, ut propter illud omnes rei censeantur, & vel pœnas dent, vel saltem pœnis digni existimentur.

X. *Imputatio* vel est *rei alienæ*, vel *propriæ*; Aliquando imputatur nobis id quod nostrum est personaliter, quo sensu Deus imputat peccata peccatoribus, quos propter propria crimina punit, & in bonis dicitur *zelus Phineæ illi imputatus ad justitiam* Psal. 106.31. Aliquando imputatur id quod est extra nos, nec à nobis est præstitum, quomodo Justitia Christi dicitur nobis imputari, & peccata nostra ipsi imputantur, licèt nec ipse peccatum in se habeat, nec nos justitiam. Hic verò agitur de ista imputatione, non de illa, quia agitur de peccato ab Adamo commisso, non à nobis.

XI. Quando autem peccatum alterius imputari dicitur alicui, non est intelligendum peccatum quod simpliciter, & omni modo sit alienum, sed quod aliquâ ratione ad eum pertinet, cui imputari dicitur, si non propriè, singulariter, & *personaliter*: At *communiter*, propter communionem quæ illi intercedit cum proprio ejus authore: Nulla enim potest dari imputatio peccati alieni, nisi positâ peculiari aliquâ unius cum alio conjunctione. *Communio* autem illa triplex potest esse, 1. *naturalis*, qualis est inter Patrem & liberos, 2. *moralis* & *politica*, qualis inter Regem & subditos, 3.

volunta-

voluntaria qualis inter amicos, & inter reum & Sponsorem: Atque hinc patet fundamentum duplicis imputationis inter Christum & nos, quâ peccata nostra ipsi imputata sunt, & ejus Justitia nobis vicissim imputatur 2. Cor. 5. 21. Nos hic postremam communionem non attendimus, in qua fatemur necessarium esse consensum prævium, sed tantùm duas priores, in quibus non necesse est, ut justa sit imputatio, ut qui pœnam peccati alterius sustinet, in illud vel consentiat actualiter, vel aliquando consenserit. Adamus enim duplici isto *vinculo* nobiscum junctus est; 1. *Naturali* quatenus Pater est, & nos ejus filii, 2. *Politico* ac *forensi* quatenus fuit Princeps & Caput repræsentativum totius generis humani. Fundamentum ergo Imputationis non est tantùm communio naturalis, quæ nobiscum Adamo intercedit, aliàs omnia ipsius peccata deberent nobis imputari, sed præcipuè *moralis* & *fœderalis*, per quam factum est, ut Deus cum illo, ut cum nostro Capite fœdus pepigerit. Unde Adamus se habuit in illo peccato, non ut *persona privata*, sed ut *publica*, & *repræsentativa*, quæ omnes suos posteros in actione illa repræsentavit, cujus proinde demeritum ad omnes pertinet. QUÆST. IX.

XII. Ut Adamus esset persona publica & repræsentativa, non necesse fuit, ut munus illud à nobis ipsi demandaretur, ut tam nostro quàm suo nomine ageret; sufficit intercessisse justissimam Dei ordinationem, secundùm quam voluit Adamum esse Stirpem & Caput totius Generis humani, qui ideo non sibi tantùm, sed & suis bona acciperet, vel amitteret: Unde omnes dicuntur fuisse unus homo, *Quicunque*, inquit August. ep. 106. *ex illo uno multi in seipsis futuri erunt, in illo uno, unus homo erant*, unitate non specifica, vel numerica, sed partim *unitate originis*, quia omnes ex uno sunt sanguine, partim *unitate repræsentationis*, quia unus omnium personam repræsentabat ex ordine Dei.

XIII. Talem fuisse Dei ordinationem multa probant. 1. *Fœdus* cum Adamo pactum, de quo supra, quod non fuit particulare cum Adamo solo, sed generale & publicum cum universo Genere humano initum, quod proinde in illo primo parente ruptum, universam ejus sobolem eidem calamitati involvit; aliàs Deus cum singulis personis pacisci debuisset. 2. Ratio *Imaginis* divinæ, & Justitiæ originalis, quam Adamus pro se & suis acceperat, non ut bonum personale, & sibi peculiare, sed ut bonum commune, quod transmittendum fuit ad posteros, si stetisset in integritate, sed quo etiam privanda fuit ejus posteritas, ubi semel lapsus fuisset, ut hic Adamus fuerit instar beneficiarii, qui fundum accipiens à Domino, accepit illud & sibi & posteris; sed eâ lege, ut si rebellet adversus Dominum, beneficium non sibi duntaxat, sed & posteris suis amittat. Quod Confess. Galli. art. 10. clarè exponit. *Quæ Deus Adamo largitus erat, non ipsi soli, sed etiam toti ipsius posteritati fuerunt data: ac proinde nos in ipsius persona spoliati bonis illis omnibus*,

QUÆST. IX. *bus, in omnem hanc miseriam & maledictionem incidimus.* 3. *Communio pœnarum* tam generalium, quàm specialium, quæ in posteros non minus ac in Adamum dimanarunt, quæ justè non possent infligi, nisi supponeretur communis Lex, & communis reatus; nam si pœna infracti fœderis ad omnes extenditur, fœdus quoque & lex ad omnes extendi debet. 4. *Collatio Adami & Christi*, quam instituit Paulus Rom. 5. & 1. Cor. 15. quæ non potest sufficienter salvari, nisi positâ imputatione peccati, quæ respondeat imputationi justitiæ, ut postea probabitur.

XIV. Pœna quam peccatum Adami in nos accersit, vel est *privativa*, vel *positiva*. Prior est carentia & privatio justitiæ originalis. Posterior est mors tum temporalis, tum æterna, & in genere mala omnia, quæ peccatoribus immittuntur. Etsi secunda necessariò sequitur primam ex naturâ rei, nisi intercedat Dei misericordia non debet tamen cum ea confundi. Quoad primam dicimus Adami peccatum nobis imputari immediatè ad pœnam privativam, quia est causa privationis justitiæ originalis, & sic corruptionem antecedere debet saltem ordine naturæ; Sed quoad posteriorem potest dici imputari mediatè quoad pœnam positivam, quia isti pœnæ obnoxii non sumus, nisi postquam nati & corrupti sumus.

XV. Quæstio redit ad hos terminos, An peccatum Adami, non quodlibet, sed primum, non habituale, sed actuale, posteris ejus omnibus naturaliter ab eo oriundis imputetur, imputatione, non mediatâ & consequente, sed immediatâ & antecedente. Illi cum quibus hîc agimus, vel negant absolutè imputationem, vel mediatam tantùm admittunt; Nos verò cùm Orthodoxis utrumque affirmamus, & dari imputationem & eam esse immediatam & antecedentem.

Probatur Peccati imputatio 1. Ex Rom. 5. 12

XVI. Rationes sunt. 1. Quia Paulus ad Rom. cap. 5. 12. 13. 14. &c. imputationem istam clarè adstruit, *Sicut per unum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors transiit, in quo omnes peccarunt.* Ex quibus varia petuntur argumenta. 1. ex scopo Apostoli, qui est probare illustri typo justificationis doctrinam per imputationem justitiæ Christi, de qua locutus fuerat capite 3. & 4. quia enim mirum videri poterat & insolitum alienâ justitiâ aliquem justificari, Apostolus per collationem Adami & Christi *fundamentum* ab opposito istius mysterii probat ex condemnatione, quam Deus voluit in omnes derivari propter unius peccati imputationem, ut quemadmodum Adamus à Deo Caput & Stirps generis humani constitutus est, ut reatus peccati sui, & ex eo mors in omnes derivaretur: Ita Christus alter Adamus Caput factus sit omnium Electorum, ut per ejus obedientiam justificatio in omnes electos veniret. 2. loquitur de *peccato* quod *introiit in mundum, & per quod mors in omnes pervasit*, quod non ad originale & inhærens potest referri, quod supponebat jam actuale, sed ad primum actuale, per quod revera mors & in Adamum

& in posteros ejus pervasit quod patet ex ℣. 18. ubi apodosis similitudinis redditur, & mentio fit *unius illius peccati*. 3. illud peccatum debet intelligi, de quo dici potest, quòd omnes peccarint, quum peccatum introiit per unum hominem in mundum, & per peccatum mors, quæ est vis ratiocinationis Paulinæ, *Sicut per unum hominem peccatum introiit in mundum & per peccatum mors, & ita mors pervasit in omnes* ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον *in quo*, vel *quia omnes peccarunt*. At verbum ἥμαρτον propriè non potest trahi ad habitum peccati, vel ad corruptionem habitualem & inhærentem, sed propriè peccatum aliquod actuale notat, idque præteritum, quod non potest aliud esse, quàm ipsum Adami peccatum; aliud quippe est peccatorem esse vel nasci, aliud verò reipsa peccare. Qui ergo, cùm nondum essent in rerum natura, dicuntur in alio peccasse, censentur proculdubio eo committente peccatum, & ipsi etiam commisisse. At Paulus dicit de omnibus cùm nondum essent eos in Adamo peccasse. Ergo eo peccante censentur & ipsi peccasse, quod sine imputatione peccati dici non posset. 4. Paulus non tantùm loquitur de peccato, sed de *uno peccato*, & de *unius offensa* cujus reatus in omnes diffusus est ℣. 17. 18. 19. *ut per unum peccatum reatus in omnes venit ad condemnationem: Ita & per unam justitiam gratia transiit in omnes in justificationem vitæ*; & ℣. 19. *ut per unius inobedientiam multi constituti sunt peccatores; Ita & per unius obedientiam multi constituentur justi*. Quare verò toties Apostolus mentionem faceret, *unius hominis peccantis, & unius offensa ac inobedientiæ in singulari*, cujus reatus in omnes venerit in condemnationem, non semel, sed quinquies in paucis versibus, nisi hæc una inobedientia, quæ non potest alia esse ab actuali transgressione Adami, posteris imputaretur? nam si rei sumus, non imputatione peccati Adæ, sed tantùm vitiositatis propagatione, non jam ex uno peccato reatus & condemnatio potest dici in omnes transire, sed ex innumeris inhærentibus. 5. Hoc fortiùs confirmatur ex collatione Adami & Christi, quam hic Apostolus instituit resp. justificationis de qua agit, cujus causâ vocat *Adamum* τύπον τοῦ μέλλοντος *typum futuri* ℣. 14. Eadem quippe ratione constituimur peccatores in Adamo, quâ justi constituimur in Christo: At in Christo justi constituimur, per justitiæ imputationem. Ergo & peccatores in Adamo per peccati ipsius imputationem, aliàs luxaretur ejus comparatio. 6. Mors quæ per peccatum regnavit, ambitu suo mortem spiritualem complectitur ex Dei comminatione, quæ nihil aliud est, quàm privatio justitiæ originalis cum corruptione hæreditaria; unde præter eam peccatum aliquod prius debet agnosci quod fuerit ejus causa, quod aliud non potest esse præter Adami peccatum actuale.

XVII. Frustra hìc excipitur. I. ἐφ᾽ ᾧ non reddendum esse *in quo*, *relativè*, sed *causaliter* pro *eo quod*, vel *quia*, ut *Calvin. Martyr, Versio Gallica*, & alii reddunt. ℞. Nam quomodocunque reddatur ἐφ᾽ ᾧ, sive

QUÆST. IX. *relativè in quo*, quod Veteres magno consensu tam Græci quàm Latini retinent, & Aug. urget contra Pelagianos lib. 6. in Juli. c. 12. ut insolitum non est præpositionem ἐπὶ sumi pro ἐν, ut patet ex Marc. 2. 4. Act. 2. 38. Heb. 9. 10. 17. Matth. 13. 14. quo sensu etiam alibi dicimur in Adamo mori 1. Cor. 15. 22. sive *causaliter*, res eòdem redit; Quia causa redditur ab Apostolo, cur mors in omnes & singulos pervaserit, quia scil. omnes peccarunt, non utique actualiter & personaliter in se, quia nondum erant, sed in Adamo peccante, peccato scilicet illo primo quod per ipsum introiit in mundum, ut supplenda sit necessariò sententia Apostoli, & ita reddenda, *eo quòd*, scilicet in uno illo homine, *omnes peccaverunt*, quod Versio Gallica in margine notat, quum addit, vel *in quo*, nempe *quatenus comprehensi sunt in persona Adami, in quo unusquisque fuit*. II. *Similitudinem Adami & Christi esse in re, sed non in modo rei*, id est, docere quidem Apostolum Adamum in posteros transferre reatum & condemnationem; Christum verò justificationem. Sed non docere id ab utroque fieri per imputationem. Aliàs manus dandas esse Pontificiis, & agnoscendum cum ipsis justificationem nostram pendere ex imputatione justitiæ Christi, & infusione justitiæ inhærentis, ut condemnatio nostra oritur, tam ex peccato propagato, quàm imputato, quod Bell. urget lib. 2. de Justific. c. 3. R. Verùm hæc exceptio jam eo nomine non parum suspecta esse debet, quòd *Socinum* authorem habeat lib. 4. de Serv. c. 6. ut vim argumenti nostri eludat, quod hinc desumimus ad confirmationem doctrinæ de imputata Christi justitia. 2. gratis hìc supponitur Apostoli similitudinem tantùm esse in re, non in modo rei, cùm modus ipse ingrediatur naturam rei de qua quæritur: quia hìc, ut antea observatum, scopus Apostoli est agere de justificationis negotio, id est, non tantùm de communicatione reatus, vel justitiæ in genere, sed de communicationis istius modo, quatenus fit per unius offensam, vel obedientiam, id est, per ejus imputationem. Nec tamen propterea quicquam Pontificiis accedet, quia Pauli verba non sunt ultra ejus scopum extendenda, qui non est agere de justitiæ inhærentis communicatione, quæ fit per sanctificationem, de qua c. 6. agit ex professo, sed tantùm de justitiâ imputatâ. III. Illud peccatum intelligi ab Apostolo, quod potest dici introiisse in mundum; & transiisse in homines, quod de actuali Adæ peccato commodè dici nequit, sed tantùm de corruptione inhærente. R. Nam peccatum actuale non minùs introiisse in mundum, & transiisse dicitur in homines, quàm corruptio, si non ratione *actus* qui transit; at ratione *reatus* qui manet, quatenus propter actionem illam alius reus habetur, & pœnæ subjacet: Nec mirum videri debet si Ap. actuale hoc peccatum potiùs intelligat quàm habituale, quia de justificatione, non de sanctificatione hìc agere illi propositum est. IV. Eo modo dici omnes peccasse, quomodo peccatum dicitur fuisse in mundo ab Adamo usque ad Legem

ỳ. 13.

℣. 13. quia prius illud ex isto posteriori probat; At peccatum quod fuit in mundo non posse dici actuale imputatum, cùm Apostolus addat peccatum istud non imputari, non existente Lege, sed tantùm inhærens. ℟. Quia tantùm abest ut Apost. velit negare peccatum illud imputatum fuisse, ut contrarium potiùs intendat probare, quod colligit ex ℣. 14. ex mortis imperio, quæ *regnavit etiam in eos qui non peccaverunt ad similitudinem transgressionis Adæ*, nimirum infantes, qui non possunt dici actualiter instar Adami peccasse. Quia verò imputatio peccati ad pœnam non potest fieri non existente Lege, siquidem peccatum est *ἀνομία*, & ubi non est lex, ibi nec est transgressio Rom. 4. 15. Paulus inde elicit, legem ergo aliquam datam fuisse ante Legem scriptam Mosis; juxta quam peccatum potest dici imputatum, quæ non potest alia esse, quàm Lex primordialis lata Adamo & in eo omnibus posteris ejus. ℣. *Multos* non omnes dici *constitutos peccatores*, Rom. 5. 19. ℟. Sed illi *multi* omnibus æquipollent, ut docet collatio ℣. 15. & 19. cum ℣. 12. 18. & 1. Cor. 15. 22. dicuntur verò *multi*, non ad restringendum subjectum, & vim peccati contrahendam; quasi opponantur aliis, qui ab eodem parente orti insontes remanserint: sed Adamo ipsi, qui unus solùm erat & cui tam multi, quàm omnes, bene opponuntur, & ut antithesim meliùs instituat inter multitudinem fidelium, qui per Christi obedientiam justi constituuntur, & multitudinem peccatorum, qui ab Adamo reatum trahunt. QUÆST. IX.

XVIII. II. Quia *in Adamo omnes moriuntur* 1. Cor. 15. 22. id est, mortis ac damnationis reatum contrahunt. Ergo in eodem etiam peccarunt, & cum eo communi culpâ tenentur: Nemo enim potest in aliquo pœnam mortis mereri, nisi cum eo, & in eo peccatum, quod causa est mortis, commune habuerit. Nec sufficit dici omnes in Adamo mori *efficienter*, quia ab Adamo peccatum originale, quod est mortis causa, trahimus; Quia eadem ratione possemus dici mori in Parentibus & Majoribus nostris, à quibus peccatum immediatè haurimus, quod tamen nuspiam dicit Scriptura, sed de Adamo tantùm, quia peculiari ratione in ipso fuimus, non tantùm ut principio seminali, sed etiam ut capite repræsentativo, atque adeò in eo peccasse dicimur, non tantùm ratione *efficientiæ*, quia est causa à qua peccatum ad nos propagatur, sed etiam ratione *demeriti*, quia culpâ suâ reatum in nos attraxit: Eodem modo quo *omnes* dicuntur ibidem *vivificari* in Christo, non tantùm *efficienter* per Spiritum vivificum, sed etiam *meritoriè* per justitiæ ejus imputationem. *2. Ex 1. Cor. 15. 22.*

XIX. III. Quia proximorum parentum peccata justo Dei judicio non rarò transeunt in liberos, & iis imputantur. Ergo multò magis hoc dici potest de primo, quod & gravius est omnibus ortis, quodque non particulare est personæ Adami, sed universale totius naturæ. Talem autem dari imputationem probat non modò comminatio Legis, Exod. 20. 5. quâ Deus denunciat *3. Ex imputatione peccatorum alienorum.*

QUÆST. IX. se ut *fortem & zelotypum peccata parentum visitaturum in filios, usque ad tertiam & quartam generationem*. Sed & exempla varia evincunt, In Achane Jos. 7. 24. 25. Hamalekitis 1. Sam. 15. 2. 3. Filiis Saulis 2. Sam. 21. Jeroboamo, 1. Reg. 4. 9. 10. Achabo 1. Reg. 21. 21. 23. & aliis; Unde Lament. 5. 7. Ecclesia agnoscit se criminum à Patribus commissorum pœnas ferre. Et Christus Matt. 23. 35. interminatur Judæis superventuras iis pœnas eorum criminum, quæ ab ipsorum Majoribus longè antè patrata fuerant, *ut veniat super vos omnis sanguis justus effusus super terram à sanguine Abelis justi, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ* &c. Ex quibus luculenter patet imputationem alieni peccati non esse traducendam, vel quasi insolitam & inauditam, cùm tot exemplis probari possit, vel quasi absurdam, injustam, & crudelem, cùm Deus ipse vindicem se profiteatur paternorum criminum in liberos. Nec hoc ipsis Ethnicis ignotum, quorum plerique fatentur hoc juris in Divinitatem competere, ut pœnam alieni peccati ab aliis exigat. *Plutarch.* l. de sera Numinis vindicta variis rationibus hoc probat. *Proclus* in Hesiod. hoc Jovis opus esse ait, commune supplicium urbibus inferre, ob injusta Magistratuum supplicia, & varia in eam rem exempla affert; Hinc Hesiodus introducit Δίκην Justitiæ Deam rogantem Jovem

ὄφρ' ἀποτίσῃ Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλήων, & ibid. inquit

πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ

Multoties tota civitas ob malum virum punitur.

Et Horatius,

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.

Atque hinc proculdubio factum, ut inter ipsos Ethnicos, non rarò imputatio criminum locum habuisse legatur, *Cicero* ad Brut. ep. 15. in Græcis civitatibus liberos Tyrannorum oppressis illis eodem supplicio affici notat. *Curtius* lib. 6. Macedonibus Legem observatam ait, ut qui Regi insidiati essent, illi cum cognatis & propinquis suis morte afficerentur. Et apud omnes ferè populos in more positum fuit in criminibus perduellionis sive læsæ Majestatis, liberos cum parentibus reis ad pœnam deposcere. Eò respicit Arcadii & Honorii Sanctio L. Quisquis. C. ad L. Jul. Majest. *Filii verò ejus, quibus vitam Imperatoria lenitate concedimus, (paterno enim perire debebant supplicio, in quibus paterni, hoc est hæreditarii criminis exempla notantur) à maternâ vel avitâ, omnium etiam proximorum hæreditate ac successione habeantur alieni: testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuò egentes & pauperes, infamia semper paterna eos comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant, sint postremò tales, ut iis perpetuâ egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium.* Unde patet nec apud Deum, nec apud homines simpliciter injustum esse, ut quis puniatur propter alienum peccatum. Quod Cl. *Amyraldus* lib. de Relig. p. 3. c. 7. variis rationibus & exemplis probat.

XX. Frustra hic obtenditur. 1. Varia esse discrimina inter imputationem

nem peccati Adamici, & imputationem aliorum peccatorum. ℞. Quia licèt non per omnia conveniant, inde tamen liquidò constat imputationem peccati alieni, nec insolitam esse, nec justitiæ divinæ contrariam, quod unum istis exemplis quæritur. II. Filios qui puniuntur propter peccata parentum non meliores esse Patribus, ideo mirum videri non debere, si ex occasione peccatorum patrum, puniantur propter propria peccata. ℞. Quia aliud est puniri ex occasione peccati alieni, aliud verò pœnam ejus ferre. Et quamvis nemo nisi nocens & corruptus in se plectatur propter alienum peccatum; tamen dum alieni peccati pœnam luit, non spectatur quà nocens in se, sed in alienâ personâ; nec peccati sui, sed alieni pœnam ferre dicitur. III. Non filios propriè, sed parentes in filiis, qui sunt pars eorum puniri. ℞. Nam licet patres in liberis puniantur, hoc non obstat tamen, quin filii ipsi etiam puniri dicantur, dum pœnæ ex ordine justitiæ divinæ propter peccata parentum illis imponuntur, qui pœnam autem fert alterius peccati, illi necessariò tale peccatum debet imputari. QUÆST. IX.

XXI. Quartò, Quia neg atâ imputatione immediatâ primi peccati præcipuum fundamentum justitiæ propagationis peccati tollitur. Nec sufficiens ratio reddi potest, cur Deus labem illam hæreditariam & inhærentem voluerit à parentibus transmitti ad posteros: Cùm enim rationem habeat non tantùm *mali turpis*, seu maculæ, sed etiam *mali tristis* seu pœnæ, necessariò supponere debet peccatum aliquod antecedens ob cujus reatum irrogetur à Dei justitia, pœna enim nulla nisi à peccato, nam & solum peccatum punitur, & id solum quod punitur peccatum est; Non potest autem esse peccatum nostrum proprium & personale, quia nondum fuimus actu. Ergo peccatum est Adami quod nobis imputatur. Unde patet non sufficere ad salvandam veritatem & justitiam propagationis solam *naturæ Legem*, secundùm quam ut homo hominem generat, & leprosus leprosum, ita corruptus corruptum: quia hìc non ordo tantùm naturæ, sed *exercitium justitiæ* attendendum est, & aliquod sanctissimum, licèt arcanum & admirabile Dei judicium. Quare enim Deus, qui poterat propagationem istam impedire si voluisset, vel homines independentes à se invicem, non secus ac Angelos creando, vel aliâ quavis viâ, voluit tamen omnes ex uno homine corrupto corruptos nasci, & sic totum genus humanum per peccatum à se ipso separari, & maledictionem æternam incurrere, id est maximæ pœnæ subjici, nisi jam justitiæ actum in homine propter peccatum aliquod antea commissum exercere voluisset? Rursus, si sola Lex naturæ hìc locum habet; Unde fit, quòd illa labes originalis ex primo peccato in posteros potiùs transeat, quàm alia peccata singularia parentum in filios; Unde fit quòd animæ hominum, quæ non traducuntur per generationem, sed immediatè à Deo creantur, non creentur cum justitia originali, ut animæ primorum parentum, sed

4. Ex propagatione peccati.

QUÆST. IX. destitutæ hoc ornamento? Nulla discriminis istius ratio potest afferri, nisi ascendamus ad occultum Dei judicium, quo filios Adami plectere vult propter peccatum parentis, quod Calvinus optimè explicat Instit. lib. 3. c. 8. 7. *Nec enim factum est naturaliter, ut omnes a salute exciderent, unius parentis culpâ.* Et postea. *Cunctos mortales in unius hominis personâ morti æternæ mancipatos fuisse Scriptura clamat. Hoc quum naturæ adscribi nequeat, ab admirabili Dei consilio profectum esse nemini obscurum est.* Ibidem. *Iterum quæro unde factum est, ut tot gentes unà cum liberis eorum infantibus æternæ morti involveret lapsus Adæ absque remedio, nisi quia Deo ita visum est? Hic obmutescere oportet tam dicaces alioqui linguas. Decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus quem exitum habiturus esset homo antequam ipsum conderet, & ideo præsciverit, quia decreto suo sic ordinarat.*

XXII. Quod autem privatio justitiæ originalis, & labes hæreditaria non tantùm peccatum sit, sed etiam pœnæ rationem habeat, exinde facilè colligitur. 1. quia inflictio mali maximi, tum damni, tum sensus, non potest non esse pœnæ irrogatio. At per istam propagationem infligitur maximum *malum* creaturæ, tum *damni* per privationem justitiæ & boni inesse debiti, & separationem à Deo, tum *sensus* per depravationem totius naturæ, & horrendam facultatum hominis ἀταξίαν. 2. Quia eandem rationem utrumque hoc malum in nobis sortitur, quam habuit in Adamo, si quidem ab eo in nos derivatur, tanquam ejus hæredes. At habuit rationem pœnæ in Adamo, si quidem fuit mors spiritualis, quæ à peccato ejus actuali fluxit ex interminatione Dei. Nec obstat quòd privatio ista justitiæ respectu hominis rationem habeat peccati, quia privat eum rectitudine debitâ inesse, quia non desinit habere rationem pœnæ à parte Dei illam ordinantis ad damnum creaturæ propter peccatum, si non proprium & personale, at publicum & commune: Ut induratio, quæ à parte hominis seipsum indurantis peccatum est, à parte Dei hominem indurantis, pœna est gravissima, utrumque autem simul subsistere posse infra probabitur.

XXIII. V. Quia Adam fuit stirps, radix, & Caput Generis humani, non tantùm in *sensu physico*, & *ratione seminali*, sed *moraliter*, & in *sensu repræsentativo*, qui pro se & posteris suis fœdus pepigerat, ut supra visum, qui proinde ut pro se & suis dona quæ habebat acceperat, ita sibi suisque ea amisit. Principiata enim in principiis contineri, & eorum conditionem referre constat. Et sicut Adamus vitæ conditionem & promissionem non sibi tantùm, sed etiam suis posteris acceperat, si staret: Ita debuit mortis reatum suo lapsu, non sibi tantùm, sed etiam suis omnibus contraxisse: Nam ad quem pertinent commoda, ad illum quoque onera & incommoda pertinere æquissimum est.

XXIV. VI. Negatâ imputatione peccati Adami, non parum labefactatur imputatio justitiæ Christi, quæ ex adverso sibi respondent, & quibus

nititur

nititur præcipua pars antithesis, quam Paulus instituit inter Adamum primum & secundum; cùm facillimus sit lapsus à prioris negatione ad posterioris inficiationem. Unde nemo est ex hæreticis, qui imputationem peccati negarunt, qui non eadem ratione imputationem justitiæ Christi oppugnarit, ut visum in Pelagianis, Socinianis, & Arminianis. Hinc fit ut rationes, quibus imputatio peccati Adæ oppugnatur, non minùs retorqueri possint adversus imputationem justitiæ Christi, & illæ quibus adstruitur imputatio Christi, faciant etiam ad asserendam imputationem peccati Adami. Nec obstat quòd imputatio justitiæ Christi sit ex gratia, imputatio verò peccati ex justitia, possit autem gratia tribuere alteri, id quod ei non debetur, Justitia non possit, quia gratia dat beneficium immerenti, Justitia pœnam non irrogat nisi merenti. Nam in imputatione peccati Adæ, justitia Dei non irrogat pœnam immerenti, sed merenti, si non merito proprio & personali; at participato & communi, quod fundatur in communione naturali & fœderali, quæ nobis cum Adamo intercedit. Quæst. IX.

XXV. VII. Ut Levi decimatus fuit à Melchisedeco διὰ Ἀβραὰμ Heb. 7. 9. id est, vel *per Abrahamum*, tanquam intermediam personam, vel *in Abrahami persona*, quatenus in lumbis ejus adhuc erat potentialiter, ut propterea in eo & cum eo, qui totius prosapiæ suæ personam tunc gerebat, jure decimatus censeatur. Ita multò magis censeri possunt in Adamo peccasse ejus posteri, utpote qui in eo essent ut rami in radice, massa in primitiis, & membra in Capite. Non quòd fundamentum imputationis in illo facto quæratur, quod in multis differt ab ea; sed tantùm ut à simili per analogiam illustretur. Nec verba quæ addit Apost. ὡς ἔπος εἰπεῖν, rem tropicam & figuratam innuunt, quasi Levi figuratè tantùm, non propriè in Abrahamo diceretur decimatus, quod est contra mentem Apostoli, qui vult ex ista decimatione inferioritatem Sacerdotii Aaronici præ Melchisedeciano colligere, quia qui decimas solvit inferior est eo qui eas accipit; sed vel emolliunt phrasem duriusculam de Levi decimatione, cùm bona propriè decimentur, non personæ; vel significant Apostolum uno verbo velle rem totam absolvere, nec se ulteriùs in ea explicanda diffundere, ut *uno verbo & breviter dicam.* Nec si fides Abrahami, aut ejus peccata non fuerunt imputata Levi, quamvis in eo decimatus fuerit, sequitur inde non bene colligi imputationem peccati. Quia Abrahamus sustinebat personam Levi sive ordinis Sacerdotalis Aaronici ex se orituri, in illa solemni actione, quâ decimas dedit Melchisedeco; sed non in particularibus suis actionibus, quæ vel fidei vel peccati respectu erant merè personales.

XXVI. Alia est ratio *peccatorum* merè *personalium*, Alia verò *communium & publicorum*; Illa non debent imputari posteris, & de illis intelligenda Lex Deut. 24. 16. *Ne morte afficiantur patres pro filiis, nec filii pro patribus,* *Fontes Solutio-num.*

sed

QUÆST. IX. *sed unusquisque pro peccatis suis morte afficiatur*; sed ista nihil obstat imputari, quale fuit peccatum Adami. 2. Alia ratio est Legis quæ hominibus ponitur; Alia verò Legis, cui Deus ipse adstringitur. Hic metæ ponuntur vindictæ humanæ, quia in ea potest dari abusus, sed non justitiæ divinæ; ostendit nimirum hoc loco Deus quid ab hominibus velit ordinariè præstari, sed non statim quid ipse velit præstare, quidve ex ordine justitiæ possit exequi, aliàs non potuisset dicere in Lege se visitaturum peccata patrum in filios, nec exemplis variis hoc confirmasset.

Deut. 24. 16.

Ezech. 18. 20.

XXVII. Locus Ezech 18.20. ubi protestatur Deus *Filium non portaturum iniquitatem Patris, sed animam quæ peccavit morituram*, non est absolutè & simpliciter intelligendus prout sonat, aliàs contradictio daretur cum Lege, & neganda esset substitutio Christi in nostri locum: Sed debet exponi 1. *de filiis adultis*, qui recedunt à peccatis parentum, & illa non imitantur, ut patet ex ℣. 19. quare *filius non fert iniquitatem patris? quia facit justitiam & judicium, ideo vivendo vivet*. At tales non sunt filii Adæ, qui ab utero sunt transgressores. 2. *de peccatis personalibus* & particularibus, non communibus & generalibus, quæ multos possunt involvere, quale est peccatum Adæ. 3. non hic constituitur *regula generalis* providentiæ & justitiæ, ad quam Deus vel ante semper exegerit, vel in posterum exacturus sit omnia sua judicia; aliter enim in Lege sancitum, & in exemplis observatum liquet; sed agitur *negotium peculiare cum Judæis*, quibus hoc Deus ex *speciali concessione* largitur, ut non cum ipsis agat ex illo justitiæ rigore, quem posset observare, ut aliena peccata ipsis imputet, sed ut propria peccata in ipsis plectat, ut os illis hoc pacto penitus obstrueret. Hoc enim prætextu judicia divina Judæi carpebant, quòd immerentes propter parentum peccata plecterentur, ut constat ex proverbio quod usurpabant, *Patres omphacem comederunt, & filiorum dentes obstupuerunt*; Respondet Deus se id minime erga ipsos præstiturum, sed unumquemque propter propria peccata puniturum, ut habetur ℣. 30. Vult ergo in rem præsentem eos deducere, & ad eam confessionem adigere, ut agnoscant Deum esse in suis judiciis justum, nec opus esse ut quærat in patribus peccata ad filios plectendos; satis esse in ipsis criminum, etiam sepositâ alieni peccati imputatione, ut & iis quas passi fuerant, & gravioribus etiam pœnis mulctarentur. Ita non hic fit ulla *Juris definitio*, sed tantùm *pacti specialis declaratio*, non dicit quid *jure possit*, sed adversus criminationes populi, quid *facere velit*. Eò nos ducunt scopus Prophetæ & series verborum. Denique aliud est *jus summum*, aliud *ἐπιεικείᾳ temperatum*. Ex illo Deus potest visitare peccata parentum in filios; Sed ex isto non ulteriùs quàm ad peccatores ipsos pœnam extendit; Unde Jer. 31.29. Propheta loquens de tempore Novi Testamenti inter alia hæc habet, *In diebus illis*, inquit, *non dicent, Patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filio-*

rum obstupuerunt, sed unusquisque in peccato suo morietur &c. ut doceat Deum mitiùs quàm antea cum ipsis acturum. Quæst. IX.

XXVIII. Actus unius non potest esse & dici universorum, si sit actus merè personalis, cujusmodi sunt peccata, quæ quotidie à singulis admittuntur: sed non potest intelligi de actu communi seu universali, qui ad totum genus humanum pertinet, qualis fuit actus Adami peccantis. Adam sanè fuit unus in individuo, & persona singularis, sed in hoc actu, non spectatur ut persona singularis, sed potiùs ut principium & Caput totius generis, cum quo Deus in ipso fœdus contraxit. *Voluntas* ergo *Adami* potest dici *singularis actus proprietate, universalis repræsentationis jure*, singularis, quia ab uno ex individuis humanis profecta est, universalis quia individuum illud universum genus humanum repræsentabat. Sic justitia Christi est actus unius, & bene tamen dicitur omnium fidelium per divinam imputationem; ut quod unus fecit, omnes censeantur fecisse, *si unus mortuus est, omnes sunt mortui* 2. Cor. 5. 15.

XXIX. Licèt omnium personam sustinuerit Adamus peccando, non pariter & remissionem obtinendo, utut essemus æquè in ejus lumbis; Quia status quo excidit, naturalis fuit, ideo omnes implicuit ejus lapsus; sed ad omnes non debuit pertinere ejus restitutio, quæ supernaturalis & gratuita, ac proinde etiam personalis.

XXX. Qui nullo modo fuit in Adamo, nec potentiâ, nec actu, non potest dici peccasse in Adamo, Sed quamvis non fuerimus actu, & personaliter in ipso, fuimus tamen potentiâ tum *seminaliter*, quatenus in ipso, tanquam totius speciei radice continebamur Act. 17. 26. tum *repræsentativè*, quatenus ex ordine Dei personam nostram referebat, & Deus in ipso cum toto genere humano fœdus pepigerat. Ita quamvis non fuerimus actu in Christo, quum pro nobis mortuus est, mors tamen ejus nobis bene imputatur propter unionem quæ nobis cum ipso intercedit.

XXXI. Repugnat justitiæ divinæ, punire aliquem ob alienum peccatum, quod sit simpliciter & omni modo alienum; sed non quod, licèt sit alienum ratione personæ, commune tamen est repræsentationis & communionis alicujus jure, quo fit ut reatus ejus multos involvat: hoc enim & comminatio Legis, & judicia varia Dei, quibus impletur, & exemplum Christi, cui peccata nostra verè imputata sunt, justissimè fieri demonstrant.

XXXII. Quamvis inobedientia Adami nobis imputata sit, non sequitur pariter & mortem ejus nobis imputari debere; Quia morte sua, quæ fuit pœna ejus personalis, nihil nobis procurat, ut inobedientiâ suâ; ideo non potuit nobis communicari moraliter & per imputationem sicut ista, sed tantùm reali & physicâ transmissione.

XXXIII. Licèt peccatum primum non sit voluntarium respectu nostri

QUÆST. IX. realiter, quia propriâ voluntate non peccavimus, potest tamen voluntarium dici moraliter, quatenus voluntas Adami censetur quodammodo nostra propter nostri cum ipso communionem.

XXXIV. Ut *δικαίωμα* Christi, quod unicum est, potest tamen innumeris communicari per imputationem; Et ut reatus peccatorum parentum, quæ imputantur posteris, unus est & æqualis, qui transit in omnes: Ita nihil obstat reatum peccati Adami unicum esse, & æqualem qui transeat ad omnes per imputationem, quia non transit ad eos per divisionem, sed per communionem, quatenus omnes dignos pœnâ eâ reddit.

XXXV. Licèt Deus sit author fœderis illius quod cum Adamo initum est, ad quod sequitur peccati Adamici communio & imputatio; Non propterea potest aut debet censeri author peccati. Quia peccatum non ortum est per se ex illo fœdere, sed tantùm per accidens propter hominis *ἀνομίαν*: Nec magis potest censeri ejus peccati author, quàm censetur ejus causa, eo quod peccatum fiat, vel ad nos propagetur, quia voluit illud permittere, & ad nos propagari.

XXXVI. Non eadem est ratio peccatorum aliorum, quæ ab Adamo commissa sunt, & primi quod nobis imputatur; Quia cætera fuêre ipsi *personalia* simpliciter, tam *inchoativè*, quàm *terminativè*, post violatum fœdus, quod Deus cum illo pepigerat, & depositam personam publicam, quam sustinebat. Nam licèt post primum peccatum Adamus non desierit esse *Caput* ratione *originis*, desiit tamen esse *Caput repræsentativum*, relatione *fœderis*. Sed primum licèt sit personale inchoativè, quia à persona singulari ortum est, non tamen tale fuit *terminativè*, quia pluribus commune fuit.

XXXVII. Carentia justitiæ originalis spectari potest vel *passivè*, quatenus *subjectivè*, est in homine, vel *activè*, quatenus *judicialiter* à Deo immittitur, Vel respectu *mali turpis*, quod includit, Vel respectu *mali tristis*, quod post se trahit, nimirum ratione deformationis creaturæ, & separationis a Deo. Priori sensu peccatum rectè dicitur, quia est privatio rectitudinis debitæ inesse, quæ repugnat Legi, sed posteriori pœnæ rationem induit.

XXXVIII. Cùm imputatio ad pœnam sit tantùm *actus moralis*, mirum videri non debet, si, ut primus actus peccandi nobis imputatur, ita primus *actus generandi*, qui est merè *naturalis*, pariter non imputetur.

XXXIX. Licèt actus inobedientiæ Adami nobis potuerit imputari ad condemnationem; non statim sequitur actum ejus obedientiæ debuisse nobis imputari ad justificationem, quia reatus oritur ex uno actu inobedientiæ, sed justitia requirit complementum & perseverantiam integram obedientiæ. Deinde Adami justitia utpote finita, & ab ipso debita non potuit aliis communicari ad eorum justificationem; maximè cùm non debuerit alia esse conditio posterorum, quàm Adami, qui mutabilis semper fuit & cujus perseverantiæ tantùm promissa fuit justificatio & vita. XL.

XL. Cæterùm hanc de imputatione peccati Adæ doctrinam receptam esse in Ecclesiis nostris fusè demonstrarunt Celeberrimi Viri & de Ecclesia optimè meriti *Andreas Rivetus* singulari tractatu super ea edito, ubi probat Protestantes omnes in hanc doctrinam consentire. Et *Antonius Garissolius* Professor Podiolaurensis, eximio libro, quem ad defensionem Decreti Synodici adornavit. Ut hìc non opus sit in eam rem operosè testimonia hinc inde colligere. Quia tamen subinde Viri docti cum quibus hìc agimus gravissimorum Theologorum, & *Calvini* imprimis, *Martyris*, & *Chamieri* authoritatem obtendere solent, quasi illi hanc imputationem silentio suo tacitè, vel etiam apertè & disertis verbis improbaverint. Non abs re futurum est, si paucis quàm à vero aberrent probatum dederimus. QUÆST. IX.

XLI. Hanc fuisse *Calvini* sententiam multa probant. Licèt enim non ubique imputationis mentionem faciat, quando de peccato originali loquitur, sive quia nondum illa in controversiam vocabatur, sive quia adversus *Albertum Pighium*, & *Ambrosium Catharinum* disputabat, qui totum peccati originalis naturam solà imputatione primi peccati definiebant, nullam inhærentem corruptionem agnoscentes, ubi proinde non illi laborandum fuit in probanda imputatione, quam solam agnoscebant adversarii, sed tantùm in asserenda labe inhærente: facilè tamen est ostendere non ignotam fuisse, sed probatam summo Viro istam doctrinam. Pauca è multis, quæ afferri possunt, loca damus. In formula Confessionis fidei ab ipso conscripta, cui se adstringere tenentur omnes studiosi publicæ Scholæ Genevensis. *Confiteor omnem nostram corruptionem, & vitia quibus laboramus inde profluxisse, quod Adam communis hominum pater sua rebellione sese à Deo alienavit, & vita, bonorumque omnium fonte derelicto sese omnibus miseriis obnoxium fecit. Quo fit, ut singuli nascantur originali peccato infecti, & ab ipso matris utero maledicti, & à Deo damnati, non propter alienum delictum duntaxat, sed propter improbitatem, quæ intra eos est.* Et tr. adversus Franciscanum *naturâ æternæ damnationis hæredes sumus, quoniam omne humanum genus in Adam maledictum est.* Et postea. *Dicimus Deum justo judicio nobis in Adamo maledixisse, ac voluisse nos ob illius peccatum corruptos nasci, ut in Christo instauremur.* Et Responsi. ad Calumnias nebulonis de occulta Dei Providentia. *Quod si Deum naturæ legibus subjicere tibi propositum est, injustitiæ eum damnabis, quod ob unius hominis culpam omnes æternæ mortis reatu teneantur impliciti. Peccavit unus, omnes ad pœnam trahuntur, neque id modò, sed ex unius vitio contagionem omnes contrahunt.* Et statim. *Etsi se & suos perdidit Adam, corruptionem tamen & reatum arcano Dei judicio adscribere necesse est, quia nihil ad nos unius hominis culpa, nisi nos cœlestis Judex æterno exitio addiceret &c. Unde hæc conditio, ut non solùm temporalibus miseriis, sed morti quoque æternæ simus obnoxii,*

 nisi

QUÆST. IX. *nisi quia hominis unius culpâ, Deus in communem reatum nos conjecit.* In Ezech. 18. 20. *Si quæratur causa maledictionis, quæ incumbit omnibus posteris Adæ, dicitur esse alienum peccatum, & cujusque proprium. Alienum, quia ubi defecit Adam à Deo, in ejus personâ totum humanum genus spoliatum fuit rectitudine & intelligentiâ. Deinde corruptæ sunt omnes animæ partes, ita ut quisque in se ipso sit perditus.* Plura sunt istiusmodi, & in Instit. lib. 2. cap. 1. S. 1. 5. & lib. 3. cap. 23. S. 7. & in Genes. 9. 25. Homil. 53. in Jobum 14. In Rom. 5. 12. & 17. & alibi, quæ huc faciunt, quæ brevitatis studio mittimus.

XLII. Hanc Calvini sententiam *Beza* secutus est, & sæpius confirmavit, in Apolog. pro Justificatione. *Tria sunt quæ hominem reum constituunt coram Deo.* 1. *Culpa promanans ex eo quod omnes peccavimus in Protoplasto* Rom. 5. 12. 2. *Corruptio quæ est pœna istius culpæ, imposita tam Adamo, quam posteris.* 3. *Peccata quæ perpetrant homines adulti.* Idem fortiùs asserit in Rom. 5. 12. & seq. *Deo considerari debent in originis peccato, Reatus, & Corruptio, quæ ut non possunt separari, distingui tamen accurate debent* &c. Nec alia fuit mens eorum qui eum exceperunt, & in hac Ecclesia docuerunt. Quod vel ex suffragio Celeb. Theologorum ad Synodum Dordracenam Deputatorum *Joan. Diodati*, & *Theod. Tronchini* in Art. 1. Th. 1. abunde liquet, quum ajunt, *Deum ab æterno, ex mero voluntatis suæ beneplacito, certas personas, ex semine & posteris Adæ, in, & cum eodem lapsas, reas & corruptas decrevisse in Christo, per & propter Christum ex eadem διδονίᾳ in hunc finem ipsis singulariter a Patre destinatum vocare* &c. quam sententiam & fidem esse Ecclesiæ Genevensis profitentur.

XLIII. *Martyr* aliud sensisse non legitur. Quamvis enim agens contra Pighium Cl. 2. Lo. de pecc. orig. totus sit in adstruenda corruptione quam ille negabat, & nihil de imputatione tradat, satis tamen clare eam alibi statuit, quum docet corruptionem nostram originalem esse pœnam peccati Adæ in Rom. cap. 1. *Profectò nemo est qui ambigat*, inquit, *peccatum originale nobis infligi in ultionem & pœnam primi lapsus.* Et in Rom. 5. 14. *Adamo peccante perinde fuit ac si omnes præsentes adfuissent, & simul cum eo peccavissent.* Vid. in 1. Cor. 15. 21. 22.

XLIV. *Chamierus* clariùs hoc ipsum adstruit to. 3. l. 21. c. 2. s. 9. *Negamus posse nos fieri injustos injustitiâ inhærente per unum hominem, nisi hujus hominis injustitia nobis imputetur.* Et cap. 17. sect. 11. *Concedimus & inobedientiam Adami & obedientiam Christi constituere nos & efficienter & meritorie justos & injustos, sed non imputari nobis utramque constanter negamus. Imò negamus, posse nos meritorie efficere sive justos, sive injustos, nisi prius imputentur.* Et mox. *Itaque ipsum Adami peccatum, ipsam, inquam, illam inobedientiam necesse fuit imputari posteris, ac proinde etiam*

Christi

Christi obedientiam. Illam quidem, quia Adamus is fuit, in quo censebatur esse genus universum humanum per naturam: Istam verò, quia in Christo est universa multitudo fidelium per gratiam. Inde factum, ut non tantùm per Adamum peccatores facti sint omnes, sed & in ipso peccasse dicamur, quod longè aliud est. QUÆST. IX.

XLV. Nec tantùm Vir iste Celeberrimus cum cæteris Orthodoxis hîc facit. Verùm & alii Viri Docti, qui in cæteris ab hypothesibus Cl. *Placæi* non sunt alieni, à communi sententia non recedunt, ut Celeber. *Amyraldus* lib. de Relig. p. 3. c. 7. qui fusè probat peccatum alienum posse justè imputari iis qui cum authore aliquo vinculo juncti sunt, licèt culpam non participarint. Et lib. Galli. de Prædest. c. 5. *Sicut in criminibus Læsæ Majestatis ita puniuntur qui ea commiserunt, ut miseria pœna ipsorum transeat usque ad posteros, puta ædificiorum eversio, munerum privatio, famæ jactura, & alia ejusmodi. Ita, ut nihil consideremus, pœna primi hominis propter peccatum suum, extendi debuit usque ad posteros ejus in complurium miseriarum eam consequentium sensu.* Et li. de Justi. contr. Milleter. c. 3. *Ex eo*, inquit, *clarum esse potest, quomodo Apostolus intelligat doctrinam justificationis, nempe quod ut condemnatio quâ condemnamur in Adamo, non significat qualitatem inhærentem sed vel obligationem ad pœnam, vel obligationis illius declarationem à potestate superiori. Ita justitia quâ justificamur in Christo, non sit etiam qualitas inhærens, sed vel jus obtinendæ in judicio divino absolutionis, vel absolutio ipsa à Judice*, quod clariùs adhuc in sequentibus probat. Ita Celeberr. Mestrezatius lib. de Commun. cum Christo c. 2. *Justitia Dei non potuisset nobis imputare peccatum Adami nisi in Adamo fuissemus, & quasi in lumbis ejus, Adamum scilicet considerando tanquam posteritatis suæ caput.* Et lib. de gra. contr. Milleter. *Corruptio quædam Adami transit in nos realiter & nobis inhæret, sed dico præcedere actum imputationis inobedientiæ ipsius, ideoque corruptionem in nos transmitti per generationem, quia in Adamo peccavimus, ut in capite nostro.* Sic Cl. Testardus Synopsi de na. & gra. th. 12. *Primus homo fuit stirps generis humani, & naturaliter respectu speciei & œconomicè respectu fœderis: debuit scilicet non modò naturam humanam, sed aut beatitudinem, aut miseriam, hanc peccando, illam perseverando in rectitudine divina, quia cum eo fœdus iniit Deus, non tanquam cum* privato *homine aliquo, sed tanquam cum* Capite, & Sponsore *totius generis.*

QUÆSTIO X.

DE PECCATO ORIGINALI.

An detur Peccatum aliquod originale, seu labes & vitiositas inhærens, quæ per generationem ad nos traducatur?
Aff. contr. Pelag. & Socin.

I. QUamvis *Peccato originali nihil ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum sit secretius*, ut loquitur Aug. de mor. Eccl. Catho. c. 22. Cùm tamen summa sit doctrinæ istius utilitas ad miseriam hominis, & gratiæ salutaris necessitatem & efficaciam certiùs percipiendam, meritò inter primarias Religionis Christianæ reponitur.

II. *Peccatum originale* modò *latius* sumitur, prout complectitur peccatum imputatum & inhærens, quibus tanquam duabus partibus absolvi dicitur, quomodo usurpatur ab *Ursino* & *Zanchio*, & aliis; modò *strictius*, ut solum inhærens connotet, non excluso, sed supposito imputato, tanquam causâ & fundamento, quo modo *Bucerus*, *Calvinus*, *Bullingerus*, de eo sæpius loquuntur. Et hoc sensu hic à nobis nunc usurpatur.

III. Tria circa ipsum quæri solent. 1. Ejus *existentia*, seu An sit. 2. Ejus *natura*, seu Quid sit. 3. Ejus *propagatio*, seu Quomodo ad nos transeat. De primo agitur in hac Quæstione, de aliis postea.

IV. Nomen *Peccati originalis* primus *Augustinus* in Ecclesiam invexit à Pelagianis in quæstionem de Peccato vocatus, ut haberet certum aliquem terminum, quo posset inter disputandum contra eos uti, quod Scholæ tanquam apprimè peccati istius naturæ exprimendæ conveniens retinuerunt. Ita verò dicitur, non ratione *originis primæ*, quam habuit homo à Deo creatus, sed ratione *originis secundæ*, quam habet à primo parente, tum ratione *principii sui*, quia est à peccato originante, tum ratione *modi propagandi*, quia ab origine nobis inhæret, tum ratione *effectorum suorum*, quia est origo peccatorum actualium.

An detur Peccatum originale?

V. Ad Quæstionem *An sit*, Peccant hîc varii hæretici, qui negativam sequuntur. *Pelagiani* veteres, qui Pelagium Britannum Magistrum suum secuti, Peccatum originale secundùm omnes partes suas negabant, peccatum Adami nemini nocuisse nisi ipsi statuentes, vel si nocuisse diceretur aliis, hoc factum tantùm quoad *exemplum* & *imitationem*, non quoad *propagationem*. Vide *August.* de hæres. c. 88. 2. *Sociniani*, qui licèt in omnibus possibilitatem ad peccandum agnoscant, quia Deus voluntatem liberam

liberam & ad bonum & ad malum dedit, negant tamen expressè ullum dari peccatum originale. Socin. prælect. cap. 4. *In homine*, inquit, *dum nascitur, propter lapsum Adæ, nulla sive culpa, sive pœna locum habere potest* &c. Et mox, *concludimus igitur, nullum, impropriè etiam loquendo, peccatum originale esse*. Idem statuit *Volk.* lib. 5. cap. 18. Sed clariùs *Cateches. Racovi.* illorum mentem exponit tit. de libero arbit. cap. 18. ubi ad quæstionem propositam, An non peccato originis liberum arbitrium vitiatum sit. Respondet, *Peccatum originis nullum prorsus est, quare nec liberum arbitrium vitiare potuit, nec enim à Scriptura id peccatum originis doceri potest, & lapsus Adami, cum unus actu fuerit, vim eam quæ depravare ipsam naturam Adami, multò minùs verò posterorum ipsius possit, habere non potuit*. 3. Nec ab iis alieni sunt *Remonstrantes*, qui in Apologia sua pro certo statuunt, quicquid in contrarium Augustinus aliique judicaverint, Deum nullos infantes cujuscunque sortis aut prosapiæ, sine actualibus & propriis peccatis morientes, æternis cruciatibus destinare velle, aut jure destinare posse ob peccatum quod vocatur originis; alienam esse hanc opinionem à divina bonitate & recta ratione, imò incertum, utrùm in ea major absurditas, an crudelitas præponderet. *Curcell.* apertè idem negat Dissert. 2. de Peccato originali. 4. Inter Pontificios *Pighius* & *Catharinus* peccatum originale ad solam imputationem restringunt propagationem negantes. Anabaptistæ priorum vestigia sequentes peccatum originale *Augustini figmentum* vocant. Colloq. Francotha. Actio. 2. art. 4. Hisce verò omnibus Ecclesia Orthodoxa semper se opposuit, & affirmativam constanter retinuit. QUÆST. X.

VI. Quæstio ergo inter Nos & Adversarios est, Non, An detur peccatum aliquod primum originans in Adamo, à quo ilias illa malorum, quæ generi humano incumbit ad nos vel exemplo & imitatione, vel propagatione dimanaverit. Sed, An detur vitium aliquod inhærens, quod peccatum originale dicitur, quod ab Adamo ad omnes ipsius posteros naturali generatione ab eo oriundos propagetur. Negant illi, Nos affirmamus. *Status Quæstionis.*

VII. Rationes sunt. 1. *Quia omne figmentum cogitationum cordis hominis dicitur tantùm malum, omnibus diebus, & à pueritia* Genes. 6. 5. 6. & 8. 21. ubi occurrit Dei ipsius judicium de opere suo, sed corrupto & fœdato, quo notatur non tantùm corruptio hominum, sed corruptio universalis, tam habitualis cordis, quàm actualis cogitationum, & quidem ab ipso vitæ primordio nobis connata & perpetua. Nec si ista dicuntur de primi mundi incolis, *exclusivè* intelligenda sunt ad alios homines, & naturalem eorum constitutionem. Imò hypothesis illa transferenda est ad thesim, & idem de aliis inferendum, quia eandem naturam omnes in statu *Peccatum originale probatur ex Gen. 6. 5. 6. & 8. 21.*

peccati

QUÆST. X. peccati habent in se, sine gratia coërcente, vel convertente, quod vel ex eo patet clarissimè, quòd cap. 8. 21. eadem dicuntur non ampliùs de mundo illo prisco, quem aquis ultricibus ob scelera deleverat, sed de novo mundo, quem ex superstiti Noachi sobole prosemiaturus erat. Nec ita peccata actualia innuuntur, quin habituale cum illis conjungatur, quia principiata corrupta esse non possunt, quin ipsa principia sint etiam corrupta; unde non tantùm agitur de actionibus vel cogitationibus malis, sed etiam de figmento cordis malo, quod Judæi יצר הרע, dicunt, quo exprimere solent originale peccatum. Eò magis quòd non dicitur tantùm malum aliquo tempore, sed omni, & ab ipsa infantia, hoc enim נעורים etiam significat Thre. 3. 27. Jere. 22. 10. Ezech. 4. 14. & 16. 22. Ose. 2. 15. non verò tantùm adolescentiam, ut vellent Sociniani: Et ratio suadet, quia agitur de causa Diluvii, quo perierunt etiam ipsi infantes, in quos malitia actualis non cadit, qui tamen non sine causa & injustè puniti sunt. Ergo malitia originalis cum actuali debet connotari. Fingere hîc Spiritum Sanctum hyperbolicè veteris mundi flagitia exaggerare, non quasi omnes fuerint flagitiosi, sed quòd maxima ex parte corrupti fuerint, est supponere gratis quod probandum est. Nam hyperbolis demum locus est in sacris, ubi verba ad literam accepta, vel rationi, vel sensui, vel experientiæ, vel aliis locis parallelis repugnant. Sed hîc contraria omnia.

2: Ex Gen. 5. 3. VIII. Secundò idem evincitur ex Gen. 5. 3. ubi Adamus dicitur genuisse Sethum *ad imaginem suam*; id est, corruptus corruptum, corrumpi autem in generatione alia ratione non potuit, quàm ex contracta labe originali. Ubi notanda antithesis inter imaginem Dei, ad quam formatus fuerat Adamus, de qua ṽ. 1. & imaginem Adami, ad quam formatus Sethus. Ut ergo illa moraliter designabat, tum sapientiam mentis, tum sanctitatem voluntatis: Ita ex opposito imago Adami debet notare corruptionem inhærentem & hæreditariam tam mentis, quàm voluntatis, ut Apostolus hoc exprimit 1. Cor. 15. 49. ubi opponit imaginem Adami primi & secundi; illam quidem terrenam & corruptibilem, istam verò cœlestem & incorruptibilem. Frustra verò hoc refertur, Vel ad imaginem physicam & specificam Adami, Vel ad similitudinem in forma, figura, & lineamentis externis. Quia non alia ratione debet intelligi imago, ad quam Adam formavit liberos suos, quàm quo sensu sumitur; quum homo dicitur factus ad imaginem Dei non physicè, sed moraliter. Quid verò opus fuit διακριτικῶς tam emphaticâ phrasi, & geminatâ voce id commemorare, quod per se certum erat, & homini cum brutis commune? Sed ratio fuit peculiaris cur de Setho hoc prædicaret potiùs quàm de Abele qui fuit ἄτεκνος, & de Caïno, cui propter vitam flagitiosam potuit cœleri hoc proprium fuisse: nim. ut designaret Spiritus Sanctus prærogativam Seminis sancti, cujus Caput debuit esse, non obstitisse,

quo-

quominus corruptus naturâ esset, utpote ex Adamo corrupto ad ejus simi- QUÆST. X.
litudinem genitus.

IX. Tertiò, Ex Jobi 14. 4. *Quis edat mundum ex immundo? ne unus quidem.* Ubi ab hominibus omnibus ne uno quidem excepto removetur puritas, & illis tribuitur immunditiés, non externa corporis simpliciter, quæ potest facilè tolli, sed interna animi, quæ est inevitabilis, & quæ purgari nequit per naturam, quæ obnoxium reddit judicio Dei ℣. 3. non actualis tantùm & transiens, sed permanens & hæreditaria, derivata à parente in sobolem, quæ alia esse nequit à peccato originali, quicquid subintelligendum sit nomine טמא sive *semen*, sive *homo*. Neque hîc excipi debet, vel immunditiem illam non esse universalem, quia Jobus alibi cap. 31. talem se non fuisse satis ostendit. ℞. Quia licèt talis non fuerit per gratiam ex qua regenitus est, talis tamen erat per naturam, ex qua genitus fuit. Vel immunditiem esse comparatam qualis tribuitur Angelis, non absolutam. ℞. Quia sermo est de tali impuritate, quæ Dei non potest ferre judicium, ut constat ex verbis immediatè præcedentibus. Ista autem impuritas est simpliciter peccaminosa, non comparata creaturæ, sive essentiæ unius respectu alterius imperfectio. Hanc enim non adducit Deus in judicium, nisi condemnet opus suum. 3. Ex Job. 14. 4.

X. Quartò, ex Psal. 51. 7. *Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato fovit, vel calefecit me mater mea.* Ubi David ascendendo à consideratione peccati actualis à se admissi, ad primam mali labem, fatetur coram Deo se inde ab utero corruptum fuisse, & peccato obnoxium, unde invictum pro Peccato originali fluit argumentum; Nam qui in iniquitate conceptus fuit & in peccato fotus, non potest esse sine originali peccato. Nec ad vim istius loci eludendam valet quod Volkelius hîc reponit cum sociis; Vel Davidem non agere de quibusvis hominibus, sed de se tantùm, nec simpliciter, sed habitâ ratione lapsus sui. ℞. Nam quamvis loquatur de se, quidni possit etiam ad alios qui sunt ejusdem conditionis extendi, & qui pari modo concipiuntur & nascuntur, ut genitura ipsius erat illi cum cæteris communis, sic & nativa corruptio; Imò à majori, si David vir secundùm cor Dei in peccato conceptus est, quantò magis alii? Vel cum loqui non de peccato suo originali, sed de peccato actuali, vel parentum suorum communiter, vel præcipuè matris suæ singulariter. ℞. Quia certum est Davidem confessionem edere de peccato suo, cujus veniam pro se petit, non de alieno, ut tota series orationis clarè demonstrat, quæ omnino periret, si ad alienum peccatum transitum faceret. Præterquam quòd falsò supponitur peccasse parentes ejus in ejus generatione, quasi ex illegitimo concubitu natus esset. Nec verba eò trahi possunt: Nam verbum הוללתי *conceptus sum*, referri non potest ad actionem gignendi parentum, sed ad corporis geniti formationem in utero, & ויחמתני non significat gignere aut concipere, quod paren- 4. Ex Psal. 51. 7.

 tum

QUÆST. X. tum est, sed *calefieri* & *foveri* quod spectat ad fœtum jam formatum & in peccato calefactum.

5 Ex Joh. 3. 5. 6. XI. Quintò, Quia omnes naturâ sunt *caro*, & *nati ex carne*, Joh. 3. 5. 6. nam *nisi quis regenitus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum Dei, quicquid natum ex carne caro est*. Ubi 1. notatur *necessitas regenerationis* supernaturalis, quæ supponit generationem naturalem corruptam. 2. *Universalitas corruptionis*, quæ in omnes grassatur, quia omnes sunt caro. 3. *Universalitas traductionis* dum caro nascitur ex carne. Nec dici potest *carnem* hic *physice* intelligi pro fragilitate naturæ. Nam licèt nonnunquam eo sensu sumatur in Scriptura, non potest tamen hic ita usurpari, sed *moraliter*, quia agitur de carne opposita spiritui, & quatenus opus habet regeneratione, id est, pro natura nostra irregenita, oppositâ illi quà regenitæ, quo modo passim sumitur. Deinde fragilitas ista physica supponit necessariò corruptionem moralem, tanquam causam, unde ab ea separari nequit.

6. Ex Ephes. 2. 3. XII. Sextò, Quia omnes tam Judæi quàm Gentiles sunt *filii iræ* Ephes. 2. 3. *Et eramus filii iræ naturâ, sicut & cæteri*, ubi non tantùm notantur peccata actualia, per quæ dicuntur *fecisse cupiditates carnis*, sed etiam originale, quia dicuntur *filii iræ*, id est, iræ divinæ obnoxii, non imitatione & consuetudine, sed *φύσει* naturâ, non integrâ, sed corruptâ, ut innuatur malum esse inhærens ab utero, & non tantùm superveniens à peccatis actualibus. Nec dici debet nos filios iræ appellari, quia geniti sumus ab Adamo, cùm jam filius iræ propter peccatum factus esset. Quia non de Adamo, sed de ejus posteris dicitur, quòd sint filii iræ naturâ, quod dici non posset nisi a natura jam peccatores essent.

7. Ex Rom. 5. 12. XIII. Septimò, *Quia per unum hominem peccatum introiit in mundum & per peccatum mors* &c. Rom. 5. 12. ubi Apostolus assurgit ad primam mali labem, & originem peccati & mortis aperit; nimir. primum hominis peccatum, quod in mundum introiit, nim. in homines, tum per imputationem, tum per propagationem, quod Apostolus probat ex morte peccati effecto necessario, quia in omnes regnat, tum *externa* & temporalis, tum *interna* & spiritualis, tum *æterna*, nec tantùm mors actualis, sed etiam obnoxietas & obligatio ad mortem. Nec dici potest transiisse per *imitationem*, ut volebat Pelagius, quia non posset dici transire in infantes, qui imitationis non sunt capaces. 2. quia sic debuisset omnibus innotescere, cùm tamen innumeri de Adamo nihil audiverint. 3. quia non magis posset dici transiisse per unum hominem, quàm per Diabolum, qui peccantium est Pater.

8. Ex Necessitate mortis. XIV. Octavò, Rationes variæ idem probant. 1. *Necessitas universalis mortis* omnibus imposita, etiam infantibus; Nam si mors regnat in omnes, Ergo peccatum necessariò debet in ipsis regnare, quia illa est istius stipendium, nec illi locus dari potest, ubi non datur peccatum. Recurrere hic ad seque-

quelam naturæ, ut vellent Sociniani, quasi mors sit naturalis, non pœnalis, est πρῶτον ipsorum ψεῦδος, quod antea à nobis est confutatum L. V. 2. *Necessitas Redemptionis* omnibus salvandis, quia redemptione opus non esset, nisi supposito peccato. 3. *Necessitas regenerationis* sine qua nemo potest videre regnum Dei Joh. 3. 3. cur enim renovari deberet homo per regenerationem, nisi quia corruptus est à natura per generationem? 4. *Necessitas Sacramenti* administrandi infantibus recens natis, *Circumcisionis* in Veteri, & *Baptismi* in Novo Testamento, quo haudquaquam iis opus foret, nisi ob demeritum & inhærentiam peccati, & rei forent & mali. Huc facit etiam *necessitas purificationis*, quæ puerperis præscribebatur in Veteri Testamento, quæ locum non habuisset, nisi aliqua corruptio, & immundities in ipsa hominis generatione existeret. 5. *Lex communis*, ut omne genitum simile sit gignenti, tam quoad speciem, quàm quoad accidentia speciei propria, quia generatio est communicatio non modò essentiæ, sed & qualitatum & accidentium speciei propriorum: ut ergo homo hominem generat: Ita peccator non alium quàm peccatorem potest generare. 6. *Experientia* quæ latens illud vitium in infantibus ipsis esse docet etiam ante rationis usum, unde propensio ad mendacium, vindictæ cupiditas, luxus, amor, stimulus gloriolæ, & ludibunda vanitas, & sim. in plurimis ita apparent, ut parentes in sua prole corruptionis & perversitatis suæ nativæ imaginem deprehendere possint.

Quæst. X. Redemptionis. Regenerationis. Circumcisionis & Baptismi.

XV. Quod est involuntarium per nolitionem positivam, non potest esse peccatum; Sed quod non est voluntarium per volitionem positivam non desinit esse peccatum, si modò sit contra Legem, ut supra probatum. Quamvis peccatum originale non sit voluntarium *actu*, est tamen *ortu*, *voluntate* ejus *à quo* est, etsi non propriè *voluntate* ejus *in quo* est, *inhærenter* & *subjectivè*, quia hæret in voluntate, & eam inficit, licèt non *elicitivè*, quia non elicitur per aliquem voluntatis actum, *radicaliter* ratione principii, licèt non *formaliter* ratione *exercitii*.

Fontes Solutionum

XVI. Si infantibus tribuitur quandoque innocentia in Scriptura, ut Psal. 106. 38. & Jonæ 4. 11. hoc non absolutè intelligendum est, & in se, quasi destituantur omni peccato, aliàs nec morti obnoxii forent; Sed secundùm quid & comparatè ad adultos qui peccant actualiter. Gemelli de quibus loquitur Paulus Rom. 9. 11. nihil fecerant adhuc boni & mali, quo inter se distinguerentur, sed erant tamen ambo concepti in peccato in massa corruptionis.

Ps. 106. 38. Rom. 9. 11.

XVII. Licèt Lex nemini prohibeat nasci cum peccato originali, quia hominem sanctum supponit, damnat tamen ut ἀνομίαν corruptionem hæreditariam & inhærentem hominis, quia adversatur illi justitiæ & sanctitati, quam Lex exigit ab omnibus.

XVIII. Joh. 9. 3. Quum Christus ait cæcum natum non peccasse, non asserit absolutè illum immunem fuisse ab omni peccato, cujus pœna fuerit

Joh. 9. 3.

QUÆST. X. hæc illius calamitas, sed tantùm comparatè negat illum peccasse præ cæteris; ut ita affligeretur, & nativam illam ejus cæcitatem pœnam fuisse alicujus peccati specialis, vel ipsiusmet cæci, ex falsa hypothesi Judæorum, qui putabant infantem in utero peccare posse, vel qui Pythagoricam μετεμψύχωσιν, seu transmigrationem animarum credebant, vel parentum ejus, juxta doctrinam in Scholis Judaïcis traditam, qua liberos ob peccata parentum nasci sæpe mancos & tortos credebant. Christus ergo ne quidquam vel cæco ipsi vel parentibus imputaretur singularis & personalis peccati, dicit hoc factum esse, ut opera Dei manifestentur, id est, Deum voluisse in hoc exemplo, opera tum justitiæ & potestatis in puniendo, tum misericordiæ & omnipotentiæ in sanando patefacere.

XIX. Quamvis peccatum remittatur parentibus, non minùs tamen potest transmitti in posteros, quia remisso reatu, manet semper macula, si non ex toto, saltem ex parte; unde ut circumcisus generat præputiatum; ita homo fidelis & regenitus generat corruptum & irregenitum, quia non generat per gratiam, sed per naturam, ut ex grano à palea purgato, nascitur granum cum palea.

1. Cor. 7. 14. XX. Liberi fidelium sunt sancti, 1. Cor. 7. 14. non ratione immunitatis ab omni peccato, quo sensu nemo est mortalium qui sine peccato vivat, 1. Joh. 1. 8. Sed ratione communionis cum Ecclesia, à qua qui excluduntur censentur profani & immundi. *Sanctitas* ergo ista est potiùs *relativa* & *fœderalis*, quàm inhærens. Et quamvis sancti dicerentur inhærenter, non everteretur ideo veritas peccati originalis, quia sanctitas ista esset beneficium gratiæ, non privilegium naturæ, quam habent non à se, vel à parentibus, sed à Spiritu Christi fideles renovante.

XXI. Quamvis B. Virgo revera fuerit κεχαριτωμένη, & præ cæteris fœminis à Deo dilecta & selecta, ut gestaret in utero, & pareret Dei Filium, & verè propterea Θεοτόκος *Deipara* dicatur. Non obstat tamen eximium illud & planè singulare privilegium, quo in maximum felicitatis gradum evecta est, quominus communi more cæterorum hominum, in & cum peccato orginali concepta, & nata sit. 1. quia labes illa omnibus in universum hominibus tribuitur in Scriptura, nemine, nisi solo Christo excepto, qui ideo non genitus est via ordinariâ, sed extraordinariè conceptus ex Spiritu Sancto, & ab Adamo ortus ut *principio materiali* tantùm, non ut *principio activo*. 2. quia ipsa opus habuit Servatore, quem ut suum celebrat Luc. 1. 47. 3. quia veteris Legis sacrificia, quæ non sine peccati confessione peragi poterant, offerre debuit. 4. quia effecta peccati istius in ea deprehenduntur, ut peccata actualia propter quæ etiam à Christo objurgata legitur, Jo. 2. 4. Luc. 2. 49. Luc. 8. 19. 20. 21. calamitas & ærumnæ, quæ sunt peccati fructus, quæ animam ejus transfigere debuerunt, Luc. 2. 35. Quantæ fuerint

rint super hoc argumento contentiones in E. R. inter Dominicanos, Franciscanos, & Jesuitas, istis immaculatam B. V. conceptionem asserentibus, illis verò negantibus, nemini ignotum esse potest: Error videtur primùm ortus à Canonicis Lugdunensibus circa an. 1136. ex immodico in B. Virginem cultu, & à Bernardo ep. 174. & Scholasticis illius ævi refutatus. Lis verò renovata postea acriùs circa an. 1300. & porrecta usque ad ann. 1439. quo Concilium Basileense Sess. 36. in gratiam Franciscanorum pronunciavit, quod postea Sixtus IV. an. 1476. confirmavit, & à Concilio Tridentino approbatum, tandem ab Alexandro VII. an. 1661. per novam Bullam sancitum est, ut pro Ecclesiæ dogmate in posterum habeatur. Qui plura voluerit adeat Celeb. Heideg. Dissert. 18. de Conceptione Mariæ, qui historiam istius litis fusè persequitur. QUÆST. X.

XXII. In peccati propagatione accidens non transit de subjecto in subjectum, quia subjectum immediatum peccati non est persona, sed natura humana, per actualem personæ transgressionem vitiata, quâ posteris communicatâ, communicatur etiam in ea hæc inhærens corruptio. Ut ergo in Adamo *persona* infecit *naturam*: Ita in posteris *natura* inficit *personam*.

XXIII. Licèt modus propagationis peccati sit obscurus, & explicatu difficilis; Non ideo ipsa propagatio, quam Scriptura tam clarè asserit, & experientia confirmat, neganda est. Quid autem de modo propagationis sit sentiendum, peculiari Quæstione excutietur.

QUÆSTIO XI.

An Peccatum originis ipsam Animæ substantiam corruperit? Et An sit mera privatio, An etiam positiva quædam qualitas?

I. DUo sunt extrema circa naturam Peccati originalis ex æquo vitanda. 1. In *excessu* eorum qui peccatum originale censent situm esse in ipsa substantiæ animæ corruptione. 2. In *defectu* eorum qui volunt consistere in mera carentia & privatione Justitiæ.

II. Primum errorem *Flaccius Illyricus* superiori seculo propugnavit, qui ut fortiùs pugnaret contra Victorinum Strigelium Collegam suum, liberum hominis arbitrium in conversione extollentem, & corruptionem extenuantem, peccatum ipsam hominis substantiam infecisse pertendit, quem secutus est Cyriacus Spangenberg, cum quo videtur monstrosa hæc opinio evanuisse. Unde non sine calumnia Bell. l. 5. c. 1. errorem hunc tribuit illis, qui adversus illam decertarunt. *Error Flaccii Illyrici.*

QUÆST. XI.

III. Orthodoxi enim constanter statuunt *Peccatum* à *Substantia* ipsa distinguendum esse, ut accidens & qualitatem vitiosam à subjecto suo. 1. Quia omnis substantia creata est à Deo, & eo sensu bona est Gen. 1. 31. 1. Tim. 4. 4. 2. Quia Scriptura distinguit naturam & peccatum ipsi adhærens, quum vocat illud εὐπερίστατον, παρακείμενον, & quod habitat in nobis, & vestem quæ exuenda est. 3. Quia sic sequeretur Christum assumendo naturam, assumpsisse etiam peccatum, & corruptionem ipsam, & hominem post sanctificationem & resurrectionem alium esse quoad essentiam ab eo qui erat antea. 4. Peccatum non potest prædicari de homine in quæstione *quid est*, quia esset, vel genus, vel species, sed tantùm in quæstione *quale quid*.

IV. Quicquid est ἄνομον in abstracto, seu ἀνομία, revera peccatum est, sed non statim quod dicitur ἄνομον in concreto, quia peccatum in se habet; Quo sensu natura humana dicitur ἄνομος, non quòd sit ipsum peccatum, sed quia peccatum in se habens bene dicitur *peccatrix*.

V. *Novum cor* dicitur fieri in nobis per regenerationem, non *physicè*, sed *ethicè*, quia eadem substantia quæ infecta fuit peccato, debet restaurari per gratiam; Nec si exuendus dicitur *vetus homo*, & *novus induendus*, aliud innuitur, quàm corruptionem peccati, quæ moraliter *vetus homo* dicitur, quia à veteri Adamo descendit, esse abjiciendam ab homine, ut opus regenerationis, quod per *novum hominem* significatur, inchoetur & promoveatur. Idem dicendum de aliis phrasibus peccatum vel gratiam connotantibus, ab ipsa hominis substantia petitis, quæ sumuntur *ethicè*, non *physicè*, nec tam in abstracto, quàm in concreto, ad magnitudinem corruptionis nostræ eò efficaciùs exprimendam.

VI. Justitia originalis & peccatum sibi invicem opponuntur; sed imago Dei latiùs aliquando usurpatur, quatenus ad ipsius animæ substantiam spiritualem & immortalem extenditur.

Sententia Pontificiorum de natura peccati originalis.

VII. In *defectu* peccant *Pontificii*, qui totam naturam peccati originalis restringunt ad meram carentiam seu privationem justitiæ originalis, quatenus corruptionem naturæ solâ amissione doni supernaturalis, sine ullius malæ qualitatis accessu definiunt. quod *Anselmus* lib. de *Peccato originali* cap. 25. & post eum Scholastici plerique statuunt, quæ communior est apud Pontificios sententia. Scopus eorum est; evincere hominem post lapsum, non plus differre à se ipso ante lapsum, quàm languidum seu ægrotum, à vegeto, vel sano, ligatum à soluto, & ut ea ratione liberum arbitrium ad bonum stabiliant, & non tam impotentiam in eo esse, quàm difficultatem bene agendi, præsertim cùm justitiam originalem faciant supernaturalem. Nos verò duo hîc necessariò includi censemus; Primò privationem justitiæ originalis; Secundò positionem contrarii habitus injustitiæ.

Sententia Orthodoxorum.

VIII.

VIII. Rationes sunt. 1. Quia Scriptura Peccatum istud describit non tantùm στερητικῶς, & per *modum negationis*, Rom. 3. 23. & 7. 18. 1. Cor. 2. 14. Eph. 4. 18. Sed etiam θετικῶς, & per *modum affirmationis*, quum illud vocat *carnem*, *concupiscentiam*, *Legem membrorum*, *peccatum inhabitans*, *corpus mortis*, *veterem hominem* &c. Jo. 3. 6. Rom. 7. 8. 6. 23. 24. Eph. 4. 22. QUÆST. XI.

IX. 2. Quia actu & subjectivè inhæret homini, & prava desideria in eo continuò excitat, & reipsa per generationem transit ad posteros, quod de mera carentiâ, vel privatione dici nequit.

X. 3. Quia homines non tantùm sunt justitiâ vacui, sed & injustitiâ pleni, inepti ad bonum, sed & propensi ad malum, aversi à Deo, ut incommunicabili & æterno bono, sed & conversi ad creaturas, & ad omnia vitia inclinati. Ut morbus & prava corporis dispositio quæ dolorem parit, non dicit meram privationem sanitatis, sed etiam temperamenti & humorum δυσκρασίαν, ut lepra non tantùm est privatio puri sanguinis, sed etiam ejus corruptio. Ita peccatum quod cum morbo confertur non est tantùm privatio rectitudinis, sed etiam positiva corruptio, quæ universalem naturæ, & omnium ejus facultatum ἀταξίαν invehit, & per stultitiam, cæcitatem ac ignorantiam in mente, malitiam & contumaciam seu rebellionem in voluntate, & inordinationem seu πώρωσιν in affectibus solet describi, quibus homo non tantùm à bono aversus, sed & ad omne malum fit pronus.

XI. 4. Quia justitiæ originali non modo privativè opponitur, sed etiam contrariè tanquam originalis injustitia, ut apud Philosophos, vitia virtutibus, non tantùm ut privationes, sed etiam ut contrarii habitus opponuntur.

XII. 5. Quia effectus peccati originalis non tantùm sunt privativi, sed etiam positivi, non tantùm peccata omissionis, sed etiam commissionis, quæ ideo causam ejusdem generis postulant. Hinc Tit. 3. 3. peccatores ante gratiam dicuntur *amentes*, *rebelles*, *errantes*, *servientes cupiditatibus variis*, & Matt. 15. 19. ex corde dicuntur exire *cogitationes pravæ*, *cædes*, *adulteria*, *falsa testimonia* &c. & caro dicitur *concupiscere adversus Spiritum* Gal. 5. 19. 20. 21.

XIII. 6. Pontificii non pauci hoc observant, Thomas 1. 2. q. 82. art. 1. vocat *habitum corruptum in quo sit aliquid privativum*, *nempe privatio originalis justitiæ*, *& aliquid positivum*, *nempe inordinata dispositio partium animæ*. Cajetanus ad h. l. *Privatio dicit negationem in subjecto apto nato*, *corruptio verò addit positivum contrarium*, *fundans illam negationem*. Hanc sententiam Bellarm. lib. 5. cap. 15. tribuit Lombardo Henrico, Gregorio Ariminensi, quos propterea erroris accusat, & refutare conatur.

XIV. Aliud est *positivum physicè*, quo sensu Ens & bonum convertuntur, & nihil est positivum quod non sit à Deo. Aliud *positivum ethicè &*

logicè,

QUÆST. XI. *logicè*, quod affirmatur de subjecto, cui inhæret, sive sit bonum sive malum. Peccatum positivum dicitur, non priori sensu, sed posteriori; atque ita potest habere causam positivam non physicè, quia sic est tantùm causa deficiens, sed logicè & ethicè, quia positivam qualitatem inducit.

XV. Peccatum originale non ideo non est habitus vitiosus, quia nec infusus est, nec acquisitus, dantur enim habitus varii congeniti, ut liquet exemplo conscientiæ, justitiæ originalis, communium notionum de Deo & de discrimine honesti & turpis.

XVI. Nihil obstat quominus peccatum originale possit esse privatio, & simul positiva qualitas; Quia privatio non est nuda & simplex, vel puræ negationis, sed actuosa & efficax, & pravæ dispositionis, quæ non tollit ipsum subjectum, sed illud privando rectitudine, debitâ inesse, male disponit, & corrumpit, nec extinguit interna actionum principia, sed ea depravat, ut morbus in corpore, & putredo in pomo.

XVII. Porro labes illa hæreditaria non partem tantùm inferiorem animæ, seu τὸ αἰσθητικὸν & *sensualitatem* infecit, ut vellent Pontificii, libero arbitrio patrocinaturi, sed etiam partem superiorem, seu τὸ λογικὸν intellectum nimirum & voluntatem. Hinc cæcitas & ignorantia mentis, rebellio & contumacia voluntati tribuitur, & homo totus quantus quantus est corruptus dicitur, ut nihil vel veri cognoscere, vel boni præstare queat, atque adeò regeneratione & sanctificatione egeat, quoad utramque sui partem.

XVIII. Vox *carnis* aliquando *strictè* pro corruptione sensualitatis, vel corporis sumitur, ut 2. Corinth. 7. 1. aliquando *latè* pro universali animæ corruptione, quæ mentem ipsam infecit. Unde φρόνημα tribuitur carni Rom. 8. 6. & *hæreses* dicuntur *opera carnis*, quæ tamen sunt in intellectu, & hæretici dicuntur inflati *carnis suæ* intelligentâ Coloss. 2. 18. hoc sensu peccatum originale vocatur *caro*.

XIX. *Concupiscentia*, vel *philosophicè* sumitur, & idem notat cum appetitu concupiscibili, vel *theologicè* & *populariter*, quo sensu malæ propensiones voluntatis ad eam pertinent, hoc sensu *caro* dicitur *concupiscere adversus Spiritum* Galat. 5. 17. & Peccatum originale ab *Augustino* definitur per *concupiscentiam*, ex qua ceu malâ & corruptâ radice & arbore, pullulant corrupti surculi, & pessimi fructus.

XX. Hæc autem concupiscentia non modò in infidelibus & irregenitis peccatum est, sed etiam in fidelibus & renatis, quicquid asserant Pontificii, qui pertendunt languorem, & morbum naturæ, & depravationem, quæ effectus peccati sit, & causa peccatorum, dici posse, sed negant habere rationem peccati propriè dicti. Sic sancit Synod. Trident. Sess. 5. Can. 5. *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit, non tolli totum id,*

quod

quod veram & propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantùm radi, & non imputari: anathema sit &c. Et mox. *Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.* QUÆST. XI.

XXI. Quamvis verò per regenerationem statuamus tolli *peccati originalis reatum*, & *maculam* quoad *dominium*, quia nec ipsis imputatur ampliùs ad damnationem, nec in iis dominatur. Negamus tamen absolutè tolli quoad *existentiam*, & quicquid in eo peccati rationem habet. Quia Paulus subinde nomen *peccati* illi tribuit Rom. 6. & 7. quod non potest aliò, quàm ad peccatum propriè dictum referri, quia agitur de peccato pro quo Christus traditus est, cui mortui sumus in baptismo Rom. 6. 3. quod cum Christo crucifixum est, ℣. 6. cujus stipendium mors est, Rom. 6. 2. 6. 12. 23. quod repugnat Legi cap. 7. 7. quod generat omnem cupiditatem ℣. 8. & fit peccatum peccans, & hominem reddit carnalem, & venundatum sub peccato ℣. 14. Cujus φρόνημα est inimicitia adversus Deum, & quod nec Legi subjicitur, nec subjici potest, Rom. 8. 7. quod peccatorum omnium est causa & origo, Jac. 1. 15. Quæ omnia peccato propriè dicto conveniunt. Unde Aug. lib. 5. cont. Juli. cap. 2. statuit concupiscentiam esse & peccatum, *quia illi inest inobedientia adversus dominationem mentis*, & pœnam peccati, *quia reddita est meritis inobedientis*, & causam peccati, *defectione consentientis, ut & contagione nocentis.*

XXII. Licèt *concupiscentia* dicatur *gignere peccatum* Jac. 1. 15. scilicet actuale, consummatum & externum, non desinit esse peccatum, Imò contrà peccatum esse debet, quia partus sequitur ventrem, & ejusdem est cum parente naturæ; malus effectus necessariò arguit causam malam, ut arbor æstimatur ex fructu. *Jac. 1. 15.*

XXIII. Aliud est in renatis nullam esse *condemnationem*; Aliud nihil *condemnabile*, & odio dignum, prius dicit Paulus, Rom. 8. 1. quia actualis reatus sublatus est per gratiam justificationis, sed non posterius, quia quamdiu remanet peccatum in nobis, quod fit usque ad mortem, tamdiu remanet reatus potentialis, seu meritum intrinsecum peccati, per quod revera odio est dignum, & condemnabile naturâ suâ, quamvis per accidens gratiæ actu non condemnet. *Rom. 8. 1.*

QUÆSTIO XII.

DE PROPAGATIONE PECCATI.

Quomodo Peccatum originale propagetur à Parentibus in Liberos?

Quæstio de modo Propagationis peccati difficilis.

I. QUæstionem hanc peperit hæreticorum improbitas, & avida omnia ſcrutandi curioſitas, quam eò fortiùs urſerunt Pelagiani, ut ex propagationis peccati difficultate, faciliùs ejus veritatem negarent. Tam ardua & explicatu difficilis viſa eſt *Auguſtino*, ut in ea enodanda nunquam ſibi potuerit ſatisfacere. Unde libro 5. adverſ. Julia. capite 3. propoſitis duobus propaginis modis, vel ut utrumque vitiatum ab homine trahatur, vel ut alterum in altero, tanquam in vaſe vitiato corrumpatur, addit, *Quid autem horum ſit verum libentiùs diſco, quàm dico, ne audeam docere quod neſcio.* Ideo alibi ſcribens ad Hiero. ep. 29. eo devenit, ut dicat, diſpiciendum eſſe potiùs, quomodo ab eo malo per Chriſtum liberemur, quàm quomodo id ab Adamo traxerimus diſputandum; ut qui in puteum prolapſus eſt, non tam ſollicitus eſſe debet de cognoſcendo modo quo in illum inciderit, quàm de inveſtiganda ratione per quam iſtinc evadere queat.

Ad eam reſpondetur.

II. Quamvis verò in quæſtione obſcuriſſima, non poſſint ſcrupuli omnes removeri, Ea tamen ex Verbo Dei poſſunt tradi, quæ modeſtis ingeniis poſſint ſatisfacere, ut rem firmiter & indubitatè teneamus, licet modum plenè & clarè non poſſimus aſſequi. Bifariam autem ad Quæſtionem propoſitam reſponderi poteſt, vel *generalius*, vel *ſpecialius*. Primò *generalius* modum propagationis iſtius eſſe *impuram generationem*, quâ ex corruptis & peccatoribus corrupti & peccatores naſcimur. Nam ut homo hominem generat, & leproſus leproſum; mirum videri non debet, ſi peccator peccatorem etiam ſibi ſimilem procreat. Hoc & natura & conditio omnium generantium poſtulat, qui gignunt ſibi ſimile ſpecie, quoad ſubſtantiam & accidentia ſpeciei, & Lex generationis à Deo poſita, non minùs poſt lapſum Gen. 9. 1. quàm ante eum exigit. Ut ergo ante lapſum voluit Deus propagari naturam integram; Ita poſt lapſum naturam corruptam, in pœnam peccati.

1. Generaliter, eſſe impuram generationem.

III. Sic Peccatum propriè nec in animam, nec in corpus ſeorſim ſumpta, ſed in hominem propagatur, quia nec anima nec corpus ſeorſim, ſed homo in Adamo peccavit prout in ipſo potentiâ fuit, *corpore* ratione ſubſtantiæ, *animâ* ratione ſubſiſtentiæ.

IV. Nec obstat quòd generatio naturalis non videtur posse propagare il- Quæst.
lud quod est morale. Nam labes ista hæreditaria ita est moralis objectivè, XII.
ut non desinat esse naturalis originaliter, quia est individua comes naturæ corruptæ; Ut Justitia originalis quæ moralis erat, propaganda tamen fuit per generationem naturalem, si homo perstitisset in integritate.

V. Licèt verò modus iste propagationis generalis evidens sit, & possit sufficere ad veritatem traductionis peccati adstruendam. Unde cùm Julianus peteret per quas rimas peccatum esset ingressum, siquidem non peccat ille qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat qui condidit, August. respondet lib. 2. de nup. & conc. cap. 28. *Quid quærit latentem rimam, cùm habeat patentem januam? Per unum hominem* &c. *Quid quærit amplius, quid quærit apertius, quid quærit inculcatius?* Quia tamen Adversariorum importunitas modum istum tanquam impossibilem exagitare solet, quia nec per animam transire potest peccatum, quæ à Deo creatur, & à corpore non trahitur, nec per corpus quod est brutum, & incapax peccati. Videamus quid hìc specialiùs dici possit ad nodum istum quem insolubilem putant solvendum.

VI. Quidam non meliùs posse expedire difficultatem arbitrati sunt, quàm per animæ traducem, quam non pauci ex Veteribus crediderunt, & ipse Augustinus non semel eò propendere videtur. Nec dubium est quin hac ratione omnis sublata videretur difficultas; sed quia, ut supra diximus, nec Scripturæ, nec sanæ rationi sententia illa convenit, & magnis difficultatibus est obnoxia, non putamus eò deveniendum esse.

VII. Alii ut Lombardus & plerique Scholastici statuunt animam à corpore vitiari lib. 2. dist. 31. puram quidem creari à Deo, sed à corpore cui infunditur peccato inquinari, ut quum liquor purus in vas impurum infusus inquinatur. Sed Bellarm. lib. 4. de pecca. cap. 12. hanc sententiam impugnat, hac potissimùm ratione, quòd intelligi non possit, quomodo caro, quæ corpus est, animam inficiat, quæ spiritus est. Et fatendum est, non usquequaque illum satisfacere, si nihil ulterius additur.

VIII. Ut ergo modum istum utcunque explicemus, Tres gradus statuimus istius propagationis. 1. In *conceptione corporis* ex semine immundo. 2. In *creatione animæ* rationalis cum carentia justitiæ originalis. 3. In *constitutione totius compositi*, per unionem animæ cum corpore. Primus est in *conceptione corporis ex semine immundo*, nam qualis est materia, tale debet esse materiatum, *Quis edet mundum ex immundo?* Job. 14. 4. *Quod genitum est ex carne caro est.* Johan. 3. 6. Licèt autem corpus per se non sit subjectum δεκτικὸν peccati, ut dicatur esse in eo *consummatè*, *formaliter* & *perfectè*; nihil obstat tamen quominus in eo dicatur esse *inchoativè*, *dispositivè* & *radicaliter*, tanquam in proprio animæ domicilio, mox in eandem hypo-

2. vel specialiter per tres gradus propagationis peccati

1. In conceptione ex semine immundo.

QUAEST. XII. statim cum anima coalituro. Quia fomes hujus peccati hauritur in ipsa conceptione, & fœtui mediantibus spiritibus vitalibus & animalibus imprimitur, ut liberi ex parentibus haurire solent, non quidem ipsos morbos actu, ut podagram & calculum, sed eorum semina, & impressiones quasdam, quæ sunt certa principia illorum morborum.

2 in creatione animæ justitiâ originali destituta. VIII. Secundus gradus est *in Animæ Creatione*, quæ licèt sine ulla labe creetur à Deo, non creatur tamen cum justitia originali, qualis anima Adami, ad imaginem Dei, sed cum ejus carentia in pœnam primi peccati. Ut hic distinguendum sit inter *Animam puram*, *impuram*, & *non puram*. Illa *pura* dicitur, quæ ornata est habitu sanctitatis; *impura*, quæ contrarium habitum injustitiæ habet; *non pura*, quæ licèt nullum habeat habitum bonum, nullum tamen habet malum, sed creatur simpliciter cum facultatibus naturalibus; qualis supponitur creari à Deo post lapsum, quia imago Dei amissa semel per peccatum non potest ampliùs restitui nisi regenerationis beneficio per Spiritum Sanctum.

IX. Quamvis autem animæ creentur à Deo destitutæ justitiâ originali; Non propterea Deus potest censeri author peccati, quia aliud est impuritatem infundere, aliud puritatem non dare, quâ homo se indignum reddidit in Adamo. Nec tenetur Deus creare animas puras, imò justissimè potest eas in pœnam peccati Adami tali dono privare: Quæ privatio licèt à parte hominis sit culpabilis, quia est privatio rectitudinis debitæ inesse, non tamen respectu Dei, quia est actus justitiæ vindicatricis, quo primum peccatum ulciscitur.

X. Licèt autem Animæ non fuerint in Adamo, quoad *essentiæ originem*, quia à Deo creantur, rectè tamen dicuntur in ipso fuisse quoad *originem subsistentiæ*, quatenus conjungendæ fuerunt cum corporibus, ut partes constitutivæ illorum hominum qui sunt filii Adæ, quæque proinde hoc respectu bene censentur reæ in Adamo

XI. Nec indignum debet censeri bonitate divinâ, ut in corpus corruptum infundatur anima, quia sic ab initio certâ & immotâ lege sanxit, ut in omne corpus humanum organizatum infunderet animam; quæ lex non debuit aboleri propter hominis peccatum.

3. in unione animæ cum corpore. XII. *Tertius propagationis gradus* est in *ipsa Unione animæ cum corpore*, tunc enim peccatum quod fuerat tantùm *initiativè* & *radicaliter*, fit tale *formaliter* & *consummatè*; Ut homo per istam unionem constituitur in esse hominis; Ita & peccatum completur, non tantùm privativè, per carentiam justitiæ, sed etiam positivè per contrarii habitus injustitiæ positionem.

XIII. Mirum autem videri non debet, si anima inficiatur à corpore, cùm Scriptura & experientia testentur, tantam esse inter animam & corpus

συμπα-

συμπάθειαν, ut sicut corpus ab animâ afficitur; ita & vicissim anima à corpore. Unde mores animi dicuntur sequi temperamentum corporis, Et Scriptura animum à corpore vitiato gravari asserit, Luc. 21. 34. *Cavete vobis ne quando graventur corda vestra crapulâ & ebrietate, & sollicitudinibus hujus vitæ.* Et Sapi. 9. 15. *Corpus corruptum*, inquit, *aggravat animam, & terrenum domicilium plenam curarum mentem deprimit.* QUÆST. XII.

XIV. Si verò quæritur, quomodo anima, quæ spiritualis est, possit infici à corpore, quod est res bruta & materialis, non potest solvi nodus, ut fit à nonnullis dicendo, animam indigere corpore organizato, & non posse operari nisi per organa corporea; itaque si bene temperata sint organa, actionem animi fieri rectam, sin contrà corrupta sint & malè disposita, animi operationem etiam corrumpi. Quia hoc posset utcunque facere ad corruptionem actualem operationum animæ demonstrandam, sed non ad ejus corruptionem habitualem, de qua quæritur, & ita peccatum originale nullum extaret in anima infantium, sed demum oriretur quum anima per corpus inciperet operari.

XV. Longè commodiùs & veriùs loquuntur, qui pertendunt hoc non fieri per *actionem aliquam corporis in animam*, quasi corpus agendo, anima verò patiendo paulatim depravetur, quia peccatum originale naturæ est, non actionis, nec corpus supra sphæram activitatis suæ assurgere potest, ut agat in spiritum immediatè & physicè; Non etiam per *contactum physicum*, qualis est liquoris in vase, qui non cadere potest in animam immaterialem: Sed per *arctissimam animæ & corporis conjunctionem in unam hypostasim*, & intimam utriusque *συμπάθειαν*, mutuumque ad se invicem appetitum, & *ῥοπὴν*, quâ fit ut se arctissimè complectantur & afficiant, & ut corpus tendit in animam tanquam in perfectionem & bonum suum; ita anima tendat in corpus tanquam in proprium domicilium suum, & organum actionum suarum; Et ut anima corpori suas affectiones communicat: Ita corpus suas dispositiones animæ, unde etiam resultat diversitas inclinationum in diversis hominibus.

XVI. Hoc verò eò faciliùs fieri potest, quòd cùm anima privata sit justitia originali, non ampliùs corpus regere, & sibi subjectum retinere possit, quod in statu integritatis facilè potuisset; sed jam amissa Dei imagine, quæ illi hanc *ὑπεροχὴν* præcipuè largiebatur, naturalis ordo perturbatus sit, ut caro quæ parere debuit jam imperet; anima verò quæ ad imperandum facta erat, jam in alterius potestatem quodammodo transierit, & carni subjiciatur, ac deorsum trahatur. Ubi non tam ordo naturæ, quàm Lex justitiæ divinæ agnoscenda est & justissima ejus sanctio, hoc malo pœnæ ulciscentis malum illud culpæ, quo primus parens noster spiritum carni subigendum ultro prostituit.

 XVII.

QUÆST. XII. XVII. Hoc autem pacto Deus non potest censeri author peccati, sed vindex. Author est conjunctionis tanquam operis sui; sed non peccati tanquam vitii alieni; Animam conjungit corpori ad conservationem speciei; Et animam privatam justitiâ corpori corrupto conjungit in pœnam peccati. Nec Deus est corruptionis causa, si in conjunctione animæ cum corpore naturæ institutam legem tuetur, à qua propriè homo, ex accidenti verò tantùm peccator oritur.

XVIII. Quamvis verò non omnis sublata videtur difficultas, quæ in isto modo propagationis explicando occurrit; ejus *veritas* tamen quæ tam clarè in Scriptura traditur, & per experientiam confirmatur, non minùs certò retinenda esset; Nec si τὸ πῶς assequi non possumus, τὸ ὅτι propterea negandum est, vel in dubium revocandum. Satius hîc est cum Augustino *modum* hunc, qualiscunque sit, *justum* agnoscere, *occultum* verò fateri.

QUÆSTIO XIII.

De Peccato Actuali, Et variis ejus Divisionibus.

Quid sit Peccatum actuale. I. P*Eccatum actuale* est aberratio à Lege Dei in actibus internis & externis, procedens à peccato originali, tanquam effectus à causa, rivus à fonte, & actus secundus à primo. Vel ut alii concupitum, dictum, factum, aut omissum contra Legem, quia tam omissione faciendorum, quàm commissione prohibitorum patratur, vel *corde* per cogitationes & desideria illicita, vel *ore* per verba impura, vel *opere* per actiones pravas: *Actuale* dicitur non tam quòd actu existat, quia hoc non minùs peccato originali competit, quàm quòd sit in actionibus, non in habitu.

Quotuplex. 1. ratione objecti in Deum & proximum. II. Ut multiplicia sunt peccata actualia; Ita variæ sunt eorum divisiones. Præcipuas hic obiter notamus, in quibus aliqua videtur subesse difficultas. 1. Ratione *objecti*, Aliud in *Deum*, Aliud in *proximum*, sub quo homo ipse qui peccat continetur, quia non potest vel in Deum, vel in proximum peccare, quin in se ipsum peccet. Illud in primam Legis tabulam admittitur; Illud verò in secundam. Hoc verò de objecto *materialiter* sumpto intelligendum est, non autem *formaliter*, quia sic solus Deus est objectum proprium peccati Ps. 51. 6.

2. Ratione formæ, in peccatum commissionis & omissionis. III. 2. Ratione *formæ*, primò in *peccatum commissionis & omissionis*, isto omittitur bonum præceptum; illo committitur malum vetitum. Licèt verò utrumque positum sit in privatione, non desinent tamen inter se distingui, quia peccatum commissionis incurrit in præcepta negantia, omis-

omissionis verò in affirmantia: In illo substantia actus non tollitur, sed tantùm ejus bonitas actualis. In isto tollitur ipsa actus substantia. Illud est immediatè in actione, quæ caret debita honestate; Istud verò in ipsa facultate per quam homo debuisset operari. Quamvis verò omissio actus præcepti, non sit actus; atque adeò nec videatur esse peccatum actuale, rectè tamen ita vocatur. 1. *directè* & *univocè* dum est conjunctum cum actu interno mentis & voluntatis, quo peccator cogitat & vult omissionem actus externi, Jac. 2. 15. 16. 2. *analogicè* & *reductive* quatenus ad actum aliquem antecedentem reducitur, qui sit vel causa, vel occasio, vel impedimentum actus omissi, prout crapula est causa neglecti cultus divini, qui ideo ad illam reducitur. 3. si peccatum omissionis non est peccatum actuale *naturaliter*, est tamen tale *moraliter*, quatenus propter illam omissionem homo incurrit in Legem, & reatum contrahit.

QUÆST. XIII.

Peccatum per se & per accidens.

IV. Secundò, Peccatum aliud est *per se*, aliud *per accidens*. Illud quoad *substantiam*, sive quoad *actum* tale, quod per se Lege prohibetur, quando vel actus prohibitus patratur, vel præceptus omittitur: Istud quoad *modum*, quando actus de cætero bonus fit malè. Illud reperitur in actibus per se malis & lege vetitis; Istud verò in actibus in se bonis, sed non bene præstitis. Sic opera pietatis & justitiæ fidelium sunt per se bona, sed per accidens fiunt peccata, quando non fiunt eo modo quo Deus jubet, & vitium est, vel ratione *principii*, si non oriantur ex corde per fidem purificato, vel ratione *finis*, quando non referuntur ad Dei gloriam, vel ratione *modi*, quando non sincerè & integrè exercentur. Huc pertinent virtutes Gentilium, quæ licèt bonæ fuerint quoad substantiam actus, vitiosæ tamen erant quoad modum, & nihil aliud quàm *splendida peccata*.

3. Ratione principii in peccatum ignorantiæ & scientiæ.

V. 3. Ratione *principii*, In *peccatum ignorantiæ*, vel *scientiæ*. *Ignorantia* autem illa, non intelligenda est *latè*; sic enim omne peccatum ex ignorantia oritur, quia cùm voluntas non possit appetere malum sub ratione mali, sed sub idea boni, sed falsi & apparentis, non potest non errorem in mente supponere: Unde Scriptura peccatores omnes stultos & ἀνόητες vocat, & peccata per ἀγνοήματα designat Heb. 9. 7. Sed *strictè* prout notat specialem ignorantiam quæ prævalet in peccante, quale fuit peccatum Pauli 1. Timoth. 1. 13. qui dicitur peccasse ignorans, & Judæorum qui dicuntur Christum crucifixisse δι᾽ ἄγνοιαν *per ignorantiam*.

VI. Rursus ignorantia quæ peccatum dicitur, non est *meræ negationis*, quæ *nescientia* potiùs est quàm ignorantia, nec in vitio poni solet, quum quis ignorat quod scire non tenetur, sed *pravæ dispositionis*, seu *privativa* & culpabilis, quæ removet cognitionem, quæ debuit homini inesse. Non ignorantia planè invincibilis & involuntaria, quum quis ignorat quod scire non potest quantumvis vellet, quia objectum illi non est revelatum,

QUÆST. XIII. velitum, sed vincibilis, & affectata, quum quis ignorat quod potest scire si vellet, non tam *facti* & personæ, ut qui occidit hominem credendo esse feram, quàm *juris*, quum quis ignorat quæ scire tenetur ex officio.

VII. Peccatum *contra scientiam* est quod committitur à scientibus, quale est peccatum servi mali, qui novit voluntatem Domini, Luc. 12. 47. Quod iterum duplex est, vel contra scientiam evidenter & distinctè judicantem, & magis ex contemptu Dei & Legis divinæ, quàm ex aliqua passione & perturbatione animi, quale cadit in irregenitos, & in eos qui dicuntur ἑκουσίως *peccare post acceptam cognitionem veritatis* Heb. 10. 26. vel contra scientiam judicantem ex passione & perturbatione, vel ex metu, & infirmitate, non verò ex præfracto Legis vel Dei contemptu, quale cadit etiam in regenitos.

VIII. Peccatum ignorantiæ negat omnem cognitionem tam theoreticam quàm practicam. Sed peccatum contra scientiam, non negat quidem cognitionem theoreticam, sed non habet practicam. Peccatum contra conscientiam habet cognitionem theoreticam & practicam, sed absolutam, non comparatam.

Peccatum infirmitatis & malitiæ. IX. *Peccatum* vel est *infirmitatis*, vel *malitiæ*, vel planè *voluntarium*, vel secundùm quid *involuntarium*. Sic in Veteri Testamento distinguebantur peccata, quæ fiebant בשגגה per *errorem* & *infirmitatem*, Num. 15. 25. ab iis quæ fiebant ביד רמה *elatâ manu* Numer. 15. 30. quum scilicet peccator addit malo quod perpetrat contumaciam & superbiam, per quam pleno consensu & deliberata malitia peccat, & in peccato suo gloriatur. Sic Ps. 19. 14. errores & peccata occulta distinguuntur à *superbiis*, id est peccatis pervicaciæ & rebellionis manifestæ. Paulus de se loquens dicit se *facere malum quod non vult*, Rom. 7. 19. sed alibi Hebr. 10. 26. loquitur de *illis qui peccant* ἑκουσίως *voluntariè*.

Peccatum infirmitatis. X. Ita *Peccatum infirmitatis* & involuntarium est, quod oritur ex ignorantia, subreptione, vel gravi aliqua passione subitaneâ judicium antevertente, qualis est metus mortis, vel cum lucta seu resistentia, sed inefficaci ob passionem, vel tentationem: vel quod fit absque certo proposito committendi, quod in peccatis regenitorum, quæ quotidie committuntur, apparet.

Peccatum malitiæ. XI. *Peccatum* verò *malitiæ* illud est, quod non ex ignorantia, vel infirmitate, aut metu committitur, sed ex malitia & contumacia, & cum aliquo proposito committendi, vel actuali tantùm, orto ex aliqua vehementiori passione, quæ rationis judicium quasi opprimit, & hominem transversum abripit, quod etiam in regenitos cadit; vel habituali & actuali simul, quum non cum resistentia & lucta, sed deliberato & pleno animi consensu contra veritatis cognitionem perpetratur, quale est eorum qui Apostolo dicuntur peccare ἑκουσίως loco citato Heb. 10. 26. non *latè*, sed *strictè*

&

& maximè propriè, quod videtur in Apostatis plurimis, & illis præsertim qui peccant in Spiritum S. de quibus postea. QUÆST. XIII.

XII. 4. Ratione *adjunctorum*; Aliud est *habitans* tantùm, Aliud *regnans*. Illud cui peccator & in ipso actu, & extra illum resistit, quamvis illi propter infirmitatem succumbat, quod non fit sine quadam lucta, vel antecedente, vel concomitante, vel subsequente, quale est in regenitis; Illud vero quod fit sine lucta, & cui peccator omnimodè servit, tum antecedenter per propensionem seu propositum tam habituale quàm actuale, tum consequenter, partim per delectationem, partim per actus peccaminosi continuationem, quale in illis reperitur, quos Christus vocat servos peccati, Johan. 8. 34. & qui dicuntur *facere peccatum* 1. Joh. 3. 8. qui scil. artem peccandi exercent, & quorum hoc velut ἔργον est continuum. *4. Ratione adjunctorum in Peccatum habitans & regnans.*

XIII. *Regnum peccati*, vel est *absolutum* & *totale* quoad *statum*, vel *partiale* & comparatum quoad *actum*. Prius cadit in solos irregenitos; Sed posterius aliquando cadit in ipsos fideles, quum in gravia peccata incidunt, & in illis aliquamdiu hærent, ut in Davide, Solomone, & aliis visum.

XIV. Secundò, Aliud est *remissibile*, Aliud *irremissibile*. Illud quod remitti potest ex Dei gratia; Istud verò quod nec remissionem obtinet, nec obtinere potest ex Justitia: qualis est finalis impœnitentia, quæ reprobis omnibus communis est, & præcipuè peccatum in Spiritum Sanctum, cui præ cæteris tribuitur, quòd sit irremissibile, cui nec venia conceditur unquam, nec verò concedi potest, de quo aget sequens Quæstio. Distinctio *Pecccati venialis* & *mortalis* antea excussa fuit. *Remissibile & irremissibile.*

QUÆSTIO XIV.

In quo consistat ratio formalis peccati in Spiritum S. Et cur sit irremissibile?

I. NOn quæritur, An detur aliquod peccatum, quod singulariter dicatur in Spiritum Sanctum. Hoc enim ita clarum est ex Scriptura, ut de eo dubitari nequeat; cùm expressè Christus meminerit *peccati & blasphemiæ in Spiritum Sanctum* Matth. 12. 31. Marc. 3. 29. 30. Et Johannes c. 5. primæ ℣. 16. loquatur de *peccato ad mortem*, pro quo orandum non est, quod aliud non potest esse quàm peccatum in Spiritum S. Sed quænam sit ejus *natura*, circa quam variæ sunt Theologorum sententiæ. Et de qua August. Serm. 11. de Verbis Domini ait, *Quæstionem nullam in Scripturis majorem & difficiliorem inveniri.* *Status Quæstionis.*

QUÆST. XIV.

Cur vocetur peccatum in Spiritum S.

II. Quum Spiritus Sanctus dicitur objectum istius peccati, non tam sumitur ὑποστατικῶς ratione *personæ*, quàm ἐνεργητικῶς ratione *officii*, & *operationis*: Ut enim trium Personarum divinarum communis est essentia, ita est ἀμερὴς & ἀξία *indivisa dignitas*, ut loquitur Athanasius, ita ut una seorsim ab aliis nec offendi nec glorificari possit: Verùm, ut in œconomia salutis peculiares dantur operationes, quæ singulis personis competunt per appropriationem, ut Filio *redemptio*, Spiritui Sancto *illuminatio*, hinc fit, ut peccata quæ specialius committuntur contra operationem Filii, aut Spiritus S. dicantur committi contra Filium, aut Spiritum S. nimir. ratione illorum operationis.

In quo non consistat.

III. Non potest dici Peccatum hoc consistere simpliciter in *impænitentia finali*, ut August. voluit, quia reprobi omnes in ea moriuntur, qui tamen non possunt dici peccare in Spiritum Sanctum: Multò minùs sex species ejus constitui possunt, ut plerique ex Pontificiis statuunt, Præsumptio, Desperatio, Oppugnatio veritatis agnitæ, Invidentia fraternæ gratiæ, Obstinatio & impœnitentia, quia unius speciei Scriptura facit hoc peccatum, nec debent vel partes alicujus peccati, vel gradus & dispositiones ad illud, in illius species permutari.

In quo versetur.

IV. Nobis dicitur esse apostasia universalis à vero Christianismo, seu veritatis Evangelicæ, de qua quis in conscientia sua convictus est, totalis & perseverans abnegatio, detestatio, & oppugnatio, seu sophistica seu tyrannica, non ex communi infirmitate humana, sed ex singulari & deliberata malitia, & illius odio prorsus diabolico profecta, conjuncta cum contemptu omnium mediorum salutis, & finali impœnitentia.

1. Character ut fit adversus veritatem Evangelicam.

V. Hinc patet varios esse characteres istius peccati. Primus ut committatur adversus *cognitionem veritatis* non Legalis tantùm, sed præcipuè *Evangelicæ*, non tantùm *theoreticam* & historicam, nam quicunque peccant contra scientiam peccarent in Spiritum Sanctum, sed *practicam*, & *convictivam*, licet non *persuasivam*. Convictio est quando quis non tantùm cognoscit veritatem Evangelii, sed & in mente sua convictus est de ejus bonitate, adeò ut ne hiscere quidem possit contra, quamvis velit; Persuasio est, quum quis ita persuasus est, ut non modò non possit contradicere, sed ne velit quidem. Ideo qui peccant ex ignorantia, ut Paulus, quum Christum blasphemavit & Ecclesiam persecutus est, & Judæi qui Christum crucifixerunt, non peccarunt in Spiritum S. quia δι' ἄγνοιαν fecerunt ex ignorantiâ & sine convictione.

VI. Ut verò clariùs constet quænam cognitio hic requiratur, & quomodo differat à cognitione salutari fidelium; distinguendum est triplex *judicium* intellectus practici. Primum *absolutum* & *simplex*. Secundum *comparatum primum*. Tertium *comparatum ultimum*, quod *ultimo practicum* vocatur. Nam ut objecta sub variis respectibus repræsentantur intellectui & cum va-

variis circumstantiis, quæ rem mirum in modum variari solent: Ita diversa judicia formare solet, modò absolutum, si res simpli. & in se consideretur, seu in *thesi*, modò comparatum, si conferatur cum aliis in *hypothesi*; quia verò collatio potest multifariam fieri, hinc judicium comparatum potest esse multiplex, aliud prius, aliud posterius. Cùm ergo voluntas ad executionem rei sequi soleat judicium ultimò practicum intellectus, inde fit, ut veritas cognita & apprehensa non modò à judicio practico absoluto, sed etiam comparato rejici possit, modò non sit ultimum. Qui ergo peccant in Spiritum Sanctum in eo differunt à fidelibus, quòd habeant quidem cognitionem aliquam practicam comparatam, sed non ultimam, quæ voluntatem necessariò post se trahit ad sanctificationem, qualis est in regenitis, quos ita irradiat Spiritus Sanctus, ut licèt gravis sæpe sit lucta in intellectu, tamen vincat tandem ultimò cognitio practica salutaris, per gratiam quippe invictam & irresistibilem producta. QUÆST. XIV.

VII. Rursus Lumen Spiritus S. quadruplex potest concipi. 1. merè *theoreticum* & *instruens*, quod sistit in illuminatione. 2. *coërcens*. 3. *convincens*. 4. *convertens* & sanctificans. Lumen *theoreticum* irradiat mentes hypocritarum. *Coërcens* afficit animum προσκαίρων, ut à crassioribus peccatis abstineant, & aliquam honestatem moralem saltem externam retineant. *Convincens* penetrat corda peccantium in Spiritum Sanctum, & ea convincit de veritate & bonitate Evangelii, quod illis proponitur, additis motivis variis quibus impelli deberent ad illud amplectendum. Sed *lumen persuadens* & *convertens* solis datur fidelibus, & eò pertingit, ut non modò mentibus aliquam notitiam theoreticam infundat, non modò coërceat affectus intus æstuantes, & reprimat intra certos honestatis externæ limites, non modò convincat de veritate ista salutari; sed & persuadeat intimè, & ad veram sanctitatem ducendo solidâ consolatione perfundat.

VIII. Si quæratur porro unde oriatur diversitas istius cognitionis, quæ est convictiva, non persuasiva: Ratio peti potest ex diversa σχέσει, sub qua Evangelium obversatur hominum mentibus, sub idea, vel *boni honesti*, vel *utilis*, vel *jucundi*. In fidelibus idea *boni honesti* prævalet, sensus puta intimus misericordiæ Dei in remissione peccatorum, & in sanctificationis gratia. Sed in aliis idea *boni utilis*, vel *jucundi*, dum scilicet Evangelium apprehendunt & sequuntur ad tempus, vel tanquam bonum aliquod jucundum, & delectabile, quod vel novitate, vel suavitate, & libertate, vel quadam dogmatum ipsorum admirabilitate hominum animos ad se allicit, & inusitatâ quadam voluptate perfundit. Unde dicuntur excipere Verbum μετὰ χαρᾶς Matth. 13. 20. vel respiciunt illud ut bonum aliquod sibi utile & commodum, quod memorabile aliquod bonum in hac vita ipsis potest afferre. Sed non assurgunt ad veri & salutaris boni rationem, quod in communione cum

QUÆST. XIV. Deo per sanctitatem & æternam felicitatem consistit. Nam tanta est ejus efficacia erga hominem reum & miserum, ut qui semel illud sub tali χεοῖ rite apprehendit, non possit à se impetrare, quin illud statim amplectatur, & constanter retineat.

2. Character. Defectio totalis à veritate. IX. Secundò ad hoc peccatum constituendum requiritur *defectio totalis à veritate, ejusque malitiosa rejectio & abnegatio.* Non ex *metu* simpliciter & *carnis infirmitate*, ut qui metu mortis, aut gravis alicujus mali impendentis Christum abnegat, vel Idolis thus adolet, ut Petrus Christum abnegavit, & multi in veteri Ecclesia deficiebant à fide, & hodie etiamnum deficiunt ex metu perdendæ vitæ vel facultatum, & dignitatum, quibus fruuntur. Non ex *lucri cupiditate*, & spe consequendæ lautioris fortunæ, qualis Demas, qui præsens seculum amavit, & illi πρόσκαιροι in quibus fallacia divitiarum & sollicitudo seculi extinguit bonum semen. Quamvis enim graviùs omnino peccent isti, & longè sint inexcusabiliores aliis, qui ex metu abnegant, & propiùs accedant ad peccatum de quo agimus; unde ut rarior solet esse eorum pœnitentia, ita difficiliùs veniam peccati sui obtinent: Tamen non est absolute ἐκ τῶν ἀδυνάτων; quia licèt non tantum gradum ἀκουσίου participet peccatum istud, quantum observatur in eo quòd ex metu oritur, habet tamen semper aliquem; siquidem cupiditas illa quâ illectus est homo, & quæ non est sine perturbatione aliqua, videtur vim quandam inferre rationi & lucem ejus extinguere. Unde non planè ἑκουσίως peccatum illud committi videtur. Superest ergo ut abnegatio illa veritatis fiat ex purâ malitiâ & petulantia, quæ ex odio ejus internecino, & pertinaci contemptu proficiscitur.

X. Dico *odium* & *contemptum* veritatis hic locum habere, quia quæ maximè aversamur, & despicatui habemus, rejicere solemus, & à nobis amovere quantum possumus. Et de contemptu quidem res non obscura videtur: nam si Evangelium rite pro dignitate sua æstimarent, nunquam eò adduci possent ut rejicerent, ergo quod rejiciunt & abnegant, ideo fit quia aspernantur, & pro nihilo ducunt. Quò pertinet quod Paulus Heb. 10. ait de *conculcatione Filii Dei*, & *sanguinis ejus profanatione*, quod sine intolerando contemptu fieri nequit. Idem arguit exemplum Esavi, qui tanquam typus istorum peccatorum proponi solet, cujus crimen in eo ponitur, quòd pro edulio jus primogenituræ vendiderit, pro nihilo scil. illud ducens. Verùm quia Evangelium istis non modò pro re nihili & vilissima habetur, sed etiam pro re molestissima & infami, atque adeò affectibus eorum adversa & odio digna; hinc fit ut cum contemptu odium adsit, ex quo *oppugnatio* & *insectatio* Evangelii oritur, quæ in hoc peccato etiam continetur. Nec enim alia insectari, & oppugnare solemus, quàm quæ aversamur. Huc facit exemplum Pharisæorum, quibus à Christo impingitur peccatum in Spiritum Sanctum, quia ex ferali ejus odio doctrinam & miracula ipsius protervè respuebant, &

per-

personam persequebantur; & nomen ipsum *blasphemiæ* quo designari solet hoc necessariò infert, ut & vox ὕβρεως, quâ Apostolus Heb. 10. contumeliam Spiritui Sancto illatam exprimit, quæ odium & detestationem rei gravissimam secum trahit.

XI. Tertius character est, non modò abnegatio veritatis cognitæ, sed etiam *pertinax ejus oppugnatio*. Ut enim odio summo illam prosequuntur, non mirum est, si totis viribus eam evertere conentur, sive arte per sophisticam insectationem, sive marte per tyrannicam persecutionem; quod in Pharisæis, Porphyrio Philosopho, Juliano Apostata, & aliis hujus peccati reis patuit. Quò pertinent, quæ de Juliano refert Theodo. lib. 3. cap. 20. ipsum scilicet equestri hastâ impetitum in medio suorum, manum plenam sanguinis versus cœlum projecisse cum blasphemis his in Christum verbis, *Vicisti Galilæe*.

3. Character, pertinax ejus oppugnatio.

XII. Quartus denique character est *obfirmatio animi*, & *perseverantia in scelere ad finem usque*, quò spectant ista Athan. to. 2. q. 71. *Non dixit Deus blasphemanti & pœnitentiam agenti non remittitur, sed blasphemanti, nimi. in blasphemia perseveranti*, quæ ratio impulit Augustinum ut essentiam istius peccati in impœnitentia finali constitueret, quod licèt non usquequaque admitti possit, quia commune hoc illi est cum omnibus peccatis reproborum, dubitari non potest tamen eam in hoc peccato includi.

4. impœnitentia finalis.

XIII. Atque hinc oritur *irremissibilitas* istius peccati, quod ejus adjunctum est inseparabile, quod Matth. innuit cap. 12. 31. 32. quum asserit blasphemiam in Spiritum Sanctum non *remitti*, *nec in hoc seculo*, *nec in futuro*, id est, *nunquam in æternum*, ut Marcus interpretatur cap. 3. 29. Atque ea de causa peculiariter vocatur *peccatum ad mortem* 1. Johan. cap. 5. 16. 17. non tantùm quia mortem meretur naturâ suâ, sic enim omnia peccata sunt ad mortem, non modò quia est irremissum & morte tandem actu punitur, quod omnibus reproborum peccatis competit; sed quia tale est, ut absolutè sit irremissibile ex se.

Unde oritur irremissibilitas.

1. Joh. 5. 16. 17.

XIV. *Irremissibilitas* autem ista non est tantùm *comparata* & *secundùm quid*, quia magna difficultate remittitur, quod vult Bellar. lib. 2. de pœni. cap. 16. & Grego. de Valen. to. 3. disp. 1. q. 14. post Thomam 1. 2. q. 14. qui licèt ex parte sui irremissibile esse velint, Deum tamen illud remittere posse censent; sed *absoluta* & *simplex*, non modò quòd nunquam actu remittatur, sed quòd remitti absolutè non possit à Deo.

XV. Irremissibilitas autem ista non oritur, vel ex defectu misericordiæ Dei, vel meriti Christi, quasi illa non esset immensa, vel istud pretii & valoris infiniti: Sed ex natura ipsius peccati, quæ talis est, ut conditionem ipsam ad remissionem requisitam, puta pœnitentiam, excludat, *impossibile est enim tales renovari ad pœnitentiam* Heb. 6. 6. Nam ut nemo excluditur à remissione qui pœnitentiâ ducitur; Ita qui non potest ad pœni-

QUÆST. XIV. tentiam renovari, non potest veniam consequi. Si verò quæras, Cur pœnitentia à tali peccato sit impossibilis; Facilè respondetur, hoc pendere, tum à gravitate peccati ipsius, quod unicum pœnitentiæ ipsius principium, nimir. Spiritum gratiæ rejicit, tum ab ipsa Dei voluntate, qui juxta ordinem in dispensatione salutis positum à se impetrare non potest, ut gratiam ad id necessariam largiatur. Cùm enim unicum sacrificium Christi à Deo constitutum sit ad expiationem peccatorum, & unica detur regeneratio per Spiritum Sanctum, qui utrumque beneficium semel rejecit, ut fit à peccantibus in Spiritum Sanctum, nullum ampliùs medium habere potest, quo vel remissionem consequatur, vel ad pœnitentiam renovetur. Et hoc Apostolus innuit Heb. 10. 29. quum duplex hoc crimen Apostatis impingit, quòd *Filium Dei conculcent*, & quòd *Spiritum gratiæ contumeliâ afficiant*, ut doceat eos & vim sacrificii Christi, & efficaciam Spiritus rejicere, atque hac de causa asserit nullam superesse pro ipsis hostiam, & nullam veniæ spem, quæ in sacrificii oblatione demum fundatur: Ut desperatus est illius morbus, qui omnia remedia quibus sanari potest rejicit, & in Medicum ipsum insurgit. Huc pertinet, quod Apostolus ibidem c. 6. ℣. 6. *Fieri non posse*, ait, *tales renovari ad pœnitentiam, ut qui rursus crucifigant sibi Filium Dei, & ignominiæ exponant*: quia enim isti emansores proterve sacrificium Christi abjiciunt, aliquod aliud sacrificium ἱλαστικὸν ipsis quærendum esset quo servarentur, quod cùm extra Christum dari non possit, opus foret ut Christum denuo crucifigerent, & illum opprobrio exponerent; quod cùm sit impossibile, impossibile est pariter eos ad pœnitentiam renovari.

XVI. Hoc verò clariùs adhuc patet ex diversitate operationum, quæ singulis Personis competunt in œconomia salutis. Nam ut Pater majestatem Numinis læsi refert, & Legum sancitarum custos est & vindex. Filius locum habet Mediatoris & Vadis, qui pro peccatis nostris satisfecit. Et Spiritus Sanctus vices sustinet Sanctificatoris, qui ultimam manum operi salutis admovet, nos ad Christum, & per Christum ad Patrem adducendo. Ita qui Patris leges violavit, remedium habere potest in satisfactione Filii; Qui Filii personam, & satisfactionis ejus dignitatem per incredulitatem & ignorantiam læsit, illi spes aliqua superest in gratia Spiritus, qui potest ejus ignorantiam sanare, & incredulitatem corrigere; Sed qui Spiritum Sanctum contumeliâ afficit, ejusque operationem rejicit, nihil ei superest ampliùs unde spes aliqua oriatur, quia nulla datur alia Persona divina, quæ illi succurrere possit, & Spiritus operatio ultima est in negotio salutis, post quam nullum ulteriùs potest expectari gratiæ remedium.

XVII. Ubi abundat peccatum ibi superabundat gratia, si homo ad eam recurrat per fidem & pœnitentiam; sed si peccator gratiam istam pertinaciter rejicit, non potest vim suam in eo exerere. Christus sanat omnem morbum

morbum in populo, sed positis ponendis, in iis scilicet qui Pharmacum protervè non rejiciunt. Quæst. XIV.

XVIII. Peccatum hoc in nullum cadit ex electis Dei, quorum salus est in tuto, tum propter electionis immutabilitatem, & amoris Dei æternitatem, Mat. 24. 24. 2. Timot. 2. 19. tum quia per Christi intercessionem Joh. 17. 20. & custodiam Dei perpetuam 1. Petr. 1. 5. & regenerationis Spiritus beneficium præstantur immunes à quolibet peccato regnante, adeò ut nec peccent, nec peccare possint 1. Joh. 3. 9. peccato quod est ad mortem. Nec si Apostatæ illi de quibus agit Paulus Heb. 6. 4. 5. dicuntur *sanctificati*, & *gustasse bonum Dei Verbum*, & *virtutes futuri seculi*, sequitur eos veros fideles fuisse; Cùm *sanctificati* dicantur potiùs *sacramentaliter* & *externè*, quàm *internè* & *spiritualiter*, quia recepti in Ecclesiam per Sacramentum baptismi, qui vocatur metonymicè *sanguis fœderis*, quia ejus est sigillum, non censebantur ampliùs pagani, & immundi, ut sanctificati dicebantur qui sanguine taurorum aspergebantur Heb. 9. 13. Ita *gustasse* dicuntur *bonum Dei Verbum*, gustu labiali & superficiali, non intimo & radicali, & *virtutes futuri seculi*, id est, non delicias paradisi, & primitias vitæ æternæ, sed *virtutes miraculorum*, & donorum extraordinariorum, quæ Ecclesiæ tunc conferebantur, quæ vocatur *seculum futurum*, Hebr. 2. 5. Heb. 6. 4. 5.

XIX. Quamvis verò peccatum hoc in solos reprobos cadat, non tamen est omnium: sed eorum tantùm, qui veritatem Dei sibi oblatam, & de qua sufficienter convicti sunt apud se, vel tyrannicè ut Julianus, vel sophisticè ut Porphyrius ex odio & destinatâ malitiâ rejiciunt & persequuntur. Licèt autem certum sit id præcipuè committi sub Evangelio, quia longè copiosius lumen affulget hominibus, potuit tamen locum etiam habere sub Lege, & in iis qui veritatem nondum sunt professi. Unde *tres gradus* ejus possunt constitui. *Primus* in iis, qui sub Veteri Testamento doctrinam Mosis ut exitialem conculcabant, & obfirmato animo conspuebant, ad quos accessisse videntur illi, qui dicuntur peccare *elatâ manu*, & *per superbiam*, & qui Spiritum sanctitatis contristasse leguntur Isa. 63. 10. *Secundus* in Pharisæis & Scribis, qui licet Evangelium non recepissent, tamen Christum ejusque doctrinam & miracula ut diabolica, ex destinata malitia insectabantur, Matt. 12. 24. Quamvis verò dicantur non novisse Christum 1. Cor. 2. 8. *quia si illum novissent, non crucifixissent*; hoc de cognitione practica & salutari intelligendum est, non de theoretica & historica, quia quod sciebant, malitiosè negabant & abominabantur. *Tertius* est in iis qui Evangelium aliquamdiu professi contra lumen Spiritus S. quo de ejus excellentia & suavitate convincuntur, illud postea ex odio & obstinatione aspernantur, eique ex professo bellum indicunt, Filium Dei & sanguinem ejus conculcando; & sic totum Dei fœdus rejiciunt,

QUÆST. XIV. quod in insignes potissimùm quadrat Apostatas de quibus loquitur Paulus Heb. 6. & 10.

XX. Hoc scelus nemini temerè est impingendum, & faciliùs definiri potest in abstracto, quàm detegi in concreto, tum ob internorum sive principiorum, sive actuum ignorantiam, tum ob diversas gratiæ vocantis horas. Non negandum quidem cognoscibile esse, quia in Scriptura cum omnibus circumstantiis describitur, & quia aliàs Scriptura non prohibuisset orare pro talibus. Cognitio autem ista, vel est divina, quæ fit per Dei revelationem, & extraordinariè per donum discretionis spirituum, quod obtinebat in Ecclesia Apostolica; vel est humana, quæ oritur ex effectis & circumstantiis; prior hodie cessavit, altera adhuc superest. Ut verò petitur tantùm ex signis externis, ex quibus non potest infallibilis ejus notitia haberi; Ideo cautè admodum in eo procedendum, ut proniores simus ad bene sperandum ex charitate, quàm ad damnandum ex rigore.

QUÆSTIO XV.

An Peccatum possit esse pœna peccati? Affirm.

I. OCcasionem Quæstioni dederunt Pelagiani Veteres, qui peccatum esse pœnam peccati præfractè negabant, ut constat ex Aug. contr. Juli. lib. 3. cap. 3. tum ut nudam & otiosam Dei permissionem circa peccatum assererent, tum ut evincerent peccatum originale non esse proprii nominis peccatum, sed tantùm pœnam antecedentis, defectum & languorem naturæ. Illos sequuntur hodie Jesuitæ, Sociniani, & Remonstrantes, Ad quos accedunt ex Nostris, qui Peccati primi imputationem negant, ut faciliùs inde colligant, Peccatum originale inhærens non esse pœnam primi illius peccati, ut ab Orthodoxis vulgò asseritur.

Status Quæstionis. II. Non quæritur, An Peccatum *formaliter & reduplicativè quà peccatum*, & relatè ad *Legem* cui repugnat, sit pœna; quia sic est *malum turpe* Legi contrarium: Sed, An Peccatum *materialiter & specificativè* spectatum, id scilicet *quod peccatum est*, ratione actus substrati, & relatè ad *subjectum* quod inficit, possit esse pœna; quod negant Adversarii, affirmant Orthodoxi.

III. Peccatum autem pœna dici trifariam potest, vel respectu *sui ipsius*, vel respectu *peccati antecedentis* in eo qui plectitur, vel respectu *alterius*. 1. Pœna est *sui ipsius*, quia ut virtus merces sibi est optima, Ita peccatum sibi ipsi est pœna. Unde Aug. lib. 1. confess. c. 12. *Jussisti Domine, & sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus*, quia est accidens disconveniens subjecto, & nocivum, quod maximum damnum infert creaturæ, separando eam à Deo summo nostro bono, & privando illam sanctitate, potissimâ felicitatis

felicitatis nostræ parte, & maculam fœdissimam inurendo hominis conscientiæ, quâ non tantùm malus, sed & miser redditur. 2. Pœna est peccati præcedentis, ut idololatria Gentilium punitur per fœdas libidines, quibus traditi sunt, Rom. 1. 3. ratione alterius, ut peccatum Davidis punitur incestu Absalomi. Quæst. XV.

IV. Peccatum rectè pœnam dici evincitur. 1. Quia Scriptura hoc expressè statuit 2. Sam. 12. 11. 12. ubi incestus Absalomi proponitur ut pœna Davidis à Deo immissa. *Sic ait Jehova, Ecce ego suscitaturus contra te malum è domo tua, & accipiens uxores tuas ante oculos tuos tradam proximo tuo, qui cubabit cum iis coram isto Sole. Quia tu fecisti clam, etiam ego facturus sum coram toto Israële & coram Sole.* Nec potest excipi *nihil hîc fuisse pœnale, nisi nudam permissionem, non autem ipsum incestum fuisse formaliter pœnam.* R. Quia pœna Davidis debuit esse publicum dedecus & damnum Davidi inflictum coram Sole & toto Israële, & fuit pollutio tori Davidici. At permissio divina nec fuit Davidis damnum formaliter, nec facta publicè coram Sole, sed clam in impuro corde Absalomi. Deinde Deus non interminatur permissionem istam Davidi ut pœnam, sed rem permissam, nempe damnum & ignominiam polluti tori. Verba enim ista continent justam proportionem ex lege talionis inter peccatum & pœnam, Tu hominis innocui unicam uxorem violasti, Ego tuas multas violandas tradam. Tu clam & inscio Israële & marito hoc adulterium patrasti; Ego palam, cœlo & Sole coram Israële testibus, te puniam. Tu adulterio læsisti proximum; Ego te incestus damno plectere volo. Nulla autem hic esset compensatio, si pœna illa sisteret in nuda permissione.

Peccatum esse pœnam peccati probatur 1. ex 2. Sam. 12. 11. 12.

V. Secundò, Ex Rom. 1. 24. 25. 26. ubi Deus in pœnam idololatriæ Gentilium dicitur eos tradidisse fœdis libidinibus & in reprobum sensum, διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, *Propterea*, nempe propter idololatriam, de qua ✠. 25. *tradidit eos Deus fœdis suis affectibus* &c. ἀντιμισθίαν *compensationem erroris sui in se recipientes.* Unde ita colligo; Quæ transmutatio usus naturalis corporum in fœdam libidinem præter naturam est ἀντιμισθία *justa compensatio* transmutationis idololatricæ gloriæ Dei in gloriam creaturæ, & veritatis Dei in mendacium, ea est peccatum, & simul pœna peccati. Atque talis ἀκαθαρσία & ἀσχημοσύνη, quæ fœdissimum est peccatum, dicitur ἀντιμισθία præcedentis sceleris. Huic affinis est locus alter 2. Thessal. 2. 11. ubi Deus dicitur *immisisse efficaciam erroris, ut credant mendacio, & ut damnentur omnes, qui veritati non crediderunt, quia amorem veritatis non receperunt*, quod enim Deus infligit hominibus, quia amorem veritatis non receperunt, ut damnentur non credentes veritati, non potest non pœnale esse. Nec dici potest talia peccata vocari pœnam metonymiâ causæ, quia sunt majoris pœnæ demeritoria, ut vult *Arminius*; Quia aliud est

2. Ex Rom. 1. 24. 25. 26.

2. Thess. 2. 11.

QUÆST. XV. mereri novam pœnam, aliud verò esse ipsam pœnam, & compensationem sceleris, quod hic dicitur de sceleribus Gentilium.

3. Ex 1. Reg. 22. 20. VI. Tertiò, Ex 1. Reg. 22. 20. Spiritus mendacii qui fuit in ore Pseudo-prophetarum, & mendacium cui credidit Achabus ad suscipiendum bellum injustum, fuit gravissimum peccatum; Et tamen fuit pœna à Deo immissa ad eum perdendum, *Quis pelliciet*, inquit Deus, *Achabum, ut ascendat & corruat apud Ramoth Gilead* ỷ. 23. *Quare nunc indidit Jehova spiritum mendacii ori omnium Prophetarum tuorum: Propterea contra te Jehova locutus est malum*, quæ verba ita clara sunt ut *Vorstio* vel invito extorserint veritatis confessionem, *Ami. dupl. c. Pisca.* cap. 3. *Sermo*, inquit, *iste est de judiciali, sive mavis pœnali quadam Dei punientis actione, eaque rarâ & extraordinariâ quæ voluntatem Dei consequentem semper arguit, quâ impium Regem, gravesque pœnas commeritum decipi permisit, imò aliquatenus curavit.*

4. Ex locis quæ peccatum & pœnam conjungunt. VII. Quartò, Ex aliis locis Scripturæ, quæ in eadem actione rationem peccati & pœnæ conjunctam habent. Defectio decem Tribuum fuit grave peccatum proculdubio, sed simul pœna idololatriæ Solomonis 1. Reg. 11. 31. 32. Oppressio populi per Assyrios & Chaldæos fuit horrendum peccatum à parte hostium populi Dei Isa. 10. 7. & 14. 3. Jer. 50. 6. 7. 8. eadem tamen à parte Dei fuit pœna defectionis & idololatriæ populi Is. 7. 17. 18. & 39. 6. 7. 8. Jer. 1. 12. 13. 14. Judæ αὐτοχειρία fuit teterrimum scelus, & simul justa pœna proditionis Salvatoris; Idem de induratione Pharaonis Exod. 4. Recensione populi 2. Sam. 24. 1. & Excæcatione Judæorum Isa. 6. & Johan. 12. 40. & 9. 39. dici potest. August. lib. 5. cont. Juli. cap. 3. loca istiusmodi plura colligit, in quibus recensentur peccata, quæ sunt etiam pœnæ. *An non peccatum est & pœna peccati, ubi legitur* Dominus miscuit eis spiritum erroris &c. *Non est peccatum & pœna peccati, ubi Deo dicit Propheta*, Quid errare fecisti nos Domine? &c. Isa. 63. 17. *Non est peccatum & pœna peccati, ubi legitur de gentibus quas debellavit Josuë, quia per Dominum factum est confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum contra Israël ut exterminarentur* Jos. 11. 20. &c. *Multa alia*, inquit, *enumerare possemus, in quibus liquidò appareat occulto judicio fieri perversitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur, & inde peccetur, & sit ipsum peccatum præcedentis pœna peccati.*

VIII. Quintò, Quia Deus in pœnam transgressionis Legis non denunciat tantùm calamitates & ærumnas, quæ sunt pœnæ simplices, sed varia etiam peccata, puta cæcitatem mentis, vertiginem, indurationem & sim. Deut. 28. 28. 29. & Levit. 26. quæ sunt pœnæ mixtæ.

IX. Sextò, Quia justitia & sanctitas potest habere rationem boni moralis & physici, Ergo nihil obstat in peccato duas hasce σχέσεις culpæ & pœnæ conjungi: Ut creaturæ summum bonum est Deo uniri per san-

ſanctitatem; Ita ſummum malum ejus eſt à Deo ſeparari per peccatum.

QUAEST. XV. Fontes Solutionum.

X. Non eſt abſurdum ut unius ejuſdemque rei contrariæ ſint differentiæ, ſi contrarii ſunt & diverſi reſpectus, ſecundùm quos κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο poſſit utrumque dici de ea: Ut homo poteſt dici mortalis & immortalis diverſo reſpectu. Sic eadem actio poteſt dici & laudabilis & juſta à parte Dei eam decernentis in pœnam, & vituperanda & injuſta à parte hominis eam committentis ut peccatum. Nefandæ Gentium libidines juſtæ ſunt reſpectu Dei, quatenus Gentes illis tradidit in ἀντιμισθίαν peccatorum præcedentium, unde additur eos *oportuiſſe* illam pati, ſed fuerunt injuſtæ reſpectu Gentium, unde dicuntur feciſſe τὰ μὴ καθήκοντα *quæ minimè oportuit*. Auguſt. adv. Julia. lib. 5. c. 3. hoc Pelagianorum argumentum refert & refellit, dum ait Deum ad puniendos homines Satanæ & hominum malitiâ uti, quam nemo tamen laudabilem dixerit; nim. admirabilem Dei ſapientiam ex tenebris lucem eruere, & creaturarum peccata materiam facere judiciorum ſuorum. Sic peccatum poteſt ſpectari, vel ratione *cauſæ producentis internæ*, vel ratione *ordinationis ſeu judicii divini externi*. Injuſtum eſt & culpabile reſpectu prioris, quatenus ad hominem inobedientem refertur. Poſteriori verò ratione poteſt habere laudabilitatem, quatenus ad Deum ordinantem & judicantem pertinet. Hinc Biel, *Eadem privatio quæ peccatum eſt ordinat, & deordinat, culpabilis eſt & laudabilis, deordinat, quatenus peccator per eam recedit à rectitudine Legis, & ab ordine juſtitiæ præmiantis, ordinat quatenus peccator punitur ſub ordine juſtitiæ punientis, culpabilis eſt quantum ad peccatorem voluntariè deſerentem, laudabilis quoad Deum juſtè cadere permittentem.*

XI. Aliud eſt bonum honeſtum & morale, quod reſpondet Legi, & opponitur malo turpi; Aliud bonum utile & commodum juſtitiæ. Alia eſt complacentia approbativa voluntatis ſigni: Alia complacentia permiſſiva & directiva voluntatis beneplaciti; Peccatum non poteſt Deo placere, ut bonum honeſtum & morale complacentiâ approbativâ. Sed hoc non impedit, quominus placeat complacentiâ permiſſivâ, ut bonum conducibile ad juſtitiæ manifeſtationem.

XII. Actio & paſſio ſunt unum & idem realiter & modo tantùm differunt: hinc peccatum diverſo reſpectu poteſt eſſe & actio & paſſio, actio in quantum committitur, paſſio in quantum infligitur, & malum triſte eſt, ut verberatio eſt actio quatenus proficiſcitur ab agente, & paſſio quatenus recipitur in patiente.

XIII. De ratione pœnæ eſt, ut ſit mala punito, vel in ſe & actu primo, vel punito ſic opinanti & actu ſecundo. Licèt pœna non ſemper ſentiatur ab homine, ut quid nocivum & damnoſum, ſed apprehendatur ab eo, ut quid gratum & jucundum, per falſum intellectus judicium, non ideo

QUÆST. XV. ideo tamen minùs pœna debet in ſe cenſeri, quin gravior debet haberi; quòd pœnam eſſe haud ſentiat, imò pro bono utili & jucundo eam æſtimet. Sic Deum non punire Virginum Iſraëlitarum ſcortationes, denunciatur à Deo in pœnam ſcortationum, Hoſ. 4. 14. ſed non puniri à Deo eſt imprimis jucundum.

XIV. Non eſt de eſſentia pœnæ ſemper ut ſit involuntaria, ut nec de ratione peccati eſt ſemper ut ſit voluntarium, ſufficit ut talis ſit cui voluntas repugnare debeat, ſi rectè æſtimatur. Unde Becanus p. 2. tr. 2. c. 8. *Non neceſſe eſt ut pœna talis ſit, cui voluntas actu repugnet, ſatis eſt eſſe talem cui repugnaret, ſi illam rectè æſtimaret & perpenderet*, & Greg. de Valent. in 1. 2. to. 1. q. 84. *Satis eſt*, inquit, *ut pœna ſuapte naturâ adverſetur inclinationi hominis, adeoque ſit involuntaria in actu primo.*

XV. Id quod eſt ἀνομία, non poteſt eſſe ἐννομία eodem reſpectu; ſed diverſo. Peccatum eſt ἀνομία in ordine ad *Legis mandatum*, & eo reſpectu verum eſt nunquam poſſe eſſe ἐννομίαν; ſic enim & vetitum eſſet & juſſum, quod implicat. Sed poteſt tamen dici ἐννομία, relatè ad *Legis ſanctionem*, ut quod eſt contra Legem præcipientem, ſit tamen ſecundùm Legem ſancientem. Ita dicitur pœna, quatenus dicit malum nocivum creaturæ juxta ſanctionem Legis, quæ vult creaturam affligi ob culpam.

XVI. Nullus juſtus Judex ulciſcitur tranſgreſſionem & injuriam ſibi factam aliâ tranſgreſſione vel injuriâ, quam ipſe faciat, vel quam fieri permittat, quia tenetur omnem injuriam impedire: Sed nihil obſtat Deum ulciſci injuriam ſibi factam per aliam injuriam, quam ipſe ſapientiſſimo & juſtiſſimo conſilio permittat fieri ad damnum creaturæ; quia nullâ Lege adſtringitur ad eam impediendam; imò graviſſimas rationes habet eam permittendi ad majorem juſtitiæ ſuæ illuſtrationem.

XVII. Licèt Magiſtratus civilis non puniat peccata peccatis; Non ſequitur neque Deum id juſtè poſſe; quia aliud eſt longè forum humanum, & divinum; tum reſpectu juſtitiæ Dei, quæ ſeverior, tum reſpectu potentiæ, quæ longè major, ſe extendens ad ipſas animas, atque ita ad pœnas ipſas ſpirituales. Nec modus iſte puniendi poteſt dici repugnare gloriæ Dei, eo quòd hac ratione in immenſum cumulantur peccata, quæ per pœnas æternas non poſſunt elui, imò videtur dari proceſſus in infinitum, & gloria Dei lædi magis, quàm promoveri. Quia ſi cumulantur peccata, hoc non fit culpâ Dei punientis, ſed ſubjecti patientis vitio. Nec poſſunt elui peccata, quia nunquam reprobi deſinunt peccare. Atque ita promovetur gloria Dei, non emendatione vitii in ſubjecto, ſed continuatione & duratione pœnæ in eo; unde non mirum, ſi dum in æternum continuantur peccata, in æternum etiam continuantur pœnæ.

XVIII. Abſurdum eſt ſolutione debiti augeri debitum, & per idem creſce-

crescere & minui reatum; sed falsum est dari ullam plenam solutionem debiti, quum peccata peccatis puniuntur, vel reatum minui aut tolli; quia hoc fit tantùm per pœnam simplicem, & ubi datur perfecta satisfactio, quod hìc non occurrit.

XIX. Omnis pœna simplex est à Deo *effectivè*, sed sufficit ut pœna mixta sit ab eo *directivè*. Ut verò in peccato tria distinguenda sunt. 1. *actus physicus*, qui habet rationem materialis. 2. ipsa ἀνομία, quæ habet rationem formalis. 3. *judicium Dei* seu pœnalitas, quæ adjunctum est utriusque; Ille provenit à Deo motore; Ista proficiscitur tantùm à Diabolo & peccatore: Hoc verò pendet à Deo Judice.

XX. Licèt Christus omnem pœnam in genere nobis debitam sustinere debuerit loco nostro; non sequitur omnes species pœnarum statim ferre debuisse; ut factus quidem est pro nobis maledictio, Galat. 3. 13. sed non propterea omnes species maledictionis enumeratas Deut. 27. 28. cap. ferre debuit. Sic morbos nostros pertulisse dicitur If. 53. 4. & Matt. 8. 17. non tamen omnes morborum species potest dici vel tulisse, vel sanasse. Hinc defectus pœnales in διαβλήτους & culpabiles distingui solent, quibus Christus obnoxius esse non potuit, & ἀδιαβλήτους & innoxios, quos Christus assumere potuit, sed neque innoxios quoscunque, ut personales, qui ex particularibus causis in certas personas competunt, sed naturales tantum & communes, in totum genus grassantes. Ita rectè dicitur sustinuisse omnem pœnam simplicem, sed non necesse est ut tulerit pœnam mixtam. Imò nec potuit, nec debuit eam ferre; Non potuit, quia illa non cadit nisi in subjectum corruptum & vitiosum; Non debuit, quia patiendo debuit tollere peccatum, non cumulare. Sufficit ergo ut pœnam simplicem ferendo, mixtam etiam sustulerit.

XXI. Quamvis peccatum sit pœna peccati, non potest inde colligi justitiam Dei exigere ut violetur, & ut offendatur Deus ad sui satisfactionem; Sed tantùm Deum posse pro sapientia & justitiâ suâ, ex ipsius justitiæ directricis quæ in Lege revelatur violatione, elicere contra peccantium intentionem, & peccati ipsius naturam, justitiæ vindicatricis manifestationem. Idem argumentum potest fieri contra permissionem peccati; Nam si Deus permittit peccatum ad suam gloriam, ergo gloria Dei requiret ut peccatum fiat, & sic per illud manifestaretur gloria Dei, per quod obscuratur, quod tamen perperam concludi constat, quia peccatum non per se, sed per accidens facit ad gloriam Dei, quam propriè & per se obscurat.

Aliæ Quæstiones quæ moveri possunt de Pœna Peccati suo loco excutientur, quum de Morte agetur.

LOCUS DECIMUS
DE
LIBERO HOMINIS ARBITRIO
In Statu Peccati.

QUÆSTIO PRIMA.

An nomen Liberi Arbitrii, seu αὐτεξουσίου retinendum sit in Scholis Christianis, Et ad quam facultatem animæ, intellectum, vel voluntatem propriè pertineat?

I. QUANTA per peccatum in Genus humanum invecta sit corruptio in præcedentibus aperuimus. Vidimus mali fontem in Peccato Originali, & rivos lutulentos inde fluentes in Peccatis Actualibus. Jam propiùs miserrimus hominis status, & teterrima liberi arbitrii sub peccato servitus expendenda est. Triste fateor spectaculum, sed utilissimum tamen, & summè necessarium, ut magnitudinem miseriæ nostræ penitus agnoscamus, & gratiæ medicinalis necessitatem certiùs capiamus, & ardentiùs expetamus. Atque eò diligentiùs id exequendum est argumentum, quòd gravissimæ ab omni ferè ævo à variis Adversariis circa illud motæ sint, & etiamnum hodie moveantur Controversiæ, quæ magna ingenia subinde exercuerunt & exercent. Et ne hìc Philosophorum Gentilium errores vanissimos commemoremus, qui naturæ corruptionem ignorantes, hominem fortunæ suæ fabrum & architectum esse posse contendebant, & faciendo homines liberos faciebant sacrilegos. Quis nescit Pelagianorum & Semipelagianorum giganteos hac in parte conatus, ut naturæ impuritatem vel penitus negarent, vel mirum quantum extenuarent, & liberi arbitrii

arbitrii vires extollerent? quos non ita, vel Conciliorum variorum authoritas, Vel summorum Ecclesiæ Luminum Hieronymi, Augustini, Prosperi, Hilarii, Fulgentii, & aliorum, qui huic pestilentissimo errori sese opponere sategerunt, diligentia & industria fregit, quin labentibus deinceps seculis, identidem renovarentur, & repullularent, adeò ut triumphatos potiùs, quàm plenè victos hosce hostes à Patribus diceres. Nec aliud agunt hodie Jesuitæ, Sociniani, & Remonstrantes, quàm ut hoc in capite, ut & in variis aliis, Pelagianismum & Semipelagianismum, vel aperte, vel clanculum & per cuniculos reducant, & Idolum liberi Arbitrii in arce collocent. Hæc est Helena, quam tantopere depereunt, & pro qua tanquam pro aris & focis decertare non dubitant: Multùm ergo refert, ut veri & genuini Gratiæ Discipuli, exitialibus istis erroribus sedulò se opponant, & ita hominis miseriam, & gratiæ necessitatem adstruant, ut tota exitii causa in hominem, tota verò salutis gloria in Deum solum refundatur. Quò pertinet Doctrina de *Libero Arbitrio*, de qua nunc disputamus. QUÆST. I.

II. Quia verò lis moveri nobis solet hìc à Pontificiis, quasi nomen liberi arbitrii, non minùs ac rem ipsam ferre non possimus, pauca de nomine præmittenda sunt. Vox *Liberi Arbitrii*, ut & αὐτεξουσία, quâ Patres Græci illud exprimere solent, in Scriptura non occurrit; sed à Scholis Christianis recepta est, tanquam commodior ad designandam facultatem illam animæ rationalis, quâ quodcunque libet, sponte agit præeunte rationis judicio. Nam quod quidam illam invenisse se putant in eo quod Paulus 1. Cor. 7.37. vocat ἐξουσίαν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος frustra sunt; Siquidem illì ἐξουσία non libertatem arbitrii, sed exequendi facilitatem significat, nec τὸ θέλημα voluntatis actum, sed objectum, ut sæpe alibi, notat. Origo istius vocis videtur potiùs deducenda à Schola Platonica, cujus sectatores varii ex Patribus erant antequam ad Christum converterentur; Nam quod Peripatetici vocabant ἐλευθέραν προαίρεσιν, & Stoïci τὸ ἐφ' ἡμῖν, Platonici αὐτεξούσιον dicebant. *Nomen liberi arbitrii unde sit ortum.*

III. Quamvis verò nomen hoc nimis superbum videatur, si præcisè in se spectetur, quasi potestas sui ipsius penes hominem esset, quod soli Deo competit propriè, qui propterea verè αὐτεξούσιος & ἀνυπεύθυνος est, ita sui juris, ut a nullo absolutè pendeat, vel pendere possit: homo verò sit semper ὑπεύθυνος & ὑπεξούσιος; Atque hac de causa quidam optarint illud removeri ab usu Ecclesiæ ad tollendum abusum Pelagianorum, qui sub eo virus suum spargebant. Quia tamen longo usu jam in Ecclesia receptum est, non putamus illud ad Philosophos, à quibus profectum videtur ablegandum; sed utiliter retineri posse censemus, si dexter ejus sensus doceatur, & abusus caveatur. Unde non sine calumnia nobis impingi potest, quòd nec nomen, nec rem liberi arbitrii ferre possimus. Nam ut quoad rem postea demonstra-

QUÆST. I. straturi sumus, nos longe veriùs Adversariis liberum arbitrium stabilire: Ita scripta Nostrorum abundè docent, nos nomen hoc bene intellectum haudquaquam repudiare.

IV. *Subjectum* liberi arbitrii nec est intellectus, nec voluntas seorsim, sed utraque facultas conjunctim; nam ut ad intellectum pertinet ratione arbitrii seu προαιρέσεως; Ita ad voluntatem ratione libertatis; Unde facultatem mixtam rectè dixeris, sive utriusque tam intellectus, quàm voluntatis connubium & συγκυρίαν. Non tamen facilè dixeris in utra potiùs facultate consistat; Sicut enim arbitrium intellectus terminatur in voluntate; Ita libertas voluntatis radicem habet in intellectu; Unde Philosophus hoc in medio relinquens ait, vel esse νοῦν ὀρεκτικὸν *intellectum appetentem*, vel ὄρεξιν διανοητικὴν *appetitum intelligentem* Ethi. l. 5. c. 2.

V. Nec mirum hoc videri debet, cùm intellectus & voluntas tam arcta necessitudine inter se copulentur, ut à se invicem separari nunquam possint, nec reale & intrinsecum hic videatur esse discrimen, sed extrinsecum tantùm ratione objectorum, ut una eademque animæ facultas & judicet intelligendo, & volendo amplectatur quod bonum judicavit, & *intellectus* dicatur, quando in rerum cognitione & judicio occupatur, *voluntas* verò, quando ad earum amorem vel odium fertur. Ita quod est in intellectu affirmatio & negatio, id in voluntate est desiderium & fuga, ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ' ἐν ὀρέξει δίωξις καὶ φυγή, ut ait Philosophus.

VI. Ut in anima præter animæ essentiam tria tantùm occurrunt, *facultas*, *habitus*, *actus*, vulgari notione arbitrium *actum* mentis notat; Sed hic nec *actum*, nec *habitum* significat propriè, quòd & ab homine separari possint singuli, & eum ad unum duntaxat contrariorum determinent: Sed *facultatem*, non vegetativam & sensitivam, quæ nobis sunt communes cum brutis, in quibus nullus virtuti vel vitio locus est, sed rationalem, ex qua boni vel mali non sumus quidem, sed esse possumus per illius actus & habitus.

QUÆSTIO II.

An Voluntatis libertati repugnet quævis necessitas? Neg. contra Pontif. & Remonstrantes.

I. ANtequam de natura & ratione formali Liberi Arbitrii dicamus, excutienda est quæstio proposita propter Adversarios, quorum hoc est πρῶτον ψεῦδος, cui superstruunt dogma suum erroneum de essentiâ libertatis sitâ in indifferentia; nimirum *Necessitatem quamvis li-*

libertati voluntatis adversari, & necessitatem ac libertatem esse ἀντιδιῃρημένως oppositas: Nec liberum arbitrium concipi aut intelligi posse cum determinatione ad unum, sive cum necessitate illud antecedenter determinante. Scopus non alius est, quàm voluntatem hominis eximere à necessitate determinationis, & gubernationis divinæ, & ἀδέσποτον, ac Dominam suorum actuum constituere. QUÆST. II.

II. Huic Pelagianorum assertioni opponitur Orthodoxa veritas, quæ statuit, Non omnem necessitatem pugnare cum libertate, Nec omnem etiam cum ea subsistere, sed aliquam cum ea esse ἀσύστατον, aliquam verò cum ea amicè conspirare, quod supra jam obiter observatum Loc. VIII. Qu. I. paulò distinctiùs est explicandum. *Non omnis necessitas repugnat libertati. Sed quædam tantùm.*

III. Varii variè Libertatem distinguunt. Quidam ut *Bernardus* de grat. & lib. arbi. & ex eo *Lombar.* lib. 2. dist. 25. triplicem facit *Libertatem*, primam à *necessitate*, secundam à *peccato*, tertiam à *miseriâ*. Illam vocat *naturæ*, quam contulit nobis in conditione naturæ. Istam *gratiæ*, quia restauramur ad eam in gratia. Hanc *gloriæ*, quia reservatur nobis in gloria. Per primam præstamus cæteris animantibus, per secundam carnem, per tertiam mortem subjicimus. Prima sic naturalis est homini, ut nequeat ullo modo eripi, aliæ duæ per peccatum sunt amissæ. Hanc distinctionem facilè recipimus, modò sub necessitatis voce intelligamus tam necessitatem physicam, quàm coactionis, quæ cum libertatis naturâ sunt ἀσύστατοι.

IV. Sed ut clariùs res tota pateat, libertatem & necessitatem in sex capita tribuimus: Nimirum ut Voluntas potest spectari, Vel ratione *agentis externi*, Vel ratione *materiæ*, & *sensus interni*, Vel ratione *Dei*, Vel ratione *intellectus practici*, Vel ratione *bonitatis*, *vel malitiæ objecti* propositi, Vel ratione *eventus* & *existentiæ*. Hinc sextuplex oritur necessitas. Prima *necessitas coactionis*, quæ oritur ab agente externo, nihil conferente ei qui cogitur. Secunda *necessitas physica* & *bruta*, quæ occurrit in inanimatis & brutis, quæ cæco naturæ impetu, vel bruto instinctu & innato appetitu, nullo autem rationis lumine agunt, ut necessitas ignis ad urendum posito objecto combustibili, necessitas in equo ad edendum positâ herba, vel fœno sine ulla προαιρέσει. Tertia est *necessitas dependentiæ* creaturæ à Deo, tam quoad *jus* & Legem ab illo positam; quàm quoad *factum*, gubernationem scilicet providentiæ 1. in antecedente decreto. 2. in subsequente executione quæ necessitas dicitur hypothetica, tum infallibilitatis, ratione præscientiæ, tum immutabilitatis, ratione decreti & actualis concursus. Quarta *necessitas rationalis determinationis ad unum* ab intellectus practici judicio, cui refragari non potest voluntas. Quinta *necessitas moralis*, seu *servitutis*, quæ oritur ex habitibus bonis vel malis, & appulsu objectorum ad facultates suas: Ea enim est habituum moralium ratio, ut quamvis in nostra potestate eorum acquisitio

 fuerit,

QUÆST. II.

fuerit, ubi tamen voluntas nostra iis imbuta est, neque non exerceri, neque deponi possint, ut Philoso. rectè docet Eth. l. 3. c. 5. Hinc fit, ut voluntas in se libera, ita determinetur, vel ad bonum, vel ad malum, ut non possit non, vel bene vel malè agere. Unde fluit *servitus* peccati, vel justitiæ. Sextò *necessitas existentiæ rei*, seu *eventus*, per quam fit, ut quando res est, non possit non esse.

Necessitas coactionis & physica repugnat libertati.

V. Ut duo sunt præcipui characteres Liberi Arbitrii, in quibus ejus ratio formalis consistit, 1. προαίρεσις, ut quod fit, prævio rationis judicio fiat, 2. τὸ ἑκούσιον, ut quod fit, sponte & sine coactione fiat; prior ad intellectum, posterior ad voluntatem pertinet: Duæ etiam necessitatis species cum ea pugnant. Prima est *necessitas physica* & *bruta*, altera *necessitas coactionis*; illa προαίρεσιν tollit, ista verò ἑκούσιον. Nam quæ fiunt ex necessitate physica ab agentibus naturalibus ad unum naturâ, & sine ratione determinatis, non possunt censeri fieri liberè, id est, prævio rationis lumine; Et quæ fiunt per vim & coactè, non possunt dici sponte fieri. Et de his nulla inter Nos & adversarios est controversia. Hoc tantùm obiter monendum Bellarmin. lib. 3. de gra. & lib. arb. cap. 4. & alios ex Pontificiis Nostros calumniari, dum illis imponunt, quòd sentiant libertatem à coactione sufficere ad constitutionem liberi arbitrii; Quia præter illam requirunt etiam immunitatem à necessitate physica; Et si quando dicunt hominem à coactione, non à necessitate liberum esse; *necessitatis* voce non intelligunt eam quæ dicitur *physica*, de qua nulla erat controversia, & quæ satis per se excluditur, tum conditione subjecti, quod est rationale, tum ex actibus judicandi & volendi, qui cum ea sunt ἀσύστατοι; sed necessitatem dependentiæ, servitutis, & rationalem.

Sed conveniunt cum ea, 1. necessitas dependentiæ à Deo.

VI. Sed si duæ istæ necessitatis species à nobis commemoratæ, cum libero arbitrio pugnant; non eadem est ratio aliarum, quæ cum eo subsistere possunt, & quibus non tam destruitur, quàm conservatur & perficitur, quod sigillatim quoad quatuor necessitatis species ante notatas ostendi potest. Primò quoad *necessitatem dependentiæ à Deo*, Liberum arbitrium eam non excludit, sed supponit, sive intelligatur *dependentia ethica juris* ratione Legis divinæ, à qua creatura rationalis nunquam eximi potest, sive *dependentia physica facti*, quoad concursum Providentiæ, per quam res à Deo ut summo Rectore & causâ primâ ita pendent, in esse, fieri, & operari, ut nec esse, nec quicquam agere nisi dependenter ab ipso possint, sive *dependentia futuritionis* quoad præscientiam & decretum, ex quibus nascitur *necessitas infallibilitatis & immutabilitatis*: Quantacumque enim sit creaturæ libertas in operationibus suis, necessariæ tamen sunt hoc utroque respectu, aliàs præscientia Dei posset falli, & decretum ejus mutari.

2. Necessitas rationalis.

VII. Secundò quoad *necessitatem rationalem* determinationis ad unum ab intellectu practico. Cùm enim voluntas sit appetitus rationalis, ea est ejus na-

natura, ut non possit non sequi ultimum intellectus practici judicium; aliàs possset appetere malum sub ratione mali, & aversari bonum sub ratione boni, quod est ἀσύστατον. Nam si ultimum judicium intellectus practici eò fertur, ut judicet hoc objectum, hic & nunc expensis omnibus circumstantiis esse optimum, & voluntas huic judicio refragaretur, tum aversaretur bonum sub ratione boni. Nec opponi debet voluntatem non rarò malum appetere; Quia non appetit illud sub ratione mali, sed sub specie boni apparentis, vel utilis, vel jucundi. QUÆST. II.

VIII. Tertiò, quoad *necessitatem moralem*, quæ oritur ex habitibus; Nam ut voluntas *libera* potest dici, si est habitu vacua: Ita *serva* rectè dicitur, si per habitum ad certum agendi modum fuerit determinata. Quæ *servitus* tamen veram & essentialem libertatis rationem haudquaquam evertit; aliàs sequeretur habitus destruere voluntatem, quam perficiunt potiùs & facilitant ad operationem. Hinc ut duplices sunt habitus morales, alii boni, alii mali; duplex etiam inde nascatur *servitus*, alia *justitiæ* in bono, alia *peccati* in malo & miseria. Ista quæ convenit homini in statu peccati, de qua Joh. 8. 34. *Quisquis dat operam peccato, servus est peccati*, & Rom. 6. 17. *Eratis servi peccati.* Illa quæ illi competit in statu gratiæ, de qua Rom. 6. 18. *nunc liberati à peccato, servi facti estis justitiæ*, quæ servitus vera libertas est, ut servitute peccati nulla verior, nulla miserior occurrit; minimè enim facit, quod vult, qui peccato servit, facit enim inclinatione particulari, quod minimè vult universali, omnes enim universali & naturali appetitu sibi bonum & beatudinem semper appetunt. *3. Necessitas moralis.*

IX. Atque hinc patet perperam Adversarios, & præsertim Bellarm. lib. 4. de gra. & lib. arbi. c. 6. Nostros criminari, quòd *servum* dixerint *arbitrium* in statu peccati, quasi eo ipso destrueretur ejus libertas; Quia ita nuncupatur præviâ Scripturâ, & quidem cum duplici limitatione, 1. ut servum intelligatur non *absolutè* & *physicè*, sed *relatè post lapsum* in statu peccati. 2. non simpliciter circa omne objectum naturale, civile, aut morale externum, sed præcipuè circa objectum spirituale per se bonum, quomodo ἀδυναμία ad bonum fortiùs asseritur, sed essentia libertatis non destruitur; quia licèt peccator ita sit mancipatus malo, ut non possit non peccare, non desinit tamen liberrimè & summâ cum lubentia peccare; Hinc Jansenius lib. 3. de sta. nat. lap. c. 5. agnoscit Lutherum, non primum nomen Servi arbitrii invenisse, sed secutum fuisse Augustinum, qui de eo jamdiu ita locutus fuerat, Enchir. ad Laur. c. 30. & lib. 3. cont. duas ep. Pela. c. 8. & suis succenset qui nomen servi arbitrii ante Lutherum ignotum fuisse pertendebant. Aug. de Corrept. & Grat. c. 13. *Arbitrium Liberum, sed non liberatum, liberum justitiæ, peccati autem* servum, *quo volvuntur per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minùs, sed omnes mali.* Et Enchi. c. 30. *Homo libero arbitrio male utens, & se perdidit & ipsum.*

QUÆST. II.

4. Necessitas eventus.

X. Quartò, Quoad *necessitatem eventus*. Nam etsi quicquid est, quando est, necessariò est, ita ut non possit ampliùs non esse; non minùs tamen liberè vel contingenter fieri dicitur, prout à causis liberis, vel contingentibus pendet: quia certitudo & veritas existentiæ rei non potest essentiam ejus mutare.

Fontes Solutionum.

XI. Quamvis voluntas libera sit; hoc non obstat quominus determinetur à Deo, & illi semper subsit, quia libertas ista non est absoluta & independens, ac ἀδέσποτος, quæ soli Deo competit, sed limitata & dependens: aliàs si nulla facultas libera datur, nisi quæ nulli subsit, aut non dabitur in creaturis voluntas libera, aut omnis causa secunda erit prima.

XII. Voluntas dicitur domina suorum actuum, non absolutè & simpliciter, quasi ab ipsa penderet semper eos elicere vel non elicere; hac enim ratione non potest non subesse & Deo, & intellectui: sed secundùm quid, ratione actuum imperatorum, quos imperat potentiis inferioribus, non ratione elicitorum, qui non possunt dici propriè voluntatis imperio subesse, cùm sint ipsissimum voluntatis imperium, quo aliarum facultatum sibi subjectarum actus imperat.

XIII. Voluntas potest spectari, vel relatè ad decretum & concursum Dei, vel contradistinctè ad intellectum; Priori sensu rectè dicitur ita determinari à Deo, ut se ipsam etiam determinet, quia ut supra visum, sic Deus movet creaturas, ut suum illis motum relinquat: Sed posteriori non potest dici se ipsam determinare, quia determinatur ab intellectu, cujus non potest non sequi ultimum intellectus practici judicium.

XIV. Si voluntas semper determinatur à Deo, potest dici *instrumentum* ejus sensu populari, quo modo ratio instrumenti tribuitur in Scriptura hominibus impiis, quando vocantur *securis*, *malleus*, *virga Dei*, sed non sensu Philosophico & proprio, quo dicitur agens quod intra se nullam habet causalitatem principalem, & hanc habet indolem, ut producat effectum se nobiliorem, ut calor Solis qui est inanimatus, producit animalia animata. Nam voluntas non producit Ens se nobilius, & non desinit esse causa principalis, si non absolutè, at in suo genere, scil. causæ secundæ.

XV. Quamvis voluntas possit refragari judicio theoretico intellectus, vel judicio absoluto & simplici intellectus practici, quò pertinent ista Medeæ apud Poëtam, *video meliora, proboque, deteriora sequor.* Nunquam tamen refragari potest judicio comparato & ultimo.

XVI. In primo peccato voluntas Adami non est secuta primum & absolutum judicium intellectus, quo judicabat, non esse manducandum fructum, quia Deus ejus esum prohibuerat sub pœna mortis ℣. 3. sed secuta est comparatum & ultimum, quo dicitur ℣. 6. vidisse mulier bonum esse sibi fructum arboris in cibum, & judicasse desiderabilem esse oculis, scil. juxta promissionem fallacem Satanæ, ut similes essent Deo.

XVII.

XVII. In Peccato contra Spiritum Sanctum voluntas refragatur quidem judicio intellectus practici, etiam comparato primo, aliàs non diceretur fieri contra conscientiam, & cognitionem veritatis; sed non repugnat tamen judicio comparato ultimo, in quo caro omnibus expensis hic & nunc judicat Evangelium abnegandum esse, & Christum deserendum. QUÆST. III.

QUÆSTIO III.

An ratio formalis Liberi Arbitrii in indifferentia posita sit? An verò in lubentia rationali? Prius Neg. Posterius Aff. contra Pontificios, Socin. & Remonstr.

I. *Liberum Arbitrium* potest spectari vel *in genere entis*, & absolutè, prout competit Enti rationali in quovis statu; vel *in genere moris*, & relatè ad varios status, vel peccati, vel justitiæ. In hac Quæstione agitur de eo priori sensu, in sequentibus agetur de eo, posteriori. *Liberum Arbitrium in genere Entis.*

II. De ratione formali liberi arbitrii potest disputari 1. κατ' ἄρσιν & *negativè*, ut videatur in quo non consistat. 2. κατὰ θέσιν & *positivè*, ut constet in quo propriè sita sit. Quoad prius oppugnandus est error Adversariorum, qui rationem ejus formalem collocant in indifferentia. Quoad posterius confirmandi est veritas Orthodoxa, quæ illam in lubentia rationali positam asserit. *Non est positum in indifferentia, sed in lubentia.*

III. Res nobis hic est cum Jesuitis, Socinianis & Remonstrantibus, qui Pelagium sequentes liberi arbitrii essentiam in ἀδιαφορίᾳ constituunt, & illud definire vulgò solent, *facultatem, quâ positis omnibus ad agendum requisitis, voluntas potest agere vel non agere.* Requisita autem illa dicuntur ad actionem, sine quibus actio non potest produci, qualia sunt decretum Dei, & concursus ejus, judicium mentis, & cæteræ circumstantiæ, quæ huc pertinent.

IV. Unde patet, Non hic quæri de *indifferentia* in *actu primo*, seu in *sensu diviso*, quoad *simultatem potentiæ*, quæ *passiva* & *objectiva* dicitur. An scilicet voluntas absolutè spectata ex naturali sua constitutione, sepositis requisitis ad agendum, sit determinabilis ad varia objecta, & indifferenter se ad ea habeat: Non negamus enim voluntatem ex se ita esse comparatam, ut possit vel actum elicere, vel suspendere, quæ *libertas* est *exercitii* & *contradictionis*, vel ad utrumque oppositorum ferri, quæ *libertas* est *contrarietatis* & *specificationis*. Fatemur etiam voluntatem indifferenter se habere, quamdiu intellectus hæret dubius & incertus quò se vertat. Sed de indifferentia in *actu secundo*, & *in sensu composito*, quoad *potentiam simultatis*, quæ *activa* & *subjectiva* dicitur. An voluntas positis omnibus ad agendum requisitis, *Status Quæstionis.*

 sitis,

QUÆST. IIII. sitis, v.g. decreto Dei, & ejus concursu, judicio intellectus practici *&c.* ita semper sit indifferens & in æquilibrio posita, ut possit agere vel non agere. Hoc Adversarii pertendunt, ut sua relinquatur voluntati libertas; Nos verò negamus.

Libertas non est posita in indifferentia.

V. Primò, Quia talis indifferentia ad opposita in nullo agente libero sive creato, sive increato deprehenditur; Nec in *Deo*, qui liberrimè quidem bonus est, non tamen indifferenter, quasi possit esse malus, sed necessariò & immutabiliter; Nec in *Christo*, qui liberrimè Deo obedivit, & tamen maximè necessariò, quia non potuit peccare; Nec in *Angelis* & *Beatis*, qui summâ cum lubentiâ Deum colunt, & ad bonum tamen necessariò sunt determinati; Nec in *Dæmonibus* & *Reprobis*, qui non possunt non peccare, quamvis liberè peccent. Ita nec illorum constantia & immutabilitas in bono destruit eorum libertatem, sed perficit; Nec istorum ineluctabilis pertinacia & obfirmatio in malo, obstat quominus gravissimè peccent, adeoque summo digni sint supplicio.

VI. Quid hic excipi potest? 1. An aliam esse rationem libertatis divinæ, aliam nostræ? ℞. Sed quò libertas Dei perfectior est nostrâ, eò remotior debet esse ab indifferentia, quæ non tam virtus est, quàm defectus libertatis. 2. An Christum, licèt nunquam peccaverit, non fuisse tamen absolutè impeccabilem, nec repugnasse ejus naturæ, voluntati, aut muneri, peccare potuisse, quam blasphemiam Episcopius & alii Remonstrantes eructare non erubuerunt? ℞. Sed absit à nobis, ut tale quid de sanctissimo Dei Filio, vel cogitemus, vel dicamus, quem novimus fuisse ἄκακον, ἀμίαντον, separatum à peccatoribus, qui nullum commercium cum peccato non solùm habuit, sed nec habere potuit; tum quia Dei Filius, tum quia Redemptor noster, qui si peccare potuit, potuit etiam nos non servare. Nec si miser esse potuit, potuit eadem ratione esse peccator. Quia miseria ad tempus non refragatur naturæ ejus sanctissimæ, & faciebat ad muneris executionem, quia debuit solvere peccati nostri pœnas, adeoque eas ferre patiendo; sed non potuit eas mereri. 3. An aliud esse loqui de libertate viatorum & comprehensorum? ℞. Sed cùm eadem debeat esse quoad essentialia ratio formalis libertatis, si isti libertatem habent perfectissimam sine indifferentia, non potest dici ad essentiam ejus pertinere.

VII. Secundò, Quia voluntas nunquam potest esse sine determinatione tam extrinseca à Dei providentia, quàm intrinseca ab intellectus judicio, ut antea probatum fuit. Et Bell. ipse hoc probat variis rationibus lib. 3. de gra. & lib. arbi. c. 8. Ergo non potest positis omnibus ad agendum requisitis agere vel non agere. Aliàs nec esset creata, quia non penderet à Deo; Nec rationalis, quia contra rationis judicium ageret, & malum sub ratione mali appeteret. Nec obstat quòd dicitur esse de ratione voluntatis liberæ,

ut se ipsam determinet, quia subordinata non pugnant: De ratione quidem voluntatis est, ut à se determinetur, sed non a se sola; sic determinatio voluntatis non excludit, sed supponit determinationem Dei. QUÆST. III.

VIII. Tertiò, Quia volitio summi boni, & ultimi finis non potest esse sine summâ lubentiâ; Et tamen non est sine magna & ineluctabili necessitate: Cùm ex Adversariorum ipsorum consensu & Philosophorum placitis ab appetendo summo bono abstinere non possumus, quia nemo à se impetrare potest, ut velit esse miser. Nec dici potest liberum arbitrium non versari circa summum bonum, seu ultimum finem; sed tantùm circa electionem mediorum. Quia cùm in appetitione summi boni veri vel falsi, ratio virtutis vel vitii præcipuè sita sit: necesse est ut libertas sine qua nulla datur vel virtutis, vel vitii ratio, circa illud non minùs ac circa media versetur. Deinde cùm media dentur, quæ necessariam connexionem habent cum fine, & circa quorum electionem voluntas versatur, liberè quidem in illis eligendis, sed tamen necessariò occupabitur.

IX. Quartò, Positâ indifferentiâ voluntatis, 1. tollitur *precum & hortationum usus*, quia frustra oratur Deus, ut nos convertat & sanctificet, frustra hortationes adhibentur, si positâ qualibet Dei actione, voluntas non potest dimoveri ab æquilibrio, & manet semper in ejus potestate se convertere, vel non. 2. vanæ redduntur *promissiones Dei* de effectione sanctitatis & efficacia gratiæ, quia non posset præstare quod promisit, quicquid enim præstaret circa voluntatem, maneret semper in æquilibrio & ἀδιάφορος, quomodo verò sic posset dici dare velle & perficere, & cor novum facere? 3. perit omnis *consolatio* nostra, quia quomodocunque Deus agat in nobis, nunquam certi erimus de gratia, si pendeat semper à voluntate illam admittere vel rejicere, & sic omnem Dei operationem frustraneam reddere. 4. abrogatur *imperium Dei in voluntatem*, quæ fiet independens & sui juris, si positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere. Ita homo author erit & causa principalis suæ conversionis, non Deus, quia positis omnibus gratiæ operationibus voluntas semper erit in æquilibrio, nec aliunde determinabitur quàm à se ipsa.

X. Cum ergo ratio formalis libertatis non posita sit in indifferentia; non potest alibi quæri, quàm in *lubentia rationali*, per quam *homo facit quod lubet prævio rationis judicio*: Ut hìc necessariò duo conjungenda veniant ad eam constituendam. 1. τὸ προαιρετικὸν, ut quod fit, non fiat cæco impetu, & bruto quodam instinctu, sed ἐκ προαιρέσεως, & prævio rationis lumine, & intellectus practici judicio. 2. τὸ ἑκούσιον, ut quod fit, sponte & libenter fiat & sine coactione. Unde Philosophus illud vocat ἑκούσιον προβεβουλευμένον, Ethic. lib. 3. cap. 2. *Libertas posita est in lubentia.*

XI. Hanc autem esse rationem formalem liberi arbitrii, ex eo non obscurè

QUÆST. III. ſcurè colligitur, quòd *omni*, *ſoli*, & *ſemper* conveniat. Ita ut nullum ſit agens liberum, vel creatum, vel increatum, in quo duo iſti characteres non deprehendantur: nec ad tempus tantùm, ſed ſemper, ut poſitâ lubentiâ iſtâ rationali, ponatur libertas, & ſublatâ, tollatur. Unde ſequitur adjunctum eſſe inſeparabile agentis rationalis, quod illud in quovis ſtatu comitatur, ut non poſſit eſſe rationale, quin eo ipſo ſit liberum, nec ſpoliari queat libertate, quin privetur etiam ratione. Quod evincit etiam liberum arbitrium abſolutè ſpectatum & in genere Entis nunquam ab homine tolli poſſe in quocunque verſetur ſtatu. Quòd ſi à nonnullis denegatur homini in ſtatu peccati, intelligi debet, non tam *phyſice* & abſolutè, quàm *ethice* & relatè, nec tam quoad eſſentiam, quàm quoad vires, ut poſtea oſtendetur.

Fontes Solutionum. XII. Principium electionis ſuâ naturâ poteſt eſſe indifferens & indeterminatum in ſenſu diviſo, & quoad actum primum, & ſimultatem potentiæ; Sed non in ſenſu compoſito, & quoad actum ſecundum, ſeu potentiam ſimultatis. Electio, ut ſit libera, debet eſſe immunis à coactione & neceſſitate phyſicâ; ſed non à neceſſitate extrinſecâ dependentiæ à Deo, & intrinſecâ determinationis ab intellectu. Et tantùm abeſt ut determinatio ad unum, quæ fit à ratione, electionem liberam tollat, ut eam potiùs perficiat, quia ideo eligit hoc vel illud, quia à judicio intellectus ad id determinatur.

XIII. Quod eſt *naturale brutum* & ſui neſcium, non habet rationem vitii aut virtutis; ſed tantùm quod eſt *naturale rationale*. Peccatum autem naturale dicitur, non ut natura opponitur libero arbitrio; ſed ut natura opponitur gratiæ. Datur locus obedientiæ vel inobedientiæ etiam ſine indifferentia, & cum determinatione ad unum, ut in Chriſto immutabiliter determinato ad obediendum Patri, & in Diabolis neceſſariò determinatis ad inobediendum, & tamen liberrimè peccantibus, & graviſſimo ſupplicio dignis. Obedientiæ ratio non in eo poſita eſt, ut homo poſſit obedire, vel non obedire, ſed in eo, ut homo libenter & ſine coactione ex prævia ratione obediat.

XIV. Tantùm abeſt, ut ex ſententia noſtra tollatur uſus hortationum & præceptionum; ut fortiùs potiùs aſſeratur. Nam ſi certum eſt voluntatem determinari ab intellectu, intellectum priùs perſuaderi neceſſe eſt, antequam voluntatem flectat. At quomodo perſuadebitur, niſi rationibus & hortationibus? Licèt verò impoſſibilis ſit hortationis impletio ex nobis ſine gratia; Non minùs tamen poteſt rite ad nos dirigi, quia eſt officium à nobis debitum.

XV. Ut detur præmio vel pœnæ locus, non neceſſe eſt ut detur indifferentia in voluntate ad utrumque oppoſitorum; Sufficit ut ſit ſpontaneitas & lubentia, quæ pendeat à rationis judicio, qualis eſt in omnibus hominibus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

An Liberum Arbitrium in statu peccati, ita sit servum & mancipatum peccato, ut nihil possit quàm peccare: An verò vires adhuc habeat sese inclinandi ad bonum, non tantùm civile, & morale externum, sed internum, & spirituale, quod præscriptæ in Lege Dei voluntati accuratè respondeat? Prius Affir. Poster. Neg. contra Pontificios, Socinianos & Remonstrantes.

I. ACtum est præcedenti Quæstione de Libero Arbitrio absolutè quoad *naturam* in genere Entis: Nunc de eodem agitur relatè quoad *statum* peccati, & *vires* ejus in genere moris; Ibi visum est *quid sit*. Jam videndum *quid possit* circa bonum, quæ primaria est Controversia, quæ nobis in hoc doctrinæ Capite intercedit cum Pelagianis & Semipelagianis.

II. Non quæritur de *Libertate essentiali* à coactione & necessitate physica, quæ talis dicitur ratione *subjecti* & *principii*, quia eadem est semper utrobique in quolibet hominis statu, ut antea dictum; Sed de *libertate accidentali* à servitute peccati, ratione *objecti*, circa quod voluntas versatur, An sit malum tantùm, An etiam bonum. *Status Quæstionis.*

III. Non quæritur de *bono civili*, & *morali externo*. Non negamus enim aliquas vires in homine adhuc post lapsum superesse quoad opera illa externa & civilia bona, ut justitiam & temperantiam exerceat, misericordiæ & charitatis actum edat, ut manus à furto & homicidio abstineat, & similium virtutum operationes edat, antecedente concursu Dei & auxilio ejus generali; quò spectant virtutes Gentilium, de quibus postea; Sed quæritur de *bono spirituali* & *supernaturali*, quod gratum & acceptum sit Deo. An homo in statu peccati, ita sit corruptus, ut liberi ejus arbitrii vires quoad bonum istud, non modò sint labefactatæ & attritæ, sed planè deperditæ, ut nihil vel veri salutaris cognoscere, vel boni præstare queat. An verò voluntas ejus semper sit *ἀμφιῤῥεπὴς*, & ad utrumque oppositorum indifferens. Prius affirmant Orthodoxi; Posterius Adversarii.

IV. Non quæritur de *potentia* seu *facultate naturali* voluntatis, à quâ est ipsum velle vel nolle, quæ *potentia prima* vocari potest, & *principium materiale* actionum moralium. Hæc enim semper in homine manet, & à brutis per eam distinguitur: Sed de *dispositione* ejus *morali* ad bene

QUÆST. IV. volendum, quæ *potentia secunda*, seu *principium formale* dicitur illarum actionum: nam ut à potentia naturali fluit τὸ velle; ita à dispositione morali τὸ bene velle.

V. Eò redit ergo Quæstio, An homo irregenitus eas vires liberi arbitrii adhuc habeat, ut sit indifferens ad bonum & malum, & possit non peccare sine gratia regenerationis. Affirmant Adversarii; Nos negamus.

VI. Adversarios hìc habemus Pelagianos veteres & novos, qui Liberi Arbitrii Idolum in arce reponunt, & ut faciant homines liberos, faciunt sacrilegos. Licèt verò recentiores odiosum nomen & dogma Pelagii à se sollicite amovere studeant, nec exertè profiteri audeant, quod ille statuebat; hominem suis viribus aliquid ad vitam cœlestem posse: Non minùs tamen cum eo faciunt, dum non pudet ipsos, hominem ac Deum in salutis negotio tanquam causas partiales consociare; atque ita Liberi Arbitrii vires etiam ad bonum in homine lapso superesse volunt. Et de *Socinianis* quidem res non obscura est. *Nam si in primo homine*, inquit Soci. Prælect. cap. 5. *ante lapsum liberum arbitrium fuit, nulla causa est, cur propter lapsum eo privari debuerit, quandoquidem nec rei ipsius natura id postulat, nec Dei justitia patitur.* Licèt verò postea fateatur in homine post peccatum dari magnam ad peccandum proclivitatem, & exiguas vires ad ea præstanda quæ Lex jubet; Non ita tamen exiguas esse vult, *ut homo*, *Dei ope accedente*, id est, auxilio externo, ut interpretatur, *si sibi ipsi vim facere velit*, *Legi divinæ parere non possit.* Idem Volkeli. lib. 5. c. 18. statuit, & alii cum eo.

VII. Quoad *Pontificios* licèt videantur nonnunquam naturæ depravationem agnoscere, & gratiæ necessitatem urgere, non desinunt tamen liberi arbitrii vires supra modum extollere. Sic Bellarm. qui lib. 6. de grat. & lib. arbit. cap. 4. asserit, *Non posse hominem sine speciali Dei gratia aliquid facere, aut velle in iis rebus quæ ad pietatem & salutem pertinent.* Item, *Non posse hominem propriis viribus ad gratiam se disponere, sive aliquid facere propter quod gratia divina ei conferatur.* Alibi tamen larvam hanc sibi detrahit, lib. 5. cap. 9. quum statuit & probare conatur, *Hominem posse sine auxilio speciali bonum aliquod morale perficere, si nulla tentatio urgeat.* Nec aliò respicit Concil. Trident. quum Canon. 4. & 5. Sess. 6. anathema denunciat illi qui dixerit *Liberum arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentienti atque vocanti, quo ad gratiam justificationis se disponat & præparet, nec posse dissentire si velit.* Item, *Si quis post Adæ peccatum liberum arbitrium amissum & extinctum esse dixerit.* Ne jam hìc referamus similitudines, quibus ad peccatorem describendum uti solent, qualis est *hominis ægroti & læsi*, cujus vires attritæ quidem sint & fractæ, sed non penitus amissæ, & ejusdem *ligati & vincti*, qui vires quidem habeat, sed quas exerere nequeat, nisi solvatur. Nec aliud possunt sentire, qui voluntati suam

ἀδιαφορίαν semper supereſſe pertendunt. Et qui bonas diſpoſitiones & merita de congruo in homine eſſe volunt ad gratiam. Certum tamen non paucos ex Pontificiis, ut varios ex Thomiſtis, Dominicanis, & præcipuè Janſeniſtas, reclamare, qui totalem hominis ἀδυναμίαν agnoſcunt, & ſtrenuè contra Idolum liberi arbitrii pugnant. QUÆST. IV.

VIII. Ad *Remonſtrantes* verò quod ſpectat, tam ſpecioſè quidem hominis corruptionem, & gratiæ neceſſitatem ſtabiliunt, ut ſupra nihil dici poſſe videatur, quum Artic. 3. Coll. Hagi. confitentur, *Hominem in ſtatu defectionis & peccati nihil boni, quod quidem verè ſit bonum, quale quid eſt fides ſalutaris, ex ſe poſſe cogitare, velle, aut facere; ſed neceſſarium eſſe eum à Deo in Chriſto per Spiritum Sanctum ejus regigni, renovari mente, affectibus, ſeu voluntate, & omnibus facultatibus, ut aliquid boni poſſit intelligere, velle & perficere* &c. quia ſcilicet res odioſa erat, gratiam Dei apertè impugnare. Verùm ſi penitius in eorum mentem inquiritur, non obſcurè patebit eos idolo liberi arbitrii non minùs ac Pontificios litare, ac Pelagianiſmum revocare. Quum voluntatis libertatem in ἀδιαφορίᾳ conſtituunt, & liberum arbitrium flexile eſſe in utramque partem etiam ſine gratia aſſerunt, apud Armin. cont. Perk. pag. 244. Quum gratiam ſemper reſiſtibilem ſtatuunt, ut penes voluntatem hominis ſit ſemper eam admittere vel rejicere. Quum vitam ſpiritualem in homine animali non penitus à mente ſeparari, nec verè ac propriè à voluntate agnoſcunt. Et voluntatem ſic liberam in ſeſe manere, ut excitari poſſit ad bonum antequam propriè vivificetur, aut ullas novas vires accipiat. In Colla. Hagi. pag. 298. Quum gratiam Dei & liberum arbitrium ſimul eſſe *cauſas partiales*, ſeu *concauſas* dixerunt apud Grevincho. pag. 209. 210. ut liberum arbitrium quidem nihil poſſit à ſe, id eſt ſolum, ſed poſſit tamen aliquid cum gratia. Quæ omnia ſatis produnt, quicquid de naturæ corruptione jactant, ad fucum faciendum dicere, ut lectori incauto palpum obtrudant, & genuinam eorum mentem eſſe, liberum arbitrium ſat virium adhuc habere, ut cum gratia ſalutem ſuam operetur. Nec tam operoſè omnibus argumentis, quibus ἀδυναμίαν probare ſolemus, obviam ire ſatagerent, niſi ſe peti ſentirent; ut eos cauſam ſuam agere facilè poſſis agnoſcere. Sed Orthodoxi contrà, licèt liberum hominis arbitrium ſemper in homine quoad eſſentialia manere ſtatuant, nullas tamen in eo ad bonum vires ſupereſſe cenſent.

IX. Rationes ſunt. 1. Quia homo *ſervus* dicitur peccati, Joh. 8. 34. & talis ſervus, qui concupiſcentiæ laqueis ita conſtringitur, ut ſiſtat membra ſua ſerva impuritati εἰς ἀνομίαν, & ſubſit dominio peccati, Rom. 6. 12. 14. qui à Diabolo devictus ei in ſervitutem addictus eſt 2. Pet. 2. 19. ſub quo ut hujus mundi Principe deſideria mala implet, & facit quod illi placet, cui nihil niſi malum placet, Joh. 8. 44. & in quo efficaciſſimè operatur, Eph. 2. 2. *Liberi arbitrii impotentia probatur 1. a ſervitute peccati.*

QUÆST. IV. qui denique in libertatem asseri non potest nisi assertore Christo, Johan. 8. 39. Quis verò dixerit miserrimam istam servitutem in malo, cum aurea ad bonum stare posse libertate? & peccatorem carni mancipatum, aliquid posse quo se à tyrannidis jugo, cui se sponte addixit liberet? maximè cùm servitus illa, licet durissima, illi tamen grata sit, & tantùm abest, ut libertatem expetat, vel quærat, ut vincula sua potiùs osculetur, & liberationem fugiat. Ut verò duritiem istius servitutis, Scriptura fortiùs exprimat, omnia servitutis genera nobis tribuit, tam eorum qui in servili conditione domi nascebantur, qui *Vernæ* dicebantur, dum ait nos *naturâ filios esse iræ* Eph. 2. 3. ideoque servos pœnæ, quàm eorum qui pretio empti, & bello capti erant, quum nos *venditos esse sub peccatum*, & à corruptione & Diabolo in captivitatem actos asserit Rom. 7. 14. 2. Pet. 2. 19. 1. Tim. 3. 7. Heb. 2. 14. 15.

X. Frustra hic reponitur, 1. Servitutem peccati non opponi libertati peccatoris; quia non necessariò, sed liberè servit. ℟. Nam licèt non opponatur libertati naturæ, per quam differt à brutis animantibus, quia agit semper sponte quod ipsi adlubescit; opponitur tamen libertati à peccato, de qua disputamus, quia ita constrictus tenetur à vincentibus & vincientibus cupiditatibus, ut licèt liberrimè, necessariò tamen peccet, & non possit non peccare. 2 Fideles servos justitiæ dici, qui non sunt tamen omnis peccati expertes. Ita homines posse servos peccati esse, licèt aliqua ad bonum in illis supersit libertas. ℟. Diversa quippe est utriusque servitutis ratio. Nam servitus justitiæ quæ vera est libertas, non est perfecta in hoc seculo, propter reliquias peccati nobis adhærentes, à quibus non liberamur ante mortem: Sed servitus peccati plena est & integra, ut homo peccato perfectè serviat & in eo totus sit. Adde quod quum Paulus ita loquitur Rom. 6. non tam vitam ipsam fidelium, quàm eorum officium respicit, nimir. ut liberati à peccato in totum se Deo mancipent, ac ne levissime quidem peccato indulgeant, non secus ac antè peccato prorsus addicti erant, nec de Deo ne per somnium quidem cogitabant. 3. Servitutem illam impedire ne homo possit suis viribus jugum peccati excutere: sed non obstare, quominus possit per liberum arbitrium adjuvante gratia liberari à peccato. ℟. Sed hominem posse liberari per liberum arbitrium adjuvante Deo ambiguè dicitur; nam, vel intelligitur de *liberatione passivâ*, ut liberum ipsum arbitrium à gratia liberetur, quod concedimus; vel de *activa*, per quam liberum arbitrium Dei gratiæ adjuvanti sese applicet, & suis viribus, licèt non solis, cum ea cooperetur, quod negamus.

2. A morte spirituali Eph. 2. 1. XI. Secundò. Quia homo *in peccatis mortuus est*, Ephes. 2. 1. non tantùm propter afflictiones, quæ mortes totidem in Scriptura appellantur 2. Cor. 1. 13. non modò propter mortalitatem corporis, quod propter peccatum mortuum dicitur Rom. 8. 10. aut propter æternæ mortis reatum; quo sensu

sensu incredulos in peccato morituros Dominus pronunciat, Johan. 8. 21. QUAEST. IV.
& 24. sed potissimùm propter dissolutionem unionis cum Deo, & privationem sanctitatis, quæ vere est vita, ut quæ vivitur in peccato vita, vita non est, & mortui sunt quotquot in deliciis mundi vivunt 1. Timot. 5. 6. Qualis ergo est in mortuo ad vitam ex se recuperandam impotentia, eadem dicenda est in peccatore ad bonum seu vitam spiritualem obtinendam.

XII. Ut telì istius, quod graviter eos premit, cuspidem frustrentur & declinent; Varia hìc excipiunt Adversarii. Primò similitudinem non esse urgendam, eo quòd varia sint discrimina inter mortuum & peccatorem. ℞. Sed ut non negamus simile istud in variis esse dissimile: Ita in hoc quod præcipuè hìc urget Spiritus Sanctus optimè quadrat, nimirum ut mortuus vitâ naturæ, atque adeò omni sensu & motu privatur: Ita peccator vitâ gratiæ destituitur, & omnem sensum & motum spiritualem amittit; ut nihil vel veri cognoscere, vel boni præstare possit, haud magis quàm mortuus in vitam se revocare. 2. Mortem istam non obstare, quominus reliquiæ lucis spiritualis in homine peccatore supersint ad Deum cognoscendum, & utcunque colendum. ℞. Sed tales reliquiæ vitam spiritualem non accendunt, nec mortem animi propriè dictam impediunt, quia non sunt ejusdem ordinis & speciei cum vita spirituali, quam nobis largitur Christus, & cadere possunt in induratos; imò & in Dæmonem ipsum, qui quamvis sit oculis acutissimis, non desinit esse mortuus suo sensu in peccato. 3. Eos qui dicuntur mortui, *dormientes* & *ægros* etiam indigitari, ut innuatur superesse in iis vires, sed ligatas & impeditas. ℞. Sed hoc mirum videri non debet, cùm in Scriptura mortui dicantur dormire, & resurrectio eorum quasi excitatiò à somno Ephes. 5. 14. *Excitare qui dormis, & resurge à mortuis*, quo sensu mors ipsa Christi, plaga, vibex & vulnus appellatur. Ita Scriptura variis similitudinibus utitur ad rem eandem describendam, non ut una vel altera seorsum spectetur, vel una per alteram deteratur, sed magis, ut quod in una desideratur, altera suppleat. Istæ ergo non ita sunt opponendæ, ut scopum ejus evertant; sed componendæ sunt, ut plena Dei veritas habeatur. Atque ita idem peccator, qui ægro & dormienti confertur in nonnullis, respectu aliorum per mortuum bene exprimitur. Ut sciamus, non ligationem tantùm sensuum vel vitæ languorem hìc esse, sed totalem vitæ extinctionem, & virium privationem. 4. *Mortem in peccato* designare potiùs *statum condemnationis*, & pœnam mortis quâ afficiendi sunt, quàm statum corruptionis in quo jacent, Ezech. 18. 4. *Si justus defecerit morietur in peccato suo*. Et Joh. 8. 24. *In peccatis moriemini*. ℞. Sed aliud est esse mortuum in peccato in præterito, aliud esse moriturum in futuro, istud notat statum pœnæ inferendæ, illud verò statum corruptionis præsentis. 5. Denique *fideles mortuos peccato* dici, qui tamen viribus ad peccatum non destituuntur, sic in peccatis

 mortuos

QUÆST. IV. mortuos dici posse, quibus tamen vires ad bonum aliquæ supersint? ℞. Quia aliud est *mori peccato*, aliud *mortuum esse in peccatis*. Illud dicitur de fidelibus qui veterem hominem ita crucifigunt, ut aboleatur corpus peccati, & nihil ampliùs commercii cum eo habeant, nec ejus dominio ulteriùs subsint, ut leges in mortuum non valent: Sed istud de peccatoribus, qui destituti vitâ Dei ambulant in peccatis, & toti in iis jacent. Cùm ergo phrases sint ex diametro sibi invicem oppositæ, non temerè una ex altera exponenda est. Deinde *mori peccato* totalem abolitionem peccati innuit, tam quoad *justificationem*, ut reatus ejus planè sublatus sit, & nulla ampliùs sit condemnatio fidelibus, Rom.8.1. quàm quoad *sanctificationem*, si non quoad complementum; at quoad *baptismum*, qui est plenæ regenerationis symbolum. 2. quoad *officium*, ut perfecti & sancti fideles dicuntur, quia tales esse debent; Sic mortui peccato vocantur, quia tenentur peccatum in seipsis extinguere, & neci dare. 3. Quoad *eventum*, quia hoc certò & indubiè futurum est, sic enim de talibus non aliter Scriptura loquitur, quàm si jam reipsa contigissent.

3. Ex cæcitate & induratione hominis. XIII. Tertiò. Quia Homo nullas ad cœlestia vires, vel in intellectu, vel in voluntate habet, ex quibus facultatibus liberum oritur arbitrium. Nam quoad intellectum, qui oculus est animæ, non modò *cæcus* dicitur, & *obtenebratus mente* Eph.4.18. sed & *tenebræ ipsæ* c. 5.8. *Eratis olim tenebræ.* Et quoad voluntatem, non modò dicitur habere cor *pravum* & *fraudulentum* quod corrigi, *immundum* quod purgari, *clausum* quod aperiri, *incircumcisum* quod circumcidi, sed *lapideum*, Ezech. 36.26. quod frangi & auferri debeat potiùs, quàm emolliri, & vitam admittere possit. Ut ergo qui cæcus est, maximè à naturâ, nullas habet ad videndum vires, & qui lapideum cor gerit, expers est sensus & motus: Ita peccator nihil veri cognoscere, vel boni præstare potest; non magis quàm penes cæcum est videre, vel penes lapidem sentire, aut moveri.

Ezech. 36. 26. XIV. Nec obiter intuendum est cordis lapidei emblema, de quo Ezech. 36.26. quod est ἐμφατικώτατον, sive à *rebus naturalibus* petitum sit, ut ab *agrorum cultu & semine*, quod in loca petrosa jactum radicem non habet, vel à *naturâ spiritus & vitæ*, cujus lapis non est subjectum δεκτικὸν, vel ab *aquarum origine*, quæ ex lapidibus exprimi non possunt, nisi per miraculum; sive ab *artificialibus*, ut ab *arte fabrili*, quia lapis non est ductilis, nec malleo cedit, sed durus est, qui potiùs frangitur quàm emollitur. Nam sicut lapis nec subjectum est δεκτικὸν vitæ, nec sentire vel moveri, vel flecti aut emolliri potest, sed inflexibilis, insensibilis, & impenetrabilis est: Ita cor irregenitorum induratum in peccato, nec vitam spiritualem habet, nec ad eam se potest disponere, sed inflexibile est Spiritui, insensibile Verbo, & judiciis Dei, impenetrabile gratiæ, quod non modò gratiam non recipit, sed illi resistit & reluctatur cum obstinatione. Atque hujus rei symbolum

non

non obscurum dare voluit Deus in inscriptione Legis in tabulis lapideis, ut innueret Legem cordi lapideo ferri, nec, quia destituta est Spiritu, illud posse flectere, sed Evangelium in tabulis carneis cordis, quia spiritu vivifico animatum, corda renovat, & ad obsequium flectit 2. Cor. 3. 3. QUÆST. IV.

XV. Frustra ad elevandam vim istius argumenti opponitur 1. *Cæcos* eos etiam vocari, qui credunt Evangelio, ut Laodicenses Apoc. 3. 17. non quia nullo modo intelligere poterant, sed quia negligentiores erant in officio faciendo. R. Quia alia est *cæcitas comparata*, & secundùm quid, quæ tribuitur Angelo Laodicensi, ob inanem gloriationem, quâ se jactabat, quasi dives esset & oculatus, cùm tamen naturâ se pauperem, nudum & cæcum debuisset profiteri: Alia verò *absoluta* & *totalis*, quæ irregenitis tribuitur, quæ omnem cognitionem salutarem illis adimit. 2 Fideles vocari lucem in Domino Eph. 5. 8. qui tamen suis tenebris obnubilantur. R. Quia à piis ad impios non valet consequentia. Illi *Lux* dicuntur, non in se, sed in *Domino*, scilicet quatenus sunt novæ creaturæ ab ipso factæ, licèt non sine tenebris, quia nondum perfectè regeniti sunt. At in impiis non est duplex homo, sed unica natura tota irregenita, & meræ tenebræ.

XVI. Non solidius est quod affertur adversus similitudinem cordis lapidei, figuratam esse locutionem quæ non sit urgenda. R. Quia figuratæ locutiones vim habent propriarum, quando ab ipsa Scriptura exponuntur, & quando clarum est in quem sensum & finem adhibeantur. Ut apud Ezechielem multæ voces simplices occurrunt, quæ figuram ipsam exponunt, ut quod ibidem Deus promittit se daturum *cor novum*, & *novum spiritum*, per quem efficiat, ut in viis Dei incedamus. Frustrà verò Arnoldus anxiè congerit discrimina inter cor & lapidem; Quia una in re de quâ hîc agitur aptissima est comparatio: nimirum non secus ac saxum non potest seipsum mollire, vel caro per se fieri: Ita nec cor irregenitum posse ipsum se convertere aut disponere ad regenerationem, sed id fieri solâ Spiritus Dei efficaciâ.

XVII. Quartò. Quia Scriptura passim Peccatoribus tribuit *ἀδυναμίαν* ad bonum, quum figmentum cogitationum hominis dicitur malum omni tempore à juventute, Genes. 6. 5. cujus loci vim supra attigimus. Ita Christus *sine me*, inquit, *nihil potestis facere* Joh. 15. 4. non dicit, sine me parum potestis, vel difficulter potestis aliquid facere, sed sine me nihil potestis; non dicit sine me nihil facitis, vel facturi estis, sed nihil potestis, quod non tantùm actum, sed ipsam potentiam excludit. Sic Paulus, *Homo animalis non capit ea quæ sunt Dei, nec potest ea cognoscere, quia discernuntur spiritualiter* 1. Corinth. 2. 14. *Non sumus idonei ad cogitandum aliquid ex nobis ipsis, ut ex nobis* 2. Corint. 3. 5. *prudentia carnis non subjicitur Legi, & ne quidem potest* Rom. 8. 7. *Arbor mala*, quales sunt homines naturâ, *non potest bonos fructus ferre* Mat. 7. 18. non tantùm non fert, sed non potest

4. Ex locis quæ impotentiam homini tribuunt.

Joh. 15 4.

QUÆST. IV. test ferre, quia qualis causa, talis effectus. Et Matt. 12. 34. *Quomodo potestis bene loqui, cùm sitis mali?* Sic Joh. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit ipsum.* Quorsum verò toties Spiritus Sanctus illa impotentiam urgeret, nisi ut homini vires omnes ad bonum adimantur, & soli gratiæ salutis & regenerationis opus in solidum tribuatur?

XVIII. Perperam hic dicitur 1. τὸ *non posse* non semper notare absolutam *ἀδυναμίαν*, sed tantùm ejus insolentiam, id est, rem non solere fieri ordinariè, vel non facilè fieri. ℞. Quia loca ipsa evincunt totalem impotentiam designari, & quam non magis possibile sit homini vincere, quàm mortuo se ipsum suscitare, Æthiopi pellem, & Pardo maculas mutare, & arbori malæ bonos fructus facere. Aliàs si difficultatem tantùm rei notare voluisset Spiritus Sanctus; Cur non semel aut iterum hoc dixit, præsertim ubi absoluta potentiæ negatio videbatur injicere scrupulum, & errori occasionem præbere? Cur non satis habuit asserere hominem animalem non capere ea quæ sunt Dei, sed addit statim, *& non posse*, carnem non modò Legi non subjici, sed ne *id posse quidem*, & similia quæ clarè innuunt Paulum non modò actum, sed & potentiam ipsam benefaciendi homini auferre?

XIX. Nec meliùs elabuntur, qui pertendunt *impotentiam* istam *moralem* esse, non *naturalem*, atque ita rem non absolutè & simpliciter homini esse impossibilem, sed illam hominem posse si velit. ℞. Nam sive naturalis, sive moralis dicatur impotentia ista, de quo postea; Certum est esse homini ineluctabilem, & frustra dici hominem hoc vel illud posse si velit, cùm constet eum non posse velle; non quòd destituatur potentiâ naturali volendi, quia sic differt à brutis; sed quòd careat dispositione ad bene volendum, de qua in hac quæstione unicè agitur.

5. ex 1. Cor. 4. 7. XX. Quintò. Quia Homo se ipsum ab alio secernere non potest, & nihil habet boni, quod aliunde non acceperit. *Quis te discernit*, inquit Paulus 1. Cor. 4. 7. *Quid habes quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* At si post lapsum liberum arbitrium vires adhuc aliquas habet, quibus ad bonum se disponere possit, & gratiam oblatam admittere; homo se ipsum discernet ab alio, & habebit quod non acceperit, & de quo glorietur, quia admissio gratiæ quæ fit ab ipso, ipsum ab alio qui eam rejicit, discriminat, atque ita homo rectè dicetur salutis suæ faber, & præcipua conversionis suæ & discretionis ab alio causa. Nec juvat excipere, hoc non posse hominem sine gratia Spiritus Sancti operantis per Verbum. ℞. Nam qualiscunque statuatur actio Spiritus Sancti per Verbum, cùm Verbum ex æquo offeratur & electo & reprobo, & communia non faciant discrimen, ratio discretionis unius ab alio, cur ille credat, iste non, non potest à Verbo, vel à Spiritu per Verbum solum operante pendere, idem enim in utroque efficere debuisset; Sed à libero arbitrio, quod in illo se determi-

nat

nat ad gratiam recipiendam; in isto verò ad eam rejiciendam. Atque eò cer- QUÆST. IV.
tiùs hoc evincitur, quòd ex hypothesi Adversariorum, qualicunque positâ operatione gratiæ, voluntas semper manet in æquilibrio, ut possit eâ uti vel non; quum ergo eâ bene utitur, hoc debet sibi, non gratiæ, quæ communis est. Quod non dissimulat Bellarminus, dum Molinam, & qui ipsum sequuntur suppresso nomine perstringit lib. 1. de gra. & lib. arb. c. 12. *Nonne*, inquit, *dicere poterit is qui credidit, se discerni ab infideli per liberum arbitrium, quia ipse inspirationem recepit, quam alter rejicit, nonne gloriari poterit contra infidelem, quod ipse Dei gratiæ cooperatus sit, quam ille contempsit? sed Apostolus hæc omnia prohibet* &c. Non feliciùs se expediunt qui motionem divinam volunt considerari bifariam, vel præcisè in se, & ita in thesi esse indifferentem, vel relativè respectu *annexæ congruitatis*, ut loquitur Bellarminus, vel *debitæ applicationis*, ut alii, & hinc oriri discrimen, quia eadem eleemosyna non æque afficiet saturum ac famelicum. Nam congrua ista gratiæ applicatio, vel referenda est ad ipsam gratiam solam, vel ad liberum arbitrium solum, vel ad utrumque; Si arbitrio hoc conceditur, vel in toto, vel ex parte, jam vicit Pelagius, non Paulus; Si soli gratiæ, jam corruit idolum liberi arbitrii, & gratia non erit æqualis, quia alteri defuit congrua applicatio, quam alterius gratia inclusit. Nec dicendum, inæqualitatem gratiæ dari in genere beneficii, sed non in genere motionis; eandem gratiæ motionem utrisque à parte Dei adhiberi, sed ob diversam objectorum dispositionem, & captam à proponente opportunitatem diversos effectus producere: Nam si ob diversam convertendorum dispositionem diversus ejusdem motionis effectus prodeat, ergo discrimen hoc quodcunque sit, non à gratiâ fluit, sed à recipientis, quæ superadditur, promptitudine, ergo se ipsum discernit contra Paulum, & habet quod non accepit, unde glorietur.

XXI. Sextò. Quia opus conversionis nostræ est Creatio, Resurrectio, *6. Quia opus gratiæ est Creatio &c.*
Regeneratio, & Cordis novi productio, per quam Deus non modò suadet leniter, sed potenter efficit in nobis velle & perficere. Ut verò homo ad sui creationem, resurrectionem, & regenerationem nihil conferre potest; ita nec peccator ad sui conversionem, sed in solidum hoc gratiæ Dei acceptum ferre debet. Nec obstat quòd eadem actio quæ Deo tribuitur in conversione, homini etiam ipsi non rarò imperetur, ut quum resurgere jubemur, & cor novum nobis facere, Ezech. 18. 31. Eph. 5. 14. &c. Nam licet conversio imperetur à Deo ut officium à nobis debitum; Non desinit propterea à Deo in fœdere gratiæ promitti ut donum; Ita ut concipienda sit duplex veluti conversio, vel unius conversionis potiùs duæ partes, alia quæ à Deo fit, alia quæ ab hominine, de qua Ecclesia loquitur Lament. cap. 5. 21. *Converte nos, & convertemur*, illa præcedit, hæc sequitur; Illa semper tribuitur Deo, non homini, Ista semper homini, nunquam Deo. In prima voluntas

QUÆST. IV. agitur, & non agit, In secunda agitur & agit, seu reagit ipsa, sed à Deo primùm acta. In prima, Dei gratia *operans* dicitur, quia sola operatur, In secunda *cooperans*, quia jam non tantùm in voluntate, sed cum voluntate operatur. In prima voluntas est subjectum passivum, sed & capax & conscium gratiæ; In secunda non tantùm est subjectum capax, sed etiam instrumentum idoneum & vivum divinæ gratiæ, quippe *ancilla* ejus, ut subinde Augustinus loquitur & ὄργανον ἔμψυχον *organum animatum.* Quò respiciunt ista Bernardi de Libero Arbitrio, *Quid agit liberum arbitrium? breviter respondeo salvatur, opus hoc sine duobus effici non potest, uno à quo fit, altero in quo fit, Deus author salutis, liberum arbitrium tantùm capax.* Et ista Hugonis de S. Vict. *Gratia reparatrix aspirat primò bonam voluntatem ut sit, deinde inspirat eam ut moveatur, primò operatur eam, deinde per eam.*

Fontes Solutionum. *Deut.* 30. 15. & 32. 29.

XXII. Quum Deus proponit Israëlitis eligendam vitam & mortem Deut. 30. 15. & optat eorum conversionem Deut. 32. 29. compellat instructos jam & illuminatos, ut operentur pro libertate datâ, non infideles, & in sordibus ac tenebris nativis jacentes, de quibus hic agitur. Deinde, si qui fuerunt adhuc irregeniti in statu peccati, ut plurimos fuisse dubium non est, ex 1. Cor. 10. 5. Heb. 4. 6. 9. illis, hac ratione ad bonum eligendum non simul tribuit vires id eligendi sine gratia; sed docet officium, ut sciant quid eligere sit consultius, & quid à Deo petere debeant, ut per gratiam promissam id eligere possint: denique ut si eligere bonum noluerint reddantur inexcusabiles.

XXIII. *Præcepta* Dei non sunt *mensura virium*, sed *regula officii*, non docent quid nunc possimus, sed quid debeamus, & quid olim potuerimus, & quanto justitiæ culmine per lapsum Adami simus devoluti. Nec semper verum est injusta esse præcepta, quæ non possunt impleri, ut intemperans, qui consuetudine callum obduxit; nec potest sibi temperare à libidine aut crapulà, consuetudine versâ in naturam, sobrietatis tamen & temperantiæ legibus constringitur. Sic à debitore, qui grandem pecuniam fœnori sumptam aleâ decoxit, non frustra nec injustè exigitur quod debet, nec per debitoris scelus creditor jus suum amisit. Cùm ergo homo suâ sibi culpâ contraxerit impotentiam obsequendi Deo, non frustra, nec injustè Deus ab eo postulat obedientiam quam debet. Quippe non æquum est, ut peccatum hominis illi prosit, & ideo sit exlex, quia ipse se suo scelere corrupit.

XXIV. Licèt homo non possit implere mandata quæ illi feruntur; Non possunt tamen dici esse inutilia, quia finem à Deo intentum semper obtinent, qualis est 1. Juris Dei, & hominis officii repræsentatio. 2. regulæ justitiæ propositio, ne quis peccatis suis obtendat ignorantiam. 3. impotentiæ nostræ convictio, ut eâ agnitâ ardentiùs gratiæ auxilium requiramus, quod Augustinus lib. de corrept. & grat. contra Pelagia. urget c. 3. *O homo, in præceptio-*

ceptione cognosce quid debeas agere, In correctione cognosce tuo te vitio non habere, Quæst. IV.
In oratione agnosce, unde accipias quod vis habere. In specie multiplices sunt præceptorum fines & usus tam respectu piorum, quàm impiorum. Quoad illos quidem, præcepta inserviunt, ad præparandos eos ad recipiendam gratiam, per agnitionem impotentiæ suæ. 2. ad opus ipsum regenerationis inchoandum & promovendum quia mandata Evangelica non tantùm sunt *imperativa*, sed & *operativa*, quæ cum officii præscriptione habent vim Spiritus, quæ intus operatur, quod foris jubet. Quoad impios verò, tendunt mandata, primò ad cognitionem officii, & impotentiæ suæ, 2. ad præstationem obedientiæ externæ, quæ ab ipsis fieri utcunque potest Rom. 2. 14. 15. 3. ad patefactionem latentis hypocrisis & malitiæ, & ad ipsorum *ἀναπολόγητον*, & justam damnationem.

XXV. Ad *impossibile nemo tenetur*, 1. quod est *absolutè & simpliciter tale*, & in omni statu, ad quod homo nec habet nunc, nec unquam habuit potentiam, sed non valet de eo, quod tale est secundùm quid, & in certo tantùm statu, qualis est impotentia peccatoris. 2. valet de *impossibili planè involuntario*, & *mere physico*, quod oritur, vel ex coactione, ut qui vinctus catenis currere non potest, vel ex defectu potentiæ naturalis, qualis est impotentia in cæco videndi, in mortuo resurgendi. Sed non valet de *impossibili ἠθικῶς & voluntario*, quod oritur ex depravatione facultatum, & quod conjunctum est cum magna animi lubentia, qualis est *ἀδυναμία* peccatoris. Licèt ergo frustra jubeatur cæcus videre, & mortuus resurgere, nec objurgari possit, quòd non videat, vel resurgat; Non perinde frustra jubetur peccator se convertere, quia cæcus amissâ facultate videndi non tenetur ampliùs videre, nec mortuus amissâ vitâ, tenetur eam sibi restituere; sed nulla est hominis impotentia, quæ eum à debito obedientiæ Dei eximat.

XXVI. Ex verbis Dei ad Caïnum Gen. 4. 7. nihil elici potest quod faveat viribus liberi arbitrii. Nec quum interrogat ipsum, *quare fratri iratus esset?* quia verba ista ostendunt quidem, quòd causam & rationem irascendi non habuerit, sed non inferunt præcisè, quòd Caïnus potuerit non irasci. Deinde licet potuisset non irasci in sensu diviso, quia homo non est determinatus necessariò ad hoc vel illud peccatum, non sequitur potuisse aliquod verè bonum opus præstare. Nec ex his quæ adduntur, *si bene egeris, erit acceptatio, si male, peccatum ad fores cubat*; quia sic notatur quidem nexus antecedentis cum consequente, inter bonum opus & præmium, peccatum & pœnam, sed non innuitur hominem habere vires bene agendi. Nec ex istis, quæ potissimùm urgent Adversarii, *sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illi*. Primùm quia non dicitur *sub te*, sed *ad te* πρὸς σέ. 2. quamvis relativum *ejus* referretur ad peccatum, notaret tantùm officium Caïni, nimirum sibi subjicere peccatum, non verò vires, vel eventum. 3. non potest referri ad Gen. 4. 7.

 pec-

QUÆST IV. peccatum, sive propriè sumatur pro crimine, sive impropriè pro ejus pœna, quo sensu verba immediatè præcedentia sumenda sunt, *peccatum cubat ad portam*, quod ex variis patet, 1. ex scopo; Quid enim libertas arbitrii imperans peccato faciebat ad invidiam Caïni conceptam adversus Abelem, aut ad assignandam causam, cur Abelis sacrificium Deo fuerit acceptius? Deinde licèt hominis appetitus dici possit utcunque esse ad peccatum; non nisi absurdè tamen dicitur appetitus peccati, vel pœnæ esse *sub homine*, vel *ad hominem*. Tertiò inauditum est in Scriptura hominem maximè irregenitum, qualis fuit Caïn, dominari peccato, cùm contrà dicatur passim servus peccati. Sed optimè hoc ad *Abelem* refertur, tum quia phrasis ista nunquam aliter usurpatur quàm de persona, non de re, sic Deus Evam alloquens Gen. 3. 16. 17. *Ad virum tuum desiderium tuum, & ipse dominabitur tibi*, tum quia manifestum est pronomen *ejus* notare subjectum appetitus, quod non aliud est, quàm ipse Abel, cujus in hoc Dei cum Caïno colloquio, nomen quidem non exprimitur, sed causa tamen agitur; nec enim alteri irascebatur Caïn nisi fratri suo; Nec aliò spectat Dei alloquium, quàm ad mitigandum ejus animum, tribus potissimùm argumentis, primò ut eum doceat, causam cur non sic à Deo sit habitus ut frater, non in fratre, sed in ipso hæsisse, qui non egerit bene. *Si bene egeris, erit exaltatio*. Secundò si malè agere pergat, eum non laturum impunè, *sed si male egeris, peccatum cubat ad portam*, id est, pœna peccati tibi imminet & parata est. Tertiò fratrem eum colere, ac ei sese ex amore tanquam primogenito subjicere debere, quasi diceret; An justum est te irasci vel nocere fratri tuo minori, qui sub tua est potestate, cui proinde debes dilectionem, & à quo ut inferiori nulla tibi metuenda est læsio? Ita LXX. exponunt πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ. nimir. Abelis, non ἁμαρτίας. Sic Chrysost. hom. 19. in Gene. Cyrillus li. 2. in Gene. Procopius & alii.

Luc. 6. 32. 33. XXVII. Luc. 6. 32. 33. Opera communia tribuuntur impiis cum piis, qualia sunt *diligere, benefacere, mutuum dare*, sed externâ duntaxat specie coram hominibus, non verò internâ bonitate coram Deo, cujusmodi fuerunt sacrificia Abelis & Caïni, Genes. 4. eleemosynæ divitum, & viduæ pauperculæ, Luc. 21. preces Pharisæi & Publicani, Luc. 18.

XXVIII. Aliud est *facere quæ sunt Legis*, quoad *præceptionem*, id est, fungi officio Legis jubendo, prohibendo, promittendo & minando; Aliud verò facere ea quoad *obedientiam*, implendo ejus mandata. Prius dicitur de

Rom. 2. 14. 15. Gentilibus Rom. 2. 14. 15. quia cùm non habeant Legem scriptam, *sunt sibi ipsis Lex*, conscientia quippe in ipsis facit quæ sunt Legis, præcipiendo & prohibendo. Nec si cogitationes ipsorum dicuntur eos excusare, hoc non intelligendum est in foro *poli*, sed *soli*, nec à *toto*, sed à *tanto*, in iis qui à gravioribus sceleribus abstinendo, cæteris non quidem sunt absolutè meliores, sed tantùm minùs mali; aliàs Paulus procul esset à scopo suo, qui Gentiles, qui sine Lege peccant, sine Lege perituros ibidem pronunciat.

XXIX. Exemplum Obstetricum, de quibus Exod. 1. 15. non juvat Adversarios. Primò quia non fuerunt Ægyptiæ, sed Hebrææ, quod nisi Scriptura commemoraret, quum vocat eas *obstetrices Hebræorum*, vel *Hebræas*, satis tamen docerent ipsa nomina *Siphra* & *Phua*, quæ duæ inter plures alias præcipuum locum tenere videbantur, quæ Hebræam originem habent. Nec fit verisimile, mulieres Hebræas non habuisse obstetrices ex sua gente, maximè cùm inter Ægyptios & Hebræos esset mutua quædam alienatio. Deinde licèt Ægyptiæ fuissent, quod post Josephum non pauci volunt; quòd timuisse Deum dicuntur, inferret quidem aliquo Dei timore & reverentiâ ductas fuisse ex reliquiis luminis naturalis, & conscientiæ sensu, quæ ipsis dictabat cædem innocentum infantium esse Deo abominandam; Sed non evinceret statim vero & filiali Dei timore fuisse imbutas, qui à fide proficiscitur. QUÆST. IV. *Exod.* 1. 15.

XXX. Non magis ad rem facit exemplum *Rahabæ meretricis*, quia per fidem dicitur excepisse exploratores, & salutem obtinuisse Heb. 11. 31. vel *Cornelii* Act. 10. 31. cujus eleemosynæ in conspectum Die venerunt, & qui vocatur δίκαιος, εὐσεβὴς, καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν; quia ista elogia non possunt competere irregenito & infideli. Fuit ergo Cornelius gentilis origine, sed religione proselytus, qui in Messiam venturum cum Judæis crediderat, licèt illum esse Jesum qui venerat nondum sciret, quod à Petro edocetur; Potuit ergo crescere ejus fides & confirmari per præconium Petri, ut nosset Jesum in hypothesi esse Messiam, sed non tunc demum initium habuit. Habuit ergo antea cognitionem Christi implicitam, si non explicitam, & Spiritum quoad dona ordinaria, & gratiam gratum facientem, licèt non quoad dona extraordinaria, & quoad gratias gratis datas. *Heb.* 11. 31. *Act.* 10. 31.

XXXI. Quicquid affertur de virtutibus Ethnicorum, ostendit quidem superesse adhuc in homine lapso vires aliquas ad bonum externum & civile, maximè ubi auxilium speciale ipsis confertur, sine quo ne quidem hoc possent exequi; sed non evincit quicquam posse circa bonum spirituale, ut postea fusiùs ostendetur.

XXXII. Homo dicitur Dei συνεργὸς 1. Corint. 3. 9. non quà corruptus, sed quà regenitus, qui agit ex gratiâ sibi collatâ. Deinde non agitur ibi propriè de cooperatione ad resipiscentiam, sed ad functiones Ecclesiasticas. 1. *Cor.* 3. 9.

XXXIII. Quum Paulus ait 1. Corinth. 15. 10. *Ego plus omnibus laboravi; Non tamen ego, sed gratia Dei mecum*, non vult dividere boni operis causam inter se & gratiam; Sed in solidum eam tribuit gratiæ, ut textum Græcum attendenti patet; Non dicit enim Apostolus ἡ χάρις θεοῦ σὺν ἐμοὶ gratia Dei mecum, ut malâ fide redditur à V. V. sed ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοὶ, *Gratia Dei, quæ mecum est*. Ita non vult venire in laboris 1. *Cor.* 15. 10.

QUÆST. IV. societatem, sed quod de se dixerat, per quandam epanorthosim corrigit, & gratiæ soli vult acceptum ferre. Deinde labor iste refertur ad ipsius ministerium, non verò ad ejus regenerationem.

Apoc. 3. 20. XXXIV. Quamvis Deus dicatur *stare ad ostium* Apo. 3. 20. & *pulsare*, Non sequitur hominem habere vires aperiendi ex se; quia vel adstat regenitis, & pulsat ut utantur gratiâ jam collatâ, ad aperiendum per fidem & obedientiam; vel irregenitis, qui sunt vel electi, quibus pulsando dat per Spiritum vires aperiendi, vel reprobi, quorum cor non frustra pulsatur, ut pateat hominem justè damnari, cùm Deus nihil intermiserit eorum quæ ad conversionem ipsorum faciebant.

XXXV. Ab homine integro ad corruptum non valet consequentia: Syr. c. 15. 14. Syracides cap. 15. 14. de illo agit, non de isto, quum ait *Deum ab initio constituisse hominem in manu consilii sui &c.* ut ita describat statum innocentiæ, & primi hominis conditionem, & libertatem. Nec si homini corrupto apponi diceretur vita & mors, bonum & malum, ut illud consequatur quod ipse elegerit, ideo ipsi tribuenda esset libertas indifferentiæ positivæ ad utrumque oppositorum; sed tantùm libertas rationalis, ut nihil nisi spontè & deliberate agat.

XXXVI. Licèt irregeniti possint nolle venire, & resistere Deo vocanti; Non sequitur eos pariter posse velle venire, & vocantem Deum sequi: Nam prius illud est morbi & imperfectionis hominum, quod illis in statu naturæ lapsæ ita proprium est, ut nihil aliud possint aut facere aut velle: At hoc posterius est restaurationis per gratiam, & illius opus speciale in nobis; Censuræ ergo & redargutiones quæ ad ipsos diriguntur, non ostendunt quid possint boni, sed quid debeant ex officio, & quàm ultro in illius regulas impegerint.

XXXVII. Mala pœnæ meritò dicuntur inflicta peccatoribus propter Jer. 32. 23. sua scelera Jer. 32. 23. non quòd potuerint in statu nativæ corruptionis bene agere, contra quàm docet ipse Jeremias cap. 13. 23. *Si potest mutare Æthiops pellem suam, aut pardus maculas. Et vos poteritis benefacere, cùm malum didiceritis*; sed quia hoc est jus Dei, ut qui talia patrant digni sint morte, neque in scelerum pœnis attendi debet quid homines potuerint, sed quid ex officio debuerint; cùm illis convincendis sufficiat, quòd malum patrent deliberatè, ultro, & sua sponte, contra quàm sibi faciendum esse optimè noverunt.

XXXVIII. Causa discriminis inter homines bonos & malos, meliores ac pejores, non petenda est à naturali indifferentia & inclinatione ad bonum æquè ac malum absque gratia. Sic enim omnes æquè proni ad malum nascimur, nec alter altero melior vel pejor deprehenditur. Sed consistit respectu regenitorum in gratia discriminante, quâ ab aliis secernuntur. 1. Cor. 4. 7.

4. 7. respectu verò irregenitorum in communis providentiæ operatione, quâ Deus, non quidem repurgat & renovat naturam, sed ejus malitiam & corruptionem in aliis minùs, in aliis magis coërcet & reprimit, absque quo si esset, homo licenter se diffunderet in quævis flagitia & scelera, & mundus in latrocinium abiret. Cùm verò velit societaten humanam conservari, omnium pariter ferocire protervìam non sinit, sed alios metu pœnæ compescit, alios amore præmii accendit, alioqui summa esset rerum confusio, si quàm proni sunt omnes ad quævis mala, tam in ea prorumperent. Ad hos verò effectus producendos, Deus nonnunquam utitur mediis quibusdam & causis secundis, quales sunt 1. *εὐφυΐα* scilicet *bonitas naturæ*, ex qua major vel minor est inclinatio ad vitia pro ratione temperamenti. 2. *Educatio & institutio*, cujus magna vis est in formandis moribus & corrigendis vitiis. 3. *Consuetudo & consortia aliorum*, quæ multùm valent in utramque partem, tales ferè sumus, quales sunt quibuscum versamur. 4. *Disciplina civilis circa præmia & pœnas*, quibus duobus contineri Remp. dixit Plato. 5. *Infamiæ metus*, quæ vitia & scelera comitari solet, & bonæ famæ conservatio, cujus maximam rationem saniores inter Ethnicos haberi volebant; unde *vitam & honorem pari passu ambulare* dixerunt, & præ cæteris famam servandam esse, juxta illud, *omnia si perdas, famam servare memento*. Quæst. IV.

XXXIX. *Impotentia* hominis peccatoris, nec est simpliciter dicenda *moralis*, contra distinctè ad *naturalem*, prout τὸ moraliter impossibile dicitur Philosophis moralibus, id quod tale est potiùs ex consuetudine, quàm ex naturâ, & quod difficulter quidem fit, fit tamen aliquando, nec iis quæ absolutè sunt *ἀδύνατα* accenseri debet; cùm ista *ἀδυναμία* nobis sit innata & insuperabilis. Nec simpliciter *naturalis*, prout id naturale est, à quo neque boni neque mali dicimur, cùm certum sit impotentiam istam vitiosam esse & culpabilem; Vel prout naturale contradistinguitur voluntario, ut naturalis est impotentia in lapide, vel bruto, loquendi; quia impotentia nostra est maximè voluntaria; Vel ut naturale dicitur, quod oritur ex defectu facultatis seu potentiæ naturalis, qualis est impotentia videndi in cæco, ambulandi in paralytico, resurgendi in mortuo. Quia nostra non excludit, sed supponit semper in homine potentiam naturalem intelligendi & volendi. Optimè tamen & *naturalis*, & *moralis* dicitur diverso respectu. *Moralis* 1. *objectivè*, quia versatur circa officia moralia. 2. *originaliter*, quia est *ἐπίκτατος*, quæ oritur ex morali corruptione, per hominis peccatum sponte accersitâ. 3. *formaliter*, quia est voluntaria & culpabilis, quæ in habitum voluntatis corruptæ refunditur. *Naturalis* etiam, 1. *originaliter*, quia est nobis congenita, & à naturâ, non creata à Deo, sed corrupta ab homine, qua ratione dicimur à Paulo *φύσει τέκνα ὀργῆς naturâ filii iræ* Eph. 2. 3. & à Davide *in iniquitate formati, & in peccato concepti* Psal. 51. ut naturale est serpenti

Impotentia peccatoris nec simpliciter moralis, nec naturalis dicenda.

Sed utrumque diverso respectu benè dicitur.

QUÆST. IV. serpenti venenum, & lupo rapacitas. 2. *subjectivè*, quia naturam nostram totam inficit, & importat privationem illius facultatis bene agendi, quæ primo homini data fuerat, & naturalis erat, quæ fuit justitia originalis. 3. *eventualiter*, quia est invicta & insuperabilis, non minùs ac impotentia merè naturalis in cæco videndi, & in mortuo resurgendi. Non magis enim homo peccator se convertere potest, quàm cæcus videre, & mortuus resurgere. Ut ergo *moralis* rectè dicitur & voluntaria ad reatum hominis evincendum, & inexcusabilem eum reddendum. Ita *naturalis* optimè nuncupatur ad magnitudinem corruptionis exaggerandam, & gratiæ necessitatem demonstrandam, quia ut est homini congenita, ita illi est insuperabilis, ut eam haud aliter quàm per omnipotentem & vorticordiam Spiritus Sancti gratiam excutere possit.

XL. Perperam ergo homo tali impotentia laborans dicitur *posse credere si velit*, quasi fides, quæ donum Dei tam disertè vocatur à Paulo Eph. 2. 8. esset ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν. Nam licèt phrasis utcunque posset tolerari intellecta de potentiâ naturali volendi, quæ à nobis, quocunque in statu simus, nunquam aufertur, utpote quâ à brutis distinguimur. Non potest tamen admitti, quum agitur de dispositione morali voluntatis ad bonum, non tantùm ad volendum, sed ad bene volendum, de qua sola lis nostra est cum Adversariis; nisi velimus in castra Pelagii transire, qui bonam voluntatem in hominis potestate positam esse voluit. Quamvis enim per peccatum non perierit homini facultas volendi in genere entis, ita tamen est corrupta in genere moris, ut nihil boni agat, nec agere possit. Adde quod cùm velle credere, & credere non differant, siquidem qui vult credere, eo ipso credit, ut qui vult amare Deum & proximum, revera Deum & proximum amat; dicere hominem posse credere si velit, est dicere hominem posse credere, si jam crediderit, quod negatorium est. 3. Frustra homo dicitur posse credere si velit, cùm certum sit eum ex se non posse velle. Nec juvat reponere, stare per hominis malitiam, quominus possit velle, nihil prohibere quominus credat, quàm ejus voluntatem. Nam licèt dubium non sit impotentiam istam voluntariam esse & culpabilem, ut nemini nisi homini soli ejus causa adscribenda sit. Non potest tamen dici absolutè, solam hominis voluntatem prohibere quominus credat, quia, ut *negativè* id quoque prohibet carentia & privatio gratiæ, quâ positâ crederet, & sine qua impossibile est eum credere. Ita *positivè* id prohibet etiam, non simpliciter ejus voluntas, sed nativa ista corruptio, quæ voluntatem infecit, & quâ veluti catenâ spirituali peccato ita mancipatur, ut illam ex se & suis viribus sine gratia abrumpere & excutere nunquam possit.

QUÆSTIO

QUÆSTIO V.

DE VIRTUTIBUS ETHNICORUM.

An Virtutes Ethnicorum fuerint bona opera, ex quibus Liberi Arbitrii vires ad bonum colligi possint?

Neg. contra Pontificios.

I. QUæstio ista oritur ex præcedenti: Nam ut Pontificii ostendant superesse Libero Arbitrio in statu peccati vires ad bonum, utuntur vulgò Gentilium exemplo, qui præ cæteris virtutibus studuerunt, vel eximiis facinoribus claruerunt, quorum virtutes peccata fuisse negant, quæ odium Dei mereantur, sed potiùs bona opera, quæ gratiam possint promereri. Concil. Trident. Sess. 6. cap. 7. *Si quis dixerit opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quantò vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum gravius peccare anathema sit.* Hinc Bellarm. lib. 5. de Gra. & Lib. Arbit. cap. 9. & 10. probare conatur, *Posse hominem sine fide, cum auxilio speciali, & etiam sine illo, bonum aliquod morale perficere, si nulla tentatio urgeat.* *Occasio Quæstionis.*

II. Nos verò duo dicimus. Primò, licèt fateamur aliquid boni in illis actionibus deprehendi, quoad *externam honestatem actus*, qui à Deo præcipitur, & qui ideo non potest non esse bonus, tamen propriè & univocè posse bona opera dici quoad *rei veritatem*, & *operationis modum*, internam scilicet rectitudinem cordis, & intentionem finis, negamus; Imò nihil aliud quam *splendida peccata* fuisse cum Augustino asserimus. Secundò, quicquid illi fecerunt boni, vel minùs mali, non fecisse propriis viribus, sed speciali Dei auxilio.

III. Prius ex ante dictis facilè colligitur; Cùm enim demonstratum sit totalem esse peccatoris ad bonum ἀδυναμίαν, & Scriptura eam de omnibus nullo excepto pronunciet, patet nulla ab homine irregenito opera verè bona præstari posse.

IV. Quod ulterius confirmatur ex conditionibus boni operis: Cùm enim tria omnino requirantur ad bonum opus. Primò ex parte *Principii*, ut fiat corde per fidem purificato Act. 15. 9. quia quicquid non fit ex fide peccatum est, Rom. 14. 23. & Deo displicens Heb. 11. 6. *Immundis* enim *& infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum mens & conscientia* Tit. 1. 15. Secundò ex parte *formæ* seu modi, ut fiat

QUÆST. V. secundùm Legem Dei, non solùm externo opere, sed præcipuè internâ cordis obedientiâ, quam Lex Dei spiritualis à peccatoribus requirit, Rom. 7. 14. 3. Ex parte *finis*, ut fiat ad gloriam Dei, 1. Cor. 10. 31. Certum est virtutes Ethnicorum in tribus illis peccare. Nam, ut quoad *principium* non potuerunt proficisci ex fide, aut mundo corde, quod ipsis defuit: Ita quoad *modum* defuit illis interna & spiritualis obedientia; Et quoad *finem* directio ad Dei gloriam, cùm litarint propriæ ambitioni, & gloriæ: bonum autem est ex integra causa, sed malum, vel ex unico defectu.

Act. 17. 23. V. Athenienses dicuntur *εὐσεβεῖν colere Deum ignotum* Act. 17. 23. non quasi vero & salutari cultu Deum verum prosequerentur, κατὰ δόξαν secundùm opinionem, quia verum Deum etsi ignotum vero cultu se afficere putarunt. Sic Apostolus per miram *συγκατάβασιν* eos Christo lucrifacere studuit, reprehensionem laudatione leniendo: nam ut non simpliciter dixit eos *δεισιδαιμονεστέρους*, sed *ὡς δεισιδαιμονεστέρους*, ne durior videretur: ita non simplicitur dicit *εὐσεβεῖτε*, sed *ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε*, ut vanitatem cultus ipsorum arguat, ne quis eum adulationis accusaret.

VI. Ut Actiones morales Gentilium non sunt *peccata per se*, & quoad substantiam operis, sed *per accidens*, & quoad *modum operandi* in conditionibus essentialibus, propter varios defectus antè notatos; non propterea præstat eas omittere, quàm præstare, ne peccemus; sed potius defectus corrigi & suppleri debent. Quæ per se sunt peccata à Deo prohibita, omittenda sunt; sed quæ per accidens tantùm ex aliquo circumstantiarum defectu, non omittenda, sed corrigenda sunt.

VII. Merces terrena virtutem veram & opus bonum non arguit; quia non nisi rerum caducarum est, quas Deus tam reprobis, quàm electis promiscuè indulget. Estque hoc eximium Justitiæ divinæ documentum, ut doceat quantum ipsi vera pietas placeat, quando non tantùm veras virtutes æternis præmiis, sed etiam virtutum imagines temporalibus beneficiis remuneratur, non ratione vitiositatis adhærentis, sed ratione boni externi apparentis, ne etiam infideles habeant quod de Dei justitia conquerantur.

VIII. Cùm Achabi humiliatio, de qua 1. Reg. 21. 27. 28. fuerit simulata & hypocritica, ex formidine pœnæ potiùs, quàm ex amore virtutis, per se Deo grata esse non potuit; Nec Deus illi concessit pœnæ prius denunciatæ absolutam remissionem, sed tantùm aliquam dilationem; non quò testatum faceret, acceptam sibi fuisse profani Regis externam illam humiliationem, sed ut aliis ostenderet, quid sit expectandum seriò, & ex animo resipiscenti. Ninivitarum resipiscentia non potest operibus Ethnicorum accenseri; cùm dicantur ad Dei verbum resipuisse, & ex fidei in

1. Reg. 21. 27.

Jona. 3. 5. Deum operatione, quæ ipsis expresse tribuitur Jon. 3. 5. & Matth. 12. 41.

IX.

IX. Quicquid porrò à Gentilibus præstitum est hac in parte, non quò aliis meliores, sed saltem minùs mali fierent, non arguit reliquas in ipsorum libero arbitrio vires ad bonum, quia ne hoc quidem sine speciali Dei auxilio fieri potuit. Quippe si alii aliis fuerunt æqui bonique retinentiores; si aliqui doctrinâ, ingenio, fortitudine, justitiâ, & temperantiâ, cæterisque virtutibus antecelluerunt, ut inter ipsos Aristides celebratur propter justitiam, Scipio propter continentiam, Socrates propter sapientiam, Alexander propter fortitudinem, alii propter alias virtutes, non meliori naturæ ista tribuenda sunt, sed tanquam Dei dona agnoscenda sunt, qui alios permittit suæ libidini, aliorum verò refrænat pravitatem ne erumpat. Nec ipsos Ethnicos hoc latuit, qui agnoverunt, *Virtutes non absque divino instinctu afflari*, & *nullum unquam virum magnum extitisse sine afflatu divino*; ut non semel Plato, & ex eo Cicero tradit. Et ratio ipsa persuadet, cur enim Heroum filii tam degeneres, cur eodem partu editi tam dissimiles occurrerent; cur educatione optimè imbuti, immanes belluæ fierent? Causa ergo discriminis istius non aliunde petenda, quàm à Dei providentia, quæ dum alios sinit impunè grassari in quævis scelera, alios injecto veluti fræno coërcet & reprimit, ne cum cæteris laxis habenis effrænes in paccata ruant; Unde non sunt communes naturæ dotes, sed speciales Dei gratiæ, quas variè hominibus dispensat, quatenus expedire novit ad conservandam rerum universitatem. QUÆST. V.

X. Qualiscunque in Ethnicis deprehenditur cognitio Dei, non potest bonum opus censeri, quia si confitebantur ore, negabant opere. Norant Deum, sed veritatem in injustitiâ detinebant, nec eum glorificabant ut Deum, id est non verè norant, & hæc summa delicti erat, nolle agnoscere, quem ignorare non poterant, & loco unius Dei, quem ex operibus colligere poterant, innumeros sibi fingere. Bene ergo Athei Apostolo dicuntur Eph. 2. 12. cum suâ illâ Deorum turbâ, quia quis verus esset Deus, & qualis erga nos esse velit, ignorabant. Ita præbuit quidem illis Dominus exiguum Divinitatis suæ gustum, ne ignorantiam impietati obtenderent, & eos interdum ad dicenda nonnulla impulit, quorum confessione ipsi convincerentur; sed ita viderunt quæ videbant, ut tali intuitu ad veritatem minimè dirigerentur, nedum pertingerent; qualis est nocturni fulgetri coruscatio, quâ viator circumfusus, longè latèque ad momentum videt, sed adeò evanido aspectu, ut noctis caligine ante resorbeatur, quàm gradum movere queat, tantùm abest ut in viam tali subsidio deducatur.

XI. Hæc fuit constans Augustini sententia, quam non semel contra Pelagianos adstruit lib. 4. in Juli. cap. 3. *Absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus, absit autem ut sit justus verè, nisi vivat ex fide. Quis*

QUÆST. V. *porro eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam fortè, tu solus, justum dixerit Diabolo mancipatum?* Et alibi. *Quantumlibet opera infidelium prædicentur, omne quod non est ex fide peccatum est.* Sic Prosper Augustini discipulus lib. 1. de Voca. Gentium cap. 3. *Sine cultu veri Dei, etiam quod videtur virtus peccatum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest; qui verò Deo non placet, cui nisi sibi & Diabolo placet?* Et in aureo de Ingratis libello cap. 16.

Omne etenim probitatis opus, nisi semine veræ
Exoritur fidei, peccatum est, inque reatum
Vertitur, & sterelis cumulat sibi gloria pœnam.

Qui plura voluerit super hac Quæstione consulat *Jansenii Augustinum*, ubi fusè & solidè totum hoc argumentum exequitur lib. 3. & 4. de *Statu Naturæ Lapsæ.*

XII. Atque hæc est ratio Liberi arbitrii in statu peccati. Quomodo verò se habeat in momento Vocationis, & in Sanctificationis progressu, suo loco cum bono Deo dicetur. Faxit misericordiarum ille Pater, ut ἀδύναμιαν & ἀδυναμίαν nostram seriò agnoscentes, toti ab eo pendere discamus, & gratiæ ipsius salutem nostram in solidum acceptam ferre, cum Psalte dicentes, *Non nobis Domine, sed Nomini tuo da gloriam.* AMEN.

FINIS.

INDEX

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ
Quæ vel explicantur, vel vindicantur.

Prior *Numerus* Paginam, *Posterior* Thesim *notat.*

Cap.

Cap.

I. AD CORINTH.

II. AD TIMOTH.

AD TITUM.

AD HEBRÆOS.

JACOBI.

I. PETRI.

II. PETRI.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM
MEMORABILIUM,
Quæ hîc occurrunt.

præ-

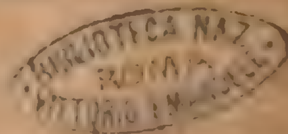
ab

quo-

Homo

&

non

FINIS.

